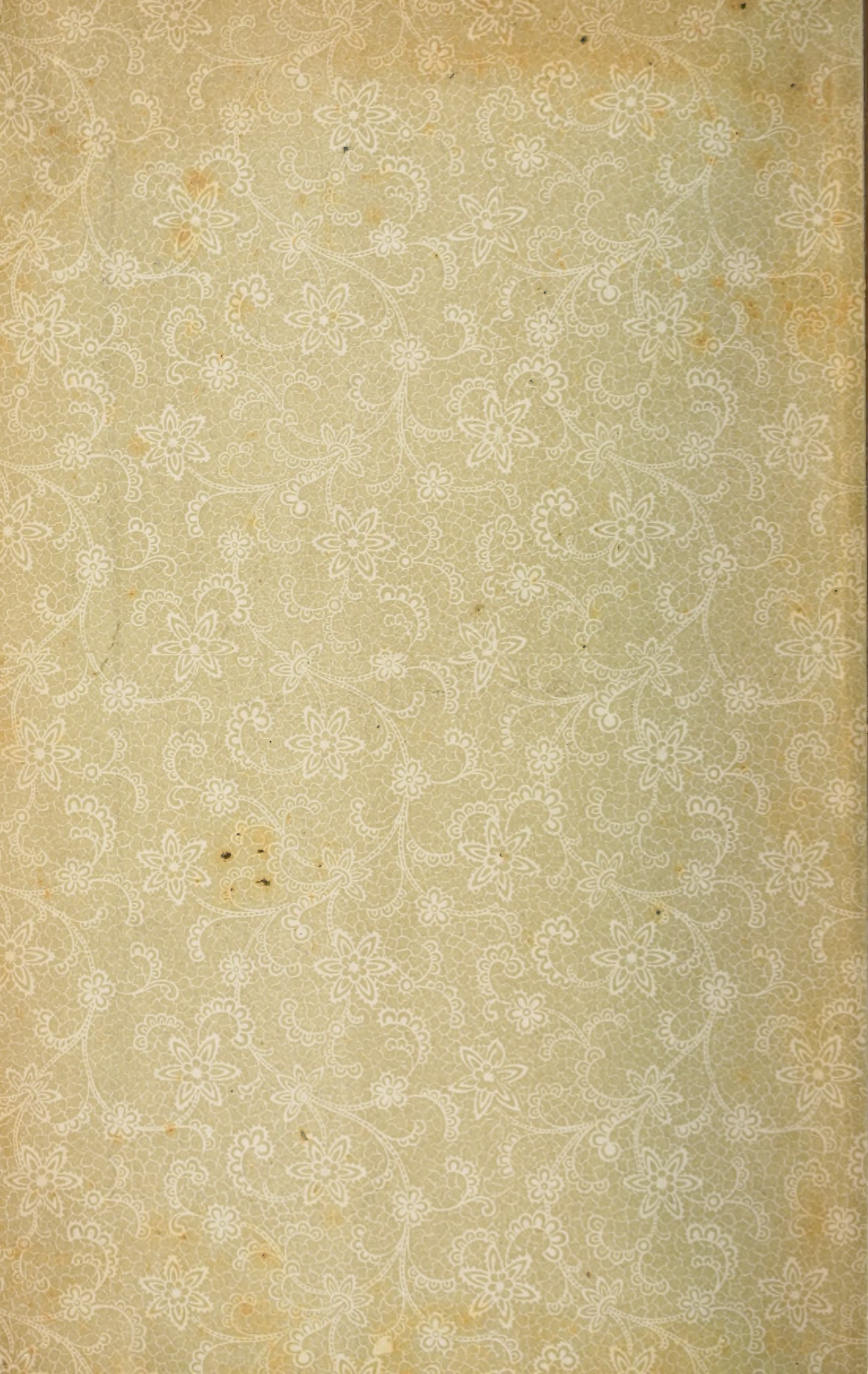

3 1761 08116756 1

4105
10137

HLÍDKA.

XXI.

SPOLUPRACOVNÍCI:

Prof. Dr. Frant. Botek, Karel Brockhoff, Karel Černocký, Antonín Drápalík, Msgre Dr. Frant. Ehrmann, Dr. Karel Eichler, Stanislav Fiala, Dr. M. Gutmensch, Josef Holcman, Dr. Jan Hudeček, J. M. Kadlčák, Jan Kakš, prof. Dr. Josef Kašpar, prof. Dr. Jan Korec, Alois Koudelka, Dr Josef Kratochvil, prof. Dr. Alois Lang, Václav Lankaš, prof. Dr. Alois Musil, Dr. Frant. Novák, Jan Oliva, Fr. Pavelka, Mořic Pavlík, Filip Pazderka, J. Pospíšil, prof. Dr. J. Samsour, prof. Dr. Jan Sedlák, Bohumil Simonides, Fr. Snopek, Jan Spáčil, Fr. Stojan, Jan Šrámek, Prokop Šup, Jan Tenora, Richard Tenora, Fr. Vacek, Josef Vrchovecký, Augustin Vrzal, Dr. Pavel Vychodil, I. Zháněl, A. Žák.

V Brně 1904.

Tiskem a nákladem Papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

OBSAH.

Nová díla, Ze života náboženského, Věda a umění, Zprávy národohospodářské, Rozhled socialní Školství, Vojenství v každém čísle, Směs v každém kromě 12.

Ročník XXI. Číslo 1.

HLÍDKA.

Moderní psychiatrie a otázky mravnosti.

KAREL ČERNOCKÝ.

Svědomí jest pramenem mravného i nemravného jednání člověka, ono jest jaksi vůle lidská sama. Proto je také mravní vychování pro každou mravně-spořádanou společnost měřítkem viny i zodpovědnosti, neboť všechny stupně onoho vzdělání, ani idiotismu nevyjímaje, váže táž společná páska svědomí. Žádný smrtelník není vyjmut z onoho zákona, neboť onen zákon mravní jest immanentní a nezničitelný. Píše Dr. A. Kraus ve své „Psychologie des Verbrechens" (Tübingen 1884): „Eine forza irrestibile außerhalb des Zwanges pathologischer Verhältnisse erkennt eine ernste Rechtspflege nicht an." A přece uvádí týž v úvodě svého díla výrok z Wallensteina: „Hab ich des Menschen Kern erst untersucht, so weiß ich auch sein Wollen und sein Handeln."

Závažné úkazy, pozorování dlouhé řady let, soucit s nešťastnými a snaha po nápravě zrodily a vzrůsti daly vědě, která z pěny chaotických theorií psychologických se vyšinula k pomoci slabým, vědě, jejíž hlas zmohutněl již voláním na poušti. Jí nevšímati si bylo by proto osudným a krutým, když jedná se o cenu duší.

Fysiologické experimenty doplněny úkazy anatomie duševně chorých podávají již, jak se zdá, některá zcela spolehlivá data o podmínkách a vztazích života duševního. Tak dokazuje Flechsig, že porušení zadního associačního centra působí ztrátu schopnosti rozuměti viděným, hmataným, slyšeným dojmům, utvořit si správnou představu o vnějším světě.[1]) A tak počneme-li od jednoduchých a úplně mechanických závad klamného vidění, od elementarních úkazů dvojvidění (amblyopie tabáková a

[1]) Živa r. VII.

alkoholová[1]) a pozorování předmětů do dálky, projdeme-li celou řadou nejasných a mrákotných vidin, které i při jinak zdravém ústrojí člověka stíhají, přicházíme dlouhou stupnicí poruch a alterací života nervového až k vleklým otravám a paralytické demenci. Celá řada přerozmanitých zrůdností přeměňuje a poškozuje, jak se zdá, svým zvláštním a pravidelným zasahováním život psychický. Nenapadne však proto žádnému vzdělanému přírodozpytci činiti z relací zákon a příčinu, pro chorobnou stísněnost a svázanost nemocného upírati mu svobodnou vůli. Das wirklich freie und sich selbst bestimmende Denken ist vielmehr gerade dasjenige, welches am meisten folgerichtig einherschreitend den durch innere „treibende Nothwendigkeit“ vorgeschriebenen Gang am regelrechtesten einhält.[2]) Svoboda jednání záleží zajisté ve volbě mezi stavy vědomí, ohledy účelnosti a mravnosti, ať odůvodněnými ať neodůvodněnými, které ať volně ať z předsudků povstávají, vždy nabývají jistého důrazu, smyslnost bývá potlačena mocí idee. To jest poměr, který filosofie jako nejvyšší stupeň lidské vzdělanosti stanoví a který dokazuje svobodu lidského myšlení a jednání. Fysiologická psychologie nikdy nemůže popříti svobody vůle, poněvadž právě tato povýšenost uniká jejímu exaktnímu způsobu, může jí jen v jistých případech dáti jiný výklad, neboť jedná se o správnost našich úsudků. Zde právě jeví se však onen ohromný vliv a pokrok, který přivodila v pojímání člověka psychiatrie. Psychiatrie stává se tím vědou moderní, že učí chápat, rozumět, léčit tam, kde se dříve nechápalo, neléčilo a jen odsuzovalo a trestalo.[3]) Této idee moderní psychiatrie chápalo se, jak Dr. R. von Krafft-Ebing píše, už dávno křesťanství, jsouc založeno k vnitřnímu zdokonalení člověka a dovolávalo se proto nejen trestu, ale i pokání, vnitřního přizpůsobení a uschopnění člověka k životu mravnímu.

Již v 16. století užívali italští juristé k prozkoumání závažných kriminalit také soudních lékařův a brával se ohled na zodpovědnost na duchu chorých. Quidquid in calore iracundiae vel fit vel dicitur, non prius ratum est quam si perseverantia apparuit, iudicium a n i m i fuisse... Non excusant in totum sed tantum faciunt, ut mitius delinquens puniatur. (Farinatius, Question.[4]) Mravní zodpovědnost závisí subjektivně na volném chtění, t. j. není jí v náhlém seskupení okolností, za kterých individuum nemělo ani času a duchapřítomnosti porozuměti situaci a

[1]) *Dr. Otto Bergmeister,* Intoxikationsamblyopien. Wiener Klinik 1881. III. Heft.

[2]) *R. Virchow,* Gesammelte Abhandlungen. Frankfurt 1856.

[3]) *Dr. R. Adamík,* O nemocech duševních. Knih. »Času« XV.

[4]) *Dr. R. v. Krafft-Ebing,* Lehrbuch der gerichtlichen Psychopathologie.

předmétu jednání. K svobodnému chtění patří také možnost voliti jinak, mezi několika úsudky. Podle zásoby a jasnosti motivů rozumových, právních a ethických představ. podle toho, jak snadno a rychle rozhoduje se člověk pro nebo proti, můžeme rozlišovati různé stupně mravní zodpovědnosti a viny. I zde třeba pátrat po příčinách a neukvapovat se s úsudkem. Neboť nikde nejeví se skutečnost dědičnosti nemoci a chorobné disposice tak patrně jako právě u nemocí duševních.[1] Úkazy choroby duševní jsou už samy v sobě ovšem něco zvláštního, do života obyčejného zasahujícího, že člověk cítí se puzen pátrati po příčinách chorobného toho jednání. A tu jeví se nám zajímavé komplikace nejrůznorodějších činitelů. kteří nemoc utvářejí, nemocný není jen mozek, nýbrž člověk celý. Jeho život celý od narození bývá jevištěm všech těch „kousků", které tvoří tragedii choroby duševní. Nepravidelnosti povahy a náklonnosti tvoří tu základ a východisko celého komplexu symptomův a stadií, kterými jest neuropathickému individuu proběhnouti. než dospěje oné dokonalosti, že stane se předmětem soucitu a obavy svých spolubližních.

Tak přicházíme k otázce. co jest vlastně nemoc psychická? aneb jaké jsou hranice lidského (humanus) jednání? Poněvadž vlastní podstata oněch nemocí nám není s dostatek známa, není možno pojem psychosy přesně definovati. Obyčejně máme za psychosu takovou odchylku funkcí psychických, o které dá se dokázat, že vyplynula z vadného vývoje aneb z ochuravění centralního nervstva. Duševní choroba není totožna s chorobou mozkovou, neboť jak prokázáno i závažné affekce mozku ve svém průběhu neskýtají vždy zřejmého rozruchu psychického. Patrně jenom některé choroby vyznačují se i porušením psychických funkcí. Naopak však nesmí býti zase každé vybočení z obyčejného způsobu činnosti psychické považováno za důkaz psychosy. S určitostí můžeme připisovati pathologický význam, jestliže zjistíme korrelat svědčící o souvislosti odchylky psychické s odchylkami jiných funkcí nervových.[2]

O příčinách chorob těch různé jsou náhledy. Starý psychiatr-básník E. Feuchtersleben uvádí ve své učebnici[3] somatický (J. B. Friedreich: všecky nemoci jsou výsledkem tělesných poruch) a naopak psychický (Heinroth, Benecke: nemoci jsou následky hříchu). Sám pak praví, že ani tělo ani duše sama o sobě nejsou s to, aby přivodily chorobu duševní, nýbrž porušení vzájemného jich vztahu. Nejedná se tu o nějakou příčinu

[1]) *Dr. R. v. Krafft-Ebing,* tamtéž.

[2]) *Dr. K. Kuffner,* Psychiatrie. I.

[3]) *E. v. Feuchtersleben,* Lehrbuch der ärztlichen Lebenskunde. Wien 1845.

zevnitřní ani o bližší, nýbrž jedná se jen o příčinu zjevnou (Phaenomen.[1]) Předně uchopiti jest se nám očividného faktu, že poruchy života vegetativního mocně zasahují v obor jevů psychických. Buď původním a prvotním svým přizpůsobením, buď předčasným opotřebením vznikají abnormalní děje, podráždění, odštěpování se (Abspaltungsvorgänge) a odumírání; opotřebením organu zaniká pak i jeho funkce. Porušení taková mají pak počátek buď v chemických proměnách a přejdou pak k soustavě nervové, nebo povstávají vlivem nepravidelné mechaniky cirkulace. Pathologická anatomie nepodává nám však jasného o tom vysvětlení a pravdě podobno, že všechny tyto rušivosti vzájemně se doplňují a vystřídají. Jisto jest, že chemické synthese, které jsou základem fysiologických funkcí výměny látek a sil, vybíjení se tvarův energie a mechanismus ustálený opakovanou funkcí mohou zavdati příčinu vážným a dalekosáhlým porušením života psychického, toho důkazem jsou alterace, které přivádí náhlá a prudká bolest fysická, spánek, otravy.[2]) Tím však nikterak není řečeno, že by naopak excessy života psychického nikterak nezasahovaly v organismus tělesný, což snadno chápe člověk, kterému snášeti jest útrapy a starosti. Ostatně nemůžeme nikdy býti přesvědčeni o určitosti diagnosy nemocí těch, dokud neobjasní se nám celá zákonitost a povaha dějů psychofysických.

Úlohou psychiatrie je tedy uváděti ve spojení úkazy, které nemoci provázejí, s prostředky, kterými se zamezují. Povinnosti pak vědy náboženské a filanthropické souditi, pokud shodují se skutky a jednání člověka zatíženého s povahou nemoci a pokud jsou skutečně za ně zodpovědni. A tu často jistě budou se tázati: „Kdo zhřešil, zda on či jeho rodiče?“ Psychiatrie nepodává zbraně k útokům proti svobodě svědomí a vůle, aniž podaří se nám kdy usvědčiti ji z talešnosti a úskočnosti (mluví však někdy příliš snad drsně). Ona neomlouvá a nemůže ani jako věda z přírodních důvodův omlouvati zločinu, nemá práva říci nikomu, že dobrý jeho skutek jest nutným výsledkem jeho schopností,[3]) nemá práva zbavovati ho naděje na odplatu věčnou, než ona pokládá si za svatou povinnost zastati se těch, kteří ve tmě a v stínu noci sedí, těch, kteří zatíženi na svět přišli, kteří zákonu podlehnuvše hřích zdědili, spravedlnosti Boží hold přinésti museli, aby ukázala se slabost

---

[1]) *Dr. M. Benedikt*, Über die Grundlagen des neuropathischen Denkens. Wiener Klinik 1885. IV. Heft.

[2]) *Dr. J. Weiss*, Compendium der Psychiatrie (Anhang). Wien 1881.

[3]) Gegenstand der psychiatrischen Erwägung kann nur die krankhafte cerebrale Grundlage der Handlungen sein, nicht die Handlung selbst. (Dr. J. Weiß.)

pokolení lidského. Ti zodpovědnost mají zvláštní, ty souditi může a bude jen Bůh.

Při slově „duševně chorý“ netřeba však mysliti nám hned na nejmarkantnější vzory kretinismu, idiotie, hluboké záchvaty manie, melancholie a paralysu, ani nesmíme se vzdávati výkladů „podivínských kousků“, které denně snad vidíme. Starý, od věkův ustálený zákonník lidstva jest a bude vodítkem našeho jednání. Po zlém činu bude činiti svědomí vždy výčitky a dobré vždy schvalovati.[1] Než jedná-li se o lidi zatížené, pak nuceni jsme vždy uvažovati. I hlas svědomí cítí jeden jasněji a zřetelněji, jiný temněji. Poznání naše smysly podmíněno, jednání motivy určováno. Je li poznání kalné a neurčité, bývá i skutek zmatený. Jakých změn a přechodů jest proto duševně chorému prodělati, jestliže veškeren podklad života jeho duševního jest pozměněn, dráhy a střediska smyslných úkonů zastižena jsou obalem. Pocity jejich jednostranně vyvinuté utvářejí chorobnou náladu, volní úkony pro neurčitost a nejasnost poznatků málo využitkovány a zanedbány. Vůle k regulaci úkonů povolaná nenalezá proto poslušnosti, nemocný upadá v primitivní reflexový stav, jest nutkán a nabádán podrážděními a stihán bolestí myšlenek utkvělých, sesilovanými nekonečnou řadou opětných a vždy silnějších vybití. **Můžeme takové lidi zatracovati?**

Než z mnoha nejrůznějších zjevů psychopathologických mají některé zvláštní sklon k mravné stránce člověka, a mají také proto větší důležitost pro společné spolubytí a náboženský život. Jsou pobloužení, která pod jménem „moral insanity“ zvláštní komplex popudů v sobě uzavírají. Motivy z prostředí a okolí individua odvozované tvoří zvláštní basi zvrhlé moralky nešťastníka. Třeba psychiatrie nezná poruch života citového, které by zároveň provázeny nebyly alteracemi úsudku, jako naopak nezná porušení mohutnosti poznávací bez chorobných affektuv a cituv a bez abnormalních impulsů vůle, přece jsou psychosy toho druhu předně proti společenskému řádu ať již konvenčnímu nebo mravnímu namířeny a jsou tím nebezpečnější, že nemocní nositelé bývají často osoby i vysoce postavené, jejichž nemoc však není ještě notorická. Tyto nemoci jsou snad produktem mnoha let, ba generací a zákeřně podrývají blaho a čest jednotlivce, rodiny a celé společnosti. Jsou paralytikové, kteří nikterak necítí se neschopnými zastávati veřejné úřady zodpovědné, jejichž život nejeví mnohých zvláštností a odchylek. Slabá migrena a někdy špatný rozmar přicházejí incognito jako poslové neblazí, nepovšimnuti. Nežli se člověk ve stálém boji a přemahání nadá,

[1]) *Dr. F. Krejčí*, Dnešní otázka mravní. Knih. Rozhl. sv. I.

vyskočí zákeřně skrytá choroba v celé své zhoubnosti a síle. K posouzení těchto affekcí třeba mnohdy sáhnouti dosti hluboko do celého života a individuality zatížence.[1]) Je to hlavně vrozená neurasthenická slabomyslnost, ve které jeví se úplný nedostatek veškeré abstrakce a neschopnost vývoje vyšších citů. Mravní příkaz ohlašuje se tu jen v temných a neuvědomělých představách, které svou měnivou a nejasnou povahou bez souvislosti se vynořivše, nejsou s to, aby dobyly vlády nade vždy více se vzmáhajícími pudy. To jsou nejzazší kraje, které ve svém prodromalním (počátečném) stadiu nejsou asi řídké. Než nejobyčejnější a nejrozmanitější podklad mravních zvráceností tvoří chorobné stavy podráždění, ať vysilením ať přepnutím sil. Od nejjednoduššího obrazu hysterické a hypochondrické rozmrzelosti[2]) až k manickým a melancholickým záchvatům sebevražedným, kde život smyslový jeví neobyčejnou a stupňovanou čilost a rozbíhá se buď k rabustným a hyperbolicky projektovaným skutkům šílenosti nebo kvílí a úpí v sklíčenosti hledaje útěchu; nemocný rozplývá se vždy city, naplněn jest dislokacemi chorobných záměrů, které vždy znova přecházejí vykrystalisovaným sklem zvýšené smyslnosti a znova zase jako cizí obludy vracejí se, veškeré ty stavy perversity citů jsou půdou zúrodněnou pro moralní přestupky. Odtud pochází moralní anaesthesie a hyperaesthesie. Pathologického charakteru nabývá však moralní anaesthesie teprve ve případech, ve kterých jednání zločinné vyznamenává se nápadným nedostatkem zřetelův opatrnosti.

Osoby zatížené nedají se od svých nepravých snah odvrátit, ani když za ně v životě doznati jest jim mnohonásobných nepříjemností, ani když své blaho často nejosudnějším způsobem zkompromitovaly. Jim nescházejí představy ethické, avšak oni chovají se tak, jakoby jich neměli. Obyčejně lze dokázat, že o svých přehmatech vědí. Také bývají u nich představy správné, které však v okamžiku děje vůbec nezakročily svým zámezným vlivem aneb jich citový přízvuk byl příliš slabý a utlačen nepravými žádostmi. Chorobný původ těchto „moralních idiotů“ zpravidla je zřejmý z dokázané vrozené nebo záhy získané neuropathie. (Dr. K. Kuffner.) Ethické hyperaesthesie naopak jeví se přílišným útlocitem, nemírnou účastí na cizím bolu a prospěchu, sebezhrdavým obětováním, fanatickým horováním pro šlechetnost atd. K těmto pak přirovnati sluší případy, které k volní činnosti zvláště se vztahují, jsou to úkazy chorobné aktivity a passivity vůle. (Dr. K. Kuffner.) Sem

[1]) *Dr. K. Kuffner*, Psychiatrie, I. Praha 1897.

[2]) Impulsives Irresein besonders bei der Pubertät. *Dr. E. Kraepelin*, Psychiatrie.

patří také případy Th. Ribotem uvedené v knize „Nemoci vůle“. Stavy podobné spánku a illusi, v nichž popud k jednání utlumen. Ribot ovšem sám vykládá úkazy ty tím, že rozlišuje chtění jakožto stav vědomí od účinné schopnosti jednání, jehož pak hlavním bodem zase jest úsilí jednak zastavit instinktivní pohyby, jednak překonati slabost, ztrnulost, bázlivost. Úsilí povstává z antagonismu, volné chtění povstává, když úsilí dává se směrem největšího odporu.

Fakta shora uvedená representují dle toho stav, který mohl by se nazvati rozložením vůle nebo zpětným stavem aktivnosti, ku kterému pak ještě přichází ten „neodolatelný impuls“ „origo mali“.

Opojení lihovinami po prvé periodě podrážděnosti přivozuje znatelné oslabení vůle, brzy pak impulsy se stupňují. Každá jednostranná převaha jednotlivých motivův obmezuje volnost, jest na úkor rozvaze a volnému výběru motivův a může způsobiti výluku i relativní svobody vůle.[1]) Takováto impulsivní jednání liší se od jednání „nuceného“ nedostatkem předchozího vniterného zápasu. Teprve po hotové události nastane úvaha. Tímto pak nedostatkem předchozího rozmyslu liší se impulsivní výkony také od snah delirantních, kde nemocný neopomenul přihlížeti k okolnostem času a místa, pečlivě vybíral a chystal prostředky. Skutek může míti dokonce ráz chladné střízlivosti a vyplývá z falešných představ. Jednání takého nelze nazvati nevědomým, bezděčným, ale také nelze ho pokládati za výsledek úplné svobodného rozhodnutí.[2])

Psychiatrie uvádějíc fakta, kdy volní aktivnost zdá se zanikati, nehlásá tím determinismu, jak jej zastávali koryfeové materialisující vědy. Něco jiného jest mysleti na příčiny a něco jiného mysleti na podmínky. Uznává-li zdravý rozum, že k charakternímu jednání třeba je častého a pevného chtění, nucení tužeb a myšlenek určitým předsevzatým směrem, říká fysiologická psychologie, na jejímž základě ponejvíce psychiatrie zbudována, že k určení člověka, aby tak jednal a ne jinak, třeba je také závažných a účinných součinitelů, kteří ne svou vnitřní nutností, protože jsou to představy na stálé a přirozené zákony myšlení připoutané, nýbrž pro svou závislost a připoutanost na našem vnitřním vědomí tímto (naším) a ne jiným směrem se berou.

Naše myšlení není proto svobodné, že žádným zákonům nepodléhá, ale proto, že má zákony, které v nás samých jsou, a ty jsou příčinou oné nutnosti.[3]) Vzhledem k jednotlivým chtěním jest vůle příčinou,

[1]) Nemoci vůle. Krit. knih. IX.

[2]) *Dr. K. Kuffner*, Psychiatrie.

[3]) *W. Wundt*, Grundzüge der physiol. Psychologie. Leipzig 1880.

třeba že sama zas je souhrnem účinků, výslednicí měnící se zároveň se svými prvky, jak pathologie její dokazuje. Můžeme si mysliti duši bez soudu, bez obsahu, jako základní mohutnost a princip. než vůli bez představ a motivů ji obklopujících těžko si představíme jako pouhý směr. Neboť tato vnitrně účinná a zevně účinkující vůle jest něco přirozeného sice, ne však do nás ojediněle vneseného, jest právě pro člověka, který schopen jest jedině skutků zodpovědných a záslužných, nemůžeme jí proto od pojmu celého duševního života, pocitův, úsudků, představ abstrahovati. Toto abstrahování značilo by pak její negaci. Jako může individualita celého člověka i jeho část zvlášť podrobena býti krisi a nedostatkům, tak může též vůle jeho, výslednice celého života duševního kolísati v mezích možné skutečnosti, může slábnouti, trpěti, mizeti. Ne že by však mizela s tělem, nebo protože tělo trpí, avšak proto, že zjevy jejího života stávají se z jakýchkoli příčin jinými, že podrobeny zákonům Božím, s Božím dopuštěním od zákonů těch se odchylují. To neznamená nutnosti jednati dle přírody, protože může člověk jednati i proti přírodě nebo přirozenosti, to znamená více závislost člověka na zákonech vyšších; kdo porozumí zákonům těm, kdo uzná bezmocnost přírody na duši, ten cítí se povznesena. Neboť jiný zákon je v srdcích našich.

Víme, že jisté děje duševní následují po sobě, že jsou na sobě závislé (associace jako podklad appercepce), i formy života duševního jsou namnoze ustáleny (pocity, představy, úsudky) a na některé podmínky připoutány (zdravé smysly) Kde je zákonitost, pravidelnost, tam možný jest i opak z jejich porušení vyplývající, to, co nazýváme nemocí. Nemoc tělesná může nemoc psychickou vzbuditi a do jisté míry určovati, může i dáti jí směr a obor chorobných symptomů (hallucinace sluchové a vidinové, fixní idee, paranoje kvalifikované fixními ideami). Nemoc tělesná může přivoditi i zánik života psychického v jistém smyslu (pro tento svět). Vždyť vidíme podobné odchylky i u člověka jinak zdravého. Také je těžko určiti hranice duševního zdraví, neboť jsme při tom odkázáni na své vlastní výzkumné methody a normy, které jsou omylu přístupny. Proto považujeme za nemoc psychickou jen nápadné a neodůvodněné odchylky života duševního, které mocně zasahují do života individua a bývají předmětem rozvahy a soudu mravní společnosti. Jako takové pak nejsou úkazy ony jednoduchými nemocemi, nýbrž důležitými faktory v životě náboženském i společenském zvláště a třeba jich dbáti.

Proto však právě nemáme ani práva odsuzovati lidi bez příčin, to znamená rozuměti slovům „nesuďte a nebudete souzeni". Tím ne-

dokazuje se však nesprávnost soudu lidského, nýbrž jeho nesnadnost a důležitost. Buď chápati a napravovati nebo trestati a znesnadňovati. Z obojího pak patří obyčejně povinnost chápati každému, i vrchnostem, povinnost kárati a odsuzovati jen vrchnosti samé. Zasahování jednotlivce do úkolův a práv hierarchicky (t. j. svými schopnostmi) povolaných přivádí znesnadňování nápravy mravních neduhů. Slova „caveant consules“ vztahují se proto k oněm povolaným, příkaz lásky položen všem a každému. Ti, kteří soudí, ať jsou náležitě uschopněni a zpraveni, a ti, kteří chybují, náležitě vyšetřeni a opatřeni.

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

Legenda „Crescente fide“ ví o hrozných trestech, jakými stiženi byli vrahové sv. Václava: štváni zlými duchy dali se na útěk a již se nevrátili, někteří z nich štěkajíce jako psi a skřípajíce zuby zemřeli, někteří pak schnoucí a hluši zůstali až do smrti. Kristian přidal k tomu, že nejen vrahové, nýbrž i všichni ti, kdož s nimi souhlasili, byli štváni od běsův a běhali po místech pustých, že nejen účastníci vraždy, ale i všechen rod jejich dokořán byl vyhlazen, a zbývá-li přece někdo z nich, že musí vlastníma rukama dobývati si výživy ze mzdy.[1]) Při tom vypustil trest hluchoty (píšeť: „pars arida et sicca“ místo „alii autem aridi et surdi“) a zapomněl na hlavního vraha, o němž píše později, že se těšil dobrému bydlu: „Podiven... ad domum cuiusdam festinus properat, quem caput persuase necis contra sanctum Wenceslaum coniurasse noverat et cuius manibus eundem beatum interfectum precipue sciebat. Et veniens invenit eum in asso balneo... recumbentem.“[2])

Tomu, co u Kristiana přidáno jest ke starým zprávám o přenesení sv. Václava a skutcích Podivenových, chceme věnovati pozornost až v dalších částkách tohoto pojednání. Podobně ke zvláštnímu odstavci odkládáme rozbor pověsti o Přibyslavě. Vychází na jevo, že autor kompilace užil tu pomůcek písemných, z nichž aspoň jedna se nám zachovala.

[1]) Zmínka o námezdních dělnících u nás ve 12. století (stipendiorum sibi victum manibus queritantes propriis) jest ovšem vzácna.

[2]) Prameny d. č. I. str. 223.

Ze zázrakův, uvedených v legendě „Crescente fide“, Kristian nepropustil ani jediného bez přídavků nebo změn, jež jsou na ujmu pravdivosti jeho vypravování. Prvý zázrak týká se vysvobození vězňů, kteří vzývali Boha o pomoc pro zásluhy sv. Václava. Kristian praví, že byli to vinníci, podle zvyku zemského ve veřejném žaláři chovaní, mnohonásobným trestem odsouzení (multiplici pena damnati), jimž nezbývalo nežli čekati smrt. Tu v noci vnukl jim Bůh, aby prosili sv. Václava o smilování (ut beatum Wenceslaum sibi misereri deposcerent). Jak se podobá, vězňové byli lépe povědomi článku víry o vzývání svatých než Kristian a proto neprosili světce o smilování, nýbrž modlili se: Pane Bože, pro zásluhy a k přímluvě sv. Václava, pomoziž nám.[1])

Podle legendy „Crescente fide“ v témže žaláři vězněn byl pohan jakýsi, jenž vida zázrak, prosil Boha, aby také byl vysvobozen a sliboval za to, že uvěří v Krista a dá syna svého jemu ke službě. Kristian píše: Když všude rozhlásilo se zázračné vysvobození vězňů, pohan jakýsi, ve vazbě držený, doslechl o tom, že sv. Václav zvlášť horlivě stará se o vysvobození těch, kdož v žaláři bývají uvázáni (comperit, quod sancto Wenceslao maxima cura esset pro hiis, qui in carcere religari solebant, liberandis), i učinil slib, bude-li vysvobozen a k předešlé hodnosti své navrácen, že uvěří v Krista a syna svého dá sv. Václavu k věčné službě. Páni žaláře vidouce potom, kterak opět a opět spadávají s něho okovy, jimiž byl spoután, z úcty k tomu divu a na poděkovanou Bohu propustili jej na svobodu.[2])

Při třetím zázraku, jenž opět týká se vězně zbaveného okovů, legenda „Crescente fide“ dí, že nebylo věřeno tomu divu, a že vězeň byl prodán pohanům do vzdálené země (quem increduli statim comprehendentes vendiderunt longinquis paganis). Kristian nesrozuměl slovu „increduli“, vyložil je na pohany a dodal: Pohané neznajíce Boha jako pána všehomíra a nevědouce, že Hospodinova jest země a plnost její, měli za to, že sv. Václav nemůže vyslyšeti proseb ctitelů svých, meškají-li ve velké vzdálenosti od jeho hrobu.[3])

Při čtvrtém zázraku, jenž týká se vězně knížecího, od knížete na svobodu propuštěného, Kristian rozšířil pravomoc podřízeného úředníka

[1]) Tamže str. 224.
[2]) Prameny d. č. I. str. 224 n.
[3]) Tamže str. 225.

(vicarius), an praví o něm, že uznav všemohoucnost boží a moc sv. Václava v působení zázraků, sám propustil vinníka na svobodu.[1])

Ve zprávě o zázračném uzdravení chudé ženy, která podle legendy „Crescente fide“ byla slepa a na jednu ruku chroma, Kristian zveličil neduživost ubohé trpitelky, učiniv ji chromou na celé tělo (toto corpore debilis.[2])

Šestým zázrakem uvádí se vysvobození muže dlužníka, jejž věřitelé svázali a náhodou posadili v kostele sv. Víta. Kristian nazývá věřitele lichváři (feneratores) a dlužníkovi přidává železné těžké okovy.[3])

Vypisuje pak poslední zázrak z legendy „Crescente fide“, totiž uzdravení chromého Franka, který zvláštním viděním ponuknut byl putovati ke hrobu sv. Václava, Kristian nazývá chrám sv. Víta kostelem svatých,[4]) t. j. Víta, Václava a Vojtěcha, kteréžto pojmenování pochází teprve z 11. století.

Přehlédneme-li řadu změn a přídavkův, učiněných vzhledem k legendě „Crescente fide“,[5]) a uvážíme-li jakost jejich, musíme uznati, že jimi životopis světcův nehrubé získal. Změny vůbec spočívají na omylu, na chybném výkladě slov, na časově chybném

[1]) Prameny d. č. I. str. 225.

[2]) Tamže.

[3]) Prameny d. č. I str. 225.

[4]) Tamže str. 225 n.

[5]) Dodejme ještě: Podle legendy »Crescente fide« kníže Spytihněv I založil dva chrámy: Panny Marie (v Praze) a sv. Petra na Budči; podle Kristiana kostel Panny Marie založen byl od Bořivoje, chrám sv. Petra od Spytihněva. V legendě »Crescente fide« praví se, že kníže Vratislav I vystavěl chrám sv. Jiří (v Praze); Kristian přidává k tomu, že Vratislav zemřel dříve, než chrám ten byl posvěcen. Skladatel legendy »Crescente fide« jmenuje učitele Václavova na hradě Budči kněze Venna; Kristian nazývá učitele pedagogem nebo pedagogem apicum! Chtěl snad říci: magister apicum = učitel písma. V legendě »Crescente fide« řeč jest o prosebných průvodech za čtyřicetidenního postu, jichž účastnil se svatý Václav. Kristian přidává k tomu, že světec i zimního času putoval po kostelech (hiemali tempore ecclesias Christi pedestris illustrans). Podle legendy »Crescente fide« střehli sv. Václava, aby neoddával se na zaměstnání žákovské; podle Kristiana světec klamal své strážce, přivolávaje k sobě pod večer klerika kteréhokoliv, od něhož pak v noci přijímal užitečná naučení, a záhy z rána potaji jej propouštěje. Legenda »Crescente fide« dí, že za sv. Václava mnozí kněží z Bavorska a ze Švábska přicházeli do Čech s ostatky svatých a knihami; Kristian přidal ke kněžím levity a přemnohé služebníky Boží, k Bavorsku a Švábsku přidal jiné země a rozmnožil knihy v přemnohé bibliotheky (cum bibliotecis plurimis). Slovem »bibliotheca« bývalo značeno také Písmo svaté jako souhrn knih.

umístění zpráv. Z přídavku pak některé mají ráz subjektivních nálezkův, ostatní jsou ohlasem pozdních pověstí. Skladatel legendy „Crescente fide“ vypravil souhrn poznatků svých prostě, ale poctivě: o Kristianovi říci tak nemužeme. Přídavky jeho posuzovati dlužno podle pravidla, že legenda roste časem, nejvíce ovšem v té době, kdy není již pamětníků věcí vypravovaných. Tutě patrno, jak dlouhý čas musil uplynouti, než legenda o svatém Václavu dospěla květu, v jakém ji spatřujeme u Kristiana Později naskytne se nám příležitost pověděti, co po Kristianovi ještě přibylo; i shledáme, že není toho mnoho.

Na otázku, kdy teprve mohlo přikročeno býti k úpravě životopisu na podkladě „Crescente fide“, a přece s tolikem neoprávněných změn a přidáním nových kusů, prostý rozum dává odpověď, že ne dříve než legenda ta přestala býti liturgickým čtením a pozbyla povahy spisu církevně approbovaného. K určení konce jejího trvání jako částky officia pomocny jsou dvě okolnosti: Legenda „Crescente fide“ zachovala se jen v passionalech a nemá již místa v breviářích, které pocházejí ze 12. století. Nová čtení o svatém Václavu jak ke dni jeho utrpení tak ke dni přenesení hotovena jsou ve druhé polovici 11. století. Z toho lze zavírati, že liturgický charakter „Crescente fide“ pominul před koncem století posléze řečeného. Potom teprve mohl osnovatel širokého životopisu světcova nakládati s legendou libovolněji, smysl její měniti, znění její rozšiřovati, nové události přidávati atd.

Z legendy „Crescente fide“ Kristian opsal 854 slov buď v celých větách nebo v částkách vět. Toho bychom mu ve zlé nevykládali, leč by se dokázalo, že psal v 10. století a měl přímé, ústní zprávy o životě a smrti sv. Václava. Ale jiná věc je s podivením a potřebuje výkladu. Ve větách přejatých z „Crescente fide“ Kristian tu i tam zaměňuje slovo originalu, klada starobylejší výraz za méně starobylý. Tak zamítl slova: libellus, diabolus, libri, magistri, gladium, nuntii, episcopus, ecclesia, matutinum, lignum a položil za ně: codicellulus, zabulus, bibliothecae, didascali, framea, legati, pontifex, basilica, vigiliae, nervus. Kristian tudíž antikvoval. Soudný pozorovatel musí se tázati: Proč tak činil? Ano, proč tak činil vzhledem k legendě, jež pochází ze starší doby, než do které on klade svou kompilaci? Tu bychom nejraději slyšeli odpověď badatelů, kteří buď již uvěřili nebo hotovi jsou uvěřiti, že spis jeho je z 10. století. Kdyby Kristian, tak soudíme my, byl znal stáří legendy „Crescente fide“, kdyby byl jistě

věděl, že je ze starší doby, než kdy sv. Vojtěch byl biskupem, neměl by příčiny nebo rozumného důvodu, zaměňovati slova, v ní se vyskytující, výrazy starobylejšími. Ale nejistota ve příčině stáří legendy nutkala učiniti zvláštní opatření, aby eventuelně mladší původ její nebyl na ujmu autencie spisu Kristianova. Autor antikvoval výpisky z legendy, uvedl je na jazykovou míru ostatních částek svého spisu a tak, na kolik bylo potřebí, posílil zdání, že legenda „Crescente fide“ není než výtah z jeho spisu. Analogický případ, kde však věc lépe se mu povedla, vytčen bude později.

Pokud víme, stal se pokus o rozšíření legendy „Crescente fide“ interpolací výzvědkův a dat vzatých z Kristiana, avšak původce toho přestal na nepatrném počtu přídavků. V kodexu metropolitní kapitoly pražské ze 14. století zapsána jest legenda s řečenými přídavky, jež označujeme tuto proloženým tiskem: „Crescente fide christiana in diebus illis dei nutu et ammonicione sponte dux Bohemiorum nomine Borziwoy una cum exercitu nec non et omni populo suo sordes ydolorum abiciens baptizatus est, eiusque filius Zpitigneus in urbe Praga condidit ecclesiam sancte dei genitricis Marie... Tunc quidam homo inclinans se ad eius aurem dixit susurrando: Ecce equum tibi occulte adducam, super quem ascendens fuge, mi domine, quantocius potes ab hiis, qui en modo volunt te occidere... Eiusque exanime corpus rapientes, in tumbo tandem proicientes sepelierunt humo e eius innocentem sanguinem... Illi quoque necatores forsitan cursu rapido venientes in civitatem Pragam omnes amicos eius peremerunt et infantes eorum vivos demerserunt in profundo fluvii, quorum numerum et nomina licet nos indigni nescimus pre multitudine eorum, tamen confidimus, quia deus scit, et clericos eius persecuti sunt, ut sicut dudum de domino propheta dixit, ita nos eius gratuita pietate confisi de athleta eius loqui audeamus: Percute pastorem et dispergentur oves. Illi autem homicide a demoniis exagitati fugerunt et ulterius non comparuerunt, alii autem aridi et surdi usque ad interitum permanserunt, alii autem ex eis latrantes rictibus ut canes et stridentes dentibus mortui sunt. Vere memor dominus servorum suorum, quod per apostolum Paulum dixit: Scriptum est enim, mihi vindicta et ego retribuam.“ [1])

Pilným rozborem legendy „Crescente fide“ bylo by lze ukázati, které částky její jsou skládání původní a které přejaty jsou odjinud.

[1]) Rukopis kapitolního archivu pražského, sign. G 5, fol. 46 n.

zvláště z duchovní četby jejího skladatele. S naši potřebu jest všimnouti si míst a myšlenek přijatých odjinud, jež jsou příčinou toho, že podoba sv. Václava zobrazená první latinskou legendou není zcela a ve všem všudy jeho. Spisovateli legendy manul se hned obraz mnicha, povýšeného za biskupa a přece neodstupujícího od kázně řeholní (permanens in principatu minime discessit a disciplina), hned obraz opata, laskavého k mnichům dobrým, ale přísného velice k rušitelům kázně klášterní (blandum habebat contra mites eloquium, quos autem sciebat inmites et vagantes sine causa vel in tabernis bibentes et a doctrina recedentes, statim illos mensae pronos alligans districte flagris verberabat multis). Písmo sv., jehož byl výborným znalcem, uvedlo mu na mysl příklad Tobiáše, věrného ctitele Božího (cum hi omnes praedicti malevoli irent ad immolandum demoniis, ut ederent ex his nefandissimis hostiis, ipse nunquam contaminatus fuit in escis eorum), i příklad Krista Pána horlícího proti zaslepenosti fariseů (graviter nimis doluit cordis illorum caecitatem) a nedokonalé víře apoštolů (exprobravit incredulitatem illorum et duritiam cordis). Zbožnost laika představoval si podle vzoru zbožnosti a horlivosti kněžské (non in die neque in nocte ab oratione vacabat. Semper contra antiquum hostem scutum fidei sumebat in invisibile spiritus sancti gladium, quod est verbum dei. Erat namque sine querela verus dei cultor, et multos secundum apostoli praecepta arguendo, obsecrando, increpando ad coenam patris familias invitabat eosque ereptos a diabolica potestate, in gremio sanctae matris ecclesiae constitutos assidue divinis dapibus nutriebat). Z charakteristiky starokřesťanského světce přejal slova chvály: Fidelis erat et sapiens et verax in sermone et iustus in iudicio.

Příměsek cizích textů v legendě „Crescente fide“ neušel pozornosti Kristianově.[1]) I byla tu pěkná příležitost pro něj jako oprávce poklesků v české hagiografii, odloučiti v popise povahy Václavovy kusy odjinud vypůjčené od kusů původních, aby specialní ráz povahy světcovy, jak by náleželo, vynikl. Kristian pohříchu tak neučinil, ba naopak rozmnožil a rozšířil výpůjčku cizích textů, nechápaje, že do závoje pravé podoby svatého knížete vetkává hustší předivo, než bylo před tím.

Slovný poklad legendy „Crescente fide“ jest na 11. století normalní. Jen dvě nebo tři slova dlužno řaditi k oznakům zastaralým, totiž: „exercitus“ ve významu šlechty,[2]) „populi“ ve významu lidu, ze

[1]) Je to vidno z přídavků, kterými on cizí texty podle pramenů jejich doplnil: na př.: »Verax fuit in sermone, iustus in iudicio, in commisso.«

[2]) »Zputigneus una cum exercitu... baptizatus est.« Prameny d. č. I. str. 183.

dvou nebo více obcí v jedno shromážděného,[1]) a „vicarius“ ve významu úředníka. První z nich naskytá se naposled v písemnostech 10. století; druhého užívají sice i mladší kronikáři, ale zřídka; o třetím neumíme v jistotě pověděti, zda jím míněn jest náměstek prefektův, v aktech martyrum tak jmenovaný, či náměstek gaugrafův podle franského a bavorského zřízení. Povšimnutí zasluhuje, že Gumpold v úpravě životopisu sv. Václava obsoletních slov těch (vyjma „populi“) již neužil, ale Kristian v nich si libuje. (P. d.)

Několik poznámek o příčinách reformace.

Prof. DR. JOSEF SAMSOUR.

Dalekosáhlé a veliké převraty v životě církevním, politickém a socialním nevznikají samy sebou a najednou, ani nebývají obyčejně vyvolány jedinou osobou nebo jednotlivou zevní příčinou, nýbrž z pravidla povstávají tím, že se nahromadila, ať již právem nebo neprávem, u veliké míře nespokojenost s dobou přítomnou a v ní řády jejími, a že vždy větší snaha a potřeba po nápravě a odpomoci zůstávají neuspokojeny. Takováto nespokojenost může ovšem mnohdy po dlouhou dobu doutnati v úkrytu; než konečně nastává bouřlivý výbuch a nezřídka bývá to okolnost jen nepatrná a osobnost sama o sobě bezvýznamná, jež stane se jiskrou, hořlavinu nakupenou v zhoubný požár zaněcující. Tak se to má i s tak zvanou reformací či lépe řečeno náboženskou revolucí století 16., kterou celý sever Evropy od jednoty Církve násilně byl odtržen.[2])

Chceme-li proto poznati pravé příčiny reformace, nesmíme jich hledati pouze v osobě Lutherově a ve sporu o odpustky, nikoli, příčiny ty jdou dále a sahají kořeny svými daleko hlouběji. Podstata Církve samým zakladatelem božským stanovená nepotřebovala ovšem nikdy

Srv. Gregorii Turon. Hist. Francorum II. 31: »De exercitu vero eius (krále Chlodvíka) baptizati sunt amplius tria millia.«

[1]) Na př.: »Omnes populi regionis illius« = všechen lid (národ) český; »fideles populi« = věřící lid. Prameny d. č. I. str. 183, 188. Srv. Gregorii Turon. Hist. Franc. II. 38: »praesentibus populis«; V. 18: »eosque populis spectaculum praebens«. Thietmari Chronicon: »Iarimirus adveniens populis iura veniamque commissi poscentibus ante portam dedit.« *Pertz*, Germ. script. III. str. 808.

[2]) Srv. *Knöpfler*, Lehrbuch der Kirchengeschichte. 3. Aufl. Freiburg 1902. Str. 527.

reformy, poněvadž, jak dokázati lze, nebyla nikdy změněna; obnovy mravní potřebovali toliko údové Církve, a to netoliko jen prostí věřící, nýbrž i její představení. Že však místo této obnovy ducha, která časovými zákony reformními mohla býti provedena, nastal veliký a před tím v Církvi nevídaný převrat revoluční, toho důvody hledati dlužno z části v náboženských a vědeckých, z části v církevně-politických, z části pak v osobních činitelech a poměrech. To ukázati pokusíme se v pojednání tomto.

I.

Od stěhování národův až do století 14. stála Církev v čele všech životních činitelů světa západního, ano ostatní všechny v sobě zavírala a obsah jakož i směr jejich činnosti určovala. Klerus ve svém dvojím zjevu jako klerus řeholní a světský byl rozhodujícím, až ke století 13. jediným nositelem všeliké vyšší kultury. V jeho rukou byly všechny ústavy vzdělávací a vychovávací od škol klášterních až k universitám, jejichž založení a podstatná organisace jest dílem jeho. Na poli poznání vědeckého dominovala theologie jako vlastní věda školská (scholastika), jako uznaná vůdkyně a královna. Jako cíle hleděla dosáhnouti úplné harmonie mezi věrou a rozumem, a tato summa vedla k obsáhlým summám vědění, kterým spravedlivý soud svého uznání, ano svého obdivu odepříti nemůže.

Vedle velikých chrámů vědy, postavených na pevném základě harmonie mezi přírodou a Zjevením, zbudovaných myšlením přísně logickým, korunovaných docílenou jednotou názoru světového, vypínaly se dómy křesťanského umění, zrozené z téhož ducha a nesené týmiž idealy, v nichž se však snaha středověku po cíli vyšším a věčném ještě jednotněji a názorněji obráží. Jejich celkový dojem je proto tak mocný a účinný, že jest málo lidí vzdělaných v době přítomné, kteří by nepocifovali kouzla, které ještě nyní z těchto „kamenných básní" proudí. S těmito plody umění architektonického stály tvorby malířské a sochařské v úzkém spojení. Třebas postrádaly dokonalé techniky doby renaissanční přece žádný esthetik doby přítomné jim neupře oduševnění a síly náboženského cítění.

Týž náboženský duch pronikal také všechny obory vyššího života společenského v jeho pestrých zjevech a útvarech od rytířstva až k oněm velikým kulturním místům, jakými byly kláštery středověké, od skromných projevů života rodinného až k velikým útvarům života veřejného, k říšským sněmům, které až k záměně podobny byly synodám církevním, od četných

projevů zbožnosti až k životu obchodnickému a živnostnickému s jeho cechy, jež se jevily zároveň jako zbožná bratrstva. Ve století 14. však přestaly ponenáhlu ony poměry, které velikost a moc Církve podmiňovaly. Neustálými boji, jež papežství z valné části vinou nositelů koruny císařské vésti muselo s císařstvím, bylo posléze i papežství těžce poškozeno. Státní moc hleděla se z náručí Církve vymknouti. Dřívější krásné, harmonické spolupůsobení Církve a státu ponenáhlu mizelo, směrodatný vliv ducha křesťanského ve všech oborech a kulturních zvláště přestával a do pozadí ustupoval: nová doba musela nastati.

Společným základním činitelem všech zjevů této nastávající nové doby a tím jaksi „otcem protestantismu" byl duch náboženského, vědeckého individualismu a subjektivismu, kterým rozuměti dlužno snahu vlastní osobnosti vybaviti a osvoboditi se od všelikého závazku autoritou ukládaného a pozvednouti se nad ostatní. Ovšem trvalo dlouho, než duch tento širší zachvátil vrstvy a v náboženskou velmoc počal se rozvíjeti.

První počátky tohoto nového ducha objevují se v lidových heresích Waldenských a Albigenských, dvě století později pak u Husitův. Od té doby stával se duch subjektivismu a individualismu vždy intensivnějším a zachvacoval přese všechen odpor duchovní a světské autority vrstvy čím dále širší. Hlasatelem jeho — ovšem v dobrém slova smyslu — stal se i veliký Dante, než tento jakož i jiní přátelé reformy církevní nestavěli se ještě nauce církevní nikterak na odpor, nýbrž přáli si reformy Církve při zachování její organisace a církevních dogmat. Nechtěli mohutný strom, pod nímž národové středověcí žili, a jenž vzácné ovoce křesťanské kultury zplodil, rukou zločinnou vytnouti, nýbrž jej jen očistiti od škodlivých výhonků, které na jeho ušlechtilých větvích narostly. Vyslovovali se ovšem mnohdy prudce a ostře proti vládnoucím zlořádům, proti osobním vadám a nedostatkům i hodnostářů církevních; nenapadali však Církve samé, jejích institucí a její nauky. Slovem, mužové tito stojíce pořád na půdě katolické přáli si reformy s Církví a v duchu Církve. Jejich trvalou zásluhou jest, že nelekali se obtíží, nýbrž spisy a skutkem, slovy a činy o skutečné zlepšení trudných poměrů církevních upřímně se zasazovali. Že skutečný výsledek, žel Bohu, jejich námahám a práci neodpovídal, toho příčinu hledati dlužno v tehdejších poměrech církevních a politických.[1])

---

[1] V Německu mezi těmito reformatory vynikl zvláště kardinal Mikuláš z Krebs, zvaný Cusanus, z Cues u Trevíru, muž vysoce vzdělaný a nelíčenou zbožností proniknutý. Jeho církevní reformy, jež z rozkazu papežova r. 1451 na půdě německé započal, vycházely

Druzí však z přátel snah reformních hlavně v Německu, kde potřeba reformy nejživěji byla pociťována, zamýšleli reformu nikoli s Církví, nýbrž proti ní, a tyto pokládati dlužno za tak zvané předchůdce Lutherovy. Vášeň a extremní subjektivismus je společnou jejich známkou. Zrak majíce vášní zkalený nedovedli náležitě rozlišovati mezi principy a osobami, naukou a životem, idealem a skutečností, nýbrž obojí obyčejně zaměňovali. Proto nevystupovali a nebojovali tak proti zlořádům v Církvi bez odporu se v této době naskytajícím, nýbrž proti Církvi samé, kterou neprávem za všecko odpovědnou činili. Kromě toho dali se svým osudným subjektivismem extremním tak daleko zavésti, že své vlastní názory jako neomylné nad každé jiné stavěli, a své reformní návrhy za jedině správné pokládali, místo aby zkoušeli jejich správnost a přístupni zůstávali lepšímu poučení. I dle obsahu vystupovali mužové tito vedle zlořádů proti oněm pravdám, které Luther později zavrhl.[1]) Tento subjektivismus, jenž pokládá vlastní myšlení a chtění za jedině oprávněné měřítko všeliké pravdy, krásy a mravnosti, nejhlouběji ujal se v humanismu, který tím klesl ze své krásné výše a stal se rovněž agitačním prostředkem snah reformních Církvi nepřátelských, ano předním připravovatelem a podporovatelem nešťastného díla Lutherova.

Láska k staroklassické literatuře a umění antickému nezanikla v žádné době křesťanského středověku. Klassikové latinští byli mnoho čítáni, jak ukazují spisovatelé středověcí, na př. Alkuin, Jan Scotus Erigena, Hroswitha, Gerbert, Abaelard, Jan ze Salisbury, Raymund Lullus, Robert Bacon a jiní. Nemenším důkazem toho jsou hymny, písně a distichy podle starořímských básníků napodobené, jakož i překlady spisův Aristotelových. Nebylo ovšem toto studium zprvu pěstováno v tom rozsahu jako později. Příčina toho spočívá hlavně v té okolnosti, že středověk s národnostmi bujarými a silnými méně potřeboval literatury klassické. Středověk měl svoji vlastní poesii lidovou, své vlastní vládnoucímu duchu přizpůsobené instituce; teprve když duch křesťanský u mnohých značně změlčen, pomýšleno na to, aby mezery povstalé vy-

vesměs ze zásady, že nutno čistiti a obnovovati, nikoli bořiti a ničiti, že nikoli člověk má to, co svaté jest, přetvořovati, nýbrž naopak svaté člověka. Bohužel však zůstal jeho návrh všeobecné reformy pro papeže Pia II vypracovaný, v němž na obnovu celé Církve od papežské kurie až k nejmenšímu klášteru kladl důraz, následkem vládnoucí v Římě ziknavosti téměř aplně bez účinku. Srv. *Janssen*, Geschichte des deutschen Volkes. 17. u. 18. Aufl. Freib. 1897. I. sv. str. 3 n.

[1]) Srv. *Janssen*, op. c. sv. I. str. 745 n.

plněny byly pilnějším studiem spisů řeckých a římských a vykořistěním jejich u větší míře než tomu bylo dosavade. Byla ovšem zvláště na universitách studia filologická příliš zanedbávána; v brzku však nastal druhý extrem. Studia klassická byla přeceňována a vážná ryzí věda křesťanských dob předchozích podceňována.

Již ve století 14. ukazovala se zvýšená láska ku studiu klassickému jak ve Francii tak v Italii. Ve Francii byly přičiněním Karla V a princů královských mnohé spisy Aristotelovy, Ciceronovy, Senekovy, Liviovy, Ovidiovy přeloženy na jazyk francouzský, v Italii pak razil studiím těmto cestu veliký Dante, jenž jako v theologii následoval sv. Tomáše tak v líčení Vergilia. Jemu po boku stojí Petrarka, který ustavičně Cicerona a Vergilia čítával a ještě ve stáří řeči řecké se učil; dále Jan z Ravenny, jenž jako grammatik proslul, Jan Boccaccio a mnozí jiní.

Neobyčejného rozmachu nabyla studia klassická pádem Cařihradu do rukou Turků roku 1453. Zbytky antické kultury tam zakopané přeneseny byly na západ, a tu k novému probudily se životu. Předkřesťanská Hellas a Řím vystoupily z říše mrtvých a vdechly středověkému světu západnímu nové idealy vědecké; postavily však, namnoze bohužel, proti vážné a svaté myšlence křesťanské hříšnou poctu smyslnosti. Kdežto totiž starší humanisté klassický starověk pojímali se stanoviska absolutní pravdy křesťanské a jej ve službu víry stavěli, hledajíce v dílech starých hluboké náboženské myšlenky základní, zůstávajíce při tom však rozhodnými odpůrci pohanského světového názoru a života, dospěli mladší humanisté od jednostranného nadšení a pěstění klassických pokladů k extremnímu požadavku všeobecného vzkříšení celého antického pohanství a k vytlačení křesťanství. Pyšníce se svým domnělým vyšším vzděláním, nevšímali si, ano pohrdali křesťanstvím, Církví a všemi oprávněnými požadavky mravnosti. Starověk nechtěli již pokládati dle příkladu humanistů starších za prostředek ku zbystření vědeckého ducha, nýbrž za životní živel novějších národův a na místo neuprosné křesťanské mravouky chtěli zavésti pohodlnou životní filosofii starých. Mnozí z těchto humanistů mladších zvláště v Německu pracovali o úplný převrat všech stávajících řádův a roznítili duchovní válku občanskou, která v krátké době několika let zničila všecko símě, květy a ovoce doby reformatorské. Úpadek náboženského a mravního života v kleru a u laiků jakož i vnitřní rozvrat scholastiky ve století 15. podporovaly mocně jejich proticírkevní snahy. Ostrými šlehy posměchu a pomluvy bojujíce proti mravním škodám v kleru světském a řeholním, ač sami byli mravně v nejvyšší míře zkaženi,

podkopávali všechnu jeho autoritu a působnost v lidu. A zhoubné následky tohoto jejich působení záhy se jevily: na místo víry nastupovala nevěra, lhostejnost a fatalismus. Světské smýšlení a touha po smyslném požitku zaujaly mysl mnohých, ano i těch, kteří měli býti a zůstati naplněni svatou horlivostí a vážným smýšlením kajícím.[1]

Vyvstali ovšem proti těmto apoštolům evangelia klassického starověku odpůrci, zvláště mezi scholastiky a klerem řeholním, který byl humanistům předním terčem posměchu a potupy. Poněvadž však jejich odpůrcové nevyrovnali se jim duchem a pohotovostí v odrážení útoků, podlehla chvály hodná horlivost mužů těchto vítěznému vtipu a posměchu víře nepřátelských humanistů, bez nichž by zajisté nikdy odpad Lutherův nebyl nabyl takových rozměrů.

Nová perioda duševního rozvoje nastala vynálezem knihtiskařství kolem roku 1450; neboť tento kulturně nanejvýše důležitý a mocný vynález okřídlil ducha a poskytoval nejpohodlnějšího prostředku, každý plod ducha obdržeti, rozmnožovati a šířiti. Usnadněnou výměnou myšlenek a idejí byly tyto probuzeny a oživeny. Spisovatelská činnost byla pozvednuta a rozšířena v rozměrech sotva tušených, vědy pak a umění staly se přístupny všem třídám společenským. I Církvi byl takto poskytnut nový prostředek k pěstování a povznesení náboženského smyslu a k pravé reformě. A skutečně po nějakou dobu zdálo se tomu tak; neboť bez odporu po drahně času stál nový vynález téměř výlučně ve službách nábožensko-církevních.[2] Přičiněním kněžstva jak světského tak i řeholního, které zřízením četných klášterních tiskáren stalo se nejčilejším podporovatelem tisku, šířeny byly nábožensko-poučné a vzdělávací knihy, které dříve pracně psány býti musely, dále knihy mešní, postilly, zrcadla zpovědní, horaria, plenaria, katechismy, bible chudých v mnohých stech výtisků. Mezi všemi produkty tisku stála však na prvém místě bible. Více než kterékoliv jiné dílo zaměstnávala tiskařské lisy západu; až do roku 1500 byla Vulgata téměř stokráte vydána. Než netoliko v jazyku latinském bylo Písmo sv. často tisknuto, nýbrž i v řečech národních, zvláště v německé. Až do roku 1517 bylo rozšířeno alespoň 14 úplných překladů Písma sv. v jazyku německém.[3] Však i tu uplatňovala se hned od počátku tendence proticírkevní a duch extremně subjektivní. Již jediná okolnost, že tato německá vydání

[1]) Srv. *Janssen*, op. c. sv. II. str. 1 n.
[2]) *Janssen*, op. c. sv. I. str. 20 n.
[3]) *Janssen*, op. c. sv. I. str. 751.

bible pocházejí jen ze svobodných měst Augsburku, Norimberku a Strassburku, jest velmi význačná a dokazuje, že ve svobodném občanstvu německém zavládlo smýšlení náboženské, které církevní bouři připravovalo nepokrytou snahou vybaviti se z vedení duchovními a církevní autoritou vůbec. (P. d.)

Z dob pojosefinských.

M. Pavlík.

Vnitřní vývoj vědomí církevního u nás na začátku 19. století není ještě objasněn. Tradice se nám ztratila, a pracovníků málo. A přece doba obrození jest pro nás jakýmsi programem. Třeba se ohlížeti častěji po této době, od níž počínají naše snahy náboženské — třeba se přesvědčiti, jdeme-li ještě cestou tenkráte již jaksi v zárodku pro nás naznačenou.

Každý národ a každá společnost staví přese všecky rozumy na svých dějinách. Stvořte jakýkoli program národní, národ při každém bude přehlížet své dějiny, aby se přesvědčil, měl-li již někdy stejný nebo podobný program v minulosti, a prospěl-li program ten národní věci. Budoucnosti národa od jeho minulosti odtrhnouti nelze nikomu. Proto nutno poznat minulost svou, zvláště myšlenkovou: to nutno i u náboženských proudů.

Rybička, doposud hlavní životopisec buditelů kněží, náboženské a specielně církevní myšlenky všímá si málo. Zmiňuje se o nábožnosti, upřímné zbožnosti mnohých buditelův, ale dále nejde. „O pracích těchto (bohoslovných) nesluší nám pronášeti tuto soudu nějakého.“ [1]) „O platnosti a podstatě theologických prací těchto, co věci se týče, nechceme a nemůžeme — jsouce pouhou lájí a tudíž k tomu nepovolaní a nezpůsobilí — pronésti nějakého úsudku.“ [2])

Vyšlo sice několik monografií o knězích buditelích, ale i ty náboženskou stránku jen povrchně odbývají, nepodávajíce přesně jejich náboženských názorů.

Sušilova biografie od Dra. Vychodila je snad jediná, která si otázky této zásadně a důkladně všímá.

---

[1]) *Rybička*, Přední křisitelé, str. 280.

[2]) *Rybička*, l. c. 361.

Je třeba prostudovati všecky spisy, zápisky a dopisy našich kněží buditelův a shrnouti hlavní myšlenky duševního, vnitřního jich života. Jedině podobné důkladné a spolehlivé práce mohou býti základem budoucího sepsání našich dějin církevních.

Pokud jsou mi prameny dostupny, píši právě podobnou práci o Vincenci Zahradníkovi.

I podávám prozatím všeobecnou tuto studii, jež měla býti vlastně předmluvou k „Zahradníkovi". Nepřicházím s nějakými „zvláštními objevy", podávám jen přehled doby pojosefinské.

Naše probuzení církevní jest jak časově tak vnitřně spojeno s tak zv. josefinismem a jeho předchůdci filosofickými i náboženskými. Kdo chce pochopiti duševní život našich buditelů, tomu třeba znáti hnutí tenkráte v Evropě všeobecné, u nás ztělesněné ponejvíce v josefinismu. Jsem přesvědčen, že dosavadní práce o josefinismu neoprávňují ještě nikoho, aby napsal konečný úsudek o něm. Psáti dějiny dob tak všestranně, a to duševně pohnutých jest velmi nesnadno, a ještě nesnadnější je celkově doby ty ocenit.

Každé hnutí duševní má své příčiny a své kořeny v minulosti, svůj vývoj, svůj počátek, průběh i konec, každé hnutí má své vůdce a své passivní duše, své velikány i svou širokou massu, své bojovníky i nepřátele, výbojný postup, ale i stagnaci; každé hnutí vyvolává nadšení i odpor, vyvolává reakci vnější, negativní hned při vzniku, a zažívá reakci vnitřní, jež jest jen dalším positivním vývojem a pokrokem, a jíž celé hnutí konečně podléhá; každé hnutí má své dobro i zlo, má účinky chvilkové i trvalé. — Kdo míní správně posouditi hnutí nějaké, musí všechny tyto okolnosti, vynikající jednotlivce a prostřední lidi hnutí toho, vývin, průběh i konec, reakci vnitřní i vnější, účinky mizící i určující další vývoj správně pojati, musí rozeznávati myšlenku od osobnosti, všeobecný ideový obsah hnutí od pohnutek jednotlivců. Doba josefinská tak objasněna ještě není — zvláště její reakce vnitřní a její nejen negativní, ale i positivní význam pro pozdější hnutí církevní.

S tímto vědomím psány i poznámky tyto všeobecné o době, v které zrozen Zahradník, která ho vychovala a na kterou i on později působil.

Josefinismus jest nenezajímavý konglomerat různých prvků. Prozatím neodvažuji se ho charakterisovati. Jisto však jest, že nespadl najednou s nebe. Nelze též upříti, že jest v jakési souvislosti s rakouskou protireformací a vůbec církevně-státními zásadami právními, jak vyvinuly se z pojmu křesťanského císařství. Z ochránce snadno stává se poručník. A tento ochránce-poručník Církve opanován byl (a kdo se

načisto ubrání ovzduší?) právě v 18. století novými ideami: filosofii anglickou a její francouzskou frivolní odnoží, novými myšlenkami o lidských přirozených právech (jež byla aspoň v novém rouše hlásána), o humanitě, o idealu všeobecné osvěty, o stálém pokroku lidstva — s církevně-právnického hlediska pak gallikanismem a jansenismem. Absolutismus spojil se tu s náboženský a společensky svobodářskými myšlenkami 18. století. Protireformace zúrodnila málo katolický život náboženský u nás. Bylo tu v církevním životě dosti povrchního officialismu, duševní pohodlnosti a neopravdovosti. Tím připravena půda josefinskému poručnictví státnímu nad Církví. I nemohl nový osvícenský proud se vším, co s ním souviselo, nezasáhnout především Církve.

Vystoupil Josef II a svou radikalní rukou začal reformovat Církev jako suveren.

Byl Josef k církevním reformám oprávněn? To jest otázka nám úplně jasná; ne tak průzračnou byla (zvláště při konkretních případech) za jeho doby. Neboť cit pro právo církevní byl staletou církevně-státní soustavou rakouskou otupen, a bylo třeba mnohých násilných, bezprávných skutků, jakými Josef a jeho okolí, zvláště co se týká poměru věřících k římskému Stolci, neskrblil, aby si věřící a biskupi právo církevní uvědomili.

Ostatně nelze zapříti, že Josef II zajel ve mnohých případech (ovšem nemaje sám k tomu práva) i tam, kde bylo třeba řezu, že zotvíral okna i tam, kde nebylo již dlouho větráno; tím a mimo to svým humanitním působením nabyl sympathií i u šlechetných věřících duší (na př. Hurdálka). Otázku práva zatlačilo tak do pozadí i vyplnění různých všeobecně cítěných tužeb.

Náladu tehdejší a neznalost církevního práva osvětlují slova Procházkova napsaná v předmluvě „Knihy Erasma Roterodámského, v kteréž jednomu každému Křesťanskému člověku naučení i napomenutí se dává, jak by se k smrti hotoviti měl“ (starý překlad od Jana z Lobkovice). Mluví tu (Procházka) o indexu českém, svírajícím nemálo tehdejší vlastence v činnosti vydavatelské. Radost, že zrušen index, veřejně projevuje v předmluvě tohoto spisu: „Jemuž (indexu) náš nejmilostivější Pán země podle zasloužení jeho všecku platnost a vážnost velmi moudře odjal.“ [1]) V předmluvě k vydání „Příkladných řečí hlubokých Mudrců“ (Platona, Sokrata a j.) píše: „Aby zachtělo-li by se komu ještě jednou Registřík kacířských knih sepsati, pohanských mudrcův do něho více nepotahoval, kteříž beztoho kdyby z hrobů svých vstanouce sebe mezi kacíře počtené

[1]) Lit. č. 19. st. vydáv. Laichtrem, 449.

býti viděli, smíchu zdržeti a jiné příčiny toho nikterak nalézti by nemohli, nežli že přirozeným během toho štěstí míti nemohli, aby se světské moudrosti v Jezuitských školách naučili.“ [1]) V předmluvě k jinému spisu Erasmovu „Ruční knížky o rytíři křesťanském“ píše: „Z čeho ale tebe hned s počátku napomenouti musím, to v tom záleží, aby se nedal svoditi a mámiti jistým licoměrným svatáčkům, kteříž, poněvadž veřejně své řemeslo dělati, knihy dobré páliti a pověrečné na jich místě rozsívati nesmějí, mlčečky a kradí k tobě se přiluzují a pošmournou tvářností svým slovům vážnost přikládajíce, namluviti tobě se snažejí, že by Erasmus kacíř a jeho knihy kacířské byly. Nevěř tomu, podvod jest to aneb jistě neumělost... A ještě takový nedouk nalézti se může, jenž mne při vydávání knih Českých, poněvadž Českému registříku všecka vážnost císařským nařízením jest odjata, Římskými registříky vázati chce?“ [2]) Jak vidět, Procházka nijak se nezabývá otázkou, má-li Josef právo index rušiti nebo nemá. On raduje se jen, že může vydávat staré knihy. Tak tomu bylo i při jiných nařízeních Josefových. Patrno z toho, jak povaha církevního práva, zvláště co se týká jeho samostatnosti, byla neznáma — a to, jak se domnívám, již před Josefem. Nedá se myslit, že by neznalost tato beze vší přípravy, najednou se tu byla odkudsi zčista jasna nabrala. (F. Procházka narozen již roku 1749, do řádu paulanského vstoupil 1768 a vysvěcen byl 1772.)

Program Josefův se svým absolutismem a osvícenstvím byl nejednotný a povrchní, a tu jest hlavní příčina všech přehmatů, křivd a chyb; tato povrchnost a roztříštěnost vysvětluje též ono zvláštní spojení dobré vůle s frivolností. Nejfrivolnější lidé dovedli se svým „osvícenstvím“ vlichotiti v přízeň vlády, a tak se stalo, že po roce 1775 ovládl školstvo zvláště vysoké a bohoslovecké frivolismus a nepravověrný směr.[3]) Na generalních seminářích byli professory lidé namnoze povrchního náboženského vzdělání, kteří nevěděli mnohdy, jsou-li katolíky nebo ne, nad to ještě lidé mravně ne bezúhonní.[4]) Jejich osvícenosti

---

[1]) Tamtéž 450.

[2]) Tamtéž 450, 451.

[3]) *Kryštůfek,* Dějiny církve kat. ve státech rak.-uherských, 334.

[4]) Známa jsou rouhavá, až moc »osvícená« slova, jež psal Stach Dobrovskému: »Wie geht es denn mit ihrer Herrgottmacherei?« A jindy: »Und ich glaube es noch nicht, daß sie Priester sind... Also Herr Pater, lassen Sie sich unseren Herrn Gott recht gut schmecken...« Píše též o jakémsi vyšetřování v Hradisku u Olomouce: »Moji žáci — kacíři jako já bez obalu mluvili... a dokázali, že mysliti umějí.« Literatura česká 19. století, vydávaná Laichterem, str. 438.) Sepsal též »Psaní škclního mistra Záchodského ze Slevizu k obraně evangelických učitelův a svobodného učení evangelického proti

jevily se církevní řády jako zbytečná, společnosti škodlivá přítěž. Zvláště církevní právo bylo dle vládního systemu přistřiženo ještě více než dříve.

Dle dopisu kteréhosi biskupa rakouského biskupu belgickému z roku 1789 přednášely se v generalních seminářích nauky, jako: „Neomylnost Církve, ve kterou jen malý počet slabých hlav věří, jest pochybna. Sněm Tridentský prohlásil několik článků víry, které ve staré době nemají základu. Sněm není neomylným. Jest nesnadno dokázati božský původ zpovědi. Církev nemá moci zákonodárné; její nařízení nejsou platna, pokud nedosáhnou potvrzení státního. Církev nemá moci stanoviti překážky manželství. Coelibát není dokonalejším stavem než manželství. Účelem člověka není Bůh, nýbrž člověk je sám sobě blažeností. Svátosti patří k zevnějšku náboženství, které nezáleží v užívání svátostí. Půst protiví se zákonům přirozeným, jakmile vystupuje nad obyčejné předpisy střídmosti. Tresty pekelné nejsou věčné. Církev prohlásila mnohé čistě scholastické subtilnosti za články víry. Láska k sobě samému jest jedinou ctností, která vše obsahuje. Ďábel nepokouší lidí.“ [1])

Doktoru Kašparu Roykovi, professoru církevních dějin v Praze, bylo na stížnost arcibiskupa Příchovského dvorním dekretem 5. února 1789 zvlášť přikázáno, „aby ve spisech nebo soukromých rozmluvách se žáky nic proti katolickému náboženství netvrdil aniž převracel nebo jinak vykládal to, co veřejně učiti musil; i ve věcech, které nebyly přímo články víry, ale úcty a vážnosti zasluhovaly, aby skutečné vady mírně odkrýval.“ [2])

V Rechbergově „Enchiridion Iuris ecclesiastici Austriaci“, jež vyšlo sice teprve 1807, ale bylo snůškou nauk za Josefa II předepsaných, po-

neodůvodněnému důkazu Václava Rokosa, kaplana Vojtěšského, že kazatelové evangeličtí nejsou žádní kněží.« Překlad Roykova pověstného sněmu Kostnického věnuje posměšně: »Velebným a Dvojíctihodným Pánům a Pánům Farářům a kaplanům Církve Římské pro dobrou vůli.« V jednom dopise vyznává, že je »tak málo katolíkem jako luteránem.« L. c. 437, 436. — Jan Kolb, kněz a professor bohosloví v Rattenberku v Tyrolích. »veřejně tupil náboženství a mravnost před seminaristy i laiky, vodil své chovance v pátek do nejsprostších krčem, jedl a pil s nimi a vyzýval je, aby bez ohledu na zákony postní masa a jiných zakázaných pokrmů požívali. Veřejně učil, že smilství není žádným hříchem, naopak že jest dovoleno, ano i nutno...« *Kryštůfek*, Dějiny církve kat. ve státech rak.-uh. od r. 1740—1898, str. 1?8. — Mnoho podobných příkladů lze najíti v Sebastiana Brunnerových spisech, jež jsou vesměs rázu protijosefinsky polemického a agitačního.

[1]) Z *Kryštůfka* l. c. 168. Lze přijati zprávu tak všeobecně bez reservy?

[2]) Tamtéž 176.

dávaly se tyto zásady: Prameny církevního práva jsou: 1. C. k. nařízení in publico ecclesiasticis; 2. pravoplatná praxe; 3. předepsané učebné knihy církevního práva; 4. výsady dynastie rakouské; 5. některé zvláštní smlouvy veřejné.

Ve všeobecném právu církevním třeba činiti rozdíl mezi božským právem a právem lidským. Vzhledem na božské církevní právo nemůže býti v Církvi žádné rozmanitosti. Vše, co na přirozeném právu, Písmě svatém a božské tradici spočívá, platí též v Rakousku a váže každého. Co se však lidského církevního práva týká, tu neplatí (mimo jiné) ony předpisy obsažené v kanonickém právu, které s přesnými, na přirozeném právu, Písmě sv. a tradici spočívajícími zásadami v odporu stojí, a jichž původ hledati sluší v nevědomosti středověké.[1])

Josef vyvolal ovšem hned v začátcích u mnohých odpor, většinou tajený. Pokud biskupové s reformami Josefovými souhlasili nebo nesouhlasili, poznati lze aspoň částečně ze žádostí, které vyzváni jsouce Leopoldem II, předložili. Přání tato svědčí, jak nesjednocenou, neuvědomělou byla tehdejší hierarchie rakouská, a jak odpor její v některých aspoň případech vyvěral ne právě ze šlechetných důvodů, tím méně z důvodů víry a nadšení náboženského. Pakli arcibiskupové pražský a olomoucký stěžovali si na zřízení budějovického a brněnského biskupství, nebo stěžoval-li si pražský arcibiskup, že mu byla odňata některá obročí a přidělena jeho suffraganům, nebo brixenský biskup, že se od něho (byť si proti smlouvě) patronatní příspěvky žádají, nebo stěžoval-li si na nové rozdělení far (které celkem lépe vyhovovalo potřebě lidu) a na samostatnost lokalistů[2]) (která znamenala zlepšení duchovní správy) — je toho jen litovati.

Za to však podány i jiné stížnosti, které tvoří pěkný a zajímavý kontrast ke stížnostem právě uvedeným. Tak biskupové haličtí, pak gradiský a vratislavský si stěžovali, že zrušeno je spojení s Římem a že v oběžníku 31. prosince 1781 jsou obsaženy necírkevní zásady. Biskupové gradiský, sekavský a vratislavský naříkají na zápověď, že papežské bully prohlašovati se nesmějí. Mnozí biskupové žádají, aby směli přihlížeti ke správě náboženských nadání a nahlédnouti do správy a účtů náboženské matice. Biskupové budějovický a kerkský žádají, aby se dovolilo biskupům svolati synody diecesní.[3])

(P. d.)

[1]) *Kryštůfek*, l. c. 348.
[2]) Týž 260 a 262.
[3]) Týž l. c. 257, 259.

Buddha a ženy.

Ukázka z obšírnější studie o Buddhovi. Napsal Dr. Alois Lang.

Duch přísné sebekázně Buddhovy zaujímá v celé své podstatě k ženám stanovisko nepříznivé. Noční útěk od manželky signalisoval sice oprávněnost násilného přetržení svazku manželského pro účely vyšší; ale teprve dlouholetým hledáním nalezená myšlenka, vrcholící v nauce naprostého odříkání jako jediné podmínky spásy, nepokrytě opovídá přirozenému povolání ženy boj na celé čáře... Buddha podceňující svojí exklusivní jednostranností podstatu a význam života skutečného vůbec a společnosti lidské zvlášť, nemohl správně ocenit hlubokého významu ženy. Asketismus buddhistický, jemuž láska k životu byla jen bolestným klamem, musil přirozeně a důsledně ten nejpevnější svazek s životem — manželství — pokládat za základní sebeklam a ženu, ne-li proklet, aspoň za největší a nejnebezpečnější překážku spásy prohlásit. Neboť nic neohrožuje buddhistické idealy tak jako právě láska k ženě. V Dhammapadě, nejstarší to kanonické knize, která u všech buddhistických sekt největší požívá vážnosti, mluví se o ženě sice mimochodem, ale vždy ve smyslu odmítavém.[1])

Poměr Buddhy samého k ženám vyjadřuje stará buddhistická formula: je-li žena stará, viz v ní matku, je-li mladá, sestru, je-li velmi mladá, dítě. Jako dokonale osvícený, jemuž nehrozí již žádné pokušení tělesné, stýká se Buddha se ženami dosti volně a nenuceně a pohlíží na ně s hora sice, ale přec ještě s jakousi otcovskou shovívavostí.

Bylyť to přece pravé ženy, které jeho nauce „soucitu" otvíraly nejen srdce, ale hlavně žebravým učeníkům dvéře svých příbytkův a misky a skříně jejich plnily hojnými almužnami. Dobročinností žen indických též umožněn žebravý způsob života sanghy (bratrstva), která přezírajíc práci jako pramen výživy, odkázána byla jedině na almužny. Typickym příkladem přízně, jakou Buddha nalezal u žen indických, je ctihodná matrona Višakha. Ta darovala po hostině, již vystrojila, Buddhovi a jeho žákům nejen zahradu „Purvarama", ale slíbila opatřovat řád potřebným oblekem a pokrmem. Buddha, rozplývaje se nadšenou chvalořečí, ochotně přijímá šlechetnou nabídku Višakhinu.

Ani krásné kourtisaně Ambapali se nevyhýbá. Jedná s ní jako se sestrou; ano i před mocnými knížaty jí přednost dává.

---

[1]) Výroky vrcholí ve verši 284: I nejnepatrnější láska k ženě, potrvá-li, váže ducha mužova jako mléko vemene krávy mladé tele.

Když se Ambapali dozvěděla, že „požehnaný“ v jejím mangovém háji mešká, oblekne prostý šat, dá zapřáhnout a jede poklonit se Buddhovi· Posadí se uctivě u jeho nohou a vyslechne zbožně jeho učení. Potom pozve mistra a žáky na hostinu a Buddha ochotně svolí. Zatím se dověděli Licchavi (bohatý, knížecí rod), že Buddha mešká v háji kourtisany Ambapali. V nádherném, knížecím průvodu spěchají k Buddhovi, aby jej pozvali do svého domu na hostinu. Leč Buddha odřekne, připomenuv, že přijal již pozvání u Ambapali. Druhého dne pak stoloval Buddha se žáky svými u Ambapali, která je sama obsluhovala. Po hostině darovala Ambapali bratrstvu svůj vlastní háj. Ač charakteristická legenda tato ani slovem se nezmiňuje o obrácení veřejné hříšnice, přec jasně naznačuje, jak hlubokým dojmem působila osoba a nauka Buddhova i na třídy, v nichž vládla zkáza mravní. Ne méně významnou, ale zato tím prostější a srdečnější je jiná legenda o dívce u studnice. Ač není cizí strohým buddhistickým názorům, přece svědčí zřejmě, že ani přísný duch askese nedovedl potlačit idealní nadšení lásky, jež mimoděk vyráželo ze srdcí ženských. Ano byl nucen osvědčení a uznání jemu vzdát.[1])

Ananda, miláček Buddhův, vyslaný kamsi mistrem, spatřil kol jakési vesnice se bera u studnice dívku z nízké kasty, Prakriti, jak vážila vodu. Byl žízniv a požádal dívku o vodu. Dívka praví: „Z nízkého rodu jsem, ctihodný brahmane, a nehodnou podat ti vody.“ Ananda: „Netážu se tě na kastu, ale žádám si vody.“ I splesalo srdce Prakritino a ochotně podala Anandovi vody. Poděkoval se Ananda a šel klidně cestou svou dále.

Dívka však ve vzdálenosti ho následovala. Když se dívka dověděla, že Ananda je učeníkem Buddhovým, vyhledala mistra a řekla: „Pane, dovol, bych směla bydlet, kde učeník tvůj, bych směla jej vidět a jemu sloužit, neboť miluji Anandu.“ Prohlédl Buddha srdce dívčino a řekl: Prakriti, srdce tvé je plno lásky, avšak nechápeš citů svých! Ne Anandu, ale jeho dobrotu miluje srdce tvé. Osvoj si tedy jeho dobrotu a konej ji v pokoře svého stavu proti bližnímu. Blahoslavena jsi, Prakriti, neboť ať jsi matanga (z nízkého stavu) staneš se příkladem vznešeným mužům a ženám ano i brahmani budou se od tebe učiti. Neodchyl se od cesty spravedlivosti a počestnosti a zastíníš lesk královen na trůně.“

Mírné a shovívavé jednání Buddhovo proti ženám nijak neshlazuje strohé upejpavosti jeho zásad k životu pohlavnímu vůbec.

[1]) *Burnouf* 205. *P. Carus* 234, etc.

Žáky své důtklivě varuje před ženami, slzy a úsměvy jejich pokládá za největší nepřátele mnichů, vděky jejich postav a rozpuštěné vlasy prohlašuje za nejhroznější osidla pro srdce mužů.

Mniši tázali se jednou mistra: „O Tathagato (dokonalý), náš pane a mistře, jaké chování předpisuješ šramanům (asketa, jenž složil sliby), kteří se světa zřekli?“ Buddha odpovídá: „Potkáte-li ženu, nehleďte na ni, aniž s ní mluvte! Musíte-li však s ní mluvit, čiňte tak se srdcem čistým a myslete u sebe: jako šramana chci žít v tomto hříšném světě, jako květ lotosový, nepotřísněný bahnem, v němž roste. Šramani, kteří na ženu hledí jako ženu, nebo se jí dotknou jako ženy, zpronevěřili se slibům a přestali býti učeníky Sakyamuniho (mudrc z kmene S.[1]).

Řád svůj Buddha založil původně jen pro muže a dlouho se vzpíral, připustit i ženy do řádu. Povolil sice konečně, avšak jen s bolestným srdcem a na dlouholeté a upěnlivé prosby. Ale pak je věru významným proroctví, jež pronesl. Tisíc let by řád zachoval původní čistotu, ale když žena do řádu připuštěna, nepotrvá původní čistota řádu déle než pět set let. Na stálé prosby své pěstounky Mahajapati, by dovolil ženám přístup, odpovídá stále: „Nečiň si žádných nadějí, že by ženám cos podobného povoleno býti mohlo.“ Mahajapati však si ostříhala konečně vlas, obleče žlutý mnišský šat a následuje Buddhu. Ve Vaseli se postaví přede dvéře domu, v němž byli mniši shromážděni. Zde ji spatří Ananda. Mahajapati má nohy oteklé, obličej prachem pokrytý a oči v slzách. I táže se, co by to znamenalo. Mahajapati mu s pláčem žaluje, že „vznešený“ nechce nižádným způsobem žen do řádu připustit, a prosí, aby se Ananda u mistra přimluvil a prosbu žen podporoval. Buddha konečně povolí, ale brzy na to trpce želí své povolnosti: „O Anando, kdyby ženy nebyly dostaly povolení, byl by čistý život řádový dlouho trval, tisíc let by se byl udržel; nyní však nepotrvá déle než pět set let. Jako domy, v nichž je mnoho žen a málo mužů, snadnému vloupání lupičů vydány jsou, tak nemůže život řádový dlouho trvat.“ (Kullavagga 10, 1).

Názor Buddhův o ženě vyrostl z asketismu brahmanského, jenž vysoce cenil čistotu pohlavní jako účinný prostředek posvěcení a dokonalosti.

Manželství a spojené s ním plození dětí pokládáno tam za něco vedlejšího, okolnostmi přímo vynuceného, za dluh předkům a kastě povinný. Manželství bylo brahmanům žádoucným fysicky k zachování kasty a mravně nutným z příčin náboženských. Jen syn totiž mohl

[1]) *Carus* 104, 105. *Oldenberg* 148.

obětmi mrtvých rodiče osvobodit z bolestného stavu na onom světě. A jen tehdy směl brahman zříci se světa a hledět dokonalosti, učinil-li předepsanými obětmi své povinnosti k zemřelým rodičům zadost. Tohoto kompromisního stanoviska nemohl přijat buddhismus, neuznávající ani rozdílů třídních ani obětních výkonů brahmanských.

Buddhismus, důsledným do výstředností, prohlásil ideal absolutní čistoty pohlavní výlučně za podminku spásy a pokládá svazek manželský vůbec a ženu zvlášt za nejhorší překážku spásy.[1])

Buddhovi byly ženy „prohnanými lupičkami, jimž je pravda lží a lež pravdou.“ A krb rodinný (což nejvíce na váhu padá), „žalářem a koutem nečistoty.“ Buddhista nezná jiné postavy, jiného hlasu, jiné vůně, jiné chuti, jiného doteku, které by srdce mužovo tak poutaly jako postava, hlas, vůně, chuť, dotek ženy.[2])

Ctihodný Sangamaji sedí v háji Jeta. O tom se dověděla žena, již byl opustil, vezme dítě Sangamajiho a spěchá k němu: „Zde tvé dítě, asketo,“ volá, „živ mne!“ Třikrát tak mluví žena a Sangamaji mlčí. Konečně položí asketovi dítě k nohám: „Zde máš své dítě, asketo, pečuj a starej se o ně“ a odejde. A Buddha chválí asketu: „Blížíc se ho neobveseluje aniž odcházejíc zarmucuje; muž, v němž umřela veškera touha, je pravým brahmanem!“

A asket Upaka volá ku své ženě: „Kdybys našeho syna i šakalům nebo psům předhodila, přec mne, bídnice, zpět nepřinutíš.“

Sobectví, jež bylo buddhismu prapříčinou světobolu, vypovězen vyhlazovací boj. Leč ono jen zdánlivě ustoupilo, aby se oklikou vrátilo a vrhlo se ze zadu bhikšům do týla . . .

Kdo rozbíjí posvátný krb rodinný, ten rve ženě s hlavy korunu královny. Zasneme-li přímo nad důsledností Buddhovou a duševní jeho silou, s níž jde neochvějně za myšlenkou spásy, nemůžeme šetřit obdivem nad ženou Buddhovou Yašodharou, která s oddaností, jíž schopno jen nejšlechetnější srdce ženy, v obět mužově myšlence klade své královsky vznešeně, k smrti milující srdce. Yašodhara je vskutku nejvznešenějším květem ženské velkosti a krásy, který vyrostl na březích Gangy. Naznačím jen zkrátka, co ze života vyprávějí buddhistické legendy o setkání se Buddhy s manželkou, již byl před desíti lety tajně, bez jediného slova rozloučení opustil.

Když Buddha meškal v Rajagriha, poslal k němu otec se vzkazem, že dříve než zemře, rád by ještě jednou syna svého spatřil. Buddha

[1]) Matka a dcera mají vůbec platnost nevěstek. (*Wuttke* 2. 484.)

[2]) *Max Schreiber*, Buddha und die Frau, str. 22.

splní otcovo přání a přijde. Když Buddha mešká v paláci otcovském, oznamuje král Yašodhaře, že Gotama přišel. Yašodhara však zůstane ve své komnatě. „Jsem-li sebe menšího ohledu hodna,“ odpovídá smutně, „přijde ke mně, aby mne spatřil.“ Buddha zatím, pozdraviv se s přáteli dávnými a známými, táže se otce na Yašodharu. Otec vypravuje, že Yašodhara stále jen jeho na mysli má a věčně proň truchlí; po příkladu jeho že vlas si ostřihala, vonných mastí se zřekla, jednou denně pokrmy přijímá, na zemi spává a nové nápadníky napořád odmítá. Buddha se rozhodne, zajít k ní. Když Yašodhara spatří manžela, padá před ním na zemi, objímá jeho nohy a hořce pláče. Avšak ani slovo výčitky nevyjde z jejích úst. — Přijme konečně jeho učení a vstoupí do sanghy.

Solidarita, jež naukou „o stěhování se duší“ železnými kruhy svazuje buddhistu se všemi tvory, žádá ovšem i soucitnou lásku k ženě — avšak pro nebezpečí, jež soucit ten v sobě tají, převládá strohá vypjatost, která přechází zřejmě v zásadný odpor buddhismu k ženám. Nalézá-li soucitná láska k ženě výrazu, děje se to skorem z pravidla za okolností kromobyčejných. A vskutku ojedinělým, ba výjimečným zdá se případ, jejž vypravují legendy buddhistické o Vasavadattě a Upaguptovi.[1])

Vasavadatta byla proslavenou milostnicí v městě Mathura. Spatřivši jednou Upaguptu, učenníka Buddhova, mladíka to nadobyčejně krásného, zahořela k němu prudkou vášní. Marně zvala Upaguptu k sobě. „Neodbila ještě hodina, aby Upagupta přišel k Vasavadattě,“ zněla vždy záhadná odpoveď bhikšova. „Vasavadatta nežádá Upaguptova zlata, ale lásky,“ vzkazuje opět a opět milostnice. Leč dostane vždy tutéž záhadnou odpověď. Brzy na to zapředla Vasavadatta milostný poměr s vrchním hormistrem královským. Přijel však nad míru bohatý kupec do města a žádal si lásky Vasavadatty. Zdráhajíc se odmítnouti kupce, jehož ohromné bohatství jí mnoho slibovalo, ale lekajíc se zároveň msty, jíž hrozila žárlivost úředníkova, rozhodla se Vasavadatta, zbavit se prvního milovníka násilnou smrtí. Zabila jej tajně a ukryla mrtvolu do hnojiště. Leč příbuzní zavražděného našli mrtvolu a pohnali Vasavadattu před soud. Soud dal Vasavadattě za trest údy usekat a zmrzačený trup pohodit na pohřebiště. Vasavadatta byla dřív ku svým služebnicím velice laskavou a stalo se, že jedna z nich následovala z vděčnosti Vasavadattu, aby jí poslední služby prokázala a vrány od nešťastné odháněla. Teď odbila hodina, aby Upagupta přišel k Vasavadattě. Přišel

[1]) *Burnouf*, Introduction à l'histoire du Bouddhisme. *P. Carus*, Evang. B. 240. Srovnej překrásnou báseň Zeyerovu »Záletnice« v Letopisech lásky.

a laskavě pozdravil nešťastnici. Se vzdorem vítala Vasadatta mnicha: „Nepřišel jsi, když vonné tělo mé pokryté perlami a vzácnými rouchy ti nabízelo lásku! Teď, když ono zmrzačeno katany a pokryto špínou a krví, přicházíš!“

„Sestro“, praví mladík, „nepřicházím k tobě za rozkoší. Přicházím, abych tě okrášlil jinou, daleko cennější krásou, nežli's ztratila. Dokud's byla ve víru světských rozkoší a radostí, vášně zaslepovaly tvé oko a ty's nebyla schopnou chápat učení Tathagetova. Spoléhala's v klam svých pomíjejících vděků. Teď však, kdy tvá klamná krása zašla, snadno porozumíš kráse pravé, již skýtá nauka Buddhova, a najdeš mír, jehož svět dáti nemůže.“

Vazadatta se upokojila a duševní radost zmírnila bolesti jejího těla. Vzala útočiště k Buddhovi a tiše skonala ve zbožné odevzdanosti.

Živnostenská organisace.

Fr. Stojan.

Ruch družstevní a společenstevní organisace tříd výrobních vybraňuje se v určitých mezích a obecně jeví se snaha, aby uplatnil se vedle ohromného rozmachu velkého průmyslu zároveň průmysl drobný, t. j. aby stavy střední, stavy drobných řemesel, roztroušené hlavně v městech, udržely se vedle výtečně opatřených průmyslových velkozávodů.

Dle zásad ekonomického liberalismu, který rozrušil veškerá pouta společenských závazků, poukazovalo se při nastalých nezdarech na svépomoc a na vlastní zodpovědnost. Byla to hesla klamná, bludná; na okamžik dovedla rozprouditi zdánlivě průmyslovou činnost k větší energii; ale v tomto obecném závodění zúmyslně se přehlíželo, že mnohý úspěch jen v celku vynikne a že okolnosti často mocnější jsou nežli sebe pevnější vytrvalost uštvaného jednotlivce. Vždyť tím, že zrušeny svazky nevolnické ať v tom nebo v onom odvětví hospodářské výroby, nestal se ani rolník ani řemeslník mužem svobodným. Změnila se toliko forma, věc byla táž. Řemeslo ztrácí krok za krokem pevnou půdu pod nohama; příčina úkazu toho spočívá předně v tom, že nebyli menší lidé na tento ohromný hospodářský převrat ani zdaleka připraveni; scházela jim technika, zdroje kapitalistické převahy udusily záhy kvetoucí řemesla,

a místo co by peníze svým obrozujícím vlivem měly zúrodniti a k většímu rozmachu přivésti upadající drobný průmysl, hubil vzrůstající kapital v rukou jednotlivcových každý zárodek, každou naději lepšího blahobytu. Velké podniky rostly svými svobodnými útvary organisačními, v nich soustředila se hospodářská moc, která dříve za docela jiných předpokladů byla připoutána ke stavovské organisaci národní.

Svoboda majetku, výdělku a obchodu prospěla předně hospodářsky silným existencím; ovšem i tyto podlehly časem silnějším činitelům, ale přece podržely velký podíl nabyté moci k utužení svého postavení.

Avšak rolníci, řemeslníci i dělníci, jimž svoboda výrobní byla vybojována, netěšili se nikterak z těchto nových svobodných zařízení. Víc a více pociťovaly massy lidu svou slabost ve zvýšeném hospodářském zápase a brzy se ukázalo, v jakém odporu jest vybojovaná svoboda s drsnou skutečností. Co pomohla svoboda v živnostenském odvětví, které továrna svou činností objala? Všude znáti nucení a podřízenost pod tuhou mocí národního hospodářství, místo rozkvětu všeobecného zračí se žalostný úpadek.

Za těchto úkazů počíná klesati víra v neobmezenou svobodu, jíž lze docíliti zlepšení hmotných poměrů, zvláště když převládl správný úsudek, že hospodářský zdar závisí na summě moci, již jednotlivec nebo celé skupiny mají po ruce. K utužení a prohloubení moci druží se samovolně organisace, před níž leká se liberalní ekonomismus a úspěchům jejím nikterak nepřeje. Jako dělnictvo za zlepšením své existence řadí se v tuhé organisace hospodářské, obětuje část své svobody tím, že nuceně odvádí příspěvky společné pokladně, nuceně zahajuje stávky a přijímá přesvědčení a názory celkové za své, a v tomto zápase dosáhlo značných oprav socialních, tak nastává i řemeslnictvu doba nová, která utužením stavovské organisace může přivésti bezpečný pokrok k lepšímu.

Není účelem této úvahy, abychom objasňovali známé důvody, které vyzývají zvláště za nynějších poměrů k pevnému druhovému semknutí, poznamenáváme toliko, že vedle význačných úkolů státních, které dovršují společenské scelení vojskem, diplomacií, soudnictvím a úřednictvem všech kategorií a účelně spojují, chrání a v soulad uvádějí společenské skupiny, třídy, jednotlivce a jejich protichůdné zájmy vzájemně zmirňují, záleží v přední řadě na členech státu, t. j. na našich malých živnostnících, aby všude u nich proniklo vědomí druhové, které ochotně obětuje síly hospodářské i duševní obraně i zlepšení trvajících řádů naší společnosti. Samozřejmo, že sdružování neprospěje všem

jednotlivcům stejnou měrou; nepoměry vzniknou tělesnou, rozumovou i mravní růzností příslušných jedincův a jsou proto podkladem těchto růzností. Za to vyvinou se rozumové mohutnosti, úmyslná pozornost, zobecňování, smysl pro práci, lidumilství, sebeobětavost, zkrátka ve společenských sdruženích vytvoří se duševní jednota, která opírá se o idealy jednotlivců. Současně nastoupne tu pravá společenská povaha, která hledí dosíci průměrného blahobytu hmotného, že napodobuje dobré pracovníky v jejich snažení a touhách a blíží se takto nejjistěji k všeobecným cílům hospodářským.

V následujícím uvedeme nynější stav, proudy živnostenské organisace na Moravě, které jednak v pevné, ustálené poměry přechází, jednak novým zařízením se účelně přizpůsobuje.

Jde o to, mají-li svépomocná společenstva živnostenská zakládána býti na základě zákona z roku 1873 nebo na základě živnostenského řádu. V otázce této není jednoty a zdá se, že postupuje se, jak vedoucí hospodářští politikové naznačují. Velké davy neuvažují zhusta důvodův a přijímají události hotové za další podklad svých ustavičných tužeb. Tak v Čechách ustavují se družstva dle živnostenského zákona, na Moravě a v Dolních Rakousích spočívají tyto svépomocné podniky živnostenské na podkladě zákona výdělkového z roku 1873. O obou směrech pronášejí se různé úsudky, na obou stranách vystávají obhajcové a odpůrcové a mnohé domnělé výhody vynášejí se na povrch, aby obhájil se směr té či oné strany. Na první pohled vychází na jevo, že zákon z roku 1873 je svým celkovým rázem přístupnější a že všem vrstvám pro rozmanité potřeby a poměry socialní má stejně vyhověti. Počet členstva jest neobmezen, každý má přístup, tak že by po této stránce působil vzrůstající počet členstva a přibytek mohutnosti finanční obrozujícím vlivem na zdatnější utváření živnostenských poměrů vůbec. Také výběr kvalifikovaných sil byl by jistější, i dobrovolná úmluva při vstupu za člena jakož i zánik členství odpovídala by lépe skutečným potřebám a obecně uznaným zásadám. Ale ať sebe více slov na okrášlenou pro družstva v této formě vyzněje, přece zařízení podobná nebudou nikdy s to, aby obsáhla živnostnictvo vědomím stavovské organisace, která jedině může poskytnouti a zjednati bezpečnější záruky v nerovném boji životním. Tento způsob rozřeší na čas, na krátkou dobu rozčeří hladinu hospodářského života v odvětví živnostenském, avšak kosmopolitismus, který stojí při vzniku, zasáhne celé ústrojí této novodobé organisace a neprospěje těm, jimž prospěch určen byl. Kapital poskytnutý z cizí ruky ovládne pak tnto formu, a jako kdysi záložny

v zárodku s malým lidem počítající sběhly se svých cest a ženou se parou do výšin velkých obchodů, při tom poměrů drobných si nevšímají, tak i tu přijde za těchto okolností jistě doba, kdy mohutnící družstva živnostenská právě pod vlajkou svépomoci obejmou kapitalem svým spekulační obchodníci a z čisté humanity olupovati budou solidarně zavázané drobné živnostníky o poslední výdělek. Je to přirozený pochod. Kapital jest expansivní, hledá umístění nejen v hotových výplatách, ale i ve zboží; značná jest obava, že lichva ve zboží hůře bude řáditi a hospodářsky vyssávati nežli sebe vyšši úroky z peněz znehodnocených.

Závěr tento snad poněkud příkrý vyplývá ze skutečných událostí, jak se nám v dnešní formaci hospodářských poměrův objevují. A není ani jinak možno. Převaha cizího kapitalu a vzrůst jeho vlivu neustálým poskytováním úvěru, který se bude věčně opakovati, podmaní členstvo úplně a přivede je ve stálou závislost od cizí pomoci. Z hlásané svépomoci těžiti budou právě ti, proti nimž původně organisace svépomocná zařízena byla. (P. d.)

Z norských literatur.

Referuje ALOIS KOUDELKA.

Pojímám v ně i danské písemnictví, neboť rozdíl mezi vlastní norštinou (resp. i švedštinou) není tak veliký. Produkce v Dansku i Norsku na poli krásného písemnictví jest věru úžasná. Alfred Ipsen, jenž o danském písemnictví referuje v londýnském „Athenaeu“ (č. 3949), praví, že za rok právě minulý (počítá od července do července) objevilo se v té liliputanské zemičce na knižním trhu 180 svazků z krásné prosy. Bohužel, neodpovídá quantitě — qualita! Naopak se vzrůstajícím počtem děl lze pozorovati vniterný úpadek obsahu jejich co do myšlenek i provedení. Týž referent vytýká všem nedostatek úsobnosti, promítnutí svého vlastního nitra. Proto tak mnozí obracejí se k historické povídce. Jinou charakteristickou známkou všech norských literatur jest neobyčejně veliký počet autorek, tak že se zdá, jakoby ženy měly opanovati do budoucnosti literní kolbiště. Třeba jenom litovati, že veliký počet těchto autorek hoví — inu, což budeme okolkovati? — sprostoté a smyslnosti. Teď k podrobnostem.

Dansko. K. G. Brönsted jest učitelem v Jutsku (Jytland) a jméno jeho těší se z dobrého zvuku v konservativních kruzích literarních. Brönsted nejednou zasáhl do literarních sporů, jež v Dansku od několika desítiletí panují co do nazírání uměleckého i politického. Posledně vydal roman „Nils Glambak jak se stal mužem“, v němž líčí vývoj a moralní

očistu mužské povahy. Potírá pak v tomto tendenčním romaně přespřílišné vytýkání pohlavního života, jež se teď stalo modou v jistých literarních kruzích (srv. nah.). Jistý německý kritik srovnávaje práci Brönstedovu s německým romanem Frenssenovým, „Jörn Uhl", jenž v celém Německu nemalý rozruch způsobil, přisuzuje danskému po stránce umělecké přednost před německým, řka doslovně: „Der dänische Roman gewährt den Eindruck wie von einer Steinbronze feinster Qualität, an der alles gut ist bis auf den letzten Strich der Ziselierung."

Tendenčním romanem směru zcela opačného dlužno též nazvati miláčka radikalů Jana Skjoldborga „Gyldholm", pojmenovaného tak podle statku. Listy socialistické samou chválou až přestřelovaly, posuzujíce tento tak zvaný dělnický roman. Alfred Ipsen neupírá mu některých skvostných partií, ale dí, že se posléze zvrhuje v socialní pamflet. Široce založené vypravování podává obraz o začínajícím se šíření socialních nauk mezi zemědělci, se zjevem tedy, jímž se bude politikům co nejdříve vážně obírati. Kniha Skjoldborgova obsahuje spíše agitatorské opovědění toho, co po jeho soudě přijde a přijíti musí, nežli vylíčení toho, co už existuje. Literarní cena knihy kotví hlavně v scenerii, autor sám je synem drobného rolníka, i zná dokonale smýšlení a způsob mluvy nižších vrstev venkovského obyvatelstva, ale přednost tuto zatemňují sprostoty a hrubosti zcela zbytečné, svědčící, že autor nestojí na stanovisku povýšeném, že látky neovládá.

Karel Larsen napsal dosť zajímavou knížku „Höi ser Du Skäven?" (Proč vidíš mrtvu?), jež má býti jaksi odpovědí s druhé strany na jeho spíše vydanou povídku „Zpověď ženy", v níž pojednával ve formě denníku o problemu manželství a o neukojených nadějích ženiných. V nové povídce ponechává zase slovo muži o témže předmětu. Škoda, že autor příliš zabíhá do psychologických podrobností a zbytečných ostrovtipností.

„Spedalske" (Malomocní) zove se roman pí. Anežky Henningsenové, jenž pojednává o lásce jako o nějakém zjevu druhu nakažlivého, malomocného stavu. Pro hrubou smyslnost a nedostatek všeho mravního citu byla kniha ta skoro ode všech stran odsouzena.

Opakem této průkopnice volné lásky jest pí. Blicher-Clausenova, jež se také těší z nejširšího a nejčetnějšího čtenářstva ze všech žijících danských spisovatelů. Důkaz to, že čtenářstvo netouží ani po věrném kopirování svého klopotného života ani po výstřednostech, k nimž se jednotlivci tu a tam dávají strhnouti; zkrátka, že sahajíc po knize chce se povznésti ze rmutu všedního života, od hroudy do říše idealů, do říše nadzemské, třebas nerealní. Povídky Clausenové, jichž veliký počet, líčí ženu cudnou a čistou jak v lásce panenské tak i v manželské.

Jí po bok lze postaviti sl. Ingeborg Marii Sickovou, jež napsala povídku „Höjfjeds praest" (Duchovní s hornatiny). Hrdinou povídky jest protestantský duchovní, jenž vážně pojímá své vznešené poslání. Charakteristika jeho jest podána poněkud konvencionelně. Do toho hrdiny zamiluje se mladičká „modernistka" i získá lásku jeho, ale opouští ho vidouc, že pro lásku k ní odvrací se od svého vznešeného

povolání, klesaje na člověka „inferiorního“. Poslední kapitola, v níž se milenci opět sbližují, naučivše se lásky odříkati, jest — možno — nepřirozená, ale zvláště krásná. Po soudě Alf. Ipsena upoutáno bylo čtenářstvo hlavně oživením náboženského ducha z knihy té vanoucího. Tak vida!

K nim lze do jisté míry připočísti pí. Karin Michaelisovou, choť známého danského spisovatele Sophusa Michaelisa. Na kolbiště literarní vystoupila roku 1895 sbírkou povídek, vlastně črt „Chudí duchem“. Sensaci větší způsobila svým „Soudcem“, historickým to romanem odehrávajícím se v 16. století. Děj zkrátka tento: Sudí zasedá k soudu nad mladou vražednicí dítěte, již on jako mladé, plaché děvče svedl a svou nevěrností k zoufalství dohnal. Hryzot svědomí, když byl mladou vražednici odsoudil k smrti upálení, ničí jeho celý potomní život. — Ku konci roku 1901 vydala povídku „Dítě“, jež přeloženo do všech téměř evropských řečí. Líčí se v něm smrtelný zápas mladé dívky, jež na prahu vlastního teprve života musí opustiti tento svět. Rovněž jako „Dítě“ tak i roku 1902 vydaná povídka „Osud Ully Fungelové“ je tragedií zbořeného a zničeného mládí. Totéž platí o poslední její práci „Lillemor“ (Matička). V povídce té, jež přes mnoho strojenosti a nepřirozenosti vykazuje též mnoho pěkných podrobností, líčí se osudy mladé dívky, jež se provdá za staršího, jednou už ženatého muže. Mladá žínka utrapuje se myšlenkou, že nedovede úplně nahraditi svému muži jeho první choti, i končí sebevraždou.

Z pěstitelův a pěstitelek historického romanu dlužno jmenovati L. Svenda, J. V. Jensena, M. Mallingovou, k nimž nově přistoupil Laurids Bruun s historickou povídkou „Alle Synderes Konge“ (Král všech hříšníků). Děj odehrává se za doby nejhlubšího úpadku Danska, za nešťastného Kristofora II. Pojednává pak o konfliktu, který musí vzniknouti mezi dědičně zatíženým a společností krutou. Líčení všech detailů stručně podáno.

Z básnických sbírek nejlepší jest Kai Hoffmanna „Byen og Havet“ (Město a moře). — Z dramatické produkce nic pozoruhodného.

Norsko. Znamenitým vodítkem k poznání vývoje norské literatury za posledního desítiletí jest Hjalmara Christensena „Vort literäre Liv“. Autor pilně si všímá i tak zvané „landmaalové“ (v lidové řeči psané) literatury, jež čím dál tím více proniká. Ze starších jejích zastanců dlužno uvésti jako mistry Arne Garborga, Jens Tvedta a Ivar Mortensona. Z mladších v poslední době poutají na sebe pozornost Hans Seland, Rasmus Lóland, Sven Moren.

Stůjtež tu některé pozoruhodnější poblikace z výpravné prosy. Alvide Prydzova vydala povídku „Det lovede Land“ (Zaslíbená země), jež provanuta a obetkána jest norsky-tesklivou náladou, jež ze všech prací této poetky vane.

Knut Hamsun napsal fantastickou povídku „I eventyrland“ (V kraji pohádek), protkanou dojmy z jeho poslední cesty studijní k Černému moři.

J. Haukland, jenž se zálibou kreslí společenské typy z horního Norska, o němž se sami Norové vyjadřují, že leží severně evropské

kultury a umravněnosti. Poslední jeho kniha „Udvé“ jedná o zvláštních životních poměrech obyvatelů sulitelmaských a lofotských, z nichž pod sklíčujícím tlakem titanské přírody povstávají vzdorovití, tvrdošijní a hloubaví snílkové, jimž v ňadrech plane tichá touha po krásách vzdáleného světa překrásným snem, kterážto však touha ihned se mění v horoucí lásku k vlasti, jakmile toho neb onoho z rodáků jejich posedne touha po uskutečnění oněch tužeb, touha podívati se do světa.

Pozoruhodnými knihami ze života norských horalů jsou „Synkverud“ a „Asmund Aarak“; autorem oné jest H. Seland, této R Lóland.

Z dramatické produkce zasluhuje zmínky Kr. Jansona „Asgeir Kongssón“; je to druh ságového dramatu pojednávajícího thema staronorské z doby krále vikingů, Sverra.

Tragedií ze života selského jest Kjaera Nila „Regnskobets Dug“ (Den odplaty), jenom že autor příliš mnoho černé barvy nanesl, tak že dojem pravděpodobnosti místy pochybným se jeví.

„Haerlighed til Naesten“ zove se kus Gunnara Heiberga, jehož však porozumění vyžaduje veliké znalosti místních poměrů literarních. Autor dokazuje v kuse tom, že všecka láska křesťanská, ať už vystupuje pod pláštíkem náboženským neb ethickým anebo konečně se halí v průhledný závoj modní, salonní filanthropie, v jádře vzata z vědomého nebo nevědomého sebeklamu, ze sobeckých záměrů se prýští. Dovozuje pak thesi tu na čtyřech příkladech. Předně naivností bohatého a zároveň „opravdu dobrého“ mladíka, jenž svůj mamon plnými hrstmi rozhazuje, jen aby uposlechl slov Písma sv.; potom na důstojném párku šosáků, kteří za povolání své mají býti nápomocnými tomu bohatému mladíkovi radou a přízní svou, začež se na jeho peněžence hojí. Třetím je sluha církve, jenž pohlíží na lidumilství zorným úhlem nového, liberalně pokrokového směru. Střed jaksi tvoří dcera onoho šosáckého párku, jež sice nevystupuje jako stoupenkyně lidumilství, za to však jedině správný význam po soudě spisovatelově, jedině upřímný význam zásadě křesťanské lásky propůjčuje tím, že se do dobrodince svých rodičů zamiluje, učinivši mu kázaníčko v podstatě pravé, t. j. mravně odůvodněné křesťanské lásky.

„Paa Storhove“ zove se poslední kus staříčkého dramatického spisovatele Björnsona, jenž sice přijat byl s velikou slávou, ale celkem očekávání publika zklamal.

Za to však kritika velebí na výsost veršované drama Knut Hamsuna „Munken Vendt“. Hrdina kusu zvolil si za svůj pobyt pobřeží nordlandské — děj odehrává se ke sklonku 18. století — kdež se oddá mysticko-náboženským snům. Na své okolí působí různými podivnými zjeveními, puzen stále zmatenými impulsy a nesouvislými inspiracemi, jež mu konečně záhubu připraví. Jádro celé básně vězí ve faustovském rozporu mezi požívavostí a věčně novou žádostivostí.

Ole Bang napsal kus dramatický „Houslista“ jenž přijat byl obecenstvem velmi sympathicky.

Z básnických sbírek nejvíce se chválí Jón Norstogga „Yggdrasil“.

Švedsko. Na poli krásného písemnictví nejvíce hluku nadělal roman Axela Lundegaarda „Elsa Finne" jednak svou hodnotou vniternou a ještě více tím, že proti autorovi vystoupeno s tvrzením, že vlastně to není jeho práce, nýbrž plagiat literarní pozůstalosti po Arnoštovi Ahlgrenovi.[1]) Spor o to vede se v časopisech dosud. Roman „Elsa Finne" rozdělen formalně ve dva díly z míry odlišné, z nichž první jest jakýmsi výsekem z historické doby německých zápasů za svobodu, druhý pak podává ve formě denníku nejintimnější srdeční výlevy hrdinky. Elsa Fine náleží k typu tak zv. „potlačených" žen, jež nikdy a nikde necítí se šťastnými, i hynou konečně sebevraždou.

Neméně příznivě přijata byla sbírka povídek Gust Jansona „Gamla Gastar" (Staří hosté), jejichž náměty vzaty výlučně z lidu a zasazeny jsou v rámec realisticky podaného líčení přírody.

Již v minulém referatě (o švedském písemnictví) zmínil jsem se o I. dílu poslední práce Selmy Lagerlöfové „Jerusalemě", v němž autorka svým ojedinělým způsobem pojednává o exodu jisté části „Dalaranů" (zálesáků), náboženským hloubáním rozpálených, do Svaté země. Selma Lagerlöfová jest mistryní epické komposice. Jednotlivé kapitoly jejího I. dílu „Jerusalema" čtou se jako zpěvy starého lidového eposu. Letos vydala II. díl, v němž líčí pobyt „Dalaranů" ve svatém městě, čekajících tam opětného příchodu Spasitelova. Děj nebohatý, ale za to skvostná jest charakteristika osob a líčení přírody. Vším právem prohlašuje se „Jerusalem" za jednu z nejlepších knih švedských v poslední době vyšlých.

Gustaf af Geyerstam znám i u nás z četných překladů. Poslední prací jeho jest „Nils Tusvesson a jeho matka". Je to kus kriminalní pathologie. Thema je tak zvláštní, že neradno je rozbírati, a přece prý vzato ze skutečnosti. Dlužno však vyznati, že Geyerstam vyhnul se všemu, co by mohlo vzbuditi podezření proti němu, že si látku tu zvolil z nějakého jiného nežli čistě psychologického a uměleckého účelu.

Per Hallströma poslední kniha nese nadpis „Döda fallet". Obsah krátce je tento: Nedaleko nordlandského jezera, Ragunda zvaného, nalezá se na sklonku 18. století malá úsadba z Finnů, dřevorubcův atd., kteří bídně tráví tam život svůj. Hlavní příčinou bídy jejich jsou ragundaské peřeje či vodopády, pro něž nemohou se dostati k moři. Všelijaké plány vymýšlejí, jak by obrovskou sílu těch peřejů sobě podmanili. Konečně se vyskytne smělec Wild Hussen, jenž s hrstkou oddaných podjímá se svésti peřeje v jiný směr Po mnohé práci dráha jim vyměřena, Wild-Hussen zvěstuje s vítězoslávou, že zjara vody jezera jinudy poplynou. Ano, pluly, ale jak? Přijdou jarní bystřiny, provalí hrázi, jež je dělila od nového koryta, s takovou prudkostí, že se v brzku vyměřené říční koryto mění v dravý katarakt, jenž vše pohlcuje. Na místě bývalých peřejí zejí na zděšené obyvatele skalní sluje s nepatrnými cůrečky vody. Obyvatelé spatřují v tom rouhavou opovážlivost, jež bez trestu nezůstane. Jediný Wild-Hussen důvěřuje, důvěřuje sobě, i vsedá na křehký člun, aby po novém proudě sjel do

[1]) Vlastně pí. Viktorie Benediktsonové, jež sebevraždou skončila.

města, a zatím hyne bídně v dravém proudě. — Zpracování vyniká všemi přednostmi péra Hallströmova, jež charakterisují sklonnost k velikému, temnému, k mystickému hýření náladovému a k zakuklené symbolice citové.

Henning v. Melsted napsal roman „Kärlek sresa". Nadpis — Lásky putování — je symbolický, jednáť se v knize o pout v neprozkoumané šířiny a hlubiny života lásky. Fabule jest prostinká. Mladý státní úředník, jenž na básnictví pohlíží jako na jeden ze svých soukromých projevů životních a jenž by se rád vyšvihl na vzor filosofského umělce životního, seznámí se s jistou zpěvačkou, v jejíž společnosti s jistou uměleckou objektivností ochutná celou stupnici erotických pocitův, aby konečně shledal, že byl vlastně bezděčným nástrojem svých vášní, z nichž se už vymaniti nedovede.

K tak zvaným norlandským romanům dlužno přičísti Sigge Alména „Folke Rehn", je to druh psychologického romanu, a Marie Rieck-Müllerové „Gunnar Gran". Obě práce od začátečníků.

Ze sbírek básnických zasluhují zmínky „Dikter i skymning" — krajinomalby — od Ekelunda, potom „Hedningar" (Kacíři) od Ossian-Nilssona a Erik Brogrena „Medusina hlava".

Nová díla.

František Bartoš: **Národní písně moravské** nově nasbírané. Po stránce hudební pořádal Leoš Janáček. Nákl. České Akademie. Str. CXXXVI a 1196.

Když Sušil na sklonku života svého po Moravě paběrkoval, jak sám dí, nemohl tušiti, jaké bohatství písně lidové ještě do půl století po něm veřejnosti objeveno bude. Nástupce jeho Bartoš i za úpadku zpěvu lidového, ač jinak za okolností příznivějších, nasbíral ještě daleko více písní; sbírka jeho z r. 1889 má jich (kromě variantů) 1017, tato pak 2057. A jsou to pořád ještě písně jaksi vybírané; i když totiž pro úplný obraz lidové tvořivosti podány též písně slovem neb nápěvem úpadkové, přece nepřipuštěn bezcenný brak, jenž ve skutečnosti pomalu opanuje pole. A tak sbírka tato nejen objemem, nýbrž i jakostí znamená úcty a paměti hodný skutek, významný nejen pro lidovědu, nýbrž i pro hudbu naši.

Naproti Sušilovi, jenž téměř docela na svou práci byl odkázán, dostalo se Bartošovi vydatné pomoci zvláště přispívatelů hudebně vzdělaných, jichžto Sušil citelně postrádal. Na str. 1185. jest seznam jejich i příspěvků jimi poskytnutých; zvláštní poznámky zasluhuje otisk z rukopisných sbírek Františkova Musea v Brně, pořízených 1819 k rozkazu vládnímu. Nejsou všechny písně zcela nové, je tu mnoho ohlasů na písně již zaznamenané; i ty však mají pro studium nemalý význam, ba jakousi měrou větší než písně zcela nové, jež jinak touto předností právem se honosí.

Oceněna píseň lidová ještě není. Nemyslím, že není dosti vychválena; to by již tak stačilo, ačkoli skutečné procítění chválám těm daleko se nerovná. Ale oceněna co do významu uměleckého. Že hlavní přednost její tkví ve stránce hudební, o tom asi již nebude sporu; slovesná stránka vyžaduje svého vlastního měřítka. Tím však právě ztíženo jest, porozuměti jí úplně a využitkovati význačné rysy její též v umění. Leoš Janáček již ke dřívější sbírce Bartošově podal cenné vysvětlivky, jež při této sbírce jsou obšírným, soustavným výkladem (I— CXXXVI). Jest-li ovšem theorie hudební neodborníku vůbec obtížnou, i tento výklad zůstane namnoze nesrozumitelným. Avšak velice záslužným jest právě proto, že se obrací k odborníku a razí cestu k studiu, které jedině bude s to, aby zjistilo skutečné přednosti lidové písně a je pomohlo uplatniti v hudbě naší, potřebující zajisté v omezenosti naší rázovité potravy z nitra národního, z lidu.

V. Bol. Pavlík-Sychra: **Spiritismus ve světle pravdy.** Přeštice 1903. Nakl. Fr. J. Šafařík. Str. 53. Cena 50 h.

Pan spisovatel, redaktor „Jizerana", chce vydávati proti spiritismu měsíčník „Posla Pravdy". Spisek tento jest asi programovým projevem, jenž by měl i vědeckou cenu, kdyby byl poněkud propracován a méně předpojat. Divno jest opravdu, že intelligence, zvláště intelligence výchovná, kněží a učitelé, v krajinách spiritismem nasáklých tak málo naši veřejnost o něm zpravuje a na základě zkušenosti o něm poučiti se snaží. Co se obyčejně o spiritismu píše, jest abstraktní povídání, které u súčastněných i kdyby jim bylo známo, nepůsobí, jelikož jediná opačná událost všecky ty parádní dedukce povaluje. Pan spisovatel dobře situaci posuzuje, uváděje rozličné případy a odhaluje pozadí jejich. Má-li však pravdu, že spiritismus není než podvodem, po případě kejklířstvím a eskamotáží, nesnadno rozsuzovati tomu, kdo o produkcích nemá zkušenosti. Tou jedině lze to prokázati. Ale nebylo by dobře stavěti se na hledisko to a priori, neboť kdyby se neosvědčilo správným, byl by boj opět marný.

Jiří Karásek ze Lvovic: **Impressionisté a ironikové.** Dokumenty k psychologii literární generace let devadesátých. Kritické studie. Nakl. H. Kosterka v Praze 1903. Str. 183. Sebraných spisů J. Karáska ze Lvovic II.

Přehledné jsou v této sbírce kritických statí rozpravy o vývoji moderního umění, o mladé české kritice, o vývoji moderního dramatu. Ostatní věnovány jsou jednotlivým postavám našich nejnovějších dějin literaturních, od kritika Schauera a producenta J. S. Machara až k L. Zikové a Jar. Hilbertovi. Jsou to charakteristiky vesměs svižně a výrazně psané, z pravidla výstižné, při tom elegantní a raději přeceňující. Poznámky estheticko-kritické jakkoli duchaplné nevyhýbají se pranic paradoxismu, tak že by zhusta nebylo pražádnou obtíží proti thesím jejich obhájiti antithese. Ale pěkně se to všecko čte, a úsudky tyto zajisté nejsou pro dějiny definitivními.

Stať o mladé kritice jest neúplná a takto ve výsledku nesprávná, neboť t. ř. „moravská kritika“ právě v cennější části nevyčerpává se jmény A. Šalda, A. Procházka a F. V. Krejčí. Pan spisovatel osobně snad se již nepamatuje, ale měl by věděti, že oprava názorův o českém básnictví zahájena právě „Hlídkou literarní“, jež nepůsobila tu sice revolučně jako snad jiné listy ve stati uvedené, ale reformně, a to důsledně; v kritické úvaze zajisté neměl p. spis nepodotknouti, že kritická činnost na př. p. Šaldova je sice vydatná, ale náramně — měnivá a pestrá Známo to na př. z případu Mrštíkova, jenž tu — po mém zdání — nedoceněn. Přesného vysvětlení by vyžadoval výrok, že „stvořili autoři tito českou kritickou fraseologii“ (23); správně řečeno, francouzskou impressionní fraseologii převedli k nám, pravím: převedli k nám, ani ne: přeložili. V té stránce, myslím, získal český sloh tak málo touto kritickou školou, jako české umění a český život některými ze spisovatelů jí zvláště slavených.

F. P. Vožický: **Desatero českého člověka.** Cyklus povídek. Nakl. České lidové knihkupectví a antikvariát Jos. Springra v Praze 1903. Str. 232.

Těch desatero podáno „českému člověku“ již několikero, nevím, bude-li toto šťastnější předešlých. Již povídky nevelmi se hodí k úkolu takového zručného názvu; myslím pořád, že číslice a skutky vychovávají lépe než povídky. Nad to mravné naučení neb výstrahy z povídek těchto jaksi divně vysvítá. V 2. črtě na př. (Nevezmeš jména božího nadarmo) připomíná se lipanské bojiště a kterak „císař Zikmund z Boží milosti nadarmo bral jméno Boží“ porušiv prý glejt Husův. Naučení pak z toho (31): „Ten veliký hřbitov lipanský mluví k srdci. Burcuje starou lásku k svobodě národní i náboženské, napomíná k opatrnosti a nedůvěře k proradcům a konečně vybízí k vytrvalosti, stavíc (!) nám před oči veliké cíle našich předků.“

Tak, tak!

Viktor Dyk: **Hučí jez** a jiné prosy. Nakl. Hejda a Tuček v Praze. Str. 180.

Jsou knihy, které na začátek předpokládají nezmornou sympathii čtenářovu a některé z nich nedobudou si jí ani až do konce. Není věru příjemno prodírati se tímto bujným křovím divoce zarostlým, neúpravným, a trocha příjemnosti přece také náleží k esthetismu. Pravda, je také styl nestylisovaný. I ohlasy takovéhoto mládí, „hukot jezu“ těch vznětův a vášní, jež dobou nedávnou zmítaly, mohly by sice též určitěji zníti, aniž by se předmětu svému zpronevěřily, ale snad i tento odlehlý, přerývaný spád narážek a jinotajů chce svým dílem přispěti k docelení obrazu. Jiná jest arciť, stojí-li to vůbec za to, jej vyvolávati.

Dr. L. Niederle: **Národopisná mapa uherských Slováků** na základě sčítání z roku 1900. Nákl. Národopisné spol. českoslovanské. Cena 8 K.

Mapa, jak udává spisovatel, zhotovena jest k účelům naučným, nikoli praktickým. Dr. Niederle chtěl na mapě umístiti všechny obce, proto rozdělil oblast horních Uher na řadu mapek detailních, jež obsahují

jednu nebo dvě stolice. (Mapu školní, celkovou připravuje J. J. Párička v Ružomberku.) Mapa Niederlova jest jedinou novější mapou severních Uher s názvy slovenskými. Maďar P. Balogh vydal také národopisnou mapu Uher dle sčítání z roku 1900, ale pracována je s hlediska maďarského, nespolehlivá. Práce Dra. Niederleho jest obtížná. Vždyť nebylo (vyjímaje práce F. Houdka v III.—IV. ročníku „Hlasu“ „Příspěvky k místopisu Slovenska“) dosud seznamu slovenských osad v Uhrách. (Houdkova práce obmezuje se jen na některé stolice.) Dru. Niederlovi bylo dle různých seznamů slovenských, maďarských a německých vypsati jméno každé osady slovenské na lístek a poslati lístky známým pracovníkům té které stolice, aby mu napsali správné slovenské jméno osady. Vždyť vládní úřady se snaží všemožně, aby jména slovenských osad, vrchův atd. nahražena byla maďarskými. A spisovatel dokazuje, že na některých místech se již ujal a zakořenil maďarský název osady. Byl tedy svrchovaný čas, abychom měli úplný seznam a soupis slovenského názvu slovenských osad. Spisovatel nejprve líčí stolice slovenské od západu k východu. Popisuje národnostní hranice (za slovenské obce považuje ty, kde napočteno aspoň 50% Slováků) a ostrovy jinojazyčné. V každé stolici podává jasný obraz jednotlivých okresů. Vypisuje jména všech obcí nejprve maďarsky, potom slovensky, udává celkový počet duší v každé obci, vedle kolik je z nich Slovákův a na konec kolik procent Slováků. Tak na př.:

	duší	Slováků	%	
Zákopcse (maď.), Zákopčie (slov.) .	2638	2606	98·9	obě obce jsou hlavní sídla drotarů.
Csacza (maď.), Čatča, Čaca (slov.) . .	4629	4173	90	

Pak vypisuje větší slovenské ostrovy atd. v sousedních stolicích, převážně maďarských, jakož i slovenské obce na jihu Uher. Udává, kolik obcí se v posledních 10 letech poslovenštilo, kolik pomaďarštilo, poněmčilo, porumunštilo a posrbštilo. Dílo Niederlovo obsahuje dále úplný seznam slovensko-maďarský všech slovenských obcí v Uhrách (které mají nejméně 10% Slováků) s poznačením stolice a okresu, v nichž obec leží. Na konec díla přidáno 11 mapek. První znázorňuje slovenskou oblast v Uhrách, ostatní pak jednotlivé slovenské stolice (přes 50%) a konečně stolice převážně maďarské se slovenskými ostrovy. Poznačení obcí jest velmi poučné a praktické. Na první pohled poznati, kolik procent Slováků čítá obec (dle kruhů částečně neb úplně vyplněných). Na př. osada, při níž je značka ⊖, znamená 10—25% Slováků, značka ◐ znamená 50—75% Slováků, ● značí osadu, v níž žije přes 90% Slováků. Oblast, v níž sídlí Slováků více než 50%, pokryta je cele barvou zelenou.

Spisovatel zabývá se také českými koloniemi v jižních Uhrách při hranicích srbských a pak v poříčí řeky Karašu, ale proti celkovému počtu obyvatel tvoří pranepatrné procento (celkem asi 8500 duší). Kromě toho žijí Čechové roztroušeně po celé zemi, hlavně jako dělníci v báňských městech. — Nejslovenštější stolice jsou oravská, liptovská a trenčínská. V oravské ze 85.009 obyvatel napočteno 80.487 (95%) Slováků, 1494 Maďarův, 2427 Němců (vesměs židé). Liptovská z 82 159

obyvatel čítá 75.938 (92·5%) Slováků, 2708 Maďarů, 2175 Němců. Trenčínská čítá 287.665 duší a z těch 266 763 (92%) Slováků.

Přes 50% Slováků čítají stolice nitranská, tekovská, turčanská a zvoleňská. Nitranská ze 428.296 obyvatel 312.601 (73%) Slováků, tekovská ze 165.122 obyv. 94.879 (57·5%) Slováků, turčanská z 51.956 obyvatel 38.233 (73%) Slováků (pak 20% Němců, zbytek jsou Maďaři, vlastně židé), zvoleňská ze 124.420 obyvatel 111.050 (84%) Slováků (Maďarů 9070, Němců 945).

Stolice šaryšská jest slovensko-ruskou, nečítá ani jediné osady maďarské. Napočteno v ní 115.141 Slováků (66% a 33.988 (20%) Rusů. Maďarů (úředníci a židé) 6%. Silně smíšenou je stolice spišská, kde se přihlásilo 99.557 Slováků (58·2%), 10.843 Maďarů, 42.885 Němců (25%) a 14.333 Rusů (8%).

Méně než 50% Slováků napočteno ve stolicích: prešpurská (44%), a to 164.585 Slováků, 202.917 Maďarů; hontská (43%) 57 315 Slováků, 73.409 Maďarů. V novohradské napočteno 64.287 (26 9%) Slováků, 174·807 Maďarů. Stolice gemerská čítá 183.784 duší a z těch 74.517 Slováků (40 6%). V stolici abany-torňanské napočteno 45 072 Slováků (23%) ze 196.462 obyvatel. Němci tvoří 3 4%, Maďaři 73·6%. Stolice zemplínská a užhorodská jsou z polovice slovenské, z polovice ruské, jen jih jest převážně maďarský. V zemplínské napočteno 106 114 Slováků, 34 830 Rusů, 174.107 Maďarů. V užhorodské 42.876 Slováků, 55.742 Rusů, 46.307 Maďarů, 7099 Němců.

V ostatních stolicích tvoří Slováci ostrovy a ostrůvky více méně souvislé. Tak ostřihomská vykazuje 8·5% Slovákův a komárenská 5·3%, báčská skoro 5%. Velké ostrovy slovenské jsou v stolici pešťské (4·1%). V bekešské (na levém břehu Tisy) jsou Slováci silno osazeni (23%); napočteno 64 000 Slováků z 278.000 duší. Největší osada slovenská je Cába, čítající 27.000 Slováků ze 37.000 obyvatel. Služby Boží konají se slovensky a maďarsky. Pak Slov. Moklóš 9050 Slovákův a jen 1230 Maďarů, Šarmaš 17.771 Slovákův a 7000 Maďarů. Silné kolonie slovenské vykazují stolice čanadská, aradská a krašovsko-severinská. V úrodné stolici torontálské napočteno 14 000 Slováků 2·5%).

V Sedmihradsku přihlásilo se za Slováky jen 2296 duší, tedy počet bezvýznamný. Také Charvatsko a Slavonie vykazují málo Slováků, jen v stolici požižské, srémské a pak v městě Staré Pazovi jsou hustěji usazeni.

Dle statistiky z roku 1900 přibylo v posledním desetiletí Slováků v stolici prešpurské (z 50·6% na 51·1%), v nitranské (z 72·8% na 73 1%), v tekovské (z 56 9% na 57 5%), ve spišské (z 57 1% na 58·2%). V ostatních ubylo o 1—30%. Židů na Slovensku přibývá. Tvoří v slovenských stolicích 2·4—11%!

Hranice slovenského území se mění, dílem postupují, dílem ustupují, hlavně na ostrovech slovenských, méně na hranici celistvé oblasti slovenské. Na západě lze pozorovati rovnováhu, na východě postup proti Rusům, ve středu ustupují Maďarům. V posledním desetiletí pomaďarštilo se 89 slovenských obcí, poněmčilo 15, poruštilo 1, pocharvatštilo 1,

posrbštilo 2. Dále se poslovenštily 3 obce rumunské, 15 německých, 3 srbské a 176 ruských. Celkem Maďaři na všech národnostech získali 261 obcí a ztratili 456 obcí. Slováci ztratili 106 obcí a získali 253, tedy celkem získali 147 obcí.

Při tolika útiscích a pronásledování Slováci postupují. A to jest jim velikou oporou a silou v dalším boji. B. Simonides.

Obrazárna pro českou školu a rodinu, vydávána v Praze a provázena reklamou až nepěknou, má pěkný úkol před sebou, jemuž se také snaží vyhověti, a to celkem dosti zdárně. V 9 sešitě však obsažena též kopie světoznámé sixtinské Madonny, provázena výkladem Avenariovým, jež není ke cti ani obrazu ani sbírce; naproti jednobarevné reprodukci jeho v německé sbírce „Mistrovské obrazy“ je to rozhodně práce nezdařilá.

Mám několik reprodukcí a srovnávám. Předně zaráží tvrdost a chladnost koloritu a patrná nejistota v ohraničení jednotlivých barevných polí. Při nynějším snadném spojení Drážďan s Prahou zajisté možno vším právem předpokládati, že veliký počet naší intelligence, zejména pražské zná original z vlastního pozorování a snad tu i tam mnohý si ještě zapamatoval onen teplý, zlatitý ton obrazu, jenž během času nabyl větším klidem zároveň i většího důrazu. Kdybychom pohlížejíce na reprodukci tuto nevěděli, že máme kopii Rafaelovu před sebou, byl by dojem týž, jak na nás působí obrazy školy klassicistské ve Francii na rozhraní století 18. a 19., kde se napodobuje vědomě, jen přepjatě kolorit klassické doby. Všimněme si jen oné neladné tvrdosti barev při šatech svaté Barbory, zvláště partii kolem jejího levého ramene; o jejich líčených tvářích jen tak mimochodem. Avšak také ona slavná barva růžová, jak ji způsobem přímo nenapodobitelným dovedl vykouzliti štětec Urbinatův, na reprodukci značně utrpěla.

Jak u většiny malířů historických sluší věrnost při kopiích obrazů Rafaelových předem hledati ve znázornění duševního výrazu ve tvářích. V našem případě však jen stěží dovedeme postříci věrnost kopie. Madonna tu arciť patří dle Avenaria „pohledem zastřeným“ na diváka, ale týmž pohledem n e u t ě š e n ě zastřeným patří i c e l á r e p r o d u k c e na onoho, jenž listuje v „Obrazárně“ došel k této její „perle“! O „pronikavě ostrém pohledu“ božského dítěte tu však není ani potuchy. Výraz kolem úst Ježíškových svévolně změnil kopista ve schematicky prázdný úsměv. Rovněž ani výrazy tváří obou v rozjímání ponořených andílků se nepodařily, ač pomalu nebude dětské ložnice v zámožnější křesťanské rodině, kde by na nás nehleděly ony roztomilé podoby těchto nebeských dítek. — Jak právě nedostatek v podání věrného výrazu této reprodukci „Sixtinské madony“ jest na úkor, dosvědčí opět nejlépe slova tu citovaného doprovodu Avenariova. Ten omlouvá i n e d o p a t ř e n í o r i g i n a l u tím, že praví: „Vždyť tam vše slouží účelům d u š e v n í c h a r a k t e r i s t i k y.“ A tamtéž dole citovaný známý kritik německý R. Muther praví, že při Sixtinské Madonně s krásou formalní sloučila se v Rafaelovi k r á s a d u š e v n í.

Velice napadá ona poněkud humoristická péče kopistova o uhlazenost v účesu a při podání rusé barvy vlasů. Ty vlasy jsou všude značně přistřižené, nejen u Ježíška, ale i při oné svrchu zmíněné skupině andílků na dolním okraji obrazu. Chraň Bůh, aby tento umělec jednou kopiroval „Trasfigurazione“ ve Vatikanské pinakothece neb modeloval hlavu Dia Otricoli! Přepjatým modelováním svalstva při trupu Ježíškově vzbuzen dojem větší štíhlosti. Nehledě k autentičnosti trpí tím nejen momentnost v pohybu, nýbrž i částečně okrouhlost v jeho jednotlivých fasích; a přece obé Rafael tak mistrně naznačil!

Za veliké poklesky v technice kopistově dlužno považovati způsob, jak nám podává pravou ruku Madonninu a pravé raménko Ježíškovo. Oboje jest překresleno. Ani oči svaté Barbory neodpovídají originalu Šat Madonnin, zvláště tak významně spěchem z nebeských výšin vydutý plášť zdá se na kopii jak z tvrdého papíru, modelování záhybů a rozlišení jednotlivých odstínů barev v dutině prostě vynecháván, čímž vyvolán onen nepříjemný, nudný zjev jednotvárné temnosti. G.

Emaus. Kurzgefaßte Geschichte und Beschreibung der Kirche und des Klosters Emaus in Prag, von P. *Leander Helmling* aus der Beuroner Benediktiner-Abtei Emaus. J. G. Calve v Praze, 1903.

Kniha toho jména jest plnou měrou způsobilá vzbuditi zájem i u čtenářů českých. Vždyť jedná se tu o místo v Praze posvěcené památkou císaře a krále Karla IV, otce vlasti. Před nedávnem i onen velikolepý český podnik: „Letem českým světem“ mezi jinými vyobrazeními přinesl také krásný pohled na vnitro obnoveného chrámu emauzského. V knize před námi ležící podává spisovatel dle svého sobě vytknutého úkolu nejen stručné dějiny chrámu a kláštera emauzského, nýbrž i důkladný popis chrámu a slavné křížové chodby, při něm se nalezající.

Výslovně podotýká spisovatel ve své předmluvě, že vzhledem k bohatému, avšak dosud nepropracovanému materialu po stránce pramenů k dějinám na změny a převraty plným, nemůže se ještě podjati úkolu, psáti dějiny kláštera v pravém smyslu. Nicméně podařilo mu i na základě již uspořádaných pramenů podati dějinný obraz v celku jasný a plastický. Zvláště osnova jeho jest průhledná. Dělí dějiny kláštera dle čtyř období. První sahá od založení kláštera emauzského Karlem IV pro slovanské mnichy až po vznik nepokojů husitských. Druhé líčí krátce jeho dějiny až k jeho obnovení Ferdinandem III a zavedení benediktinů montserratských. Třetí období pokračuje až k zavedení benediktinů beuronských. Čtvrté pak obírá se jich působením v době přítomné. Zajímavo pozorovati, jak v témže klášteře se střídají po sobě benediktini slovanští, španělští a němečtí. Dvakráte byl již klášter na pokraji své záhuby, dvakráte se bylo obávati, že pohromami válečnými zanikne v ssutinách, že jeho mniši vymrou. A dvakráte se uplatnilo heslo mateřského kláštera benediktinského v Monte-Cassino: „Succisa virescit“.

Že o rozvoji kláštera, zvláště v době přítomné možno právem mluviti, to zřejmě hlásá krásná v úplné své ryzosti obnovená liturgie,

jež se tu pěstí, o tom však také svědčí svérázná úprava kostela zevně i uvnitř. Jí se obírá druhý díl oné zajímavé knihy, která tu líčí výzdobu a zvláště malby kostela, „císařské" kaple, kaple sv. Václava, jakož i freskové malby starobylé ze 14 století pocházející křížové chodby. V dodatku ku knize připojen nejen chronologický přehled všech dosavadních opatů a administratorů kláštera emauzského, nýbrž i podrobný seznam bohaté, od autora použité literatury, v němž nalezáme i valně mnoho knih českých. Řada názorných a krásných k textu připojených vyobrazení podává knize zvláštní, ušlechtilý ráz. Snad by se bylo doporučilo i ze slavné křížové chodby připojiti illustraci, jež by lépe znázornila vnější úpravu obrazů, ve způsobu „biblia pauperum". Nechceme tím nikterak snad upříti oprávněnosti obrazu „Ukřižování Páně", který zde jest reprodukován. Charakterisujeť tehdejší umění velice dobře. Rovněž tak přehled obrazů z křížové chodby na str. 118—124 jest velice názorným průvodčím navštěvovatele kláštera a jeho památek. Pouze pro čtenáře by se byla svrchu zmíněná ukázka doporučila. G.

Ze života náboženského.

Na první neděli adventní vydali čeští biskupové list pastýřský, v němž napomínají k pevnosti ve víře a k věrnosti k církvi, varují před sváděním a před heslem „pryč od Říma" i doporučují věřícím spolek obranný: německý „St. Bonifacius-Verein" s organem „St. Bonifacius" a pro Čechy „Sv. Vojtěch". Oba národy tedy svými příspěvky a sbírkami podporují vnitřní missie a německé obce chudé, ty především, jež jsouce smíšené nemají vlastního chrámu Páně. Předsedou spolku sv. Bonifáce jmenován převor emauzský P. Alban Schachleitner, známý už v německých Čechách jako kazatel a bojovník proti ruchu „pryč od Říma". — Akce jen aby nebyla už opozděná a málo účinná, Čechům pro jméno německého věrověsta i předsedy málo sympathická.

V socialistické „Akademii" pražské uveřejnil známý moravský apostata a teď protestantský agent Dr. Boř. Kalandra článek: „Hnutí ‚pryč od Říma' a jeho důsledky" a dožaduje se, aby o jeho názorech zahájena byla debatta. Praví, že moderní společnost cítí v sobě hluboký cit a živou touhu náboženskou, ale ježto ji formalismus a nesvobodnost v katolické církvi odpuzuje, obrací se přirozeně k jiným konfessím, u nás k protestantismu, jenž třebas by nebyl dokonalým, přece co se svobody týče stojí mnohem výše, každý věřící je tu autonomním ve své věrouce. Konečně kdo roztrhl už jednou pouta jedné konfesse a nechce do druhé, která se mu stejně nelíbí, ať aspoň pro dítky své, které musí dát vychovati v některé konfessi, přestoupí k protestantismu, neboť dítky po protestantsku ve škole vychované vycházejí do života se svobodnějšími náhledy, bez předsudků náboženských a snadno se pak v životě přizpůsobí moderním směrům. — Kalandrovy chvály

protestantismu odmítá rozhodně v č. 2. nového ročníku Dr. K. Helbich, který bezkonfessijnost prohlašuje jako jediný možný cíl moderního člověka, jenž náboženství odložil. Konfesse jsou mu všechny stejně protivné a autoritářské. Ale důvod pro vychování dítek ve školách protestantských místo katolických uznává. Je prý to rozhodně „menší zlo". — Vážní a věřící protestanté se asi takovými stoupenci nepotěší. Ale doznáno tu, co už často s katolické strany tvrzeno: protestantismus jest otcem nevěry vůbec, prvním stupněm k ní.

Vzájemné vzdalování a výčitky lítají mezi kněžstvem v Čechách z jedné strany na druhou. Zdá se však, že se tímto vzájemným usvědčováním a debattou z obou stran upevní konečně rozumný náhled nejen mezi Němci v Čechách, ale i v cizině. Bylo v nich mnoho, co musilo ven a mimoděk se snad vydralo — veřejnými dopisy a řečmi podá se příležitost uvésti vše na pravou míru. Konečně do veřejnosti jdou vždy první ti, kdož jsou jednostranně nejzaujatější. Přijdou po nich později i takoví, kteří dále vidí a hlouběji uvažují. Z německých kruhů byl to dosud jen přepjatý cit národnostní, jenž se ozýval. Máme ještě i Němce za tak dobré katolíky, že se konečně i mezi nimi ozve náboženský cit a nabude snad vrchu nad národnostní vášní. Když ne v Čechách samých, tedy jistě z jiných konců, kde budou vidět očima šovinismem nezkalenýma. V tomto vzájemném sobě domítání už zase podle všeho nahoře vinu všecku, nebo aspoň hlavní, svádějí na českou stranu. Ta prý se má mírnit!

Počátkem listopadu konán ve Vídni sjezd rakouských obranných lig, jichž dnes v různých diecesích je deset. Myšlenka lig vyšla v letech osmdesátých z Čech a v našich zemích zase už vyrostla v ideu zájmové organisace kněžstva, těsnější a širší než ligy byly. Přes to „ligy obranné", zvláště pokud tiskem působí, nabývají ve všech téměř zemích dnes nové a nové formy a stávají se též intensivnějšími. Zřízeny už i celé mezinárodní kanceláře, které po způsobu mezinárodních výstřižkových bureau novinářských fungují. Rakouské „ligy obranné" sestoupily se teď v jednu organisaci, zatím poněkud volnou ještě, která úkoly společné všem ligám teprv postupem a příležitostí asi rozvine.

Z německých kruhů katolických vyzýváno nedávno k založení tiskové korespondence katolické ve Vídni. Provolání bylo zasláno listům katolickým a podle velikosti a způsobu vycházení rozměřeny příspěvky ku kanceláři tiskové.

Boloňský sjezd katolíků italských rozšířil a pobouřil mysli šíře než zprvu se nadáno. Jeho dosah poplašil až ve Francii, Španělsku a Belgii, kde mocné dosud strany konservativní křesť. demokracii, přese všecko schvalování z Říma, přece jen neustále odstrkovaly a kaceřovaly. Listy, které zvěstovaly do světa vítězství Donna Murriho a pád hraběte Paganuzziho, zakřikovány, že překrucují, že zveličují; čekáno dokonce, že předsednictvo sjezdové, anebo resoluce sjezdu budou desavouovány — a tu na konec úřední list kurie donesl zvěst, že vše se dělo a resoluce že navrženy po předběžném schválení sv. Otce. „Civiltà Cattolica" sama před sjezdem přinesla článek, v němž velmi energicky ještě hájí staré intransigenty a mladé vrhá do jednoho koše s liberaly a odpadlíky

od věrnosti k papeži. Na to však po sjezdu samém přináší dosti obšírný referát s resolucemi, nemeškajíc ovšem vyzdvihovat výše všecky slabosti a nedovednosti, jež mladí v ohni boje na jevo dali. Před sjezdem se hrozí názorů demokracie křesť., jež prý šla na sjezd s heslem „aut-aut“ — buď že organisace dosavadní přijme totiž jejich ducha, anebo že veřejně se odtrhnou a jako „odbojní“ budou vystupovat. A jejich první „aut“ se vyplnilo: stará organisace katolíků italských přelita v nové formy, socialnější a pohyblivější, částečně i političtější. „Moderna“ přijata v součinnost a její svěží síly a horlivost zapřaženy v první jho.

Po sjezdě pak táž „Civiltà Cattolica“ (v čísle z 5. prosince) k svému referatu připojuje už — a to prý z pokynu samého sv. Otce psané, jak aspoň zpravodaj solnohradské „Kirchenzeitung“ sděluje — uspokojení a usmíření pobouřených „starých“. Vítá tytéž mladé do středu organisace, jíž se dosud vzdalovali, libuje si nad jednotou mezi katolíky italskými obnovenou (na účet „starých“, s nimiž sama byla do té doby za jedno!), ale ovšem zapřisahá mladé k poslušnosti sv. Stolice. Uboléva nad tím, že před sjezdem ještě stoupenci P. Rom. Murriho sešli se k předběžné poradě, na níž usnesli se sice vstoupiti v organisaci katolickou, ale ohradili se při tom, že nic z názorů a zásad svých nezadávají, jen takticky že volí směr nový. Kdyby prý to mělo býti pravda, že ze zásad dříve hlásaných ničeho nespustí, pak by prý bylo brzy po jednotě. Celá „riflessione“ ke sjezdu připojená jeví však silnější intenci, utišiti staré, než napomenouti mladé, kteří asi napomínky z té strany by si příliš hluboko nevštípili. — Týž cíl sleduje i encyklika před Vánocemi vydaná a vymezující poměr křesťanské demokracie v italském ruchu katolickém.

Hlučnost a bouřlivost sjezdu připisuje „Civiltà Cattolica“, a to právem ani ne tak účastenství mladých, jako tomu, že všecko projednáváno v plenu, tak že sjezd byl parlamentem o 1600—2000 členů, kteří všichni měli právo na slovo a na hlas, a v každé otázce oboje nejrůznějšími směry chtěli uplatniti. Bouře proto vyvolávány i při nejobyčejnějších věcech a často beze sporu zásad nebo osob, ale jen z nedorozumění. Předsednictví pak při nejlepší vůli nedovedlo takového shromáždění ovládnout. Radí proto budoucně zaříditi sjezd po způsobu německých a našich, otázky probrati v sekcích a společné schůze nechati jen na manifestaci a konečné schválení resolucí.

Dovršeno totéž v Italii, co už stalo se dříve bez hluku v Německu, s hlukem v německých stranách v Rakousku, s hlukem v Čechách a klidné na Moravě. Jen že v takto spojených stranách, spojených pro politickou působnost, nastává pak brzy nové kvašení, vystoupí moderna nová, ne už politická, ale kulturně-náboženská. Mnohdy už zárodky obou moderen spolu klíčí a spolu rostou, ale slučování a vyrovnávání politické nastává nejdříve. Italští katolíci stojí tedy teprve nad politickým vyrovnáním protiv, což o našich zemích už nemusí nijak překvapovat. Ruší to za to klid ostatních zemí romanských, kde k takovémuto vyrovnání politicko-socialních názorů dosud nepřišlo. I v Italii už tak zvaný církevně-reformní proud má své stoupence, ale zatím pro všecky

bez rozdílu stran jest nejaktualnější nesnáz s postavením kurie ke státu a s volbami do sněmovny italské. Až mladé strany toto po svém rozřeší, obrátí se teprve mladé snažení k jiným „novotám“.

Pověsti, které se proslýchaly po nastoupení nového papeže o úsporách, zjednodušení úřadů kurialních a reorganisaci jejich, doplňují noviny stále dalšími podrobnostmi. Uvádí se i příčina takové reformy: totiž nedostatek prostředků na uhražení celého nákladu, s jakým vydržování celé kurie je spojeno. Finance kuriatní po smrti papeže Lva XIII nejsou tak skvělé, jaké byly z počátku jeho vlády. Finanční komise kardinalů proto sama radila, nemá-li se bráti stále z jistiny, jak už se po několikrát státi musilo, aby se celé hospodářství zreformovalo a úřady nepotřebné aby se zrušily, a status úředníků vůbec ztenčil. Krisi zavinila Francie, která ve své štědrosti, jakou jevila v letech sedmdesátých a osmdesátých, velice povolila. Dříve sama dávala dvě třetiny všeho obnosu, jejž vynášel petrský haléř, teď už klesla pod polovičku. Přičítají to politice, jakou Vatikan za sekretářství Rampollova zahájil vůči republice francouzské. Ale sotva jenom to zcela jest příčinou. Je to zajisté značnou měrou i úpadek ducha a citu náboženského ve vysokých a bohatých kruzích francouzských; dražší a nákladnější živobytí, hospodářské poklesnutí kruhů těch a za to vzrůst a zmohutnění kapitalistické třídy protestantsko-židovské nebo beznáboženské, jež ovšem úbytku staré rodové šlechty v petrském haléři nenahradí. A kromě toho třeba počítat i s tím, že dávná nálada dětinné soustrasti se sv. Otcem, kdy rozneslo se světem, že zbaven je svého panství, o vše oloupen a snížen na „vězně vatikanského“, v lidu všude potuchla a uhasla. Zločin z roku 1870 je příliš už ode dnešní generace vzdálen, tak že už není plna odporu a účinného soucitu, jako byla generace předešlá. V Italii se to jeví snahou po smíření politickém, jinde ochablostí v dobrovolné dani pro Vatikan. Tak už bude asi zjevem pravidelným, že dobrovolná daň na potřeby Vatikanu nedosáhne 6 mil. franků, jako bylo za Pia IX a Lva XIII z počátku jeho vlády. Nové století přineslo ovšem náhlé snížení ze $3^1/_2$ na 2 mil. franků (roku 1902). Úroky z kapitalií, jež má Vatikan uloženy, nesou kolem 3 mil. franků. Veškeren náklad roční obnáší pak kolem 7 mil. franků. Poslední leta chybělo tedy ročně na milion franků a vloni dokonce dva miliony franků. Komise finanční, jež radí se o sanaci budžetu vatikanského, předložiti má sv. Otci různé návrhy, jak by se na příště mohlo deficitum vyhnouti. Vedle úspor a zjednodušení kurie jest i návrh, aby se vydával ročně rozpočet kurie a rozesílal po katolickém světě, aby věřící znajíce obnos, jejž sebrati dlužno a vědouce též nač, ochotněji přispívali. Zcela správným je též názor, aby Italie přispívala svým dílem ze státní pokladny na hražení vatikanského rozpočtu, aspoň co se rozpočtu budov a sbírek týká, neboť budovy ty třebas byly za exterritorialní uznány, přece jen jí slouží a její jsou. Kromě toho Italie z církve žije: těch 300 milionů průměrně ročně, co jí cizinci přinesou, by jistě neměla, kdyby netáhlo cizince — a to všecky, ať katolíky, ať nekatolíky — středisko světa křesťanského a papež sám. Italie ovšem po zabrání Říma nabízela sv. Stolici v garančním

zákoně roční rentu 4 milionů lir, ale sv. Stolice ji odmítla. A právem ovšem. Odmítnuté miliony tehdy svět křesťanský řád nahradil. Ale bude tak i dále? Kdyby se kdy v budoucnosti jednalo o smíření s dnešním státem italským, tato otázka odškodnění a věčné renty po právu by se znova asi vynořila. A nutnost hledati nové prameny příjmů, když by s dnešními se nemohlo nijak vystačiti, bude také kdysi jeden z důvodů proti naprosté nesmiřitelnosti, jakou hlásá ještě pokolení sedmdesátníků.

Rakouské „veto" podané proti volbě kardinala Rampolly opět oživlo ve veřejné diskussi. Ministr zahraniční hr. Gołuchowski omlouval tento krok Rakouska v delegacích. Omluva jeho vynikala leda diplomatickou lehkovážností. Ti páni to hluboko neberou. Práva sice stát k tomu nemá, ale je to zvyk, jenž se stal právem, neboť použito ho od císařů německých 1721, 1799 a 1823 (již od rakouského císaře), od Francie 1758 a od Španělska 1730 a 1830. A nikdy prý proti vetu ani sbor kardinalů ani papež neprotestoval. Veto prý jest privilejem těch tří katolických států a vzdáti se ho, nebylo by důvodno. Ostatně prý veto, jak se dnes vykonávati může, jest pouze radou, projevem, který na volbu přímého vlivu míti nemůže, neboť státy, mající právo veta, nemají moci, aby vetovaného kandidata, kdyby přece byl zvolen, neuznávaly, nebo nějaký odpor mu kladly. Poněvadž prý veto vždy se vykonává některým z kardinalů, je zřejmo, že se nemůže protiviti ani důstojnosti církve ani svobodě volby ani kanonickému právu, sice by prý žádný kardinal jako člen sboru volebního a vynikající hodnostář církevní se k němu nepropůjčil. Kromě toho ministr popíral, že by veto bylo bývalo podáno na podnět z Německa nebo z Italie. Na tyto „důvody" trefně namítl v uherské delegaci Ugron, že protestuje proti tomu, aby veto podáváno bylo i za Uhry, král uherský nikdy veta nevykonával a práva toho tedy ani podle ministra Gołuchowského nemá.

„Kölnische Volkszeitung" upozorňuje na jeden z nemnohých hlasů vážených a rozumných protestantů, jaký se ozval na visbadenské synodě, kde člen synody Wilhelmi pravil: „Atheismus jest společným nepřítelem všech křesťanských církví a na místo výzvy „boj proti Římu" měla by zaznívat výzva „boj atheismu!" Všichni křesťané evangeličtí měli by býti vyzváni, aby ruku v ruce s katolíky snažili se získati opět náš německý lid pro křesťanský názor životní, od něhož ho již větší část poodpadala." Uvádí k tomu též poznámku hlavního politického listu protestantského „Kreuzzeitung": „Je dnes velikou odvahou hlásati lidu takové zcela zdravé názory! Neboť kdo dnes nepovažuje boj proti Římu jako hlavní úkol každého evangelického křesťana, tomu hned se metne v tvář výčitka od kruhů ‚Evangelického Bundu' a z liberalně protestantských novin, že je zrádcem evangelia!"

Doufati možno, že jak v Německu tak i u nás (i u nás se již hlásí rozumnější lidé s protesty proti fanatickému řádění — v. Rohan) přepjatý konfessionalní boj ze strany protestantské zahájený dozná odpůrců. Každá krajnost se zprotiví a vyvolá odpor, třeba jen odpůrcům jejím přáti téže zmužilosti a vytrvalosti, jakou bývají vyzbrojeni horlitel proti nimž mají vystupovat.

O smutném zjevu ve francouzském životě církevním — totiž o „abbés évadés“ (odpadlí kněží) — mluvil na nedávném náboženském kongressu v Amsterodamě liberalními protestanty pořádaném jeden z vůdců kněží těch André Bourrier. Bourrier po svém odpadu dal se najati do služeb protestantských a byl kazatelem nějaký čas, ale pak poznal, že upadl do téže „nesvobody“, pod jakou byl v církvi katolické, a proto oddělil se i od protestantů a hlásá teď ve svém listě „Chrétien Français“ úplně svobodné náboženství a svobodnou obec těch vyznavačů, kteří kromě božství Kristova všecko ostatní zavrhují v obřadě i v nauce. Bourrier přede dvěma lety tvrdil, že „abbés évadés“ ve Francii vzrostli již na šest set, vloni prý jich bylo 800, letos jich čítá již 1000. Když z katolické strany jali se sčítati však všecky odpadlé, nenapočítáno jich více než něco přes 60, Bourrier však prohlásil, že on čítá k nim i všecky ty, kteří sice vniterně odpadli a s ním obcují, s ním souhlasí, ale na zevnějšek zůstávají v úřadě a v církvi. Těch ovšem kontrolovat nemožná. Ale mnoho jich nebude, jelikož do svého tisíce zabírá Bourrier i všecky ty, kdož utekli z klášterů a seminářů pro jakoukoliv příčinu před sliby a před svěcením. Takových pak v každé zemi během let možno nashromáždit dosti četnou tlupu. Patří konečně k těm, kteří buď z lehkomyslnosti buď ze svědomitosti utíkají od stavu, k němuž necítí v sobě povolání. Všecky své stoupence dělí Bourrier na tři skupiny: jedni utíkají, že nemohou snésti jho celibatu; těch prý je nejvíc (!). Bourrier si jich váží, ale pokládá je za nedokonalé, neboť žádá vyšší pohnutku k cestě za pravdou; druzí jsou takoví, co utíkají, že se nepohodli, nebo uraženi byli biskupem svým; tito nepohodnou se však obyčejně ani potom s nikým a jsou obyčejně z nich zuřiví stoupenci druhé nové církve, v níž mstí se na své staré církvi, ale svým jednáním více jí prospívají nežli škodí. Třetí jsou intellektualní odpadlíci, kteří z touhy po lepším, z touhy po pravdě a svobodě vystupují ze stavu kněžského a na této cestě setrvávají přese všecky nesnáze, jakých musejí zakoušeti. K těmto počítá Bourrier i sebe. Hlavní překážkou, že odpad se nejeví častěji, má Bourrier to, že odpadlí nemají pak žádného existenčního poněkud přiměřeného a jistého postavení. Fond, který Bourrier pro ně založil, jest podporován vesměs jen protestanty (zeloty), liberalní židovsko-zednářská Francie k němu nepřispívá — nestojí ani o odpadlé! Bourrier doufá proto, že kdyby sněmovny francouzské přijaly návrh radikalních socialistů na odloučení církve od státu, a kdyby katolické duchovenstvo najednou ztratilo i ten nepatrný plat státní, jejž nyní dostává, že by ti všichni, kdož dnes pro těch několik zajištěných stovek, ač vnitřně rozerváni, zůstávají ještě kněžími, pak beze všeho poodpadali a ten jeho tisíc veřejně doplnili. V tom případě by tedy odloučení církve od státu ve Francii bylo i velikým očištěním a povznesením církve, přilnulo by duchovenstvo více k svému lidu a lid ku svému duchovenstvu, čehož dnes není; Bourrier aspoň tvrdí, že francouzský lid vesměs skoro katolické kněžstvo buď nenávidí, buď jím pohrdá, ač v ohromné většině je skutečně nábožný a lne k náboženství svému.

Anglikanská církev svůj letoší podzimní kongres odbývala v Bristolu (v polovici října). Na kongresu přetřásány hlavně otázky, jež ruší už po leta mír a svornost v anglikanské církvi, totiž o poměru církve anglikanské ku katolické církvi a o ceně obřadův a nauk jejích. A tu vysloveno zvláště členy vysoké církve mínění, že za pravou se může pouze pokládati církev římská, tak jak byla v prvých šesti stoletích. Co později se v ní vyvinulo v nauce a obřadech, jsou jen její libovolné přídavky, které nemají nic co činiti s duchem křesťanství prvověkého. S druhé strany však, aby nebyli tímto míněním ritualisté odpuzeni a vyloučeni zrovna z jednoty, přednesena biskupem Worchesterským resoluce, jež praví, že nějaké novoty a reformy v obřadech se tím nezavrhují, neboť v každém živém organismu musí býti rozvoj a mohutnost přizpůsobiti se potřebám a poměrům. Tento rozvoj po stránce obřadní a zevnější musí však souhlasiti s všeobecnými pravidly a duchem církve, býti přiměřeným a umírněným, nepokračovati s překotností. Ritual však musí zůstati pouhým ritualem a nestávati se dogmatikou, nesmí se nikdo nutiti k přijetí takových obřadů, jež se jednou stranou považují za jedině „katolické“, druhou stranou pak zavrhují. Třeba prý však, aby nové obřady zaváděly se s vědomím biskupovým, který spolu s farářem bude opět omezen v novotách obřadních přáním a míněním farníků. — Tak tedy ritualismus jedním koncem vyhnán a druhým koncem uveden. Jako až dosud vždy, dáno oběma stranám za pravdu, aby žádná nebyla odpuzena. Boj mezi oběma však tím zase neuklizen, nýbrž bude znovu a znovu rozdmychován.

Slovenské „Katolické Noviny“ počínají novým rokem 25. roč. za redakce posl. dp. Mart. Kollára a vůbec svůj 55 ročník. Zajisté v tak chudých poměrech pěkný kus práce! Při té příležitosti redakce praví, že nejvíc podpory dostává se „Novinám“, a to jak moralní tak hmotné z chudých stolic trenčínské, zvolenské, liptovské, oravské a spišské. Nejméně pak z bohatých stolic prešpurské a nitranské. V Americe mají vůbec „Katolické Noviny“ víc odběratelů, než doma na Slovači! Amerika také list udržuje, pro samo Slovensko už by dávno byl musil zaniknouti. — „Sv. Vojtěšský spolek“ slovenský, ač vydává knihy jen náboženského a lidového obsahu, tedy žádné politiky nepěstuje — přece jest už proto, že vůbec knihy slovenské do lidu rozšiřuje, nenáviděným vládě duchovní i světské. Ale i samo nižší kněžstvo, to totiž, které už se oddalo úplně do služeb maďarisace, vystupuje proti němu. Tak nedávno duchovenstvo jednoho celého slovenského děkanství (od pramenů Myjavy) žádalo svého biskupa za ochranu proti tomuto spolku, který zase zamýšlí lid zaplaviti knihami, které mohly by se velmi rozšířit v lidu. Tedy pouhé šíření slovenské náboženské knihy je pastoralním nebezpečím ve slovenském kraji!

O sv. Otci Piu X. rozšířily některé jihoslovenské listy asi před měsícem zprávu, že je nepříznivcem „hlaholice“. A ihned tomu dán rozhlas širší, a dotvrzováno to vzpomínkami z dosavadní jeho působnosti, které ovšem nic neprokazovaly. Pověsti ty vyvrátil po informaci v Římě zaderský list Biankiniho „Národní list“, který ve své

národní horoucnosti by jistě neuklidňoval veřejnosti, kdyby pověst byla pravdivou. V Římě však těžce nesou, že breve z 5. srpna 1898, jež restauruje glagolici v obcích, které na ni měly právo a užívaly jí až do let sedmdesátých, rozvířilo agitaci za všeobecné zavedení hlaholice ve všech obcích vůbec, jež jsou charvatské (i některé slovinské se jí domahají). Ze kněžstvo z privileje jen některých řídkých osad učinilo agitační prostředek národní. Tato nelibost Říma, který by v dnešních rozeštvaných dobách nerad rozšiřoval „národní privileje“, když vidí, že latinou všecky lépe a rovnoprávněji usmíří, pojata snad jako obrat ve věci hlaholice za nového papeže.

Ve „Slovenci“ navrhuje kterýsi z kněží, aby se slovinské diecese domluvily o vydání stejného zpěvníku a modlitebníku pro lid. Dnes má každá diecese svůj a jeden se různí od druhého značně i v těch částech, které jsou jaksi úředně poručeny a sestaveny (litanie, modlitby veřejné a pod.). Při nevelikém rozsahu diecesí slovinských a častého přecházení lidu z jedné diecese do druhé, zvláště mezi mariborskou a lublaňskou, mezi gorickou, lublaňskou a terstskou lid často přechází — je to pro lid příčinou zmatků a nepříležitostí. — Na naše poměry chce slovinský navrhovatel něco „ohromného“. Jak pak, kdyby teprv u nás tu různost a pestrost viděl, nejen mezi diecesemi, ale i mezi farnostmi v téže diecesi! Ostatně snahu po uniformování u jedněch všude vyváží jistě snaha stejně silného ne-li silnějšího zástupu kněží, kteří zastupují právo individuality a zvláštních potřeb.

Dne 2. listopadu slavilo město Ptuj významnou památku, jakou nemnohá města rakouská mohou se honositi: byla to paměť 1600letá smrti mučenické svatého Viktorina, biskupa ptujského a spisovatele církevního. Vídeňská akademie nauk už 15 let chystá se k vydání spisu tohoto prvomučeníka rakouských zemí, ale dosud práce její daleko ještě neskončena — u příležitosti jubilejního roku slíbeno vydati aspoň část; sbírání je totiž dosti obtížné, ježto třeba prohledávati téměř všecky bibliotheky evropské, po nichž spisy jsou roztroušeny.

Za neutralní národnostní živel považováni jak od Charvatů tak od Srbů dosud mohamedani bosenští. Každá větev kmene srbsko-charvatského hleděla je získati pro sebe. Nemalou příčinou k zášti srbskému proti bosenské vládě a Charvatsku bylo to právě, že vláda posílala mohamedanské akademiky na studium do Záhřebu (jinam ovšem nemohla — neboť jiné university jihoslovanské není!), aby se tu pocharvatili, což se též stávalo. Doposud intelligence moslimská klonila se více na charvatskou než na srbskou stranu. Ale od nějakého času pozorovati lze zároveň, že mohamedani bosenští začínají se osamostatňovati. A teď akademická mládež moslimská vydala v Záhřebě své provolání ku „svému národu“, v němž vyzývá je k hájení své samostatnosti a odloučení svých zájmů od křesťanů, kteří jich až dosud leda zneužívali k svým cílům. Nemluví tedy ani o katolících ani o pravoslavných zvláště, nýbrž obojí stejně vylučují, podezřívajíce je, že stojí s vládou stejně o vyhubení mohamedanství v Bosně.

Bohosloví pravoslavné v Karlovicích žádá o to, aby povýšeno bylo na stupeň fakulty. Dosud bylo jen obyčejným seminářem, jako i většina katolických v Rakousku na příklad. Theologové z Karlovic chtěli-li dosáhnouti stupně akademického, musili do Černovic na universitu, kde je bohoslovná fakulta (s pravoslavným arcibiskupem) pro pravoslavné v celé říši. — Letos v červnu usnesl se pravoslavný sněm církevní v Karlovicích poprositi všecky biskupy, aby drahocennosti jaké kde v klášteřích se uchovaly, přeneseny byly do nově zřízeného národního musea srbského v Karlovicích. Příčiny žádosti této jinak velmi podivné byly, že „národní dům“ nedávno jako museum zařízený měl se nějak naplnit, a to věcmi důstojnými; jednak také veřejnost srbská se dověděla, že pravoslavné klášfery ve svém pověstném hospodaření nejdrahocennější památky srbské, jež Srbi z domoviny své při útěku do Uher ještě přinesli, rozprodávají židům a vetešníkům, kteří po starožitnostech slídí. Tak rozprodáno prý už za 30.000 korun různých památek, jež i starožitnickou i národní cenu měly mnohem větší. Teď, když biskupi se obrátili na kláštery, aby své starožitnosti a drahocennější věci uložily v museu karlovickém, většina klášterů odepřela, pravíc, že nic nemá, buď že už skutečně vše poprodáno, nebo že zapřela, co ještě zbylo. Jen velmi málo klášterů projevilo ochotu, dáti drahocennosti své na uschování a uložení do „národního domu“. Poněvadž jak všecko církevní jmění (farní i biskupské) tak zvláště klášterní jest národním majetkem a vlastním držitelem je srbský lid, který ve svém církevním sněmu má právo na správu jeho dohlížeti a o něm disponovati, není usnesení sněmu nijakým bezprávím vůči klášterům.

Slavný klášter v Gračanici v Starém Srbsku vyzval nedávno srbskou veřejnost ku sbírkám na stavby, jež podniknouti chce z usnesení srbského obyvatelstva okolního a se svolením turecké vlády i metropolity svého račkoprizrenského. Jedná se o stavbu konventu a o stavbu útulku pro poutníky. Půda darována dvěma pány tureckými. Jelikož dosud nejslavnější místo Starého Srbska a Kosova Pole od turecké vlády a Albánců bylo úmyslně udržováno jen ve skromném a poníženém postavení, je zřejmo, že tlak a nepřátelství proti pravoslavným Srbům poněkud uvolněny. Národnost srbská byla také toto leto uznána za samosprávnou.

Ve Skoplji, kde Srbové vyděleni z biskupství řeckého a dostali po velkých obtížích s Bulhary i Řeky svého biskupa, neměli dosud vlastního chrámu. Používali proto s Řeky a Cincary společného. Při rozdělení diecese patriarcha určil, že ze společného dosud církevního majetku chrám sv. Spasitele má připadnouti za vlastnictví Srbům, jmění církevní pak Řekům. Srbové dají Řekům kromě toho 2000 napoleondorů (16.000 zl.), aby si tito mohli postavit svůj chrám. Srbi v budově kostelní dostali hodnotu asi 40 tisíc zlatých, Řekové v kostelním jmění asi 30.000 zlatých. Dosud po ta dvě leta používali tedy obojí společného chrámu. Řekové měli třikrát za měsíc první (větší) bohoslužbu, Srbové třikrát druhou a jednou první. Tím cítili se Srbové uraženi a poníženi a škorpení nebylo konce. Konečně 21 listopadu, když žáci srbští musili

před kostelem dlouho čekat a Řeci nijak skončit nechtěli a dovnitř jich také pustit nechtěli, vrazili tam násilím spolu s ostatním lidem srbským a s Řeky bránícími se a vyhánějícími vetřelce se do krve pobili. Na rozvaděné křesťany musila nastoupiti smiřující ruka turecké mohamedánské vlády. — Srbský biskup skopijský Firmilian, s takovými těžkostmi před dvěma lety nastolený, dne 20. prosince neočekávané zemřel. Vyjeveny s mnohých stran obavy, že snad boje o nového srbského biskupa s Řeky i s Bulhary budou se musit vésti znova. Ale ježto patriarcha neprodleně správcem biskupství jmenoval Srba archimandritu Savu, má se za to, že i on bude nástupcem a že vše ujde hladce a v míru.

Budyšínské „Serbske Noviny" stěžovaly si nedávno na vlažnost věřících k srbským bohoslužbám a srbskému vyučování náboženskému. Podle zákona vyučuje se v srbských dědinách náboženství po srbsko-lužicku, když si toho rodiče přejí. V mnohých místech je proto dvojí náboženské vyučování, německé a srbské. A tu snad stává se, že i kněz, aby si ulevil, jedno opouští, a to bývá obyčejně srbské, neboť rodiče v jakési snaze, aby dítě umělo dokonaleji německy, schválně je posílají na německé vyučování a sami se také súčastňují jen německých bohoslužeb, srbskými opovrhujíce. Tento z neuvědomění asi víc než ze zlomyslné zrady vynikající stav na lužickém území jest ovšem nebezpečným jak z národního tak náboženského ohledu; přispívá v obou ke lhostejnosti. „Srbské Noviny" zapřísahají jak kněze tak lid, aby srbských bohoslužeb a srbského vyučování si vážili a ho neopouštěli. — Za velkou čest si pokládají lužičtí katolíci, že z jejich synů vzat apoštolský vikář (biskup) pro saskou katolickou diecesi mons. Jurij Łusčanski, dosavadní předseda „Maćice serbské". Biskup drážďanský Dr. Wahl pro chorobu nemůže zastávati úřadu, mons. Łusčanski dán mu tedy jako koadjutor s právem následnictví.

V germanisaci polské diecese poznaňské učiněn opět jeden krok. Místodržící Waldow koncem listopadu poslal konsistoři, vlst. arcibiskupovi přímo seznam far v poznaňské diecesi, s tou žádostí, aby v nich zavedeno bylo tolik a tolik Božích služeb německých s německými kázaními. Tento fakt je něco nebývalého dosud. Je to přímé zasáhnutí v oblast církevní moci, ba přímé poručení, to či ono zavede se tam a onde. Je to také nebezpečné „praecedens" i pro všecky ostatní čistě německé diecese, ale žádný z ostatních biskupů se proti takovému jednání vlády neohradil.

Po nešťastných volbách v pruském Slezsku, při nichž se centrum s Poláky rozešlo a obojí tedy prohráli, nenastalo sice v parlamentarním poměru mezi oběma skupinami větší rozluky. Centrum zachovalo touž taktiku a téhož ducha jako dřív. Poukazují však polské listy na to, že mezi tím, co zástupci katoličtí zůstávají stejně šlechetnými a spravedlivými (jmenovitě poslanci z jihozápadu Německa), katolíci místní mezi Poláky roztroušení a zvláště kněží němečtí teď po rozluce volební převrátili se v zuřivé hakatisty, nespravedlivými a šovinisty byli již i dříve. Ale uznati, že svým dosavadním jednáním Poláky odpudili.

a mírným stranám jednotu znemožnili, uznati a napraviti chybu, o tom ani slechu u nich. Poměry tyto mezi místními katolíky německými a polskými ve Slezsku objasňuje německy vydaný spisek Adama Napieralského, hlavního redaktora slezsko-polského „Katolíka“. Praví tu mezi jiným: „Lid nerozeznával mezi centrem a místními katolíky. Centrum, to byli u něho duchovní. A těm věřil na slovo, miloval je a doufal od nich pomoci a zastání. Ale tito kněží čím dále urputněji začali povrhovati řečí lidu, nechtěli jí rozuměti, vyháněli ji z kostelů. Lid se udiveně tázal: Co to je s naším farářem, že je teď takový nevrlý, když se k němu promluví polsky! Proč jindy nám polsky vykládali, koho a proč máme volit, a tázali se nás, koho chceme a milé známé lidi nám navrhovali, a teď mluví k nám německy, a to zhurta, neptají se nás a praví nám dokonce, že nejsme Poláky, že jsme Prušáci, že třeba mluvit prusky, jsme-li v Prusku a podobně.“ A proti tomu všemu to vzdálené centrum neprotestovalo a lidu nehájilo. Lid sám počal přemýšleti a došel k poznání své individuality, odrůznil se od kněží a tím byl počátek konce zahájen. Odrůznivší se lid začali kněží a zaměstnavatelé i úřady tísnit a honit ještě urputněji. Za takových okolností není pak ani pomyšlení na to, aby lid šel ještě s centrem za jedno.

Počátkem prosince skončil svou missionářskou pouť pozemskou polský jesuita O. Maciej Szaflarski, jenž v pronásledování unitů rusínských také si své mučenické koruny dobyl. Za dragonád Hurkových, když carským úkazem všichni sjednocení byli připsáni jednoduše k církvi pravoslavné a k přestupu donucováni, O. M. Szaflarski náležel k těm obětavým kněžím, kteří věnovali služby své zcela nešťastnému stádci. Jezdil z Lublina na Podlesí, a tu v noci po lesích a skrytých místech zpovídával, kázal, vyučoval, sv. svátosti udílel. Unité, kteří zůstali věrni víře své a nechtěli se dáti předekretovat z jedné konfesse na druhou, scházeli se kol něho z daleka široka. Konečně však vláda zvětřila o jeho činnosti missionářské. A byl to krajan jeho Dobrjanski, jenž líčenou upřímností vylákal z něho tajemství a pak na lublinském nádraží dal jej zatknouti. Ač byl Szaflarski občanem rakouským, vězněn přece od Hurki po 11 měsíců bez výslechu a bez ortele, až na rázné zakročení rakouského konsulátu přece pak zase beze všeho výslechu a beze všeho zadostučinění odvezen na hranici rakouskou a propuštěn r. 1888.

V ruských bohosloveckých ústavech učili se žáci starým jazykům: latině, řečtině, hebrejštině a straroslovanštině. Toto přetěžování starými jazyky obyčejného kněžstva vyzývá již dávno odpor; při volbě, který by měl odpadnout, kněžstvo přirozeně na sjezdech svých prohlašuje se proti latině. Tak koncem listopadu i mohylevský sjezd duchovenstva učinil, žádaje, aby latina ze seminářů se odstranila. Za to mezi novými naukami, které se mají zavésti, žádal sjezd za zavedení mediciny lidové!

Ve „Věstniku Evropy“ v číslech 10. a 11. lékař Dr. P. Jakobi rozhovořil se o případech náboženského fanatismu, jež v posledním čase zaměstnávaly soudy ruské a vzbudily veliký zájem

i v obecenstvu. Dr. Jakobi ve všech těch případech vidí neuvědomělé, instinktivní projevy davu, v případech přísné sebekázně, sebekomolení a sebevraždy, zamítání manželství, ale za to ve společenství žen (ve „chłystovstvě“) vidí atavismus čudsko-finské krve k šamanismu a k dávnému matriarchalnímu zřízení. Tuto „zvratnost“ duše a mysli v pravoslavném již a ruském lidu svádí na příměs krve finské. Vůbec všecky sekty degenerující, protináboženské svádí na porušení národního rázu širokého davu. Sektařství nepřirozené a zvláště velmi břitké projevy jeho objevují se většinou na okrajinách jihovýchodní, jihozápadní a severní a severovýchodní, kde se sektařství ukazuje nejzrudnějším, a tu také ruský typ lidový jest nejporušenějším a nejmíchanějším. .

Dne 9. prosince vysvěcen ve Florencii první ruský pravoslavný chrám v Italii. Ve Florencii (a v Neapoli) bývá totiž nejčetnější kolonie ruských cestujících v zimě i v letě. Proto Florencie vyhlednuta jako nejpotřebnější místo.

Věda a umění.

Je-li v boji život, pak poslední týdny naše umění velmi čile žilo. V Brně samém bojován boj dvojí: jeden o divadlo, druhý o museum. První už dobojován, a pro útočníky velmi neskvěle, celá společnost brněnská bez rozdílu stran se ohradila proti nezřízeným a neoprávněným útokům samozvance moravského. Výbor divadelní, jenž se po útocích vzdal, po zadostučinění, jakého se mu ze všech stran dostalo, opět se uvázal ve svůj úřad. Listy, které se zprvu daly navnadit na trhavou kritiku, ustoupily a odvolaly („Pozor“, „Pokrok“). — Za to boj proti kuratoriu musea moravského vleče se duplikami a replikami dále. Vytýkají mu neodbornost, zanedbávání právě musealních věcí. Vinnými jsou asi víc poměry, v nichž museum k zemi se nachází; zemi museum k srdci nepřirostlo a proto zbraňuje asi všemu rozmachu, zvláště měl-li by, jak přirozeno, v zemi české tou většinou, vztahovati se na český oddíl!

„Klub přátel umění“ v Brně uspořádav už za dobu nedlouhého svého trvání několik zdařilých výstavek, zabývá se úmyslem zříditi svůj vlastní salon výstavní v Brně, na Brno zatím velmi pyšná myšlenka. Místnost však už opatřena

Výkopy na Velehradě pokračují nad očekávání šťastně, objevy překvapují. Důležitost a dosah jejich teprv náležitým oceněním celku se objasní.

V Brně počaly vycházet dva nové belletristické listy najednou, mladých pokrokových „Vatra“, nad jejímž osobivým tonem samy organy týchže „pokrokových“ se pozastavují, a lidový illustrovaný týdenník „Neděle“.

Na pražském divadle národním dáváno 10 prosince s úspěchem nové Kvapilovo drama „Oblaka“, vyznamenané také cenou z konkursu Havelkova Je to malá idylka, jemna psychologií a poesií svou, jejímž dějištěm je fara, hrdinami theolog a herečka. Osoby vesměs vyznamenávají se šlechetností, celá hra je pokračováním ve směru novém, jenž jemností a vybraností protestuje proti brutalnímu realismu a vládě nízkých pudů. Na podnět téhož J. Kvapila jako dramaturga Národního divadla vyjednává se o založení slovanské divadelní agentury, jež by udržovala všecka slovanská divadla v bezprostředním styku. Jak ohlášení a překlady novin autorů slovanských, tak výměnu sil hereckých a hudebních a návštěvy jejich ve slovanských divadelních městech a co by ještě se přidalo, bylo by hlavním úkolem agentury. Zatím osobně vyjednáváno s divadly polskými, varšavským, lvovským a krakovským (Sl. Př.). — Podobnou myšlenkou, ale už rozvinutější, jest plán postaviti ústřední slovanské divadlo, jaký k debattě přivedla v jedné z prosincových schůzí slovanského klubu v Praze paní Laudová-Hořicová. V debattě se české hlasy vesměs ozvaly pro Vídeň, jihoslovanské hlasy pak byly pro Prahu. Myšlenka zatím jest jen myšlenkou, neboť potřeba bude ještě hledat podnikatele, který by slovanské divadlo postavil. Leda by se pohostinnu vystupující slovanské společnosti spokojily se zatímními místnostmi, jaké by jim v Národním Domě mohly býti poskytnuty.

Jednota mezi Slovany na půdě vídeňské dlouho konečně už se propaguje a hned tak, hned onak, slaběji či silněji se projevuje. K opravdovému sjednocení však dosud nedošlo. Občanská společnost sama sebou už jsou více roztroušena a rozdělena po celé Vídni a ke spolčování méně náchylna, přece občas scházela se na společné večírky ve Slov. Besedě. Tam, kde myšlenka jednoty mohla se nejdříve vypěstovati, mezi akademickou mládeží, přichází naposled, ale tu může přinésti nejvíc prospěchu a tak se i zakořeniti nejpevněji. Koncem listopadu srazili se slovanští posluchači vídeňské university v jeden zástup a v počtu asi 1200 hlav vtrhli do auly, aby tu demonstrovali za svobodné nošení svých trikolor a zpívání svých písní! Budou-li chtít i nadále svobod svých uchránit, budou musit vystupovat svorně a jednotně. Vlastní akademické spolky má však každý národ pro sebe, a tyto jako podpůrná střediska takovými asi zůstanou. Ale už i čítárny by se mohly spojit v jednu, o ostatním ani nemluvě.

Na podporu krásné literatury navrženo v „Máji“ vydati zemský zákon, jímž by každá obec byla nucena zaříditi obecní knihovnu a podle počtu obyvatel a výše placené daně obětovati přiměřený obnos ročně na doplnění její. Myšlenka není nová, ale žádost, aby to bylo uzákoněno, jest na naše poměry v zemských sněmech příliš smělou! Kdyby možno bylo věc tu provésti, přivedlo by se na knižný trh ročně v Čechách samých kupců asi s 1½ milionem korun, tak že by se rozebral průměně jednoduchý (tisícový) náklad asi 700 děl. Pro to niveau vzdělanosti, na němž stojí český lid, by takový zákon, jakkoliv vypadá podivným a neslýchaným, nebyl ničím protimyslným. Podle

poslední statistiky analfabetismu z roku 1900 má český národ ze všech v Rakousku, ani kulturních Němců nevyjímaje, analfabetů nejméně, totiž jen 3·41%, kdežto Němci jich mají 5·78%, skoro dvakrát tolik. Také mezi rakouskými vystěhovalci do Spojených Států severoamerických Němci sice vykazují největší obnos peněz, jejž přinášejí, ale Češi zase nejvyšší stupeň kulturní ze všech národů rakouských. Národ nejsečtělejší mohl by tedy zcela dobře míti i své zákony o čtení a o knihách.

Svůj vědecký důkaz o kmenové samostatnosti Slováků pan sekretář Czambel vydal slovensky pod názvem „Slováci a jich reč". Ve spise svém tvrdí, že Slováci původně jsou kmenem jihovýchodního Slovanstva a nikoliv severozápadního, řeč i název i historie jejich prý o tom svědčí, že jsou bližší slovanskému jihu než Čechům. Počeštění jejich prý nastalo až vtrhnutím češtiny ve 14 a 15 i pozdějších stoletích. Ve všem tom možno panu Czambelovi klidně přitakati, když tento nedosti prokázaný svůj objev lépe ještě zdůvodní, ale vývody, k nimž došel, jsou nepřirozené. Poněvadž Slováci nebyli kdysi ze skupiny severozápadní, ale jižní, tedy nemají se ani teď, třebas během věků se k západu přimkli, počítati za blízky Čechům, ale obnoviti svou bývalou odrůzněnost. K jihu se připojiti nemohou, poněvadž jih sám je slabý, a Maďaři jsou jim v cestě, k Polákům také nepatří, k Rusínům už dříve, ale ti sami sotva živoří, v Uhrách aspoň jsou níže než Slováci. Rada je tedy průhledna: odtrhnouti Slováky od nejpřirozenějšího jejich souseda, s nímž jsou spjati nesčíslnými pouty, krve, řeči, tradice a historie. A za to ovšem přivinouti se k Maďarům, k nimž jich nepojí nic, leda útisk a násilí, jakým je výbojné hordy kočovníků od svého vpádu častovaly, a effektivní vláda, jaké si nad nimi dobyly.

V „Slovenských Pohľadech" zabývá se professor Fr. V. Sasinek už v několika ročnících historickými otázkami Uher se týkajícími, v nichž křivé náhledy maďarských historiků opravuje. Tak v čísle 11 hájí zásadu povlovného náplyvu maďarského kmene, který stále znovu se sesiloval svými kočovnými soukmenovci z jižní Rusi až do 16 století, a kdyby tak nebyl činil, byl by dávno zmizel v okolním Slovanstvu. Odporuje tím názoru uherských historiků, že Jazygové, Pečenězi a zvláště Kumáni nebyli kmene a jazyka maďarského, nýbrž že v Uhrách teprv od Maďarů pomaďařeni. Vývody jeho jsou přesvědčující a působí jako náhlé prohlednutí přirozené pravdy.

Polské obyvatelstvo ve východní Haliči usedlé podle posledního sčítání lidu je tak četné, že rusínské přání, rozděliti Sanem Halič na dvě půle, polskou západní a rusínskou východní, jest málo oprávněno. V 18 okresích obnáší procento polské od 30·38 do 50·13, v městech Lvově 82·75%, v Přemyšlu 79·06%. Kromě toho v 27 okresích východních jest Poláků pod 30% obyvatelstva, a to vesměs nad 10% a nad 20%. Jen v pěti okresích jest Poláků pod 10%, a tu nejméně v Bohorodčanech ($3^1/_2$%) a v Kossově (skoro 5%), v Sniatyni už je to 7%, v Kaluši 8% a v Turce 9%. Za takových okolností těžko jest věru mluvit o rusínské části Haliče; není jí vlastně. Také my se

bráníme uzavřenému území v Čechách a na Moravě, a nemáme tam tolik menšin a tak silných, jak Poláci ve východní Haliči! Mimo to třeba ještě uvážit, že vedle Poláků značné procento připadá všude na židy, kteří se hlásí za Němce, tak že Rusíni 80% převyšují pouze v pěti okresích, 90% však nikde v žádném okrese! Vlastních Němců z těch 230.000 přiznaných jest pouze kolem 60.000, jsou to kolonisté němečtí, rozsazení ve 222 obcích, 48.000 z nich jest evangelického (ve 172 obcích) a 12.000 katolického vyznání (v 50 obcích). Ostatní Němci zapsaní jsou vyznání Mojžíšova.

Milionář americký Crane založil na chicagské universitě stipendium 2000 dollarů, za něž povolává se ročně jeden ze slovanských učencův, aby po anglicku přednesl deset přednášek o svém národě, z dějin, literatury, řeči a z politického i hospodářského postavení. Tento rok padl los na Poláky. Crane přijel do Krakova a hledal vhodného muže, odtud do Varšavy, ale nikoho nenašel. Jedni anglicky neuměli, druzí za pouhé 2000 dollarů jet nechtěli, ale většina těch, kteří by byli chtěli a mohli, odrazena prý závistí — p. Crane z úst kollegů jejich o každém slyšel jen hanu a snižování, a proto nikoho nevybral. Odešel tedy do Petrohradu a uzavřel smlouvu s dvěma ruskými učenci Kovalevským a Miljukovem. Polské listy za té příležitosti kářou nesnesitelné osobní poměry, jaké se zahnízdily na všech universitách polských mezi polskými učenci a literaty vůbec: sám malicherný spor, sama osobní řevnivost, závist a nepřátelství, kluby a klubečky vzájemně se protežujících lidí, vědecké uznání a vědecké snahy jsou velmi řídké. — Nevíme, co na tomto obraze je pravdy, ale soudíce podle poměrův odjinud, mohli bychom říci, že tedy ani Poláci nejsou výjimkou! — Za pomoci Prahy počali vydávati Poláci nádherné publikace ze svého umění pod názvem „Sztuka Polska“ (náklad lvovského Altenberga) podle vzoru podobných publikací našich.

V „Nové České Revui“ (čís. 3.) podává polský kritik Jerzy Bandrowski posudek polské moderny, jež zrodila se v Krakově Prvními jejími předbojovníky byli: Przybyszewski, Przesmycki (Miriam), A. Lange, Ign. Dąbrowski a L. Belmont. První organ moderny bylo Przesmyckého „Życie“ vycházející ve Varšavě (1887). K němu tehdy přidružili se Rossowski, Gliński, C. Jellenta. O deset let později vzniklo v Krakově nové „Życie“, týdenník moderny, založený L. Szczepanskim. J. Sten a Z. Dębicki s hloučkem jiných skupili se kolem Szczepanského. „Mladá Polska“ brzy nabyla pověsti hloučku spustlíků, satanistů, jež nutno všemi prostředky vyhubit. Boj počal „Życiu“ odváděť abonnenty a Szczepanski také se redakce vzdal. „Życie“ však zachránili starší šediví literati S. Maciejewski a Dr. Górski, konečně se ho ujal a všemu hnutí za vůdce se v čelo postavil Przybyszewski. Od r. 1898 moderna polská nabývá rozmachu a smělosti a zástupy její se šíří. „Życiu“ po stránce illustrační a umělecké pomáhali L. Wyczólkowski a S. Wyspiański. Z té doby slibně k moderně se přihlásili St. Brzozowski, Wlad Orkan, L. Staff, Jerzy Żuławski, Leszczyński, Perzyński, Pietrzycki. Stranou

stojí Przerwa-Tetmajer, rovněž nepočítá Bandrowski k moderně nejlepší z mladých: romanopisce Żeromského a Reymonta, a dramatiky L. Rydla a Kisielewského. Moderně vévodí tři jména: Przybyszewski, Wyspiański a Jan Kasprowicz.

Dne 7. prosince slavili Rusíni 30leté jubileum činnosti svého operního a hudebního skladatele Mikuláše Lysenki, ředitele pěvecké školy v Kyjevě. M. Łysenko je tvůrcem opery rusínské, záslužným sběratelem lidových písní a dodnes nejslavnějším skladatelem jejich. Na čest jubilanta složen z pěveckých spolků rusínských sbor 500 osob silný, jenž zapěl 7. prosince některé ze skladeb autorových a výňatek z opery jeho „Rizdvjanaja Nyč“. Po způsobu polských slavností literarních sbírá se jubilantovi na dar jubilejní. V ruské části Ukrajiny sebráno už na půlpáta tisíce rublů.

Rusínský „Liter. nauk. Vistnyk“ sděluje s chloubou, že na universitě v Upsale přednáší letos slavista professor Dündel o řeči a literatuře ukrajinské. — Anthologii z rusínské lyriky po Ševčenkovi vydal Dr. J. Franko ve Lvově v objemném svazku. — Nedávno vypršely dva konkursy dramatických prací, vypsané rusínskými divadelními společnostmi. Zasláno k nim po sedmi pracích, ale žádná hlavní, vše od mladších autorů; starší osvědčení autoři se konkursu nesúčastnili.

Na dvou schůzích lužických Srbů nedávno usneseno, aby při „Matici Srbské“ zřídil se odbor umělecký. Odbor tento bude zárodkem jakési „gallerie“ v národním museu budyšínském.

Na sjezdě lužicko-srbských spisovatelů navrhl v Matičném oddíle belletristickém professor Muka, aby oba kmeny (dolnolužický a hornolužický) konečně sjednotily se v řeči a písmě, a to na základě kompromisu. Navrhl také komisi z redaktorů srbských listů a jiných znalců, která by sjednocení toto připravila. Po sjednocení míní všechny knihy a časopisy tisknout latinkou a českou abecedou. Dnes noviny a lidové věci tisknou ještě švabachem se starou skládanou abecedou pro hlásky slovanské!

Na vydávání lužicko-srbských knih lidových mají obě větve evangelická dolnolužická a katolická hornolužická každá své družstvo. Spolek katolický nese název „towaŕstwo swatého Cyrilla a Methodija“. Toto mělo letos opět po 4 letech svou valnou hromadu. Na ní sděleno, že počet členů byl roku 1882 564, roku 1897 823 a roku 1901 842. Příjmů roku 1899 bylo 1803 marek, vydajů 1911 marek. Každý rok téměř má spolek malý deficit.

V předsváteční dobu (od 14. prosince) uspořádána v Petrohradě „carskou společností na podporu umění“ výstavka ikonopisná moskevského professora V. M. Vasněcova. Prof. Vasněcov náleží mezi nejslovutnější zdobitele ruských chrámů. Na výstavce budou ikonopisné práce jeho za 25 let. V poslední době Vasněcov pracuje na nástěnných a mosaikových obrazích chrámů pravoslavných v Darmštadtě, Varšavě a památníka chrámu „Vzkříšení“ na místě atentatu na cara Alexandra II v Petrohradě.

Ikonopis pro Rusy má význam mnohem větší nežli všecko ostatní světské umění malířské. Je to pravé umění lidové a pro lid. Co však se společnost ruská během minulého století počala po Západu zařizovat, upadl „ikonopis“, upadl i proto, že se ho zmocnila fabrika a s fabrikou židé (ovšem jako v Rusku — proti zákonu!). Teprv od nějakého času začíná se pracovat na povznesení posvátného lidového malířství. Věnují se mu i umělci na slovo vzatí, zakládají se školy, podporují se závody a obchody s uměleckými výrobky toho druhu. Mezi přední vzdělavatele — umělce ikonopisu náleží právě Vasněcov.

Rovněž v prosinci v předsváteční dobu zahájena výstavka první taková v Rusku a zajímavá i pro ostatní Evropu: výstavka totiž klášterního starožitného umění. Skoro všecky staré kláštery ruské berou účast v ní a sešlo se věcí podivuhodných a drahocenných nesmírně mnoho ze všech oborů práce lidské, jakou kdy Dům Boží, bohoslužba, ale i obydlí lidské ozdobeno a vypraveno.

Spolek dramatických a hudebních skladatelů ruských vydržuje si velikou síť agentů po celé Rusi, kteří bdí nad autorským a provozovacím právem členů spolku. Dosud bylo agentů těchto 1000, teď pak spolek usnesl se rozmnožiti počet jejich půldruhakrát, na 2600 agentů. Tyto četné řady strážců a agitatorů, jaké si spolek může vydržovati — náhrada je ve způsobu procentové provise — svědčí o četných a dobrých obchodech z divadel a koncertů na Rusi.

O charakteristice spisovatelů ruských z jejich soukromých dopisů čerpané rozepsal se professor Sumcov v charkovském „Južném Kraji“. Tak o korrespondenci Puškinové praví: Dopisy jeho, ač upřímností a věcností se vyznamenávají, přece jsou velmi krátky a suchy; za to dopisy Žukovského přetekající sladkostí jsou naopak velmi rozvláčny, mnohomluvny a bezbarvy; dopisy Gogolovy činí těžký dojem mravní mlhovitosti, dotěrného, jednotvárného didaktismu, místy pak zřejmé pochybovačnosti a licoměrnosti. Ještě nepříjemnější dojem působí dopisy Dostojevského, venkoncem proniknuty úzkým egoismem, nespokojeností, se zřejmými záchvaty závisti a podrážděnosti. Puškin podle všeho nerad dopisoval a musil-li, vyřídil věc několika slovy. Žukovský pohlíží na dopis jako na příjemnou přátelskou besedu a protahuje jej. Gogolovi byl dopis buď kázaním, buď sebebičováním. Pro Dostojevského dopis — jest nepříjemnou listinou, jíž třeba hájiti různé materialní zájmy jako honorář a j. Pouze pod rukou Turgeněva dopis povýšen na úpravné, literarně umělecké dílo. Tu i sebeocena autora, jeho kritické úsudky, ač ne vždy nestranny, přece vždy jsou důvtipny. Tu jsou zárodky novell, malinké básně v prose, krátké povídky, psychologická pozorování, a vše to povédéno jemně, delikatně a vybranou hledanou formou . . .

Hospodářský spolek „Sěvernyj Kraj“ v podzimní výstavce upravil též oddíl lidového vzdělání. Zajímavou v tomto oddíle byla tabulka znázorňující, co lid smí čísti. Pro lidové knihovny zřízen totiž v ministerstvě vyučování zvláštní „učený komitét“, který censuruje knihy a časopisy vydané (již jednou ovšem censurované) a rozhoduje

smí-li co přijít do lidových knihoven (do školních a žákovských podobně) či nesmí. A tu „Séveryj Kraj“ na tabulce statistické podává úhrnný výsledek činnosti komitétu za rok 1903. V „narodnyja biblioteki-čitalni“ dovoleno zařadit ze všech 994 periodických publikací časopisů a novin ruských, 72 čili 7% a to v tom čísle bylo publikací pro děti 9, odborných 44, všeobecných 19. V posledním třiletí vydáno v Rusku průměrem 9514 knih všech oborů, z těch pak smělo do knihoven lidových přijíti pouze 537, čili 5%. A přes to knihovny lidové i hojně se zakládají i hojně se jich používá.

Díla nejslavnějšího spisovatele ruského Tolstého sebraná i jednotlivě rozešla se dosud po světě (v originale) prý, jak kdosi vypočítal, ve 25 milionech exemplařů.

Z novinek divadelních poslední měsíc vynikly F. N. Falkovského „Probuždénie“ (drama umělce hledajícího pravdu), Najděnova (autora známých i v cizině „Dětéj Vaňušina“), činohra „Bogatyj čelověk“ a historické drama od Golicyna, také Tomaševské drama „Niščie“ (Žebráci) ukázalo se silným. Z Hauptmannovy báchorky „Potopený zvon“ složil Davydov operu téhož jména, jež se slušným výsledkem dávána v listopadu.

Na literarním obzoru slovinském způsobila rozruch kniha vzpomínek na Prešerna 1800—1849 (Spomini na Prešerna), jež vydala jeho nemanželská dcera Ernestina Jelovšek. Tato o 14 letech odešla do Vídně a žila tu velmi pohnutým životem. Vzpomínky na otce psala německy již r. 1875 a opět 1881. Leč vzpomínky zredigovány a k tisku upraveny až teď Aškercem a přeloženy J. Kesslerem. Ve vzpomínkách Jelouškové nevypadá slavný básník slovinský nijak idealně. Život jeho byl životem člověka mravně a duševně sešlého. Příčinou toho bylo jeho okolí v Lublani — kancelář Dra. Chrobatha — které Jelouškova líčí v barvách co nejčernějších. Rozvířilo otázku stanovisko obou stran politických ku spisu tomu! Liberalní strana celý ten smutný, upadlý a zničený život líčený liberalně a jako liberalní, všecky názory náboženské a politické (z let čtyřicátých!) omlouvá, za své přijímá a bere z nich zbraně proti konservativní straně. Dojmy vzpomínkami učiněné ve vážných lidech nejsou ovšem nijak radostné a slávy Prešernovy nerozmnožily.

Na slabé sebevědomí Slovincův a rychlé jejich odnárodňování upozorňuje lublaňský „Slovenec“, předkládaje číslice statistické z posledního sčítání. Ve Vídni přihlásilo obcovací jazyk slovinský 1259 osob, ač narozených v čistě slovinských krajích bylo ve Vídni 6404, a příslušných do slovinských kraju 11.290 osob. Ve Štyrském Hradci přihlásilo obcovací jazyk slovinský jen 632 osob, ač narozených v čistě slovinských krajích 9223 osob. V Terstě bylo z Krajiny samé 10.132 osob a jen 2972 z nich zapsalo slovinský jazyk obcovací, za to 6133 zapsalo se za Vlachy. A v celé Krajině není leda 256 osob vlašského jazyka zapsáno, a tu najednou 6133 příchozích krajinských jsou Vlachy!

Slovinská „Družba sv. Cirila in sv. Metoda“ — Matice Školská — na své valné hromadě 12. listopadu sdělila výdaj roku

minulého na 35.687 korun, příjem na 35.394 korun. Objevil se tedy malý schodek. Úkoly této slovinské „Matice Školské" nejsou o nic méně vážny a důležity, jako úkoly naši Matice. Ba Slovinci jsouce tísněni více, roztrháni na několik správních krajů a početně i hospodářsky slabší, tedy sebeobrany ještě více potřebují než my.

Ve zprávách „petrohradské ruské akademie věd a umění" ve svazku II za rok minulý sděluje professor A. J. Sobolevskij studii svou o jediném srbském rukopisu, jaký se dochoval o životě svatého Benedikta z Nursie. „Život" tento jest překladem z latiny, a to dosti špatným. Sobolevskij má za to, že překládáno přímo z latiny bez pomoci řečtiny. Rukopis nalezá se ve sborníku rukopisném ze čtrnáctého století pocházejícím. Bezpochyby však překlad pořízen dříve o něco. Byl asi dosti rozšířen svou dobou, třeba že se nedochoval ve více exemplářích. Souditi to možno z toho, že jmeno a úcta svatého Benedikta byla v Srbsku a vůbec na pravoslavném východě od počátku křesťanství značně rozšířena a šířila se pod vlivem latinským, ne řeckým. Proto Slované pravoslavní znají jmeno „Benedikt", a nikoliv jak Řeci mluví „Venedikt".

Po posledním sčítání lidu zarazilo i samy Charvaty ohromné číslo analfabetů, jaké v zemích jejich vykázáno. Jsou dnes národem, jenž v říši nejméně čte. V naší polovici říšské je analfabetů Charvatů právě tolik co Rusinů (z obyvatelstva nad 6 let starého), totiž 61·03%. U nás však, uváží-li se nepříznivé vlády v Istrii a i v Dalmacii, není se co diviti. Kde nechtějí národu dáti škol, přirozeně že zůstane pozadu. Ale v království charvatském jsou Charvati sami domácími pány. Odbor vyučovací náleží do kompetence zemské autonomie. A tam ze 2,416.304 obyvatel analfabetů jest 1,516.553, čili 63% a ježto je dlužno všecky přičisti na vrub domácího obyvatelstva, méně mezi přistěhovalé osadníky německo-české a j., vypadne poměr nečtoucích dokonce 72%. K tomu podotýká dále „Hrvatska Misao", že možno mezi nečtenáře počítat i ty, kdož sice písmenky znají, ale tak těžko a pomalu čtou, že se tomu umění nikdy neoddávají, ani když toho potřebují nevyhnutelné, protože nepochopí, co čtou. Za takového stavu věcí, praví, na celém území charvatsko-slavonském od Rjeky do Zemuně je sotva více než 100.000 venkovanů Srbů a Charvatů, kteří by opravdu uměli čísti a také někdy něco četli! V hospodářském ohledu toto postavení venkovského lidu stává se nesnesitelným, není proto také divu, že charvatský lid odvádí dnes nejčetnější vystěhovalce.

Záhřeb sám mezi 61.000 obyvately má 17.384 analfabetů čili 28½%. S tím asi souvisí, že ve veřejné knihovné Maiselsa (!), jak uvádí v témže listě L. Šočky, ze 1989 knih jest jich pouze 110 charvatských, zato 1470 německých, 160 francouzských, 82 maďarských a vlašských a 75 anglických; a referent vypůjčuje si charvatskou knihu, dostal za odpověď, že je vůbec první čtenář, jenž ptá se po charvatské knize, za celý ten čas, co půjčovna zřízena.

Dr. Gjuro Šurmin začal své široko založené dílo „Hrvatski Preporod" (Charvatské obrození), jež od r. 1790 do 1836 uzavřeno

v jednom svazku, druhý sahati má do r. 1848, třetí dále až na naše doby. Dr. Šurmin pojímá v dílo své látku politickou, kulturní i literární, hlavně však k této má zřetel. Zabrány všecky země charvatské.

Fraška Kuzmanovićova „Republika u Magaraševců“ stala se nedávno předmětem velikých demonstrací v záhřebském divadle. Obecenstvo bylo pobouřeno jejím obsahem. Je to zjev jinak sympathický, diváci ujali se tu charvatského lidu proti výsměchu, jímž zahrnul autor jeho neumělost, lehkověrnost a pověrčivost (jedná se o zjevení Matky Boží, na němž autor staví komedii svou!). Zvláště však rozladilo, že jako spasitelé národa vystavují se zemští okresní úředníci!

Na schůzi „Matice Hrvatské“ 26. listopadu rozhodnuto většinou hlasů, aby podpora dosud vyplácená illustrovanému belletristickému čtrnáctidenníku „Vienac“ byla zastavena. Je to následek obražení, jaké katoličtí členové „Matice“ podali proti směru slovnímu i obrazovému, v jakém si „Vienac“ začal libovat za nové redakce. Redakce „Vienaca“ oznamuje, že od nového roku list zastavuje. I s podporou „Matice“ končí deficitem půl třetího tisíce korun, přes to, že prý se počet předplatitelů zdvojnásobil. Dokud „Matice“ sama vedla časopis, vzrostl deficit koncem r. 1901 na 17.000 korun a již tehdy rozhodnuto „Vienac“ zastaviti. Učiněn však pokus dáti „Vienac“ soukromému podnikatelstvu mladších literatů. S mladými směry vtrhl však i přídech dnešní mladosti.

Akademická mládež srbská po svém sjezdu karlovickém jako znak jednoty a prostředek organisace hodlá vydávat organ svůj „Omladinski Glasnik“

V Praze má vzniknouti nový organ jihoslovanský (Illustrovani Glasnik), který by seznamoval český svět se Srbskem a jeho poměry. Hlavní cíl bude obchodní. Před lety v Praze rovněž vydávána revue jihoslovanská „Novo Doba“ a „Hrvatska Misao“ jako organ pokrokové mládeže dlouho se neudržela. Tehdy ovšem list byl zcela dítkem srbsko-charvatsko-slovinské mládeže, tento nový a nákladnější list však bude spíše pojítkem průmyslníkův a obchodníkův od Vltavy až do Sávy i Dunaje.

Zemřeli. 12. října Ondřej Bella, evangelický kazatel vojenský, slovenský básník; 1880 vydal sbírku „Písní“ svých, z nichž mnohé zňárodněly. Narozen 1851 v Lipt. Sv. Mikuláši. — 25. listopadu Šimon Klempa, kanovník trnavský, předseda slovenského „Spolku svatého Vojtěcha“, prvý redaktor „Katolických Novin“ slovenských (narozen 24. října 1811 v Nové Vsi). — 1. prosince Dr. Jan Czerwiński zakladatel krakovského denníku „Reforma“ (nyní „Nová Reforma“), politický spisovatel polský. — 2. prosince polský žurnalista Karol Brzybylski, romanopisec (psychologický roman „Nad przepaścia“) — 5. prosince A. P. Engelhardt, člen ministerstva zemědělství v Rusku, ruský spisovatel národohospodářský a selskohospodářský. — 11. prosince zemřel v Praze professor slavistiky Martin Hattala. — Dne 8. prosince zemřel často citovaný a dovolávaný filosof sociolog anglický Herbert Spencer.

Zprávy národohospodářské.

Zájmy zemědělské jsou teď v popředí opravných snah hospodářských. Zemědělci sami chápou se díla, by oni sami též o sobě rozhodovali a ne pouze činitelé jiní, intelligence s úřady. Mají zajisté právo, ba povinnost k tomu. Nemile však překvapuje, že se součinnost intelligence jaksi odmítá, že to sebevědomí rolnické se stupňuje zase až přespříliš. Otázky národohospodářské zajisté nejsou tak jednoduché, aby na ně stačil rozhled i nejlepšího hospodáře soukromého, a zvláště v našem národě, kde všecko záleží teprv na vydatné práci vůči bohatému a mocnému sousedu, bylo by osudným omylem, chtíti úkoly ty řešiti tak po sousedsku, po domácku, nanejvýše snad s nějakým tím přispěním milostivé vlády; jsoutě to problemy světové, které stíny své vrhají na př. i na krajinská tržiště, a tak třeba také jimi se obírati. Nebudiž tedy vedení intelligence odmítáno, nýbrž ať ona naopak pomůže napravovati, co zároveň její vinou pokaženo. Slýchati sice na Hané: „Ono se řekne: Ackerbauminister — ale orat!“ Avšak žert je žert a pravda je pravda.

Jestiť vážná otázka, jaké vzdělání a jakou měrou rolníku prospívá pro jeho hmotný i mravní blahobyt. Přesvědčili jsme se nedávno, že rolnictvo i uvědomělejší, jako na Hané, málo používá vzdělávacích pomůcek, jichž mu poskytují školy hospodářské. Snad je to pouze nechuť ku vzdělání vůbec, jež u rolnictva opravdu ještě příliš jest zakořeněna, jak vidno na př. naproti průmyslovému dělnictvu co do záliby v četbě. Avšak je vzdělání ze škol hospodářkých vskutku dostatečno, pojistiti rolníku jakýsi úspěch v melioračních jeho snahách? Samo zajisté nikoliv, omezuje-li se na nějakou tu zásobu odborných poznatků, není-li zároveň vzděláním širším a nepěstuje-li mravní stránky nastávajícího hospodáře. Není snad ani všude dosti rozhledu o tom, čeho takové ústavy mají poskytnouti; když pak praxe vždy pokulhává za theorií, jaký pak by byl následek zde?! —

I s hlediska výrobní zdatnosti prumyslnictva zajímavy jsou výtky, jež německý kancléř Bülow na říšském sněmě činil socialním demokratům, vyčítaje jim nesnášelivost, zotročování a terrorismus. Strana ta opravdu nemá na mysli nežli stavovskou „organisaci“, totiž štvanice formalitní, zapomínajíc, nebo vlastně nechtíc rozuměti, že blahobyt dělnictva muže se zakládati pouze na úspěchu výrobků jeho, jemuž ona více překáží než prospívá. Ani nejhumannější zaměstnavatel — a byť to byl sám socialní demokrat — nemůže dělnictvu vykouzliti ráje na zemi, není-li v tom jeho zdatností podporován, kterou „organisace“ ta spíše poškozuje než podporuje, posilujíc právě živly práce se štítící a ponechávajíc starost, jak dále bude, budoucnosti a — těm zlým zaměstnavatelům. Sama v praxi ovšem se pak takových příživníků, když jsou bez zaměstnání a již ani agitovati a štváti nedovedou, zbavuje, aby si hledali štěstí jinde.

Není divu, že tak málo svobody i v názorech povšechných popřává se v socialní demokracii, že „organisace“ jest nade všechno. Brněnská „Rovnost“ ostře vytkla pražské „Akademii“, že uveřejňuje někdy i úvahy, nepřežvykující právě stereotypních zásad organisačních; tak prý se dorost socialní nesmí vychovávati. Tedy nesmí sám dle svého rozumu přemýšleti, nýbrž jen přisahati na to, co se mu z „Rovnosti“ diktuje!

V pražských listech vede se spor, politických i hospodářských otázek se týkající, o t. ř. přirozeném a kladném i historickém právu. Není dávno, kdy název přirozeného práva odbýván s posměchem, zvláště mezi právníky. Křesťanská filosofie pojem ten hájí, rozumějíc právem přirozeným právo z nejvyšších zásad rozumného myšlení odvozené. Není to tedy přímo právo zjevené nebo božské, neboť toto se od onoho rozlišuje jakožto kladné (positivní). Již apoštol národů rozdíl tento se všemožnou přesností vytýká k Řím. hl. 7. rozeznávaje mezi zákonem vepsaným v srdce lidské a „zákonem“ prostě řečeným, totiž starozákonním, božským a kladným. Materialismus nové doby zásadou o přesile a hotové události (fait accompli) nemůže ovšem o právu vůbec mluviti a takto provádí se jenom naproti bezmocným, kteří jsou nějak nepohodlní, byť byli úplně v právu; tak v soukromí, tak v celku. Stoupenec na př. socialismu má přirozená práva, jiný jich nemá. Státoprávní a státotvorné zásady se často rozcházejí, a schvalují to i lidé, kteří předstírají, že hájí právo vždy a všude. Násilí a krádež podle toho dostávají také různá jména. I české státoprávní a politické názory tímto rozporem trpí.

Rozpočet rakousko-uherský na rok 1904 má položku 368 millionů, z nichž celých 358 připadá na vojenství. Je sice toto nejdůležitějším společným předmětem, ale nepoměr přece zaráží. Společná úhrada (ze cla) jest nepatrná, ostatní dopláceji obě polovice dle známého klíče asi 65% a 35%, ze kteréžto druhé číslice stává se zevrubným vyšetřením vlastně asi 28%, čímž ona prvá přiměřeně naroste. A při tom se v Pešti řinčí ostruhami po rozluce, jež by přece měla znamenati 50%, a ve Vídni se chlácholí.

Pan Alois Horák z Milotic na Moravě rozesílá po Cisleitanii vyzvání rolníkům všech národností, by sestoupli se k petiční akci o zrušení daně pozemkové a zavedení postupné daně z příjmu. V oběžníku poukazuje se na to, že rolník se zdaňuje 22·7%, kdežto jinde dosahuje daň 1·5—4·6%, jakož i na to, že přes toto přetížení rolníka ve státních příjmech daň pozemková poměrně mnoho neznamená a snadno by se nahradila.

Německá říše měla 1877 16·3 mil. m. státního dluhu, 1902 již 2733·5 mil. m. Je to tak — jako jiné nezdravé zjevy u sousedů — trochu smutná útěcha pro nás, ač nám jinak nic nepomůže.

Idealní česko-slovenská továrna na cellulosu v Turč. sv. Martině prodána konečně společnosti maďarské a za tři dny po smluvě začala pracovati. Zase výsledek české i slovenské prozíravosti hospodářské.

Školství.

V českém učitelstvu nabývá liberalní terrorismus rozhodující moci a tím roste i smělost. Důkazem je nechutný boj proti „klerikalům" t. j. učitelům smýšlení katolického, kteří nijak stavovských zájmů nepoškozujíce a nikomu svých názorů nevtírajíce hlásí se za členy katolického spolku českých učitelů na Moravě. Terrorisace počala napřed v okresních jednotách, z nichž členové katolického spolku byli vyloučeni. To byl pokus. Když se odnikud neozval důraznější odpor vydáno heslo: ven s klerikály ze společnosti učitelské vůbec a zahájen proti nepoddajným boykot V čele tohoto štvavého boje stáli vůdcové zliberalisovaného učitelstva škol obecných. Jednota učitelstva škol měšťanských chovala se passivně. Teď však furor antiklerikalní zachvátil i tuto jednotu. V poslední schůzi výboru velmi nekollegialně k zodpovědnosti volán byl odborný učitel Buriánek z Konice. A když mužně přisvědčil: „Ano, jsem členem katolického spolku," dán mu rozkaz, aby buď vystoupil z katolického spolku učitelského, anebo složil hodnost náhradníka ve výboru jednoty učitelské škol měšťanských. Tato okázalá usnášelivost k druhům smýšlení katolického vrhá divné světlo na svobodomyslnost a duševní vyspělost učitelstva Jsou ti libertini všude stejní, ať mezi dělnictvem, ať mezi intelligencí.

O hmotných poměrech učitelstva a úpravě skolství jednaly letos zemské sněmy na Moravě, v Haliči, Kraňsku, Gorici a Tyrolích. V Krajině sněm byl rozpuštěn proto, že spojení slovinsko-němečtí liberalové, ač jsou v zemi v nepatrné menšině, chtějí neobmezeně vládnout a katolické strany národní, kteráž zastupuje ohromnou většinu Slovinců, nechtějí ve správě zemské připustit k spoluvládě. Strana katolická za to znemožnila jednání sněmu a tím také letos zamezena úprava služného, přes to, že všechny strany uznávají nutnost úpravy.

O letošním učitelském sjezdě v Praze v jednotě náchodské podával zprávu delegát J. Šramar. Vyslovil se velmi nelichotivě o sjezdu a jeho rokování. „Nenalezal jsem se mezi intelligencí, byl jsem ve shromáždění venkovských voličů neuvědomělých, nesamostatných, nevyspělých, voličů vášnivých a bouřících" — tak a ještě ostřeji a drsněji representační sjezd učitelský posuzuje učitel delegát, jak píší o tom „Uč. Nov." v čísle 12. m. r.

A jiný učitel posuzuje nynější proudy v učitelstvu praví mezi jiným: „Počínati každý hovor řečmi o inspektorech a řídících patří k známkám nedostatečné intelligence, počínati každou úvahu nájezdy na ‚klerikaly' prozrazuje nedostatek ušlechtilosti;" z toho dalo by se soudit o obratu, k němuž dojíti musí.

Universitní extense jsou nyní v modě. Pořádají se všude s výsledkem dosud ne zcela uspokojivým. V Insbruku vedl pokus italských studentů, kteří chtěli takové extense pod jménem „svobodné university" pořádat z důvodů národnostních, k prudkým bouřím a demonstracím, jichž ozvěna v Italii nabyla rázu protirakouských štvanic.

U nás pěknou myšlenku pronesl a také hned uskutečnil školní rada Dr. Nábělek v Kroměříži. Doporučuje, aby professoři středních škol bezplatně pořádali vzdělavací přednášky všem přístupné; a sám již takové přednášky konal.

Kus peprné pravdy uveřejnily „Uč. Nov.“ (č. 13. m. r.) posuzujíce řadu článků „Politická strany a my“ v „Českém Učiteli“ uveřejněných. „Uč. Nov.“ praví: „Vedle některých dobrých, ovšem ne nových myšlenek, obsahuje, jak už jest vůbec v. „Českém Učiteli“ zvykem, řadu prázdných frasí přecpaných cizími slovy“ — k tomu dodatku netřeba. „Učitelské Noviny“ případně varují učitelstvo před nezdravým velikášstvím a přiznává bez obalu, že učitelstvo nemá vlivu rozhodujícího a váhy v politických věcech, jakou straší se v těch článcích.

Týž list vhodně upozorňuje na chorobné zjevy v tom se jevící, že mladíci ničím nevynikající zaujímají místa, jakáž by příslušela mužům vědomostmi i zkušenostmi vynikajícím. Je zajisté podivno, píše se, že pán roku 1896 z ústavu vyšlý, je dnes professorem učitelského ústavu, ač nevynikl ničím a nemá jiné kvalifikace, než zkoušku způsobilosti pro měšťanské školy. Ze taková kariera jenom liberalům je přístupna, ale list arcif zamlčuje.

V Korutanech nařídila zemská školní rada, aby zanedbání „povinných mší žákovských“ počítalo se tak jako zanedbání školního vyučování.

V Solnohradech dne 23. listopadu zakončen 14denní kurs katechicko-pedagogický.

Kasační soud ve Vídni učinil důležité rozhodnutí ve věcech školských. Okresní soud odsoudil jistou učitelku pro přestupek urážky na cti podle § 496 trestního zákona tím spáchaný, že učitelka 5letého klučíka starosty v kostele pohlavkem pokárala za to, že tropil tam nezbednosti. Dne 5. května 1903 č. 6823 rozhodl nejvyšší soud, že rozsudkem byl porušen zákon a nařídil nové řízení. Podle tohoto rozhodnutí nemůže býti učitel stíhán pro přestupek ublížení na cti ve smyslu § 496 nýbrž nanejvýš pro přestupek § 413 „zlé nakládání s osobami dozoru svěřenými“ v tom případě, utrpěl-li svěřenec na těle poškození. Jinak může býti k zodpovědnosti pohnán pouze disciplinárně.

Organisovaní velice se horší na učitele, že píší do „klerikalních“ listů. Tak „Uč. Nov.“ v č. 10 m. r. vyčítají závistivě a diví se, že do „Anděla Stráž.“ píší hlavně učitelé. Vyzývá organisované, aby takový „nešvar“ zamezili. „Učitel nesmí morálně podporovati největší a nejnebezpečnější odpůrce školy“ — praví rozhorleně.

Proti „umělecké výchově“ — kterýmžto slovem míněn je vychovatelský směr školský též u nás hlásaný, v Německu se jeví dosti důrazna reakce. Professor Dr. Walschman uveřejnil řadu rozprav v nichž dokazuje, že tento směr či methoda je zcela pochybena. „Uč. Nov.“ otiskujíce o tom zprávu praví stydlivě, že škola obecná dává „toliko základy pro všechna umění, všechno ostatní může bezpečně ponechat vyšším vyučovacím ústavům“. Stydlivé sice však upřímné doznání, že směr se do školy obecné nehodí.

Za to jiné heslo nové se ujímá a zasluhuje bedlivé úvahy. Po příkladu jinde uplatněném volá se po zrušení odpoledního vyučování. Místo něho prodlouženo býti má dopolední vyučování přes poledne v ten způsob, že by se vyučovalo od 8 hodin ráno do 1 hodiny odpoledne. —

Také pedopsychologie, věda dětství, vážně se dere do popředí. U nás ovšem dosud více jako druh sportu se pěstuje, ale není pochyby, že se uplatní brzo a vyšvihne na vážného činitele vychovatelského. Pedopsychologii specielně pěstuje s pozoruhodným úspěchem professor Dr. Fr. Čáda.

V ministerstvu vídeňském chystá se nová organisace studia zvěrolékařství. Zvěrolékařská škola má býti proměněna ve vysoké učení s internátem, do něhož by se přijímali výhradně jenom maturanti. Pro zaopatření absolventů zřízeny býti mají státní úřady zvěrolékařské.

Na insbrucké universitě studují letos tři řádové sestry Dominikánky.

Lvovští učitelé zřizují ferialní kolonie učitelské. Letos budou aktivovány první pokud možno v horách.

Aby si získala Iry pro různé plány politické a hospodářské, připravuje anglická vláda zřízení katolické university irské buď v Dublíně anebo Corku. Anglické university vůbec jsou přesně konfesionalní.

V Srbsku zvoleni 2 učitelé za poslance do skupštiny. Jsou to první poslanci učitelé.

V Milaně zastupitelstvo města zrušilo vyučování náboženství na obecných školách tamnějších. Na státních školách italských od roku 1870 se náboženství vůbec nevyučuje.

Římské učitelky velmi důrazně žádají, aby jim bylo dáno takové služné, jaké se platí učitelům.

V Milaně zřídil jistý učitel „Dům dětí", t. j. ústav, v němž děti se vzdělávají netoliko rozumově, ale i mravně a tělesně. V ústavě jsou řemeslnické dílny a čítárny. V době mimoškolní podnikají se vycházky do závodů a okolí.

Hospodyňské učivo zavádějí v Halle do nejvyšších tříd dívčích škol. Město zřídilo při školách tři kuchyně každou s 3 krby, a do každé ustanovena technická učitelka kuchařkou. Žačky rozděleny ve skupiny po 4—5 a každé kuchyni přiděleno 5 skupin, jež jedno dopoledne od 9—1 se vyučují v domácích pracích hospodyňských. Za to jim odpadne 1 hodina tělocviku, 2 hodiny ručních prací, a 1 hod. přírodopisu. Učí se zacházeti s prádlem, výchovu dítek, ošetřování nemocných a j.

Podivné světlo vrhá na vychvalovaný výchov novodobý ve Francii zpráva, že tam mladistvých zločinců úžasně přibývá, takže polepšovny stále se rozmnožují. Z 12 polepšoven je 6 zřízeno tak, že se chovanci zabývají výhradně rolnictvím.

Směs.

Codex Písma (latinský) zachoval se z dávných dob v kapucínském klášteře v Olomouci. Je psán překrásnou čistou gothickou frakturou na jemném pergamenté. Původ díla tohoto spadá nejméně do druhé polovice 14. století. Inicialky jsou skvostně provedené a mnohé z nich vynikají elegantními figuralními romanskými miniaturami a arabeskami. Titulní listy i konec kodexu jsou ztraceny, avšak co zachováno, jest plno zajímavostí.

Prozatím poznamenati sluší, že kodex se od Vulgaty nápadně liší v některých částech, obzvláště překladem žalmů (dvojí text) a apokryfním listem sv. Pavla k Laodicejským. V Novém Zákoně bylo postřehnuto doposavade více uchylek i v dogmatických textech u sv. Jana (většinou jsou to však nedopatření opisovatele.[1]) Skutky apoštolské zařaděny jsou za list sv. Pavla k židům. Z listů sv. Pavla některé scházejí a na konec Apokalypse připojen nomenklator slov hebrejských.

Nejzajímavější jsou však dvě věci: předně, že kodex vykazuje české glossy, dle písma ze století 15. nebo 16., obzvláště ku knize Job. Glossy jsou nesporé, protože jiné četnější glossy české asi zúmyslně vystřihnuty a papírem (ruční papír zvaný) nahraženy a zalepeny byly. Z gloss ku knize Job jedna zní takto: Glareis cocchiti (Job 21) ...sek (pásek) potoka pekelnieho (...elnieho). Detraxit fortes in fortitudine sua (Job 24, 22) zborzil. Dedit eis locum (Job 24, 23) ...čas. Nonne eum, qui fecit spiramen tuum (Job 26, 4) (dýchanie); susurri mei (Job 4, 12) reptanie atd.; multa similia praesto sunt (Job 23, 14) hotowý su; timore sollicitor (Job 23, 15) třesu sie; meridiati sunt (Job 24, 11) odpočiwali su opoledni.

Druhá zajímavost spočívá v tom, že nomenklator podle abecedy seřaděný klade písmena abecední tímto pořadem: *a*, *b*, *c*, ca, cb, cd, ce, cf, atd. cu, a potom teprve *ch*, cha, chb, chc, chd atd.

Liber sententiarum (komentář sv. Tomáše) vydaný tiskem roku 1501 v Benátkách (per Bonetum Locatellum presbyterum) vykazuje totéž písmo jako kodex olomoucký. I zkratky jsou skoro vesměs tytéž. Seřadění alfabetického nomenklatora jest však při písmeně C následující Ch... Co... Cr... atd.

Contra gentiles, vydáno r. 1524 v Boloni s komentářem Fr. Ferrarského O. P. uchyluje se i tiskem i zkratkami již mnohem více od rukopisu olomouckého. Nomenklator na straně poslední seřaděný uchyluje se od pořadu abecedního kodexu olomouckého tymže způsobem. Komentář prvotisku zmíněného dominikána (Magistri Francisci de sylvestris Ferrariensis) je teď majetkem soukromým.

I tiskem i zkratkami rukopisu olomouckému blíží se nejvíce vydání spisů sv. Bonaventury (Opuscula sancti Bonaventurae ordinis minorum de observantia Cardinalis et doctoris eximii) z roku 1495 (část prvá) a z roku 1497 část druhá.

Inicialky kodexu olomouckého shodují se v mnohých jednotlivostech s inicialkami díla „Institutiones Patrum Praedicatorum“ z roku 1505, vydaném tiskem v Milaně „per Ioannem de Castelliono“.

[1]) V listě sv. Pavla k židům začíná kap. 8. se slovy: Talem habemus... etc.

Text žalmů kodexu olomouckého vykazuje dvojí text, z něhož buďtež uvedeny jen tyto příklady: Humiliabam in ieiunio animam meam: et oratio mea in sinu meo convertetur. Quasi proximum, et quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens et contristatus sic humiliabar. Et adversum me laetati sunt, et convenerunt: congregata sunt super me flagella, et ignoravi. Dissipati sunt, nec compuncti: tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione. Text interlineární: Humiliavi in ieiunio animam meam et oratio in sinum meum revertetur. Quasi ad amicum et quasi ad fratrem meum sic ambulabam quasi (vir?) tristis incurvabar et infirmitate mea letabantur et congregabantur collecti sunt; congregasti adeo percutientes et nesciebam. Scindentes et non tacentes in simulatione verborum fictorum.

Při páté mezinárodní **umělecké výstavě v Benátkách** dosáhly vstupenky čísla 405.281 a překročily návštěvu čtvrté výstavy o 54.187 osob. Suma za prodaná umělecká díla vystavená obnáší 375.000 lir čili 300.000 K a ještě se vyjednává o prodej předmětů v ceně asi 20.000 lir. Přes úspěchy ty však vystupují znalci poměrů s veřejnými radami, aby budoucí výstavy nejen neklesly pod dosavadní úroveň, nýbrž aby se ještě zdokonalily. Doba dvou let mezi výstavami je prý příliš krátká. Schází čas dostatečný pro umělce, aby připravili práce hodné chrámu umění a jména věhlasného aneb aspoň zaslouženě váženého, které si konkurrenti získali. Dosavadní soustava zvací, jak jí bývá užíváno, jest nebezpečná. Zavazujeť, aby bylo přijato, cokoli vyzvaní zašlou, a to z různých příčin neodpovídá vždy čestnému vyznamenání, které výzva obsahuje, neodpovídá důstojnosti hodu uměleckého, k němuž se umělec dostavuje. Komise, která díla přijímá a odměny rozdává, měla by řiditi se pravidly ustálenými, lépe než dosud urovnanými, aby zmírnilo se posuzování a odmítání děl zaslaných a tím i nespokojenost umělců mnohdy oprávněná. Sály, v nichž díla jsou vystavena, neměly by býti příliš vyzdobeny. Má v nich vládnouti pouze vkusná jednoduchost. Jinak by tu konkurrovala výstava ozdobnická s výstavou děl uměleckých a pro samé okrasy dveří, zdí a stropů nebylo by viděti soch, obrazů vystavených. Také se nedoporučuje, aby předměty vystavené tříděny byly přísně dle škol a krajů. Dnes je spojení mezi městy tak snadné, styky umělců jsou tak časté, že jeden od druhého se může prakticе přiučiti. Ve spojené Italii má platiti jen škola jedna, vlašská a v ní uplatňovati se individualita každého umělce zvláště. K. E.

Jak slula vlastně a kdo byla Danteova Beatrice? O otázce této tolik svého času ventilované pojednává instruktivní stať v Syblově historickém časopise (r. 1902) z péra J. Hallera. Známo snad, že kdysi vedly se celé kontroverse o tom, zda milenka Danteova slula skutečně tak, jak ji Dante jmenuje, Beatrice. Mnozí byli toho názoru, jiní tvrdili, že je to jen jméno smyšlené, allegorické, kterým Dante po způsobu u básníkův obvyklém svou milenku nazval; někteří šli ještě dál a pravili, že i osoba sama Dantem jest vybásněna, že ani neexistovala a není historická. Než tento poslední názor úplně padl, nebylo lze ho podržeti, ježto Dante sám ve svých spisech k lásce své k Beatrici jako k osobě skutečné se přiznává a praví, že ač namáhal se, přece zatajiti jí nemohl. Uhádla ji Beatrice sama dle slov básníkových, jemuž to Amor pověděl: „Conciossiacosachè veracemente sia

conosciuto per lei alquanto lo tuo segreto“, poznali ji i jiní lidé, neboť v blízkosti její Dante nedovedl zapříti svých citů, byloť to znáti, jak sám dí, na jeho tváři: „Conciossiacosachè per la vista mia molte persone avessero compreso lo segreto del mio core...“ O skutečné existenci Danteovy milenky nelze tedy pochybovati. Než jak slula? Bylo Beatrice její jméno či smyšlené, básníkem vytvořené? Scartazzini, jinak vynikající znatel věcí Danteovských, ve své Enciclopedia Dantesca (Milano 1896) zastává mínění, že je to jméno Dantem smyšlené, praví tam ke jménu Beatrice: nome che Dante dà alla fanciulla da lui amata (jméno, jež Dante dal dívce jím milované). Své tvrzení Scartazzini opírá o slova Danteova, jež by snad zdánlivě výkladu tomu přála a jež celé svrchu dotčené kontroverse byla příčinou. Praví Dante o své Beatrici ve svém Vita Nuova: „La gloriosa donna della mia mente, la quale fu chiamata da molti Beatrice, i quali non sapeano, che si chiamare.“ Místo toto Scartazzini překládá a vykládá: kteráž zvána byla Beatrice od mnohých, kteří nevěděli, jak ji zváti, t. j. kteří neznali jejího pravého jména. Než tu je nápadno, jak že a proč právě mnozí ji zvali Beatricí zrovna tak jako Dante? Jak na totéž pravé jméno přišli? Shoda ta byla by věru velice podivuhodná! Zdá se, že výklad Scartazziniho je příliš strojený a překlad nad to nesvědčí o věrnosti. Dante vyjadřuje se vždy jasně, určitě, jmenovitě mluví-li v prose o věcech obyčejných. Kdyby byl chtěl říci „kteří nevěděli, jak ji zváti,“ byl by zajisté užil obratu vlaštině zcela přirozeného: i quali non sapeano, come chiamarla. Není tedy oprávněno „che si chiamare“ jednoduše změniti v „come chiamarla“, není to jedno a totéž. Proto jiní na příklad Borgognoni větu dotyčnou takto doplňuje: „i quali non sapeano, chè si chiamare (ella dirittamente si dovea)“: „bylať od mnohých zvána Beatrice, kteří nevěděli, že ona právě tak musila býti zvána.“ Než i to je smělá konjektura a doplněk onen „ella dirittamente si dovea“ nelze jinak ze starých rukopisů odůvodniti, jakoby snad v nich slova ta byla vynechána. Než přece se zdá, že text té věty není přesný a že Dantem nebyl tak napsán původně, jak jej nyní čteme. Tak míní Fratricelli a jiní. Nelze tu ovšem připustiti záměnu snad velikou, avšak přidáním jedné písmeny toto místo, kteréž tolik obtíží způsobilo, snadno dá se vyložiti a kontroverse možno odstraniti. Dlužno čísti místo „che si chiamare“ „che sia chiamare“ jak to také řeči duchu odpovídá. Místo to by pak znělo: la quale fu chiamata da molti Beatrice, i quali non sapeano, che sia (místo si!) chiamare. Věta takto upravená je syntakticky bezvadná a vazba správná, jež se i u Dantea, jakkoliv bez konjunktivu (sia!), jenž je tu odůvodněn předcházející negací (non sapeano!), v podobných případech vyskytuje. A nejen ta věta tak upravená dává následující dobrý smysl: Ona byla od mnohých nazývána Beatricí, kteří nevěděli, co je to někoho pojmenovati, t. j. někomu určité jméno dávati (Ve vlaštině dnešní by se řeklo: „che cosa sia chiamare,“ t. j. nechápali onino lidé, jak důležitá to věc, když se někdy to neb ono jméno člověku dá, co ono může znamenati.) Lidé často nechápou, nevědí, jak hluboký význam skrývá se mnohdy v tom neb onom jménu lidském, jak často jméno takové vyjadřuje celou vnitřní povahu, vystihuje všecku bytost lidskou. Podobně vrstevníci Danteovi nechápali, nebyli si toho vědomi, nevěděli, že když milenku jeho Beatricí zvali, jak hluboký význam tkvěl v tom

slově Beatrice. Avšak Dante, jenž znal její duši, všecku její bytost, ten chápal a věděl, že Beatrice je opravdu tou, co jméno její znamená, t. j. bytostí oblažující, utěšující. Co vše mu pravilo jméno milenky, to často a často Dante vylíčil ve svém Vita Nuova a jeho největší báseň (Divina Commedia) je toho plničká: ženská ona bytost, kteráž množstvím, aniž věděla proč, byla zvána Beatrice, jej Dantea učinila blažena, blažena ve všech bolestech lásky, pokud žila, a blaženějším učinila ho po své smrti svým podivuhodným až zázračným vlivem v jeho pohnutém žití, vedouc jej na cestě peklem a očistcem až k nebi a ráji. To vše Danteovi připomínalo jméno Beatrice, on věděl dobře, kterak jméno to odpovídá celému nádechu její bytosti, kteráž kouzlem neodolatelné milosti Bohem samým jí dané zaujala všecku duši jeho a byla jeho smýšlení a jednání hvězdou vůdčí. Dante proto neměl zajisté nejmenší příčiny, aby původní křestní jméno své milenky změnil, jiné pro ni tvořil, on je právě proto, že tolik vystihovalo všecku bytost její, podržel. Proto milenka jeho zajisté slula tak, jak ji sám jmenuje, Beatrice. Vážný Alighieri, jenž dívá se na svět očima věřícíma, jenž věří ve stálé působení nebeských sil na život pozemský, mohl zajisté symbolický význam nalézti jen ve jménu skutečném a ne ve smyšleném, ve jménu bytosti jeho drahé Bohem samým daném na křtu svatém. My mimoděk těmto vývodům přisvědčujeme. Dodáváme jen, že Danteova Beatrice, kterou Dante někdy i Bice zve, dle slovutného znatele života Danteova Alessandra D'Ancony byla dcera bohatého měšťana florentského Folka de Portinari, kterouž poprvé spatřil při májové slavnosti 1274. Beatrice se později provdala za Simona de Bardi a zemřela již r. 1290 ve stáří 24 let.

Vita Nuova je prvním dílem Danteovým. Sepsána v letech 1293—95 líčí mladou lásku básníkovu k Beatrici. Psána je částečně prosou, částečně veršem; prosa tvoří ku vzletným a hlubokým básním suchý kommentář, jímž se jádro knihy s realné půdy posunuje v říši allegorickou a symbolickou. Kniha jest v genru svém snad jediná v literatuře světové a byla dlouho nezaslouženě zanedbávána, některé sonety a kanzonety v ní patří k perlám lyriky vůbec. Dr. Josef Kašpar.

V „Réforme sociale“ v čísle červencovém 1903 uveřejňuje Anatole Leroy-Beaulieu zajímavý článek **o rozšíření Francie a o náboženských kongregacích,** z něhož některé myšlenky podáváme.

Na východě, praví, jsou kongregace s mnohými francouzskými členy nejpovolanějšími a nejúčinnějšími zástupci Francie. Dva z nejvýznamnějších vědeckých ústavův, universitu v Beirutě a institut pro biblická studia v Jerusalemě, vedou francouzští řeholníci. Universita beirutská se svojí medicinskou fakultou tvoří takořka střed francouzského vlivu v Levantě. Nebudou-li jesuité moci přijímati noviců ve Francii, budou se muset oné školy vzdát. Universita zanikne nebo přijde do jiných rukou. Zrušení této university bylo by nejtěžší ránou, která by francouzskému vlivu mohla býti zasazena v Malé Asii, v Syrii a v Palestině.

V severní Africe Francie zápasí se Španělskem a s Italií o rozhodný vliv na Tunis. Francouzské řeholní školy — velmi četné — byly navštěvovány také od Katalanů balearských, od Andalusců, Sicilianů, Neapolitanův a Maltezanů. Na těchto školách učili se francouzsky čísti a psáti, kterážto řeč

stala se později namnoze jejich řečí obcovací. Bylo-li velikou nespravedlivostí zavírati ve Francii školy kongregací, stane se toto opatření v Tunisu pravým zločinem na vlasti spáchaným. Neboť rodičové katoličtí nebudou nikdy svých dítek posílati do nevěrecké školy státní; četné nově zřízené privatní školy italské přijmou dítky francouzských škol řeholních.

Bílí otcové od kardinala Lavigerieho založení získali si bez odporu velikých zásluh o Francii; lze je označiti jako přední stráže francouzského vlivu v severní Africe. Třebas nebyly jejich domy v Africe zavřeny, bylo jim ve Francii přijímání noviců téměř znemožněno a oni tak k ponenáhlému vymření odsouzeni Za to množí se anglické školy missionářské a zakládají se všude mohammedanská bratrstva, jež fanatickou nenávist proti křesťanům živí. Dnes musí každý stát, jenž chce zůstati velmocí, zabývati se světovou politikou a každá velmoc počítá pečlivě s činiteli, kteří její vliv sílí a rozmnožují. K těmto činitelům náleží missionáři. Jak značně podporuje Anglie své missionáře, ve kterých právem vidí přední stráže svého vlivu. Dle statistiky posledních let čítá Anglie 30000 missionářů, pro které ročně obnos 75 mil. franků se věnuje. Francouzští missionáři mají desetkráte menší budget a přece vítězně závodili s missií anglickou. Zůstalo vyhraženo vlastní vládě smrtelnou ránu zasaditi missiím francouzským.

Rusko nikdy nezneuznávalo veliký význam missií. Carská společnost pro Palestinu, ku které přináleží několik velkoknížat a která jest vládou bohatě podporována, nabývá ve Svaté zemi vždy více vlivu. Při slabosti a nedbalosti, s kterou francouzská vláda hájí zájmy katolíků, ztratí Francie brzy protektorat katolíků na východě, dědictví to z dob slavných. Jsme jako umírající, o jehož dědictví, protektorat rozliční národové již se začínají příti.

Italie již se dávno připravila k nastoupení dědictví, neboť podporuje dle možnosti missie a missionářské školy svých řeholníků. Císař Vilém II vydával se na své cestě do Svaté země za nástupce Barbarossy, za ochrance všech křesťanů bez rozdílu vyznání. Po poslední návštěvě císaře ve Vatikaně žádaly vynikající německé listy, aby Německo onen protektorat nad svými missionáři vykonávalo, kterého se Francie svou protikatolickou politikou stala nehodnou.

Gambetta řekl kdysi: „Antiklerikalismus není zbožím vývozným.“ Zajisté pravdivé a vlastenecké slovo a přece jen prázdná a zmatená formule. Jestliže Francie plodí jen antiklerikalismus, co má pak vyvážeti? Nelze rovněž tak dvojí politiku provozovati, jako dvojí moralky se přidržovati. Vlivný ministr námořnictví žádal v řeči své v Biserté, aby i v koloniích prapor antiklerikalismu byl rozvinut. Taková politika byla by politikou samovraždy. Celá otázka jest jen ta, zda Francie dopustí se této samovraždy nebo ne. -R.

O „počátku egyptského království“ měl známý egyptolog Dr. Flinders Petrie o výročním shromáždění „British Association“ pozoruhodnou přednášku, která vrcholila v závěru, že by nyní bylo možno přehlédnouti dějinný rozvoj v Egyptě v době 9000—10.000 let. Původ civilisace egyptské byl — tak dovozoval — dlouho tajemstvím. Nejstarší perioda, která teprve před krátkou dobou byla poznána, dyba pyramid, vykazovala vysokou civilisaci, jejíž vznik však úplně neznám zůstal. Než v posledních 10 letech byla většina stupňů rozvoje této civilisace objasněna. Objev předhistorické doby a jeho rozdělení na pravidelnou posloupnost zbytků kultury vyplnil periodu přes 2000 let,

která počíná s lidmi odívajícími se kožemi kozími s nejjednodušším hrnčířským zbožím, bohatou a vysoce rozvinutou dobu obsahuje a v úpadku byla, když byla zničena od dynastických Egypťanů. Vznik doby dynastické byl objeven ve zbytcích královských hrobů první a druhé dynastie, jež roku 1900 a 1901 v Abydu vykopal. Spojitost konce posloupnosti předhistorické s prvními králi byla přesně stanovena nádobami hrnčířskými a její dějiny ukazují se v posloupných kulturních vrstvách prvního města Abydu, tak že jsme přešli bez přerušení od dat doby předhistorické k historickým vládám králů. Jména čtyr králů byla nalezena, kteří dle rázu pozůstatkův a hrobů, jak se zdá, náleží k dynastii 10 králů, již předcházeli před Menesem, prvním králem celého Egypta. Z první dynastie bylo všech osm králův identifikováno; jejich hroby, vasy, pečeti a úředníci jsou nyní všichni známi, a ponenáhlé změny mezi jednou a druhou vládou mohou býti zřetelně sledovány. Rostoucí používání písma lze zřetelně poznati na pečetích; bylo sebráno 200 jejich otisků — nejdříve jen jediné znamení pro vlastní jméno královo, pak jméno poněkud více složené, pak jmenován vezír s králem, po té tituly rozličných úředníkův a na konci druhé dynastie plná jména a tituly. Umění lidu dynastického lišilo se úplně od umění doby předhistorické, třebas i s ním bylo v souvislosti a některé rysy charakteristické od něho převzalo. Národové praedynastičtí měli nadání k mechanice, rassa dynastická byla nadána umělecky; již v nejprvnějších dílech králů byl nejlepší sloh, třebas ještě archaický. Ku konci vlády Menesovy a za jeho nástupce byly umělecké typy úplně ustáleny a zůstaly vzory, ku kterým se Egypťané při každé následující obnově umění po 4000 let vraceli Nejdokonalejší stav vládl uprostřed první dynastie; při jejím konci bylo lze pozorovati jakési zhoršení Stav umění mezi první a čtvrtou dynastií není ještě jasný; zdá se býti konventionelní a o životní sílu oloupeno, až učinilo nový rozběh s velikým rozvojem činnosti za doby stavitelů pyramid. Královské hroby prvních králů byly rozšířenými formami hrobů předhistorických. Za doby předhistorické byla jednoduchá jáma v zemi upravena a rozvinula se ve velikou světnici s rohožkami a se střechou ze dřeva a chrastí, kterážto světnice byla bohatě opatřena vasami a jinými předměty. První hroby královské byly téměř také takové, jen podlaha a stěny byly dřevem pokryty; obětní dary dávány mezi dřevo a jámu. Pak byly stavěny pro obětní dary pravidelné cely, po té řada malých komor stranou od hrobu a konečně pečlivě provedená řada různě velikých komor zásobovacích. Hrob měl původně jediný vchod, pak vedla k němu příční jeskyně, po té schody a posléze dlouhá příční chodba jako v pyramidách. Zevnější forma byla nejprve zlehka nasypaná hromada nad střechou hrobu. Tato byla pak kolem obklíčena náspem, aby zemi pohromadě udržovala; pak bylo zdivo výše vystaveno a tvořilo balvan ze stavby cihlové se stranami kosými. To vše bylo později přístavbami kolem a nahoru rozšířeno, tak že to byla massa koncentrických vrstev, a když celek ku konci třetí dynastie byl přenesen do kamene, připomínalo pyramidové zevnější linie a tak povstal typus pyramid. — Petrie končil, že dnes poprvé víme, co se dělo v době devíti nebo desíti tisíciletí v každé generaci. Některé temné doby musejí býti ještě vyplněny detaily, ale všeobecný chod lidského rozvoje a schopností lze úplně pochopiti a skýtá pevný podklad pro obecné přehledy.

-R.

Z babylonské školy. Zřídka kdy lze archeologovi nahlédnouti tak bezprostředně do života daleké minulosti, jako je tomu při kopání, jež podnikl P. Vincent Scheil v babylonském městě Seaparu a o němž ve zprávách francouzského institutu archeologického v Kairu obsáhlá zpráva byla podána. Zajímavým objevem byla škola s celým svým inventářem, který nás instruktivně poučuje o postupu vyučování. Malé město Sippara, jež na rozdíl od jiných méně proslulých Sippar, Sipparou roviny nebo slunce nazýváno bylo, měřilo v objemu jen 1300 *k* 800 *m*: bylo však obklopeno široko rozloženými předměstími, jež jeho plošnou rozlohu trojnásobně zveličovaly. Nyní jest na místě, kde Sippara ležela, jen malý pahrbek, jenž jest pokryt štěrbinami; jakmile však vrchní vrstvou bylo proniknuto, objevily se dobře zachované kusy zdí a zbytky domů nebo veřejných budov s částí svého starého obsahu. Na rozkaz vlády turecké objevil P. Scheil celou čtvrt městskou a jeho nálezy objevily dosti materialu, z něhož možno rekonstruovati privatní a veřejný život obyvatel. Při tom také objevil učenou školu a vyučovací material s pracemi žáků. Byl to malý dům, jenž stál v hustě obydlené čtvrti naproti chrámu. Zde nalezl P. Scheil sošky a tabulky. Na jedné rozluštil chválu povolání písaře: „Kdo se vyzná ve škole písem, bude se stkvíti jako slunce.“ Zdi byly ještě čtyry metry vysoké. Dům měl sedm světnic; v jedné bylo nalezeno v koutě, který byl stěnou uzavřen, pravidelně spořádané množství tabulek. Nebyly, bohužel, v peci, tak že povrchy z části byly setřeny, z části tak na sebe přilepeny, že při jejich oddělování písmo bylo zcela zničeno. Mnohé však byly, když byly z úkrytu vytaženy, i s písmem svým ještě neporušeny; obsahovaly sumerické hymny v nejstarší řeči babylonské, výpočty meteorologické, slabikáře, slovníky, úkoly početní, smlouvy. Část z nich sloužila za předlohy; bylo je lze snadno poznati z pevnosti a jasnosti písemných známek. Druhé byly opisy žáků. Bylo jich použito ku cvičení ve třídě a obsahovaly jednotlivé frase, sloupce znamení nebo slov a zřídka jen úplné texty. Vidíme v duchu chlapce nebo jinochy, kteří před 4000 lety svým stilettem ze dřeva, kosti nebo mědi svědomitě ryjí každou čárku do čerstvé ještě hlíny a polohlasitě význam znamének opakují. Byla-li jedna strana vyplněna, byla k dokončení úlohy zadní strana popsána. Učitel čte, opravuje mezi řádky špatná znaménka nebo dá ještě jednou zhotoviti tabulku. Pomocník nebo žák sám seškrabe lopatkou vrchní vrstvu a smaže text; P. Scheil objevil na více místech stopy lopatky. Týž material mohl takto sloužiti několika generacím. Zdá se, že bylo do těchto tabulek žákovských něco mícháno, aby udrženy byly ohebné; mají zvláštní modravé kovové zbarvení. Všechny texty, které měly datum, byly podepsány jménem babylonského krále Hammurabiho: tato škola kvetla tedy 21 století před naším letopočtem. P. Scheil mohl opět sestaviti programm kursů na čtení a na psaní, jehož tam bylo šetřeno. -R.

Stará myšlenka obě hlavní **moře evropského Ruska** spojiti přímou cestou vodní, opět jest v Rusku na denním pořádku. Londýnský „Engineer“ oznamuje, že americký syndikat učinil ruské vládě návrh, že postaví kanál za 640 milionů marek. Tento rozpočet byl by o třetinu menší než obnos, který úřední šetření pokládalo za nutný. Spojení největších s Ruskem hraničících moří na severu a jihu kanálem, jenž by sloužil i lodím válečným, jest prý i zamilovanou myšlenkou carovou. Jeden chce kanálu Beresinského již vy-

stavěného rozšířením a prohloubením použiti v celé jeho délce, druhý chce se dáti novou cestou. Tento by počal u Rigy, na 200 *km* až k opevněnému městu Dünaburgu, držel by se kanálu Dviny a pak by se spojil hlubokým přímým průřezem v délce 160 *km* s řekou Beresinou a Lepelem. Odtud bylo by řeky kanalisované až k ústí do Dněpru použito a pak Dněpru v celém jeho toku až k Černému moři. Celková délka kanálu byla by 1600 *km*. Americký plán jest předložen nyní ministerstvu dopravy k dobrému zdání. Počítá se na to, že by lodi válečné v šesti dnech kanálem proplouti mohly. Udaná cena nezdá se býti nedostupnou a ne příliš drahou k stavbě vnitrozemského kanálu, jenž by měl tak velký vojenský a zajisté také obchodní význam. -R

Proč se kupují knihy? Knihkupec D. Appleton v New-Yorku chtěl se přesvědčiti, co pohne čtenáře, že si koupí knihu. Vydal právě nový roman od spisovatele Ch. E. Hotschisse „For a Maiden Brave“ a přiložil k němu dopisnici s desíti otázkami a prosil o odpověď. Došlo asi pět set odpovědí s tímto výsledkem: Koupil jste knihu dozvěděv se o ní annoncí? 59 odpovědí čili 12%, anebo četl jste o ní kritiku? 49 odpovědí = 10%, anebo vám ji přítel doporučil? 69 odpovědí = 14%, anebo vám ji doporučil knihkupec? 126 odpovědí = 26%, anebo líbila se vám její vazba? 2 odpovědi, anebo líbil se vám její název? 25 odpovědí = 5%, anebo líbily se vám vyobrazení v knize? 12 odpovědí = 3%, anebo učinila úprava celé knihy na vás takový dojem, že jste si ji koupil? 36 odpovědí = 9%, anebo konečně pohnuly vás jiné, než zde uvedené důvody? 24 odpovědí = 5%. Jak viděti z uvedeného, asi třetina čtenářů koupila si knihu, že postarali se sami knihkupci buď annoncí nebo pěknou úpravou a pěknými vyobrazeními o její rozšíření, což jest jistě výsledek uspokojivý.

Co se nejvíce četlo před sto lety. List berlínský „Der preussische Correspondent“ má v ročníku 1814 v č. 163 tuto zprávu: Dle záznamu velmi zkušeného a ve svém oboru osvědčeného ředitele půčovny knih v Berlíně, jsou nyní nejvíce čteny tyto tři knihy: „Trenkův životopis“, Vulpiusův „Rinaldo Rinaldini“ a Kotzebue „Nejpamátnější rok mého života“. Knihovna berlínská potřebovala druhého spisu 13, třetího 8 výtisků. A to bylo v době německých klassiků!

Veřejná knihovna v Hamburku. Již čtvrtý rok je v Hamburku knihovna pro lid; z počátku měla 9032 svazků, nyní má 15.366. V prvním roce bylo vypůjčeno 93.085, v druhém 119.545, ve třetím 173.070 svazků. V třetím roce (1902) byly nejčtenější knihy: novelly od Storma byly žádány 1681kráte, Nansen: „V noci a ledu“ 647kráte, Ebner-Eschenbachová: „Obecní dítě“ 635kráte, Otto Ernst: „Ein frohes Farbenspiel“ 609kráte, Gustav Freytag: „Král Markus“ 439kráte, Wolzogen: „Kraft Mayr“ 401kráte, „Hans Liechtenstein“ 400kráte, pak tito spisovatelé: Börnson, Freytag, Scheffel, C. F. Meyer, Wolzogen, Dickens, Ebers, Fontane, Goethuv: „Faust“ (155kráte), Schillerova „Panna Orleanská“ a „Maria Stuart“ (126kráte) atd.

Schönbach o katolických belletristech. Dvorní rada a universitní professor ve Štyrském Hradci Ant. E. Schönbach uveřejnil v posledním čísle IV. ročníku časopisu „Die Kultur“, jejž vydává vídeňská Lvova společnost

pozoruhodný článek o některých nejnovějších dílech literatury německé pod názvem: „Co čteme? Poznámky z mého zápisníku.“ Tam zmiňuje se o katolických romanopiscích, jimž dává tuto upřímě míněnou pravdu: „Budiž mi dovoleno, abych připojil několik poznámek, které by mohly přijaty býti místo kritiky větší řady knih. Delší dobu již přičiňují se nadaní spisovatelé a přičinliví knihkupci, aby vytvořili katolickou romanovou literaturu. Úmysl jest jistě velmi chvalitebný, ale nesnadný, a připadá mi, jakoby si nebyli dobře povědomi, jak spisovatelé tak nakladatelé, zvláštních obtíží. Svazky těchto romanu bývají vždy skvěle upraveny, často velmi pěkně illustrovány, se zálibou dle vzoru Ludvíka Richtera, vypravování je podniknuto nejlepší tendencí, díla hodí se po rodinný stůl i pro žákovské knihovny. Mají-li však úmysl, aby získali velké publikum čtenářstva pro katolickou literaturu, pak sotva dosáhnou tyto romany svého účelu. Neboť jsou psány skoro bez výminky, nevyjímám ani ostatně nadané spisovatelky Enriky z Handel-Mazetti, s technikou nevyvičenou a hodně zastaralou. Jak píší tito katoličtí romanopisci, tak se psávalo v třicátých a padesátých letech minulého století. Jejich rozvrh vší látky je skoro až jalově jednoduchý, charaktery líčí dle dávno opotřebených modelů, nálada jest nejasna, rozmluvy a děj pratěžce spěje ku předu, někdy zakmitne se pěkná jednotlivost, nic není na nich chvály hodno, jen moralka, mravní tendence. Nuže, mravnost jest jistě věcí prvého řádu a může-li jí někdo svou prací prospěti, je užitečnější spis jeho než celý stoh výtečných spisův. Ale chce-li někdo uměním lidstvu se přiblížiti, musí tak učiniti rovněž umělecky. Nepomůže tu dobrá vule a dobré smýšlení; můžeť někdo býti nejdokonalejším člověkem, ale při tom býti bídným spisovatelem. Nelze zajisté vydupati ze země nějakého katolického Goethea, také nerostou ledakde katoličtí Spielhagenové anebo Raabeové. Ale nutno věděti, kde a čím se chybuje a kde potřebí, připomoci umělecké tvorbě pilným studiem umění. Kdo chce vystoupiti za dnešního dne jako vypravovatel, musí osvojiti si techniku svého umění, musí učiti se od mistrův, a sice od moderních mistrův a ne jen od Krištofa Šmída, ač dobře působil tento učitel mládeže. Porozhlédněme se po obrazech a sochách katolických umělců; učili se umění svému jen u natěračův a venkovských řezbářů? Má-li katolický roman zápoliti s moderním uměním, kteréž neví nic o náboženství, musí, kdo se v boj odváží, dříve tolikéž věděti a uměti, jako moderní umělci, jinak škodí prací svému účelu více, nežli mu prospěje.“ Ig. Zh.

Ročník XXI. Číslo 2.

HLÍDKA.

Z dob pojosefinských.

M. Pavlík. (Č. d.)

Leopold II povolil biskupům v některých bodech. Vůbec znamenati za Leopolda a jeho nástupců jakýsi obrat. Ovšem se strany vládní nebylo toho příčinou snad vědomí církevní — zde rozhodoval strach. Leopold byl téhož smýšlení jako Josef a prováděl v Toskansku tytéž „reformy“ jako Josef, a byl by asi i dosednuv na trůn císařský pokračoval dále ve šlépějích Josefových, kdyby ho nebyly ohromily události revoluční Když nastoupil na trůn rakouský, byly poměry v celé říši velmi neutěšené. Belgie se odtrhla a prohlásila samostatnou, v Uhrách pomýšlelo se na něco podobného, v Čechách bylo nespokojenosti též dosť — a vše to povstalo z odporu proti Josefovým výstředním snahám jak centralisačním tak částečně i náboženským.

Mimo to ve Francii odehrávaly se právě sceny revoluční, které svým kultem rozumu a demokratickými hesly v očích všech vládcův evropských — i Leopoldových i Františkových jevily se jako účinek snah podobných těm, kterých se Josef ujímal: osvícenství se všemi vedlejšími dobrými i špatnými zjevy

Proto zostřena censura a vláda počínala se odvracet od josefinského osvícenství. Náboženství katolické a duchovenstvo ve spisech tupiti bylo co nejpřísněji zakázáno, generalní semináře zrušeny, klášterům vrácena svoboda z velké aspoň části, roku 1802 dány byly nové zákony školské, které měly odpomoci nedostatku kněžstva, bohoslovné semináře odevzdány v dohled biskupů, stát dbal, aby řeholníci zachovávali přesně stanovy svého řádu, národní školy svěřeny dozoru kněžstva, na filosofických ústavech zřízena stolice náboženské vědy, která měla studujícím filosoficky vy-

vraceti běžné námitky proti křesťanství, roku 1814 rozmnoženo a lépe uspořádáno bylo bohoslovné studium, na všech bohosloveckých ústavech ustanoven zvláštní professor, který měl s bohoslovci přečísti po čas jejich studií celou Vulgatu a krátce ji vykládat, nepouštěje se do kritiky. Knihy pro přednášky byly určeny, od nich professoři neměli se odchylovat. Vyhovovaly církevnímu duchu již lépe než dřívější. „Bylo nařízeno přednášeti jen to, co jest doctrina plana a ius planum, co jest prakticky upotřebitelno, beze všelikých diskussí a sporných pouček, z nichž prý žák jen pochybnosti a prázdné vědění odnáší a hlavu jen kolísavými, Církvi i státu málo prospěšnými zásadami naplňuje. Bylo tím něco řečeno proti myšlenkám josefinským, něco však také proti hlubšímu spekulativnímu studiu", píše Dr. Vychodil v biografii Sušilově.[1]) Roku 1808 byla všecka filosofická lycea jak po stránce náboženské tak literní svěřena bezprostřednímu dozoru biskupů,[2]) theologické spisy měly býti předloženy napřed biskupu diecesnímu k censuře a pak teprve odevzdány císařskému censoru,[3]) úředníkům bylo nařízeno, aby pilně chodili na služby Boží a dávali tak dobrý příklad.

Šířila-li se za Josefa II na popud vládní na školách nepravověrnost, nyní stát úzkostlivě staral se o pravověrnost. Mnoho k tomu přispěl též vídeňský kongres 1814 a tak zvaná svatá Alliance. Byl to strach, jenž vháněl vládu do tohoto pravověrného směru. A strach tento učinil vládu tak úzkostlivou, že převzala úkol inkvisice. Professoři theologičtí nesměli přednášet dle leckteré knihy, nýbrž dle knihy státem předepsané, své přednášky museli předkládat, a pakli jen nějaké podezření vzniklo, hned tu byla státní komise, aby se přesvědčila o pravověrnosti podezřelého professora. Bylo ovšem na bohosloveckých ústavech dosti professorů rationalistův, u kterých podezření bylo oprávněno, ale ve vyšetřování byli zapleteni i ti, kterým se rationalismus nemohl dokázat. Než to je celkem vedlejší; zajímavé je to, že stát nyní o pravověrnost se tak staral. Této velké starosti státní zakusilo mnoho nadšenců, jako na př. Bolzano, Fessel, Zahradník, Gau, Schneider a jiní.[4])

Povahou svou je tento „nábožný" proud vládní jen pokračováním josefinismu a v další čáře řekněme protireformace. Hlavní věc, státní omnipotence, se nezměnila, jen směr jiný dala jí bázeň. A byla to

[1]) *Vychodil*, František Sušil, 20. Vychodil uvádí data: 1804, 1812.

[2]) *Kryštůfek*, l. c. 351.

[3]) Týž 352.

[4]) Týž 356 379.

bázeň ne tak o náboženství, jako hlavně o politickou moc. Absolutismus bál se, že dny jeho budou sečteny: nábožnost lidu hlavně měla žití jeho zachránit neb aspoň prodloužit.

Kde začíná strach, tam začíná i stagnace. Kdo se budoucnosti bojí, ten uzavírá se v sobě spoléhaje na svá odvěká práva, která s prudkou, ale malomocnou žárlivostí chová — odcizuje se životu, myšlenkám svět si podmaňujícím, osamocuje se, až konečně jako starý zpuchřelý vrak tone ve vlnách, jichž se bojí a jimž klne.

Absolutismus nemohl se jiného konce dočkati při vzmáhající se myšlence demokratické. Jiného konce nemohla se dočkati ani ona státní, duchem a původem svým násilnická nábožnost. Odumírající staroch Církvi pomoci nemohl. Přese vši státní péči o pravověrnost šířil se rationalismus z filosofických ústavů do gymnasií i řádových[1]) (na př. piaristských) i do řad intelligence. To bylo dědictví povrchního josefinismu, a dědictví to nemohlo býti udušeno strachem, nýbrž živou nadějí, ne zákazy a censurou, nýbrž vnitřním prožitím jeho povrchnosti a svobodným odvrácením se od něho.

Vedle reakce vnější, ze strachu povstalé, našel josefinismus odpůrce ve vlastních svých řadách.

Nesjednocenost a povrchnost ještě nikdy dlouho se neudržela.

Josef byl absolutistou, centralistou, tím též přirozeně germanisatorem ne snad z důvodů německo-národních, ale ze státních důvodů. Josef byl však též nadšeným osvícencem, a jako osvícenec staral se o vzdělání lidu, zakládal školy, z osvícenských příčin, z přesvědčení, že úřadové jsou pro lid a ne lid pro úřady, založil stolici jazyka českého na brněnské šlechtické a vídeňské teresianské akademii, dovolil hrát české hry divadelní[2]) a p. Protivy, nad něž větších není.

Protivy ty v počátcích vlády Josefovy nebyly tak patrny, ale vyvíjely se tím rychleji, čím spěšněji Josef svůj absolutisticko-osvícenský program uskutečňoval.

Vzdělání obrací se vždy proti absolutismu; mimo to dějepisné studie vedly u nás zvláště šlechtu k odporu proti centralisaci, a slavistika vypěstila nejnadšenější obhájce českého jazyka. Staré knihy české, zvláště dějepisné, vydávané pod ochranou osvícenství, šířily vědomí národní. Tak protivy se zvětšovaly i množily.

Ale i samo osvícenství bylo jednostranné, falešné, zabíhající v barbarství, zvláště když se ho chopila byrokracie.

[1]) *Kryštůfek*, l. c. 345. — Též *Vychodil*, Sušil, 15.

[2]) Poprvé se hrálo v »Boudě« 8. července 1786. Viz Děj. lit. č., 243, 418—420.

To cítili osvícenci sami.

Proto rostla u šlechetnějších z nich nespokojenost s josefinismem, jak prakticky se prováděl, nespokojenost s hlediska vědeckého a uměleckého, s hlediska politického a národního, což se obráží znenáhla i v ohledu náboženském.

Tak když nařídil císař, aby z knihoven zrušených klášterů všechny knihy, jež se „nehodily" pro universitní knihovny, byly rozprodány, po případě zničeny, ozývá se s mnoha stran odpor. Pelcl, josefinista od hlavy až k patě, žehrá: „Největší, nejkrásnější a nejprospěšnější díla, jež Čechové ode dvou set let sebrali a do Čech přinesli, nyní opět cizozemcům jsou prodána a z Čech pryč odeslána. To zajisté neděje se proto, aby v Čechách vědy se zvelebily." [1])

Podobně odvrací se Pelcl i od germanisačního úsilí josefinského. Stěžuje si již roku 1781, „že Čechové v Praze v bohoslužbě po otčimsku jsou odbýváni, a všechno se koná německy, zejména kázaní; také lid nemohl zpívati, protože na kůru provozovala se hudba nebo německé zpěvy",[2]) a roku 1789 již mluví o pohromě, jež zastihne mocnářství, nenastane-li změna na trůně, o vzpouře všude doutnající pod popelem, a očekává lepší vlády od Leopolda II [3]) I sama Dobrovského slavnostní řeč „Über die Ergebenheit und Anhänglichkeit der slavischen Völker an das Erzhaus Österreich", již přednesl 1791 za přítomnosti Leopolda II v České společnosti nauk, vyšla z podobné nálady.

Stavové čeští uvědomovali si studiemi dějepisnými svůj velký význam v minulosti, poznávali historický význam českého království, a z tohoto vědomí povstal u nich odpor proti centralismu a absolutismu josefinskému, snižujícímu jednotlivé země a království na pouhé provincie. Odpor tento politický vedl konečně i k odporu proti němčině, jež právě sloužila centralismu. Tak při korunovačním sněmu 1791 mluvili někteří šlechtici v předsíních hradu pražského okázale česky,[4]) ač mnohým to právě nešlo skvěle. Při nastolení Leopolda II žádali, aby na gymnasiích místo němčiny byl zaveden jazyk český,[5]) a na universitách aby místo němčiny zavedla se opět latina.[6])

[1]) *Krystůfek*, l. c. 165.

[2]) Týž 140.

[3]) Dějiny lit. č., 471.

[4]) Dějiny lit. č., 469.

[5]) Tamtéž 470.

[6]) Tamtéž 388. I. Srv. *Sláma:* »Zdaž co věku osmnáctému překážeti se zdálo, nemůže devatenáctému ku prospěchu býti? Či nevídáme, jak stavitelé často kámen, jímž při základech pohrdali, bídně k hořejškům přes lešení vlekou? Či ortel člověka jako

Podobně náboženská povrchnost a frivolnost v josefinismu vyvolávala znenáhla nespokojenost u nejvážnějších josefinistův a osvícenců. I. Uvítali s nadšením toleranční patent, zrušení některých klášterů, svobodu tisku — to bylo jim pravým osvobozením. Byli dětmi své doby, chápali její žádosti a potřeby a cítili s ní. Cítili dech nové doby, v níž bude rozhodovati více než dosud svobodné přesvědčení, duševní práce, duševní zdatnost. II Proto jest u nich až zimničná touha po vzdělání: ne úzkoprsá, ne „tesklivá", jak píše často Zahradník. Nedbají formulek. Nic se jim tak neprotiví, jako „tesklivost, chladnost a nechutný obyčej scholastický." III. Chtějí míti samostatnou hlavu, chtějí sami přemýšlet a ne iurare in verba magistri. IV. Uvádím jen Hurdálka, Bolzana, Fessela, Vacka, Kynského, Kamarýta, Zieglera, Slámu, Zahradníka, Sychru, Smetanu. Všichni s Dobrovským, jenž s nimi byl ve styku přátelském, milovali neb aspoň vážili si Josefa II. Hurdálek byl od Josefa II jmenován 1785 rektorem generalního semináře pražského, a Josef byl mu vždy nakloněn, ba když „učený a poctivý Hurdálek od jakýchsi sprostáčků u něho byl osočen, týž prozřetelný, moudrý císař Josef přišed do Prahy, oustně s ním rozprávěl, všecko mu svo-

ortel Boží? A co člověk zatratil, tak v kletbu padlo, jakoby Bůh byl sám zatracoval?« (Č. k. d. 1837, 480.) Též *Černý* na př. píše v recensi »Reliquien aus den Schriften der Heiligen: »Jestiť zvláštní a znamenitý ráz věku našeho, že poklady, kteréž prve svémyslná hrdost zavrhla, opět se vyhledávají a znova na světlo pronášejí; což patrným nám důvodem, jak málo přestáváme na plodinách, kteréž přítomný neb nedávno minulý věk vytvořil.« A cituje slova »bohomyslného Sacubugy«: »Jak důležito jest, aby Ježíš horlivě hlásán byl! Jedno skrze Ježíše můžeme býti zachováni .. Nehorší se na řeči některých učených listů, v nichž tak nehodně Kristu a positivnímu křesťanství se odpírá. Řeč světa nemůže býti lepší než duch světa: neboť nepochází duch ze slova, ale slovo z ducha. Páni ti jsou nad míru skrovní, oni s málem zavděk přijímají, když se jim jen něco maličko ze studené kuchyně o mravnosti předloží, jest jim to dostatečné pro toto těžké břímě dne a pro horký boj života; my však tím nevystačíme. Nám potřebí nového, nebeského chleba, kterýž nedostal se nám se zákonem starého **neb nového Mojžíše, nýbrž s milostí a pravdou, s Kristem s nebe nám jest dán**... Nikdy jsem nebyl nepřítelem pravé osvícenosti, jelikož jsem nikdy rozmysliti se **nemohl, abych nepřítelem pravdy se stal. Podle míry skrovných schopností** svých snažil jsem se vždy ji hájiti a rozšiřovati. Ale vyznejme: sbor ten, jehož heslo bylo: Osvícení, vyvedl velmi špatně svůj oukol... Znamenitá jeho část hledala jen důvodů pro své náruživosti, a co je omlouvalo neb obálelo, nazývala osvícením. Jestli to jméno Osvícení u mnohých v lehkost přišlo, jednak odtud to pochází, že mnozí jinak pravého osvícení schopní mužové velmi neprozřetelně ruky podali lidem nehodným, sobětlivým, náruživostem povolujícím a jen rušiti a bořiti žádostivým. Kdo to medle schválí, když každý jak v měšťanském tak církevním řízení bořiti chce, a všecko, co starého, z kořene vyvrátiti; však jistotu nemůže dáti, že něco dokonalejšího, než co potud

bodností právě císařskou vyjevil, a ujistiv se nevinou jeho, marným stěžovatelům a reptákům mlčením odpověděl, obviněného ale tím více sobě oblíbil.“ V. Ziegler, jenž „neschvaloval slepě vše, co za času (Josefa II) a pod záštitou jména jeho ve věcech náboženských a politických bylo se stalo“, napsal na Josefa II epigram: „Málo kdo je mu roven, mnozí ho neznali, všickni jemu se obdivují, nikdo ho nepřevýšil.“ (Ryb. 187, 197.) Zahradník nazývá Josefa „ostromyslným a vzdělaných mužů na výsost milovným velikým císařem, jenž žádostiv byl kněžstva uměním, moudrostí, věrou a šlechetností srdce všecky jiné stavy znamenitě převyšujícího.“ VI. Všichni byli osvícenci, přátelé osvěty; toužíce po vzdělání co nejširším, sahali po každé knize, od níž nadáli se poučení. Nebyli jim neznámi církevní spisovatelé starší i noví, ale zabývali se též studiem filosofie současné i básnickou literaturou.

(P. d.)

stávalo, ustaví? Je-li osvícení u mnohých obuzeno, kdo jest tím vinen, nežli osvěcovatelé sami? ...při všem odporu zůstane pravdou, že, jestli za času hrubé nevědomosti pověra obětí svých si vyhledávala, liché mudráctví našeho věku ani s miliony se nenasytilo; neb poněvadž nadvětrnými abstrakcemi se krmí, nenahlédá nikdy na svět skutečný, a nemůže se tudy pohledu jeho zhroziti. (Č. k. d. 1828, 465—468.) II. Tak píše *Sláma* v listech »O škodách plynoucích z německého vychování české mládeže«: »Pochybovati ale o konečném vítězství církve, nebylo by nic jiného, než vlastní nevěru vyzrazovati; a nevěry chrání Bůh (začež mu neskonalý dík vzdávám) i tvé i mé srdce: ale čekati s nebe divů nových, aby prst Boží své dílo zázračné hájil, nezdá se mi vzdálené od pokoušení Boha. Bůh pomáhá veždy jen těm rád, kteří si pomáhají sami; a pomoc jeho až podnes chodí po cestách přirozených nejraději. Ti tedy, které k svému dílu povolal, zdvojenou silou o zachování náboženství proti jeho nepřátelům zasazovati se musí. Neprospěje však více pálení knih, klatba nebo křižácké boje věci dobré; nýbrž tou zbraní, kterou nepřátelé zjeveného náboženství církev podvrátiti chtí, touž sami poraženi buďte.« Je-li však svrchovaná potřeba, aby muži nad jiné osvícení v každém jazyku sofistické mudrování našich nepřátel celou silou poráželi, která jen při pravdě státi může: nesmí se z druhé strany zapomínati, že se tak zjevenému náboženství jen půl a snad ani půl služby neprokáže. Bojovati, nepřítele poráželi jest potřebné, ano veliké a slavné zlé. To jest více negativní — i třeba především positivně pracovati, abychom pravdu lidem vštípili — neb pravda má vnady neodolatelné do sebe; jen kdo ji neviděl, nepojal a nezná, nebo jen na půl poznal, může jí odpírati; komu svou nebeskou tvář odhalila, toho jistě ani ostrost meče neodloučí od ní.« III. Časopis pro k. d., 1834, 126. (*Zahradník* v biografii Hurdálkově.) IV. *Rybička*, 255. V. a VI. Časop. k. d., 1834, 106.

Několik poznámek o příčinách reformace.

Prof. Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Při společné působnosti tak různých a závažných činitelů nelze se diviti, že jednotná velká akce církevní k zahájení zdravé a pronikavé reformy nebyla podniknuta. Byla tím méně možna, poněvadž i sami kruhové církevní k reformě v první řadě povolaní nemocí schváceni byli. Většina papežů doby renaissanční vyniká sice podporou vědy a umění a podává tím důkaz, že Církev není nepřítelkyní civilisace, intellektuelních a esthetických snah lidstva, málo však obrací zřetel k hlavní úloze papežství, která jest nábožensko-církevní, a ke hlavní potřebě lidstva, k osvobození totiž od mravního zla, od něhož přímo neosvobozuje ani umění ani věda, zejména však umění a věda renaissance osvoboditi nemohly. Lid se svými náboženskými a mravními potřebami většinou ztrácel se z očí těchto papežův, a to tím více, poněvadž papežové tito nasazovali všecky své síly, aby odvráceno bylo hrozící nebezpečenství od zemí slovanských, uherských a německých Turky nejvýše ohrožených. Poznávajíce jasným zrakem jeho velikost, bez ustání napomínali křesťanská knížata k pokoji vzájemnému a k boji proti společnému nepříteli křesťanské kultury. Někteří z nich, jako na př. Pius II, když všecky námahy jejich pohnouti knížata k boji zůstávaly marnými, hleděli sami válku, kterou pokládali za nové výpravy křížové, prakticky provésti. Obojí však, nutnost knížata západní vždy znova k boji vybízeti, a podíl na boji samém, zaujímalo ve velké míře činnost papežův a odvracelo jejich pozornost od reformy církevní. K tomu přistupovala ještě péče papežův o upevnění duchovní a světské moci. Starost o upevnění moci duchovní ukládaly papežům protipapežské snahy koncilů reformních a církevních kruhů za nimi stojících, kteréžto snahy jasně vystupují na sněmu Kostnickém a Basilejském. V postavení neméně těžkém nalezali se papežové vzhledem na svoji světskou moc, jednak následkem stavu státu církevního, jehož reorganisaci po rozvratu za vyhnanství avignonského bylo třeba dokončiti, jednak následkem politických zmatků v Italii vůbec, jednak konečně následkem zápletek válečných se sousedy státu církevního, zvláště za Sixta IV, Innocence VIII, Julia II, Alexandra VI.

Však i kdyby bývali papežové všecku svou sílu nasadili pro reformu církevní, přece úplný výsledek byl by závisel od spolupůsobení všech ostatních údů Církve; neboť při onemocnění celého organismu hlavní organy nejsou s to, aby látky nakažlivé vyloučily a samy uzdravení

přivodily; tu třeba součinnosti všech organů, celá životní síla musí býti nasazena. To platí měrou ještě větší o tak důležitém organismu moralním, jakým je Církev katolická. Jak však mělo se to s touto součinností?

Kollegium kardinalů bylo v první řadě k tomu povoláno. To však ve své převážné většině oddáno bylo zmíněným směrům papežů samých, kteří z něho vycházeli a od něho zvoleni byli. Ano zpěčovalo se opětovaně reformu ve svém vlastním středu provésti.

Také mnozí biskupové, zvláště v Německu, nestáli na výši svého vznešeného a zodpovědného povolání. Bohatá Církev německá od delší doby byla takořka zaopatřovacím ústavem nižší a vyšší šlechty. Způsobem nanejvýše bezohledným bylo podřizováno blaho Církve aristokratickým zájmům stavovským, s největší námahou o to pracováno, aby šlechta dostala se ve výlučné držení všech vyšších církevních postavení, především kanonikatů, jakož i aby statutarně nešlechtici z kapitol byli vyloučeni. A toho také vskutku ve většině německých kapitol dosáhla.[1]) Kde však kapitoly staly se uzavřenými korporacemi šlechtickými, nabývali stolců biskupských opět téměř jen šlechtici. Volba byla proto namnoze jen obchodem s kanovníky, při čemž vystavovány byly kapitulace a činěny sliby, a zároveň politickým činem, jehož se účastňovaly domy knížecí a hraběcí dotyčné krajiny přímluvami, vyslanectvím a rozličnými závazky. Až příliš často neviděli šlechtici v úřadě biskupském již těžké zodpovědnosti, nýbrž jen pramen moci a bohatství. Nebezpečenství, které v tom spočívalo, že biskupové byli zároveň zeměpány, bylo tím zdvojnásobněno. Tak přicházely vždy více živly čistě světské do episkopatu; biskupství byla svými knížecími a hraběcími majetníky zapletána do všech sporův a rozepří dotyčných rodin, duchovní úřad stal se namnoze jen sinekurou. Duchovní funkce úřední svěřovány světicím biskupům, kdežto biskup sám věnoval se honbě a rytířským zábavám s příbuznými a sousedy. Tento úpadek episkopatu, jehož přepych závist a nevoli tříd nižších vyvolával, vysvětluje snad nejlépe, jak bylo možno, že se velká část německého lidu náhle a s překvapující rychlostí víry otců svých zříci mohla.[2])

V příkrém odporu k bohatství a rozmařilému životu vyššího duchovenstva neměl nižší klerus v duchovní správě zaměstnaný, vyjma namnoze nejisté desátky a poplatky štolní, žádných platů, tak že se z chudoby, někdy ovšem i z lakoty, věnoval zaměstnáním, která se naprosto s jeho stavem a důstojností nesrovnávala a proto

[1]) *Janssen*, op. c. Sv. I. str. 684 n.

[2]) Srv. *Janssen*, op. c. Sv. I. str. 688 n.

jeho vážnost u lidu poškozovati musela. Není o tom pochyby: velká část kleru nižšího, ač nescházeli mezi ním mužové vroucí zbožnosti a pravého šlechtictví ducha, odpadla od ideje svého stavu tak daleko, že možno právem mluviti o duchovním proletariatu oné doby jak ve vyšším tak také v obyčejném, ano i ve smyslu doslovném.[1]) Tento duchovní proletariat byl hotov přidati se ku každému hnutí, jež slibovalo nadržovati jeho nižším pudům. Mnohé důvody spolupůsobily, že v kleru nižším nastal tento smutný úpadek. Především jest jisto, že počet tehdejšího kleru byl nadbytečně velký. Nadbytek sil nemůže však býti dostatečně zaměstnán: tím jest pak dán počátek zkázy. Hodným knězem může se státi jen ten, kdo má k tomu povolání od Boha. Možno však o tom právem pochybovati, zda tak veliký počet lidí, s jakým se na konci středověku v duchovním stavu setkáváme, skutečně od Boha byl povolán. Že však při tomto nadbytečném počtu sil a při nedostatku povolání mravní chování jednotlivých kněží nesrovnávalo se vždy s řády božskými a církevními, a že ani dobrým biskupům nebylo možno nutný pořádek udržeti, o tom není pochyby.[2])

A podobně bylo tomu i s kněžstvem řeholním. Byla sice zvláště od té doby, kdy z popudu Stolice apoštolské Mikuláš z Cusy jako reformator Církve německé vystoupil, reforma v mnohých klášterech provedena mnohdy i s použitím násilí; nicméně přece zůstávaly mnohé kláštery, které se k idealům svých velikých zakladatelův a k duchu apoštolskému prvních století křesťanských nevrátily, což zvláště tvrditi možno o nejbohatších klášteřích a opatstvích. Reforma jejich setkávala se tu s překážkami téměř nepřekonatelnými. Byly to především rozsáhlé exempce, jež biskupy, kteří vážně proti úpadku kázně řeholní vystupovati chtěli, zdržovaly od rozhodného zasahování. Jiná překážka spočívala v tom, že i při klášteřích zavládl zlozvyk využitkovati Církev jako ústav zaopatřovací: bohatá opatství stala se „špitály šlechty“, kláštery městské sloužily k zaopatření synův a dcer patriciův a vážených občanů. Velikou vinu uvalila i tu na sebe šlechta německá. S bezohledností bezpříkladnou směřovala všecka snaha její k tomu, aby synům občanským a rolnickým, vyloučeným již se stolců biskupských a všech ostatních vyšších církevních postavení, byl zabráněn přístup i do bohatých klášterův a opatství. A skutečně také ponenáhlu připadla většina těchto ústavův i se všemi bohatými prameny vzdělavacími výlučně jen šlechtě.

[1]) *Jörg*, Deutschland in der Revolutionsperiode. Freib. 1851, str. 191.

[2]) *Janssen*, op. c. sv. I. str. 703 n.

Hluboký úpadek byl toho trudným následkem.[1])

Zda při tomto stavu věcí lze se diviti, že rostla nevole, ano i nenávist lidu proti nižšímu, vyššímu i nejvyššímu kleru stále více, a že novotářství Lutherovu, jež vystupovati se snažilo pod pláštěm náboženské vážnosti a reformy, brány dokořán otvíralo?

II.

Chceme-li náležitě poznati příčiny reformace, třeba nám povšimnouti si dále též císařství a jeho poměru k Stolici papežské. Císařové a králové zvláště z rodu Hohenstaufského zabývali se myšlenkou založiti světovou říši a universalní monarchii, jež by spočívala na základech vlády absolutistické. Chovajíce záměry caesaropapistické, neštítili se mnohdy žádných prostředkův, jimiž by papežství a jeho politický vliv, kterého ve středověku nabylo, mohl býti oslaben. Tomuto záměru, který zneuznávaje pravý charakter papežství, hleděl je snížiti na pouhý nástroj sobecké jejich politiky, museli se papežové, jakožto Bohem ustanovení strážcové svobody a práv Církve Boží, postaviti na odpor. Následek toho byly dlouhé a neblahé boje mezi papežstvím a císařstvím. V některých konkretních prostředcích a opatřeních platili ovšem papežové tributy lidské slabosti; zásadní však stanovisko jejich bylo správné. Bojovaliť za neodvislost papežství od politického otroctví a zároveň za svobodu národův od absolutní, pohanskými ideami proniknuté vlády. Zmužilost, s kterou hájili své stanovisko, když materielních prostředků boje téměř zcela zbaveni stáli proti hmotné moci Hohenstaufů, musí vzbuditi v každém nepředpojatém pozorovateli pravou úctu a nelíčený obdiv. Jejich vítězství bylo proto v první řadě vítězstvím ducha nad fysickou mocí a zároveň požehnáním pro Církev a celý svět křesťanský, který by byl bez jejich odporu železnou nohou znova oživujícího anticko-římského císařství zdupán.

Jak málo vítězství jejich bylo osobní, vysvítá dostatečně z okolnosti, že i oni na smrt unaveni z boje vyšli, a že úpadek císařství měl za následek i úpadek středověkého mocenského postavení Stolice papežské, ježto toto postavení mocenské úzce s císařstvím bylo spojeno. Kromě toho však také byl stálými těmito boji středověký universalismus, v němž národní rozdíly tak málo se jevily, podkopán a na jeho místo nastoupil nyní na počátku nové doby nacionalismus a rivalita mezi národy. Nositelem tohoto nového ducha bylo, jak se zdá, království francouzské v osobě Filipa Sličného, zapřisáhlého to

[1]) Srv. *Janssen*, op. c. sv. I. str. 722 n.

odpůrce Bonifáce VIII. Idejí národnostní bylo přirozeně postavení ducha národního k Církvi a zvláště k Stolici apoštolské posunuto, jak především se ukázalo v Německu a germanském severu vůbec. Tento zjev více psychologický než církevně politický jest druhým následkem bojů s Hohenstaufy. V bojích těchto byli totiž papežové začasto nuceni hledati pomoci u králů francouzských, a tím jaksi mimoděk odvrátili se od Německa a přiklonili ku Francii, a to v míře takové, že i sídlo papežské přeloženo bylo z věčného Říma do Avignonu, kdež papežové k veliké škodě autority papežství samého nezřídka stávali se nástroji sobecké politiky francouzské. Tato sympathie papežů pro Francii byla zvláště v Německu jen s nevolí viděna. Odcizení národa německého od Stolice apoštolské rostlo tím stále více, jsouc ještě k tomu podporováno boji Jana XXII a jeho nástupců s Ludvíkem bavorským a neblahým rozkolem západním, jímž papežská autorita opět hluboce byla otřesena. K tomu družila se nad to žalostná poloviční práce sněmu Kostnického a Basilejského, jejichž mylný názor o svrchovanosti koncilu nad papežem mnohé kruhy zaujal a nebezpečnými snahami oposičními proti Římu naplnil. Od polovice století 15. nastal ovšem obrat k lepšímu. Od vlády papeže Martina V ustupoval i v Německu do pozadí falešný směr koncilní, jenž všeobecný sněm nad papeže stavěl. Přes to jest nepochybno, že následkem vídeňského konkordatu nikterak nenastoupil stav všeobecného uspokojení, a že také protipapežská oposice vnitrně překonána nebyla. Nejevila se ovšem na povrchu v té míře jako dříve, ale tím účinněji usazovala se v hloubi.[1])

Nemýlil se ostrovtipný Aeneaš Sylvius, když ku konci roku 1448 stav věcí v Německu takto líčil: „Doba nebezpečná nastává. Všude hrozí bouře, a obratnost námořníků pozná se v nečase. Ještě nejsou utišeny vlny basillejské, pod vodou zápasí ještě větry a táhnou tajemnými kanály. Všeuměl ďábel proměňuje se mnohdy v anděla světla. Nevím, čeho se Francie domahá; ale ještě má koncil přívržence. Máme příměří, nikoli mír. Unikli jsme nebezpečenství, praví oni, nikoli přesvědčujícím důvodům; co jsme si jednou do hlavy nasadili, toho držíme se až do dnešního dne. Tak čeká se na bojiště, na němž bude opět o majoritu rozepře.“ [2])

K tomuto odporu proti Římu, jenž jevil se opětně v tak zvaných stížnostech národa německého, vyvolaných přílišným zdaněním od úřadů římských, přílišným rozšiřováním reservací, rušením kanonických voleb,

[1]) *Janssen*, op. c. sv. I. str. 740.

[2]) *Pastor*, Geschichte der Päpste, I. sv. 2. vyd. str. 338.

zaváděním četných exspektativ, exempcí, přistupuje jako další bod fakticky existující protiva mezi duchem německým a romanským a snaha národů německých po větší samostatnosti církevní.[1])

To-li máme na zřeteli a připustíme, pochopíme snáze, proč čin Lutherův právě v srdci Německa se udál a proč zde měl tak rychlý úspěch, jakož i proč jen v zemích převahou německých většího a trvalého vlivu nabyl. Dokud trvalo harmonické spojení mezi císařstvím a papežstvím, dokud úzké přimknutí se k Římu přinášelo kulturní prospěchy, nebyla závislost ta v Německu pociťována nepříjemně. Když však císařství vždy hlouběji klesalo, když německý humanismus vnikl do tříd vzdělaných, stávala se oposice proti kurii římské vždy prudší. Této oposice dovedl chytře využiti Luther, aby přetrhal staré spojení Německa se středem církevní jednoty, se Stolicí apoštolskou. Od té doby až na naše dny duch výstředního nacionalismu ovládl protestantismus německý a všecky jeho výhonky a zaznívá právě nyní prudčeji než kdy jindy v heslech jako „ultramontanismus“, „pryč od Říma“, „německá církev“ atd. (P. d.)

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

6. Gumpoldova legenda o sv. Václavu.

Mladistvý císař Otto II (r. 973—983) přál si míti životopis svatého Václava, knížete a mučeníka, slynoucího mnohými zázraky. Na žádost jeho biskup mantovský Gumpold zhotovil spis velmi elegantní, v květnatém slohu, reprodukující obsah legendy „Crescente fide“, ale jen jako konturu obrazu, s nanesením nových, ozdobných myšlenek a četných plodů fantasie, s dodatkem aspoň malička dat dobrých, jež spočívají na ústním sdělení nejmenovaných zpravodajů. Autor maje na paměti, že píše pro mladého panovníka, protkal spis svůj naučnými pokyny, ne sice ve formě napomínek, ale pod chválou vladařských ctností a křesťanské horlivosti svatého Václava. Něco také ze zvláštních příčin pominul mlčením, na příklad zmínku o zrušení žalářů a působení bavorských a švábských kněží v Čechách. Dílo jeho vyjma dodatek svrchu řečený nemá ceny pro historii, ba možno říci,

[1]) *Janssen*, op. c. I. sv. str. 742.

že způsobilo zmatek v nazírání na věci české z počátku 10. století, ježto ve smyšlených částkách obsahu nastiňuje řády a způsoby u nás nebývalé.

Za liturgické čtení Gumpoldův život sv. Václava se nehodil. Prolog a některé další kapitoly sepsány jsou slohem tak těžkým, že teprv delší úvahou lze dobýti pravého smyslu řeči. Recitování jich při bohoslužbě neneslo by tudíž žádného užitku. Než vážnost, jaké těšil se spis pro okolnosti svého původu, nedala utuchnouti snaze po úpravě, kterou by dotčena závada byla odstraněna. Přičiněním nejmenovaných autorů pořízena jsou z Gumpoldovy legendy dvě skládání prostší. Jedno z nich počíná se slovy: „Crescente per orbem universum“ a obsahuje krom úvodu výběr prostěji koncipovaných kapitol legendy, druhé „Oportet nos“ ve formě duchovní řeči rozvádí široce první částku legendy a dodává k tomu zprávu o mučenictví sv. Václava beze změny.

Otázka jest, jak o práci Gumpoldově smýšlel Kristian legendista, jenž chce pokládán býti za historického badatele 10. století. Zda poznal a zavrhl bajky lípané v ní ke drobtům lepších práv o životě svatého Václava, zda uvedl na pravou míru vývody vlaského krasořečníka? Dobrou naději dává nám slib jeho, učiněný v prologu, že opraví předešlá nedostatečná skládání o sv. Václavu. Nuže, v čem opravil Gnmpoldovu legendu? Odpovídáme na ty otázky: Kristian pokládal Gumpolda za velikou autoritu v české historii, uvěřil jeho myšlenkám, nerozeznal lepších zpráv od špatných a jen jeden omyl[1]) opravil, napsav, že sv. Václav byl vrstevníkem krále Jindřicha, kdežto Gumpold klade nastolení mladého knížete Václava k době krále Oty. Důvěra Kristianova ve vývody Gumpoldovy byla tak veliká, že přepsal do své práce téměř tři kapitoly z jeho legendy, ani slova nezměniv, a že na mnohých místech upravoval svůj elaborát podle jeho smyšlenin. Mohl ovšem, jak rádi připouštíme, ještě více těžiti z mnohomluvnosti Gumpoldovy, ale zvláštní příčina, o níž řeč bude později, zdržela jej od toto.

Částka Gumpoldovy legendy, kterou Kristian beze změny přejal do svého spisu, obsahuje líčení toho, jak sv. Václav výkladem svého snu předpověděl zavraždění sv. Ludmily a vyhnání duchovenstva ze země. Aby možno bylo posouditi jakost přejatého kusu, vyslechněme

[1]) Co přepsal z jiného pramene, staršího, než jest Gumpoldova legenda, třebas bylo na odpor vývodům Gumpoldovým a pravdu vyjadřovalo, nemůže pokládáno býti za opravu od Kristiana činěnou.

nejprv slova pramene, z něhož vážil Gumpold. Je to passus legendy „Crescente fide" oslavující prorocký dar sv. Václava. Zní takto: Stalo se kteréhosi dne, že světec vystoupil do vrchního patra paláce a vyhlédnuv tam s okna, pravil k žákovi (jenž dole na nádvoří stál): Tato síň (světnice) pana Pavla kněze připadá mi jaksi pustá. Zatím již matka jeho, víry v Boha prázdná, smluvila se s ukrutnými rádci. I řekli: Co to činíme, dopouštějíce, aby kníže kažen byl od kněží a podobal se mnichu? Poslala pak muže zlotřilce na svou tchyni, svatou paní jménem Ludmilu, ze závisti proti ní, aby ji zabili. A ti vykonali, co jim bylo poručeno; načež mnozí kněží se žákovstvem byli zloupeni a vyhnáni ze země. Tak vyplnila se předpověď Václavova.[1])

Prostá zpráva legendy „Crescente fide" zpracována jest od Gumpolda v toto znění: Stalo se kdysi v době za nočního odpočinku, že svatý Václav pohřížen jsa ve spánek podle těla, měl živý sen podle duše z vnuknutí Božího. Před jeho zraky stanula síň kněze Pavla, jež jinak byla o krásných, širých stěnách a přístěncích, ale světec spatřoval ji nyní vůkol zpustošenou a k přebývání dokonce nezpůsobilou. Probudiv se přemítal o tom, co ve snu viděl. Potom (ve dne) svolal své přátele a věrné služebníky a takto k nim řečnil: Když jsem, moji drazí, odpočíval na lůžku, pojalo mne ve spánku vážné a vznešené vidění. Spatřil jsem sloupovou síň kněze Pavla, ale na zdech vůkol hrozně zpustošenou a lidí prázdnou. Vidění to způsobilo mi zármutek a velikou starost o křesťany. Spoléhaje pak na slib Páně, že všechno zmůže ten, kdo pevně věří, chci vyložiti vám pravý smysl snu. Zpustošení domu znamená smrt mé báby, svaté, ctihodné paní Ludmily. Nebudeť dlouho trvati, kdy ona stane se obětí úkladů, nastrojených od matky mé, rodem i skutky pohanky, a některých rádců matčiných, ke zločinu rychle hotových, a pro vyznávání víry křesťanské podstoupí mučenictví. Síň kněze lidí prázdná znamená vyhnání duchovenstva ze země, přes mé slovo, kterým jsem mu ochranu slíbil, a obrání osob duchovních o všechen majetek jejich. Neboť matka má, s kletbou na ni vzpomínám, vztekle nenávidíc svaté náboženství, k němuž já srdcem lnu, je ústy vyznávám a vyznávati budu, pracuje o to, kterak by kleriky různých stupňů (svěcení), protože se mnou stejně smýšlejí, zloupila a vyhostila. A neomýlil se světec ve výkladě snu. Brzy potom došlo ke skutkům, které před-

[1]) Prameny d. č. I. str. 184 n.

pověděl: Ctihodnou paní zavraždili a duchovenstvo, jež z různých zemí okolních do Čech přišlo a světcem přijato i nadáno bylo, vyhnali.[1]

Jakkoli rozprava Gumpoldova liší se od zprávy „Crescente fide", jako báseň liší se od historie, jakkoli v ní mnohé myšlenky a nepravdy jsou obsaženy: Kristian přece zamítnuv zprávu „Crescente fide", rozhodl se pro vývody Gumpoldovy, ba přejal doslova rozpravu jeho do své legendy. Tím dopustil se veliké neprozřetelnosti. Především totiž odkryl nevědomost svou v příčině kvalitativního poměru mezi řečenými skládáními a tudíž i mezi legendou „Crescente fide" a legendou Gumpoldovou. Kdyby byl Christianem, synem knížete Boleslava I, nemohl by nevěděti, které skládání jest původnější a lepší, které z nich věrněji tlumočí události života Václavova, ježto oba spisy, legenda „Crescente fide" a legenda Gumpoldova vznikly teprve v době mužného věku Strachkvasa-Kristiana. Není od místa vzpomenouti tu na jeho odhodlání, antikvovati výňatky z legendy „Crescente fide", což podobně vede k úsudku, že neznal pravého stáří spisu.

Tím, že Kristian legendista za své přijal vypravování Gumpoldovo o snu Václavově, projevil též neznalost okolnosti místního rázu, jež Strachkvasu-Kristianovi nemohla býti neznáma. Podle legendy „Crescente fide" obydlím dvorního kaplana, kněze Pavla, byla světnice v horním patře knížecího paláce (atrium in superiori palatio.) Gumpold představoval si příbytek Pavlův jako místnosti samostatného kněžského domu, prostrannou dvoranu s ochozem komnat (atrium, quod amoenis et vastis aedium munitur ambitibus: porticus aedificiis sublimis), nejspíše podle vzoru vlašského. O souvislosti dvorany s knížecím palácem ani slovem se nezmiňuje. Ostatně zpustošení stěn a komnat v domě knížecím podle jeho vypravování znamenalo by spíše pohromu knížectví nežli pohromu duchovenství. Ježto Kristian v popise kněžského obydlí přidal se ke Gumpoldovi, měl i on chybně za to, že kněz Pavel přebýval mimo palác knížecí, ve svém domě o veliké síni a komnatách, dokola k síni té přistupujících.

Professor Pekař praví: „Kristian dosti šťastně spojil se svým vypravováním poměrně rozsáhlé místo z Gumpoldovy legendy o snu mladého Václava a Václavově prorockém výkladě toho vidění."[2] Zatím však s pravdou jest, že učinil tak velmi nešťastně.

[1]) Tamže str. 153 n.

[2]) Nejstarší kronika česká, str. 42.

protože vešel tím v odpor sám se sebou, to je s tou částkou svého skládání, kterou opsal odjinud než z Gumpolda. Ať stručně odpor ten vypovíme, podle Gumpolda sen Václavův připadl k době, kdy mladý kníže (iuvenis) přijal již duchovní osoby z různých zemí do Čech přišlé, slíbil jim ochranu a nadal je statky.[1] Proto Gumpold ve výkladě snu mluví o zármutku Václavově, že přes jeho slib duchovenstvu bude ublíženo (nostro inluso tutamine), a dodává ve zprávě o tom, jak proroctví se vyplnilo, že duchovní, kteří z okolních zemí do Čech přišli a jemu se poddali, byli surově vyhnáni.[2] Podle Kristiana sen Václavův přihodil se dříve, než mladý kníže (puer) přijal duchovní osoby z Bavorska, Švábska a jiných zemí do Čech příchozí.[3] Přes to Kristian ve výkladě snu mluví o zármutku Václavově, že ochrana, kterou slíbil duchovenstvu, bude svévolně přetržena, a dopovídaje o tom, jak proroctví se vyplnilo, dí, že duchovní osoby z okolních zemí do Čech přišlé a od něho přijaté byly vypuzeny. Totě hotový zmatek věcí, a ne šťastné spojení dvou míst z různých autorů.[4])

Další úsudek prof. Pekaře jest, že „Kristian užil Gumpolda jen tam, kde legendarní detail jeho se mu líbil a pravdě o svatém Václavovi, pokud souditi bylo lze, nebyl na odpor.[5]) Než v místě, o němž jednáme, naskytají se detaily ujímající nejen pravdě, ale i cti sv. Václava. Gumpold totiž klade do úst sv. Václava slova: „mater mea tam genere quam operum etiam inquinatione gentilis“ (matka má, pohanka rodem a hanebnými skutky), „execrabilis memoriae genitrix mea sectae vitali... mordaciter invidens (zlořečená matka má, vzteklá nenávistnice křesťanského

[1]) Gumpoldův Život sv. Václava, k. 7: »Quacumque terrarum parte clericos advenientes alacri munificencia sub tocius necessitatis grata relevatione ad se recepit.« Prameny d. č. I. str. 150 n.

[2]) Týž životopis, k. 12: »Clerique longo adiacentium ambitu regionum in eius subiectionem immo mitissimam largitatem se prompte concedentis.« Prameny d. č. I. str. 154.

[3]) Srv. 3. a 4. kapitolu legendy Kristianovy. Prameny d. č. I. str. 206, 215.

[4]) Ovšem jest možný východ z toho zmatku, když pořídí se nový překlad poslední věty ve 3. kapitole legendy Kristianovy: »Ut interpretacionis congrua sonuerunt indicia erga iam scripte peremcionem matrone clerique longo adiacencium ambitu regionum in eius subieccionem immo nitidissimam largitatem se prompte concedentis ferocem expulsionem.« »Jak výkladem (sv. Václava) případně označeno bylo zavraždění řečené paní (Ludmily) a surové vyhnání duchovenstva, které ze širého obvodu okolních zemí v její ochranu a velmi skvělou štědrost rádo se přikázalo.« Co by po tomto překladě bylo souditi o spisovatelské poctivosti Kristianově, uvážíme později při rozboru jeho legendy o sv. Ludmile.

[5]) Nejstarší kronika česká, str. 43.

řádu) diversorum clericos ordinum, quia mecum sentire non negant, ope terrena privatos regno severius eiectum iri molitur.“ Jaké povahy byl by, neřku příbuzný, ale člověk zcela cizí, o věcech českých 10. století dobře poučený, aby líbila se mu taková zpráva o svatém Václavu a jeho matce!

Zavádíme řeč na detaily vypravování v legendě Kristianově, o nichž lze ukázati, že byly upravovány podle Gumpolda. První příklad týká se soudního řádu a pro tu příčinu zasluhuje zvláštní pozornosti. Gumpold jednaje o slitovnosti sv. Václava, přidal ze svého domyslu, že v Čechách schvalování neb opravování hrdelních rozsudků dálo se ve valném shromáždění soudcův u přítomnosti knížete (dispositis colloquiorum vel placitorum inter ordinata iudicum plebiumque subsellia edictis si forsan quis noxa detentus, mortali sententia quamvis debita proscriptus eius praesentiae ab incusatorum damnabili iudicio fuisset adductus,... princeps ille misericors consessu ac iudicio excessit). Kristian uvěřil té řeči, jenže smyslu jejího dokonale nepochopil, domnívaje se, že všeliké odsuzování vinníků dálo se ve valném shromáždění soudcův u přítomnosti knížete. Napsal tedy: „Cum enim quislibet reorum in concilio iudicum presenciaque ipsius adventus a iudicibus capitali addictus sentencia fuisset, (beatus dux Wenceslaus) occasione suscepta qualibet semet subtrahens occultabat, qua valebat.“[1])

V původní zprávě, kterou podává legenda „Crescente fide“, řeč jest jen o dvorském soudě, a ne o přesuzování soudů jiných nebo o hrdelních soudech vůbec.[2])

Podle Gumpolda svatý Václav přijímal osoby duchovní, nechať z kterékoliv země do Čech přišly (quacumque terrarum parte clericos advenientes; longo adiacentium ambitu regionum). V legendě „Crescente fide“ praví se určitě, že byli to kněží z Bavorska a Švábska. Kristian, aby dal za pravdu také Gumpoldovi, napsal: „sacerdotes, levite plurimique famuli dei confluunt Bavariorum, Swevorum aliarumque provinciarum locis.“ Neprohlédl tudíž úmyslu Gumpoldova nejmenováním Bavorů a Švábů vzbuditi zdání, že i kněží z toho národa,

[1]) Prameny d. č. I. str. 150, 213 n. Professor Pekař píše: »Gumpold má podezřelé plus že Václav sám vinníkům hodným trestu smrti dával svobodu.« Nejstarší kronika č. str. 44. Řečené plus jest nejen podezřelé, ale nepravé. Spočívá totiž na připisku kteréhosi čtenáře Gumpoldovy legendy (eius suffragiis immunis abiret e medio), jemuž původní vypravování nebylo dosti srozumitelné.

[2]) Prameny d. č. I. str. 183 n.

který byl nejbližší císaři Otě II. objednateli a prvnímu čtenáři legendy, pracovali o křesťanství v Čechách.[1])

Podle Gumpolda velmoži čeští, ve víře ještě neutvrzení, scházeli se k modloslužbě v pohanských svatyních (per nefandas aditorum atque ararum furialium aedes) a zvali k hodům, které při tom konali, mladého knížete Václava. Kristian uvěřil tomu, že byly v Čechách pohanské svatyně. Pochváliv tedy Václava, že neúčastnil se modloslužby, dodal o něm: „fanaque profanorum terre coequavit.“[2])

Podle Gumpolda sv. Václav v čas velikého 40denního postu konal noční bdění (redeunte per annuas vices legitimo arduae observationis ieiunio . . . noctibus serenissimo instans pervigilio). Kristian, jak se podobá, nesrozuměl tomu, kdy bylo zvykem oddávati se na kající bdění,[3]) neboť mluví o neustálé bdělosti světcově (pervigil assidue), jako zároveň mluví o neustálé zálibě jeho ve sprostém rouchu (assidue laneis ceu monachus indutus tunicis ad carnem).

Podle Gumpolda bylo někdy sv. Václavu, když účastnil se kajících průvodů za 40denního postu, kráčeti po cestě ledem okluzlé (glacie horrentia itinera). Ze zmínky o náledí Kristian usoudil, že světec podnikal kající cesty nejen v době svatopostní, ale i v čas zimní. Svědčí o tom slova jeho: „in quadragesimali vel hiemali tempore,“ jichž nelze vykládati jinak než na dvě doby.[4]) Jak se stalo, že Kristian nepochopil významu tak zvaných „stationes“, o nichž i skladatel legendy „Crescente fide“ i Gumpold dobře věděli, není nám s podivením, ježto ve 12. století pobožnosti tak jmenované již jen v Římě byly konány.

[1]) Tamže str. 150 n., 154, 185, 215.

[2]) Prameny d. č. I. str. 151, 215.

[3]) Tamže str. 152, 214. Podobně professor Pekař nesrozuměl slovům Gumpoldovým: »Noctibus autem serenissimo instans pervigilio«, překládaje: »V nocích pak, jež celé probděl ve vigilii velkého svátku« a podotýká, že slovo »serenissimo« nedává dobrého smyslu. Nejstarší kronika č., st. 49. Noctibus — serenissimo« jest patrné oxymoron.

[4]) Prameny d. č. I. stř. 152, 214.

Spiritismus před vědou.

Dle Jousseta podává V. LANKAŠ.

Dr. Grasset, professor kliniky na universitě v Montpellier, věnuje ve svých Leçons de clinique médicate asi 200 stran studiu spiritismu, hypnotismu, snu a roztržitosti. Rozumí se samo sebou, že pokus uvésti i tyto problemy na vědecké pole, nedatuje se teprve od knihy Grassetovy. Jimi zabývá se již déle nová věda, experimentalní psychologie, která právě zrodila se z úsilí lékařův a filosofů zabývajících se studiem těchto zjevův. Nuže, co dí tento autor o těchto záhadných zjevech a jak je vysvětluje?

Tvoří-li u člověka zdravého a vyrovnaného osobnost dokonalou jednotu, existují přece stavy, o nichž se zdá, že tato osobnost je zdvojena. Stavy takové jsou: roztržitost, sen, dobrovolný (spontanní) nebo vyvolaný somnambulismus. V tomto posledním stavu a ve zjevech suggesce je osobnost cele potlačena, aspoň po celý čas, co trvá hypnotisace, a je nahrazena vůlí cizí.

Fakta, jež shrnujeme pode jméno spiritismus, souvisejí částečně se somnambulismem a částečně i s jinými dosud neurčitými činiteli; než ve všech případech je i při něm osobnost více méně zasažena.

Všechny tyto stavy, od toho nejjednoduššího ze všech, od roztržitosti totiž, která je charakterisována nepřetržitostí automatických aktů, více méně bezděčných a nepovědomých, mezitím co rozum sleduje řešení nějakého problemu, až k těm stavům, v nichž lidská osobnost mizí a člověk, aniž jest toho vědom a aniž podržuje o tom nějaké vzpomínky, je v pohyb uváděn, vůlí cizí; všechny tyto stavy isolují a odlučují jako nějakým zručným rozetnutím schopnosti duše. Proto též všechny systemy, které chtěly vysvětliti tyto podivné zjevy, jeví týž charakter: připouštějí dvě nebo tři duše v člověku.

Professor Grasset připouští vyšší psychismus, v němž intellektualní duše by řídila schopnosti rozumu a vůle; dále nižší psychismus, druh to duše animalní, který by měl pod svou mocí automatické činy, t. j. činy neodvratné a nevolní; značný počet spiritistů připouští konečně třetí duši, princip astralní, který působí mimo člověka a vysvětluje většinu zjevů spiritismu.

Toto pojetí lidské duše ničí dozajista jednotu člověka, a krom toho je bludem a sice jak se stanoviska theologického, tak se stanoviska filosofického.

Abychom mohli lépe oceniti hodnotu těchto systemů, bude dobře poznati názory několika význačnějších předáků spiritismu.

Papus (Dr. Encansse) je prof. Grassetovi representantem všeobecného mínění spiritistův. Tento známý spiritista vyjadřuje se o této věci takto: „Mezi já a ne-já, mezi duchem a tělem, jest jeden nebo několik prostředních, prostředkujících principův . . .“ U člověka tímto prostředním principem jest astralní tělo, které spojuje nižší fysickou část s vyšší části duševní.

„Člověka možno tak srovnati s ekypáží, jejíž vůz představuje fysické tělo, kůň tělo astralní a kočí ducha.“

Toto astralní tělo, může, dle Papusa, zářiti kol těla, může se exteriorisovati, býti zářícím. Tento druh astralního těla vysvětluje zjevy materialisace, pohyby totiž a přemísťování předmětů, jichž se nijak nedotýkáme, zjevování se hlav, rukou, těl, atd., vysvětluje telepatii, t. j. vidění do dálky, myšlenkovou suggesci atd....

Všeho, co se dotýká metempsychosy, postupných reinkarnací, různých druhů duchů, vyvolávání duchův a všech podobných přeludů, tu pomíjíme, poněvadž nám běží tu jen o to, že Papus, jeden z nejvýznačnějších spiritistických autorit, připouští v člověku tři různé duše.

Léon Denis, předseda společnosti pro psychická studia, je podobného náhledu. Dwemd de Gros připouští dokonce mnohost duší u člověka a podobně i mnozí jiní. Tento fundamentalní blud dvou duší nalezneme, jak již bylo řečeno, i u prof. Grasseta, jen že zde jsou tyto idey vyloženy aspoň vědeckými terminy.

Professor Grasset připouští, jak již bylo řečeno, dva psychismy (dvě duše):

1. Nižší psychismus, který řídí činy automatické, nevolní neb nepovědomé. Automatismus pak, který tvoří činy nižšího psychismu, „je, dí Janet, podroben neúprosnému determinismu, beze všech změn a vrtochův.“

Pode jménem nižšího psychismu musíme tudíž rozuměti schopnosti společné člověku i zvířatům: Citelnost, totiž pohyblivost, paměť, obrazivost a pud, podrobené „neúprosnému determinismu, beze všech změn a vrtochů.“

2. Vyšší psychismus, který řídí činy volní a svobodné; je to asi to, co se ve staré filosofii nazývá intellektuelní duší proti duši animalní, nebo nižšímu psychismu.

Toť krátce načrtnutý system prof. Grasseta. Je zcela jasno a jisto, že spočívá na dualismu (nauce to tradicionelní školy Montpellierské). Tato dualistická nauka učí, že jsou v člověku dvě duše: jedna intellektuelní, která řídí schopnosti intellektuelní a volní, a druhá animalní, nebo jinak řečeno životní princip, který hýbe a řídí všechny funkce živoucího těla.

Tato nauka školy Montpellierské, kterou třeba zavrhnouti, ježto ničí lidskou jednotu, mluví aspoň řečí jasnou a vpravdě filosofickou, čehož o terminech prof. Grasseta říci nelze. Důkaz toho může si každý nalézti již ve výtahu jeho theorie, který byl svrchu podán. Proto do podrobností se tu pouštět nebudem. Dr. Jousset se jimi šíře zabývá.

Tolik je jisto, že dualistický system Montpellierské školy před seriosní kritikou neobstojí, což ovšem tím více platí o cellularní, ve své podstatě cele materialistické nauce školy pařížské. Proti těmto naukám staví Dr. Jousset nauku jinou, nauku, která kořeny svými sahá zpět až k Aristotelovi, která kvetla za dob scholastiky a která učena je ve Francii od šedesáti let školou T. P. Tessierovou, a sice je to nauka o podstatném spojení (unio substantialis) duše a těla.

Nebude na škodu zopakovati si tu otázku o lidské přirozenosti, poněvadž je to vlastně jediný prostředek rozřešiti problemy, které nám předkládá professor Grasset.

Ve světě shledáváme dva druhy bytostí: neorganické a organické; tyto dva druhy bytostí jsou přese všechno úsilí materialistické a evolucionistické školy od sebe absolutně rozlišeny.

Co tvoří rozdíl mezi bytostmi organickými a neorganickými? Co charakterisuje živoucí tělo? Co je to život?

Dr. Jousset pomíjí různá řešení těchto otázek a zabývá se pouze cellularní theorií, která panuje nyní na škole pařížské a nejen tam[1]. Rozřešení svrchu položených otázek tímto systemem je velice jednoduché. Stoupenci jeho jsouce inspirováni positivistickou naukou Comtea, Virchowa a jeho žáků, neptají se a nestarají se o otázky o počátku a o přirozenosti — buňky existují, a to stačí; a tyto buňky nejsou obdařeny ani duší, ani prasilou, ani životním principem. A přece žijí. Jak? Irritabilitou. Jiní k tomu ještě připojují působení vnějších příčin, světla, tepla. Jaký je původ buňky? Buňka je věčna, cellula e cellula.

Není to pohodlné? Rozhodně. Škoda jen, že to, co tito pánové tvrdí, není také tak pravdivé jako pohodlné. Nepopiratelné faktum o naprosté sterilitě naší země v jedné chvíli jejího trvání a existence organických bytostí, které dnes existují, tyto dvě věci spojené ještě se zkušenostmi Pasteura, dokazujícími nemožnost spontanní generace, jsou jisté pro každého člověka jen poněkud dobré vůle jistým důkazem stvoření. Buňka tudíž není věčna.

Co se týče Virchowova cellularního systemu, třeba říci, že lze jej sice aplikovati na normalní a pathologickou anatomii, v biologii však představuje negaci, a to je ještě trochu málo, zvláště však neodpovídá na otázku nahoře položenou: Co je to živá bytost? Co je to život?

Naše odpověď a naše nauka je tato:

Každá živoucí bytost je složena z hmoty a síly. Tato síla, která se nazývá prasilou, duší, nebo formou, modifikuje hmotu, přeměňuje ji a pozvedá ji k určitému stavu; působí, že přechází z neorganického stavu ve stav živoucí. Tož ta síla, která přeměňuje v rostlině dusík, uhlík, kysličník vápenatý, atd. ve vodu, cukr, škrob, olej, která modeluje, jako sochař, každou bytost v určitou formu a vytváří tak druhy.

V rostlinné říši má činný princip, duše, jen vegetativní schopnosti: vyživování, obíhání (circulaci), respiraci a rozplozování.

[1] Škola monistická. Tato škola učí, že krystal, tato nejdokonalejší forma neorganického světa, může se proměniti v tělo organické. Tento blud zůstal ve stavu pouhého tvrzení, a to ne bez příčiny. Harmonický a progressivní řetěz bytostí představuje dokonalé přerušení mezi nejdokonalejším článkem neorganických bytostí a nejnedokonalejším článkem bytostí živých. To, co tvoří živoucí bytost, je přesně to, že přeměňuje tělo neorganické ve svou substanci, a že když přestává žíti, vrací se do neorganického světa, circulus vitae. Roste-li krystal, děje se to tím, že se podobné, příbuzné elementy připojují k jeho elementům, nikdy však nepřeměňuje cizí substance ve svou vlastní substanci.

U některých druhů zdá se, že mají v nepatrném stupni i sensibilitu a schopnost pohybu (citlivka, slunečnice, atd.); tyto druhy dávají již tušiti říši následující.

Živočišná říše připojuje k vegetativním schopnostem schopnosti animalní: citlivost, hybnost, reflexivní činnost, automatismus, pud a u vyšších živočichů přistupuje ještě paměť, obrazivost, vášně, vnímání jednotlivin, pocit, ne sice dobra a zla, ale radosti a bolesti; proto jsou i schopny jistého stupně výchovu.

Člověk má všechny schopnosti vegetativní a animalní říše, ale liší se od nejdokonalejšího zvířete jakýmsi způsobem absolutním, rozumem totiž a vůlí.

Charakteristickým znakem lidského rozumu je percepce obecných pojmů, povšechna; důsledkem toho je u člověka řeč; člověk samojediný mluví, poněvadž jen člověk je schopen míti všeobecné idey.

Vůle člověka je vůlí intellektualní, vůlí, která se rozhoduje a řídí důvody, které svědomí ocenilo a uznalo; toho však u zvířete nenajdeme. Vůle zvířete — pokud vůbec možno užiti o něm tohoto výrazu — nerozhoduje se uváženými důvody, vůle jeho se rozhoduje buď ranami neb odměnami. Člověk je zodpověden za své činy, poněvadž ví, co činí a proč to činí, zvíře zodpovědno není.

Živoucí bytosti jsou tedy smíšené výsledky spojení formy a hmoty. Toto spojení je, jak bylo již podotčeno, podstatné (substancielní).

Co třeba rozumět podstatným spojením duše a těla?

Výrazem tímto rozumíme to, že u člověka je spojení duše a těla tak intimní, že bytost, která resultuje z tohoto spojení, není již ani čistým duchem, ani tělem, ale novou substancí: člověk; nová substance, člověk je to a ne duch nebo tělo, které jedná neb trpí, což scholastika vyjádřila krátce, ale dobře formulí: actiones et passiones sunt composito.

Tato nauka vyloží dobře a pohodlně všecky zjevy, jež shledáme u živoucích bytostí. Zvláštní účinnost každé formy, každého oživujícího principu vytváří různost říší a druhův. Neorganická tělesa, která slouží k vytvoření živoucích těl, jako dusík, uhlík, síra, vápno, draslo, voda, atd., jsou ve všech organisovaných tělech, nemohou tudíž vysvětliti rozdílů, které existují mezi jednotlivými druhy. Buňka, která složena je z jednoho neb více jader, z buňkové hmoty a z obalu, nemohla by vytvořiti určité bytosti, jako jsou vegetalní a animalní druhy, kdyby nějaká vyšší příčina, kdyby nějaká síla neřídila seřadění a uspořádání těchto buněk. Tvoření těchto druhů, tak harmonicky a hierarchicky roztříděných může proto vysvětliti pouze oživovací princip, forma.

Jako spojení duše a těla vysvětluje život, tak zase oddělení se těchto dvou substancí vysvětluje nám smrt.

Abychom lépe rozřešili problemy, které ohlašuje prof. Grasset, je ještě nutno, abychom přesně rozlišili nemoc od symptomu a bolesti.

Nemoc je stav živoucí složeniny, živoucího celku, charakterisovaný souhrnem symptomův a poruch podrobených určité evoluci, která vytváří různé stavy, srovnatelné s druhy.

Symptom je porucha činnosti spojená s jistou nemocí, od níž dostává svůj zvláštní charakter.

Bolesti jsou též funkcionelní poruchy, než bez určité evoluce; a místo aby byly ve spojení s nějakou nemocí, souvisejí vždy s vnějšími okolnostmi.

A nyní přistupme blíže ku věci samé. Různé stavy — o nichž bude hned jednáno — které byly studovány prof. Grassetem, mají všechny společnou známku, a sice je to suspense, nebo ztráta vědomí a vůle, koincidující s trváním a někdy zvýšenou činností živočišných schopností. K vysvětlení těchto zjevů, těchto stavů dostačí však duše jedna, dostačí duše obdařená intellektuelními, animalními a vegetativními schopnostmi; proto je naprosto zbytečno předpokládati existenci dvou neb tří rozdílných duší a pod.

V hlubokém spánku jsou intellektuelní a animalní schopnosti cele suspendovány, jen vegetativní schopnosti zůstávají v činnosti a život je representován jen dýcháním, oběhem a výkony, které od nich závisejí, jako vyvozování tepla, vyměšování a výživy.

1. Sen. V méně hlubokém spánku, spojeném se snem jsou při bdělosti animalní schopnosti a jich činnost je někdy zvýšena a sesílena; pamět připomíná a přivolává nám události, kterých jsme zapomněli ve stavu bdělém, a obrazivost kouzlí nám děje a obrazy, které jsou hodny Tisíc a jedné noci. Někdy je spánek dosti hluboký, aby rozum cele byl nepřítomen — člověk říká, že nic nesnil; jindy zase je rozum přítomen nějakému snu jako divák a po probuzení je si ho vědom, uchovává si vzpomínku o něm. Proto bludno je, učí-li někdo, jak professor Grasset, že ve snu pracuje, je v činnosti pouze nižší psychismus. Sen člověka liší se ode snu psa právě tím, že u člověka rozum je při snu vždy přítomen, a že se mísí do jevů, které přislušejí paměti a obrazivosti, čehož důkazem zřejmým jsou sny, o nichž si uchováváme vzpomínku. Schopností, která nejvíce je ve snu zasažena a potlačena, je vůle; proto je ve snu člověk nezodpovědný.

Somnambulismus je dvojí: spontanní, a ten souvisí velice úzce se snem, anebo vyvolaný, který má své zvláštní známky.

2. Spontanní somnambulismus je nemocí nebo spíše chorobnou affekcí, neduhem, který pozorujeme častěji u hysterických a neurastenických osob; shledáváme u něho více obměn a stupňův. U větší části nemocných přestává na tom, že tito ve spánku chodí a někdy promluví několik neurčitých a nesouvislých slov; jindy nemocný projevuje známky strachu, a to je tak zvaná můra, noční dušení. Na vyšším stupni koná náměsíčník skutečné procházky, a sice i ven, mimo svůj pokoj a často i po nebezpečných místech; hovoří souvislé řeči a může, jako při vyvolaném somnambulismu, odpovídati více méně jasně na otázky mu kladené; někteří náměsíční píší, konají své povinnosti, komponují a pod. Náměsíčník nepamatuje a nevzpomíná ničeho z toho, co mluvil a dělal v záchvatu.

3. Vyvolaný somnambulismus je mnohem složitější, a sice z mnoha příčin; zvláště proto, že přihází se u osob, které jsou pro

něj velice predisponovány a jakýmsi návykem k němu strhovány, a pak že somnambul tu podléhá vlivu magnetisatora.

O všech zjevech přiházejících se v magnetickém spánku se nebudeme zmiňovati; jsou celkově dosti známy. Všimneme si z nich jen jednoho, a to pro jeho význam a důležitost. Je to suggesce. Co je suggesce?

4. Suggesce je činnost, obyčejně neodolatelná, kterou vykonává magnetisator na vůli magnetisovaného. Na př. nemocný, který je stižen progressivní anorexí, a který nejí třebas již od několika měsíců, pojí dobře jednou neb vícekrát na rozkaz svého magnetisatora. Nemocný trpící křečovitými nebo nervovými záchvaty, vracejícími se občas již po několik týdnů, zastaví návrat těchto záchvatů na rozkaz svého magnetisatora... atd.

Tato medicinská fakta jsou dnes všeobecně známa a něco zcela obyčejného; patrno proto, že nemůžeme popírati skutečnosti suggesce. Též třeba připustiti, že táž cizí vůle může magnetisovaného přinutiti, aby vykonal skutky zločinné nebo směšné. Těchto fakt nelze nijak popírati a suggesce je faktem zjištěným a potvrzeným.

U nemocných a predisponovaných osob děje se suggesce velice snadno, ano takořka bez předchozího spánku; většina lidí však jest neschopna suggesce.

Co třeba říci o vztazích somnambulismu a suggesce s vědou?

Prvním bodem, který zdá se býti dobře dokázaným, je to, že spontanní somnambulismus je chorobným aktem, a že somnambulismus vyvolaný jest aktem též povahy, dusledně, že somnambulismus je vždycky zjevem přirozeným, že není tu ani okkultismus, ani nějaké nadpřirozené činnosti.

Vědecký vztah lze snadno dokázati. Spontanní somnambulismus je symptom připoutaný k existenci nějaké určité nemoci; vyvolaný somnambulismus liší se od prvého jen tím, že se zjevuje u nemocných působením vnější příčiny — fascinace (omamování pohledem a pod.).

Fascinace se provádí vždy analogickými prostředky; děje se zrakem, obyčejně upřením oči na zářící předmět (hypnotismus), nebo na zrak magnetisatora, krom toho též jistými pohyby ruky před očima; u zvykových a predisponovaných nemocných dostačí uzavření víčka lékaře a rozkaz spát, aby přivoděn byl magnetický spánek.

Krátce, somnambulismus je symptom jako všechny ostatní symptomy, je to porucha spojená s nějakou nemocí, od níž dostává i svůj charakter i dobu svého trvání; jeho vědeckých stavů netřeba zvláště stanovit.

Jak vysvětlíme si zjevy, které tvoří a ustanovují somnambulismus?

Somnambulismus nevyžaduje ke svému vysvětlení existence několika duší, a jednota člověka není zasažena těmito bizarními skutky.

Intellektualní schopnosti nepřestávají se v somnambulismu projevovati, jich činnost se nepotlačuje; tak somnambul, který koná své povinnosti, nebo který komponuje a pod., užívá dozajista svých intellektualních schopností. Činnost jejich tedy existuje, ale je vždy porušená. Tak vědomí je vždy nepřítomno, ježto somnambul nemá žádné vzpomínky

o tom, co se dělo v době záchvatu; a vůle, v somnambulismu vyvolaném, je nahrazena vůlí magnetisatora — proto mluvíme tu o suggesci.

Somnambul má tudíž — tak se aspoň na první pohled zdá — dvě různé, oddělené existence. V prvé, a tou je jeho obyčejný život, v níž používá plně a nerušeně všech svých intellektualních schopností, je si vědom svých činů a řídí se zcela svobodně. V druhé existenci ztrácí vědomí svých činů, nemá o nich žádné vzpomínky a vůle jeho je nahrazena vůlí magnetisatora. Jeho osobnost zdá se býti proto zdvojena; díme „zdá se“, protože skutečně zdvojena není; vždy je to týž člověk, který je jen ve dvou rozličných stavech: jednou ve stavu zdravém, podruhé ve stavu nemocném. Somnabulismus spontanní a podobně i vyvolaný, jsou, jak bylo již řečeno, chorobné stavy; a není-li jednota člověka zničena horečkou spojenou s blouzněním, proč musila by býti zničena magnetismem? Jsou to dva stavy, a ne dvě osoby, proto je zcela neužitečno, chceme-li vysvětliti fakta somnambulismu, abychom vymýšleli a vyvolávali pluralitu duší a psychismův.

Suggesce spadá již do věcí neznámých a nevysvětlitelných; věda musí se tu omeziti pouze na udání podmínek, z nichž suggesce vzniká a se tvoří.

Positivní vědomosti vědy o suggesci shrnuje Dr. Jousset dle knihy Grassetovy v tyto věty: Suggesce je nepopěrným faktem. Může nastati pouze u nemocných osob a s jich svolením, souhlasem. Je tím snadnější, čím častěji byla opětována. Téměř vždy předchází ji magnetický spánek

5. Spiritismus souvisí značně s vyvolaným somnambulismem, a media, v něž se vtěluje duch mrtvých a která dostávají sdělení a zprávy od duchů, procházejí často kratičkým magnetickým spánkem; jindy zakoušejí, pocifují nervové poruchy, bolesti, křeče a pod.

Spiritismus poskytuje ke studiu několik řádů fakt. Počneme těmi nejjednoduššími.

a) Kouzelné proutky, výzvědné kyvadlo, točící se stolky. Ve všech těchto případech běží o činnost, o působení lidského organismu na předmět, jemuž bezděčně, mimovolně sděluje pohyb

Pokusy, které konal de Chevreuil a d'Arago, dokázaly, že tyto pohyby u zmíněných předmětů byly produkovány nepovědomou, nebo někdy i vědomou činností těch, kteří pokusy ty konali.

13. května 1853 Journal des Débats publikoval list de Chevreuliův, který před 20 lety vyšel v Revue des Deux-Mondes a v němž učený professor dokazoval, že výzvědné kyvadlo, těžký to předmět visící na niti, jehož záchvěvy odpovídají na kladené otázky, zůstalo naprosto nehybno, když prsty jsou opřeny. Arago, Babinet, abbé Moigno a jiní učenci dokázali, že točící se stolky byly v pohyb uváděny dobrovolným, vědomým nebo nevědomým úsilím osob sedících kolem těchto stolků.

Četné pokusy pak s kouzelným proutkem mne přesvědčily, píše Dr. Jousset, že jeho ohyby byly vždycky produkovány tlakem rukou, které jej držely; tento tlak děje se nevědomky a zůstane i zcela nepovědomým, nepozoruje-li účastník sám sebe co nejpečlivěji a nejpozorněji.

Nepovědomým a nedobrovolným tlakem ruky vysvětlují se i zajímavé a podivné zjevy **Cumberlandismu**; ten jak známo spočívá v tom, že ukryje se někde nějaký předmět, aby byl pak hledán osobou, jež o místě tom neví a jejíž oči jsou zavázány. Osoba, která ví o předmětu skrytém, vejde ve spojení s osobou, která hledá předmětu, a sice tak, že ji drží za ruku, nebo položí ruku na její čelo a při tom **myslí silně na místo, kde je předmět ukryt**. Tímto myšlením, touto impressí je osoba hledající vedena přímo k místu, kde předmět skryt, a jej též najde. Jak zřejmo, bezděčný tlak ruky vedoucí osoby je jistým vůdcem hledající osoby k místu, kde předmět jest ukryt.

Než, řekne se, jsou tu fakta, která nedají se tak lehce odbýti, jako tato. Tak točící se stolky, jichž bylo dotazováno, vstoupily ve spojení s experimentatory tím, že nohou klepaly jistý počet úderů, které byly ve vztahu s písmeny abecedy. Nebo křída byla upevněna na nohu stolku a psala odpovědi; křída ta později ocitla se v rukou media; nebo konečně medium samo po magnetickém spánku nebo direktně, vstoupilo ve spojení s duchy a hlásilo jich poselství. Jindy zase duše znamenitých nebo i obyčejných zemřelých se v ně vtělily a světu dostalo se tak porad od zemřelých lékařů, poselstev králův, císařův a pod. Marie Antoinette, V. Hugo a j., zaujali tělo medií a mluvili jich ústy. Jedno medium vzneslo se dokonce až na planetu Mars a popsalo nám její obyvatele a jich mravy, a to zcela zevrubně!

Než, co je to medium? „Media, dí Janet, jsou-li to dokonalá media, jsou typy nejúplnějšího rozdvojení, v němž dvě osobnosti se dokonale neznají a rozvíjejí se neodvisle od sebe.“ [1])

Richet definuje je takto:

„Vědomí tohoto individua (media) trvá ve své zdánlivé integritě; než velice komplikované operace dokonávají se mimo vědomí, aniž by volní a vědomé já se zdálo tušiti nějakou modifikaci. Nějaká jiná osoba v něm bude, bude v něm jednati, mysliti, chtíti, aniž by vědomí, t. j. s rozmyslem jednající, vědomé já, o tomto mělo nejmenší pojem.“ [2])

Medium je tudíž frapantním příkladem zdvojení osobnosti, k čemuž třeba připojiti, že medium je vždy nemocným člověkem.

Media odpovídají na otázky, které se jim dávají. Jindy podávají nám zase odpovědi na otázky, které byly adressovány duším zemřelých a duchům.

Na pokročilejším stupni duše se v ně vtěluje, a oni pak napodobí posici, způsoby a řeč velikých lidí, které představují; bohužel však dopouštějí se při těchto imitacích více méně hrubých chyb proti historii.

Sl. Helena Smith, slavné ženské medium, studované Fowenoyem, když vtělila a předvedla V. Huga, Marii-Antoinette a Barthèsa, předstírala, že odchází na planetu Mars a popsala pak zevrubně její obyvatele a hlásila jich řeč. Nuže, tato řeč, zřejmě smyšlená a dle libosti

[1]) L'Automatisme, p. 524.

[2]) *Ch. Richet:* „La suggestion mentale et les calculs de probabilité“ (Revue phil., t. II, p. 65, 1884.)

vynalezená, je jen přestrojená, zaměněná frančina a tento uměle zdělaný idiom, dí Fowenoy, „je naivní a poněkud dětinské dílo dětské fantasie, která si umínila, že vytvoří novou řeč a která, dávajíc svým namahavě zrobeným výplodům barokní a neslýchaný zevnějšek, přelila je, ani netušíc, do navyklých forem jediné skutečné řeči, kterou znala.“ [1])

Janet dobře charakterisoval všechna tato duchařská obcování: „Jak je možno, že čtenáři těchto zpráv nerozpoznali, že tyto pracně sestavené výplody představující několik rozumných kombinací, jsou v základě hrozně hloupé a že k tomu abychom napsali podobné hlupoty, není nutno zkoumati záhrobní tajemství. Když Corneille mluví hlasem škařů, dělá jen mizerné verše, a Bossuet zaznamenává řeči, za něž by se styděl vesnický farář; zvrhání se stihlo duchy velikých osobností v té míře, že konají projevy hodné šílenců a pomatenců.“

Co z toho uzavírat? Tolik, že všechny tyto zjevy zavánějí podvodem,[2]) chceme-li, řekněme, že nevědomým; ostatně proč a k čemu se zastavovati a opozďovati posloucháním historií snů a přeludů lidí nervově churavých? Jakou důležitost mohou míti tato fakta se stanoviska jak filosofického, tak fysiologického? Interessantní jsou pouze se stanoviska pathologického.

Zdá se mi, že spiritismus je nyní posuzován muži ku posudku jeho velice kompetentními, a na základě jich úsudku vidím, že je nemožno jej spojovati s vědeckým oborem.

Co řekneme nyní o faktech ještě neobyčejnějších, jako jsou mentalní suggesce, jasnozření, telepatie a přemísťování předmětů beze všeho doteku?

Mentalní suggesce, prováděna bez gesta a beze slova, jest zjevem velice sporným a dosud neprobádaným.

Clairvoyance, jasnozření stejně jako telepathie vykazují sice jistý počet positivních fakt, než nebylo možno je dosti pravidelně produkovati, abychom byli o nich skutečně přesvědčeni.

Co se týče přemísťování předmětů, nutno říci, že kdyby bylo dokázáno, musili bychom je vysvětlovati přirozenými zákony.

Tím bychom došli konce Joussetovy studie, v níž shrnuty jsou názory Joussetovy. Konkluse z ní byly by asi tyto: zjevy somnambulismu a spiritismu produkují se vždy u nemocných; tyto zjevy dovolují nám konstatovati, že běží tu o symptomy charakterisované nějakou poruchou v té neb oné intelektuelní funkci a zatím analogické dobře poznaným symptomům pomatení na mysli.

Jousset tu upozorňuje čtenáře nezasvěcené do mediciny na to, že poněvadž nemoc je stavem živoucí složeniny (celku), není, jak se za to mělo, duševních nemocí, a že šílenství není nemocí duše, nýbrž nemocí celého člověka vůbec. Naproti tomu, intelektuelní schopnosti mohou, jako jiné činnosti, ukazovati poruchy, které tvoří a ustavují symptomy inteligence — jako ztrátu paměti, halucinace, atd. Nuže, mimo tyto

[1]) *Grasset*, l. c. p. 159.

[2]) Praktiky mediumistické jsou již příliš diskretovány, než aby mohly někoho přesvědčiti, nemá-li opravdu víry, jež by hory přenášela. (*Krejčí*, Fil. přít. str. 73.)

velice studované a dobře známé symptomy, podává somnambulismus našemu pozorování dva velice zajímavé symptomy: ztrátu vědomí a ztrátu vůle, a tyto dva symptomy tvoří a charakterisují onen bizarní stav, známý pode jménem somnambulismus a suggesce.

Co se týče spiritismu, představuje, dle nestranného resumé professora Grasseta, směsici klamu a podvodu, více méně nepovědomého a bezděčného, ale přece jen klamu, který zabíhá často do dětské naivnosti, ano i směšnosti. Nenalezáme tudíž, píše Dr. Jousset, ničeho, co by mohlo interessovati vědu ve spiritismu, a aniž bychom snad chtěli odrazovati učence, kteří neústupně hledají něco opravdového v této spoustě kejklí a dětinskosti, pravíme, že poctivé a vědecké studium odvrací nás víc a více od těchto pletich a rejdů, které velice rádi přepouštíme okkultistům. (Srv. Vychodil, Apologie křesťanství II 413 dd.)

Výzkumy o staré grusinské a armenské literatuře.

Dr. Josef Samsour.

Že důležité zbytky starokřesťanské literatury mimo řečtinu a latinu také v syrštině, aethiopštině, aramejštině, arabštině, gothštině, keltštině, starobulharštině a ruštině se zachovaly, je známo. Že se však také — ano i patristická unica — v grusinštině nalezají, o tom nás poučil ruský učenec, professor Marr. V řadě výtečných publikací učinil některé z nich přístupnými v textu původním a v ruském překladě. Na základě jedné z těchto publikací Bonwetsch vydal kommentář Hippolytův ke Canticu v německém překladě a chystá se některé jiné spisy Hippolytovy, jež se zachovaly v grusinském překladě, vydat. K tomu účelu získala akademická komise pro otce církevní v Berlíně ruského kněze Karabelova, jenž znaje grusinštinu do ruštiny tyto části překládá. Z jazyka ruského pak Bonwetsch překládá do němčiny.

Roku 1902 nastoupili Marr a kníže Džavachov, žák Marrův a mladý vynikající učenec grusinský, vědeckou cestu na východ, by prozkoumali armenské a grusinské rukopisy na Sinaji a v Jerusalemě. O cestě této pak podal Marr předběžnou zprávu, z níž vyjímáme některé části. Professor Marr a kníže Džavachov podnikli svou cestu, aby studovali na Sinaji a v Palestině se nalezající armenské a grusinské rukopisy. Professor Marr doufal, že snad získá osvětlení textů r. 1897 na hoře Athos sebraných z nejstarší armenské a grusinské literatury; dále, že nalezne nový material, co se mu v Ečmiadzinu a Tiflisu nepodařilo. Mimo to vábil je na Sinaj nejstarší grusinský rukopis z r. 864, jehož zpracování se mu jevilo nezbytným pro zamýšlené od něho vydání srovnávací gramatiky staro-grusinské řeči se semitskou.

Cesta trvala od 3. dubna do 14. listopadu, při čemž práci věnována byla v klášteře svaté Kateřiny na Sinaji doba tří měsíců a měsíc

v Jerusalemě v bibliothece armenského patriarchatu v klášteře svatého Jakuba a v bibliothece patriarchatu řeckého. — V bibliothece patriarchatu armenského konala dobré služby část katalogu od dřívějšího bibliothekáře, nynějšího katholika. Saak Chabajanze sestavená. Ve své zprávě podává professor Marr hlavní výsledky svých prací v rámci epoch rozvoje církví armenských a grusinských. Význam cesty pro grusinskou gramatiku a paleografii ponechal stranou; dotyčný material bude vydán ve zvláštních publikacích. Podav několik pozorování o katalozích arabských a syrských rukopisů od Mrs. Gibsona a Mrs. Lewisa sestavených, z nichž patrna nedokonalost jejich, přechází professor Marr ku vlastní zprávě a poznamenává, že v klášteře svaté Kateřiny jen jediný armenský rukopis viděl, obsahující dílo Davida Nepřemožitelného. Kromě toho nalezeny byly listy pergamenové mezi grusinskými rukopisy, palimpsesta, se spodnějším textem armenským. Professor Marr se domnívá, že rukopisy, které professoři Kondakov, Zagarelli a Dmitrevskij viděli, se asi nalezají ve sklepech nebo sakristii.

Nejstarší epochu církví armenských a grusinských jmenuje professor Marr dobou jednoty těchto církví. Známkou této epochy jsou společné církevní tradice, jež původ svůj mají v Syrii, odkuž se nejdříve do Armenie a odtud do Grusie rozšířily.

Úzká shoda obou církví je nové, ještě málo prozkoumané faktum. Některé v církvi odstraněné zvyky a „doby posvátné" se v lidu udržely. Sem náležejí od starogrusinské církve schválené oběti smírné, v podobě beránků, telat atd., které také v církvi armenské až do našich dnů byly v obyčeji, aniž se liturgické záznamy o tom udržely. Na Sinaji však nalezeny byly v starogrusinských ritualech modlitby a starozákonní lekce k této ceremonii. Armenská apologie tohoto obyčeje, proti němuž od řecké, jakož později také od grusijské církve bylo vystupováno, nalezena byla v Jerusalemě; jest však pozdějšího původu. Dalším příkladem jsou v církvi armenské ještě nyní zachované posty Aradžavor, které s řecké a po odloučení církví se strany grusinské byly odsouzeny. Jejich „doba", o níž bez pokárání zmínka se děje v grusinském překladě kanonů Jana Konstantinopolského, rovněž nalezena byla v grusinském kalendáři svatých na Sinaji. Tři apologetické armenské spisy zpracoval professor Marr v Jerusalemě; jsou psány s pozdějšího stanoviska národního. Stejné pořadí svátků obou církví dalo se na základě materialu získaného jen z části dokázati, jako se nenalezala určitá data o stejném slavení Vánocí 6. ledna. Bádání po prvním armenském překladu Starého Zákona vedlo k výsledku, že v klášteře sv. Jakuba je text, jenž od armenské Vulgaty a také Septuaginty se liší.

Existenci úplného grusinského překladu bible v Palestině předpokládá professor Marr, poněvadž nalezl na Sinaji list pergamenový s počátkem grusinského překladu bible, napsaný uncialkami ve dvou sloupcích. Listem je polepena vazba jakéhos rukopisu (číslo 92). To je druhý známý exemplář grusinskými uncialkami psaného počátku bible.

Grusinský rukopis proroků ze století 11. nalezen byl v Jerusalemě, jenž měl známky archaistické a ukázal se závislým od textu armenského.

Dvě kanonické knihy Esrovy zachovaly se úplné v rukopise silně poškozeném. Při srovnání tohoto textu (druhé knihy) s texty v jiných řečech (armenské, syrské, řecké a hebrejské) ukázalo se, že je doslovným překladem Esry, jenž je obsažen v armenské Vulgatě. O stáří tohoto textu Esrova nemůže nyní býti pochybnosti, poněvadž nově nalezený překlad pochází ze století dvanáctého. Kromě toho vyskytají se zvláštnosti textu Paralipomenon v Ečmiadzinu nalezeného ve velké míře v armenské Vulgatě. Než přece liši se tento text od Septuaginty a blíží se brzo původnímu textu hebrejskému, brzo překladu syrskému. Toto faktum odporuje mínění, že armenská Vulgata nám podává skvělý překlad Septuaginty.

Z dlouhé řady překladů spisů patristických vypsal prof. Marr z rukopisů roku 864 ty, které se jinak nevyskytují anebo jen známy jsou ve špatných recensích: tak dvě řeči Timothea jerusalemského (jedna neúplna; druhá jedná o očišťování Panny Marie), řeč Meletia antiochenského (o týdnu po květné neděli následujícím) a lekci Antipatra z Bostry (o Matce Boží a němotě Zachariašově). „Poznamenávám ještě", pokračuje professor Marr, „že se v rukopisech jerusalemských nachází grusinský překlad spisu Hippolytových v témže rozsahu, jak jej skytá rukopis Schatberdský (jejž Marr sám dříve popsal), a že rovněž v témže rozsahu — než kommentář ku Canticu je částečně odtržen — armenský rukopis kláštera sv. Jakuba skytá tyto části Hippolytovy; kommentář ku Canticu opsal jsem z tohoto rukopisu." Tak máme pro tyto až dosud neznámé spisy Hippolytovy tři jak se zdá, velice blízké svědky.

Co se týče hymnů, nalezen byl na Sinaji bohatý material, než žádné zcela staré sbírky.

Ze zpracovaných spisů hagiographických vztahuje se část ještě na epochu jednoty; než spisy dotyčné na hoře Athos sebrané nenabývají žádného podstatného přírůstku; grusinské rukopisy skytaly málo nového, armenské obsahovaly varianty, mezi nimi i důležité.

V klášteře sv. Jakuba objevil Marr armenskou redakci životopisu Nersesa Velkého, kterou v Ečmiadzinu marně hledal. K této epoše přináležejí v klášteře sv. Jakuba nalezený armenský překlad „Obrácení Antiochie" a v grusinském rukopisu z roku 864 obsažené legendy „O nalezení kříže svatou Helenou" a „O nalezení hřebů".

I Džavachovem objevená a opsaná Acta Pilati a Protoevangelium Jacobi klade sem Marr pro řeč archaistickou a naskytující se v nich armenismy.

Na základě tohoto materialu konstatuje Marr intensivní literarní spojení obou církví, poněvadž jsou nejstarší texty grusinské překlady z jazyka armenského nebo jeví silný vliv armenský. To dosvědčuje především velký počet armenismů v grusinském textu obsažených. Pozorování těchto armenismů vede professor Marra k otázce, zda staro-armenská řeč spisovná nebyla zvláštním dialektem.

Druhá epocha církevního rozvoje Armenie a Grusie je podmíněna vlivem řeckým, jenž se zvláště uplatňoval v části země, jež s Kappadocií hraničí.

V zájmu církve řecké je psáno „Obrácení Armenie“, jež se zachovalo v překladě arabském. To je asi původní text. poněvadž překlad řecký. známý pode jmenem „Dějiny Agathangela“. obsahuje pozdější přepracování. V arabském překladě je Řehoř Osvětitel kappadockým missionářem. I církev grusinská oslavovala jej v této době jako svého pastýře. jak patrno ze starého hymnu, jenž na hoře Sinaji se nalezá (číslo 49, 65).

Po nějakou dobu byly asi obě církve společně vlivu řeckému přístupny, neboť oběma jsou společny jisté rysy v překladě bible. jež spočívají na stejně špatném porozumění textu při posledních opravách dle Septuaginty. Než rozdělení nastalo záhy. poněvadž v církvi armenské nabyl převahy vliv syrský. kdežto do církve grusinské vnikal vždy více duch řecký. Toto faktum objasňují opisy evangelií na Sinaji. v nichž staré způsoby čtení jsou vyradirovány a novými nahrazeny. Také četné lekcionáře evangelií jsou sestaveny dle tradice řecké.

Na Sinaji zpracované liturgické památky a ritualy století 10. a 11. vykazují v oddílech Písma svatého mladší text s málem starých ozvěn. Z ritualů je důležitý jerusalemský kanon dvanácti hlavních svátků (rukopis, číslo 37) ze století 10. Vedle Peregrinatio Silviae pokládá jej prof. Marr za nejzajímavější pramen dějin praxe liturgické v Jerusalemě.

Přeložených hymnů řeckých nalezeno bylo množství.

Sem náležejí také překlady grusinského spisovatele Ephraema ze století 11.: Výklad „Skutků apoštolských“ Chrysostoma, 16 „Řečí Řehoře theologa“ a biografie Jana Damascenského.

Kromě toho nalezen byl značný počet menších spisů z jazyka řeckého přeložených. Jak veliký byl vliv řecký a jak oblíbena řeč řecká. ukazují slova řecká do grusinských textů převzatá; ano vyskytají se i celé frase v grusinské transskripci. Také v několika řeckých rukopisech se naskytající grusinské paginování ukazuje. že byly tyto rukopisy pro Grusince určeny. což již poznamenal Gardthausen.

Přímých překladů z řeči syrské bylo jen málo nalezeno. Grusinské „Poučení“ Ephraema syrského obsahovalo starý text se známkami původu syrského. Pochybno bylo to při jiném díle Ephraema „Usvědčení sebe sama“. Ostatně bylo lze konstatovati vliv řeči syrské na grusinské písmo a orthografii.

Ze stop řeči arabské zachovalo se více. Na Sinaji byla nalezena arabská abeceda s grusinskými vysvětlivkami; dále grusinské rukopisy s arabskými číslicemi stran a opačně. Pochybno jest. zda-li v Jerusalemě v rukopise 13. století obsažena „Moudrost Balachvarova“, grusinský překlad „Dějin Barlaama a Josaphata“. je původu arabského nebo syrského. S větší jistotou lze za to míti. že „Vzetí a zboření Jerusalema“ v roce 614 Peršany Marrem na Sinaji nalezené. je původu arabského. Napsáno jest od Stratika, mnicha kláštera Saby, jenž byl svědkem události. a ukazuje obležení v novém světle. Známý arabský text „Vzetí“ jest nedbale sestavený výtah.

I když vezmou se na pomoc jiné ještě materialy, lze přece mluviti jen o čistě zevnějším literarním významu vlivu arabského; vnitřního církevního života Grusinců se nedotkl.

Třetí epocha v církevním rozvoji Grusie a Armenie je národní. Ta nevylučovala zevnějšího vlivu, přináležíť do této doby nejlepší překlady z jazyka řeckého; duch však, jenž zpracoval cizí material, byl národní. Jako nyní obě církve byly rozděleny otázkami vyznání, tak také kráčela literatura obou svými vlastními cestami, které často sobě odporovaly, ano nepřátelské byly.

K národní epoše náležejí výtah ze ztracených spisů grusinského historika století 9., jmenem Schapucha Bagratuni v Jerusalemě, dvě biografie sv. Niny, armenská v klášteře sv. Jakuba a grusinská v synaxariu na Sinaji, armenské „Dějiny svatého kříže Niny“ a úplně zachované zajímavé „Dějiny křesťanských horlitelů, Tatulla, Jutty, Tomáše a Varosa“, obě v klášteře sv. Jakuba.

Historický význam má od Marra v Jerusalemě nalezená biografie Gregoria z Chandzty († 862), jenž vystavěl kláštery v Schatberdu a Klardžetienu na jihozápadní hranici Grusie a ochrancem mnišstva byl. Biografie je napsána 90 let po smrti Řehoře. Obsahuje data o jeho vrstevnících a žácích, líčí život a význam grusinského mnišstva a podává zprávy o kulturních stycích s Palestinou a Byzancem. Druhé velmi důležité dílo je od Džavachova na Sinaji nalezený grusinský kalendář ze století 10. Je sestaven na základě různých národně-církevních tradicí, objasňuje liturgickou praxi palestinských klášterů a obsahuje také data topografická. Marr jmenuje jej nejdůležitějším kalendářem po Calendarium antiquissimum ecclesiae Carthaginiensis a po kalendáři Usurardově.

Kromě toho obsahuje rukopis 10. století na Sinaji (č. 34) kanonický seznam knih obou zákonů, jenž souhlasí se starou tradicí grusinskou. Konečně nalezají se na Sinaji mnohé grusinské hymny, které k tomu poukazují, že profanní spisovatelé grusinští vypracované formy poetické z literatury církevní přijali.

Všeobecná historická cena získaného materialu — vše důležité bylo opsáno nebo fotografováno — je veliká, zvláště vzhledem na armenské a grusinské kláštery v Palestině. Data pro dějiny Grusinců nalezena byla nad míru četná, jakkoli Marr sotva třetinu rukopisů v bibliothece řeckého patriarchatu se nalezajících prohlédnouti mohl. Zde mohou tedy ještě vzácné věci býti ukryty. Nejdůležitější nálezy učinil v postranních glossách a poznámkách. Z nich vysvítá, že Grusinci měli netoliko v Palestině a na hoře Sinaji kláštery a chrámy, nýbrž i v Syrii a blízkosti Antiochie. V postranních glossách a poznámkách nalezají se také data o existenci grusinských kláterních bibliothek, jakož vůbec objasňují život klášterův a jejich příznivce a dobrodince jmenují. Tito jsou ještě důkladněji zaznamenáni v registrech zádušních mší. Z těchto registrů se dovídáme, že grusinské kláštery byly autonomní a později pod vedením kláštera kříže stály. — Další historický pramen tvoří synaxaria a nápisy v Jerusalemě a na Sinaji zachované.

Na význam Grusinců v Palestině poukazuje také veliký počet tam se nalezajících rukopisů. Mělit Grusinci zde svou vlastní bohoslužbu ve vlastní řeči dle vlastních textů a missálů, a to i u hrobu Páně. Jak vysoko již záhy stál duševní život, dokazují biografie Gregoria z Chandzty a rukopis z roku 864 na Sinaji. V posledním, který bohužel je defektní, zachovalo se 52 spisů literatury křesťanské: biografie, patristická díla, kázání, legendy atd. Když pak v století 11. a 12. sílelo království grusinské, skytalo svou ochranu klášterům grusinským v Palestině, tak že egyptští Mameluci byli tím pohnuti zvláštního úředníka k ochraně poutníků grusinských při klášteře sv. kříže vydržovati.

Je tedy material, Marrem a Džavachovem na cestě získaný, bohatý a všestranný; uvádí však na přetřes nové otázky, které na zodpovězení čekají. Nejbližší přání Marrovo však je, by se mu podařilo, kollekce grusinských rukopisů na Athos a v Jerusalemě rovněž tak přesně popsati, jak se stalo s kollekcí sinajskou, ponévadž rukopisy rok od roku vždy více se rozpadají.

Nová díla.

Abbé *F. Klein* v „Le Fait religieux et la manière de l'observer“ zavádí nový způsob apologetiky. Studuje náboženský fakt tak jako studujeme každý jiný fakt, tak jako na př. naturalista studuje plození míšenců, nebo národní hospodář bimetalismus a p. To ho však nikterak nenutí, aby jeho východiskem byla snad kartesianská skepse, nebo aby nějakou fikcí si vypůjčil smýšlení nevěrce a pak snad jak on dle methody, která neví a nechce nic znáti předem, pomalu cestou induktivní dospěl až ke katolické jistotě. Abbé Klein tuto jistotu má a ji chce též sděliti jiným, on zříká se proto jen tradicionelních prostředkův a užívá jiných, které lépe odpovídají a souhlasí s tendencemi lidského myšlení v naší době.

Svazek tento je prvý ze serie, jejíž předmětem bude dogma a apologie. Abychom poznali aspoň stručně jeho plán a obsah, stůjtež zde jeho kapitoly: I. Náboženství jako fakt a jako látka vědeckého studia. II. Determinace náboženského zjevu. III. Náboženský smysl: jeho existence a povaha. IV. Známky náboženského smyslu: universalita, nezničitelnost a užitečnost lidskému pokolení (jak patrno, známky pouze externí nebo socialní!). V. O náboženstvích. VI. Duvody, proč začíti katolicismem a jak jej studovati. VII. Tato poslední kapitola jest věnována „klassifikaci katolických doktrin“.

Dílo samo jest rozhodně interessantní, ale doporučuje více svou literarní formou než hloubkou. Aspoň někteří odborníci se tak projádřili. Příčinu toho vidí v tom, že autor obraceje se k ženskému posluchačstvu byl veden bezděky k tomu, aby obětoval hloubku eleganci. Pro základ, jímž má býti tento svazek pro svazky ostatní, přáli si mnozí více

psychologie. Abychom došli ke konklusím, které po Ciceronovi každý uznává — a ten měl je zase od Platona — totiž k universalitě, nezničitelnosti a prospěšnosti náboženství, bylo by třeba pokusiti se o práci intimnější než je práce Kleinova. Jeho program náboženské psychologie jest leckde kusý a vyžaduje mnoho doplňků, z nichž na některé ho upozornil autor interessantního díla „Esquisse d'une apologie philosophique du christianisme“, abbé Denis.

L'unité morale dans l'université par *J. Rocafort* usiluje o zlepšení universitního ducha a ukazuje prostředek k tomu: podrobiti universitu disciplině, „která jest ve shodě s tradicionelními principy soukromé hodnosti a národní zachovalosti.“ Pak opouštěje povšechné idey, vysvětluje s neobyčejnou otevřeností detailní reformy, o nichž myslí, že zaslouží, aby byly zavedeny do starého universitního mechanismu. Na to obírá se odpovědností, kterou na se bere gymnasium vůči rodině, a klade zvláště důraz na prospěšnost intimně přátelských vztahův učitele a žáka

Pro moc a zdraví země nejsou důležity nové idey, zajímavá paradoxa, subtilné theorie, nýbrž společné idey a tradice; proto úlohou university jest, aby chránila tohoto moralního patrimonia, jímž je společná idea; úlohou university jest, aby zachovala Francii tradicionelní jednotu. (Nezaslouží tento autor i u nás povšimnutí?) Professor bude se tudíž střežiti, aby zasvětil žáky v onu virtuositu ducha, v onu elegantní snad, ale sterilní hru, která paralysuje intellektuelní energii, porušuje pojem povinnosti a vydává člověka individualismu dekadence. On nebude nikdy učiti pochybnostem, které má snad sám, on nikdy nezjeví a nepoví svého neklidu a nepokoje. Ani dilettantismus ani kritika! Professor bude člověkem definitivních rozřešení a solidního přesvědčení; klidně projeví vždycky svou víru v tolerantní spiritualismus: v Boha, duši a svobodu. Žáci, až se stanou muži, zbratří se v respektu pro tuto filosofii — uskuteční mravní jednotu.

Bocafort zcela oprávněně ohlašuje skepticismus jako socialní nebezpečenství. Lituje, že vidí, jak se na universitě propaguje skepse, nebo aspoň jí vyčítá, že rozvíjí přehnaně a upřílišeně kritický smysl, poněvadž jest přesvědčen, že „dítěti“ je třeba dáti víru. Rozumí se, že Bocafort nemyslí na víru náboženskou; na mysli mu tane jakýsi druh filosofické víry. A to jest bod, o nějž se tříští jeho jinak dobré názory. Předně kde jest jednota a souhlas v názorech o filosofické víře, a pak jest absolutně nemožno uložiti professorskému sboru tutéž duševní tendenci a týž system spiritualismu, neurčitého a nejasného ostatně, který Bocafort staví za základ mravní universitní jednoty.

Spis tento jest rozhodně zjevem zajímavým a zaslouží pro své mnohé zdravé a pravdivé výroky, aby i u nás byl oceněn a náležitě povšimnut O nutnosti zachovati národní tradici a tradicionelní jednotu uvažuje se ve Francii dnes více než kdy jindy — proč, je samozřejmo. Je-li tomu tak u národa tak velikého a tak hospodářsky silného, což teprve u nás, kteří jsme tak slabí a tak malí? Caveant consules…

Tolstoï et Dostoïevsky od *Merežkovského,* přeložil hrabě Prozov.

Dílo toto jest dílem kritika a umělce. Kritik rozkládá v něm v prvky povahy dvou velikých kompatriotů, Tolstého a Dostojevského; umělec pak činí z těchto elementů, částečně totožných, částečně protivných živoucí a působící celek, který representuje současnou ruskou duši.

Tolstoj líčí se nám tu ne tak jako velekněz, ale spíše jako myslící a moralisující učitel. Vroucí ctitel a obdivovatel tohoto velikého člověka bude zarmoucen a rozmrzen při četbě jistých stránek, které jsou skutečnou obžalobou Tolstého. Což je pravda, že všechna filosofie, všechno náboženství a všechna bezbožnost Tolstého se dokonává a končí v komfortu a dobrém jídle, v pití, šatě a zvláště v radosti, že má a hodně má? Je pravda, že Tolstoj, který hlásal odloučení a zřeknutí se všech statků tohoto světa, a to tak mocně a povzneseně, aby se byl vyhnul a unikl okamžiku, kdy měl a mohl realisovati to, co hlásal a velebil?

Stál by podivuhodný Tolstoj níže než nějaký kapucín nebo než nějaký frater, který když jednou uznal za evangelické a křesťanské rozdat co má, rozdá to skutečně a provede své přesvědčení a nezůstane pouze u slov? Merežkovský umíněně a rozhodně líčí nám Tolstého jako vědomého křesťana a nevědomého pohana. Tato antithesa stojí věru za to, aby se člověk u ní trochu pozastavil, píše Cl. Besse.

V Dostojevském naopak, ač zdá se nám někdy, že má v sobě něco satanského, je základ duše hluboce a mocně křesťanský. V Merežkovského líčení těchto dvou postav vidíme a cítíme jakési neustálé kolísání dvou obrazů, z nichž jeden representuje křesťanský ideal s jeho nadpřirozenými požadavky a nadpřirozenou přitažlivostí, druhý, zasmušilý, hluboký, tělesný representuje pud a nedisciplovanou sílu zla.

To bylo asi též příčinou, proč Merežkovský dal nejprve své knize titul „Kristus i Antikristus v ruské literatuře“. Pocit ovšem, který si čtenář z četby odnáší, je ten, že každý z nich, Tolstoj i Dostojevský, byli střídavě Kristem a Antikristem, a ne jeden Kristem a druhý Antikristem.

Co se autora týče, chválí se jeho literarní talent, jeho subtilnost v analyse, za to však vyčítá se mu někdy málo jasnosti ve slohu.

La Philosophie religieuse de Pascal et la Pensée contemporain, par *Victor Giraud,* professeur à l'université de Fribourg.

Ze všech velikých spisovatelů 17. století vábí nás k sobě nejvíce autor des Pensées, nás lidi žijící v prvých letech 20. století; Pascal stal se pro nás přítomnější, bližší a aktuelnější než kdy jindy. Fakt tento stal se tak význačný, že cítila a cítí se potřeba studovati ho v něm samém a pro něho samého. To činí i náš autor, který učinil si úlohou podati důkazy a objasniti hluboké důvody aktualnosti náboženské filosofie Pascalovy. Z celé jeho práce vyplývá tolik, že důvody víry Pascalovy jsou precisně tytéž, které se námi dnes na různých stranách pociťují jako obzvláště aktuelní. Nový směr francouzské apologetiky počítá též Pascala mezi předchůdce svých tendencí. Patrno,

že aktualita jeho je skutečným faktem. Erudice autorova se všeobecné obdivuje. Celá paskalovská literatura jest v této malé knize zhuštěna.

V. Lankaš.

Eman. šl. z Lešehradu: **Průseky.** Kritických skizz řada II. Nakladatel Ed. Weinfurter v Praze 1803. Str. 92.

Předměty stručných a obsažných statí těchto jsou: Klinger. Calderon, moderní veršovci i prosateuři francouzští, rovněž i čeští, J. Zeyer, J. Manes a j. Hlavní cena knihy je v udajích. Úvahy a charakteristiky při tolikém množství jmen nemohou býti výstižné; někdy jsou až příliš frasovité. (Str. 16:) „A jaký je tedy účel našeho života plného muk a nepřetržité řady strádání? Véru poetickým způsobem rozluštil Klinger tuto otázku. Na skvostné rytině ‚Kráse' klečí na zářící louce mezi kvetoucími stromy zanícený člověk, jenž odložil znetvořující šat a vzývá nádhernou přírodu." (Str. 49:) „Všichni tito prosateuři [francouzští) kráčejí za jediným cílem, totiž: dostihnouti pravdy mohutnosti duševní."

Jako s úsudkem p. Karáskovým o moderní kritice české. tak ani s úsudkem p. z L. nemohu docela souhlasiti, neboť i tento jest neúplný, leč by se hnětl název „moderní" v jeho smyslu. Jinak zajisté práce na př. Leandra Čecha v rozvoji české kritiky znamenají mnohem více nežli kteréhokoli z uvedených. Na začátky „moderní" kritiky v „Liter. Listech" nemohou modernisté býti příliš hrdi; později arciť na př. p. Šalda značně vynikl jakožto kritik-stylista, nevím však, zdali také jakožto kritik-analytik.

Karel Stecker: **Nauka o nethematické improvisaci varhanní.** Ku potřebě školní, jakož i k soukromému studiu pro samouky a dilettanty. Nakl. Fr. A. Urbánek v Praze 1904. Str. 69. Cena 2 K.

Dílko toto zkušeného odborníka vyhoví znamenitě svému účelu, uvésti ty, kteří se obeznámili se základními poučkami hudby a praxí varhanickou, v jakousi obratnost v preludování. Za naší doby, kdy o dobré varhaníky často bývá potíž, jelikož učitelstvo není s to nebo nechce úřadu toho zastávati, nabývá dílko důležitosti dvojnásobné. Nemůže a nechce ani nahraditi řádného výcviku v umění varhanickém, které zajisté jest velmi důležito, zvláště na venkově, pro umělecký výchov a vkus — právě dnes pořád hlásaný a zanedbávaný — ale dovede aspoň tolik, aby varhaník vycvičil se ve hře hudebně správné, sluchu neurážející.

ThC. Jan Pauly, kaplan a redaktor Věstníku katolického duchovenstva: **Právní rádce pro duchovní správu** v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Sbírka praktických spisů bohoslovných, vydávaná Věstníkem katolického duchovenstva. Dílo prvé. V Praze 1901—1903.

Vzhledem k důležitosti díla tohoto, které dle předmluvy má duchovenstvu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku přispěti k důkladné znalosti jak církevních tak i státních zákonů pro duchovní správu, nebude snad nevhod, podám-li veřejnosti poznámky, které jsem si

při četbě jeho učinil. Nechci jimi odsuzovati, nýbrž jen posloužiti jak čtenářům tak spisovateli pro případné druhé vydání.

Str. 9. Ve větě: »Kdo ve jménu nejsv. Trojice křest svatý přijal, obdržel sice nesmazatelné znamení. .« mělo by se za »sice« vsunouti »na duši«.

Str. 10. Kdo má »intenci církve zachovati«, musí rozumu býti mocen; proto jest věta »když rozumu jest mocen« zbytečna.

Str. 10. Poznámka o zákazu úvodu šestinedělek v domě soukromém mohla býti odůvodněna obřadem úvodu, podle kterého má šestinedělka uvedena býti ode dveří kostela k oltáři. Zníť příslušné rubriky v Rituale Romanum takto: Si qua puerpera post partum... ad Ecclesiam venire voluerit,... ad fores Ecclesiae accedat... Et ipsa ingressa, genuflectit coram Altari et orat...

Str. 11. Odůvodnění by nechybělo ani při zákazu, že nemají býti více než dvě osoby kmotry při křtu. Příčina zákazu je, zameziti přílišné rozmnožení překážky manželské cognatio spiritualis, jak výslovně v citovaném c. 2. se praví: »Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta synoda huic incommodo prohibere, et a cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit, ut unus...«

Ostatně se toto capitulum mělo citovati na rozdíl od následujícího v téže Sessio XXIV. dekretu »De reformatione« správně c. 2. de reform. matr.

Str. 11. Právník v § 3. al. 4 by opatrněji napsal, že dítky nekřtěných se křtíti »smí« místo »mají« v těch a v těch případech.

Str. 13. Nález správního dvoru o nemožnosti změny náboženství mezi 7.—14. rokem věku jejich je z roku 1883 a nikoli 1873.

Str. 13. Odstavec »Ve všech případech, kdyby si rodičové přáli změnu náboženství svých dítek od 7—14 let, dají o tom před farářem své vyjádření za přítomnosti dvou svědků, na základě čehož farář podá žádost ke konsistoři, aby povolení vládní vymohla« je nesprávný, poněvadž změna náboženství dítka mezi 7.—14. rokem věku jeho čl. 2. zákona ze dne 25. května 1868 ř. z. č. 49 se naprosto nedovoluje. Věc je příliš důležita, abychom neuveřejnili citovaného nálezu nejvyššího správního dvoru ze dne 28. června 1883 č. 1447. Zní takto: Der k. k Verwaltungsgerichtshof hat über die Beschwerde des Leopold Schick ca. Entscheidung des k. k. Min. f. C. u. U. vom 8. März 1383 Z. 3603, betreffend die Bestimmung des Religionsbekenntnisses für das Kind Oskar des Beschwerdeführers, nach durchgeführter ö. m. Verhandlung und Anhörung des Adv. Dr. Josef Jerusalem, dann des k. k. Min.-Vizesekr. Karl Freiherrn Jacobi d'Ekholm, zurecht erkannt: Die **Beschwerde wird als unbegründet abgewiesen.** Entscheidungsgründe: Der Beschwerdeführer, welcher mit seiner Gattin von dem israelitischen zu dem römisch-katholischen Bekenntnisse übergetreten ist, will dartun, daß dieser Übertritt auch für seinen Sohn Oskar Geltung habe, ungeachtet Letzterer zur Zeit des Übertrittes das 7. Lebensjahr bereits überschritten hatte. Zu diesem Ende hat Beschwerdeführer den Nachweis unternommen, daß die Bestimmung im Artikel II. Abs. 2 des Gesetzes vom 25. Mai 1868, R.-G.-B. Nr. 49, wonach im Falle eines Religionswechsels der Eltern nur jene Kinder, die das 7. Lebensjahr noch nicht vollendet haben, so zu behandeln sind, als wenn sie erst nach dem Religionswechsel der Eltern geboren wären, ausschließlich nur auf Kinder Anwendung finde, deren Bekenntnis durch Vertrag der Eltern bestimmt werden kann, also nur auf Kinder aus Mischehen (Art. I Abs. 2 l. c.), daß hingegen hinsichtlich aller anderen Kinder die gesetzliche Bestimmung lediglich dahin laute, daß sie, und zwar bis zu ihrem 14. Lebensjahre der Religion der Eltern folgen, wonach sie also auch denselben im Falle eines Religionswechsels unbedingt in das neue Bekenntnis nachfolgen müßten. Allein diese Interpretation der gesetzlichen Bestimmungen ist eine ganz willkürliche. Das Verhältnis der Art. I und II des Gesetzes vom 25. Mai 1868 ist vielmehr das, daß Art. I Anordnungen über die **Bestimmung**, Art. II über die **Änderung** des nach Art. I bestimmten Religionsbekenntnisses trifft; dabei statuiert allerdings Art. I als Regel, daß die Kinder der Religion der Eltern folgen, allein ebenso lautet im Art. II die gesetzliche Regel dahin, daß das nach Art. I (also durch Gesetz oder Vertrag) bestimmte Religionsbekenntnis solange nicht geändert werden darf, bis das Kind aus eigener freien Wahl eine solche Veränderung vornimmt (was es auch nach Art. IV cit. erst nach vollendetem 14. Lebensjahre tun kann). Diese Regel der

Unabänderlichkeit des einmal bestimmten Bekenntnisses der Kinder, sowie die im weiteren Verlaufe des Art. II von dieser Regel für den Fall eines Religionswechsels der Eltern für die Kinder unter 7 Jahren zugelassene Ausnahme bezieht sich ganz offenbar auf *alle* im Art. I normierten Fälle und nicht blos auf den im Abs. 2 daselbst normierten Fall eines vertragsmäßig bestimmten Bekenntnisses, was schon daraus erhellt, daß Art. II im Eingange ganz allgemein sagt: »Das nach dem vorhergehenden Artikel (also nicht blos das nach dem zweiten Absatze dieses Artikels) bestimmte Religionsbekenntnis der Kinder darf in der Regel solange nicht geändert werden« etc., von welcher allgemeinen Anordnung dann wieder alle im weiteren Verfolge dieses Art. II getroffenen Dispositionen abhängig erscheinen, so daß auch diese, einschließlich der Bestimmung über den Fall des Religionswechsels der Eltern, auf *alle* im Art. I begriffenen Fälle zurückbezogen werden müssen. Es würde auch allen Regeln der Auslegung widersprechen, wenn man, wie der Beschwerdeführer will, den hier vorliegenden Fall, in welchem es sich um eine *Änderung* des bereits bestimmten Bekenntnisses eines Kindes handelt, nicht nach Art. II, welcher ausdrücklich und ohne Einschränkung von den Änderungen im Bekenntnisse spricht, sondern nach Art. I Abs. 1, der nicht den Fall einer Änderung, sondern die erste Bestimmung eines Bekenntnisses zum Gegenstande hat, beurteilen wollte. Somit ist der Sinn der gesetzlichen Bestimmung der, daß wie immer das Bekenntnis eines Kindes in Gemäßheit des Art. I bestimmt worden ist, und ohne Unterscheidung, ob diese Bestimmung unmittelbar nach der Regel des Gesetzes oder innerhalb der durch dasselbe zugelassenen Ausnahme durch Vertrag der Eltern erfolgte, dieses so bestimmte Bekenntnis nicht mehr geändert werden darf, und daß hiervon einzig und allein die im weiteren Verlaufe des Art. II statthaft erklärten Ausnahmen, welche aber sämmtlich nur Kinder unter 7 Jahren betreffen, zugelassen sind. Es ist ferner auch nicht richtig, daß diese Norm lediglich aus dem Wortlaute und nicht aus dem Geiste und der erkennbaren Absicht des Gesetzes deduziert werden könnte. Denn, wenn der Beschwerdeführer auf die nicht zu leugnenden Nachteile hinweist, welche eine Verschiedenheit des Religionsbekenntnisses der Eltern und der Kinder im Gefolge hat, so steht denselben doch auch der nicht minder zu berücksichtigende Nachteil für das Kind entgegen, welcher sich aus einem vielleicht sogar wiederholten Eingriffe in die religiöse Erziehung des Kindes und *den Religionsunterricht, der eben zwischen dem 7. und 14. Lebensjahre erteilt wird*, ergeben müßte, und es ist nach dem Wortlaute und dem Zusammenhange aller Bestimmungen des Gesetzes vom 25. Mai 1868 nicht zu bezweifeln, daß der Gesetzgeber diesen letzteren Nachteil für den überwiegenden gehalten und hiernach die gesetzlichen Bestimmungen getroffen hat. Vollends aber wäre nicht abzusehen, warum der Gesetzgeber diesen Nachteil bei einem vertragsmäßig bestimmten Bekenntnisse für größer geachtet haben sollte, als bei einem solchen, dessen Bestimmung lediglich nach dem Gesetze erfolgt ist, und warum er im letzteren Falle störende Eingriffe in die religiöse Erziehung zugelassen hätte, welche er bei einem durch Vertrag bestimmten Bekenntnisse hintanzuhalten bestrebt war. Sonach war die angefochtene Entscheidung, der zufolge das Kind Oskar des Beschwerdeführers in das neugewählte Bekenntnis seinen Eltern nicht nachzufolgen hatte, in der Anordnung des Gesetzes begründet und mußte sonach die Beschwerde abgewiesen werden.

Z nálezu tohoto vzorně jasného a určitého jest patrno, že měniti náboženství dítka mezi 7. a 14. rokem věku jeho není politicky dovoleno hlavně proto, že by bylo na velikou škodu **dítka v době (od 7.—14. roku věku jeho), kdy se v náboženství vyučuje**, změnou náboženství v náboženskou výchovu a ve vyučování náboženství neblaze zasahovati.

Známa je nám ovšem prakse c. k. místodržitelství, že odmítá rabíny, když si stěžují, že vyhověno bylo rodičům nebo poručníkovi a dítko proti čl. I. a II. zákona ze dne 25. května 1868, ř. z. č. 49, bylo pokřtěno. Ale prakse tato zakládá se

1. na výkladě a contrario čl. VIII. téhož zákona, který zní: »Představení, sluhové nebo příslušníci některé církve nebo společnosti náboženské *zdržujte se funkcí* služeb Božích a správy duchovní v příčině příslušníků jiné církve nebo společnosti náboženské, *za něž ti, kdož k tomu právo mají* (tedy rodičové, poručníci a p.) *nežádají*«, a

2. na okolnosti, že politický úřad křest takto udělený pokládá za pouhou pro stát bezvýznamnou církevní funkci.

Nikdo také nepochybuje, že ke křtu za těchto okolností bylo by třeba jenom církevního povolení, podmíněného zárukou o katolickém výchovu, a bláhovo by bylo žádati o povolení politické.

Str. 14. Neškodilo by, ba bylo by třeba, snad pod čárou otisknouti citované §§ 1., 3., 17. a 20., zvláště když na str. 630 nn. se právě §§ 17. a 20. úplně pomíjí.

Str. 15. K žádosti o povolení křtu dospělého člověka připojiti třeba i poznámku o odhlášení z dosavadní společnosti náboženské a přihlášení k církvi katolické.

Str. 18. V posledním odstavci § 5. jest buď vynechati omezení »ve škole« anebo napsati »ve škole i v životě«. Ostatek třeba i dítku z nekatolických rodičů zrozenému a po smrti rodičů katolicky vychovanému odhlásiti se z církve nekatolické u politického úřadu a na rodný a křestný list napsati třeba poznámku, kdy bylo vrchností církevní za katolické uznáno nebo prohlášeno.

Str. 18. Věřícího katolíka uráží počátek § 6.: »Katolík může u nás odpadnouti. anebo může se státi bez vyznání.« Což pak se v »Pr. r.« má dáti návod k odpadnutí nebo bezkonfesnosti? Nebylo by lépe napsati: »Odpadlíkem, apostatou stal by se katolík, jenž by se přihlásil ku protestantství, k církvi reformované . . . a vůbec víry katolické se zřekl.«

Str. 21. Rovněž nelibě zní věta: Dle zákona ze dne 25. května 1868 ř. z. č. 49 II. čl. 4. může každý katolický křesťan po dokonaném 14. roce svého věku z církve katolické vystoupiti . . .

Ostatek tu poznamenati sluší. že se nestejně cituje zákon interkonfesní buď prostě ze dne 25. května 1868 nebo se přidává ř. z. č. 49 nebo ještě článek nebo konečně ještě oddíl zákona jako tuto v § 9. Ve vědecké knize taková různost uráží. Stačí uvésti, čeho třeba nezbytně, totiž ze dne 25. května 1868 ř. z. č. 49 čl. . . .

Str. 22. Nač se ku konci § 9. vytýká zvláště, co nařizuje se v diecesi budějovické, když kniha jest určena pro země československé, a podobné nařízení je také v diecesích jiných, na př. v brněnské?

Str. 22. Na obrat se zase nesmí ve knize určené pro země československé zpovšechňovati nařízení, obsažené v § 10., platné snad jen pro Čechy.

Str. 23. K žádosti o přijetí za čekatele kněžství třeba také domovského listu.

Str. 24. V díle právnickém třeba, pokud jen možno, každou důležitou větu řádně dokládati; doložiti se měla druhá *b* podmínka potřebná ku zřízení kláštera řeholní kongregace.

Ministerské nařízení v odstavci *f)* citované má datum 13., nikoli 16. června a bylo uveřejněno v ř. z. č. 95. Prospělo by první tři paragrafy doslovně připojiti.

Str. 25. Nejen kdo slavný slib složil, jest povinen zachovávati čistotu, poslušnost a čistotu.

Str. 27. Věta »Co se týče . . .« měla býti doložena.

Str. 28. Co poznamenáno ke str. 18. a 21., platí i o větě: »Vystoupení ze řádu po slavných slibech může se státi po 5. apostasii . . .«

Str. 34. Pojednání o dispensi jest velmi nepoměrně stručno.

Str. 35. Zdali jest v definici privilegia překlad latinského alicui slovy určitému předmětu místo Stárkova někomu správnější, posuď laskavý čtenář.

Definice privilegia odiosa jest neurčita, poněvadž není jasno, že také tehdy jest odiosum, když toliko jest proti zákonu, třeba jiným nebylo na ujmu.

Str. 36. Nápis o vyznamenáních zní sice »Vyznamenání duchovenstva v Čechách a na Moravě«, ale vyznamenání moravská zůstala nepovšimnuta.

Str. 37. Právo členů sboru doktorů theologie v Praze mělo býti doloženo.

Str. 38. V odstavci o pravomoci fařářově mohla býti zmínka v učebnicích práva kanonického obvyklá, že i farář mimo pravomoc pro foro interno má jakousi pravomoc řádnou (ordinaria) pro foro externo (půst, svěcení svátků).

Str. 39. Místo »má pravomoci řádné« čti »pravomoc řádnou«.

Str. 40. Nesprávně se nazývají tribunalia po 4 uvedená tribunalia iustitiae; jsou to tribunalia gratiae a tři nad nimi uvedená jsou tribunalia iustitiae.

Rozdíl oboru působnosti datarie a penitenciarie mohl býti určitěji (pro foro externo a pro foro interno) vyznačen.

Str. 42. Proč pak vynecháni patriarchae minores?

V prvním řádku posledního odstavce § 9. doporučuje se místo »našich« napsati »předlitavských«, v posledním pak řádku vynechati pleonastické »podržeti«.

Str. 42. a 43. Obor působnosti ordinariatu a konsistoře nelze obecně vymeziti; jestiť ten, který biskup diecesní vymezí, jakož mimo biskupa diecesního má právo konsistoř předsedati, koho biskup zplnomocní.

Str. 43. Sněm Tridentský nepředpisuje, aby biskup výhradně **osobně** visitoval; zní příslušné místo Sess. XXIV. de ref. c. 3 takto: .. episcopi propriam dioecesim ... ut tota (visitatio) biennio **per se vel visitatores** suos compleatur, visitare non praetermittant.

Str. 43. nn. Způsob visitace opisovati bylo zbytečno, když beztoho každý farní úřad bývá poučen o něm před visitací. Hlavní věci jsou snad všude podle »Pontif. Rom.«, kterého se i Borový přidržel, ale místních diecesních zvláštností bývá více, tak že »Právní rádce«, kdyby měl býti důsledný, musil by si těchto zvláštností povšimnouti a byl by zase nepoměrně rozvláčný. Proto snad by se byla mohla stať tato zkrátiti s poznámkou, že na nepatrné odchylky (na př. se všude nekoná formalně scrutinium) se visituje podle »Pontificale Romanum«.

Str. 50. Poznámky 3. odstavec druhý je také jenom místní platnosti.

Str. 51. Orace »Deus humilium« se říká jenom při visitaci; ostatek se říká orace: »Omnipotens sempiterne Deus, qui facis...« předepsaná »Pontif. Rom.« pro slavné uvítání biskupa.

Str. 53. Kusou větu první třeba doplniti.

Na této stránce bijí v oči dvě tučně (snad poprvé na všech 53 stránkách) vytištěná slova. Stanoví se totiž kvalifikace osob, kterým se mají udělovati kanonikaty; mají prý to býti osoby **zasloužilé a vynikající**. Proč pak právě tato slova s důrazem vytýkati? Ostatek čl. XXII. konkordatu stanoví: »In . . Canonicos non assumentur, nisi sacerdotes, qui et dotes habeant a Canonibus generaliter praescriptas et in cura animarum aut in negotiis ecclesiasticis, seu in disciplinis sacris tradendis **cum laude** versati fuerint«; a třeba dvorními dekrety ze dne 22. října 1733, 11. dubna 1804 a 16. srpna 1805 stanoveno bylo, že z **pravidla** se mají udělovati kathedralní kanonikaty kněžím, kteří buď v duchovní správě nebo jako professoři bohosloví nebo jako představení kněžských seminářů po deset let působili, přece třeba vždy zřetel míti ke zvláštním stanovám kapitol.

Str. 54. V knize, která »Právní rádce« slove, mělo by přece býti více opatrné správnosti, než je právě na této stránce. Praví se: »V Brně a v Mikulově jsou všechny kanonikaty liberae collationis« a přece v Brně děkan se kanonicky volí, arcijáhen jest liberae collationis a ostatní kanovníky jmenuje císař.

O »zřízení« světících biskupství rád bych četl doklady.

Str. 55. Stylisaci prvního řádku třeba opraviti.

§ 14. nemá přesnosti, která se očekává od **právního rádce**; nerozlišuje se mezi vikariaty a děkanstvími: neudává správného počtu děkanství; nazývá arcipryšství (proč ne arcikněžství?) většinou pouhým titulem, ač arcikněži stejná práva mívají nad děkany, jako děkani nad faráři.

Týž paragraf zbytečně poznamenává, na koho biskup brává zřetel při jmenování vikáře. Nezamlouvá se také proto, že nedbá poměrů moravských.

Str. 59. Co do jurisdikce farářovy povšimnuta budiž poznámka ke straně 38.

Str. 60. Kronikářský odstavec o tom, kdo u nás konává missie, mohl býti vynechán, rovněž rada obecná chudým farářům, zažádati u konsistoře za peněžitou podporu na náklad missie. Což tam, kde konsistoř nemá fondu missijního?

Str. 61. Biskupové nemohou ze své pravomoci dovoliti faráři, aby směl applikaci pro populo odložiti na den všední, nýbrž třeba dovolení k tomu u sv. Stolice vymoci.

Str. 62. Iura mere parochialia nejsou přesně vypočtena; lépe jsou v učebnicích práva církevního; farář má právo na pohřby netoliko osadníků, nýbrž vůbec na pohřby všech ve farnosti zemřelých, leda by zemřelý měl jinde rodinnou hrobku nebo poslední vůli jinde chtěl pochován býti. Také iura non mere parochialia, která obsahují functiones parochiales a mere sacerdotales, měla se přesněji vytknouti, když už zde o nich řeč jest.

Proč se voda křestní jmenuje tu jenom očistná?

Str. 63. Právo dispensovati od postu nejlépe se vyměřuje diecesním postním řádem; právo dovolovati služebné práce mělo se určitěji vymeziti.

Co do správy církevního jmění nedbáno poměrů moravských, dle kterých jest farář účetním.

Nedbáno výsad: osvobození od služby vojenské, od povinnosti k poručenství, od povinnosti ubytovati vojsko a sproštění poštovného. (P. d.)

F. V. Krejčí: **Umělecké dílo v literatuře** a jeho výchovná moc. Časové otázky a rozpravy pedagogické, sv. 4. Nákl. Dědictví Komenského v Praze 1903. Str. 75. Cena 1 K 40 h.

Obsah knížky skutečně obsažné, sestavené asi z více statí, není dosti přehledně spořádán, aby mohl několika slovy býti vyjádřen. Především snaží se p. spis. určiti podstatu umění vůbec, pak přechází k umění literarnímu, rozbírá složky jeho a činitele, směry, vlastnosti a účinky atd.

Rozprava skýtá mnoho látky k úvahám, jmenovitě o vzájemném poměru umění a života, o požitku a posuzování děl uměleckých. Chce vyznéti v úvahy o výchovném významu knihy umělecké, avšak v této části jest poněkud skoupá a neurčitá: vznécování duševní aktivity, kultura nitra, „jednota života očištěného, sharmonisovaného a ve všech svých silách roznícené uměleckým krásnem“ a pod. úkoly jsou sice pravdivě naznačeny, avšak neviděti v této formulaci nižádného pokroku na cestě ku konkretnosti, kterou se spisy tohoto druhu pořád honosí. Nevytýkám této neurčitosti za vadu, neboť více o věci v pravdě nesnadno říci: avšak toto má býti právě upozorněním, aby se umění v tomto směru nepřeceňovalo a obor jeho náležité vymezil. P. spis. ovšem spokojuje se konstatováním (73), že naše doba nemá náboženské víry a ztratila důvěru ve filosofii, a proto dle svého stanoviska pouze uznává ohromný význam belletrie; zdali tím však výchov života správně zařízen, jest jiná otázka, a životně zajisté mnohem důležitější. Ukazovati pořád na „řešení“ záhad životních u Tolstého atd. stává už se stejně nechutným, jako bylo od počátku jalovým

O výchov umělecký pokoušejí se professoři a tu a tam kritikové; umělcům z pravidla cos takového ani nenapadne. Není bez významu otázka, kterou jsme zastancům těchto snah už položili, a to k nemalé jich nelibosti: chcete vychovávati pro umění či vychovávati uměním? Mnozí, a nevšední umělci pohrdají davem. Pro mnohá umělecká díla bylo by asi třeba docela jiných lidí, nežli jsou na této zeměkouli. Co tedy? Má mládež a obecenstvo vůbec napřed dostati jiné smysly a jiný rozum, či má toto zatím nechápané umění změnu tu si provésti samo? A dále, jak pak v umění slovesném, jež jest poměrně nejméně formové, má vzdělavatel dáti přednost umění Macharovu či slovům evangelickým (Bůh mi odpusť to srovnání!)? Pravda, novější umění naučilo nás lépe dívati se na přírodu, zvláště na barvitost její; má nás též Mendès anebo naši pražští lvové ulice učiti názoru životnímu? To jsou zásadní otázky, které p. spisovateli a jiným vychovatelům v umění snad jsou již rozřešeny, ale nikoliv ostatním smrtelníkům, majícím právo žádati vysvětlení a důvodů.

Každé dílo lidské jest jednostranné, tak i dílo umělecké i kritické. Nepříjemné však působí, když novější spisovatel, jenžto přece stojí na ramenou starších, šmahem odsuzuje názory minulé, neboť každý směr ať umělecký ať esthetický — pokud vůbec o něm vážně lze mluviti — má svou relativní oprávněnost. A tak i p spis. sotva že zamítl to neb ono ze starší práce po několika řádcích pěkné na to navazuje a dobře

to zužitkuje. Avšak jisté pohrdavé frase už se tak vžily, že se bez nich jak se patří moderní spis ani neobejde. A tato frasovitost jest vedle nedostatku hlubšího podkladu filosofického hlavní vadou spisu.

Na str. 10. čteme: »Z ničeho stvořit celý svět dovedl sice bůh židovské mythologie, ale umění takovýchto zázraků nezná.« P. spis. chtěl tím asi pověděti něco zvláště duchaplného, a budiž mu to odpuštěno, an nezdá se míti ponětí o dosahu svých slov a jak ukrutný nesmysl tu napsal. Též palingenetické haraburdí na str. 11. klademe na týž účet neznalosti. »Nesmírná šířka materiálu zdůvodňuje oprávněnost různých t. zv. literárních směrů, neboť každý z nich neznamená nic jiného nežli smysl pro jisté skupiny látek« (23); co tedy »zdůvodňuje«, zorný úhel či material? V pravdě pokrokovým bylo by odkliditi jedenkrát nesprávné a bezcenné třídění: epika, lyrika, dramatika (44) v tom významu, jak dosud se ho používá; na starověk tu netřeba se ohlížeti, neboť nelogické názvy ty jsou novější. »Prchá-li umělec ze života, stává se to jen tenkrát, je-li v něm zničen člověk — pokud je však v něm živ umělec, drží jej vztyčeného ta tajemná síla, která obrací i jeho zoufalství a bolesti v nové zdroje života pro jiné« (17) — zas několik pseudopsychologických frasí. »Schopenhauer, ale jmenovitě po něm Nietzsche, ukázali, jak rozum, intellekt není jádrem a kořenem lidské bytosti« (41); možná, jak se to »vezme«, ale to už bylo lépe citovati hned na př. Luthera, který se o rozumě vyslovil ještě drastičtěji než Nietzsche.

Ze života náboženského.

Na svátek Tří králů před českými alumny z Germanika a před alumny uherskými, před pozvanými asi 300 hostů rakouských a uherských a francouzských, vyslancem rakousko-uherským a francouzským předčítán u přítomnosti papeže zahajovací dekret k blahoslavení tří uherských mučeníků a francouzské národní hrdinky Johanky z Arku. Uherští mučeníci kanovník ostřihomský Marek Štěpán Kříž, rodem Charvat, a dva jesuitští kněží P. Štěpán Pongrac a Melchior Grodecki-Radvan, umučeni v Košici od Kalvínů 7. září 1618 za bouří náboženských na rozkaz Rákocziho. Mučeníci tito podle všeho rodem jsou Slované; jisto je to o Charvatu Křížovi a Poláku-Moravanu Grodeckém. Pongrac rodem Sedmihraďan, byl spíše asi Rumun než Slovan. V dekretu nazýváni: Crisinus, Pongracz a Grodecz, latinisováni a maďarisováni. Strýc Grodeckého byl biskupem olomouckým (1574). Melch. Grodecki narodil se v Těšíně, byl ze slezské větve Grodeckých-Radvanů, která tehdy ve všech třech zemích měla své členy: na Moravě, ve Slezsku i v Polsce. Známost slovanských jazyků, polského, českého a slováckého to byla, jež ho uschopnila pro činnost v Uhrách, kdež i slávy své nabyl.

Papež Pius X za krátkou dobu svého panování skutečně ukazuje se jako papež reformní. A sice — což je velmi diskretní a šetrné — nejdřív reformní pro Italii, která reformy života církevního zajisté před jinými potřebovala, a která jako nejbližší „svícnu“ měla by svítiti také nejlepším světlem. Papež Pius X chce zbaviti se obavy, již v listě o reformě hudby chrámové projadřuje slovy Benedikta XIV „doufám, že katoličtí poutníci neodcházeji z Říma pohoršeni našimi zvyky.“ Na tuto povinnost katolické církve italské kněžstvo tedy upozornil již a

zasahovati chce i dále reformní rukou svou, kde bude třeba Za tím asi úmyslem též ústupností vůči mladým a svým listem o křesťanské demokracii především toho se dožaduje, aby panoval smír a láska uvnitř řad katolických. Církevní zpěv a hudbu vrátiti chce na stanovisko vážného a důstojného způsobu: dělá ústupky době, ale zachovává staré a dobré a obnovuje je. Činí to ostatně ne bez porady mistrů hudebních, z nichž zřídil komisi pro opravu církevní hudby a církevního zpěvu v Italii (Perosi, Cappocci, Mancini, Kanzler a j. chvalně známá jména ve světě hudebním). Podobně prý vložiti míní na srdce kněžstvu též uměleckou péči o chrámy, lásku ke starému rázovitému umění a doplňování novými vhodnými formami, co opravy potřebuje. Není asi náhodou, nýbrž schválně volen papežem Piem X k reformě hudby chrámové rok 13. centenaria papeže Řehoře V (604—1904), jenž první zpěv církevní reformoval a zdokonalil tak, že vtiskl ráz svůj zpěvu tomuto a po něm i choral církevní jméno nosí. Pro opravu a ustálení kanonického práva církevního zřízena býti má též zvláštní komise, jíž by vedle biblické připadl zajisté velmi důležitý opravný úkol v církvi.

Snad vzbuzená opět sporná otázka „veta" při volbě papežské, zřízení komise uspíšila. K nemalým opravám náleží jistě též uvolnění etiketty vatikanské. Biblické komisi jednou stranou dostalo se od papežské autority normy, jakou může pracovati, totiž odsouzením exegetických spisů fancouzského prof. Alfreda Loisy.[1]) Učený tento biblista již od let osmdesátých bouří svými smělými a novými výklady theologické mínění francouzské jsa původcem celého směru exegetického ve Francii a Italii — „loisismu". Zažil také velmi mnoho censur a i skutečného pronásledování od protivníků svých. Přece však neohroženost a osobní mravní neposkvrněnost jeho získávala mu velmi mnoho přívrženců přes všecku smělost vývodů jeho. Ani censury biskupů nedovedly jich od něho odvrátiti. Úsudek všech rozvážných biblistů zní, že prof. Loisy zašel příliš daleko A dosud vždy pokorně podroboval se každé censuře a přijal též s pokorou i výrok inkvisiční z Říma, jímž kongregace indexu díla jeho prohlašuje za bludůplná. Přátelé Loisyho hájí, že blud jeho spočívá pouze v nové methodě, či spíše v tom, že kritikové Loisyho této methody jeho nechápou; Loisy drže se přísného historismu při výkladu bible, nechtěl víc než co historického v bibli je, historicky rozebrati a osvětliti; nadpřirozenou stránku pomíjeje prý ji nepopíral. Upřílišený historismus Loisyho narazil však na pevné tradiční domněnky dosavadního světa theologického, jichž nemožno tak jen jedním rázem odložiti a novou domněnkou nahraditi. Proti Loisymu však exegetové hájí většinou jen nejvyšší a nej-

[1] S Loisym censurován kongregací indexovou i stoupenec a přítel jeho Alber Houtin Zavrženy pak od Houtina: »La question biblique chez les catholique de France au XIX siècle«; a »Mes difficultés avec mon Évêque« (»Otázka biblická a katolická ve Francii v 19. stol.« »Moje nesnáze s mým biskupem«). Od Alfreda Loisy zavrženy spisy: »La Réligion d'Israël« »L'Évangile et l'Église« »Études évangeliques« »Autour d'un petit livre« (»o malé knize«) »Le quatrième Évangile.«

základnější názory a články křesťanské věrouky; v menších věcech a podrobnostech jej propouštějíce, a to je proň právě osudno.

Obránci katolické tradice zvláště poslední dvě leta velmi horlivě jali se hájiti evangelia, z nichž Janovo vůbec nová škola zavrhuje a ostatní prohlašuje za kompilaci pověstí a názorův první doby křesťanské. Radikalní exegetická škola katolická shoduje se tu úplně s protestantskými exegety „historisty" a „racionalisty", berlínským Harnackem a oxfordským Sandayem. I proti Loisymu proto viděli se nuceni hájiti božství Páně, ač Loisy sám v polemice s Harnackovým „Wesen des Christentums" téhož úkolu se podjal proti berlínskému protestantskému exegetovi.

Že ostatně v Římě nejsou nepřístupni změně, kde dosud nepodezřelá mylná tradice vládla, ukázali jak tím, že projevili souhlas s názory P. Grisara na katolickém sjezdě učeném v Mnichově pronešenými, tak teď i papež Pius X. svou ochotou, necoufati před důsledky poznaného omylu.

V kostele svatého Marka uctívaly se dosud ostatky nějaké mučenice pod jmenem Fortissima v katakombách nalezené Ale archeolog baron Kanzler dopátral se, že Fortissima nebyla mučenicí, ale obyčejnou křesťanskou ženou, jejíž tělo pochováno v katakombě svaté Cyriaky. Když před dvěma sty lety tělo nalezeno, souzeno z malé „ampully", že v ní uschována byla krev mučenice tam pochované. Novější bádání však objevilo, že takové ampullky (žbánečky) neobsahovaly krev, ani víno svěcené, nebo vodu svěcenou, leda v řídkých případech, nýbrž že to byly nádobky se silnými essencemi voňavými. Usazenina z těchto essencí byla červenavá, a často i roucha podobnými skvrnami potřísněna. Když pak usazeninu a skvrny tyto pálili, cítiti bylo zřetelnou vůni voňavky. Fortissima tedy na žádost svatého Otce z chrámu sv. Marka odstraněna a tělesné pozůstatky její přeneseny do katakomby, kdež dříve odpočívala. Tato neohroženost rozrušiti lidu dvousetletou tradici, jakmile původ její zjevil se založen na omylu, potrvá-li dále a v podobných třeba i vážnějších případech, se osvědčí, přispěje mnoho k očistě a protříbení života církevního.

Velmi čilou vědeckou diskussi v Německu vyvolal spis dominikána P. Denifle „Luther und Luthertum", ač teprv první část díla vydána. Do boje proti „hanobiteli" Luthera vytáhli nejznamenitější protestantští theologové v čele s Harnackem a Seebergem. Fakt uváděných však popříti nemohou, pouze důsledky logické z nich odmítají, jak dosud vůbec u Luthra s jejich strany činěno.

Stejně však jako tento útok z venku odrážeti musejí „pravověrní" útoky i z vnitř činěné. A tak dostali se zas jednou v plném ohni do sebe mladí se starými bohoslovy evangelickými. Při tom mladým i starým uklouzne sem tam zajímavé přiznání. Tak mladí liberalní vytýkají konservativním starým, že ve své církevnické úzkosti cítí se spíš blíže katolíkům a stále se kloní k míru s nimi, místo co by proti nim bojovali. Za to zase staří vytýkají mladým a liberalním, že veškeru podstatu luteranismu ztenčili na pouhý odpor proti Římu a vše ostatní positivní z náboženství protestantského již vypudili a vytrousili. Opravdu

věřící protestanté zatouží dnes mnohdy po návratu ke katolictví a v Německu začíná tentýž proud, jenž v Anglii se vyjádřil ritualismem, jen že Němci nelpí na ritu, ale jdou hlouběji, k duchu a po tom touží. Vidět to z brošury superintendenta H. Opitze („Das Bekenntnis meines Gewissens"), v níž tento lituje odtržení za reformace a zrovna vypisuje přednosti katolicismu a uznává jej za původní apoštolskou církev.

Po vzoru „Jednoty českého katolického duchovenstva v království Českém" utvořila se minulý měsíc v Čechách též „Jednota německého kněžstva v Čechách" („Verband der deutschen katholischen Geistlichkeit Böhmens"). Sídlo zůstalo zatím v Litoměřicích. Na ustavující schůzi bylo asi 40 kněží.

Jakýsi přispěvatel „statistik" přináší v „Korrespondenzblattu" pro katolický klerus rakouský, číslice o hnutí odpadlickém od r. 1898 do r. 1902 v českomoravských diecesích. Podle toho ve všech sedmi diecesích tří zemí československých odpadlo r. 1898 1177, r. 1899 3944, r. 1900 3299, roku 1901 4196, roku 1902 2386, celkem za pětiletí 14.902 duší. Z toho odpadlo v samé litoměřické diecesi 9677 duší! Po litoměřické zasažena nejvíc olomoucká: 2097 duší, pražská ztratila 1338 duší, královéhradecká 1215 duší. Nejméně ztratila budějovická, jen 60 duší, jež obrácením 71 duší více než nahraženy. Také v brněnské a vratislavské porovnají-li se odpady s počtem obrácení, nejeví hnutí účinku skoro žádného. V brněnské diecesi odpadlo 357, vrátilo se 222 duší, tak že hnutím prvě od Říma ztraceno asi na 100 duší, ve vratislavské odešlo z církve 158 duší, přišlo zpět 281 duší, tu je plus rovno brněnskému minus. Celkem proti odpadlým stojí 3199 vrátivších se. Skutečného úbytku měla diecese litoměřická 8849, olomoucká 1349, pražská 899 a královéhradecká 585, brněnská 135 duší. Podle toho je zřejmo, že ve hnutí tom působily všecky možné vzpružiny života veřejného: politické, hospodářské, socialní, nacionalní, mravní a nejméně snad náboženské, sice jinak by nebylo vysvětlitelno, proč právě litoměřická a olomoucká diecese jsou nejodpadličtější. Jsouť zřejmě tyto dvě i socialně i mravně nejrozrušenější.

U příležitosti své visitace v Kladsku učinil kardinal arcibiskup pražský svou návštěvu císaři německému Vilémovi. Za návštěvy, jež prý nestala se jen spontanně, nýbrž na vyzvání a domluvu z obou stran, jednalo prý se též o úpravu přesahujících diecesí česko-pruských. Zasahujeť pražská do Prus (Kladsko), též olomoucká do pruského Slezska, a za to zase vratislavská přesahuje k nám do rakouského Slezska. Nabídnuto prý císaři Vilémovi, aby tyto anomalie byly odstraněny, tím že by se přesahující kusy jednoduše vyměnily. Pražská by Kladsko pustila, olomoucká pak své „Moravce" slezské (Ratibořsko) popustila Vratislavi, za to vratislavská by ustoupila Těšínsko, jež by přidáno bylo ku krakovské diecesi. K tomu podotýká jeden konservativní list polský, že není pravděpodobné, aby Prusko na to přistoupilo. Nepokládáť přibráním Slezska historii pruských záborů za skončenu. Po sedmileté válce také by byli mohli už upraviti poměry diecesí, kdyby nebyli na obou stranách troufali, že tak to nezůstane. Rakousko doufalo, že ztraceného nabude znova,

a Prusko, že si časem vezme ostatek. Dodnes pak zdá se jen, že pruské naděje ještě nepotuchly, kdežto Rakousko o navrácení Slezska přestalo už dávno snít.

Když nedávno posvěcen ruský první chrám v italské Florencii, povzdechly si „Národní Listy", že proč ruské pravoslavné kruhy nestarají se o to, aby pravoslavný chrám povznesl se už jednou na Moravě nad hrobem svatého Methoděje, což prý přece už dávno z piety k apoštolům slovanským, jež pravoslavná církev spolu s námi ctí, měla učiniti. Tento povzdech s velkou radostí kvituje „Cerkovnyj Věstnik" petrohradský. Nám je divné, jak to najednou „první český liberalní" žurnal dovedl se tak „klerikalně" rozstesknit! Po našich chrámech tak netesknívá a kdyby jeho patroni měli choditi do pravoslavného chrámu, teskníli by po něm asi velmi brzo ještě méně!

V „Études" opravuje P. Gros den úmrtí sv. Františka Xaver. Podle jeho výzkumů z nových pramenů nebyl to 2. prosinec 1552, nýbrž už 27. listopad téhož roku. List mladého čínského křesťana Antonio de Santa-Fé, jenž jediný byl při smrti světcově, prý o tom svědčí.

Francouzská vláda ve svém protikongregačním ruchu narazila najednou na nedůtklivý nacionalismus francouzský, ale zdá se, že ani toto potknutí jí neuškodí. Ochrancům jejím jde liberalismus a „protiklerikalismus" nad národnost.

Elsaský poslanec na říšském sněmu německém a obránce francouzského živlu proti návalu germanisace, slovutný kazatel a učenec P. Delsor byl pozván nedávno do francouzského města Luneville, kdež býval ředitelem školy, aby tu promluvil o příčinách ruchu proti náboženství ve Francii. Ale prefekt státní po příjezdu P. Delsora ihned ho z Francie vykázal a mluvit mu nedovolil z důvodu, že jako německý poddaný a cizozemec nesmí mluvit v politické schůzi ve Francii. Pro toto prohlášení francouzského Elsasana za „cizozemce" strhli odpůrci vlády veliký povyk. Elsasko a Lotrinsko podle zachovávané dosud piety nepočítáno k cizozemí, tamní Francouzi počítáni za domácí a ba ještě před domácími všude okázale připouštěni ve všecky úřady a povyšováni. Vytýkáno Combesovi, že on teprv teď formalně schválil zabrání obou zemí Německem a vzdal se nároků na revanche, žádný Francouz se toho dosud neodvážil. Ale lože zednářské a socialisté přes to drží vládu, třeba jí takové výtky v lidu půdu podrývaly tím spíše, že Combes slíbil kapitalistům sestátnění soukromých drah za podmínek velmi výhodných a socialistum zase slíbil provésti odloučení církve od státu a pardon bursám dělnickým, jež pro zneužívání moci své měly býti souzeny.

Loňské bouře charvatské odrazily se nepříznivě i na poměrech církevních. Arcibiskup záhřebský Posilovič vydal minulý měsíc list pastýřský ke svému kněžstvu, kde z jednotlivého případu vycházeje, káře neopatrné a nerozvážné jednání, jaké kněžstvu za vinu kladly úřady. Podlehl arcibiskup v tom ohledu asi stížnostem, jimiž ho liberalní vláda charvatská zahrnovala. Rada, aby se kněžstvo co nejvíce zdržovalo agitací politických, přišla velmi vhod liberalním stranám uvnitř i vně Charvatska.

Zprávy, jež už v letě se rozšířily, že konečně mezi laickým živlem a hierarchií pravoslavnou v Bosně nastalo jakési vyrovnání, a že i jednání o novém statutě s vládou povede snad k cíli, se konečně potvrdily a jednání a smíření zahájeno na všech stranách. Je to významno, že tento obrat nastal po smrti správce Bosny Kállaye. Možno souditi odtud, kdo byl asi hlavním kalitelem poměrů církevních v Bosně. Statut jím navržený narazil na nesmířitelnou oposici lidu srbského, a musil též, neboť všecku samosprávu lidu odnímal. Hierarchie, jako povolný nástroj, se ovšem nebránila statutu tomu, už i proto ne, že moc její rozšiřoval. Nově vypracovaný statut a oběma stranami laiky i hierarchií přijatý a vládě předložený a jí též až na některé maličkosti schválený, schválený rovněž cařihradským patriarchou, ustanovuje: Církev pravoslavná v Bosně a Hercegovině řídí se církevním sněmem. Do sněmu volí lid své zástupce vedle zástupců kleru a biskupů. Sněm schází se střídavě v Sarajevě a v Mostaru. Náleží do oboru jeho vše, co se týká správy jmění církevního a zevnějších pořádků církevních, jakož i materielní správa školství pravoslavného. Duchovenstvo a učitelstvo stojí pod patronatem obcí pravoslavných; obce je ustanovují a vydržují. Vláda dávati bude ročně příspěvku 600.000 korun na udržování církve a škol. Veškeren ostatní náklad uhradí se autonomním příspěvkem rozvrženým na členy pravoslavných obcí. Patriarcha cařihradský, pod jehož vrchní moc Bosna dosud náleží a vláda vyhradili si tato práva: Lid nebude vybírat vyššího duchovenstva. Biskupy jmenuje vláda a schvaluje patriarcha, slibují však, říditi se přáním národa. Členy konsistoří jmenuje pak biskup příslušný sám, bez vlivu laického. Už na počátku správy Kállayovy byla moc patriarchova nad Bosnou omezena až na pouhou formalní vrchní moc, patriarcha teď se pokoušel sesíliti svůj vliv, ale marně, vláda bosenská trvá na tom, že tak je to vhodnější a zcela dostatečné. A není proč želeti toho, že patriarchie svůj vliv i v Bosně ztratila.

Zajímavé věci odhalil nedávno svým žalobným spisem exarcha bulharský v Cařihradě stěžuje si na patriarchu řeckého a řecké biskupy i obyvatelstvo řecké, jak po celé Macedonii pronásleduje a utiskuje živel bulharský nejen v církevních a národních, ale ve všech záležitostech. Protest podán velkému vezírovi a ovšem v řeckých kruzích vyvolal poplach a zmatek. Fanar zkrátka vše popřel. V memorandu však vypočítávány případy a udáno místo, osoby i čas všech násilností řeckých. Předně Řekové kde mohou hledí Bulhary odtrhnouti od exarchatu, od „schismatické“ církve bulharské a navrátiti v lůno patriarchatu. A tato horlivost přechází často v násilí. V časích bouřlivých povolají si při tom Řekové na pomoc i rámě turecké policie. A tato majíc zájem na tom, aby „podezřelého“ živlu bylo co nejméně, ochotně pomáhá dělat z Bulharů Řeky. Kdo se nedá obrátit udán jest od Řeků jako „komita“ (člen výboru povstaleckého) a očerňován tak, že je zničen. Exarch uvádí případy ze Sěresu, Trnova, Strumice, Dojranu, Petriče, kdež Bulhaři násilím „obraceni“, zavíráni a mučeni, a od úřadů tureckých jim jednoduše rozkázáno, že musejí být Řeky a ne Bulhary.

V okresích kosturském a vodenském bulharským zahradníkům a jiným řemeslníkům byly odřeknuty pasy na cesty do Cařihradu, a praveno jim, že dříve povolení nedostanou, až přinesou stvrzení od řeckého biskupa, že již od exarchy přestoupili k patriarchovi. V Soluni policejní komisař povolal k sobě i vážené místní Bulhary a nutil je k přestupu, sice jinak že budou zavřeni či vyhnáni. Řečtí biskupové beze všech okolků přijdou do bulharské vesnice a rozkážou zavříti bulharský kostel, anebo jsou-li jenom dva tři Řeci v místě, kostel se odevzdá jim, a celá osada, jež si ho byla postavila, zůstane najednou bez chrámu. A i kdyby krásně si hned postaviti chtěla místo uzmutého nový, nedostane povolení, nebo aspoň ne snadno!

Tarnovský biskup Wałęga obnovil v adventě zákaz, aby věřící nečetli listů socialistických, ani vydávaných stranou lidovou a stranou P. Stojałowského. Za příčinu, proč zákaz nebožtíka biskupa Łobosa obnovuje, udává velikou zpustlost v lidu a neváźnost k náboženství a ke kněžstvu nikdy dříve nepozorovanou. Přirozeně prý tento náboženský úpadek nastati nemohl, neboť kněžstva neubývá, naopak přibylo ho, činnost jeho je širší než dříve (ve spolcích dělnických a rolnických, v ochranovnách dětských a j.). Ale rozvázány a rozpoutány vášně lidské nemírnou agitací stran radikalních a podvratných, které při své agitaci ani náboženství lidu nešetřily a na ně zvláště útočí. Biskup a kněžstvo se do politiky nemíchají, neurčují, ke které straně se kdo má přidati, koho voliti, ale nemohou pominouti mlčením, když do lidu vnáší se nauky nekřesťanské, sející jen a jen nenávist. — Strana lidová na tento zákaz odpověděla velmi prudkou, nezřízenou agitací proti biskupu samému a proti kněžstvu, citujíc sama Písmo Starého i Nového Zákona proti biskupovi jako jeho rušiteli.

Americký „niezależny kościół“ — polská nezávislá církev — „biskupa“ Kozłowského jest v rozhodném úpadku. Ode dvou let nezaloženo už žádného nového sboru. Lid stále více odvrací se od svých „niezależnych“ kněží, kteří svou nezávislost osvědčovali stále leda nevázaným životem. Nezávislí ztratili také poslední dobu dva své hlavní listy, chicagskou „Reformu“ a „Gazetu Pittsburskou“, které zanikly z nedostatku odběratelů — vždy smutné znamení horlivosti pro stranu.

Ruské konservativní a církevní listy polekány nedávno zvěstí, že vláda chce zostřiti zákony proti „rozkolu“ namířené. Zvěst ta sotva by však shodovala se s přáním ušlechtilejších a prohlédavějších lidí samého církevně-pravoslavného tábora. V Taganceva vydání nového trestního zákonníka nedávno vyšlém podotýká učený právník tento (N. S. Tagancev) sám, že směr zákonodárství ruského s ohledem na rozkol shoduje se s názorem vlád ruských, jež stále mírněji a liberalněji pohlížejí na věroučné bludy sektařů. Po přesvědčení redakční komise, jež trestní zákonník opravovala, také prý mírná ustanovení o rozkolu budou spíše uklidňovat a přispějí lépe k uklidnění té zamknutosti v sobě a nenávisti k pravoslavnému okolí, jimiž rozkolníci se dosud bránili.

Také v missionářských kruzích, které působí nejvíce mezi sektaři a snaží se vrátiti je do lůna mateřské církve, nabývá vrchu

přesvědčení, že jen mírností a láskou a ne nadávkami, výsměchem a nelítostným usvědčováním mohou získati srdce pobloudilých. Nezřídka samy „Eparchialné Vědomosti“, úřední to biskupské věstníky, vytýkají každé takové přenáhlení missionářů jako škodlivé. Archangelské na př. uvádějíce případ z loňského leta, kde missionář usvědčoval sektařku slovy sv. Cyrilla Alex., jenž ty, kdo se vzdalují svátostí, církve a svatých Kristových, nazývá nepřáteli Božími a přátely ďáblovými, a praví, že tento citat ze sv. Otce zmařil všecku další možnost rozpravy se sektaři. Urazili se a rozhněvali a už nepřišli. Třeba prý tedy varovati se nejen vlastních hrubých a nelítostných výrazův, ale ani podobných výrazů Písma sv. nebo sv. Otců neužívati.

Rozhojnila se loňského roku literatura o nutnosti, aby církev pravoslavná v Rusku opravila a pozměnila svou dosavadní organisaci. Tak Papkov v objemné brošurce zabýval se opravou farní organisace a obce, Tichomirov zprvu v „Mosk. Věd.“ a potom samostatně vydal spisek („Zaprosy žizni i naše cerkovnoje upravlenie“, Otázky životní a naše církevní správa), v němž upozorňuje na zastaralost a neživost správy církevní. Otázkou tou v „Bogoslov. Věstniku“ v posledních sešitech loňského ročníku zabýval se též kanonista professor N. A. Zaozerský. Také on praví, že veškerá činnost hierarchie převrátila se dnes v kancelář a uprášená úřední akta. Papírem souvisí kancelář tato s lidem; jiného styku mezi nimi není, vyjma nějakou tu cestu visitační, na níž lid biskupa vidí přijížděti, žehnati a odjížděti, při čemž tvoří pouze němý špalír. Živého obcování a sdílení mezi nimi není. Touto neživostí, kancelářskou formalitou trpí styk biskupa s osadami farními a se vším lidem, ale také styk centralní správy s podřízenými eparchiemi. Církev pravoslavná trpí veliké škody rozštěpením a odcizením svých sil. A síly tyto jsou: síla společensko-mravní autority — biskupi; síla subjektivní planoucí víry — světci a horlitelé; síla bohoslovné vědy; síla intelligence životní — spisovatelé a umělci. Tyto čtyry síly nemají pojítka mezi sebou, nepůsobí družně, ba jedna druhou ochromuje.

A prostředkem nápravy podle Zaozerského by bylo obnovení starých sborů církevních. Ejhle volání jak u nás — po synodách časově zřízených! Sbor takový měl by se scházeti pravidelně aspoň jednou za tři leta. Skládal by se z biskupů, kleru, mnichův a ze zástupců intelligence i lidu. Rozhodující hlas by měli pouze biskupi, ostatní by měli hlas poradný. Počet členstva by se mohl stanovit takový, že by vysílal klerus, řehole a laici dvakrát či třikrát tak velký počet členů, kolik by bylo biskupů. Bylo-li by biskupů 50, bylo by ostatních zástupců 150. Ve sboru předsedal by biskup sídelního města ve spolku s menším sborem, dnešním sv. Synodem, t. j. třemi metropolity a 4 biskupy v synodě zasedajícími. Podle vzoru tohoto všeobecného sboru upravily by se i eparchialné-diecesní sbory. Do nich možno by bylo volit po dvou z kleru a po šesti světských zástupcích z každého děkanství. Sbory všeobecný a diecesní zaměstnávaly by se všemi záležitostmi, jež spadají v obor správy církevní. Podmínkou pro zvolení do sboru byl by neúhonný život a plnění křesťanských povinností.

Co u nás vládu i ten mírný příspěvek děkanský mrzí, v Rusku děkani „blahočinní“ mají většinou od státu plat dosti značný 100 až 500 rublů i více ročně (1300 korun). Nedávno na eparchialném sjezdu ufijském usneseno, aby i těm děkanům, kteří nemají od státu platu, bylo dáváno též 500 rublů ročně. K tomu mají přispět 200 rublů kostely v děkanství a 300 rublů diecesní závod svíčkový. Svíčkové závody — v pravoslavném chrámě spotřebuje se velmi mnoho svíček — jež skoro v každé diecesi již zřízeny jsou velmi vydatným zdrojem příjmů na potřeby církve v diecesi, na něž dle dnešních zákonů není možno příspěvku stálého vymáhati. V jiných diecesích platy děkanské jsou různé, obyčejně menší. Tak smolenský sjezd duchovenský určil platy děkanské od 25 do 250 rublů ročně podle počtu far a velikosti děkanství.

Řecká církev patriarchalní má zvláštní školu, školu totiž, na níž se studuje na biskupa. Je to bohoslovný ústav na ostrově Chalki pod vedením stavropolského biskupa. Ze školy této, jež k hodnosti biskupského semeniště povýšena byla od nynějšího patriarchy Jachima III za prvního jeho panování (1878—1884) vycházejí kněži s názvem didaskalos. Didaskalos přibírán ihned do kanceláři diecesních, a na to do kanceláře patriarchalní. Tak prodělá napřed veškeru biskupskou praxi, načež po třech letech již je „vhodným čekatelem“ stolce biskupského nebo arcibiskupského. Zajisté pro kancelářské vedení církve nemůže být osudnějšího způsobu!

Věda a umění.

Letoší první svazek časopisu „Matice Moravské“ přináší z péra pana prof. Vincence Praska zdrcující posudek o nejnovější práci zemského archiváře Bretholza: 14. a 15. svazku „Diplomatáře moravského“. Pro moravskou vědu našich Němců je to kritika opravdu smrtelná. Výtky týkají se regest k listinám připojených a celé úpravy diplomatáře. Učený náš kritik vytýká hlavně takové věci: Nynější vydavatel „Diplomatáře moravského“ se ve starší topografii moravské vůbec nevyzná, nevšímá si dřívějších svazků „Diplomatáře“ a své nové svazky odlišně upravil a chce vůbec nový system zavésti, a ze zemského „Diplomatáře“ míní vyloučiti vše, co není v zemském archivu. Místopis Moravy nezná ani starý ani nový, kde nic neví, neradí se ani s mapou ani s prameny, mění samovolně a libovolně jména místní. Mate často jednu osadu s druhou, nezná hranic ani diecesních ani zemských, nezná právního zřízení země v minulosti. Nad škandalní touto lehkovážností volá p. prof. Prasek: „Nejkřiklavějším činem literarním jest a zůstane, že se Bretholz opovážil na veřejnost s takovou primitivnou topografií moravskou Volnému a Brandlovi na posměch...! Co pak učinil nebo zanedbal, to učinil ne jako soukromý

učenec, nýbrž jmenem celé země v díle monumentalním, jakým jest ‚Codex Diplomaticus Moraviae', čímž se stala příhana celé zemi!"

Professor Pekař o Masarykově Husovi píše v „Č. Č. H." IX. 354: „Ostatek i ve své nepodařené obraně prozrazuje prof. Masaryk, že české reformaci nedobře rozumí — praví totiž, že v obeslání koncilu (Basilejského) vidí opuštění reformního stanoviska, slabost a počátek konce. Ale Čechové nechtěli se odloučiti od církve, jednání s koncilem Basilejským je přirozeným důsledkem jejich stanoviska. Tu jsme u výtky, kterou jsem prof. Masarykovi učinil, že užívá Husa na protestantsko. Vidíme (a mohli bychom z výkladů Masarykových o Husovi vůbec to doložiti ještě dokonaleji), že jedna z příčin toho tkví v Masarykově nedokonalé znalosti Husa a českého stanoviska vůbec. V Husovi je, pravda, hodně protestantského, ale ještě víc středověko-katolického; historik musí dbáti obou stránek — jen stranník může si voliti jedinou."

Týž „Č. Č. H." (1904, str. 98) obrací se proti našemu loňskému článku o Husovi (Dr. K. Římský, Kdy stanoveny články víry bludům Husovým protivné? 1903), nazývaje výsledek jeho „takořka nicotným", jelikož odsouzené články nevyjadřují vždy skutečného učení Husova, které prý od zlomyslných svědků bylo překrouceno ve smysl kacířský. Toto snad lze v některých částkách připustiti, jakož často (i dosud) skuteční neb domnělí strážcové víry rádi zaostřují výroky jim nějak nesympathické ve smysl bludařský. Avšak páni husité také rádi překrucují; v tomto případě p. ref. „Č. Č. H." aspoň zapomíná, že článek Dra. K. Římského má docela jiný účel než vyšetřovati, čemu Hus učil a neučil, a v tom směru že výsledek jeho je zcela přesně odůvodněn.

Roku 1900 vydal Pascal knihu o požáru Říma r. 68 L'incendio di Roma e i primi Cristiani. O ní píše J. Goll v „Č. Č. H." IX. 365: „Bylo očekávati, že kniha vyvolá oprávněný odpor. Knize samé polemika prospěla, tak že roku 1901 vyšla v druhém vydání. Také u nás vzbudila ohlas v Naší Době (leden 1903) v článku L. Brtnického již svým titulem („Zapálili křesťané Řím za císaře Nerona?") nezcela šťastném. Pro toho, komu dějepis není hrou fantasie, při které všechno dovoleno, prameny nepřinášejí žádného problemu, jenž by zněl: ‚zapálili křesťané Řím?' — třeba to Pascal stokráte tvrdil a dokazoval. Prameny znají jenom ten problem: zapálil-li Řím Nero čili nic. O celé věci lze mluviti klidně, bez indignace, že Pascal křesťany, líče je jako náboženské fanatiky, dělá žháři, jako je udělal (subdidit reos — praví Tacitus) kdysi Nero, aby od sebe odvrátil podezření — ať již oprávněné neb liché, jestliže požár vznikl náhodou (forte). Kdyby naše prameny křesťany skutečně tak líčily, musili bychom to snésti. Ale náš pramen (Tacitus), který přece křesťanů nemiluje, nedává k takovému tvrzení nejmenšího práva. Historie má dosti skutečných problemů, dělati problemy nové tak lehkomyslně, jako se zde děje, je frivolní hra. Než ona slavná kapitola Tacitova o křesťanech měla již ten osud, že je v hlavní věci zcela jasná, že se dělaly při ní zbytečné hypothesy. Takovou zbytečnou a neoprávněnou hypothesou je tvrzení, jež ani v nejnovější literatuře nevymizelo, že Nerona, jenž byl filosemita, jehož manželka Poppaea

Sabina byla náboženským smýšlením položidovka (bohabojná), proti křesťanům popudili židé. Židovští spisovatelé na př. Joël, jenž je v Brtnického článku na konci citován, mstili se tím, že počali vrhat podezření na křesťany, tvrdíce, že aspoň z požáru se těšili, že nehasili a p. Pascal šel jen o krok dále; jeho hypothesa je tedy vlastně velmi laciná. A tak rozmnožena literatura o Tac. Anal. XV. 44 zase o několik zbytečných kusů. Máme tu zároveň příklad aspoň pro jeden pramen oné hyperprodukce, jež zaplavuje literaturu historickou do nekonečna. Brtnického referat nepřidává se k Pascalovi sice úplně, ale kritický referent měl se proti jeho knize ozvati rozhodně."

Hradišťský „Pravěk" dovršil první svůj ročník. Věnován vesměs archeologii, registrování výzkumů a nálezů toho oboru, seznamování s pokrokem toho druhu jinde. Z archeologie mnoho věcí přinášejí též oba naše „musejní časopisy", ježto však ty zabývají se též širšími musealnými, historickými a uměleckými otázkami, zůstává „Pravěk" jakožto odborný pracovník ve svém oboru na Moravě jediný! Přejeme mu i na další pouti mnoho štěstí.

„Selský archiv" olomucký vyvážil už mnohou vzácnou zprávu ze zapomenutých obecních i jiných archivů, která jako bleskem mnohdy illustruje i dnešní naše hospodářské poměry. Tak v posledním sešitě lonského ročníku uvádí dekret Marie Teresie proti drobení statků. Dekret tento obrací se proti parcelářům selským z druhé polovice minulého století, kteří statky své na malé dílce drobili, chaloupek na nich nastavěli, a lid ze všad sběhlý na nich usazovati počali. Dnes drobení statků selských považováno rovněž za první hřích socialně-agrarní a nejeden agrarní politik v tomto dekretě dnes by viděl nedostižný ideal.

S velikým napjetím očekávaná opera L. Janáčkova „Její pastorkyňa" sehrána dne 21. ledna na brněnském divadle. Přinesla opravdu něco nového, nač všichni plným právem těšili se podle ukázek ze studií skladatelových o lidové mluvě. V novotě své našel skladatel nejpřirozenější hudební výraz dramatický. Jeho dílo odstraňuje to, co ve všech dosavadních operách zaráželo, totiž nepřirozenost celého toho „zpívání" operního. Mnozí skladatelé pokoušeli se dosáhnouti této toužebné přirozenosti výrazu a zpěvu, ale netroufali si rozžehnati se se starou tradicí arií, dvojzpěvů a vícezpěvů, různých effektů zpěvních a hudebních. V „Její Pastorkyni" postaveni jsme najednou před hudební naturismus nejsilnějšího výrazu. Zpívá se tak, jak se zpívat musí — umění spočívá tu v nalezení a podání nejsprávnějšího výrazu modulovaného slova. Novota tato, jakkoliv se obáváno všeobecně, že bude unavující, nebyla jí; naopak dojem její byl neobyčejný: stěžováno si po představení všeobecně, že opera působila nepřestávající vzrušení a rozčilení. A je to přirozené: zvuk živého slova právě svou modulací víc než svým vnitřním smyslem působí v posluchači dojem. Čím živější řeč, čím modulace její pestřejší a hojnější, tím řečník, mluvčí více jímá. Řeč je nejvzrušenější za silných návalů citových. Tyto známé zjevy z života applikovány na operní umění, musí konečně dobýti si

svého oprávnění jako vše, co je přirozené. Hudební skladatel takový však nezalíbí se milovníkům staré opery — milovníkům arií, písní a melodií! Moderní opera od tohoto druhu skládání uchylovala se víc a více, u nás snad ve Fibichovi nejdále od něho odešla (v moderních se vrací), ale pro dramatičnost hudebního výrazu sahala k libovůli a k invenci, do duše autorovy samy. Bylo to jakési pokusnictví, co bude působiti silněji a lépe. Ale toho všeho v opeře Janáčkově není: tu není libovůle a hledání silného účinku, řeč a osoba, povaha její, okolnost, v níž se nachází, nálada citová a úmysl mluvícího musí se složiti samy na hudební výraz. Je to jakýsi druh hudební gramatiky. Nesnáze s podáním takového druhu oper jsou však veliké, a sotva po pečlivém nastudování na nejlepších divadlech bude možno říci, že taková opera podána už bezvadně. Na našem obecenstvu záležeti bude, bude-li tomuto novému opernímu umění přáti, či lépe: vydrží-li je déle ono poslouchati, a pěvecké síly představovati, aby umění toto zcela oprávněné od nás počalo svou dráhu. Skladatel pro ně bude musit bezděky vybírat libretta vzrušená a pohnutá, poněvadž tam je přirozený ton slova nejpestřejší a nejzajímavější. Prosté slovo tiché klidné akce se už ani k obyčejné ariové opeře nehodí, tu pak tím méně. Proto běda nervům budoucích generací!

Pro tuto saisonu cvičí se jiná nová opera moravská, „Ječmínek“ kapelníka brněnského divadla Hrazdiry. Mladý skladatel Moor, jehož opera „U Božích Muk“ a „Vij“ v Praze dávány s dobrým úspěchem, složil novou operu „Hjördis“, k níž libretto vzato z Ibsena.

Na letoší výstavě světové v St. Louis v Americe dovoleno rakouským výstavním komitetem českému umění výtvarnému, aby si uspořádalo svůj vlastní oddíl pod svým jmenem samo. Tak naši malíři svými čilými výstavkami doma i v cizině, svou prací, a to prací zdařilou vymohli si na Rakousku své „státní právo“, mezitím, co ani naši učenci, ani naši lékaři (vloni v Madridě!) toho nedovedli! O politicích našich už ani nemluvě!

Pro moderní galerii českou zakoupeno bude z rozpočtu letošího obrazů za více než 10.000 korun. Celkem získáno bude 23 děl, z nichž většina jsou kresby Alšovy a Maroldovy. Z moravských umělců zastoupeni dva, celkem vyhlídnuto umělců devět.

V „Izvěstijach“ ruské akademie nauk v 3 svazku minulého ročníku uveřejněna adresa podaná na rozloučenou professoru slavistovi Viktoru Iv. Grigorovičі, když odcházel z Kazaně do Odessy (1864). Podepsáno na ní 25 posluchačů, kteří srdečně se loučí se svým učitelem, jenž dovedl je nadchnouti pro bratrské slovanské národy. Z tehdejších studujících dnes vynikají jen dva věhlasem učenosti: D. A. Korsakov, professor ruských dějin v Kazani, a N. A. Osokin, prof. všeobecných dějin v Petrohradě. Slavistou z nich není žádný. Grigorovič v těch letech byl význačným slavistou a slovanofilem se svou upřímnou a obětovnou láskou ku všemu Slovanstvu, jaká v Rusku připravila r. 1878.

D. Zelenin upozorňuje na výrazy seminarské, přísloví i frase ze seminarského života, uložené ve velkém ruském slovníku

Dalově, jenž vychází opět novým vydáním. Roztroušeny po celém slovníku zanikají. Autor má za hodno, vybrati je a sestaviti v kytici, od níž zavane to svěží vůní. (Rus. Filolog. Věstnik, „Izvěstija“ po liter. naukě i bibliograf.) Ovšem slova i úsloví pocházejí ze staré bursy nereformované, z bursy let třicátých až šedesátých, se svým samorostlým, třebas těžkým životem. Úsloví také jsou duchu tehdejší bursy (semináře) přiměřena.

Od nového roku vychází několik nových listů s novým směrem. Zvláštní jest, že syn proti vlastnímu otci — mladý Suvorin založil organ „Rus“ proti „Novému Vremeni“ starého Suvorina. Otec zdál se synu příliš vládním, příliš nepřístupným moderním proudům. V modernosti synově pak zvláště se zračí: národní rozhodnost větší, obrat k lidu, socialní záliba, pokrokovost politická, ale ne už staroliberalní, západnická, nýbrž v duchu čistě ruském. Národní rázovitost jest význačným momentem v nových směrech od liberalního proudění se odštěpujících.

Tak zvané „vyšší ženské kursy“ petrohradské slavily počátkem prosince 25letí svého založení. Za tu dobu vyšlo z této ženské university na 900 učitelek a vychovatelek přerůzných škol (nižších, odborných i středních) a 120 žen, které se věnují literarní a vědecké práci.

List výtvarnému umění věnovaný „Mir Isskustva“ přináší hořkou žalobu na církevní a klášterní správy, jež v minulém století, zvláště v druhé polovici jeho zrovna kanibalským způsobem zničily kdekterou památku uměleckou: fresky, obrazy, sochy, stavby. Jeden z nejbohatších v tom oboru starobylých klášterů „Kirillo-Bělozerský“ neunikl všeobecnému osudu a tamní představený dopustil se hrubé vandalské svévole na něm. V rozhovoru s jistým umělcem pravil, že on miluje pořádek a čistotu a proto kázal olíčit celý klášter a vyopravit a střechy měděnicí pokryl. Tím způsobem nejvymalovanější a nejozdobnější dříve klášter, jehož kostely okrášleny byly freskami barev charakteristických pro styl doby a přeplněny byly hojnými majolikovými plotnami, nyní přikryt mrtvým jednotvárným vápenným rubášem. Kromě chrámů Kirillovských našli jsme, praví umělci zpravodajové, zaštukované nebo docela olejovými barvami zamazané majolikové vykládání ve pskovských chrámech: ve sboru (farní chrám) trojickém, v chrámě Varlamia Chutynského, v klášterním chrámě svatohorském, na zdích kostela sv. Petra a Pavla a j. Skoro ve všech chrámech pskovské a novohradské gubernie zamazány staré fresky a místo nich vnitřní stěny teď „krásně“ vymramorovány! Tak před půl stoletím otloukli krásné fresky z 13 věku v chrámě Ivanovského kláštera ve Pskově a stěny vyštukovali, ve svatohorském klášteře pak otloukli fresky ze 14. století. — Dnes už ovšem na ochranu církevních památek vydány jsou přísné církevní i státní zákony. Ale ústavu, který by bděl nejen nad ochranou památek, ale také mohl se starat o jejich udržení a znovuzřízení, nedosaženo. Archivář sv. synodu Lvov roku 1895 navrhoval odbor archeologicko-umělecký při akademii věd, a žádal za organisaci archeologicko-uměleckých spolků v jednotlivých diecesích, pro něž by jakožto ústředí zřídila se u sv. synodu ústřední archeologická

komise. Organisace tehdy navrhovaná nedovršena, ale aspoň proti plenění chrámův a klášterů se zakročuje.

Tunošenský, jehož komedie z provincialního života „Gubernská Kleopatra“ získala mu dosti ctitelů, objevil se 11. (24) prosince s novou komedií: „V Gagrach“. Titul vzatý od lázeňského přímořského města Gagry u Černého moře, udává již spolu i obsah komedie velmi dovedně seřazené, ale jinak prý bez hlubšího významu. Přijata však velmi příznivě.

Letoší zimní výstavka dětská („Dětský Mir“ = „Dětský Svět“), jež svým významem překročila daleko ruské hranice, měla jeden hrozný diagram — o úmrtnosti ruských dítek. V posledním desítiletí rodí se průměrně ročně 4,465.990 dítek v Rusku, z nichž však do pěti let umírá 3,055.000! To značí 68% všech dítek nedočká se školního stáří, hynou ve věku nejútlejším! Podle něm. stat. Fircksa („Bevölkerungslehre“ 275) umírá v jiných zemích do pěti let: v Německu 35% hochů a 39.8% děvčat, ve Švycarech 26·9% hochů a 24% děvčat, v Nizozemí 28·3% hochů a 25·2% děvčat, v Dansku 21·5% hochů a 19·2% děvčat, ve Švedsku 22·5% hochů a 20·2% děvčat, v Norsku 19·7% hochů a 18% (!) děvčat, v Angli 24·9% hochů a 21·7% děvčat, ve Francii 28·4% hochů a 25·6% děvčat, v Italii 37·2% hochů a 35·7 děvčat. U porovnání s Ruskem ohromný rozdíl! Kdyby procento úmrtnosti dětské bylo tak veliké pouze jako na příklad v Německu, mělo by dnes Rusko místo 130 milionů obyvatel pouze od r. 1880 čítajíc na 170 milionů populace.

„Akademie naučná“ v Petrohradě každé tříletí vypisuje konkurs na spracování čtyř themat z historie ruského jazyka na premii Michelsonovu (1000 rublů). Na minulé tříletí dány byly úlohy: turecké prvky v ruské řeči do příchodu Tatar, germanské a německé prvky v ruské řeči do 15. století, vliv západu na ruskou řeč v Petrovské době, zmenšelá a zhrubělá jména v ruské řeči. Premie za minulé tříletí dána na práce o dvou prostředních thematech, jež podali studující university petrohradské D. K. Zelenin a magistrant téže university N. A. Smirnov. V zasedání téže carské akademie věd dne 11. ledna (29. prosince) jmenováni noví členové; vedle šesti domácích učenců (geolog A. A. Korotnev, botanik N. J. Kuznecov, bibliot. J. A. Byčkov, bohoslovec S. A. Bělokurov, A. A. Dmitrievský, historik M. F. Vladimirský-Budanov) jmenován členem též švedský učenec fysik Svante Arrhenius.

Kritika umělecká a literarní historie zastoupena u Poláků velmi čestně i četně. Kdyžtě na příklad u nás knihy umělecko-kritické do nedávna byly ještě událostmi a teprv v posledních letech stává se pravidlem jedna či dvě publikace ročně v oboru tom, Poláci mohou pochlubiti se vždy několika podobnými. Kritikové polští, díky roztroušenému všeevropskému životu polské intelligence vynikají též obyčejně velikým rozhledem, erudicí a vysokým hlediskem. Koncem roku vyšly pozoruhodnější v tom oboru práce V. M. Kozlowského: „Dekadentyzm współczesny“ v druhém vydání (!) velmi střízlivá studie o Nitzscheanismu

a vlivu jeho na polskou literaturu. Nitzscheanismus vyvozen z filosofického podrostu svého liberalismu západního. Nitzsche zásadu ekonomického liberalismu „laisser faire, laisser passer“ obrátil na řád mravní a tím vznikla jeho filosofie zdemoralisované „aristokracie ducha“.

Velmi bohatou sbírkou literarních postav domácích i cizích jsou skizzy varšavského feuilletonisty Ignáce Matuszewského „Twórczość i Twórcy“. Matuszewski byl prvním objevitelem předchůdce polské moderny, Jul. Słowackého. Zajímavým je stanovisko, na jaké staví kritiku. Kritika je stejně uměním, jako každé jiné; třeba k ní míti specialní dar, kritik jest umělcem konsumu, tak jako romanopisec a básník jest umělcem výroby téhož díla. Kritik má se k tvořivému umělci jako obchodník ku průmyslníkovi, umělec tvořivý bývá špatným kritikem z pravidla; jeho kritiky mohou snad býti zajímavé, ale jsou skoro vždy falešné.

Zvláště dobře vyvinuté umění lidové v Polsku doznalo poslední měsíc dvojího důkladného a pěkného ocenění. Krakovská akademie věd a umění vydala objemné učené dílo Ludv. bar. Puszeta „Studya nad polskiem budownictvem drewnianem“ a ve Lvově vyšlo skvostně vypravené dílo Kaz. Mokłowského: „Sztuka budowa v Polsce“. Puszet omezuje se na pouhé stavitelství lidové a pojednává svůj předmět učeně, srovnavací methodou. Mokłowski rozšiřuje se o všem lidovém umění s polskou chatou souvisícím a pozastavuje se více nad uměleckou stránkou než nad srovnavací folkloristikou.

Od mladé, velmi nadané básnířky dekadentky Kaziméry Zawistowské zesnulé záhy (1901) vyšla posmrtní sbírečka básní pod titulem „Poezye“, doprovázena vřelou vzpomínkou od redaktora bývalého „Zycia“ a „Chimery“, Miriama. Autorka hojněji překládala z moderních básníků, než původně básnila.

Z nových dramat přijata vlídně G. Zápolské satiricko-komické „Nieporozumienie“ (Zápolská líčívá ženy mučenice, muže tyrany, nové drama je téhož druhu), Rossowského moderní komedie „Dymissya“ z ovzduší bankovních defraudací.

Mistrným oživovatelem polské minulosti je Stanislav Kozłowski, jehož veršovaná dramata plna jsou ohně, života a umění. Po „Dyaně“ a „Albertu wójtě krakowském“ vydal teď čtyraktové drama „Reduta“; líčí polskou společnost skládající stále naděje své v Napoleona, na daleké Heleně chřadnoucího, a při tom bezstarostně hýřící a hodující.

Četná a zámožná kolonie polská v Římě zabývá se myšlenkou zříditi polskou akademii uměleckou ve věčném městě. Akademie měla by skládat se z ústavů: pensionatu pro umělce, veliké a vzorné pracovny umělecké; z večerní kreslírny (pro „akty“ akademické), z veliké vybrané knihovny odborné, z čitárny a spolkového sálu. Zatím pro myšlenku tu ustanoveno sběrací komité.

Koncem ledna dávána ve Varšavě nová Melcerova opera polská „Marya“ podle soujmenné povídky Malczewského. Libretto přejímá mnohá místa Malczewského básně doslovně, jen místy zhušťuje a pozměňuje. Melcer je teď professorem na vídeňské konservatoři.

„Przegląd Polski“ (H. Ułaszyn) mluvě o Horově česko-polském slovníku a vřele jej doporučuje, lituje malé známosti národův slovanských jazyků mezi Poláky. Praví: My i dnes ještě přes všecku tu práci bratří slovanských podjatou pro zblížení s námi i dnes ještě více víme o leckterém „patois“ (nářečí) francouzském, než o jazykách slovanských. Nejedenkrát jsme se přesvědčili, že onen příslovný biskup polský, jenž po návratu z Karlových Var s podivem vyprávěl, že tam kdesi na západě uprostřed těch Němců žije lid, který mluví jazykem velmi podobným polskému, že ten takový biskup ani dnes ještě není legendou! U nás člověk, který má nějakou malou známost o těch drobnějších kmenech slovanských, stává se vždy pravým „kolumbem těch nárůdků“. Co se styků literarních týče, byly ony dříve navazovány a vnucovány Polákům Čechy samými. Poláci mají sice také malou mluvničku českou s malým slovníkem (z r. 1884.) od Szateckého, dosud nerozebranou. Více pro poznání řeči české učinili jsme pro Poláky my sami. Tak i ten slovník česko-polský je dílo české. Naopak však polské mluvničky u nás byly vydávány od počátku minulého století od různých autorů pro shodu česko-polskou pracujících. Kritik Ułaszyn však raduje se, a nutno to přiznati, že dnes Poláci už též obracejí.

Co opera v Záhřebě odstraněna, dávají skladatelé charvatští své opery v Lublani provozovat. Vyvinul se tak krásný vztah kulturní mezi oběma bratrskými národy. Tak dávána počátkem ledna v Lublani opera Mandićova „Petar Svačić“ z dějin, z dob ztráty samostatnosti charvatské, jíž Maďaři přes hrdinskou obranu bana Petra Svačiće, domácí šlechtou zrazeného, pohrobí. Na premieru přijel vlak charvatských hostí a opera měla ráz slavnostní schůzky.

Cankarovo drama, socialní pohádka, „Král na Betajnovi“ též do češtiny přeložené, dáváno nedávno poprvé, když censura po lonském výnose Körberově poněkud se mírní (podobně i Hauptmannovi „Tkalci“ dřív zakázaní, teď v Brně povoleni). Úspěch mělo Cankarovo drama značný.

Mezi dobré pěvce slovinské přidružil se mladý básník Silvin Sardenko první sbírkou „V mladom jutru“. Moderní básníky slovinské charakterisoval nedávno na schůzi Lvovy společnosti (odbor slovinský) Dr. Krek takto: Novější slovinská lyrika má čtyry markantní osobnosti, z nichž každá vyniká zvláštním osobním rázem. Ze čtveřice té nejnadanější je Cankar, který však je též nejvíc rozerván mravně. Nejměkčí je Meško se svou sladkou melancholií; tak jemných měkkých strun v naší poesii dosud nezvučelo. Nejsilnější je Župančić, u něho často „ni cest, ni zvezd“ (neví kam směřuje, co chce). Nejlibeznější pak mezi nimi je bez odporu Silvin Sardenko; jeho cit je hluboký a umí též ve čtenářstvu citovost probuditi. Mohutné jsou i jeho negativní city, ale nepřevládají, celkem je jeho poesie hřejná a blaživá. — Ve Splitě letoším rokem pomýšlejí zřídit stálé divadlo. Mají sice budovu, jež propůjčována společnostem kočujícím, jaké přišly: charvatské, vlašské, české, slovinské. — Na jihu kulturní a politické sbližování všech čtyř kmenů stále se více prohlubuje. Slovinci ovšem na vše strany čistí, ale i mezi Srby a Charvaty se stále

protivy mírní a stejně mezi Bulhary a Srby. Přes nepříznivé hlasy „starých“ mládež zdá se již neupustí a sblížení jednou přece dovrší jednotou. Poslední dobu zvláště čile se vyjednává mezi studující mládeží srbskou a bulharskou. Umluveny společné sjezdy a vzájemné návštěvy v Bělehradě a v Sofii. — Ze vzájemnosti kulturní vyplynulo povolání charvatského spisovatele Tucića za ředitele divadla bulharského („Sъlza i Smĕch“) A za nového ředitele také divadlo bulharské se činí. Moderní i klassický repertoar střídá se v tak vybrané řadě, že sotva které veliké divadlo na tak „silné kusy“ tak husto se odváží. Zvláště dává se přednost realistickému dramatu ruskému a modernímu německému.

Ve státním rozpočtu zařazena položka na stavbu národního divadla v Sofii. Dosud se hrálo v sále „Slovanské Besedy“. Od nového roku počal vycházeti organ nejmladšího bulharského umění — hudby — „Muzikalni Věstnik“, ale vytkl si cíl poučný, na reprodukci hudebnin se zatím neodvažuje

Spolek Sъvremenno Isskustvo“ (současné umění) uspořádal novoroční výstavku malířskou, na níž složilo asi 10 umělců bulharských kolem 30 prací různé hodnoty.

Ode dne 2. února po celý rok letoší slaví Srbové sté výročí svého prvního povstání pod Karadordĕm.

Zemřeli: 5. prosince Evgenij Fencik, redaktor maloruského listu „Listok“. — 6. pros. Ph. Dra S. M. Perejaslavceva, vážená ruská spisovatelka z oboru věd přírodních. — 17. pros. Matěj Slekovec (* 1846), bohoslovecký asketický spisovatel slovinský. — 23. prosince Mieczysław Pawlikowski, překladatel a novelista polský. — 27. pros. A. Čech, kapelník Národního divadla pražského od 1862 do 1900. — 2. ledna B. Bernau, odborný (cukr.) a cestopisný spisovatel český; A. P. Šestakov, ruský general, jeden z hrdin boje za osvobození Slovanů (1878). — 2. ledna Uroš Trojanović, srbský básník. — 5 ledna Felix Kanitz, německý sice spisovatel, ale upřímný přítel Jihoslovanstva, seznamoval Němce s poesií, lidem a zvyky Jihoslovanů. — 17. ledna Dr. Georgi Stranski, bývalý ministr bulharský, finančník, politik a hospodářský spisovatel bulharský.

Zprávy národohospodářské.

V řadě „nalehavých“ úloh veřejného hospodářství nenastalo žádných změn: rozpočtové provisorium vydáno podle § 14., rovněž zatímní smlouva obchodní s Italií na 9 měsíců vládami ujednána, vše ostatní zatím stojí kde stálo. Delegace u porovnání s jinými lety zasedají o půl roku později. Ale ty ještě aspoň formu konstituční dodržují. Uhry jsou stejně v koncích jako Rakousko, ba ještě v horším položení, neboť vláda, nemajíc schváleného rozpočtu, nemůže daní vymahat a odkázána jest pouze na dobrou vůli poplatníků. A tito z vlastenecké

horlivosti zůstávají dlužni, tam kde to možno, při daních přímých, takže finanční správa uherská už několikrát dala na jevo nepokrytě obavu o správný chod státního hospodářství. Tak z přímých daní skoro celá čtvrtina zůstala za loňský rok na dluhu, a mnoho z nich zůstane nedobytno, když nebylo hned zaplaceno. Ale i jiných daní ubylo: tak zvláště kolkových poplatků; tedy vlastenci uherští za stavu „ex lex“ také se méně soudí, méně věci úředně vyřizují! Ale i v Rakousku máme nepříjemné následky nevyřízených rozpočtů. Minulý rok podle všeho skončí deficitem. V rozpočtu totiž bylo zařazeno mezi položkami příjmovými 23 milionů renty amortisační, jež emissí měla krýti, co z příjmů faktických se nedostávalo. Důchod státní roku minulého byl sice větší o něco než jak vypočítán, ale přece ne o tolik, aby bylo nahraženo celých 23 milionů, jež nemožno bylo získati emissí (nový dluh se smí udělat jen po schválení říšské rady, na ten § 14. se nevztahuje). Má se za to, že zůstane schodek asi 10milionový. Podle řečí finančních ministrů po Kaizlovi, který před sněmovnou odkryl poklad státní hotovosti z přebytků nashromážděný, dnes už takového pokladu buď není, buď se tají, či finanční ministr nesmí se ho dotknout leda k jistým účelům (vojenským). Proto také nedostávající se obnos nahražen z hotovosti, a nějaká tu přece musí býti, vždyť ve státním hospodaření, když se obezřetně rozpočet zdělává, jak u nás, nemůže po roce příjem právě s výdajem se rušiti, ale vždy nějaká hotovost zbude, tím spíše, že už i v rozpočtu samém počítáno se zbytkem třebas nepatrným. I když dle slov finančního ministra v posledním jeho „exposé“, leta minulá jeví slabý přírůstek příjmový (4—12 milionů naproti průměrným 26 milionům dřívějška), nemožno přece věřiti, že by malý přebytek nebyl býval při každé minulé závěrce. Tyto přebytečky aspoň za tři leta, než by se mohly jako jisté započítat na stranu příjmů příštího roku (což se ostatně neděje), se hromadí vždy ve státní kase, a možno tedy doufati, že těch 10 milionů přece vynesly. Deficit hotový a skutečný, jakého už při uzávěrce účtu nebylo po 20 let, byl by špatným hostem a špatným doporučením v cizině. Omluva proň byla by ovšem abnormalní položení říše.

V lednovém sešitě „Nové České Revue“ poukazuje se na význam peněžního trhu pražského, jenž začíná si dobývati samostatnosti a významu vedle ústředního trhu vídeňského. Uvádí se několik číslic o vzrostu peněžních operací u pražských ústavů peněžních. Tak žírový obchod u filialky rakousko-uherské banky v Praze obnášel r. 1895 1398 milionů korun a r. 1902 už 2678 milionů korun. Tedy se za těch sedm let zdvojnásobil. Eskompt směnek obnášel u osmi pražských bank (vyjma dvě, jež ho nevykazují) r. 1895 za 666·8 milionu korun a roku 1902 za 989·3 milionu korun. K tomu třeba uvážiti, že r. 1902 jest rok krise průmyslové a tudíž směnkové obchody všude byly menší. Rakousko-uherská banka také v tom roce všude vykazuje nižší eskompt než rok před tím, pouze pražská filialka i tu převyšuje rok předešlý. A zásoba směnek (portefeuille) v 10 hlavních ústavech pražských obnášela koncem roku 1895 160·3 milionu korun. Koncem roku 1902

pak 239·4 milionu korun. Významnost tohoto rozvoje charakterisuje se slovy: „Vzrůstající stále zásoba směnek dodává pražskému trhu nebývalého významu. Nejen že se pražský trh vymanil z područí vídeňského kapitalu, naopak tendence jeho již také udává ton. Je to tím, že rostoucím obchodům pražských bank nestačil material domácí a proto ochotně eskomptovány byly směnky z jiných zemí této polovice říšské, ano i z království uherského nabízené. Zejména Vídeň ráda vyhledává v Čechách kapital, a při posuzování poměrů peněžních, vyjádřených úrokovou sazbou, ochota nebo zdrželivost pražských bank jest jedním z důležitých momentů. V tom směru přestala býti Praha městem provincialním a udává se ve stejném pořadí s Vídní a Peští...“

Podobnou otázkou zabývá se Dr. Fr. Fiedler v lednovém „Národohospodářském Obzoru“, ve článku o bance rakousko-uherské v poměru k Čechám. Obchody banky rakousko-uherské v Čechách porovnány s obchody jiných zemí, svědčí o síle ruchu úvěrního v království Českém. Tak nejvýznamnější obchod směnečný rozděloval se na jednotlivé země takto (1902): na Vídeň samu připadlo z něho 31·2%, na Pešť 22·8%, na Předlitavsko bez Vídně 32·3%, na Zálitavsko bez Pešti 13·7%. V Čechách pak podíl byl 16·8%, tak že v Předlitavsku po Vídni jdou hned Čechy a ostatní části říše se svým zbývajícím 15·5% podílem daleko zůstávají pozadu. Čechy s Vídní zabírají pro sebe polovici veškerého směnárního obchodu rakousko-uherské banky. Podle akcionářů banky jest jich 98 české národnosti ze všech 567 k příští valné hromadě přihlášených. V Uhrách má banka jen 69 akcionářů. A přece jaký je vliv Uher na správu banky!

V témž listě referuje se přehledně o nešťastně skončeném podniku s továrnou na cellulosu v Turčanském sv. Martině na Slovensku. Původcem myšlenky byla slovenská banka Tatra, která chtěla zužitkovati reality (mlýn a malou továrnu lepenky) v dražbě jí za dluh připadlé. R. 1902 v únoru rozesláno provolání, aby se upisovaly akcie. Upisováno v „Tatře“ a „Živnostenské bance“ a určených 5000 akcií za tři neděle bylo upsáno. Akcie umístěny: 2108 v Čechách, 1522 na Moravě a ve Slezsku, 188 v ostatním Předlitavsku, 1167 v Uhrách a 15 v cizině. Rozpočtený náklad byl 950.000 K, skutečný však obnášel 1,129.000 K, který také při prodeji uherské „Kreditce“ dobyt nazpět (spolu se zásobami prodáno vše za 1,337.000 K). Průtahy s povolením, na to nepřízeň a persekuce zmírněny aspoň tím, že na zakročení ministerského předsedy Szélla akcionáři neměli nic ztratiti ze svého kapitalu. Uherský předseda nechtěl prý aspoň, aby, když již české akcionáře z Uher vyhnal, zároveň dovolil je o kapital obrati. Proto nesli jen ztrátu, jež stálo dvouleté vydržování zapečetěné továrny.

Výsledek celé zkušenosti shrnuje referent v tento úsudek: „Akciová forma se pro podnikání české na Slovensku pro dohlednou dobu trvání nynějšího kursu vládního proti nemaďarským národnostem nehodí již proto, že není možno při upisování akcií obejíti se bez hlučné žurnalistické agitace. Zvláště v tomto případě, když největší banka česká (Živnostenská) s rozsáhlou klientelou a velikou důvěrou netroufala

si sebrati potřebný kapital a pochybovala o úspěchu, musilo býti užito největšího napjetí reklamy .... Společenským kapitalem nemůžeme prozatím nic na Slovensku podnikati. V případě s celluloskou měla účast česká povahu národně lidového podniku, bylo totiž 56% všech akcií složeno malými lidmi, kteří měli od jedné do pěti akcií. Do deseti akcií vůbec mělo 985 akcionařů, kteří složili 2791 akcií. Ostatní akcie byly v rukou 42 akcionařů velikých... Druhou chybou bylo zřízení továrny v Martině, na horké půdě politických bojů, nedůvěřivě střežené. Každé jiné místo Slovenska bylo by bývalo méně nebezpečné. „Na Slovensko nesmíte, chcete-li do Kečkemétu, jste nám vítáni", pravil vlivuplný úředník maďarský. Ale i na Slovensku snad by to bylo šlo, ale jinde než v Martině. Forma pro nás na Slovensku jedině vhodná je podnikání soukromé. Třeba důkladně znáti věc a poměry, informovati se, neechauffovati se politickým radikalismem, který tu proti přemoci je nesmyslným, a není pochybnosti, že se českým lidem najde dosti příležitosti v Uhrách k velmi slušnému výdělku ... Je však třeba jíti do Uher reelně vydělávat, „ne posilovat Slováků", a úspěch se dostaví sám sebou ... Slovensko se svým velikým přírodním bohatstvím jest přirozenou sferou českých hospodářských zájmů."

Spisovatel doufá, že snad i Uhři kdysi zmoudří, až nahlédnou, co to milionů vyházeli na maďarisaci, a bezvýsledně. Ostatně o průmysl a o povstávání nových závodů stará se uherská vláda jistě vzorně. Nebyl to český kapital, jehož v Uhrách nechtěla, ale byl to ten politický úmysl, kteréhož tam nemohla trpěti. S takovým úmyslem by ostatně nedali vzniknout závodu v žádné říši. Zakládejte takový závod v Poznaňsku na pomoc Polákům, v Elsasku na pomoc Francouzům, a Německo (Prusko), stejně nedovolí. O dosavadním zprůmyslovění Uher svědčí několik údajů nejnovější uherské statistiky.

Průmyslových závodů podle úrazové statistiky dělnické a závodní z roku 1901 jest 2480 (nad to v Charvatsku 162!). Ze všech těchto 2642 uhersko-charvatských závodů jest jich 1247 osobních, soukromých továren, 744 výdělkových a podílových společností, 508 akciových společností (s kapitalem 400 mil K), 21 družstev, 91 státních, 31 jinakého majetnictví; v továrnách těchto zaměstnáno bylo 259.464 osob. Nejsilnější průmysly (podle počtu dělnictva) jsou: průmysl potravin a nápojů se 54.000 dělníků, strojnický a elektrotechnický s 43.000 dělníků, železářský a kovový se 37.000 dělníkův a textilní s 20.000 dělníků Pokud se týče zaměstnání všeho obyvatelstva, tu dle údajů statistiky posledních sčítání velmi se vzmáhá zaměstnání průmyslové. Roku 1869 z 15.417.327 osob bylo v povolání průmyslově-obchodním činno jen 646.964 osob čili 4·19%. Procento toto vystouplo roku 1880 na 5·01, roku 1890 na 5·26%, ale roku 1900 už na 5·89%, t. j. co obyvatelstvo vůbec za těch 30 let vzrostlo o 23%, vzrostlo průmyslové obyvatelstvo o 71%.

Zvláštní starost má haličská zemská vláda: úřednictvo haličské jest většinou zbankrotováno, až po uši vězí ve dluzích. Je známou věcí, že polští páni umějí žít po kavalírsku, ať je z čeho či není. Není-li, dělají se dluhy, dokud to jde. A protože dluhy se dělají u žida lichváře,

jsou brzy nesnesitelny a brzy udolají i hospodářsky silného člověka. Ze života nad míru stavovskou a majetkovou vynášeného došlo to k tomu, že úřednictvo strhováno jsouc k němu vrstvami, s nimiž obcuje a z nichž vyšlo — šlechtickými — octlo se v dluzích takových, že z nich není vyváznutí pro ně i při sebe větším uskrovnění. Stav tento není ode dneška a znám a těžce nesen byl už dříve, ale domníváno se, že po zvýšení platův úřednictvo se přece trochu z dluhů vybaví. Ale stalo se naopak. Dnes má haličské úřednictvo dluhů ještě víc a ještě větší, než při malých platech mělo. Proto před koncem roku vydáno z různých úřadů (železničního ministerstva, finanční a celní správy, politické správy, zemského soudu) nařízení, aby úředníci buď do 30. června 1904 své dluhy splatili anebo aspoň zavázali se podle určitého plánu je splácet. Také některá nařízení žádají, aby úředník přiznal, kolik dluhu má a nač je učinil. Místodržitel haličský hrabě Potocki zanáší se úmyslem, vymoci na vládě vídeňské levnou půjčku několika milionů, jež by dány byly do správy úřednickému spolku haličskému, který by je na nízké procento rozpůjčil mezi zadlužené soudruhy, ze spárů lichvářů je vysvobodil, a jemu pak už by po určitých lhůtách a levněji spláceli. Ale takovéto sanaci se nevěří, že by dosáhla účinku, neboť zbyda se dluhů není vyloučeno, že nebude dělat nové, ať už z nouze či z lehkomyslnosti, a to zas u týchže lichvářů, z jichž drápů byl vytažen. Ostatně také netroufají, že by vláda vídeňská na takovou půjčku jim tak lehko přistoupila. Přísné disciplinarky by asi lépe účinkovaly tam, kde dluhy se dělají z lehkomyslnosti

---

Rozhled socialní.

Dávno již nebudila toliké pozornosti stávka textilní, jako právě ukončená stávka 7000 tkalcův a tkalcovek v saském Křimačově. Trvala pět měsíců. Hlavním požadavkem stávkujících bylo snížiti pracovní dobu s 11 na 10 hodin. V továrnách křimačovských zavedeny nové stroje; obsluha jejich dělnictvu přitížila. To bylo příležitostí, jež rozdmýchala stávku, napřed částečnou, pak pro výluku všeobecnou. Ale hlubší příčinu jest hledati ve známých duvodech pro omezení přílišné doby pracovní v továrnách vůbec. Za kulturní boj prohlašuje dělnictvo svůj zápas o kratší dobu pracovní. A zvláště v textilnictví, kde se skoro nejdéle pracuje a kde právě nejvíc je zaměstnáno dělnic, svobodných i vdaných. A v Křimačově zvlášť vysoké procento vdaných žen pracovalo v továrnách; z 2800 dělnic bylo jich 40 %. Vydobýti ženám a matkám aspoň o hodinu více pokdy pro domácnost, pro rodinu, bylo nejsympathičtějším z hesel stávky. Mnichovský professor hygieny Dr. Gruber ve zvláštním vyžádaném dobrém zdání prohlásil devíti- až desitihodinovou dobu pracovní pro dívky a ženy ve všech

továrnách za maximum přípustného. Socialně-politická veřejnost v Německu i jinde stála při stávkujících ne-li všecka, tož převážnou většinou. I porýnští textilní průmyslníci, kteří už dříve zavedli desitihodinovou práci ve svých závodech. Přes to zaměstnavatelé křimačovští od počátku stávky až do konce stroze odmítali jakkoli vyjednávati se stávkaři. Že nemohou snížit pracovní doby, nestane-li se tak ve všech textilních okresích říše; sice že by soutěží byli zničeni. A pak — výslovně to prohlásil na veřejnosti křimačovský pastor, jenž se svými vikáři stál při továrnících, až mu to spolupastor redaktor listu „Christliche Welt" velmi měl za zlé — běželo prý továrníkům o rozhodnutí, jsou-li ještě „pány ve svém domě" či ne. A to bylo zajisté hlavním důvodem, proč odmítali jak smírčí rozhodnutí živnostenského soudu, tak i intervenci ministerského ředitele a po něm věhlasného politika socialního. A proto také vyrostla z místního zápasu křimačovského záležitost celoříšská jak pro zaměstnavatele průmyslové vůbec, tak pro dělnictvo veškero i neorganisované. Bojovaly přední voje o vliv na pracovní smlouvu v závodech, o hospodářskou emancipaci dělnictva z odvislosti od zaměstnavatelstva vůbec. Odtud pak dostávalo se munice na celé skoro pololetí občanské války jak tkalcům tak továrníkům z celé říše, ba částečně i ze zahraničí. Pochovány v této válce miliony v obojím táboře. Společenská propast mezi oběma třídami zvláště v okrsku válečném ještě více prohloubena. A zdálo se ještě v polovici ledna, že stávka potrvá do nedozírna. Mimo nadání však náhle skončena po 21 týdnech. Stávkový výbor letáky doporučil vstoupit do práce bez podmínek. Vzbuzen tím všeobecný podiv. Co přimělo vůdce stávky k takovému ukončení pětiměsíčního boje? Jasného světla o tom dosud není. I sám ústřední organ německé socialní demokracie „Vorwärts!" jen se „dohaduje" pravděpodobných důvodů, jež na místě prý bez vědomí ústředí organisačního rozhodly. Za přední důvod se uvádí vzrůstající počet tak zvaných „stávkokazů". Před ukončením stávky pracovalo již zase 2624 dělníků. Jen od 9. ledna přibylo jich do práce na 300. Při tom se mnoho horlilo proti „nižší rasse" dělníků českých. Konstatujeme, že dle posledního výkazu o 2624 stávkokazech pouze 470 přibylo dělníkův odjinud a z toho pouze o 68 se praví, že jsou dílem z Čech, dílem z Ruska [1]. A proti vzrostu stávkokazů nebylo možno úspěšně bojovati, když fakticky pro dělnictvo v Křimačově koaliční svoboda byla policejně zastavena. Vedle toho nastala doba zakázek pro novou saisonu půlroční. Kdyby továrníci nebyli teď mohli uzavříti smluv se zákaznictvem, pak by dojista byli nechali továrny dále stát zase aspoň šest měsícův, i kdyby se byli stávkující později do práce přihlásili. Výsledek tedy víc než pochybný a oběť přílišná! Proto náhle odtroubeno k seřaděnému ústupu. I náš rakouský německo-nacionalní tisk zároveň s organy svobodné-konservativními v Německu dodává, že stávku skončil tak neočekávaně strach před mohutným říšským svazem zaměstnavatelů, jemuž ustoupila socialní demokracie v Křimačově jako poražená. Nesoudí se tak všeobecně. Ba právě neústupnost továrníků křimačovských ve věci i od

té obecně uctívané německé exaktní vědy za spravedlivý a přímo nutný požadavek vyhlášené právě naopak ještě více vehnala dělnictvo v náruč „jediné pomocnice“, kterou tu vidí, když je ostatní, obec a stát. církev opustili — socialní demokracie Netajená zášť vžene dělnictvo z rozbořeného sdružení odborového do politické organisace strany. tak plesá berlínský vůdčí organ socialní demokracie. A desítihodinovou dobu pracovní slibuje vybojovati na základě premiss křimačovských na kolbišti parlamentarním. To se zajisté i podaří. Centrum podalo už v uplynulém zasedání říšského sněmu podobný návrh a patrně jej teď obnoví.

Kdežto směry socialně-reformní v Německu od zdařilého sjezdu křesťansko národně zorganisovaného dělnictva ve Frankfurtě očekávají novou epochu v socialním hnutí, v dělnické otázce, u nás v Rakousku koalice dělnické dosud z převážné části ovládá socialní demokracie. Tvoří se teprve začátky nesocialně-demokratické, hlavně křesťansko-socialní organisace dělnické jak politické, tak zvláště odborové. I u nás mezi dělnictvem českoslovanským. V Čechách i na Moravě (se Slezskem) založeno všeodborné sdružení křesťanského dělnictva. České je starší, nastává mu nové období správní, třetí. Jeho základ a osudy jsou dosud širší veřejnosti málo známy. Vydalo právě první obšírnější zprávu o své činnosti za rok 1903. Členů má 716, z toho 159 žen. Vloni přistoupilo 310, vystoupilo 252 členů, přibylo tedy 7%. Vlastní oblasť sdružení tvoří dosud Královéhradecko, kde sdružení i vzniklo. Půlmilionová Praha má (i s předměstími) 18 řádných, 6 přispívajících členů, Plzeň 12. Při takovém počtu na vlastní odborovou činnost, zlepšovati totiž pracovní podmínky hlavně kollektivní smlouvou pracovní, arci nedošlo. Zpráva oznamuje pouze, že třemi stávkami byli postiženi i členové sdružení; samostatně sdružení ovšem postupovat nemohlo. Pokud lze vyčísti z nedosti přesných výkazů, nejvíce členstva je z dělnictva textilního; ve výkaze udáno 112 tkalců. zajisté se k nim druží ještě část z „dělníkův a dělnic továrních“, jichž napočítáno ještě 263 Ale i ti jsou roztroušeni po mnoha místech. I sprostředkování práce i právní ochrana byla nepatrna. Hlavní působností byly podpory, především v nemoci, tu vyplaceno 146 nemocným 1987 K, kdežto 22 nezaměstnaným 315 K. Jiných podpor poskytnuto 86 K. Úhrnné jmění koncem roku činí (i s menším stávkovým fondem 175 K 66 h) 4255 K 8 h. Smutným, ovšem nikterak neojedinělým zjevem jest, že z členů podporovaných v nemoci vystoupilo, jak se jim dostalo celé podpory, skoro čtvrtina, nezaměstnaných blízko polovice. V tom vidět zase krátkozrakou zištnost našeho dělného lidu. Křesťanské hnutí odborové jest dle tohoto výkazu v Čechách dosud v počátcích. Není pro ně ani v dělnických vzdělavacích spolcích s dostatek porozumění, a bude třeba ještě úporné uvědomovací práce, nežli zapustí všestranně kořeny. Pak teprve bude lze pomýšlet na akce většího slohu. Pro psychologii mass je zas jen massa předpokladem, aby se daly tím či oním směrem.

U nás i v sousedním Německu dávným požadavkem dělnickým jsou dělnické komory, totiž zastupitelstva dělnictva asi po způsobu

našich obchodních a živnostenských komor, jimiž by umožněno bylo dělníkům spolupůsobit skrze své zástupce při obecních a státních, jak zákonodárných tak správních zařízeních, dotýkajících se zájmů dělnických. V Německu otázka tato právě znova se přetřásá. Při tom obrácen zřetel k výsledkům stávajících už komor v Hollandsku a ve Francii. Francouzské — Conseils tu travail — zavedeny teprve známým socialistickým ministrem Millerandem roku 1900. Ještě se tudíž málo vžily. Mají konat šetření, podávat dobrozdání a návrhy ve věcech dělnických, určovat mzdu a dobu pracovní při veřejně zadávaných pracích, zpravovat úřady zvláště ústřední o tom, jak se provádějí zákony na ochranu dělnictva dané, a v čem bylo by je třeba opravit. Konečně jsou tyto Conseils du travail i smírčími úřady při pracovních sporech. Senat se zdráhal nějakou dobu Millerandovu předlohu uzákonit, konečně povolil. Do těchto komor volí zástupce syndikaty zaměstnavatelův i zaměstnaných a vedle nich živnostenské soudy. Činnost dosud rozvinuly pranepatrnou.

O něco starší jsou dělnické komory v Hollandsku, trvají od r. 1897. Zřízeno jich však dosud pouze ke stu. Mají po pěti přísedících ze zaměstnavatelů i dělníků. Z obojí strany střídají půlročně v předsednictvu. S obcemi sem tam podařilo se jim navázat styky na úpravu submissionařství, minimalní pracovní doby a mzdy při podnicích kommunalních. Ale jinak ani jim se mnoho nedařilo Nemajíť dostatečných finančních prostředků pro svoje úlohy, nezmohly se dosud ani na potřebný zvláštní svůj organ tiskový; nemají valné moci, ani svědků nepřinutí, aby se jim dostavili. Proto jejich rozhodnutí je velmi málo; informační činnost téměř nijaká. Jen v několika případech působily na úpravu mezdních cenníků. Ani úřady, ba ani dělnictvo samo se na ně neobrací. Neníť v Hollandsku ještě pro takové zřízení zkypřena půda. Dělnictvo hollandské ve svých massách daleko ještě není s dostatek vyspělým, aby využilo socialně-politického a hospodářského vlivu, jenž tkví nerozvinut v komorách, na svůj rozmanitý prospěch. Kde však organisace dělnická vykonala příslušnou průpravu v širších vrstvách dělného lidu, tam dá se očekávati rozkvět takového zřízení, neboť ani svazy zaměstnavatelské nemohou pak ve svém vlastním zájmu zůstati dále passivními a ponechati značný vliv komor jen zaměstnaným.

V Německu, tak se soudí všeobecně, dá se očekávati zdárný rozvoj dělnických komor, proto se znova důrazně naléhá na říšskou vládu, aby splnila slib daný již výnosem císařským z r. 1890, a provedla příslušné usnesení říšského sněmu r. 1901 přijaté převážnou většinou.

U nás sice sama vláda podala osnovu zákona o dělnických komorách již roku 1894, ale na vyřízení její dosud nedošlo. Ovšem socialní demokracie o komory nestojí, a ostatní strany zabrány jinými otázkami málo se o ně starají.

Budeč maloživnostenskou zařídili v Praze. Hlavně řízením ředitele technologického musea pražské obchodní komory Dra. V. Schustra uspořádány budou totiž koncem ledna soustavné

informační kursy pro maloživnostníky se značnějším vzděláním a zároveň jakousi společenstevní praxí. 35 hodin obsáhnou theoretickopraktické výklady o živnostenském právu a maloživnostenské politice hospodářské i odborném vzdělání. Vedle toho navštěvovány budou různé odborné ústavy, jako pojišťovací a úvěrní fondy, závazná mistrovská pokladna, tržnice městská. Ke stu účastníků se přihlásilo; stipendia udělena pouze přihlášeným ze Slezska. To by bylo dobrým znamením, že všichni ostatní nešetří nákladu a sami si hradí výlohy s kursem spojené. V posledním sezení obchodní komory brněnské s české strany podán návrh, aby zvláštní podobná instituce zřízena byla patronancí komory brněnské pro Moravu. Zatím návrh přikázán k dalšímu projednání. Kursy takové pro živnostnictvo lze jen vítati. Rozšíří snahu po hlubším vzdělání odborném a vyškolí nám ze živnostnictva skutečné pracovníky družstevní, jichž nám dosud tolik schází.

Moderní t. zv. emancipace žen z evropských států nejdále pokročila v Norsku. Již poslední změnou norské státní ústavy přiznáno ženám právo převzíti úřady státní, dosud vyhražené mužům. Nyní vydány o tom prováděcí zákony a nařízení. Dle nich i na dále nebude lze ženám státi se ministry, konati službu policejní a řiditi státní vězení a ústavy pro choromyslné, jež nejsou vyhraženy pouze pro ženské. Ani v dolech nebudou ustanovovány za úřednice. Poněvadž služba konsularní vymyká se z čistě vniterného státního života norského, připuštěna vůči opozdilé ostatní Evropě koncesse, a Norsko zatím nebude posílat do jiných států za svými obchodními zájmy žádných konsulek. I jinak zůstane dopravnictví ještě aspoň částečně domainou mužů; jsouť jim vyhražena ředitelství silniční, průplavová, přístavní a majáková. A dokonce v ministerstvu spravedlnosti nezhostili se dosud zastaralých předsudků o ženské zdatnosti, přijali sice ženy za přísedící soudních dvorů, ale vyhradili samostatná místa soudnická ještě, patrně jen na čas, mužům Evropa zajisté se zájmem sledovati bude úspěchy žen a dívek norských ve státních úřadech, než se dá na emancipační cestu norského sněmu.

Školství.

Rozvrat, kterýž byl v českém učitelstvu vyvolán terrorismem zliberalisovaného dorostu vedeného několika staršími ctižádostivci, čeří již hodně bouřlivě hladinu veřejného života. Proud na venek propuká různými projevy „kacířů organisace“ — jak sebe nazvali nespokojenci, jednak se rozvrat jeví v břitké polemice mezi „Českým Učitelem“ a „Učitelskými Novinami“. Co chválí jeden, haní druhý a bez hrubých nájezdů neprojde ani jedno číslo. Že tím v řadách učitelstva šíří se hrubost a trivialnost, je nepopíratelno.

České listy učitelské vůbec, až na výjimky nepatrné libují si teď v polemice nevěcné a neklidné. Věcně platných článků, zejména však

rozprav, z nichž by čtenář mohl čerpat objasnění záhad v českém školství nakupených, anebo poznal a pro život mohl zužitkovati pozoruhodné výsledky z praxe vychovatelské neb z učby školské, takměř nespatříme. Jak liší se od nás Němci, kteří mají řadu výtečně řízených časopisů, v nichž vášnivý boj politický, osobní ostouzení, hanobení druhů, nízké útoky na část jednotlivců neb stavů marně bychom hledali. Za to však najdeme v nich znamenité články instruktivní ze všech oborů učitelské práce vychovatelské a vyučovatelské.

Aby se zmenšilo bezcenné písaření, jež v nynější soustavě školské mnohdy více se pěstuje než výchov, podala Z. Ú. S. v Čechách pamětní sp s náležitě opřený důvody věcnými, v němž se ministerstvo žádá, aby ve školství bylo neblahé písaření a byrokratismus nezdravý náležitě obmezen.

Reorganisaci učitelských ústavů žádá „Nová Česká revue“ v ten způsob, jak byla kdysi v „Hlídce“ navrhována. Doporučuje 5 ročníků s rozsahem učiva vyšších středních škol a důkladné vyškolení odborné v učbě i výchovu.

Pozornosti zasluhuje též Gregrův návrh, jimž žádá zřízení „Svépomoci“ pro žáky středních škol, čímž by se i chudším umožnilo bezstarostné studium na vysokých školách. „Svépomoc“ má býti jakýsi druh studentské pojišťovny.

Velký odpor ne zcela bezdůvodný budí návrh, aby okresní školdozorci byli povýšeni za stálé úředníky státní v ten způsob, že by obdobně s jinými odbory školdozorce byl odborným referentem školským jedině od okresního hejtmana závislý, ale trvale ustanovený tak, jak máme okresní lékaře, zvěrolékaře atd.

Definitivní okresní školdozorce by zajisté školský byrokratismus upevnil, rozšířil a školu lidu ještě více odcizil, než bez toho již se stalo k nemalé škodě lidu i školy.

O rozvoji obchodního školství svědčí tyto zprávy: ve školním roce 1903—4 byly státem podporované 3—4 třídní školy vyšší akademie navštěvovány 5708 žáky, nižší 2 třídní měly 3740 žáků. Nejvíce je v Praze 495, nejméně v prostějovské akademii 118 žáků. Jenom že dosud absolventi v životě nenalezají takového docenění, jak zasluhují.

Černá kronika zločinů, zvláště pohlavních, je vždycky smutná pro pravého lidumila, ať se týká kohokoliv a kteréhokoli stavu. Liberalníci, zvláště z učitelstva, s huronským křikem takové případy, týkají-li se klerikálů, rozšlapávají a ovšem zveličují, kde a jak mohou, ačkoliv nosí sami nejvíce másla na hlavě, jak lékařům a právníkům vůbec známo. Kdyby klerikalní listy liberalním učitelským organům chtěly tyto zdvořilosti opláceti, potřebovaly by mnohem více místa než ony, jak i nedávné četné případy ukazují. Avšak o tom lépe pomlčeti, právě v zájmu důležitého stavu učitelského i mravnosti samé.

V Tyrolích konečně upraveny hmotné poměry učitelstva způsobem na hospodářské poměry tamnější uspokojivým. Služné vzrůstá postupem let a obnáší konečně 2000 K. Kromě toho má každý učitel zkoušený nárok na byt o 3 pokojích s vedlejšími místnostmi.

Pozoruhodné rozhodnutí učinil ministr kultu a vyučování v jistém sporu. Rozhodl, že vysvědčení učitelské způsobilosti platnosti nepozbývá, tak že učitel zkoušený a vysvědčením způsobilosti opatřeným po libovolnou dobu může vyučovati na školách soukromých, aniž tím vysvědčení pozbývá platnosti.

O svobodě v táboře liberalů svědčí „vyšetřování“, jakéž zavedlo předsednictví spolku pokrokových učitelek proti oněm smělým kollegyním brněnským, které veřejně se ohradily proti projevu pokrokářek v otázce vdavek. Prokázáno tím, že svobodomyslnost pokrokových učitelek má také jenom theoretický význam, ve skutečnosti však je mezi nimi duch násilnický právě tak zakořeněn, jako se uplatnil v řadách pokrokového učitelstva, jež takového názvu neprávem užívá.

Obojakou hru provádějí také socialní demokraté v otázce školské. Kde z toho straně kyne prospěch, hlásají, že české dítě patří do české školy. Tak mluví na schůzích. V praxi však jednají zcela jinak. Jsou hlavní oporou germanisačních škol německých v české oblasti jazykové. Kdo pochybuje, ať se informuje v Husovicích, Olomouci, Brně, Ostravě atd. Kdo plní českými dětmi německé školy? Bez socialních demokratů leckde německé školy nebyly by naplněny českými dětmi. Na důkaz uvádíme Kopřivnici, Vítkovice, Příbor, Místek, kde hlavně vlivem socialní demokracie se židovstvem úzce spojené udržují se české děti v jařmě německých škol.

V Charvatsku mají velký nadbytek učitelek a nedostatek škol. Na sta obcí je tam beze školy a v Záhřebě čeká 612 učitelek na místo.

Ve Lvově se vede prudký spor o ředitelská místa na měšťanských školách. Učitelé združení v „Towarzystwu nauczyciel szkoł ludovych“ v ostrém memorandu podaném ministru Hartlovi domahají se rozhodnutí, jimž by na příště učitelkám byl zamezen postup na místa ředitelská. Učitelé žádají, aby za tím účelem nedávno schválený doplněk § 57 zákona z r. 1895 nebyl předložen k sankci.

Germanisace zemí polských v Prusku má přece výsledek nepopíratelný. Všude, kde se germanisuje, mají nejvíce analfabetů, jak dokazují statistické údaje o Poznaňsku, Slezsku a Prusích západních i východních.

Na myšlenku věru orginelní přišli v Rusku. Zřídili tam zcela řádnou školu pro policajty. Ve Vilně je zbudován internát pro 700 kandidátů. U nás podobné školy máme již dávno pro četnictvo.

Hospodářských škol na Rusi bylo roku 1900 v celku 133, a sice 89 nižších hospodářských, 23 zahradnických, 14 mlékařských a 3 specielní. Dívčí byly 4 školy.

V Norimberku koná se v dubnu mezinárodní sjezd pro školské zdravotnictví, jehož by se mělo súčastniti též naše učitelstvo. Bylo by zajisté s prospěchem nemalým, kdyby země i vláda vyslala učitele na sjezd, aby obeznámili se s novými proudy a pokroky v hygieně školské.

Směs.

Jak se stal Jan Sobieski polským králem? Charakteristická črta z polských dějin.[1]) Jedním z nejsympatičtějších zjevů v polských dějinách je osoba krále Jana Sobieského. Je pravda, byl to král válečný, bohatýr, než i jemu, když domahal se důstojnosti královské, bylo nutno počítati s mravním úpadkem v tehdejší vyšší stavovské společnosti polské, bylo mu třeba podříditi se moci a síle poměrů, kteréž ho donutily, že k zvolení svému užil prostředků podobných jako jeho rivalové na trůn královský, prostředků ne zrovna čestných a poctivých. Snad zajímati bude kratičká proto črta, jak že Sobieski stal se králem. Jeť osoba jeho zajisté i každému českému člověku známa, jmenovitě dnes, kdy slávu Sobieského znova po vlastech našich roznášejí Sienkiewiczovy romany.

Dne 10. listopadu r. 1673 umírá ve Lvově Michael Višňovecký, polský král, slaboch. Po smrti jeho říše stojí téměř na pokraji záhuby, uvnitř je rozervána řevnivostí jednotlivých šlechtických stran a zvenčí je ohrožena vojsky tureckými. Než přes to je trůn polský předmětem tužeb mnoha uchazečů, moc a lesklá koruna královská má přece jen velkou přítažlivost. Kandidatů i tu proto celá řada. Ze všech cizích nejvíce vyniká Karel, princ lotrinský, krásný muž ve věku 30 let. Je statečný bojovník, proslavil se právě ve válkách proti Francii. Nad to přeje mu i vdova po králi Michaelovi ani ne 20letá Habsburkovna Eleonora, kteráž doufá v manželství s Karlem. Eleonora těší se veliké přízni mezi Litvany, proto i princ Karel počítá na jejich podporu. Princ Karel je officielním kandidatem vídeňského dvora. Za dvorem vídeňským však jako stín jde všude dvůr francouzský a to s tendencí vždy nepřátelskou. I ten tu staví svého kandidata. Ježto však žádný ze členů panující rodiny francouzské nemá chuti jíti do Polska, všemocný Ludvík XIV vyhlídl sobě vhodného nápadníka v osobě Jana Viléma, šestnáctiletého syna falckraběte z Neuburku. Mimo to aspirují na trůn polský Karel Emil, syn kurfirsta braniborského a dánský princ Jiří. Nescházi ovšem také hlasů, jež dožadují se toho, aby za krále zvolen byl rodilý Polák, jak tehdy se všeobecně říkalo Piast. Z několika stran označuje se tu za vhodného muže nejvyšší královský maršálek polský Jan Sobieski, osvědčený a slavený vůdce ve válkách tureckých. Než ten zdá se, že po koruně zrovna nedychtí, za to však ctižádostivá choť jeho Marie Kazimírovna d'Arquien nemůže se ani dočkati královského hermelínu. Poselstvo za poselstvem ruce sobě podává u rozhodujících tehdy osob v Polště a pracuje pro své kandidaty prostředky všelikými, přemlouváním, sliby, penězi. Dne 20. dubna r. 1674 schází se polský sněm k volbě nového krále. Dle starodávného zvyku koná se volba venku za Varšavou v tak zvaném „kole", v místnosti, kteráž byla ohražena náspem i příkopem. Uprostřed „kola" zřízena byla budova, kdež šlechta vyšší — senatoři — zasedali, kdežto šlechtičtí poslové z jednotlivých vojvodin rokovali pod širým nebem.

Za sněmovního maršálka zvolen správce litevského královského pokladu Benedikt Sapieha. Ten oslovuje sněm a appeluje na svornou volbu. Než

[1]) Srv. článek Hirschův o volbě Jana Sobieského v Syblově histor. časopisu (r. 1901).

appel jeho vyznívá v první chvíli nadarmo. Měltě každý z kandidatů — aspoň Karel lotrinský a princ Neuburg — mezi stavy své přívržence. Při sněmu pak za ně pracovali jejich vyslanci. Věc Karlovu zastávali hrabě Jaaf a splnomocněnec Canon. Dne 12. května měli i slyšení před sněmem. Chválíce prince pro jeho vznešený rod, velebili jeho válečné hrdinné činy, jeho katolické smýšlení. Nad to slibovali, že rodina lotrinská do pole postaví pomocný sbor 5000 mužův, sama že je bude vydržovati, armadě polské vyplatí žold za 9 měsíců, vystaví dvě pevnosti, že celé vévodství lotrinské po smrti smrti strýce Karlova starého vévody lotrinského připadne k Polsku, šest set mladých šlechticů polských že přijato bude ve stráž královskou a 100 že bude jich vyučeno ve všem rytířském umění. Sliby ty byly dojista znamenité, než poslům na dotvrzení jich scházel servus rerum — peníze. A těch měl v hojnosti vyslanec francouzského dvora biskup marseillský Toussaint Forbin-Janson, jenž hleděl proniknouti kandidatem Ludvíka XIV princem Neuburkem. Měl též slyšení ve sněmu, ale shledav, že většina sněmovníků Neuburkovi nepřeje, rozhodl se o své ujmě podporovati kandidaturu Sobieského, která čím dál tím více vystupovala do popředí. Sobieski znám byl jako nepřítel Karla lotrinského, vyjádřil se nejednou, že by raději na kusy se rozsekati dal, než by ho králem uznal, zato však přál dvoru francouzskému a sám s počátku i pro Neuburka pracoval, pokud na korunu nepomyslil. Když však viděl, že věci obracejí se k jeho prospěchu, že jmenovitě nižší polská šlechta k němu se přikloňuje, Sobieski podněcován jsa i ctižádostivou chotí svou, jal se pracovati pro sebe. Peníze francouzské byly mu pak k disposici. Chtěltě Toussaint za každou cenu zabrániti volbě prince Karla.

Již 11. května Toussaint dal Sobieskému a choti jeho 9000 lir (lira = 80 h) dle účtů bankéře Formonta, jenž obnos tento i ostatní, o nichž bude řeč, vyplácel. Peníze ty Sobieski rozdal mezi dustojníky a šlechtice, kteří měli přístup do sněmu a v něm mohli Sobieskému býti na prospěch. Za sumou tou následovaly větší. Dne 14. května Toussaint poslal Sobieskému a choti jeho 30.000 lir na rozdělenou mezi šlechtu velkopolskou, den po tom 5000 dukátů (36.000 lir) pro sněmovního maršálka Sapiehu, kteréhož získati bylo nanejvýš důležito; musili mu však nad to 10.000 dolarů slíbiti, když Sobieski bude zvolen. Dne 16. května Toussaint dal nových 60.000 lir na rozdělení mezi poslance ze šlechty malopolské a litevské, kterouž získal kníže Michael Radzivill. Týž den rozdáno bylo 1050 lir mezi mnichy a mnišky varšavské, aby prý svého vlivu užili u některých sněmovníku. Sumy tyto, jakož i ony, jež Sobieski se svou chotí ještě ze svého přidal, ovšem dokázaly, že řady přívrženců prince Karla povážlivě prořídly, vstouply však naděje Sobieského. Sobieski zaručil se za to biskupu Toussaintovi, že pán jeho Ludvík XIV bude v něm míti neméně oddaného spojence jako v Neuburkovi, ba snad ještě oddanějšího než v kterémkoli princi francouzském. Toussaint dal po té k disposici Sobieskému nových 400.000 lir. Zatím přiblížil se den 19. května, den zvolení Sobieského za krále. Sněmovníci v hustých zástupech naplnili „kolo". Zapěna píseň „Veni creator Spiritus", načež senatoři, jakož i poslové šlechty z jednotlivých vojvodin se sestoupili, aby své hlasy odevzdali. Před samým hlasováním ujímá se slova oddaný přítel Sobieského, vojvoda Jablonovski, jemuž francouzským králem zaručena pense 9000 lir a nad to

3000 lir připověděno. Prohlašuje se proti princi lotrinskému, praví, že by nejraději volil francouzského prince Condé, ten však že churav, neznalý ani řeči a mravů polských ani válečného umění. Doporoučí slovy nadšenými rodáka a ukazuje jako na nejvhodnějšího k důstojnosti královské, na Sobieského a dává mu svůj hlas. Za jeho příkladem hlasují pro Sobieského kastelan lvovský Fredro, biskup chelmský Dombski, vojvodové Gninski a Bonkovski za nimi pak šly vojvodiny pruské a značná většina vojvodin polských, jež téměř volily Sobieského jednomyslně. Karel lotrinský a princ Neuburk obdrželi jen nepatrný počet hlasů. Vojvodiny litevské hlasovaly sice z části pro prince lotrinského, než největší díl jejich mimo vše nadání odevzdal své hlasy pro prince z Neuburku nebo pro prince Condé. Protivníci Sobieského, na větším díle Litvané, vidouce, že vítězství chýlí se na jeho stranu, opustili vedeni jsouce nejvyšším kancléřem litevským Pacem sněmovní pole a vrátili se do města. Proti dalšímu volení nepodali však žádného protestu. Polské vojvodiny proto odchodu jejich nedbaly a pokračovaly v hlasování. Když pak hlasování bylo u konce, žádáno, aby výsledek dle jednotlivých vojvodin byl prohlášen. Jakmile hlášeno jsouc zavznělo jméno Sobieského, pozdraveno jest od přečetných sněmovníků hlučným „vivat", za to jména jeho rivalů prince Karla a Neuburka stihána jsouc přihanou „pereat", „moriatur", „ne nominetur!" Tím protivníci Sobieského byli tak zaraženi, že neodvážili se proti jeho volbě nejmenšího odporu. Jen někteří navrhovali odročení volby, byli však překřičeni.

Tak došlo mezi 9. a 10. hodinou večerní k prohlášení hlasování všech přítomných na sněmu vojvodin. Hlasováním tím povolán na trůn králů polských nejvyšší královský maršálek Jan Sobieski. Četní sněmovníci gratulují mu a naléhají, aby hned byl králem proklamován. Než biskup krakovský, k jehož četným funkcím náležela proklamace za krále, byl již odešel a přítomný biskup poznaňský zdráhal se tak učiniti. Z té příčiny jest od okamžité proklamace upuštěno a odložena na druhý den. Mnozí doufali, že zatím i Litvané pro Sobieského budou získáni. Očekávání to se také splnilo. Ještě téže noci získán byl nejvyšší maršálek litevský Polubinski, jemuž doručen byl dar 15.000 zl. a jeho přičiněním mnozí ze šlechty litevské převedeni na stranu Sobieského přátel. Polubinskému dána nad to poukázka na sto tisíc lir, kteréž později z Francie došly a mezi jeho věrné byly rozděleny. Než ani strana vídeňského dvora nezakládala rukou v klín. Královna vdova Eleonora písemně žádá biskupa krakovského, aby budoucího dne rokování „kola" se neúčastnil a proklamace Sobieského za krále nevykonal. Biskup krakovský však žádosti nevyhověl. Následujícího dne 20. května sešel se sněm teprv odpoledne. Přátelé Sobieského chtěli i nespokojené Litvany pro něho získati. Proto ke 2. hodině odpolední vypraveno k nim zvláštní poselství. Litvané povolili posléze žádostem polských vyslanců, žádali však, aby sněm ještě na druhý den byl odročen a povoleno jim ještě jednou hlasovati. Vojvodiny polské přistoupily na návrh ten, jmenovitě když Sobieski prohlásil, že přijme korunu jen tehdy, jestliže bude zvolen celou republikou. Den na to 21. května již z rána naplněno jest „kolo" opětně všemi sněmovníky. Byli tu nejen Poláci, nýbrž i Litvané shromážděni plným počtem. Mezi Litvany byli i nedávní ještě nepřátelé Sobieského a úhlavní jeho protivníci

Pacové. Sobieski v poslední okamžik váhal korunu královskou přijmouti a nebýti přímluv Toussaintových, snad by se b l koruny vzdal. Posléze na domluvy jeho odebral se do „kola". Byl přivítán s jásotem. Tu odevzdali pro něho hlas svůj dle vojvodin i Litvané a první tak učinil nejvyšší maršálek litevský Pac jako vojvoda vilenský. Tak Sobieski všemi vojvodinami zvolen za krále.

Nastává okamžik proklamace. Biskup krakovský provázen jsa nejvyšším klérem polským i litevským, vstupuje ve střed „kola" a provolává hlasitě po třikráte jméno nově zvoleného krále a táže se, zdali sněm s volbou jeho je spokojen. Ze všech stran ozvala se slova souhlasu. Biskup krakovský intonoval pak „Te Deum" a vykonal obvyklé modlitby za šťastný výsledek volby. Tak po starodávném způsobu byl Sobieski za krále prohlášen, načež ve slavnostním průvodu jako král do Varšavy byl uveden.

Volba Sobieského byla vítězstvím francouzského dvora, po přednosti byla dílem francouzského vyslance Toussainta. Ludvík XIV ji později schválil a byl přesvědčen, že nemohl dvoru vídeňskému způsobiti překvapení nemilejšího. Než zklamal se! Sobieski později — vývojem ovšem poměrů — vzdal se spolku s Francií a přilnul ke spojenci bližšímu a přirozenějšímu k Rakousku. Ano spatřujeme jej i u bran Vídně bojovati proti Turkům po boku někdejšího svého soka Karla lotrinského! Zůstane proto vždy pravdou, že v historii národů jsou možny obraty a změny nejnemožnější.

Dr. Josef Kašpar.

Východní literarní věstník ze dne 15. října 1903 podává zajímavé podrobnosti o **orientalní fakultě** před rokem založené při universitě svatého Josefa v Beirutě. Nový ústav jesuitů určen jest netoliko pro duchovní, kteří snad na východě v ní za účely missionářskými studují, nýbrž výslovně pro každého, kdo buď k vědeckým nebo praktickým účelům sam poměry východní pobytem na východě poznati chce. Předpokládá se příprava alespoň gymnasijní; vyučovací řečí je frančina. Pro řádné posluchače je předepsán jistý postup studií, který tři, po případě dvě leta trvá; posluchači svobodní (auditeurs libres) mohou volně voliti. Arabština jest hlavním předmětem vyučování; vedle toho vyučuje se syrštině, hebrejštině, dějinám a zeměpisu východnímu, orientalní archeologii, kopštině, řecko-římské epigrafice a starožitnostem. Školní rok trvá od listopadu do konce května; řádní posluchači platí 200 franků honoráře za rok, svobodní 20 franků za přednášku. Fakulta koná závěrečné zkoušky a chce také udíleti titul doktora oriantalní fakulty těm, kdož dostanou vysvědčení na odchodnou a předloží dissertaci. Pensijní dům má býti zřízen, jakmile se najde dostatek cizích posluchačů. — Kampffmeyer (v Halle) provází program nové orientalní fakulty slovy, jimiž jesuity v Beirutě jako nejlepší znalce a učitele arabštiny velebí, kteří mají zároveň úplný přehled dotyčné literatury západní. Budiž ještě připomenuto, že v Beirutě je množství vzácných rukopisův a nejlepších pomůcek západní literatury. -R.

Ročník XXI. Číslo 3.

HLÍDKA.

Loisy.

Referuje Dr. FRANT. X. NOVÁK.

Francie má již od desíti let svou „otázku biblickou",[1] která nedávno, jmenovitě po nejnovějších publikacích Loisyho, stupňovala se na „biblickou krisi". Že se to hnutí ostatně neobmezuje na jedinou Francii, ale skoro u veškerém katolickém světě, ve formě rozličné i rozličné míře, nalézá ohlas, snadno se přesvědčí, kdo nahledne do listů katolických všech odstínů, směrů a řečí.

Zmíním se několika slovy nejdříve o otázce biblické vůbec a pak teprve přejdu na otázku Loisyho zvláště.

Otázka biblická jak ve Francii tak v ostatním světě katolickém (i nekatolickém) těsně souvisí s rozvojem věd světských za století posledních.

Po stránce materialních výsledků vědy nejnovější poukazuji jen krátce na netušené úspěchy bádání lingvistických, historických, kulturních, na pokroky věd přírodních, na objevy egyptské, assyrské atd. Všecky tyto, po velké části teprv době novější vůbec známé, po části pak ostatní alespoň teprve v době novější od kořene zreformované vědy buď přímo obrátily zřetel svůj k Bibli (s úmysly ne vždycky právě přátelskými, ano někdy ani ne poctivými), buď nepřímo s ní

[1] „Otázka biblická" je vlastně otázka, jak stanoviti přesný modus vivendi mezi písmem svatým a resultáty vědy, zvláště vědy moderní. Viz o tom Prat, Progrès et tradition en éxégèse Études relig. 1. 93. a. 1903. p. 289. ss). Formalní stala se ta otázka ve Francii teprv po vyjití spisu d'Hulstova, La question biblique, 1903 O vývoji vědy biblické ve Francii až po tu dobu nalézti více v díle Gazagnol, Die neue Bewegung des Katholizismus in Frankreich. München, 1903. (Die biblische Frage.) Houtin, La question biblique. Paris 1904.

přišly do styku jinak ne užšího ani vážnějšího. Všemi jimi „kniha knih“ nejen na každé stránce, ale takořka v každé větě, ano v každém slovu zkoumána, měřena, kontrolována. Pod jich to vlivem co den nové povstávají otázky, jak srovnati výroky Pravdy věčné s výroky pravdy přirozené, jejíž tlumočnicí praví se býti věda, zvláště pak věda moderní. Z otázek pak vyvíjejí se obtíže, nezřídka obtíže na první pohled až zrovna nepřekonatelné.

Leč pokud o materielní výsledky věd světských běží, snadněji by se dala překlenouti propast mezi oběma světy, Biblí a vědou, zjevením a rozumem přirozeným zející. Beznadějnou teprve stává se ta roztržka, vzpomeneme-li principů formalních vědy tak zvané moderní. Věda moderní, nastoupivši svou cestu již prvními badateli přírodními (Kopernikem, Keplerem, Newtonem a j.) a filosofickými (jmenovitě se tu staví za otce moderní vědy a předchůdce Kanta Descartes), je po Kantovi (viz jeho „Kritik der reinen Vernunft“) autonomní, neuznávající ani vedle sebe, tím pak méně nad sebou žádné jiné autority přirozené nebo nadpřirozené. Autonomie vědecká pak zase má svůj počátek a kořen ve vědecké pochybnosti, ve vědecké kritice.

Nelze upříti, že za velikou část úspěchů svých věda moderní děkuje tomuto svému vrchnímu principu naprosté neodvislosti. Ale žel Bohu, i toho doznati dlužno, že autonomní princip moderní vědy zvláště na poli bádání čistě lidských a náboženských vedl k důsledkům, které, by povšechně byly přijaty a provedeny, značily by nepochybně hrob nejen náboženství zjeveného každého, ale i vyšší kultury, vyššího lidství vůbec. Jmenuji zde jen dva důsledky vědy moderní (k porozumění nynějších proudů biblických nezbytné): evolutionismus ve vědách přírodních a úzce s ním souvisící relativismus ve vědách dějinných.[1]) Evolutionismus umírněný, jak dnes nejlepší vědci se hlásá, dá se ovšem srovnati s učením katolickým, a tudíž i s Biblí. Leč přijati evolutionismus, vlastně selektionismus Darwinův značí snížiti člověka na stejný stupeň s němou tváří, setříti naprosto rozdíl náboženství a pudu čistě přirozeného, upříti život nadpřirozený, posmrtný, uznati jedině hmotu a její různé, stále se „zdokonalující“ zjevy.

Evolutionismus, jak právě jsem se o něm zmínil, převedeme-li ho do dějin lidských, jest relativismus. Není žádného pevného bodu

[1]) Jen případně uvádím: Cathrein, Die moderne evolutionistische Weltanschauung in ihren Konsequenzen. (Stimmen aus Maria Laach. Sv. 64. 1903, str. 164 ss.)

ve vývoji pokolení lidského, ale všecko věčně kolotá, všecko je dočasné, dokud nenastoupí něco lepšího, všecko je relativní. I pravda. Co přede dvěma tisíci lety bylo „pravdou“, může dnes býti lží, a „pravda“ naše bude těm co po nás přijdou, klamem. Kdyby i prameny, hlásající nám skutky věků minulých, opravdu ve všem věrně nám byly zachovaly obraz údajů tehdejších, a kdyby před námi, samy v sobě jsouce věrné jak zlato, ještě dnes byly otevřeny v panenské prvotní neporušenosti, máme přece právo a povinnost, „pravdu“ jimi hlásanou měřiti „pravdou“ naší, a následkem toho i právo odmítnouti je, nazvati je nepravdivými, nezávaznými, když „pravda“ jejich zpozdilá nesrovnává se s pokročilou „pravdou“ naší. Toto vše má platnost svou nejen o knihách a pramenech světských, ale o každé knize, lidskou rukou napsané, i o inspirovaných knihách svatého Písma.

Že autonomní věda moderní nezná zázrakův ani proroctví ani vůbec jakého zjevení nadpřirozeného, netřeba zvláště připomínati.

I k tomu budiž jen zběžně poukázáno, že též na přítomný rozvoj studií biblických (mám tu na mysli přímo studia protestantská; katolická jen nepřímo) mělo principielní stanoviště ve vědě moderní vliv nemalý, ovšem i v nejednom vliv velmi zhoubný.

Katolická věda biblická a apologetická snažila se a snaží vysvětliti nesrovnalosti mezi údaji Písma svatého a mezi výzkumy. Onu principielní propast vědy moderní překlenouti nelze, dokud věda moderní nevzdá se falešné, subjektivistické methody autonomní. Cokoliv se tu se strany kterékoli jiného mluví a píše, náleží v případě nejlepším do kategorie zbožných, ale ne uskutečnitelných přání. Katolíci, kteří tu od slov přešli ku skutkům, stali se obětí propasti.

Loisy jest jedním z nich, jak níže doložím.

*

Abych jen přibližně naznačil věcné obtíže, s nimiž potkává se dosavadní církevní učení o knihách Písma svatého vzhledem „kritiky“ na výzkumech nejnovějších založené, uvádím zde skoro doslovně delší odstavec z výtečné knihy umírněného jinak autora francouzského a tamnějšího poslance parlamentarního, exdominikána Gayrauda.[1]) U nás, kteří v otázkách theologických vůbec závisíme hlavně od Němců, sice ty spory ještě nedosáhly takové výše jako ve Francii. Ale jednak i u nás pořad širší nabývají platnosti, jakož toho důkazem jest ne-

[1]) La crise de la foi. Paris. ed. 2. 1901, str. 87 ss.

dávný ještě příklad Delitzschův a způsob psaní jistých „reformních" listů. Gayraud tedy píše:

„S jedné strany činí theologové katoličtí závěrky, o nichž praví, že náležejí ku článkům svaté víry, dovolávajíce se při tom moci, již má církev učiti o authentičnosti a inspiraci knih svatých; s jiné strany pak tvrdí exegetové ve jménu kritiky, že závěrky ty neodpovídají pravdě a že učenci jich neuznávají.

Několik příkladů nám ty spory ozřejmí.

1. Co učí theologové podle tradice o authentičnosti pentateuchu?[1]) Že jest sepsán Mojžíšem.

A jak o tom smýšlejí ‚kritikové'? Že pentateuch, jak my ho známe, jest původu mnohem pozdějšího než slavný zákonodárce Hebreův, a že pocházejí-li některé části jeho od Mojžíše, zas jiné, a sice nemálo důležité i četné, již dávno před ním byly sredigovány. Ano pořad více chuti se jeví, i ty částky, z nichž prý pentateuch se skládá, ještě na menší rozdrobiti fragmenty. Takovým způsobem by knihu tu bylo složilo celé množství spisovatelů po více století za sebou následovavších.

---

[1]) Literatura k otázce o pentateuchu je zrovna nekonečná, a sotva odborník ji dovede přehlédnouti. Ne abych ji vyčerpal, ale abych jen několik orientačních spisů a článků uvedl, zaznamenávám několik jmen, bez systému a výběru.

Kley, Die Pentateuchfrage, Münster in W, 1903. Nikel, Genesis und Keilschriftforschung. Freiburg im Br. 1903. Schöpfer, Bibel und Wissenschaft. Brixen, 1896. Höpfl, Die höhere Bibelkritik. Paderborn, 1902. Keil, Babel- und Bibelfrage. Trier, 1903. Egger, Streiflichter über »freiere« Bibelforschung. Brixen, 1899. Hoberg, Ueber negative und positive Pentateuchkritik. (Biblische Studien, herausgegeben von Bardenhewer. Freiburg im Br. Bd. 6.) Loisy, La religion d'Israël (uveřejněno částečně v Revue du Clergé Français, roč. 6. sv. 24. 1900, str. 337. ss.). Tentýž Études bibliques. Paris, 1901, statě: Les onze premiers chapitres de la Genèse. Opinions catholiques sur l'origine du Pentateuque. Lagrange, Les sources du Pentateuque (otištěno v Revue biblique, roč. 7. 1898. str. 10. ss.) Prat, La loi de Moïse v Études, roč. 35. sv. 76. 1898, str. 87. ss. a sv. 77. str. 29. ss.. Méchineau, L'origine mosaïque du Pentateuque (v Études sv. 35. 1. 77. str. 289. ss.). Kölner Pastoralblatt, roč. 37. 1903. str. 130. ss. a str. 170. ss. »Geschichte der Urgeschichte in der Genesis?«

Zvěčnělý Msgre. Kyzlink po několik let obíral se kritikou pentateuchu, a jak mi bylo sděleno, cennou o tom nashromáždil látku. Škoda, že nebyla odevzdána rukám povolaným k uveřejnění. Byli bychom měli pomník učenosti a píle kněze nad jiné povolaného.

Se strany protestantské tu pouze jmenuji: Klostermann, Der Pentateuch. Leipzig, 1893. Holzinger, Hexateuch. Freiburg im Br., 1893. König, Neueste Principien der alttestamentlichen Kritik. Berlin, 1902. Tentýž, Die Gottesfrage und der Ursprung des Alten Testamentes. Berlin, 1903.

A tu právem táží se ‚bohoslovci', jaký historický význam by pak náležel knihám, které se nám představují takto ‚složené, přepracované, opět a opět celými věky opravované, v jedno snesené rukama nikomu neznámýma?' a jak si tu vysvětliti, jak připustiti, že božská inspirace místo aby se jí bylo dostalo Mojžíšovi jedinému, po věky se by byla v přestávkách vztahovala na tuto řadu spisovatelskou? Pravda, naprosto, metafysicky by ani to nebylo nemožným. Leč zda-li se to dá srovnati s vědomím, které po všecka století chovalo se v církvi, o authentičnosti a inspiraci knih svatých?[1])

2. Co učí naši ‚theologové' o náboženských řádech Mojžíšových? Praví, že dostalo se mu o nich zvláštního zjevení Božího.

[1]) Tu snad nebude od místa připomenouti, co praví Prat, uti supra, Études, 1. 76. p. 88. ss. »Authentický původ a pravdivost pentateuchu, nebo libo-li hexateuchu, jmenovitě pak poměr Mojžíšův k zákonu po něm nazvanému stávají se pořád více jevištěm urputné války, kterou vede katolická apologetika proti rationalistům všech barev a cechů. K nim odnášejí se přítomně všecky útoky a nájezdy svobodomyslníků, a zdá se, že sám boj proti evangeliu byl na čas odstaven nebo aspoň umírněn. (Po nejnovějších publikacích katolických i protestantských, nezdá se býti již pravdou, co se praví o odstavení boje proti evangeliu.) Ostatně se zdá, že ty útoky nezůstaly bez blahodárných následků; tak lépe se poznalo, které body jsou slabé, které posice dají se držeti, kterých zavrhování nebo ztráta nám je lhostejnou. Všecky ty práce obranné tvoří ještě směsici velmi pomíchanou a pestrou. Bude na to potřebí ducha genialního, aby z té různice stvořil dílo jednolité.«

Méchineaú, u. s. Études, sv. 77. str. 300. správně podotýká: »Z pověděného následuje, že veškeren boj proti mosaickému původu pentateuchu přímo pochází od snahy zvrátiti jeden ze základů, na nichž spočívá apologetika tak židovská jak křesťanská.« V tom se s ním srovnává (konservativní) protestant König, Die Gottesfrage, str. 2 3. „Ja gewiß ein förmlicher Wirbelwind ist es, von dem das Alte Testament jezt umtobt wird. Aber einem kritischen Beobachter des Geistesringens unserer Zeit kann es nicht entgehen, woher die Hauptstöße kommen, die diesen Wirbelsturm hervorrufen. Streben nach dem Standpunkt, den man moderne Weltanschauung zu nennen pflegt, das ist die Grundvibration des jetzigen Kulturprozeßes.«

Co se týká specielní otázky authenticity pentateuchu poznamenává správně Fontaine (La Science Catholique, 1. 14. 1900, str. 10. 5.): »Každý zná boje.. o authentičnosti pentateuchu. Ta otázka dotýká se samého jádra pravdy biblické a jest zas podnětem nových nejvážnějších problémů. Škola novější chtěla odděliti od té otázky, co nazývá její stránkou literarní, nebo vlastně jednotnost původní skladby, vše, co se odnáší ku spisovateli, ku způsobu ano i k době, ve kterých složen byl pentateuch, k jeho opravdové historičnosti, k tomu co činí a podmiňuje pravdomluvnost jeho vypravování. Zdá se však mocně, že v tom ohledu je encyklika (»Providentissimus«) náhledu právě opačného a že nikterak neodlučuje authentičnosti od pravdivosti. Ona jest náhledu, že kdyby měla býti otřesena pravdomluvnost a zároveň s ní authentičnost pentateuchu, ta věc by nikam jinam nevedla, než ku zničení inspirace a povahy nadpřirozené díla Mojžíšova.«

A co soudí o tom ‚kritikové'? Především nepokládají mosaismus za dílo vysoké inspirace náboženské, nýbrž za výplod poměrů náboženských řádu nižšího. ‚Hlavní úkony náboženství mosaického,' praví, ‚nevycházejí od pojmu Boha jediného, pouhého ducha, nejvýš spravedlivého a svatého, alebrž od představ daleko méně čistých . . . Podstatné obřady náboženství israelského obmezují se na obřízku, na oběti, na svěcení soboty a svátků zákonitých, na archu a jerusalemský chrám. Avšak žádný z těch základních prvků náboženských netkví v idei Boha neviditelného, netělesného, nejvýš spravedlivého, jemuž jedině srdcem čistým lze se zalíbiti; naopak, všecky odnášejí se k představě boha kmenového nebo boha národního a vlastně boha přírody, který žije se svými podobně jako oni, skýtaje jim bohaté žně a stáda plodností požehnaná.'

Dále, mosaismus by pak nikterak nebyl dílem čistého, ve všem původního zjevení božího. Dle nauky ‚kritiků' přejal Mojžíš četná a důležitá zřízení z Egypta. Tak byla obřízka u nejstaršího toho národu ještě před Abrahamem v obyčeji. Archa úmluvy není nic leč naos egyptských chrámů; desátky, na vydržování chrámů, kněží i levitů zavedené, byly v užívání v Thebách a Heliopoli; svatá roucha zřízena jsou dle způsobu kněží na Nilu obětujících; obřady a výkony náboženské jen málo se různí od ceremonií v Egyptě platných. Zdá se vůbec, že zjevením mosaickým vlastně jen přiřknuto Bohu, co již dávno bylo vešlo v užívání při starších náboženstvích modloslužebných. A co více, ve věcech učení náboženského pokládali Hebreové duši právě tak dechem jako Egypťané, jejich pak idee eschatologické v nejednom podobají se egyptským představám o věcech posledních jako vejce vejci. Zkrátka, kritika připouští evoluci náboženského zákona Mojžíšova, to jest, připouští, že národní kodex Hebreů zvolna i krok za krokem byl vzděláván, a že teprv několik set let po velikém zákonodárci israelském dostalo se mu té formy a podoby, již má v pentateuchu.

Připouští se ovšem mezi našimi ‚kritiky', že mosaismus vyniká nad veškerá náboženství chaldejská i egyptská monotheismem, k němuž se přiznává, mravovědou, již učí. Ale jsou mezi nimi i takoví, kteří pochybují o monotheismu mosaickém jakož i o božském původu desatera.

Co tu při takové theorii zbude z božství náboženství mojžíšského? Kde tu nalézti nepochybnou známku nadpřirozeného zjevení? Lze vůbec tyto theorie ‚kritiků' srovnati s výroky zdravé i solidní theologie?

3. Spoléhaje na authentičnost a pravdivost pentateuchu, popsal Bossuet velikolepým svým stylem pořádek náboženství zjeveného od

prarodičů v ráji až po Krista ukřižovaného. Přidržuje se chronologie biblické z doby patriarchů, poukázal jmenovitě na to, kterak nikdy nebyl přetržen řetěz svědků o prvotním zjevení náboženském: Seth, syn Adamův, žil ještě krátce před potopou; Sem, syn Noemův, byl vrstevníkem Abrahamovým. Hle, traditionelní výklad o postupu věků.

Nuž, co zbylo z té budovy pod údery kritiky? Co tvrdí se nyní o vývoji náboženském a jeho pořádku?

Dnes nikdo již neručí za správnost chronologie biblické. A že svět stvořen byl 4004 leta před Kristem, nikdo neosmělí se zastávati. Všichni jsou přesvědčeni, kterak v genealogických údajích genese jsou mezery... Co souditi o době Abrahamově? ‚Žil-li veliký patriarcha Hebreův kolem 2000 let před Kristem, jak je bližším nám než prvním počátkům lidským.' Z toho následuje, že ‚řetěz podání náboženského za věků prvotních nedá se zjistiti'; a ‚jsou-li dějiny israelské po Samueli a Saulovi relativně jasné, není-li možno oku našemu odkryti od Abrahama až po Mojžíše nic leč několik neurčitých bodů na temném pozadí, nic leč několik matných obrysů postav jinak na vždy nám zastíněných, tož zůstane nám to, co předcházelo Abrahama, nocí navždy i naskrz neprostupnou.' Toť hle jest mluva ‚kritiků', našich ‚kritiků'. Ano dodávají i to, ‚že genese nás neučí, nechce učiti, jak a za kterých okolností vstoupil člověk, vstoupila víra na svět.' Tedy na základě té knihy je vůbec nemožným dokázati pravdivý postup náboženství zjeveného."

Ovšem tvrdí naši ‚kritikové', že kdybychom se chtěli spokojiti náboženstvím méně ostře se odbíjejícím od dějin, jednodušším ve svém složení, více po lidsku si vedoucím a aniž tak mimořádných nároků činícím, jak se toho dožadovala dřívější apologetika, že snadno by se dal nalézti jiný pochod idee náboženské, který by též nám vypravoval historii Boha v lidstvu a nelišil by se podstatně od onoho náboženství samého [1]) Než zdá se zas, že pravdu mají ‚theologové', pozastavují-li se nad takovým požadavkem, nazývajíce jej zradou víry zděděné ve věcech dosahu zrovna ohromného.

4. Podobně i čistě náboženskou cenu genese počínají někteří popírati. Pochybují o náboženství patriarchův: byl to opravdový monotheismus, nebo to byla pouze monolatrie? A táží se, jaké pojmy o Bohu rozumějí se jménem Elohim a jménem Jahveh? Až kam dospěl odpor jistých ‚kritiků' proti theologii! Zde jich slova: „Kdy poznal člověk prvotní Boha přímým původcem zjevů přírodních a zároveň duchem, jistým druhem tajného ochranného genia, jakousi duší volné

[1]) Tkví tu na mysli oněm kritikům moderní, darwinistická evoluce náboženská.

se pohybující v prostoru; kdy si umyslil vstoupiti s ním do styku nějakým prostředkem, tím co dnes nazýváme fetišem: nevíme. Ale dá se tak předpokládati a sice ne bez každé pravděpodobnosti. Neboť, abychom ani nemluvili o mythologiích pohanských, v prvních kapitolách bible jest bouře ještě tolik jako zjevení boží a Jahveh prvních věků má tam všecky přívlastky boha hromu; protože Bohu patriarchů věnovány svaté kameny za symbol a svatyni... Israelité ctili Jahveh teprv po východu z Egypta; avšak které bylo náboženství jich předků, kteří užívali jiných jmen na označení božství? Představa, kterou si Mojžíš učinil o Jahveh, neměla vůbec nic společného s myšlenkou nesmírnosti božské. ...Stálou přítomnost Jahveh v arše nepojímáno hrubě jinak než přítomnost bůžků pohanských v jich obrazích, ve stáncích, které jich obrazy chovaly. Ta přítomnost mohla i připoutána býti na kameny, které jediné dle starého podání byly v arše'. Že takové vývody kritiky v přímém se nalezají odporu s učením theologickým, nepochybuje tušim nikdo.[1]

5. Táž protiva jeví se vzhledem knihy Tobiášovy, knihy Ruth, Esther a knihy Judith. ‚Theologové', podáním církevním se spravující, mají je za knihy historické. ‚Kritikové' je pokládají za básně, za mravokárná vypravování, za prosté povídky, v nichž pravda dějinná jen málo zaujímá místa, může-li vůbec o ní o knihách těch býti řeč. (Ta otázka je ostatně, jak známo, váhy menší.)

6. A pak kolik horoucích sporů se vede v mocných oněch dvou činitelích náboženského života národu israelského, o profetismu a messianismu![2]) o době a dosahu proroctví, o authentičnosti a původním smyslu míst příchod Páně předpovídajících!

7. Konečně i Nový Zákon stal se jevištěm úporné války. Připomínám tu jen palčivou ještě pořád otázku o vzájemném poměru tří evangelií synoptických k sobě a o jich poměru k evangeliu svatého Jana; zvláště pak otázku o původním křesťanství Pána Ježíše a svatých apoštolů, o evoluci prvotního učení a prvotních zřízení v církvi až po doby naše. Vesměs otázky dosahu nejvyššího jak vzhledem osoby Kristovy, jeho poslání a díla, tak vzhledem božského ustanovení církve."

[1]) Abych nic neobmeškal, ještě jednou upozorňuji na důležitost prvních kapitol pentateuchu. Fontaine (l. c. p. 12.) praví: »Dogmata veskrze základní souvisí více méně s pentateuchem. Bůh, duše, její nesmrtelnost, tresty a odměny věčné, idea Vykupitele, přesvědčivá síla našich evangelií vzhledem božství Páně a j.«

[2]) Užívám schválně místy cizích slov originalu, ježto lépe vystihují vážně stávající otázky biblické.

Až potud učený a pro církev nadšený Francouz. K vůli snadnější orientace čtenáře dodávám hned předem, že skoro všecko co tu ve jménu ‚kritiky' proti traditionelnímu výkladu Bible pověděno, vyňato je ze spisů Loisyových. Dlouho jsem se rozmýšlel, mám-li čtenářstvu našemu odhaliti tu propast různice ve věci nám všem nejsvětější. Ale jak poměry u nás jsou, zdá se mi, že zde něco zakrývati bylo by tolik, jako přímo dobré věci škoditi. Způsob, kterým některé kněžské listy naše o tom psaly, lze si vysvětliti jedině neznalostí dosahu veškeré otázky. V celém sporu nejedná se nikoliv o literarní potyčky mezi „theology" a „kritiky" ani o nahodilé různice mezi „mladými" a „starými": kdyby mělo býti pravdou, co tvrdí „kritikové", pak mýlila se tradice a s ní církev v základní otázce zjevení božího, pak padlo neomylné magisterium, padly církevní všeobecné sněmy a jediná se nám otvírá vyhlídka, že totiž dospějeme s Loisym tam, kam dospěla „církev" protestantská s Ritschlem a Harnackem." (P. d.)

Dominik František Kynský.[1]

Napsal JAN KAKŠ.

I.

Kynský narodil se z otce Františka, jircháře, a matky Josefy v Slaném v domku č. 96 (staré Poštovské ulice, nyní č. 115 Kynského třídy) dne 4. října 1777 na den sv. Františka Serafinského, pročež mu na křtu sv. dáno bylo jméno světce tohoto.[2] Vyrůstal v němčícím okruhu tehdejších škol jinak ovšem ryze českého rodiště. Odbyv doma trivialní jakož i hlavní školu piaristskou, poslán na gymnasium mostecké utvrdit se — dle tehdejšího zvyku — v jazyku německém. Po té přišel do Prahy na gymnasium Novoměstské, kde již jako humanista předčil spolužáky v studiu klassiků starých, vynikaje i v kreslení a malování. V té době poslouchal též na universitě právě zavedené přednášky o české literatuře.[3]

[1]) Kde pramene zvlášť neuvádím, čerpal jsem ze životopisu Kynského uveřejněného v Rybičkových »Předních křisitelích«, I. str. 215 n.

[2]) Matrika slanská, »Historiolae Patrum et fratrum i. D. defunctorum«, 1849 p. 1 v piaristském archivě pražském, slanská »Svornost« 1877.

[3]) *Johann Czikann*, Österr. Gelehrten-Lexikon. Rp. v zemském archivě moravském.

Dne 10. října 1794 vstoupil do řádu kněží pobožných škol, obdržev řeholní jméno Dominik (a Scto Gelasio.[1])

Noviciat řeholní vykonal v Lipníku (1795) a v Bílé Vodě (1796[2]), načež soukromě v klášteřích svého řádu studoval, a to filosofii v Litomyšli (1797), ve Strážnici (1798) a v Mikulově (1799), theologii pak v Kroměříži (1800 a 1801). Po všechen ten čas vyučoval zároveň v I. a II. třídě hlavních škol piaristských. V Mikulově seznámil se s J. E. Purkyněm; který tehda byl tam rovněž klerikem řádu pobožných škol. Zkoušky vykonal v Praze a v Olomouci.[3])

Vedle svých studií a učitelství cvičil se Kynský v jazycích novějších, zvláště ve frančině a vlaštině a hleděl náležitě obeznámiti se s literaturami jejich, jakož se i zdokonaloval v kreslení a malování, nabyv takto tu i tam důkladných známostí a nevšední způsobilosti.

Roku 1801 byl vysvěcen na kněžství.[4]) Složiv řeholní sliby v rodišti svém, vyučoval tam po dva školní roky v II. a III. třídě hlavní školy piaristské. Potom ordinován byl do Prahy, kde roku 1804 působil v III. třídě hlavní školy Novoměstské, roku 1805 byl pak professorem v I. třídě gymnasijní.[5])

V té době seznámil se brzy s kroužkem mladších i starších vlastenců, zejména s J. Nejedlým, Hněvkovským, Puchmajerem, Tomsou, Krameriem a j. a oddal se důkladnému studiu řeči a literatury naší. Čítal pilně staré knihy české, zvláště Bibli, spisy Veleslavínovy a Komenského, zřízení zemská a práva městská jakož i jiné staročeské památky nábožné, historické a právnické. Do toho času spadá začátek slovesného působení Kynského, jejž učinil překladem německé knihy modlitební, kterýž překlad později (roku 1808) tiskem ve Vídni vyšel pod názvem: „Libellus precum per G. K. Zappe concinnatus ad usum studiosae iuventutis latine redditus.“ [6])

Po dvou letech přeložen byl Kynský z Prahy na gymnasium

[1]) Tamtéž, pak »Historia ordinis« (Annales domus Pragensis) p. 516 a »Liber officiorum« v piaristském archivě pražském.

[2]) Liber officiorum.

[3]) Tamtéž, *Czikann* l. c.

[4]) Liber officiorum. Nesprávně udávají rok 1800. *Wurzbach*, Biograf. Lexikon S. 275 a Österr. National-Encyklopädie S. 204. Primici slavil K. 27. září 1901 v Praze v kapli kollejní. Hostinu vystrojil bratr jeho Jan, kupec na Malé Straně, v Mostecké ulici »u tří červených srdcí«, o němž níže. Srv. i Historia ordinis l. c.

[5]) Tamtéž.

[6]) Srv. můj článek: Činnost D. F. Kynského v písemnictvu nábožensk ém, »Hlídka« 1903, str. 518.

v Mladé Boleslavi, kdež byl professorem tříd humanitních a zároveň exhortatorem v dnech svátečních a nedělních.[1] Tam zůstal až do počátku školního roku 1806. Čas, jejž Kynský strávil na učilišti tom, připomínal sobě napotom vždy s nemalým potěšením, jako i tehdejším jeho žákům zůstala leta pod jeho vedením strávená vždy u vděčné paměti. Bylť Kynský nejen jejich bedlivý učitel, nýbrž i srdečný přítel, ano pečlivý otec, který jedině k tomu přihlížel, aby v útlých srdcích žáků svých lásku ku všemu dobrému a krásnému probudil a utvrdil, cit a smysl jejich k přírodě a nekonečným půvabům jejím obrátil, ducha jejich k pravé humanitě způsobilým učinil a je takto vůbec opravdově vzdělal a ušlechtil. Pročež nepřestával v obcování se žáky svými pouze na vyměřených hodinách školních, nýbrž čítal s nimi také mimo školu starší a novější klassiky, cvičil je v řečnění a kreslení a konal s nimi poučné vycházky v okolí, obětuje takto veškeren svůj čas vyučování a vzdělávání mládeže mu svěřené.

Na gymnasiu mlado-boleslavském studoval tehda též A. V. Svoboda (Navarovský), jejž již Kynský vybízel, aby se věnoval povolání učitelskému[2]) a na nějž slovem i příkladem nejplatněji působil a k tomu, co Svoboda pak vykonal, hlavní a trvalý základ položil, jak Svoboda sám při každé příležitosti a jmenovitě také nedlouho ještě před svou smrtí zřejmě dosvědčoval a vždy vděčně sobě připomínal.[3]) Jmenovitě v pozdějších letech Svoboda několikráte oslavil tohoto svého učitele básněmi, z nichž některé také vyšly tiskem o sobě i v časopisech tehdejších. Připomínáme aspoň znělku „Důst. p. D. K., svému druhdy laskavému učiteli“ v „Slovesnosti“ Jungmannově (1820 str. 29, 1845 str. 515) k 4. srpnu — jmeninám Kynského — uveřejněnou.[4]) Že si Svoboda tolik zamiloval Schillera nad jiné básníky německé, rovněž vděčil Kynskému, jenž jsa zvláštním ctitelem idealní Musy tohoto genia, při každé příležitosti žáky a posluchače své na básně Schillerovy upozorňoval.[5])

[1]) Liber officiorum.

[2]) *Laichter*, Literatura česká 19. století, I. str. 741.

[3]) *Rybička*, Přední křisitelé, str. 375.

[4]) V mém jinošském duchu mnohé moci,
vlohy, zárody se rojily;
ale vše to ještě temně, matně;
Tvé nauky z neladu a noci,
mistře! v lad a svit je pudily,
bych stál k cnotě, vlasti, víře statně.

Srv. též Rybičkův citovaný spis str. 405.

[5]) *Rybička*, cit. spis str. 396 (životopis Svobodův), *Laichter*, Literatura česká, str. 760.

Na podzim roku 1806 povolán Kynský na Teresianskou akademii do Vídně, kdež až do konce školního roku 1808 působil jako prefekt humanistů.[1] Počátkem školního roku 1808/9 opustil Vídeň, byv jmenován professorem všeobecného dějepisu a literatury řecké na právě zřízeném filosofickém ústavě v Brně.[2] (P. d.)

Legenda Kristianova.

Napsal FRANTIŠEK VACEK. (Č. d.)

Podle Gumpolda sv. Václav, když příbuzní naléhali na něj, aby zabýval se spíše vladařskými věcmi než pobožnostmi, v duchu jim odpíral, ale zevně povoloval a řidčeji do chrámu docházel (se quasi terroris humani specie simulabat cedentem). Kristian vymyslil k tomu historii o „zadních vrátkách“ (occulte posterulas agens), kterými prý světec obcházel nepříznivce své náboženské horlivosti. Nemoha ve dne obcovati s kleriky, tajně přiváděl je k sobě na večer a tajně z rána teprv od sebe propouštěl.[3]

Podle Gumpolda knížic Boleslav připravil z míry skvostnou hostinu ve svém domě (convivium plus solito parandum), při níž šlechtici jeho strany majíce meče ukryté pod šatem, třikráte povstali, aby vrhli se na přítomného knížete Václava, ale zase s nepořízenou usedli. Kristian opakuje smyšlenku Gumpoldovu téměř doslova (convivium ingenti cum apparatu; mucrones gestantes sub amictibus ter surrexere terque identidem resedere.[4]) Věc sama o sobě neměla by zvláštního významu, kdyby s plnou jistotou na to neukazovala, odkud Kristian vážil své ponětí o českých velmožích 10. století, jež líčí nám jako zákeřníky s ukrytými zbraněmi pod šatem (arma secum loricasque occulte deferentes; mucrones gestantes sub amictibus; ensem occulte gestabat sub chlamide) nebo jako divokou zvěř (tantae ferae). Od které doby asi podle jeho mínění čeští šlechtici počali nositi zbraň veřejně?

---

[1]) Liber officiorum, Czikann l. c., Historiolae Patrum etc.

[2]) Tamtéž, pak Geschichte des deutschen Staats-Obergymnasiums in Brünn 1878, Annales domus Brunensis Piarum scholarum. Rp. v archivě I. německého vyššího státního gymnasia v Brně.

[3]) Tamže str. 155, 210.

[4]) Prameny d. č. I. str. 159, 216 n.

Gumpold napsal, že sv. Václav konal přede dnem své smrti soukromou vigilii (devotus pernoctavit). Kristian tomu uvěřil, jenže popletl si soukromé bdění s částkou officia, jež ve staré době slula „vigiliae“, a mluví o chvíli obecně stanovené, kdy počínala se „slavnost“ vigilií. „Advenit et tempus celebrandarum vigiliarum, quibus beatus vir, ut semper, devotus interfuit.“[1]) Příčinu zmatku toho vypověděli jsme již svrchu.

Gumpold napsal, že kněžic Boleslav, prve než přichvátali pomocníci jeho zločinu, zasadil sv. Václavu dvě sečné rány (geminatur ictus); potom že světec zmocnil se jeho meče a pravil: Hle, nešťastníku, mohlo by nyní tebe stihnouti, co jsi pro mne chystal, ale já neposkvrním se krví bratrovou (Videsne, inquit, o funeste, etc.). I vrátil mu meč. Kristian podobně rozpráví o dvou ranách sečných (secunda vice feriens), o ujetí meče útočníkova svatým Václavem, o domluvě odzbrojenému bratrobijci (Eya, inquit, perdite tuo iudicio, vides etc.) a navrácení meče.[2]) Nicméně jsou některé známky toho, že k rozpravě o zápase sv. Václava s Boleslavem neužil on přímo legendy Gumpoldovy, ale jakéhosi již zpracování jejího.

Nahlédáním do Gumpolda a nedohlédnutím k legendě „Crescente fide“ Kristian dopustil se chyby, kterou již navrchu jsme vytkli, že totiž mezi tresty, jež stihly vrahy Václavovy, počítá schnutí a hubenění (pars arida et sicca), a ne, jak by mělo býti podle legendy „Crescente fide“ (alii autem aridi et surdi), schnutí a hluchotu. U Gumpolda čte se na tom místě: „misera corporum ariditate siccati.“[3])

Gumpold napsal, že pohan vysvobozený ze žaláře na přímluvu sv. Václava zaslíbil syna svého „in clericatus officium dei servitio ad beati martiris aecclesiam,“ to jest ke službě duchovní při kostele sv. Václava.[4]) Kristian uvěřil tomu, že již před r. 960 chrám sv. Víta na hradě pražském nazýván byl kostelem svatého Václava, i vkládá do úst řečenému pohanu slova: „filium meum eidem martyri eterno servicio mancipabo“[5]) Jak svědčí Vavřinec, mnich montekassinský,[6]) a potvrzuje Radulphus Glaber

[1]) Tamže str. 159, 217.

[2]) Prameny d. č. I. str. 160; 218 n.

[3]) Tamže str. 220, 188, 161.

[4]) Prameny d. č. I. str. 163. Gumpold chtěl asi říci: »Při kostele, kdež pochováno je tělo sv. Václava.«

[5]) Prameny d. č. I. str. 224.

[6]) Passio beati Wenzeslai; lect. 12: »Cum eotenus beati Viti nominaretur aula, nunc ab omnibus pene sanctissimi Wenceslai nuncupatur asylum.« Prameny d. č. I. str. 181.

(† asi r. 1048 [1]), jmenování stoličného chrámu pražského kostelem svatého Václava ujalo se teprve v 11. století.

V popise zázraku, jenž týká se vysvobození vězně-křesťana na přímluvu sv. Václava, Kristian jakkoli šetřil slov legendy „Crescente fide“, přec jednomu slovu (quem increduli statim comprehendentes vendiderunt = nevěřice, že zázrakem vyšel ze žaláře, popadli jej a prodali) položil smysl vyvážený z parallelního místa v legendě Gumpoldově (extra astantibus paganorum latronibus iterum captus). Je to patrno z doslovu jeho, kterým vysmívá se pohanům pro jejich nevědomost, že Bůh jest pánem celého světa a všude může působiti zázraky na oslavu svatého Václava.[2])

Podle Gumpolda upravována je také částka legendy Kristianovy, kdež činí se řeč o zápase náboženských a politických stran v Čechách při počátku samostatné vlády Václavovy. K tomu místu však obrátíme zřetel později, až ohledán bude stav domácí tradice naší o sv. Václavu a událostech jeho doby v 10. století.

Jest na bíle dni, že autor přepisující doslova celé kapitoly z Gumpolda a upravující podle něho svůj spis o věcech českých z prvé polovice 10. století nebyl vrstevníkem sv. Vojtěcha. Učenému badateli té doby nemohlo býti neznámo, jaká jest historická cena legendy sepsané (třebas na rozkaz císaře Oty II) od cizince, jenž tak svévolně nakládal s prostou, ale poctivou předlohou svou, totiž Crescente fide.[3]) Tu nelze připustiti omluvy, k níž uchyluje se professor Pekař (však jen v jednom případě), řka, že „Kristian sám o tom nic neví, nic nikde nepraví,“ co přepisem z Gumpolda opsal.[4]) Vždyť Kristian Gumpolda nikde nejmenuje, výroků jeho od svých nerozeznává, nýbrž prostě za své je přijímá. Rečená omluva podobá se ochrannému lanu, jež za utonulým do vody bylo hozeno.

V Gumpoldově legendě jsou i dobré zprávy na př. historie

[1]) Historiae Francorum, I. 4: »Venerabilis pontifex Adelbertus ex provincia, quae lingua Sclavorum vocatur Betheman, civitate Braga, regens ecclesiam sancti martyris Vitisclodi (t. j. Venceslai), egressus ad gentem Bruscorum, ut eis verbum salutis praedicaret.«

[2]) Prameny d. č. I. str. 225, 164.

[3]) Kdo chtěl by míti stručně naznačeno, jaký jest poměr věrohodnosti mezi spisovatelem »Crescente fide«, Gumpoldem a tak zvaným Kristianem, ať přirovná vypravování jejich o zázračném uzdravení ženy Pražanky, jež modlila se u hrobu sv. Václava. Podle »Crescente fide« žena ta byla slepá a na jednu ruku chromá, podle Gumpolda byla chromá na obě ruce, podle Kristiana byla chromá na celé tělo. Prameny d. č. I. str. 189, 164, 225.

[4]) Nejstarší kronika česká, str. 42.

o Podivenovi, jež ukazuje míru toho, co v letech 973—983 vědělo se o komorníku knížete Václava, pro věrnou oddanost ke světci hrdla zbaveném. Kdyby Kristian byl vrstevníkem té doby, nemohl by než shodovati se s Gumpoldem ve vypravování o Podivenovi neb aspoň v podstatě od něho se neuchylovati. Ale to, co on přednáší, jest povídka zcela nového obsahu, které nelze ani vpraviti do starých základních rysů, jež poznamenal Gumpold. Věc šířeji vykládati nyní nebudeme, ježto mluvíme o ní na jiném místě uvádějíce tam i prameny nové legendy o Podivenovi

Professor Pekař počítá Kristianovi za zásluhu, že neužil hojněji výzvědků z Gumpoldovy legendy, čili, jak praví, že Gumpoldových plus (výmyslů) až na nepatrné vyjimky důsledně ignoroval.[1] To vykládali bychom mu také na dobré, kdybychom nepozorovali zvláštní příčiny, jež ubrala mu chuti, vážiti ze zřídla, kterému plně důvěřoval, ještě hojněji, než vážil. V době, kdy Kristian psal, kvetly u nás legendy o sv. Václavu, zpracované na základe spisu Gumpoldova, ale duchem tak neslovanským nebo tendenčně germanským, že nemohly líbiti se leč cizinskému duchovenstvu v Čechách, jehož přičiněním byly tu zavedeny. Pod nepříznivým dojmem těch spisů, zejména legendy „Oportet nos", jež svým zněním zapírá existenci staršího křesťanství v zemi než z doby krále Jindřicha I a o českých knížatech Spytihněvu I, Vratislavu I a Václavu Svatém nemluví jinak než jako podruzích německého penovníka, a na vyvrácenou nepravd, v ní obsažených, psali již, jak se podobá, mnichové slovanského kláštera na Sázavě a později Kosmas. Odtud lze si vysvětliti, proč shledávány byly doklady pro existenci staršího křesťanství v Čechách (z jihoslovanských legend o sv. Cyrillu a Methodu, z listin kostela pasovského, z kronik klášterních), i proč shledány byly doklady pozdní nebo nemnoho vydatné. Pod nepříznivým dojmem legendy „Oportet nos" a proti ní psal také Kristian. Tváře se autorem ze staré doby, musil ovšem tajiti vědomost svou o znění legendy, odvozené z Gumpolda; a proto z opatrnosti uskrovňoval se v reprodukci vývodů Gumpoldových, zvláště těch, jež byly příčinou strannického líčení věci v legendě „Oportet nos". Jak se mu povedlo, či vlastně nepovedlo utajiti znalost řečené legendy, ukáže se přirovnáním spisu ke spisu.

[1]) Tamže str. 59.

7. Legenda „Crescente per orbem universum" (o sv. Václavu).

O příčinách, jež vedly k sepsání legendy „Crescente per orbem universum", učinili jsme zmínku již ve předešlé stati. Autor legendy velké námahy sobě nepřipustil. Pracoval nejvíce jen přepisem snadnějších partií z Gumpolda, k čemuž tu a tam slovo přidal, aby spojení vytržených částek splynulo v ladnější celek. Toliko první dvě věty jsou nově upravovány, a to podle legendy „Crescente fide". Znějí takto: „Crescente per orbem universum katholice religionis incremento Germanie in partibus gens quedam, ab ipsis terre incolis bohemica vocitata, prophana et supersticiosa ydola respuens Christi gracia illuminatur nec non sacro baptismo fontis mundatur. De qua eciam quidam gentis ipsius progenie clarior ac potencia in cives eminencior Spitigneus nomine oriundus extitit, qui diviny cultus dulci voto attactus novoque studio fervens domos sacras christicolarum usibus necessarias construxit ceteraque divine legis mandata plebi sue habenda ope divina cooperante instituit."[1]) Další text přejat je z legendy Gumpoldovy, z kapitoly 3, 4, 7, 8, 16—19.

S legendou „Crescente per orbem universum" Kristian stýká se jen v jednom místě, tam, kde vypravuje o zálibě knížete Václava v hotovení hostií a mešního vína. Praví, že světec vycházel ve žních nočního času na své pole (agrum petens proprium), aby nažal pšenice na mouku. Podobně skladatel legendy „Crescente per orbem universum" dí, že sv. Václav přeskakoval v noci plot své vinice (propriarum septa vinearum noctu transiliens), hodlaje natrhati hroznů na víno. Důrazné označení toho, že vinice byla knížecí, není bez důvodu. Podle Gumpolda sv. Václav trhaje hrozny na vinicích, páchal „laudabile furtum" (t. j. pokoutní čin, ale chvalitebný). Ježto slovo „furtum" (krádež) zavdalo příčinu k nedorozumění, skladatel legendy „Crescente per orbem universum" přidal na vysvětlenou, že vinice byla knížecí. Jest možno, že napodobením vysvětlivky té vzniklo rčení Kristianovo svrchu uvedené: „agrum petens proprium."[2])

Jinak v legendě „Crescente per orbem universum" není nové myšlenky, aby mohlo jí užito býti od autora, pracujícího o nový, širší životopis sv. Václava.

---

[1]) Kodex metropolitní kapitoly pražské G, 5 fol. 43b.

[2]) Prameny d. č. I. str. 214, 153. Kodex metropolitní kapitoly pražské G, 5 fol. 44a.

8. Legenda „Oportet nos“ (o sv. Václavu).

V breviáři sester benediktinek kteréhosi kláštera českého z konce 12. století položeno jest ke dni 28. září čtení o sv. Václavu ve formě duchovní řeči, jež počíná se slovy „Oportet nos“. Skladatel její promlouvaje k posluchačům nebo čtenářům, přednáší jim z historie české a života světcova asi toto: Obyvatelé země české, jež nyní slyne statečnými bojovníky (strennuis et bellicis viris) a v křesťanství dobře jest utvrzena, až do času krále Jindřicha živi byli bez zákona (sine lege vivebant): neznajíce Pána nebes, sloužili hluchým a němým modlám. V té době teprv s vůlí řečeného krále nebo na jeho rozkaz zvolili sobě knížete (ducem sibi constituerunt) urozeného muže příjmím Spytihněva, jenž sotva vládnouti počal, oblíbil si křesťanství a miloval věřící jako vlastní syny. Jeho přičiněním přemnohé svatyné pohanské v zemi byly zbořeny, a chrámy křesťanské zbudovány. Čeho pak Spitihněv pro nenadálou smrt nemohl ku konci přivésti, buď na stavbách nebo jiných služebnostech božích, bratr a nástupce jeho Vratislav horlivě vykonal a dovršil. Kníže ten vystavěl chrám (basilicam) sv. Jiří na hradě pražském, zřídil při něm duchovenstvo a nadal je všemi časnými potřebami. Synové jeho byli: starší Václav a mladší Boleslav. Onen dospěv jinošského věku, zatoužil po svobodném literním učení; i uprosil otce, že poslal jej do Budče a poručil tamním věhlasným učitelům (committens eum sapientissimis eiusdem civitatis). Kněžic mezi spolužáky stkvěl se jako světlonoš svou moudrostí, nad všechny pak jinochy svého věku vynikal ctnostmi, zvláště pokorou. Po smrti Vratislavově knížata zemská (principes, regni principes, sclavonici principes) zvolila jej sobě vévodou, protože u všech občanů své vlasti požíval důvěry a lásky. Král Oto I ochotně potvrdil Václava v knížectví, přidávaje napomenutí, aby po příkladě svého otce po všechen čas života byl ve vojště královské chrabrým bojovníkem a dobrým vojevůdcem. Pokorný jinoch vzpečoval se hodnosti knížecí, a když přece ji přijal, boje se hřešiti, kdyby neposlechl rozkazů královských, kdyby nehájil země radami a zbraněmi, kdyby neukazoval polopohanskému národu svému cestu pravdy Boží: zmítán byl velikou úzkostí strany toho, jak zabývati se věcmi světskými a nezanedbávati služby Boží.

Dosednuv na stolec otcovský, rozšafností předčil nad starce a důmyslem převyšoval všechny rádce své (sapientes et regni consiliarios). Vydával

moudré zákony. Spravedlivě soudil. Na dvorských rocích nebo sněmech zastával se lidí nižších a nedopustil, aby připravováni byli o majetek nenasytnou zištností osob vyšších. Soudil-li sám, neodsuzoval nikoho na smrt, ale vinníka přiměl k tomu, aby kál se z hříchu. Když soudili knížata a nechtěli na jeho radu nebo prosbu upustiti od přísného potrestání, kníže zarmoutiv se, vstal ze stolice a vyšel ze soudní síně. Pověst o ctnostech jeho šířila se po všech krajinách římsko-německé říše. Však nehodní přátelé jeho a ostatní slovanská knížata neradi viděli dobré skutky jeho a chtěli jej odvrátiti od služby Boží. I spikli se proti němu a řekli: Proč to, že miluješ zvláště chudé a pohrdáš mocnými nebo urozenými? My jsme tě zvolili vévodou, zjednali jsme ti jméno u krále Oty, ty pak nás za nic nemáš a převracíš řád zemský, hledě si jen osob duchovních a chudých, Máš býti náčelníkem bojovníků, a ne mdlým školákem, nohosledou kleriků, milovníkem lidí pocestných, sluhou ubožáků. Kdo má za tebe vésti právo, říditi naše schůze a soudy, když prodléváš v chrámě a meškáš u oltáře, dávaje tam oféry k mešním obětem? Světec tiše snášel tu hanu a jen nad tím se rmoutil, že mnozí z duchovních jemu věrných zbavováni byli statků a vyháněni ze země. Jsa ještě mlád nemohl odporovati stařešině a sudím zemským (senibus ac iudicibus regni), a jinak také obával se, aby svým odporem nezpůsobil většího pronásledování kněži a věřících, než bylo.[4])

Z dob pojosefinských.

M. Pavlík. (Č. d.)

Osvícenci zůstali, i když nastala vnější, ne tak protiosvícenská, jako vlastně protiosvětová reakce ze strachu před jakobíny. Osvěty se vždy zastávali. Jmenuji na př. Smetanu, jenž v „Čas. pro kat. d.“ 1835 protiosvětový proud ostře odsoudil.

Uvádím hlavní myšlenky článku Smetanova.[2])

„Člověkem právě osvíceným a vzdělaným vůbec slove ten, kdo všech potřebných a užitečných pravd ne lecjakous, nobrž důkladnou a zřetedlnou má povědomost, a soudí-li o něčem, zdravě a pravidelně soudí.“

[1]) Rukopis universitní knihovny pražské VI. E 13 str. 414 nn.

[2]) 1835, 247 n., 416 n.: Zdali jest osvěta lidu obecného nebezpečná Církvi a státu?

„Na dvojím základě staví se zásada tato (protiosvícenská): předně na dušeslovném, že totiž člověk nevzdělaný snáze se poddá vážnosti představeného vůdce svého, a na druhém, historickém, že šťastnější byla (prý) Církev i stát při menší osvětě národů, a že v pravdě tato oběma záhubnou stala se.“

„Již pak na jevě leží, že osvícenost rozumu ani státu ani Církvi nebezpečná není a býti nemůže.“

A nyní Smetana jasně, břitce a pádně hledí dokázati, že osvěta jak státu tak Církvi jen může prospěti. Na pohled prý by se ovšem zdálo, že ten, „kdo málo ví, málo sobě důvěřuje, více tedy jiným vedoucím jej.“ Při bližším však pohledu věc jinak se ukazuje. Právě surový, nevzdělaný člověk nejméně nedostatek vzdělanosti (své) nahlížeti může, neznaje ani, v čem vzdělanost záleží; čeho pak nezná, toho si také ani vážiti, ani cenu tomu jakous dávati nemůže. Zkušenost učí: čím člověk nevzdělanější, tím více n e d ů v ě r y k jiným chová, nemoha nahlednouti oučel moudrých záměrů jich. A pakli předce dle rady neb ustanovení moudřejších jedná, nečiní toho z vážnosti větší osvěty jejich, ani z větší k nim důvěry, nobrž pouze buď ze zvyku, neb náklonnosti slepé, nebo z bázně trestu; vždy tedy jen z pohnútek podlých, vší ceny mravní prázdných. Kde pohnútky tyto přestávají, tam jest také poslušnosti konec, a tím zatvrzelejší nastává odpor, čím větší nevědomost, jelikož tím nesnadněji na cestu pravou poznáním nepravosti své přivésti se dá ... Sám práva neznaje, a tudy v záležitostech svých přečasto zahozen jsa do rukou nesvědomitých kramářů spravedlnosti, byť by práva zemská sebe moudřejší byla, všecku víru a vážnost k spravedlnosti potratiti musí, což jej samého k jiným nespravedlivým, lestným a podvodným činí. On jen co kontribuce musí platiti, co roboty zdileti, co ze řemesla, obchodu popláceti atd. ví a počítá, zač to ale dává, k čemu toho potřeba, jak se toho užívá, zhola nevěda, jen za otroka pro jiné pracujícího se považuje, nevolně nesa pouta, jejichž t í ž n o s t toliko pociťuje.

Jak ve státu tak v Církvi: Křesťan nevzdělaný klade celé náboženství ve vykonávání obřadů zevnitřních a spokojuje se v zachovávání jich, nedbaje o zdokonalení vnitřní. Uvyklý víře slepé, nepoznává znaku božského původu jejího, pročež světlo nebeské přečasto s temnotou pověry míchá, ano fanatickou horlivostí na ní (pověře) lpí, nikterak se nedaje lepšímu poučiti. Mravnost jeho, nazvíce jen ovoce bázně trestu věčného, cenu ctnosti křesťanské nikdy úplně nedosahuje, ano tím hlouběji klesá, když vášní roznícenou strach věčnosti v srdci pře-

konán bývá. Tu mnohem hrubéji vyráží smyslnost z protivné vazby, páchajíc tím hojnější nepravosti, čím snadnější se mysli pověrčivé zdá smíření rozhněvaného Boha. „Vyzpovídám se a jsem zase čistý, dám na mši svatou, půjdu na pouť k Panně Marii, ona se za mne přimluví, pohne k milosrdenství Syna svého. Konečně pak, jen když na smrtelném loži rozhřešení obdržím, spasení předce dosáhnu.“ Že veliký díl nevzdělaného lidu tak smejšlí a jedná, zkušenost učí, aniž pak časté z toho kárání ze strany horlivého duchovenstva jest s to odstraniti vadu tuto, pokud se nevštípí v ducha pevné přesvědčení, že obřady nábožné jen co prostředkové ctnosti smyslnému člověku Církví ustanoveni jsou, bez povzbuzení ducha ale, bez ušlechtění srdce žádné zásluhy nepřinášejí.“

Praví prý se též: „Kdo málo zná, s málem spokojen bývá, změny nežádaje.“ Ignoti nulla cupido. To ovšem pravda — ale jaká to spokojenost! Spokojenost to zvířete nerozumného, které nasytivši se, pohodlně se natáhne v doupěti svém neb ve chlévě, o nic nedbajíc, co vůkol něho se děje. Jest-li taková spokojenost oučel člověka, k čemu všecko vyučování? Ať se uvrhne mezi hovada, ať se zbaví rozumu, ať zhasne v něm jiskra nebeská, která jej tvorem nesmrtelným činí, ať se smaže obraz Boží v něm! Spokojenost člověka hodná jen v seznání souzvuku vůle lidské s vůlí božskou záležeti může, jest potěšení duševní, z poznání tohoto vyplývající, kteréhož bez osvěty není, ani dosáhnouti jest možné... Než vizme, jak historie odpovídá na otázku: Zdali šťastnější byly stát a Církev při menší osvětě národů? Osvěta prý zplodila hrozné války, revoluce, odboje a zpoury; vizme, zdaž jich tenkráte nebylo, neb méně bývalo, když národové ve tmách nevědomosti pohříženi byli? Od času Karla Velikého až do konce třidcetileté války sotva kdy utichl břinkot mečů a hluk válečný v srdci Evropy křesťanské.

Teď dokazuje Smetana krátkým přehledem středověku, že skutečně břinkot mečů neutichl. Zdůrazňuje zvláště „krvavé obrácení Sasů“, vpády divokých Maďarů („slušná to mzda za pomoc k vyvrácení říše Moravské“), veliký zápas moci duchovní se světskou, „pramen záhubných válek, které od polovice 11. století po dvě stě let téměř neustále bouřily, ano ještě ve čtrnáctém i patnáctém z žžavého popele co požírající plamen často vyrážely... Celá říše byla oseta pevnými hrady a zámky, z nichž páni a rytíři nepřátelské buď na sebe vespolek výpady činívali, aneb ve zboru proti městům okolním válčili, aneb tato proti sobě, jako v Lombardii, neunavenou záští zápasila. Žádný nebyl jist statkem a

životem svým, kromě za pevnými zděmi a hradbami, nebo uprostřed silných zbrojnoší... Že války, zpoury a odboje ve středním věku ještě hojnější byly než za časů našich, historie patrně dokazuje. A jaké to byly války! S jakou ukrutností se vedly! Zde nebylo jen potlačiti nepřítele, hájiti vlasti, dobývati zemí: popleniti, pobiti, zahubiti vesměs, co nepřátelského, bylo nelidské právo válečné, celé krajiny ohněm a mečem bývaly pohubeny, města dobyta, vydrancována, obyvatelstvo bez rozdílu věku a pohlaví vyhlazeno, stavení zbořena a v sutiny obrácena. Utrpení hrozné čekalo zajatých, těžká vazba, trýznění, odpravení, ano muky vymyšlené. Tak na př. vypíchali Imolenští zajatým Faetinským oči a Faetinští pobili zajaté jejich, vyvěšujíce oudy po branách a stromích u cesty. (Touduzzi, Istorie di Faenza, 192.) Uvádí několik příkladů, pak:) Hrozné zajisté bylo dobytí Jerusalema rukou římskou, jak je vypisuje Josephus Flavius; ale ještě větší ukrutnosti páchali křesťané v městě svatém, když se ho zmocnili v prvním tažení křížovém. Deset tisíc Saracenů hledalo outočiště ve chrámu ohraženém, vítězům volně se podrobujíce; tito však usmrtili až do jednoho ustanovitě ku větší slávě Kristově. Vrazivše do chrámu s pokřikem: „Bůh to velí", bili nešťastných tak dlouho, až krev po schodech chrámových crčela, a výpar mrtvol obstáti déle nedal. Z chrámu páděno do synagogy, kde se židé byli ukryli, kteří v ní všickni spáleni; potom vybíjeni domové, starci, ženy a děti nejen usmrcováni bez rozdílu, nobrž s ukrutností nelidskou trýzněni ku kratochvíli křesťanům... Děti trhány od prsou matek, a o stěny tlučeno jimi, až se mozek rozstřikoval... Jen osvětě věkův našich co děkovati, že vůbec uznána svatá národů práva, a že ve válce lidsky si počínají."

Hlavní a nejobyčejnější námitka proti osvětě prý jest, že „náboženství osvětou utrpělo, víra utuchla, nábožnost klesla, vážnost k představeným církevním a tudy Církve samé vážnost zmizela, obecná nemravnost vznikla..."

Smetana na to odpovídá z historie: „Že horlivější byla víra křesťanská za věku středního, není pochybnosti; tenkráte jímala celého člověka ve všech mocnostech jeho, mimo rozum, jevila se ve všech událostech živobytných, pronikla všechny stavy, byla takořka vzduchem, v němž všecko živo bylo. Že však plamenná tato víra zprzněna byla pověrou mnohonásobně rozšířenou, z obrazu věku středního neméně patrno. Báchory, smyšlenky, falešné zázraky nejen častěji přivtělovány, ale často za věc hlavní považovány. Obrazům svatých, ostatkům jejich, obřadům církevním nadpřirozená, zázračná připisována mocnost. Matka

Kristova, někteří svatí, jako sv. František Serafinský, nad Krista samého vynášeni, a nábožnosti zevnitřní, veškerá pro věčnost zásluha přičítána." Poukazuje též na Boží soudy, pálení kouzelníkův a čarodějnic, fanatismus, jímž „každý jinak smýšlející co kacíř ukrutně stíhán, za živa pálen a často i s nevinnou rodinou svou vyhlazen", války proti kacířům. „To vše pověra zplodila, která jen osvětou národů zapuzena býti mohla."

„Nábožnosti zevnitřní a obřadům církevním přílišná vesměs přikládána cena a mocnost. Modlitby toliko, posty, poutě, trýznění těla za skutky svatosti a zásluhy nebeské jmíny, třeba se jiné ctnosti nedostávalo. Ať kdo cokoli provinil, nedbal, jen když dosáhl odpustků buď poutí do Jerusalema, nebo tažením proti kacířům, neb peněžitým platem do pokladnice papežské. Loupeže a vraždy spláceny penězy, almužnami, posty a poutěmi, a hojné odpustky všeobecné usnadňovaly rozpustilosti surového lidu domnívajícího se (ovšem proti učení Církve svaté), že s tresty církevními také věčné se odpouštějí. Tak dokládá (opět) Usberský svědek současný, že mnozí poutníci ty nejhorší ohavnosti páchali v té myšlence, že poutí všecka vina se smaže, a Albert Stadenský praví: ‚Nikdy jsem žádného nespatřil, kdo by se byl z pouti ze země svaté polepšený navrátil'."

„Vážnost stavu duchovního a představených církevních při vší nábožnosti zevnitřní nebyla tak neobmezená ve středním věku, jako vůbec se za to drží... Duchovenstvo bylo mnohdy surově pronásledováno." Smetana uvádí mnoho příkladů z dějin, že biskupi a kněžstvo vůbec zabíjeno, nezřídka vykleštěno, oslepeno, tělesně zohaveno, domy jejich zbořeny.

Praví-li se, že osvětou vznikla obecná nemravnost, třeba naproti tomu poukázati na nemravnost, již působila nevzdělanost. „Církev, matka svobody zbožné, sama úpěla pode jhem, nemohouc pohýbati srdcem, an duch v temnostech pohřížený ležel. Což tedy divu, že ještě v šestnáctém a sedmnáctém století barbarství mravů v lidu panovalo, jehož se hrozí mysl naše! V zrcadlech zpovědních, obecně předepsaných, tázati se musel zpovědník: kolik jsi zamordoval, kolik očí jsi vyloupal, zubů vytřískal, pochromil, kolik kněží zavraždil, zbil, kolik kostelů vykradl, cizoložství spáchal, nešlechetností natropil?"

„Dosti na tom, ač by mnoho ještě co říci bylo, dosti k srovnání časů našich s vychváleným od mnohých blahem středověkosti. Ovšem žeť bez vady nejsou časové naši, a nebudou nikdy, pokud pokolení lidského na zemi státi bude; že však jak z občanského tak z církevního a mravního ohledu člověčenstvo vysoko nade středověkost pokročilo,

každý nestranný uznati musí. A pokročilo-li, čemu děkujeme pokrok tento, než osvětě všeobecně se rozmáhající? Zbraňovati jí, jest tedy obmezovati ducha lidského, staviti Bohem předepsanou dráhu zdokonalení a nutiti jej do předešlého barbarství. Duch bouřlivý a výskočný, znak časů našich, nesmí se přičítati osvětě, nýbrž plodem jest právě zanedbalosti a boje jejího se starými temnostmi. I ve Francouzích byla jen v luze nevzdělané revoluční ohavnost, jako ve Španělích, a všude, kde jest byla; ano čím nevzdělanější hmota národů, tím více násilným změnám nakloněna jest. Láním na přítomnost, zacloňováním osvěty, zastáváním a rozplozováním pověr a bludů vadě této nijak se nepomůže, nýbrž zhorší se tím více, čím spíše i věc dobrá přílišným horlením v podezření padá; jen moudrým, postupujícím, všestranným podporováním osvěty mezi lidem rozšíří se národů vzdělanost, upevní se jistota a rozmnoží se blaho států i Církve. Zastávaje však užitečnost osvěty všestranné proti zatmívačům, nanejvýše škodným, nechci tím snad podporovati zvědavost nepořádnou, za časů našich až příliš obyčejnou, která spokojivši se se skořepinou vědy, na jádro nikdy nepřijde; a polétajíc zběžně po květech vědeckých, sotva zavadíc o každý, domnívá se, že veškeren med vyssála. Důkladná má býti vzdělanost, všecky mocnosti duševní zanímající. Rozum a vůle v souzvuk má se uvésti vespolek, a obě podříditi rozumu nejjasnějšímu a vůli nejsvětější. To hlavní všeho osvěcování mravního i nábožného oučel, v tom pravá osvěta lidu záleží, o nížto učitelové jeho pracovati mají. Zpamětním však učením jistých formulí, strojným provozováním obřadů zevnitřních se toho nedočelí nikdy! Otevříti se musejí nejprve smyslové, aby pochopili věci zevnitřního světa, pak rozvinovati rozum, aby seznal ustanovení jeho, a vůle, aby jednala dle seznání toho. K dosažení cíle tohoto každý zajisté učitel lidu, zvláště pak pastýř duchovní dle možnosti tím snažněji přispívati má, čím více o potřebě osvěty přesvědčen jest, a čím vzdálenější od předsudku mnohých proti ní pojatých. K vyvrácení předsudku tohoto, dejž Bůh, by také zodpovídání otázky naší hojně oučinkovalo.“

Doufám, že mi bude odpuštěno, uvádím-li článek Smetanův tak ze široka. Jest v něm, abych tak řekl, program všech osvícenských kněží, ač na rok 1835 ne úplně vystižený. Ani Smetana není spokojen se „zvědavostí nepořádnou“, za času jeho „až příliš obyčejnou“, i on

odvrací se od povrchní osvěty, která v době pojosefinské (za Františka a Ferdinanda) vnikala právě ve vrstvy intelligence maloměstské i venkovské, i on žádá „důkladnou“ vzdělanost, ale akcentuje moment tento nedosti silno na rok 1835 — a v tom právě zmíněná neúplnost.

Ostatně nevím, nepsal-li Smetana článek svůj v „ohni“. Na začátku článku praví jen všeobecně, že otázka, je-li osvěta lidu nebezpečná Církvi a státu, jest plodem času nejnovějšího. Před dvaceti lety prý každý věděl, že osvěty jest nevyhnutelně třeba. Ale časy prý se mění. Nyní prý se poukazuje na francouzskou revoluci, na úsilí vyvrátiti trůny a rozkotati skálu Petrovu. To prý přičítá se osvětě. Mnozí prý litují starých časů, kdy lid nemaje vědomosti o věcech bezprostředně jeho se netýkajících, nezkoumal sám, nýbrž toliko poslouchal a vykonával, co mu bylo nařízeno. Obrací se tedy Smetana všeobecně proti reakci povstalé ze strachu. Jak z břitkého tonu článku jeho lze se domnívati, pohnul ho snad nějaký bázlivý, hodně protiosvícenský projev, aby osvěty se zastal, což stalo se na rok 1835 trochu anachronicky jednostranně. Jeho souvěkovci (Vinařický nar. 1803), ba i starší kněží osvícenci (Kynský narozen 1777), Vacek Kopidl. 1779, Černý 1785, Zahradník 1790, Sláma 1792) zdůrazňovali v těch letech již mnohem více vedle „důkladné osvícenosti“ i víru. (Smetana nar. 1804.) Přes to však je článek jeho zajímavým dokumentem, znázorňujícím (ovšem slabo ještě) myšlenku mladši generace osvícenské, zrozené v letech 1780 a pozdějších: osvětu, ale důkladnou, pravou osvětu, vzdělání lidu,[1]) ale všestranné si přejí. (P. d.)

[1]) *Sušil* ve článku »Životové Svatých a Světic Božích« (Č. k. d. 1839) žádá, aby životopisy svatých psány byly: 1. stručně, jadrně, »skořepina od jádra se odlučuj a sláma bez dosahování klasu se nemlať; tak zajisté ani Svatí zbytečnostmi se nezabývali.« 2. popularně, 3. věrně. »...i svatým zajisté nejvíce o pravdu šlo, anoť pro pravdu se i života opovažovali. Tuto třeba spisovateli taktu a takořka instinktu kritického, aby věděl plévu od zrna odmíchati, podloudilé příběhy mezi skutečnými nepokládati, zázraky a divy, které nedopadají ku pravdě, nevyličovati. Nedá se zajisté zapírati, že do studánky, z níž váženy legendy, někdy také kalu naběhlo; že tu nevčasná horlivost katolíků nedosti osvícených (tu ošemetnost haeretiků atd.) podmetnula mnohé věci, jimž víru přikládati nelze... Církev svatá vždy nenáviděla tak řečeného klamu pobožného a lež lichopobožnou zavrhovala (uvádí příklady), nobrž dovoluje i ty (životopisy), jenž v breviářích a martyrologiích se nalezaly, zkušovati a vyšetřovati, podlé výroku Apoštolova: »Všech věcí zkušujte, což dobrého jest, toho se držte.« Sušil zavrhuje však pouhou »negativní, nevěrnou« kritiku.« 4. Rázně a charakteristicky (více vnitřního života si všímající). 5. Prakticky (použitelně). »Nebuďte svatí popisováni, jakoby z jiné látky sestávali... jakoby žádným nebyli křehkostem a náruživostem podrobeni bývali, dokonce pak nebuďte poklésky, kterým někdy podlehli, za ctnosti vydávány.« 6. Srdečně, pronikavě, probuditelně.

Několik poznámek o příčinách reformace.

Prof. Dr. Josef Samsour. (O.)

Než národní hnutí nebylo by bývalo dostačilo, by uskutečnilo církevní revoluci století 16., kdyby nebylo k její podpoře intensivní přistoupilo trudné postavení politické Německa. Od druhé polovice století 15. vystoupilo v Německu silné hnutí partikularistické, jehož nositeli stala se německá knížata, malé státy a svobodná města. Tímto hnutím partikularistickým byla v značné míře moc císařská ochromena. Za vlády císaře Karla V., která spadá v jedno s nejprudším hnutím protestantismu, zhoršily se politické poměry ve vysokém stupni. Mocné císařství bylo by bývalo s to, aby celé církevně revoluční hnuti v zárodku udusilo, aneb alespoň v jeho rozvoji na vlastní ohnisko jeho omezilo. Tohoto však silného císařství Karel V., ač jinak byl panovníkem osobně šlechetným, nikterak neměl. Jen s velikou námahou dosáhl koruny, kterou někteří podplacení kurfirstové králi francouzskému, Františkovi I., nabídnouti chtěli. Jeho vyslanci museli podepsati kapitulaci, kterou byla moc císařská v Německu úplně podlomena a símě nedůvěry mezi císaře a knížata zaseto. Co mu z moci císařské ještě zbylo, nemohl v Německu uplatniti, poněvadž ustavičně byl zapleten ve války, především s Františkem I., králem francouzským, jakož i s Turky. Tyto války uváděly jej stále ve finanční tíseň, kterou zvětšovalo ještě revoluční hnutí ve Španělsku. Lze se při tomto stavu věci diviti, že Karel V. nebyl s to, by vlny náboženské a socialní revoluce zastavil? A to tím méně, poněvadž mnozí z knížat německých a rytířů, jsouce ovládáni sobectvím a bezbožeckými zásadami politiky Macchiavellské, stali se hned od počátku horlivými jejími odpůrci. Vždyť přijetí a hájení Lutheranismu znamenalo zároveň vykonávání práva samostatného rozhodování, nezávislost od moci císařské, rozmnožení moci territorialní. Znamenalo však také rozmnožení bohatství: neboť statky církevní byly přiřknuty od reformatorů knížatům a svobodným městům a to vábilo a táhlo je mocně ku straně reformatorův.

III.

Obraťme konečně zřetel na osobnost reformatorů samých, v jejichž čele kráčí Luther. Jakkoli želeti je velmi jejich nešťastného díla, nelze přece popříti, že vynikali netoliko obdivuhodnou energií, hodnější lepšího díla, nýbrž že dovedli také vždy použiti právě oněch prostředků, které se nejlépe hodily k dosažení jejich cílů a záměrův.

totiž řeči lidu a popularního tonu, vlivu na lid a spojenectví s mocnými činiteli světskými. S těmito přednostmi nesetkáváme se na mnoze u přívrženců staré Církve, právě tam ne, kde byly nejnutnější, u německých biskupů. Biskupové tito nezahájili žádné velké akce církevní, nechopili se nejúčinnějších prostředků, aniž rozuměli své době v té míře, jako jejich odpůrci. Bylo ovšem dosti obhajců staré víry; tito nemohli však lid osvoboditi od kouzla nových hnutí, poněvadž se pohybovali namnoze v rámci školské polemiky a neodlučovali vždy náležitě oprávněných přání novotářů od neoprávněných a nepoužili jich pro vnitřní reformu Církve katolické. Tohoto nedostatku při obhajcích víry staré dovedl Luther ve svém smyslu a ve prospěch své věci použiti; bez něho zajisté věc Lutherova nikdy tak daleko nebyla by dospěla a on nikdy tak velikého vlivu byl by nenabyl. Tak však dosáhlo napnutí nejvyššího stupně, krise nastala a Luther byl pravý muž, by ji co nejvíce ve svém smyslu využitkoval.

Než ani zlořády v Církvi se vyskytující, Tetzlovo hlásání odpustkův, ani přibití 95 thes na dveřích zámeckého chrámu Wittenbergského, nebyly by bývaly samy o sobě s to, aby způsobily neblahou roztržku u víře. Vždyť takové věci se již častěji před tím přihodily. Když Luther ony these 31. října 1517 přibil, tu již dávno byl následkem své povahy, svých zkušeností životních a celého svého vnitřního rozvoje s katolicko-církevním principem rozdvojen. V jeho životních poměrech a duševním stavu spočívá základ jeho díla odpadlického. Ty nutně roztržku přivodily. — Luther měl bez odporu značné řečnické a básnické nadání, popularní, uchvacující způsob psaní a kázání, nadšení lepší věci hodné. Avšak svou přirozenou povahou byl melancholikem, k hloubání a ku skrupulantství nakloněn a nikoli prost pýchy; jeho nejútlejší mládí uplynulo v nouzi a strádání, bez vroucí lásky rodičův, kteří svým přes míru přísným vychováním, v němž i ve škole bylo pokračováno, úzkostlivou náladu duševní v něm vypěstovali, aniž při tom mohli zlomiti prudkou a vášnivou mysl chlapcovu. Ve svém čtrnáctém roce byl poslán Luther do Magdeburku, po roce pak do Eisenachu na školu latinskou, zůstávaje stále tak chud, že svůj chléb na ulici si vyzpívati musel. Než tu nastal asi v šestnáctém roce věku jeho náhle obrat v životních jeho poměrech, když jej totiž bohatá a vznešená paní, jmenem Cotta, do domu svého přijala. Oddav se po ukončení studií humanitních filosofii a právům na universitě Erfurtské, vstoupil tam do kruhu mladších humanistů, jejichž působením víra jeho dětství byla podkopána. Kromě toho záhy

vystoupila u něho láska k ženám a působila mocně na jeho vznětlivou a k smyslnosti značnou měrou klonící se povahu. Nemaje povolání, jen dvěma zevnějšími událostmi, totiž náhlou smrtí přítele, jenž v souboji padl, a prudkou bouří, jež do nebezpečenství života jej uvedla, hluboce dojat, vstoupil r. 1505 proti vůli rodičův a napomínání přátel svých do kláštera, kamž — a to je proň zvláště význačno — vzal sebou jen dvě knihy, dva pohanské básníky: Virgila a Plauta. Bez pravého povolání dal se 1507 na kněze vysvětiti. Jako kněz měl závazek, denně kanonické hodinky se modliti, než náruživou náklonností ku studiu stržen, nebral po celé týdny breviře do ruky. Pod vymyšlenými záminkami kromě toho vycházel ku svým dřívějším soudruhům ve studiích do města, kde pak u svého nejdůvěrnějšího přítele Spalatina dvořil se dceři domu a jednoho dne pamětihodný, ve vzniku reformace mnoho vysvětlující, výrok učinil: „Spalatine, Spalatine, nechci odpočinouti ani umříti, až tolik způsobím, že mohu se o tak krásnou děvu ucházeti.“

Ve svém životě náboženském ztratil Luther dávno vnitřní rovnováhu. Jen následkem náhlého násilného rozhodnutí, následkem chorobného rozporu ve svém nitru, nikoli z pravého povolání vstoupiv do kláštera, zapomínaje na nauku církevní, že úkolem konání ctností může býti jen zlou žádostivost s jejími žádostmi krotiti, ji v poslušnost ducha Bohu podrobeného uváděti, vynasnažoval se při svém konání ctnosti o to, aby svou žádostivost netoliko ke klidu přivedl, nýbrž zničil. Konáním ctnosti, jež proň v podstatě bylo plněním přikázaní, chtěl z vlastních svých sil vnitřní zlo v sobě vyléčiti, žádost těla proti duchu, ano proti zákonu a náklonnost ku zlému, úplně odstraniti. Než při této převrácené snaze nabyl v brzku opačné zkušenosti; poněvadž ne sice ještě v Erfurtě, ale ve Wittenberku začal vnitřní život zanedbávati, a se zevnějšími pracemi přes příliš zahrnovat a svou pýchou milosti cestu vždy více zamezovat, zlá žádostivost jeho netoliko nepřestávala se uplatňovati, nýbrž byla naopak vždy silnější; Luther podlehal opětovaně v boji se žádostivostí, byl od ní přemožen. A tak sám na sobě zakusil onen psychologický proces, jejž dříve velmi správně líčil, jak člověk, jemuž schází duch modlitby a pokora, lákáním náruživostí neomylně podlehá.[1]) Byla to zkušenost, jež měla pro celou jeho nauku míti význam dalekosáhlý. Z vlastní zaviněné bídy odvodil již r. 1515 osudnou větu: Žádostivost je naprosto nepřemožitelná.

[1]) Denifle, Luther u. Lutherthum in der ersten Entwickelung quellenmässig dargestellt. Mainz 1904. Sv. I. Str. 455.

Toť základní je bod nauky Lutherovy a její závěrečný kámen zároveň. Toť jediný pevný bod v jeho nauce, kdežto vše ostatní vždy dle potřeby bylo přizpůsobeno a obětováno.[1]) Na této větě zbudoval Luther celý svůj system. V žádostivosti spočívá dle něho podstata hříchu dědičného, jenž lidskou přirozenost zkazil, rozum učinil slepým, vůli zlou, zkrátka přivodil stavy, kterých křest neodstraňuje, nýbrž jež až do smrti trvají. Následek je, že člověk v oboru mravně náboženském, není svobodným, přikázaní božích zachovávati nemůže, že není také s to, aby dobré skutky konal, čili jinými slovy, že Bůh mu nemožné věci přikázal.

Než i Lutherovi zůstala potřeba ospravedlnění. Při naprosté špatnosti člověka nemůže býti ospravedlnění toto než zevnější. Poněvadž zůstává žádostivost, zůstává také důsledně i hřích dědičný, jenž v podstatě své záleží právě ve zlé žádostivosti; proto o vnitřním ospravedlnění nemůže býti ani řeči; ani vlití milosti, ani odstranění hříchu nemají v úkonu ospravedlnění zde smyslu žádného. Ospravedlnění dle Luthera záleží v připočtení spravedlnosti Kristovy. Člověk při tomto ospravedlnění není žádnou milostí v pravdě očištěn a posvěcen, nýbrž zůstává zlým, jen že Bůh mu nepočítá hříchů, poněvadž jsou přikryty zásluhami Kristovými, jenž je dle Luthera „před očima božíma pokrývkou naší hanby"[2]) a sice stává se jí skrze naši víru, jež jest podstatně dle Luthera jen jakási důvěra. Kdo tedy v Krista věří t. j. pevně důvěřuje, že je vykoupen, tomu neškodí žádný hřích, tomu se hříchy jeho nepřičítají, toho nemůže od Boha nic odděliti než jen nevěra, ačkoli je ještě pln hříchův a zůstává až do konce svého života.

Tuto novou nauku, že totiž člověk může býti spasen skrze jedinou „víru" v Ježíše Krista, pokládal Luther za středisko vše ovládající a za hlavní článek celého křesťanství. To bylo nové radostné poselství, evangelium, které nyní světu zvěstoval, a které jediný lék pro zachránění světu skýtá. Tím ovšem zavrhl všechno zevnější pokání a dobré skutky docela. Následkem toho muselo se mu celé zřízení Církve, s hierarchií, s bohoslužbou a prostředky milosti, jeviti zbytečným, ano falšováním původní instituce Kristovy; i odtrhl se a jeho stoupenci nyní i zevně od Církve. Aby mohl církevní autoritu popříti a celou středověkou theologii zavrhnouti, popíral Luther a ostatní reformatoři schopnost rozumu poznat něco s jistotou ve věcech náboženských.

[1]) Srv. Denifle, op. c. p. 592.

[2]) Denifle, op. c. Str. 493, pozn. 6.

Zvláště Luther dospěl svými vnitřními příhodami k závěru: „Rozum je v náboženských věcech zcela slepý". Všechna zkáza pocházela tedy dle něho „od přílišné důvěry Církve k lidskému rozumu, který víru srdce ve vědecký system proměnil". O nesmírné zjednodušení a osvobození šlo tedy při reformaci, o osvobození náboženské víry od spekulace; dogmatické křesťanství bylo odbyto a nové evangelické pojetí nastoupilo na jeho místo.[1]) Puzen jsa svým „extremním subjektivismem" prohlásil vlastně Luther „osvobození od každé zevnější autority, vzdání se všech dogmat" za základní myšlenku reformy. Však ani on, ani Zwingli a Kalvín, ani protestantští theologové pozdější doby nezůstali si důslednými. I do křesťanství od Říma odtrženého slavil „dogmatismus", t. j. víra ve formě systemu nauk brzy opět svůj vjezd. Teprve Kant vyvodil poslední důsledek: „Slovo Boží u nás je měřítkem všeliké pravdy". (Paulsen.[1]) — Subjektivistickým, racionalistickým ideám, které již od konce středověku v duši lidu dřímaly, razili reformatorové cestu. Poněvadž však protestantská theologie principielně zevnější autority uznati nemůže, stala se nutně subjektivní až k absolutní zvůli, ano až k popírání podstatných a základních pravd křesťanských, jako božství Kristova a nejsvětější Trojice: stanovisko, ku kterému dnešní liberalní protestantská theologie nestojící namnoze už na půdě positivního křesťanství, bohužel dospěla. Paulsen, Harnack a soudruhové vlastně opravili Luthera a konec učinivše jeho polovičatosti a nedůslednosti, k vítězství dopomohli „protestantské myšlence"!

Tak pozorována vysvětluje se nám reformace v první řadě z hluboko sahajících náboženských a filosofických problemů, nikoli jen z osob při ní účastněných. Nikoli teprve působením Tetzelovým, nýbrž již před ním vyskytly se skutečné nebo též domnělé zlořády při hlásání odpustkův; a nikoli teprve Luther, nýbrž již císař Maximilian a biskup Jan z Míšně a jiní horlili proti takovému mylnému pojímání a nepříslušnému odporučování odpustkův. Vůbec nebyl Tetzel oním nevědomým, fanatickým mnichem, kterého z něho učinili protestantští dějepisci, a nebyla celá rozepře o odpustcích tak důležita pro vznik reformace, jak často nekatoličtí odpůrcové tvrdívají. Spor o odpustky nebyl příčinou, nýbrž jen zevnějším popudem pro hnutí, jež již dávno v úkrytu doutnalo a zajisté i bez Tetzelových kázaní odpustkových a Lutherových protithesí bylo by vypuklo. Základní myšlenky protestantismu vznášely se již dlouho ve vzduchu: nejprve prakticko-náboženský subjektivismus Lutherův, pak theologický kriticismus Zwingliho, jenž

[1]) Paulsen, Kant, der Philosoph des Protestantismus. Berlin 1899, str. 10. násl.

vycházel z humanismu a osvícené filosofie a v pantheismu končil. Konečně politicko-náboženská theokracie Kalvinova, jenž nábožensky absolutní praedestinaci a socialní policejní dozor nad domácím náboženským životem žádal. Tyto tři směry odtrhly se netoliko od staré Církve, nýbrž utvořily nové vlastní náboženské společnosti, kdežto jiná skupina reformačních idejí, totiž Novokřtěnců, Schwenkfeldianů a Socinianův, celou svou podstatou se jevila jako čistě negující a destruktivní a v základu k všeobecné socialní a náboženské anarchii směřovala, proto také opět v brzku zmizela.

O papežích počínající doby nové jsme již mluvili: z části následkem politických zmatků nebyli s to, by provedli blahodárné církevní reformy, z části neměli pro takové reformy chuti a porozumění. Roku 1513, když již se blížící se bouře v rozličných symptomech jevila, byl povýšen na stolec Petrův na místě genialního, umění milovného, ale málo církevního Julia II. kardinal Jan Medici jako Lev X. Za něho vypukla bouře, jež velkou část křesťanstva od Říma odtrhla; jemu bylo s hlavou hnutí odpadlického dlouho a bezvýsledně jednati. Bohužel, nebyl Lev X. pravým mužem pro tak velkou a těžkou dobu. Jeho snaha směřovala k veselému požitku života, k pěstování umění a vědy, k rozmnožení politické moci papežské a k nepotismu. S tím ovšem nesrovnávala se žádná vážná církevní reforma. Činu Lutherova a jeho následků nemohl Lev X. v jeho významu dlouho pochopiti,[1]) domníval se, že tu jde jen o podřízený spor mezi Augustiniany a Dominikany. Až jej v celém jeho dosahu pochopil, bylo již k zastavení náboženské bouře pozdě. Kdyby byl býval Lev X., jenž ve svých lidských slabostech Bonifaci VIII. tak byl podoben, tomu svému velikému předchůdci roven duchem, rázností a horlivostí pro víru, jak mnoho neštěstí byl by snad mohl odvrátit od Církve Kristovy, sobě svěřené!

Z pojednání, k jehož konci jsme tím dospěli, vysvítá, že podmínkami, které půdu připravovaly oposici Lutherově, byla především často sklamaná, Lutherem zdánlivě ukojená touha po reformě, odcizení národů germánských od Stolice apoštolské pro nesplnění jistých požadavků, nenávist víře odcizených humanistů proti kléru a Církvi. K tomu družily se nauky reformatorské, o pouhé víře, o všeobecném kněžství a křesťanské svobodě, které již dávno v hlavě mnohých strašily a pýše jakož i smyslnosti lichotily. Dále jmenem evangelia započaté a provedené oloupení Církve, které knížatům a stavům naději

[1]) Knöpfler, Kirchengeschichte. 3. Aufl. str. 489.

skytalo na veliké bohatství. Konečně nesmíme zapomínati, že již v posledních 200 letech před Lutherem celé vrstvy lidu Církvi vnitrně byly odcizeny. Odtržení od staré víry stalo se vlastně již dávno, reformatorové je uvedli jen na denní pořádek a vykořistili. Není zcela nesprávno, řekl-li Bedřich II. pruský: „Příčinou reformace v Německu je lakota, v Anglii láska k ženám, ve Francii radost z novot".

Přes všecky neblahé své účinky, měla reformace jako všecky události dějinné, netoliko ráz negativní, nýbrž i positivní; dalať popud k reformě Církve. Probuzeni spoustami, jež reformace způsobila, nabyly konečně církevní organy zmužilosti, by provedly reformy, na něž po tak dlouhou dobu marně bylo čekáno. Vedle toho prokázal však protestantismus Církvi katolické ještě jinou službu: ukázaltě skutkem, že moci temnosti a násilí přes všechny lidské námahy nejsou s to, aby Církev, již Kristus na skále Petrově zbudoval, zničily. Tím potvrzení nového nabylo slovo Kristovo: Brány pekelné nepřemohou jí (Mat. 16, 18.).

Nová díla.

Chr. Scheffer v díle „La Crise actuelle, essai de psychologie contemporaine" dovozuje: Myšlenkový vývoj dnešní Francie znepokojuje mnohé duchy, tak že s pracemi jako je tato shledáváme se častěji. Scheffer se jim též ve své knize obírá, analysuje to, co nazývá aktuelní krisí a co mohlo by též dobře býti nazváno aktuelní dekadencí. Je toho náhledu — a jistě zcela správného — že za vnějšími, nahodilými, ať již politickými nebo jinými příčinami, se zjevují příčiny hlubší, a ty že vedou vždy a všude k rozkladu velikých státních těles. Tyto skutečné a opravdové příčiny vidí v umenšení respektu a autority a v evoluci individuelního a kolektivního práva. Scheffer dochází k týmže konklusům jako Bérenger, Desjardins, Berr, Cronslé a j. Práce tato, dí mnozí, je krásným pokusem deskriptivní psychologie, která nám jasně ukazuje, kde jsme, my však stále čekáme člověka činu a pravdy, který nás z naši krise vytrhne a zachrání.

Jules Bois: Le Monde invisible Paris 3·50 fr. Okultisté, theosofové a všichni ti, kteří se pokoušeli a pokoušejí ukojiti svůj náboženský ideal ve zkoumání nadpřirozených zjevů, nebo extatických kultů, jichž kolébkou je Indie, naleznou v této knize výstrahu před svými pošetilými praktikami a spolu i vysvětlení nebezpečné autosugesce, jejížmi obětmi jsou, a to někdy až tak daleko, že sešílí a se zblázní. Jules Bois ukazuje „s neúprosnou logikou", jakou nerozumnou kontradikcí přicházejí mnozí ve jménu „individualismu" k tomu, aby se podrobili

a poddali chorobnému zanícení, které jim vnucují a vynucují různí šarlatani, nebo lidé nezdravých a popletených mozků.

L'Esprit Moderne dle *R. Pierreta* projevuje se hlubokým egoismem, výstřední touhou po požitku, nezřízenou láskou peněz a luxusu, což důsledně vleče s sebou chuť ke hře a spekulaci, opouštění venkova pro městské radosti — a resultát toho? — přepnutí nervového systému, seslabení svalového systému a porušení rovnováhy duševních schopností, což jeví se vzrůstem kriminality a sebevražd, alkoholismem a depopulací. Pierret ukazuje též na zodpovědnost, kterou mají za současné socialní zlo politikové, vyšší kruhy, literatura, prodajný a pornografický tisk. Vývody Pierretovy jsou hojně dokumentovány, a mnohým prý málo po chuti.

Ernest Hello: Philosophie et atheisme. Nouvelle édition. Paris, Perrin. Našim přesvědčením je, že býti filosofem a křesťanem se nevylučuje. Hello jde ještě dále a dí: je nemožno býti v pravém slova smyslu filosofem a nebýti křesťanem. Toto své tvrzení hájil a dokazoval v celé řadě svých děl, z nichž jedno, l'Homme, postavilo ho mezi spisovatele prvého řádu. Pro něho „negace" je a bude vždy protifilosofickou. Proto neváhá zavrhnouti a odsouditi i Descarta, pravě, že skepse je vždy nebezpečna, ona „nikdy neřekne: dosti. Nikdy se nezastaví u mezí a hranic, které jí rozum z počátku položil. Nikdy se nezastaví, aspoň ne na dlouho, u nezvratných důsledků svých principův." Jeho methoda svou výborností nás neobyčejně svádí; naše doba zmírá negacemi. A co také pohodlnějšího, ale jistě co také zbabělejšího nad negaci! Brilantní negací vyhneme se tak pohodlně vší diskusi, z níž by mohlo vzejíti světlo a pravda. Affirmativní atheista, existuje-li, je pravdě daleko méně nebezpečný než atheista negativní, který vyhýbá se a chrání se stanoviti principy a omezuje se pouze na to, že ničí a boří otřepanými frasemi a důvody argumenty svých odpůrcův. V oné době, kdy protikřesťanští filosofové budou souhlasiti, aby se postupovalo čistými a kategorickými affirmacemi, budeme s to, abychom proti nim postavili vítězné argumenty.

Středem, kol něhož vše se u Hella točí, ku kterému vše spěje a se kterým vše souvisí, je zjevení pravdy Bohem-člověkem. Odtud též jeho ironické konstatování: „19. století je velice zdvořilé ke křesťanství; než není to ona zdvořilost, kterou křesťanství reklamuje. Téměř všichni vynalezatelé systemů vydávají se za nástupce Ježíše Krista. Myslí ovšem, že ho předstihli; konečně však přece souhlasí v tom, že na něm závisejí."

Hello jasně vidí přicházeti okamžik, kdy položena bude otázka, čistě a zřejmě, atheismus nebo katolicismus: „Ti, kteří byli před desíti lety deisty, jsou dnes atheisty. Brzo zůstanou na pláni jen dva tábory: pravda a blud, ano a ne, katolicismus a atheismus. Zápas mezi dobrem a zlem je v postupu století ohromnější a ohromnější. Pravdy se srážejí, blady se srážejí, vše touží po synthesi."

Hello je i u nás dosti znám a obdivován a jistě zcela oprávněně. Jeho úspěch je zasloužený. Přece však myslí někteří, že budoucnost

bude musiti jeho slávu spíše omeziti a zmenšiti, než ji rozšířiti a zvětšiti. Je to osud všech těch, kteří zarážejí a oslňují mocné obrazivost svých současníků buď neustálým opakováním týchže aforismů, nebo lyrismem svého stylu. V Hellovi jsou obě věci spojeny: máť on ve veliké míře i Lamennaisovu schopnost tvořiti pronikavé a oslňující aforismy i Gratriho krismus.

Dominikán Bess klade si otázku: Čeho je třeba Hellovi, aby se udržel a dále žil? Správnost a přesnost v názorech, jednoduchost a a jasnost v uspořádání, a ona v mezích držená elegance umírněného stylu, který dle Jouberta „seul est classique.“ Hello, který má vyšší kvality, nemá, dle Bessa, obyčejně těchto. U něho prorok zastiňuje a poškozuje myslitele a myslitel neustálým hledáním toho, co je hluboké a zvláštní, rušivě působí na spisovatele. Bess mluví tu i o jistém nepoměru v jeho pracech mezi prostředky a cílem, tak že leckde i jeho katolicismus není prost vší přemrštěnosti. Než přes to přese všechno bude Hello ještě dlouho čítán zvláště pro zvláštní kouzlo, které z jeho děl vyzařuje, a když deprimováni všedním během tohoto bídného života budeme chtíti prožíti několik hodin v tajemné atmosféře Sinaje, uprostřed blesků.

L. Roure: Anarchie moral et crise sociale. Paris, Bouchesne. Roure konstatuje zlo, jímž naše společnost umírá, a hledá jeho příčiny, známky a důsledky; míní též, že je možno dobře čeliti tomuto nebezpečnému proudu a zmírnění a prostředek proti němu vidí a nalézá v energii katolicismu. Dílo jest jakýsi pokus moralní kritiky duchaplně obrácený na nynější poměry. Každému je dobře známo, že v kapitole mravních principův jsou dnes duchové v hrozném zmatku, plni různosti a nezjednocenosti, a že tento zmatek, jak dí Gabriel d'Azambuja, nebyl od posledních konvulsí pohanského intellektualismu nikdy větší než v naší epoše. Na druhé straně pak je zase jisto, že mezi „moralní anarchií“ a „socialní krisí“ je souvislost. Jaká? A jaké prostředky nám předkládají dnešní vůdcové „laického svědomí“? A jaká je hodnota těchto prostředkův? atd. . . . Toť otázky, na něž odpovídá Lucien Roure a to dle Azambujy pevně, solidně a se vzácnou znalostí současných ideí. V čele knihy je kapitola o „les déracinés“ (vyvrácených z kořene). Jméno toto souvisí s romanem „Maurice Barrèsa“, v němž náš autor vidí přesné líčení výchovy státní, která vykořeňuje mládež z jejího přirozeného prostředí — odtud jméno jejich „les vrais déracinés.“ Tím, že se z kořenů vyvracíme, upadáme v anarchii a přispíváme k ohrožující nás krisi. Pak následuje ve třech kapitolách stručná a jadrná kritika různých universitních „moralek“, ať již naturalistických, nebo idealních, které byly v poslední době vynalezeny nebo znova k životu ze zapomenutí vyhrabány. Kapitola o čisté filosofii seznamuje nás se známkami „de la morale de l'ordre“. Nato následuje studie o nihilismu a kvietismu Tolstého — jednoho ze současných bohův — ovšem z těch bohů, které mnozí dnes přílišně incensují, aniž jich řádně znají. Referent jedné přední francouzské revue dí tu: „Čtěte Roure-a; poznáte Tolstého a přestanete ho incensovat.“ Nato přechází autor na vlastní socialní

terrain, analysuje „socialistikou ideu“ a „formy socialismu“. Proti těmto utopiím staví „křesťanskou demokracii“; snaží se však toto slovo zbaviti všeho politického smyslu a bráti je v jeho novém pochopení a významu, a sice v onom, který mu dal Lev XIII a proto rád by na místo něho měl termin „démophilie“. Touží a doporoučí spojení stavů a užitečnou, plodnou a v budoucnost hledící socialní akci a varuje před neuváženými, prospěchařskými, povrchními a nemožnými názory a snahami. V. Lankaš.

ThC. Jan Pauly: **Právní rádce pro duchovní správu.** (Č. d.)

Str. 64. Co se za 5. praví, na Moravě už neplatí, a zdali v Čechách, pochybujeme. Ostatek se roztřídění administratorů vůbec nezamlouvá, poněvadž jest nepraktické; nejlépe jest podržeti rozdělení § 10. a 11. kongruového zákona ze dne 19. září 1898 ř. z. č. 176, totiž: Zastavatelé uprázdněných obročí, zastavatelé přespolní excurrendo; a pomocní kněží, kteří úplně zastávají samostatného duchovního správce ke službě trvale neschopného.

Str. 65. Dvorním dekretem ze dne 16. března 1789 bylo ovšem uznáno, že ve farnosti s více než 1100 duší by se mělo systemisovati místo druhého duchovního, ale tento dekret nemá významu, neboť systemisování místa kooperatorského jest vládě ponecháno **na vůli. Srv. nález nejv. správního dvoru ze dne 27. května 1893 č. 1916, kde se** výslovně praví: Die Verwaltungsbehörden sind im Falle der staatlichen Systemisierung von neuen Seelsorgsposten den bestehenden Gesetzen gemäß berechtigt, nach freiem **Ermessen vorzugehen.**

Str. 65. Mluva církevního práva ovšem nezná rozdílu mezi kaplanem a kooperatorem: ale přece snad podle zvykového práva jest kaplan více než kooperator; **neboť častěji čítáme v novinách zprávy, že kooperator byl jmenován kaplanem.**

Volební právo kooperatoru přináleží, jak se správně cituje, hlavně podle rozsudku říšského soudu ze dne 24. října 1879 č. 198. Rozsudek tento opírá se o § 10. domovského zákona ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105, který zní: »Stále zřízeni úředníci dvorští, státní a zemští, též úředníci fondů veřejných, duchovní a veřejní učitelové nabývají **nastoupením úřadu práva domovského v obci, v níž jim bylo ustanoveno stálé** sídlo úřední«, a pokračuje: »Nun kann wohl nicht in Abrede gestellt werden, daß im Sinne, sowohl des kanonischen Rechtes als der österreichischen kirchenrechtlichen Vorschriften, einem katholischen Geistlichen durch die von seinem Diözesanbischof geschehene Ernennung auf einen Kooperatorsposten bei einer Pfarrkirche eines bestimmten Ortes, womit der titulus mensae verbunden ist, nicht bloß ein kirchliches Amt (officium), was wohl zu unterscheiden ist von einem kirchlichen Benefizium, sondern zugleich der ständige Amtssitz dieses seines kirchlichen Amtes an diesem Orte angewiesen erscheint, und daß er sohin, kraft des zitierten Heimatsgesetzes eben hiedurch auch das Heimatsrecht **an diesem Orte erlange.**

Der hingegen... eingewendete Umstand, daß ein Kooperator von dem kanonischen Rechte ad nutum amovibilis bezeichnet wird, und in jedem Augenblicke von seinem Bischofe nach seinem Ermessen von dem Orte, wo er als Kooperator bestellt ist, abberufen werden könne, steht der Behauptung, daß jeder Kooperator, so lange er eben nach der Bestimmung seines Diözesanbischofs ein geistliches Seelsorgeamt an einem bestimmten Orte auszuüben hat, und wirklich ausübt, auch an diesem Orte seinen ständigen Amtssitz **hat, — in keiner Weise entgegen.«**

O jurisdikci kaplanů nelze jiného obecného pravidla stanoviti, nežli že je taková, jakou biskup kaplanovi udělil; v různých diecesích může býti různá. Proto nelze mluviti o jurisdikci kaplanů v té či oné diecesi, dokud není známo znění dekretu.

Praví-li provincialní synoda pražská z r. 1860. ve stati »De parochorum adiutoribus« na str. 226. n.: »Meminerint Parochorum Cooperatores, ordinariam in pascendo parochiae grege iurisdictionem sibi non competere, sed ad Parochos spectare.. Parochi sciant, adiutores... ad canonicam obedientiam sibi praestandam teneri...«, mám za to, že synoda dosti jasně naznačuje, že kaplan a farář nejsou duchovní správcové navzájem koordinovaní, nýbrž že kaplan je subordinován faráři, a že synoda právě tak jako

kooperatorský dekret diecese brněnské slovy: »Facultatem Tibi impertimur, ut... sub proprii Parochi moderamine curam animarum exercere.... possis ac valeas« poučuje kooperatora, že by nesprávně na věc pohlížel, kdyby tvrdil se stanoviska právnického: Jsem kooperatorem farářovým, jako je farář kooperatorem mým.

Str. 66. řádek 7. zdola a str. 67. řádek 10. shora zase se zapomíná, že »Právní rádce« je sepsán pro všecky diecese československé.

Str. 68. Mohlo se na konci § 17. místo nového citatu odkázati na str. 64 n.

Str. 69. Podpora na léčení může se jen tehdy konsistoří uděliti, má-li jaký fond **podpůrný; nelze tedy obecně tak určitě jí slibovati.**

Žádost o podporu z náboženské matice může býti jenom tehdy příznivě vyřízena, **kdy má žadatel doplněk kongruový z náboženské matice.**

Paragraf 19. zase si nevšímá Moravy. V Brně se uděluje kanonické poslání ústně, když nově jmenovaný katecheta vyznal sv. víru vyznáním Tridentsko-Vatikanským.

Str. 69. Místo v. z. č. 82 je správně ř. z. č. 86: ostatek se doporučuje ve vědecké knize důsledně stejný způsob citace, nejlepší takto: dle § 3. říšského zákona ze dne **20. června 1872 ř. z. č. 86.**

Str. 70. Místo katechetské může býti zřízeno, kde je 16 hodin remunerovaných vyučování náboženství potřebno.

Str. 71. Na Moravě je řád vyučování náboženství, podle něhož by při nedostatku katechetů jednu hodinu týdně kněz, druhou učitel světský vyučoval, neznám. Častěji však se tam, kde vyučování náboženství světskému učiteli svěřeno, nařizuje duchovním správcům, aby občas se přesvědčili, zdali učitel správně svaté pravdy vysvětluje, a sami dítky ke svátostem připravili.

V § 20. zase nedbáno Moravy.

Str. 71. Dbáti by se mělo, aby kněží v talaru mši sv. sloužili.

Str. 72. Co pověděno tu o jurisdikci v odstavcích 1.—4., neplatí na Moravě. V brněnské diecesi kněz, kdykoli nastoupí nový úřad, pozbývá zpovědní jurisdikce **a jest mu znova o ni žádati.**

Str. 76. Od reservatů rozhřešovati v brněnské diecesi mohou všichni zpovědníci od I. nešpor sv. Cyrilla a Methoda, o výroční pouti chrámu od I. nešpor a po celou oktavu, snoubence celý týden před oddavky a kajícníky při generalní zpovědi **aspoň za rok.**

Paragraf 23. by potřeboval opravy.

Str. 83. V odstavci 6. třeba poznámky, že změna v matrice se může provésti jenom z rozkazu c. k. místodržitelství.

Str. 84. odstavec 8. Nález správního dvoru je z roku 1887, ne 1886

Patenty z roku 1716, 1734, 1740 měly se přesně citovati.

V odstavci 10. a všude, kdekoli se cituje, co jest uveřejněno říšským zákonníkem, třeba citovati i ř. z. č.

Str 85. odstavec 3. O jazyku, ve kterém mají se psáti matriky a matriční listy, byla vydána nařízení politická výměry: min. k. a v. ze dne 29. května 1858 č. 7731 pro Čechy (»Es wird gestattet, daß die evangelischen Seelsorger in der evang. Gemeinde slavischer Zunge die Matrikelbücher in der böhmischen Sprache führen, somit auch die für die Wiener evang. Konsistorien bestimmten Duplikate«); st. min. ze dne 31. prosince 1861 pro Dalmacii (»Es unterliegt keinem Anstande, daß die griechisch-nicht unierten Pfarrer in Dalmatien die Pfarrmatrikel in serbischer Sprache und mit cyrillischen Buchstaben führen. Die Matrikelscheine können in der nämlichen Sprache und Schrift ausgestellt werden«); min. vnitra ze dne 16. září 1874 č. 1767 pro Halič; **o psaní slovanských jmen rodných výměrem českého místodržitelství ze dne** 7. května 1886 č. 94.195, a výměry ministerstva vnitra: ze dne 10. května 1893 č. 1524, **ze dne 29. ledna 1895 č. 1518, ze dne 29. května 1895 č. 3325 a ze dne 24. ledna 1896** č. 1945 pro Istrii, Gorici, Dalmacii a Štyrsko. Srv. *Mayrhofer-Pace*, Handb. f. d. polit. Verwaltungsd., Wien 1896, II. 1152 n. Neškodilo by uveřejniti aspoň výměry o psaní **jmen rodných.**

Str. 85. Odstavec 4. neshoduje se s odstavcem 1. na str. 92.

Str. 85. Cís. nař. ze dne 20. dubna 1854 jest uveřejněno v č. 96 ř. z., nikoli 9.

Str. 86. V odstavci 6. mělo pamatováno býti, že k věci třeba politického povolení. (Srv. na str. 87 § 3. odst. 1.)

Str. 86. Výnos v odstavci 8. citovaný vydán byl v červnu, nikoli v dubnu.

Str. 87. Někdy se cituje číslo nálezu nejv. spr. dv., jindy necituje: třeba důslednosti.

Str. 87. Rozhodnutí na 2. řádku odst. 3. citované je z listopadu, nikoli z ledna.

Str. 88. Rozhodnutí nejv. spr. dv. v odst. 8. má číslo 3614, nikoli 3619.

Str. 89. z počátku mohlo se prostě říci »třeba, by se za otce přihlásil.«

Str. 89 Oběžník dole citovaný je ze dne 24., nikoli 14. srpna.

Str. 90. Výnos v odst. 7. má číslo 1173, nikoli 1113.

Str. 91. Nařízení z počátku citované má číslo 10 211, nikoli 1020.

Str. 91. Nařízení uprostřed uvedené má číslo 7191, nikoli 7181.

Str. 93. Zákon ze dne 25. května 1868 třeba vždy citovati s číslem ř. z.

Str. 93. Větou: »Rodičové při smíšeném sňatku nemohou uzavříti smlouvu, že dítky jejich budou bezkonfessijní«, není vystihnut smysl nálezu nejv. správního dvoru ze dne 18. dubna 1884 č. 668, jakož patrno už z nápisu ve vydání Budwinského, VIII. str. 214. »Für die vorher gebornen Kinder hat die Konfessionsloserklärung keine Änderung des bereits bestimmten Bekenntnisses zur Folge.« Neškodilo by celý nález uveřejniti.

Také jest nepřesno, co se praví v následujícím odstavci. Vždyť čl. I. zákona ze dne 25. května 1868 ř. z. č. 49 nic nestanoví o bezkonfesních dítkách a jenom obdobně se dokazuje v nálezu nejv. správního dvoru ze dne 18. dubna 1884 č. 668, že dítky bezkonfesních rodičů po jejich odpadu od víry narozené jsou bezkonfesní, slovy: »Für diese (Kinder) hat die Bestimmung des katholischen Bekenntnisses nach Maßgabe des Art. I des Gesetzes vom 25. Mai 1868 G.-G.-Bl. Nr. 49 niemals platzgegriffen, da in diesem Gesetze überhaupt keine Norm über das Bekenntnis der Kinder gegeben ist, welche aus Ehen entsprossen, in denen schon zur Zeit der Geburt des Kindes kein Teil oder nicht der maßgebende Elternteil einem der anerkannten Bekenntnisse angehört. Hier findet sich also wirklich eine Lücke im Wortlaute der Gesetze, welche nur durch eine Gesetzesanwendung nach dem Geiste der gesetzlichen Bestimmungen und nach der Analogie anderer bestimmt entschiedener Fälle ausgefüllt werden kann. Beides aber führt offenbar dahin, daß, wie sonst die Kinder dem Bekenntnisse der Eltern oder eines Elternteiles folgen, sie, wenn diese positive Richtschnur zur Zeit ihrer Geburt nicht mehr besteht, eben auch nur dem anderweitigen Zustande ihrer Eltern oder des maßgebenden Elternteiles zu folgen haben. Nach der im Art. I direct getroffenen Bestimmung ist das Bekenntnis der Eltern für die Kinder maßgebend: nach dem Geiste dieser Bestimmung kann daher, wenn die Eltern oder der maßgebende Elternteil zur Zeit der Geburt des Kindes einem anerkannten Bekenntnisse nicht mehr angehörten, auch für das Kind kein solches in Anspruch genommen werden.« (Srv. také nález téhož dvoru ze dne 22. dubna 1882 č. 848.)

Na konec odstavce 5. za slova »...o křesťanské výchově« mohlo se připojiti: »A proto třeba u biskupské konsistoře zažádati o povolení ke křtu dítek bezkonfesijních.«

Str. 95. V poznámce 2. místo »cestou zákona« raději »soudně«.

Str. 95. Poznámku 2. a obě následující třeba lépe stylisovati.

Str. 96. Podle bodu 2. a 3. výměru ministerstva vnitra ze dne 25. září 1868 č. 4681 jest při manželských dítkách civilních manželů v matrikách i v listech matričních výslovně psáti »manželské«. Proto jest poznámka 1. na konci nesprávna.

Na str. 98 čteme: Když se narodí dítko před šestým měsícem po uzavření manželství, bude záhodno, aby otec do matriky se podepsal: Prohlašuji, že jsem otcem tohoto dítka. N N, otec.

Toto ustanovení instrukce ze dne 21. října 1813, jak každý kněz v duchovní správě je přesvědčen, neplatí už. Ustoupenoť od něho netoliko § 32. dvorního dekretu ze dne 19. března 1846 č. 6171, nýbrž i v obecném zákonníku občanském. (§§ 138., 158. a 159.)

Str. 99. Konec rubriky 11., jak tužkou vepsati do matriky jméno nemanželského otce, bychom raději vynechali.

Str. 99. Výhoda, poskytnutá »verunglückten Personen, welche Mütter außer der Ehe geworden sind, das Geheimnis ihres wahren Namens nicht zu entreißen« dekretem dvorní kanceláře ze dne 13. ledna 1814, se příliš rozšiřuje. Snad by bylo kratší a správnější říci, že ta výhoda jest poskytnuta matkám, které podle zákona se nepokládají za manželské tak, že by jejich rodné jméno dítku musilo býti zapsáno do matriky.

Str. 100. Kmotrem může býti, kdo svátost biřmování (nikoli toliko »oltářní«) přijal.

Str. 101. na konci by bylo správné datum nařízení min. vnitra: 6. října 1879 č. 9397.

Str. 103. Odstavec *b)* bylo by lépe rozděliti.

Str. 103. Nález správního dvoru v odstavci *d)* citovaný je z roku 1887.

Str. 104. na konci je citován dvorní dekret č. 8104, nikoli ministerský výnos.

Str. 105. V rubrice 5. měla býti zmínka o přílohách (listy oddavkový a rodný).

Str. 109. Výnos min vnitra ze dne 28. srpna 1859 má číslo 18.120, nikoli 18.129.

Str. 111. Jména na posledních dvou řádcích radno vypsati.

Tam se také mohla státi zmínka o adoptovaném snoubenci.

Str. 112. Nařízení min. vnitra ze dne 3. ledna 1881 má číslo 10.211, nikoli 16.211.

Str. 114. Výnos min. vnitra v prvním odstavci citovaný je ze dne 6. (nikoli 10.) srpna.

Str. 115. V rubrice 5. měl se citovati čl. 12. zákona interkonfesního.

Str. 117. Výnos ministerský citovaný na konci druhé poznámky je z roku 1881, nikoli 1884.

Str. 117. O poměru faráře ke kooperatorovi viz, co poznamenáno v posledních odstavcích ke str. 65.

Nezamlouvá se nám v »Právním rádci«: »Farní úřadování má se vésti s náležitou pozorností a svědomitostí.« Toť rozumí se samo sebou.

Str. 118. Zavádění úředních hodin se velmi zamlouvá.

Str. 120. Nač ta míchanice odstavce 5., ve kterém jazyku má farní úřad odpovídati. Nejlepším je zajisté pravidlo: Odpověz, pokud umíš, v jazyku, ve kterém jsi byl otázán.

Str. 120. § 3. Místo »titul buď vlastní nebo dotyčného úřadu« raději, jak na stránce následující, »titul osoby interessované neb úřadu.«

Str. 121. odst. 4. Podle dosavadní prakse registrator vždy vidí raději odpovědi napsané na celém archu nežli na půlarchu.

Str. 122. V titulu protokolu třeba také »místo« poznamenati.

Str. 123. Z ministerského nařízení je tu citován § 14., nikoli 13. — ovšem obsahem toliko, ne formou, ač forma jeho se lépe zamlouvá.

Str. 123. § 60. návodu pro církevní soudy v Rakousku zní takto: »Matrimonium, antequam contrahatur, a parocho sponsi et sponsae tribus diebus dominicis vel festivis inter missarum solemnia publice denuntiandum et omnis, cui impedimentum aliquod notum, ad revelandum istud monendus est. Persona nupturientium expresso utriusque nomine baptismali, cognomine, loco nativitatis, aetate, conditione ac domicilio adcurate determinetur.« Právník tedy nesmí tvrditi, že paragrafem tímto se předpisuje také náboženství snoubenců ohlásiti. Pomlčeti o náboženství při ohláškách smíšeného manželství nařídil Řehoř XVI biskupům bavorským (12. září 1834) a uherským (30. dubna 1841).

Str. 124. Jelikož zákony ze dne 25. května 1868 jsou tři, třeba vždy připsati číslo ř. z. buď 47 (manželský zákon) nebo 48 (školní z.) anebo 49 (mezináboženský z.).

Str. 126. Podle řádku 5. a 6. byli by i faráři brněnské diecese povinni psáti »Tabellam functionum spiritualium«; ale ve skutečnosti nejsou povinni.

Str. 126. V § 10. Moravy nepovšimnuto.

Str. 127. Proč se neděje zmínka o zvláštní knize »Opisy nadačních listin«?

V § 12. Moravy nepovšimnuto.

Str. 131. O tom, kdo jest oprávněn vydati o d d a v k o v ý l i s t o sňatku s delegací uzavřeném, výměr ministerstva vnitra ze dne 10. srpna 1856 č. 719 ovšem nerozhoduje. Avšak z výměru téhož ministerstva ze dne 14. října 1882 č. 10.531 ex 1881 souditi lze, že d e l e g u j í c í farní úřad; neboť výměr tento končí ustanovením, jež zní takto: »Bescheinigungen über solche Registrierungen müssen zugleich die Ersichtlichmachung d e s a n d e r e n S e e l s o r g e r s (oder der weltlichen Behörde), sowie des Tages, wann vor **d i e s e m a n d e r e n S e e l s o r g e r** oder vor der weltlichen Behörde **d i e f e i e r l i c h e** E r k l ä r u n g der Einwilligung zur Ehe abgegeben wurde, enthalten.« (Srv. *Mayrhofer-Pace* l. c. str. 1150.)

Str. 131. O řeči, ve které psáti matričný list, viz naši poznámku ke str. 85.

Str. 132. Poněvadž nařízení místodržitelské zavazuje jenom ve příslušné korunní zemi, třeba u nás platné předpisy dokládati buďto výměry našich místodržitelstev nebo výměry ministerskými. Tak místo výměru dolnorakouské vlády ze dne 3. června 1830 č. 27.062 měl se uvésti dekret dvorní kanceláře ze dne 18. července 1834. (Srovnej brněnskou kurrendu 11. z roku 1867.)

Str. 133. V odstavci prvním poznámku o form. 63. třeba vynechati.

Str. 136. Citovaný císařský patent stanoví: »Die Register über Trauung, Geburt und Sterben sind s o w o h l in Ansehen der öffentlichen Verwaltung, a l s der einzelnen

Familien von größter Wichtigkeit.« Sowohl — als raději snad překládáme: jak tak místo: na prvém místě a na druhém.

Str. 137. V odstavci *i)* citovaný výnos ministerstva financí ze dne 3. října má číslo 29.800, nikoli 29.956

Str. 138. Dekretu (správně ze dne 3. února 1838) o věrohodnosti matričných listin ani nyní netřeba omezovati na Vídeň, když se v něm obecně praví: »Daß in Rücksicht der im Auslande errichteten Notariats- und anderen öffentlichen Urkunden der Legalisierung der Gesandschaft oder eines von der österreichischen Regierung anerkannten Konsuls der fremden Macht, in deren Gebiethe die Urkunde ausgefertigt worden ist, volle Beweiskraft beigelegt werden solle.« (Srv. Sammlung der pol. Ges u. Verord. vom k. k. mähr.-schles. Gubernium, XX. Band, S. 17 nn., Brünn 1839.)

Str. 138. na 4. řádku zdola místo »provincií« lépe »korunních zemí«.

Str. 140. Prováděcí nařízení, citované v § 26., není ze dne 19. ledna 1887, nýbrž ze dne 20. prosince 1889 ř. z. č. 193.

Nesprávný je tamže překlad toho nařízení slovy; »Seznam jinochů živých a zemřelých, kteří v budoucím roce dokonali neb dokonají 19. rok svého věku Správně mělo se přeložiti: ».. kteří dokonají, po případě by dokonali« (»vollenden, beziehungsweise vollendet haben würden«).

Str 141 Nařízení citované v posledním odstavci § 26. nevydalo ministerstvo zemské obrany, nýbrž ministerstvo vnitra; ale neplatí už, protože bylo zrušeno § 15. z nařízení ministerstva zemské obrany ze dne 15. dubna 1889 ř z. č. 45.

Str. 142. Na počátku § 29. měl se citovati výslovně § 7. nařízení ministerstva zemské obrany.

Str. 145. V § 36 při citatech vynechána jsou většinou čísla, při Belgii i rok ministerských výměrů. Co do Italie jest výnos ze dne 28. prosince 1883 ř z č 191, nikoli ze dne 28. ledna 1836.

Str. 149. Pro § 38. mělo se citovati příslušné nařízení

Str. 149. Na posledním řádku má býti 26. (místo 16.) června

Str. 151. Co se praví o formuláři 86., nesrovnává se s formulářem (str. 928.

Str. 152. Budiž citován výměr, kterým se nařizuje výhradně (»dlužno«) formulář 88.

Str. 154. Píše-li se o tom, že duchovní správce je také úředníkem státním, slušno jest obor jeho činnosti jako úředníka státního zevrubněji vytknouti; jestiť úředníkem státním nejen jako matrikář, nýbrž i jako funkcionář při uzavírání sňatků. (Srv §§ 70, 75., 126., 127. ob, z. obč.; zák ze dne 31. pros 1868 ř. z č 4 ex 1869 a § 17 zák. ze dne 21. března 1890 ř. z. č. 57); jest i organem pro publica fides, a to matričními listinami, jakož i úředním vysvědčením o mravech, o chudobě a o živobytí, kteréžto vysvědčení za veřejnou listinu se pokládá Srv. *Mayrhofer-Pace* l. c. IV str. 26 n.)

Str. 155. n. Ve knize sepsané roku 1902 přece by měly býti statistické číslice, aspoň z roku 1901 Roku 1901 bylo hejtmanství v Čechách 95 (nikoli 90), na Moravě 34 (nikoli 31) a ve Slezsku 9 (nikoli 7). (P. d.)

Reichmann: **Der Zweck heiligt die Mittel.** Ein Beitrag zur Geschichte der christlichen Sittenlehre. Freibug im Breisgau 1903.

Věta, že prý dle nauky Jesuitů lze se dopustiti největšího zločinu, směřuje-li jen úmysl (intence) k účelu chvalitebnému, naskýtá se nejdříve v provincialních listech Pascalových. Pascal, jenž jako satirik tuto větu Jesuitovi hájiti dává, bral toto tvrzení tak málo vážně, jako jeho bezprostřední obhájci, na př. Nicole, tak že výtka vážně vzata nenalézá se v žádné z velkých francouzských sbírek proti moralce Jesuitův.

Zcela vážně berou však tuto nesmyslnou větu učenci protestantští, kteří v ní vidí jen potvrzení své a priori konstruované jesuitské obludy. Tak pronášejí počínaje od Haideggera tuto obžalobu nejpřednější protestantští theologové, jako Mosheim, Stäudlin, de Wette, Harles,

Guerike, Bauer, Martensen, Hase, Tholuck až k Harnackovi, dále nejznamenitější protestanští historikové, jako Häuser. Ranke, Leo, Droysen, Lamprecht, filosofové, jako Theobald Ziegler a Kuno Fischer, juristé, jako Dove, Wagner a jiní. Tato hanebná, ničím nedokázaná obžaloba stala se k potupě vědy protestantské protestantským dogmatem I v nejnovějším 3. vydání protestantsko-theologické „Realencyklopedie" 1900 hlásá Zöckler toto dogma a v minulém roce „Historische Zeitschrift" (91 [1903] 554) přísahá na toto dogma: „Im Ernst steht es wohl ausser Zweifel, dass der genannte Grundsatz (Der Zweck heiligt die Mittel), zwar nicht in den Constitutionen der Jesuiten, aber in den Lehren ihrer Moralisten wirklich enthalten ist."

V praxi ovšem musela tato fixní idea sloužiti tisíceronásobně k poštvání širokých kruhů lidových, ano k hájení barbarských zákonů proti bezúhonným spoluobčanům.

O tom všem poučuje důkladně zmíněný spis, jenž také dokazuje, že věta ona se u žádného jesuity nenaskytá, řeší všechny o tom pronesené pochybnosti, dovozuje souhlas nauky jesuitské s naukou staré scholastiky a otců církevních, ukazuje na odpory žalobců, kteří brzy proti svatosti v zevnějších skutcích záležející, brzy proti vnitřnímu smýšlení a intenci bouří, odhaluje slabé stránky Lutherovy, protestantských theologův a moderní ethiky protestantské vzhledem na dovolenost zavržitelných prostředků, stojí-li v pozadí dobrý nebo nutný účel.

Správné ovšem jest, že dovoleným a dobrým prostředkům dodává dobrý účel ještě vyšší ceny mravní, a v tom, ale jedině v tom smyslu ovšem účel posvěcuje prostředky. Toť samozřejmo. -R.

Dr. Josef Karásek: **Kollárovo dobrozdání** a nástin životopisný z r. 1849. Str. 84. Sbírka pramenů ku poznání literarního života v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, vyd. Českou Akademií, II. 7.

Roku 1849. pomýšleno ve Vídni na jakousi rovnoprávnou úpravu mezinárodních poměrů ve státě, a tu povolán Kollár do Vídně, by podal návrhy na 4 otázky, týkající se slovenské rovnoprávnosti s maďarskou, organisace protestantské církve v Uhrách, obecního řádu na Slovensku a ochrany národnosti slovenské, zvláště co do školství. Druhý a čtvrtý návrh zachován jest u bar. Helferta, a je v této knize v německém originale otištěn; první a třetí není dosud nelezen. Provedeny ovšem nebyly, jakož k zamýšlenému narovnání vůbec nedošlo.

Kromě toho otištěn tu Kollárův svéživotopis, podaný bar. Helfertovi jakožto správci ministerstva vyučování 1849, když měla pro Kollára býti zřízena universitní stolice pro slovanské starožitnosti.

Vedle těchto dokumentův otištěno v knize několik zajímavých zpráv o životě a názorech Kollárových. P. sestavovatel chce poopraviti úsudek Gajův z r. 1837, dle něhož Kollár je kao poeta velik, kao historik mal, a kao politik najmanji, i praví, že básník Kollár byl přeceňován, ethnograf nedoceňován, že však politické návrhy Kollárovy svědčí o dobrém promyšlení a skutky jeho o rázné důslednosti; archeologem vědeckým Kollár vůbec nebyl.

Jiří Karásek ze Lvovic: **Lásky absurdné.** Sebrané spisy IV. Str. 125. Cena 2 K.

Kniha obsahuje: Vánoce v Grecciu, Háj Mylittin, Legendu o melancholickém princi. „Vánoce v Grecciu“ podávají jakési kritickoumělecké glossy o legendě sv. Františka z Assisi a sv. Kláry. Moderní básník probírá a téměř persifluje s rozkošnického hlediska svého asketismus františkanský, jda ovšem příliš daleko za obvyklé „sancti admirandi, nnon imitadi“. Chopil se totiž pouze extremní stránky, jež arcif není beze všech slabin, a navazuje na ni své parodie, někdy jen případné, většinou vášnivě zkroucené, mravně více než povážlivé. Ovšem, moderní básník zná jen sebe, jak té chvíle jest, nezná zodpovědnosti, a proto dovoluje si vychrliti všechno. „Hřích [prý] existuje jen pro toho, kdo je málo silným, aby jej přijal.“ (32.) „Dle theologie [asi p. Karáskovy] nevědomost je ctností.“ (34.)

„Háj Mylittin“ jest prostituční obrázek, „Legenda o melancholickém princi“ prý „mystifikací o melancholickém, šíleném souverainu“ (Ludvíku II.), o níž chtěl, aby „co nejméně odpovídala realitě a byla tím co nejvíce pravdivou“. „Historie přestala již dávno býti interessantní vědou, kdy se velmi málo dbalo historické přesnosti, a kdy psáti historii znamenalo zároveň si ji vymýšleti.“ Auch ein Standpunkt! řekl by náš starý professor. Neměl by tedy pan spisovatel těch starých legendářů o sv. Františku tak odsuzovati. „Mnoha lidem bude tato kniha velmi nemoralní. Autor je dosti zpusobným, aby mu to bylo celkem lhostejno. Víf, že čím horšími jsou mravy některé racy, tím že více se stará o moralku.“ Ale ano, pan spisovatel toho ví mnoho, jen že to asi není všechno pravda, a snad právě toho neví neb nedbá, co je pravda. A tento nedostatek nenahradí se žádnou posou ani verbalismem, byf sebe skvělejším.

M. A. Šimáček: **Lačná srdce.** Román. Nakladatel F. Šimáček v Praze. Str. 502.

Román tento nezaujímá vynikajícího místa v práci Šimáčkově. Realismus životní, jenž některým z přešlých děl zjednal zasloužené uznání, vyznamenává sice i zde některé partie, avšak v jiných, a to směrodatných ustupuje jakémusi nezdravému thematismu, ba schvalnému fatalismu. Postavy románu jsou takto ku podivu málo sympathické. Dle toho ani napjaté situace nedojímají právě umělecky; je vám, jakobyste četli popisy náhod a nehod, takto snad osudných ale vnitra vašeho málo se dotýkajících. I smírný závěr zůstavuje jaksi chladným přese všechnu mravní opravdovost do něho vloženou. Denník alkoholikův místy unavuje, ačkoliv jinak umí p. spisovatel i zde nezřídka připomněti svoji osvědčenou virtuositu slohu.

Dr. Tad. Grabowski: **Poezya polska po roku 1863** Krakov 1903. Str. 282.

Naše styky s Poláky nemohou se jaksi vzmoci. My dáváme vinu jim, oni zase nám; bezpochyby jest na obou stranách. A přece bylo

by záhodno, abychom se od sebe navzájem učili. Literatura polská chová mnoho cenného, svérázného. Novější veršovnictví, o němž jedná zdařilý celkem spis Grabowského, jde sice známou cestou „moderní". všude stejnou, avšak přece zajímavo jest, i ty cizí vlivy stopovati v duši polské, té zvláště citlivé a vnímavé. Spis Grabowského dobře je vystihuje, ba hodnotu jejich poněkud přeceňuje, jsa sám jaksi k samochvalnému modernismu nakloněn. O jednotlivých charakteristikách bylo by lze se příti; je také nesnadno vystihovati „individuality" básníků, když jich není. Moderna epigonů sama se klame, když theoreticky tolik vynáší individualnost a tak málo jí má. V díle našem záleží však více na celkovém obraze předešlého půlstoletí. a ten podán zvláště vzdálenému dosti případně. Dojem je týž jako jinde: rozmach různých škol. s výsledkem nestejným, na konec úpadek umění. V Polsku jedině ta okolnost zvláště jest nápadnou, že umění veršové tolik zůstalo za uměleckou prosou, jako snad nikde.

Ze života náboženského.

Stále hojněji listy referují o živém ruchu reformním ve Vatikaně. Zatím kromě hudby a politicko-socialních směrů v Italii. mluví se též o reformě katechismu pro Italii — jinde by ovšem též byla potřebna — a pro celou církev zamýšlí se oprava Bible, kodifikace práva kanonického a oprava breviíře. Veškerá správa kurie se zjednodušuje a modernisuje. Dvě kongregace, kardinalní totiž „odpustková" a „svatých ostatků" zrušeny, vlastně spojeny s „kongregací obřadní." Jakási novota vkrádá se i do církevních slavností. S oslavou 50letí prohlášení dogmatu o neposkvrněném početí Panny Marie spojena marianská výstavka všech pozoruhodných děl ke kultu Marianskému se pojících. Výběr tu bude musit být velmi přísný — sic jinak celý Řím by na umístění všech pamětihodností a památek marianských nestačil. Výstavka památek a případných starožitností zpěvu choralního spojí se též s oslavou 1300leté památky úmrtí sv. Řehoře, jež úředně oslaví se o Velikonoci. Také v našich zemích bude se slaviti letos významné jubileum: sedmisetletá (1204) kanonisace svatého Prokopa, opata sázavského. V Čechách prý snad chystají nějakou velkolepou oslavu. Nebylo by nemožná lid sám pohnouti k účinné a hojné účasti na slavnostech — tak populárního svatého jak sv. Prokop české země nemají, třeba měli i větší i významnější světce své.

Nedávno jistý vládní list italský („Italia") shrnuje svůj úsudek o dosavadním chování papežově vůči královské Italii, konstatoval, že politické napjetí přestalo. Vatikanu už nevyhýbají se lidé politicky činní a ti, kdož dříve by se nebyli odvážili, ti dnes jsou přívětivě a otcovsky ve Vatikaně přijímáni a rádi viděni. Aspoň animosita vzájemná už přestává. Není možná rázem hned jinou politiku začíti, ale

i to, co dosud se stalo za nového papeže, stačí prý, aby dosvědčilo, že brzký smír mezi Vatikanem a Kvirinalem je pravděpodobný.

Protektorat Francie nad missiemi katolickými na východě, za boxerských bouří německým císařem odmítnutý i za dnešní války už zcela vypuštěn z církevního „mezinárodního" práva. Propaganda všem missionářům na východě asijském působícím dala rozkaz, aby se postavili každý pod ochranu svého státu. Jest to také i po stránce praktické mnohem výhodnější, neboť Francie tam na asijském východě má moci a vlivu mnohem méně než v hranicích říše turecké a jmenovitě v Syrii a Palestině, kde protektorat její ještě slavně se uznává i vykonává.

Zajímavý případ kanonického práva rozvinul se ze šovinismu německo slezského. Když na rozkaz kardinala biskupa vratislavského Koppa faráři kattovický a bytomský odmítli sezdat radikalního poslance a redaktora polského Korfantyho (leda s podmínkou, odvolá-li vše a odprosí), uchýlil se tento do Krakova a žádal tu za sezdání, ale ani tu mu nemohli pomoci. Korfanty však poučen asi o výhodě, již získá delším pobytem v Krakově, přesídlil do Krakova i s nevěstou a v Krakově ho pak sezdali. Ale kardinal Kopp vidí v tom schválné poškození své disciplinarní moci. V Krakově prý musili vědět, že Korfantymu z trestu byla učiněna podmínka před oddavkami a že tudíž nemohl nikde jinde dokud podmínce nevyhoví býti sezdán ať si třebas získal „quasi domicilium". — Krakovští faráři však takových věcí znáti nemusejí, ani když je neofficielně znají, na ně dbáti. Jak římská kurie tedy rozhodne v tomto případě, bude jistě věcí zajímavou; přáti by si bylo, aby rozhodla ve prospěch svobody. Neboť nucený šestinedělní pobyt na novém místě jistě je též trestem a sotva menším než odvolání. A pruské šikany hakatistické do církve zanášet by sotva bylo spravedlivé.

Na štvaní protipolské a zvláště na žádost německou, aby Němci od Poláků byli v Poznaňsku a Prusku odloučeni a ve zvláštní farní obce spojeni, odpovídá „Kölnische Volkszeitung", že žádosti této bylo by velmi dobře vyhovět, kdyby ale platila všeobecně. Kdyby totiž Němci přistoupili i na to, aby pro Poláky v Berlině u v uhelném revíru na západě Německa se zřídily též zvláštní polské fary. K míru a klidu občanskému a ke vzpružení ducha náboženského by to jistě na obou stranách přispělo. Ale toho hakatisté nechtějí: ani polských duchovních, ani polských kázaní, ba ani polské modlitby nemá se Polákům povolovat. „Je velikou nestydatostí", praví zmíněný list, „žádati od mezinárodní katolické církve, aby pro Němce zvláštní právo ustanovila, ale Polákům prohlásila, že jim rovné právo nepatří . . . Katolická církev sice nemůže zabrániti, když Poláci jsou sníženi na občany druhé třídy, ale ruku na oheň můžeme položiti za to, že nikdy se nestanou také katolíky druhé třídy. A zvláště my němečtí katolici jsme vždy zastávali proti jistým vysokým aspiracím romanských zemí zásadu naprosté rovnoprávnosti všech národů v katolické církvi a právě jak horlíme proti tomu, když Vlaši a Francouzi si osobují výlučné postavení v Církvi, tak nesmíme také chtíti, aby Slované v Církvi byli odstrkováni."

Tato slova německého denníku z říše mohli by si zapamatovat také na různých místech u nás — třebas ve Vídni a i v českých diecesích.

Zajímavé provolání uveřejňuje vídeňský spolek sv. Methoděje (pro vydržování českých služeb Božích), v němž porovnává bohoslužby v různých jazycích neněmeckých konané ve Vídni s bohoslužbami pro Čechy. Ač Čechů ve Vídni úředně napočteno 100.712, a vlastně jistě jich tam žije na 350.000 duší, přece nejsou ani tak opatřeni jako Italové, Poláci, Rusové, Mohamedáni, Židé. kteří všichni mají své chrámy a své modlitebny. Čechové jsou podobně jen jako Slovinci, Maďaři, Francouzi trpěni v různých kostelích, když si na svůj náklad české bohoslužby zařídí. Vlastního chrámu nemají a ve farních chrámech úředně od farního duchovenstva nikde se pro ně bohoslužba nekoná. Spolek sv. Methoděje koupil už stavební místo na český chrám (za 70.000 K) a sbírá tedy po vlastech českých na tento svůj úkol.

Čeští kněži diecese budějovské žalovali u konsistoře německé kněze, jichž 92 anonymně obvinilo české kněžstvo z agitace národnostní a ze zanedbávání povinnosti a nestrannosti pastýřské. Konsistoř ubolévá nad případem, ale anonymní kněze německé nemůže prý souditi. České prosí pak, aby jim odpustili, povinnosti své svědomitě zastávali, aby ani z daleka stín podezření nepadal na ně, aby byli svým osadníkům druhé národnosti i nadále dobrými duchovními otci. — K projevu něm. kněží budějovských zaslalo německé kněžstvo korutanské svou dobou projev s uhlasu. Z této nejliberalnější země rakouské sděluje se právě, že jistému knězi apostatovi daly úřady dovolení uzavříti sňatek po občanském způsobu. První případ v Rakousku! Pobyt Olomouckého p. arcibiskupa v Římě dle všech známek i zpráv stal se nuceným, tak že podobá se internování. Dominikáni podali na p. arcibiskupa stížnost pro podezírání člena svého ze zneužití zpovědi (v olomoucké kurrendě!). Ty konce!

Na politické a strannické půdě se polskému katolicismu ani v Haliči nedaří. Katolický lvovský denník „Przedświt“ dříve „Ruch Katolicki“ po několikaleté pouti zanikl. Ostatně polští katolíci dnes ještě zvláštního denníku nepotřebují, když se v konservativních organech na ně bere tolik ohledu. Jsouť i dnes „Czas“ a „Głos Narodu“ v Krakově a „Przegląd“ i „Gazeta Narodowa“ ve Lvově listy zcela v duchu katolickém vedenými.

Rusínský (staroruský) „Haličanin“ si nedávno stěžoval na nedbání a nepečlivost sjednocených konsistoří. Polští katolíci mají právě na ohrožených místech mezi Rusíny skoro všude více kněží, zvláště ve městech a městečkách, ale rusínského kněze i na velkých stanicích nechává konsistoř o samotě, nepostará se o systematisování místa kaplanského, a tak chce-li farář rusínský na takových štacích působit i v náboženském i v národním ohledu, musí si vzíti pomocníka na vlastní účet. Zvláště vytýká podobné zanedbávání biskupské konsistoři přemyšelské.

O neobsazenou dosud ještě biskupskou stolici stanislavskou (sjednocenou) prosila počátkem února deputace místodržitele

haličského, aby víc než tříletá osiřelost už konečně byla jmenováním biskupa odstraněna. Místodržitel vymlouval se na poslední provincialní synodu rusínskou. Tato totiž ustanovila, že na stolce biskupské možno dosazovati a světiti pouze kněze bezžence. A tu prý byla pochybnost, zdaž se usnesením tím vylučuje také vdovec (jedné ženy), jenž podle prakse církve východní není vyloučen od svěcení biskupského. A rozhodlo prý se to konečně v ten smysl, že na sjednocená biskupství haličská bude se směti na příště vybírati jen úplný coelebs. Synoda prý i vdovce svým usnesením vyloučila. V tom ohledu tedy synoda sjednocená ukázala se přísnější než pravoslavná církev.

Rusínské americké kněžstvo i věřící sjednocení domahají se už po několik let, aby tvořili též v Americe svou samostatnou sjednocenou diecési a nebyli poddáni biskupům latinským. Žádosti o kněžstvo rusínské sjednocené přišel Řím na tolik vstříc, že vyzval arcibiskupa sjednoceného ve Lvově, aby vyslal co možno nejvíc kněží pro krajany do Ameriky. Jen že kněžstvo rusínské se k této missionářské činnosti nehlásí, a to z té příčiny, že mu Propaganda postavila podmínku, že v Americe musí žíti v celibatě. Proto žádají Rusíni o emancipaci své církve vůbec. Kdyby měli svou diecesi zpříma Propagandě a ne biskupům americkým podléhající, mohli by i v jiných věcech zaříditi se podle svého — jako v Evropě. Ježto z Ameriky podobné žádosti podávány dosud od lidí a kněží diskreditovaných, obracejí se američtí Rusíni prostřednictvím lvovského mladorusínského denníku „Dila", aby také v Haliči rozvinuta byla akce za církevní emancipaci Rusínů amerických. Sic dnes prý jinak buď se zcela latinisují — zvláště irští biskupi mají na ně velký vliv — nebo se přidávají k pravoslaví, a tak i tak ztrácejí velikou mravní podporu pro zachování své národní individuality (tam slovanské vůbec, tu zvláště rusínské).

Snahy maďarských, vlastně pomaďařených sjednocených, aby dosáhli privileje, užívati ve svém východním obřadě maďarské řeči, povídaly dosti o tom, kam tato nová politika maďarská směřuje. Že konečně Maďaři i bez církevní řeči, když tedy sjednoceným Rusínům staroslovanský jazyk musili ponechati, že i tak ještě všude je odstrkovali, rozumí se v Uhrách samo sebou. Kněžstvo úplně už maďarsky cítící a pro pomaďaršťování pracující odcizilo se lidu víc ještě, než vidíme to u většiny kněží na Slovensku. Lid od židů až k zoufalosti vyssávaný ani ve chrámě už nenalezal té staré potěchy a podpory v těžkém životě. Proto zprvu houfně odcházel ze země do Ameriky, teď pak chce si aspoň na jedné straně pomoci — změnou církve. Myšlenka ovšem nevyšla přímo z něho, jsou to následky agitace z Haliče a Bukoviny zanesené mezi lid — ale hnutí přece jen nemůže se nazvat umělým, jest až příliš omluvitelné nebo aspoň vysvětlitelné z poměrů tamějších. První se odvážila lidnatá obec Iza na haličsko-uherské hranici. Deputace vyslána už před delším časem k patriarchovi srbskému do Karlovic ve Slavonii a k biskupovi srbskému v Pešti, ale oba hodnostářové báli se vlády a proto záležitost dali rozhodnouti srbskému synodu pravoslavnému. Ten přihlášené Izany přijal

do církve a před nedávnem vyslán jim srbský pravoslavný duchovní Petrović. Srbské biskupství pešťské získává tak značné rozšíření hranic svých, ač-li bude smět hnutí a žádostem uherských Rusínů vyhověti. Vedle Izy chystá se ještě mnoho obcí k přestupu. Munkáčský biskup sjednocený hledí ovšem hnutí utlumiti a kněžstvu přikázáno více si lidu všímati a zatím ustati ve zbytečném dráždění jeho. Také v *Haliči* jeví se poslední dobou *ruch odpadlický*, zvláště okres *tuatyňský* jest jím postižen, kdež sjednocení přestupují k pravoslaví. Tu je to ze sporů politických vyšlé rozdělení Rusínův na dva směry: „staro" a „mlado", ony Rusko, tyto Ukrajinu hájíce a hlásajíce; poslední dobu tak se zaostřilo, že ani náboženství už obě strany nechtějí míti společné. A z pravoslavné Bukoviny neschází nikdy podnětů k podobným myšlenkám.

Pešťská obec srbsko-pravoslavná začíná i sama v sobě probouzeti se k čilejšímu životu. Vedení její totiž začíná se obracet za svými rozuteklými ovečkami. Kromě úředních funkcí Srbi v Pešti se obyčejně o svou církev nestarali, ani daně uložené (20 korun na rodinu) neplatili. Duchovenstvo srbské začíná tedy pořádati odpolední nedělní konference, aby věřící přilákalo a i jinak své farníky vyhledávati, aby je připoutalo. Nenadále přišla srbská farní obec poslední měsíc k velikému daru. Mladý šlechtic srbský z Banátu, Dundžerský, prohrál v karty velikou summu peněz a zůstal na 370.000 korun ještě dlužen. Starý Dundžerský dluh mladého nevyplatil výhercovi, ale rozdělil jej na dobročinné účely a 100.000 korun připadlo též na srbskou obec pravoslavnou v Pešti.

Nový skopijský biskup srbský zdá se vyhověl a upokojil očekávání Srbů jak skopijských tak ostatních. Vítali aspoň jmenování mnicha Sevastiana Debeljkoviće, chválíce, že má všecky ctnosti a vlastnosti, jež krášliti mají arcipastýře lidu. Srbi tudíž jsou zatím s patriarchátem cařihradským spokojeni. Na celém territoriu už patriarchat vytlačen a podrobil se nutnosti, vyhovuje přání lidu.

V tísni a pronásledování se strany divokých Arnautů povolali si Srbové kosovští do staroslavného *kláštera dečanského* ruské mnichy, doufajíce, že oni lépe odolají chráněni mocí ruskou. A Albánci také za vlády opata Cyrilla Athosského dali klášteru pokoj Poněvadž však srbský tisk a srbské církevní kruhy z království protestovaly proti tomu, aby starodávné dědictví králů srbských bylo zadáváno cizincům, proto prizrenský biskup srbský nájemnou smlouvu s ruskými Athosskými mnichy zrušil a odevzdal opět klášter Srbům. Ale násilí Albánců hned zase se opakovala. Tak jako před tím byli zabili archimandrita dečanského Vasilia, tak i teď zabili zase nového igumena srbského a klášter hned vycenili.

Boje v Macedonii jako proti všemu slovanskému vedou se i proti církvi, ba úředně jen proti ní, neboť podle zvyku tureckého jen ona je nositelkou národnosti bulharské a její jedinou úřední představitelkou. Exarcha jako nedávno žaloval na úklady patriarchatu řeckého, tak teď musil protestovati proti úkladům tureckým. Turci obviňují totiž kněze a učitele bulharské, že oni jsou hlavními strůjci a vůdci všech

povstaleckých vzruchů. Proto teď při „zavádění“ reforem, když došlo na to, aby otevřeny byly pozavírané školy bulharské, vláda turecká prohlásila, že nedovolí žádnou školu bulharskou znovu otevřít, dokud každý učitel nepodá osobních záruk o své bezúhonnosti politické. Jelikož však vybírání a ustanovování vhodných osob na školy patří zcela a jedině exarchatu bulharskému v Cařihradě, tu J Blaženstvo exarch Josef protestoval velmi energicky proti takovémuto omezování své moci, pravě, že vláda turecká má dosti jiných prostředků po ruce, aby se přesvědčila o neúhonnosti ustanovených osob, jakož i aby bděla nad přísným zachovánáním řádu. Kdyby nepovolila vláda turecká, exarcha hrozí, že všechny školy pozavírá, učitelský sbor rozpustí a národu vyhlásí, že nespravedlivou podmínkou turecké vlády zbaven byl možnosti, aby školy bulharské nadále udržoval a vedl. Protest tento zdá se, že měl účinek a vláda turecká couřla. — Po prázdninách otevřeny ostatně jen některé školy v městech, na 300 škol po vesnicích je vůbec zavřeno doposud a učitelé na různá místa buď internováni neb dokonce zavřeni.

Stejně jako učitelé pronásledováni jsou i kněží, třebas tu násilí osobní nebylo tak časté jak u učitelů. Kněží bulharští na počátku zimy vyhlédnuti byli od dobročinného výboru bulharského, aby rozdělovali podpory ožebračeným osadníkům. Ale skoro všude úřady a vojsko jim v tom bránili. Samy úřady turecké, jež měly podle slibu vlády škody nahraditi, neučinily ničeho, leda sem tam něco na očích evropských konsulů. Biskupům bulharským turecké úřady rovněž zabránily vyjet do diecese visitovat a pomoc přinášet nejubožším. Arcibiskupové ochridský a nevrokopský a biskup bitoljský zpříma internováni ve svých domech, aby mezi lid nemohli. V těchto a takových zlých dobách jedinou útěchou obyvatelstva jsou katolické milosrdné sestry a katolické kněžstvo, pokud ho kde jest (v městech). Katolický biskup plovdivský mons. Menini nedávno vypravil se do Říma, aby sv. Otci podal zprávy o osudu uprchlíků macedonských a o stavu církve katolické na Balkáně. Svatý Otec už několikrát prý přispěl na zmírnění nouze ve slovanském obyvatelstvu macedonsko-bulharském. Biskup Menini a kněžstvo katolické jak v Bulharsku tak na Odrinsku zvláště velmi činně a účinně se súčastňuje akce pomocné. Ale i jim překážky činí úřady turecké třebas na osobní svobodu jejich neopovažovaly se sáhnouti.

Ruské listy zvěstují občas o nových divech na přímluvu svatého Serafima, poustevníka sarovského. Serafim jest teď na Rusi nejčastěji vzývaným orodovníkem. Sám car pluky do východní Asie posýlané zaslibuje poustevníku Serafimovi. — Kláštery ruské v nynější válce vyprosily si brát účast. Z každého nebo aspoň četnějších klášteru vybírá se několik bratří a kněží k duchovní a zdravotní pomoci na dalném bojišti. Listy s uspokojením konstatují, že vždy skoro všichni bratři se hlásí. — Lékař simbirský Blagovidov navrhl nedávno v „N. Vremeni“, aby sv. Synod dovolil také jeptiškám ruským zabývati se nemocenskou obsluhou a pomoci a poskytl jim možnost vyučiti se v tom oboru. Pro lid v jeho četných epidemiích

a celém jeho životě měla by ve zdravotnictví vzdělaná sestra klášterní veliký význam. Ženské kláštery na Rusi samy v tomto ohledu ještě mnoho nepůsobily. — K volání „pravoslavné reformní moderny“, aby lid byl přizván k větší účasti v záležitostech církevních, dodává F. Titov v pastoralním měsíčníku „Rukovodstvo dlja selskich pastyrej“, že by kněžstvo také mělo se domahati toho, aby jeho účast na občanském životě nebyla zkracována. Třeba volati po tom, aby duchovenstvu dřívější svoboda a volnost hnutí byla vrácena. Žádá proto, aby jako dříve kněz směl býti beze všeho volen do všech zastupitelstev; aby kněžstvo tam kde má zastoupení dle stavu, bylo zastupováno svobodně volenou osobou a ne delegátem, který se od synodu nebo konsistoře jmenuje, a kterýžto jako jmenovaný ani není tolik vážen, jak vážen by byl volený, ani sám svého zastupování tak vážně nebere, ani zastupovaní kněži naň nedbají a svých zájmů mu nesvěřují. Proto — praví — jeví se dnes taková situace, že všude ve všem rozhodování, posuzování a řešení otázek, které se tykají přímo nábožensko-mravního a církevně-společenského života, duchovenstvo zvláště selské nemá pražádného vlivu, nikdo se ho neptá, nikdo na slova jeho nedbá, jest z účasti na takových otázkách skoro úplně vyloučeno. — Ač bohatý a velikolepý jest obřad bohoslužebný v církvi východní, přece ku povznešení mysli a vzdělání věřících — dnes aspoň — mnoho nepřispívá. Ve všem totiž církevním tisku úředním i mimoúředním pravoslavné církve, ať řecké ať slovanských ať jiných východních, stěžují si na to, že duchovenstvo vyšší i nižší obřady odbývá ledabylo, nepozorně, baví se při tom, mluví, dělá všecko možné. Několik podobných příkladů uvádí Archangelský Eparchialní Věstnik, tedy ze severní diecése, kde lidé sami sebou jsou vážnější a nepohyblivi. Jak teprv časty jsou ty případy na jihu! Poukazují proto horlitelé často takovým nepobožným duchovním na katolické kněžstvo. — Toto na konec je vždy strašákem pro pravoslavné. Neškodí, když tak ještě s dobré stránky je mohou vystavovat.

Na diecesních sjezdech ruského duchovenstva často se dostává pp. děkanům všelikých důtek. Ruské duchovenstvo na svých sjezdech a ve svých organech jest i dosti nemilosrdné i dosti odvážné i dosti svobodomyslné, že svých vad a bolestí nezakrývá, ale přímo se jich dotýká. To už v naší církvi se více tušuje. Nejvíce děkanům („blahočinným“) ruským vytýká se nespravedlivost v referatech a při sestavování různých návrhů. Tak prý, jedná-li se o to, aby se navrhly fary, které mají se dostat na státní službu, tu otec blahočinný jisté navrhne prý na prvním místě svoji faru, praví „Orlovské Eparchialní Védomosti“. V referatu o duchovenstvu a jeho rodinách ne vždy zdrží se strannictví — při všelijakých rodinných stycích ruského duchovenstva jak snadno vysvětlitelná věc! — Gruzínský exarcha (vrchní biskup církve na Kavkaze) Alexij po své lonské visitační cestě mezi jiným sděluje, že v kraji ozurgetském veškero skoro duchovenstvo pravoslavné jest beze všeho školního a předběžného vzdělání a nezná rusky. V gurijsko-mingrelské diecesi pak ze všech

442 kněží mělo jich předběžné příslušné vzdělání jen 40! Ostatní se ničím nelišili svým vzděláním od svých farníků.

Hnutí v naší církvi jdoucí za restaurací jednoduchého zpěvu gregorianského a proti světské hudbě, ve východní církvi sic nemůže v téže síle obrodné vzniknouti, protože tam církev zůstala dosud u svých přísně církevních zpěvů, třeba mnohohlasých, neberouc na pomoc žádné hudby světské. Ale i tu ozývají se hlasy reformní, jež jsou zřejmě již archaisující. Tak nedávno vydal bankovní úředník athenský Nikolaos Persidi brošuru, v níž vystupuje proti dnešnímu zpěvu polyfonnímu a hájí dřevní jednohlasnou melodii církevní starobyzantskou. A hlas jeho není ojedinělý! Častěji sice slýchat přání o zvelebení a lepším naučení a nacvičení dnešního zpěvu pravoslavně církevního, ale neschází hlasů, které volají vůbec i po opravě jeho, radíce k návratu do starších věků.

Synod řecké církve (v království řeckém) vydal nedávno okružní list, v němž napomíná k odstranění různých nedostatků v církvi. Kromě toho synod zvláště se ujal otázky o změně místa v duchovním úřadě — neboť řecké duchovenstvo k stálému přecházení je velmi náchylno. A tu vyslovil zásadu, že obyčejný kněz má seděti na místě, které mu bylo z prvu hned vybráno, dokud ho sama konsistoř nepřesadí. Pouze ti kněží, kteří studovali celý bohoslovecký ústav mají právo hlásiti se častěji z místa na místo, neboť jejich vzdělání činí je způsobilými k výhodné práci pro lid, a jest záhodno, aby prací svou více míst vzdělali. Také učitelé velmi přísně napomenuti, aby do mládeže nevnášeli místo nábožensko-mravního vychování jen rozvratné a negativní myšlenky (hlavně socialismus zde míní). — Jak následkem nevzdělanosti a nedisciplinovanosti duchovenstva v Řecku vůbec náboženství a stav kněžský ve vážnosti upadly vidno z případu s ústavem artským. V městě Artě totiž biskup Gennadios vyžádal na vládě otevření semeniště pro nižší duchovenstvo. Semeniště otevřeno, jmenován rektor a vše zařízeno, ohlášen ústav veřejnosti a vyzýváno, aby schopni a hodní hoši se hlásili do ústavu. Ale minul rok a nepřihlásil se za celý rok nikdo. V prázdninách žádal tedy biskup zase u ministerstva, aby ústav zavřelo. Ministerstvo kázalo však počkati ještě rok. Ale ústav i druhý rok stojí zavřen, bez žáků. Nemá v celé diecesi v celém Řecku nikdo chuti věnovati se vzdělání na stav duchovního pomocníka. A když už se mu kdo věnuje, tak beze škol a bez přípravy, jinak se školami jde každý jinam, to nemusí zůstati ubohým kostelním zpěvákem nebo podjáhnem a jáhnem.

Boj o „svobodnou školu“ před kanálem i za kanálem. Na obou stranách zvítězí asi stát a spoutá školu svými okovy. V obou případech jde o náboženské vychování. Ve Francii však stát má na toto namířeno, kdežto v Anglii se o ně bijí církve, a to anglikanské. Nonkonformisté, to jest angličtí protestanti ze „státní církve“ vystoupivši, nechtějí aby ve státních školách protestantských obcí zůstal jaký sled po vyučování náboženském podle katechismu episkopalní církve, a vůbec aby církev tato ještě jaký vliv ať přímo ať nepřímo měla na budoucí školství

všeobecné! Dnes, kdy každá z anglických církví si své školy vydržuje a jen své dítky svému náboženství vyučuje, nebylo mezi církvemi o školu žádných srážek. Ale budoucně v jednotné škole bojí se sekty anglikánské, že budou proti státní církvi v nevýhodě. Dožadují se proto už ani ne tak jakékoliv spravedlivé a rovnoprávné methody vyučovací (vůbec nechtějí společného náboženského vyučování) ale zpříma jdou za heslem „disestablishment", „rozstátnění" církve episkopalní. Když žádná z denominací nebude státní církví, pak už se ani sektaři anglikanští nebojí. Boj o školu státní vedl v mnohých krajích zvláště silně nonkonformisty obsazených k trpnému i činnému boji proti nové škole.

Odpověď, jakou dostali starokatolíci na své ucházení o spojení a obcování s církví ruskou jmenovitě odpověď biskupa (synod.) Sergia, velmi je rozladila. Odpověď tato už vloni na podzim vyšlá, dostala se německo-francouzským starokatolíkům do rukou jen ve zběžném překladě a proto vymlouvá letoší „Revue internationale de Théologie" nemilý dojem přísné nauky biskupa Sergia o církvi a možnosti spojení dvou církví tím, že snad v originale ruském věc zní jinak. Ale ani doslovný překlad starokatolíků neutěší. Netrpělivost prý pro dlouhé debatty, pro dlouhé uvažování a přemítání na straně ruské, musí pominouti. Neboť takové otázky, takového dosahu není možno řešit rychle a náhle. Třeba počkat až se duchové uklidní a utiší, až se pozbudou úzkostliví různých námitek a obav, a ohniví až se ustálí. Redaktor nemá strachu, bude-li prý u obou církví platit zásada, že dogmatem jest pouze to, co všude vždy a ode všech jednostejně a pevně věřeno bylo, pak prý starokatolíci obstojí, neboť taková dogmata stvrdit a objasnit, jest věc objektivní historické kritiky a ne subjektivních náhledů a výkladů.

Věda a umění.

V „Českém Časopisu Historickém" (1. sv.) uvažuje Kamill Krofta o stycích českých zemí a římské kurie z dob předhusitských. Staví a zastává ten náhled, že vyjma první cyrillo-methodějskou dobu našeho křesťanství, Řím vůbec velmi slabou účast bral ve vývoji a správě staré české církve; tato závisela více na vlivu a duchu sousední církve německé. Co z Říma kdy šlo do Čech, filtrovalo se napřed tímto německým prostředím a takové teprv k nám docházelo. Ve stoletích 10. až 12. byli vrchní hlavou a ve všem rozhodovali v církvi české čeští panovníci tak jako u sousedů podobně vládl vliv knížecí a královský. Pokus papeže Řehoře VII o zlomení tohoto vlivu neměl úspěchu, ale římská kurie od té doby počíná aspoň zasahovati do záležitostí církevních a snaží se je říditi. Přece však právo knížat a vrchností nad církví, a to jak nad osobami tak nad majetkem bylo zcela neobmezeně a i zcela libovolně vykonáváno. Autor přináší hojnost dokladů o této moci světské ve staré církvi české.

„Český historický spolek“ v Praze oslavil letos památku 30letého trvání svého.

„Časopis vlasteneckého spolku musejního v Olomouci“ dosahuje letos jedenadvacátého ročníku. První číslo vydáno jako věcný rejstřík k minulým 20 ročníkům. V druhém čísle obsažen obsáhlý referát o cestě za mamutem na Berezovku u Kolymska v Sibíři, jeden z nejpamátnějších to nálezů předhistorických, jaké kdy učiněny.

Ve vědecké akademii vídeňské předčítán na jedné lednové schůzi referat prof. Musila z olom. theol. fakulty o mapě edomského kraje, jež se má přiložiti k obsáhlému dílu jeho o cestách po poušti arabské. Autor svou mapu právem nazývá první a jedinou, pro nehostinnost přírody a pro divokost a loupeživost kmenu v edomské poušti nepodařilo se dosud nikomu krajinu tu křížem procestovati až Dru. Musilovi. A kraj starého biblického Edomu je věru krajem pamětihodným: svým útvarem zeměpisným a svou povahou i svou starou kulturou. Byltě dříve průchodným krajem obchodu Evropy a Egypta s Indií a Persií a Arabií. Svědčí o tom četná města, četné hradby a zámky, jež dnes stojí pusty na poušti, pískem zpola zasypány. Také četné jsou tu stopy jak pohanství tak křesťanství. I křižácké voje v kraji tom stopy své zůstavily. Na dílo Dra Musila možno se opravdu těšiti. Bude to skutečný objev veliké ceny!

Zajímavá polemika „o Rusku“ rozvířila se v lednu mezi dvěma slovanskými revuemi, pražským „Slovanským Přehledem“ Ad. Černého a Vergunovým „Slovanským Věkem“ vídeňským. Jistý dopisovatel „Slovanského Věku“ vytkl „Slovanskému Přehledu“ že mluvě o Rusku, maluje příliš černě, tak jako to činívají německo-židovské noviny a že tím šíří o Rusku v západním Slovanstvu nesprávný pojem a jak „Slovanské Přehledy“ na stranu „Slovanského Věku“ se přidavší praví, „budí se tím v západních Slovanech jen malomyslnost,“ když se jim odnímá nejkrásnější naděje, jakou by jim velikost Ruska skýtati mohla. „Slovanský Přehled“ se bránil, že to není pravdou, že by maloval černě, že s dychtivostí vyhledává i světlé stránky v ruském životě, ale nemůže necítiti s lepšími duchy ruskými a nepoukazovati na zlořády úředního Ruska, jež přece není ruským národem. — Srazily se tu dva směry, jež se ovšem nikdy neshodnou. „Slovanský Věk“ hájí Rusko jaké jest, a stojí na stanovisku konservativním, pravoslavném, pracuje pro Rusko, a nemůže tudíž ani jinak mysliti a psáti. Účelem „Slovanského Přehledu“ však není pracovati pro Rusko a seskupiv vůbec kolem sebe mladší lidi všech národů slovanských, dává pronikati všude mladším směrům, které jsou převážně negativní a zvláště na Rusi. Upřímnost a dobrá vůle muže býti na obou stranách, ale nestrannost — sotva. Každý se přece dívá podle svého přesvědčení a svého názoru životního. Na tu činiti nároků nemůže ani ten ani onen. — Jistě by na výtku učiněnou „Slovanskému Přehledu“ nebylo došlo, kdyby „Slovanský Přehled“ nestranil Rusínům. Ale to jest největší jeho hřích v očích „Slovanského Věku“. — Svatomartinští na Slovensku pak vidí ve „Slov. Přehledě“ odnož realismu „Časovského“

a tedy směr absolutně zhoubný, nad nímž co chvíli i doma ubolévají, že se k nim stále více vtírá. V „Hlasu“ dosud nezanikl a znovu se probudil ještě vloni v peštském Hodžově „Slovenském Týždenniku“.

Rusínská otázka jako kriterium různých směrů bude na příště vystupovat asi mezi Slovany západními i jižními častěji. Přiostřuje se i doma stále. Obě strany, mladoruská (ukrajinofilská) i staroruská (Rusku přející) srážeji se čím dále urputněji. Dokud rozdělení bylo pouze v intelligenci, v kněžstvu, bylo možno na spor pohlížeti lhostejněji. Teď však strany vrostly už i do lidu. Tento měsíc konány dvě selské schůze, na nichž na jedné lid bil do „fonetiků“ (v Żolkvi) ukrajinofili — praví Rusíni — píší pravopisem, jenž nazývá se fonetickým, Starorusíni píši pravopisem ruským — obojí však azbukou, na druhé — socialistické v Nov. Sele! — bili do „moskalů“ a do „carismu“. Rozsoudit ve sporu polsko-ruském neb charvatsko-srbském není tak nesnadno, ač se dosti už též namátlo myslí slovanských; hůře v rusinské záležitosti: tu láska k svobodě stáhne jedny na tu, láska k jednotě na onu stranu — a obojí budou míti pravdu!

Petrohradská akademie nauk (oddělení jazyka a literatury) rozeslala pozvání ke sjezdu slovanských filologů a historiků do Petrohradu, jenž konati se bude od 31. srpna do 10. září (od 12. do 23. září). „Všechpolská“ mládež už proskribovala napřed každého Poláka, který tam pojede. A přece výbor přípravný měl tolik šetrnosti k Polákům, že jich nezval rusky jak ostatní Slovany, ale francouzsky jako učence neslovanské. V debattách a referatech pak připuštěny jsou všechny jazyky slovanské.

Při vypuknutí války rusko-japonské Poláci jediní se židy a Angličany demonstrovali pro Japonsko proti Rusku. Ve Varšavě ohlášené polské plesy po zprávě o válce pořádány dále, ač ruská společnost po zprávě všecky masopustní zábavy odřekla. Důvodem je pro Poláky: cizí národ, cizí stát vede vojnu. — Při tom všem právě v plucích na východě Asie jest velmi mnoho Poláků. Ruská vláda na žádost arcibiskupa varšavského Popieła, aby směl vyslati za polskými vojáky na bojiště polské kněze a polské milosrdné sestry — vůbec prý nedala odpovědi

Na poslední valné hromadě spolku moravsko-slezských žurnalistů položeno jednání o sporu českopolském na Těšínsku a pozváni ke schuzi také žurnalisté polští. Haličtí chtěli přijíti, ale slezští je z toho zradili. Polští žurnalisté proto nepřišli, odvolávajíce se, že debatta o referatu nebude připuštěna a tož co by tam dělali. A v tom konečně měli pravdu. Referat (redaktor „Těšínských novin“) pak sám byl takový, že Poláky i nepřítomné rozčilil. Pan referent zabral se do historie a dokazoval Polákům, že kdysi i kus samé dnešní Haliče náležel ke koruně české a tak že aspoň na Těšínsko dnes právem si děláme nárok, abychom vedle Poláků tam byli plnoprávnými. Nároky samy, jaké čeští žurnalisté kladli, nebyly přemrštěné. Poláci však přece zůstávají nespokojenými. Příčina a také nepěkná stránka celého sporu je, že pře se tu intelligence obou národů o lid, který v té příčině je

lhostejný — není totiž ani český ani polský. Řeč jeho je na rozhraní dialektickém mezi dvěma jazyky a je mu to jedno, mluví-li se naň ve škole a v kostele polsky nebo česky. Návyk jest jednou pro češtinu, podruhé pro polštinu. Jsou obce, které jsou několik let české a pak zas několik let polské nebo naopak, podle toho, jaký je farář nebo kdokoliv jiný v obci první slovo vedoucí. Proto nejpřirozenější by bylo ustanovit čáru: za ní polsky, před ní česky, ale tomu se vzpírá „čest národní“ na obou stranách. Každý chce zachovat svoje (třebas jen domnělé „svoje“), ať jsou kde jsou. Hledí se na popolštění a počeštění týmaž očima co na poněmčení. A to je hlavní chybou.

Za to pěknou ukázkou českopolské vzájemnosti bylo provedení L. Rydlovy činohry „Na vždy“ na divadlech pražském, plzeňském a brněnském, jimž autor sám byl (v Praze a Plzni) přítomen.

V polovici února dáváno v literarně-uměleckém divadle petrohradském básnické drama Grinevské „Bab“, jednající o perském zakladateli humanitní sekty Babismu. Drama, mající velikou cenu básnickou a uměleckou, líbilo se, možná že i proto, že v některých partiích hledán obraz ruských poměrů. Prohlašují je za nejlepší novinku posledních let.

U příležitosti 70tých narozenin (18. února) slavného chemika ruského D. J Mendělejeva učené společnosti ruské i jiné slovanské, ale i cizí vyslovily upřímný hold jednomu z prvních světových chemiků. „Živa“ pri té příležitosti vyzývá ke studiu historie přírodních věd, které pro samé experimentování a hloubání se úplně zanedbává, ač je tak poučná a tak radostná jako málokterá jiná věda. Výzev „Živy“ zní velmi nadšeně: „K opatření vědeckého klidu jest radno studovati historii věd přírodních; nestudujte, mladí přátelé, na chemika, na fysika, na profesora! Studujte vědu přírodní v její historii, v jejím vývoji. Chléb přijde sám, budete-li správnou vědou prostoupeni, až na sklonek života jí nadšeni. Jen z takového nadšení pochází ona duševní resonance, která i v nedostatku pozlacuje trud životní. V minulosti vědy sbírají se praménky k její veliké budoucnosti a ta minulost vytvoří u Vás respekt a přesvědčení v její silu“. Ale také zajisté správnou míru v oceňování moci, významu a dosahu vědy, jehož tak mnozí vědcové dnes nemají!

Bulharská věda vnáší veliký poklad do pokladnice vědeckého světa: Redaktor časopisu „Světlina a mrak“ napsal po bulharsku a přeložil i do němčiny svou studii, že se země netočí! Ale Slovanstvu nenarodil se v redaktoru bezvýznamného listu onoho nový Koperník!

Dne 4. února slavili Charvaté a s nimi všecko Slovanstvo 90leté narozeniny velikého vlastence svého, biskupa djakovského J. J. Strosmajera. — Slovinci 4. ledna oslavili 70tiny a zároveň 50letou působnost literarní svého veterána literarního i politického Josefa Vošnjaka. — Nám letos 14. června připadá 100letá památka narozenin Sušilových, Rusům 1. (14.) května 100letá památka narozenin básníka o slovanofila Alexěje St. Chomjakova. — Lužičané 1. února slavili 100leté narozeniny svého buditele básníka Handrija (Ondřeje) Zejleřa.

Na úzký a jednostranný vývoj vědecký v našem národě stěžuje si v 1. čísle časopisu „Živy“ p. redaktor (Rayman?). Zmíniv se o tom, že se věda poznenáhlu zapřahuje ve službu politiky, uvádí nedostatky, které každý opozděný národ na cestě v jeho vývoji zastavují. Praví pak: „Tato opozděnost jeví se nejnápadněji v našem průmyslu, my nemáme tak vzdělaných akcionářů, aby práci skutečného odborníka správně ocenili, my nemáme dostatek skutečně moderních odborníků, aby různé továrny technicky i komercialně ihned vésti uměli.“ „A zcela tak tomu je,“ praví dále, „u naší literatury: my nemáme dostatek tak vzdělaného čtenářstva, aby samo správný úsudek si vytvořiti dovedlo (jinak by redakce v naučných obzorech nemohly presentovati to, co poskytují), my nemůžene mimo vytknutí chyby prováděti podrobné důkazy nesprávností, jinak bychom se nemohli hnouti od věcí elementarních, nemáme ani vědeckých pracovníků, abychom nemusili trpěti v denních žurnalech i v odborných listech a učebnicích, ba i na kathedrách školských spolupůsobení lidí nedostatečně vědecky vzdělaných, jež usvědčovati a poučovati bylo by prací Sisyfovou a Bruncvíkovou zároveň.“ — Ale takového pessimismu snad už není třeba! Vždyť ono u sousedů také není všecko zlato, co se třpytí, ač počtem a vývojem jsou nad nás! A ti jejich odborníci! Co je mezi nimi protekčních dětí, kteří právě jen protekci a ne síle své odborné vědy děkují za své místo! Těch pravých, kteří pracují a něco též znají, jest ovšem víc než u nás — ale jen absolutně, poměrně sotva! A tu je marný nářek, kdo vyrostl jen na tři stopy, nesmí se dotahovat na postavu svého souseda šest stop vysokého!

O zhoubném účinku injekce tuberkulinu známo, že se týká hlavně míst vstříknutí, na nichž porušuje tkanivo asi tím způsobem, jak se děje při kožní nemoci „lupus“. V nejnovější době dokázal V. Klingmüller dle zpráv „Chemiker Zeitung“, že tytéž následky nastanou, použije li se k tomu účelu bacilů mrtvých, neb dokonce jen jejich úlomků a částek těla. Z toho dá se souditi, že tělesný organ napadený tuberkulovými bacily prostým jich usmrcením nevyvázne z jejich jedovatých účinků.

Slavný anglický fysik Maxwell již dávno uvažoval, kterak možno vysvětliti všechny zděděné vlastnosti výše vyvinutého živočicha, když tě jeho zárodek je tak nepatrný, že snad vůbec nemůže příslušný počet forem oněm vlastnostem odpovídajících stavbou svého těla pojmouti. Nyní J. Kendrik na základě nynějšího stavu vědy fysické snaží se odpověděti uspokojivě. Předpokládá střední velikost jedné molekuly na milientinu milimetru v průměru. Přibližně čítá se průměr zárodkového vejce na $^1/_{10}$ mm., pročež by obsahoval tento průměr 50.000 molekul po své délce. Myslíme-li si tělo zárodku ve tvaru kostky, bude obsahovati 125 bilionů molekul. Dejme tomu, že 50 molekul stačí k tomu, aby přiměřená vlastnost jimi dědičně přenesena býti mohla a počítejme ještě k tomu, že přes polovinu molekul zaujímá v těle zárodku voda, pak obdržíme asi 12 bilionů organických částek, kteréžto číslo dostačí, abychom si takovou strukturu oněch

molekul představili, jež by jmenovanému požadavku dědičnosti dostála. Mimo to jest jisto, že jako molekuly mezi sebou, tak i atomy vzhledem ke svým molekulám a mezi sebou vykonávají určité pohyby, kterými snad též můžeme určitou stránku činnosti životní určiti. Jimi mohou se mnohé vlastnosti živoucí hmoty ze zárodku na vyvíjející se tvor přenášeti.

V „Archivu mikroskopské Anatomie“ (německé) uveřejnil professor O. Schultze výsledek svého i cizího dlouholetého bádání, závisí-li na nějakých zevnějších okolnostech a na jakých pohlaví vyvinujícího se zárodku. Prorokování o pohlaví budoucího mláděte, nebo určování jeho podle vůle už napřed bylo jak známo už dávno koníčkem různých magů, černokněžníků, ale zmýlivších se, tak hlavně vědců charlatanů. Prof. Schultze dochází k tomu, že pohlaví toto dáno jest už v zárodku samém a žádným vlivem na vývoj zárodku nemožná pak je změniti. Způsob života u rodičů, způsob a okolnosti oplodnění rovněž nemají na pohlaví zárodku žádného vlivu. Jen to se zdá professorovi Schultzovi jistým, že snad osobní síla matky působí na rozmnožování zárodku ženského pohlaví. Tolik z různých pokusů konaných na zvířatech a rostlinách, ale ani tyto výsledky nejsou nezvratny ani něco více z nich souditi nemožno.

V české akademii podal minulá leta prof. Rayman návrh, aby bylo prozkoumáno chemicky české ryžovní zlato, a až poznáme jeho vlastnosti chemické, bude pak možno archeologii a historii dokázati, co vše ze zachovalých starých i historických památek a předmětů zlatých pochází z českého zlata a je tudíž domácí výroby a co pochází odjinud. Vloni vypravili se tedy někteří učenci pražští na Otavu (prof. Dr. Krejčí, prof. Dr. Vrba, Dr. Slavík) a geologicky a chemicky zkoumali zbytky bývalých ryžoven. V pracích těch se pokračuje a přišlo se a jistě ještě přijde na nové netušené podrobnosti jak geologické tak chemické, pro povahu Pootaví českého důležité!

O nejvyšších teplotách, v nichž organické tvory mohou ještě žíti, podal zprávu p. Setcheli (Science 1903, str. 934) a to na základě zkoumání horkých vřídel, jež vykonal na svých cestách po Kalifornii. V horkých pramenech nenalezl žádného živočicha; rovněž tak ani nenalezl zbytků živočišných, vyjma několik prázdných skořápek, které z okolí vodou spláchnuty býti mohly. Z rostlinných nálezů, které v horkých vodách zastihl, náleží většina ke skupině t. zv. Schizophyteae, jejíž druhy vyznačují se jednoduchým útvarem a zvláštní stavbou buněk. Z těchto ony druhy, které neobsahují chlorofylu, vydržely poněkud vyšší teploty, až 89° C, kdežto rostliny obsahující chlorofyl snesly pouze 77° C. Zároveň poznal Setcheli, že rostliny ve vodách křemenitých poměrně vyšší temperaturu snesou, nežli ve vodách vápenatých. Za to v horkých vodách kyselých nepodařilo se mu dosud nalézti žádných organismů.

Okolnost, že ve všech nerostech obsahujících radium vyskytuje se též helium, přivedlo amerického badatele o radioaktivitě Rutherforda na myšlenku, není-li helium produktem, jenž povstává spontanní pro-

měnou radia provázenou vyzařováním energie. Jak Ramsay a Soddy v listě anglickému časopisu „Nature" zaslaném sdělují, podařilo se jim z plynů, které při emanaci radia vznikly, odloučiti kyslík, vodík a kyselinu uhličitou a nabýti zbytku, který ve spektroskopu docela zřetelně prozrazoval všechny karakteristické čáry helia. Zpráva o opětovných pokusech možnost proměny radia v helium potvrzujících, vyvolala ve světě vědeckém pochopitelné překvapení; ba někteří již utvrzují se v naději, že bude možným ten dosti starý ideal jeden prvek proměňovati v druhý. V Americe prý již jeden přítel alchymie obětoval značnou sumu peněz na továrnu, jež by vyráběla ze stříbra zlato; továrna založena ve Filadelfii.

Známo jest, jak velké množství tepla vysílá slunce na naši zemi a jak mnohonásobně více ho vyzařuje do světového prostoru. Přece však během času neztrácí slunce znatelně na svém teplotním stavu ničeho. Odkud tedy nahrazuje se slunci ona ohromná ztráta tepla, jež vysílá? Dosavadní hypothesy, z nichž i nejpravděpodobnější t. zv. kontrakční (smršťovací) hypothesa, dle níž hmota sluneční sama svým zhušťováním vyrovnává onu tepelnou ztrátu, neřeší daného úkolu bez zjevného násilí. Proto není divu, že odvážil se anglický astronom E. Wilson porovnati energii vyzařujícího slunce s energií vysílanou od radioaktivní hmoty. Vyšed z pozoruhodného objevu Curie, že totiž 1 g. radia za jedné hodiny vydá as 100 g. kalorií, vypočetl dle zpráv v „Nature" uveřejněných, že 3·6 g. radia v každém m³ sluneční hmoty by vysvětlilo energii oněch tepelných paprsků do prostoru světového rozesílaných. Tuto domněnku by potvrzovala i ta okolnost, že na slunci vedle radia zjištěno i helium, jež můžeme považovati dle zpráv právě uvedených za produkt proměny radia v helium. Pak by ovšem dosavadní názory naše o teple bylo třeba velmi důkladně změniti!

Nové ložisko pro dobývání radia bylo nalezeno ve státě Utah. Vyskytuje se tam totiž v hojné míře jistý nerost t. zv. karnotit a obsahuje kromě mědi, uranu, vanadia a barya též radium a polonium. Dle zpráv „Chemiker Zeitung" pomýšlí se na to, aby zřízena byla v městě Buffalu továrna, jež by zmíněnou rudu zpracovávala. V čele podniku, zajisté velmi výnosného, byl by šťastný nálezce St. Lockwood.

Záření radioaktivní čili odskakování jónu z radia učinil viditelným V. Crookes na stínítku Sidotově (stínítko pokryté cinkovým sulfidem). Pozorujeme-li toto stínítko drobnohledem, zatím co s druhé strany k němu přibližujeme radium, spatřujeme záblesky tím hojnější, čím blíže radium u stínítka se nachází. Ovšem, že znázorňují nám ony záblesky pouze účinek jónů na stínítko dopadajících, asi na ten způsob, jako poznáváme kapky dešťové z kruhovitých vln, které ony na klidné hladině vodní svým dopadem tvoří. Jmenovaný přístroj nazvali „spintbariskopem".

Němečtí fysikové Elster a Geitel dokázali, že na vodičích volně na povrchu zemském rozložených zřetelná množství radioaktivní látky se srážejí a to nejspíše z okolního vzduchu. W. Saake ve Švycarsku

podjal se úkolu vyšetřiti, jak dalece záleží množství oné vzdušné radioaktivity na výšce dotyčného místa; shledal pak mnohými pokusy, že aktivita v horských krajinách jest až několikanásobně větší, nežli jaká jest v nížinách. Ježto pak známo, jaký paprsky Becquerelovy pro tělesný organismus mají fysiologický význam, není vyloučena možnost, že radioaktivita, jež se hlavně paprsky Becquerelovými vyznamenává, jest novým, dosud neznámým činitelem, jímž vysvětliti možno příznivý vliv vysokohorského podnebí na tělo lidské.

Obyčejný arsen znám jest v podobě prášku barvy kovové šedé. Prof. Erdmannovi však podařilo se chemickou cestou získati novou modifikaci tohoto prvku a to ve tvaru prášku úplně žlutého. Molekularní váha dala hodnotu 300; ježto pak atomová váha arsenu jest 75, svědčí nabyté číslo o tom, že každá molekula jmenovaného nového druhu arsenu skládá se ze 4 atomů, čili že přísluší mu formule As_4.

Zajímavý úkaz v podobě mráčku pohybujícího se nad povrchem Martovým, zpozorován dne 25. května na Lowellově hvězdárně ve Flagstaffu. Lowell považuje zjev ten za mrak prachový, větrem na Martovi pozdvižený. Mrak byl široký as 300 anglických mil a pohyboval se rychlostí 16 mil za hodinu. Po 2 dnech zjev zmizel.

Pozorování slunečních skvrn těší se u astronomů již po dlouhou dobu zvláštní oblibě. Je totiž přítomnost slunečních skvrn v úzkém vztahu s meteorologickými poměry naší země. Posledně dokázaly to zjevy, pozorované loni 31. října v Kewu, zajímavé tím, že právě při přechodu skvrny přes střední sluneční poledník nastal zvláštní úkaz na magnetičnosti zemské. Deklinační jehla ukazovala četná kolísání s úchylkami až přes 2° velkými. Též intensita magnetičnosti se měnila. Časem bylo chvění jehly intensitu měřící tak velké, že v zapisovacím přístroji nestačila šířka papíru zapisovacího na zaznamenání tak značných úchylek. Byla to pravá magnetická bouře. Táž skvrna působila na cestě přes střední poledník značné víření a změny na spektroskopu, jímž pozorováno sluneční spektrum. Zvláště čára vodíková doznala při tom význačných změn. — Podobné bouře na slunci a současně i na zemi pozorovány počátkem února. Z různých končin země sdělováno o zemětřeseních — i z tak klidného tektonicky jižního Ruska! — sopky v Polynesii, na Javě a na jiných sundských ostrovech jaly se chrliti, a srážky atmosferické byly na mnohých místech tak hojné (Anglie, Balkán), že pamětníka nemají. Snad i vypuknutí války japonsko-ruské možno — podle našeho prof. Zengera — přisouditi téže magneticko-elektrické bouři sluneční.

Jiným oblíbeným předmětem hvězdářů staly se v posledních letech proměnlivé hvězdy. Hledání proměnlivých hvězd mezi těmi miliony světel nebeských je tak říkajíc hvězdářským sportem, jako druhdy jím bylo hledání planetoidů — malých oběžnic mezi Martem a Jupiterem. Vloni těchto nových proměnlivých hvězd nalezeno 85 a letos už zase na 20. Hvězdář S. C. Chandler vloni dal si práci a přepočítal u 310 proměnlivých hvězd trvání a jakost změny jejich proměnlivosti. Proměnlivost ve světlosti hvězd vysvětluje se obyčejně tím, že dvě hvězdy

buď obě slunce, nebo jedna slunce zářící, druhá už temná, se kolem sebe otáčejí v takové blízkosti, že nám z té dálky splývají v jeden světlý bod. My pak na tomto jediném světlém bodu ono různé postavení hvězd těch k sobě vypozorovati můžeme jen změnou světlosti tohoto bodu. Podle toho, jak světlost bodu kolísá — v jaké době, jak silno — soudíme o době oběhu obou hvězd a na jejich velikost. Studie o proměnlivých hvězdách náleží v moderní vědě k nejzajímavějším důkazům o důmyslu a důvtipu lidském.

Na důsledcích skoro 50letého pozorování 67 hvězd slabší světlosti na několika hvězdárnách vypočítal znovu hvězdář angl. G. C. Comstock pohyb naší sluneční soustavy ve vesmíru. Podle něho cíl naší cesty leží na 297° rektax. a +28° deklinace (Campbell udal před tím směr ten na 275° rektax. a +30° deklinace) a pohybujeme se rychlostí 23 kilometrů za sekundu (Campbell 19·9 km.). Prostory ty jsou úplně volny před námi, tak že se srážky na své cestě báti nemusíme aspoň na dlouhé věky ne. O možnosti jakékoliv srážky těles nebeských hvězdáři a fysikové ostatně pochybují.

Zemřeli: 12 ledna Vasilij Lvovič Veličko z lepších básníků mladého pokolení. — 24. ledna Jan Bohuvěr Mučink, učitel a spisovatel lužický. — 30. ledna V. V Veljaminov-Zernov, ruský orientalista (inspektor kyjevského učebného okresu). — 4. února Šandor Pifo, maďarsko-slovenský skladatel hudební. — 10. února Nikolaj K. Michajlovský, ruský spisovatel, filosof, sociolog a hlavně kritik, jeden z hlavních buditelů novodobých pokrokových proudů v Rusku. — 18. února Boris Nikolajevič Čičerin, profesor ruské minulosti, právní a politický spisovatel, bičovatel konservativního absolutismu Ruska, usvědčovatel pravoslaví, chvalozpěvec západnické svobody politické a socialní. Byl též starostou moskevským. Za panování zpátečnické vlády cara Alexandra III. uchýlil se v ústraní. Čičerin i Michajlovský jako filosofové dobyli si slavného jména i na západě evropském. — 18. února S. A. Safonov, jeden z mladších básníků ruských (nar. r 1867.), ceněný též jako žurnalista, bystrý pozorovatel a feuilletonista.

Zprávy národohospodářské.

Dne 6. února pořádala „Česká společnost národohospodářská" v Praze schůzi s programem „o hájení české půdy". Hlavní referat měl ředitel zemské banky Fr. Procházka. Pravil mezi jiným: „Mocný příboj podemílá českou půdu. Tiše, bez velikého hluku, ale vytrvale zabírá cizí ruka kus po kuse domácí půdy v zemích českých. Tu padne velkostatek, tam zase chalupa; někde továrna, jinde zas uhelný důl odcizí nám celou obec, ba někdy utrhne se celý kraj. Noviny zabědují a vlny nad krajem stichnou. Pochopíte, že stav takový není bez vlivu na běh věcí politických. Ale pravdě budiž dán průchod.

Není to stav věcí sám, který nás činí slabými, protože jest výslednicí hospodářských sil celých desítiletí minulých, ale slabými nás činí ta okolnost, že nestavíme hráze proti tomuto příboji... Budiž řečeno slovo upřímné: U nás se nyní v celku hospodaří špatně. A proto nemůžeme s místa, ztrácíme půdu pod nohama, posíláme almužnu tam, kam třeba poslati vydatnou pomoc, a stojíme na břehu bez rady, vidouce tonouti člena rodiny. Mnoho se vyzíská a málo se uspoří. Nerozumný přepych zachvátil všecky stavy... snad nikde na světě se tolik neplesá jako u nás... Povážíme-li, jak úzce souvisí naše vlastní hospodaření s blahobytem celku, pak pochopíme, že šetřilové mohou zachrániti naši půdu, kdežto marnotratník ji podkopává. Cením úsporovou sílu národa českého na 250 milionů korun ročně. Vzrostou-li však úspory naše jen o 70 milionů ročně, pak jsme zůstali za jinými národy pozadu. Dnes, kdy v cukerní krisi půda asi o třetinu ztratila se své dřívější ceny, byla by příhodná chvíle, dostati ztracené nazpět..." Po referatě rozpředla se debatta, v níž poukazováno od různých řečníků na to, že v chudých krajích spořiti nemožno, a v bohatých právě dělají se nejvíce dluhy. Otázka o hospodaření národa jest otázka o hospodaření rolnictva; toto v bohatších krajích z dob řepného blahobytu navyklo na vysokou úroveň životní a nechce se jí teď spustiti a proto se vyprodává a zadlužuje; rolnictvo lpí také na formách zastaralých; jen větší pokročilostí dalo by se u nás z půdy vyzískat z půdy o 150 milionů korun ročně; i v době cukerní krise sází se neplatící řepa a sejí nevýnosné obilniny; výnosné dobytkářství se ponechává cizině; ta nám musí ročně za sta milionů dobytka všeho druhu dodávati.

Na schůzi pražské sekce „průmyslového svazu", která od lonska přistoupením českeho průmyslového spolku k německé filialce svazu průmyslníků stala se českoněmeckou, stěžováno si všeobecně na špatné postavení průmyslu v Čechách a v říši vůbec. Tak podle zprávy inženýra Kolbena v roce 1898 byla spotřeba železa válcového a komerčního v říši 4·96 milionů q, roku 1903. už jen 4·2 milionů q. V roce 1900. výroba strojoven českých představovala hodnotu 80 mil. korun, roku 1903. sotva 50 milionů korun. Do roku 1898. byla roční objednávka vozů železničních) v říši 6800, v posledních letech však klesala a roku 1903. objednáno už jen 2800 vozů. Pivní a lihová produkce česká rovněž rapidně klesá. Za tři leta od 1901 do 1903 sklesla výroba piva z 9·47 milionů hektolitrů na 8·75 milionů hektolitrů čili o 9%, a výroba lihu z 1·48 milionů hektolitrů na 1·38 milionů hektolitrů, tedy o 7%. — Klesnutím cen cukerních ze 84 K na 64 K utrpí cukrovarství rakouské na 55 milionů korun ztráty (?) a zvýšený konsum vnitroříšský mu to nikterak nenahradí. Neboť ten při veliké dani spotřební 38 korun z metráku nijak se nepovznáší. Obnášel-li roku 1902. 3·5 milionů q, za snížených cen 1903 vstoupl leda na 3·7 milionů q. Zvláště zle stojí průmysl v Čechách, neboť musí nésti veliké nejen státní, ale i zemské a obecní daně. Obnášejí-li v Dolních Rakousích zemské přirážky 25%, v Čechách jsou 55%, ve Vídni rovněž 25%, v Praze však 50%. — Jiní referenti naříkali na téže schůzi (18. ledna)

jinak, ale naříkali všichni. Stěžováno si na politickou nesrovnanost, na velké daně, na soutěž Německa, na veliká socialní břemena (!), na špatnou podporu a ochranu vlády, na malichernou a drahou politiku středních stavů, která stát ochuzuje, veliký průmysl stěžuje a malý a nevýnosný nezachrání atd. Tak referent o papírnickém průmyslu si stěžoval, že tak hanebných písemních papírů jak v našich úřadech nemají v žádném státě; obálek prý naše úřady vůbec neznají, na cárech zažloutlých píšou a do stejných cárů to zabalí a pošlou. A občanstvo takovouto nešetrnost a nevkusnost trpí a nestěžuje si!

O socialním pojišťování, proti jehož opravě a rozšíření konečně nebrojeno, nýbrž jen proti způsobu jeho u nás, dovoláváno se myšlenky jednoho socialistického řečníka a poslance francouzského, který pravil, že obecenstvo musí uvážit, že zaplacením nějakého výrobku ještě se nezbylo všech povinností a závazků k výrobci jeho. Tím má býti appelováno na stát, že břemeno pojišťovací a socialně reformní má nésti stát sám anebo aspoň z veliké části, a když stát, tedy pak je nesou všichni občané jeho. Tam kde jsou daně spravedlivě rozděleny, vyjde to jednak, ale u nás s takovýmito názory sotva se to pojišťování socialní spravedlivěji zařídí.

Nejtíživější socialní reforma, na niž průmyslníci stále naříkají, jest pro ně pojišťování úrazové. Toto podle posledního výkazu skončilo zase r. 1902. účetním schodkem 6.9 milionů korun, 1901 jen 4·5 milionu korun a 1900 jen 4 miliony korun. Tedy vidět, že schodek roste stále. Celkem už tento účetní schodek narostl za minulá léta na 38,819.678 korun. Největší je průměrně u pražské úrazovny, totiž 18,335.906 korun, v porovnání s aktivy této úrazovny (22,736.108 K) obnáší už 81%. U vídeňské úrazovny při aktivech 25,518.739 korun schodek 16,516.616 korun obnáší ještě jen 65%. Ostatní úrazovny mají jen nepatrné schodky, jen u lvovské schodek dostupuje ještě 46% všech aktiv (fondů). Následek těchto schodků bude, že brzy se asi naše nynější soustava úrazového pojištění — „soustava rentová“ — promění v soustavu volné úhrady, jakou mají v Německu. Pražská už do toho nemá daleko. Až schodek dostoupí výše té, kdy už vůbec se zjevně ukáže že nikdy už kapitálové úhrady nebude možno složit, pak nejlíp bude i to počítání změnit. Neboť dnes není konečně onen schodek leda v počítání. Ústav dostojí vůči pojištěncům i nadále a těm je to jedno jak se počítá, ač naše dělnické strany doposud všecky se vyslovily pro ponechání dnešní krycí soustavy, jako jistější pro dělníky. Ale v Praze a ve Vídni, kdež vyplatí se ročně dělnictvu úrazem stiženému přes 8·3 milionu korun (v ostatních pěti úrazovnách jen polovička toho obnosu) už dávno těchto 8 milionů ročních rent není kryto složeným kapitalem, nýbrž uhražováno z běžných příjmů. Obnáší krycí fond obou ústavů 82 milionů korun a měl by obnášet 115 milionů korun.

Za příležitosti rusko-japonské války noviny plny jsou zpráv o Japonsku. Zvláště všímáno si nevídaného rozmachu průmyslového v Japonsku, jenž spolu s obchodem už dnes je větší polovicí výživy japonskému lidu. Země a moře, jež dříve Japonce živívaly — a to

odjakživa země hůř než moře! — jsou jen menšími zdroji dnes, jež by na populaci 46 milionovou — třebas velmi skromné žijící — sotva stačily! U příležitosti lonské světové průmyslové výstavy v městě Osaka, zmínilo se tehdy vídeňské „Handelsmuseum“ o poměru Japonska k naší říši, což pro zajímavost podáváme. Výstavky v Japonsku nejsou novinkou. Pořádány za účasti Evropy už r. 1877, 1881 a 1890 v hlavním městě Tokio a 1895 v bývalém sídelním městě Kioto. Výstava v Osace je tudíž pátá a byla také už opravdu podivuhodnou. Osaka mající přes milion obyvatel, jest co se rázu města týče japonským Hamburkem a Manchestrem zároveň. Vystaveno tu bylo na 350.000 jen japonských výrobků, cizích nečítaje. Po pětiměsíčném trvání zaznamenávala výstava 5 milionů návštěvníků. Na výstavě v Osace podle referatu „Handelsmusea“ bylo Rakousko zastoupeno nejčetněji. Japonci při přihláškách evropských vystavovatelů činili výběr a dopustili jen to, čeho sami ještě nevyrábějí nebo jen nedokonale. Proto cizina vystavovala hlavně stroje. A Rakousko vyniklo v tom ohledu jakostí a dobrotou svých strojů přede všemi, ale zároveň i hojností, elegancí a uspořádáním výstavky. Rakouské oddělení stalo se proto také výstavním středištěm V jeho saloně výstava zahájena a tu také zřízen trůn pro císaře a císařovnu japonskou, odtud při officielních návštěvách mikadových se vycházelo. Tisk přirozeně věnoval tehdy Rakousku a jeho výstavce největší pozornost. Také konsularní zprávy cizích států zvěstovaly, že Rakousko svou výstavkou v Japonsku překvapilo, ač veliké nějaké účasti od něho nikdo nečekal. Proto zvláště anglické firmy obávají se nového silného konkurenta. Referent na konec praví, že Rakousko podle toho může bez bázně podstoupiti soutěž na zámořském tržišti s kterýmkoliv státem, a když se vynasnaží, ba i první ceny si dobude! — Pravdou tedy je, že Rakousko se pěkně ukázalo. Ale po této ukázce obchod zůstal nadále skoupým. Lodní doprava do Japonska ani nerozmnožena, ani neučiněna lacinější a přístupnější, obchodní styk neorganisován, závazky pro Rakousko splatné nemají se kde vypláceti a tak potřebujeme nadále jako dřív pro svůj obchod s Japonskem, který ostatně letoší válkou značně utrpí, prostřednictví německých dopravních společností, německého obchodu a německé banky.

V Rusku pochvalují si teď obezřetnost ministra financí Vittea že za své 11leté správy nahromadil ve státním pokladě ruském tolik zlata, že Rusko bez výpůjčky může drahný čas vésti náklad válečný ze svých vlastních prostředků. Poklad zlatý v bance činí summu 1845 mil. rublů (4704 mil. korun), což jako záloha za papírové bankovky jest víc než třikrát dostatečno. Obnášiť summa bankovek po poslední 680 mil. rublů, jež podle stanov bankovních netřeba ani krýti plným počtem. Zásluhou Vitteovou v tom ohledu jest, že rozpočítával příjmy po celých 11 let dosti nízko, takže rok co rok a zvláště uprostřed let devadesátých velmi mnoho zlata z přebytků se nakoupiti mohlo a v bance uložiti. Nástupce Vitteův po neceIém roce odstupuje. Pro nemoc podal demissi, ježto uznává, že v nynější době třeba pro úřad ten člověka, který by skutečně pracovati mohl. Ná-

stupcem Pleskovým (byl nejen rodilý luterán a Němec, ale Němcem i z přesvědčení — rodina jeho jest úplně německou!) jmenován V. N. Kokovcov, dříve pravá ruka ministra financí Vitte, s nímž však 1902 se rozešel. Počítají jej nyní ke stoupencům směru Pleveova — k umírněnému konservatismu se silnou národní výlučností. Jako odborník chvalně znám jest celé veřejnosti a od ní dávno už za nástupce Vitteova naznačován.

Ve „Sborníku věd právních a státních" známý pracovník v oboru práva slovanského Dr. Karel Kadlec píše o sdružení kooperačním v právu slovanském. Sdružení v kollektivním držení majetkovém vyjádřené nachází se u všech skoro národů primitivních, a bylo také právním zařízením u národův evropských. Individualní právo majetkové jest starým národům indogermanským neznámo, to vypěstovala teprve kultura římská, a s ní přijaly je pak pokřesťaněné národy evropské. Toto římské právo zatlačilo také staré právo majetkové slovanských národů. Jaké toto právo bylo, máme jen nesporé památky, souditi můžeme však ze zachovalých zbytků jeho a z názvů, jež stejně znějíce buď stejná zřízení, buď už pozměněná dosud značí. Autor rozhovořil se pak o několika hlavních formách sdružovacích: artěli ruské, o spřeze (spřáhání), o molbě a toloce (výpomoci), o suponě (výpomoc po řadě), bačiji a j.

Rozhled socialní.

Interpellace centra v říšském sněmu německém ze dne 30. ledna t. r. o odborových spolcích, koaličním právu a dělnických komorách rozvířila, zvláště po dosti příznivé odpovědi státního sekretáře hraběte Posadowského jménem společených vlád podané, živé debatty i mimo sněmovnu o směru zdravé socialní politiky, o „poslání socialního království". Centru, jež za časté konstatovalo, že v mnohých otázkách nejblíže stojí k němu konservativci, právě ze střední strany konservativní, v hlavním jejím organu „Kreuzzeitung" ostře vytýkáno, že zapadlo do nevyléčitelného socialně-politického blouznění. To proto, že jeho přední mluvčí posl. Trimborn nejen znalecky, ale i s nadšením se dožadoval plného práva koaličního pro dělnictvo a očekává odtud ozdravení hnutí dělnického. Ne v rozšíření práv dělnictva třeba prý hledati jádro zdravé politiky socialní, tak dí „Kreuzzeitung", nýbrž v ochraně dělníků proti vykořisťování. Směr konservativní, ač ne celý, tvrdí, že požadovanými centrem institucemi socialně-politickými napomahá se pouze postupu socialní demokracie, proti níž třeba rozhodných opatření, a to ihned ochrany dělnictva, jež nechce stávkovat. Poslanec v. Kardorff dokonce v říšském sněmu zřel, jak se socialní převrat s rychlostí rychlíkovou blíží; s takovou docílí prý socialní demokracie příště pěti milionů hlasů, a náhle jako povstání Hererů — nastane revoluce.

Hlasy z centra současně na to odpovídají, že se důkladně mýlí, kdo by se domníval, že dělnictvu bude vyhověno státní péčí o povznesení jeho hmotného postavení, nebude-li samo při tom spolupůsobit. Nikoliv, dělnictvo si žádá spolu spřádat svůj osud, jak je tomu u ostatních stavů výrobních. A na to třeba je mu téže svobody a týchže podmínek, jako ostatním, aby se s ním nenakládalo jako s lidmi nižšího druhu.

V tom se srovnává s centrem, jak známý publicista professor H. Delbrück se právě rozepsal, socialně reformní intelligence německá, jež má svá ohniska v německých universitách. S centrem, jež dle Delbrücka má přede všemi ostatními stranami nedocenitelnou přednost, že není ovládáno od žádné hospodářské nebo společenské skupiny zájmové, ale hledá při všech otázkách protivných zájmů rozumné narovnání, a je takto socialně a hospodářsky fakticky více nestranným než kterákoliv jiná frakce.

Hledisko centra jasně zdůvodňuje faktum nedávno ve vědeckém organě socialně-demokratickém „Neue Zeit" doznané, že kdežto ve 20 převážně evangelických krajích pruských počet hlasů socialně-demokratických se rovná 100 % počtu dělnických voličů tamnějších, v žádném z 11 katolických okresů hlasy socialistické nedostoupily ani 50 % voličů-dělníků průmyslových. Teď vstupuje na toto hledisko centra, což jest arci nejvýznačnějším, i říšská vláda. Za jiné příležitosti však zase officielně ve sněmovní komissi prohlásil týž hrabě Posadowski, že jsou dvě cesty vůči modernímu hnutí dělnickému, které má dosud pro nevyspělost davů ráz turbulentní, až i někdy revoluční. První doufá politickou výchovou učiniti tyto massy ve stavovském zájmu soudnějšími; pak jim skýtá příležitost, aby své zájmy vyslovily. To činí císařské poselství z roku 1890 a spolčené vlády. Druhý směr nedoufá na takovou výchovu mass, a tu se volá po repressaliích. — Ovšem že i směr prvý vyžaduje kautel pro vývoj zájmům státním příznivý.

Ve Vídni začali s přípravou pro mezinárodní sjezd pro soubor otázek socialního pojišťování, jenž dle usnesení předloňského sjezdu düsseldorfského poprve konati se má v roce 1905 na rakouské půdě v sídelním městě říšském. Sjezdů takových pořádáno dosud šest; první byl v Paříži v r. 1889. Obesílají je officielně hlavně evropské vlády. V Düsseldorfě zástupce rakouský pozývaje na budoucí sjezd do Vídně za našeho předsedu ministerského Körbra ohlašoval, že do té doby bude lze i Rakousku se pochlubit dalším rozvojem socialního pojišťování, starobním totiž a invalidním pojištěním dělnickým. Jak poslední zprávy z odborných míst oznamují, vláda páně Körbrova tomuto „mezinárodnímu" slibu podle všeho nedostojí. Velké dílo starobního pojištění dělnického nebude do sjezdu hotovo. Ba soudí se i, že ještě delší dobu si na ně počkáme. Ale ani opravami, nutnými opravami našeho dosavadního pojišťování státního nebude se moci Rakousko vůči cizině pochlubit. Zvláště ze soustavy našeho pojišťování úrazového po léta už zeje propast mnohamilionového deficitu.

Zaveden totiž u náš system jednotlivé důchody úrazové zabezpečiti složeným příslušným kapitalem. Jinde, v Německu na příklad vzali za základ soustavu úhrady důchodů příspěvky sesbíranými, při čemž třeba jen menšího fondu záložního, kdežto při kapitalovém systemu třeba hromadit ohromné summy. Ovšem soukromé pojišťovny jsou nuceny zvoliti tento system; jinak je tomu při závazném pojišťování státním, kde je docela pravidelný přírůstek vždy nových a nových přispěvatelů na úhradu dříve přistouplým členům vyplácených důchodů zabezpečen. Soustava pro našich osm úrazoven zvolená je neudržitelna. Vytrvale končí po leta vzestupujícím milionovým schodkem. Právě uveřejněny milionové účetní závěrky úrazoven z r. 1902. Již v r. 1901 konstatován schodek 31,883.460 korun, v roce 1902 dostoupl výše 38,819.677 K 96 h. Súčastněny jsou na něm všechny territorialní úrazovny, ovšem nestejně. Našim: české nedostává se 18,335.906 K, moravskoslezské však pouze 474,592 K Jediná úrazovna železniční schodku nevykazuje, a to proto, poněvadž tu každoroční potřeba na uložení důchodového kapitalu a záložního fondu uhradí železniční správy. — O obojím našem pojišťování státním dávno už konaly se zevrubné porady v anketách a jiných sborech; přes to náprava nijak nepokročila. Na konec června svolává výbor svazu nemocenských pokladen velký sjezd do Vídně, na němž bude pojednáno o celé naší rakouské pojistné politice socialní, aby reforma a další vybudování našeho státního pojišťování byly popohnány.

Zajímavá je právě zmíněná účetní závěrka předlitavských úrazoven ještě i v jiném směru. Vidíme z ní totiž, jak jsou jejich nastřádané miliony (je jich ve skutečnosti přes 105 v korunách) uloženy. Přes 84 mil. korun uloženo v cenných papírech, $12^1/_2$ zapůjčeno na hypotheky (jaké, se dále neudává), v realitách uloženo 4·2 milionu; zbytek je v peněžních ústavech atd. — Jak docela jinak, socialně-političtěji, užívá se nahromaděných kapitalů pojišťoven německých. Z celkových 336 mil. marek je 49 % uloženo v obecně prospěšných podnicích. Jsou přerůzné, zvláště i na úkoj malorolnického úvěru je ve značné míře pamatováno (je tomu též tak u oněch $12^1/_2$ milionech uložených na hypotheky našimi úrazovnami?). Vybíráme z nich dnes pouze obnos dosud uložený ve stavbu dělnických bytů. Činí celkem víc než 118 mil. marek. Jediný ústav v Porýní uložil takto skorem 22 miliony, westfalský přes 16 milionů marek. A naše úrazovny? Vedle toho všímá si v Německu i říšský sněm důležité otázky bytové docela jinak než naše zákonodárné a vrchní správní sbory státní i zemské. V sezení svém ze dne 17. února povolil říšský sněm německý na stavbu malých bytů pro dělníky a nižší úředníky pět milionů marek, o milion víc než loni. U nás takové položky v rozpočtu nemáme. Zatím jen přijat zákon o značnější úlevě daňové pro domy a domky dělnické. Kdežto v Německu debattují o tom, který druh stavebních společností třeba více podporovat, zda ty, které levně prodávají dělnictvu vystavěné dělnické domky, či ony, jež zůstávají na dále majiteli domků, ale levně na dlouhou dobu je pronajímají

rodinám dělnickým nebo zřizují v nich útulny pro mladistvé osamělé dělníky a dělnice; kdežto vyvstávají jinde četní mecenáši pro stavby zdravých domků dělnických — nedávno zase věnoval francouzský poslanec Lalance svému rodišti, elsasským Mühlhúzám, kde od desítiletí stojí celá čtvrt účelných dělnických domků, první část kapitalu na stavbu dalších rodinných domků dělnických obnosem 200 000 fr., u nás máme stavebních společností pro dělnické byty velmi poskrovnu, v českých zemích jediným dělnickým stavebním družstvem pro domky rodinné je křesť.-soc. spolek „Samostatnost“ v Brně, jenž vzal ideový původ na I. sjezdě mor.-slezské organisace křesťansko-socialní na Velehradě v roce 1899 a dotud postavil v Židenicích, předměstí brněnském, 20 domků se zahrádkami. Peněz obrátil v uplynulém roce 77.137 K. Stát věnoval na tento jediný náš spolek subvenci 2500 K, země dává ročně 200 až 300 K. Z úrazoven, pokud širší veřejnosti oznámeno, terstská něco více peněz stanovila ukládat ve stavbách domků dělnických. Bude zde mnoho dohánět všemi směry, než se vyrovnáme po této stránce zemím jiným, zvláště sousednímu Německu.

Jiná socialně-zdravotnická otázka nastala Anglii a vlastně celému anglickému světu, původní to vlasti širokého boje proti alkoholismu, který u nás je teprve v počátcích. — Anglie se hrozí epidemie cigarettové mezi svou mládeží. Nedávno ještě lord Roberts jako vrchní velitel britské armady vydal rozkaz na uvarovanou vojínů před zlými následky přílišného kouření cigarett. — London School Board, nejvyšší úřad školský, právě koná šetření ve věci a v Londýně utvořila se již společnost, aby vyzkoumala, jak by se dalo čeliti neobyčejně vzrostlému zlu kouřiti cigaretty. Nejnovější ohromné stroje vychrlí jich denně na miliony. Zlacinělv tak, že za 1 penny (= 9 hal.) prodávají v Londýně 5 cigarett, krabici, obrázek a obyčejně ještě nějaký kupon nebo premii na životní pojistku. Odtud kde kdo kouří. — V severoamerické Unii některé státy úplně zakázaly prodávat cigaretty, jiné aspoň nezletilcům. Tak i v Kanadě. V Anglii samé netroufají, že by snadno došlo na podobný zákon. Hlavně proto, že nelze dobře stanoviti trestu na přestupek takového zákona. O vězení zde přece nemůže býti řeči. Pokutováni budou vlastně rodiče trestané mládeže. A tělesný trest zavést se přec jen i zde ostýchají. — Přes to agitace aspoň dovedla tolik, že na př. v Birminghamu smluvili se trafikanti na vzájem mládeži cigarett neprodávat. — Kouření cigarett i u nás značně se šíří. Arci na odvetu nějakou jsme daleko nedospěli. Až za několik desítiletí snad po Anglii.

V Lipsku konán 25. ledna sjezd 721 delegátů tisíce nemocenských pokladen, aby zaujal stanovisko vůči svobodné volbě lékařů a a zvýšení honoráře lékařského splatného za jednotlivé úkony. Obé totiž je teď až i stávkou prováděným požadavkem německého lékařstva — Pokus s rozhodčími soudy mezi pokladnami a lékaři, od něhož právě socialní politikové tolik si slibují, ani nemohl býti navržen; tak málo měl na sjezdě stoupenců. Sjezd zaujal celkem odmítavé stanovisko proti lékařům, ač uznal, že nelze spor s lékaři o svobodnou jich volbu

nemocnými všem pokladnám řešiti jedním způsobem. Úplně odmítnul jako zkázu nomocenského pojišťování honorovati jednotlivé úkony lékařské. Stěžoval si, že od některých skupin lékařských ohlašuje se obrana pokladen proti jejich nárokům za socialně-demokratický manevr, aby obranu na veřejnosti připravili o sympathie. Lékaři nesmějí prý se přirovnávat ve svém boji proti pokladnám k dělnickému boji o zvýšení hospodářské úrovně: nebo pokladny nejsou prospěchovými podniky a lékaři zas ne námezdními dělníky; nýbrž pokladny podniky pro veřejné blaho a lékaři jakýmis zdravotními úředníky, kteří dalekosáhle disponují s prostředky pokladen — Některé pokladny zatím usnesly se od 1. dubna zavésti svobodnou volbu lékařů a zvýšit o něco honorář lékařský, tak v Mnichově-Gladbachu na př. všech 63 pokladen tamnějších, jinde jako v Erfurtě zvýšen honorář a lékaři odstoupili od požadavku svobodné volby. V Kolíně však intervenoval vrchní praesident a to úplně ve prospěch lékařů, když komisse oboustranná nedocházela k žádnému konci. — 100.000 členů pokladen kolínských odvolalo se proto až k císaři, aby je a jejich rodiny nevydával takovým úředním výnosem lékařům na milost a nemilost. Zároveň učinily pokladny podání na nejvyšší správní soudní dvůr proti nepříslušnému prý rozhodnutí úřednímu. Na 3000 lékařů v 80 městech tou dobou je ve sporu s nemocenskými pokladnami.

Lépe daří se lékařkám v Americe. Podle revue „Femina" rozmohlo se lékařské studium v Severních Státech od roku 1869., co učiněn první pokus ve Filadelfii, až k několika zvláštním ženským kollejím lékařským a samostatným ženským zkušebním komissím. — Soukromá statistika, pojímající ovšem pouze menší zlomek graduovaných lékařek severoamerických, vykazuje, že pouze čtvrtina z nich provádí lékařskou praxi. Průměrný jejich honorář roční činí přes 14.000 K, značně více než u lékařů, kteří nelibě pociťují už životní soutěž šťastnějších lékařek.

Zvláštní křesťansko-demokratický ruch feministický počíná v Italii od posledního katolického sjezdu boloňského. Na sjezdě jednáno o ženském hnutí velmi podrobně a stanoveno zřídit zvláštní odbor ženský při všeobecném opera dei Congressi. Organisační statut ponecháno sjezdem stanovit ženám samým za přispění delegata ústředního výboru sjezdového a zvláštního duchovního rádce. Zvolen jím msgr. Radini Tedeschi, římský praelat. První konference nového hnutí svolána koncem ledna do Milana. Nyní usneseno především zřídit feministická sdružení po diecesích. Milanskému pak uloženo vypracovat podrobný program. Msgr. Radini-Tedeschi promlouvaje po té na veřejné schůzi o dělnici, schvaloval sice také soustavu patronagí zámožných paní a dívek, ale důtklivě zároveň varoval před častým předsudkem vznešených dam, které pořád hledí na ženu z lidu, jakoby byla neschopna organisačně se spravovati a povznésti se i sama sebou. Na konec žádal nutnou organisaci ženského proletariatu na křesťanských zásadách v Italii.

Školství.

Masopustní prázdniny jak obyčejně rozvířily trochu spolkový život moravského učitelstva. Všechny družiny učitelské, spolek učitelů škol měšťanských vyjímaje, konaly v Brně obvyklé porady. Organisace pokrokových učitelek oslavovala ve „Vesně“ Machara, známého básníka směru protinárodního a protináboženského. Za podnět si vybraly 40té narozeniny muže, jehož literarní práce jsou čirou negací všeho, čímž jindy moravské učitelstvo oživovalo své idealy kulturní. Pokroková organisace učitelská konala porady správního výboru a Katolický spolek českého učitelstva na Moravě měl mimořádnou valnou hromadu, jež uložila předsednictví, aby na příslušných místech o schválení zákona, jímž se upravuje služné učitelstva, náležitě požádalo a zároveň naléhalo na konečnou úpravu zastaralého řádu disciplinarního.

Učitelky docílily na Moravě velmi cenného úspěchu. Až dosud sporno bylo, může li býti volena učitelka za zástupkyni učitelstva do místní školní rady. Zemská školní rada rozhodla zásadně, když jednalo se o učitelku Fialovou ve Frenštátě, ve prospěch učitelek.

Učitelská záložna v Praze docílila v minulém roce obratu 252.987 K, zajisté úspěch uznání hodný. Na Moravě dosud nepochopen význam svépomoci, jak dokazuje živoření „Učitelské zádruhy“, prvního svépomocného sdružení učitelského.

Pokrokové učitelstvo vytklo si nový požadavek programový. Chtějí, aby zrušilo se jmenování správců škol úřady správními a zavedla se svobodná volba správců škol, již by vykonávaly učitelské sbory. Když prý mohou na universitě svobodně si volit rektora — tak rozumují navrhovatelé — proč by si nemohli učitelé volit správce školy. Jak by se volba konala na jednotřídkách anebo na dvojtřídkách, kde „sbor“ sestává se tří osob: staršího naučitele, 20letého „učitele II. třídy“ a učitelky ručních prací, zatím není přesně vytčeno

K správnému posouzení současných proudů v učitelstvu českém a objasnění tak mnohých zjevů poslouží zajisté následujíci dva citáty z „Učitelských Novin“. O „staré škole“ praví se v čísle 20. mezi jiným toto: „Vzpomínám na doby před r. 1869, kdy methodikaření nebylo ještě tím mocným kouzlem, od něhož se netušené výsledky očekávaly a očekávají. Byly tehdy obecné školy, ať hlavní, ať trivialní a filialní, všelijaké, dobré i špatné jako nyní, ba špatných bylo dosti s učiteli všelijakými. Ale v každém okresu bylo několik škol v celém okolí chvalně známých: z té vycházeli výborní počtáři, z oné znamenití písaři, z jedné horliví čtenáři, zvláště pak milovníci čtení dějepisného, nebo dobří zahradníci a včelaři, kteří ve své obci i v okresu znamenitě zvelebili pěstování ovocného stromoví, opět z jiné znamenití hudebníci a zpěváci, z nichž mnohý se stal dokonce slavným, ba světoznámým. Kdo četl životopisy našich předních mužů, dočetl se nejčastěji, že tomu onomu slavnému spisovateli, umělci, průmyslníku atd. dán byl základ k jeho slávě již v obecné škole, že takový muž sám s vděčností vzpo-

mínal a uznával zásluhy svého prvního učitele, jenž dobré a pevné základy k jeho pozdější činnosti položil, anebo docela k ní podnět dal" — tak oceňují „starou" školu „Učitelské Noviny", organ pokrokového učitelstva českého.

A v čísle 22. týž list poctivě přiznává: „Naše země koruny české jsou nábožensky starozákonní Sodomou; mezi 98 učiteli katolíky neshledáte ani deset věrně katolicky spravedlivých, kteří by v duši své měli víru obecnou, pevnou, stálou a především tak živou, aby ji skutky osvědčovali a přísně i upřímně dle ní živi byli."

Tyto dva citáty nahoru i dolů křičí: jsme na cestách bludných, obraťme. Bude jim porozuměno?

V Praze chtějí vybudovat učitelský dům, v němž by pokrokové učitelstvo mělo mohutnou oporu hospodářskou pro cíle a záměry své. Z venkova však dosti značný se jeví odpor ne zcela bezdůvodný; hlavně se vytýká, že by pak Pražané nabyli v učitelstvu nebezpečné samovlády.

Důležité rozhodnutí učinilo ministerstvo kultu a vyučování v otázce bezplatného vyučování. Kterýsi učitel slezský provedl při a pronikl. Bylo rozhodnuto, že učitel není povinen bezplatně déle než týden suplovati hodiny, jež přesahují normalní počet třídy, v níž je ustanoven. Máli na př. v třídě normu 26 hodin, musí býti 27. hodina, jíž by suploval, zaplacena.

Reforma kreslení nabývá určitých tvarů a cílů, ale u nás zatím se valí více do šířky než do hloubky, jak případně v „Ped. Rozhl." dokazuje J. Sova, shrnuje výsledky svého pozorování v tento úsudek: „Výstavy letošní dokázaly, že učitelstvo se chápe reformy z vlastního popudu, ale že řídce j i ř á d n ě c h á p e v celém rozsahu. Kde jevilo se pochopení největší a kde učitelé vynikali odbornou způsobilostí, tam byly výsledky takové, že svědčí rozhodně pro reformu. Kde byla nejméně pochopena, dosaženo výsledků slabých anebo laikům zdánlivých, t. j. novým směrům málo kdo rozumí a výsledky novotářství, kde se neopírá o zvláštní dovednost učitele, jsou chatrné."

Na Litomyšelsku v Čechách zařídili vzdělavací sbor, jež do lidu vnésti chce osvětu přednáškami, knihovnami a časopisy. Dosud založil 13 knihoven, z nichž 8 dal spolek akademiků „Smetana". Sbor stěžuje si na velmi nepatrný výsledek přednášek. Na 8 dosud pořádaných schůzích nebylo dosud účastníků Zase důkaz, jak ztrácí se v lidu smysl pro vážnou činnost duševní.

Slovinci v Korutansku ztratili poslední školu národní. Jiných vůbec tam neměli, ač byla země a dosud je částečně čistě slovinská. Jediná slovinská škola ve Sv. Jakubu změněna v utraquistickou.

V Rusku obnáší veškerý náklad na školství 40.612.872 rublů, ale stát na to platí jenom 21·4 %. Ostatní vydání uhražují obce, zemstva a Církev pravoslavná.

Ve Francii zřízena jednotná škola střední, jež má III. oddělení. Přípravku, v níž se podává učivo obecné školy, třída X. a IX.; škola elementární, 2 roky trvající, třída VIII. a VII.; 4letá škola střední

v třídě VI. až III. a konečně 3letá škola vyšší v II. a I. třídě se směrem buď filosofickým anebo mathematickým.

V Italii zakládají jednotnou organisaci všeho učitelstva od školy obecné počínaje až po universitu. Základy ke všeučitelskému svazu položeny na sjezdě v Urbini a popud vyšel od professorů vysokých škol.

Družstevní školy po vzoru anglickém navrhuje známý odborník „pp“ v „Hlasu“, a doporučuje pro ně tyto předměty učebné: 1. právo společenstevní, a zákony ty, jichž je potřeba znáti (dělnické zákony, potravinné zákony, poplatková a daňová nařízení a zákony a jiné); 2. nauka o zboží, o cenách, původu a jakosti těch druhů, které se v konsumech prodávají; 3. nauka skladnická, jak totiž zboží přechovávat, jak s ním zacházet, jak krám zařídit, jak upravit výklad co nejúčinněji a pod.; 4. poměr mezi vedoucími a správní radou a poměr jich s podřízeným — tedy vzájemná práva a povinnosti ve společenstvě; 5. družstevní výroba, jako pekařství, obuvnictví, soukennictví, krejčovství a jiná odvětví výrobní, jež dosud byla při anglických kooperacích zavedena; 6. dohled a správa peněžní v krámě; 7. společenstevní vedení knih a súčtování; 8. základy bankovnictví, pokud pro kooperace mohou býti potřebny; 9. vlastní domy a správa jich; 10. jak se upravují ceny, jak se nejlépe na zboží slevuje; 11. cíle a záměry prvních průkopníků společenstevního podnikání; 12. základní pravidla pro členy a správce společenstev při zakládání a vedení nákupních a výrobních kooperací.

Vojenství.

Výnosem ministra vojenství o plukovní řeči bylo vlastně nařízeno toliko prováděti dávno již platné zákony (řád služby I. díl z r. 1873, III. díl z roku 1876. atd.). Nového nařídil jenom tolik, že i v ryze německých plucích důstojníci mají se učiti jinému jazyku, což zajisté nelze považovati za přemrštěný požadavek, pomyslíme-li, že na př. ze 102 pěších pluků společného vojska je toliko 6 ryze německých a že okolnosti často vyžadují, by byl ten který důstojník od německého pluku k pluku jiné národnosti přesazen.

Bouře výnosem ministra vojenství vyvolané dávají nám úkaz, jaké vážnosti zákony požívají aspoň u německého Rakušana. Zákon již dávno platný má se doopravdy prováděti a strhne se bouře.

Ostatně přes výnos a zákon zůstalo zatím vše při starém. Kursy mluvnické jsou zřízeny jako dříve. Žáci pro jiná služební zaměstnání málo kdy bývají přítomni, jako dříve a také pro plukovní řeč nejeví nižádného zájmu jako dříve. Zkoušek, bude-li vůbec jakých, se ovšem také neobávají. Buď jim komise přiřkne známku „pro služební potřebu dostatečně“, ač neumějí nic, anebo když ne a jsou-li před postoupením, vojenská správa je přesadí k pluku jiné národnosti a než uplyne lhůta 3 let, za kterou se mají vykázati znalostí nového plukovního jazyka,

již postoupili. Dle našeho rozumu byla by úplná náprava po té stránce možná jen tehdy, kdyby se přijímali do vojenských učelišť jen takoví mladíci, již by se vykázali skutečnou znalostí neněmeckého rakouského jazyka a kdyby se o to pečovalo, by chovanci na vojenských učelištích s tou kterou řečí důkladněji ještě se seznámili. — Jak zhoubně na školení mužstva působí důstojníkova neznalost jazyka, netřeba se rozepisovati. Dejž Bůh, by se důsledky příliš zjevně neukázaly.

V naší armádě má se za jisté, že co nejdříve bude nám podati důkaz o naší zdatnosti. Ačkoli nedá se nikdy s jistotou předpovídati, jakou cestou rakouská politika bráti se bude, lze přece snad aspoň poněkud odhaliti závoj budoucnosti. Italii se již podařilo roznítiti povstání v Albanii, na niž má velké laskominy, proto že by, majíc Albanii měla vládu nad Adrií a brzo by dobyla Dalmacie (známo, jak podporuje živel vlašský v Dalmacii). Co nejdříve vypukne opět povstání v Macedonii. Macedonci se o politiku arci nestarají a neohlížejí se, že svým povstáním roznítí třebas velkou válku. Boj Macedonců jest zoufalým bojem udupaného národa, jenž hrozného otroctví již déle snésti nemůže, jenž nemá co ztratiti. Turecko užívá zaměstnanosti Ruska, by Bulharsko donutilo k válce, vymlouvajíc se na zbrojení Bulharska, jež ovšem musí zbrojiti, by nebylo přepadeno nepřipravené. Že Turecko nepomýšlelo vážně na opravy, o tom nemá již nikdo pochybnosti. Doufalo stále v nesvornost mocností. Zdá se však, že se přepočítalo, a jeho rozsáhlé zbrojení poukazuje k tomu, že již poznává, že asi dojde k jeho poslednímu boji. Máme za to, že došlo v Mürzstegu k dohodnutí stran rozdělení evropského Turecka, dle něhož by připadl Rusku hlavně Cařihrad a Rakousku Nový Pazar a kraj až po Soluň a Soluň. Čeká se, až vypukne povstání v Macedonii, a pak by tam Rakousko vtrhlo společně s Bulharskem, Srbskem a Rumunskem. Rusko by se sotva súčastnilo leda loďstvem, Rakousko pošle asi 250 000 mužů. Rumunsko se zavázalo Rakousku podporou 100.000 muži, Bulharsku bude možno asi 200.000 mužů vyslati a Srbsku snad 80.000. Proslýchá se, že mezi jinými zástupy rakouskými jsou určeni na bojiště císařští myslivci a že budou nahraženi v Tyrolsku některými zeměbraneckými pluky. Jak se postaví Rakousko naproti Italii, nebo opačně, není jasno. Na pováženou je také, že obsazení Cařihradu Rusy by muselo naraziti na odpor Anglie, pro niž znamená každé sesílení Ruské světové moci seslabení její vlastní. Možno tedy jen s velkou hrůzou hleděti nejbližší budoucnosti vstříc.

Rusko-japonská válka zaujímá nyní každého čtenáře co nejvíce a zavděčíme se snad proto mnohým laikům, podáme li některé vysvětlivky k otázkám, jež válka tato vyvolala. Pro nedostatek místa mohou býti jen co nejstručnější.

Druhy lodí válečných jsou:

A) Přední bitevní lodě 1. *a)* Řadové lodi pro širé moře (různé názvy jako pancéřové obrněnce atd.). *b)* pobřežní obrněnce pro službu v přístavech a u pobřeží.

Ohromné lodě silně obrněny, opatřeny spoustou děl pro boj na dálku a pro boj blízký.

2. Křižníky (různých soustav a různých názvů dle toho, jaké mají pancéře) také silně vyzbrojeny, lehčí však než lodě 1. za to rychlejší.

B) Podružní lodě. 1. Dělové čluny, poměrně malé lodě, rychlé a silně ozbrojené.

2. *a)* Torpedové lodě větší, *b)* torpedové loďky menší, torpedové čluny, tyto čluny mají po 3—4 troubách na házení torped a 2 - 3 rychlopalných dělách, musí býti velice hbité.

Minonoska jest loď, jež určena pouštěti miny (torpeda mrtvá) na dno mořské na příhodných místech, by jimi nepřátelské lodě byly vyhozeny do povětří (miny působí samočinně, když se loď nad nimi nachází anebo jsou spojeny s elektrickým strojem v přístavě).

Torpedoborce (lapač torpedů, minolapač, minolovce, torpedolovce) větší torpedová loď, silně vyzbrojená rychlopalnými dély a elektrickými reflektory (pro boj noční), jež jsouc provázena davem torpedových člunů brání nepřátelským torpedovým člunům přiblížiti se k velkým obrněncům a hledí je zničiti.

Torpedo jest podmořská střela, velice důmyslný stroj as 4·5 m dlouhý tvaru ⊂⊃, obsahující výbušnou látku, náraznou zápalku (v předním hrotu) a stroj stlačeným vzduchem uvádějící v pohyb dvě vrtule ze zadního hrotu vyčnívající, jež opět ženou torpedo na jeho dráze. Torpeda se házejí stlačeným vzduchem (u starších prachem) ze zvláštních trub pod hladinou vodní v člunu umístěných (některé také nad hladinou). Nárazem na překážku (loď) vybuchne torpedo a působí velmi zhoubně. Torpeda mají v moderní bitvě největší důležitost.

Za kontraband (franc. contrebande) možno považovati vše, co se nepříteli dováží a buď jeho vojenskou sílu přímo podporuje (zbraně, střelivo atd.) aneb nepřímo (potraviny, oděv, peníze, koně, součásti strojů atd.) a má každý bojující stát právo, takových věcí v obvodu války se zmocniti, lodí samých se zmocniti dovoleno mu však jen tehdy, když náležejí zpříma jeho protivníku. Dovážení však takových kontraband nelze považovati za porušení neutrality, dokud nedodává jich ten který neutralní stát sám. Svým občanům však nemá stát práva brániti, by dělali obchody (na vlastní risiko). Se stanoviska mezinárodního práva nelze činiti Japoncům výtky za jejich útok v noci ze dne 7. na 8. února. Válka začíná, nevedlo-li diplomatické vyjednávání k uspokojivému výsledku buď formalním vypovězením války, buď přímým útokem. Že k válce dojde, dalo se dávno předvídati. Vyslanec japonský u dvora Petrohradského byl 6. února svou vládou vyrozuměn požádat 7. února o své listiny. Současně dáno z Ruska baronu Rosenovi v Tokiu na srozuměnou, by odcestoval. Tím byly styky přerušeny a Japonci užili hned první noci, by útočili. Se stanoviska válečného práva nelze tedy jim činiti výtek. Ve válce se vždy hledí nepřítel překvapiti. Časy již dávno minuly, kdy se nepříteli nabízela bitva.

Co se důvodů k válce týče, dlužno je hledati v tom, že stejné zájmy dvou států se setkaly, a v takovém případě nezbývá než rozhodnouti zbraní, leč by se jeden z nich malomocně podrobil. Rusku je zapotřebí volného moře, by se stalo světovou mocí; tíhlo stále k vý-

chodu, proto hledělo nabývati půdy smlouvami a usazováním ruského lidu podél sibiřské dráhy, již za tím účelem stavělo (r. 1898. smlouvou s Čínou nabylo Rusko území, na němž se nachází Port Arthur a Dalný, dovoleno mu stavěti východočínskou dráhu a odbočku její z Charbinu do Port Arthuru a osaditi tuto dráhu). Posavadní pobřeží ruské v Asii má málo významu, protože přístavy bývají po dlouhou dobu zamrzlé (Vladivostok), a snahou Ruska muselo býti, aby nabylo pobřeží jižnějších a území dělicího je od nich, čímž by svou říši zaokrouhlilo. Muselo se tedy jednati v prvé řadě o Koreji a Mandžursko

Čiperný národ japonský má taktéž dalekosáhlé osnovy. Především jednalo se mu o vhodné území, kde by přebytek svého obyvatelstva usadilo (v Japonsku připadá na km² 105 lidí, v Rakousku 66 a tímto územím byla Korea. Ale Japonsko mělo ještě smělejší myšlenky; chtělo dosíci rozhodného vlivu nad Čínou a s tou postupovati na západ. Za takových poměrů muselo dojíti k rozhodnutí mezi Ruskem a Japonskem. Vhodný okamžik Japonsko propáslo roku 1898., když Rusko uzavřelo shora uvedenou smlouvu s Čínou (bezpochyby se necítilo ještě dosti silným). Letos pak došlo k válce proto, že Japonsko žádalo nedotknutelnost Mandžurska a Koreje a čínskou správu v Mandžursku. Rusko vylučovalo Mandžursko z jednání, jelikož to náleží jen Číně a Rusku, v Korei pak navrhovalo neutralní území poněkud menší než chtělo Japonsko. Diplomacie obou stran se ovšem snažila protahovati konečné rozhodnutí zbraní, až by byly všechny předběžné přípravy k válce vykonány (to jest úlohou diplomacie před každou válkou). Rusko již v listopadu 1903 pozměnilo soustavu východních vojsk, byly učiněny přípravy pro stravování vojska atd. Japonsko dostavělo lodi, nakupovalo střeliva atd. Japonsko dokončilo arci své přípravy dříve než Rusko a spěchalo velmi do války, by využitkovalo čas pokud bylo na východě málo ruských lodí.

Nepochybujeme o konečném vítězství ruských zbraní, jest však pravdě velice podobno, že válka si vyžádá na Rusích velkých obětí. Japonské námořnictvo jest velmi dobré a moderní. Všechny přední lodě stavěny od roku 1896 většinou v Anglii; obzvláště mají hodně nejmodernějších torpedových člunů s rychlostí $55^1/_2$ km. za hodinu. Loďstvo japonské jest proto u velké výhodě proti ruskému, jaké posud bylo ve žlutém a japonském moři; obzvláště jsou ruské torpedové čluny špatnější japonských. Až dorazí na bojiště ostatní eskádry ruské, bude ovšem ruská námořní síla značnější než japonská.

Japonsko může postaviti ve válce asi 350.000 mužů, 12.000 důstojníků, 1116 děl a 82.500 koní. Odpočítáme li vojsko, jež zůstane v zemi, dlužno počítati, že možno poslati asi 300.000 na bojiště. Armáda jest vycvičena dle pruského vzoru a dobře vycvičena, úplně moderně vyzbrojena a velice pohyblivá proto, že užívá se k dopravě válečné lehkých povozů; také děla jsou velice lehká a malá. Jízda není příliš dobrá co do koní a výcviku mužstva a ruské jízdě čeliti nemůže. V armádě jeví se nedostatek důstojníků. Jelikož japonská armáda se posud ve válce proti žádnému vojsku neosvědčila, nelze o její zdatnosti

se vysloviti. Dlužno vyčkati, jak na ni budou působiti obtížné pochody a snese-li také porážky. Kolik vojska Rusku bude možno vyslati k rozhodným bojům, nedá se předpovídati, mát Rusko co činiti s ohromnými obtížemi dopravy. Že pošle víc než Japonsko, jest jisto, zdali však dojde větší síla k prvním velkým bojům, nelze říci. Ruské vojsko jest rozhodně lepší než japonské, velmi dobře vycvičeno a ozbrojeno, vytrvalé a houževnaté a v mnohých bojích již osvědčené. Zdá se však, že pro poměrně velice těžké dopravní vozy a děla, zvláště v tamější krajině, bude méně pohyblivé. Že i námořní mužstvo jest výborné, o tom již podalo důkazů. Snahou Japonců jest nyní co nejrychleji vyloditi v Koreji co nejvíce vojska a snahou ruského námořnictva, by to zabránilo. Rozhodne o tom tedy především bitva námořní.

Směs.

O novém spisu Hippolytově, římského presbytera a pozdějšího schismatického biskupa (kolem roku 230.), jenž byl nalezen v klášteře Sumelas u Trapezuntu, podává zprávu Frant. Cumont, zasloužilý badatel o kultu Mithrově v „Revue de l'instruction publique en Belgique“. Obsah tohoto spisu jenž je obsažen v kodexu 7., 15. až 16. století pod nadpisem: „Podobenství Hippolyta, Otce římského, o tomto přítomném životě a o hadovi“ je zcela zvláštní. Muž jakýsi má ve svém dvoře hada, o němž ví, že je jedovatý. Když jej chce zabíti, nalezne u něho zlatý peníz a tak upustí v naději na další poklady od svého předsevzetí. Had usmrtí po sobě koně, otroka, syna a manželku mužovu a připraví jej samého konečně opětným uštknutím o život, poněvadž tento po každém novém neštěstí dá se odvrátiti od svého předsevzetí jej usmrtiti, novými vždy poklady, které mu nabízí. Do tohoto malého vypravování je vpleteno množství allegorických narážek a zbožných applikací. Zda úryvek v přítomné formě pochází od biskupa Hippolyta, zdá se Cumontovi pochybno. Každým zpusobem byla by samostatná existence takovéhoto allegorického vypravování zjevem, jenž v dějinách literatury starokřesťanské byl by úplně ojedinělým. Z druhé strany však vtírá se domněnka, že nalezená parabola tvořila část některého ze ztracených spisu Hippolytových a teprve později byla vyňata a přídavky opatřena. -R

Ročník XXI. Číslo 4.

HLÍDKA.

Loisy.

Referuje Dr. FRANT. X. NOVÁK. (Č. d.)

Prozatím ovšem „kritika“, abych tím slovem krátce označil diktáty moderní vědy, daleko má ještě do toho, aby výroky svými stejně sebevědomými jako smělými dovedla podkopati tisíciletou budovu tradice, víry svaté církve, postavenou ne na chabých základech pověry, panovačnosti, temné nevědomosti (jak někteří zdají se tvrditi neb alespoň tajně předpokládati), nýbrž na stálém, nikdy nezviklaném vědomí bezprostředního, Bohem zaručeného vyššího poslání božího, na přesvědčení proudy nejčistší krve mučenické zpečetěném, na stálém svědectví duchů i věděním i životem zvláště vyvolených. Ale podceňovati jí nelze, nýbrž vážně s ní dlužno počítati. Ne tak, abychom všecky její výstřelky přijímali za svatosvatou pravdu,[1]) ale tak abychom ostře rozlišovali, co je v těch věcech skutečně požadavkem víry a co se jím pouze býti zdá, co je jasně dokázanou pravdou ať přirozenou nebo nadpřirozenou

[1]) Výstřelků těch varuje sám protestant Zahn, Ernste Blicke in den Wahn der modernen Kritik. 2 Bde. Gütersloh 1893, sv. I. str. 7. »Die wahre Theologie ist die allerschärfste Kritik. Man braucht uns darum nicht darauf aufmerksam zu machen, daß die Kritik ihr Recht habe. Wir sagen nur, daß das, was seit Mitte des vorigen Jahrhunderts als Kritik der Schrift auftritt, das Gegenteil der wahren Kritik ist und weil heute sich immer die Kritik des Unglaubens als Kritik bezeichnet, so wollen wir von dieser Kritik nichts wissen. Mit Recht ist uns darum die Kritik eine Tochter des Abfalles von Gott und so möge sie dann diesen Namen insonderheit tragen. Wir wollen gern ihr gegenüber ganz kritiklose Leute sein.«

Klíčem celé otázky je, co praví Méchineau, l. c. Études, sv. 89. str. 639. »Dobře-li až ku základům věc zkoumáme, nejedná se při válce, která mezi svobodomyslnými a věřícími, ano mezi protestanty a katolíky vzplanula, ani tak o historickou cenu textů našich (Písem svatých) jako o jich cenu a autoritu božskou. Ano nelze po-

a co pouhou domněnkou, třebas dovedně sestavenou, ale přece jako pára na slunci nestálou i měnivou. V Římě nedávno hlavně za tím účelem sestavena zvláštní biblická komise.[1] Katolická věda sama již po leta tím se ubírá směrem. Nejedna pochybnost tak zmizela, nejedna nejasnost vysvětlena, nejeden vážný ústupek učiněn vědě, ale i nejedno tvrzení vědy jako bezpodstatné navždy se šťastným výsledkem odmítnuto. V tom spočívá pokrok novější vědy biblické, jíž v nejednom právem smíme se honositi. Jedno jest však pole, kde zbraně „theologův" a „kritiků" nejčastěji se křižují: otázka inspirace svatých knih."[2])

*

Učení Církve o výkladě Písma obsaženo jest v dekretech sněmů Tridentského a Vatikanského.

Sněm Tridentský učí nejdříve (sess. 4. decr. de can. scripturis), které knihy považovati za svaté, čili stanoví kanon knih in-

---

chybovati, že kdyby naše knihy svaté nedovolovaly si býti svatými, inspirovanými, božskými, ti, kteří dnes bojují proti jejich authenticitě, zejtra by se jich v tom zastávali. Neboť co není po chuti rationalistům a jich spojencům, jest právě jich posvátná nadpřirozená vlastnost, jak jim ji církev přiřiká.«

[1]) Viz o tom Revue du clergé Français, roč. 8. sv. 31. 1992, str. 201 ss. »La commission des questions bibliques.« Tamtéž jména členů komise. List biblických progressistů mluví o ní slovy velmi sympatickými Uznává napřed chyby ve straně té učiněné. A pak pokračuje: »Jména konsultorů zvolených jsou zárukou svobodomyslnosti (largeur d'esprit), s kterou sv. stolice otázce biblické vychází vstříc. Konsultoři zastupují rozličné směry umírněné i pokrokové, a jako celek-li je považujeme, dobře jsou zpraveni o moderních methodách vědeckých, o důsledcích i nárocích vyšší kritiky. Jest nemožno předpověděti, k jakým ještě důležitým koncům ta tolik vážná komisse povede.«

[2]) K důležité otázce inspirace svatých knih buďtež tu uvedena: Zanecchia, Divina inspiratio. Roma 1898. Schmid, De inspirationis bibliorum vi et ratione. Brixina 1885. Pesch, Theologische Zeitfragen, 3. Folge. Freiburg im Br. 1902. Dausch, Die Schriftinspiration. Freiburg im Br. 1891. Billot, De inspiratione s. scripturae. Romae 1903. Holzhey, Schöpfung, Bibel und Inspiration, Stuttgart und Wien 1902. Loisy, Études bibliques (ut supra), statě L'histoire du dogme de l'inspiration. La question biblique et l'inspiration des écritures. Maguier, La canonicité des saintes Écritures (Ancien Testam.), Paris 1892. Méchineau, L'autorité divine des livres saints (Études, roč. 38. sv. 89. str. 639 ss.). Lagrange, Une pensée de St. Thomas sur l'inspiration scripturaire (Revue biblique, roč. 4. 1895. str. 563 ss.). Téhož Inspiration des livres saints (Revue bibl. roč. 5. 1896, str. 199. ss.). Téhož L'inspiration et les exigences de la critique (tamtéž, 1896, str. 496 ss.). Téhož L'esprit traditionelle et l'esprit critique (v Bulletin de litterature eccles. 1899 str. 37 ss.) a j. Durand, L'état present des études bibliques en France (Études, roč. 38. sv. 89. str. 433 a sv. 90. str. 330 ss.), k čemuž srovnej Gayraud, L'inerrance de la Bible v Revue du clergé Français 1902 sv. 31. str. 550 ss.). Hejčl, Ueber die Wortinspiration der hl. Schrift (v Katholik, 1900 I. str. 115 ss.) proti Chauvinovi a j.

spirovaných. Jiným dekretem (sess. 4. decr. de editione et usu sacrorum librorum) vyhražuje svatý sněm Církvi jediné právo souditi o pravém smyslu knih svatých ve věcech, které se týkají víry a mravů:

Praeterea ad coërcenda petulantia ingenia decernit (sv. sněm), ut nemo, suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat...

Obnoveny a vůči některým mylným výkladům upevněny i objasněny jsou dekrety Tridentské na sněmu Vatikanském. Tak učí jmenovaný sněm (const. de fide, cap. II. de revel.):

Qui quidem veteri et novi testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in eiusdem concilii (trident. sess. 4. de can. script.) decreto recensentur et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipiendi sunt. Eos vero ecclesia pro sacris et canonicis habet, non ideo quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati; nec ideo dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant; sed propterea quod Spiritu sancto inspirante conscripti, Deum habent auctorem, atque ut tales ipsi ecclesiae traditi sunt.

Quoniam vero, quae sancta tridentina synodus de interpretatione divinae scripturae ad coërcenda petulantia ingenia salubriter decrevit a quibusdam hominibus prave exponuntur, nos idem decretum (sess. 4. de edit. et usu s. libror.) renovantes, hanc illius mentem esse declaramus, ut in rebus fidei et morum, ad aedificationem fidei christianae pertinentium, is pro vero sensu sacrae scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet sancta mater ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam scripturam sacram interpretari.

Co tedy Církev vzhledem Bible výslovně nám přikazuje věřiti, jest:

1. Že ony knihy Starého a Nového Zákona, jak vypočítává je svatý sněm Tridentský, „celé a ve všech svých částech“ jsou kanonické, t. j. že Boha mají původcem a že jako takové (Bohem vnuknuté) církvi jsou odevzdané.

2. Že knihy ty sepsány jsou celé za positivního vlivu Ducha sv., přímo z vnuknutí Božího, který takto v pravdě jich původcem smí býti nazýván.

3. Že ve věcech víry a mravů vykládati se smí jedině dle smyslu církve katolické.

O době, ve které jednotlivé svaté knihy byly sepsány, o formě (dějinné, allegorické atd.), jíž užil svatý spisovatel, ale ani o osobě[1]) jeho nic neustanovuje učení křesťanské.

*

V mezích právě uvedených článků víry smí se pohybovati a pohybuje se veškeren výklad sv. Písem se strany katolíků. V týchže mezích smí se řešiti a řeší se otázka o srovnání Bible s výroky vědy, s „kritikou".

Hranice nikdy a nijak nepřekročitelná jest katolíkovi pravdivost Bible. Připustiti, že sv. Písmo klame, bylo by tolik, jako připustiti, že buď Bůh, původce těch knih, není pravdomluvný, buď že Bible nepochází od něho, není Písmem svatým.

Pravdivost, bezpodmínečná pravdivost Bible má však podklad svůj a pramen, jak z uvedených výroků sněmu Tridentského a Vatikanského vyniká, v inspiraci Bible. Jen potud a v té míře jsou knihy svaté a jednotlivé jich části neomylny, pokud a v jaké míře Bohem jsou inspirovány. A tu počíná kontroverse vědecká. Otázka o smíření „theologie" a „kritiky", Písma a vědy, stává se vlastně otázkou hranic inspirace knih svatých.

*

Přesahovalo by hranice tohoto jen přehledného článku, uvésti zevrubně, co všecko v době nejnovější o hranicích inspirace bylo napsáno. Podávám zde kontury té kontroverse.

1. Dle traditionelního náhledu jest inspirace knih svatých (a tím i jejich neomylnost) absolutní; vztahuje se na všecky knihy svaté i jednotlivé jejich části, vztahuje se na ně měrou stejnou. Nečiní tedy rozdílu ve vlivu Ducha svatého při sepisování knich svatých ani extensivně, máme-li na mysli rozličné části biblických knih, ani intensivně, myslíme-li zas o rozličném stupni onoho vlivu podle rozličného obsahu a rozličných okolností věcí inspirovaných a v Písmě sv. vypravovaných. „Tenendum est, quod quidquid in s. scriptura continetur, verum est; alias qui contra hoc

---

[1]) Že i v tom někdy (na př. o původu pentateuchu) víra katolíkovi staví přesné hranice, vysvítá z dřívějšího. Viz o tom též Méchineau, L'autorité humaine des livres saints et le »concessionisme« (Études, 1. 80. 1899 str. 433 ss.).

sentiret, esset haereticus" učí sv. Tomáš Aq.[1]) A Bellarmin[2]) praví: „Qui in ipsis B. Pauli epistolis aliisque sacris ac divinis libris non omnia scripta esse volunt dictante Spiritu s., sed aliqua interdum sola prudentia et ratione humana duce, haereticum habendum esse." Po nich všichni ostatní toho směru. Vykládati, jakým způsobem si vliv Ducha sv. na pisatele knihy inspirované představují, není mou úlohou. Že učí inspiraci a neomylnost o knihách a místech pouze authentických, o textu původním i neporušeném, rozumí se samo sebou.

2. Škola novější (abych o některých sporadických jejích předchůdcích pomlčel) povstala pod ranami vědy moderní proti Bibli, a ovšem ne bez vlivu moderních theorií protestantských o inspiraci. Pokřtěno ji nejprve ve Francii od r. 1893 jménem školy volné, liberalní (école large). Obmezuje inspiraci a tudíž neomylnost Písma svatého na věci víry a mravů se týkající. Ve všem ostatním, co netýká se víry a mravů, na př. ve statích čistě přírodních, historických, jsou knihy svaté výrobkem čistě lidským, lidským chybám a bludům podrobeným, lidskými měřítky pochopitelným. První, poněkud nesmělý pokus takového obmezení inspirace učinil kardinal Newman, připouštěje, že v Bibli nalezají se „obiter dicta", to je nahodilé poznámky, části vět nebo proposice, které se týkají údajů čistě historických, nic společného nemajíce s věrou.[3]) (Taková „obiter dicta" byla by vypravování historická v knize Judithy, nebo že byl Nabuchodonozor králem v Ninive.) Formalně, ačkoliv s úmysly nejlepšími a vždy hotov podrobiti se Církvi, vystoupil s tím náhledem Msgr. d'Hulst v několika článcích r. 1892 uveřejněných v časopise „Correspondant".[4]) Že i Loisy se k té školy hlásí, netřeba zvláště zmiňovati. Má tu o něm své zvláštní názory, o nichž ještě níže bude řeč.

Proti této škole, ne sice přímo a formalně, ale z popudu zásad jí hlásaných vydal Leo XIII dne 18. listopadu 1893 svou biblickou encykliku „Providentissimus". Největší její část obírá se studiemi biblickými, jež vřele doporoučí, a správnou methodou u výkladu Písem svatých. Otázky inspirace dotýká se encyklika jen všeobecně, nikoho

---

[1]) Quodl. 12. a. 26; Summ. p. 1. q. 32. a. 4.

[2]) De verbo Dei, lib. I. c. 7, 16. Historický pořad mínění o inspiraci podává pěkná kniha Dauschova (n. s.)

[3]) Viz Dausch, str. 184. ss.

[4]) Později ty články vyšly samostatně (»La question biblique.« 1893.) Obsah jejich uvádí Pesch, Theologische Fragen (n. s.), str. 6 ss.

nejmenujíc, ale určitě. Stůjte zde některé věty proti škole liberalní namířené.[1])

At nefas omnino fuerit aut inspirationem ad aliquas tantum partes coangustare aut concedere sacrum ipsum errasse auctorem. Nec enim toleranda est eorum ratio, qui ex istis difficultatibus (obtíží historických) sese expediunt, id nimirum dare non dubitantes, inspirationem divinam ad res fidei morumque nihilque praeterea pertinere, eo quod falso arbitrentur, de veritate sententiarum quum agitur, non adeo exquirendum quaenam dixerit Deus, ut non magis perpendatur, quam ob causam ea dixerit. Etenim libri omnes atque integri, quos ecclesia tamquam sacros et canonicos recipit, cum omnibus suis partibus Spiritu sancto dictante conscripti sunt; tantum vero abest, ut divinae inspirationi error ullus subesse possit, ut ea per se ipsa non modo errorem excludat omnem, sed tam necessario excludat et respuat, quam necessarium est Deum, summam veritatem nullius omnino erroris auctorem esse.

Významné a v přítomném sporu často užívané jest místo encykliky, kde se činí řeč o způsobu inspirace svatého pisatele.

Quare nihil admodum refert Spiritum s. assumpsisse homines tamquam instrumenta ad scribendum, quasi non quidem primario auctori, sed scriptoribus inspiratis quidquam falsi elabi potuerit. Nam supernaturali ipse virtute ita eos ad scribendum excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia, eaque sola, quae ipse iuberet, et recte mente conciperent et fideliter conscribere vellent et apte infallibili veritate exprimerent: secus non ipse esset auctor sacrae scripturae universae.

3. Vliv encykliky „Providentissimus“ byl a jest nemalý. Jednak nepodařilo se jí spor o inspiraci, vlastně o neomylnosti Bible udusiti. Loisy psal dále ve smyslu pořad radikalnějším, částečně pod rozličnými pseudonymy. Jiní, i myšlení nade vši pochybnost církevního, netroufají otevřeně a cele hlásiti se k volným náhledům progressistů, ale nepřímo ve výkladech svých skoro tamtéž dospívají. Hlavně jsou to obtíže historické, jmenovitě vzhledem pentateuchu, které je k luštění problému co nejvolnějšímu pobádají. Poukazují na prameny, z nichž spisovatel svatý čerpal, a za něž prý neručil.[2]) Dělí věci v Bibli vypravované na hlavní (víra a mravy) a vedlejší (dějiny), tak že ony

[1]) Viz Herderovo latinsko-německé vydání encyklik papeže Lva XIII Freiburg im Br. 1898, sv. 4. str. 93 ss. cfr. též Revue biblique roč. 4. 1895, str. 48 ss. »A propos de l'encyclique Providentissimus.« Lagrange (str. 58.) tvrdí, že encyklikou svoboda studií biblických nebyla nijak obmezena, nýbrž že práce na tom poli jí spíše rozdmýchána. Didiot ji tamtéž nazývá »magna charta« studií biblických.

[2]) Cfr. Prat, Les historiens inspirés et leurs sources (n. s.).

věci „vedlejší“ jsou jen rámcem věcí „hlavních“, neomylné sice, ale neomylné jen „relativně“ (pokud jimi ostřeji vyniká idea hlavní, ale ne pokud srovnávají se s pravdou historickou o sobě [1]). Rozeznávají co možná nejurčitěji mezi dílem lidským spisovatele a inspirací božskou, jevíce po případě chuť imputovati spisovateli, co nikdy nedá se porovnati s vlivem božím.[2]) Dovolávají se pro svatého spisovatele práva, aby pravdu inspirovanou směl pověděti každou formou literarní, i allegorií a historickým romanem.[3]) Upozorňují na jinou historickou methodu spisovatelů starých (jim bylo historické spisování uměním) a spisovatelů moderních (kterým je fotografií). Samy knihy svaté, které se nám předkládají ve formě spisů historických, dělí na rozličné kategorie: vypravování vybásněná (na př. Job, Tobiáš), skutečné dějiny (na př. knihy královské, Makkabejské) a pradějiny (genese — tu by jen jádro bylo pravdou[4]). Chtějí vůbec

[1]) Tak Durand, L'autorité de la Bible en matière d'histoire (v Revue du clergé français, roč. 9. sv. 33. str. 5. ss. Str. 9. »Věci dvojího druhu nalézti v Bibli: hlavní a vedlejší (il y a donc dans ce livre un double objet: l'un principal, l'autre secondaire). Věci hlavní obsahují pravdy náboženské a mravní. Pro tyto nám bylo sv. Písmo dáno; tyto byly napsány samy pro sebe. Všecko ostatní zároveň i s dějinami je předmět vedlejší.« Autor neupírá inspirace ani vzhledem věcí »vedlejších« v Bibli, ale přičítá jim neomylnost pouze »relativní«. Str. 9. s.) Nous sommes en droit de supposer que ceux-ci (spisovatelelé svatí) n'ont pas dû se trouver dans la même attitude d'esprit vis-à-vis de l'objet principal et de l'objet secondaire des leurs écrits... Or c'est pour donner cet enseignement (o věcech víry a mravů) que Dieu les (pisatele inspirované) a inspiré et s'est porté garant de leur oeuvre... Le rest, qu'il soit véhicule littéraire ou cadre historique, peut n'avoir qu'une exactitude relative; bien des détails du récit ne sont vraisemblablement pas sortis du domaine de l'opinion, et cela dans lésprit même du narrateur.«

[2]) Podle principu: »Dieu n'enseigne infailliblement que ce que l'écrivain sacré enseigne.« Bůh jedině to učí neomylně, co učí sv. spisovatel. Lagrange v Revue bibl. 1896, str. 507, a dodává hned »Nous avons le principe de bon sens: l'écrivain sacré n'enseigne que ce qu'il veut enseigner, spisovatel svatý učí jedině to, co učiti chce.« Další vývody tamtéž.

[3]) Cfr. Billot, De inspirat. (n. s.) str. 119 ss. k tomu Pesch l. c. 48

[4]) Lagrange, L'inspiration et les exigences de la critique (n. s.) k tomu téhož »Hexaméron« Revue bibl. 1896, str. 380 ss.) Kniha, kterou o též otázce vydal (La méthode historique surtout à propos de l'Ancient Testament) je právě rozebrána. Zde též článek v Kölner Pastoralblattu (1903. Col. 129. ss. a col. 170. ss.) »Geschichte oder Urgeschichte in der Genesis?«

Revue bibl. str. 510. »Supposons... trois catégories:

1. L'apparence historique n'est qu'un voil. L'auteur imagine les personnages et les situations...

2. L'auteur a la prétention de raconter des faits véritables, d'écrire une histoire officielle... La vérité objective est nécessaire à ce genre...

každou vědu naprosto vyloučiti ze spisů svatých atd. Nazváno je též koncessionisty.[1]) Všichni zastávají svých mínění pod devisí encykliky Providentissimus, všichni se hlásí k axiomatu, že v „Bibli není bludu.“ Nelze jich proto ani též paušalně odsuzovati, pokud se jim vůbec jedná o vážnou práci a o hlubší poznání principu v nejednom skutečně velmi záhadného. Diskusse vědecká o inspiraci vůbec ještě daleko nedospěla svého konce. Celkem zdá se kloniti na stranu volnější.[2]) Sv. Otec Leo XIII ještě třikrát po encyklice Providentissimus viděl se nucena proti jistým výstřelkům smiřovacím důrazně vystoupiti.[3]) Jsou konečně ve Francii i takoví, kteří se podrobili rozhodnutím papežským, ale jen zevně, doufajíce v srdci, že se encyklika Providentissimus časem přežije, někdy i na venek jak možno skrytému mínění svému dávajíce průchod. (P. d.)

3. Entre l'histoire édifiante et l'histoire proprement dite, se place l'histoire des origines...

O tomto (3.) druhu praví (str 515. 4.): »Voici notre conclusion: Il existe dans la Bible une histoire primitive dont le fond est garanti par la véracité divine; mais certaines circonstances peuvent être considérées, soit comme des métaphores et des allégories, soit comme une accommodation hébraïque de la tradition orale. Ces circonstances sont plutôt le vêtement de la vérité que des vérités enseignées pour elles-mêmes, et on peut en les interprétant se préoccuper moins de leur objet propre que de leur sens par rapport à la vérité principale enseignée.«

Abych hned několika příklady ukázal, jak Lagrange svou theorii v praxi provádí, tož jest stvoření člověka v Bibli skutečná událost; ale že člověk učiněn jest ze země, není než lidové podání nebo etymologie, která má vyjádřiti, že i hmotná část člověka pochází od Boha. Eva nebyla v pravdě stvořena ze žebra Adamova; tou parabolí měla se pouze naznačiti odvislost ženy od muže. Co se praví o ráji, nemá smyslu, jakoby tím měla některá skutečná krajina geografická býti určena; smysl toho jest pouze ten, že ráj se nalezal na překrásném místě pozemském. Zkouška, pokušení a pád prvních rodičů jsou skutečné události: strom však poznání je snad pouhým symbolem nějakého statku duchovního, strom života symbolem nesmrtelnosti, had symbolem zlého principu. Co se praví o předvedení zvířat Adamovi, je snad parabola a má převahu člověka duchovní vyjádřiti... (Viz prameny uvedené, zvláště též článek jmenovaný z Kölner Abendblattu, který proti důsledkům Lagrangeovým zaujímá právem stanovisko odmítavé.)

[1]) Cfr. Méchineau, L'autorité humaine des livres saints et le »concessionisme« (uti supra).

[2]) Významným je, co ještě nejnověji v tom ohledu pronesl rektor theologické fakulty pařížské (viz Bulletin de littérature ecclés. 1903, str. 228): »N'assistons nous pas depuis dix ans (od vyjití článku d'Hulstova) à une évolution de la doctrine de l'inspiration, évolution dont l'article célèbre de Msgr. d'Hulst a été comme prologue? Si l'éminent prélat revenait parmi nous, n'estimerait-li pas que telles écoles qui l'ont combattu, l'ont depuis très sensiblement dépassé?

[3]) Tak r. 1898 listem ku generalovi minoritů, r. 1899 encyklikou určenou pro francouzský klerus a r. 1902 výnosem Vigilantiae.

Z dob pojosefinských.

M. Pavlík. (Č. d.)

Tak Sláma[1]) žádá, aby se u mladého duchovenstva budila láska ke čtení a samočinnému studování, píše důkladné pojednání o potřebě a užitečnosti Svatojanského dědictví, praví, že náš lid, co národního a vědeckého vzdělání se týká, stojí, kde se přede dvěma sty lety zastavil, a proto prý ničeho mu není tak třeba, jako vzdělání. „Účel Boží s lidským pokolením ten jest, aby nejvyšší blaženosti po cestě pravého mravního vzdělání dosáhlo, a k tomu cíli aby každý člověk podle možnosti přispíval.“ I náš lid má k tomu stavení kameny snášeti. Když u jiných národů vzdělanost i do nízkých chýžek vesních se šíří, proč má náš toliko lid beze světla ostávati?

To může učiniti jen kniha. Vyvrací předsudek mnohých, kteří praví: „Viztež k západu na to sličné ovoce, kteréž tam husté vyrojování knih přináší. Není třeba lidu žádných knih; aniž se to zdá býti v radě božské prozřetelnosti, aby se národové písmem a knihami vyučovali. ‚Jděte do světa a kažte‘, pravil náš božský Vykupitel, vysílaje své učedníky šířiti světlo svého učení.“

Dobrá kniha nezpůsobila děsných úkazů západu, to byly špatné knihy, které i u nás se šíří, zvláště mezi světskými novovzdělanci našimi. Třeba lidu dáti dobré knihy. (Ten rozdíl dobré a špatné knihy jest podoben rozdílu důkladné a povrchní osvěty.) Určuje vlastnosti knihy lidu určené: budiž 1. obsahem jen pro lid zajímavá, 2. slohu snadného a srozumitelného, 3. ceny co jen možná levné. Lid náš čítá rád knihy nábožné, ale ne polemické; třeba by bylo dobré postyly, životů svatých, psaných pérem pobožným a spolu kritickým, jako „Život svaté panny Teresie“ od J. Černého, třeba by bylo i úplného kancionálu českého, dle potřeb nynějšího věku uspořádaného. Pro lid hodí se dějepisné knihy i cestopisné a hospodářské. To by byly knihy pro lid.[2]) Ale nám třeba, velmi třeba i učené theologické literatury.

---

[1]) Srv. též *Vychodil*, Sušil, 55: kaplan Boigner přeje Sušilovi stavšímu se professorem bohosloví: »Gott schenke Ihnen . . . daß Sie in Ihrer kleinen Pflanzschule Ihre Aussaat keimen und Früchte bringen sehen, daß der profane Leichtsinn, die flache Oberflächlichkeit nach und nach verschwinde, Liebe zur Wissenschaft . . . und fromme, heiße Wißbegier die Herzen Ihrer Zuhörer erwärme.«

[2]) Nikdo tak rázně ve prospěch českého školství nevystupoval, jako tito kněží, nikdo nepřál tak vzdělání a svobodě lidu, nikdo nepřál tak upřímně učitelstvu lepšího zaopatření než oni. Tak *Vacek* směje se »jalové krasořeči« francouzského ministra Quizota,

Kéž bychom se mohli v každé „haluzi bohoslovného umění aspoň jedním rázným dílem vykázati!“ Též podařené překlady sv. Otců by duchovenstvu mnoho prospěly.

Podobně zmíněný od Slámy J. Černý žádá od kněze mimo jiné „pravou osvícenost, důvodnou známost světských i božských věcí, jazyk i filosofii svého věku (ne ale ducha této filosofie)“, aby mohl roztrhat sofistickou osnovu liché osvěty.

Vůbec odpor proti povrchní osvětě šíří se mezi kněžstvem čím dál tím více.[1]) Jen že jedni, lidé bázliví, zavrhovali osvětu, a kde o vzdělání mluvili, myslili jen vyšlapané cesty minulých století — to byli oni „teskliveì“, druzí byli přáteli vzdělání a osvěty, ale pravé, důkladné, a hledali nové cesty, hodící se do nové doby.

Jedním z charakteristických rysů těchto mladších osvícenců (pojosefinských) je, že upřímně přáli jiným vyznáním svobody a rovno-

že »ačkoli učitel na zemských statcích nejnižším jest, na duševní dokonalosti nejvyšším má býti«, a píše: »Kde učitel nuzákem jest, že mládež toliko nejchudší chátry školní službě se oddává, a kde o položení učitele, jeho účinkování a osudu vůbec opovrženě se smýšlí: tam se mají dařiti školy? Také-li pak v jiných stavech a učících ústavech dle těchto smyšlenek a vrtochů se pokračuje? Jaká práce, takový budiž plat, a jaký plat, taková práce... Kdo upřímně smýšlí s lidstvem, s národem svým, především a nejvíce ujímá se sprostných, opuštěných, opovržených, nešťastných lidí. Jiní, vejš stojící, majetní, zámožní lidé již pečují o sebe a o své děti. Onino ale činí nižší, největší však druh lidu, jehož nejpodlejší (nejšpatnější) část luza jest. Luza! jakéž to špatné, nectné, ohavné jméno — všichni se od toho odvrací, co nám vyznačuje. A přece i luza sestává toliko z lidí. Chci říci, co o tom smýšlím. Dokudž se nižšího lidstva druhu výtečně neujmeme, dokudž nejvíce obětí k vzdělání hrubého svého lidstva nepřineseme: dotud nesmýšlíme upřímně s národem a lidstvem. ‚Chudým evangelium se zvěstuje‘, vece božský Spasitel náš; na to málo kdo pomní z nynějších reformatorů světa; ježto by z tolika přesmutných událostí našeho věku dobře věděti měli, že kde u národa mnoho zpustlé zběře a luzy, národ ten zneuctěn, zohaven jest, jeho bytnost v nebezpečenství se uvrhuje, a blaženost jeho naprosto vyvrací se... Protož kdo jste praví přátelé obecného lidu, opatřte mu přiměřenou vycvičenost a jeho učitelům za práci spravedlivý plat! Tím se pokrok k pravé svobodě činí. Kdo dle smyslu svého chlapem, otrokem jest (a kdož jest ním více, než kdo toliko zná náruživosti své, a dle surovosti převrácené vůle své vezdy po otrocku jedná), ten nikdy svoboden nebude, byť byste svobodu z každé hlásali střechy. Chce-li národ pravé svobody dosíci, osvoboď ty, jenž stojí na nejnižším stupni, od jejich surovosti, jejich náramné chudoby, jich nešvar a špíny! Kdo tomu nechce, nikdy jméno svobody do úst svých nebeř.« Na konec praví: »Bez navrácení se k Bohu a ku Kristu žádného není spasení, i v duchovním i v politickém smyslu.« (Č. k. d. 1836, 141...) Známo, že týž Vacek zavedl první učitelské konference.

[1]) Č. k. d. 1831, 323 a 1835, 94 n.

právnosti s katolíky. Bylo to dědictví z dob josefinských. Zmínil jsem se, že někteří staří osvícenští kněží (předáci) nevěděli, čím jsou: zda katolíky nebo protestanty. Mladší osvícenci, na př. Bolzano, Zahradník, Fessel, Vacek, Sláma, Vinařický (nadšený ctitel Bolzanův), Kamarýt, Příhonský, Jirsík (tedy opět muži v popředí stojící) věděli již dobře, že jsou katolíky, a chtěli být katolíky co nejlepšími. Jako katolíci zabývali se ve spisech často protestantismem ukazujíce jeho slabiny (Jirsík, Zahradník), ale při tom otevřeně zavrhovali intoleranci. Zahradník mluví o smutné, škodlivé intoleranci, uveřejňuje pět kapitol z Bartošových letopisů, znázorňující tuto „smutnou intoleranci" (1834, 651; 1835, 232), Jirsík mluví podobně (1835, 183), Příhonský kárá Innocence III pro jeho nakládání s kacíři, ač jinak prý mravní povaha tohoto papeže jest nad všelikou hanu povýšena (1837, 317). Též osobně chovali se k jinověrcům dle přesvědčení svého. Nečinili toho z ohledu na státní zákon, nýbrž z přesvědčení. Nesmíme zapomenouti, že tolerantnímu patentu odpírali jmenovitě mužové církevně smýšlející, že tolerance byla u nás něčím neobvyklým, že uznávala se u katolíků namnoze jen jako státem nadiktované, nutné zlo, a že i nyní ještě někteří vyslovují slovo tolerantní patent s jakousi nevolí. Pakli kněží pracující o uvědomění katolíků tenkráte se zastávali tolerance, zasluhuje to zmínky. Tolerance z přesvědčení hlásaná jest u nich znamením, že nehleděli zpět, nýbrž v před, že měli předtuchu nových poměrů, ku kterým společnost se blížila. U nich tolerance neznamenala pouhého trpění, oni věděli, že za tím slovem skrývá se pojem křesťanské povinnosti mravní a pojem práva.[1])

Byli jisti, že katolické Církvi netřeba privilegií, aby se udržela. Ani rovné právo jiných vyznání ve státě jí neuškodí, budou-li katolíci opravdovými katolíky. Proto poměry v Církvi vybízely je mnohdy ke kritice. Kritisují sebe a žádají kritiky všude, i v Církvi. Staří josefinisté kritisovali církevní poměry s pohrdáním, se smíchem, osvícenci z doby Zahradníkovy kritisují vážně, z lásky, aby všude projevy katolického ducha byly dokonalými. Uvedl jsem již přání Slámovo a Sušilovo, aby životopisy svatých byly jak nábožným tak kritickým pérem psány. A toho přáli si všichni přátelé. Se snahou po opravdovosti a kritice vyvinovala se u nich i upřímná mravní sebekázeň. Fessel na př. jmenován byv Hurdálkem praesesem semináře bohosloveckého v Litoměřicích, založil z nadaných bohoslovců „spolek

[1]) Pokud sahala u nich tolerance, o tom později někdy. (Myslím tu toleranci civilní ovšem.)

Kristův", jehož členové měli psáti denník, často se scházeti, měsíčně přispívati na literarní a dobročinné účely, svůj a spolučlenů mravní život kritisovati a zachovávati mezi sebou rovnost a bratrství.[1]) Přemýšlelo se o duchovním životě kněží (a zvláště J. Černý a po něm Krbec razili tu cestu), o celibátě, o breviáři...[2])

Tak vykřesávali a vychovávali se mladší josefinisté a osvícenci odvracejíce se od povrchní osvícenosti a toužíce po pravé, důkladné osvětě, na pevné, uvědomělé katolíky, kteří nehledí bázlivě do budoucnosti, nebojí se žádné filosofie, zvláště ne povrchní, a věří úplně

[1]) *Kryštůfek* l. c. 365.

[2]) Tak na př. *F. Př.(íhonský)* v recensi Schmidovy Liturgiky praví: »O modlení breviáře pronáší se, jakož sluší, velmi chvalně; předce však některé nedostatky vyznává a jejich odstranění ponavrhuje.« (Č. k. d. 1833, 648.) Nebo *Havránek* v recensi Schwinghaimbova »Über das Brevier« píše: »I já se... přiznávám, že jsem co bohoslovec a jáhen mezi ouhlavními nepřátely breviáře stál; pamatuji se, že jsem se jednou k nejvěrnějšímu kolegovi svému vyjádřil: ‚že bych si jako kněz za hřích pokládal, mařiti čas brebentěním breviáře'.« A pak vypravuje, jak pomalu četl napřed hymny a orace, některý žalm, až kdysi v druhém roce svého kněžství ponejprv jako kněz celé officium se pomodlil; »a takť se ho modlím a modliti budu, dokud mi Bůh zraku a paměti popřeje, nedbaje na to, jakkoli jiní snad o tom smejšlejí.« Uvádí některé příčiny, proč breviář je zanedbáván, a praví dále: »Krom duchovních společností málo kdo byl, a posud mezi desíti sotva jeden jest, jenž by se breviář úplně a každodenně modlil. A co duchovních společností se dotýká, kolikrát ještě mnohem hůře jest, než aby se tato pobožnost pronedbávala. Míní tím kvapné brebentění v choru. Tak prý se stalo, že lid někde říká povědomé přísloví:

Nokturnum ospale odflekal jsem,
laudes a hodinky vynechal jsem;
nešpory odzpíval u oltáře,
kompletář zabumbal v pivováře.

Odmítá obvyklé výmluvy a námitky... ale »nicméně (praví dále) podepsati nemohu, že breviář tak jest spořádán, by ani v tom nejmenším opravy nepožadoval. Nezapírá sice sám pan spisovatel, že onano námitka, že se lekcím druhého nokturnu místem přísné kritiky nedostává, že se totiž z života svatých sem tam vypravují takové události a zázraky, kteréž buď velmi mnoho víry požadují, anebo dokonce, jak z kritiky historické přesvědčeni jsme, nepravé jsou, není lichá a nepodstatná. Pan spisovatel ale míní, že všecko dobře může státi... Tak bych nesoudil. Co se mne týká, neberuť sice na takových věcech žádného pohoršení, vímť, že pia fraude psány byly; ale přiznati se musím, že mne vzdělati nemohou... Kdyby se tedy ono, což rozumná kritika za nepravé uznala, s jiným proměnilo, a to, což málo odůvodněno jest, ještě se doplnilo: napotom by se tím spíše zacpala ústa veškerým nepřátelům, jenž breviář v přísloví potupné berou.« Navrhuje pak některé změny, jako lepší překlad žalmů, více homilií ze sv. Otcův a jiné proměny. (Č. k. d. 1839, 359 nn.) Na těchto dvou projevech vidíme opět kritickou snahu něčeho lepšího.

slovům; „Já s vámi jsem.“ [1]) „Žádný mi neprav, svět že se zhoršuje, čistíť se ovšem.“ (Čas. k. d. 1837, 397.) Hlavní obsah jejich theologické spisovatelské činnosti jest: víra a věda nejsou v rozporu. To jest obsah přednášek Bolzanových, tou otázkou nejvíce zabývali se i jeho žáci-kněží.

U jednotlivých katolických spisovatelů pojosefinské doby ovšem rozdíly vnitřního vývoje katolické myšlenky mezi osvícenci a vnější státně-katolické reakce nevysvítají stejně jasně, ale rozdíly ty jsou. Na jedné straně odpor proti vzdělání zvláště lidu, na druhé snaha rozšířiti vzdělání po celém národě až do „chudých chýžek“ — tam strach, zde odhodlanost a důvěra — tam paragrafy, zde volnost [2]) — tam udavačství [3]) a tajné farisejské pikle, zde přímost — tam tesklivý strach o pravověrnost omezující se na hledání a čenichání bludů, zde nelíčená, radostná, „ne tesklivá“ oddanost Církvi, oddanost namáhavě se vyvíjející, ale za to uvědomělá a i v nových poměrech svobodně se pohybující. Rozdíly tyto jsou patrny i mezi biskupy. I bylo štěstím pro nás, že na př. pražský Chlumčanský nebo brněnský Gindl nepatřili k oněm tesklivým úzkoprscům.

Osvícenským hnutím pozdvižena duševní úroveň kněžstva, vypěstěn smysl pro kritiku, vzbuzena nespokojenost s tradicionelním působením kněžstva a tím snaha něčeho lepšího. Nemyslím, že veškero kněžstvo podobnými myšlenkami se obíralo, ale aspoň nejlepší, nejnadanější a nejčilejší kněží, kteří stali se vůdci theologické literatury. Kdežto v 18. století nejvýznamnější duchové z řad kněžstva, Dobrovský, Pelcl, Procházka, Ungar byli osvícenci více méně s pouhého všelidského hlediska, jejich nejnadanější žáci (kněží) měli na zřeteli vedle národnosti hlavně náboženský a specielně katolický život.

[1]) Na př. Zahradník, Sláma. (Č. k. d. 1832, 135, 43 a jinde.)

[2]) Bolzanovi byla předepsána k přednáškám kniha Frintova (později ostatně indexovaná), on však častěj ji kritisoval při přednáškách, opravoval, a celkem přednášel dle svého. Za Fessela a Zahradníka v semináři litoměřickém nabádáni bohoslovci, aby si všímali i krásné literatury i knih sepsaných od jinověrcův a všeho užili k obraně náboženství a víry. Bylo na to žalováno až v Římě; císařský komisař (Frint) věc vyšetřoval a »vinníky« (Fessela, Zahradníka, Gaua, Schmeidera a j.) potrestal. Nástupce Fesslův, Jan Stark, našel však mezi bohoslovci litoměřickými »krásný čilý život literární a náboženský.« (*Kryštůfek* l. c. 375.)

[3]) Viz *Kryštůfek* l. c. 356—379 — nechutné, falešné denunciace, vyšetřování, tresty lidí, jimž nemohlo se nic dokázati, nežli že »jejich pohled jest jedovatý« (Fessel), jimž diktováno odvolati bludařství, jehož neučili. Inkvisitoři nebáli se ničeho tak jako veřejnosti. Když jim bylo pohrozeno, že věc bude uveřejněna v cizině a tak ani v Rakousku nezůstane tajnou, ihned vše honem ukončili.

Působila tu mnoho i cizina,[1]) zvláště moderní tenkrát a osvícenstvím vyvolaný romantismus. Chateaubriand, a to nejvíce svou Atalou, působil u nás velmi mnoho nejen na kněžstvo, i na jiné intelligenty. Chateaubriand byl znám Slámovi, Vackovi, Beerovi, Zahradníkovi i jich druhům (na Moravě družině Sušilově)

Sláma zná Genie du Christianisme (Č. k. d. 1831, 47), zná Les Martyrs ou le Triomphe de la religion Chrétienne (1832, 341), Itinéraire de Paris à Jerusalem (tamtéž), zná Villemaina (1831, 195) i německé romantiky Sailera, Stolberga a jiné.

Vacek píše aforismy vedle jiných též ze Chateaubrianda (1833, 468). V Časop. pro k. d. jsou uveřejňovány dopisy z Paříže o Lacordairovi, Gerbetovi, Coerovi, de Queruyovi, Comballotovi, o zániku Gallikanismu, o processu státním s časopisem „Avenir“ a jiné zprávy. Zajímavá jsou slova jednoho dopisu (1835, 341): „Tak se dokázalo, což dávno předpovídali, že Církev v službě státní, jako státní institut, Církev zemské vládě podrobená, za našeho věku svobodného věření a smýšlení žádné moci na srdce lidská nemá, ale že samostatná a neodvislá jsouc, svou vlastní přirozeností brzy si vážnosti zaopatří. Kněze budou ctíti, nebude li na způsob světské moci poroučeti, a může o své oučinlivosti na mysli lidské tím ubezpečnějším býti, čím méně světské mocnosti k tomu má potřebí, čím méně sám sebe za prostředek policejní neb kázní považovati dopouští.“ (P. d.)

[1]) Uvádím tu seznam knih darovaných arcibiskupem pražským roku 1836 novosvěcencům: Institutiones theologiae dogmaticae, auctore F. Liebermann; Instructio practica Confessarii, auctore Zenner; Katechetisches Handbuch; Chrysostomus Homilien; Lenkerinn der Sünder von Ludwig v. Granada; Vollkommener Christ von Liguori; Vollkommener Weltpriester von Liguori; Vertheidigung des Christenthums von Fraissinous; Schule des Kreuzes und der Leiden von Drexelius; Homo Apostolicus (Liguori); Lectiones in usum cleri (? Viennae); Abendstunden zu St. Petersburg vom Grafen Maistre; Kirchenrecht von Walter; Symbolik von Möhler; Betrachtungen über die Leidenszeit Jesu Christi von Kard. Lucerne; Leitung ängstlicher Seelen von Quadrupani; Brief des heiligen Leo an Flavian über die Gottheit Christi; Jeden ovčinec a jeden pastýř.

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

Řeč nebo legenda „Oportet nos" není v breviáři uvedena celá. Víme jistě, že měla díl další, ve kterém jednalo se o Boleslavovi, to jest o povaze Boleslavově a úkladech jeho proti Václavovi. Skladatel legendy sám to naznačuje, an praví: „De Bolezlao vero censeo nunc tacendum, quia de eo convenientius nobis est in suo loco dicendum." Pohříchu znění té částky neshledává se v pramenech nám přístupných. Bollandistům známa byla legenda „Oportet nos" z rukopisu kláštera sv. Maximina u Trevíru. Podle toho, jak ohlašují obsah její: „Haec proprie sermo est de sancti ducis gestis et martyrio,"[1]) zdá se, že exemplář tamní podával znění i druhé částky, nám se nedostávající. Tomu-li tak, jest dobrá naděje, že časem celé skládání vejde u nás ve známost.

Na důležitost legendy „Oportet nos" jako pomůcky k vyšetření doby, kdy hotoven byl spis tak zvaného Kristiana, ukázali jsme již navrchu. Nyní hodlajíce vyložiti, jaký je vztah mezi řečenými skládáními, povinni jsme především ohledati původ legendy „Oportet nos" a určiti stáří její.

Spisovatel legendy byl Němec. Totě patrno z řeči, kterou vyvyšuje německé panovníky a označuje poměr knížectví českého k říši římsko-německé. Podle jeho výroků Čechové s vůlí nebo na rozkaz „římského císaře" Jindřicha I zřídili si knížete Spytihněva I. nebo: Vratislav, bratr Spytihněvův, byl působením „římského císaře" Jindřicha I zvolen za knížete českého (per romanum imperatorem Heinricum ad principatum est electus) nebo: císař římský Oto I ustanovil Václava Svatého za knížete a pána v Čechách (Romanorum imperator, scilicet primus Otto ... beatum puerum Wenzeslaum bona voluntate constituit ad ducatus dominationem) nebo: šlechtici čeští řekli Václavovi: My jsme ti zjednali jméno na dvoře císařském (nostri causa famosissimus factus est apud romanum imperatorem), zvolivše tě za knížete.

Spisovatel legendy nepřebýval v Čechách. Jinak bylo by s podivením, jak se stalo, že v legendě není ani nejmenšího ohlasu české tradice o sv. Václavu, aneb jak se stalo, že jsou v ní chyby, jakých autor přebývající v Čechách byl by se uvaroval. Ať jen to na

[1]) Bolland. Acta sanctorum; September VII. str. 773.

příklad uvedeme, legendistovi Budeč jest místem kolegiatního chrámu, neboť mluví o sboru tamních učených kněží (Wenzeslaus cepit patrem suum summis precibus sepissime rogare, quatenus librorum et magistrorum sibi quantocius fructuosam exhiberet affluentiam... Venerandus autem eius pater... misit eum ad erudiendum in civitatem, que vocatur Budec, sub omni celeritate, committens eum sapientissimis eiusdem civitatis in vera Christi caritate).

Autor legendy psal pro Čechy, to jest hotovil spis pro potřebu duchovenstva v Čechách. Úsudek ten zakládá se na slovech legendy: „Convenienter enim beati patris nostri Wenzeslai natalem solempniter celebramus“ a opět: „Jam vero, fratres, ad vitam et passionem beati patris nostri Wenzeslai redeamus.“ Otcem jmenován jest sv. Václav jako neustálý dobrodinec svého lidu. Podle slov jiné legendy volají k němu Čechové: „O gloriose pater noster, exaudi nos miseros tue gracie consolacionem flebiliter petentes!“[1])

Spisovatel legendy byl nejspíše mnich. Prodlévá v řeči o žaltáři jako pokladu tajemné moudrosti a hluboké pravdy, chválí sv. Václava nejvíce pro jeho pokoru, poslušnost k představeným (k císaři) a horlivost ve službě boží. V úvodě spisu rozvádí slova kollekty o světci-opatu: „ut per illius intercessionem ianuam celestis regni mereamur intrare. ... ut quod nostris meritis obtinere non possumus, cum ipsius adiutorio semper in Christo gaudentes obtineamus.“

Spisovatel legendy mluvě o brojení českých velmožů proti Václavovi, tlumočí ve příčině věcí, které zavdávaly podnět k nespokojenosti, názory bavorské. Podle národních práv bavorských kníže měl říditi soud, měl veliti vojenským zástupům, měl býti osobně zdatným bojovníkem. Jinak odpor proti němu docházel omluvy.[2]) Velmoži čeští, jak píše legendista, vykládali mladému knížeti ve zlé, že pro horlivost ve službách božích a pečování o chudé zanedbává povinnosti svého úřadu neukazuje se milovníkem věcí vojenských, neřídí roků dvorských a nepředsedá soudu, čímž všechen řád zemský za své béře (omne regnum et omnis ritus nostre gentis subvertitur). Soudíme, že autor

---

[1]) Rukopis universitní knihovny pražské 13 D 20, fol. 169 *b*.

[2]) Lex Baiwariorum; tit. 2. cap. 9: »Si quis filius ducis... patrem suum dehonestare voluerit per consilia malignorum vel per fortiam, et regnum eius auferre ab eo, dum pater eius adhuc potest iudicium contendere, in exercitu ambulare, populum iudicare, equum viriliter ascendere, arma sua vivaciter baiulare, non est surdus nec coecus, in omnibus iussionem regis potest implere: sciat se ille filius contra legem fecisse.«

podkládající pánům českým takové záminky k nespokojenosti byl **rodem Bavor.**

K vyšetření času, kdy legenda byla skládána, pomáhá původce její výrokem, že **Čechy jsou již dokonale v křesťanství utvrzeny** (scimus Boemiam.... gratia dei fundamento christiane religionis nunc temporis fuisse perfecte solidatam). To hodí se k 11. století. Jiný náznak času spočívá ve výrazech, jichž spisovatel užil na označení českých velmožů. Nazývá je: principes, regni principes, sclavonici principes, nobiles et regni primates, sapientes et regni consiliarii, senes et iudices regni. Tu dlužno vzpomenouti, že v Bavorsku pojmenování zemských velmožů slovem principes naskýtá se nejprve **ve druhé polovici 11. století.**

Legenda „Oportet nos" jest skládání rýmované. I tím hlásí se k plodům životopisné literatury 11. století. V některých rčeních znamenati lze shodu, v jiných podobnost k dikci řezenského mnicha Otloha († r. 1073), neobyčejně plodného hagiografa, z jehož péra vyšel nově upravený životopis sv. Wolfganga a životy svatých Mikuláše, Altona, Magna, Bonifáce. Otloh ve svých pracích „Vita s. Wolfkangi" a „Visiones" činí zmínky o církevních věcech českých, ve spise pak „De templationibus cuiusdam monachi" podotýká: „amicis quibusdam in Boemia positis quatuor libros dedi."[1] Z toho jde, že zajímal se o historii naší země a měl styky s některými kleriky nebo mnichy v Čechách. Zdali však legenda „Oportet nos" jest dílem jeho čili nic, teprv po dalším bádání možno bude rozhodnouti.

Autor legendy pracoval na základě Gumpoldova životopisu svatého Václava, a to tak, že předlohu svou (kapitolu 2—6 a prostřední částku kapitoly 12.) jednak parafrasoval, jednak interpoloval. Jest možno, ba ku pravdě podobno, že znal i legendu „Crescente fide",[2] ale nedbal jejího znění, pokud ono uchyluje se od tenoru spisu Gumpoldova. Tak zejména zmínka o věhlasných učitelích na hradě Budči a řeč o nebojovnosti sv. Václava protivují se zprávám legendy „Crescente fide". Přídavky, jimiž autor spis rozhojňoval, činěny jsou z pouhého domyslu a mají cenu jen jako doklad řečnické dovednosti jeho a cviku v upravování životopisů svatých.

[1]) *Mabillon*, Vetera Analecta, str. 108.

[2]) Přirovnej tyto dvě věty z legendy »Oportet nos«: »Tunc illius nequissimi parentes et ceteri sclavonici principes... pravum consilium inierunt adversus eum et dicebant« — »pro his omnibus intra se tantummodo deo gratias agebat« ke slovům legendy »Crescente fide«: »Non cessavit gratias soli agere deo« — »mater eius... cum crudelissimis viris inito consilio dixerunt.« Prameny d. č. I. str. 184 n.

S pomocí legendy „Oportet nos“ lze dovoditi, že spis tak zvaného Kristiana nemohl hotoven býti v 10. století, protože původce jeho znal legendu „Oportet nos“, s autorem jejím polemisuje, některá rčení jeho přivádí a vyhýbá se částkám legendy Gumpoldovy, které v Oportet nos jsou zpracovány. Naší povinností je, výroky tyto kus po kuse doložiti.

Podle mínění spisovatele legendy „Oportet nos“ Čechové až do času německého krále Jindřicha I živi byli bez zákona. Legendista chtěl říci, že neznali a neplnili zákona křesťanského. Ale přidav k tomu větu: Až v době jmenovaného krále ustanovili si knížete, totiž Spytihněva, způsobil nedorozumění, jakoby Čechové až do času krále Jindřicha I živi byli bez zákona i občanského, čili bez ústavy. Celé místo legendy zní: „Boemie sclavonici incole usque ad tempora romani cesaris Heinrici sine lege vivebant, celi regem quasi ratione carentes nesciebant seque facturam tanti factoris esse negligentes surdis et mutis idolis serviebant, a veritate longe deviantes. Eo tempore prenominate nationes quendam nobilem et illustrem virum, cui nomen erat Zpitigneus, in principem elegerunt et eum romano imperatore Heinrico consentiente vel iubente ducem sibi constituerunt.“

Naproti tomu dovozuje Kristian, že Čechové živi byli bez zákona občanského (jen) do času knížete Přemysla a bez zákona křesťanského (jen) do času knížete Bořivoje.[1]) V době prvního křestění kníže český uznával nad sebou moc krále moravského Svatopluka (a ne krále německého). Tážeme se, jakou příčinu byl by měl spisovatel 10. století, dovozovati, že Čechové nežili bez zákona až do času Jindřicha I, nýbrž že dávno před tím právní řád a ústava počaly se u nich za knížete Přemysla? Proti autoru legendy „Crescente fide“ nebo proti Gumpoldovi nemůže obraceti se dovozování Kristianovo, protože v jejich spisech není ani slova o bezzákoní nebo o pozdním vzniku knížecí vlády v Čechách.

[1]) Kap. 2.: »Sclavi Boemie ipso sub Arcturo positi, cultibus idolatrie dediti velut equus infrenis sine lege... sparsim vagantes... tandem... principem seu gubernatorem sibi statuunt vocitatum cognomine Premizl... Dehinc a supra memorato principe ex sobole eius rectores seu duces preposuere sibi servientes demoniorum simulacris et prophanis sacrificiorum ritibus bachantes, donec ad extremum dominatus eiusdem regni pervenit ad unum ex eisdem principibus ortum, vocitatum Boriwoi... Hic primus fundator locorum sanctorum congregatorque clericorum et tantille, que tunc fuit, religionis institutor extat.« Prameny d. č. I. str. 202.

Spisovatel legendy „Oportet nos“ vypravuje: „Když po celé říši římské šířila se pověst o svatosti Václavově, nehodní příbuzní jeho a ostatní slovanští knížata (velmoži zemští), kteří nepřáli jeho dobrým činům, i byli by rádi odvrátili jej od služby boží, zlou radu složili proti němu, řkouce: Proč to, že miluješ lidi chudé a neurozené, pohrdaje námi velmoži a urozenci? My jsme tě zvolili za knížete a vévodu a správce řádu zemského, my jsme ti zjednali jméno na dvoře císařském, a za to odměňuješ se nám tím, že pohrdáš právem zemským?“ Slova latinského textu, na kterých nám tuto nejvíce záleží, jsou: „tunc illius nequissimi parentes et ceteri sclavonici principes, qui bonis actibus suis invidebant et qui eum a servicio dei libenter avertere volebant, pravum consilium inierunt adversus eum et dicebant: . . . Nos igitur elegimus te in principem et ducem et tocius legis nostre rectorem.“ Ke slovům těm přirovnán buď passus legendy Kristianovy: „Quapropter genitrix ipsius perfida cum quibusdam sibi assencientibus filiis Belial invidentes actibus illius studiisque sanctissimis inito invicem consilio dixerunt: Heu, quid agimus quove nosmet vertemus? Princeps siquidem noster, qui a nobis in regni fastigio sublimatus est, perversus a clericis et ceu monachus factus.“[1]) Z přirovnání vychází na jevo, že Kristian znal legendu „Oportet nos“, ježto některá rčení její uvádí, jiná pak rouchem svých slov přestrojuje.

Jak se stalo, že „spisovatel 10. století“ prozradil znalost spisu, který pochází z 11. století, nenáleží nám vyšetřovati. Učinil tak ovšem nechtě, neboť na jiných místech taji se znalostí legendy „Oportet nos“ a z obavy, aby nic z ní nepronesl, vyhýbá se těm částkám spisu Gumpoldova, které legendou jsou parafrasovány. Tak pomíjí docela kapitoly 2—5 a hojněji užívá teprv kapitoly 7—9. Druhou polovici kapitoly 9, dvě další kapitoly celé a první čtvrtinu kapitoly 12 přepisuje doslova. S tím srovnati dlužno, co jsme na vrchu již uvedli, že legenda „Oportet nos“ jest volným zpracováním kapitoly 2—6 a prostřední částky kapitoly 12.

Spis Kristianův, pokud jest skládáním o životě sv. Václava, nepřemohl záliby zdejšího duchovenstva v legendě „Oportet nos“ a nestal se nikdy liturgickým čtením. Zápisy v passionalech a breviářích svědčí tomu, že při matutinum v den svatého Václava nebo v oktávě svátku recitovány byly legendy „Crescente fide“, „Studiorum igitur“ (Gumpoldova legenda), „Crescente per orbem universum“, „Oportet nos“,

[1]) Prameny d. č. I. str. 210.

„Inclytam et gloriosam“, ale nesvědčí tomu, že by lekcemi officia v ty dny byla částka spisu Kristianova, obsahující biografii sv. Václava, neboť nikde částka ta sama o sobě zapsána se neshledává. Legenda „Oportet nos“ kvetla až do konce 13. století, soudě podle toho, že při zpracování nové officialní legendy, jež počíná se slovy „Inclytam et gloriosam“ a pochází ze sklonku 13. století, bylo jí použito. (P. d.)

Církev a Bible.

Několik zásadních pravidel podává prof. DR. ALOIS MUSIL.

„Otázka biblická“ projednává se namnoze výstředně s obojí strany, konservativní i liberalní. Tamto se skoro všechny nové názory kaceřují — a to domněle jménem Církve — zde se skoro všemi staršími názory pohrdá. Pokud kdo chce zůstati na půdě Církve, tomu chci poukázati dle směrodatných pramenů na střední cestu, již bez obavy kráčeti možno.

Sv. Otec blahé paměti Leo XIII předvídaje asi biblickou bouři, která katolický svět postihne, vydal již roku 1893 (S. P. Leonis XIII Literae Encyclicae de Studiis Scripturae Sacrae, Providentissimus Deus, Romae 18. Novembris 1893) a znova r. 1902 (Vigilantiae) nařízení, jak si mají katolíci v otázce biblické počínati.

Hlavní myšlenky jsou tyto:

Proti *falešné*, svobodomyslné *vědě*, která Písmo v neváżnost uvádí, ať se postaví stará, *pravá věda*, kterou od Krista Pána skrze apoštoly přijala Církev, a ať povstanou v tomto zápasu důstojní obhájci Písma (Providentissimus, odstavec 10).

Obzvláštní budiž snahou, by se v seminářích neb akademiích tak podávalo Písmo sv., jak toho i *význam této vědy* i *časové poměry* (temporum necessitas) vyžadují. Proto veškerá péče budiž věnována rozumnému výběru učitelů: neboť k tomuto úřadu nelze ledakoho vzíti, nýbrž pouze mužové, které veliká nadšenost, mnoholetá studia biblická a vhodná výzbroj vědecká doporučuje, budou s to, by zastali svůj úřad. Třeba se zavčas starati o jejich nástupce. Velmi prospěšno je tedy, když se někteří nejslibnější bohoslovci po vykonaných studiích theologických výlučně věnují studiu Písma, k čemuž se jim má poskytnouti možnost. (11.)

Církev *pokroku věd* biblických *nezadržuje* ani mu nepřekáží, neboť každý soukromý učitel má znáti místa, která od Církve vedené Duchem sv. dogmaticky jsou vyložena a rovněž ona místa, která určitě a definitivně dosud vyložena nejsou, a tu se mu skytá široké pole, na němž může svým důvtipem Církvi prospěti. (17.)

Má znáti zásady a výklady sv. Otcův, neboť porozumění Písma nejde z osobních domněnek, nýbrž ze spisů předkův. (18.)

Ostatní vykladatelé katoličtí mají sice menší význam, ale poněvadž biblická studia jaksi *neustálý pokrok* v Církvi vykazují, i těchto třeba patřičně dbáti. (21.)

Písmo sv. budiž duší všech ostatních věd bohoslovných, neboť bez bedlivého studia biblického nemůže se theologie řádně a důstojně pěstovati. (22.)

Kdo Písmu chce *náležitě rozuměti*, má *znáti staré jazyky východní a vědu kritickou*. Dnes se znalost obou těchto předmětů vysoce cení a chválí, pročež čím více jí kněžstvo má, tím lépe zastane svůj úřad. Obzvláště dobře se však v řečech východních mají vyznati, kdo v Písmě svatém chtějí býti či mají býti činni (qui ad sacras Literas profitendas designantur). (25.)

Tito mají obzvláště *vynikati znalostí pravé vědy kritické:* neboť svévolně k velké škodě náboženství zavedena jest vyumělkována, tak zvaná vyšší kritika, dle níž ze samých vnitřních důkazů se posuzuje původ, zachovalost a věrohodnost každé knihy. A přece jest jasno, že v otázkách historických — a takovými jsou přece původ a zachovalost knihy — svědectví historická nad jiné vynikají, a ta třeba nejbedlivěji sbírati a vysvětlovati, sice by mohl každý svůj úsudek, svou předpojatou domněnku při výkladu sledovati, z čehož by ani žádoucné světlo Písmu sv. nevzešlo, ani věda žádného prospěchu nenabyla. (26.)

Učiteli Písma sv. výbornou bude pomůckou znalost věd přírodních. Ostatně má míti na zřeteli slova sv. Augustina: „Duch boží, mluvící sv. spisovateli, *nechtěl učiti* těmto přírodním vědám lidstvo, poněvadž spáse (duše) nikterak nenapomáhají (nulli saluti profutura). Proto sv. spisovatelé, místo aby bedlivě přírodu zkoumali, popisují a pojednávají věci buď nepřímo, buď jak se o nich tenkrát mluvilo — právě jako se dnes v obyčejném životě i mezi učenci o různých věcech mluví“ — a tak i Bůh mluvě k lidem lidským způsobem mluvil. (27. 28.)

Vkládám zásadu sv. Jeronyma, že Písmo právě tak jako není snůškou věd přírodních, není též knihou všeobecných dějin — ba ani dějin národa vyvoleného — neboť: „Mnoho se vykládá v Písmě dle domněnek oné doby, v níž se to událo, a nikoli dle skutečné pravdy.[1]) (multa in Script. sacris dicuntur juxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur, et non juxta quod rei veritas continebat.)“ Tato zásada sv. učitele má nesmírný význam, neboť nás učí, že nemáme všude ve slovech Písma hledati dnešních vědeckých názorů, nýbrž názor a úmysl sv. spisovatele. Kolika námitek by bylo bývalo Písmo ušetřeno, kdyby byli všichni vykladatelé vždy dbali zásady svatého Jeronyma, dodává Cornely[2]) v monumentalním díle „Cursus Scripturae Sacrae.“

Obrana Písma má býti vážná, z čehož však nikterak neplyne, že by se měly hájiti stejně všecky názory, jaké jednotliví sv. Otcové nebo pozdější vykladatelé pronesli. Vždyť i oni řídíce se dle *názorů svých dob* při výkladu míst o přírodních věcech jednajících nesoudili snad vždy dle pravdy, tak že mnohou věc napsali, která se dnes nezamlouvá (fortasse non ita semper iudicaverunt ex veritate, ut quaedam posuerint, quae nunc minus probantur). (29.)

Mnozí tak důvěřují světským knihám a památkám dávné doby, jakoby neměly ani nejmenšího stínu klamu, kdežto Písmu pro zdánlivý často omyl upírají byť i jen stejnou věrohodnost. Nelze připustiti, že by inspirace Písma byla pouze na určité části omezena, ani že by byl chyboval sv. spisovatel. (30.)

Máme dobře znáti různé směry dnešních učenců, bychom neopomenuli ničeho, co píle *mladších* našla nového. Máme si bedlivě všímati, co přítomnost skýtá nového pro exegesi biblickou, abychom toho bez odkladu literarně použili ku všeobecnému dobru. (Leo XIII, Litterae apostolicae Vigilantiae studiique, Romae 30. Oct. 1902.)

Máme se vynasnažiti, abychom si právě tak vážili *znalosti starých jazyků východních,* jako nekatolíci, jakož i abychom dobře znali *prvotní rukopisy,* neboť obojí toto studium nám velmi pomůže. (Vigil.)

Máme pracovati, by nezavládla mezi katolíky přílišná důvěra v názory různověrců, neboť pravý smysl Písma se nenajde u těch, kdož pohrdají učitelským úřadem Církve.

[1]) S. Hier. in Matth. 14, 8; in Jerem. 28, 10. (*Migne* 26, 98, 24, 855).

[2]) *R. Cornely,* Historica et critica introductio in U. T. libros sacros. I. Parisiis 1894, str. 604.

Z té duše schvalujeme (sv. Otec), aby našinci pěstovali *znalost vědy kritické*, pro jadrné pochopení smyslu svatých spisovatelů *přeužitečné*. Aby tuto znalost tříbili, nenamítáme nic, užívají-li pomůcek od různověrců pocházejících. Jen ať dají pozor, aby nenadchli neskromností úsudku, v niž častěji přechází umělkovaná vyšší kritika.

Jest nemálo míst, v nichž Církev definitivně nerozhodla, a tu jest dovoleno soukromým učencům, aby dbali a obhajovali svůj vlastní názor; jest ovšem zamozřejmo, že se to má díti v souhlasu s analogií víry a katolického učení.

Velmi třeba dbáti, aby se v ohnivém zápasu nepřekročovaly meze lásky k bližnímu, aby se nepochybovalo o zjevených pravdách a o božské tradici. Nebude-li klidu a souhlasu duchů v zásadách, nelze čekati z různé námahy mnohých učenců pokroku této vědy.

Potud Leo XIII. Upozorňuje, že nemáme v pochybnost bráti zjevených pravd a božské tradice jakož i míst dogmaticky vysvětlených. Takových je v Písmě Starého Zákona velmi málo.

Jak je to s božskou tradicí?

Máme o spisovatelích, o době, kdy, a o způsobu, jak jednotlivé knihy Starého Zákona byly sestaveny, nějakou božskou tradici?

V monumentalním díle „Cursus Scripturae Sacrae“, v díle, za kterým stojí řád jesuitský a které jest sv. Otci věnováno, od něho vřele doporučeno, odpovídá Fr. de Hummelauer na danou otázku následovně: [1])

Sv. učitelé církevní toho byli domněni, že není v otázce, kdo byli spisovateli jednotlivých knih Starého Zákona *žádné* svaté a božské tradice, která by byla přešla od Krista Pána skrze svaté apoštoly na nás a kterou by bylo třeba přijmouti vírou božskou (fide divina). Domnívali se, že je pouze tradice lidská, která se má přijmouti vírou historickou (fide historica), a může se tudíž jako ostatní náhledy historické rozbírati, doplňovati, ba i opravovati.

Co o tom praví učitelé církevní?

Sv. Řehoř Veliký: [2]) „Ale kdo to psal, velmi zbytečně se doptáváš, jen když pevně věříš, že byl původcem knihy Duch sv.“

Theodoret: [3]) „Já o tom ničeho netvrdím, neboť co mně na tom

[1]) Commentarius in librum Josue. Parisiis 1903, str. 86.

[2]) Praefatio in Job, *Migne*, Patrologia latina 75, 517.

[3]) Praefatio in Psalmos, *Migne* 80, 861.

záleží, kdo je pisatelem toho nebo onoho žalmu, jen když jest jisto, že byly napsány všecky vnuknutím Ducha sv."

Sv. Tomáš Aq.:[1]) „O příčinu nástrojnou (causa instrumentalis), t. j. o spisovatele člověka se nestarejme, poněvadž takové příčiny jsou u porovnání s příčinou božskou jako nástroje — jako péro píšícího. Jakoby tedy bylo zbytečno při pátrání po spisovateli nějaké knihy pátrati, jakým pérem byla napsána, tak se rovněž zdá býti jaksi zbytečným, že se mnohý příliš unavuje pátráním po příčinách nástrojných (causas instrumentales) Písma (t. j. po spisovatelích)."

Junilius Africanus:[2]) „Neznáme spisovatelů mnohých knih Starého Zákona, z čehož plyne, že i ostatní knihy *nikoli zásluhou spisovatelů,* nýbrž pouze milostí Ducha sv. takové vážnosti nabyly."

Sv. Augustin[3]) rozbírá místo sv. Matouše 27, 9, které se přičítá Jeremiáši, kdežto skutečně patří Zachariáši, a praví: „Nepochybně třeba za to míti, že vše, co Duch sv. skrze proroky řekl, patří v jednotlivostech všem, v celku každému."

Sv. Jeronym dobře znal tradice hebrejské, a ačkoli jindi hebraicae veritati — hebrejské pravdě — úplně věří, přece tradice o autorech knih Starého Zákona tak zhola nepřijímá, čehož důkazem jest jeho Prologus galeatus přidaný naší Vulgatě, kde se *o spisovateli málokde zmiňuje.*

O pentateuchu praví:[4]) Řekneš-li, že Mojžíš byl spisovatelem pentateuchu, anebo že Ezdráš znova zbudoval toto dílo, nic nenamítám." Je přesvědčen, že náš pentateuch není pouhým opisem spisu Mojžíšova, ale že tento spis za doby Ezdrášovy velikým byl podroben změnám, pročež zove Ezdráše jeho instauratorem.

Rupertus:[5]) „Knihu Zákona (Ezdráš) obnovil, Písmo sv. rozptýlené a sotva uniklé ohni babylonskému sebral a opravil. Kdo chtěl, aby byly prvé desky (desatero boží přikázaní) rozlámány, chtěl též, aby bylo skrze Ezdráše písmo změněno, aby minulo vše, co pořídil Bůh, dokud se nestal člověkem."

Sv. Jan Zlatoústý: „Ježto byli Židé neteční a často propadali nevěře, připustili, že se některé knihy ztratily, jiné pak spálili a *roztrhali.* Toto že se stalo, vykládá Jeremiáš 36, ono pak spisovatel

[1]) Prooemium Exposit. alterius in Canticum II. 2.

[2]) De partibus divinae legis I. 8; *Migne* 68, 20.

[3]) De consensu evangeliorum III. 7; *Migne* 34, 1175

[4]) De perpetua Virginitate B. M. V.: *Migne* 23, 190.

[5]) De victoria Verbi Dei; *Migne* 169, 1188, 1380.

4. knihy královské, řka, že se po dlouhé době konečně s bídou našlo Deuteronomium (5. kniha Mojžíšova), které bylo zakopáno a ztraceno, a tyto knihy byly od Ezdráše ze zlomků, ze zbytků, *reliquiis, fragmentis* sestaveny." A týž jest názor u Eusebia (M. 20, 453), sv. Basilia (M. 32, 357), Tertulliana (M. 1, 1308) a j.

Uvedená místa svatých Otců jsou vybrána ze spisů, v nichž „ex professo" jednají o kanonu Písma Starého Zákona, nikoli kde v kázaní kladou to neb ono místo v ústa Mojžíšovi nebo Šalomounovi, toto nemá autoritativní ceny právě tak, jako když se žalm 136 klade v ústa Davidovi, ač byl vybásněn v zajetí babylonském, nebo když se kniha Moudrosti přičítá Šalomounovi, ač byla sepsána teprve v 3—2. století před Kristem Pánem jazykem řeckým atd.

Učitelé církevní souhlasí jednomyslně, že všechny knihy Starého Zákona *mají za předního původce Boha,* ale o spisovatelích lidech nevědí buď ničeho nebo jen velmi málo — není o tom tudíž božské tradice.

Ale ani pozdější spisovatelé katoličtí nesouhlasí v údajích o spisovatelích nebo době vzniku jednotlivých knih Starého Zákona.

Tak praví o pentateuchu Cor. a Lapide (in Pent. Arg.): „Věz, že Mojžíš napsal pentateuch jako denník nebo annaly; Josue pak nebo někdo jiný tyto Mojžíšovy zápisky uspořádal, roztřídil a doplnil," s čímž souhlasí And. Masius (Comment. in Josue ed. Migne 7, 853), jenž ostatně podobně jako kard. Bellarmin knihu Josue přičítá Ezdráši.

Perenius S. J. (Commentarius in Genesim, Coloniae 1606, p. 3.): „Zamlouvá se mně myšlenka, že byl pentateuch po dlouhé době po Mojžíšovi mnohými doplňky opatřen a za účelem historické souvislosti lépe upraven." A kardinal Franzelin uvádí za důvod, že inspirované knihy nejsou jediným, ani naprosto nutným nástrojem k zachování zjevení.[1])

Cornely v uvedeném monumentalním díle (l. c. 246 nn.) praví: „Jakým pak právem popíráš, že nemohly býti mnohé části knih našeho kanonu vynechány, jiné přeměněny, že nemohlo býti připojeno k Thoře (pentateuchu), co k Thoře nepatřilo?"

Fr. de Hummelauer dospívá k výsledku:[2]) „Spisy věku Mojžíšova byly sestaveny v jediný pentateuch buď od Ezdráše, nebo od Židů v Babyloně dlících, nebo v některých opisech snad již před zbořením města" (tedy v době 600— 450 před Kristem Pánem). A nepíše to ledakde, nýbrž v monumentalním díle Cursus Scripturae Sacrae, které

[1]) De Deo Trino. 2. vyd. Romae 1874, str 42.

[2]) Commentarius in Deuteronomium. Parisiis 1901, str. 107.

bude pro celé 20. století směrodatným pro exegesi katolickou. Stojí za ním řád jesuitský, jenž má dojista pravověrné dogmatiky, theology i apologety, kteří dílo prohlédli a neuznali, že by jím byla ohrožena katolická dogmatika, tradice nebo neomylnost Církve.

Dílo samo věnováno Leoni XIII, pontifici maximo, jenž nejen věnování přijal, nýbrž i píše: „Obzvláště jsme doporučovali, aby se toho, co upřímní katolíci, znající světské vědy, jazyky biblické, dějiny, vědy přírodní a pod. podávají, předně dbalo při výkladu Písma jednak k vůli jadrnějšímu vystihnutí myšlenky, jednak k obhájení pravdy. I čítáme vás s pochvalou mezi ty, kdož již po dlouhou dobu s nemalou námahou a bystrým duchem Písmo vykládáte.“

Hle, takové jsou zásady Církve katolické v otázce biblické!

Při svém potulném životě setkal jsem se s různými učenci různých vyznání, ale nenašel jsem ani jediné společnosti náboženské, která by tolik pravé svobody při vědeckém bádání dopřávala, kolik Církev katolická.

Že se často Církev naše obviňuje z pravého opaku, zaviňují podřízení jednotlivci. Držme se zásad Církve a čekejme na výsledek prací biblické komise.

Z otázek, které mně od ní byly k zodpovídání poslány, mohu ubezpečiti, že se komise zabývá otázkou biblickou v plném jejím rozsahu, a že nám dá direktivu, kterou se zajisté všichni bezpečně a po právu budeme řiditi.

Dominik František Kynský.

Napsal JAN KAKŠ. (Č. d.)

Byloť vyučování na učilišti tomto dekretem z 20. srpna 1808 svěřeno piaristům, a to prozatímně, dokud totiž tři kláštery diecese brněnské, augustinianský u sv. Tomáše v Brně, benediktinský v Rajhradě a premonstratský v Nové Říši nemohly ho svými členy samy obstarávati.[1])

[1]) *Dr. Pavel Vychodil*, František Sušil, str. 17, kdež i podrobněji o piaristech a ústavě filosofickém v Brně. S Kynským zároveň ustanoveni professory tito kněží-piaristé: Anselm Wirkner (náboženství, spolu rektor; týž působil na ústavě s Kynským nepřetržitě až do roku 1820), Adaukt Vinař (mathematika), Josef Kalasanktius Likovec (logika, metafysika a ethika) a Frant. Kassian Halaška (fysika). Ústav nařízen dekretem z 9. prosince 1807, vyučování počalo se 18. listopadu 1808. V prvém ročníku (logice) bylo zapsáno 102, v druhém ročníku (fysice) 34 žáků. Geschichte des deutschen Staats-Obergymnasiums in Brünn 1878. S. 77 nn.

Kynský, jenž se mezitím seznámil kromě se vzpomenutými již vlastenci i s Dobrovským, Jungmannem, Hromádkou, Zieglerem, Palkovičem, A. Markem a j., přišed do Brna, jal se hned uplatňovati jejich obrozenské snahy co nejúsilovněji.

Není bez významu, že první buditelé národního vědomí na Moravě byli drahnou většinou rodem Čechové. Tak i Neděle, Trnka, Sychra, Kampelík a j. Mělť se tehda na Moravě vůbec za to, že Moravané nejsou nikterak kmenem s Čechy totožným, ano úmyslně bylo hlásáno, že obyvatelé Moravy jsou s Němci příbuznější nežli s Čechy. S pohrdáním, ano s posměchem a potupou pohlíženo k těm, jižto český jazyk pěstovali, jazyk to, jenž považován za jazyk vzdělaného člověka snižující a otrocký. Tím větší odvahu a i tím větší obětovnost a sebezapírání osvědčovati musil skrovný ten hlouček vlastenců, kteří přes všechna osočování a úkory zachovali víru v budoucnost národa našeho.[1])

A Kynský stál té skrovné hrstce křísitelů moravských hned v počátku v čele, jsa jedním z nejhorlivějších a nejráznějších.[2])

Buditelské své působení na Moravě zahájil Kynský rozšiřováním knih a časopisů českých za účinné pomoci přátel, zejména Neděle, Sychry, Galaše, Sedláčka z Harkenfeldu a j. a pak i žáků, jichž pozornost k písemnictví českému obrátiti se mu podařilo.[3])

Kynský kupoval každou novou knihu českou a odebíral všeliké časopisy české, říkávaje, „že jedenkaždý spisovatel český pomoci potřebuje" a že se jenom tehdáž rozmnoží počet spisovatelů, když všichni vzdělaní Čechové kupovati budou knihy české. Pročež nebylo také novější knihy české (kromě kolkovaných Novin, kterých, jsa úhlavním nepřítelem všelikého poplatku kolkového, nekupoval), které by byl

---

[1]) Srv. v Čas. Matice Mor. II. str. 6 n. *Šmídkův* článek Literární ruch na Moravě v novější době.

[2]) *Rybička* v díle již citovaném uvádí, že Kynský přišed do Brna, měl velmi ohnivou a vlasteneckou řeč ke zřízenému tehdáž sboru zemských obranců, která prý i tiskem vyšla v Brně 1809 s titulem »Rede an die Landwehr.« Po něm citují tuto řeč mezi spisy Kynského i Wurzbach, Biograf. Lexikon S. 275 a Österr National-Encyklopädie S. 204. V »Annales domus Brunensis Piarum scholarum« ke dni 14. března 1809 nalezl jsem však tuto zprávu: »Celsissimus Princeps Episcopus dictionem in ecclesia cathedrali habuit ad defensores patriae, vulgo ‚Landwehr', praesentibus dicasteriis, militibus, theologis, philosophis, gymnasio, ingentique hominum multitudine. Dictionem hanc eleganter concinuatam P. Dominicus Kynsky, professor historiae et linguae graecae, ita postulante episcopo in bohemicum transtulit sermonem. Quae utraque publicae luci data est.« Šlo tedy o pouhý překlad.

[3]) Filosofové brněnští až do roku 1820 české slovo slýšeli jen z úst Kynského. Obzor 1888 č. 2: *Brandl*, Vzpomínky.

neměl ve své knihovně. Časem dopisoval svým přátelům v příčině literatury domácí a propůjčoval se jim (na př. Jungmannovi, Sychrovi, Zieglerovi, Hankovi a j.) k prodávání a rozšiřování knih jimi vydaných i v dobách pozdějších.[1])

Jako však u všech našich křísitelů zračí se i u Kynského hlavní činnost buditelská v působení literarním. Příčiny jsou nasnadě. Byloť po dlouhý čas veškero naše národní snažení skoro výhradně jen v literatuře soustředěno. Zvelebování jazyka a písemnictví bylo takořka jediným žádoucím cílem všech úsilí a snah vlasteneckých. Kdo k národnímu vědomí dospěl, toužil sám lásku k drahému jazyku mateřskému tím osvědčiti, že jím spisoval. A nebylo jinak možná. Politického a veřejného života u nás tehda nebylo a vše, čímž jiný vyšší duševní život v národě se značí, bylo cizí, nenárodní. Jen když kniha vyšla bylo znáti, že národ náš ještě neumřel vyššímu životu duševnímu; jen literatura ho chránila před utonutím. Literaturou se vzkřísil náš život, ona byla prvním a po delší čas jediným jeho faktorem.[2])

Ovšem literarně cenného poskytovaly ty knihy tehdejší málo. Relativně pro svou dobu sotva asi desátý díl. A co z toho zůstalo české literatuře, skoro by na prstech spočítal. Ale lze z toho úkazu odhadnouti sílu českého slova v té době a zvýšenou schopnost českého lidu bezprostředně z knihy vnímati poučení a zábavu.[3])

Literarním pracím drahné většiny našich buditelů v dějinách písemnictví českého nutno zajisté vykázati jiná místa, než na Parnassu. Spisovatelé obrozenští jsou jako ecclesia militans, jež s křížem na

---

[1]) Dne 8. listopadu 1818 píše Hankovi: »S Vaším psaním od 3ho září přišel také čistě psaný list bez podpisu, v němž mi neznámý p. dopisovatel rozbytování svých knih obětuje. Račtež jemu říci, že mi jeho žádosti uvoliti nelze (ač bych velmi rád tak horlivému vlastenci se zasloužena učinil i beze všeho zisku), dílem že piaristovo obývání v Brně stálé není, dílem že již skoro všemi obětovanými knihami od P. Vetterle zaopatřen jsem. Nevím, jak těch u liknavých Moravanů se zhostím Onehdy jeden p. farář, vida ty knížky na stole rozložené, zradoval se nad zmáháním se české literatury; slyše ale, že prodejné jsou, hned ten kupec z laciného kraje doložil, že není tak češtiny mocen, aby jim rozuměl. Jiný p. Vrchní vzal loni 10 Vašich pravopisů; až podnes má ten svatý Krispinian (jenž prý z kradených kůží střevíce chudým rozdával) platiti. Rád bych těm pánům svých knížek nádavkem dal, kdyby jenom cizí, mi svěřené, zapravovati ráčili.« Dne 23. února 1820 píše témuž příteli: »Vašich tak líbezných písní na velíně ani jeden exemplář jsem posud neodbyl. Vždyť sám prof. N., jenž právě královsky si stojí, s prostým za vděk vzal.« Čas. Č. Musea 1881: Dopisy kněze Dom. Kynského k Václ. Hankovi. Podává *A. J. Vrťátko.* Srv. též Obzor 1886 č. 6. *Brandl,* Ze hřbitovů brněnských

[2]) Kritická příloha k Národním Listům 1863, str. 1.

[3]) *Laichterova* Literatura česká 19. století, I. str. 456.

bedrách vychází, aby národ vyučovala vlastenectví a národnosti. A jako missionáři v zemích vzdálených učňům svým nejen evangelia, ale někdy též skleněných korálků poskytují, tak i naši spisovatelé-vlastenci především navnazovali čtenářstvo české, udržujíce je při chuti a budíce v něm důvěru, že jazyk český je přístupný všelikým formám.[1])

Literarní činnost národních křisitelův obrací se ovšem hlavně k překladům a zpracováním cizích prací. Je to přirozený postup v době probuzenské, kdy rozhoduje potřeba, nutnost všestranného literního poučení a osvěcování nejširších vrstev lidových, kdy k vlastní samostatné tvorbě literarní z pravidla nedostává se času a sil. Obroditelé naši jeví se hlavně jako popularisatoři, kteří hojně překládají neb upravují povídky, básně, články a spisy náboženské, poučné a pod., skýtajíce vlastních, opravdově cenných prací poskrovnu.

A tento základní rys literarní činnosti buditelské lze sledovati i u Kynského, jehož celá řada na svou dobu zdařilých překladů ze všech téměř oborů písemnictví krásného i vzdělávacího z latiny, řečtiny, frančiny, vlaštiny a němčiny daleko vyniká nad hrstkou celkem bezvýznamných, samostatných plodů jeho. (P. d.)

Jak vzniknul pentateuch?

Referuje prof. Dr. Alois Musil.

V listopadu roku 1895 jsem počal poslouchati přednášky P. J. M. Lagrangea na École biblique v Jerusalemě.

Názory P. Lagrangeovy mně byly skoro úplně novými. Čím více jsem do nich vnikal, tím méně se mně líbily — a výsledek byl, že jsem počátkem roku 1897 biblickou školu dominikánskou v Jerusalemě opustil a odebral se na Université St. Joseph do Bajrûtu, řízenou Otci Tovaryšstva Ježíšova, kterým jsem velikým díkem zavázán.

Názory P. Lagrangeovy kolují dnes v různých spisech a v různých článcích Revue biblique po celém světě. Veškeré spisy P. Lagrangeovy jsou jak od představených řádu dominikánského, tak i od nejvyšších církevních autorit schváleny nebo aspoň trpěny a nabývají čím dále tím více půdy. Zajímavo jest, že skoro k týmž názorům, k nimž dospěl P. Lagrange, dospěl i Fr. de Hummelauer v posledních svazcích monumentalního díla Cursus Sacrae Scripturae.

---

[1]) Kritická příloha k Národním Listům 1864, str. 167.

Zajímavo je to proto, že P. Hummelauer není horkokrevným Francouzem, nýbrž klidným Němcem, že má důkladné filosofické vzdělání, které P. Lagrangeovi, bývalému advokatu, schází, a že je členem nejkonservativnějšího řádu katolického — Tovaryšstva Ježíšova.

Kdyby tak psal Hummelauer jako soukromá osoba v nějakém časopise, nemělo by to takového významu, ale Hummelauer píše jako člen družiny, která pověřena vydáním exegetického díla k celému Písmu sv. píše tudíž jaksi jménem a se souhlasem celého řádu. Píše tak v díle věnovaném sv. Otci a od něho doporučeném — v díle, kterého musí nutně dbáti každý katolický exegeta.

Na ukázku názorů dnes pro nás směrodatných uvádím výsledky Hummelauerova bádání o vzniku pentateuchu čili patera knih Mojžíšových.[1]

Mojžíš napsal Thoru (Deut. 5—11; 28; 29, 1), jak se zřejmě praví 31, 9 a potvrzuje Josue (24, 24. 25); Samuel (1 Král. 10, 25).

K Thoře sepsané od Mojžíše přidal Samuel (1 Král. 10, 25) svůj zákon království, který máme celý v Deut. 12—26, 15; Josue pak k ní přidal (Jos. 24, 25) slova svá, z nichž se snad uchoval zlomek v Deut. 26, 16—27, 26.

Tuto Thoru (od Mojžíše sepsanou rozšířenou spisem Samuelovým našel za krále Josiáše (r. 622) kněz Helkiáš (4 Král. 22—23, 28, srv. 2 Paral. 34—35, 26).

Nejen tato Thora, ale všechny spisy věku Mojžíšova (stol. 15—14.) byly asi za doby Ezdrášovy (stol. 5.) sebrány v jediný pentateuch, kterému se pak počalo říkati „Thora“.

Mnohá stará svědectví srovnaná s mnohými výroky Písma sv. a obzvláště s příběhem Helkiášovým upozorňují, že svaté knihy za doby královské pozbyly z dřívější velké vážnosti, ba že byly vydány mnohému pronásledování.

Deuteronomium, t. j. pátá kniha Mojžíšova se skládá ze tří spisů mosaických, vložených do vypravování Knihy Dvoudílné.

Knihu Dvojdílnou tvoří Exodus, Lev., Numeri (2. 3. 4. Mojž.) a Deut. 1, 3, 31, 14—34, 12.

Vložku tvoří: *a)* Výklad Thory Deut. 1, 6—4, 40.

b) Thora Mojžíšova Deut. 5—11, 28, 1—29, 1.

c) Zpráva o obnovení úmluvy (moabské) Deut. 29, 2—31, 13.

Thora κατ᾽ ἐξοχήν jest pentalog (patero přikázaní) Deut. 6, 1—7, 11.

Tato Thora podobně jako Požehnání a Kletby Deut. 28 je částkou Slov úmluvy Deut. 29, 1.

Kniha Thory, kterou odevzdal Mojžíš kněžím, obsahovala kromě Slov úmluvy též úvod Deut. 5 a výklad Deut. 7, 12—11, 32.

Nejstarší spisy této knihy Thory mohly obsahovati i prvnější Výklad i Zprávu o obnovení úmluvy a zváti se nicméně „Thora“.

Zákony mosaické nebyly naprosto nezměnitelny, připouštěly i doplňky i změny.

Zákon mosaický nebyl zákonem mrtvým, nýbrž živým.

[1] *Fr. de Hummelauer S. J.*, Commentarius in Deuteronomium. Parisiis 1901.

Z péra Mojžíšova nevyšel pentateuch — tak jak ho dnes máme — nýbrž vyrostl z mnohých spisů mosaických.

Tyto spisy nepřišly do rukou sběratelů pentateuchu neporušeny, nýbrž více méně pozměněny, rozházeny i znova složeny.

Text našeho pentateuchu byl po dlouhé a krušné práci znova sestaven — i má býti dle toho vysvětlován.

Spisy věku Mojžíšova byly sebrány v pentateuch buď od Ezdráše nebo vůbec od židů v Babyloně dlících, nebo konečně v některých opisech již před sbořením města.

Tento pentateuch přinesl ještě za živobytí Ezdrášova Manasses k Samaritanům.

Když byly ony rozházené a pozměněné spisy v jediný pentateuch sebrány, přestali proroci živou Thoru vykládati, i stala se mrtvou literou a následkem toho nesnesitelným břemenem židům.

Takto připravována cesta Novému Zákonu a nové úmluvě, kterou měl Messiáš prohlásiti.

Tak píše o vzniku pentateuchu Hummelauer.

Pravím přímo, že mne mnohé, velmi mnohé neuspokojuje, ale je to nový článek v řetěze pokroku katolické exegese.

Nervosa a poesie.

Studie P. H. Martina.[1]) Přeložil Jan Spáčil.

I.

1. Nejhorší z věcí, jež se může přihoditi muži duševní práce, jest viděti se sebou nakládati jako s bláznem, nebo aspoň jako vyšinuvším se z duševní rovnováhy. Tato věc přihází se této doby našim básníkům, mužům to práce duševní, zajisté, ale trochu zvyklým snad věřiti, že bujný rým a jistý počet stop šťastně sestavených, jsou již vším před kritikou a zdravým rozumem jejich současníků. Pravíme-li básníci, nezamýšlíme tím, aby všichni tvůrci veršů byli stavěni pod toto znamení mozkové. Daleko jest nás takové změtení a takové zapomnění našich současných slavných mužů.

Přes vybočení našich Parnassistů, Parnas všecek není ještě proměněn v to, co sousedé naši nazývají lunatic asylum. Známe moudré, kteří píší krásné verše, a nadšence rýmu, kteří zpívají sloky plné rozumu. Stávají se za naší doby vzácnými, tito mistři lyry, jejichž duše se chvěje ve vzduchu citů vznešených a myšlenek vytříbených. Stálý sekretář akademie francouzské zjistil to, ne bez jistého zármutku, ve

---

[1]) Études publiées par des pères de la Compagnie de Jésus. V Paříži 1898. — Srv. *Dr. Emile Laurent,* La poesie décadente devant la science psychiatrique. *F. Paulhan,* Le nouveau mysticisme. *Max Nordau,* Die Entartung und Psycho-Physiologie des Genies and des Talents. *Adolphe Boschot,* La crise poétique. *Vigié Lecoq,* La poésie contemporaine.

své zprávě o bilanci literarní minulého roku (1897). Předmětem soutěže o cenu za dílo básnické, vybrané čtyřiceti členy akademie byla „Salamine". Jistý počet nesmrtelníků si sliboval nepochybně, že roznítí mezi naší mládeží některé z oněch zpěvů, které od r. 1820 do 1829 byly vnukány zápasy Řeků za svobodu.

Od Alexandra Girauda k Lamartineovi a Byronovi kolem Kazimíra Delavignea, Gasparda de Pous, Lemerciera a Mme Tastu, neklidíme tu jen díla mistrovská, však aspoň člověk se cítí uprostřed žně přehojné, kde nescházejí krásné klasy. Avšak tu v téže chvíli, kdy Turek zdupával znova půdu hellenskou, „Salamine" mohla tak málo vznítiti nadšení básnické, že akademii se nevidělo slušným přiřknouti cenu za dílo básnické dílu ze 154 podrobených jejímu úsudku. „Salamine"! pravil pan Gaston Boissier, „to není ani vítězství z nejkrásnějších, jichž bylo kdy dobyto vlastenectvím a svobodou, to je síla poražená intelligencí, te je konec konců zora velkého osudu, první světlo genia, který oslní svět. My jsme doufali ve mnoho vzpomínek, jež toto slavné jméno probouzí; naše očekávání bylo zklamáno."

Sklizeň děl soutěžících na akademii nezdá se ani, že měla méně velké leto, když kolem tohoto díla osamělého bylo jí projíti svazky veršů více či méně drsných. Bylo jich 51 těchto snopů, které pan Boissier dle Plinia nazývá „sklizní roku." Jeden jediný jevil se dosti vydatným, aby vyzískal svému ženci vavřínovou větev. Mimo to, kolik obražení bylo třeba učiniti, protože soudcové nechtěli schváliti všecko, a souhlasiti se zálusky a vrtohlavostmi reformatorů vzezření revolučního!

Stálý sekretář vzal si píli a nám oznámil, aby nějaké básnické výtvory pana Greghia byly cenou odměněny, že nebyla otevřena brána cenakula akademie zásadám školy, jejímž jest zástupcem. Tato škola reformatorů nepraví nic, co se týče strážců mravu literarních. Oni nevidí než nástroj, jímž se spokojili Lamartine, Victor Hugo, Vigny, Musset, Leconte de l'Isle, měli jen touhu po reformě. Mladí nepomýšleli tedy na to. „Oni útočí ustavičně na fakturu veršů, které chtějí podati svižněji, rozmanitěji; potlačují odpočinek hemisticha (poloverší [1]) v alexandrinu, odmítají, aby vázáni byli na alternanci mužských i ženských rýmů, připouštějí průzev, assonanci, dělají verše každé míry a někdy také bez všeliké míry. Někteří odvážlivci chtějí dále: zamilováni jsouce do

[1]) Až přílišně a až k nespravedlnosti rozkřičena byla míra tohoto verše, heroického alexandrinu, vytempovaný krok jeho hemistich, jednotvárné cingilání jeho rýmů, které v nepřerušeně přísném střídání brzy mužsky, brzy žensky se v dvojici druží. Lemcke, známý esthetik německý, praví: »Der stolze, steife Parademarsch des Alexandriners.« David Strauß nazývá alexandrin národním neštěstím Francouzů. Není-liž toto slovo příliš odvážné? Lze nazývati národním neštěstím, čeho národ jako národ ani necítí? Ve Francii, zdá se, snášejí pouto této míry veršové přece jen snáze. Ode dvou set let obtíženo jest jím nejen divadlo francouzské, nýbrž veškerá poesie. Byla by se stala lepší bez alexandrinu? To se přece jen nedá tvrditi. Pokusu zbaviti se tohoto tyrana neschází ostatně nikterak, dnešní doby méně než kdykoliv. Již Viktor Hugo honosil se, že »zmetka« či »pískle« alexandrin jak náleží z kloubů vymknul: »J'ai disloqué ce grand niais d'alexandrin.« A verš tento sám jest příkladem protiklassického výtvaru, nad nímž by se Boileau byl zděsil: hemistichon padá po slově »grand«, odetíná totiž přívlastek od podstatného jména, hřeší tudíž proti třikráte svatému pravidlu, že metrická přerývka současně padnouti

harmonie. mučí jazyk, aby vynašli výrazy co nejbarvitější, názvy co nejzvučnější... Ačkoli jen verš jejich lichotí uchu, oni se potěší snadno, že nepronášejí nic, co by mělo ducha. Činí v tom onen druh plané hudby, která suggeruje dojmy, ačkoliv nevyjádřuje ideí.“ Ejhle, tato nová poetika, kterou staví pan Boissier právem na pranýř. To, co nevadí akademii cenou odměniti pana Gregha, stále mu ukazujíc, že rovněž jako polovice ceny Archonta Desperousa, kterou mu připisují, není zasloužena v jeho „Maison de l'Enfance“, než jen vybudováním tradicionalním a nikoliv cizozemskými hračkami, vkusu příliš moderního.

Toto zvláštní souhvězdí básníků, kteří se nazývají hydropathy, parnassisty, dekadenty či symbolisty — na tom málo záleží — stalo se směšným tolika nesrovnalostmi s rozumem obecným, že přivábilo pozornost našich psychologů. Jest věru pravda, že psychiatrie rozšiřuje hranice svého panství a utkává se bezmála všude se hmotou po therapeuticku v mozcích našich současníků. Mezi zrůdnými vyššími a zrůdnými nižšími nenajde se brzy ani místečko pro družinu ještě četnou těchto lidiček, kteří nečiní nároku na genia, ale necítí se již více, že se obětovali hlupství.

Ať jest jakkoliv mnoho v tom výtržností a zasahování vědy smělé až do střeštěnosti, třeba rozpoznati, že naši dekadenti jí upravují krásné pole pro observaci a neprohlašují její diagnostiku za nesprávnou.

2. Básníci jsou jak se praví lidmi popudlivými: „Genus irritabile vatum.“ (Horác: Epistolae II. 2. 102. pozn. překl.) Mluví volně o nadšení, které se zmocňuje jejich bytosti, o opojení, které je uchvacuje, o nymfách, dryadách, satyrech a faunech, kteří zalidňují břehy Permessu, a o nichž ani človíček, stojící mimo ně, nemá jasného ponětí. Jejich agitace, ujišťují s Ovidem přichází od jakéhosi boha, jenž je poctívá svou důvěrnou přítomností. „Est deus in nobis, agitante calescimus illo.“

Však když si nějaký „nezasvécený“ dovolí poněkud více se usmáti nad potěšením jejich, nad tímto vytržením, a když u některých je shledá býti sousedkou skutečného šílenství, tu harmonická družina se pustí do nevěřícího. Potírá jej pomluvami nebo dokonce i potupami. Rovněž aby nás bohové chránili přílišného přehánění naší myšlenky! My se nechceme domýšleti, že básníci jsou blázni. Spokojíme se říci s vědou psychiatrickou, že se jim více méně podobají a že

musí s pausou smyslovou. Hugo, Musset, Gautier psali takové verše po stech. »Enjambement« (přechod myšlenky z verše do verše), tento odpor rýmu proti smyslu, živlu rythmického proti syntaktickému, jest jim zrovna poetickou krásou a oni se smějí zákazu průzevu, dle něhož by se prý ve francouzské básni nesměla říci ani slova: »tu aimes«. Novodobí básníci pouštějí se ještě dále. I samo théâtre libre dalo alexandrinu co proto a může se chlubiti, že prorazilo cestu volnější, téměř nevázané prosodii. Nejvíce může tu pomoci a zlepšiti přednáška. Lze pochopiti, že jest se jí především říditi dle smyslu. Klassik, který zmíněný verš Hugův klassicky zadeklamuje, totiž s odpočinkem uprostřed — J'ai disloqué ce grand | niais alexandrin — mluví prostě nesmysl. Rythmická kommata, ovšem sotva slyšitelná, lze položiti jen po »disloqué« a po »niais«. Je to tedy alexandrin trojdílný, něco netvorného po názoru klassickém. I tento tuhý verš nabude tímto způsobem živějšího vyčlenění. Živosti našeho dramatického verše s jeho pošinutelnou caesurou nedosáhne ovšem nikdy, ale sejde konec konců, jako ve všech těchto věcech na umění přednášečově. *Překl.*

v tomto „fin de siècle“ jsou jejich mozky vyšinuty z rovnováhy, to, v což víru utvrzují zjevné jejich verše i jejich řeč nevázaná. Lombroso nazývá tuto odrudu lidstva literarního „mattoidy“. Víme, co se chce říci vlašským slovem matto. Třeba-li v tom věřiti náčelníku školy lombrosské, tvoří prý tyto mattoidy zprostředkující kruh mezi blázny genialními, lidmi zdravými, a těmi, kteří se vlastně blázny nazývají. Oni nosí cosi jako livrej muže genialního se spodkem muže obyčejného. Bohu díky neschází znamení a o označení tohoto druhu zjevu lidského jest nadbytečně postaráno povahami rozeznávacími. Víme, že anthropologové nazývají jedno somatiky a druhé intellektualními. První jsou přivázáni k tělu, to jsou nesouměrnosti, nepravidelnosti, nesymetrickosti, zárazy rozvoje, které vyvstávají na pouhý pohled, nebo pátráním anatomickým. Druhé nejsou v tom věcnější, aby byly méně viditelny oku. Přenášejí se ve slovo, v posuněk, v to, co se napíše, a jsou všecky majetkem veřejnosti. Nám se nejedná, abychom se zde zabývali příznaky somatickými. My nebudeme měřiti ani lebku, ani ucho, ani nos našich básníků dekadentních, však budeme studovati jich verše, přirozený ráz jejich intellektualní rovnováhy. To není než anatomická a fysiologická studie těchto divopsalů („graphomanes“), jež nemá od čeho by nás zdržela a odvrátila. Jistý časopis uznal za dobré, že zasvětil své číslo galerii básníků menších škol dekadentských. Dr. Emil Laurent vyslechnuv tyto různé hlasy, převedl své dojmy na stránku, která zasluhuje, aby byla uvedena, nebo rozebrána.[1]) „Kdybychom potlačili jmena, napsal, kdybychom se omezili, abychom vyzkoušeli šat a držení těla, toto album by se lišilo málo od alba od svaté Anny.[2]) Je to totéž vyšetření pos, táž ustaranost vzezření. Zaznamenejte si ještě, jak často užívají monoklu, pravdě nepodobnou úpravu vlasů a někdy vousu, výstřední píli nebo nedbalost neméně výstřední a předem uváženou u vlasů.

Člověk cítí, že všichni tito lidé chtěli se učiniti hlavou, doufajíce, že i při nedostatku nadání se přece vtisknou pozornosti současníků. „Ejhle, pro oděv a pro posu. To jest masopust v každém ročním počasí. Figury nečiní ani dosť malou protivu k souladu forem. Zde vizte jednoho, jenž nemá čela, druhý zachvácen vyhlášeným prognatismem, tři druzí stiženi zjevnou nesouměrností tváře. Zkoumáme-li tuto stránku, řekli bychom, že je to galerie lidí, kteří mají huby napříč. Vizte tyto hlavy plagiokefalů, oxykefalů, akrokefalů, tyto nosy znetvořené nebo zkroucené, tyto tváře holé a nesouměrné, tyto široké uši jako ucha od hrnců, špatně obroubená, ty neobyčejně velké kosti jařmové, ty čelisti tupé a prognatní. Pozorujte tohoto s jeho bradou jako galoš a jeho tenký pysk jako ostří nože a tohoto druhého s jeho tváří zblblou od alkoholismu a oči hallucinující tímto, a opičí figuru těch dvou druhých.“

Galerii podobizen, vidíme to, neschází pohledů malebných a Dr. Laurent nešetří ve svém esthetickém oceňování marnivosti osob.

---

[1]) Str. 120 uvedeného díla.
[2]) Ústav pro choromyslné. *Překl.*

které před obecenstvem se „staví“. Poněvadž se jeví krásnými jako tuto, budeme míti špatného vkusu dosti, abychom jim rozřešili spor o věci, která jest úplně jejich. (P. d.)

Nová díla.

Les principes ou essai sur le problème des destinées de l'homme, par M. l'abbé *P. Frémont.* Chez Bloud et Barral, 4, rue Madame, Paris. Sv. II. a III.

Abbé Frémont pokračuje tu ve svém výkladě problemu lidského osudu. Jest nutno člověku, aby znal svůj cíl a mohl tak dáti své činnosti rozumnou a opravdovou orientaci? Jest nade všemi částečnými cíli, které nám ukazuje hierarchické rozdělování socialních funkcí, nějaký obecný cíl, jímž by se společnost a vlády měly zaměstnávati? Musíme voliti mezi řešeními, tak často kontradiktorickými, které jsou nám dnes podávány materialismem, positivismem, hegelovským a renanovským pantheismem, protikřesťanským racionalismem, protestantismem a katolicismem? Abbé Frémont v I. svazku dokázal proti negacím a pochybnostem positivismu transcendentní důležitost problemu našeho osudu, a sice s trojího stanoviska: individualního, rodinného a socialního; na to v dalších svazcích pokusil se podati přehled názorů, které geniové všech dob měli o tomto vážném problemu. Z této zajímavé ankety vyplývá tolik, že je to idea našeho cíle, která modifikuje naši řeč, náš soud, naše činy, zkrátka náš celý život. Odchylné názory se stanoviska politického nebo socialního vznikají z různých mínění, které každý z nás za své přijal o tomto velikém problemu. Spencer ve svých „First Principles“ a Comte ve svých „Leçons de philosophie positive“ pokusili se obhájiti a ospravedlniti materialistickou thesi. Dílo Frémontovo bude katolickým vyvrácením těchto dvou děl. Ačkoliv je dogma neměnitelné, je přece nutno, aby se v různých periodách historie prokázal jeho neustálý souhlas s pokrokem lidského ducha. Sv. Tomáš to učinil — a sice obdivuhodně — pro své století. Že jeho „Summa“ má své mezery a nedostatky, nikdo o tom nepochybuje, ale nikdo se tomu též nediví. Za to veliký učitel není zodpověden. Fysiko-chemické vědy byly v době, kdy žil, ještě v zárodku. Koperník, Galilei, Kepler, Lavoisier, Laplace, Berthelot, Cuvier atd. ještě nevylákali přírodě onéch zázračných tajemství, která dnes my známe. A tehdejší psychologie také neznala výsledků moderní psychologie. Theologové středověku — kdybychom již psychologii nechali stranou — použili a využili, a to dokonale fysikalných vědomostí své doby. Více učiniti nemohli. Souhlas vědy a víry jest bytnou thesí katolické theologie, a to již od samého počátku Církve. Sabatier činí jí proto nepravdivou a neoprávněnou výtku, píše-li: „Protiva, kterou scholastika na jisto postavila mezi vírou

a vědou, není tak irréligieuse qu'irrationelle a jednou z největších příčin smrti theologie v Církvi a triumfu nevěry ve světě."

Abbé Frémont chce doplniti tyto mezery a dáti tak katolickému i nekatolickému světu v pravdě vědecký výklad křesťanského dogmatu. Dílo Frémontovo jest ovocem 27letého studia a bude míti 14 svazků. Doufejme, píše Carchet, že jeho dílo bude jakousi „Summou theologickou", doplněnou a zmlazenou v nepřesných detailech a uvedenou v dokonalou harmonii s pokrokem experimentalních věd. Kamenem k budoucí velikolepé synthesi křesťanské myšlenky a moderní vědy, ke stavbě nové Summy, která uspokojí lidského ducha zase na několik století, bude jistě.

Les limites de la Biologie, par *J. Grasset,* professeur à la faculté de Médicine de Montpellier. Paris, Félix Alcan. Cena 2 fr. 50 c.

Biologie, nebo věda o životě a živých bytostech, učinila v posledním století takový pokrok, že se stala pro mnohé duchy universalní vědou, jediným způsobem poznání, které můžeme míti. Professor Grasset pokouší se ve svém spisku vystoupiti proti biologickému monismu, nynější to formě monismu positivistického. Snaží se dokázati, že biologie není vědou universalní a jedinou, že biologické pojetí a hledisko nejsou jediné způsoby myšlení a vědění, že biologie má meze, které ji oddělují od jiných věd a od jiných druhů poznání, jako jsou fysikochemie, moralka, psychologie, esthetika, sociologie, mathematika, metafysika a náboženství. Grasset chce dokázati, že tyto různé způsoby mohou koexistovati, aniž by si odporovaly. Každý má svůj předmět a svůj obor. Nec ancilla, nec domina může býti heslem každé z těchto věd, biologie stejně jako všech ostatních; každé jest možno říci: „Nepokoušejte se vyjíti ze svých přirozených hranic a váš obor bude respektován, nezasahujte v práva jiných a nebudete napadány. Suum cuique."

Dílu samému vytýká se citelný nedostatek filosofie, což ostatně i autor sám doznal, když napsal v předmluvě, že není „professionel de la philosophie." Autor filosoficky vzdělaný, jak ve svém referatě píše abbé Denis, chtěje určiti meze biologie, byl by začal historickou kapitolou, která by ukázala genesi oněch vědeckých theorií, které chtějí nahraditi metafysiku. Aug. Comte byl prvý, který připustil, že všechny vědy se zhustily v sociologii a sociologie v biologii. U Comtea bezprostředně konstatovaná fakta mají přednost před rozumem, který jim je podřízen. Nuže, poněvadž veškery positivní a experimentalní vědy se ustavily pod panstvím a vlivem tří kategorií, jichž rozumové nedostatečnosti Comte a jeho nástupci nepochopili, bylo zcela přirozeno, že tyto kategorie — prostoru, času a kvantity — považované za jediná pravidla vědecké konstrukce, zavřely bránu ku vší transcendentní metafysice. Kapitolou totiž o „poznání" měl Grasset započíti svou práci. Pak s tohoto stanoviska měl dále vykonati klassifikaci věd. Konečně byl by rozlišil a charakterisoval vědy čistě fenomenalní, které nemají jiných závěrů mimo závěry zkušenosti, a tak byly by se monismus, evolucionismus a materialismus zjevily jako filosofie, které se rozvinuly

mimo a v soutěži se zákonitou vědou rozumu. Tyto monistické soustavy mají jen jednu chybu, a sice tu, že všechny nejsou ničím jiným nežli zasahováním pozorovací vědy do metafysiky. Monismus, vycházející z jednoty sil a stavějící na homogenitě hmoty a ducha, je zcela prostě konstrukcí, jejíž kategorie jednoty jediná je zaručena. Nuže tato kategorie nemá více práva než kategorie kvality a nekonečna. A to je právě to, čím všechny animistické theorie, jež Grasset četně cituje, zasahují materialistický monismus. Život, duch, duše, spermatozoid nepohlcují se v čisté hmotě. Na ně můžeme zcela dobře aplikovati kategorie prostoru, času a kvantity; ano ony je překračují a nedovolují, abychom je redukovali na pouhé jevy, jichž idea příčiny a substance by byla vyloučena a odstraněna. Veškera kritika materialistického monismu je shrnuta v těchto několika poznámkách.

La problème des causes finales, par *Sully-Prudhomme,* de l'Academie française, et Ch. Richet, professeur à l'Université de Paris. Paris, Félix Alcan. Cena 2 fr. 50 c.

Tato kniha byla vyvolána článkem Richetovým v Revue Scientifique, a sice: L'Effort vers la vie et la théorie des causes finales. Sully-Prudhomme odpověděl na něj řadou listů, v nichž problem byl uvažován s různých hledisek. Tituly listů jsou tyto: L'Esprit scientifique, l'Anthropomorphisme, le Darvinisme, la Methode expérimentale, Critique du concept finaliste et des ses applications à la science, le libre arbitre devant la science positive. Spis je zakončen konklusí Richetovou, doplněnou komentářem a poslední konklusí Sully-Prudhommovou. Z referatu v Ann. de Ph. Chr. vyjímáme tolik o tomto spisu: Tato výměna názorů poety a učence o otázkách tolik diskutovaných vyvolá zvědavost publika, ale v míře větší zájem filosofův a vědců. Význačno jest, že problem účelných příčin po nějakou dobu zanedbávaný přichází v tomto dialogu dvou vynikajících duchů zase poněkud k platnosti. To, co kompromitovalo účelné příčiny, byla úzkost výlučně metafysického hlediska. Paul Janet dokázal již, že v jistých positivních vědách — na př. v astronomii — causa finalis se jeví nepopěrně; Claude Bernard to učinil zase pro organickou biologii. Je zřejmo, že causa finalis podstoupila a prodělala svou kritiku a zakusila i svého zlehčení a snížení, které ovšem přirozeně vyplývalo z převahy experimentalního ducha a názoru: její existence nedokazuje nic a nepomáhá v ničem. Dnes to, co tvoří vědecký realismus, objektivní pravdu, jsou fakta, jevy, podmínky, a ne příčiny, nebo substance v metafysickém smyslu. A právě od principů kausality a substanciality závisí metafysická účelnost. Positivní věda dnes nekráčí již dle demonstrativního, dialektického plánu. Celá otázka tedy je tu mezi těmi, kteří připouštějí, a těmi, kteří popírají účelnost. V. Lankaš.

ThC. Jan Pauly: **Právní rádce pro duchovní správu.** (O.)

Str. 162. O soudní moci církve mělo býti zevrubněji pojednáno, když už se vůbec do »Pr. r.« co o ní přijalo.

Str. 164. Vytrvati je při stejné terminologii. V § 3. je »výměr«, co na následujících stránkách jmenuje se »rozsudek« nebo »nález«.

Str. 165. Výjimka α) měla doložena býti spolu § 2 zákona ze dne 20. května 1874 ř. z. č. 68. Zákon z roku 1868. jest míněn ovšem ř. z. č. 49.

Str. 165. Ve výjimce β) má min. výměr č. 9842, nikoli 9482; a cís. nařízení jest v ř. z. č. 96, nikoli 9.

Str. 165. Ve výjimce γ) mělo se připsati ř. z. č. 50.

Str. 166. Na předposledním řádku odstavce *a)* má po slovech »tak že je« býti vsunuto »ode státu«.

Str. 167. Místo »Vrchnímu« a »Témuž vrchnímu« budiž napsáno »představenému« a »Témuž představenému«.

Str. 168. Z počátku se praví: »Poněvadž zevrubné pojednání o této věci spadá v obor kanonického práva, připomínáme na tomto místě jenom . . .«, jakoby už něco v »Pr. r.« bylo podáno zevrubně. Připustí-li »Právní rádce« pro své čtenáře potřebu knihy »kanonického práva« a na jiných místech potřebu knihu »pastýřského bohosloví«, mnohé z předcházejících i z následujících věcí nebylo ani třeba v »Pr. r.« uveřejňovati, jelikož se jich podrobněji dočte ve jmenovaných knihách. Vyňal-li však »Pr. r.« na tomto místě něco z kanonického práva, měl to vyňati správně (ve právu, kde platí: De internis non iudicat praetor«, nebylo vytýkati, že apostasie, má-li býti potrestána exkommunikací, má býti interna) a aspoň nejdůležitější věci. Kde však je zmínka o zapovězených knihách, o rekursu ad forum saeculare, o klausuře, o svatokupectví a j.?

Str. 170. Místo: »Církev je mocí souverainí« zajisté jest lépe psáti: »Církev je společnost souverenní.«

Str. 172. K čemu poznámka: »Benedikci (chrámu Páně) obyčejně vykoná s povolením biskupa okresní vikář«?

Str. 173. K čemu věta: »Portatilia světí každý biskup ve své residenci«? Vždyť se ani na pravdě nezakládá.

Str. 174. Jak odůvodní »Pr. r.« poznámku, že kříže atd. svěcení nepotřebují?

Str. 174. Poznámka o delegaci děkanů ku svěcení křížův atd. a o »udílení« benedikce monstranci a ciboriu jest nesprávna.

Str. 174. O křížové cestě očekávalo by se v »Pr. r.« důkladnější poučení.

Str. 175. nn. Stať o církevních stavbách, věcech a místech služebníků chrámových (§ 6. nn., § 17.) je tak nepřehledná, namnoze nesprávná, kusá a nepraktická, že ji třeba zcela znova zpracovati. K tomu ovšem není místa v posudku.

Str. 202. Na posledním řádku § 19. místo »darovanému« třeba napsati »obdarovanému«.

Str. 204. V definici kodicilu chybí slovo »toliko« za »sobě«.

Str. 204. V definici odkazu chybí po slově »byť« omezení »co do ceny«.

Str. 209. odst. *c)* Bylo třeba citovati § 159. tohoto patentu.

Str. 209. Paragraf 23. se mohl vůbec více rozšířiti, jakož je v praxi potřeba.

Str. 210. Pravidla o intestátu kněží se stanoviska státního mohla býti zevrubněji uvedena; též bylo o právní kompetenci v této příčině hlavních věcí si povšimnouti

Str. 213. V odstavci *D)* nedbáno Moravy. Bylo také třeba podotknouti, že se za nadační hotovosti smí kupovati jen papíry s pupilarní jistotou.

Str. 214—217. Naprosto nedbáno Moravy.

Str. 217. Poznámka 4. měla se doložiti.

Str. 218. Státní dlužní úpisy uváděti jest ovšem podle běžné ceny, ale třeba připojiti, která se za ně platí (peníze), nikoli, která se požaduje (zboží). (Srv. *Tair*, Poplatky a kolky, v Praze 1896, str. 67.)

Str 218. Není pravda, že § 51. zákona ze dne 9. února 1830 ř. z č. 50 stanoví, jakoby měly státní dlužní úpisy při mešní nadaci založené poslední vůlí pro vyměření poplatku uvedeny býti podle běžné ceny (kursu) v den úmrtí zakladatelova, a při ustanovení mezi živými v den schválení návrhu nadace; paragraf tento vůbec neurčuje dne, nýbrž předpokládá určený už den a stanoví toliko, že se nemá za základ bráti jmenovitá, nýbrž běžná cena jinak již určeného dne. Ostatek není správno, že při ustanovení mezi živými rozhoduje den schválení návrhu nadační listiny, nýbrž je správno a zajisté i mnohem výhodnější, aby se za základ vzal kurs dne potvrzení stejnopisů nadační listiny.

Str. 223. 14. řádek zdola: místo kostelní nadání — církevní nadání; rovněž tak na str. 224. 2. řádek zdola.

Str. 226. Rozhodnutí S. Congr. Conc. o redukci starých nadací na podíly cynosurné platí asi jen pro Čechy a mělo se citovati.

Str. 227. Proč je štolový patent tak rozkouskován (na str 227 - 230. a zase 287 nn.)?

Str. 230. O sbírkách mimo kostel (odst 2.) se mohla citovati nařízení ministerstva vnitra ze dne 19. ledna 1853 ř. z. č. 10 a ze dne 13. června 1857 č. 4182 a odpor mezi odst. 3. a 5. mohl býti větší přesností a zevrubností zamezen. Zajisté nikdo o tom nepochybuje, že o ofěrách při křtu atd. neplatí už dvorní dekret z roku 1785, nýbrž spíše čl. XV. základního státního zákona ze dne 21. prosince 1867 ř. z. č. 142, dle něhož vnitřní záležitosti církve také církev naše pořádá si sama.

Str. 231. Na Moravě sotva kdo by porozuměl jménu zádušník místo kostelní hospodář.

Str. 232. Podle § 15. účetní instrukce, zavedené nejvyšším rozhodnutím ze dne 3. října 1858, má míti jeden klíč kostelní pokladny farář, druhé dva mají býti rozděleny kostelním hospodářům, nikoli patronovi.

Str. 232. nn. V §§ 30—32. nedbáno Moravy.

Str. 237. Poznámka 6. o výdajích pro bohoslužbu nesrovnává se s § 36. zákona ze dne 7. května 1874 ř. z. č. 50 a se zákonem ze dne 31 prosince 1894 ř. z č. 7 ex 1895.

Str. 239 »Účty sestavuje zádušní účetní a podpisuje..« je zajisté logičtější nežli: »Účty podpisuje patronatní komisař... a sestavuje...«

Str. 239. Dobře je zachovati jednotnost terminův a neměniti jich (úkonečný výtah i úhrnný výpis).

Str. 239. Ve příslušném formuláři nedbáno toho, co na této stránce se praví o »poznámce«.

Str 239. nn. Moravy vůbec nedbáno.

Str 241. Paragraf 235. mohl býti zevrubnější, jak již jsme nahoře (ku str. 175) poznamenali a mělo se dbáti zákona ze dne 31 prosince 1894 ř. z. č. 7 ex 1895.

Str. 245. Poznámky o »dovolení« ku pronájmu zádušních pozemků nejsou dosti přesny, protože neliší návrhu nájemné smlouvy od nájemné smlouvy.

Str. 246. Místo form. č. 97 má býti č. 122 *b)*.

V § 38. nedbáno Moravy.

Str. 246. Citat: »Zákon ze dne 7. května 1874 č. 51« je nesprávný; měl se asi uvésti § 51. zákona ze dne 7. května 1874 ř. z. č. 50.

Str. 247. Ve knize z roku 1902 třeba už dbáti nové, metrické váhy.

Str. 248. Zdali se to, co napsáno v odstavci 11. srovnává s poznámkou 2. na str. 269 »Pr. r.«, posud laskavý čtenář sám vzhledem na nález nejv. správního dvoru ze dne 3. dubna 1889 č. 1283.

Str. 249. Odst. 2. »Majetníkem obročního jmění ..« měl dbáti toho, co pověděno na prvních řádcích str. 171.

Str. 252. Poznámka 6. mohla jako nepraktická už podruhé býti vynechána. Srv. naši poznámku ku str. 65.

Str. 254. V § 5. měly se přesně rozlišovati nadační mše od dotačních.

St. 256. Na posledním řádku místo: »dle § 10. t. ner. a« mělo asi býti: »dle § 10. t. z. a ne«.

Str. 257. Poznámkou 2. se stanoví za pravidlo předpisy, které jsou snad dány ministerstvem v jednotlivých případech. Pravidlem přece pro administratory není předkládati fassi k žádosti za remuneraci dvojité duchovní správy.

Str. 259. pozn. 9. Citovaný tu výměr nejv. správního dvoru marně jsme hledali v Budwinského sbírce. Data však jsou výměru říšského soudu. Ale říšský soud rozhodl o jiné věci, než která se čtenáři poznámkou touto podává: rozhodl totiž, že odpočinné samostatného duchovního správce přináleží knězi jenom, když poslední jeho štace byla systemisované místo samostatného duchovního správce.

Str. 259. § 14. Nejpraktičtější jest přidržovati se znění českého textu ř. z.

Str. 262. Co se praví v poznámce 3., nesrovnává se s nařízením ministerstva kultu a vyučování ze dne 16. listopadu 1898 ř. z. č. 205. V čas-li podána fasse, poukáže se doplněk ode dne nastoupení kněze; opozdí-li se fasse, poukáže se doplněk ode dne podání fasse.

Str. 269 v poznámce 1. místo morálním je správně rurálním.

Str. 269. Nález nejv spr. dv. citovaný v pozn. 3. je z roku 1888, nikoli 1885.

Str. 272. K citovanému patentu o výlučném právu faráře na štolu mohly se citovati ještě dvorní dekrety ze dnů 24. září 1785 (odst. 2.) a 21. ledna 1788.

Str. 273. Nařízení na předposledním řádku uvedené je ze dne 19., nikoli 16. června.

Str. 275. V diecesi brněnské není děkanství lednické, nýbrž letovské.

Str. 276. Na Moravě se čítá za mši náboženské matice 42 haléřů.

Str. 278. V poznámce nedbáno Moravy.

Str. 278. Proč vynechán konec § 8.: »Die hierüber erfließende Ministerialentscheidung ist dem Rekurrenten im Wege der politischen Bezirksbehörde zuzustellen und gleichzeitig dem Ordinariate eine Abschrift derselben zuzumitteln« a proč § 9., jehožto použití po posledním sčítání lidu některé faráře velmi nemile překvapilo a jenž zní: »Die Überprüfung, beziehungsweise Abänderung des Richtigstellungserkenntnisses von Amtswegen kann jederzeit stattfinden«?

Str. 281. poznámka 3. Administrator nemá podle § 12. kongruového zákona práva na remuneraci za dvojitou duchovní správu, nýbrž jenom samostatný duchovní správce. Ovšem že dosud ani administrator, když správně zažádal, aby mu povolena byla, zajisté nebyl odmrštěn.

Str. 284. Bylo-li odstavce 7. třeba, nechť posoudí laskavý čtenář.

Str. 285. Co se praví v odstavci *b)*, není ještě takto rozhodnuto.

Str. 285. Citovaný nález správního dvoru je z 5., nikoli 6. července. Ostatek je tento odstavec nesrozumitelný, poněvadž se liší daň z příjmův od daně osobní, kdežto zákon zná daň důchodkovou a osobní daň z příjmu.

Str. 291. Štolové patenty se mohly uvésti v plném znění netoliko z doby císařovny Marie Teresie, nýbrž i dodatky z doby císaře Josefa II.

Na str. 312 n. mělo býti dbáno zákona ze dne 31. prosince 1894 ř. z. č. 7 ex 1895.

Str. 325. Nedbáno Moravy.

Str. 330. § 52. Raději měl býti uveřejněn celý zákon.

Str. 331. řádek 22. shora místo 40.000 K má býti 20.000 K a na následujícím řádku místo 5000 K má býti 10 000 K.

Str. 342. Z počátku § 57 nedbáno Moravy.

Str. 343. Provisorní instrukce pro finanční prokuraturu mohla se uveřejniti celá.

Str. 344. Na Moravě do matice náboženské plyne také příspěvek uložený kostelům císařským patentem ze dne 9. května 1778 (Seelsorgskassabeitrag); nyní ročně 3175 K (brněnská diecese 1543 K, olomoucká arcidiecese 1632 K).

Str. 345. Opakovati třeba, že se tu měl citovati úplně § 8. zákona ze dne 25. května 1868 ř. z. č. 48.

Str. 345. Definice »církevního obročí« jest nejasna. Jasnější je: Církevní obročí v širším slova smyslu je stálý důchod ze jmění církevního s církevním úřadem autoritou církevní spojený.

Str. 345. Výměry druhův obročí jsou nejasna.

Str. 345. Místo: »patron obsazuje beneficium« raději »patron presentuje na beneficium.«

Str. 347. §§ 61. a 62. bylo buďto důkladněji probrati nebo vynechati a odkázati na knihu církevního práva.

Str. 349. nn. Nedbáno Moravy.

Str. 350. V odstavci 5. se mate konkurs generalní se specialním.

K čemu ve »Pr. r.« odstavec poslední na str. 352?

K čemu zase na str. 353. věty: »Stáří a důstojnost nemá býti vzhledem ke kvalifikaci rozhodujícím, když jinak kandidáti mladší neb důstojnosti nižší jsou způsobilejšími« a věta o kanonikátech?

Str. 354. Biskup jako biskup nepresentuje na obročí ve své diecesi, nýbrž uděluje (confert) obročí a úmysl, komu je chce uděliti, »oznamuje« zeměpanskému úřadu na základě koncesse sv. Stolice učiněné dne 5. listopadu 1855 císaři a králi našemu.

Str. 357. Praví-li se, že instalace se má díti v neděli nebo v zasvěcený svátek, měla se citovati o tom nařízení.

Str. 357. Na Moravě podle provincialní agendy při instalaci podává klíče chrámové faráři biskupský komisař, nikoli patronátní zástupce.

Str. 358. Třetí odstavec o směně beneficií jest nepřesný.

Str. 359. Ve druhém odstavci mělo se vytknouti, že patronátního práva mohou nabývati jenom křesťané. V odstavci *a)* mělo býti přesněji řečeno, že patronát církevní je, který přináleží osobě církevní proto, že jest osobou církevní, a v odstavci γ zase mělo se poznamenati, že soukromým jest patronát i když přináleží osobě církevní, ale ne proto, že jest osobou církevní.

Str. 360. Právo sustentační přináleží patronovi jenom, když jeho předkové beneficium založili (ne tedy, když panství po založení beneficia koupili).

Ius osculi (s. evangelii) bylo pominuto.

Str. 361. Mísí se manželství vůbec s manželstvím křesťanským.

Str. 362. Matrimonium mixtum je špatně definováno křesťané různého vyznání, m. civile nedosti přesně

Str. 365. K čemu v § 4. odstavec *b)*, když beztoho jde o zásnubu neplatnou?

Str. 368. Odstavec první srovnej s příslušným formulářem.

Str. 368. V odstavci *a)* třeba poznamenati N N pro jméno nezletilého snoubence. Na řádku 3. místo »manželku« raději »rodinu«.

Str. 369 Zemře-li otec dříve nežli se uzavře sňatek, ku kterému dítku neplnoletému svolení písemně dal, netřeba nového svolení. Vždyť průkaz lze přiložiti k aktům.

Str. 370. Mohlo se stručněji a jasněji sestaviti.

Vůbec by bylo lépe otisknouti §§ 50. a 61. branného zákona ze dne 11. dubna 1889 ř. z. č. 41 i s příslušnými paragrafy nařízení ministerských sem náležejících.

Str. 375. V odstavci III. *a)* místo »2 roky pro ty, kteří...« raději »2 roky, byli-li...« a *b)* rovněž tak.

Str. 375. nn. Nedbáno Moravy.

Str. 377. Třeba-li čtenáři »Pr. r.« knihy pastýřského bohosloví, mohlo se o mnohém v »Pr. r.« pomlčeti, zvláště když se čtenář »Pr. r.« odkazuje také na knihu církevního práva, ve které zajisté i o manželských záležitostech jest důkladněji pojednáno.

Str. 380. V odstavci 8. místo »copula legitima« raději »licita«.

Str. 387. Místo form. 178 čti form. 179.

Str. 389. Odstavec 8. by jednodušeji a jasněji zněl takto: Muž si může postupně vzíti za manželky vdovy po zemřelých bratrech, kteří s ním nebyli příbuzni.

Str. 390. Co do žádosti o dispense manželské pro žadatele z různých diecesí platí v Předlitavsku pravidlo, že se žádá souhlas od ordinariatu žadatele jen při stupních II. a I. jednoduchých nebo spolu smíšených.

Str. 392. nn. Apoštolská dataria vydala r. 1902 o důvodech kanonických předpisy: Praxis Apostolicarum dispensationum, Roma, ex Typographia Augustiniana. Této třeba dbáti a podle ní také »Pr. r.« upraviti.

Str. 394. Jen do 25. června 1885 bylo třeba poznamenávati důvod copulae incestuosae.

Str. 394 Není správno, že lžimanželé, kteří mala fide uzavřeli neplatné manželství, nemohou se státi účastni dispense apoštolské Stolice

Str. 395. K Poenitentiarii se posílají také žádosti chudých o prominutí veřejných překážek.

Str. 396. Poznámka, že kněz, objeví-li politickou překážku in confessionali, má zažádati tectis nominibus o dispensi politickou, je nesprávna, pokud se týká známosti o překážce jenom ex confessionali: vždyť de internis non iudicat praetor! Poznámka tato také neprávem se odvolává na § 84. obč. zákona. Dobře by bylo upozorniti na význam § 87.

Str. 397. V odstavci *f)* »poněkud« raději budiž vynecháno.

Str. 397. n. Co do »copula incestuosa« srovnej naši poznámku ke str. 394.

Str. 399. Znova se poznamenává, že Poenitentiaria chudým uděluje také dispense pro foro externo.

Str. 401. Místo »multum exemplum« má býti »nullum exemplum«.

Str. 407. Poznámka ad *c)* budiž vynechána nebo zmírněna.

Str. 407. Někdy se může snoubencům poraditi, aby pobyt svůj prodloužili na 6 neděl.

Str. 408. poznámka 1. K § 74. měl býti poznamenán »obč. z.«

Str. 410. Děkanům připisuje se právo dispensovati od prohlášení, kterého nemají.

Str. 410. Není správno, že by, když snoubenci jsou ze dvou diecesí, stačila dispense prohlášek pouze od ordinariatu nevěsty

Str. 419. řádek 4. shora. Zákon tam citovaný je z r. 1872, nikoli z r. 1873.

Str. 419. Fakulta v posledním odstavci naznačená měla se citovati zevrubně, totiž reskriptem S. Inquisitionis Congregationis ze dne 20. února 1888 a neměla býti pominuta důležitá okolnost, že fakulta tato byla udělena »dispensandi super impedimentis publicis matrimonium dirimentibus cum iis, qui iuxta civiles leges sunt conjuncti aut alias in concubinatu vivunt.«

Mělo také býti připomenuto, že tedy tu jsou vyňaty jen dvě překážky: ordo presbyteratus a affinitas lineae rectae ex copula licita. Konečně by byla neškodila poznámka, že dekretem téže kongregace ze dne 1. března 1899 bylo biskupům povoleno fakultu tuto subdelegovati farářům pro případ, kdy už nemožno zažádati u biskupa o dispensi.

Str. 422. Nemile dojímá rozkouskované pojednání o assistenci passivní na této straně a na str. 798. n

Str. 425. Badensko. Přípisu ministerstva kultu, vyučování a spravedlnosti chybí data.

Str. 431. nn. Látka není přiměřeně rozčleněna.

Str. 436 Co znamenají slova: »Na místě, kde forma tridentská jest neplatnou ... jest manželství (civilní) církevně neplatné«?

Str 437. Věta »Dítky zrozené po uplynutí 6 měsíců po uzavření manželství jsou manželské« je zajisté sama o sobě kusa; vždyť všecky dítky z manželství (třeba hned po svatbě) zrozené mají se za manželské, není-li důvodné námitky.

Ostatek se mohl tento odstavec 3. rozděliti.

Str. 439. Poznámka načrtnutá v odstavci αα) měla pamatovati také na překážku, která byla prominuta.

Str. 442. Na předposledním řádku třeba podotknouti, aby duchovní správce snoubence o překážce přesvědčil.

Str. 443. Dole v odstavci *c)* je třeba lepší stylisace; snad: pro hrozící nebezpečí života nebo zdraví.

Str. 447. V »Pr. r.« měly býti vysvětleny latinské terminy ad 1. uvedené.

Str. 452. Překážka katolicismu mohla se zevrubněji vypsati Ostatek citovaný tam doklad jest nález nejv. soudního dvoru (nikoli ze dne 23., nýbrž ze dne 13. července 1886.

Str. 453. Definice jsou nepřesny. Přesnější asi jsou tyto: Matrimonium obligatorium jest manželství civilní v kraji, kde stát neuznává za platné jiné manželství než civilní.

Matrimonium facultativum jest manželství civilní v kraji, kde stát uznává za platné netoliko civilní, nýbrž i církevní manželství.

Matrimonium subsidiarium jest manželství v kraji, kde stát dovoluje manželství civilní jenom, když církev z důvodu státně neuznávaného povolení sňatku odepírá.

Str 453. Měly se přesně citovati paragrafy zákona manželského z roku 1868.

Str. 457. Praví se: »Totéž platí o slavných průvodech.« Mělo se raději říci, co platí.

Str. 457. O klidu nedělním ovšem už jsou nové předpisy.

Str. 458. Překlad z němčiny velice kostrbatý.

Str. 477. Pohřební obřady se nekonají u nás všude podle římského ritualu, nýbrž většinou podle zvláštních diecesních, biskupem schválených předpisův.

Str. 483. V odstavci 2. chybí předmět ke jménu »obstarání«.

Str. 485. Řádek 7. shora místo »coementerium« ovšem »coemeterium.

Str. 487. Na 10. řádku chybí poznámka, čí dekret se cituje.

Str 487. Rozhodnutí místodržitelství štyrského mělo se uveřejniti doslovně.

Str. 488. Čí výnos jest míněn v odstavci 5.? Totéž platí o citaci v odstavci 7. Na konec jest ovšem místo č. 2333 uvésti správné č. 2926.

Str. 490. Zákon je z roku 1874, nikoli 1870.

Str. 499. O pohřební řeči pastorů srovnej, co řečeno na str. 480.

Str. 507. §§ 35. nn. měly býti srovnány a vyloženy zákonem ze dne 31. pros. 1894 ř. z. č. 7 ex 1895, když »Pr. r.« byl napsán roku 1902. Mimo to pro Moravu se měly srovnati se zákonem konkurenčním.

Str. 509. pozn. 1. Nález se měl citovati doslovně; jestiť takto nejasný.

Str. 510. Nařízení ze dne 13. července je také z roku 1860, nikoli 1869.

Str. 51 . Nález ze dne 4. února 1882 měl se doslovně neb aspoň obšírněji citovati.

Str. 51 . Proč vynechán § 3.?

Str. 520. Proč vynechán úvod nařízení ministerstva tu a při zákonech na str. 525?

Str 524. Mohl se ještě připojiti dvorní dekret ze dne 20. července 1824. (J. G. S. č. 2027.)
Str. 525. Německé »Vorstellung« přeloženo nejasně »úkon«.
Str. 526. Patent v odstavci 5. citovaný je z roku 1856, nikoli 1857.
Str. 529. O prohláškách srovnej naši poznámku ke str. 419.
Str. 532. Proč vynechán § 4. a 5.? Nač strašiti schematem, když beztoho jest málo praktické?
Str 542. K § 86. mělo se poznamenati, co praveno v naší poznámce ke str. 419.
Str. 573. Poznámka k § 591. je nesprávna, poněvadž dvorní dekret tam citovaný zavedením obecného zákonníka občanského pozbyl platnosti.
Str. 584. K § 721. bylo citovati doklady.
Str. 586. Dvorní dekret v poznámce uvedený je ze 6. února, nikoli ledna.
Str. 586. Doklad k poslednímu odstavci měl býti doslovně uveden.
Str. 589. Poznámka k § 886. jest neúplna.
Str. 604. K poznámce § 1169 měl se citovati doklad, totiž patent ze dne 19. října 1846.
Str. 614. Rozhodnutí k § 101. citované je rozhodnutí nejv. soudního a kasačního dvoru č. 13.917.
Str. 615. V poznámce 2. místo ř. z. č. 1899 pouze ř. z. č. 99.
Str. 615. Praktické příklady v poznámkách mohly se rozmnožiti.
Str. 620. Také ostatní poznámky v příručním vydání trestního zákonníku obsažené mohly se uvésti.
Str. 621. V poznámce 21. mohla se po slově »přečinu« připojiti slova: t. j. »neslušného chování«. Slušelo by se důsledně i čísla nálezů nejv. soudního a správního dvoru uváděti; v této poznámce pak č. 14.787.
Str. 622. Nález nejv. soudního a kasačního dvoru v poznámce 1. citovaný je z roku 1880. Při citaci mělo by se dbáti rozdílu jmen nález a výnos.
Konec části III. Lépe by zajisté bylo doporučiti úplné příruční vydání obojího zákonníku.
Str. 630. Zákon tuto citovaný je z roku 1869, nikoli 1859.
Str 631. Dle § 50. školního a vyučovacího řádu předepsaného výměrem ministerstva kultu a vyučování ze dne 20 srpna 1870 č. 7648, ř. z. č. 105, má biskup právo ustanoviti (die Lehraufgabe), čemu se má z náboženství vyučovati; nesprávno je tedy tvrzení, jakoby podle toho paragrafu biskup měl určovati způsob, jak se má vyučovati.
Str. 631 Poznámkou pod čárou se upozorňuje, že zemská školní rada se tu míní vždy česká. A co Morava?
Str. 657. Na konci poznámky 2. má zajisté býti »nevyhověti« místo »vyhověti«.
Str. 659. Čí nařízení se mínilo na 13. řádku shora?
Str. 667 Jiné dni ferialní na Moravě měly se uvésti.
Str. 697. Mělo býti také tu povšimnuto zvláštních obecních řádů městských.
Str. 704. na posledním řádku z počátku jest vynecháno: »80 h nebo 31 K«.
Str. 705. na řádku 22. shora chybí zevrubnější určení příslušníků.
Str. 705. Kterak se srovnává, co napsáno na řádku 6 n. zdola s tím, co napsáno v odstavci *a)* na str. 704.?
Str 707. Na konci poznámky 2. mělo asi býti: »podává se hejtmanstvím nebo c. k. policejním ředitelstvím« na místodržitelství. Rovněž tak na str. 714. n
Srovná-li se str 768. se str. 767., patrno, že na str 767. vynechána jest pozn. 1.
Str. 773 V petitě místo »instalaci« má býti správně »intabulaci«.
Str. 776. Neškodila by poznámka o náhradě za kolky, třeba podle *Dr. M. Talíře*, Poplatky a kolky v Rakousku, v Praze 1896, str. 728.
Str 798. Škoda, že »návod ke sňatku manželskému s tak zvanou passivní assistencí« nebyl úplně uveřejněn netoliko v textě, nýbrž i v důležitých poznámkách.
Str. 809 Nařízení pod III uveřejněné je ze 16., nikoli 15. ledna. Ostatek není ovšem praktické vzhledem na nové nařízení ministerstva kultu a vyučování ze dne 8. dubna 1903 ř. z. č. 97.
Str. 815. Odst. V. Ustanovení toto jest ustanovení k. a. konsistoře
Str. 823. Nedbáno Moravy.
Str 829 Místo »denní dělníky« raději »nádenníky«.
Str. 834. Nedbáno Moravy.

Str. 837. Nosení zbraně Měl tu býti také citován hlavní pramen, totiž císařský patent ze dne 24. října 18 2 ř z. č. 223

Str. 838. XXII Nedbáno Moravy.

Str. 850 Form. 1 \ třeba po případě připojiti také vysvědčení nemajetnosti.

Str. 855. Ve form. 21. je zajisté jen omylem rubrika pro den narození místo pro den biřmování

Str. 856. nn Mělo se dbáti moravských předloh a poměrů právních. Také po stránce jazykové mělo se sem tam opraviti

Str 863 Na řádku 8. zdola místo třetí přikázaní zajisté »druhé«; na řádku 6. zdola místo »svěcení neděl« jenom asi »klid nedělní«.

Str. 866 »Pr. r.« vytisknut byl roku 1902, mělo se tedy místo kongr. zákona z roku 1885 dbáti zákona z roku 1898.

Str. 867. V poznámce připojené k otázce 3 . »vyvazovací raději než »vyvozovací«.

Str 871. Form. 23. pokládáme za zbytečný; v úřadě sestaralý (72letý představený okresu přece ví, jak a co napsati, když se chce vzdáti úřadu.

Str 873 Form 27. Také jména missionářů třeba oznamovati a jsou-li státními občany (rakouskými)

Str 874 Form 28. Doklady 1 a 3. jsou ovšem zbytečny.

Str. 878. Kam patří poznámka pod čárou?

Str. 893 odstavec 10. Plodů pod 7 měsíců přece nelze vůbec pominouti.

Str. 895 Form. 10. nemá dat v textě poraděných.

Str. 900. běžné číslo 2, rubrika 4. Roku 1830 přece nebylo r č.

Str. 905. V Opavě není »vikář«, nýbrž »děkan«; chybí také číslo kniby.

Str. 909. Dle »Pr. r.« str. 134. měl býti uveden den narození snoubenců.

Str. 919. Form. č. 7 '. Místo jména »narozenců« raději jména »dítek«.

Str. 935. Ve form 96 třeba prositi o vymožení indultu u sv. apoštolské Stolice a snad i o to, aby slyšením mše sv v kapli mohlo se splniti druhé církevní přikázaní.

Str. 936. Souhlasu státního k postavení kříže na Moravě netřeba.

Str. 956. nn. Na Moravě jsou jiné kratší formuláře.

Str 964. Proč při čísle 32. nepoznamenáno povolení, o kterém se píše na str. 235 ?

Str. 972. nn. Na Moravě jsou jiné formuláře.

Str 1003. Ve formuláři 120. měla býti zmínka o odhadu znalcův a výtahu z pozemkových knih

Str 1014. Form. 130. Citovaný zákon je z roku 1898 Ale formulář jest nesprávný, poněvadž § 12. zákona kongruového povolena jest jenom samostatným duchovním správcům remunerace.

Str. 1020 nn. Na Moravě jest jiný formulář pro obroční inventář.

Str. 1091. Roku 1888 ještě nebyla u nás zavedena korunová měna.

Str. 1104. Podle § 1. kongruového zákona má se výslužné deficientu-předchůdci platiti z přebytku obročního, pokud přebytek stačí, a doplniti z náboženské matice

Str. 1109. Nevěrností na 12. řádku zdola udanou zajisté se zásnuba zrušila a stačí poučiti žalobnici, že nároků pozbyla.

Str. 1130. n. Zajisté se více zamlouvá vždy psáti ordinariatu, a to česky. (Srv. str. 404. odst. 15)

Str 1132 Form *A)* jest od 25. června 1885 nepotřebný. Tohoto dne, jak známo. sv. Otec Leo XIII dekretem ex Cancellaria s Officii stanovil »dispensationes matrimoniales posthoc concedendas, etiamsi copula incestuosa vel consilium et intentio per eam facilius dispensationem impetrandi reticita fuerit validas fore : a reskriptem s. Poenitentiariae ze dne 4. prosince 1886 biskupové cislajtanští dostali fakultu ku konvalidaci sňatků pro takovou překážku neplatně uzavřených.

Str. 1132. Form. *B)* nn. Stačil by vzorec pro všecky případy stejný.

Str. 1137. ad 3. Což manželství evandělíka s katoličkou jinak by nebylo mixtum?

Str 1154 Snubní protokol jest na Moravě jinaký

Str. 1159. Místo »possidere« ovšem »possideant«.

Str. 1166 form. 210. *a)* Ordinarius má asi fakultu; netřeba tedy do Říma psáti.

Str. 1182. Nač v »Pr. r.« form 224. a 225.? Nač 227? Ostatek se ve form. č 227. zapomíná, že ordinariat nemůže propustiti řeholníka z řehole.

Str. 1186. Ve form 230. třeba citovati zákon.

Str 1196. Form. 242. ovšem nemá významu na Moravě.

Str. 1204. Ve form. 250 třeba citovati výměr místodržitelský

Str 1209 Pozn. 2 raději: V Praze a v »Brně«.

Str. 1213. Form č. 270. V nápise místo »gymnasisty« ovšem »bohoslovce« podle podpisu. Místo bod 6. je správně bod *d)*. Citovati také třeba i datum 11. dubna 1889 ř. z. č. 41 i nařízení ze dne 5. dubna 1889 ř. z č. 45

Str. 1214 Také ve form. č. 271. třeba citovati datum.

Str 1224. řádek 7. shora správně: legitimam »esse et« fore.

Str. 1226 *A)* Mohly se opsati všecky příslušné tituly z ritualu římského.

Str. 1315. Výměr finančního ministerstva měl se citovati

Str 1317. Třeba pamatovati, že katechismus o kmotrech při biřmování učí, že mají býti už biřmovaní

Už z poznámek těchto patrno, že pro případní druhé vydání je třeba látku „Pr. r.“ důkladně přepracovati. Má-li pak „Pr. r.“ býti spolehlivým rádcem právním duchovenstvu v duchovní správě ve všech zemích svatováclavské koruny, třeba tu odborných spolupracovníků všech diecesí těchto zemí. Poněvadž pak právní rádce povahou svou má býti co nejpraktičtější, hodila by se pro „Pr. r.“ více forma lexikalní nežli nynější, která, snažíc se vyhověti požadavkům soustavnosti i praktičnosti zároveň, hned si všímá věcí nepraktických a hned zase nepoměrně mnoho dbá soustavnosti, což jednotnost díla porušuje a ceny mu ubírá. Uloží-li pak odborní rádcové všech zemí koruny svatováclavské osvědčené pokyny své ve druhém vydání „Pr. r.“ formou lexikalní spořádaného, dostane se nám v „Pr. r.“ díla ceny trvalé, pokud ovšem takové jest vůbec možno při častých změnách v zákonodárství. ***

Dr. Jan Bedřich Novák: **Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně (1279 až 1296).** V Praze 1903. Nákladem České Akademie.

K českým formulářům přibyl vydáním formuláře biskupa Tobiáše z Bechyně (1279—1296) pro 13. století důležitý příspěvek. Objeven byl rukopis v místodržitelském archivě v Inšpruku Fr. Wilhelmem, koncipistou archivu c. k. ministerstva vnitra, který jej dal vydavateli k volnému použití. Obsah jeho je podstatně nový; z 271 listů, které má, bylo posud z jiných rukopisů tištěno jen 63, a to méně správně a bez určitějšího datování. Nejdůležitějším a překvapujícím výsledkem práce Novákovy jest, že na jisto postaven byl poměr formuláře Tobiášova k formuláři biskupa Jana z Dražic (1301—1343); z 279 kusů z „cancellarie Janovy“ vlastně jen 29 čísel patří biskupu Janovi a 250 je přejato ze sbírky biskupa Tobiáše Sestavovatel formuláře v kanceláři Janově opisoval totiž ze sbírky Tobiášovy a jméno Thobias jednoduše proměňoval ve jméno Johannes, při tom pak za vlastní jména dosazoval libovolná písmena a text silně porušoval. Z formuláře Tobiášova jako listy biskupa Jana k letům 1303—1304 vydáno bylo Palackým a Emlerem 16 kusův a bylo tak mezi nimi 9 čísel politicky důležitých listův omylně datováno, místo správných dat z let 1288 a 1289, kdy zuřila v Čechách domácí válka. O těchto bouřích přibyl nyní z formuláře Tobiášova nový velmi cenný material. Tím také opravuje se obraz

o tehdejší politické situaci, neboť co se posud podle sbírky Janovy kladlo do začátku 14. století, náleží již do století 13. — Ale i jinak jest ve formuláři Tobiášově bohatý material snesen; tak pro poznání tehdejší církevní správy, církevního soudnictví, poměrů hospodářských, zvláštních zvyklostí atd.

Edice je vzorna a zůstane vzornou pro vydávání dalších formulářů; zvláštní pozornost věnována textové kritice. Cenu vydání zvyšují ještě čtyry pečlivé rejstříky: první podává chronologický seznam regest, druhým jest abecední ukazatel začátku listův a listin, třetím jest ukazatel jmen osobních a místních, čtvrtý obsahuje ukazatel věcný. T.

Básně *Jiřího Karáska ze Lvovic:* **Hovory se smrtí.** Str. 82. Cena 1 K 40 h. Sebr. spisů III.

„Záchvěje mrtva“, „Dům snů“, „Kniha aristokratická“ — vesměs vážné, ponuré reflexe nebo vzpomínky, s ovzduším smrti a hrobu, resignace, ba beznaděje; zřídka kdy probleskne jasnější paprsek důvěry a povznesení. Mnohé líčení je v pravdě effektní. Těžký, sytý sloh jako ta vůně tuberos, nezbytný to artikul pohřební. Tempo veršové nezní však všude stejně přirozeně („Déšť spleenu“ na př.). Leckterý ton vyzní docela na prázdno, mnohosloví nedojímá vždy dosť upřímně, nehledě ani k obratům, jako „vždy zvláštní nálada mne rozruší“ (50). V „Knize aristokratické“ hned za Leonem XIII přijde — Milan srbský — „Obrenovič pochybný a opravdový Král“. Inventář sakristie a kostela vydatně zužitkován, i náměty katolické, tentokrát ne frivolně; ale svému patronu by měl básník přece napsati nějaký lepší hymnus než je tu na str. 58. — snad nejslabší to básnička celé sbírky. I ten „parfum, je*nž* z *skř*íní [!!] starých dýše“, stává se někdy ostrým.

Karel Leger: **Ballada o mrtvém ševci a mladé tanečnici** a jiné rozmarné básně. Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 134.

Vytrvalý pěstitel nevděčného jinak odvětví básnického, veršované povídky, jest si vědom, že

málo nasel humoru
Pánbůh v naši lichu;
nutíme se ze vzdoru
do hořkého smíchu.

Ani jeho „rozmarné“ básně nejdou vždy tak právě z nenucené humorové nálady. I skutečně bujná leckdy jiskra vtipu utlumena povídavým veršem. Strašidla, čerti a podobné requisity „pracují“ někdy dosť nešikovně. Satira jest na naše poměry až příliš jemná, básník náš předpokládá asi bývalé své obecenstvo. Z nejlepších básniček jest asi podpis pod Hynaisovu známou nahou Pravdu:

Takovouhle pravdu,
tu si líbit dám . . .
Takovouhle pravdu
snadno milovat!
Ale přijde-li ti
jakýs protiva . . .
vyčte ti tvých hříchů
propast bezednou —
myslím, příteli:
Měj chlap třeba pravdu
jasnou jako den,
vyhodíš ho jistě
i s tou pravdou ven!

Eman. šl. z Lešehradu: **Shroucení.** Lyrická scena o jednom dějství. Str. 14.

Přítel navštívil malíře na jeho ville, v zahradě spolu hovoří, malíř odejde, vida přicházeti svou ženu, milovanou, ale nevěrnou; vrátí se však a skryt pozoruje, jak se žena věší na zdráhajícího se přítele, i zoufalstvím jat se zastřelí.

Scena není právě nejobratněji arranžována — „lyrické" to dovoleno — je také docela krátká, ba mohla by býti ještě kratší, avšak prozrazuje mnoho. V tom zamlčeném a pouze naznačeném pozadí spočívá dojímavost nešťastného příběhu; to, co se před očima našima odehrává, je prostě odporný výjev odněkud z vykřičené ulice, mírněný jen mužnou rozvahou věrného přítele.

Frant. K. Hejda: **Ze soudní síně.** Nakl. F. Šimáček v Praze 1904. Str. 139.

Z nevyčerpatelného pramene soudních příhod obratný vypravovatel dovede snadno podati čtenářstvu zajímavého četiva. Vystupujeť právě tam nejvíce do popředí, co zvláště poutá: výrazné stránky povahy a napjaté situace. Anekdoty p. Hejdovy čtou se docela pěkně a najdou zajisté vděčné obecenstvo, což bezpochyby nárokům jeho postačí.

Ze života náboženského.

Záležitost olomoucká skončivši odstoupením arcibiskupovým po dva týdny neschází s rozhovorů veřejného mínění. Zajímavo jest jak různě se jednotlivé strany tvářily. Velmi nevhod přišlo takové rozluštění nepřátelům Církve, kteří již i před tím (v „Čase", „Naší Době", „Lidových Nov." atd.) celý ten ruch očistný snižovali a prorokovali shnilý mír po celém tom boji. Tak by jim bylo bývalo nejmilejší. Řím přece bude hájit autoritu za každou cenu a věc uhladí. Byli nemile překvapeni, že se to nestalo. Jakby však byli s radostí bili do Církve, kdyby se bylo stalo podle jejich proroctví! Zvláštní ton se ozval v listech sloužících vyvolenému národu. Vesměs plačtivě a bolestně byly dotknuty. Česko-židovský „Rozkvět" dokonce se roznaříkal: „Jediného biskupa jsme měli z rodu židovského a toho nám nepřáli." Vídeňská „Neue Freie Presse" přestávala jen na všemožných — dobře vystižených — informacích, jež vyznívaly konec konců u všeobecnou rehabilitaci arcibiskupovu. Socialistická vídeňská „Arbeiter-Zeitung" svůj článek „Khon" 15. březnem skončila: nicht der u n h e i l i g e Bischof ist gefallen, sondern der Mensch der niedrigen Herkunft (mit seinem Krämereifer), der diese seine Herkunft auch durch eine in später Uebung erworbene vornehme Art nie hat vergessen machen können: nicht der unwürdige Priester sondern der schlechte Schauspieler." „Arbeiter-Zeitung" naráží tu na okolnost, že nepřízeň Vídně od nejvyšších kruhův až po nunciaturu i nepřízeň lidu způsobena byla takovýmto chováním plebejce. Vůle a přání porazit nemilého hodnostáře byly nahoře již dávno zřejmy, kněžstvo

a lid, když začali minulý rok protestovat, dali jen material k vyplnění onoho přání dostatečný. Sám tento material nikdy by nebyl stačil, kdyby Vídeň byla se arcibiskupa zastávala, ba snad i kdyby byla jen lhostejnost k osudu jeho projevila. Není tím míněno nijaké obvinění kurie z nadržování vyšším kruhům. Lid a tyto vyšší kruhy jsou dva závažné a od sebe odlišené faktory. Jeden nestačí, leda v řídkých případech na svržení církevního hodnostáře, přirozeně spojí-li se oba dva, že účinkují. Máme znamenité příklady o statečnosti Říma u arcibiskupů vládě nemilých, ale lidu milých (Strossmayer, Stadler, Brynych!). Sebe větší nepřízeň vlády i nejvyšších kruhů nedovede jejich postavením otřásti. K „aversio cleri et populi“ nutno tedy doplniti ještě „et aversio regentium“, teprv tato dvojí averse jedna přiznaná, druhá zamlčená, vedla až k abdikaci.

Olomoucké listy („Bílý Prapor“ a listy liberalní a pokrokové přinesly již provolání, jakého arcibiskupa si přejí v příštím ať zvoleném, ať jmenovaném nástupci. Podmínky nekladou nic nemožného a nic nemírného, tak že jak kapitula tak vláda aspoň na tolik by mohly vyhověti.

Na omluvu nemožného dovolení ku sňatku kněze P. Columbana Grasslera uvádí dle „Vaterlandu“ vláda, že sliby řeholní P. Columbana byly vynuceny a tudíž i kněžství nedobrovolným bylo. Úřad tedy bez ptaní církve a bez processu kanonického, jaký by musil zavésti, rozhodl o platnosti slibů řeholních a platnosti kněžství. To je zajisté zasáhnutí do práv církevních ještě horší, než bylo pouhé svolení k civilnímu a protestantskému sňatku. Zatím asi úřady přestanou na tomto prvním pokusu.

Do Vídně odebrala se nedávno deputace kněží žádati za úpravu a zvýšení kongruy kněžské. Na všech místech přijata byla sice blahosklonně, ale splnění požadavku slibováno až daleko v budoucnosti. Požadavky kněžstva směřují k tomu, aby služné kněží upraveno bylo po vzoru úřednickém. A tu navrhují: základní služné kaplanovo 1600 K, expositovo 2000 K, farářovo 2400 K. K základnímu služnému přistupují kvinkvenálky pro kaplany 200 K, exposity 300 K, faráře 500 K a aktivní přídavky podle počtu duší, za každých 500 duší u kaplana 10 K, exposita 15 K, faráře 20 K. Výslužné po 10 letech ať činí 34% platu a ročně se zvyšuje o 2·2%, tak že po 40 letech služby dorovná se celému platu.

Za registraci stojí snad kniha ve Vídni minulý měsíc vydaná „Nostra maxima culpa“ od slovinského faráře z Korutan Antonína Vogrince. Autor bojuje v ní za reformu církve, hlavně systemu vyučovacího, ale nepodává ani nic nového, ani pronikavého. Mnohé návrhy jsou zrovna naivní.

V orgánu Lvovy společnosti „Die Kultur“ podává polský filosof essayista hrabě Vojtěch Dzieduszycki rozbor filosofie kardinála Mikuláše Cusanského (od porýnského městečka a rodiště jeho Kues přezvaný — vlastně Nik. Chrypffs * 1401, † 1464.). Filosofie jeho sloučena ze tří živlů, Platona, Kabbaly a křesťanství. O povaze jeho filosofie praví autor: Mikuláš Chrypffs jest jistě jedním z nejpamátnějších zjevů v dějinách

filosofie. Ještě zcela ve středověku, ba až ve starověku věze, přece už mohutně působí na filosofii 19. století a svými názory a předtuchami sahá daleko i před naši dobu. Bez odporu vyniká vysoko nad moderní předkantovské myslitele, a to proto, že vycházel z poznatků filosofie středověké a starověké, kdežto žáci Baconovi a Descartesovi vše ze sebe vymysliti chtěli, bez ohledu na předchozí myslitele. Mik. Kusský rozeznává už stejně přesně jako Kant um a rozum. Svět je mu stejně jako Kantovi a jeho následovníkům idealistům výtvorem mohutnosti poznavací. Nauka tohoto knížete církevního často přechází až v pantheismus Hegelianů. — Obdivuhodným zdá se nám zvláště Mik. Kusský, protože on první vytvořil filosofii dějin, jaká teprv až v 19. století u Hegela a Schellinga a našich (polských) filosofů Krasinského a Ciezskowského obživla. Zrovna žasneme, čtouce úvahy a předpovědi z 15. století, jaké teprv za našich dědů a otců se uskutečnily. Ovšem Mik. Kusský asi svá slova jinak pojímal, než my jim dnes rozumíme, a proto se mýlil. Ale nemožno není, že už tehdy v 15. století za velikého hospodářského rozvoje měst německých a italských zmocňovaly se našeho filosofa názory o dožívání ras a vystupování nových (slovanských) pokolení na jeviště dějinné. U Kusy poprvé setkáváme se s myšlenkou, jež dnes všeobecně se vyznává všemi vzdělanci všech národů o světovém povolání jednotlivých plemen a národů. Chod světových událostí, jak jej znal od antického světa až po svou dobu, nevykládá žádným fatalismem nebo určením s hůry, nýbrž z přirozených příčin geografických, materielních a kulturních, a jedno plémě a jeden národ vystřídává se s druhým jako rostlina na lučině. — V tom vynikal Mik. z Kusy nad dnešní apoštoly pokroku, že nepřestával na hmotě a materielním vývoji lidstva. Století smyslového poznání nebylo pro něho posledním a nejvyspělejším, naopak, prohlásil je za prohlubeň nízkosti, do níž duch lidský sestoupiti musí, aby se pak z ní tím výše povznesl a tím jistěji vyšších duchovních statků dosáhnouti mohl.

V témže listě Paul Maria Baumgarten přimlouvá se za vedení a vydávání všestranné církevní statistiky, jež by osvětlovala všecky zjevy života církevního, které pro církev a věřící mají nějakou důležitost. Od státu toho čekati nemůžeme, že by on nám církevní statistiku sestavoval, autor ji za povinnost klade církevním vrchnostem a hlavně ordinariatům. Třeba však jíti dále než za pouhé úřední funkce, k samým projevům života a tyto se všech stránek probrati. Autor poukazuje na statistické publikace církve americké, jež zajisté pracuje v tom ohledu s většími obtížemi, a není tak nadána jako naše diecese. Prospěch statistiky pro vedení církve a pastoraci samu je zřejmý.

Svatohavelský biskup Dr. Aug. Egger, známý dogmatik a filosof, vydal 20. února ku svému kněžstvu pastýřský list, v němž kárá nepatřičné a pohoršlivé vzývání svatých a šeftování s pobožnostmi. Upozorňuje předně, že modliti se máme především o duševní a nadpřirozené statky a jen na druhém místě o tělesné. Prosba o chléb vezdejší jest až čtvrtá a ne první v Otčenáši a mezi sedmi prosbami jediná materielní. „Když tedy v jistých časopisech

katolických časné prosby až příliš do popředí se dávají, o tom božím dobytečku ze široka se stále mluví, když časné záležitosti velmi nepatrného významu větší místo zaujímají jako veliké věci v říši Boží, pak to neslouží k objasnění pojmu a vědomí, co jest modlitba a jaký její cíl, nýbrž jen k zatemnění a zmatení...“ Dále hovoří o vzývání svatých, jež v lidu rovněž dobře se nepojímá, a také v časopisech katolických nejasně a nedobře bývá užíváno. Netřeba zapomínati, že celá jejich síla spočívá v té prosbě: ora pro nobis — oroduj za nás. Více nemohou. „Když však v nějaké modlitbě nebo oslavném článku se užívá výrazů a líčení, jež by se tak hodily na nějakého řeckého poloboha, zakaluje se tím náboženské vědomí obyčejných věřících, tak že více pak spoléhají se na orodovníka, než na vlastního dárce milosti.“ (Co o svatých vůbec, platí podstatně též o Matce boží, která sice v díle spásy zaujímá zvláštní místo, ale přece jest a zůstává vždy člověkem a tedy orodovnicí, nikoli původkyní ani dárkyní milosti, nikoli bohyní. Dle toho nejsou dogmaticky správny mnohé přívlastky, které se jí dávají, byť i pocházely na př. od sv. Bernarda; jsou to jen chvalořečnické exaggerace. Praví-li nejnověji i jesuitský dogmatik (Zeitschrift für Katholische Theologie 1904, 353), že by připustil i jméno „redemptrix“ (!), tedy myslíme, že by bylo lépe i v marianském kultu sapere ad sobrietatem! Dle „Vaterlandu“ 87. jiný jesuita, P. Abel v konferencích u sv. Augustina ve Vídni i běžný výraz „mediatrix“ uvádí na pravou míru vzhledem k „unus mediator Dei et hominum“!)

Za zlozvyk a zneužití prohlašuje dále učený biskup uveřejňování vyslyšených proseb. „Křesťan má za každé dobrodiní Bohu děkovati a k nové důvěře se tím povzbuzovati. Ale jako se nedá vypočítati, co která kapka rosy nebo paprsek sluneční na osení způsobila, tak jest jen velmi zřídka možno přízeň nebes s tou či onou naší prosbou zpříma spojovati...“ Zvláště ostře pak kárá obchodování nečestné a ziskuchtivé s různými pobožnostmi, modlitbičkami, obrázky a pod. věcmi, jež obyčejně provádí se nejpohoršlivěji obchodníky nekatolíky a nekřesťany. Upozorňuje také, že se všemi těmito zlořády dává špatný příklad a pohoršení, církev se snižuje před nekatolíky a slabší ve víře se takovým způsobem zcela od církve odhánějí.

Toto biskupské napomenutí není ostatně první a také asi ne poslední. Zdá se, že v našich alpských zemích v jižním Německu a ve Švýcarsku (též u nás v pohorských krajinách s německými kraji sousedících) zahostilo se příliš mnoho takového nezdravého pobožnůstkářství, jež lid pak cení nad všecky pravé hlavní obřady církevní. Mnoho toho všeho vzniklo v dobrém úmyslu, ale horlivost tu přestřelila u lidu i u kněží.

Tübingenský biblista Dr. Schanz v „Köln. Volksz.“ (17. března) pojednává o inspiraci (vnuknutí) Písma svatého, jak dnes v církvi se o ní učí a co se jí myslí. Thema je časové u příležitosti odsouzení Loisyho a jeho žákův. Inspirace pisatelů knih starozákonných i novozákonných jest v církvi od prvopočátku věřena a hlásána. Židé před Kristem už hlásali ji o svých knihách a křesťané (po př. Krista a apoštolů) přejali ji od židů a mimo to přidali i svým knihám apoštolským

(evangeliím, listům, skutkům apoštolským a zjevení svatého Jana). Ale dosah vnuknutí Ducha svatého během století různě pojímán. Církev na svých sněmech florentském (1439), tridentském (1546) a vatikanském 1870) hlavně o výčet knih a obhájení jejich božského původu se snažila a je všeobecně proti pochybovačům hájila. Inspirace a její dosah nevymezen. Také papež Lev XIII ve své encyklice „Providentissimus" (18. listopadu 1893), jež o studiu Písma svatého jedná, mluví příliš všeobecnými a neurčitými výrazy, a jen z toho co zavrhuje a před čím varuje, možno souditi o tom, jak až daleko jde inspirace podle jeho mínění. Církev naše tedy obecně zamítá inspiraci verbalní, na niž protestanté tolik naléhali, a přidržuje se inspirace realní, vyhlašujíc naprostou bezomylnost svatopisců. Ale dovoluje rozeznávati mezi náboženským a světským obsahem knih svatých. Tak už dávno je přijato mínění, že v přírodních názorech svatopiscové řídili se míněním své doby, a zavrhuje se všeobecné dnes i všeliké násilné vykládání textů písem podle vědeckých objevů moderních — poněvadž se tím podkládá svatopiscům něco, čeho míniti nemohli a nemínili. V dnešní době spor vypukl mezi pouhou historicko-kritickou a mezi dogmatickou methodou u výkladu a studiu Písma. Ona nebere ohled na inspiraci a drží se jen vědeckého bádání, tato pak hlavním měřítkem si bere učení církve a sv. Otců. Rozloučení těchto method a vyhlášení té první za jedině správnou a odmítnutí té druhé jako nevědecké vedlo ku dnešním bojům a zmatkům a k pádu několika exegetů katolických. Na konec svádí své vývody v tyto věty: „Inspirace je tedy působení Boha na vůli a rozum svatopisce, takže Bůh jest hlavní příčinou svatých knih. Působnost tato jeví se povzbuzením vůle, osvícením a podporou rozumu a vedením písemného podání. Negativně spočívá v ochraně před omylem, positivně ve vnukání pravd, jež mají býti zjeveny, a v přispění ke psaní. Vztahuje se na celý obsah svatých knih, ale ne na všecky jejich části stejně. Jest věcí nauky bohoslovné v jednotlivostech to určiti a vysvětliti. Církev neurčila vlastní podstaty a mezí inspirace. Proto jest katolíkům dovoleno, míti v tom ohledu různá mínění bez ujmy víry a společenství církve."

Odsouzený biblista francouzský abbé Loisy se ještě neodhodlal k podrobení úplnému. V tisku hájil se poslední čas würzburský Dr. Schell proti tomu, že by on s Loisym souhlasil a tytéž náhledy zastával, poukazuje ke své nedávné knize „Christus", v níž Loisymu a jeho vývodům právě na odpor se staví a důkaznost evangelií zcela jinak pojímá. Proti Loisymu mluví též, co píše Harnack v „Preußische Jahrbücher" (1904, 2) o authentickém původě Evangelií.

Anglický archeolog Stanley vydal vloni v Londýně úryvek z hebrejského textu Starého Zákona, vydání před Masorety. Podle toho oprávněna by byla domněnka, že řecký překlad alexandrijských Sedmdesáti byl pořízen podle jinak znějícího textu hebrejského, než jaký my po Masoretech jsme přejali. Úryvek obsahující desatero blíží se smyslem svým více sedmdesátcům než masoretským. „O katechismech apoštolů" zvláštní studia konal a v Lipsku

vydal professor A. Seeberg. Podle něho užíval apoštol Pavel a ostatní hlasatelé nauky Kristovy jakýchsi rukovětí, vzorců věroučných, o nichž se i v listech apoštolů na různých místech zmínka činí (forma doctrinae, viae meae, sermones fidei, principia etc.). Katechismy apoštolské upraveny byly po vzoru podobných pomůcek židovských a řeckých a nebyly nic nového v tehdejší době. Důkazy a domněnky Seebergovy však málo jsou přesvědčivy.

V lednovém čísle francouzské revue „Correspondant" arcibiskup z Albi msgr. Mignot ve článku „Critique et Tradition" tiší mysli pobouřené případem Loisyho a vším tím moderním ruchem biblickým. Článek vyhlášen jako výňatek z většího díla: „Développement de la Révélation" (vývoj zjevení), na něž možno se opravdu těšiti. V článku „Kritika a podání" odbývá napřed otázku: je-li nějaké krise ve víře dnes u katolických vzdělanců? Odpovídá, že není. Jest nepokoj, je zmatení povstalé útoky a novými náhledy, ale to jen proto, že katoličtí vzdělanci neznají si vymeziti obsah své víry. Víra by jen tehdy byla v nebezpečí, kdyby se „vírou" rozuměl všechen ten komplex mínění, jež se pokládají za tradicionelní, k církvi náležející, přijímaných bez kritiky a zkoušky, byla by víra v nebezpečí pro mnoho duší, kdyby na př. třeba bylo věřiti v tradiční starou kosmogonii, chronologii, a všechněm těm domněnkám o pravosti, neporušenosti, způsobu sepsání našich svatých knih, jejich datum, autoru, jejich zevrubnosti vědecké v látce historické a vědecké — zkrátka kdyby se mělo věřiti všemu tomu jako božskému a nezměnitelnému, co se kdy jako takové věřilo a vyhlašovalo a vykládalo. — O Písmě svatém pak praví: Písmo jest sice pramenem víry, ale ne základem víry, jak tvrdí protestanté. Písmo svaté, kdyby na něm jedině měla víra naše spočívati, bylo by spíš její překážkou než podporou. Obsahujeť veliký počet zpráv o dějích, po lidsku řečeno, nepravdě podobných, jež jsou proti zkušenosti, proti zákonům přírody a spíše by nás uvedly v pochybnost než utvrdily. Nevěříme církvi že věříme bibli, ale věříme bibli, že věříme církvi. Ani evangelia nejsou vyňata. Mnoho lidí si myslí, že církev spočívá přímo na spisech apoštolských, na evangeliích a zvláště na čtvrtém evangeliu. Není nic falešnějšího než toto mínění. Ona spočívá jedině na Ježíši Kristu, pravém a jediném kameni úhlovém. Církev existuje nezávisle na evangelické historii, která o ní vypravuje. Ona byla přede všemi evangeliemi, a věřila v božství Kristovo už před čtvrtým evangeliem. Kdyby nebylo žádných knih apoštolských, církev by stejně pevně stála, jako stojí dnes. Po letnicích křesťanské obce se tvořily všude, žijíce ze života Ježíšova, před složením synoptických evangelií, která nikterak nezrodila nového náboženství, ale nového náboženství jsou echem a zpravodajem dosti neúplným.

Někteří francouzští a italští biskupové opět se přičiňují o blahořečení papeže Pia IX, přání to, jež už i za nebožtíka Lva XIII se často ohlašovalo. — Na velikou událost politickou vyvedena návštěva královny vdovy italské u papeže, o níž se vyjednávalo, a která konečně smluvena jako návštěva soukromá a inkognito.

Ve Francii zdá se nastalo vystřízlivění v proticírkevní a protikongregační horečce. Sněmovna poslanecká škrtá už plány Combesovy, které by ostatně beztoho byly zůstaly jen na papíře. Tak zrušení všech škol kongregačních sice schváleno, ale ne hned, nýbrž během deseti let. Nemohl by stát na honem všecky dítky v kongregačních školách vyučované převzíti, nemaje ani budov ani učitelů. Divný však je nářek, že po Combesovi nepřijde nic lepšího. Proč asi?!

Také proti vůli vlády ponechány školským kongregacím noviciaty ve Francii, z nichž vysílají učitele do škol v osadách. Mají tak v osadách tito francouzští missionáři paralysovati vliv protestantů německých a anglicko-amerických. Tak prý ostrov Madagaskar už angličtí missionáři z polovice Francii odloudili — svými školami. Co doma je za škodlivé prohlášeno, to má vlasti bránit v cizině!

Spolková rada (panská sněmovna) německá schválila najednou bez nového vybídnutí od sněmu zrušení „zákona jesuitského", totiž zrušení druhého odstavce z tří paragrafového zákazu proti Jesuitům od Bismarka vydaného. Tak občané něměčtí, jsou-li Jesuity, mohou příště volně v Německu působiti, jen klášterů jesuitských nesmějí zakládati. To zůstává i nadále zabráněno. — V tisku protestantském a hlavně liberalně protestantském vznikl proto veliký odpor a křik, jenž však už zůstane bez účinku. — V protestantském táboře samém boj mezi liberalními spolky a listy (hlavně „Evangelickým Bundem") a mezi konservativními spolky a listy vede se čím dál prudčeji. Liberalisující protestanté rozdmýchali totiž boj na všechny strany proti všem, ale náboženství samému neprospěli, naopak poškozují je nedisciplinovaností a světáctvím.

Katoličtí žurnalisté něměčtí na své nedávné schůzi v Řezně usnesli se ve věci polské zaujati stanovisko spravedlivosti. V novinách katolických proto i v těch, jež už coufaly k hakatě — nastal od nějaké doby obrat. Protestantský týdenník „Evangelische Kirchenzeitung" v 10. čísle přinesl dopis zaslaný z Lužice na protestantskou konferenci do Vratislavě (vloni na podzim konanou). Dopis tento zrazuje od toho, aby se protestantští Slované poněmčovali. Tím protestantismus nic nezíská, naopak si u Slovanů uškodí. Slovanští protestanté dnešní musí zůstati Slovany, aby byli vhodnými apoštoly pro evangelium mezi ostatními katolickými Slovany. Proto nechať se jim umožní školní vzdělání v mateřské řeči, aby se v ní dále vzdělávati mohli, a nemusili také veškeré síly věnovati na udržení krajanů svých v národnosti slovanské, nýbrž volně a svobodně bez starosti o řeč a národnost mohli se věnovati hlásání evangelia. — Zdá se, že dopis tento pochází od nějakého slovanského pastora a není proto výrazem mínění u německých protestantů. Tito germanisují stejně nelítostně polské luterány jako polské katolíky, lužické luterány jako katolíky, ba obojí luterány ještě víc než katolíky. Nabídka našich protestantů a slovanských protestantů v Německu, aby jim Němci proukazovali více lásky a snášelivosti národní, než katolickým Slovanům, že jim za to budou dobrými apoštoly, vyšla a vyjde na hlucho. Něměčtí pro-

testanté, zvláště šovinističtí agitátoři dnešní jsou napřed Němci; víry Lutherovy je v nich málo, za to tím více zuřivosti jeho.

V Belgii úsilím biskupa lutyšského uzavřen smír mezi konservativní a demokratickou stranou. Biskup lutyšský poslední dobu Řím volal si na pomoc a projevy papeže Pia X o demokracii křesťanské a o smíru katolických stran dal si zvláště doporučiti i pro Belgii, tak že výklad, že jsou jen pro Italii míněny, odpadá. Zdaž ale smírem obou stran katolických vyrovnány též zásady obou: nevměšování státu v otázky socialní jak chtějí konservativci a co nejčilejší zákonodárství socialní jak chtějí křesťanští demokraté, jest víc než pochybno. Vina dosavadní neshody leží na straně konservativní, neboť její zastaralé zásady (hospodářství lžiliberalní) nemožno ani uznat ani pardonovat.

Stanislavské biskupství sjednocené konečně obsazeno. Jmenován jím po dlouhém smlouvání rektor rusínského semináře lvovského Hrihoryj Chomyšyn. Proti novému biskupovi stanislavská kapitula a vikář její už zdvihli protest, a vůbec jsou s ním nespokojeni Starorusíni, neboť politicky kloní se k druhé straně (mladorusínské. Nový biskup narozen roku 1866 a jest knězem teprve 10 let; byl katechetou a administratorem; rektorem semináře byl jen dvě leta, tak že postup jeho je značně rychlý.

Situace církevní u Bulharů macedonských se teď před Velkonocemi jen zhoršila. Na vyzvání a pod ochranou vlády chodí Řekové agitovat po vsích a městech pro odstup od exarchie k patriarchii. Také přepsání vynese přestouplému aspoň na čas pokoj. Jen že následuje pak ihned odnětí chrámu pravoslavným Bulharům a odevzdání jeho pravoslavným „Řekům“. Teď, kdy lid před Velkonocemi, v postě a na Velkonoce těší se už na různé ty krásné pobožnosti chrámové, stihá ho takové neštěstí. Bulharské kraje také teď na jiné útisky ani nemyslí ani nežalují, také zřejmě na vládu tureckou žalovat nemohou, a mezi nimi a Řeky, kteří podávají protistížnosti, konsulové a komisaři těžko mohou mnohdy rozhodovati. Na podnět evropských zástupců vydáno guvernérem pašou Hilmi nařízení k úřadům, aby oznámení o přestupu nadále jen prostě nepřijímali, nýbrž vyšetřili, nebylo-li užito násilí s některé strany. Podněcovatel udělán tedy soudcem nad vlastním činem.

Velmi rozhorleně se vyslovuje jakýsi ruský pravoslavný kněz městský v „Cerkovném Věstniku“ (č. 7) o gratulacích far městských na Vánoce a Velikonoc. Chodí totiž po lepších domech nižší duchovenstvo farní i se zpěváky blahopřát, a to jedna fara za druhou. Nejen svoji, ale všichni z celého Petrohradu a z Moskvy. Jest pro lepší rodiny městské pravé martyrium všecko to vyslechnout. Proto obyčejně přijmou jen svoji faru nebo ještě některou z váženějších sami, ostatní pak odbývá služebník nebo pokojská. Mnohdy jedny vpustí a druhým zavřou před nosem. Ústrků, sebezahazování s jedné strany, pomluv, výsměchu a pohrdání s druhé strany až Bůh brání. Kárce ani z daleka nepomýšlí na to, aby gratulace vlastního duchovenstva farního odstranil, ale aspoň ať prý každá fara se omezí na svůj obvod. Vůbec takovéto žebrání, vyjídání a opíjení zameziti nezdá se mu možno.

Professor moskevské akademie bohoslovecké Alexej Vvedenský počal vloni uveřejňovat řadu statí svých porůznu roztroušených, v nichž charakterisuje nové hnutí mysticko-náboženské na Rusi. První sešitek obsahuje sedm statí o přívržencích „Nové cesty“ („Novyj Puť“ nazván jich měsíčník od tří let vycházející v Petrohradě). Těchto „bogoiskatělů“ (Boha hledajících) je celý zástup mezi staršími i mladšími. Hlavní znak všech těchto nábožensky nadšených lidí jest podle Vvedenského: „Povstavše z radikalů popěračů let šedesátých moderní bogoiskatelé mají společnou jen tu touhu postavit si v novém nějakém náboženství svého Boha, jimi určeného a povýšeného, svůj vlastní kult, svou vlastní mravovědu, slovem všecko jen své, tak aby nikoho druhého poslouchati a nikomu druhému přizpůsobovati se nemusili. V tomto celém praktickém a osobě přiměřeném rozumovém kultu nesmí ovšem scházeti nějaký přídavek mystického.“ — Stejně vypadají i naši moderní „bohahledatelé“, pokud se u nás vyskytují.

Jako na zavolanou přichází v bohoslovské literatuře ruské nový podnik, jejž západ s radostí uvítá. Je to dvouměsíčník „Novosti Bogoslovskoj Literatury“, který vydávati míní bibliothekář duchovní moskevské akademie K. M. Popov (vychází v Sergievu Posadě u Moskvy za 3 ruble ročně za hranice). Novosti budou přinášeti vše, co vyjde zajímavějšího v knižním i žurnalovém vydání v bohoslovné literatuře ruské a v odborech spřízněných (filosofie, historie, filologie atd.). K prvním číslům bude přiložen ukazatel dosavadní bohoslovné a příbuzné literatury. Ježto zájem o Rusko a tím také o církev jeho roste, církev tato také stává se vůdčí mezi pravoslavnými církvemi, a jak protestanté tak katolíci pokládají za úkol svůj přivésti církev východní ke spojení a společenstvu svému, byla už i dosud poptávka po informační literatuře pravoslavné značná na všech stranách.

V letoším „Museu“ bohoslovců československých poukazuje se na výrok Ehrhardův, že Rakousko při spojení církví povoláno jest hráti hlavní úlohu. A v tomto Rakousku zase nejpříze povoláni k tomu jsme my Češi jako nejvyspělejší a znalostí ruštiny nejvíce vynikající. Klerus, jenž na prvním místě této úlohy měl by se podjat, musí se ovšem zbaviti úzkoprsé bázně před pravoslavím a také obrniti se trpělivostí a statečností před útisky a křivdami, s jakými se bude v ruském pravoslavném tisku potkávat. Pozná ovšem brzy, že zdrojem této nenávisti k papežství a katolicismu jest protestantismus, z něhož Rusové volky nevolky mnoho čerpají, a pak národnostní spor ruskopolský. Má však i mezi pravoslavnými a zvláště vážnějšími bohoslovy katolicismus své přátele, kteří vědí a uznávají, že obě církve nejsou leda dvě rozvaděné sestry, jež stojí sobě nejblíž a nejsnáze se mohou domluvit. V našich knihách a učebnicích bohoslovných brán dosud výhradně zřetel na protestantismus, o tom ještě theolog náš jest nejpoučenější. Pro praxi svou zajisté toho potřebuje. Budoucí úkol od těch, kdož se z mladých našich theologů věnují studiu a sbližování obou církví, východní a západní, bude proto vyžadovati zvláštní průpravy, ale ta nebude nikomu tak nepřístupná, ježto vyjma dějiny rozkolu a obou

církví po něm, nenalezne v positivní theologii mnoho bodův odlišných. — Je si přáti z plna srdce, aby návrh zdejšího „Musea“ padl v mladých duších na úrodnou půdu.

Věda a umění.

Mezitím co badatelé všech národů pokoušejí se o to, aby vysvětlili podivné dosud zjevy o radiovém, černém, „n-“záření, vystoupil 24. března prof. Zenger, věhlasný český učenec a professor na odpočinku, s náhledem a spolu i důkazem, že záření to není nic jiného nežli záření elektrické. Hmoty radiové mají schopnost pojímat v sebe mnoho elektřiny a pak ji zase vyzařovat, či lépe neustále odrážejí paprsky elektrické jako zrcadlo paprsky světelné. Proto hmot těch také neubývá, což jest ovšem vysvětlitelno. Toto jednoduché rozluštění bude asi přijato v cizině na všech stranách s nedůvěrou, neboť zjevy radioaktivní tak se vymykaly z dosavadních našich znalostí o elektřině. Zvláště Angličané (Crookes, lord Kelvin) na radioaktivitě zbudovali již konečný a naprosto pravdivý výklad o hmotě, její vysvětlení a pochopení již jim bylo jasno. Radioaktivitou již vysvětlovali i vzájemnost prvků, vyrůstání jednoho z druhého. Němečtí učenci prof. Rudolf Schenck a Richarz dovozují zase, že radioaktivní záření není nic jiného než skládání a rozkládání ozonu ve vzduchu. Prof. Schenck dne 7. ledna předložil delší práci vědecké akademii berlínské o tomto náhledu. Je-li ozon při záření tom súčastněn jako hlavní činitel, pak ovšem i prof. Zenger má pravdu, neníť ozon nic jiného než hrubozrnější kyslík ve vzduchu, a hrubší zrnka jeho (trojmocné atomy místo dvojmocných) tvoří se jen za působení paprsků elektrických. Na ulehčení studia o radioaktivitě žádala vídeňská akademie vědecká u ministerstva orby, aby strusky uranové rudy, jež se dobývá u Jáchymova ve státních dolech, nebyly letos dávány do obchodu. Ve struskách těch jsou obsaženy totiž látky radioaktivní. Akademie si vyžádala 20 tisíc kg., z čehož pošle polovici hlavním badatelům o radioaktivitě manželům: Curie-Skłodowským do Paříže, druhou polovici pak nechá pro sebe. Ministerstvo orby povolilo s výhradou, že akademie své částky rozdá hlavně na výzkumy rakouských ústavů.

Ve schůzi české akademie 26. února) vysvětloval slovutný chemik český, professor B. Brauner, známé pořekadlo lidové: Lucie noci upije a dne nepřidá. Pořekadlo toto podle prof. Ziberta jest staré a všeobecně rozšířené. Proto dlužno výkladu jeho, který dnes prý by se s kalendářem neshodoval, dáti ten výklad, že pochází ještě z dob kalendáře julianského, před koncem století 16. (1582), kdy byli proti slunci o 10 dní pozadu, a sv. Lucie připadalo tedy až po našem dvacátém 21., 22., 23. prosince, čili právě v době obratu slunce. Stáří pořekadla prý proto musí býti větší 300 let, a zase ne přes 600 let;

neboť tehdy sv. Lucie připadalo už před 20. prosincem (Živa). — Ale zdá se, že právě znění přísloví naznačuje zcela vhodně i v našem gregorianském kalendáři to, co lid vypozoroval: západ slunce se totiž od 13. prosince (sv. Lucie) stále už zpozďuje — noci se ubírá — ale východ slunce také ještě až do konce prosince stále se zpozďuje, tak že co noci se ubere, ubere se i dni na ranní straně a proto den neroste.

Ve zprávách petrohradské akademie věd slavný professor J. Ivanov pojednává ve stati mythologicko-srovnavací o slovanském bůžku Perunu a jeho kultu. Bůh Perun, jejž němečtí učenci prohlásili za vypůjčený převzatek z kultu a názvosloví germanského nebo litevského (fiörgyn, förha, lit. Perkúnos), podle Ivanova jest název a božstvo čistě slovanské, Slovanům obecné už před dobou rozchodu, kdy ještě ani jazykem ani sídlem se od sebe nevzdálili. Od Peruna jmenují se i hory dnešního Německa — starý Keltický název pro Černý les „Arkynia oré“ u Aristotela zachovaný, Caesarem později Hercynia Sylva přeměněný. *P* ve slové tom po zvyku keltském odpadlo, neboť Keltové v cizích slovech je vždy v názvosloví vynechávali. Kmenem svým slovo Perun je spřízněno se slovy práti, peru — tolik co biju, tluku, u všech Slovanů v tom zvuku a významu zachovanými. Se staroindickým Pardžan má rovněž kmen společný. Slované už před svým rozchodem slovo to znali, což vidět z toho, že polština s ním naložila jako s domácím, rozvedši *e* v *io* (Piorun, jako biorę, piorę atd.), což při slovech z ciziny vzatých — z litevštiny na př. — nedělala nikdy. Má tedy Ivanov slovo Perun za starší i názvů keltických i německých i litevských (i lat. řec.) a za domácí, ze starého sídla přinesené.

Ženy akademicky vzdělané v Rusku nejen v praktickém, pedagogickém a úřednickém odvětví se uplatňují, ale též na počet svůj a mladost „university“ (25letí s přerušením) a nepřízeň poměrů čestně i ve světě čisté vědy vynikají. Tak mezi jinými poslední čas vzbudila živý i širší zájem svými pracemi Z. A. Ragozina, člen několika učených společností domácích i cizích. Obor její jsou národové Mesopotamie a okolí od staré Chaldee až po Peršany. Několik svazků historií těchto (dva z nich vydány vloni) čte se zároveň při veškeré důkladnosti velmi lehounce a poutavě.

Jezero Bajkalské, o němž hojně se mluví a píše teď za války rusko-japonské, jest jedním z nejpodivnějších koutků světa. Záludné v hnutích svých a bouřemi svými, jež náhle a mnohdy jako z vnitra jezera vycházeti se zdají. Hladina vody jeho i pod ledem jest nestálá, tak že led často až 10 metrů silný s ohromným rachotem praská a trhliny ty zejí na šíři několiknácti metrů. Na dně jeho, jak za to mají, prodírá se z hlubin země množství pramenů mineralních, snad i petrolejových. A jak jezero samo, tak i vzduch nad ním jest pln neobyčejných převratů. Teplota i v desíti minutách kolísá tu o 10 až 20 stupňů Celsia — a to v zimě, v letě; v letě častěji, nejčastěji v červnu a květnu. Tak v roce 1901/2 znamenáno na metereologické stanici u jezera: 26. května 1901 o 2 hodinách 50 minut odpoledne 11·6° C., o 3 hod.

19·9°, o 4 hod. 20·4° a o 4 hod. 1 m. již jen 2·1°. Dne 20. června 1902 znamenáno o 4 hod. odpoledne 18·3° C., o 4 hod. 10 min. 6°, o 4 hod. 30 m. 13·3°, o 4 hod. 35 m. 5·8°, o 4 hod. 50 m. 19·3° C. Zdá se, jakoby tu byl kanál, kterým vzduchové proudy shora dolů a zdola nahoru v některé dny jen jen létají. Dny takové bývají též velmi bouřlivy.

Slovinci a s nimi též širší svět vědecký slaví letos 23. března 150leté narozeniny slavného mathematika bar. Jiřího Vegy. Rodiště jeho ze slovinské země sice oddisputovat nemohli, ale za to rod Vegův Slovincům upřeli. Zvláště Němci, ale i slovanští professoři podle zevnějšku jména jeho přisoudili jej brevi manu Španělům. Jméno Vegovo zatím z matrik moravečských vysvítá jako čistě slovinské. Rodina jeho po kraji tehdy (1754) rozšířená slula Vechova. V písmě „ch" psali buď „h" u některých, u jiných „gh", tak že již tehdy jedni byli Veha a druzí Vegha. Neobvyklý způsob psaní přiměl později věhlasného učence a důstojníka rakouského, že „h" vynechal a psal se pouze Vega. Nové památky Vegovy použili Slovinci, aby světu dokázali, že učený mathematik byl z jejich krve. Zvláště prof. Hauptmann, který již dříve věcí tou se zabýval, znova propátral matriky v okolí obce Moravče, a na jisto postavil slovinský původ Vegův (Izvestija muzejskega društva). Žurnalisticky a ve vojenských kruzích o totéž se přičiňuje setník Frid. Kavčič. Přece však nescházelo časopiseckých hlasů letos opět, jež Vegu prohlásily za Němce nebo Španěla, či Itala — vším smí být, jen ne Slovanem!

Srbská královská akademie věd v Bělehradě na svém výročním sezení 12. února jmenovala několik nových členů, a to ze srbských: Simu Matavulja skutečným řádným členem a dopisujícími: prof. Savu Uroševiće (přírodověd spisovatel), ruské učence Dim. Mendělejeva a Al. Aleks. Šachmatova a české učence Václava Tomka a Lubora Niederle.

Za důstojný pomník na oslavu povstání r. 1804 navrhl denník bělehradský „Štampa" (Tisk), aby vydáno bylo dílo „Srbská Národnost", jež by bylo souhrnem všech vědomostí o srbském lidu v minulosti i přítomnosti. Rozvrh díla měl by býti odborný a na každý odbor věnovati svou práci nejlepší síly srbského světa vědeckého.

Z literarního fondu Nikoly Čupića vydává se v Novém Sadu ročně almanach učených prací, jež již tvoří 23. ročník. V poslední ročence vydána zajímavá práce historicko-ekonomická, obor, v němž Srbi (ale i jiní Slované) mají tak málo pracovníků. Prof. Mil. Vukićević podává tu majetkové právo u starých Srbů když došli na Balkán, vliv tohoto majetkového hromadného práva na římskořecký individualismus a boj i prolínání obou živlů — až konečně rodové právo srbské zvítězilo a římskou a řeckou říši přetrvalo a teprv modernímu technickému a nikoli právnímu vlivu podlehlo.

Slovenský měsíčník „Hlas" přináší od 2. čísla letošího obranu spojení a příslušenství česko-slovenského proti známému Czambelovu spisu „Slováci a ich reč". Článek je spolu obviněním celého česko-

slovenského roztržení. Namířen jest rovněž proti Škultétymu a jeho článkům v „Nár. Novinách“. Autor volá teskně: „U nás i cambelčina má budúcnosť. Dotial budú niektorí nadslováci slovenčiť, až po Slovákoch tu ostane len machula.“ — Ku krajinským listům slovenským, jež velmi dobře dosud na několika místech, a to hlavně ve směru hospodářsko-osvětném a svépomocném působí, přibyly v únoru „Zvolenské Noviny“ pro Zvoleň a širší okolí

V „N. Č. Revui“ navrhuje Dr. Salaba, aby akce pro povznesení ruchu cizineckého v Praze ujala se obchodní komora pražská. Nějaký soukromý spolek nikdy ani sám v sobě ani na venek tolik moci míti nebude jako obchodní úřední organisace se svými četnými konneksemi v cizině. Že ruch cizinecký jde v krátké době velmi povznésti, svědčí výsledek podobného spolku v Drážďanech, kde od roku 1898 do 1902 příliv cizinců vstoupl o 37 tisíc osob čili o 14% (na 300.439 osob).

Na uzdravení poměrů mezi školou střední a rodinou a sesílení výchovné snaby středoškolské navrhl kdosi (V. J. G.) v „Rozhledech“ (č. 23) konference sboru professorského s rodiči žáků, nebo s jejich zástupci. Konference tyto navrhovatel představuje si předně jako výchovný prostředek pro samy rodiče či jejich zástupce, kteři v domácnosti buď se studentem nevědí si rady a vyjma stereotypní napomínání („uč se!“) žádných jiných starostí neprojevují, nebo zase přílišnou starostlivostí žáky kazí. Konference by měly býti ovšem s obou stran svobodné, a předměty, o nichž by se volně hovořilo, týkaly by se hlavně zdraví, kázně, peněz, hry, zábavy, prospěchu a učení. A při všech těch věcech dávaly by se pokyny a rady a zodpovídaly dotazy a žádosti s obou stran.

„Lvovský výbor pro národní oslavy“ rozeslal provolání po zemích polských, že chce založiti katastr mohyl polských z let 1831, 1846 a 1863. Žádá proto, aby památky na boje z dob těch byly mu popsány a vylíčeny s podotknutím, zda pomník nějaký zřízen a jaký, v jakém stavu, jakož i sebrány-li na místě nějaké památky a kde se nalezají.

„Literaturnyj Vistnyk“ rusínský přináší v posledním sešitě z péra Iv. Krevećkého přehled vloni vydaných knih a vycházejících listův a časopisů. Podle toho vyšlo knih rusínských v Rusku 89, v Rakousku 281, v Uhrách snad 4 či 5, v Americe na 13, všech pospolu 383. Z tohoto počtu knih zvláště jmenuje autor knihy strany moskvofilské, jichž vydáno 28; počítáno ovšem jen v Rakousku a v Americe, kde směry se mohou navzájem rozlišovat a potírat. V Rusku partie moskvofilská přirozeně splývá s Rusy samými. Časopisův a novin vycházelo: v Rusku žádné (?), v Rakousku 43, v Uhrách 3, v Americe 7, celkem 53, jichž počet ztenčil se pak během roku na 49. V tom počtu moskvofilských bylo v Haliči 5, v Americe 3. — Nejsilnějšími místy vydavatelskými jsou na Rusi Kyjev (36 knih), v Rakousku Lvov (170 knih, 23 časopisů), po Lvově Černovice (35 k., 6 č.), dále ještě Kolomyja (27 k., 4 č.) a Žovkva (Žolkev, 21 k., 2 č.). — Z novinek literarních zasluhuje zmínky Frankovo drama „Ukradené štěstí“ jež v Kyjevě dáváno se značným úspěchem.

„Lužica“ připomíná, že drama básníka lužicko-srbského Jakuba Ćišinského „Na hrodźišću“ dáváno letos v masopustě poprvé po 25 letech, co už vydáno, celé a cele srbskými lidmi sehráno. Hráli je v Radvorju, na venkově. K dramatu vzat námět z dávnověkosti srbské, předhistorické, jediné, kam své sny o slávě předků smějí Lužičané překládati. — Farář Handrik ze Slepého navrhuje v téže „Lužici“ spolek k zachování zbytků kroje lužického, ježto kroj ten se pomalu vytrácí a přes všecko volání, aby byl zachováván lidem, stále se víc, jak přirozeno, odkládá.

Moskva a Petrohrad často si hrají na protivníky a vzájemné opravce. Tak nedávno opravil Petrohrad Moskvu v úsudku jejím o ceně nového dramatu P. P. Gnědičova „Novyj Skit“ (nová poustevna). V Moskvě drama toto div nepropadlo, Petrohrad je počátkem března rehabilitoval a velmi vřele přijal. Drama jedná o neuskutečněné theorii socialně kulturní, o vzájemném, klidném a družném přebývání svobodných lidí a vzdělaných lidí, kteří odeberou se spolu do nové osady své. Tedy známý námět socialní, který zpracovali už jiní románově, polemicky, básnicky, ve všech možných variacích. Gnědič zabírá nejen socialní cíle, ale i dnešní kulturní denervované výstřelky hledající stále kdesi cosi nového. Drama pracováno jest vážně, beze smíchu, působí i při komických scenách tragičností všeobecného osudu lidského.

Letos staveno při petrohradské akademii puškinské oddělení krásných umění, takže akademie vedle vědeckého oddílu a slovesného, má teď i umělecký, ale jen pro umělce slova. Členy tohoto oddílu budou všichni dosavadní členové oddělení vědeckého a slovesného a 20 volených akademiků z řad literatů a umělců. Cíl oddílu bude vydávati díla slavných spisovatelů, sbírati životopisy, data a památky, podporovat literarní kritiku.

V Sarajevě počal Čech Zahradník vydávat charvatsko-srbský list „Pokret“ (Ruch) s hospod. kulturním programem. Vydrží-li, připojí se asi k tomu mladému ruchu, jaký v zemích srbsko-charvatských tak slibně počíná. List bude spolu živým ohlasem i českého života, jehož si ostatně Jihoslované všímají velmi čile. Mnoho zdaru!

Studentstvo slovanské, rakouské i mimorakouské je to, jež vystoupilo v minulých měsících na několika místech jako tmel a zákvasek sloučení Slovanů. Tak při kravalech na universitě vídeňské slovanské studentstvo poprvé i demonstračně vystoupilo celé a dřívější svazky upevněny. Machinace protislovanské a protiruské „čisté strany“ charvatské (vedené židem Drm. Frankem), těsněji sloučily rovněž studentstvo charvatské a srbské — i dalmatští charvatští studující, nejdále dosud stojící od smiřování, se přidali. Slovinské a vlašské studentstvo sbratřil rovněž útok vídeňský a neochota vlády, jež navrhla vlašskou universitu v zastrčeném tyrolském městě Roveredu. Nejimposantnější pak bylo sdružení srbských a bulharských akademiků (6. března). Srbští dojeli návštěvou (asi 200 osob) do Sofie a tu od sofijských hostěni a konán společný sjezd studentský. Sjezdu dali bulharští studenti ráz socialisticko-pokrokový. Podle toho vyzněla též resoluce o Macedonii.

jež na sjezdu přijata — pro Macedonii ostatně zcela spravedlivá. — Biskup ďakovský Štrosmajer za gratulaci české Prahy poslal dar 3000 na zřízení nadace pro charvatské studující v Praze. — Ve Vídni si utvořili jihoslovanští mohamedánští studující svůj vlastní spolek. Tak rozštěpeni jsou Jihoslované na tři slovinské, 2 charvatské, jeden srbský a bulharský, jeden židovský, jeden mohamedanský spolek studujících. V malém jak viděti dělení pokračuje, ve velkých cílech však idea vespolnosti se zmáhá.

Srbští žurnalisté a spisovatelé v habsburské monarchii vydali provolání k založení jednotného spolku representačního a podpůrného bez rozdílu stran a přesvědčení. V neděli 27. března byla první schůze přípravná.

Vzájemnost mezi charvatským a bulharským divadlem propůjčením dramaturga zahájená utvrzuje se dále. Herci charvatští konají pohostinské hry v Sofii (i u nás známý Fijan), a bulharské divadlo přijalo ku provozování charvatské drama „Eva Gubčeva", v Záhřebě zakázané, protože jedná o nedávných bouřích selských v Charvatsku. — Ve slovinském „Dom in Svetu" počal Ant Medved, básník slovinský (starší generace), uveřejňovati báseň „Job", podle textu Písma svatého. Předmět, na nějž se už více básníků odvážilo, žádný nebyl však dosud tak šťastný, aby vedle biblického díla vynikl. Zdaž podaří se to slovinskému básníku?

Zprávy národohospodářské.

Pády záložen, jeden po druhém ohlašovaný, dokazují, jak nutným již byl ten zákon o povinné revisi všech spolků, které s penězi a jměním mají co jednati. Stále na řadě je teď Morava, kdež během čtvrt roku čtyry záložny — necelá dvě procenta z občanských, se ukázaly nespolehlivými nebo vykradenými. Bude-li vše to sloužit k větší ostražitosti, byla by ta drahá lekce přec dobrá. Ale nemožno doufat v takovýto výsledek. Jak u nás vždy, brzo se zapomíná! Ale na štěstí nucená revise bude působit místo nedostatečného a bezpomocného členstva, které obyčejně v malých záložnách venkovských vyjma podezření více vysloviti neumí. Záložny ostatně již přestaly býti tím, čím byly před 30 a 40 lety, a svou velikou úlohu seskupení hospodářského již provedly. Přicházejí místo nich lepší formy svépomocné než ony jsou. Na těch je nyní úloha, aby pokračovaly. Způsobí-li odliv peněz od záložen to, po čem již dávno voláme, že lid si nechá svůj živý groš v rukou a počne s ním nějak hospodařiti, bude to také dobrý následek. Jen že v samy dobré následky doufat nemožno, víc bude těch špatných asi: peníze se nedají nikam a buď pomalu vytahají, nebo zanesou do německých spořitelen. Lid ztrácí chuť nejen ku spoření, ale vůbec k hospodářskému podnikání; mnohé kraje coufnou značný kus.

Na schůzi průmyslového spolku v Brně koncem února konané srovnáván náš rakouský průmysl s cizím, hlavně s německým a to nejen co do hojnosti, ale i co do postavení a výnosnosti. Hojná data stojí za uváženou. Veškeren obchodní styk s cizinou (dovoz i vývoz) možno vyjádřiti poměrným číslem na hlavu jednoho obyvatele v Rakousku-Uhersku: 90 franků̊v, ve Francii 233 fr., v Německu 234 fr., v Anglii 532 fr., v Belgii 557 fr. Ba i v samé Italii připadá na hlavu obyvatele 94 fr. Surovin potřebných na výrobu dováží Německo za 3000 milionů korun ročně, Rakousko-Uhersko jen za 700 mil. korun. v poměru ku svému obyvatelstvu podle Německa by jich mělo dovážet za 2500 milionů korun. Parních kotlů (pevných) má samo Prusko 66 000, Rakousko (bez Uher) jen 31.000, lokomotiv 6000, Prusko 19.900. Německo má na 4000 průmyslových akciových společností. Rakousko na 400. Železa surového spotřebuje se ve Spojených Státech 134 kg. na hlavu obyvatele, v Anglii 119 kg., v Německu 70·6 kg., v Belgii 64 kg., v Rakousku 29 kg.

Jednou z příčin, proč průmysl rakouský je tak pozadu za všemi ostatními průmyslovými zeměmi, jest jeho přespřílišná zdaněnost. Porovnáme-li tři továrny na cellulosu: jednu rakouskou, druhou anglickou a třetí norskou, shledáme, že rakouská celluloska platí daní 2.5% hodnoty výrobné, norská jen 1·98%, anglická 1·1%. Rakouská papírna platí (jmenována jistá z Hor. Rakous) daní 26·3% svého čistého výnosu. asi 2% své ceny, za každého dělníka zaměstnaného 192 korun. Papírna vürtemberská platila týž rok daní 5% všeho čistého výnosu. v Rakousku by byla musila zaplatit 61.053 marek místo 16.730 marek, jež platila ve Vürtembersku. Třebovelská společnost uhelná zaplatila (1901) daní 777.136 korun z prodaného uhlí 11,130.000 q. Daň výdělková obnášela 65 hal. na tunu uhlí, u podobné společnosti uhelné v Bavorsku však jen 25 hal. na tunu. Pivovar slezský zaplatil r. 1901 daní 16.248 korun čili 2·06% z akciového kapitálu a 47 hal. na každý prodaný hektolitr piva. V Prusku závod týž platil by jen 1070 korun daní čili 3 hal. na hektolitr piva. Sklárna akciová v Rakousku r. 1901 platila daní a socialního vydání 5·6% z akciového kapitálu, sklárna oldenburská na tatáž vydání spotřebovala jen 3% všeho akciového kapitálu. Podle výpočtů Ekebergových, jež se vztahují na léta devadesátá, připadá na hlavu obyvatele v Rakousku státních daňových povinností 38·20 korun, v Německu jen 26·72 korun. Zatím státní daně vystoupily v Rakousku na 53 korun na hlavu obyvatele.

Německý průmyslník, který zaplatí ročně mzdy 130.000 marek. platí na pojišťování dělnické, nemocenské 800 M., úrazové 1550 M., starobní 750 M. a daní všech platí 2462 marek. Rakouský průmyslník s touže mzdou platí na socialní pojišťování 7950 marek a samé státní daně výdělkové platí 3800 korun bez přirážek.

Prof. Dr. W i e s e r. dříve na pražské německé, nyní na vídeňské universitě, před dvěma lety počal práci dokázati nám, jak jsme s l a b í m y Č e š i p o p l a t n í c i p r o t i N ě m c ů m. Jak většina daní výdělkové. příjmové a i značná část pozemkové a činžovní (nad procento populace)

placena jest Němci. Němci z toho ohledu mají právo domahati se, aby na ně zvláště zřetel brán byl. Kdyby prý si Němci učinili svůj vlastní berní okres a Češi též svůj a jen přirážky obecní a zemské (v Čechách) v těchto okresích vybírané by šly na hospodářské, humanitní, podpůrné, kulturní a policejní cíle každého národa, prý by Němci zle nepochodili, naopak Češi by viděli, že od německých krajů a jejich přirážek zemské hospodářství je pro ně ubohou zásobárnou. Tyto výwody Dr. Wieser uveřejňoval hlavně v článcích týdenníku průmyslového „Deutsche Arbeit". Důkazy paně Wieserovy odbyty několikrát v pražských denních listech i revuích. Výpočty jsou příliš libovolné, nestejnorodé a nespolehlivé, proto nemožno na nich stavět bohaté německé království. V pražské obchodní komoře počátkem března osvětlil práci Wieserovu člen komory, velkoprůmyslník L. Bondy. Wieser vzav za základ školní příspěvky českých a německých okresů, praví, že daní přímých, podle nichž se platí tyto příspěvky, připadá na české 57%, na německé 43% (populace = 62 : 38). Ale z toho vyloučil Liberec, Prahu a Hradec Králové, počítají-li se však i tato města, a sice k německé Liberec a Praha s Hradcem k české skupině, pak vyjde poměr 64 ku 36, tedy v neprospěch Němců! Ale Dr. Wieser Prahu samu v ohledu hospodářském jako celé Čechy učinil větší německou než českou poplatnicí. Tak prý z výdělkové daně platí Němci pražští v I. skupině 80%, v II. 65%, v III. aspoň 10% a v IV. aspoň 5%. I kdyby tomu tak bylo, tu podle Bondyho Němci v Praze platí daní málo u porovnání s českou většinou, třebas měli velkovýrobu skoro celou ve svých rukou (židé). Platí první a druhá skupina na 300.000 korun, ostatní dvě české pak 460.000 korun. Tedy Němci asi 240.000 korun, Češi pak přes 500.000 korun. Wieser započítal Němcům nějak 334.000 K.

Dráhy, státní podniky, akciové společnosti, nejsou-li až křiklavě české, jednou prohlašuje za neutralní, podruhé je vesměs přidává Němcům. V Praze samé německé akciové podniky platí prý 3·73 mil. korun, české jen 0·78 mil. korun! Mimo to Dr. Wieser pro německé podniky vzal příznivější rok výdělečný 1901, pro české však méně příznivý 1902. Vůbec vybíraje jen jeden rok, a to ne tentýž a dokonce při porovnávání vývoje české a německé podnikavosti bera libovolně roky 1882 a 1898 nesestavil Dr. Wieser nic, co by stálo za úvahu a povšimnutí. Je to šarlatanská práce, jakou dělají poslední dobu radikalní nacionalové němečtí ze strany Wolfa a Schönerera bez universitní učenosti. — Německé přednosti v průmyslu a obchodě nemožno popírati, ale z toho nenásleduje ještě, že by poplatnost Němců byla o tolik větší než Čechů, že by Němci tím nějak zvláště mohli se chlubit. A pak, jak praví „Obzor národohospodářský", my připlácením na cla průmyslová a příspěvky ze státní kassy pomáhali jsme ten průmysl vychovat. Ostatně nejsou nejhlavnější ve státě daně přímé, větší obnos činí nepřímé, a na těch jsme zastoupeni asi poměrem podle obyvatelstva. V Čechách přímé daně činily r. 1902 asi 73 mil. korun, nepřímé asi 180 milionů korun. I když na přímých máme podíl nižší, na nepřímých si už svůj podíl doplácíme asi poctivě a úplně.

Ve společnosti ruských technologů v Petrohradě koncem ledna počaly zajímavé referáty a debatty o stavu a povaze ruské průmyslové výroby a poměru jejím k výrobě zemědělské. Před několika lety celá řada politiků a národohospodářů ruských konservativního směru, věřících a hlásajících, že Rusko nepůjde cestami západního vývoje, nýbrž že zůstane svým a odlišným ve všem, ti tvrdili že ruský kapitalismus, jak náhle se zjevil, tak náhle že též zmizí, ježto vlákán byl zrovna násilím a nedaří se mu na půdě tak cizí jak je ruská. V Rusku prý kapitalismus nebude nikdy takového vlivu míti na celý život jako na západě, kde se zrodil. Také prý počet dělníků stále se menší v poměru ke všemu obyvatelstvu, mimo to nijaké koncentrace průmyslové v Rusku neviděti, jaká se vyvinula na západě. Proti těmto starým prorockým duchům ruským dokazovali mladí ekonomisté, že Rusko chce-li vůbec svou existenci ubájiti uprostřed národů evropských, musí se dáti toutéž cestou hospodářskou co oni a že má k tomu také všecky podmínky, a to namnoze i skvělejší než samy západní státy.

Hlavní referát inženýra N. N. Savina opíraje se o práce k r. 1900 vykonané a o data toho roku, probíral sílu a výnosnost jednotlivých druhů práce, na konec pak došel k přibližnému ocenění celé národní práce ruské. Ministerstvo financí v roce 1900 registrovalo 38 200 závodů průmyslových se 2,373.000 dělníků a s roční hodnotou výrobní 3.005 milionů rublů. Savin shledává číslo hodnoty upřílišeným — třeba totiž v počítání hodnoty výrobků rozlišovat, zda výrobek neprochází několika závody, neboť pak cena jeho roste, ale také nejnižší jeho hodnoty se několikráte čítají. — V oné sumě hodnoty není kromě toho obsažena hodnota výrobků řemeslných a kustarných (řemeslníci jsou v městě v cechy organisovaní, kustaři jsou po venkově ze selského stavu buď neorganisovaní, nebo v artelích seskupení, často jen po domácku pracující řemeslníci), jakož i mnoho závodů státních nepojato v počet. Savin doplňuje a opravuje ocenu ministerstva financí. Podle něho závody ministerstvem započítané vyrábějí hodnot jen za 1.207 mil. rublů. Kustarná a řemeslná výroba může býti nanejvýš oceněna na 100 mil. rublů, jež ročně v hodnotách výrobních produkuje. Závody státní čítají si výrobu na 150 mil. rublů ročně. Podle toho tedy čistou hodnotu (nepočítaje žádný výrobek dvakrát) výroby průmyslové velké i malé možno oceniti na 1450 mil. rublů ročně. Veškerá cena výroby zemědělské páčí se na 3000 mil. rublů. Porovnáme-li nyní práci lidskou, uloženou v těchto hodnotách průmyslových a v hodnotách zemědělských, přijdeme k úsudku, že práce dělníka průmyslového jest šestkrát cennější a vydatnější než práce zemědělská. Připojí-li se k hodnotám výroby průmyslové a zemědělské ještě i ocenění prací ostatních (úřední, vzdělavací, dopravní, posluhy atd.), možno páčiti veškeru hodnotu ruské práce v roce 1900 na 6 miliard rublů. N. Savin u porovnání se statistiky americkými, anglickými a německými, když ti národní práci oceňují, počítá hodně nízko, ale za to tím správněji a spravedlivěji. Průměrně připadá na jednotlivého ruského člověka roční výrobní hodnota od 75—100 rublů, počítaje jen lidi pracující a pracovati mohoucí.

Rozhled socialní.

K několika už starším mezinárodním společnostem, jež vyvolala snaha řešiti veliký problém socialní pokud lze stejnoměrně ve všech zemích západoevropské civilisace, přibyla nedávno nová: mezinárodní svaz pro studium středního stavu. Zachovati pokud možná dosavadní útvary tak zvaného středního stavu a zas vyvíjeti nové je dávným cílem socialní reformy ve všech průmyslových zemích. Živější ruch, zatím arci pouze studijní, na tomto poli otázky společenské zahájen teprve loňským zářijovým sjezdem mezinárodním ve Stuttgartě, výlučně jemu věnovaným. Na sjezdě ustaven zvláštní internacionalní svaz a zvolen ústřední výkonný výbor. Svazový výbor sešel se v Brusselu teď v březnu; přibyli zástupcové z Francie, Hollandska, Luxemburska, Německa, Rakouska, Švýcar atd. Rokovati bude ústřední výbor francouzsky a německy; text německý vyhlášen v případních pochybnostech za rozhodující. Veškerá křesla předsednická také připadla Němcům (mezi nimi ministerskému radovi prof. Dru. Schwidlandovi z Vídně; ostatní dva jsou z říše); hlavním tajemníkem ustanoven Belgičan minist. ředitel Stevens. — Převládáť do dnes i v praktické socialní politice i v přípravném pro ni studiu věd socialních nepopíratelně živel německý.

Není tomu dávno, co přátelé středního stavu doufali jakž takž jej zachrániti i v domácím průmyslu. Nejen tak zv. domácký průmyslník i domácký dělník socialně politicky se jim zamlouval nad továrního. Až do let devadesátých přála proto domácímu průmyslu věda i politika socialní, vyjímajíc snad socialně-demokratickou, všecka. Dnes nastal úplný skoro obrat. Domácký průmysl považuje se za socialní zlo, jež třeba co nejspíše odstranit. Dne 7.—9. března obíral se tím zvláštní sjezd z Německa svolaný do Berlína „všeobecný sjezd domácích dělníků“. Generalní komisse odborová socialních demokratů jej svolala, předseda její posl. Legien jej zahájil. Vláda odmítla vyslati zástupce, nepřišli delegáti odborových sdružení ani křesťanského ani nationálního dělnictva. Bylo prý to nemile pozorováno. Nezastoupené organisace poukazují na to, že nebyly officielně pozvány. Za to četné přibylo tak zv. občanských socialních politiků. Prof. Francke z nich dokonce zvolen vedle dvou soc. demokratů předsedou, a mluvil posléze vždy jeden z nich po delegátu dělnickém. — Domácký průmysl jednomyslně vyhlášen za národní nebezpečí, an hubí tělesně i hospodářsky své dělnictvo nízkými mzdami a dlouhými dobami pracovními, v dílnách zdravotně nejméně přiměřených. — Pro obory prumyslové zdraví zvláště škodlivé žádá sjezd, aby domácká práce vůbec byla státem zakázána. Pro ostatní budiž vydán ochranný zákon. Za hlavní článek zákona navrhuje sjezd stanoviti pro domácí dělnictvo závaznou mzdu úkolovou, jíž by vždy na nějakou dobu pro kraj určovaly buď živnostenské soudy, buď politické komisse dělnickozaměstnavatelské za předsednictví živnostenských

inspektorů tak, aby se rovnala dělnické mzdě tovární. Dále zákonem tím budiž zakázáno pracovat dětem v domáckém průmyslu, stanoveny zdravotní předpisy pro domácké dílny, zaveden nad nimi dozor živnostenský, a rozšířeno dělnické pojišťování všemi směry i na dělníky domácké. — Veřejné práce nebuďtež pak nikdy zadávány podnikatelům, kteří je předají domácké výrobě. — Už z této tresti sjezdových usnesení zřejmo, že se přikládá sekera ke kořeni Domácký průmysl vyhledávají podnikatelé jen potud, dokavad pro ně laciněji pracuje. Jinak se od něho odvracejí, a takový obor domáckého průmyslu pak znenáhla zaniká. Vidíme to dnes na celé řadě odvětví domácké práce; vzpomínáme jen tkalcovství domáckého, jehož už nikdo nevzkřísí. Tato odvětví zničena technickým pokrokem výrobním. Snad nejlepší zde znalec prof. Sombart z Vratislavě konstatuje, že dospěje-li technika určitého stupně vývoje, výhody z většího vyssávání pracovní síly, jichž poskytuje právě organisace domáckého průmyslu, zůstávají za přednostmi společenské organisace práce ve velkozávodech, i při zdražené tam síle pracovní Dnes i při sebe delší pracovní době a nižší mzdě dělníka domáckého, na něhož netřeba ani příspěvků pojišťovacích ani nákladných zařízení zdravotních, domácký tkadlec nevydá tolik, co dělník tovární obsluhující zdatné nejnovější stroje, byť i značně vyšší mzdu dostával, včítajíc do toho i výhody dělnické co do pracovní doby, socialního pojišťování a hygieny dílen.

Více se udržuje, ba částečně i teprve vzniká domácká práce v odvětvích s nedokonalou dosud technikou strojovou. Na př. ve stolařství, jak právě teď v Brně lze pozorovat. — Kdyby však stanovena byla v těchto dosud silných oborech domáckého průmyslu skorem stejná mzda jako se platí v továrnách, bylo pak dále dělnictvo domácké stejně pojišťovati a dílny zdravotně zařizovati, děti z práce odstraniti, zdraží se práce domácká tak, že podnikatelé nebudou nadále míti z toho zisku, předají-li zákazky vyhotovit průmyslu domáckému, a průmysl takový z velké části vymizí. — Toť bylo také patrně záměrem sjezdu berlínského A tovární dělnictvo na něm zastoupené žádalo si co nejspěšnějšího zániku domáckého průmyslu i z jiného důvodu. Kde vedle tovární práce udržela se i domácká, v takových oborech průmyslových ztěžuje dělnictvo domácké citelně akci dělnictva továrního o zlepšení hospodářské úrovně. Neníť domácká práce ani podrobena zákonné ochraně, ani není domácké dělnictvo s to, aby se odborově silně organisovalo a tak je oporou zaměstnavatelstva v boji proti požadavkům dělnictva továrního.

Ovšem i z dělnictva mají někteří zájem na průmyslu domáckém, zvláště tak zv. polodělníci (poloviční invalidové práce), matky a mnozí pro zimní prázdeň Jejich zájem vyrovnati s protichůdnými zájmy ostatní massy jest ovšem dosti nesnadno. Uznává se však, že vždy ostane nutným, práci domáckou těm, kteří z jakýchkoliv důvodů nemohou než doma pracovati, dovoliti i zákonem, byť jen v omezené míře. Otázku bude třeba ještě pronikavěji a obsáhleji studovati dále.

Jiným směrem, *svépomocí*, začali otázku tuto přede dvěma lety řešiti v Paříži. Zřízena tam zdárně rostoucí socialní liga kupujících, *Ligue sociale des Acheteurs*, aby budila u nich vědomí, že mají také odpovědnost za pracovní podmínky, za nichž se vyrábí zboží jimi odebírané. Uvědomuje o tom kupující tiskem i na schůzích a založila soupis dodavatelů, jejichž zboží vyráběno za slušných podmínek pracovních a proto se zvláště doporučuje členstvu ligy, která ostatně nikterak není stanovami právě nucena jen od takových doporučených firem kupovati. Běží zde v první řadě o domáckou práci, na př. tisíc a tisíc švadlen pařížských, jejichž blaho leží lize na srdci.

Dělnictvu továrnímu (v Německu, zvláště teď od stávky křimačovské) poslední dobou naléhavě odevšad doporučují, aby kollektivné upravujíc pracovní smlouvy nespoléhalo tolik na dvojsečnou zbraň stávky. I zde válka budiž vystřídána smírnou dohodou obou dobře organisovaných stran, zaměstnavatelské a dělnické, tak zv. *tarify pracovními*, nebo mzdovými. V lednu tuto cestu doporučil pro socialní politiku říšským poslancům německým paritetický *tarifový úřad* principalů i pomocníků *typografických*. V březnu pak *Augustinusverein*, spolek pro katolický tisk v Německu, zvláštním okružníkem obrátil se na veškeré nakladatele listů strany centra, aby tiskli pouze v oněch knihtiskárnách, jež přijaly knihtiskařský tarif pro říši německou smluvený a v převážné většině závodů platný. Augustinusverein doporučuje dohodu tarifovou za nejlepší prostředek na odstraněnou zhoubných bojů mzdových a vidí v ní znamenitou *socialně politickou myšlenku obapolné vzájemnosti* obou výrobních činitelů, zaměstnavatelů i zaměstnaných.

I rozvážní *socialní demokraté* naznávají, že třeba nutně již obratu v nazírání na prospěšnost stávek. Zasloužilý organisator dělnický ve Švycarech, obecně za autoritu socialně politickou v celé zemi pokládaný, dělnický sekretář H. *Grulich*, důtklivě zvláštním spiskem švýcarským odborářům uvádí na paměť, že není hlavní věcí stávkovat, nýbrž vyhrát, že stávka není jediným bojovným prostředkem, nýbrž posledním, a že odborovému hnutí ve Švycarsku třeba bude mnohem více vyvíjet a provádět *taktiku smlouvací* než dosud.

Programový revisionismus bují nejen u socialních demokratů v Německu, nýbrž i jinde. Objevil se i na posledním sjezdě socialní demokracie rakouské dosti nepokrytě. Docela officielně ohlašuje se pro budoucí sjezd socialnédemokratický v *Nizozemí*. Zvláštní přípravný výbor sjezdový doporučuje totiž vzhledem k faktům skutečného vývoje hospodářského zrevidovat *agrarní program strany*. Principielní program strany, jenž docela stejně soudí o veškerých závodech výrobních, že není správným. Statistika nezvratně dokazuje jiný vývoj v průmyslové výrobě a jiný v zemědělství. V *zemědělství nelze déle mluvit o koncentraci výroby*, jak ji hlásá program. Za poslední období sčítací v Hollandsku (do roku 1899), kdy nesamostatného dělnictva v zemědělství přibylo o 7% (363.225 vstouplo na 388.151), vzrostl počet samostatných zemědělců z 161.398 na 182.127,

tedy o 12·8%. K tomu dodáváme, že i odjinud lze konstatovat tentýž vývoj socialní v zemědělství jako jej doznávají socialní demokraté pro Hollandsko. — V Německu jej dokázal již první soupis závodů z roku 1895. Od roku 1882—1895 rozmnožily se malé a střední závody zemědělské z 5276344 na 5556900 Sčítací úřad Spojených Států severoamerických rovněž oznamuje, že i v Unii nadpoměrně se přimnožilo malých a středních farem. I naše rakouské sčítání z roku 1900 přináší doklad nám nejbližší. V království českém za poslední desítiletí 1890—1900, ač ubylo zemědělského dělnictva o 6%, nádennictva pak dokonce o 40% (!), vzrostl počet samostatných hospodářství zemědělských o 10%. Je tudíž arci pochopitelno, že na základě dat neuprosné hospodářské statistiky žádají si socialní demokraté v Hollandsku revise programu, který je dosud „učí", že samostatných hospodářství i v zemědělství pořád ubývá. — Zajímavým je další praktický návrh na změnu programovou u socialní demokracie nizozemské. Dokud se zdálo pánům s Marxem, že i v zemědělství vládne koncentrace výrobního kapitálu, „žádali" v programu pro zemědělský lid, aby každé rodině poskytnuto bylo tolik půdy, jež by ji uživila. Dnes, kdy vývoj sám začal jíti tímto směrem, a zdá se, že by se to kdysi stalo možným, navrhují páni tento požadavek škrtnout z programu! Není nad taktiku v socialní nespokojenosti!

Pilný náš národohospodář p. Doc. Dr. Jos. Gruber, v extensní přednášce své „o socialních idejích a hnutí socialním v XIX. století", pokusil se vysvětliti neobyčejnou účast židů ve hnutí socialně-demokratickém rázem židovského náboženství. Pravil asi takto: Je zcela pochopitelno, že vůdcové moderního hnutí socialního jsou namnoze židovského původu, a že vůbec při socialní demokracii vidíme se strany židovské tak veliké účastenství. To plyne již z názorů židovského náboženství. Nebylo tak hned jinde tak humanních zařízení a předpisů jaké spatřujeme ve starém Israeli. Tak na př. kdo měl hlad, měl právo, uspokojiti ho z majetku sousedova, neměl-li svého. Židovské náboženství nebylo učením trpělivosti, snášení křivd, ale vedlo k uvědomování si křivd a potírání bezpráví. Učení židovské založené v Bibli je nám výkladem pro t., že velcí duchové socialního hnutí vyšli ze židovstva. — Účast vůdcovství židů v socialní demokracii (ne v celém socialním hnutí, tu je přece i křesťanských průkopníků dosti; ovšem na veřejnosti jména jejich z části dosud tak nepronikla, poněvadž hnutí nesocialně-demokratického veřejnosť v našich zemích středoevropských dosud méně si všímala; jinak je tomu na př. v Anglii!) je nerozluštěným problemem. Názor Dr. Grubrův samozřejmě jen poněkud přispěje k jeho luštění. Náboženství zde všeho nevysvětluje; právě na ty velké duchy nepůsobilo nikterak výlučně a pronikavě; materialistický jejich názor světový tomu nasvědčuje, ač nelze popírati, že i na ně mělo náboženství vliv skrze rodinné tradice.

Dávno již, zvláště organisací číšnickou horlí se u nás proti ženské obsluze v hostincích a kavárnách. Z mravních, zdravotních i konkurenčních důvodů. Všelijaké hledány proti ní prostředky. Mnohé

selhávaly, protože zištný zájem hostinských a kavárníků houževnatě se jim vzpírá. V Praze zkusili vystoupit proti ženské obsluze zákazem živnostenského úřadu, z mravních a zdravotních příčin na popud pražské pokladny nemocenské. Pohrozeno jednomu vinárníkovi, že ztratí koncessi, neodstraní li pokladné a tak zv. dívek animujících z místnosti. Vinárník odvolav se k místodržitelství a pak k ministerstvu dokazoval, že přijal dívky s dobrými vysvědčeními mravními, v místnosti že nic zlého neprovozují, a co prý „soukromě“ podnikají, po tom že mu nic není. Ale tam nepochodil, ač správní soudní dvůr se přidal na jeho stranu. Dle jeho rozhodnutí lze živnostenským úřadům na základě § 54., odst. 2. pouze všeobecně upravovat zde poměry služebné, ale proti jednotlivým skupinám vystupovat že práva nemají; zvláště dotýká-li se jejich nález až i živnostenské koncesse Rozhodnutí toto bude míti na mnoze neblahý účinek. Bude ovšem potřebí zasáhnout zákonodárně.

V Italii začali ve sněmovně rokovat o úpravě klidu nedělního, zvláště i pro noviny. Ale velmi nepřipravené. Sám „Popolo Romano“ se obává, že se jim v cizině, jež před takovými úpravami podniká rozsáhlé studie odborné, vysmějí. O výsledku neopomeneme referovati

Školství.

Ministr Dr. Hartel ujistil kterousi deputaci, která mu přišla blahopřát k doktorskému jubileu (40letému), že za krátko vyjde nařízení, jímž připouštějí se absolventi škol realných ke studiu na universitách. V dobrozdáních, jichž vyžádal sobě ministr na veškerých školách vysokých v Rakousku, působily nejvíce obtíží fakulty medicinské, naléhajíce na znalost jazyka řeckého; kdežto právnická kollegia soustředí svá přání spíše na znalosti filosofické propedeutiky. Definitivní rozluštění této otázky stěžuje nynější zřízení škol realných; bude třeba realky rozšířiti o osmou třídu. Ministr jest odhodlán brzy odstraniti veškery překážky, jež se staví jeho názoru o tom v cestu, a jest odhodlán plán svůj provésti.

Vysoká škola v Bělehradě bude prý u 100. výročí osvobození Srbska povýšena na universitu, jež bude doplněna fakultou lékařskou. Při té příležitosti bude položen základní kámen ke král. akademii věd; v nové budově pak umístí se národní knihovna, museum i obrazárna.

Na německých universitách jest 85 dam immatrikulováno, skoro tři čtvrtiny z nich studují medicinu; kromě těchto je zapsáno 1260 hospitantek (nejvíce v Berlíně 265), které studují ponejvíce na filosofických fakultách.

Ve Švedsku mohou neprovdané lékařky dosíci týchž úřadů jako lékaři na venkové, na př. obecní lékaři, v okresních nemocnicích, ve službě železniční, v trestnicích. Jakmile se vdají, musí úřadu svého se vzdáti. Za vrchní a městské lékaře nesmějí býti ustanovovány.

I v Norsku zamýšlí vláda státní úřady učiniti přístupnými ženám. kromě některých úřadů ve službách církve, policie. konsulatův a vojenství.

Školství v Japonsku, na něž vynakládá se přes 300 milionů ročně, začíná se školou elementarní (27.018), kterou lze srovnati s našimi školkami, s dětskými zahrádkami, ježto děti vyučují se většinou buď na dvoře nebo ve školní zahrádce. Vyučování, které trvá od 8. hodiny ranní do 4 hodin s hodinovou přestávkou v poledne a po každé hodině 20minutovým oddechem, jest názorné, většinou z přírodovědy („nauka květů“, „nauka zvířat“); tu vštěpuje se mládeži základ k umění výtvarnému, v kterém Japonci vynikají, jsouce dokonalými znalci přírody. Čtení a psaní působí mnoho obtíží, ježto dítě ve čtyřech letech školy elementarní musí vedle vlastní abecedy japonské (o 48 slabikových značkách) vštípiti si do paměti ještě na 2000 hieroglyfů čínských. Kromě čtení a psaní učí se malí Japonci i trochu počítati. Náboženství se nevyučuje, vykládá se jen moralka a ethika. a to od školy elementarní až do university; ostatní vyučování náboženství — jest-li vůbec tu jaké možno — ponechává se rodině a zvláštním školám duchovenským. S náboženstvím vyloučena i politika ze všech škol japonských. Do školy elementarní musejí docházeti všechny děti, a to od 6. roku — bezplatně; náklad těchto škol nese obec nebo příslušná čtvrt města.

U většiny těchto škol jsou čtyrleté kursy vyšší, kde se počíná vyučovati jazykům cizím; angličina všude předmětem řádným. Z těchto kursů vystupují chovanci do gymnasií (chlapeckých 130 státních a 31 soukromých, dívčích 23 státních, 8 soukromých) neb do nižších seminářů učitelských (47). Gymnasia jsou čtyrletá, semináře pětileté. Absolventi nižších seminářů učitelských stávají se učiteli na nižších školách elementarních, nebo postupují do seminářů vyšších se čtyrletým kursem, po jehož ukončení stávají se učiteli vyšších škol elementarních. Semináře učitelské jak nižší tak vyšší zřízeny jsou i pro ženské. Absolventi gymnasia, zvolivše si obor budoucího svého povolání, vstupují do přípravné akademie (6), odkud buď po roce přecházejí na universitu (2 státní, 3 soukromé, z nichž jedna jest pro ženy), nebo po 2—3 letech na školy odborné (2 polytechniky).

Mimo tyto školy má Japonsko 2 obchodní akademie, kde se učí i vlaštině, španělštině a ruštině, 3 rolnické akademie, 1 školu rybolovecko u, 1 konservatoř, 3 ústavy vojenské (námořnictví a císařský dvůr) a ještě přes 1200 státních i soukromých škol jiných, zvláště pro jazyky cizí, zejména evropské, čínské, indické a j.

Na všech těchto školách platí se školné, které obnáší 40—150 korun a může se platiti v měsíčních částkách. Školné na universitách a jiných ústavech vyšších obnáší nejvíce 200 korun. Nadaní a nemajetní žáci japonští požívají také osvobození od platu školného. Pro nezámožné a přespolní posluchače zřízeny jsou téměř u všech středních i vyšších ústavu internáty, v nichž celoroční poplatek obnáší 380—760 korun. Chovanci učitelských ústavů bývají vydržováni za studií na útraty státní; ale jakmile dojdou svého postavení, musí státu náklad po menších částkách spláceti.

Dnes Japoncům 5 universit v Tokiu a Kiotu nestačí — tamější ministerstvo vyučování hodlá zříditi na jihu a na severu university a to dle organisace nejlepších universit evropských — jež přivábí ještě více cizinců z národů sousedních. Roku 1901 studovalo na 400 cizinců z Číny, Koreje a Indie na školách japonských.

V nedávné době rozepisovaly se denní listy častěji o poměrech na školách, zvláště středních, a jejich professorech. Příčinu k tomu zavdaly nedávné sebevraždy studujících z různých středních škol v Praze. Všeobecně vinila se škola, jen škola; vinili se učitelé, professoři. Prohlédáme li blíže, zkoumáme-li zřízení školy střední, shledáváme, že je zastaralé, že potřebuje opravy; přesvědčujeme se, že na středních školách mnoho, příliš mnoho se vyučuje, ale málo vychovává; doznáváme, že jsou i na středních školách tu a tam učitelé přísní, špatní. Než, to vše bývalo již také za našich studií středoškolských, bylo i dávno před námi; bývalo mnohem hůře, kdy se téměř jen „biflovalo“, „dřelo“ beze všech myšlenek, bez náležitého výkladu a porozumění, kdy se ukládalo pensum, které bylo přes všechny síly i nejnadanějšího studenta, a to za tehdejších poměrů v řeči cizí, mnohému sotva srozumitelné. A přece sebevražda byla tehdy úkazem velmi řídkým, ať nedím neznámým.

Příčiny sebevražd studentských musíme hledati tedy především mimo školu — v rodině, v jejím okolí. Dříve chodívali na střední školu žáci fysicky i duševně vyspělejší, žáci skutečně nadaní, silní a svědomití — kdežto dnes studuje kde kdo, ať jeví nějaké vlohy čili nic; ano mnozí rodiče nutí do studií i dítě neschopné. Pro řemeslo a obchod rozhodují se, až se přesvědčí, že s tou latinou nebo řečtinou to opravdu „nejde“...; mnohdy však bývá již pozdě — síly duševní, které tu byly, jsou buď již vyčerpány neb valně zmenšeny, a do života vchází nedochůdče.... I život rodinný působí na vychov studující mládeže. Jak žilo se dříve prostě, šetrně, střídmě, kdežto dnes s prostým životem rodinným zmizel i prostý život studentský. Dnes utrhne si mnohý otec, mnohá matka od úst, utrhnou celé rodině, jen aby nemusili odepříti „své naději“ — studentovi nějakého toho požitku, jímž „rozšiřuje svůj duševní obzor dětský.“ Na místě ne posledním jest uvésti známého nepřítele a škůdce veškerého lidstva, rodiny — alkoholismus, který působí na rodiče, působí i na děti; není snad třeba čísly dokazovati. „Kolik jest dětí, které trpí za viny nespáchané, za hříchy rodičů svých, následky nemocí pohlavních v druhém pokolení! Kolik jest jich chorobně všelijak ztížených, dráždivých, nervosních, neobyčejně snadno vznětlivých atd.“ Vedle špatného vychovu v rodině působí zhoubně na mládež studující i okolí, zvláště ve větších místech průmyslových, výkladní skříně — písemnictví a umění — naše žurnalistika („denní zprávy“, „ze soudní síně“) — vše napíná, dráždí, otupuje, ničí... Tytéž listy, zvláště realistické, které nyní s velice vážnou tváří znalecky chtějí zkoumati příčiny sebevražd, vášnivě štvou a dráždí studenstvo proti náboženství; školské kázni, vybízejíce přímo k hanopisům o professorech — což ovšem všechno přispívá k — sebekázni a uklidnění mysli!?

Do podrobností jíti není třeba.

Pokud školy samé se týká — napravila již mnohé, a doufejme, že ještě více mládeži uleví. — Hlavní změna však musí nastati ve výchově rodinném — odtud musí vycházeti se k nápravě, k životu lepšímu. — Škola i rodina musí vychovávati společně, součinnost a dorozumění školy a domova musí jíti ruku v ruce. Život rodinný musí udržovati v mládeži úctu a lásku ke škole, k životu vůbec. Toho docílíme, povedeme-li ji vedle povinnosti k ušlechtilé zábavě; zabavíme-li ji cvikem tělesným, vycházkami do přírody, hrami neb některým sportem (jsou i laciné), odvrátíme od ní nejspíše pozornost od okolí, od záhuby.

Vojenství.

Rakousko. Dne 15. října 1903 zřídila vojenská správa kurs pro vzdělání zásobníků (Proviantoffiziere). Doposud zastávají službu zásobovací u vojenských zástupu důstojníci toho kterého zástupu, na několik let k tomu jsouce komandováni. Takovým způsobem zvyšuje se ještě nedostatek důstojníků k službě při setninách. Zásobníkovi je zapotřebí delší praxe, aby svůj úřad zdárně zastávati mohl. Když však se konečně se svým oborem obeznámil, bývá také již vystřídán jiným. Pro tyto okolnosti odhodlala se vojenská správa zříditi zvláštní důstojnický sbor pro zásobování, sestávající ze zástupců, poručíků, nadporučíkův a setníků. Sestaveni budou zásobníci z nejlepších poddůstojníků k tomu sboru se hlásících. Hlásiti se mohou poddůstojníci, kteří sloužili nejméně 6—7 let k úplné spokojenosti, mohou-li se vykázati dostatečným všeobecným vzděláním. Ročně se přijme 50 do kursu. Kurs trvá od 15. října do 31. března. Letos tedy 1. dubna vyjdou první zástupcové a 1. května 1905 budou jmenováni poručíky. Za 10 let však teprve bude celá armada zaopatřena novými zásobníky. O budoucnost dobrých poddůstojníků tímto způsobem opět postaráno.

Osnovaná změna vojenského trestního řízení jest opět na neurčito odložena. Nedošlo k zavedení pro požadavek Maďarův, aby jazykem vojenskoúředním v Uhrách byl jazyk maďarský. Naše nynější vojenské trestní řízení bylo zavedeno Marií Teresií roku 1768 a neodpovídá moderním právním názorům proto, že vojenský soudce je současně obžalobcem, obhájcem i soudcem, že veřejnost při líčení jest vyloučena a ten který vyšší generál má právo zastaviti řízení. Tyto vady měly býti odstraněny a přijato již 130 soudních praktikantů (s ročním příjmem 1600 korun). Těmto praktikantům bude ovšem nyní, že ku změně řízení nedošlo, dlouho čekati na povýšení. Zajímavo pro nás jest, že právě Čechové mezi nimi nejméně si přejí, aby byl zaveden při vojenských soudech neněmecký úřední jazyk. 48 % všech auditorů jest Čechů. Zavedením neněmeckého úředního jazyka byli by tito auditoři čeští odkázáni jenom na soudy v zemích koruny české, a že je českých auditorů mnoho, nedočkali by se postupu.

V prosinci r. 1903 ustanoveno, že záložním důstojníkům a poddůstojníkům bude dovoleno, přihlásí-li se v čas, by si odbyli cvičení ve zbrani jakožto ordonanční důstojníci (poddůstojníci) na automobilech nebo motorových dvoukolkách (ovšem vlastních). Vojenská správa platí náhrady za automobil 30 K denně, za motorovou dvoukolku 6 K denně.

Rusko a Japonsko. Průběh války do 25. března 1904 byl asi tento: 8. února v noci útočili Japonci na ruskou eskádru v zevní rejdě port-arturské meškající. Útok torpedovými loděmi se podařil. 9. února dopoledne pak útočily japonské obrněnce a podařilo se jim ruské válečné lodi odříznouti. Tomu hlavně dlužno přičísti značné ztráty. Ruské loďstvo se vyhnulo bitvě v širém moři. 9. února byly ruský obrněnec Varjag a dělový člun Korejec překvapeny v přístavu Čemulpském. Rozkaz k odplutí do Port Arturu, jenž těmto lodím byl poslán, Japonci zachytili. Rusové, nechtějíce dvě lodi obětovati, svedli hrdinný boj s japonskou eskadrou způsobivše Japoncům značné škody. Varjag shořel. Korejec vyhozen do povětří. Ruské mužstvo přijato na neutralních lodích. 9. února kabel Vladivostok—Nagasaky přeříznut, telegrafní spojení Seul—Masamfo a Seul – Gensan přerušeno.

10. února. Japonci vylodili v Čemulpu 4 prapory, jež se daly na pochod do Seulu, a Seul obsadili. Nad Koreou japonské ochranství vyhlášeno. — V Masamfu zabrán Japonci dělový člun Karhojnik.

11. února. Japonská eskádra se opět objevila u Port Arthuru. Ruskou minonosku Jenisej stihlo neštěstí, když kladla miny v zálivu Talienvan.

22. února. Korea donucena uzavříti smlouvu s Japonskem. V noci ze 23. na 24. února chtěli Japonci vjezd do přístavu port-arturského zatarasiti. Hnali tam 5 starých lodí, aby byly potopeny. Několik torpedek je provázelo, by zachránily těch málo mužů, jichž bylo třeba na lodích, by je na určené místo doplavili. Výborná osnova se nepodařila pro ostražitost Retvizana, jenž za dřívějšího boje zajel ve vjezdu na mělčinu a posud nemohl býti uvolněn. Retvizan zahájil palbu, pevnostní děla následovala. Mezi Japonci nastal zmatek a plán se ztroskotal.

V noci ze dne 24. na 25. února k ránu chtěli Japonci vyzvídati, jak se jim podnik minulé noci podařil. Torpedky se tedy blížily k přístavu, zatím co eskádra zůstala na dostřel. Ruské torpedky vypluly, by japonské zničily. Tu přispěchala japonská eskádra a opět byly nyní nuceny ruské obrněnce vyplouti, aby se Japoncům nepodařilo zaskočiti ruské torpedky. Vyvinul se tím boj trvající až skoro do poledne 25. února. Ruskému loďstvu se podařilo zachrániti se do přístavu. Japonci pak stříleli na opevnění beze zvláštního úspěchu.

Podařilo se vyprostiti Retvizana.

V noci ze 9. na 10. března chtěl admirál Togo opět vylákati ruskou eskádru. Došlo k tuhé půtce. Ruské lodi se brzo vrátili a Japonci stříleli na pevnost

6. března provedl admirál Urui bezvýslednou kanonádu na Vladivostok.

Vladivostocká eskádra podnikla prý kdysi po 12. únoru výpad do Hakodate.

23. března opět útok japonských torpedek na ruské loďstvo a střelba japonských obrněnců na opevnění.

Od 10. února pak dopravují Japonci své voje do Koreje. Postup jest velice pomalý. Hrozného stavu cest a kraje vůbec nedovedeme si představiti. Neschůdnosti kraje dlužno také přičísti, že Japonci mužstvo již v jižnějších přístavech Koreje vysazené opět nalodili a dopravili do severnějších přístavů.

Válečnou činnost obou stran správné posuzovati jest velice nesnadno, nedostává se nám spolehlivých zpráv a pak nevíme, co všecko působí na činnost vojsk. Úvahy v našich novinách většinou se vyznamenávají naivností. Chceme své čtenáře upozorniti na některé okolnosti. Prostora (mezery) a doba jsou dva důležití činitelé, mravní stav vojska, často podléhající prvním dvěma je třetí důležitý činitel. Všechny tyto okolnosti jsou nám dosti málo známy, pročež dlužno se úsudkem neukvapovati, můžeme míti skoro za jisté, že Rusové byli politicky překvapeni, což dlužno přičítati snad také přílišné mírumilovnosti carově. K válce dojíti muselo jednou. Povinností však každého státu jest, by již v míru činil ony přípravy, jež mohou býti konány, aniž by samy přímo zavdaly příčinu k vypovězení války. Jiné přípravy dlužno činiti, když již nesrovnalosti povstaly. Kdo ví, zdali by tímto silně „ozbrojeným mírem“ nebyla válka oddálena bývala! Rusové měli tedy již dříve odeslati do Asie větší eskádru, poslední dobou mělo se pak loďstvo soustřeďovati u Koreje a když byly styky přerušeny, mělo námořnictvo ihned zabrati Masamfo. Tím by ovládali záliv korejský a mohli by se zdarem činiti výpady na loďstvo japonské a zabrániti Japoncům své voje dopraviti do Koreje.

Port Arthur jest dobrá pevnost, ale špatný válečný přístav, nevyhovující přednímu požadavku na válečný přístav kladenému, totiž aby lodi byly v něm chráněny. Přístav jest mělký a po té stránce Rusové opomněli si jej zlepšiti. Port Arthur by vzdoroval sám každému útoku japonského loďstva, není mu ruských lodí třeba, snadno mohou však býti ruské lodi v přístavě zavřeny. (23.—24. února se o to pokusili Japonci.) Proč ruské loďstvo přístavu neopouští, proč se neodváží k rozhodné námořní bitvě, aby pak mohlo Japoncům zabrániti přístup na Koreji, nesnadno říci. Máme za to, že tato zdánlivá nerozhodnost jest podmíněna okolnostmi zajisté důležitými, nám však zcela neznámými. Že to není nedostatek udatnosti, Rusové již dokázali.

Opětované útoky japonské na Port Arthur možno si snad vysvětlovati tím, že chtějí Japonci vylákati ruské loďstvo, aby je v širém moři zničili, neboť o nemožnosti dobýti přístavu musejí býti přesvědčeni. A chtějí-li, aby se přece k tomu odvážili, muselo by se to díti jedním rázem, aby neměli Rusové kdy své baterie opravovati.

Podotýkáme ještě, že k rozhodné bitvě na moři dojíti musí, neboť o vládě na moři nemožno mluviti, dokud není loďstvo protivníkovo zničeno. Kdyby Rusové japonské vojsko na souši úplně porazili, bude jim třeba i jejich loďstvo zničiti, aby bylo Japonsko skutečně poraženo tak, aby muselo přijmouti podmínky míru Ruskem kladené.

Kladení min v zálivě talienvanském (11. února) stalo se proto, aby Japoncům znemožněno tam vyloditi vojsko. Tamější mezimoří je tak úzké, že by naloděné vojsko snadno mohlo odříznouti Port Arthur.

Poslední dobou vypravovaly noviny často o pokusech japonských vysaditi vojsko v Nučvangu. Zakládají-li se tyto zprávy na pravdě, možno je vysvětliti tím, že by Japonci si chtěli založiti základnu od Nučvangu až po Vidžu (Viču), čímž by arci měli lepší podmínky pro postup, jen že by museli nejdříve poraziti voje ve Fenhuančenu a na řece Jalu shromážděné. (Tento plán jest vůbec pravdě nepodobný.) Japonci mají vyhlídky na úspěch jedině tenkráte, když své síly budou držeti pohromadě, aby pak takovou relativní přesilou mohli poraziti jednotlivé části ruské armády. Nyní víme toliko, že Japonci se shromažďují v Pjenjangu a okolí. Zdá se, že soustředění nepokračuje tak rychle, jak se dalo očekávati. Nepochopitelno jest, že Japonci, kteří očekávali válku s Ruskem již dlouhá leta, opomenuli vystavěti dráhu ze Seulu do Vidžu, jež by byla nyni neocenitelna pro ně. Dráha mohla býti snadno vystavěna soukromou společností, za kterou by se byla kryla japonská vláda.

Dle zpráv posledních děje se doprava ruského vojska pravidelně a bezvadně a jádro ruské armady se soustřeďuje u Charbinu, kde se také zřizuje základna pro postup jižním směrem. K rozhodným bojům sotva tak brzo dojee. Rusko potřebuje mnoho vojska, aby mohlo se zdarem na Japonce útočiti, protože své vojsko musí na velké prostoře rozestaviti (jest mu chrániti svou dráhu) a musí hleděti, aby všude s přesilou vystupovalo. To vyžaduje krom ohledů strategických také lidskost, neboť každý nahlíží, že jedna velká rozhodná bitva (nebo několik jich málo) vyžadovati bude méně lidských životů než mnoho nerozhodujících půtek.

Směs.

O Mart. Hattalovi píše professor Dr. V. Flajšhans v Osvětě (č. 2), ovšem nepříznivě. Na str. 115 podotýká však také naražeje na nechuť neb neschopnost Hattalovou k drobné práci filologické o učenci kněžském vůbec: „Hattalu na neštěstí osud postavil do širého oboru vědy, kde idea platí velmi málo a tím více studium fakt, jež lze měřiti, počítati a vážiti. A postavil ho tam, neproved ho před tím tuhou školou moderního zkoumání, určiv ho povoláním za kněze, jehož předním úkolem právě jest podrobiti hmotu vůdčí ideji, jehož základním článkem jest víra, experimentem zázrak, zásadou povrhati světem vezdejším . . . Byl také poslední z kněží — professorů universitních.“ Avšak p. prof. Dr. Flajšhans by z vlastní zkušenosti mohl věděti, že i učenci ze „školy moderního zkoumání“ na slovo braní vydávají philologica velice mizerná, že ta věda mnohých i universitních professorů může zhusta býti velice chatrná, a že naopak velice mnozí kněží

ač nemají všelijakých výhod, stipendií atd., umějí curare minima a pracovati detailně aspoň tak, jako p. prof. Dr. Flajšhans, a že by mnozí z kněží na universitě majíce příležitost lépe zastali úkol svůj než ti kteří skuteční professoři. Jen s tou moderní učeností universitní pomalu! My zde v Brně slyšeli jsme v minulých letech též některé universitní přednášky, které byly pravou ostudou učenosti. Ale to mohl p. prof. Dr. Flajšhans — místo těch jalových frasí o zázraku a experimentě — když už do kněžské učenosti zabrousil, vytknouti, že v učebném pláně ústavů theologických není zavedena ve všem správná methoda, jelikož i předměty filologické a historické pěstují se pouze dogmaticky, t. j. jistá látka se předříkává a odříkává jako katechismus (i na universitách děje se leckde tak!) a neposkytuje se návodu ani pomůcek k samostatné práci vědecké (studium pramenů, listin, paleografie atd.). Následkem toho theolog jest odkázán sám na sebe, svůj důvtip a píli, a jen s největším úsilím methodické obtíže překonává, kde na př. posluchači pořádného (N. B!) universitního semináře pracuje se hravě. Tento má tedy proti onomu značné výhody v práci, ale že přes ně může ostati vědeckým břidilem, je ze skutečnosti s dostatek známo. Stejně však známo je, že se u těchto vědců hledí často jenom na etikettu a zakořenělou „ideu“, ne však na fakt. Stalo se na př. nedávno, že jeden z nich s posměchem vytýkal kterési historické práci, že uvádí mezi prameny též M. Procházky Život bl. Jana Sarkandra; dílo to jest, jak známo, nemalé ceny historické, ale pražský floutek z pouhého nadpisu domníval se míti právo k pohrdlivé poznámce. Jinak ale z toho srdce přisvědčuji k další poznámce p. prof. Dra. Flajšhansa, že nezbytna je „práce, ta tvrdá úsilná a pomalá, bez které není ani velikých knih ani realisace velikých myšlenek“. A ještě více. Vlastní práce činí spravedlivějším k práci cizí. Kdo mnoho pracuje, mnoho chybuje. Ale on také ví, že úspěch v práci není tak snadný, jako snadné a pohodlné jest odsuzovati cizí práci podle nějaké memorované učebnice; i tato náchylnost k autoritářskému odsuzování vyskýtá se velmi často, a to právě u lidí, kteří mají za to, že s „jednou knihou“ vystačí se na všecko.

K diplomatáři moravskému. Ve spisu „Die Prämonstratenser-Abtei Knechtsteden“ od prof. F. Ehlena (Knechtsteden 1904) nachází se též listina, týkající se moravského kláštera premonstratek v Kounicích (l. c. d. II. str. 67 č. LXXXVIII.) dto. 1274, září 26. Klášter kounický předal tehdy s povolením opata želivského třetinu domu v Kolíně nad Rýnem, jež náležela klášterní panně Blíze, bratru jejímu Florkinovi. Gotšalk, opat z Knechtstedenu, pověřil pečeti opata želivského a probošta kounického (Mikuláše).

Notum sit universis etcet. quod conventus sanctimonialium ecclesie Chunicensis ordinis Premonstratensis Nicolaus prepositus et Bliza consoror ipsarum cum consensu patris et domini ipsarum ... abbatis Syloensis tertiam partem domus site prope portam Martis Colonie in fine ex opposito contra Cippum, in parochia sancte Brigide tradidit et remisit et libere effestucavit Florkino fratri Blize predicte ubicumque sibi poterat accidere in divisione, ita quod ipse dictam tertiam partem domus predicte divertere poterit, quocumque voluerit absque omni contradiccione, salvo ecclesie sancte Marie et de Piscina iure et censu suo. Actum anno domini MCCLXX quarto.

Viris prudentibus et honestis officialibus ecclesie sancte Marie ad Gradus in Colonia frater Godescalcus abbas Knechtstedensis salutem et orationes in Christo. Litteras vobis a latore presentium Florkino exhibitas presentibus nostro sigillo munitis profitemur esse sigillatas sigillis venerabilium virorum abbatis Siloensis et prepositi ecclesie sororum Chunicensium, Datum anno domini MCCLXX quarto 7. Kal octobris. (Schreinsbuch 145 Dilles, liber secundus fol. 21. Městský archiv v Kolíně nad Rýnem.) —

Wiker, opat kláštera hradištského u Olomouce, iudex... a sede apostolica specialiter deputatus, vyzývá církevní představené diecese pasovské, aby oznámili věřícím při nedělních a svátečních bohoslužbách interdikt od něho vyslovený nad občany vitorazskými a potvrdili přijetí listu jeho přívěskem svých pečetí. Klášter Hradiště, 2. října 1396.

Original na pergameně v zámeckém archivu vitorazském (Weitra v Dol. Rakousích) s přivěšenými pečetěmi farářů z Vitorazu, Unserfrau a Waidhofen und Dyjí. Pečet fary freistadské odpadla a pečet opata Wikera chybí. Mezi svědky jmenuje se Beneš, plebán z Hranic řádu kazatelského, Marko ze Štěpánova a Zviesto z Topolan armigeri Olomucensis dioceseos. Dole poznámka: Jacobus quondam Johannis de Pyeska Pragensis dioceseos auctoritate imperiali publicus notarius scribaque causarum vertentium coram domino abbate memorato Srv. Hlídka XVIII. (1901) str. 790 č. XI. Jahrbuch für Landeskunde von Nieder-Oesterreich Vídeň 1903) II. 338 č. 25.

ALFONS ŽÁK.

O archivě vatikánském velmi poučně pojednává Buschbell ve spise: Das vatikanische Archiv und die Bedeutung seiner Erschliessung durch Papst Leo XIII. (Hamm i. W. 1903.) Archiv papežský je vlastně tak starý jako papežství samo; neboť papežové řídíce se dle vzoru starořímského, zřídili zajisté hned od počátku kancelář a archiv. Ale všechny archivalie až do nastoupení velikého papeže Innocence III r. 1198 se ztratily, až na nepatrné zlomky zachované v současných nebo pozdějších opisech. Teprve Innocentem III, jenž lepší pořádek zavedl do registratury, pečlivější dozor nad archivem nařídil a způsob určil, kterým pro každý rok vlády papežské má býti zřízena kniha regest a opisů, počíná nepřetržitá v celku řada regest. Pravidelný tento rozvoj archivů byl však přerušen přesídlením papežů z Říma do Avignonu r. 1305; neboť tu ponenáhlu i celý archiv byl do Avignonu přeložen. Když papežové z Avignonu do Říma se navrátili, nebyl hned také celý archiv do Říma přenesen; naopak značná část archivalií byla posledním avignonským papežem Benediktem XIII r. 1408 zavlečena do Katalonie, odkud teprve r. 1429 dostaly se tyto registry do Říma. Za Eugena IV r. 1441 byla další znažná část regest převežena, poslední pak zbytky krátce před revolucí francouzskou 1789. Kdežto však před dobou avignonskou byl archiv umístěn v Lateranu, obdržel po návratu své místo ve Vatikanu. Jen nejdůležitější listiny byly Sixtem IV (1471—1484) uloženy v hradu andělském, kde však jim vlhkost značně uškodila. Vedle toho však nalezaly se četné důležité listiny v rukou papežských dědicu. Poněvadž tímto roztříštěním listin bylo náležité vedení církevních záležitostí značně ztěžováno, rozhodl se Pius IV. (1559—1565) založit velký společný archiv. Za tím účelem dal všude pátrat

po listinách a regestech a je do Říma přenášet. Bohužel, nástupce Pia IV, jenž za půl roku po onom nařízení zemřel, Pius V, neprováděl s náležitým důrazem plán svého předchůdce. Hleděl jen docíliti idealní jednoty zhotovením universitního inventaře, ponechal rozličné části na jejich dosavadních místech. Teprve Pavel V. spojil různé archivy římské a ponechal jen archiv andělský v dalším trvání. Týž papež dal také vystavět nynější budovu archivalní, takže jej vlastně lze pokládat za zakladatele nynějšího archivu vatikanského v jeho podstatní formě zevnější. Doba 17. a 18. uplynula pro archiv celkem klidně. Když však roku 1798 Řím byl od Francouzův obsazen, byl i archiv ve velkém nebezpečenství, že upadne do rukou Francouzův. Jen opatrnosti prefekta archivů Gaetana Mariniho je děkovat, že se tak nestalo. Nejnebezpečnější doby však pro archiv nastaly, když Pius VII byl od Francouzů jat. Napoleon r. 1810 vydal rozkaz, že archivy vatikanské mají být do Paříže převezeny, což se také stalo. Po pádu Napoleonově nařídila však vláda královská 19. dubna 1814, aby archiv byl papeži vrácen a 24. června 1827 potvrdil také správce archivu Marino Marini, že mu byly všechny spisy a listiny opět doručeny. Však archiv zůstal i nadále bádání vědeckému nepřístupným. Jen jednotlivým zvláště vynikajícím a doporučeným mužům, jako Palackému, Dudíkovi atd., bylo dovoleno jistý počet svazků regest prohlédnouti. Hlasy, žádající otevření archivu vatikanského pro vědecké bádání, zůstávaly bez ozvěny. To ovšem nemůže býti s podivem, ježto až do polovice století 19. i tajné archivy knížat světských byly nepřístupny. Tím většího uznání zasluhuje proto Lev XIII, jenž r. 1881 archiv tak liberalním způsobem vědeckému bádání přístupným učinil. Oceniv několika význačnými rysy důležitost toho velikého činu papežova, pojednává autor přehledně o pokladech, jež archiv vatikanský přechovává. Tak obsahuje asi 5600 svazků regest, v nichž jsou obsaženy listiny, jež z Říma posílány byly. V nich jsou obsaženy dokumentarní dějiny světa civilisovaného od dob Innocence III. Neméně jsou důležitá regesta supplik, jež pocházejí z archivu Datarie apoštolské. Tato regesta počítají na 7000—8000 svazků. K tomu druží se listiny tak zvané Komory apoštolské (Camera apostolica), jež lze rozdělit v Introitus a Exitus a Collectorias. Introitus a Exitus označují ony svazky, ve kterých zaznamenány jsou roční příjmy a vydání. Z těchto knih, jichž je asi 900—1000 svazků pro dobu vlády Mikuláše III (1277—1280) až k Martinovi V (1417—1431), nabýváme světla o vedení papežské domácnosti; máme jejich denní stůl po celá leta před zraky svými. Poznáváme z nich ceny různého zboží a potřeb životních, což je nejlepším měřítkem pro posouzení poměrů socialních. Collectariae obsahují účty kollektorů papežských do rozličných zemí vyslaných.

Jinou důležitou skupinu tvoří archiv státního sekretariatu, při němž v první řadě jmenovati dlužno oddělení nunciatury, jež byly od 16. století zřizovány. Bohužel, nejsou však zde všechny listiny zachovány, poněvadž zavládl politování hodný zvyk, že státní sekretář nebo vicekancléř přenášeli tyto tak velice důležité listiny do svého rodinného archivu. Přes to obsahuje oddělení nunciatur přebohatý material. Tak připadá na Německo až do konce předešlého století 351 svazků císařské, 173 kolínské nunciatury, na Francii 393, Španělsko 336, Švýcarsko 297 svazků atd.

Jiná skupina jsou Miscellanea, která mají 2000 svazků. Většina z nich připadla v nové době papeži jako dědictví nebo byla zakoupena. Jsou zde hlavně uloženy archivy různých šlechtických rodů, které buď vymřely nebo zchudly.

Nejcennější je archiv rodu Borghese, jejž Lev XIII 7. listopadu 1891 zakoupil Poslední větší oddělení je archiv konsistorialní, jenž obsahuje listiny od r. 1409 spadající v obor působnosti konsistoria papežského. Na konci spisku podává spisovatel přehled toho, co od otevření archivu bylo v oboru bádání historického vykonáno. Od Vatikánu samého byla r. 1883 zřízena historická komise k oživení italské církevní historiografie, roku pak následujícího vstoupila v život vatikanská škola pro paleografii a diplomatiku. Slavný kardinal Hergenröther započal vydávat regesta Lva X, P. Denifle pak Specimina paleographica a Chartularium Universitatis Parisiensis jakož i Auctorium. Francouzové již r. 1875 založili École française de Rome a po otevření archivu i naň rozšířili svoji činnost. Úkolem této školy je vydat regesta papežů století 13. od Řehoře IX až do Benedikta XI (1227—1304).

Roku 1880 založen byl rakouský institut, jenž věnuje se publikaci zpráv nunciatur z r. 1559—1572. V čele institutu stojí od r. 1900 Pastor, známý dějepisec papežů z doby renaissanční.

Roku 1888 založilo Prusko historický institut, jenž vydává zprávu nunciatur ze 16. a 17. století

Roku 1902 založila i Belgie historický institut v Římě. Kromě toho má i Görresova společnost ku pěstování vědy v katolickém Německu svůj institut od r. 1888, jenž vydává všechny materialie koncilu Tridentského se týkající. Vedle toho však pracují v archivu učenci jiných národů, jako Češi, Angličané, Poláci, Uhři, sbírajíce material týkající se historie jejich národa. -R.

Příspěvek k „Babel a Bibel“. O „sapattu, babylonském sabattu“ mluvil Dr. Pinches 5. února v anglické „Society of Biblical Archaeology“. Ve své první přednášce „Babel a Bibel“ Delitzsch pravil: „Je pozoruhodno, že sama israelská tradice o původu dne sobotního nemá bezpečného vysvětlení. Poněvadž však i Babylonci měli den sobotní, a v kalendáři obětním a slavnostním 7., 14., 21., 28. den měsíce označují se za dny, ve které žádná práce nesmí býti konána atd., nebude lze pochybovati, že požehnání v klidu sobotním resp. nedělním obsažené v poslední příčině onomu starému kulturnímu národu na Eufratě a Tigridě děkujeme.“ Již König (Bibel und Babel) k tomu správně poznamenal, že sobota u židů musí býti pokládána za napodobení božského odpočinutí od díla tvůrčího, a že určena je k projevování humanity k služebným osobám a zvířatům. Kromě toho nejsou, jak Pinches dokazoval, tyto v slavnostním kalendáři jmenované dny (7., 14., 21., 28.) nikdy jako „sapattu“ označeny. Neboť babylonský „sapattu“ nebo „sabattu“ je vždy jen 15. den v měsíci, den odpočinku pro srdce, poněvadž měsíc zůstával tento den v úplňku. Pinches doplnil zároveň fragmentarní slovo pattu v páté tabulce „Creation tablets“ v sapattu, poněvadž v ní (I. 18) je řeč o měsíci uprostřed měsíce. Kromě toho nepřipadaly zmíněné slavnostní babylonské dny (7., 14., 21., 28. „ud-hul-gala“) pravidelně na týž den v týdnu, poněvadž babylonské měsíce měly více než 28 dní. Pinches ne-

myslí, že babylonský sabatt byl by původu semitského, nýbrž sumero-akkadického. Označení ovšem nezůstalo Babyloňanům samotným, nýbrž bylo od Israelitů přijato, kteří slova Babyloňanů pro „dies nefastus“ platícího pro svůj přísný sobotní klid použili, jenž vždy na týž den týdnu připadal. Hommel (Die altorientalischen Denkmäler und das Alte Testament, str. 18) odmítl názor Delitzschův proto, poněvadž hemerologium vůbec na babylonský týden pěti dnů se nehodí. -R.

Listinu pro **dějiny universit** velmi důležitou uveřejňuje Eduard Scott v „Athenaeu“. Pochází z archivu kapitoly westminsterské a je to kvitance o sbírkách v diecesi biskupa lincolnského konaných „k ustanovení professorů pro hebrejskou, řeckou, arabskou a chaldejskou (syrskou) řeč na universitě v Oxfordě.“ Datovaná je tato listina z konce září 1325, z konce vlády Eduarda II (✝ 1327). Oxford byl v diecesi biskupa lincolnského. Jest velmi pozoruhodno, že Oxford již v této době měl „Expensa Magistrorum in lingua ebraica, greca, arabica et caldea in universitate Oxoniensi legentium“; vždyť to bylo v celém humanistickém světě za zvláštní událost pokládáno, když Richard Foxe v nově založeném kollegiu „Corpus Christi“ zřídil stolici lektora pro řečtinu. Zcela neobyčejným je zvláštní důraz na arabštinu a syrštinu kladený. Výraz „Magistri legentes“, „Readers“ je dnes ještě officielní pro oxfordské professory. -R.

Kde je hlavní sídlo majetných a bohatých lidí v městech rakouských. Dle Wolfova „Zeitschrift für Socialwissenschaft“, sešit 12. roč. 1903 přiznal v rakouských městech následující počet obyvatelů příjem

Korun	ve Vídni,	ve Štýrském Hradci,	v Terstu,	v Praze,	v Brně,	ve Lvově
100.000—120.000	112	1	16	7	8	2
120.000—140.000	65	2	2	4	2	3
140.000—160.000	54	1	2	5	4	1
160.000—180.000	29	2	1	3	0	3
180.000—200.000	25	2	1	3	2	2
přes 200.000	174	3	5	15	5	4

Časopis uvedený dokládá, že Vídeň ohromným nadpočtem bohatých lidí předčí ostatní města rakouská a tudíž, že majetek říšského města daleko víc převládá než v Německu, přes snahy federativní v Rakousku se jevící. Než toto udání autora není úplně správné, neboť právě u nás je hospodářský centralismus nejtužší, jak nejlépe dokazuje neutěšený stav financí zemských. Každá téměř dráha má své sídlo ve Vídni a každý větší obchodní dům, ano i mnohý velkostatkář má svou ústřední správu ve Vídni a co v zemi vytěží, do Vídně odnáší. -R.

Ročník XXI. Číslo 5.

HLÍDKA.

Loisy.

Referuje Dr. FRANT. X. NOVÁK. Č. d.

V Německu nedosáhly ty boje takového stupně jako ve Francii.[1] Jednak je tu v živější platnosti úcta k rozhodnutím nejvyšší autority církevní, jednak nebyl v Německu vývoj otázky biblické tak náhlý jako ve Francii, která skoro po celé století ji zanedbávala a pak takořka přes noc opozdění své doháněla.

Sledovati rozvoj té otázky v jiných zemích, tak jmenovitě v Anglii a Italii, má pro nás menší theoretický i praktický zájem.

*

Zmínil jsem se nahoře, že nynější krise biblická z dvojího prýští pramene, z obtíží věcných, na rozdílných výsledcích vědy a Bible spoléhajících, a z obtíží formalních, ježto autonomní věda moderní vůbec neuznává vědecké methody církevní i v studiu biblickém dosud platné. Podotkl jsem též, že velká část oněch výsledků materialních vědy moderní, odchylných od víry, pod vlivem theorie vědecké moderní byla dosažena. Dosud článek náš jednal o věcném rozporu Bible a „kritiky". Nuž alespoň málo slovy budiž poukázáno k snahám, překlenouti propast rozdílů formalních mezi vědou biblickou a vědou moderní.

Velmi poučným a do jisté míry klíčem k celému hnutí je článek dominikána P. Lemonnyera, uveřejněný svého času v Revue du clergé Français,[2]) „Théologie positive et théologie historique". Aby

[1]) O směru školy tübinské a jiných některých vynikajících theologů německých viz Dausch na místech případných.

[2]) R. 9. sv. 34. 1903 str. 5 nn. K tomu srv. La Science Catholique 1903 seš. 6. (Fontaine).

jednou pro vždy odstranil všecky materielní i formalní nesrovnalosti Bible a vědy, „theologie“ a „kritiky“, rozděluje Lemonnyer vědu theologickou na dvě části, na „theologii positivnou“ a „theologii historickou“.

K vědě positivní theologické náleží nejen dogmatika, apologie, mravověda, ale i Písmo sv., pokud dogmatice, apologii atd. slouží za podklad. Této vědě positivní theologické je stanoviti authentický katalog Písem sv. a vůbec pomníků podání křesťanského; rozhodnouti, který ze zachovaných nám textů jest nejjistější, a vůbec vykládati Bibli.[1]) Theologie tu má ve svém „nadpřirozeném oboru“ (domaine surnaturel) též svou vlastní methodu „nad-vědeckou“ (supra-scientifique), nebo jak by se tomu též mohlo rozuměti, nevědeckou.[2])

[1]) Str. 7 n. Kladu zde ta slova ve francouzském originale, tím více, že obsah jejich vyčerpán nad čárou. Lemonnyer praví: »La théologie positive n'étudie la parole de Dieu que dans la proposition qu'en fait l'Église et l'interprétation que l'Église donne des documents qui la contiennent. Mais l'interprétation de l'Église ne porte directement que sur les vérités qui intéressent la foi et les moeurs. La ‚tâche‘ de cette théologie est donc très déterminée et très limitée. Quand elle a dressé un cataloque exact des vérités religieuses contenues dans la parole de Dieu, qu'elle a relevé leurs formules authentiques et précises, la maniere dont chacune d'elles est garantie par cette parole de Dieu dans l'état actuel de l'enseignement de l'Église, elle a fait son oeuvre et l'on n'a plus rien à lui demander. Et si par hasard elle veut sortir de son domaine comme c'est la tentation de toutes les sciences, ces empiétements deviennent la source des confusions inextricables [...]. Tout au plus peut-elle grouper ces vérités en vue des commodités pratiques et en former un tableau systématique où les propositions qui on trait à un même sujet principal seraient rapprochées les unes des autres... Le rôle qu'elle c'est fixé à elle-même et qu'on lui demande de remplir, c'est de fournir aux théologiens quelque chose comme l'Enchiridion de Denzinger, mais plus complet, plus élaboré, et avec une justification rigoureuse de chaque conclusion. L'on voit immédiatement que pour réaliser ce programme la recherche scientifique doit parcourir deux phases successives. Il faut d'abord dresser le catalogue authentique des Écritures et de monuments de la Tradition, reconnaître les textes les plus sûrs qui en soient parvenus jusq'à nos et finalement en faire l'exégèse. En second lieu, la matière étant ainsi préparée, il faut l'expliquer d'une manière methodiqae pour en extraire les vérités religieuses qu'elle contient. Le théologien positif n'a pas à se préoccuper lui-même de la première parti de cette tâche. Il arrive après le critique et l'exégète et recuille le fruit des leurs recherches. Mais qu'on y prenne bien gard, cette critique, cette exégèse presupposées par le théologien positif et dont il utilise les résultats, doivent être du même ordre que sa propre science, c'est-à-dire théologiques.« Maně tu připadá otázka, zdali spisovateli se jednalo o skutečnou úlohu theologie nebo o její satiru a paskvil?

[2]) Str. 9. »Les règles de cette critique et de cette exégèse théologiques ont été tracées avec une autorité souveraine par l'encyclique Providentissimus Deus...« A str. 10.: »Étant donné que la théologie positive se ment, sans jamais en sortir, dans le domaine surnaturel, comment s'étonner qu'elle procède dans son travail d'après les

Pravidla té methody, pokud se jedná o výklad sv. Písem, „suverenní autoritou ustanovil papež v encyclice ‚Providentissimus'.“ Ovšem že tak věda theologická positivní dospěti musí k výsledkům vlastním „nadpřirozeným“ (science surnaturelle). Za takový její výsledek na poli studií biblických lze pokládati „Cursus Sacrae Scripturae, dílo nejpřednější v oboru přítomné kritiky a exegese theologicko-biblické“ (nikoliv „historicko-biblické“, jak hned doložím.[1])

Vedle theologie positivní jest ještě jiná, od oné naprosto neodvislá[2]) theologie historická. Dělí se ve dvě ramena, v theologii biblickou a v dějiny dogmat Církve. „Tato věda historická theologická už vlastně řečeno není theologií, ale historií.“[3]) Její úlohou je „zkoumati historický smysl rozličných pojmův a obřadů náboženství biblického. Dále vykládati život (vývoj) historický téhož náboženství, vypravovati jeho dějiny.“[4]) „Ta práce nesmí se nikterak rozuměti tak, aby theologie biblická byla vázána vypravovati smysl rozličných pojmův a obřadů náboženství biblického jedině ve světle, do jakého jej staví právě ono náboženství biblické. Historicky vlastně náboženství to („biblické“) jest jen odrudou celé třídy náboženství.“[5]) Rozumí se též, že tato věda historicko-theologická pracuje methodou „vědeckou“,

principes d'une méthodologie speciale, supra-scientifique? Les règles formulées par cette logique sacrée (!) guident la théologie positive dans l'accomplissement de sa tâche et achèvent d'en faire un science surnaturelle comme la théologie speculative elle-même.

[1]) Ibid. str. 9.

[2]) Velmi charakteristické je, co praví autor na str. 5. »En effet, si la théologie positive est une science déjà ancienne qui, dans une large mesure du moins, a pu s'analyser elle-même, préciser son point de vue et ses méthodes, il n'en va pas ainsi de la théologie historique. Née la dernière des sciences historiques qui ont pour objet la Bible et la foi chrétienne, c'est à peine si elle arrive à prendre conscience de son existence scientifique distincte dans l'esprit même de ceux qui la cultivent.« To jest Kant. To jest málo slovy zastřena celá propast názorů dosavadnímu přesvědčení odporných. Málo níže (str. 6.) se děje řeč o »distinction radicale« obou theologií.

[3]) Str. 11. »De toutes ces déclarations, il résulte clairement que la théologie biblique se donne comme une discipline purement historique. A proprement parler, ce n'est pas une théologie, mais une histoire. Sa méthode n'est point théologique, mais historique.« (Rozumí se, že tuto mluví autor o »vědeckém« bádání biblickém; dříve mu bylo činiti o bádání biblické »náboženské«, theologické.)

[4]) Str. 12. n. Úloha té vědy jest »d'abord d'analyser le sens historique des différents concepts et rites de la religion biblique. C'est ensuit d'exposer sa vie historique, de raconter son histoire.« Praktické provedení té úlohy nalézti u Loisyho.

[5]) Str. 13.

autonomní, která „nic nepředpokládá, ani víry a jejích zákonů.“ Není ovšem též nikomu zodpovědnou za výsledky bádání svého.[1])

Mám výslovně poukázati, kam theorie právě líčená vede? Bojím se, že podnikám práci zbytečnou.

Taková theorie značí tolik jako zpřetrhati všecky (theoretické) mosty mezi Bohem a přírodou, mezi věrou a vědou. A přece jest dle učení víry příroda, věda přirozeným stupněm poznání nadpřirozeného.

Taková theorie není nic jiného než theorie „dvojí pravdy“, vědecké a náboženské, „pro lidi dvojího druhu“, abych mluvil s vídeňským professorem Jodlem.

Značí v posledních konsekvencích zatlačení náboženství křesťanského do mlhavých končin citu, „srdce“, a vlastně náboženského agnosticismu.

Na pole bádání biblických přenesena zničila by vůbec vědu biblickou (jak tomu v pravdě jest u přemnohých protestantův atd.). Neboť trhá násilně, co podstatně, životně náleží k sobě jako tělo a duše: faktum Zjevení, podléhající ovšem historické, lidské kritice, a v tom faktu uzavřenou nadpřirozenou, vyšší pravdu, dogma. Bádati v pramenech Zjevení bez ohledu na dogma jest práce lékaře, hledajícího nožem pytevním duši v mrtvém těle: musí takový, ať exegeta ať lékař, dospěti závěrků nesprávných. A zase: dogma náboženské bez hmatavé, abych tak řekl, podstavy historického údaje mizí naší chápavosti, našemu rozumnému poznávání jako duše, jež opustila tělo, již nemůžeme kontrolovati zjevy na těle živoucím.

*

Jen k vůli formalnímu doplnění (materielně už to pověděno) zmiňuji se ještě, že o otázce biblické ve Francii trojí pozorovati směr.[2])

1. Směr dogmaticko-apologetický, zvaný konservativním anebo tradicionelním. Největší váhu má v něm Vigouroux. Na venek

[1]) Str. 15. »Donc, que l'on considère l'objet, la ‚tâche' scientifique, la méthode de la théologie biblique, le caractère des disciplines préliminaires qu'elle présuppose, cette science diffère radicalement de la théologie positive. Et ce que nous avons essayé de démontrer plus spécialement de la théologie biblique, il faut l'étendre a l'histoire des dogmes. La théologie positive est une science surnaturelle qui suppose la foi; la théologie historique est une science purement naturelle qui fait abstraction de la foi. La théologie positive est vraiment une théologie et elle en a la caractère dogmatique; la théologie historique, en réalité, n'est qu'une histoire.«

[2]) Viz Durand, L'état présent des études bibl. en France (u. s.), zvláště Études t. 89 str. 443 nn. Pak Kölner Pastoralblatt 1893, col. 260 nn. »Ein Verteidiger des konservativen Standpunktes bezüglich der Inspiration.«

vynikl v poslední době (a nejedněm stal se velmi nepohodlným) jesuita P. Fontaine.[1]) Ale ztotožňovati ten směr s některým určitým řádem, a za všecko, co v idealní válce podniknuto, řád ten učiniti zodpovědným, dovede leda strannická a nadlidsky obmezená rozvášněnost. Jako organy toho směru považovati časopisy La Science Catholique, Études publiées par des Pères de la Compagnie de Jésus (cituji prostě „Études"), Revue Thomiste a j.

2. Směr „kritický" „progressistů" stojí s uvedeným v ostrém sporu. Hlavně v theorii i v praxi o výkladě sv. Písem. Vůdcem jeho jest Loisy. S ním stojí Houtin, Charbonnel, Denis, redaktor listu Annales de philosophie chrétienne, a j. Listem Loisyho „vlastním" jest Revue d'histoire et de littérature religieuse, zmíněné právě Annales de philosophie chrétienne, La Quinzaine a bohatý jinak i praktickými články měsíčník Revue du clergé Français.

3. Směr třetí („koncessionistů") hledí mezi oběma sprostředkovati, klada stejný důraz na kritiku jako na dogma. Jeho devisí jest kritika umírněná. Má snad v kleru francouzském nejčetnější stoupence, a mužové slavných jmen se k němu hlásí. Tak Msgr. Mignot, arcibiskup z Albi, Msgr. Le Camus, arcibiskup la rochellský, P. Lagrange O. P., Msgr. Batiffol, rektor katolického Institutu v Toulouse, P. Prat S. J., P. Brucker S. J., P. Rose S. J. a j. Jako jejich organy považovati listy Revue biblique a Bulletin de littérature ecclésiastique, ale i v jiných listech všech směrův uvedených potkati se s jejich články. Všecky listy tuto uvedené vycházejí v Paříži.

A tak budiž mi dovoleno přejíti k vlastnímu thematu: k Loisymu.

II.

V podzimku roku 1875 otevřena v Paříži katolická universita „Institut catholique", která se skládala ze tří fakult světských, z fakulty právní, z fakulty literarní (faculté de lettres) a z fakulty vědecké (faculté de sciences). Fakulty kanonického práva, tím méně pak fakulty bohoslovecké při ní nebylo. Officielní, státní fakulty theologické při někdejší Sorbonně neuznával Řím; ostatně fakulta ta zavřena jest roku 1886. Teprve po třech letech vyjednávání se sv. Stolicí podařilo se 32 „biskupům zakladatelům" zříditi při katolickém Institutu

[1]) Viz jeho Les infiltrations protestantes et le clergé français. Paris 1901. Otisk článků ze Science Catholique. Ostatně ve své kampani pokračuje.

i theologickou školu („l'école de théologie“) a zároveň i vyšší seminář („séminaire supérieur“), nebo jak my pravíme, seminář generalní, pro chovance všech diecesí francouzských. Jak ona původní theologická škola stále rostla a se vzmáhala, až roku 1899 na fakultu theologickou byla povýšena, to vylíčovati není mojí úlohou. Jen k tomu poukazuji, že hned z počátku měla muže skutečného věhlasu mezi svými učiteli, tak Abbého Duchesne, Msgra. d'Hulsta, Abbého Broglie, k nimž později přistoupili Msgr. Gasparri, Abbé Vigouroux, Abbé Boudinhon a j.[1]) Na toto studium theologické povolán roku 1881 sotva 32letý tehda Abbé Loisy za professora hebrejštiny. Od roku 1883 přednášel i o Starém Zákoně a o assyriologii. Devět let později, roku 1890 povýšen tamtéž na doktora bohosloví. Jeho theologická dissertace „Histoire du Canon de l'Ancien Testament“ způsobila veliký rozruch a obrátila na něho pozornost jak theologů, tak najmě exegetů. Pozdější kardinal Magnier hlavně proti té knize napsal své dílo Histoire du Canon. Byli to zvláště „tradicionalisté“ (Magnier náležel k nim), které kniha Loisyho odpudila. Loisyho další studium Mythes chaldéens de la création et du déluge odpor kruhů „konservativních“ proti němu jen zvýšilo. Ve školním roce 1892—1893 zakázáno chovancům od Sv. Sulpice navštěvovati přednášky Loisyho. Od roku 1892 počal Loisy vydávati biblický časopis L'Enseignement biblique, který si obral za účel šířiti zvláště mezi mladším klerem nové ideje biblické. Jiný časopis biblický, který téhož roku počal vycházeti pod redakcí dominikána Lagrangea, Revue biblique, měl sloužiti jen vyšší vědě o Písmě.[2])

K tomu všemu přistoupila od roku 1893 affera d'Hulstova. Loisy osobně neměl na ní podílu, ale ovšem spisy svými, o něž d'Hulst při známé oné rozrušné publikaci tak se byl opíral. Nedivno proto, že následky vystoupení d'Hulstova stihly i Loisyho. Shromáždění biskupů francouzských odňalo mu stolici Písma a zůstavilo mu pouze přednášeti hebrejštinu a assyrštinu. Brzo na to, málo dní před vyjitím encykliky Providentissimus Deus, bylo Loisymu

[1]) Bližší viz v článku Péchenard, L'école de théologie de Paris (v Revue du clergé français, 1901, sv. 27. str. 561 nn.). I pozdější některé údaje o Loisym jsem z toho článku čerpal.

[2]) Šířeji o tom všem dočísti se v knize stranníka Loisyho, Houtin, La question biblique, str. 96 n., 142 nn. Dále v Garagnol, Die neue Bewegung, str. 146 nn., 152 nn., 204 nn. atd. A ve zmíněném článku rektora Institutu katolického, Msgra. Péchenarda (Revue du clergé français). Některé údaje Schanzovy o osobních osudech Loisyho (v Literarische Beilage der Kölnischen Volkszeitung, 1904 Nr. 2) nejsou správny.

vůbec opustiti L'Institut catholique, při němž byl po 12 let vyučoval. Vydávání časopisu L'Enseignement biblique taktéž z poslušnosti k sv. Otci zastavil. Články v tom časopise od něho vyšlé později vydal ve zvláštní knize Études bibliques. Paris 1901.[1])

Zbaven takto všech prostředků k živobytí přijal Loisy místo učitele náboženství[2]) v kterémsi dívčím ústavě pařížském s ročním platem 800 franků.[3]) Články, které i nyní pod rozličnými pseudonymy („Firmin", „Dèsprés", „Jaques Simon") uveřejňoval v Revue d'histoire et de littérature religieuse, založeném ten čas jeho nejužšími přáteli, v Revue critique a zvláště v Revue du clergé français (článek ze dne 15. října 1900 „La religion d'Israël. Les origines") způsobily, že Loisy zmíněného roku 1900 i tohoto posledního útulku byl pozbaven. „Nemocen, kašlaje krev, všech prostředků k živobytí oloupen, vyhozen jest Loisy na ulici."[4]) Jakýsi přítel v Bellevue poskytl mu přístřeší. Tu se ho ujal stát, povolav ho za professora Sorbonny. Dne 12. prosince 1900 měl prof. Loisy ve velkém sále Sorbonny svou první přednášku o thematě Le poème de la création. Sál byl nabitý, mnozí kněží posluchači psali si pilně jeho vývody.

Toť v krátkosti rámec života Loisyho. Zbývá ho ještě doplniti několika zprávami o jeho nejnovějších a nejostřejších spisech. Roku 1902 vydal „malou knížku" L'Évangile et l'Église. „Byla to nejodvážnější kniha, kterou kdy napsal ve Francii kněz od dob, kdy vyšla z péra Richarda Simona Histoire critique du vieux Testament."[5]) Kardinal pařížský Richard ji dne 17. ledna 1903 zakázal. Sedm jiných arcibiskupův a biskupů francouzských ho následovalo. Listem ze dne 2. února 1903 „zavrhl a odsoudil Loisy všecko, cokoli by v té knize bylo bludného"; ovšem byla to retraktace „kněze" („comme prêtre") a nikoliv retraktace „historika", jak později vysvětluje sám Loisy. Téhož roku 1903 vydal Loisy, jako odpověď na obžaloby biskupy i kritikou katolickou proti němu vznešené, knihu ze všech nejradikal-

---

[1]) Viz prameny právě uvedené. O svém poměru k d'Hulstovi doplňuje a částečně opravuje sám údaje Houtinovy v Revue d'histoire et de littérat. relig. 1903, str. 192 n. Tamtéž opravuje a vysvětluje Loisy smysl svého podrobení Církvi po vyjití encykliky Providentissimus.

[2]) Obdržel místo »aumoniera«, což jest archaistický výraz pro našeho učitele náboženství (viz Loisy l. c. str. 195. »Firmin... était... un catéchiste de jeunes filles«).

[3]) Münchener Allgem. Zeitung, 1900, č. 321 a 352. K tomu Wissenschaftliche Beilage téhož listu č. 286 a 287 roku 1903.

[4]) Münchener Allgemeine Zeitung l. c.

[5]) Das zwanzigste Jahrhundert, 1904, Nr. 4 (31. Jänner).

nější Autour d'un petit livre. Tu teprve zakročil Řím. U večer na sv. Sylvestra oznámil kardinal pařížský šetrně Loisymu, že kongregace Indexu jakož i Sv. Officium (nejvyšší autorita ve věcech víry, jejíž hlavou je přímo sv. Otec) rozhodnutím ze dne 16. a 23. prosince 1903 pět jeho spisů: La religion d'Israël, L'Évangile et l'Église, Études évangéliques, Autour d'un petit livre, Le Quatrième Évangile zavrhly. Listem daným dne 12. ledna 1904 kardinalovi státnímu sekretáři „podrobil" se Loisy, ale s „reservou svého práva svědomí a práv učence historika."[1]) Již 24. ledna t. r. bylo čísti, že kongregace Indexu podrobení jeho nepřijala. Loisy píše dále, zvláště v Revue d'histoire et de littérature religieuses.[2])

Osobě Loisyho byli vždycky i jeho nejodpovědnější odpůrci vědečtí (o literatuře lidové, denní nemám žádných vědomostí) spravedliví. Nikde jsem nečetl o jeho osobě slova hanlivého,[3]) naopak chválí se jeho bezúhonný život a jeho nevšední učenost o věcech Písma.[4]) Že poslední jeho publikace vzbudily pochybnost o jeho kato-

---

[1]) List onen zní v originale: »Je reçois avec respect la condamnation et condamne moi-même dans mes livres ce qui peut s'y trouver de répréhensible; mais je reserve le droit de ma conscience et mes opinions d'historien, imparfaites sans doute, nul ne le sait mieux que moi, mais seul forme sous laquelle je puisse me représenter l'histoire de la Bible et celle de la religion.« Některé bližší údaje nalézti též v literarní Beilage zur (Münchener) Allgemeinen Zeitung, 1904, Nr. 37.

[2]) Tak má ještě v r. 1903 zmíněného listu uveřejněných řadu článkův o thematě Le discours sur le montagne, pak o Le seconde évangile a j.

[3]) Neoprávněné narážky na osobní pronásledování Loisyho nalézti hojně v listech liberalních. Více mne zarazilo, že tutéž obžalobu povznáší slovy plnými prudkosti a rozhorlenosti Fonsegrive v listě vědeckém, třebas Loisymu stranícím (viz La Quinzaine, 1903, str. 441 n.): »Et d'abord, je condamnerai toute parole de haine, toutes ces insinuations odieuses sur la droiture et les intentions d'un écrivain .. estimable, et dont la science, l'austère labeur, le talent et le caractère devraient s'imposer à l'unanime respect. On sent, à lire certains articles, la joie que donnerait à de centains hommes la chute, l'hérésie déclarée de quelques catholiques... Semblables à ces oiseaux qui viennent voler autour des maisons où la mort se va poser, ils crient déjà de plaisir dans l'attente du cadavre. Oiseaux noirs, oiseaux immondes...« atd.

[4]) Tak píše jesuita P. Prat (Études, sv. 97 str. 305): »Plusieurs étaient retenus par un sentiment d'intérêt, d'estime, de sympathie peut-être, pour un prêtre, pour un travailleur infatigable, à l'érudition et au caractère duquel ils se plaisaient à rendre hommage, sans pouvoir entrer dans ses vues ni louer sa methode« atd. — Učený dominikán P. Lagrange pak pronáší se (Bulletin de littérature ecclés. 1904, str. 3 n.): »Daleko mne bylo sdíleti náhledy těch a těch odpůrců Loisyho a nalézati zalíbení v polemikách, které neznaly ani nejprvnějších podkladů té otázky... (Ostatně však víte, jak naložili zbožňovatelé Loisyho s těmi, kdož se odvážili pronésti i dobře podepřené své námitky. My nikdy nepochybovali o jeho (Loisyho) úmyslu:

lickém přesvědčení, snadno pochopiti. Ale i ty pochybnosti, pokud mé pozornosti neušly, byly rázu principielního, mírné.[1])

Naproti tomu se vyčítá jeho slohu nejasnost, neurčitost někdy až k dvojsmyslnosti vedoucí, libování si ve výrocích znějících neupřímně, až lestně, ačkoli se mu neupírá schopnost psáti jasně, chce-li.[2]) Snad i ty vlastnosti jeho slohu spoluzpůsobily, že myšlenka jeho ne vždy pochopena správně, jak si stěžuje. Nejjasnější ze všech jest kniha jeho Autour d'un petit livre.

A nyní k jeho dílům. Nejdříve principielně, pak, pokud se uzdá vhodným, i jednotlivě. (P. d.)

---

za to znetvořeny úmysly naše.« Něco níže pak: »Co do jeho (Loisyho) úmyslů, jsme se nezmýlili, pokládajíce je za nejlepší; ano co více, jemu běželo o jakýsi pokus apologie...« — Ještě v březnovém čísle (15. března) t. r. v Revue du clergé français věnuje mu Gaudeau slova plná sympathií a příchylnosti. Zmíněný list jest ovšem jedním z nejpříznivějších Loisymu.

[1]) Hle jak si vede v nejdůležitějším sporu o božství Kristovo jeho odpůrce, Portalié (Bulletin de littérat. ecclés. 1904, str. 1(1): »Na toto všecko třeba ohled bráti, tážeme-li se, zdali Loisy tvrdí božství Kristovo, »affirme la divinité du Christ« (nepravím nikoliv, zdali věří v ně, to ví sám Pán Bůh). I závorky i místo podtržené jsou v originale.

[2]) Nejpřísněji v tom ohledu vyznívá kritika kardinala Perrauda (uvedená v Revue Bénédictine, 1903, str. 204, pozn. 1): »Ces propositions vagues, insidieuses, presque à double sens, qui accompagnées de ,peut-être' et de points d'interrogation, se glissent imperceptiblement dans l'esprit et y apportent avec elles, si non le doute réfléchi et consenti, du moins l'hésitation et une sorte de vertige.« — Podobně P. Jansens l. c., P. Prat (v Études, 1. 97, str. 305 n.) a j.

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

9. Slovanské synaxarion o sv. Václavu. (Legenda Preissova.)

Spis podobný našemu martyrologiu sluje v církvi řecké synaxarion. Zprávy o světcích jsou však tam poněkud obšírnější, zpracované buď výtahem z velkých legend aneb i s pomocí jiných pramenů. Stručná legenda sama o sobě sluje též synaxarion (krátké čtení). Názvu tomu dáváme přednost před jiným jménem, kterým někteří spisovatelé označují stručnou legendu z Prologu čili ze synaxaria církve pravoslavné.

Slovanské synaxarion o sv. Václavu obsahuje výklad toho, jak došlo k zavraždění světce. Příčinou vražedného skutku uvádějí se pikle velmožů. Zloradí bojaři nasnouvali sváry mezi členy knížecí rodiny. Nejprve přemluvili Václava, aby zapudil matku svou, řkouce: „Chce tě zabiti, jako zabila bábu tvou Ludmilu." I vyhnal matku svou na Budeč. Ale v brzku litovav činu, přivedl ji nazpět k sobě. Potom bojaři poslali k bratru jeho Boleslavovi, řkouce: „Jestliže nás neuposlechneš a nepospíšíš zabiti bratra svého, ty od něho zabit budeš. My tobě přejeme a tebe raději než jej míti chceme." I učinil Boleslav s nimi úmluvu. Pozval pak bratra Václava, aby přišel na posvěcení chrámu.[1])

Původce synaxaria vede si spíše jako historický badatel než hagiograf. Užívaje za pramen slovanské legendy o sv. Václavu, pořádá a doplňuje zprávy z ní přejaté. Dva z doplňků, od něho přičiněných, vedou nás k úsudku, že autor synaxaria o sv. Václavu byl také spisovatelem slovanského synaxaria o sv. Ludmile. Uvažme: Původce synaxaria o sv. Ludmile neví nic o vládě knížete Spytihněva I, pokládaje Vratislava I za bezprostředního nástupce Bořivojova. Skladatel synaxaria o sv. Václavu prohlašuje Spytihněva za syna Vratislavova. Kromě toho klade velmožům, kteří podněcovali Václava proti matce jeho, do úst slova: „Chce tě zabiti, jako prve zabila bábu tvou Ludmilu." Jiná známka

[1]) Tamže str. 125. O zavraždění sv. Václava klade synaxarion toto: »A ráno, když on šel do chrámu na jitřní, postihl jej s bojary Boleslav a udeřil jej do hlavy mečem. I pospíšil Václav k chrámu, a dostihli jej Tira a Tista a rozsekli jej ve dveřích chrámových. Hněvsa pak probodl mu žebra mečem. I odevzdal sv. Václav blaženou svou duši do rukou božích, když pondělí svítalo.« Tamže str. 126.

společného původu obou spisků není sice hned patrna, ale může úvahou býti odkryta. Záleží pak v tom, že synaxaria obě pospolu naznačují rok mučednické smrti sv. Ludmily a leta knížat Bořivoje, Vratislava I a Václava. Věc ta potřebuje širšího výkladu.

Položme, že by slovanská legenda o sv. Václavu neměla letopočtu smrti světcovy (v recensích Rumjancevské a Makarijské zapsán jest rok 6337 od stvoření světa čili 828. po Kr.; v ostatních recensích udání roku schází), a že by na základě jejího znění a s pomocí legendy „Crescente fide“ bylo vyhledávati řečeného letopočtu. Vyhledavatel usuzoval by asi takto: Světec byl vrstevníkem řezenského biskupa Tutona (r. 894—930), neboť hodlaje stavěti chrám sv. Víta, ohlásil úmysl svůj Tutonovi.[1]) Potom (dne 22. září) konána byla na hradě pražském votivní slavnost, mající vztah ke chrámu sv. Víta Při ní smluvili se zrádní velmoži s Boleslavem, kterak již přikročiti k činu, aby Boleslav stal se knížetem. Bylo pak posvěcení chrámu sv. Kosmy a Damiana v Boleslavi (v neděli dne 27. září), jehož účastnil se sv. Václav. Druhého dne z rána utrpěl on smrt mučednickou.[2]) Nejpozdější možný rok té události, hledíš-li k biskupování Tutonovu, jest 929, v němž 28. den měsíce září byl pondělím. Zda-li kalkulace taková jest správna, nechceme nyní vykládati; jisto jest jen to, že v 11. století přijímán byl rok 929 za rok smrti Václavovy, a že v té době znám byl rok smrti biskupa řezenského Tutona.[3])

V synaxariu o sv. Václavu domnělý rok smrti světcovy 929 není ani uveden ani naznačen. Teprv s pomocí synaxarie o sv. Ludmile možno jej stanoviti, když přijmeme, že spisovatel synaxaria znal letopočet smrti arcibiskupa moravského sv. Methoda (885) a chtěl naznačiti, že Bořivoj zemřel až po Methodovi. Podle znění synaxaria kníže Bořivoj dožil se věku 36 let. Syn jeho Vratislav převzal stolec otcovský a vládl 33 leta. Brzy po smrti Vratislavově připravena byla o život sv. Ludmila (v sobotu dne 16. září), mající tehdáž věku svého 61 let. Ježto zatím od smrti Methodovy uběhlo více než 33 leta, zesnutí Ludmilino nemůže položeno býti před rok 918. Sobota den 16. září byla v roce

[1]) Prameny d. č. I. str. 186.

[2]) Tamže str. 130 n.

[3]) Annales breviss. s. Emmerami: »930 Tuto episcopus obiit, Isingrim successit.« *Pertz*, Monum. script. XVII. str. 571. Srv. Annal. Ratisb. Tamže str. 583.

920. Totě rok, o němž vyznati dlužno, že vyhovuje všem počtům, uvedeným v synaxariu o sv. Ludmile.[1]) Po míře toho roku jako letopočtu smrti Ludmiliny Bořivoj narodil se r. 851 a zemřel r. 887. Ludmila narodila se roku 859 a provdala se za Bořivoje asi roku 879. Doba asi osmiletého manželství jejich není na sporu s počtem dětí: tří synů a tří dcer. Jeví-li se tudíž ze synaxaria o sv. Ludmile úmrtní rok světice 920, potřebí jest k vyhledání leta, kdy sv. Václav byl zavražděn, postoupiti k roku, v němž 28. den měsíce září byl pondělím. Kdo učiní tak, přijde na rok 929.

Jest otázka, možno-li spolehnouti na počty, uváděné v synaxariu o sv. Ludmile? Kdyby jevily se známky toho, že autor spisku žil v prvé polovici 10. století aneb že měl před rukama zprávy ze třetího desítiletí 10. století, uznali bychom váhu aspoň těch počtů, které nejsou na odpor jiným pramenům historickým. Ale když povážíme, že neznal jména staršího syna Bořivojova Spytihněva, nevěděl o vládě jeho a představoval si, že Vratislav jako chlapec asi sedmiletý převzal knížectví, nemůžeme pokládati ho ani za vrstevníka doby, o které píše, ani za spisovatele dobře zpraveného. Kromě toho známo jest, že řecké Synaxarion (sbírka stručných legend) překládáno bylo do církevní slovanštiny teprve po roce 1000. I nelze za to míti, aby slovanský literát hotovil synaxarion o domácím světci nebo světici dříve než v 11. století. Dojem, jakým působí počty, uváděné v krátkém čtení o sv. Ludmile, jest ten, že autor pokládaje za čas úmrtí Ludmilina rok 920 a hodlaje výraz dáti tradici o pokřtění manžela jejího svatým Methodem, z vlastního domyslu vyměřil leta života jejich, jako jistě jen z domyslu vyměřil leta vlády Vratislavovy.

Svým původem synaxarion o sv. Ludmile nesáhá hlouběji než do 11. století. Co se tkne místa jeho vzniku, professor Vondrák zastává mínění, že nebylo sepsáno v Čechách, ale nejspíše v Rusku.[2]) Tak ovšem docházely by výkladu nedostatky jeho obsahu; než stěží bylo by vyložiti, odkud autor vážil zprávy o sv. Ludmile. Pokud my ukázati můžeme, znění synaxaria, ne-li v jazyku slovanském, aspoň v latinském překladě známo bylo v Čechách ve 12. století. Podle

[1]) Sluší připomenouti, že již ve staré době (pokud víme, v 13. století) úmrtí Vratislava I kladeno bylo k roku 921. Prameny d. č. II. str. 380. Rozdíl jednoho roku vysvětluje se tím, že ve 12. století přičiněním kteréhosi spisovatele rozšířilo se nové datum smrti Ludmiliny: v sobotu dne 15. září, což hodí se k roku 921.

[2]) Zur Würdigung der altslovenischen Wenzelslegende; str. 30 n.

něho totiž upravována jest legenda „Fuit in provincia Boemorum.“ Původce legendy té, chystané k novému svátku utrpení sv. Ludmily (dne 16. září), měl k disposici dva prameny: spis tak zvaného Kristiana a synaxarion. Z práce jeho jest patrno, že uznával synaxarion za starší písemnost než legendu Kristianovu, a že nevidělo se mu za dobré spolehnouti na Kristiana ve zprávách, jež možno bylo vyzvěděti odjinud. Chtěje pořídíti legendu nepříliš dlouhou, vybral ze spisku Kristianova jen jádro věcí vypravovaných, aneb ať jinak dím, uvedl ve své práci vývody řečeného legendisty, pokud odnášejí se k životu a utrpení sv. Ludmily, na nejmenší míru. Při tom prohlédal ke znění synaxaria a téměř celé je reprodukoval. O pravdivosti úsudků tuto položených lze přesvědčiti se pilným srovnáním textů. Ježto tedy synaxarion o sv. Ludmile ve 12. století bylo známo v Čechách, naskytá se vážný důvod k domnění, že jest ono původu spíše tuzemského než cizozemského.

Po úvahách, k nimž zavedl nás pomysl na bratrství dvou spisků, vracíme se k řeči o poměru legendy Kristianovy k synaxariu o sv. Václavu. S obsahem synaxaria řečená legenda stýká se v těchto kusech: Příčinou nepokojů a třenic za knížete Václava byli (kromě Drahomíře) zemští velmoži. Světec zapudil matku svou a uvalil tak trest na ni za zločin, jehož dopustila se proti sv. Ludmile. Než po čase jako dobrý syn nazpět ji přivedl. Boleslav oblouzen byv radou nešlechetných velmožů, počal pracovati o bezživotí bratrovo. Po prvém útoku sv. Václav pospíšil ke dveřím chrámu a tam byl zabit od spiklenců.[1])

Přes tyto nepochybné shody popisů nesnadno jest odpověděti na otázku, zda Kristian znal synaxarion o sv. Václavu a ho užil. Jeho vypravování v těch místech jest směsí výzvědků z různých pramenů a k tomu přidaných domyslů. Některé myšlenky, tlumočené synaxariem, naskytají se také v latinských pramenech, kterých Kristian jistě užil. O tom, že velmoži působili různice mezi členy knížecí rodiny a přemluvili Boleslava, aby usiloval o trůn, řeč jest jak v legendě „Crescente fide“ tak i v legendě Gumpoldově.[2]) Zbývá tudíž vědomost o zapuzení Drahomíře a jejím navrácení, o útěku sv. Václava ke chrámu a jeho zabití u dveří chrámových. Než ani v tom Kristian neukazuje znalosti synaxaria, ježto

---

[1]) Prameny d. č. I. str. 210 n., 219.

[2]) Tamže str. 185 n., 155 nn.

mluví o vyhnání Drahomíře ven ze země (matrem regno cum dedecore maximo pepulit), a ne o zapuzení na hrad Budeč, a nezná jména vrahů Václavových: Tiry, Tisty a Hněvsy. Pozorovateli jeví se pravděpodobnost toho, že vážil několik dat, která svým zněním přibližují se ke zprávám synaxaria nebo slovanské legendy o sv. Václavu, z tradice, poznamenané nejspíše v duchovních řečech (kázáních) o světci.

Aby vynikl rozdíl mezi střízlivým názorem slovanského synaxaristy a básnivým, na mnoze i naivním pojímáním věcí se strany Kristianovy uvedeme z legendy passus o příčinách a průběhu náboženských a politických třenic v Čechách při počátku vlády Václavovy. Velmožům bylo prý nejvíce proti mysli, že mladý kníže (v čas, kdy matka jeho byla vladařkou) nenechává je choditi po propastné a obvyklé stezce jejich nepravostí (per abruptam et assuetam viciorum nostrorum semitam nos gradi non sinit). I řekli: Když takhle si vede ve věku chlapeckém nebo jinošském, což teprv až bude mužem nebo starcem? A nemýlili se v tom úsudku. Sv. Václav dostav posilu od Boha (Kristian chce tím říci: když světec dospěl mužného věku), zavolal si matku a všechny velmože a káral je velmi důtklivou řečí: Vy synové neřestných otců, símě prolhané, muži nešlechetní, pravil, proč kladli jste překážky křesťanské horlivosti mé? Jestliže vám ošklivi se sloužiti Kristu, proč zbraňujete ostatním, aby nesloužili? Však nyní jest konec vaší moci a mé povolnosti. Pro tu věc a mnohé jiné stala se veliká roztržka mezi velmoži, z nichž jedni stáli po straně Václavově, druzí drželi stranu Drahomiřinu, i došlo až ke krvavému zápasu, ve kterém strana mužů spravedlivých, jakkoli počtem hlav byla nepatrná, zvítězila nad stranou nešlechetníků, jež bývá vždy velmi četná (prevaluit adversus partem multimodam, ut semper, iniquorum). Neboť kníže Václav z vnuknutí Ducha sv. na tom stanul, že matku svou, jež byla příčinou všeho zla, i všechny velmože její strany, muže bezbožné, vyžene z vlasti, aby pominuly zuřivé třenice stran, aby církev Kristova došla pokoje, aby všichni Čechové, majíce jednoho pána, naučili se dokonale křesťanskému náboženství: načež až pokoj bude utvrzen v zemi, že matku svou se ctí nazpět přivede. To také všechno vykonal: matku s největší hanbou vyhnal ze země, i uvedl tak trest Boží na ni za zločin, spáchaný na sv. Ludmile, ale že byl proniknut čistou bázní, která trvá na věky věkův, a měl na paměti přikázání Páně, vedle něhož ctíti máme otce

a matku, po některém čase matku svou nazpět přivedl, jen že potom již k vládě zemské jí nepřipustil.[1])

Kristian dodává, že by mohl více pověděti o tehdejším potýkání stran, ale pro nemíru těch věcí, které se dály, že raději o nich pomlčí (hec cuncta, qualiter gesta sint, ob sui enormitatem, pretereuntes). Jak na jevo jde ze zmínky, kterou byl svrchu učinil (discordiarum inter eos spine pullulaverunt ad sanguinis usque effusionem), myslí tím na prolévání krve. Ovšem jemu za těžko přicházelo představovati si zápas dvou stran v zemi, z nichž jedna vedle ponětí jeho byla pohanská neb aspoň polopohanská, druhá horlivě křesťanská, bez prolévání krve; že však starší legendy (vyjímaje „Oportet nos") nic o tom neměly, bylo mu v uzdu pojmouti obrazivost a uskrovniti řeči. Při tom pominul mlčením i to, co měl výslovně uvésti, že sv. Václav, když ujal se samostatné vlády, povolal zpět z vyhnanství kněze a kleriky, kteří prve byli pod patronátem sv. Ludmily, a navrálil je k jejich chrámům, jak čte se v legendě „Crescente fide": „Reduxit de exilio presbyteros et clericos cum gaudio magno, et apertae sunt ecclesiae, et gaudere coepit religio christiana, et diabolo fiebant plurima detrimenta."[2])

Zajímavo jest sledovati vývoj řeči o zápasech politických (nebo náboženských) stran a pronásledování křesťanů v Čechách za prvních let vlády Václavovy. Podle slovanské legendy mládí knížete bylo příčinou, že rozbujněli velmoži zemští, povstali proti sobě a vzbuzovali sváry mezi členy knížecí rodiny.[3]) Podle Gumpolda zaznívaly od počátku spiklenecké hlasy proti sv. Václavu, ve shromážděních činěny byly úradky proti němu, a strojeny mu úklady; než světec ráznou silou potlačil aspoň na čas barbarské hnutí (comprimuntur aliquantum sub eius manu barbarae motiones). Potom okřála církev, a křesťanství v Čechách došlo utěšeného vzrostu.[4]) Podle legendy „Oportet nos" příbuzní Václavovi a ostatní velmoži nenáviděli křesťanství, tupili duchovenstvo, přemnohé kleriky vyhnali ze země a ujali se statků jejich, i způsobili kruté pronásledování věřících (fidelis turba clericorum contumeliis affligebatur, quatinus et perplures ex illis patriis bonis privarentur et

[1]) Prameny d. č. I. str. 210 n.

[2]) Tamže str. 185.

[3]) Prameny d. č. I. str. 129.

[4]) Tamže str. 156.

prorsus ob invidiam christiane religionis de patria sua pellerentur; in clericos et ceteros christianos sevior et peior persecutio). Podle znění legendy Kristianovy strhl se krvavý zápas mezi velmoži strany Drahomiřiny a velmoži strany Václavovy, z nichž onino nepřáli křesťanství, tito pak byli mu nakloněni. Svatý Václav vyhnal ze země přívržence Drahomiřiny a i matku svou vyhostil, aby byl konec její poručnické vlády, aby církev došla pokoje, a poddaní jeho by nerušeně mohli vzdělati se ve víře křesťanské. Podle Dalimila Drahomiř popudila pohany proti křesťanům; načež „prostřed Prahy taký boj vzěchu, až krvaví potoci ploviechu, s obú stranú mnoho zbitých ležieše. Ona to ráda vidieše, řkúc: Na tom přeju smrti pohanóm, by sě tiem umenšilo moci křěsťanóm". Sv. Václav dospěv věkem, zbavil matku účastenství ve vládě a poručil, aby vybrala se na vdovský statek svůj.[1]

Smyšlenka Gumpoldova o spiknutí velmožů proti sv. Václavu hned s počátku jeho samostatné vlády a potlačení téhož barbarského hnutí sv. Václavem došla u Kristiana plné víry.[2]) Spojiv ji v jedno s vědomostí o vypuzení Drahomiře, vybájil existenci dvou stran v zemi, náboženských i politických, a krvavý zápas mezi nimi, v němž prý strana mocnější přemožena byla stranou slabší. Postřehujíce tak cesty jeho kombinace, nemůžeme přisvědčiti k úsudku professora Pekaře, jenž zní: „Vypravování o rozbrojích v Čechách je prvá větší oprava, prvý větší doplněk k tradici písemné o sv. Václavu, který Kristian měl za nezbytné

[1]) Prameny d. č. III. str. 54 n.

[2]) Svrchu, kde řeč byla o tom, jak Kristian upravoval spis svůj podle legendy Gumpoldovy, vypadlo z textu našeho pojednání dvé dalších dokladů, jež tuto dodáváme. Podle Gumpolda kněžic Boleslav měl svůj dům (domum propriam), ne příliš vzdálený od paláce knížecího (principis palatium). Ovšem u vlaského autora nelze se tomu podiviti, že představoval si knížecí sídlo na způsob města o několika palácích. Ale s podivením jest, kterak mohl český autor, jenž chce pokládán býti za syna knížete Boleslava I, představu tu za svou přijmouti. Píše totiž, že sv. Ludmila přebývala ve svém domě (in domo propria) v městě hlavním (civitate metropolitana). Odtamtud vzkázala do knížecího paláce své snaše, zemské vladařce Drahomiři (per internuncios mandare studuit nurui), že jí vrátí syny a uchýlí se do ústraní. Prameny d. č. I. str. 158 n., 205 n. Podle Gumpolda došlo k přenesení tělesných ostatků sv. Václava z té příčiny, že mělo se jim dostati důstojnějšího pohřbu, než jaký měly v místě prvního jejich uložení (venerandum corpus religiosiore condendum sepultura transferri debeat). Kristian usoudil z toho, že pochování těla Václavova v Boleslavi bylo nedůstojné, ba že nedálo se ani způsobem dosti slušným (non ut decebat martyrem, sed ut assolet quisquam honoris aut beatitudinis mortalium). Prameny d. č. I. str. 161 n., 219.

učiniti. Cenu i spolehlivost jeho ukazuje srovnání s Vostokovskou legendou.“[1])

Nejen ve spise tak zvaného Kristiana, ale i u Dalimila shledávají se dílem známky dílem doklady toho, že některá data ze slovanské legendy o sv. Václavu nebo ze synaxaria zachovala se u nás ústním podáním, i byla zapsána, jak za to máme, v duchovních řečech (kázaních) o světci. Dalimil ví o vykázaní vdovského sídla Drahomiři (hradu Budče při tom sic nejmenuje), zná jména vrahů Václavových, jednoho z nich nazývaje Štyrsou, druhého Hněvisou, a udává rok smrti Václavovy 928 (ve dvou recensích slovanské legendy zapsán jest rok 828). Pro tyto shody neb aspoň ozvuky ze slovanských spisů o sv. Václavu nikdo asi nebude pokládati Dalimila za autora blízkého době, kdy řečené spisy byly skládány. Podobně nemůže zavíráno býti z několika shod mezi Kristianem a slovanskými spisy o svatém Václavu, že legenda Kristianova svým vznikem jest blízka době sepsání legendy Vostokovovy. Známe spis, jenž obsahuje větší počet dat, vyzvěděných ze slovanské legendy o sv. Václavu, než skládání Kristianovo a Dalimilovo pospolu, a přece lze o něm ukázati, že složen byl v době, od prostředku 10. století velmi vzdálené... K tomu spisu obrací se nyní pozor náš. (P. d.)

Z dob pojosefinských.

M. Pavlík. (Č. d.)

Podobně citat ze Chateaubriandova dopisu poslaného redakci časopisu Revue Européenne, jejž pro jeho zajímavost uvádím: „Svazek mezi náboženstvím a svobodou náležitě jste postihli. Přesvědčen jsem, že žádné jiné základní pravdy není na světě kromě křesťanské, a i vy o tom jednosvorně se mnou smejšlíte. Nachází se sice až potud nemálo stoupenců Voltairových, mimo jiné, kteříž se nikdy s libomudrctvím nezaměstknávali; jim jest křesťanství jen posměchem a nerozumem... vyvedeme-li ale takové lidi z tohoto úzkého okresu, v němž obyčejně křesťanské učení uzavírají, uvodíce je do oné nekonečné prostory určení člověka, a tážeme-li se jich, jakým způsobem nám bez pravdy křesťanské v trojím vztahu jejím, totiž na obor ducha, morálky a politiky vysvětlí podstatu božskou, lidskou a občanskou, tuť nejen že

[1]) Nejstarší kronika česká, str. 59.

ničeho nám neodpovídají, nýbrž ani otázce naší nerozumějí. Upírajíce tajemství náboženská usilují je tajemstvími Deismu, Atheismu a Materialismu nahraditi, ježto se stokráte tíže přijmouti dají, než učení naše o pádu člověka a o vykoupení jeho. Společnost náboženská kráčeti bude cestou jinou nežli měšťanská, ona podobně jako mistr její promění se slavně v pramenu i v symbolu svém; ona ale nezmizí na vždy, nebo má základ svůj v životě nekončeném. Náboženství křesťanské ujalo se v skrýších podzemních a katakombách, proniknuvši zemi rozprostřelo se v chrámích, zde za tři sta let uvězněnou moudrost vyprostivši rozhostilo se po městech a krajinách a opanovalo zponenáhla veškeren okršlek světa. Za dnů našich ustupuje zase nazpět, opouštějíc veliké houfy vracuje se v chrámy, z nichž ubere se opět do skrejší podzemních, by odtud k životu novému povstalo. Viděl jsem Jerusalem i Řím: nedaleko Jordanu, v krajině zázraků mezi starověkými zříceninami slyšel jsem u Božího hrobu rozličné sekty chvalozpěvy prozpěvující; u břehu Tibery mezi mohylami Caesarů a kryptami mučedlníků přítomen jsem byl hymnám na hrobech apoštolů; i cítil jsem, co v křesťanství měnitedlného jest a co věčného. Jeden pak obraz se mi zvláště v paměti zachoval. Již se k večeru schylovalo, a nastávající soumrak zastíral zponenáhla freskomalby na temných klenutích; jen některé tahy štětce Michael-Angelova v posledním soudu ještě se míhaly; z těch po sobě zhášených svíc vznášela se vzhůru lehounká pára, přirozený obraz života, který napodobně co pára pomíjí, a protož v písmě sv. k dýmu se přirovnává. Kardinálové leželi na kolenou, Papež nový Pius VIII, jenž blízek byl smrti, ležel před tím oltářem rozprostřený, kdež jsem před několika nedělmi předchůdce jeho Leona XII viděl. Pláč Jeremiáše proroka následovala kající modlitba, po rozlehlých síních v tichu a v temnu zaléhajíc. Řím křesťanský představoval se mi ve svých pamětnostech; ale místo oněch velmocných Papežů svrhujících krále s trůnu, ležel tu bídný, věkem sešlý kmet, dnou zlámaný, zvěstující konec oné slávy světské, kteráž druhdy společnost lidskou šlechtila. S ní vybledla jsou mistrná díla umělecká po stěnách napolo opuštěného Vatikanu. Dvojnásobní těžkomyslnost projímala divatele. Řím svatého Petra, slavící smrtelný boj Kristův, svůj vlastní (boj smrtelný) slaviti se zdál, o novém Jerusalemě ta sama slova opětujíc, která o starém Sionu vyřčena prorokem: ‚Quomodo sedet sola civitas? Viae Sion lugent, eo quod non sint, qui veniant ad solemnitatem.‘ Toto však bylo jen proměnění, nikoliv skončení. N á b o ž e n s t v í k ř e s ť a n s k é n a v r á t í s e o p ě t d o t m a v ý c h s k l e p ů s t a r o b y l ý c h c h r á m ů n a š i c h. O n o

sstoupí do hrobové jeskyně našeho Spasitele, zde rozžhne pochodni svou k slavnému dni nového zkříšení se pozdvihnouc a ještě jedenkráte tvář světa promění." (Čas. k. d. 1832, 315 n.)

Podobně citat uvedený Vackem v aforismech: „Kdož ví, zdaž právě to, co jsme za záhubu církve pokládali, mocným nebude pérem k jejímu povýšení a zvelebení. I zašlatě v bohatství a dlouhém odpočívání, nepřipomínajíc sobě více kříže Kristova: Kříž opět se ukázal, i přineseť jí svobodu a vítězství nad všelikou strastí." (Č. k. d. 1833, 468.[1])

Vlivem romantismu a ne „svaté alliance" četl se u nás Maistre, La Mennais, Bonald, Haller, Stolberg a časopisy jako Katholik (Kryštůfek l. c. 389). Romantismus vypěstil jak jinde, tak u nás jemný smysl pro církevní dějiny, zvláště pro studium sv. Otcův a šířil pochopení katolické liturgie a jejího symbolismu. Od roku 1833 jsou v Č. k. d. uveřejňovány nové překlady sv. Otců; tak na př. 1833, 604 podává Kamarýt svůj překlad sv. Basilia „Řeči o postu", 1835, 203 Körner „List sv. Polykarpa k Filipenským" (řecky, latinsky a česky), 1835, 541 Stárek překlad sv. Cypriana o „Jednotě Církve", 1836, 28 Kozelka „Výklad na Eusebia Cesarejského historie církevní." Hurdálek daroval knihovně bohoslovecké v Litoměřicích mimo jiné též sv. Otce (1834, 110). o Slámové touze po podařených překladech sv. Otců jsem se již zmínil; 1837, 652 oznamuje se s radostí Sušilův překlad „Svatých Otcův apoštolských". Hesla Č. k. d. jsou brána nejčastěji ze sv. Otců.

Liturgika katolická pěstována s velkým zájmem zvláště od dob Hallerových,[2]) kterýž prohlásil, že na jeho přestoupení ke katolické Církvi měla též katolická liturgie velký vliv. Mezi německými romantiky vzrostla celá literatura liturgická, která odstraňovala předsudky planého osvícenství. I české kněžstvo všímalo si liturgických otázek a znalo i cizí literaturu liturgickou, jak dokazují různé články a recense v Č. k. d.

Roku 1828 Sychrovo Rozmlouvání o světle oltářním a kadění se zajímavým úvodem znázorňujícím názor mladších osvícenců (Sychra narozen 1776) o poměru katolíků k jinověrcům v soukromém životě), roku 1831 Zieglerův článek O oděvu kněžském při mši svaté (článek čistě osvícenský bez tendence apologetické), roku 1832 Vackovo „Rozjímání o obřadech, liturgice a symbolice církve katolické", v témže

[1]) O vlivu romantismu na Sušila viz *Vyhodilova* Sušila, 48 a 49.
[2]) Č. k. d. 1836, 781.

ročníku Černého Pojednání o pravém významu kříže, roku 1833 Hnojkova rozprava o latinské řeči při službách božích v západních krajinách katolické Církve, 1834 Zahradníkovy aforismy o liturgii a Hnojkův článek Spojení čtyř částek mše svaté a jiné v pozdějších ročnících. V dopisech římských často líčí se obřady tamější a chválí se jejich krása a veleba. Z recensí buďtež uvedeny: 1829 Geistliche Reden zur Belehrung des Volkes über verschiedene Gebräuche und Caeremonien der katholischen Kirche von Philipp Dittrich, 1833 Erklärung der Ceremonien und Segnungen unsrer heiligen katholischen Kirche von H. Kühn a Liturgik der christkatholischen Religion von Franz Schmid, 1836 Christ-Katholische Liturgik von A. Hnojek (toto dílo několikráte), 1840 Vysvětlení katolicko-církevních obyčejů, ceremonií a slavností celoročních, též i k nim přináležejícího oděvu a nářadí. Pro školní mládež, též i pro veškeré katolické křesťanstvo. Sepsal Jan Nep. Weselý.

Všechny tyto původní články (vyjma Zieglerův) jsou apologetické, ale zároveň kritické: jsou psány s přesvědčením, že liturgie katolická ve všech svých částech nedostoupila ještě úplné dokonalosti. Zvláště Hnojkův obsáhlý spis psán tímto směrem. Podobně vyznívají i recense. Jest vidět opět onoho kritického ducha, o němž jsem se již zmínil.

K tomu druží se i snaha seznamovati české kněžstvo s různými, jinak neznámými modlitbami, na př. při oblékání v různých řeholích a p. Modlitby podobné uveřejňovány skoro ve všech ročnících, zvláště pozdějších Č. k. d.

Z téhož důvodu popisovány i významné chrámy katolické: starobylé kostely v království českém, chrám sv. Petra v Římě, milanský chrám, chrám pisanský, sienský a svatoštěpánský ve Vídni, svatovítský v Praze. Vzmáhající se znalost liturgie katolické byla považována za dobré znamení, že vědomí katolické roste. „Liturgické studium získá [sic!] za našich dnů čím dál tím více milovníků, což mezi jinými k radosti dokazuje, že nábožný a církevní duch se zmáhá.“ (Č. k. d. 1834, 515, v oznámení Hnojkovy Liturgiky.)

Romantismus vyvracel i mezi protestanty mnohé předsudky proti katolické církvi, mnoho protestantů přivedl v lůno církve katolické, a každá zpráva o obrácení znamenitých protestantů neb o katolicismu přejících projevech protestantů působila příznivě i na katolické vědomí kněžstva. Církevní vědomí posilovaly i zprávy o pokrocích katolicismu v cizích zemích, jakož i zprávy o nezdarech podobných pokusů jako St. Simonova, Chotelova, t. zv. německých katolíkův o založení národních církví. Tak po josefinských protiřímských snahách ozývá se

stále určitěji touha přimknouti se co nejúžeji k Římu, posilovaná zprávami římskými jak radostnými tak žalostnými.

Vědomí církevní zračí se i ve snaze reformovat církevní zpěv a hudbu. Pro obrod hudby a zpěvu církevního zdály se býti velmi důležitými staré národní duchovní písně české a církevní hymny. Proto sbírají se staré duchovní písně (Kamarýt, České národní duchovní Písně, 1831 a 1832, sestavil též zvláštní kancionál pro osadu klokotskou,[1]) vydávají se staré roráty a jiné zpěvy ze starších dob (Pešina a jiní), proto překládají se hymny církevní [Sušil,[2]) Rautenkranc, Vinařický, Kynský][3]) Roku 1826 založena v Praze Jednota k zvelebení kostelní hudby (Prager Verein der Kunstfreunde für Kirchenmusik), „kteráž za hlavní oučel sobě pokládá, přispívati k rozšíření pravé kostelní hudby, a ze svatyň vymísiti všeliké kusy, jenž by se spíše k operám a koncertům hodily.“ Hudbu řídili střídavě: Tomášek, Triebensee, Weber, Witásek a Pixis, „pod jejichž zprávou nejméně 120 hudců (snad i se zpěváky?) stávalo.[4]) Roku 1830 založena od ní varhanická škola. (Č. k. d. 1833, 400.)

[1]) *Rybička*, Křísitelé, 263 a 267.

[2]) *Vychodil*, Sušil, 101 n.

[3]) Přeložil též píseň: Gloria, laus et honor. (Č: k. d. 1835, 126.)

[4]) Zakladateli byli: »Antonín Dietrich, kněz ř. cisterciáckého, c. k. professor humanitní na pražském staroměstském akademickém gymnasium etc., Josef Heide, vrchní kommissař u c. k. městského heytmanství etc., Ignác Kleinwächter, představený kupeckého stavu v Praze etc., Josef šlechtic Kučera, c. k. guberniální rada a zemský podkomoří etc., Wáclaw Lichtner, doktor práv etc., Jan rytíř z Rittersbergu, c. k. setník ve vojště etc., Josef Schütz, magistratuální rada etc., Petr Spořil, c. k. apellační rada a pulmistr etc. a Jan Štěpánek, spoluředitel k. stavovského divadla etc.« Setník z Rittersbergu byl jednatelem. Referent Č. k. d. píše, že spolek posud věrně směřoval k svému vznešenému cíli, »který jiný býti nemůže, leč živé, duši hluboko pronikající představení nejhlavnějších modliteb a zpěvů církevních, a tím samým povzbuzení oněch nábožných hnutí, s kterýmiž obec křesťanská posvátnému konání přítomna býti má. Však prý »účinek ten závisí od povahy jednohokaždého Jsme slabými smrtelníky, a proto, jak sv. Augustin sám o sobě vyznal, jímá nás melodie více než smysl zpěvu. V tom ohledu třeba prý ještě více toužiti na »věk náš«. Časopisy již prý se zveme do kostela, a zdá se, jako bychom chodili do kostela více proto, abychom uslyšeli tu neb onu mši a p., než abychom se pomodlili. Pro samu hudbu a zpěv více hledíme na kůr než na oltář, a ani zvonek dávající znamení, abychom se kořili Spasiteli, nevytrhne nás, osvícené světlem devatenáctého století, z aesthetického rozbírání minulého Benediktus; ano málo chybí, a tleskali bychom výborně provozenému Dona, a vyvolávali ty, kteří neb které svými soloparty nás jímali. Proč mnedle tací enthusiasté nesjednávají sobě častější koncerty duchovní (concerts spirituels)? tamť volno měřiti a vážiti mistrnost hudebních komposicí; tamť netřeba tajiti rozkoš v prsech soužených... V chrámích

Proti dosavadní hudbě kostelní vystoupil i Kamarýt článkem v Č. k. d. 1831, 280: Slovo o nynější církevní hudbě. Článek psán tak živě a přesvědčivě, že by zasluhoval býti tu celý otisknut. Podobně Wotýpka napsal: Slovo o zpěvu obecném při službách božích, článek velmi krásný, v němž mimo jiné žádá, aby písně byly obsahem dogmaticky správné, vážné, srozumitelné, tajemství Páně vznešeně a prostě představující, duchem nábožnosti jímavé naplněné. Pange lingua ať lid zpívá česky, podobně i Te Deum. (Poukazuje na Kynského překlad Pange lingua.) Při mši ať zpívají se písně mešní, aby lid byl spojen s knězem. („Zdáť se, že píseň jiného obsahu při mši sv. rovně tak sluší, jako kdyby byl učedlník sv. Jan pod křížem začal si císaře aneb jakého jiného znamenitého muže vychvalovati atd.“) (Č. k. d. 1829, 423 n.) Černý napsal 1833 Krátkou historii zpěvu a hudby při službách Božích, v níž podobně žádá nápravu a poukazuje na význam národního jazyka při službách božích.

Hymny překládány v Čechách hlavně Vinařickým.

To vše byly přípravy k vydání kancionálu. Redakce Č. k. d. prosila o návrhy a od roku 1837 zařídila stálou rubriku „O rorátech a kancionálech“, která sice dlouho se neudržela, ale přece nebyla bez účinku. Vydány aspoň Karlo-Arnoštské Roráty 1839 (s průvodem Führerovým). Na kancionál stále pomýšleno; rokováno o něm později i se Sušilem, ale přípravy protahovaly se čím dál více. Teprve roku 1863 vyšel kancionál svatojanský redakcí Bradáčovou, velmi nedokonalý. Bradáč neměl potřebného hudebního a ještě méně básnického nadání k podobnému dílu.[1]) (V letech čtyřicátých vydal J. M. Pohořelý, duchovní správce v Mlazově, kancionál jakýsi z vlastního asi popudu.)

Úsilí náboženské jeví se i ve snaze naučiti se správně česky mluvit a psát. Známo, že již Dobrovský v generalním semináři

křesťanských není hudba pouhá Musa, v jejížto ideální kráse kochati se člověku lze; tamť jest vyšší Cherubim, na jehožto perutích duše se vznáší nad mračné oblaky tohoto pominutedlného světa k stánkům světějším, kdež nadzemskou nadšena láskou, spojuje hlas svůj s hlasy duchů čistých, neskonalou prozpěvujících slávu Nejsvětějšímu! Dům můj dům modlitby jest, praví Hospodin. Nečiňmež tedy domy Boží pouhými hudeb posluchárnami; nemařme mravy neslušnými dobrý oumysl zakladatelů onoho chvalitebného spolku; osvícenými býti se domnívajíce, dejme svítiti světlo své před jinými, aby naším povzbuzeni příkladem spolu chválili a velebili Otce, jenž v nebesích jest. (Č. k. d. 1828, 653 n.)

[1]) Bradáč opravoval často Sušilovy příspěvky poslané do kancionálu, ale často zkazil rythmus úplně. (Viz *Vychodil* l. c. 128.) Zajímavou zprávu řekl mi o poměru Sušila k Bradáčovi P. Wurm, do kancionálové záležitosti zasvěcený. Sušil měl ze začátku

hradiseckém vyučoval češtině, podobně Rautenkranc v semináři královéhradeckém v pozdějších letech (1802) a Jungmann od roku 1806 v semináři litoměřickém, obdržev od biskupa Chlumčanského dovolení, aby zdarma směl češtině vyučovati. U nich ovšem rozhodovalo asi stanovisko národně-osvícenské a praktické. (Děj. lit. č. 550.) Když však náboženské vědomí se sílilo, poznávali snaživí kněží, že bez znalosti českého jazyka činnost kněze mezi českým lidem jest neúplná nábožensky. To uznávali i biskupi. Z toho důvodu svolil Chlumčanský, aby založen byl Časopis pro katolické duchovenstvo 1828 a aby redakci převzala konsistoř. (První ročník redigovali Mikuláš Tomek, Vojtěch Procházka, Ignác Mráz; druhý až šestý [1829—1833] Václavíček, pozdější arcibiskup lvovský, 1833—1847 Pešina, po něm Jirsík, až se stal biskupem.) Podobně smýšlel i brněnský Gindl, jenž žádal od alumnův, aby se naučili češtině. (Vychodil l. c. 181 n.); v semináři královéhradeckém byla již před rokem 1817 stolice literatury české. (Rybička, 173.)

I v Olomouci znamenati podobnou snahu. Již arcikníže Rudolf objednal pro seminární knihovnu hned první ročník Č. k. d. 1828 v šesti exemplářích. (Sám odbíral 2 ex.) Kromě toho odbírali si hned 1828 čtyři bohoslovci olomoučtí tentýž časopis; byli to Fr. Borovička, J. Hořín, Ign. Jahn a Libor Zahálka. Bohoslovci olomoučtí měli tedy časopis ten v 10 exemplářích. V Olomouci odbírali jej (1828) ještě první představený semináře Fr. Beniš, professor pastoralky I. Feigerle, vikář domský Jiří Köllner a konsistorní kancelista Jan Mück. Mimo Olomouc (16 ex.) odebírán Časopis v celé diecesi v 45 ex., dohromady v 61 ex. Mezi těmito odběrateli bylo 10 mladých kooperatorů.[1]) Jak dalece počet ten se udržel nebo pokud se zvětšil nebo zmenšil, nelze mi prozatím udati, ale jisto je, že do seminární knihovny „dolní německé" (tak nazývala se po založení zvláštní české knihovny) docházel Časopis stále, a že roku 1850/51 přenechala tato „dolní německá knihovna" knihovně české po exempláři prvních šestnácti ročníků Č. k. d. (1828—1843) a k tomu i knihy sv. Augustina o městě božím (překlad Čelakovského, dokončený 1833.[2]) (P. d.)

o svatojanský kancionál mnohem větší zájem než později. Poznav, že Bradáč je rýmovačem nejhoršího druhu, oznámil rozhodně, že se zříká vší účasti v práci té. »Neboť co katolického, buď dokonalým a kritickým, co katolického, buď vědeckým a krásným; katolická církev není ledajakým cancorem.« Viz můj článek »Náš boj s germanisací«, Našinec 1902 č. 69.

[1]) Č. k. d. 1828: Seznam předplatitelů na konci ročníku.

[2]) Netištěná dosud studie kolegy *Antonína Urbana* Dějiny československé knihovny bohoslovců olomouckých.

Dominik František Kynský.

Napsal Jan Kakš. (Č. d.)

První literarní pokusy Kynského jsou překlady z jazyků staroklassických. Vznik jich souvisí patrně s Kynského působením učitelským: chtělť jimi obrátiti pozornost mládeže studující k jazyku a literatuře domácí, jakož vůbec ve škole při vykládání klassiků starých povzbuzoval posluchače k studiu řeči české, srovnávaje v přednáškách svých staré jazyky s českým a ukazuje zvláště k ohebnosti a jadrnosti mluvy naší.

Nejdříve přeložil Kynský všecky ody Horatiovy, pak idylly Theokritovy a několik zpěvův Iliady. Ukázkou překladu Horatia uveřejnil odu „Na Delia“ (II. 3) v Hromádkových Prvotinách pěkných umění na rok 1813 str. 147,[1]) z Theokrita podal idylly IX. a XXI. v Prvotinách resp. Literních přílohách k c. k. Vídeňským Novinám roku 1815 (str. 11) resp. 1816.

Z překladu Iliady nevyšlo, pokud vím, tiskem nic.

Další slovesné plody Kynského (až na celkem bezvýznamné, nepatrné výjimky, jichž původnosti však všude zjistiti nelze) jsou rovněž vesměs překlady. Kynský jeví se nám jimi především jako horlivý stoupenec poetického rokoka. Básnický jeho vkus jest cele ze školy Puchmajerovy, jíž byl ostatně tak blízko příbuzným: převládáť namnoze sladký idyllismus a škádlivá satira 18. věku. Pro literarní profil Kynského jsou chorakteristickými jeho oblíbenci: exjesuita Gresset, skladatel „Papouška“, arcibiskup hrabě Ignác Krasicki, polský Voltaire, básník komických eposův a ironických bajek, rovněž překladatel Lukianových satir — ovšem i Stolberg.[2])

V Prvotinách resp. v Literních přílohách Hromádkových uveřejnil Kynský tyto práce: **Roku 1814:** Píseň o kovadlině a perlíku“ (str. 63). **Roku 1815:** „Píseň na včeličku“, z Poesie siciliane dell' abbate Giovanni Meli T. I. p. 159 v Herderově Adrastei (str. 19), „Bertrand du Guesclin“ (str. 89[3]), „Tyrtaiova první píseň

[1]) Překladu tomuto připojena pod čárou redakční poznámka: »Máme naději, že tím neurazíme pana překladatele (!), když Čechům zjevíme, že již všecky ódy Horácovy v češtinu uvedené před několika lety jednomu učenému Čechu poslal.«

[2]) Nemohu neodkázati tu na výbornou studii *M. Pavlíkovu* »Z dob pojosefinských« v Hlídce 1904 č. 1. nn., kdež naši přední osvícenští kněží-buditelé znamenitě charakterisováni.

[3]) Pod čárou Kynský poznamenává: »Z důležitých příčin, jichž vyčítání v jiné místo odkazuji, držím za dobré, abychom cizonárodská jména tím způsobem, jakž se v původní řeči píší, i v češtině psali.« Článek tento otištěn i v Jungmannově Slovesnosti (II. vyd. str. 261).

válečná“ (z řeckého), „Něco o válečných písních“ a „Píseň táborská“ (str. 156 n. a 163 n.,[1]) „Láska a udatnost“, podle francouzského pana z Laborde, hudba od bývalé královny hollandské (str. 180), „Stromeček“, píseň pro dítky z Weisse (str. 206), „Do pamětní knížky“ (upamatovka, Stammbuch) Jak. B...ovi, vrchnímu hospodářskému v T...cích (str. 239), „Hynek Krasicki, básníř polský“ (str. 265 n.[2]), „České pange lingua“ (str. 291 n.,[3])

[1]) Podáváme zajímavý závěr této stati, jenž následuje devíti slok písně »Kdož jste Boží bojovníci«: »Tak se k udatnosti vzbuzovali potupnou smrtí svého krajana nanejvýše rozhořčeni a mnohými ukrutnostmi druhé strany rozvztekleni a pro domnělou pravdu bojující Taborité... a jakých divů nečinil zpěv marseilsky? I což nepovstane mezi slovanskými národy žádný Denis, Kretschmann, Collin, žádný Körner, který by k dosáhnutí vznešenějšího cíle slovanských bojovníků, z nichž větší část rakouského vojska pozůstává, v tom .perném boji proti oněm zbujníkům vlastenskými písněmi v libém hlaholu mateřském posilnil? Kterémuž básníři raději by Čechia čestný věnec okolo čela povděčnou rukou vila, jako P. M. Zdiradovi Polákovi, c. k. prvnímu poručníkovi v pluku J. M. císaře Alexandra atd.«

[2]) Úvodem k tomuto životopisnému článku napsal Kynský toto: »Když roku 1795 nejhlubší slovanských nářečí zpytatel, náš po celé Evropě rozmanitou učeností veleslavný P. Dobrovský svá řeči české přiměřená pravidla nové prozodie zarazil, osněžený skrze drahná smutná leta Parnass český rozjihnouti začal a libě páchnoucí kvítečko se na něm vesele rozvíjelo. I který Čech nesahá radostnou rukou po tom věnci, jejž nám horliví P. P. vlastenci A. Puchmajer, J. Nejedlý a J. N. Hromádko ve svých sbírkách uvili? O, kýž tato poupátka a kvítečka se nikdy nedočkají obyčejného osudu přirozených květin, které se po svém rozvinutí, svázání a uvadnutí mrzce zahazují. Neušlo ale bystrosti našeho znamenitého básníře P. Puchmíra, že české kvítky v tuhém povětří nové prozodie stěsněné na díle nějak zakrnělého zrůstu bývají, na díle s nezdravou parou od západních končin zavívají. Prvnímu nedostatku vyhověl ve svých pojednáních o prozodii české, v nichž nezavrhuje základního pravidla o přízvuku, je toliko rozšířil a pak svým příkladem ukázal, jak se libě veršovati má. A kohož uchu skladné a jemně plynoucí verše v jeho ‚Chrámě knidském‘ nelahodí? V předmluvě k té přeutěšené básni i druhému nedostatku, o němž jsem se výše zmínil, vstříc šel, pozvav nás v rozkošnou kvítnici Polanů a jiných Slovanů, z níž bychom mohli vonnější kvítí do záhonků českého básnířství přesaditi. Nebyloť vážné jeho slovo hlasem volajícího na poušti. V přílohách k ‚Víd. Novinám‘ spanilý plod literatury polské nám vykvétá. Každý čtenář oněch novin lehce se dovtípí, že míním ‚Myšiadu‘ Hynka Krasického.« (Rozumí se Rožnayův překlad otištěný v Prvotinách 1815 č. 8 n.)

[3]) Překlad onen provází Kynský těmito slovy: »V mnohých českých městech zpívá se latinské ‚Pange lingua‘ nejen na kruchtě, ale i od prostého lidu; někdy, dokud se ještě latině umíráčkem nezvonilo, jakož se to, žel! nyní i v latinských školách pomaloučku stává, dokud ještě skoro každý řemeslník takž takž jí hovořil, prošlo to. Ale nyní? Kdož se nezlobí aneb nesměje (jakž jsou rozdílné povahy lidské!) slyše tu starodávnou píseň církevní v nelatinských ústech tak divně přežvykovati!? Nebylo by lépe, abychom místo té zmochlaniny v českých chrámech Páně ji česky zpívali? V Moravě již se někde tato píseň zpívá, kteráž neuchyluje se hrubě od latinských slov, také

„Lukianova rozmlouvání mezi Apollinem a Hephaistem (Heféstem) a mezi Charonem, Meniphem a Hermesem“ (str. 310 n. a 313), „Do modlitební knížky mé sestry“ (str. 329). Roku 1816:[1]) „Císaři Františkovi, králi českému“, „Píseň národní“, „Homér“, dithyramba od Stolberga (připsaná J. Nejedlému jako českému překladateli Homera,[2]) „Skalní proud“, „Zpomenutí na ráj“, „Na smrt mého kanárka“,[3]) „Některé obzvlášnosti ze života Ludvíka XI, krále francouzského“, „Láska bratrská“.[4])

Kromě těchto prací časopiseckých vydal Kynský samostatně r. 1815 v Brně u J. J. Traslera kázaní „Příjemnosti a břemena stavu kněžského“, jež proslovil v den sváteční Jména Panny Marie r. 1814 k slavnosti prvotin P. Františka Eberla ve Veverské Bytyšce,[5]) a překlad „Písně ke mši svaté.“[6])

---

ukazuje, jak ohebná naše řeč jest i v zachování kunštovného rýmování cizí řeči.« Zevrubněji o tomto českém Pange lingua srovnej v mém článku »Činnost D. F. Kynského v písemnictvu náboženském«, Hlídka 1903 str. 519 n.

[1]) Poněvadž Hromádkovy Prvotiny z onoho roku nebyly mi úplně po ruce, čerpal jsem z Rybičkova shora citovaného spisu.

[2]) Napsáno již asi roku 1812. (*Rybička*, Křísitelé, I. str. 154.)

[3]) Jungmann vložil tento žalozpěv do Slovesnosti (str. 513), odkud přešel i do čítanek Čelakovského, Jirečkových atd. jako vzorek nenie.

[4]) Za příčinou úplnosti připojuji sem i tuto zprávu z *Laichterovy* Literatury české 19. století, I. str. 683: »Roku 1816 otištěna v Prvotinách na str. 471 s šifrou Ký (Kynský?) báseň »Plavba«. Ký poznamenal, ‚že šťastná náhoda dopřála mu lístku, na němž vytištěno bylo přeložení známé německé písně Das waren so selige Tage.‘ Maje za to, že by škoda bylo, aby ta píseň líbezně básněná a v hudbu uvedená v zapomenutí neb v zahynutí přišla, uveřejnil překlad neznámého překladatele, ježto dotud v žádné sbírce českých básníků nebyl, v Prvotinách.«

[5]) Oznámení knížky této (8° str. 28) v Hromádkových Literních přílohách roku 1815 č. 38. Kázaní to, obsahem a zejména správnou češtinou pozoruhodné, prosloveno na základě slov Písma sv.: »Prosím vás, abyste hodně chodili v povolání, kterýmž voláni jste, se vší pokorou, tichostí a trpělivostí.« (Ef. 4, 1.) Na druhé straně titulního listu citovány tyto verše Bedř. Leop. hr. Stolberga:

Merkt, Christen, heilig ist des Priesters Amt!
Wer nicht den wahren Priester ehrt, der ehrt
Auch nicht den Altar, nicht des Altars Gott,
Und Schalkheit laurt in seines Herzens Grund!

[6]) »Píseň ke mši svaté k hudbě od Michala Haydna složená a podle německého textu, jakž na učení filosofickém v Brně uveden jest, sčeštěná od Dominyka Kynského, na tomž učení professora.« (8° str. 8). Třetí vydání této známé, dosud oblíbené písně v Kynského překladě s téhož českým »Pange lingua« a přídavkem »Pozdravení nejblahoslavenější Panny Marie« vyšlo v Brně u Traslera roku 1817 již třetí vydání.

Připomenouti tu ještě třeba, že Kynský připravil k tisku „Kázaní na všecky neděle celého roku“ svého přítele, buditele P. Matěje Josefa Sychry, faráře v Jimramově; vyšla roku 1814 ve dvou dílech u J. J. Traslera v Brně.[1]) (P. d.)

Z holandského písemnictví.

Referuje Alois Koudelka.

Kde kdo, jenž nahlédne třebas jen do tak zv. „Nederlandske bibliographie“ a vidí tu spoustu nejen původních, ale i přeložených věcí, pomyslil by si, že v té zemičce nic kloudného při takové produkci nemůže světla spatřiti. A přece nedávno vyjádřil se přední francouzský kritik, že co dnes ve Francii za čtení ještě stojí, to jsou jedině věci z Belgie, rozuměj od francouzsky píšících Nizozemanův. Avšak i vlámská resp. holandská literatura co do vniterné ceny novějších produkcí mnohých daleko předčí většinu prací francouzských a i cizojazyčných. Ba i krásná literatura čistě katolická teď v Holandsku na vysokém stojí stupni, že i Němci sami rádi k ní sahají. Snad ten mořský vzduch tam tak blahodárně působí na vývoj i literarních talentů. — Že dosud prvenství mezi holandskými spisovateli patří L. Couperusovi, rozumí se samo sebou. A podivno, ač už přes 21 děl (o 26 svazcích) vydal, přece talentu jeho neubývá. Ať se obrátí tam neb onam pro námět své práce, ať si vyhledá hrdiny romanové v Indii holandské nebo v haagské společnosti, vždy máte před sebou plasticky podaný výsek ze skutečného života. V Couperusovi stále zápasí o palmu realista s fantastem. V romanovém cyklu jeho „Knihy malých duší“ po obšírném úvodě líčí život četné haagské rodiny aristokratické, a to rodiny Van Loveovy. Kolik osob, tolik mistrných povahokreseb ze současného života vzatých. Děje nemnoho, ale za to co jemné psychologie. Holanďané pak opájejí se nad to krásou jeho mluvy, najmě na jeho pohádkovitých věcech, z nichž poslední jmenuji „Over lichtende Drempels“.

Jemu po bok druží se Henri Borel, jehož poslední práce (Poslední inkarnace a O andělích) obsahují jednak kratší povídky, jednak dojmy z cest a pohádky. Za to „Hlad po životě“ je kus sprostoty, i přes nadpis, že je to studie ze života vzatá.

Jeanne Reijneke van Stuwe poslední roman „Der Loop der Dingen“ (Běh událostí) má otřepané thema za děj, jež lze stručně

---

[1]) Oznámení těchto kázaní v Literních přílohách 1815 č. 40. V předmluvě k I. dílu praví Kynský: »K obzvláštnímu potěšení mi sloužilo, že se mi dostalo příležitosti k vydání takových kázaní nápomocnu býti, v nichž zbožné smýšlení osvícenějších našich spoluvěkých a výmluvný, libozvučný a ohebný jazyk vážných předků našich ušlechtile se druží.

naznačiti takto: Bet miluje Jana. Jan miluje Ali, Ali pak zadává se studentovi, až úplně zabředne, Jan pak z hoře chce si vzíti život. Bet, jejížto obětová láska nikdy nedoznala slova vděčného a uznalého, taktéž jde na smrt. Vše nese na sobě ráz hrubého realismu, ale podařené jest líčení dělnického prostředí a pěkná též charakteristika hlavních osob.

M. Marx-Koningová vystoupila jako pohádková básnířka, nejprve s prací „Van't Viroltje dat weten wilde“ a pak „Het Beld op de Rots“. V posledním romaně svém „Gabriele“ líčí boje silné duše dívčí proti licoměrnictví a omezenosti svého okolí.

Idealismem dýše svazek povídek G. F. Haspelsa „Vreugden van Holland“. — Roztomilé, humorem dýšící jsou též kratší práce I. de Meestera „Rozličné lidičky“.

Gerard van Eckeron napsal „Donkere Machten“. Při vší umělecké dokonalosti působí kniha ta na čtenáře pessimisticky a pochmurně. Zdařile podán klopotný život rumaře, ale osud ošklivé, ode všech odstrkované dívky příšerně na nervy vaše působí.

„Machteloozen“ zove se sbírka povídek ze života chudiny G. van Hulzena. Podává věrně jen to, co vidí, z každého řádku cítíte, že s těmi chuďasy sympathisuje, ale rozehřáti se pro ně vy nedovedete. — Ještě příšernější jest kniha I. Querida z téhož ovzduší vzatá „Levensgang“.

J. Everts jr. podal ve svém „Klein Leven“ umělecky psanou povídku ze života venkovského lidu. — M. H. Brusse podal ve svém „Uličníku“ (Boefje) pěkný doklad pro výchov katolických ústavů; v ústavě milosrdných bratří stává se z „uličníka“ řádný mladík. Přední z mladých holandských básníků W. Kloos dí o knize té, že ona teprve ukázala, jak se má psáti o podstatě katolické víry a mravouky atd.

Při posledním vlámském konkursu o ceny za práce z oboru krásného písemnictví obdržela cenu mezi jinými Virginia Lovelingova za svůj roman, jehož děj vzat z vyšších občanských kruhů, „Mijnheer Connehaye“. Autorka až do nedávna (teď vedle Stijn Streuvelsa a Cyr. Buysse) byla nejtalentovanější pěstitelkou vesnické povídky. Styl její jest mírně realistický, nejvíce podobá německému spisovateli (rakouskému) Roseggerovi. Jí po bok co do slohu i co do nazírání na svět druží se Hermann Teirlinck svými pracemi, hlavně posledním romanem „Het stille Gestrente“. Libuje si však příliš v drobnomalbě; tak poslední roman jeho jest vlastně čtvero drobnokreseb dosť volně souvislých.

Z francouzského písemnictví.

Referuje Alois Koudelka.

Co se dalo tušiti, konečně zcela zjevně propuklo. K četným „krisím" přidružila se také „knižní" (la crise du livre). Za jediný rok poklesl vývoz knih z Francie ze 14 milionů franků na 11 milionů. Než nedosti na tom, že cizina pozbývá zájmu o francouzskou knihu, v samé také Francii zájmu toho ubývá. Úkaz ten pohnul p. Paul Gsella k šetření příčin tohoto tak zv. „mévente", t. j. špatného odbytu knih. Na základě dožádaných dobrozdání jak od nakladatelů tak i redakcí čelnějších francouzských listů dospívá těchto důsledků. (Článek onen přinesla Revue, bývalá Revue des revues.)

Vinu úpadku knižního trhu má předkem a nejprve hyperprodukce. Dnes kde kdo píše, a nakladatelé vydávají často věci, jež naprosto žádné ceny nemají nebo jen hoví vkusu několika málo lidí. Tomu by se snadno dalo odpomoci — dí Gsell — kdyby totiž nakladatelé věcí pochybné ceny nevydávali. Dobrá rada, ale z čeho mají ti kteří nakladatelé žíti? Inu, z vydávání dobrých věcí, odpovíte. Tak jest, ale kde jich jenom nabrati?! Neboť mluv si kdo co mluv, popříti se nedá, že dobrých věcí za našich dnů velice málo se napíše. Jednak není talentův, a co jsou, ti honí se za všelijakými novotami a „-ismy", až se ubijí.

Podruhé obviňuje Gsell z úpadku knižního redakce denních listů, jež prý novým zjevům pražádné pozornosti nevěnují. Opět pravdu má, ale pochybuji silně, že by placenou reklamou v dennících, jak někteří nakladatelé radí, trvale dopomohlo se k vzpružení knižního trhu. Že reklama mnoho zmůže, není pochyby, ale zmocní-li se „barnumovština" i knižní reklamy, nevím, zda teprve neubije všeho zájmu o literaturu.

Jako třetí příčinu knižního úpadku uvádí Gsell nedostatečné odborné vzdělání knihkupců venkovských, kteří prý často „fedrují" nevědouce, co. To snad vše má platnost i u nás, ač u nás neškodilo by, kdyby pražští nakladatelé neshlíželi tak s patra na tak zv. „moravica".

Teď o některých pozoruhodnějších zjevech. Předem máme tu pěstitele vesnického romanu René Bazina. Poslední jeho práce „Donatienne" líčí venkovanku, ženu Jean Louarna, jež z touhy po lehčím chlebě odebere se do Paříže za kojnou, kdež však u víru lehkomyslného života zapomíná na muže a děti, aby trpkými, trapnými zkušenostmi očištěná opět se k nim vrátila. — Jako u Bazina hlavním motivem jest láska rolníkova k hroudě, tak tomu i v romaně Jean Rameaua „Le roman de Marie", ač vlastně jak hrdinka tak i hrdina jsou dokonalými Pařížany se zděděnou toliko zálibou pro život venkovský. Kdežto druhý roman téhož autora „La Belle des Belles" jest jakýmsi druhem kriminalního romanu, v němž však francouzský soudcovský stav jednou s příznivějšího hlediska jest líčen.

E. de Suze v romaně „Institutrice“ (věnován jest ministru vyučování) líčí postavení venkovské učitelky, jakým pokušením při svém odpovědném úřadě vydána jest a jak málo vyhlídek má, aby si své čistoty uhájila. Kniha jest velice dojemna a způsob nazírání do duševního života hrdinky zabezpečuje jí umělecký úspěch, třebas nedocílil změny v postavení učitelek. Divím se, že naše učitelky knihy té si nepovšimly!

Bratří Paul a Victor Margueritte obrali si za námět svého romanu „Les deux vies“ tuto palčivou otázku: Má-li jednotlivec, jenž strádá pod krutostí mravů (zvyků) nebo nespravedlivostí zákonů, právo vzbouřiti se proti společnosti? Není-li spíše jeho povinností obětovati se? Život dvou žen, z nichž jedna ono, druhá toto činí, slouží za illustraci odpovědi na ty otázky. Chyba jenom jest, že není s dostatek jasně a zdůvodněně doloženo, jednají-li se svého stanoviska správně, aniž ukázáno, zda okoušejí toho štěstí, po kterém toužily, aniž se jedna tak druhá onak rozhodla. Mimochodem podotýkám, že justice francouzská šeredně v romaně tom dostává.

Eugène Demolder (Belgičan) napsal roman „Les Patins de la Reine de Hollande“ a Des Ombiaux „Le Joyau de la Mitre“. Oba romany jsou historické, onoho roman nese na sobě nádech středověkého mysticismu. Oba však romany živě a věrně líčí dobu volenou, a přece nikde neurážejí.

L. Courouble vydal trilogii romanovou: La Famille Kackebroeck, Pauline Glatbrood a Les Noces d'Or, jež podává v Dickensové slohu kulturní historii rodiny jedné. Všecky tři knihy dočkaly se již několikaterého vydání; zjev to věru vzácný a významný v Belgii.

Camille Lemonnier vydal posledně jednu z nejkrásnějších svých povídek (celkem jich už napsal 55!) „Le petit Homme de Dieu“. Ve Furnesích provozují každoročně slavný církevní průvod na způsob pašijových her. Provazník, jenž představuje Pána do Jerusalema u vítězoslávě vjíždějícího, tak se vžije v roli svou, že sestoupí k prostému lidu, aby divy činil. Zapomíná úplně na ženu doma, až kámen, kterým po něm kdosi z davů hodil a jej zasáhl, poučí ho, že nikdo o jeho útěchu nestojí. Není to snad blasfemie, nýbrž řada rozkošných žanrových obrázkův a zátiší, prohřátým pravým hřejným dechem B.

Louis Bertrand, jenž na sebe už upozornil dvěma africkými romany, vydal nedávno roman „Le Reval de Don Juan“. Kritikové dí, že znova se uchopil velikých tradic Flaubertových. Líčí se zálibou mravy „míšenců“ (kříženců) na pobřežích Středomoří. Thema poslední knihy jeho: Vášeň dekadentní duše stupňuje se pod žhavým sluncem sevillským až ke katastrofě.

Georges Lecomte pokusil se napodobiti Zolu co do líčení moderní společnosti peněžnické v romaně „Le veau d'or“.

Ze švycarských spisovatelů známý Eduard Rod vydal u Perrina roman „Le inutile effort“, jenž jako všecky práce téhož spisovatele umělecky psán jest. Děj je stručně tento: Pařížský advokat Léonard Perrense měl před svým sňatkem milostný poměr, z něhož zplozeno dítko. Perrense žije nejen v blahobytě, ale i šťastným se na výsost cítí.

neboť dávno už z paměti jeho vypadl onen poměr. Pojednou čte v novinách, že jeho nemanželské dítě bylo utopeno a z vraždy jeho že obviněna vlastní matka jeho, jeho bývalá milenka. Nejedná však jako Něchludov v Tolstého romaně „Vzkříšení", nýbrž až Františka odsouzena jest na smrt, odebere se do Londýna, aby prostřednictvím ministra vnitra vyprosil Františce milost. Než marně, Františka nucena jest podstoupiti ortel, a Perrense vrací se domů zničen. Krásně vylíčen tu kontrast mezi chladnou anglickou spravedlivostí a citovostí francouzskou.

Z romanů neboli správněji řečeno povídek o dětech stojí na prvním místě „Le livre de mon ami" Anat. France. Jsou to vlastně dojmy z dětství autorova, propleteny něžnými filosofickými úvahami. Kniha zajisté milá všem rodičům, ale pro děti těžká. To již spíše pro děti hodí se P. Marguerittea „Zette", v níž líčí dětským lahodným způsobem vývoj děvčátka od narození až do prvního sv. přijímání. Zpracována hodila by se kniha ta do rukou dětí.

Jules Renardova kniha „Poil de Carotte" podává několik tklivých scen z utrpení hocha, nemilovaného matkou, poněvadž jest neúhledného zevnějšku.

Jean Aicard líčí v L'Ame d'un enfant" poeticky duši dětskou, jenom že pozdější líčení ze života v internatě jsou až příliš tendenčně přibarveny. Dostávají tu co proto i církev i stát.

Za to bez jakékoliv nepřátelské tendence, třebas ne do hloubky jdoucí jest kniha André Theurieta „Sensations d'enfant".

Nervosa a poesie.

Studie P. H. Martina. Přeložil Jan Spáčil. (Č. d.)

3. Díla, hle pravdivé to kriterium zdraví mravního a intellektualního. Upravují nám, aniž bychom komukoliv křivdili, nevyvratnou diagnostiku této choroby, či, abychom mluvili běžným vyjádřováním, této zrůdnosti fin de siècle.

Abychom zachovali rovnováhu, jest potřeba, aby nějaká váha obdržela závaží rovné na obou svých miskách. Rovněž tak má se to s naší složitou lidskostí. Tak dlouho, dokud její schopnosti nebo její organy zachovávají působením společným na sebe vhodný rozvoj, funkce se rovněž vyvažují, všecko jest normalní ve hře života. Avšak jakmile se udá s nějaké strany přemrštění a s jiné nedostatečnost, funkce organická ztrácí svou harmonii, pohyby se vyšinují trhnutími neuřaděnými nebo se vybavují v účinky neužitečné. To bude atrofie nebo hypertrofie, vyskytnuvší se skutkem slabší neb silnější výživy při chřadnutí organu z těch, které vyvolávati budou tyto mrzuté známky nesouměrnosti pathologické. Tak se má věc u jistého počtu našich dekadentů. Trpí především hypertrofií.

Podáme několik příkladů tohoto chorobného stavu.

Přemrštěním mé úsoby[1]) jeví se jako první povaha zrůdnění v současné poesii. Romantikové nás již hodně unavili věčným výrazem svých osobních citů. Naši dekadenti nehledají než tytéž ve přírodě. Usilují tam vysloviti věci, kterých není, nežli v jejich mozku. To je jistý druh předstíraného subjektivismu vždycky složeného sama do sebe, podrážděného k mučení věcné skutečnosti, aby opěvoval mou úsobu tony nejrůznějšími.

Také bylo potřeba, aby se vyjádřil tento druh monomanie, otevříti slovník při slově z oněch, která přese všecku vědu zachovávají si vždy jistý vzhled exotičnosti. Označili jmenem egotismu tuto nemoc, kterou pokolení lidské vždycky trpělo, jest pravda, která však, jako všecky jiné, má své hodiny zhoršení, díky velice příznivému milieu, kde se může rozvinouti k volnosti. Proč se nespokojili se slovem „egoismus“ na označení věci? Poněvadž přes vážnost své affektace nechtěli ji sloučiti naprosto s touto neřestí, prazdrojem to všech závistí, tvrdostí a stesků, které dodávají mnoho smyslu slavnému aforismu „homo homini lupus“. Nikoliv, ani symbolisté ani dekadenti nemají snahy, aby sobě podobné pozřeli. Oni nejsou, abychom se přesně vyjádřili, egoisty, ale jsou egotisty. Mají manii tlačiti se do popředí, sebe i svá díla, stavěti se jako iniciatoři, kteří bortí všední minulost, aby vytvořili nový způsob myšlení a mluvení. Malheur, vskutku, po kterém upírám jednomu z těchto mladých mistrů právo utvořiti školu, nebo založiti školu vynikající. Dr. Emil Laurent, připadnuv na to, že shledává onu přepjatost nad obyčej velikou, přitáhl si kyselou důtku se strany jednoho náčelníka školy, jehož theorii o barvení hlásek se dosti neobdivoval. Čin jeho byl mu vyznačen výrazy, které by nesnesly odpovědi. „Já jsem — psal p. Mallarmé — hlava školy evolutivně-instrumentistské, která čítá dnes třicet básníků bojujících mně po boku, ve jmenu zásad rozumných, tyto dekadenty a symbolisty jakožto znovapodsívače minulosti, všecko to nynější vysílení nervstva v Literatuře básnické... Jest známo, že pracuji o díle, o díle o životě veškerém, o jedenácti knihách, to jest více než třiceti svazcích: o díle současně básnickém, filosofickém a sociologickém. Dílo to jest vývojem mé zásady o filosofii evolutivní, vědecky založené; a má theorie o instrumentaci slov jest formou obdobnou, rovněž tak vědeckou pro zvýraznění tohoto Díla... Co se týče barvení hlásek... jako muž vědy měl pan doktor pochopiti, že my napomáháme tu, touto kolorací slov viděné velmi velikým počtem postupné revoluci našich povznešených smyslů a že se jde k synthesi rozumové pocitů. Když pan doktor smí neznati věci!... Však to stačí. Chtěl jsem dáti pouze lekci vykladateli velice domýšlivému.“ Takový jest povšechný tón Školy. Má úsoba tam zaujímá dobré místo a nesnese ani ohromení, o které by se mohl pokusiti někdo věci neznalý, za přítomnosti theorií vyčerpaných, jak se praví, z příruční knihy o occultismu.

---

[1]) »Du moi« — překládám tímto terminem Durdíkovým místo »mé já«. *Překl.*

Jejich soustava kritická jest z nejprostších. Záleží v tom, že se nepočítá než s dojmem osobním. Ejhle, co jeden z nich zamýšlí s methodou. Mluví takto třem básníkům vhod, jichž díla právé čísti začíná:

„V této chvíli neznám škol směrů, přesvědčení, která vážou mou myšlenku; jsem volný, vybavuji svou duši z hrubých tradicí, které jí vtiskují, a pravím, že rozkoš těchto tří jmen mne přitahuje... Jakýsi druh důvěrného obcování podzimového proudí navzájem k těm třem a kolébá je zvolna, laškuje s nimi večerově. Já se již nezabývám jejich matrikou, nechci se již připoutávati k jejich řemeslu. Zpívají, já poslouchám a jsem šťasten. Já slyším dobře kolem sebe dav obmyslný, který mluví o převratu, o zpřemetání forem, o vybavení se z rýmů a rythmů; avšak nedovolil bych nikomu, aby mě nutil jmenem směšné svobody, kterou jest člověk obyčejně velice nesen, je potlačiti. Já soudím se svého hlediska; mně jest učiněno zadost, že můj soud má krásu snu, ejhle, toť vše; a já nepřetřásám své dojmy: já je znova cítím."

Oni nešetří výroky nádhernými a rádi se honosí proti nižším jistým pohrdáním, které se podobá slitování. Ejhle, jak Verlaine vyjadřuje pocit své vlastní síly:

A nous, qui ciselons les mots comme des coupes
Et qui faisons des vers émus... très froidement,
A nous, qu'on ne voit point le soir aller en groupes
Harmonieux au [illegible].
Ce qu'il nous faut, à nous, c'est aux lueurs des lampes,
La science conquise et le sommeil dompté.

Nám, ciseleurům slov, jak kalich jež se skvějí,
a veršů vzrušených, [illegible] nejchladněji,
nám, které nezří svět dlít jako ladné stádce
všech jezer na březích, jak omdléváme sladce,
nám čeho potřeba, to v lamp my zříme plání:
tož vědu dobytou a podmaněné spaní.

To jest vždycky, jak jsme to již řekli, napříč mou úsobou, jak oni pojímají a pozorují svět a přírodu. Zdá se, že hledají sami sebe, jakoby se mohli lépe definovati, když se představují jako ne-úsoba. Vím dobře, že symbolisté nesou se za snahou representovati pod zjevným subjektivismem idey povšechné a city společné všem lidem: ale oni propůjčují humanitě jistou manýru nazírání a cítění, která bude vždy výjimkou. Jest málo lidí skvějících se zdravím normalním, a rovněž málo okřívajících, kteří nenalezají na jaře ve vzduchu obnovy, ve kterém se člověk cítí, jakoby znova ožil. Pro p. Mallarméa je toto počasím žalu, nemohoucnosti, nudy:

Le printemps maladif a chassé tristement
L'hiver, saison de l'art serein, de l'art lucide,
Et, dans mon être, à qui le sang morne préside,
L'impuissance s'étire en un long bâillement.

Před jara rmutem již nám prchla jeseň živá,
čas, kdy žhne umění a v světle novém mládne,
a v mojí bytosti, krev rmutná jížto vládne,
se mdloba roztáhla a dlouze při tom zívá.

Jiný se uchvluje k podzimu jako k počasí, které vyzařuje nejlépe pocity lidskosti. Šustění spadlého listí pod kroky, nebe zastřené, květiny

řídké, stromy holé z toho činí pro něho počasí požehnané všemi radostmi lidskými.

Une rose d'automne est plus qu'une autre exquise.
Jest růže podzimní mi drahá nad vše jiné.

To je zvláštní, ale tak jako nás od toho odvrací kritik vysoce vytříbený a neméně shovívavý, ze školy: „Třeba se toho zříci: epoch stárnoucích, pocitů čistých, prostých, prvotních, nejsouť přislušící než jen aristokracii intellektualní, ať si je tato již zachovala utajené a tajůplné, buď si že je znova nalezá s vědomím a raffinovaností, vším vzmachem vůle.“ [1]) Jak vidět, demokracie rovnostářská nevnikla do světa symbolistického. Privilegovaní mají sami právo chápati přírodu. Ti, kteří vidí věci jiným okem, nejsou než obyčejní cestující nemající ničeho společného s těmi, již jsou nadáni iniciativou a nedovedou proniknouti poesii okrasou měsíčnou.

Nedá se jim ani práva pojednávati o metrice a syntaxi poesie nové. Vše to, co se jim dovolí, jest poslouchati vyznání druhu jako tento:

La lune plaquait ses teintes de zinc
Par angles obtus;
Des bouts de fumée en forme de cinq
Sortaient drus et noirs des hauts toits pointus.

Le ciel était gris. La bise pleurait
Ainsi qu'on basson.
Au loin un matou frileux et discret
Miaulait d'étrange et grêbe façon.

Moi, j'allais révant du divin Platon
Et de Phidias,
Et de Salamine Marathon
Sous l'oeil clignotant des bleus becs de gaz.

Klad' měsíc z cinku svitu špetky,
kde tup byl kout,
a konec dýmu v tvarech »pětky«
zřít bylo hustě ze střech plout.

Šeď na nebi, jen sever skučel
jak na fagot
a v dáli macek zmrzlík mňučel
z tak tenkých not.

Však já snil božském o Platonu
a Phidiovi,
o Salamině, Marathonu,
zrak mhouře, kde blik modrý zob plynový.

Bylo by bývalo opravdu škoda, kdyby nás byl nechal v neznalosti, že nebe bylo šedé, zatím co Verlaine se procházel v záři měsíce, blouzně o Marathonu ve svitu plynu. Chlapeckostmi tohoto genru hemží se to jen v díle symbolistově, a to jest vážné, že je nabízí veřejnosti, tak jakoby nejmenší zasnění takových duchu zasluhovalo obdiv potomstva. To odhaluje na nejméně také hlubokou úctu k samému sobě a důvěru bez mezí v prostotu obecenstva, které bude bráti za cinkové tyto peníze duté.

Tato hypertrofie „úsoby“ se přenáší, úhrnem s bláhovostí, která nemá sobě rovné než právě tu chlapeckost. Pro básníky této školy vesmír tkví v jednom bohatém rýmu, v jednom obraze a dokonce ve hře i slovech. Řekl by člověk, že znovuzrození světa jest věcí epithet, assonancí, překročení myšlenky z verše do verše (enjambements), césur a blahozvučností slovných. Neblahý, kdo nechápe ničeho z tohoto systemu chaotického, kde všecky zákony o družení se idei a všecka logika nahraženy jsou náhodou srážky zvuků. Baudelaire mu pověděl co proto a nakládal s ním jako se zmetkem, s hlupákem a což více, s neužitečným. Rým jest přece cílem života a jak praví Catulle Mendès:

[1]) *Vigié-Lecocq*, La poésie contemporaine.

. . faire en son livre Rimer entre eux de nobles mots, C'est la seule douceur de vivre.	. . . ve své knize rýmovati mezi sebou slova vznešená, rozkoš žití jedinou jen dáti.

Lze-li tomu věřiti u pana Mallarméa, „jest svět stvořen skončiti krásnou knihou", to je tou, kterou vydá on sám, následuje pravidla a zásady umění dekadentského.

Jest co litovati, praví jistý autor, že požadavky života socialního zavazují velmi často krásného ducha přerušiti se mezi dvěma hemistichy. Viníť z toho společnosti tak škodlivého přečinu notabene osmadvacet dní služby vojenské. Od této jest prý u lidí přesvědčených. že jsou druhu vyššího, snaha odloučiti se od všedního okolí, aby se skupili ve školách, v coenakulích, společnostech, poustevnách, klášteřích nebo akademiích. Jak pravdivě vyznačil p. Brunetière, jest jeden z nejhorších důsledků těchto theorií, to jest osaměním umění osamiti také umělce, učiniti mu z něho ideal a jako jej uzavříti ve svatyni jeho úsoby. Nejen tenkráte nejedná se o jiném než o něm v jeho díle — o jeho strastech a jeho radostech, o jeho láskách a jeho snech — ale aby se vyvinul ve smyslu svých dovedností, nemá již ničeho, na co by se ohlížel a čeho by šetřil.

Toto vede přímo k anarchii literarní. V literatuře jako v politice anarchie nemůže býti než vítězoslávou a ovládnutím ohavného egoismu. Studujeme-li ji až v nějkrajnější důsledky, jeví se jako ono zbloudění, jehož jsou schopni osamělí, z rovnováhy se vyšinuvší lidé. Také psychiatrové stanovili mezi známkami nervosy přemrštěný kult úsoby, druh to megalomanie, která může až připraviti o rozum.

4. Hypertrofie obrazotvornosti, bylo by třeba říci její ztřeštěnost a její nestydatost charakterisuje ještě školu dekadentskou a není přesně znamením moudrosti. Říkalo se vždy dobře, že obrazotvornost jest bláznovství domácí; však, když muž rovnováhy duševní podvolí se ve svém domě přítomnosti této nebezpečné nájemnice, dovede ji udržeti v mezích práv svých. Naši dekadenti, zdá se, mají zalíbení v jejích extravagancích. Ba řekli bychom zcela, že uvádějí v činnost affektaci chtěnou, aby ji popoháněli po všech cestách, kde jsou jisti, že potkají netvornost a cizotu. Ejhle, proč excessivnost narážky, bizarrnost a nesouvislosti se naskytují na každé stránce, abychom neřekli v každém verši díla dekadentského. Tam nalezáme perly jako tato:

La bête était béate et bavait de l'azur. Je puisai l'eau frigide, ou frissonnait du feu.	Tam zvíře pobožné k azuru prskalo; já vodu studenou jsem bral, v níž oheň trnul.

Nebo zvláště:

La lune est le lait bleu de l'âpre nuit, qui bêle.	Jest měsíc modré mléko trpké noci, jež bečí.

Či konečně:

L'ombre est bleue, et la nuit palpite d'ors tremblants,
Dans l'azur on croit voir flotter des voiles blancs,
Qui frémissent au souffle onduleux du mystère . . .
— — — — — — — — — — — —
Les étoiles, au chant des sphères éternelles,
Palpitent dans le vent de ces ailes rhytmées,

Qui, lentement parmi les ombres embaumées
Et le sommeil immense et bleu de toutes choses
Eventent le silence et font pâmer les roses.

Stín modrý jest a noc se v zlatých svitech nítí,
v azuru blankytném jest bílá křídla zříti,
ta chvějí vánkem se, jenž tajemstvím se vlní ..

— — — — — — — — — —

Hvězd roje v zpěvu sfer, jež věčnost potrvají,
hne chvěním křídel van, jejž rythmy v soulad pojí,
jež zvolna ve stínech jež balsámu jsou zdroji,
a sen, hle, nesmírný a modrý všehomíra
tiš kolem ovívá a růže mdlobou zmírá.

Přes toto skupení „modrého stínu", „modrého snu", „chvění vánkem se, jenž tajemstvím se vlní" a „růže mdlobou umírající", toto hýření obrazotvornosti bylo by ještě snesitelno. Ale co říci o mozku, jenž zplodí verše jako jsou tyto:

Le silence futur, stagne sur les iris
Qu'invitaient les cils à des ombres d'eau morte;
Et l'or astral pleurant la psyché, qu'on emporte,
S'épanouit en grands calices assombris?

Budoucí zmlknutí se v kosatcích těch staví,
jež brvy v stíny zvou, kde mrtvá voda ssedá,
a plačíc zlatohvězd za psychu jež se zvedá,
tu vzpučí v kalichy tak velké a tak ztmělé.

Jakým jménem označiti tu to řinčení slabik a slov? Je to sen? Není to čiré bláznovství? A říci, že básníci, kde se projeví takovými, podali svým sobě podobným díla celá těmito špásovnými skládaními? Dr. Emile Laurent ujišťuje, že nepíše se jinak v asylech, jejichž chovance on zvláště studoval. (P. d.)

Nová díla.

Introduction à la philosophie néo-scolastique, par *M. de Wulf.* Alcan. Cena 5 fr.

Je to zase jedna z pěkných knih, jimiž filosofický institut lovaňské university obdařuje katolický svět a z nichž na některé časem ještě upozorníme. Jedna z předních filosofických revues píše: Je to dílo jasně, dobře psané, trochu stručné v některých důležitých otázkách a poněkud rozvláčné v jiných otázkách ryze etymologických. Lituje též, že autor neprobádal dostatečně zdroje a počátky scholastiky mimo Církev se vyskytující. V druhé části, která jest věnována novoscholastické filosofii, vykládá de Wulf modifikace, které byly lovaňským filosofickým institutem vykonány o interpretaci a pokračování scholastické filosofie. Scholastická filosofie přestala tu býti pouhým opakováním a stala se užitečnou a úspěšnou adaptací.

Notions de psychologie appliquées à la pédagogie et à la didactique, par *H. Temmerman* (libraire Hoste, Gand.) jsou dle referatu Bernardova jasné a zajímavé úvahy o rozumu, pozorování, paměti, obrazivosti, soudu, usuzování, citech, pudech, vášních a zvycích. Každý z těchto paragrafů je provázen četnými pedagogickými radami, založenými na psychologickém pozorování; zvláštní kapitola jest věnována pěstění hlavních dětských ctností a dvě jiné kapitoly pak ještě obírají se methodami a různou látkou elementarního vyučování. Autor tu stojí na stanovisku Herbartově a na methodologickém pravidle formulovaném Herbartem a jeho žáky: vyučování musí stále buditi u dítěte mnohonásobný zájem. Pravdivý je citat Henriho Mariona o moralce: „Neučíme dítě moralce, aby ji znalo, ale aby ji praktikovalo.“ Je zcela jisto a nepopěrno — ač se na to bohužel příliš dnes zapomíná — že celý člověk musí býti vychováván, že výchov a vzdělání ducha byly by bez výchovu a vzdělání vůle a srdce věcí polovičatou a pro budoucnost dítěte povážlivou.

La Philosophie ancienne et la Critique historique, par *Charles Waddington*. Paris, Hachette et Cie. Cena 3 fr. 50 c.

Idey, mínění, víry jsou autorovi fakta lidské přirozenosti, která nepostačí jen subtilně vykládati a jedno na druhé více méně opravdově navazovati. Kdo je tak pojednává, vydává se dle něho v nebezpečenství, že nepochopí jich opravdový smysl a historickou cenu; tu třeba též, abychom vzali v úvahu podmínky, v nichž se zrodily, změny, které podstoupily, a pořádek, v němž se vystřídaly. Idey, krátce řečeno, mají svá data, a proto i v této části historie, jako ostatně i v každé jiné, jest nemožno zanedbávati beztrestně chronologii. Toť vůdčí myšlenka v této publikaci. Hlavním předmětem a účelem různých tu uvedených studií jest ukázati, a to příklady volenými zvláště z řecké filosofie, jakým podivným bludům se často i ti nejučenější vydávají, zapomenou-li neb odloží-li stranou essentielní pravidla historické kritiky. (Předmluva str. VII.) Titul a datum tu obsažených studií jsou:

I. Introduction sur l'histoire de la philosophie ancienne (1878). II. Des idées morales dans l'antique Egypte (1893). III. La philosophie grecque avant Socrate (1900). IV. De l'authenticité des écrits de Platon (1886—1896). V. Le Parmenide de Platon (1888). VI. Quelques points à éclaircir dans la vie d'Aristote (1893). VII. Aristote écrivain et moraliste (1895). VIII. Platon et Aristote; leur accord fondamental (1885). IX. Pyrrhon et le Pyrrhonisme (1876). X. La Kabbale (1859). XI. Le scepticisme après Pyrrhon. La nouvelle Académie. Enésidème et les nouveaux Pyrrhoniens. XII. Simplicius (1875).

Histoire de la théologie positive depuis l'origine jusqu'au Concile de Trente, par l'abbé *Joseph Turmel*. Paris, Beauchêne.

Práce podobného druhu nejsou pro Francii nic nového, vzpomeneme-li si na díla, která o této věci napsali de Pétau, de Thomassin, Tillemont, Theury atd. Většinu těchto děl však jesuité kvalifikovali jako galikanská a jansenistická. Dílo Turmelovo po dvousetleté pause vrací se zase k vědě, od níž scholastická ideologie oddálila francouzské theology.

Dějiny dogmatu jsou — tak píše redaktor Ann kř. filosofie — skoro škandálem v latinských zemích, v nichž učí se dogmatu beze vší souvislosti s historií a v nichž představují si je přemnozí jako affirmaci bez kořenu a bez předchozího rozvoje. V Německu a částečně i v Anglii dějiny dogmatu jsou zjevem obvyklejším a uznávaným. Antagonismus ducha a plemene projevil se však i tu — leckdy a leckde usilovalo se tu o odsouzení jich autorů Římem.

Turmelova historie positivní theologie zabývá se jen jednou částí celé otázky, zkoumá totiž, jaké byly ryze skripturní základy dogmat a nechává stranou jich rozumové zdroje. Tím zbaveno bylo dílo kritického rázu a akcentován charakter přesně positivní a historický. Je tudíž Turmelovo dílo historií všech dogmat dle jich skripturního rozvoje. Tento výklad jest dle doznání kritiků neobyčejně zajímavý, ježto ukazuje nám práci a úsilí theologů dříve než se dospělo k té neb oné definici. Práce duchů pod vlivem nadpřirozené inspirace jeví se nám tu v homogenitě a jednotě s evolucí. Dogma je samo v sobě neměnitelno, je však měnitelno svým pokrokem a svou rostoucí jasností: these to neoapologistů, která se osvědčuje a ověřuje. „Dílo Turmelovo je krátce dílo prvého řádu methodou, erudicí a konklusemi.“ (Abbé Denis.)

La Religion dans la société aux Etats-Unis, par *Henry Bargy* (Paris, Colin; cena 3 fr. 50 c.) jest dle Germaina znamenitou filosofií evoluce křesťanských sekt v Americe. Bargy studuje nejprve společenský a positivní pud v kolonialním křesťanství; pak positivního a socialního ducha v křesťanské filosofii a současném křesťanství a konečně křesťanský positivismus, který jest dnes v Americe náboženstvím těch, kteří vůbec vyznávají nějaké náboženství. Katolická církev má tu jen kapitolu o 8 stranách. Nedostatek tento má býti nahrazen dílem Houtinovým L'Americanisme (které již vyšlo) a Kleinovým Au pays de la Vie intense.

V. Lankaš.

Prof. *Dr. Udeis:* Der moderne Gott. Berlin 1903. Verlag der Germania. Str. 30. Cena 72 h.

Brošurka je vlastně kritikou řeči prof. Dra. Ladenburga, již tento přednesl v Kasselu na pětasedmdesátém sjezdu lékařů a přírodovědců. Přednáška stala se pověstnou ne snad proto, že by byla příliš vědeckou, ale proto, že její vědeckost silně pokulhává; zároveň nacházíme v ní krásnou illustraci, jak soudným bývá myšlení u některých učenců, kteří si na realnosti, positivnosti své vědy tak mnoho zakládají; nepovažují se pouze za autority svého oboru, nýbrž zasahují často krok za krokem do oborů jiných, a to s takovým sebevědomím autokratickým, že člověk, který je s tím kterým oborem poněkud obeznámen, nad tím žasne. — Ladenburg tvrdí o své řeči, „že je čistě vědeckou, že nijakým způsobem nepřekročila hranice vymezené logickou dedukcí a vědeckými výzkumy“; ale tvrdit dá se ledaco, zvlášť bez důkazů, jak skutečně u Ladenburga vidíme. Je professorem chemie, ale to nikterak nevadí, že chce míti první a hlavní slovo v theologii, ve filosofii,

v dějinách kultury atd. — Nyní na ukázku některá místa. V první knize Mojžíšově čteme: „I řekl Bůh. budiž světlo. i stalo se světlo. světlo však bylo teprve ve hlavách. až posvátnost bible brána v pochybnost a až byla považována jako všechny knihy za dílo lidské.“ a víc ani zbla. „První myslící člověk byl zakladatelem náboženství;“ tím podána thése i důkaz! Na to odpovídá prof. Udeis na str. 6: „Nemohl byste stejným právem tvrditi, že první člověk byl professorem chemie?“ Víra v prozřetelnost Boží má svůj původ v geocentrickém systemu: „Země byla považována za střed světa, okolo ní otáčelo se slunce a hvězdy. Odtud ona péče, jíž Bůh se o své tvory stará.“ Tedy s theorií heliocentrickou se víra v prozřetelnost Boží srovnat nedá! Koperník byl tedy podle toho zapřisáhlým atheistou.

„Tenkráte bylo životním cílem báti se Boha a sloužit jemu, a veškerá mravnost a ethika vycházela z náboženství.“ (Str. 5.) Jak kdyby se věc dosud u milionů křesťanů tak neměla, a morálka autonomní jak kdyby již měla vyhráno; kde jest její ovoce? Učenci upřímnější než je Ladenburg doznávají bez obalu bankrot. „Ve středověku učili i vůdčí duchové nesmysl;“ přírodovědec Albert Veliký je mu španělskou vesnicí, ačkoli spravedlivější učenci si ho jako velikého předchůdce svého velmi váží. „Nedovedeme si učinit představy o bytosti, jež tento svět stvořila.“ Jasné představy, která by onu bytost dopodrobna vystihovala, nemáme, ale poněkud se přece nějakou představou k oné bytosti blížíme; z toho, že si nedovedeme učinit jasné představy bytosti absolutní, nenásleduje důkaz její neexistence: podobná konkluse byla by „nemůžeme si představit milionové záchvěvy etheru, jimiž povstává světlo, ergo neexistují“! „Že v bibli není žádné zjevení nadpřirozené bytosti, jistojistě z toho následuje.“ Z čeho pak? musí se každý čtenář maně tázat; snad ne z těch naprosto nedokázaných zhola nevědeckých tvrzení? z těch následuje jenom tolik, že se nevyplácí chtít rozhodovat ex cathedra v oborech, o nichž čerpáme znalost z nějakých mizerných plátků. „Z theorie Darwinovy“, píše Ladenburg dále, „vychází teprv na jevo veliký význam člověka na zemi.“ že je totiž opičákem! Zde se dogmatisuje theorie evoluční a nedbá se pranic na oprávněný odpor autorit přírodovědeckých, a to na slovo vzatých. „Tvrdím, že veškerá humání úsilí posledních století vyvolána byla hlavně poučením, jež vědám přírodním vděčíme. Přísně dokázat to ovšem nemohu.“ Poslední slova mohl autor rozšířit na celou přednášku; nijak by neškodilo. Břitce glossuje Ladenburgovu řeč Dr. Ettlinger v Hochlandu. „Nevědomost, pověra, intolerance byly ve středověku“; tvrdí to snad historik? I toto! prof. chemie Ladenburg. „Bude lépe, když všeobecné vzdělání se bude zakládati na přírodě a jich zákonech a ne na starých řečech.“ Tvrdí to pedagog? I kde pak! prof. chemie Ladenburg. „Již nyní víme jistojistě, že není žádného zázraku a že nikdy ani nebylo.“ Kdo to tvrdí? snad vševědoucí Bůh? Ne! prof. chemie Ladenburg, atd Takových Ladenburgů máme v nynější době příliš mnoho; skoro vševědoucím zdá se býti takový autokratický učenec. Musil by však být člověk již hodně na „rozum padlý“, kdyby vše, bez rozdílu bral za bernou minci.

Apologetische Vorträge von *Dr. Josef Müller.* Straßburg 1903. Bongard. Str. 49. Cena 72 h.

Přednášky tyto byly předneseny minulou zimu v Mnichově a vydány tiskem, aby se dostaly do rukou širšímu obecenstvu vzdělanému, které dle mínění autorova postrádá krátké. přehledné a zároveň důkladné časové apologetiky, jež by stála na výši doby; takovou apologetikou má být spisek autorův. První přednáška jedná o náboženství; poukazuje na jeho universalnost; nikdy nebylo názoru bez náboženství a náboženských úkonů; náboženství bylo duši jeho kulturního života. Náboženský pud, pud hledati božské nadzemské transcendentalní ve světě smyslovém a podle těchto perspektiv život si zařídit, jest základním pudem lidské přirozenosti. Müller uvádí citat Teichmüllerův: „Člověk by musel přestat být člověkem, kdyby se nepropracoval k nějakému náboženskému smýšlení; neboť náboženství patří k podstatným vlastnostem lidským.“ Krásná jsou také slova, jež uvádí kousek dále ze spisů filosofa Lazara: „Ne proto, poněvadž člověk je člověkem, poznává Boha, nýbrž proto, poněvadž Boha poznává, jest člověkem, t. j. poznání Boha patří k pojmu člověka a není něco pouze nahodilého. A na kterém stupni toto jeho náboženství je, na témže stupni je také jeho lidskost.“ Všude a všude opakuje se tentýž zjev a potvrzuje se pravda Homerových slov: θεῶν χατέουσ᾽ ἄνθρωποι (Od. 3, 48) (po bozích touží lidstvo). Autor vyvrací mylné názory o původu náboženství; nouze, strach atd. „Nouze učí Boha poznávat. ale ne vybájet“ Schell. Stejně odbývá fetišismus a animismus. „Tvrdit, že člověk z přírodních zjevu si udělal bohy, není rozumnějším než tvrdit, že lidé mrtvoly dříve balsamovali, než balsam znali“ (str. 7). Co se animismu týče, vidíme právě v oněch krajinách, kde kult předků nejvíc bujel, že se činil veliký rozdíl mezi nejvyšším Bohem a předky, kteří měli úlohu nebeských duchů. — Prvotním náboženstvím u všech národů byl monotheismus, což srovnávací věda náboženská stále a stále musí potvrzovat, nechce-li pravdu otevřeně zapírat. Náboženství má býti nejhrubším sebeklamem lidstva, jak dí Feuerbach? Mátoha — klam! Jak bezútěšná to myšlenka. Pomněme jenom, co to znamená: nejvnitřnější, nejžhavější, nejvznešenější touha, jíž lidstvo vše vděčí, co je nad zvíře a nad vegetující rostlinu povznáší, z níž všechny vymoženosti kultury a civilisace vznikly, ta touha jest klamem, illusí chechtajícího se demona! Bůh, nesmrtelnost, ctnost, idealy umění a mravnosti nic než fantasmagorie, chorobné výplody mozku beze vší pravdy: příroda má být danaidou, jež věčně tvoří, nikdy nesplní!... „Jestli to nejsou odpory, pak jest jim lidská přirozenost sama“ (Jean Paul. str. 10). Dále odhaluje autor prázdnotu a bezduchost citového náboženství, jež nazývá kvítkem bez kořene. — Druhá přednáška jedná o Bohu a důkazech jeho existence, vychází od věty Du Campovy: „Boha nám vziti, znamená udělati svět sirotkem.“ Poukazuje na to, že věda důsledná žádá nutně za nezbytný podklad všeho bytí absolutní bytost, Boha, který jest duší náboženství; bez osobního Boha jest mu náboženství „ein verschwommenes und zielloses Gefühl“ (str. 20).

Materialismus a pantheismus postaven do pravého světla. Důkazy existence boží Kant správně neformuloval a proto jeho kritika v té příčině nepřiléhá. — Třetí přednáška obhajuje božství Kristovo na základě Písma sv.; i z historie přináší důkazy, že ve světě křesťanském víra v Syna božího byla vždy živou. Z mrtvých vstání jest faktem zajištěným; „jenom touto vznešenou manifestací božství Toho, Jenž zemřel v opovržení jako zločinec,... byla kleslá mysl a víra Jeho přívrženců oživena a ona důvěra v Boha vzbuzena, jež nyní nekolísala, neboť měla stále před očima vítězství Mistrovo nad peklem a smrtí" (str. 35). Poslední kapitola o církvi obsahuje zajímavý výrok Döllingrův, pronesený r. 1843 ke kanovníku Speeovi: „Neomylnost papežova není sice stanoveným dogmatem; kdo by však opak tvrdil, byl by v odporu se vší přítomností a minulostí" (str. 46). Mnohé věci jsou známy z jiných spisů autorových, jako na př. z jeho „System der Philosophie", nejvíc však z prvních padesáti stránek z jeho Reformkatholizismu nadepsaných „Apologetische Grundfragen". Dílo zasluhuje skutečně doporučení; hodí se zvlášť pro akademiky. Müller prosí v předmluvě o rozšíření svých spisů, neboť je ve velké nouzi. Je totiž deficientem v Mnichově, kde jeho roční „královský" plat obnáší 400 M. Z toho má žít a se dále vzdělávat! Živí se tedy většinou pérem. Pro svou příliš otevřenou povahu jest u jistých kruhů nenáviděn. Ze svých reformních myšlenek mnohé vypustil. Že u Müllera zavinily mnoho zbědované poměry, jest jisto.

Das Christentum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft von *Karl Alois Kneller S. J.* Freiburg i. Br. 1903. Herder. Str. 266. Cena 4 K 8 h.

Podobně jako za časů Sokratových se mělo za to, že zabývání se astronomií vede k bezbožectví, tvrdí se nyní, že studium přírodních věd vede k témuž výsledku; ano slova přírodovědec a atheista považují mnozí za synonyma; věc prý je tak jistou, že netřeba k tomu žádných důkazů; jsou prý naprosto zbytečnými. Není pochyby, že tvrzení podobné překročuje meze každé vědy přírodní, že stává se metafysickým, a to horšího zrna než je Hegel, Schelling, Fichte, Krause etc.; v podobných případech nutno poukázat na to, že tam kompetence přírodní vědy přestává, kde nejsou positivní fakta, a zasahuje-li přec — pak se často ne-li vždy kompromituje, jako na příklad v tvrzení, že absolutní bytost nemá místa v prostoru, že odporuje vědám a pod. Naproti tomu můžeme bez rozpaků dokázat, že znalost přírody není nijak na úkor víry, naopak že ji upřímná, pravá věda přírodní ještě podporuje; směle můžeme poukázat, že celé řady přírodovědců plané hypothesy protitheistické svých kollegů nejen pro jejich nevědeckost kde jen mohli potírali, nýbrž otevřeně theismu se zastávali; mnozí byli dokonce horlivými zbožnými křesťany (Volta, Ampère etc.). Na straně orthodoxních protestantů dokazuje neunavný bojovník za křesťanský názor světový, Dennert ve svém díle zvaném „Die Religion der Naturforscher" (vyšlo v Berlíně r. 1901 v šestém vydání), že skoro 92% přírodozpytců

se hlásilo k theismu a z těch že opět 39% bylo přísně církevního smýšlení. Na naší straně podnikl podobnou práci jesuita Kneller a uveřejnil ji v díle svrchu uvedeném. Celou řadu učenců z různých oborů přírodní vědy uvádí a poukazuje na jejich příznivý poměr buď k theismu buď ke křesťanství; všechny obory jsou zde zastoupeny; astronomie, fysika, chemie, geografie, mineralogie, geologie, fysiologie, zoologie atd. Člověk skoro žasne, nad tak velikým počtem víře vřele oddaných učenců, ale žasne ještě víc, jak mohla povstat falešná tvrzení, že znalost přírodní vědy vede k atheismu. Haeckla, Vogta, Moleschotta zná skoro celý svět, kdežto jiní učenci přírodovědečtí, kteří si získali ve svých oborech mnohem více zásluh než oni materialisté, jakoby upadli v zapomenutí; i mezi vzdělanější intelligencí najdeme mnoho, kteří nevědí, jaký význam pro své obory mají Fresnel, Fizeau, Dumas, Chevreul a j., jakého byli přesvědčení; nevědí, že většina byla zásadně proti materialismu, dnes od přírodovědců skoro všeobecně hlásanému, nevědí, že i mezi přírodozpytci najdeme zbožné křesťany; ovšem, že tyto zjevy jsou našim materialistům hodně nepříjemny, a proto hledí je všemožně zatajit. Že Haeckla, Vogta a ostatní apoštoly materialismu zná celý svět, je skutkem křiklavé jarmareční reklamy, která hypothesám oněmi učenci zastávaným žádné pravdivosti nepřidá; naproti tomu vidíme u věřících učenců, že žili v ústraní, klidně pracovali a veřejnému životu se vyhýbali. V knize uvedeno velmi mnoho krásných citatů ze spisů některých učenců; z nich poznáváme jejich hluboké náboženské přesvědčení. Uvedu jenom jeden. Claudius píše, uváděje napřed citaty z Bacona, Boyla a Newtona: „Nezapírám ti, Ondřeji, že mám radost nad Boylem, Baconem a Newtonem. Ne pouze pro náboženství; neboť toto, samo sebou se rozumí, nemůže učenci ničeho ztratit ani získat; ať jsou malými nebo velkými; těší to člověka, když na příklad vidí nejpilnějšího z přírodozpytců, který ve službách přírody sešedivěl a víc o ní věděl, víc poznal než většina o ní ví a ji zná; když takového ptáka Jupiterova s vysokým pronikavým zrakem . . . když vidíme, že takoví mužové pro své nazírání se nepovažují za přemoudré a že vniknuvše hlouběji do tajemství přírody, dychtí po poučení s kloboukem v ruce, jak se patří, vedle oltáře a největších tajemství božích stojí, těší to Ondřeji, a člověk má odvahu k učenosti, která způsobuje, že přátelé a přívrženci její skutečně víc vědí a při tom rozumnými lidmi zůstávají a nedělá z nich Narren und Spötter. Und es macht einen sonderlichen Effekt, wenn man auf der anderen Seite von den leichten Truppen mit dem Hute auf dem Kopfe vorbeidefilieren und hochweise die Nase rümpfen sieht.“

Houston St. Chamberlain: Dilettantismus, Rasse, Monotheismus. München 1903. Bruckmann. Str. 80. Cena 1 K 20 h.

Spisek je samostatným vydáním předmluvy ke čtvrtému vydání známého velikého díla autorova zvaného „Základy devatenáctého století“. Pro různá nedorozumění, jež autor dílem svým tu a tam zavinil, a pro některé výtky, jež se mu místy činí, vidí se Chamberlain nucena

reagovat, což však prý činí jenom svým příznivcům, aby se nedali zmást; ačkoli se autor ohražuje, že nechce psáti polemiky, nýbrž jen pro orientaci, polemisuje přece, a to na mnohých místech i sarkasmem; byl napaden s mnohých stran, což prý však není nijak divným, protože autor stojí mimo národní, církevní a jisté vědecké strany; lehce prý si proto věc se všemi pokazil. V časopise Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie und Soziologie r. 1902 (sešit 1.) vytýkal Steinmetz Chamberlainovi dilettantismus, načež mu tento odpovídá, že i dilettant má svůj význam, ovšem nemíní zde snad učence nějak povrchního, nýbrž takového, jenž přijímá výsledky prací jistých oborů, jež musí důkladně ovládat a snaží se je spojit v celek organický; bez takového učence rozpadá se souhrn našeho vědění stále víc a více, tvoří sice pestrou mosaiku, ale mrtvou. Samo sebou se rozumí, že dilettant nesmí býti „Stümper" (str. 8), a dále požaduje od něho „znamenitou sílu soudnosti, zrak vojevůdce, jenž je bystrým a zároveň mnoho obsáhne, vnitřní svobodu, neumornou píli a úplné oddání se." Směšnými se prý dělají prázdní (schalé) feuilletonisté a omezení „Dutzendprofessoren", když krčíce rameny o pouhých dilettantech mluví. Odborník, jenž se ničím jiným nezabývá, stává se brzy přílišným autoritářem, jenž si osobuje veliké právo i v jiných oborech. Dilettant nesmí se stavět proti odborníkům, má být jejich sluhou, ale při tom úplně samostatným, a konaje svou úlohu má kráčet svou zvláštní cestou; kterou, na to Chamberlain neodpovídá; což když na př. autority jistého oboru se sváří, kam se má pak dilettant přidat; v té příčině rozhoduje často libovůle, a tu pak přestává vědeckost, a zde jest dilettantismus jenom na škodu vědy.

Co se týče jednoty pokolení lidského, staví se autor proti ní, a v tom vidíme velikou chybu, že se neodvolává na světoznámé odborníky; příčiny, které uvádí, jsou příliš jednostranné. Prozkoumáním kořenů nářečí starých jak indoevropských tak semitských vystavěna prý veliká hráz mezi domnělou příbuzností těchto kmenů; každá rassa má své zvláštnosti jí vrozené; má je pěstovat a vypěstit tak svou silnou individualitu; proti splynutí rass a jejich zvláštností v jeden celek se autor rozhodně staví.

Dále uvádí Chamberlain některá místa ze známé přednášky Delitzschovy, kde tento cituje místa z jeho „Základů století". Hned na str. 2. oné řeči narazil prý na monstrosní tvrzení (eine der monströsesten Eingebungen der Semitomanie, str. 33), „právě v nynější době vnucuje se boj o světový názor, který by uspokojil rozum i srdce; tento boj vede vždy k Bibli, a to v první řadě k Starému Zákonu." Odpověď, již uvádí Chamberlain, není správnou; mělo by se předně poukázat na mnohem akutnější otázku, jež Bibli předchází, totiž filosofické zdůvodnění theismu a stanovisko moderní filosofie k němu; zde se musí nasadit hlavní páka. „Až bude Bible prozkoumána", píše Delitzsch, „pak bude život lidí a národů hlouběji rozvířen a k důležitějším pokrokům přiveden než všemi moderními výzkumy přírodních věd. Tolik jest jisto", dodává sebevědomě místo důkazů. „Kdyby to nebyl řekl universitní professor, hned ho pošlu na pozorovací stanici", na to Chamberlain (34).

Jak může míti lidské dílo, zač Delitzsch Bibli a priori považuje, takový dalekosáhlý význam? Toť naprosto nepochopitelným. Stejnou důležitost by mohla míti i Homerova díla! Dále vytýká autor Delitzschovi způsob, jakým chce dokázat monotheismus semitů. Slovo el znamená prý cíl, kteréžto tvrzení přijímá Delitzsch bez dalších okolků ze spisu Pavla Lagarda, který nebyl v tom oboru žádnou autoritou; zároveň sám píše, že podává jenom domněnku. Delitzsch bere věc jako dogma. „Cíl tento může býti přirozeně jenom jeden“, nic víc — a monotheismus jest již tu (str. 42). Chamberlain činí rozdíl mezi katolickým a římským a nazývá ho patrným (handgreiflich), místy zabíhá do titěrností; nezná rozdílu mezi věcmi podstatnými a nahodilými; i politiku římskou míchá dohromady. Universalní vědění Chamberlainovo vynucuje si ovšem úctu, ale tím ještě není řečeno, že vše se má od něho brát bez jakékoli reservy!

Wer stört den konfessionellen Frieden? Eine aktenmäßige Darstellung von *Paul Sieberts*. München 1903. Manz. Str. 193. Cena 1 K 20 h.

Stále se vytýká katolíkům v Německu, že svou vyzývavostí dráždí protestanty, že jsou pravými kazimíry v porovnání k „mírumilovným“ protestantům. Že výtka tato jest naprosto bezpodstatnou dokazuje autor, chefredaktor centrového listu „Bavorského kurýra“, a to nepopiratelnými fakty. „Jenom holá fakta ať mluví; tak myslím, že dojem dotyčného materialu bude větší, než kdybych se pouštěl do dalekosáhlé polemiky“, dí autor v předmluvě. Nyní probírají se různé sjezdy štvavého spolku evangelického (Evangelischer Bund), jehož úlohou jest v boji proti rostoucí „moci Říma zastávat se evangelických zájmů ve všech oborech“, jak výslovně vytčeno jeho programem. Ona záš, s kterou se spolek tento zrodil, se dosud neztratila, naproti tomu zdá se, jakoby se vzmáhala víc a více:ký div, když ji mnohdy rozdmychují i takové kruhy, které by byly vlastně nejspíše povolány k uklidnění rozvášněné mysli, jako na příklad universitní professoři; z objektivního posudku o katolicismu nenajdem u nich třeba ani zbla; zřídka se tu a tam vyskytne nějaká bílá vrána, která se však hned zakřikne. — Nyní něco na ukázku. Na třetím sjezdě „evangelického spolku“ r. 1889. byla církev katolická tajným vrchním radou Drem. Lipsiem nazvána „bahnem pohanské pověry“, což ovšem přijato s aplausem. Na šestém sjezdě r. 1893 vyjádřil se Dr. Leuschner, konsistorní rada, o katolicismu, že vypověděl nejen boj protestantismu, nýbrž i státu a veškeré kultuře. Na desátém sjezdě roku 1897 tvrdil pověstný štváč Thümmel, že katolíci upadají stále víc a více do pohanství. Na dvanáctém sjezdě r. 1899 řekl Dr. Buchwald: „Hlavou a ochráncem všech zlodějů jest papež v Římě“. Na patnáctém sjezdě r. 1902 pastor Geest: „Řím je kletbou národů; kam vkročí jesuita, tam vyschne země.“ A pak se ještě protestanté dušují, že jsou v defensivě! Nejvíc mají namířeno na jesuity; tu a tam byla již pořádána i protijesuitská shromáždění; na jednom takovém vyznamenal se nejvíc professor z Karlsruhe Boethlingk, „jenž přednášel o činnosti jesuitů, jež hubí duše a ničí národy; sv. Ignáce nazval ignorantem, jenž nevěděl, co je

bible; exercicie porovnával s hypnosou: jesuité jsou lží v principu, jsou zmijemi". V jednom letáku, který se ve Vratislavi rozdával, byli protestanté vyzýváni, by se semknuli v pevný šik „proti zhovadilé bestialitě ultramontaně sesurovělých katolíků". Patrně ještě nevyhynul nepřátelský duch Lutherův proti Římu, totiž zrovna až ďábelská zášť. Reformator by mohl míti z toho skutečně radost.

England und der Heilige Stuhl. Ein Beitrag zur Wiedervereinigung mit Rom von *Dr. Spencer Jones.* Graz und Leipzig 1904. Str. 306. Cena 3 K 60 h.

Jak známo čtenářům „Hlídky", jest autor anglikanským farářem, jenž horuje pro sjednocení celého křesťanství, neboť stav, který nyní skytá jest smutný: místo „ut omnes unum sint", jak si přál božský původce naší víry, vidíme samu roztříštěnost; autor má zde na zřeteli sekty protestantské. „Již třináct let," píše v předmluvě na straně 6., „zabývají se myšlenky mé otázkou sjednocení; pokusil jsem se zjev, který můžem nazvat zastaralým, zakořeněným zlem anglikanské církve, rozčlánkovat a nyní teprv vidím se nucena se o tom vyjádřit... Dle zdání začíná se právě nyní nahlížet, že společnost, ve které každý člen říci a činiti smí, co mu libo, nikoho tak lehce nepřiláká. Ať tato slova nikdo nepovažuje za neuctivost; upozorňuji jenom na fakta a ta nás poučují. Pravím to s úplnou rozvahou; hlavní příčinou ubývání kandidátů duchovního stavu a všeobecné lhostejnosti v náboženských otázkách jsou rušivé nepořádky a odpory, jež v anglikanské církvi nebyly jenom trpěny, nýbrž i schváleny." „Jsou-li tyto odpory zlem, jest ještě něco horšího, totiž pokoušet se o důkaz, že jsou dobrými" (str. 7.) K druhému vydání anglickému připojil také předmluvu lord Halifax, jenž se Spencerem sleduje stejný cíl; píšeť na str. 28.: „Po čem toužíme, není snad zevnější domnělé sjednocení, ne spolek samostatných církví, které odchylná učení věroučná vyznávají, nýbrž sjednocení, jež se zakládá na vyznání jedné a téže víry.... Mějme proto stále konečné sjednocení celého křesťanstva před očima; modleme se o ni, pracujme pro ni! Zvláště však a to v první řadě pracujme pro sjednocení církve anglikanské s apoštolskou stolicí, která je pro udržení víry, pro záchranu církevní autority, pro rozkvět náboženství Kristova, pro rozšíření království božího tak nutnou." Autor probírá a posuzuje zcela objektivně vývoj své církve a pak odlišné známky církve římské (neomylnost papeže a j.) a to tak nestranně, že jeho způsob psaní může sloužiti mnohým pamfletářům za vzor. O rozluce od Říma soudí takto (str. 197): „Nedá se upřít, že naší rozlukou od sv. stolice.... jsme ztratili jistotu své víry; mně to připadá jako historické faktum, že hádky v učení samy po delší době vedou konečně přece k dobrému cíli, když se ona stolice uzná za střed, a že se neukončí (hádky), kde se tento uznat nechce. Proč neměla by ona stolice opět býti tím, čím byla dříve?" V konečné úvaze píše Spencer na str. 29.: „Faktum jest, že jsme rozděleni; faktum také to, že Bůh chce, bychom byli jedno. Máme tedy povinnost souhlasit s vůlí a

úmyslem našeho Pána, a změna nynějšího stavu je proto nutnou.“ — Dlužno podotknouti, že spis má také aprobaci sekavského ordinariatu. Podobně jako kdysi spis Krog-Tonningův udělal vzrušení v protestantismu, tak taky dílo Spencerovo v anglikanismu. Kdy dospěje Spencer tam, kam dospěl Krog-Tonning?

Dr. theol. et phil. *Haas:* Die immaterielle Substanzialität der menschlichen Seele. Regensburg 1903. Manz. Str. 156. Cena 3 K.

Dle předmluvy má dílo vyplnit mezeru v psychologické literatuře současné; material se zde úmyslně vybírá ze spisův autorů, již nesdílejí stanovisko duševní podstaty jako principu našeho světa psychického. Autor tvrdí, že nehmotnost duše se již poněkud jeví ve vegetativním oboru, a sice v tom, že vytvořuje organy, jež slouží pak sensitivní a intellektuelní činnosti; větší měrou poznáváme nehmotný princip v sensitivním oboru. „Zvláštní záchvěv přesahuje mechanismus; zcela převráceným jest počínání z hmotného stavu organů něco psychického vyvozovat aneb z něho vysvětlovat“ (str. 5). — Zvíře poddává se úplně dojmům smyslovým, neodporuje jejich účinkům; jinak se má věc u člověka, jenž i při sebe pestřejších dojmech abstrahuje, vybírá předmět smysly daný k vyššímu poznání, pozoruje ho s různých stanovisk a spřádá tím nit k dalšímu poznání; již v poznání smyslovém uplatňuje se jednota činného principu v našem vědomí, a to tou měrou, že jest naprosto vyloučena možnost, že by principem sebevědomí mohla býti rozprostřená složitá hmotná substance. V nás je stále totéž nedílné já! Jeho totožnost po celý život nedá se nijak upřít; jenom šílenec by mohl k své minulosti „ty“. Jsou-li však atomy mozku nutnou podmínkou našeho „já“ conditio sine qua non, jak to jenom přijde, že se stálou záměnou atomů mozku, což vědou jistojistě dokázáno, se také naše „já“ nezmění a nestane se něčím jiným? Jednota vědomí nemůže být pouhým výsledkem smyslových dojmů; neboť již před tím pocifujeme se jako jednota, jež libovolně s nabytým materialem jedná, jej pořádá, s různých hledisk pozoruje a dále i sama nové kombinace tvoří; bez činného principu samostatného měli bychom zde příklad pravé „Münchhauseniady“. Proti těm, kteří tvrdí, že ono jednotné „já“ jest pouhou abstrakcí, píše autor na str. 25: „Das Festhalten dieses rein abstrakten Eins setzt aber erst recht ein abstrahierendes Wesen schon auf dem sinnlichen Gebiet voraus. Sice by pouhá existence této změny (v dojmech smyslových) sebe sama musela abstrahovat a tato abstrakce sama se ve vědomí udržovat. To však byl by zázrak všech zázraků.“ Svoboda vůle projevuje se již ve světě smyslovém; tomu kterému dojmu můžeme věnovat větší pozornost, a ačkoli při tom jiné dojmy smyslové na nás působí a hmotné záchvěvy v mozku způsobují, neuvědomujeme si jich, protože pozornost naše je cele obrácena k něčemu jinému, kterážto pozornost je svévolnou, aktivní. Svoboda vůle jest pádným důkazem samostatného principu nezávislého na mechanismu, který také předpokládá associace představ, sice by se jim musela přiřknout samostatnost ve vzájemném na sebe působení. Jakmile máme dva obsahy ve

vědomí, jíž je uvádíme v jistý poměr, sjednocujeme: kdo je sjednocuje? Samostatnost jejich jest vyloučena; bez činného principu psychického stojíme před záhadou. Tvoření pojmů, zkrátka činnost intellektuelní vymyká se rozhodně řetězu mechanickému.

Autor probírá kromě toho ještě některé záhady psychické, jako sen, somnambulismus a p.: mnohé ovšem zůstávají nerozluštěny. Ve svých explikacích o duševní podstatě vynechal dva důležité momenty, boj o pravdu a snahu po dokonalosti; některé jeho dedukce nejsou správnými, neboť pak by musela být duše zvířecí takovou jako naše.

Brors S. J.: Modernes ABC für Katholiken aller Stände. Berlin 1902. Verlag des Leohospiz. Cena 72 h.

Dílko sepsáno za tím účelem, aby se poukázalo jak na nesprávné názory, jež se jak v pseudovědecké literatuře proti základům náboženství činí, tak i na různé překroucené námitky proti církvi katolické, kterých je jenom schopna bezectná polemika jistých fanatiků konfesse, jež se také chce zváti křesťanskou, a jejíž zakladatel si vroucně přál, aby jeho stoupence naplnil Bůh velikou záští proti Římu. Mnohé námitky byly vyňaty z díla professora Tschackerta: „Evangelická polemika proti římské církvi" a ze spisku: „Die wichtigsten Unterscheidungslehren der evangelischen und römisch-katholischen Kirche. Zusammengestellt auf Veranlassung der kirchlichen Konferenz der Grafschaft Mark". Námitky jsou sestaveny dle abecedního pořadí; vyvracení jejich je věcné a pádné. Autor se snažil i v těžších otázkách mluvit jasně, aby i méně vzdělaná třída věc pochopila. Námitek všech je 271. Dílko zasluhuje skutečně doporučení, neboť z něho se může každý katolík naučit neohroženě se zastávat svého náboženského přesvědčení. Podobné české dílo bylo by také záhodným.

Dr. Justin Prášek: **Dějiny Čech a Moravy nové doby.** Kniha devátá: Panování císaře a krále Leopolda II. Nakl. I. L. Kober v Praze 1904. Str. 282.

Autor vyličuje krátké panování Leopoldovo, pokud se týká zemí koruny české. Velikou většinu zabírá vylíčení důležitých českých sněmů roku 1790 a 1791, jež se domáhaly obnovení moci stavovské a zahájily boj proti josefinské centralisaci. Jednání sněmovní jest vylíčeno místy až příliš obšírně, avšak někde neškodilo by trochu více přesnosti; zvláště kde mínění sněmovníků se neshodovala, měl uvésti autor, když již vylíčuje názory jedněch, také důvody druhých. Zajímavě vypsán jest poměr, jaký zaujímal sněm k lidu poddanému a k otázkám náboženským, jež vládou předešlou zasaženy nejcitelněji.

Popisuje náladu v zemích našich po smrti císaře Josefa II, praví spisovatel zcela správně, že legenda o panovníku tom vznikla mnohem později (str. 5). Divně se však čte, že Leopold II již v Toskaně provedl četné reformy, zejména „ve příčině vybavení biskupů z područí papežského." Jak to „vybavení" biskupů vypadalo ve skutečnosti a k čemu jim tehdejší vlády směřovaly, netřeba snad ani podotýkati. Na str. 22. uvádí autor, že v dubnu 1790 bylo na Moravě rozloženo 84.000 mužů

vojska, na str. 23. počítá jich již jen 53.000. Místo „prelát svatopolítský“ stůj hradišťský u Znojma (str. 156). Na str. 180. čteme, že koruna česká měla býti na svém převozu ve Znojmě na hradě přes noc, ale hned na straně následující se udává, že byla uložena v radnici. Také popis slavností korunovačních lépe by se hodil hned na str. 197 než na str. 241.; vypravování je tu přerušeno příliš násilně. Místy se také autor zbytečně opakuje (na př. o Úševicích na str. 172. a 270). — Formalních nesprávností namanulo se mi několik, na příklad: vyslovil se proti vyrovnání penězi, dle zdání vhodn*ým*, ve skutečnosti nemožn*ým* (58), jednání přerušeno dávno se chystající, ale co do následků netušen*é* bouř*í* (74) a jinde. R. T.

Ze života náboženského.

Nepěkný zjev národnostní licitace, jako při obsazování míst ve státních a zemských úřadech, vidíme i při obsazování církevních úřadů den ze dne. Dokud česká strana v polospánku se vším byla spokojena a vše si dala líbiti, přijímala každého, jednookého i slepého — bylo dobře. Teď, když i na ni musejí bráti ohled, je zle. Němečtí „věřící“ nejsou spokojeni se žádným kandidatem, ať je českého či německého původu, kdykoliv podává záruku, že bude při nejmenším aspoň nestranným a spravedlivým. Už i nestranný a spravedlivý, třeba Němec, jest jejich nepřítel. S takovým kompagnonem jest věru zlé soubytí, a přece zase on je to, jenž stále křičí: divorçons! A my ho na všech stranách držíme a prosíme: jen nedělit, jen netrhat!

V zemské jednotě českého duchovenstva podávána 7. dubna zpráva o výsledku deputace, jež šla žádat za úpravu kongruy. Zpráva vyzněla v utěšující slova, neboť všichni ministři i císař pán slíbili ve věci té nápravu. Deputace zajistila si na všech stranách i ve sněmovně všemovně všemožnou podporu. Biskupové, jimž sdělovala o výsledku svého kroku, brněnský a pražský, vyložili snahy episkopatu, jež nesou se týmže směrem. Zvláště biskup brněnský, jako jednatel konferencí biskupských, rozvinul plán celé úpravy, jak jej episkopat vládě navrhuje. Podle návrhu episkopatu jak škola tak fasse má zůstati, kongrua pak by tvořila základní služné, jež by rostlo během let udělováním kvinkvenálek (osm nejvýše) a zvyšováno bylo aktivním přídavkem. Žádáno spolu episkopat, aby nepřistupoval na nějakou částečnou úpravu, ale domahal se reformy celé a důstojné.

Ve finančním ministerstvu prohlásili, že třeba na úpravu tuto hledati nový pramen příjmů. Bylo by to velmi špatnou službou, kněžstvu prokázanou, kdyby na úpravu příjmů jeho výslovně nějakou daň, a to tíživou konsumní daň zavedli! Mluveno zvláště mnoho o dani na sirky, kterou už na různé jiné výdaje navrhováno. Ještě zavedení monopolu prodejního bylo by tu nejpříhodnější, neboť zboží by vůbec značně

podražit nemusilo a příjem z monopolu byl by přece značný. Monopol v očích širokého obecenstva totiž nevypadá jako daň, spíše se mu na zevnějšku může dáti vzhled ochrany a péče o občanstvo. Monopol spojený se zákazem bílého fosforu byl by tím též v pravém slova smyslu. Jakož celá sirková výroba by potřebovala ochranného zasažení státního. Tímto způsobem by několikeré dobro vykonáno bylo najednou.

Moravští „nejmladší“ kolem brněnské „Vatry“ shromáždění vydali svůj program, v němž nejsilnějším bodem zvláště vytčeným jest boj proti „klerikalismu“ spolu s ustanovením poměru mezi církví a státem. Toto „stanovení“ si představují „nejmladší pokrokoví“ bezpochyby jako odloučení církve od státu. Program jejich žádá vůbec těsnou součinnost se stranou socialně-demokratickou, vyjma třídní a hospodářské stanovisko její. To značí: od socialismu přijímají to, co jest na něm nesocialně-radikalního (politicko-náboženské zásady), jen v socialním nazírání se chtějí od něho lišit! Také pěkná idea o spojení a součinnosti dvou stran! Ale i starší strany ji často vyznávají, své hlavní zásady odstavujíce a ve vedlejších věcech se spojujíce; bývá to obyčejně bojovné spojení: proti vládě, proti „klerikalismu“, nepohodlným osobám a systemům. Svět se tu řídí příslovím: třeba s čertem, jen když k našim malým cílečkům pomůže.

Do komise pro reformu práva kanonického jmenováno papežem přes 40 členů, dosud samých Římanů, třebas z různých národností pocházejících. Přirozeně, že v Římě najdou se nejlepší snad znatelé práva kanonického, jen že právě římští kanonisté byli dosud velikými formalisty a nestarali se valně o změněné požadavky doby, pro niž se nehodí, co se hodilo pro 8.—16. století. Do komise ovšem vybráni nejlepší, a ostatně není ani možná sbor tak vážný podezřívati, že by si dobře míněných přání ostatního světa nevšimnul.

V pastoralní příloze „Correspondenzblattu“, jinak dosti otevřeného a pokrokového žurnalu kněžského, v článku „O řeči bohoslužebné“ staví se nějaký spisovatel na příkré tradiční stanovisko, odmítaje všecky opravné návrhy. Autor chce se pouze spokojiti s lepší latinou a žádá, aby se zkažená a zvulgarisovaná latina 4. a 5. století, jaké církev užívá, nahradila řečí čistší, klassickou. Důvody pisatelovy pro latinu jsou většinou velmi liché a trivialní. Vztahují se ostatně jen na mši svatou, o obřadech jiných výslovně se nemluví. Řeč liturgická při mši se ostatně od většiny oprávců ponechává, jen nejradikalnější i tu chtějí změnu. Kdo však sleduje pozorněji náboženský život lidu, nemůže nepozorovati, jak přes všechno vysvětlování, napomínání a vystavování mše za nejpřednější úkon náboženský právě tento úkon jest pro lid nejméně plodný — subjektivně vzato. Ode mše svaté si lidé velmi brzo odvyknou, a odvyknuvše, ničím se necítí vábeni zpět! Většina mladších a nepřemýšlejících chodí na ni — nerada! Jen z musu, jen proto, že je to přikázaní, chodí. Za to na pobožnosti vedlejší, v lidové řeči konané, jmenovitě jsou-li to pobožnosti rozmanitější, jímavější, lid chodí, a to mladí staří velmi rádi. Za ty sami žádají a také si je vysoko cení! Kdyby celá bohoslužba byla v řeči lidové, přikázaní nedělní a

sváteční bylo by jistě o polovici či tři čtvrtiny raději a lépe plněno, od těch totiž, kteří ještě věří a poslouchají církve, ne od těch, kteří se už s náboženstvím či aspoň s církví rozešli. Těch už ani domácí řečí liturgickou nedostaneme zpět, na ty třeba silnějších prostředků. Nejsilnější důvody pro jednotu řeči liturgické v našich krajích a časech už dávno odpadly, totiž tajemnost a bázeň před porušením textu. Pro nás tu platí leda jediný důvod, že by nám národních třenic přibylo, a to na místě, kam se nejméně hodí.

Chvalně známý svou Apologií dominikán P. Albert Maria Weiß vydal u Herdra sbírku svých článků, roztroušených po listech v poslední době pod názvem „Die religiöse Gefahr“ (Náboženské nebezpečí). P. Weiß náboženským nebezpečím míní přizpůsobování církve světu a církevní modernu. Na myšlenky jeho v tomto směru častěji jsme poukázali. V tom smyslu jak on je vyvrací, jsou jistě zavržitelny. Jen že tak a to žádají pouze na nejkrajnějším křídle. A mimo to stále se matou věci vedlejší s hlavními, disciplinarní s dogmatickými, podstatné s případnými, božské s lidskými. Mnozí horlitelé ovšem nevidí v církvi a celém jejím zřízení nic vedlejšího, nic mimotního, nic lidského; všecko je jim důležité a božské. Nejpůsobivější je P. Weiß, kde dovozuje „reformním“, že to, co chtějí nového, vše už tu je, jen toho využít!

V témže duchu pokračuje dále v linecké Theologische Quartalschrift i letos — tak bere si za thema slova sv. Pavla: „Jeden Bůh jedna víra.“ Proto intelligenci a našim moderním světákům nic zvláštního nepodávat, ale to co lidu: tytéž pravdy, tytéž zákony! — Zajisté. Ale formu změnit i on připouští. A o to se většinou jedná těm, kdož navrhují, aby církev svou pastoraci přizpůsobila okolnostem a touze doby naší.

V „Kathol. Vereinsblatt“ posuzuje Vogrincovu knihu „Nostra maxima culpa“ přiznává se P. Weiß také k reformním, ale k mírným. Praví o knize: „Hlavní obsah této knihy i četných jejích předchůdkyň tvoří většinou neškodné a samozřejmé přání a názory, které každý z nás bez výjimky stokrát v srdci i v ústech měl. To je to právě, co takovým spisům a zjevům dodává zajímavosti, proč je rádi všichni čteme. Člověk se těší, že druzí totéž praví, co už sám člověk tolikrát říkával. Cítíme se zase s autorem jako spoluobčané jedné veliké říše, ‚říše tužeb a přání‘.“ Po tomto přivítání však Vogrincovy návrhy zamítá; jsouť také, jak jsme minule pravili, při nejmenším podivné.

V mohučské revui „Der Katholik“ vyvrací P. Filip Kneib několik námitek proti duchu a směru církevního vyučování často pronášených a dotýká se jmenovitě vět: církev jednostranně upoutává mysl na onen svět a pohrdá vezdejším a stává se tak nebezpečnou veškeré kultuře; vyvinuje v každém sobectví vlastní spásy a přehlíží tak lidstvo jako celek. — Tyto námitky, nejčastěji od protestantů pronášené, poslední čas i mezi katolíky se uchytily. P. Kneib ukazuje jak na nauce tak na historii církve, že výtky ty možno činiti leda jednotlivcům, leda jednotlivým směrům, partiím, školám, dobám.

ale nikdy ne celé církvi, nikdy ne celku. — Pravoslavní naopak obviňují katolíky z racionalismu, z obmyslného prospěchářství. A druhou stranou chválí se protestantismus, že povznesl osobnost, individuum, dav mu autonomii ve hledání spásy své (nejvyšší egoismus spásy — rozloučení církevní společnosti). A mnozí reforem žádoucí nutí církev jíti touto cestou za vývojem osobnosti a autonomie individua. Tedy o téže církvi s téhož i s různých stanovisek různé a právě protivné názory. Už z toho vidno, že je to jen subjektivní náhled, a když i objektivně založený pak na něčem výjimečném, ale ne na celku, který ve své šíři a všeobecnosti hrá všemi nuancemi ducha jako celé lidstvo!

V „Hlasu“ uveřejňuje Dr. Musil statě velmi poučné a přístupně psané o výkladu Genese dle poznatků moderní vědy. Články mají zastupovat universitní extensi a jistě by znamenitě splnily úkol svůj, kdyby byly v lid hojně rozšiřovány. Co je těžko zatím s novinovými statěmi, bude možno tím spíše činiti, vyjdou-li statě ty ve formě brošurky. Zajímavo je, že naši řečníci jdoucí poučovat lid, ať z katheder universitních či nižších nebo dokonce jen od socialistických redakčních stolků — nejraději si vybírají thema: jak povstal člověk. Poněvadž tu je věda ještě tak sporna a tak plna hypothes — poněvadž tu není možná skoro nic dokázat, ale všeho jen se domýšlet — proto asi naši vědatoři tuto vědu lidu nejraději nosí. Ať už „darvinismus“ přijímají, či o něm pochybují, ať už líčí věc jako zaujatí horlivci, či jako svědomití vědcové nechávají nerozhodnutou — přece konečně nač s tím před lid chodí? Je snad tato záhada našemu lidu nejobtížnější, nejvíc ho pálí a hlodá? Je mu pro jeho těžký národní a hospodářský život nejvíc potřebna? Jistě ne! Jsou obory věd lidu bližších, potřebnějších, bez nichž lid trká do všeho, potácí se, škodí sobě i jiným — a o těch se mlčí! Když už možno socialisty a jiné štvavé nedouky omluvit — ale co probůh páni professoři z universit, gymnasií i jiných škol — chodí před lid právě s touto otázkou nejraději a nejčastěji!? Vždyť i nejhoroucnější „darvinista“ konečně s tím u lidu — zvláště na Valašsku a Lašsku! — pohoří, musí pohořet! Což pak lid přijme to beze všeho fondu předběžného vědění, co vzdělancům a samým učencům se protiví!? Leda za nedůstojnou zábavu mu vystavuje řečník svou vlastní hodnost, osobnost i svou „vědu“. Nepravíme to ze žárlivosti, z nevole, že se snad tím odporuje dosavadním náhledům církevním, — nikoliv! Vždyť na to není potřeba v lidu žádné protiagitace: stačí ve společnosti hlasitě pronésti větu: člověk povstal z opice, a „darvinismus“ je v lidu hotov! Lid má leda nový vtip — ale ne vědu, takové on z vlastního dobrého pudu nepřijme! Po takové přednášce všecko vážnější pojímání jakéhokoliv předmětu a jakékoliv vědy je v lidu na dlouho zmařeno a nemožno! Tak k čemu to všecko? Či snad česká věda v jiném oboru nepracuje jak v evoluční theorii!?

V římském „Bessarionu“, věnovaném východně-církevním otázkám, píše barnabita Tondini, že celá západní, ale současně i celá východní církev(!) touží po prohlášení dogmatu o „Nanebevzetí Panny Marie“. Nedělala by prý obtíží a neborlila proti porušení čistoty víry,

jako to činila po roce 1854, když sama do té doby věřivši v neposkvrněné početí Panny Marie, jakmile bylo též v Římě vyhlášeno, začala potírat a zvracet nauku tu. Tondini ujišťuje, že by se to nestalo tentokrát, a že by pro spojení obou církví nepřibyla nová překážka. Dovolává se výroku konvertity ruského J. Šuvalova: „Maria bude poutem, jež spojí obě církve, a učiní z těch, kdož ji milují, jeden národ bratří, pod otcovským vedením nástupce Kristova.“ — Tondini totiž na prvním italském kongressu Marianském v Livorně roku 1895 přemlouval, aby kongress nepřijímal resoluce a nepodával formalní žádosti, aby nanebevzetí Panny Marie bylo definováno. Ježto však od té doby touha věřících (?) neustala a poměry se změnily, proto už by byl proto, letoší jubilejní rok Marianský touto definicí oslaviti! Jsou to věru zásady prapodivné!

Dne 12. dubna připadla dvousetletá pamět smrti Bossuetovy, znamenitého biskupa, biblisty a theologa francouzského. Za té příležitosti činěny reminiscence a z činnosti Bossuetovy i sporů jeho odváděny závěry na dobu a poměry přítomné. Významny pro dnešní dobu jsou totiž spory Bossuetovy s oratorianem Richardem Simonem, který je zakladatelem tak zvané „introdukce“ k výkladu Písem svatých. V díle svém „Histoire critique du Vieux Testament“ (Kritické dějiny Starého Zákona) hájí totiž zásadu, že potřeba je napřed historicky, kriticky probádat život autora, vznik knihy, již sepsal, a okolnosti, za nichž ji sepsal, postavit na jisto autoritu, knihu i autora jejího a pak teprve po takové průpravě že možno přistoupiti k samému výkladu. Názory Simonovy vyvolaly hroznou bouři a hrozný odpor mezi tehdejšími biblisty a církevníky vůbec. Od té doby však myšlenka Simonova se ujala a dnes žádný exegeta nejde jinou cestou nežli cestou kritické historie Simonovy k samému výkladu Písem. Kniha Simonova byla v celém prvním nákladě 19. července 1678 spálena jako kacířská! Nejhroznější kacířskou myšlenkou pro Bossueta a jeho vrstevníky byla věta Simonovy knihy: „Mojžíš není a nemůže býti sám pisatelem všech těch knih, které se mu připisují“ (Pět knih Mojžíšových). Dnes názor tento vyznávají všichni theologové a exegetové katoličtí! A před 200 lety byl kacířským a musil na hranici. — Proto jen vždycky pomalu se všemi anathematismy, volá k nám jubileum Bossuetovo.

U příležitosti německého vydání knih Giordana Bruno připomíná „Köln. Volkszeitung“ ve své literarní příloze, že tento protikřesťanský hlasatel pohanského epikureismu byl vlastně první, který 300 let před naší dobou ve svých spisech, v nichž rád mathematiku a astronomii připlétal, prohlásil stálice nebeské za slunce našemu slunci podobné, kolem nichž se jako kolem našeho slunce otáčejí oběžnice oživené tvory stejně jako naše země. Giordano Bruno v názorech svých na hvězdnaté nebe byl, možno říci, bez naší spektrografie a fotometrie, tak daleko, jak jsme my po 300 letech po něm. Pokud by se jednalo o spekulativní hvězdářství, nutno bezbožného, církví upáleného filosofa nolanského postaviti na místo první před veliké jeho současníky: Galileiho, Tychona i Kepplera.

V „Revue de Freiburg“ (2, 3.) akademik francouzský Emil Faguet projednává záhadu literarní historie francouzské — o lásce Pascalově. Jemný a duchaplný tento moralista — později Jansenista — autor vysoko ceněných „Myšlenek“ (Pensées), napsal též dílo „Discours sur les Passions de l'amour“ (Hovory o vášních lásky). Kritikové Pascalovi tvrdili, že názory v hovorech těchto obsažené jsou prožity a vztahují se na markýzku Roannez, již Pascal později už jako Jansenista vlákal svými listy a silou náboženské suggesce do kláštera, z něhož však Roannezová po třech letech odešla. Faguet připouští, že snad Pascal slečnu Roannez miloval, ale mohla to být jen tajná a tichá láska, neboť jako nešlechtic v tehdejších dobách na šlechtičnu rodu Roannezových nesměl ani zdaleka pomysliti. Také nic tomu nenasvědčuje, že by mezi ním a Roannezovou byla jaká spolnost citů anebo aspoň intimnější přátelství. Faguet dosavadní názory o lásce Pascalově úplně vyvrací a potírá.

V téže revue jiný akademik Ferd. Brunetière píše o italské renaissanci zavírá svůj úsudek o hnutí tom z umění do filosofie, církve i celého života tak mohutně zasáhnuvším: Renaissance italská je z počátku úsilím opět otevříti poklady od tisíce let zakopané a navázati řetěz před tisíciletím přetržený. Z opojení nad zdarem tohoto prvního úsilí přichází jakoby zapomenutí, ač-li ne zrovna vědomé zřeknutí se všeho toho, co toto tisíciletí ze svého přidalo ke staré kultuře řecko-římské a tím i do pokladnice celého lidstva. Ježto však nebylo možno vrstevníkům papeže Leona X (velký humanista) obnoviti v sobě ducha Augustova nebo Perikleova, proto dvě věci vyrostly z onoho odřeknutí skutečnosti: staré pohanství, jež znovu se budí uprostřed společnosti křesťanské; a kultus formy a smyslnosti, jež zaujímá místo myšlenky, idey! Činí se pak pokus produševniti, idealisovati tento realismus či sensualismus starou idealistickou filosofií: platonismem. Ježto však bylo zřejmo, že realismus renaissance se neproduševní a nepročistí, proto podstatu jeho vypouštějí a s ní i životnost, kterou ještě umění ve vztahu k životu bylo si uchovalo. Tím renaissance italská končí — však Evropou rozprostírá se pak dále ještě renaissance evropská!

Tehdejší několikasetletý záchvat — přizpůsobiti si starou kulturu pohanskou, církev přetrvala: na čas jím ztrácela, ale konec konců vyšla z tohoto amalgamování obohacena — třebas chudší o celou germanskou Evropu. Proti tehdejší době dnešní modernisující snahy jak jsou nevinny!?

Ve slováckých „Katolických Novinách“ vyzývá dopisovatel kněz z venkova, aby kněžstvo slovenské pracovalo v lidu hospodářsky, pomáhalo mu v ruchu svépomocném, jen tak lid opět ku kněžstvu přilne a pojme k němu lásku a důvěru. V nejbližším sousedství s Moravou a Rakousy kněžstvo v četných případech tak činí. Nasvědčuje tomu aspoň hojné zakládání tak zvaných „katolických kruhů“ (spolků), z nichž obyčejně v brzku se vyhraní nějaká hospodářská akce výpomocná, jakož i hojné zakládání různých hospodářských spolků —

úvěrních, konsumních, výrobních, jež v rovinatém kraji tom čile se rozvíjejí. —

Mariborský čtvrtletník „Voditelj" zabývá se otázkou, zdaž možno hypnotismus považovati za nemravný a církví zakázaný. Otázka tato není jen zbytečnou zvědavostí — stalť se hypnotismus prostředkem při léčení. Pro názory v církevních kruzích rozšířené, mnozí lékaři byli v pochybnosti, smějí-li či nesmějí prostředku toho používati. Na otázku jistého amerického lékaře odpověděla (1899) kongregace S. Officii, že použiti se může hypnotismu, pokud se jedná o přirozené prostředky a přirozený cíl, jenž není nad síly přírodní. — Bála se tedy, aby nebylo používáno pomoci a prostřednictví nečistého ducha. Poněvadž však čím dále lépe se všecko, co s hypnotismem souvisí, vysvětluje přirozenými zákony, přestává veškerá obava nedovolenosti. Kromě toho vyvracejí se i všeliké námitky z nebezpečnosti a škodlivosti brané. Lékař jistě k vážnému účelu užíti tohoto „léku" smí, svolí-li nemocný.

V Charvatsku vyvolána bouře mezi „Obzoráši", že episkopat — vlastně někteří horlivci z konsistoře záhřebské — chystají se založiti si vlastní katolický denník. Dosud za organ církevní zájmy bránící počítán „Obzor", ale mnozí z kněží už s ním dávno nebyli spokojeni. Zdál se jim příliš oportunistický a uhýbající před svými stranníky, kteří ne vždy chovali se církevně. Proti zakládání nového listu katol. vystoupil tedy „Obzor", za to schválilo a vítalo jej Frankovo „čisté" „Hrvatsko Pravo" — zlé znamení. Dr. Frank se svou skomírající stranou těší se, že z nových štvanic získá. Zvláště proto, že přibude mu stoupenců v jeho protisrbských rejdech, na něž jeho strana je zjednána, a list kněžstva charvatského by sotva byl tak daleko už vyspělým, aby svou nechuť k pravoslaví potlačil a na stanovisko mladších lidí a posledně i „Obzorovo" se stavě, hlásal smír a bratrství se Srby.

Církevní odbor srbský požádal nedávno sv. synod (církevní odbor je světskou, synod duchovní vrchní správou pravoslavné srbské církve v Uhrách a Charvatsku), aby knihovnu patriarchovu v Karlovicích prohlásil za národní majetek a vydal ji ve správu Národního domu. Církevní odbor chtěl ji tak učiniti přístupnější obecenstvu, ale hlavně chtěl míti v novém Národním domě nějaký národní knihový poklad a za takový prohlásil knihovnu patriarchy. Synod však zase vyslovil mínění, že knihovna je soukromým majetkem toho kterého arcibiskupa karlovického, že náleží k osobní jeho výbavě a k osobnímu použití jest dána. Jiný neúspěch ve sbírání „pokladů národních" pro Národ. dům karlovický má církevní odbor se svou žádostí klášterům srbským rozeslanou, aby mu vydaly své drahocenné věci na uložení do „musea národního". Kláštery ve vršecké a pakrácké diecesi pravily, že žádných drahocenností nemají, jiné že jich potřebují k bohoslužbě a jen jeden byl ochoten jich vydat. Ale hlavní naděje skládána do bohatých a slavných klášterův arcidiecese karlovické. A tu z patnácti klášterů těchto pouze klášter Chopovský se usnesl drahocennosti své vydati; jiné čtyry pravily, že nic zvláštního nemají

a ostatních deset zpříma odřeklo, že nic nevydají, že prý drahocenné věci jsou u nich lépe schovány, než by byly v národním museu, že také se do kostelů lépe hodí než do světské budovy, a že jich kláštery samy mají potřebí, aby jimi vábily obecenstvo na pouti, bez nich by ztratily půvab a svou krásu, jakou dosud na odiv stavěly. A odřekly kláštery právě široko daleko pověstné svými poklady: Krušedol, Ravanica, Kuveždin, Veliká Remeta, Rakovac, Bešenovo, Vrdnik, Šimatovac, Jazak a Fenek. — Také klášter Grabovac z budínské diecese odřekl, že prý nic nemá. Podobná dojde nebo došla asi odpověď i z ostatních diecesí, takže zámysl s národním museem sotva se zdaří — aspoň církevních starožitností v něm nebude mnoho!

Z úspory zrušeni v Srbsku „vojenští duchovní“, a úkol jich budou zastávati všude místní duchovní. — V městě Peči (Ipek), nyní zcela poalbančeném, trvala do roku 1766 srbská patriarší stolice, jako hlava celé srbské církve, jejíž vliv a moc však stále bývaly z Cařihradu řeckým patriarchou mařeny. Srbové však na pečský patriarchat stále ještě vzpomínají a jeho právo rekvirují tu pro prizrenského vladyku dnešního, tu jak Djura Vukičević ve svém spisku právě v Novém Sadu vydaném tvrdí, pro vladyku cetyňského na Černé Hoře. Patriarchat prý nebyl zrušen kanonicky, jednotlivé oblasti jemu byly násilně odtrženy, ale on na ně dosud své kanonické právo neztratil, a ježto dnes i původní sídlo jeho ztroskotáno, má na následnictví pečské patriarchie právo arcibiskup, pod jehož jurisdikcí leží největší díl dřívější pečské arcidiecese a to je cetyňský. Zatím rozhovory tyto mají jen význam historický. V budoucnosti jistě ani Peč neobživne ani Cetyň se hlavou nestane, ale jiné živější střediště srbského života.

Po studentstvu srbsko-bulharském, praví bulharské listy, navazuje se sbratřování mezi oběma národy též duchovenstvem. Probošt pirotský koncem března navštívil totiž Sofii a tu činil potřebné nákupy v družstvu pro zhotovování kostelních věcí „Bl. Janu Rylském“. Při té příležitosti jednáno o častějších stycích mezi duchovenstvem obou národův a duchovenský spolek „Bl. Jan Rylský“ usnesl se hromadně navštíviti Bělehrad a podobný tamní spolek duchovenský „Sv. Savy“.

Spory mezi exarchatem bulharským a patriarchatem řeckým poslední dobu, možná-li ještě se přiostřily. Ve svých žalobách řecký patriarcha Joachym nemůže „tak zv. exarchovi“ bulharskému na jméno přijít, nazývaje jej ďáblovým nástrojem, politování hodným zločincem, zřídlem všeho zlého v Macedonii. Řekové, když agitace odlouditi bulharské věřící exarchovi přece jen se nedaří, chápají se udavačství, škodí, obviňují, očerňují, ba jistý Řek ze msty nedávno učinil vražedný útok na samého biskupa bulharského ve Štrumici.

Ostatně velikášství řecké za Joachyma III se stále sesiluje. Teď dostal se do sporu i s Rumunskem. Rumunsko totiž vidouc, že i Bulhaři i Srbi se církevně vymanili, žádali, aby i krajané jejich v Macedonii žijící, tak zv. Kucovlaši nebo Cincaři (také Graecoromani zvaní), směli se ustaviti jako zvláštní biskupství. Jest jich podle „Mace-

donie“ Kančeva přes 80.000 v Macedonii a v celém Turecku evropském na 100.000 duší. Ale řecká církev nechce propustit Kucovlachů ze svého objetí, neboť už napolo je stačila pořečtiti, a dobytím národní liturgie a svých kněží by se znovu probudili a národně pro Velikou Hellas byli ztraceni. Poněvadž agitace vycházela z Rumunska, vynechal patriarcha při velkonočních modlitbách krále rumunského (jmenují se všichni pravoslavní panovníci), a mezi ním a zástupcem rumunským nastala úplná roztržka. Zároveň Řekové obešli si okresy Kucovlachy obývané a donutili některé z nich, že protestují proti svému odloučení od Řeků! Podotknouti dlužno, že patriarcha by vrchní pravomoc nad biskupem kucovlašským podržel i nadále. — Na druhou slavnost vzkříšení čítávalo se dosud evangelium při mši v patriarším chrámě vždy ve všech pravoslavných jazycích, na označení jednoty a obcování mezi pravoslavnými národy. Letos však to patriarcha zakázal a četlo se jen řecky. Je to trest na národy neřecké, že brojí proti „všesvětovému“ oekumenickému patriarchatu a z náručí Hellady se vydírají.

V bytomském processu, jejž vedl kardinal Kopp proti poslanci Korfantymu, že ho obvinil v listě svém „Górnoślązakovi“ z porušení svých povinností a z quasisimonie, a z navádění kněžstva ku germanisaci, nedokázány sice Korfantym tyto výčitky, ale církev a diecese Koppova vyšla z processu silně pošramocena. Dokázalo se totiž svědky zcela nezvratně, že kněžstvo německy smýšlející odpíralo polským věřícím rozhřešení, svatební požehnání, ba i pohřeb, neodřeknou-li se polských listů, nebudou-li volit proti Polákům s centrem, ba i budou-li mluvit polsky v domácnosti! Nejhoršími ukázali se v tom ohledu kněží odrodilci! Kardinal Kopp vida, že vyšly na jevo takové věci o zneužívání duchovní moci farářské, vzal svou žalobu zpět a slíbil případy objevené přísně vyšetřiti. Věřící svými faráři takto nuceni buď se dále kostelu vyhýbati a od nábožného života byli odpuzeni, nebo slíbili a neplnili, faráře obelhali, nebo všelijak jinak se vymlouvali. V ohledu moralním a náboženském jednání slezských germanisatorů v kostele a ve zpovědnici přivodilo na Slezsko pravou pohromu. Také vliv katolického středu nic tak nepoškodilo, jako toto jednání. Omluviti možno kněžstvo to leda v některých případech tím, že zakazovalo list Korfantyho „Górnoślązaka“ proto, poněvadž list tento stále útočil na kněžstvo a na kard. Koppa (pro germanisaci) a vyhlášen byl v diecesi za „špatný tisk“ a věřící před ním od samého kardinala varováni. Ale přemnozí z kněží šli dále a s „Górnoślązakem“ slučovali i vše polské. — Proslýchalo se v listech, že Korfanty a jeho strana žalovala kard. Koppa v Římě pro quasisimonii, ježto má positivní důkazy v rukách, že fary dávány s podmínkou, bude-li farář germanisovat polské věřící. Pochybujeme, že by podmínka byla tak hrubým slohem — jistě zněla nevinněji — snad podmínkou byl boj proti liberalismu (lidovectví) „Górnoślązaka“ a strany Korfantyho — a tu ježto strana ta zadávala si v ohledu náboženském a nechovala se vždy správně, nebude možno germanisatory stíhat před římskou kurií. — Žaloba kardinala Koppa v Římě na faráře krakovského, který Korfantyho sezdal, ač věděl, že mu od něho požehnání

zdavkové bylo odřeknuto, byla odmrštěna a v jednání faráře krakovského neshledáno nic nesprávného.

Papež prý rozhodl na prosbu posledních dvou delegatův americké polské deputace, že zakročí ve prospěch Polákův amerických, aby aspoň v diecesi, kde jsou nejčetněji zastoupeni, dostali polského biskupa výpomocného, nebo aby nebyli zásadně z volby vylučováni.

Metropolita Šeptyckyj nedávno náhle odejel do Říma. Proslýchá se, že ne dobrovolně. Byl obžalován, že jako správce statků klášterních (basilianů) špatně hospodaří a statky klášterní mrhá spolu se správcem jejich — jesuitou (?).

Proč se odvrací intelligence od církve? Tento záhadný zjev diskutuje se nejen u nás — aspoň v „moderních" listech, ty staré to vědí! — nýbrž i na Rusi. Také tam pociťují, že tento zjev nabývá veliké šíře a stává se tak hrozivým jako na západě. V „Cerkovných Vědomostech" sděluje farář Fomenko, že byl vyzván s vážné laické strany, aby navrhl církevním listům, aby si všímaly víc té otázky a přetřásaly ji, proč současná intelligence ruská tak se šmahem od církve odvrací. Návrh ihned přejal „Cerkovnyj Věstnik" (i jiné listy duchovenské) jako velmi vhodný a včasný zvlášť teď, kdy veškeru ruskou společnost sjednotil společný zájem východní. Je prý čas na sblížení vhodnější než kdy jindy. Duchovním už často vytýkáno, že si nevšímají snah a myšlení současné intelligence. Třeba tedy obrátit. Nutno znáti názory její a vyslechnouti ji do konce a pak klidně předložiti křesťanský názor světový, přibližujíc se jejímu úhlu zornému a její psychologii! Ostatně už i dříve se otázkou tou na Rusi dosti zabývali. Na tak zvaných konferencích v Moskvě, Petrohradě a v jiných městech řečníci vybírali si často přednášky takové, které řešily mnohou záhadu intelligentovu a vyvracely jeho námitky. I otázka, proč se intelligence od církve odvrací, často přetřásána ale intelligence při tom — jak u nás! — vždy šmahem odsouzena jako sama jediná vinná. Tak prof. Sokolov právě vydal v Petrohradě sborník svých konferenčních řečí pod názvem „Ob ideach i idealach russkoj intelligencii" a menší spisek „Russkije svjatyje a russkaja intelligencija". Také Sokolov bere otázku tu povrchně: ukazuje, kam společnost intelligentní dospěla, jak je rozervána, jak věří všemožné věci, jak chápe po všech kultech a náboženstvích, jen od svého se odvracejíc. Bičuje její chyby a neřesti, ale neukazuje, proč to tak přišlo, proč náboženství domácí nemá síly a nepůsobí na intelligenci a co se jí právě na něm nelíbí, ač po všech jiných sahá. V tom ohledu více k jádru věci šel už minule zmíněný prof. Aleksěj Vvedenský, ukazuje na vnitřní ráz moderního hnutí náboženského v intelligenci, tedy aspoň jeden směr analysuje. I on ovšem odsoudil a na získání návrhů nepodal. Zatím v ruské církvi bude většina těch, kteří budou žádat: co lidu to intelligenci, celý zákon a celou nauku, předloží se jí a řekne: věř nebo jsi zatracena. Žádné smiřování, žádné přizpůsobování. „Jeden pán, jedna víra!"

„Moskevské Vědomosti" ubolévají nad tím, že ruské kněžstvo ve všech necírkevních otázkách úplně zůstává stranou, nikdo, ani

stát, ani společnost ho nepřibírá, jeho se neptá. Tak prý teď v těch místních poradních oborech o nouzi selské, jmenováni všichni možní „znalci“ jako členové, jen kněží venkovští, kteří přece nouzi selskou velmi dobře budou znát a chápat, nikde nepřibráni. — Tato netečnost společnosti ke kněžstvu je opravdu v Rusku až nápadnou.

V Německu a i v jiných protestantských zemích (v Dansku, Švedsku) už drahně času znovu a znovu se přetřásá otázka, aby při pití z kalicha při bohoslužbě protestantské, bylo to nějak jinak upraveno než dosud, neboť z esthetických a zdravotních ohledů je prý to příkré, že musí píti jeden po druhém z téhož kalicha. Mnohý prý si oškliví, a proto raději se vzdaluje. Tedy z velmi nekřesťanských a nebratrských důvodů docházejí k tomu konci, jako církev katolická když kalich odstranila, jen že u ní, poněvadž se pila z kalicha „krev Páně“ a ne pouhé víno jako u protestantů, byly ještě důvody závažnější než esthetické a zdravotní. Ve Švedsku podal petici podobného smyslu dokonce sám sněm církevní radě. Tato utekla se o dobrozdání k lékařské radě říšské, která zamítla obavy zdravotní; není prý ani jednoho případu, kde by se přenos nějaké nákazy kalichem mohl dokázati. — Také v Německu vystupují svědectví lékařská proti obavám zdravotním. Zůstaly by tedy jen ty esthetické — smutné znamení pro protestanty v době dnešního demokratismu!

V Berlíně sešla se nedávno konference liberalních pastorů — asi 24 lidí silná — jež jednala o tom, jak se připraviti a ozbrojiti na podzimní protestantský sjezd, na němž chce letos rázem dobýti vrchu liberalní směr. Toto chystání a strojení liberalismu proti orthodoxním naplňuje nemalým strachem jednu a nadějí druhou stranu.

Věda a umění.

„Chemickými Lipany“ nazývá „Živa“ v posledním čísle jásot českého obecenstva nad přednáškou Zengerovou, že není radia! A to prý ještě takovouto přednášku pořádá česká chemická společnost! Zatím celý svět jde jakoby nic po svých cestách za výzkumem radia dále.

Ševčíkova škola houslistů v Praze chrlí na svět nové virtuosy; představili se s dobrým úspěchem opět dva noví poslední dobu: Zuna a Hájek. Ve Vymětalově knize našla škola ta i svou historii a vykladatelku.

Ve velkonoční svátky uspořádala Praha za přispění i ostatního pěveckého a hudebního světa českého „velký hudební festival“, trojdenní hudební slavnosti, v nichž mělo se obecenstvu v nejdokonalejší formě podati, co české hudební umění, skladatel i s výkonnou silou zmohou. Zdá se, že cizina, pro kterou takové veliké slavnosti bývají ne-li hlavně, tedy aspoň také uspořádány, tentokrát ještě v Praze za-

stoupena valně nebyla. Vítání ciziny zobecňovalo se v ovacích jedinému Francouzi, vyslanci městské rady pařížské.

V Americe dobývá vavřínu českému jménu také jiné umění než hudební — malířské zastoupené pařížským Muchou. Triumfy tohoto tichého umění už jsou asi též méně hlučny než byly Kubelíkovy!

„Manes“ pražský pošle po své jarní výstavce sbírku asi půltřetího sta obrazů do Záhřebu na oplátku za charvatskou výstavku vloni v Praze uspořádanou záhřebským spolkem umělců. — Také ve Varšavě propagují někteří přátelé česko-polské vzájemnosti, aby Varšava a Praha si své umělecké výstavky častěji, ne-li každoročně vyměňovaly. Mezi Čechami a Haličí už taková výměna byla. „Manes“ uspořádal svou výstavku v Krakově; zdaž vzájemnost ta bude pokračovati, nevíme.

V „Pozoru“ i v jiných listech agitováno, aby brněnské divadlo po skončení saisony zůstalo na Moravě a hrálo po městech moravských. Zatím to už zamluvilo se v zimě pro města česká. Moravská města prý totiž, jak pravil ředitel divadla, si nedovedou takového ensemblu, jaký má brněnské divadlo, udržet. K tomu je třeba zajistit předplatným společnosti jistou sumu, aby nebyla pak odkázána na přízeň či nepřízeň náhody a obecenstva. A moravská města této záruky dáti dosud nechtěla či nemohla; česká města ji poskytují. Svolána tedy do Brna schůze moravských měst, na niž moravská města chyběla. Vidět, že vzpínání na vysoké umělecké stanoviště, v jakém si mnozí naši dobří lidé libují, jest ještě dávno předčasné. Stejně jako honění správy divadelní do moderních a literárních kusů, při nichž všecka naše tři stálá divadla — tedy i pražské — bývají jak známo poloprázdná! — Novinky oznámeny: z Plzně Šubertovo drama „Ve žních“ a z Prahy Zelenského „Tažní ptáci“.

Jako naši Mrštíkové vydali svůj jistě pěkný a cenný „Rok na vsi“ za věčný pomník slovácké dědině, tak polský spisovatel Reymont ve svém široko založeném díle „Chłopi“ předvádí opět život mazursko-polské dědiny. „Chłopů“ vyšly zatím dva díly, a dva díly ještě autor chystá. Co do tloušťky tedy polské dílo rozhodně bude vynikat. Ale zdá se i koncepcí je širší, a silou líčení a vypouklostí života, a životností povah stojí značně vysoko. Reymont počal v symbolickém genru, tu však v Chłopech přešel na tvrdou a pevnou půdu realismu. Porovnání této polské a moravské dědiny bylo by z různých hledisk zajímavé. Na první pohled zřejmo je, jak moravská dědina nad polskou v ohledu mravním stojí vysoko! — Velice plodné mají Poláci drama. Mají pravda čtyry stálé a pravidelné sceny (Krakov, Lvov, Lod, Varšava), a to tak řečeno representační; neboť vedle hlavních divadel v Krakově, Lvově i Varšavě jsou ještě i menší stálá divadla lidová. A tak za saisonu oznamuje se vždy hojně novinek, takových aspoň, jež činí nároky na dílo literární. V poslední době vystoupili tři noví autoři: známější básněmi svými filosofickými Leop. Staff napsal tříaktové drama „Skarb“ (Poklad), hru veskrze symbolickou, ale přece účinnou (boj materialismu s idealismem); belletristickými obrázky i básněmi se ohlásivší rovněž z mladé družiny Perzynski zadal tříaktové drama „Lekkomyślna siostra“; kromě toho hrány dvě konkursní hry už dříve

oznámené Rittnerova „Maszyna“ a Mattauschův „Madej Zbój“, z nichž žádná se zvláště neosvědčila.

Nejen u nás v Praze řádí „bestia triumphans“ — ona je stejně doma i všude jinde. Stejně si stěžují na „polský Řím“ — Krakov. Také tu bořilo se a boří a místo starých rázovitých budov staví se fádní činžáky nebo roztahuje se faktura německá. Tak městská rada vypsala konkurs na novou radnici. Stará byla zbořena už počátkem minulého věku, zůstala z ní na náměstí ještě pěkná imposantní věž. Každý by čekal, praví Kaz. Mokłovski, umělec, kritik a znalec architektury v „Kuryeře lvovském“, že radové a jury dají přednost návrhům, které se budou přimykat ke staré rázovité v polskorenaissančním slohu stavěné radnici; možno si také myslit, že když pro návrhy nebylo to podmínkou, že polští architekti sami tu povinnost budou cítit. Ale chyba! Ze všech návrhů jediný si vzpomněl na starou radnici, jiné podávají buď zcela secessní vzorky, nebo činžákovou façonu, ostatní kopirují německou nejobyčejnější renaissanci. A jury právě z těchto německých vzorků vybrala a dala jim první cenu! „V časích hakatismu a řečí pruských, v polském královském městě první odměnu dostává německá bezduchá kopie!“ volá Mokłovski.

Když zaváděn lihový monopol v Rusku, tu ministr fin. Vitte chtěl míti z „vinných lavek“ (státní prodejny kořalky) zároveň ohniska kulturní. Měla v nich prodávati se spolu i umělecká díla v laciných reprodukcích, dobré lidové knihy a noviny. Něco víc než naše trafiky, jež také „literaturu“ a „umění“ vedou, ale z obchodu. Pro ruské „vinné lavky“ však budou zhotovovat zboží pod nejvyšší uměleckou a státní kontrolou. Tak vypsán ministerstvem financí konkurs umělecký na cenné illustrace a obrazy k několika povídkám a pojednáním. Illustrace a obrázky bude tisknouti sama státní tiskárna, zhotovující obligace a státní papíry. Tím vypovídá stát vojnu a soutěž jarmareční produkci obrázkové. Ale nejen okrasné a umělecké obrázky se budou tisknout a prodávat ve „vinných“ krámech, ale navrhuje se, aby se tiskly a vystavovaly v nich též modely a vzorky, a to pro stolaře, zámečníky, na vyšívání, pro krejčí a jiné řemeslníky, kteří dnes v nedostatku vlastní invence a vlastních modellů, při práci své pracují podle německých „preiscourantů“! Tedy národní umění do služby lidu a řemesla.

Má-li ruský venkov nějaké knihovny, čte-li ruský lid a kolik a sám-li kupuje knihy? Na tyto otázky, skoro opovážlivé, odpovídá poltavský „Ježegodnik“ (Ročenka) zemský za rok 1903. Některé údaje, jež zemstvo dalo sbírati od učitelů po venkově, z něho uvedeme. Knihoven do roku 1895 bylo v gubernii 10, byly to lidové knihovny a čítárny bezplatné. Od té doby se ztrojnásobily. Bibliotheky jsou teď trojího druhu: lidové knihovny-čítárny, školní knihovny a knihovny při spolcích střídmosti. Školní knihovnu má skoro každá škola, ale tyto knihovny jsou chudé. Nejbohatší knihami jsou lidové čítárny zakládané z části od zemstva, z části od obcí. Knihovny rozděleny po okresu bez plánu, na některém místě jsou všecky tři, na

jiném žádná. Podle záliby v četbě praví statistika „Ježegodnika“: Každá kniha náboženská vypůjčuje se z knihovny průměrně 2·9krát do roka, belletristická kniha 2·8krát, naučná 1·5krát, noviny a časopisy 10·8krát. Nejméně čte lid knihy, jež by mu byly nejužitečnější, o přírodě, o selském hospodářství a o zdravotnictví. Čtou muži i ženy, ženy však méně (naopak jako u nás, protože ženy v Rusku většinou čísti neumějí). Jest ještě mnoho takových rodin, kde se ženě smějí, když čte, kde ženám vůbec knihy do rukou nedají, tak že chtějí-li čísti, musejí to činit úkradkem — Venkované mají i své „domácí bibliotheky“. Napočteno 63·3% všech rodin v poltavské gubernii (u sedláků), v nichž mají aspoň jednu nějakou knihu, ať už jakoukoliv. Z knih, jež na venkově nalezeny, jest jich: 2·8% evangelia, náboženské knihy 42·8% (ne kostelní!), belletristika 27·7%, dějepis 4·5%, zeměpis a cestopis 0·6%, přírodoznalství 0·7%, lékařství a zdravotnictví 0·9%, selské hospodářství a řemesla 3·5%, právní a společenská věda 0·7%, učebné knihy 1·9%, poučné lidové 0·4% všeho počtu nalezených knih. Kniha přichází do lidu tímto způsobem: kupuje se v městech a u „knihonošů“ (kolporterů), rozdává je zemstvo, policie je rozdává (vlastenecké za slavností!), rozdávají je mniši a kláštery, kněží, hospodářská skladiště (hospodářského obsahu) a roznášejí je po vsích mnohdy neznámí lidé a vnucují je (socialistická a agrární i národně rusínská propaganda). Malé knihosklady, z nichž knihy buď prodávají nebo i rozdávají, zařizují si kramáři po vsích, a hospodářské spolky všeho druhu, zjev, jemuž se „Ježegodnik“ velmi raduje.

Na výstavky umělecké hrne se čím dále více umělců dilettantův, aneb aspoň umělců bez akademického vzdělání. Výbor výstavky a jury volily se dosud všemi účastníky. I vnesl letos akademik Kuindži žádost v akademii umění, aby budoucně právo voliti výbor ponechávalo se jen umělcům akademicky vzdělaným. Neboť v dosavadním složení prý výbor se ukázal úplně neschopným a letos při jarní výstavce středeční sezení výboru pro samé skandaly musela býti zrušena. — Tedy průkaz způsobilosti i v umění, jež jest individualní a „bohodané“!

Nedávno stěžoval si N. K. Rerich, prof. architektury v družstvě stavitelském, že moderní stavitelé ruští vesměs skoro jsou zachváceni modernou a to cizí; a staré ruské motivy a ornamenty úplně zanedbávají. Ukazoval sám ze svých cest po rusku překrásné kusy stavitelských památek ruských, jež velmi vděčně by se daly vyvinouti a zpracovati i v moderním slohu

V ruském „Dramaticko-skladatelském spolku provozovacím“ podle zprávy z valné hromady (30. března) seskupeno je dnes 781 dramatikův a skladatelů. Za propujčené právo provozovací vyplatil spolek svým členům r. 1903 celkem 204.064 rublů honoráře (na jednoho průměrně 280 rublů). Lonský rok vynesl o 20.000 rublů víc honoráře než předlonský.

Venkovské kočovné divadlo ruské postaveno podobně asi jako podobné společnosti všude, jen že pro poměry ruské chudší a nevyspělejší, trpí ještě více moralně i materielně, než podobné spo-

lečnosti na západě. Vyjma města největší (Petrohrad, Moskva, Kyjev, Oděssa, Charkov) není stálého divadla a města i jinak dosti značná musí se spokojiti uměleckými odpadky, neboť lepší síly se při venkovských společnostech neudrží. Tu pojalo moskevské „umělecké divadlo“ (akciová společnost) úmysl, zaříditi ze svého členstva malé činoherní tlupy, které by v některých aspoň městech zastávaly stálá divadla a střídajíce se, umožňovaly i výběr a změnu repertoaru. Zatím na takové filialní sceny pomýšlejí ve čtyřech městech provincialních. Osvědčí-li se pokus, zřídilo by moskevské umělecké divadlo své filialky i v četnějších městech.

Vloni o podobném návrhu hovořeno v tisku charvatském, když se jednalo o to, že stálá činohra i zpěvohra pro Záhřeb sám se nevyplácí a přece by se měla v neztenčené síle už pro čest národní udržeti. Zatím však v Záhřebě pomohli si tehdy silnou redukcí sboru a vypuštěním opery.

Slovinské katolické družstvo tiskové usneslo se v březnu vydávati sociologickou a apologetickou knihovnu, práce původní i přeložené. Knihovna nebyla by pro vzdělance, jako naše vzdělavací knihovna duchovní, řízená Drem Tumpachem, ale zase výše než pouhé socialně-apologetické brošurky na různých místech vydávané. Slovinci s menšími prostředky obojí účel by hleděli spojiti.

Vloni ustavený spolek slovinský historicko-národopisný za Dolní Štyrsko, právě vydal v Mariboru první svazek časopisu svého („Časopis za zgodovino in narodopisje“); časopis je povahy našich musealních časopisů moravských První číslo všímá si hlavně dějepisné látky. Později spolek hodlá, jako naše musejní (olomoucký a brněnský), přibrati též národopis a památky.

Po ukončení lublaňské divadelní saisony uzavřelo slovinské divadelní družstvo, jež vede slovinskou část zemského divadla, touto zprávou: Hráno 97krát. Dáváno 13 dramat slovanských a 26 cizích, 4 slovanské opery a 1 operetku (domácí). Důchodu bylo 101.733 korun. Z toho vynesla sama kassa divadelní 33 216 korun. Na rok činí bez zemské subvence (ve sněmu je obstrukce) rozpočet jen něco přes polovici letošího příjmu a výdaje (58.142 výdaj a 52.446 K příjem).

Charvatská universita v Záhřebě slaví letos 30leté jubileum založení. — Rakouská vláda dohodla se už o sestavení komisse zkušební, jež má přijímati a ověřovati diplomy a indexy posluchačův a absolventů jihoslovanských, kteří ač rakouskými občany, studují v Záhřebě z nedostatku university vlastní.

V Pešti zřídili si Srbové vyšší dívčí školu, soukromě vlastním nákladem vydržovanou, vedle novosadské druhá v Uhrách.

Básník Milan Begović, zanášeje se sepsáním dramatu „Napoleon“, vydal se na cestu do Varšavy, aby tu studoval památky po Marii Walewské, milostnici Napoleonově, jíž mu rozkochaná v něm Polska obětovala přes odpor její.

Chudé celkem literatuře bulharské na linguistické pomůcky, zvláště v ohledu lexikografickém, přibyl cenný přírůstek: německo-

bulharský slovníček C. Futekova. Futekov chystá se vydati i druhý díl, který zajisté pro nás by měl větší význam. Neboť sotva se brzy dočkáme česko-bulharského a bulharsko-českého slovníčku a jako vždy vypomůže nám v tom ohledu němčina. Francouzsko-bulharský slovníček je předně neúplný a pro nás jen vzdálený, bulharsko-ruský, od tří let vycházející, příliš obsáhlý a také pro mnohého, dokud vlastního velkého rusko-českého slovníku nemáme (zatím ne celého), nemožný.

Již dlouho bádali fysiologové na tom, co vyvolává činnost srdečního svalu a zapřičiňuje pravidelné stahování srdečních komor. Dříve se myslilo, že jako všechny ostatní svaly živočišného těla, tak i sval srdeční dostává k svému pohybu přiměřené podráždění od systemu nervového; byla to t. zv. theorie „neurogenní“. Tato však záhy ukázala se nedostatečnou, neboť jí odporovaly různé pozorování na srdci, tak na př. známo bylo, že srdce některých ssavcův, ač vyříznutá z těla a úplně od nervové soustavy oddělená pokračovala nicméně za různých okolností v pravidelném tlukotu delší čas, den i více. Rovněž tak chovaly se částky srdce samy v sobě, které vubec žádných nervů neobsahovaly. Proto v novější době nahrazena theorie dřívější tak zv. theorií „myogenní“, dle níž netoliko vlastní podnět tlukotu srdečního, nýbrž i motorickou vodivost a roztřídění funkcí jednotlivých částek srdce obstarávají buňky samého svalu srdečního naprosto bez spoluúčinkování nervové soustavy, která je snad pouze s to, aby pohyby jednotlivých míst, různým způsobem modifikovala. Hlavní úkol tedy při tlukotě srdečním připadá svalu, jenž automaticky, bez vnějšího popudu uvádí srdce v činnost, a to nejspíše následkem přeměny látek. Jak známo, podařilo se Stanniovi nalézti také místo, které je zdrojem oné schopnosti motorický impuls celému srdci sdělovati. Je to místo, kde do srdce krev přichází, na konci velkých žil. Zajímavou okolností jest, že z kteréhokoli místa tohoto svalu možno umělým podrážděním přivodit srdečnou činnost a že se tu pohyb od onoho místa přenáší pozvolnou rychlostí všemi směry na ostatní části srdce.

Veliký zájem vzbudily nedávno pokusy ruského fysiologa Pavlova a jeho žákův ohledně zažívacích ústrojů, hlavně žaludku. Pokusy však konaly se dosud na ssavcích, zejména na psech, málo kdy se mohlo něco podobného zkoušeti na člověku. Nyní dle zpráv v Naturwiss. Rundschau 1904., 144. se dovídáme, že měl p. Hornburg příležitost na chirurgické klinice v Helsingsdorfu pozorovati pětiletého chlapce, jemuž pokrm pro súžení zažívací roury musel býti dodáván zvláštním píštělem uměle do žaludku. Pohled na pokrmy i na ty, jež mu byly nejmilejší, sám o sobě nevyvolal žádného zmnožení vylučující se šťávy žaludeční, kdežto žvýkání chutných jídel způsobilo více méně živou sekreci šťávy. Naproti tomu dalo li se chlapci žvýkat látku indifferentní aneb učiněn-li pokrm nechutným a odporným, tu nebylo znamenati na šťávu žádného účinku. Rovněž tak dělo se při použití látek chemicky dráždivých. Tím výsledky pokusu Pavlova se potvrzují a spolu ještě sesilují poznatkem, že ochutnání a žvýkání teprv dodává žaludku popud k vylučování šťav potřebných na stravování požitého pokrmu.

Zemřeli: 1. března F. F. Petruševskij, ruský přírodopisec. — 18. března Antonín Pravoslav Veselý, český redaktor a spisovatel, známý z dob „Omladiny". — 20. března V. A. Ratimov, slavný chirurg ruský, lékařský spisovatel. — 24. března v Berlíně zemřel skladatel český Josef Řebíček. — 10. dubna Václav Koszczyc Wołodżko, romanopisec polský (Sahi bej; Eweli bej). — 10. dubna V. J. Dobrovolskij, prof. okulista a spisovatel ruský. — 11. dubna A. P. Popovickij, redaktor církevního lidového listu „Russkij Palomnik" (Poutník). — 13. dubna zahynul na lodi Petropavlovsk S. O. Makarov, admiral ruský, vojenský a technický spisovatel a znalec světového rozhlasu; spolu na téže lodi zahynul Vasil Vereščagin (* 14. října 1842), světoznámý ruský malíř bitev (cykly z turecké války, ze středoasijské války, z Kavkazu, z Indie, z tažení Napoleona na Rus). — 22. dubna zemřel jeden z nejlepších a nejplodnějších literarních historikův a kritiků nejen polských, ale vůbec slovanských, Piotr Chmielowski, od roku 1902 professor university lvovské (ve Varšavě se professury v letech osmdesátých byl vzdal, nechtěje přednášet rusky polskou literaturu Polákům). Díla jeho kritická a liter. historická jsou velmi četná, zahrnujíce starou i novou literaturu polskou. Do kritiky polské vnesl francouzskou methodu positivistickou (* 1848).

Zprávy národohospodářské.

Vypsáním konkursu na zdvihadlo průplavní ve vrcholové trati za Přerovem a schůze komise o pracích zaslaných rozhodující jsou už zajisté dosti blízkým krokem ku provedení dlouho chystaných podniků průplavových v našich zemích. Rok letoší v předloze průplavové ostatně určen za počátek. Počátek tento odbude se asi komisionelním jednáním s obcemi a majetníky pozemků, kudy průplav jíti má, a snad vybráním vhodného způsobu převlaky lodní od Přerova k Ostravě. Na Moravu sotva se letos dojde. Zatím se začne stavět v Dolních Rakousích. U nás bude možno ještě o celé věci debattovat. V lidu zatím zdvihla se velmi rozsáhlá akce ne tak pro průplavy, jako pro úpravu řeky Moravy, která zatím zdá se lidu kol Moravy usedlému důležitějším a výnosnějším podnikem než stavba vodní dráhy. Četné schůze v Pomoraví od lonska konané vyvrcholily letos v memorandum, jež obce pomoravské odevzdaly vládě, aby úpravu řeky Moravy už déle neodkládala. Odhadnuty škody, jež řeka výlevem svým každoročně působí a znehodnocuje tak reality na několika čtverečních mílích v povodí svém. Podobně v Čechách lid rolnický sám stojí více o úpravu řek než o průplavy. Prvotní záchvat radosti, jakým vzplanul i venkov při návrhu průplavů našich (ovšem už před přijetím zákona r. 1901, neboť tehdy už zákon nevítán), vycházel z té domněnky, že průplav a regulovaná řeka jest jedno, že vodní dráha půjde řekou, že totiž z našich dravých,

klikatých proudů vodních nadělá se přímých splavných toků. Zatím však teď došlo se k poznání, že záměna průplavu a splavné řeky byla omylem. Proto ono ochladnutí, ba začasté i nepříznivé stanovisko k průplavům dosud nezačatým — tím spíše vysvětlitelné, že v ochranářské politice agrární každá laciná komunikace ať jakákoliv, znamená sesílení cizí soutěže, znamená novou díru do dosavadní ochrany, seslabení cla ochranného, zlepšení dopravních poměrů pro konkurenta. Nebylo by divu, kdyby říšsko-němečtí agrarníci hnutí toto sami živili u nás a podněcovali, protože jim průplavy naše mohou v tom ohledu býti nejnebezpečnější. Brání-li se takovým houževnatým odporem průplavu středoněmeckému, jenž leda v říši samé srovná poněkud soutěžní poměry — nikdy přece ne tak rozdílné jako v říších oddělených: čím více nepříjemným jim musí býti laciná vodní dráha od konkurujícího souseda: z Rakouska, Uher, Balkánu, jižního Ruska! Není také těžko vypozorovati sem tam v našich listech hospodářských vliv této nechuti říšsko-německých agrarníků, jež snadno mimoděk se přejímá u nás, jelikož oboje strany agrarní, rakouská a německá tak jsou si blízké a závislé.

Ve vysvětlování celého průplavového podniku aspoň poslední leta 1902, 1903 a 1904 na Moravě působeno mnoho schůzemi, anketami, novinami, letáky, takže mohlo by se doufati, že stavba shledá nás připravenými a že nákladné tyto stavby jdoucí od Břeclavy až po Ostravu vesměs českými krajinami, přinesou hlavně českým lidem mnoho zisku a práce, a také dostavěné ihned oživí se českou podnikavostí průmyslovou a obchodní. Moravský spolek říční a průplavní v ohledu poučení a stráže vede si znamenitě. Dnešní řečníci, zvláště inženýr a professor techniky A. Smrček,[1]) inženýr Horák a jiní s obdivuhodnou obětovností osvětlují technickou stránku stavby a podniků poukazují na všeobecný hospodářský význam cest vodních; kromě toho časem podávají se pokyny a rady pro komisionelní řízení pozemkové; sem tam se též vzpomene povinnosti kapitalistů našich súčastniti se podnikavostí na stavbě i budoucí dopravě. Ale možno už napřed říci, že první lodě, jež po průplavě pojedou, budou německým majetkem. A zcela přirozeně: na celé trati není českého většího centra obchodního. Není tam českých vývozních ani výpravních firem, žádných velkozasilatelských závodů, a ono jich tam tak hned ani nebude, ani nemůže býti. Vývoz ječmene, sladu a cukru aspoň z části by se mohl ocitnouti v rukou českých. Budou však do té doby naše sladovny, naše rolnické cukrovary, naši výrobci ječmene (!) — „obchodníků“ našich mnoho asi s tímto zbožím nemáme — budou do té doby sorganisováni, či utvoří se pro ně nějaká zvláštní velká firma vývozní česká? Možný by byl ještě vývoz české mouky, otrub z pomoravských mlýnů. Ale kolik těch mlýnů bude ochotno a hotovo k takové společné akci? Morava zakusí přirozených následků trati středové; nebude vozit sama nic, nýbrž počká, až co jí naloží a odvezou velké firmy vídeňské a snad i peštské. Vožení do ciziny na vlastních

[1]) Přehlednou a hojně doloženou vzorci i číslicemi stať o moravských průplavech podal právě v 2. čísle »Zemědělské Politiky«.

lodích je trochu víc než prodávání v místě a nejbližším okolí — a my ani v tom jsme dosud nevynikli. Lepší to bude v Čechách, neboť tam na průplavu bude ležet velké české vývozní město — Praha — ale na Moravě ho nebude, aspoň brzy ne! Jediný Přerov jako velké překladiště mohl by hned z počátku něčím se státi — ale severní dráha, jež při překladišti jako dodavatelka a odběratelka nákladů bude hráti velkou úlohu, dovolí to českým jeho lidem?

„Zlobou dne" na Moravě staly se od nějakého času tak zvané fondy kontribučenské. Od té doby, co totiž napadlo některým lidem tyto starobylé instituce zreformovati. Nešikovné pozůstatky patrimonialní péče z dob poddanských, dožívají ještě horšího osudu než tak zvané obecnosti, zbylé obcím z dob společného hospodaření záhonového! V Čechách dovedli je zreformovat aspoň z části už dřív, seskupivše roztroušené fondy v okresní hospodářské záložny a teď míní přistoupiti dále, k uvolnění pout, jimiž kapitál jejich byl v toku svém spoután. Na Moravě však přišlo se k reformování už pozdě, když už lid tak se probudil, že nedá bez své vůle reformovati „svůj majetek". A tak sněm moravský také po několika reformních rozbězích viděl se nucena otázati se obcí a podílníkův na mínění a přání jejich. A tu se objevil takový odpor proti reformám, ale spolu takový zmatek přání a návrhů, že otázka zdá se nerozluštitelnou. Kromě toho zřejmě se dělí české obce a fondy od německých. Všech fondů je 430, podílníků mají na 130 000, jmění na 25 milionů korun (největší olomucký kapit. fond přes 800.000 K, nejmenší kounický 598 K). Fondy a podílníky jejich netrápí ani tak nějaká reforma organisační, jako nejistota právní. A tu je skoro ve všech zmatek nad zmatek. Podílníci nejsou jisti, neboť právní nárok na majetnictví podílové ani zemským výborem ani státními úřady jednotně nevymezen. V Čechách zemský výbor hájil zásadu, že podíl na fondu patří k usedlosti a ne k pozemkové výměře její, na Moravě rozhodoval, že náleží k pozemkům. Přihlížíme-li ke vzniku fondů, nemůžeme ani tento ani onen názor odsoudit. Fondy jsou vlastně berní zálohou, již musili za doby poddanské skládat jednotliví majitelé usedlostí pod dohled své vrchnosti, aby tato v čas neúrody a živelních nehod měla z čeho platit daně — kontribuci státní. Zálohy tyto pomalu naskládané přirážkami k dani běžící zůstaly po zrušeni vrchnostního poměru nepoužitelny, neboť stát zreguloval vybírání daně na jiných zásadách. Fondy prohlášeny majetkem jednotlivých selských poplatníků, podle míry tehdejší berně každý měl svůj podíl, a majetek tento prohlášen za nedotknutelný. Měl sloužiti pro budoucí časy lidu selskému jako levné a příhodné výpomocné půjčovny. Půjčování z těchto pokladen také upjato v přísná pravidla a majetnictví jednotlivců jevilo se jen účastenstvím na zisku. Dnes, kdy o úvěr selský jest jinou cestou a lépe postaráno, staly se kontribučenské záložny přítěží pro všecky: pro lid, který se o ně stále pře, i pro úřady, které nevědí, jak pře v nich narovnat, i pro všeobecné hospodaření, které zatíženo jest neúčelným a nehybným 25milionovým kapitálem. Na rozluštění nejjednodušší, aby si podílníci (ale kteří to?) své podíly rozebrali, přistoupili by asi

všecky fondy, třebas dnes některé si toho nepřály, ale zase vláda toho nechce! Mnozí spoléhají se na budoucí společenstva rolnická, ta že snad otázku tu upraví a rozluští.

Vývody prof. Wiesera zabývají se v Čechách stále ještě. Dne 7. dubna opět „česká národohospodářská společnost“ rozebírala jejich nesprávnost, nedůslednost a vrtkavost. Pan Dr. Krejčí ze zemského statistického úřadu probral celý statistický material, jehož zemský úřad k tomu účelu poskytuje a to ne za jeden rok, ale za více let, za nadvlády německé i české na sněmu a dokázal, že Dr. Wieser nejen nesprávné věci tvrdí, ale že naprosto libovolně a nemethodicky si statistiku zemskou vybíral a upravoval. Tak podle jeho přesných výpočtů dělaných podle skutečných výdajů zemských, činil náklad zemský na vědu a umění ve prospěch Němců 1902: 41·56%, v desítiletí 1893 až 1902 průměrem 41·1%, v letech 1874—1883 (nadvláda německá) však dokonce 55·9%! Místních drah v německých krajích jest 44·06% podle délky a 42·36% podle zemského nákladu. — Zemědělství něm. dostávalo v letech 1880—1902 ze všech subvencí průměrně 43·2% ročně, mnohé subvence pro jednotlivá odvětví samo celé nebo z větší části. Zemědělská rada na německý odbor vynakládá správních výloh 48·7 a na český 51·3%. — Na stavby škol národních sám Wieser udává (v jednom roce) z výdaje zem. do německých krajů 73·9%. Z dotace národních škol pravidelně od roku 1874—1902 dostávají Němci průměrem 42%, na jiné školy (odborné, střední a vyšší) země do roku 1882 vynakládala větší polovici nákladu na německé a menší na české a teprv od toho roku na české školství dává se větší polovice, ale přece mnohem menší, než co obnáší český podíl na populaci zemské (62·68% Čechů, 37·26% Němců).

Jako zvěst z krajů věčným morem zamořených čte se opět letoší zpráva konsula rakouského z Černé Hory. Lonský rok sice nebyl rokem neúrody, jako hrozný rok 1902, ale neúrodu a nouzi z r. 1902 i po celý rok 1903 bylo cítiti. Ale ani rok 1903 nebyl dobrým: hlavní potraviny — kukuřice, urodilo se méně než v letech prostředních; dobytek po vyprahlém roce 1902 ztenčený, ani v roce 1903 nepozdvihl se na obyčejný počet a plodnost svou a tudíž i méně užitku přinesl. Pouze zavedení monopolu tabákového a spojené se zaváděním jeho přípravy a stavby poněkud pozvedly výdělek kraje a zmírnily nouzi — ale jen na pobřeží. V- vnitř země na kukuřici, oves a dobytek odkázané, byla nouze nevypsatelná i v roce 1903. Obyvatelstvo proto houfně opouštělo zemi svou. Ještě v žádném roce nevystěhovalo se z Černé Hory tolik obyvatel co vloni. Když výdej pasů dosáhl 7000 (5 proc. všeho obyvatelstva asi!), vláda vydání jich zastavila. Nicméně lidé utíkali ze země i bez pasů. Stěhování bylo tím osudnější, že vystěhovalci nešli jenom na čas hledat si práce a výdělku, ale vyprodávali se a odcházeli do Ameriky a Australie. Také bylo nezbytno voliti tento cíl — neboť na práci do Cařihradu a Turecka, kam pravidelně Černohorci chodí, bylo vloni méně vyhlídek. Ježto pak do Dalmacie, Terstu a na stavbu Bochyňské dráhy (přes Karavanky) jen omezený

počet lidí mohl odejíti, nezbylo velkému počtu chudého obyvatelstva než zůstat doma a po celý rok strádat a trpět. — Jednou z příčin neutěšených těchto poměrů jest přílišná zastaralost veškerého života hospodářského — konservatismus a s ním jdoucí ruku v ruce úpadek odvětví, jež konservatismu a zanedbání nesnesou (dobytkářství!). Na štěstí aspoň se strany vlády začíná se nový ruch na povznesení země, jíž hledí se získat k nehostinné přírodě jako dobrou výpomoc stálý výdělek z práce řemeslné, průmyslové a obchodní. Povznesení zemědělství samého leda na pobřeží (olivy a ovocnářství) a v Podgorici (pšeničná půda) zdá se možné.

Rozhled socialní.

S probouzejícím se jarem probouzí se u dělnictva chuť ke stávkám víc než kdy jindy v roce. Je to zjevem v průmyslovém životě posledních let všeobecně pozorovaným. Z jara očekává se vždy větší nával zaměstnání, proto právě jaro tolik dráždí ke stávkovým bojům.

Vloni v dubnu nad ostatní četné stávky vynikla holandská železniční, letos 20. dubna mimo nadání zastavena téměř docela osobní i nákladní doprava na král. uherských drahách státních. Železniční stávka uherská nepotrvala ani týden, ale v dějinách stávkových bude význačně zaznamenána, též svým rozsahem zvláště pro naši říši vyniká nad jiné. Nelze sice dnes přesně udati počtu stávkujících; zprávy se různily. Ale na 40.000 železničních zřízenců stávkovalo. Od roku 1891, co za ministra Barosse sestátněny hlavně tratě společnosti státních drah, procento železnic ve státní správě neobyčejně vzrostlo. Dnes je v Uhrách v režii státní 88% železnic (u nás před Litavou pouze 58%). Proto také, ač na zbývajících tratích soukromých doprava zastavena nebyla, ostře jako nikdy dosud osvětlen dosah všeobecné dopravní stávky pro celý náš moderní život kulturní i hospodářský. Uznává se, že není tak hned stávky nebezpečnější nad dopravní. Charakteristického rázu nabyla stávka uherská zvláště účastí železničního úřednictva, a ne toliko podřízeného, ani ne účastí více méně passivnou. Úředníci řídili a také zorganisovali stávku. Vznikla dosti neočekávaně a okamžikem v celém rozsahu. Tolikéa takové massy nedají se po demagogicku zagitovat. Bez závažné příčiny! Proč vznikla stávka? Uherská vláda zakázala sjezd železničních zřízenců, na němž mělo býti protestováno proti vládě, že tolik otálí s úpravou platův, a znova s důrazem pořádáno, aby připravena byla úprava pronikavější než navrhla — už před rokem — vláda. Zákaz, velmi nevhodný, vyvolal zoufalý krok zřízenců; vlastní příčinou stávky byly arci neutěšené služební a námezdní poměry. Roku 1902 vynesly uherské státní dráhy právě dvakrát tolik co rakouské, ač jich, jak známo, v Uhrách umějí docela jinak využít pro hospodářský rozvoj země než u nás. Závodní

kapital zúrokovaly král. státní dráhy uherské 3·63%, rakouské pouze 1·82%. Přes to platí uherský stát své úředníky a pomocníky na státních železnicích značně hůře než Předlitavsko. Průměrně měl u našich státních dráh úředník platu 2687 K roku 1902, v Uhrách tehda o 30% méně, 2078 K. Železniční pomocník v Rakousku v témže roce dostal mzdy průměrem 1178 K. v Uhrách jen 939 K. Vedle toho jest u nás daleko vyšší přibytečné nežli za Litavou a naopak kratší doba pracovní. U nás splatily předloni železnice do své závazné úrazovny pro zřízenstvo 36 mil. K, v Uhrách pojištění úrazového nemají; roku 1902 dáno tam úrazem postiženým 112.000 K. Královské státní dráhy uherské neznají ani žádné služební pragmatiky. Vládne libovůle, maďarská k tomu. Postavení tedy jak úřednictva tak služebnictva státních drah uherských jest opravdu bídné. Po řadu let ani tomu ani onomu platu nepřidáno, co zatím potřeby životní trvale podražují. Před třemi lety podáno proto zvláštní memorandum vládě, aby konečně zlepšila postavení svých zřízenců železničních. Osnova vládou před rokem sněmu podaná navrhuje zvýšiti plat u úřednictva průměrně o celých 73 K, a při tom ještě „pamatováno" více na vyšší třídy, tak že u nižších má býti přilepšeno jednotlivci až o 40 K méně! Na sousedních železnicích rakouských stoupl nedávno znova plat úřednictva z 2264 na 2687 K, služebnictva pak z 900 na 1178 K. Což divu, že se železniční zřízenci v Uhrách proti takové úpravě s důrazem vzepřeli. Arci není pravda, že by úpravou postavení jejich se dokonce zhoršilo, jak také tvrdili; aspoň absolutně pro tu dobu ne. Ale že by pak po leta zase navrhovanou úpravou nebylo lze hýbat, popírat nelze, a nutno přiznat, že by jí tudíž zřízencům státních drah zpomoženo nebylo.

Správa železniční, vlastně uherská vláda, jak byla překvapena generalní stávkou, tak kolísala vůči stávce napořád. Napřed hrozila pro porušenou služební přísahu a anarchistické vzepření proti státní moci i bajonetty, pak začala vyjednávat a téměř vše povolovala, i všeobecnou amnestii stávkujícím, jen písemně se nechtěla zavazovati. Jakmile jevily se slabiny stávky a militaristický moment sliboval zdolati stávkující, odmítla vyjednávat, rozehnala stávkový tábor a pozatýkala vůdce, nechtíc o zárukách úpravy platův ani slyšet.

Stávka vyvolána bez dostatečné organisace. Proto soudíc dle obvyklého vývoje, neměla hned z počátku čáky na vítězství. Bez vyspělé organisace nejen že nebylo stávkových fondův, ale ani ne kázně mezi stávkujícími, ani rozvážného vedení. Jak nevyspěle na př. přeceňovali ve stávkovém výboře své síly, jak nerozvážně diktováno vládě, aby do 24 hodin vyhověla. Za krátko po prvních opatřeních vlády, bez domluvy celé zástupy „kazily" stávku. A na soukromých drahách, hlavně kašavsko-bohumínské a jižní solidarita neprokázána

Sympathie veřejnosti, moment tolik závažný zvláště vůči státu-podnikateli, vzplanuly jen na krátko. Stávkující nezachovali klidné rozvahy, poškodili státní majetek, jaksi revolučně použili prostředků státních ve svůj zájem. Arci tím pouze umožnili — bez organisace — stávku vůbec, ale sympathií nezískali, jako jinde je má utlačované

dělnictvo, uvědoměle klidné ve stávce, jen o svépomoc se opírajíc. — Dopravní stávka ostatně již sama sebou, je-li obecnější, na dlouho nikdy nemůže zůstati oblíbenou. Příliš bezprostředně zasahuje nestranné obecenstvo, jako žádná jiná. Právě protože celý náš rušný život v dopravě má svou tepnu. Když v tmavé sychravé noci v širém poli zarazí vlak a nechají starce a neduživce s malými dítkami bez pomoci... jak již ten jediný fakt křičí a ničí sympathie veřejnosti!

Stávka dopravní, zvláště u státních drah ohrožuje vojenskou mobilisaci. Kdyby tak stávkovali dnes na sibiřské dráze! A u nás je tak blízko sopečný malý orient. To doleblo na stávkující nejtíže! A zároveň i ohrožený moment vojenský sám ukul nejpádnější zbraň. Všeobecnou mobilisaci stávka ohrožovala, mobilisací železničních zřízenců-záložníků zase zničena. Jako vojáci ať jsou donuceni konat službu civilně odepřenou! Tak rozhodnuto vládou a královským rozkazem mobilisačním provedeno. Odvážný to čin! Ne bez státoprávních pochybností za jedno. Ale i dosti nebezpečný! Jest na pováženou svěřit životy v šíleně hnaných rychlících případným zoufalcům, i kdyby jich bylo sebe méně! Provedeno bude však asi všecko méně příkře. Kéž se neotálí odstraniti hlavní a důvodnou příčinu nespokojenosti, ba zoufalství!

Mnoho i naše noviny poukazovaly na porušenou služební přísahu při stávce uherské. Právě v tom hledán anarchický až ráz stávky. Společensky významný to moment bez odporu. Ale nesmí se zapomínati na akcessorní ráz služebního slibu (přísahy) vůči smlouvě pracovní, případně naprosto nespravedlivé. Arci rozhodovat je tu nejvýš choulostivo. Poměry jsou zde právě vůči soukromo-právnímu podnikání státu, jímž se jeví státní dráhy, velmi spletité. Proto i názory jak o podkladu quasi-revolučního rázu takové stávky tak i o významu její pro otázku po socialisaci drah i jiných dosud více méně soukromých podnikův odlišné.

V Německu nedávná stávka křimačovská dala znova popud zaměstnavatelům, opříti se dosud vymožené socialní a hospodářské posici dělnictva vlastní zaměstnavatelskou bojovnou organisací. „Ústřední svaz německých prumyslníkův“ už dříve o to pracoval, ale i tentokráte řevnivost jiných zaměstnavatelských sdružení zamezila utvořit zamýšlený všeobecný svaz zaměstnavatelský přímo. V polovici dubna ustanoveno zatím z usnesení delegatův „ústředního svazu německých průmyslníků“ tedy aspoň jakési „ústředí německých svazu zaměstnavatelských“, k němuž dosud arci ani všechny svazy ani veškeří zaměstnavatelé se nepřihlásili. Chrániti prácechtivé („stávkokazy“ dle terminologie dělnické), rozšířiti pracovní průkazy zaměstnavatelské, co nejvíce prováděti stávkovou klausuli a právní ochrana zaměstnavatelů — toť hlavní úkoly nového ústředí. Stávkou či boykotem postižené zaměstnavatele budou ostatní podporovati penězi a nepřijmou jejich dělnictva. V tak zv. černé knize, a ničím jiným onen rozšířený prukaz pracovní asi nebude, upravené pro celé Německo, vidí páni patrně hlavní zbraň proti neposlušnému dělnictvu. Nikdo ho nebude směti přijati do práce po celé říši! — O nějaké dohodě

s organisacemi dělnickými ani řeči v celém programu. Vyhlíží hrozivé proti dělnictvu. Než politického a socialního vývoje nelze zvrátit, to uznávají i listy zaměstnavatelům samým blízké. Dělnictvo v oprávněné snaze po organisaci, po samoúpravě svého osudu a stejném právu s ostatními třídami společenskými už nezadrží, aspoň ne trvale.

Skorem současné dala totéž na pamětnou zaměstnavatelům zvláště vůči jejich černé knize nejvyšší instance soudní v říši. Zažaloval svého bývalého zaměstnavatele v Berlíně jeden slévač, že na popud jeho odmítnut byl se žádostí o práci ode všech ostatních sdružených závodů příbuzných v Berlíně a tím přišel o živobytí. Říšský soud však uznal nárok dělníkův v zásadě oprávněným vzhledem na § 828. nového občanského zákonníka německého, jejž právě i z centra chválili pro socialní jeho zásady. Stanovíť, že povinen nahraditi škodu, kdokoliv jiného proti dobrým mravům úmyslně poškodí. — Kdyby se ustálila judikatura v tomto smyslu, byl by terrorismus zaměstnavatelský, jenž ohrožuje černou knihou dělníka v jeho výdělku, znemožňuje mu, aby kdekoliv jinde přijat byl do práce, zlomen. Ovšem navzájem zas odpadl by i terrorismus dělnický, hlavně socialně-demokratický, provozovaný proti dělníkům jiného smýšlení, které nátlakem na zaměstnavatele tak často z práce hledí socialisté vytlačit.

Více méně stejný postup hospodářsko-socialního vývoje industrialisovaných zemí dávno už připravuje půdu pro mezinárodní úpravu rozmanitých problemů socialních. Snahy po takové úpravě arci jevily se dosud více ze soukromé initiativy. Svoláno už četně různých stranických i více méně nestranných odborných i všeobecných sjezdů za účelem úpravy ochranného zákonodárství dělnického na stejných zásadách a zároveň i různých akcí svépomoci dělnické. Letos ustanovila svolati takový mezinárodní sjezd horníků konference začátkem dubna v Paříži zasedající na 1. srpna do pařížské bursy dělnické. Sjezd ten bude už 15. Čekají se naň poprvé i dva zástupcové ze Severní Ameriky. Rokování má už starobylý repertoir: o 8hodinové době pracovní, starobním důchodě, minimalní mzdě, sestátnění dolů atd. Novinkami budou návrhy na zákonné opatření proti červivce (německý) a zavedení všeobecného svátku hornického ve všech zemích (navrhli Belgičané) a zřízení stálého hornického mezinárodního sekretariatu (žádají delegati z Němec a z Rakouska). Jednati na sjezdě o generalní mezinárodní stávce hornické bylo většinou zamítnuto, aby prý neviděli nepřátelé dělnictvu do karet. Doufáme však, že byť to i nevysloveno, přece i mezi ním už dosti je lidí, kteří takovou stávku považují za „generalní nesmysl“, jak se už i rozhodní socialní demokraté o ní vyjádřili. — Vážné hlasy se ozývají proti příliš častým takovým sjezdům mezinárodním, přece velice nákladným. Málo dosud vykázaly úspěchu a jeden je jako druhý. Však dosud se scházejí horníci mezinárodně každý rok. To už soc.-demokratický mezinárodní sjezd koná se vždy až za tři leta a i tu navrhováno konávati jej každý pátý rok). Letos právě bude pořádán také v druhé polovici srpna v Amsterodamě. Na jeho denní pořad dáno neméně

než 17 předmětů. Mluvívá se v troji řeči, německy, anglicky a francouzsky. Dá se proto očekávat, že bude mít málo úspěchu. Minulý vynikl jen hádkami o Milleranda. Výslednějším za to slibuje býti švýcarskou spolkovou vládou připravovaný a právě širší veřejnosti ohlášený mezinárodní sjezd zástupců vlád, jaký dosud od první berlinské konference mezinárodní v r. 1890 konán nebyl. — Popud k němu vyšel od „mezinárodního sdružení pro zákonnou ochranu dělnickou“ v Paříži o světové výstavě r. 1900 založeného a v Basileji loni na podzim shromážděného. Příznivě na vyzvání švýcarské vlády vyslovily se dosud o sjezdě Rakousko, Francie, Italie, Nizozemí a Německo. Asi v květnu na rok bude konference tato svolána patrně někam do Švycar. Za předměty, o nichž se bude jednati, oznamují zatím hlavně zákaz průmyslové noční práce žen, o užívání bílého fosforu v sirkarnách, dále o ochranu dítek.

Jak jednak snaha po socialisaci a zveřejnění jednotlivých institucí postupuje, a zároveň čím dál více užívá se dnes za rozmanitými účely syndikatů, sdružení, dosvědčuje nanovo hnutí pro reformu advokacie u nás, a liga telefonní právě v Paříži zařizovaná. — Péčí známého obhájce Dra. Körnera vypravována celá osnova zákonu o reformě advokacie a předložena advokatní komoře v království českém. Direktivou reformy je zásada, že třeba osazovati advokáty dle potřeb obyvatelstva, ne dle vule jednotlivců (advokatů samých). Tedy proslulý numerus clausus má býti zaveden. Komora advokatní, arci dle anciennity by místa obsazovala. Zároveň se navrhuje stanoviti tarif pro honorář advokatní, o něco vyšší, než by právě přísně odpovídal vykonané práci, aby pak advokat bezplatně zastupovati mohl i chudé. Navrhovatel je přesvědčen, že takto spravedlivě bude přesunut náklad pro právní ochranu nemajetných na bedra společnosti. O tom lze míti arci náhled také jiný: společnost se svými socialními povinnostmi a jednotliví občané, kteří se právě o právní radu advokatskou ucházejí za honorář, není přece jedno.

Z německých advokatů pouze skupina vedená Drm. Ecksteinem souhlasí s Körnerovými návrhy; většina z důvodů národních staví se proti nim.

V Paříži, kde mají telefonní monopol, mají snad ještě větší potíže se slečnami telefonistkami než někdy u nás a trpělivými nejsou vůči těmto damám o nic více než naši „abonenti“. Když nedávno slavná herečka Sylviacova telefonistce nemohouc se dovolati jejích služeb pak nepěkně nadala, telefonní erar ji zcela jednoduše vyloučil z telefonování. Jméno potrestané stalo se signalem sdružené obrany odběratelů proti bezohlednému telefonnímu eráru. Marquis de Montebello zakládá syndikat odběratelů telefonních. Je jich v Paříži na 30.000. Kdyby třetina vypověděla, měl by telefon ročně asi 4 miliony franků menší příjem. V tom tkví páka nového syndikatu. Členové jeho sdruženě budou požadovat, aby předplatné bylo sníženo, služba telefonní zlepšena a přibráno více telefonistek. Kdyby byli správou odmítnuti, vypovědí hromadně abonnement.

Nejen v Německu, ve Francii, u nás a v Holandsku, ale i v Italii má socialní demokracie své revisionisty. Spor o poměr ku vládě přirozeně vyniká ve všech radikalně opposičních stranách, jakmile zmohutnějí a nabývají positivnějšího vlivu v zákonodarných oborech. Ukázalo se to znova na letoším jarním socialistickém sjezdě italském v Bologni, přes to že „náš“ pan Dr. Adler z Vídně přál vlašským bratřím všeliké svornosti. Revisionismus měl na sjezdě nejvíce přívrženců. Ale zatím nezvítězil ani „ministerský“ poslanec Turati z Milana, ani starý revolucionář Labriola.

Prošel sprostředkovací program poslance Cabriniho, jenž nechce býti ministerským, ale míní podporovat vládu, koná-li něco pro blaho dělnictva. Katastrofalní stanovisko přísných socialních demokratů považuje Cabrini za anarchistické a ne socialně demokratické.

Tak jako v socialní demokracii obdobné útvary a spory vznikají v různých zemích, i křesťansko-demokratické hnutí stejně se začíná rozvíjet jako v Evropě i za Oceanem. Tak se oznamuje vývoj křesťanské demokracie v Argentině, a hlavně jejím sídle Buenos Aires. Ruch ten před 12 lety začal a dosud vede německý redemptorista, vyhnaný kulturním bojem z Westfalska, Bedřich Grote. Přes odpor konservativních živlů založil tehda studijní kroužek křesť.-demokratický. Ač mu namítali, že republika argentinská se svými 4 miliony obyvatel nemůže se státi bojištěm mezi prací a kapitalem, přešel záhy k organisaci. Již roku 1898 konán první sjezd křesťansko-demokratický v Argentině, navštívený zástupci 36 sdružení. Dnes jich mají už přes 50. Program je celkem znám z našich programů křesťansko-demokratických se známým ledakde dosud nemile pociťovaným nepatrialchalním rázem. Zvláštní péči věnuje P. Grote tomu, aby co nejvíc akademiků z university Buenos-aireské získal pro hnutí, nač u nás bohužel málo dosud pamatováno.

Školství.

Zprávu o přijímání absolventu škol realných za řádné posluchače universitní v minulém čísle uveřejněnou třeba doplniti v ten rozum, že filosofické fakulty vyslovily se ve svých dobrozdáních proti takovému kroku. Za jakých podmínek, po jakých zkouškách doplňovacích chce nejvyšší hlava rakouské správy vyučovací umožniti úplný přístup absolventům realek na universitu, dosud říci nedovedeme; zajisté dobrozdání jednotlivých fakult měla poskytnouti k tomu potřebné látky. Tolik však jest jisto, že připuštěním absolventů nynějších realek na universitu bylo by oddáleno vyplnění snah po jednotné střední škole, které se u nás po zkušenostech v cizině sebraných stále mocněji ozývají. Až dosud připravovalo gymnasium z pravidla pro universitu, realka pro techniku. Gymnasisté však byli beze všeho přijímáni za

řádné posluchače techniky, prokázali-li se vysvědčením maturitním z gymnasia a dostatečnou znalostí v geometrickém kreslení a v kreslení od ruky. Hůře jest však s absolventy realek, chtějí-li na universitu. Až dosud jsou přijímáni pouze za posluchače mimořádné a jsou připouštěni ke státním zkouškám učitelským jen pro školy realné, ač i tu ještě pro odbor obmezený na předměty mathematicko-přírodovědecké (mathematiku, geometrické rýsování, deskriptivní geometrii, přírodopis, fysiku, chemii, zeměpis). Z předmětů humanitních (filologie, dějepisu a filosofické propedeutiky) jsou vyloučeni. Při tom jest právě zajímavo, že absolvovaný realista, který pět roků frančinou na realce se obíral, nemůže tomuto předmětu na realce vyučovati, nýbrž pouze gymnasista, ač učil se jí kdysi nejvýše jako předmětu nepovinnému.

Z nejnovějších pokusů sblížiti gymnasium s realkou sluší uvésti dva návrhy: článek Dra. Herze v Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien (ZföG) „Gymnasium a realka“ a pojednání ředitele Leandra Čecha „O osmé třídě realní“ ve Věstníku českých professorů. Výsledkem práce Herzovy jest návrh jednotné nižší střední školy čtyřtřídní spojené se čtyřtřídním vyšším gymnasiem a čtyřtřídní vyšší realkou. Jednotná nižší střední škola měla by celkem ráz našich vymírajících realných gymnasií: od primy latina, od tertie řečtina; všude kreslení, rýsování a obligatní tělocvik. Vyšší gymnasium rovnalo by se skoro gymnasiu dosavadnímu s těmi toliko rozdíly, že ve třídě V.—VIII. byla by angličina; fysika začínala by již v sextě a přírodopis končil by až v septimě; kromě toho v VII. a VIII. třídě lučba a všude obligatní tělocvik. Na vyšší realce byly by věnovány latině a řečtině dohromady tři hodiny, od V.—VIII. třídy byla by frančina; angličina až od sexty; v VII. a VIII. třídě filosofická propedeutika. Rozumí se ovšem, že počet hodin vyučovacích tu onde vykazuje od nynějšího rozvrhu odchylky. Při tom však třeba míti na mysli, že návrh ten týká se ústavů německých; pro jiné školy bylo by třeba pamatovati i na jazyky zemské a rozvrh hodin upraviti, aby předešel se přílišný počet hodin (na vyšší realce až 38 hodin).

Poněkud jiný jest návrh ředitele L. Čecha. „Žáci osmé třídy měli by některé předměty společné, ostatní by byly rozděleny podle odboru, kterým se žáci na vysokých školách věnovati chtějí. Způsob vyučovací měl by tu již ráz přednášek na vysokých školách, zůstávala by však kontrola, že žák pokračuje. Zůstaly by i zkoušky v konferenčních obdobích i zkoušky pololetní, žáci by dostávali vysvědčení. Povinná návštěva školy by zůstala platna, řád disciplinarní pro třídu VIII. by však byl volnější, podobnější řádu vysokých škol. Jen tvořiti spolky neb účastniti se v životě politickém a socialním nebylo by dovoleno. Skutečná doba přechodní.

Celkem vyučovalo by se 36 hodin týdně: předmětům společným 21 hodin, ostatním ve čtyřech skupinách po 15 hodinách. K prvým patřila by filosofie (6 hodin), náboženství (1), čeština (2), němčina (2), frančina (2), kulturní historie (3), sociologie (2), kreslení (2), tělocvik (1). Dle odborů poslouchala by skupina filologická (budoucí moderní

filologové) češtinu, němčinu a frančinu ve větším rozsahu než ostatní, latinu a úvod do všeobecného jazykozpytu; skupina *historická* (budoucí historikové, zeměpisci a právníci) historii, zeměpis nesprávně jmenován dějepis a latinu; skupina *přírodovědecká* (budoucí přírodopisci, chemikové a medikové) přírodopis, chemii a mathematiku; skupina *mathematická* (budoucí mathematikové, fysikové, kresliři, inženýři a architektové) mathematiku, fysiku a deskriptivu. Učebné osnovy návrh nepodává. Srovnáme-li oba návrhy, můžeme říci, že mají oba leccos v sobě dobrého; nejsou sice ani první ani poslední, jež o této otázce proneseny budou, ale budí diskussi, jejíž výsledky přispějí ke konečnému rozřešení otázky středního školství. Počet hodin však v obou návrzích zdá se nám přílišný a není naděje, že by pak přestaly stesky, že se **mnoho vyučuje, ale málo vychovává.**

V poslední době psaly denní listy, myslíme, že až zbytečně a někdy i z nedorozumění o *studiu práv „in absentia“*. Podnět k tomu dal ministr vyučování, upozorniv, že říšský zákonník č. 177 obsahující ministerský výnos ze dne 29. září 1856 č. 14709 jest dosud v platnosti. Tam se praví, že nejvyšším rozhodnutím ze dne 17. září 1856 bylo ustanoveno, že všichni trvale nebo provisorně ustanovení úředníci a praktikanti připuštěni býti mohou za řádné neb mimořádné posluchače na *právnické* fakultě neb na *technice*, vyhovují-li oném příslušným požadavkům a není li to na ujmu jejich úředním povinnostem. Musí tedy vykázati se svolením chefa zemského úřadu, anebo toho centralního úřadu, v němž jsou zaměstnáni. Svolení takové dává se na rok, ale může býti dle potřeby kdykoliv odvoláno. *Bez tohoto svolení neměla by ani immatrikulace ani inskripce ani vysvědčení žádné platnosti.* Jsme přesvědčeni, že žádný zemský chef povolení takového žadateli neodepře, věda, že studiemi právnickými jeho podřízený úředník své vědomosti jen rozšíří a v úřadě svém jich užije — jen když ovšem úplně při studiu vyhoví svým povinnostem. Budou-li mu přednášky — jichž pravděpodobně v původním slova smyslu *neposlouchá* — testovány, vidovány a semestr uznán za platný, konečně s jakým výsledkem právnické zkoušky vykoná, není již věcí zemského chefa, nýbrž žadatele samého, který znáti musí své schopnosti a poměry studijní. Dokladem tohoto mínění jest nám novější ministerské nařízení ze dne 11. listopadu 1892 č. 19492 týkající se dalšího universitního studia učitelů středních škol, dle něhož „*v zásadě* není překážky, aby učitelé veřejné ustanovení za příčinou dalšího vědeckého vzdělání odborného i za řádné immatrikulované posluchače *universitní* zapsati se dali a že *není třeba*, aby za příčinou tou předem zvláštního svolení nadřízených úřadů školních se dožadovali. Studium podobné vřaditi jest mezi *vedlejší zaměstnání* vytčené v odstavci 3 dekretu dvorní kanceláře ddto 23. září 1835 č. 25.149, a bylo-li by příčinou nesnází ve vykonávání vlastních povinností úředních, má v případě takovém postupováno býti dle předpisů, jež týkají se zanedbávání úředních povinností. V každém případě jest podati zprávu, kdyby některý člen sboru

učitelského zapsán byl jako posluchač universitní." Dle tohoto vynesení mohou učitelé středních škol dáti se beze všeho zapsati na universitě vůbec, nikoliv snad jen na filosofické fakultě a ohlásiti to pouze svému řediteli, který oznámí to „dál". Naskýtá se však zajímavá otázka, dle kterého vynesení řídila by se právnická fakulta, kdyby učitel střední školy dal se zapsati na fakultu právnickou, chtěje na př. jako historik poslouchati přednášky z rakouských dějin a pod., klassický filolog z římského práva atd.?

O velikonocích rozjelo se studentstvo universitní do svých domovů, kde na předvelikonoční nepokoje nebo pohnutky k nim pozapomnělo. Alespoň české studentstvo pražské pracuje nyní pod vůdcovstvím professora J. Jarníka, známého přítele studující mládeže o založení „Studentského svazu". Mají v něm býti sloučeny k společné prácí všecky strany českého studentstva, jichž jest — ne-li víc — zrovna tolik jako stran politických. Uskuteční-li se tento plán, o čemž vyslovují se některé pochybnosti, pak bude naše studentstvo vzorem všem stranám politicko socialním v českém národě. Ovšem nesmí „Svaz" pouze býti založen, musí skutečně dle svého programu svorně pracovati, aby nestal se „Národní radou" mladší generace! Z „Národních rad," české ani moravské příklad bráti si nesmí.

Pronásledování slovanských studentů ve Vídni neustává. Kdežto v nedávných pražských bouřích snažil se mírniti rektor Dr. Strouhal a jiní professoři vznětlivou mysl akademické mládeže, rektoři německé university pražské i vídeňské a brněnské techniky přilévali svými řečmi a svým jednáním oleje do ohně. Na vídeňské technice vyloučeni byli tři předsedové slovanských sdružení za to, že protestovali proti nařízení rektora Neuwirtha, kterým se zapovídá vyvěšovati v aule neněmecké vyhlášky spolků studentských. Proti slovanskému studentstvu namířen též výnos rektora vídeňské university Dra. Eschericha, dle něhož povoluje se jen těm spolkům studentským nositi barevné odznaky, kteří jich užívali již před koncem zimního semestru 1903/4, t. j. studentstvu německému. Relegací a jinými přísnými tresty se vyhrožuje těm, kdož by proti tomu jednali. A to vše děje se, aby zachován byl německý ráz města Vídně, která z téhož důvodu houževnatě odpírá vídeňským Čechům obecné školy.

Protest proti tomuto nespravedlivému jednání měl býti konečně vyřízen koncem měsíce dubna před říšským soudem. Avšak líčení na drahnou dobu opět odloženo. Vysvětluje se to tím, že stížnost podána jak k říšskému tak ke správnímu soudu. Ježto správní soud prohlásil se nekompetentním v té věci, ohlásilo ministerstvo kultu a vyučování dle zákona o kompetentních konfliktech mezi oběma jmenovanými soudy tento kompetenční spor nejvyššímu soudu, jenž ve smyslu platného zákona říšského z r. 1875 sestaví příslušný senát. Tím se věc protáhne snad až do podzimu.

Nedávno přednášel soukromý docent Dr. Jasnopolský na universitě v Charkově o Japonsku a při tom se vyslovil, že Japonsko potřebuje Mandžurska pro odbyt svých výrobků, Rusko pak nikoliv a že se

tudíž nepotřebovalo do mandžurského dobrodružství vrhat. Rovněž bude prý míti válka jen tenkráte dobré následky, povede-li k vnitřním opravám. Většině studentstva se přednáška jeho líbila, ale následkem denunciace byl Jasnopolský odstraněn. Z toho vznikly výtržnosti na universitě i na technice, jež nabyly konečně rázu politického a takových rozměrů, že všechny vyšší školy v Charkově zavřeny a mnoho studentstva zatčeno.

Jiný smutný obrázek zaznamenáváme z university moskevské. Professor této university Michal Ivanov stal se neoblibeným u studentstva pro své opětované projevy proti nihilismu a pro vzniklé podezření, že byl původcem nedávného zatýkání studenstva. Jednoho dne nyní nalezl ve své ložnici dynamitovou patronu a výhružný list, dle něhož jej revoluční komité odsuzuje k smrti.

Studentská sebevražedná nemoc rozmnožena byla u nás opět o jeden případ, který však nehodil se do krámu zapřisáhlým odpůrcům professorů a katechetů. Střelil se v Praze oktaván, jemuž nezámožný otec v dopise činil výčitky, že jejich těžce vydělané peníze mrhá a udržuje milostný poměr se židovkou. Nebýti toho dopisu, svedlo by se to zas na maturitu; ale nešlo to.

Že společenské poměry a nezdravá žurnalistika neblaze na studentstvo působí, patrno i ze studentských stávek. Když před několika roky, tuším, četli jsme o stávce gymnasistů italských, znělo to jako pohádka. Ale vyskytla se již i u nás. Na podzim minulého roku ze 24 septimánů německého státního gymnasia v Olomouci přišel do školy jediný, ostatní — stávkovali proti učiteli mathematiky. Odnesli to karcerem a snížením známky z mravů. Ve větším rozměru a s horšími následky zahájili stávku rusínští gymnasisté ve Lvově, kteří přestali choditi do školy proto, že jeden spolužák nehledíc k jejich přímluvám z ústavu byl vyloučen. Když třídy III.—VII. byly uzavřeny, konali schůzi a usnesli se, že při novém zápisu, bude-li vypsán, přihlásí se nejprve vyloučený. Bude-li odmítnut, že setrvají ve stávce. Co při tom dělala moc rodičů, měli-li studenti „stávkový fond“ a „stávkokazy“, dosud jsme se nedočetli.

Aby studentstvo neupadalo víc a více v chorobu duševní, nýbrž ozdravělo z nich, věnuje vyučovací správa — zcela dle hesla „mens sana in corpore sano“ — bedlivou pozornost zdravotnictví na školách. V únoru t. r. vydáno ministerské vynesení, jímž činí se rozličná opatření a doporučení v příčině pěstování tělocviku na středních školách. Otázku školních lékařů začala řešiti zemská vláda bukovinská, která jmenovala Dra. Michaela Lewickiho prozatím na zkoušku lékařem středních škol v Černovicích. Povinností jeho jest zkoumati hygienický stav školní budovy, učíren a nábytku, zkoumati různé zdravotní vady studentstva a dávati jim vhodné pokyny, činiti opatření v nemocech nakažlivých. Funkce jeho, vzhledem k žactvu jest bezplatná, a zemská vláda hodlá ve směru tomto, osvědčí-li se, pokračovati.

Horlivý pěstitel oční hygieny Dr. Herm. Cohn. vydal knihu „Wie sollen Bücher und Zeitungen gedruckt werden?" Ze stanoviska zdravotnického žádá, aby školní knihy tištěny byly takovým druhem písma, jehož *n* jest alespoň 1·5 mm. vysoké, ve slabikáři 4 mm., a délka řádku nemá býti větší než 9—10 cm. Rozměry tyto mají býti podmínkou při schvalování učebnic.

V poslední době jednalo se o to, aby nižší střední i vyšší školy hospodářské byly přístupny dívkám. Avšak ministerstvo orby nesvolilo k tomu požadavku, poukazujíc na to, že nelze, aby oboje pohlaví v téže škole se vzdělávala. Kde je toho potřebí, lze ad hoc zakládati zvláštní kursy hospodyňské beze vší závady.

Čtvrtá třída měšťanské školy otevřena bude počátkem školního roku 1904/5 v Přerově, kde městská rada povolila veškeren náklad s tím spojený.

Moravští zástupci učitelstva v okresních školních radách konali o velikonocích sjezd v Brně, v němž mimo jiné domáhají se dvou zástupců učitelstva v okresní školní radě a ředitele měšťanské školy v okresu jakožto třetího a navrhují stupnici, dle níž pro postup rozhodovati má nejdelší služba, v 2. řádě teprve působení na škole, 3. lepší kvalifikace, 4. fysické stáří; teprve za těchto stejných poměrů vzdělavací působení mimo školu, poměry majetkové, návrh místní školní rady a poměry rodinné.

Oslavy J. A. Komenského konány hlavně se strany učitelstva v rozsáhlých rozměrech a mají budoucně každoročně kolem 28. března býti konány. Žádný upřímný Čech a přítel školství nebude proti oslavě znamenitého našeho pedagoga a učitele národů, tolik jen si přejeme, aby vychovávací snahy Komenského byly dle spisů jeho pravdivě vylíčeny, a ve škole prakticky také prováděny.

Ženské studium. Francouzský časopis La Revue poptával se universit rozličných zemí, jakých zkušeností se došlo u studia ženského jak ve příčině zkoušek, tak ve příčině pozdějšího působení v praktickém životě. Tyto otázky zodpověděny byly rektory universit ve Vídni, v Pešti, Mnichově, Berlíně, Kodani, Göttinkách, Lutychu, Římě, Petrohradě, Oxfordě, Cambridge, v Upsale a j., jakož i professory různých fakult v Paříži a Curychu; jejich vyjádření vyznívají většinou v jedno, ježto všickni professoři kladou na to důraz, že dobře působí na studenty přítomnost druhého pohlaví v posluchačstvu. Nepřístojnosti až dosud nebylo žádné. Pokud se týče vědecké práce, uznávají všechny autority horlivost studentek. A není-li výsledek zcela tak příznivý jak u studentů, toho příčinou nedostatečná průprava školní. Zkoušky podstupují studentky zcela jako studenti — ženy jako muži; vědí více, ale nemají tak samostatného úsudku a hlubokého pojetí předmětu. Celkem přidržují se dobré cesty střední. Nejvíce úspěchu jeví se u žen v oboru učitelském a lékařském.

V Berlíně a v jiných místech průmyslových jsou referendary — nejnižšími úředníky soudními — a assessory nyní i damy. Císař zmocnil prý ministra obchodu, aby nahradil dosavadní pojmenování

úřední „aspirant živnostenské dohlídky“ a „assistent živnostenské dohlídky“ Gewerbeinspektions-Aspirant, Gewerbeinspektions-Assistent atd.) tituly „živnostenský referendar“ a „živnostenský assessor“. V novém přehledé policejního presidenta o stavu osob živnostenské dohlídky v Berlíně uvedeny nyní také tři damy jako assistenti nebo aspiranti, které staly se nyní živnostenskými assessory či assessorkami. Ordinují pro dělnice. Seznam policejního presidenta nešetří dosud nového titulu.

Při promočním aktu v Německu musí se přihlížeti nyní náležité také k damám. Proti „viri humanissimi et doctissimi“ musí býti budoucně na doktorských diplomech „virgines humanissimae et doctissimae“; děkan fakulty, který nedávno předříkával přísahu promoční v dosavadním rodě mužském, musí zaměniti slova „fidelem futurum“ ve slovo „futuram“ a vůbec všechna „um“ v „am“ proměniti. Utrhační jazykové mluví docela o záměně předložky „secundum“ v „secundam“...

K otázce o slovinské universitě. Požadavek Slovinců, míti vlastní universitu, nedochází dosti podpory se strany obyvatelstva charvatského. Právem poukazuje se k tomu, že zřídí-li se druhá vysoká škola jihoslovanská, síly se roztříští a stávající universita v Záhřebě se poškodí. Ve svém boji za národní samostatnost a jednotu nechť učiní Jihoslované prvým bodem svého programmu požadavek, aby absolvovaná studia v Záhřebě byla uznávána v Cislajtanii. Takovým důvodům Slovinci neměli by se zpěčovati, neboť především jest pečovati o to, aby stávající vysoké školy byly zabezpečeny a úplně vystrojeny — vším opatřeny — nežli na to pomýšleti, aby pro rozličné národnosti vyvolávala se vysoká škola vlastní.

Posluchači obou českých vysokých škol pražských budou nositi úředně schválené odznaky, a to černé, sametové barety. Posluchači universitní budou nositi barety se stuhou barvy modré, posluchači vysoké školy technické barety se stuhou barvy zelené.

Vojenství.

Nizozemsko prozkoumavši důkladně rychlopalná děla různých soustav, odhodlalo se v lednu 1904 vyzbrojiti své veškeré dělostřelectvo rychlopalnými děly s pohyblivými hlavněmi soustavy Kruppovy.

Anglie věnuje velkou pozornost podmořským člunům, u „Vickers, Sons & Maxim“ se jich již několik dohotovilo. Deset jiných bude záhy doděláno. Roku 1904 přijdou tři do služby. Roku 1994/5 opustí 11 podmořských člunů loděnice a letos půjde ještě 10 člunů na loděnice.

Rusko zavedlo roku 1901 na dobro polní kuchyně soustavy Brunovy a r. 1903 byly tyto polní kuchyně zlepšeny tím, že jim ubráno váhy. Jak píše Russkij Invalid, velmi se osvědčují. Každá setnina, škadrona a baterie má po polní kuchyni. Váha kuchyně jest:

při pěchotě a dělostřelectvu 1410 kg., při jízdě 990 kg. Model jest však stejný. Kotle jsou o dvojích stěnách, vnitřních měděných, pocínovaných a zevních železných. Železné stěny jsou uvnitř asbestem vyloženy, aby se železo příliš nerozžhavilo a pak aby potom měď opět tak záhy nevystydla. Poklice jsou tak zařízeny, že i za jízdy vyšplíchání není možno a že jest možno obsahem kotlu zamíchati aniž by se poklice odklopily. Na voze umístěny krom kotlu potraviny, přísady a náčiní, v zadu dříví. Vaření pokrmů trvá asi 2½ hodiny, k čemu se zpotřebuje 32 kg. dříví. Vyzkoušelo se, že uvařené pokrmy zůstaly 8 až 10 hodin horky.

Francie. Zástupy kolojezdců mají ve Francii mnoho přívrženců vojenských i nevojenských. Před několika lety byly již šesté setniny mysliveckých praporů v Sedan, Reims, St. Mihiel a Lunéville nahraženy setninami kolojezdců r. 1903. pak byla také šestá setnina mysliveckého praporu v St. Nicolas du Part nahražena sestninami kolojezdců. Čím dále důrazněji se ozývají hlasy, přejíce si, by bylo vojsko na kolech rozmnoženo, ano dokonce aby byly všechny myslivecké prapory přetvořeny na prapory kolojezdců. Nejvíce se pro provedení této myšlenky zasazuje major Gérard původce francouzských zástupců kolojezdců.

Nyní právě se proslýchá, že ministerstvo se rozhodlo, letos učiniti pokusy s celými prapory kolojezdců. Za tím účelem mají býti setniny kolojezdců spojeny do jednoho svazku. Dlužno podotknouti, že kola ve francouzské armádě užívaná se dají snadně složiti a nositi na zádech a že tedy tímto způsobem se mohou střelci pohybovati i mimo cesty.

Amerika. Internationale Revue über die gesammten Armeen und Flotten právě uveřejnila výtah ze zprávy generalního inspektora vojsk amerických, dle níž se sběhlictví v americké armádě velmi vzmáhá, jak viděti z těchto čislic:

rok	průměrný počet vojska	počet sběhů	procento vojska
1901 . . .	71.006	3110	4·3
1902 . . .	79.086	4677	5·9

Při 19 setninách bylo průměrně po 19 sbězích. Co příčina toho zjevu se udává nedostatek zábav v mnohých posádkách a že před nějakým časem byly zrušeny vojenské kantiny.

Japonsko. V Jokosuka stavějí Japonci velký počet torpedoborců, pak torpedové lodice a malé rychlé křižníky. K obrněncům v Anglii objednaným, přiobjednali jich ještě několik.

Rusko-japonská válka. Od 24. března sběhlo se pokud známo asi toto: Obě armady se sesilovaly a stále sesilují. Japonci se soustřeďují u Anču a Čenču a zřizují si základnu pro postup. Jejich přední voje jsou nedaleko Jalu.

Rusové shromáždily již velkou armadu u Liaujanu, kde má Kuropatkin hlavní stan. Nučvan se pilně vyzbrojuje děly.

Mezi kozáky jichž leží mnoho na severním břehu řeky Jalu a předními voji japonskými došlo k několika šrůtkám. Kozáci konají službu výzvědnou, a tu se bez boje neobejdou. Tak na příklad 38. března útočili 2 setniny kozáků na Čenču, chtíce zjistiti silu

japonského vojska v tom městě; stříleli s kopce asi 600 kroku od kraje města vzdáleného na Japonce a pak postupovali ještě blíže. Když však Japonci obdrželi posily, kozáci ucouvli zcela pravidelně, odnášejíce si své raněné. Rusové měli prý 3 mrtvé, 5 důstojníků a 12 kozáků raněno; na japonské straně bylo 7 mrtvých, 2 důstojníci a 12 mužů raněno.

Takové šrůtky mají ovšem málo významu. K větším podnikům na souši posud nedošlo a sotva tak záhy dojde.

Japonci již pro nepřízeň ročního období, třeba také pro pomalý postup jich mobilisace nemohli první dobu války využitkovati, by slabé ruské vojsko přepadli, jsou si dobře vědomi, jakého mají nepřítele, a co by porážka jich znamenala a že jest jim zapotřebí se neukvapovati. Ani Rusové se neukvapí a činí přípravy velkých rozměrů. Možná snad, že po té stránce bylo dobře, když z počátku neměli aspoň na moři úspěchů, které by je byly snad svádély, by nepřítele podceňovali. Proslýchá se, že Rusové mobilisují 10. armadní sbor (vojenský okres kievský) a 17. armadní sbor (vojenský okres moskevský), z nichž jest po brigádě v obvodu válečném; na Kavkaze pak sestavují brigádu kozáků o 12 setninách. Záloha veškerého námořnictva povolána a všude se pracuje k tomu, aby byly vyplněny mezery povstalé tím, že sestavené zástupky byly odeslány na východ. V Kronštatě se horečně pracuje, aby již mohli loďstvo baltické odeslati. To všecko důkazem, že Rusko chce netoliko poraziti nepřítele, nýbrž býti i připraveno uhájiti se těch, již by mu pak třeba chtěli zabrániti, aby porážku Japonců důkladně vykořistilo.

Makarov ujav se velení nad eskadrou portarthurskou, dodal svému námořnictvu větší čilosti a výbojnosti. Zůstal stále pohotově na rejdě, bedlivě střežil čilský průplav, aby snad Japonci nedopravili vojska do Nučvanu, a činil výpady na slabá oddělení japonská.

Togo pak věda, že přímý útok na Port Arthur se mu nepodaří a obávaje se ruských min podmořských, uspokojil se tím, že střílel do přístavu, vyčkávaje, až by mohl využitkovati Makarovu výbojnost, aby ho zničil.

K tomu se mu hodily ranní mlhy. Dovedl slabým oddělením Makarova na širé moře vylákati a zničiti ho pak jádrem své eskardy. V noci ze dne 12. na 13. března poslal Makarov po torpédoborci na jih a na východ (Strašný). Togo pak k ránu odeslal k Port Arthuru divisi lehkých křižníkův a torpedoborců. Ráno 13. března za husté mlhy narazil Strašný na divisi japonských torpedoborců, nastal boj a Strašný se potopil. Pět ruských torpedoborcův a křižník Bojan sice vyrazilo, Strašného však již nezachránili. Japonci zvolna couťali. Nyní vyrazil Makarov s obrněnci Poltava, Pobéda, Petropavlovsk a s křižníky Novik, Askold a Diana, zanechávaje v přístavu Sevastopol a Perěsvet.

Na Petropavlovsku vztyčena admiralská vlajka. Japonci (divise lehkých křižníkův a torpedoborci) couťali pozvolna, oznamujíce Togovi telegrafem bez drátu zdar svého podniku. Než však mohl Togo na

Rusy útočiti, mlha se roztrhla. Makarov ihned obrátil a tu — stalo se to hrozné neštěstí. Petropavlovsk narazil na jakous minu, jež vybuchla asi pod středem lodi, k tomu výbuchu se přidružil výbuch střeliva nebo parního kotle na lodi, a za 2 minuty Petropavlovsk byl potopen. Z posádky 600 mužů zachránil se toliko velkokníže Cyrill, 2 důstojníci a 47 námořníků. Také Poběda narazila na minu, nebyla však tak nebezpečně porouchána a zachránila se s ostatními loďmi do přístavu.

Japonci ovšem nyní prohlašují, že Togo za mlhy v noci ze dne 12. na 13. března dal klásti miny a že Petropavlovsk narazil tudíž na Japonskou minu, nezdá se však, že by to bylo pravda. Také zpráva, že podmořská loď byla původcem výbuchu, nemůže býti pravdivá, nemajíť Japonci podmořských člunů.

. Největší ztráta, již Rusové utrpěli, jest však ta, že Makarov sám padl za obět. Makarov byl ne-li nejlepší, tož zajisté z nejlepších námořních důstojníků ruských. Dlužno vyčkati, jaké následky tato ztráta bude míti. Dosavadní ztráty Rusů jsou tyto: 9. února obrněnec Cesarevič (12.900 tun, stavěn 1900), obrněnec Retvizan (12.900 t., 1900), křižník Varjag (6500 t., 1899), dělová loď Korejec (1270 t., 1886), 11. února minonoska a výpomocný křižník Jenisej (3000 t., 1899), 13. února křižník Bojarin (3200 t., 1901), 24. února torpedoborec Vnušitelný (312 tun, 1900), 10. března torpedoborec Stregušči (240 tun, 1902), 13. dubna obrněnec Petropavlovsk (11.300 t., 1894), obrněnec Poběda (12.700 t., 1900), torpedoborec Strašný (240 t., 1902), to je třetina celé eskadry. Tuze poškozen a opět opraven byl velký křižník Pallada. Málo poškozeny a opět opraveny byly velké křižníky Askold a Diana, obrněnec Poltava a malý křižník Norik. Cesarevič a Retvizan sotva budou tak záhy opraveny. Součástě k jich opravě jest dovážeti z Petrohradu, což bude trvati asi do června neb července. Zatím Rusové děla z těchto lodí užívají u baterií, jež ovládají záliv Golubina.

Jaké měli ztráty Japonci, nesnadno vypátrati. Úskostně se to tají. Uvedené ztráty ruské dokazují, jak neprospěšná jest ve válce každá polovičatost a může se dáti za pravdu těm, již tvrdí, že velká bitva na širém moři by si byla větších obětí na Rusích také nevyžádala, že však mohli Rusové aspoň japonskému loďstvu více uškoditi.

Japonci doposud podali po každé stránce důkazy své zdatnosti. Jsou velice čilí a všechny moderní vymoženosti a názory ve válčení prakticky provádějí. Tak užívají před Port Arthurem velice moderního způsobu střílení na lodi v přístavu přes hory. Lodi, které střílejí, nevidí terče. Za to je vidí jiné lodi, ležící mimo dostřel před přístavem, jež řídí palbu střílejících lodí, podávajíce jim telegrafem bez drátu zprávy o úspěchu palby. K vypočítání vzdálenosti pro tento způsob vynalezl Angličan Kelevay přístroj, jež nazývá telemeter a jehož, jak anglické časopisy tvrdí, Japonci užívají. — Censuru novinářských zpráv provádějí do krajnosti, roztrušují nesprávné zprávy atd. Bude-li jich pozemní armada také tak čilá, tož Rusové budou míti co louskati.

Směs.

Lionardo da Vinci jako badatel a filosof. V krakovské „Nové Reformě“ přináší polský historik a kritik prof. Maurycy Straszewski pěknou vzpomínku na slavného tvůrce „Poslední Večeře Páně“ z italského cinquecenta — Lionarda da Vinci. Poučná a výstražná pro dnešní vědce, pro obhájce starých theorií i potěšlivá pro ty, kdož nové cesty prorážejí za hluku, ústrkův a kaceřování — zůstává přec jen anekdotou historickou. Nechceme jí applikovat na nic a na nikoho, neboť historie se neopakuje! — Prof. Straszewski vypráví: Z jara roku 1498 slavila se v Miláně na dvoře Ludvíka Moro z rodu Sforzů velká slavnost. Moro, jenž chtěl býti mecenášem véd a výtvarných umění, uspořádal s nebývalou nádherou ve skvostném sále Rochetta disputaci učenců — scientifico duello — jak se tehdy ve Vlaších zjevy toho druhu nazývaly. Dostavili se skoro všichni děkani, doktoři a magistři university pavijské, zasedli v togách s birety na hlavách; schůze zahájena nadšenou řečí, již na počest knížete promluvil jeden z rektorův, přirovnávaje ho k Periklovi, Augustovi, Trajanovi, Titovi atd., potom začala rozprava o připravených thematech. Tak na př. z mediciny rozbírána otázka: stalo-li se uzdravení zraku Tobiášova žlučí ryby způsobem přirozeným či nadpřirozeným, a dále: je-li žena vskutku nedokonalým dílem přírody? Za chvíli opět mudrovali nad otázkou, zda „materia prima“ je mnohotvárná či jednotvárná? Jest-li podstatou či případkem? Rozmluvy byly živé a ohnivé, doktoři gestikulovali, rozhorlení skákali si do řeči, a celý dvůr v čele s knížetem naslouchal v nadšení, ač z toho všeho málo čemu rozuměl. Dámy se vrtěly, šeptaly mezi sebou, po straně na sebe pokukujíce; jedna z nich obrátila se k svému sousedu a oslovila ho: „A co ty mistře, nepovíš nám ničeho, proč se nesúčastníš rozprav? Proč zatvrzele mlčíš?“ Oslovený byl muž asi 45letý, pěkné, podlouhé tváře, rysů zvláště pravidelných, typu toskanského, nad řeckým nosem neslo se vysoké čelo, hlavu zdobily dlouhé plavé vlasy, brada pěkná, zadumané oči patřily kdes do dálky, a na tenkých rtech hrál ironický úsměv.

Uslyšev, že je osloven, probral se z dumy a počal se vymlouvati, že tomu všemu nerozumí, a rozmluvy ty že jsou pro něho příliš učené, on že řečníkem není; ale konečně, když sám kníže, aby dámě pomohl, počal naléhati, vystoupil na katedru a počal mluviti o — mušlích.

Vypravoval, kterak na svých cestách viděl v jeskyních na vysokých horách skamenělá mořská zvířata, na kamenech výtisky mořských rostlin, a to v místech od moře daleko vzdálených. Tam tedy, kde dnes je led a hory, šumělo kdysi moře. „Jsem přesvědčen — pravil — že bádání skamenělých rostlin a zvířat bude podnětem k vytvoření úplné nové vědy o zemi, a to jak o její minulosti, tak i osudech budoucích.“ — Když řečník skončil, zavládlo v sále úplné ticho, neozvalo se ani jediné slovo pochvaly, jednoduše mu nikdo nerozuměl. Děkan z university pavijské obrátil se k svému sousedu a tázal se ho, kdo je to, že takové hlouposti vykládá, a ten odvětil: Lionardo da Vinci. „A odkud přišel ten doktor či magister?“ „Ale to není žádný doktor — to je malíř, co maluje v Miláně „Večeři

Páně‘“ — ozval se kdosi. Na to učený děkan přikývl a řekl: „No, že tak, pak se tomu všemu, co zde povídal, nedivím; neboť je těžko žádat, aby malíř rozuměl pravé vědě.“

Nad vývody Lionardiho rozpředla se živá debata. Učení theologové počali dávati různé námitky, jež Lionardo srdnatě vyvracel. Nemohouce ho tedy přemoci, nazvali ho kacířem a bezbožníkem. Tu Lionardo ihned umlkl a kníže, by nemilou náladu rozehnal, zval učený areopag k večeři.

Tak skončil se tehdy vědecký zápas na dvoře Ludvíka Moro, jehož hrdinou byl malíř žijící v Milaně ve službě knížete, a professorovi z Pavie neznámý Lionardo da Vinci. Od té doby už uplynuly čtyři věky. Co značí pro nás oni učení doktoři? Už zašli v zapomnění. Za to jméno jejich protivníka, ač nebyl doktor a magister ani bakalář, září jako hvězda prvé velikosti. To oč oni se tehdy s takovou vervou hádali, dnes nikoho nezajímá, ale myšlenky, jež tehdy pronesl neznámý malíř, staly se opravdu vědou, a to vědou, jež zasáhla dosud nejplodněji a nejpřekotněji do našich názorův o světě a o životě na něm.

Ročník XXI. Číslo 6.

HLÍDKA.

Základní názory křesťanského středověku.

Prof. Dr. Jos. Samsour.

Správné základy pro náležité posouzení církevně-politických poměrů středověkých nemohou býti získány cestou aprioristické definice,[1]) nýbrž jen důkladnou znalostí těchto poměrů, právních názorův a mravů, postavení a potřeb tehdejší společnosti; při tom musí býti brán ovšem také patřičný zřetel na rozvoj doby předchozí. Jen tak lze nabýti správného porozumění onoho vysokého vlivu, jejž papežové a koncily nad panovníky a státy po celá století způsobem naší době téměř nepochopitelným vykonávali. Že na pouhou usurpaci[2]) pomýšleti nelze, rozumí se samo sebou; byli to jiní činitelé, kteří nám vysvětlují přirozeně vznik a zachování postavení tak vynikajícího autorit církevních, zvláště máme-li též na zřeteli, že doba vlády jednotlivých papežů zřídka byla dlouhá, jejich stát vždy malý a proto také málo fysických prostředků skýtati mohl.[3]) V následujícím pojednání pokusíme se v krátkosti naznačiti faktory, které nám s dostatek záhadu onu objasňují a vysvětlují.

[1]) *Ehrhard*, Der Katholizismus und das zwanzigste Jahrhundert. Stuttgart und Wien 1902, str. 21.

[2]) V té příčině velmi případně praví *Haller:* »Die ganze Papstgeschichte des Mittelalters ist ein unverständliches Phänomen, wenn man nicht im Auge behält, daß die Päpste, auch wo sie sich die weitgehendsten, vor dem Forum historischer Kritik anfechtbarsten Rechte beilegten, doch nur das aussprachen, was zum mindesten ein großer Teil ihrer Zeitgenossen schon glaubte.« Papsttum und Kirchenreform. Berlin 1902 I. Bd. str. 40.)

[3]) *Hergenröther*, Katholische Kirche und christlicher Staat in ihrer geschichtlichen Entwickelung. Freiburg 1872, str. 1.

Když křesťanství v život vstoupilo, obsahovala říše římská celý civilisovaný svět. a na tento vztahovala se především missionářská činnost Církve. V říši této světové vládla jednotná kultura, vzniklá snoubením se ducha latinského s řeckým.[1]) Než tato kultura podvrátila a převrátila základy řádu Bohem stanoveného. postavila člověka na místo Boha, tvora na místo Tvůrce, ztratila z očí nejvyšší cíly lidstva a ukázala úplnou neschopnost uvésti ducha lidského z nesmírného zmatku polytheismu, bezbožnosti a nemravnosti zpět na správnou cestu. Pod vlivem hříchu stal se právě svůdný kult krásna prohlubní zkázy. rozvoj právní, zdánlivě nejmocnější a nejvelkolepější, pramenem tyrannie a krutého vyssávání pro převážnou většinu lidstva. Z falešné hyperkultury vyrostlo barbarství, proti němuž všichni vládci a státníci. filosofové a básníci byli bezmocni. Přerušení spojení s dosavadní civilisací stalo se nezbytně nutným; nemělo se však státi násilně. Pokora, chudoba, utrpení měly svět dobýti nauce kříže a obnovu onu přivoditi, na niž všechna pozdější civilisace spočívá.[2]) A skutečně křesťanství. jež přes krutá pronásledování vždy hlubší kořeny jak v provinciích tak i v srdci říše, v Římě, zapouštělo. zlepšilo v celku bez odporu občanský, politický a socialní stav státu římského. Hlásáním křesťanského zákona lásky, příkladem a obětavostí šlechetně smýšlejících křesťanů byla hluboká propast socialní mezi chuďasy a boháči, nízkými a vznešenými vždy víc a více vyplňována. Otroctví, tato otevřená rána na těle státu římského, bylo v praxi a zákonem zmírněno, důstojnosti lidské zjednáno uplatnění, propuštění na svobodu značně usnadněno. Pro osiřelé, nemocné a jiné různé nešťastníky založeny byly jak v Římě tak v jiných velkých městech ponenáhlu ústavy lásky a domy ošetřovací. Kdo byl oloupen a nemohl se sám hájiti. nalezal své přímluvce a obhajce v defensorech církevních. Mnohé krutosti pohanského původu vlivem Církve byly ze zákonodárství státního postupem doby odstraněny. Zákonník Theodosiův ukazuje jasně cestu. kterou se stát veden jsa duchem Církve ubíral. Proti dosavadnímu absolutnímu pojmu moci státní bylo postaveno důstojnější pojetí moci veřejné. Individuelní platnost a cena osoby rostla, a do jednotlivých údů těla státního vstupovalo vždy více osobního hnutí a zdraví. V kruhu rodinném byla přehnaná práva moci otcovské uvedena na míru přirozenou. Pohazování a usmrcování dítek bylo přísně trestáno. Postavení hlavy rodiny k manželce zlepšilo se způsobem, že důstojnost ženy a pravý ráz rodiny uznání nabyly. Zákony

[1]) *Ehrhard*, u. d. str. 22.

[2]) *Baumgartner*, Geschichte der Weltliteratur. 4. Bd. Freiburg 1900. Str. 4 n.

církevních synod a předpisy biskupův a papežů jakož i zákony panovníků byly svatost manželství, výchov dítek, pokoj a mír rodinný, život, obchod obklopeny celou řadou ochranných ustanovení.[1])

Než přes to veřejný život nebyl úplně duchem křesťanským proniknut a ve smyslu křesťanském přetvořen. Staří národové a poměry, v něž se tito vžili, nebyli již ani takovéto úplné proměny schopni; neboť korrupce a z ní plynoucí seslabení mravní síly životní postoupily pod despotickým žezlem římských císařů příliš daleko, než aby se úplná regenerace života veřejného ve smyslu ideje křesťanské byla dala očekávati. Proto dopustila prozřetelnost božská, aby na místo starých, již života sytých národů nastoupili národové noví, nenakažení ještě mravní korrupcí, v lůně kulturních národů v tak hrozném stupni se jevící, aby na nich křesťanství svou obrozující sílu i v oboru života veřejného v plné míře osvědčiti mohlo.[2])

U těchto národů, kteří pád říše západořímské přivodili a na jejich troskách nové říše založili, nešlo o to kulturu snad jen od pohanských živlův očistit, nýbrž vůbec základy kultury položit. Církev musela u nich převzíti úřad učitelky a vychovatelky, aby tyto hrubé, barbarské, ale silné a nezměkčilé hordy proměnila v mravné, vzdělané a zbožné národy.[3]) A Církev skutečně také hned od počátku byla jedinou pevnou skálou ve všeobecném zmatku ničivými vlnami stěhování národů vyvolaném, jediným pramenem vzdělanosti, jedinou protiváhou proti hrubému násilí, jediným pevně vytvořeným organismem v chaosu, do něhož svět pádem císařství západořímského byl stržen. Církev vychováním a vyučováním těchto nových národů položila základy křesťanského středověku a dokázala v něm svou civilisatorskou sílu a schopnost způsobem, který každého nepředpojatého pozorovatele nelíčeným obdivem naplniti musí.[4])

Státy, které na troskách říše západořímské se pozvedly, představovaly vesměs jakousi smíšeninu monarchie dědičné a volební v tom smyslu, že panovník měl býti volen z příslušníkův určité rodiny. V této rodině mohli však voličové svobodně voliti, ježto narození samo o sobě jednotlivému členu neskýtalo plného a nepopíratelného práva na trůn, nýbrž teprve shromáždění voličů. Všichni synové zemřelého krále měli stejné právo na nástupnictví. Nebyla-li, jak se ponejvíce za Merovců a Karlovců stávalo, říše mezi syny královi rozdělena, volivalo shro-

[1]) *Grisar*, Rom bei Ausgang der antiken Welt. Freiburg 1901. I. Bd. Str. 25 n.
[2]) *Stöckl*, Geschichte der Philosophie des Mittelalters. Mainz 1864. I. Bd. Str. 5.
[3]) *Brück*, Lehrbuch der Kirchengeschichte. 8. Aufl. Münster 1903. Str. 240.
[4]) *Stöckl*, op. c. l. c.

máždění oprávněných voličů některého člena panující rodiny za hlavu státu. Tak tomu bylo na př. v Anglii, u Visigothů ve Španělsku, u Frankův. Od těchto dal si Pipin, aby svoji dynastii tím více upevnil, přísahati, že nebudou voliti nikdy krále z krve jiné.[1])

V říších germanských, v nichž cit pro svobodu a práva jednotlivcova byl značnou měrou vyvinut, bylo proto také pokládáno za věc samozřejmou, že národ svému knížeti při volbě jeho jisté podmínky předpisovati a jej za jeho skutky odpovědným činiti může. Za podmínku mlčky stanovenou bylo pokládáno, že král bude řádně jednati, spravedlivě a dobře vládnouti jakož i že nebude své moci k potlačování zneužívati. Absolutní a neomezené moci knížecí středověk neznal; práva lidu byla rovněž tak vysoko ceněna jako práva králova; jako lidu, tak byly i králi jeho povinnosti na pamět uváděny. Reformní synoda Pařížská[2]) z roku 826, jež mimo jiné též dala předpisy pro vládu krále, prohlašuje, že král, nevládne-li zbožně, spravedlivě a milosrdně, nemá býti nazýván králem, nýbrž tyranem. Totéž bylo vysloveno z části doslovně na velké synodě do Cách roku 836 od Ludvíka Zbožného svolané a na synodě Mohučské z roku 888.[3]) Moc panovnická spočívala dle názoru středověkého na smlouvě, třebas ne výslovně, přece mlčky uzavřené mezi panovníkem a jeho poddanými. Poddaní slibovali, že budou vládce poslouchati, tento pak, že bude své panovnické povinnosti náležitě a věrně plniti.[4]) Ano často před povýšením toho neb onoho knížete předcházelo vyjednávání podobné kapitulacím, na něž v pozdějších dobách přísahali císařové římsko-něměčtí. Ještě Gerson v řeči 7. listopadu 1405 konané vystupoval proti bludnému názoru těch, kteří praví, že král nemá žádného závazku k svým poddaným, a prohlásil, že nemá, porušuje-li své povinnosti, za panovníka býti pokládán.[5])

---

[1]) *Hergenröther*, u. d. str. 3.

[2]) Concl. Parisiense 826 c. 1. 2.: Rex a recte agendovo catur. Si enim pie et iuste et misericorditer regit, merito rex appellatur; si his caruerit, non rex sed tyrannus est. Scire etiam debet (sc. rex) quod causa, quam iuxta ministerium sibi commissum administrat, non hominum, sed Dei causa existit, cui pro ministerio, quod suscepit in examinis tremendi die rationem redditurus est.

[3]) *Hefele*, Conciliengeschichte. 4. Bd. Freiburg 1860. Str. 61 n., 87, 527.

[4]) To dosvědčuje na př. přísaha, kterou Karel Lysý svým vasallům v Carisieu složil. (*Pertz*, Monum. Germ. hist. Tom. III. p. 457.) V ní uvádí se mimo jiné: ...et unicuique competentem legem et iustitiam conservabo. Et qui illam necesse habuerit et rationabiliter petierit, rationabilem misericordiam exhibebo, sicut fidelis rex suos fideles per rectum honorare et salvare et unicuique competentem legem et iustitiam in unoquoque ordine et indigentibus et rationabiliter petentibus rationabilem misericordiam debet impendere.

[5]) *Hergenröther*, u. d. str. 5.

Jasného výrazu nabývaly názory tyto při korunovaci královské. Jsouc pokládána za sacramentale,[1] byla korunovace, jejíž idea ze Starého Zákona pochází, konána od biskupů, ponejvíce od nejváženějšího v zemi (metropolity), aniž ovšem mělo jí býti vyjádřeno, že Církev uděluje moc královskou. Nicméně skýtal tento církevní akt, záležející v žehnáních a modlitbách, v mazání olejem, symbolem to milosti a síly boží, léčící všechny křehkosti a rány, jakož i v podání rozličných odznaků na důstojnost královskou se vztahujících, králům náboženského posvěcení. Zároveň však uváděl lidu na mysl velebnost důstojnosti královské, králům pak samým připomínal vznešenost a velikost jejich povinností.[2] Jako na východě, kde císařové od století pátého dávali se korunovat od patriarchů cařihradských, tak bylo i na západě, kde korunovace nejdříve u národů germanských v obyčej vešla a od nich k jiným se rozšířila, s korunovací spojeno vyznání víry a přísežný slib, že král chce spravedlivě vládnouti,[3] Církev chrániti atd.[4] Nezachoval-li král slíbených podmínek, bylo přesvědčením poddaných, že ani oni nemají dalších k němu povinností a závazků.[5] Ježto pak korunovací svazek mezi králem a lidem byl jaksi zpečeťován, bylo přirozeno, jestliže Církev, která onen svazek požehnala, ve sporu o vzájemná práva a povinnosti mezi panovníkem a lidem vzniklém, byla tázána, jak by se spor dal urovnati anebo i bez vyzvání pro nebezpečenství duším hrozící o smír a vyrovnání se přičiňovala.[6]

Z přísahy korunovační vychází však zároveň také na jevo, že král mimo jiné bral na sebe též povinnost, užívati meče světského

---

[1]) V širším slova smyslu nazývána byla korunovace také svátostí (sacramentum). Virtus equidem consecrationis ab huiusmodi violentiis eum utinam temperasset: magna est enim huius efficacia sacramenti. Petr. Bles. Ep. 10.

[2]) *Phillips*, Kirchenrecht. Regensburg 1848. 3. Bd., str. 68.

[3]) *August.*, De civitate Dei l. 5 c. 12. Rex a recte agendo vocatur.

[4]) Za vzor může býti pokládána korunovace krále německého. Arcibiskup mohučský, jemuž jako primasovi Německa příslušelo právo korunovace, tázal se před podáním koruny: Chce Vaše Veličenstvo přidržovat se víry římsko-katolické? Chce Vaše Veličenstvo Církev a její služebníky chrániti? Chce Vaše Veličenstvo říši chrániti..., ochrancem vdov a sirotků býti, papeži náležitou poslušnost prokazovati? Na to potvrzoval král přísahou své připovědné odpovědi. Biskup obrátil se pak k okolostojícím s otázkou: Chcete tomuto knížeti a pánu býti poddáni, věrnost mu zachovávati, jeho moc upevňovati? atd. Jeví se zde skutečně jakýsi druh slavné úmluvy mezi lidem a knížetem. Srv. *Marx*, Lehrbuch der Kirchengeschichte. Trier 1903, str. 292.

[5]) Rex eris, si recte facis, si autem non facis, rex non eris, praví zákonník visigothský. Citov. dle Weißovy Weltgeschichte, III. Bd. Graz 1900, str. 851.

[6]) *Phillips*, u. d. str. 79.

ku cti boží a k ochraně Církve. Ano hájiti náboženství, jež jako dříve již ve státech pohanských[1]) tak i v říších středověkých bylo základem a nutnou oporou společnosti, bylo první a nejdůležitější povinností knížete. Neboť již dle slov Písma sv. jevil se panovník jako zástupce a služebník boží pro lid boží,[2]) zavázán k nejpřísnějšímu počtu;[3]) jeho trůn jen spravedlivost může upevniti.[4]) Podobným způsobem vyslovují se též svatí Otcové a spisovatelé církevní o úkolu křesťanského panovníka.[5]) Učený kancléř university pařížské Gerson tvrdí docela, že bez upřímného smýšlení náboženského nikdo nemůže býti v pravdě nazýván králem, jakož i že pevná důvěra v Boha jest největší chválou, kterou Písmo sv. knížeti vzdává.[6]) Byloť spisovatelům středověkým běžným slovo: „Bohu sloužiti jest vládnouti“,[7]) tak jako i neméně druhé: „Zlý člověk jest otrokem, třebas byl panovníkem, a to otrokem netoliko jednoho člověka, nýbrž tolika pánů, kolik má nepravostí.“[8]) Povinnosti k Bohu a Církvi, v jejichž plnění má kníže býti všem svým poddaným vzorem a příkladem, byly pokládány za jeho první a nejdůležitější.[9]) (P. d.)

---

[1]) *Aristoteles*, Polit. VII. 8: *Πρῶτον ἡ περὶ τὸ θεῖον ἐπιμέλεια.* — *Plutarch* (Adv. Colot. c. 31) jmenuje náboženství poutem každé společnosti a základem zákonodárství: *συνεκτικὸν ἁπάσης οἰκονομίας καὶ νομοθεσίας ἔρεισμα.* — *Valerius Maximus* (L. 1. c. 1. De rel.) praví: Omnia namque post religionem ponenda semper nostra civitas duxit, etiam in quibus summae maiestatis conspici decus voluit.

[2]) 1 Chron. 28, 5; 29, 11, 23; Rom. 13, 4.

[3]) Sap. 6, 2—11.

[4]) Prov. 16, 12; Ps. 71, 2 n.

[5]) *Řehoř Vel.* (L. 2 ep. 11) označuje jako úkol moci světské: Ut qui bona appetunt, adiuventur, ut coelorum regnum largius pateat, ut terrestre regnum coelesti regno famuletur. — *Tomáš Aq.*, De regimine principum (L. 3 c. 3): Finis, ad quem rex principaliter tendere debet in se ipso et in subditis, est aeterna beatitudo. — *Petrus Bles.* (Ep. 112): Recolat rex se non ad oppressionem, sed ad tuitionem Ecclesiae potestatem gladii accepisse.

[6]) *Schwab*, Gerson, str. 411 n.

[7]) *Leo M.*, Deo servire regnare est.

[8]) *August.*, De Civ. Dei. L. IV. c. 3: Bonus, etiamsi serviat, liber est, malus autem, etiamsi regnet, servus est, nec unius hominis, sed quod est gravius, tot dominorum, quot vitiorum.

[9]) *Petr. Bles.* (Ep. 67 p. 211): Rex, cui omne iudicium in populo datum est, quomodo iudicabit populum suum in lege Domini, si legem Domini non cognovit?

Z dob pojosefinských.

M. Pavlík. (Č. d.)

Jest vidět z toho, že jakési nábožensko-národní vědomí seminář olomoucký znal již roku 1828, ba i před rokem 1828. Jinak sotva by si byli i mladí kooperatoři odbírali Časopis.

V Königsbrunnově (Bečákově a Sychrově) Cyrillu a Methodu praví se v dopise o semináři olomouckém: „Nadšenost a horoucí láska k jazyku mateřskému v srdcích vlastimilovných alumnů dávno doutnala, dávno už tito budoucí pracovníci na vinici Páně hluboko cítili, kterak nutná potřeba toho žádá, aby se pravdy nebeské v důstojné a velebné řeči lidu zvěstovaly; avšak láska tato jen tajně v srdcích spočívala, nevycházela veřejně na světlo Boží... Je to upřímná vůle našeho velemilovaného arcipastýře, aby jazyk národní zaujímal důstojné místo v ústavu našem..." (Cyrill a Method 1849.) Bohoslovci olomoučtí dávno tedy cítili potřebu českého jazyka, ba i představení i sám arcibiskup (již arcikníže Rudolf, [Chotek?] a nejvíce Maximilian Somerau-Beck) to uznávali — báli se jen uvědomělého českého vlastenectví, jak lze poznati z dopisu uveřejněného v Č. k. d. 1849. 148: „Bohužel! v semináři holomouckém národnost, vlastenectví dlouho byly zapověděným hostem, a jenom klíční dírou tam tento duch musel hledat příchodu. Kdo chtěl dále, než toliko moravsky kázat (totiž kdo se cítil a nazýval Čechem), hned nazýván ‚ultra Čechem!' a toho se každý citlivý štítil, véda, že tak na škodu a hanu se přezdívá vlastencům." (Č. k. d. 1849, 148.[1]) Z toho asi důvodu nepřál si Somerau-Beck, aby bohoslovci chodili do přednášek Šemberových, což bylo příčinou, že Květy 1841 dostaly z Olomouce dopis: „Bohužel, že bohoslovcům moravským v Olomouci posud žádné příležitosti se nedává, zdokonaliti se v jazyku mnohým mezi nimi nad jiné drahém, všem ale nad jiné potřebném." (Vychodilův Sušil 188.) Somerau-Beck proti vzdělání pouze jazykovému neměl ničeho, an na jeho rozkaz založena „slovanská" knihovna v semináři 1839/40 a ustanoveny přednášky nejen z řeči (jak píše Šmídek Květům 1840. Vychodil l. c. 188), nýbrž i z literatury československé[2]) (Vyňato

[1]) Viz též, co píše J. M. v článku o národnosti (Č k. d. 1848, IV. 81): »Posavád dle principu staré despotické vlády hledělo se na to, aby kněží hlásati se naučili slovo Boží v jazyku národním, jinak ale ve smýšlení svém aby zůstali Němci...«

[2]) Zápisky psány 1851/52, kdy slovo »československý« a »český« i v semináři olomouckém bylo obvyklé.

ze zápisků slovanské knihovny olomoucké, Urbanova studie.) V zápiscích dále se praví: „Uznávaje totiž sám (náš stařičký arcipastýř nevyhnutedlnou pro každého kněze vlasti naší potřebu dokonalé známosti jazyka národního, ustanovil, aby v alumnatě Holomouckým jazyk českoslovanský bohoslovcům německého jazyka veřejně se přednášel. Přednášky tyto vůlí páně arcibiskupovou v ten způsob byly uspořádány, že posluchačům bohosloví prvních třech roků mluvnici přednášel druhý pán představený (Fr. Dvořák). Zkouškám na sklonku druhého běhu předsevzatým v. p. první představený (J. Hampl) přítomen býval. Ostatní páni alumnové nezůstali při tom lhostejní a nečinní. Držíce vespolek (totiž po roku 1839/40) různé časopisy a jiné povzbuzující a vzdělávající listy, jako na př. Květy, Včelu, Pražské Noviny atd. u vzájemném vzdělávání se podporovali... Vše až dotud psané, nevyjmouc i zkoušky v českém jazyku s Němci v tomto času předsevzaté a ustanovené sáhá od roku 1839/40—1842/43.“

Knihovna česká na podnět arcibiskupa založena sice 1839/40, ale bohoslovci čeští v Olomouci měli českou knihovnu již několik let před tím; knihovnu tu sami si zřídili (asi někteří zasvěcenci — možná též bez vědomí představených). Svědčí o tom list Galášův z roku 1835, jenž zní:

V Hranicích dne... Aprila 1835.

Vysoce učený a dvojctihodný pane!

Těší mne velice, že můj dáreček Jejich Pánům Spolualumnům k nějaké radosti posloužil... já skutečně kýžím, abych do jejich české knihovny nějaký spisek poslati mohl, jenžto by v srdci mojich milých krajanů takovou lásku, jakouž Římané v zlatém věku jazyka svého hořely, k našemu mateřskému zanítiti mohl. Oni ctili jazyk helenský, vážili si ho velice, ne však na útržku jazyka latinského, jak se to u nás s německým naopak děje. Oni jazyk helenský nejinak ctili a k němu počestně se chovali jak moudří a mravní lidé obvčej mívají k cizím krasotkám se chovati, kterým všechněm slušnou uctivost bez ujmy rodičné lásky k své vlastní máti prokazují. Oni v prvních spisech zavdy propovědi řeckých mudrců uváděli, však nikde, mým povědomím, že by rozený Říman nějakou řeckou knihu byl vydal. O jak pravdivě Herder ve svých mudrckých pochopích (?) jednaje o národu slovanském zaznamenal, že se na něm velmi nevděčně prohřešili... a zdaž propověď... učeného Němce na nás nevpadá, kterouž na své nevděčné krajany vynesl, řkoucí, že ten, jenž svou národní řeč

shrdá a ji zlehčuje, téhož samého hříchu proti své mateřské řeči se dopouští, kteréhož se Cham proti otci svému dopustil? My můžeme sice jazyk německý ctíti a chváliti, ano i jím psáti, svého ale vlasteneckého nemáme tupiti, nýbrž jej vděčně jako mateřský milovati a o jeho větší vzdělanost pečovati. Přítomně odesýlám Jim opět pro jejich Moravskou knihovnu několik spisů. Vystonu-li, pokud živ budu, něco víc s radostí jim odešlu. Bůh Jim rač stálého a dobrého zdraví popřáti. Jak ze srdce kýží jejich starý přítel

Josef Gallaš.[1])

Z toho všeho patrno, že olomoučtí bohoslovci již roku 1835, ne-li ještě spíše, měli českou knihovnu, že Č. k. d. odbírali již 1828, a že tedy národní vědomí měli (jak dalece, nelze dosud říci.[2]) Nedostávalo se jim jen takých professorů, jakým byl Sušil v Brně, kteří by si byli vychovali z nich podobnou družinu, jako byla „družina Sušilova".

O dalším vývoji národní myšlenky v semináři olomouckém nemohu se v této studii rozepisovati. Chtěl jsem jenom ukázati, že důležitost národního jazyka pro činnost kněžskou chápána nejen v Praze, v Brně, v Král. Hradci, ale i v Olomouci — a myslím, že ve všech alumnatech. Byl to všeobecný proud, kterého jednotlivec, třebas vlivuplný jinak, nemohl zastaviti.

Je to znamením, že úřad kněžský chápán lépe a plněji, a že toužilo se po intensivnější práci náboženské mezi lidem, že vědomí náboženské a dále církevní rostlo.[3])

Úsilí náboženské, ba specielně katolické zračí se i ve snaze zavésti v bohoslužbu pokud možno národní jazyk. Nebyl ten požadavek vyslovován snad z národních nebo politických důvodův, ale z upřímné touhy prospěti Církvi a upevniti opravdovou nábožnost v lidu. Již otázka kancionálu odpovídá této snaze: kancionál měl vytlačiti latinské

[1]) Dle rkp. Urbanovy studie.

[2]) Čtenářové mi nezazlí, že jsem se o olomouckém semináři zvláště rozepsal. Učinil jsem to jen proto, že jsou to neznámé věci, které snad každého budou zajímat a které opraví některé mylné názory. *Dr. Vychodil* píše (Sušil, 59 : »Smíme-li z maličkostí souditi, není zajisté bez významu, že roku 1837 měl Č. k. d. v brněnském semináři přes 30 odběratelů, v olomouckém, pokud jsem shledal, žádného. Dle Hlídky 1904, str. 327 byli tam roku 1828 čtyři.

[3]) *Sláma* píše: »Víc (než skoupých kněží) je těch, ježto podnes k našemu jazyku chladnou, ba nepřátelskou mysl chovají, a tím samým, majíce osady české na správě, také svého povolání nehodni a církve svaté špatní i chatrní služebníci jsou. Pohrdajíce jazykem své osady, jakž mohou nepohrdati osadou samou? A pakli tou pohrdají, kterak se ještě dobrými pastýři nazvou? Kterak jí hojnou a dobrou pastvu podají?« (Č. k. d. 1835, 111.)

figurálky z našich, zvláště venkovských chrámů. Lid ať zpívá všecko, i Pange lingua i Te Deum česky. (Wotýpkův, již uvedený článek Č. k. d. 1829, 423.[1])

Hnojek ve článku „O latinské řeči při službách Božích v západních krajinách katolické církve“ zastává se sice latinské řeči pro mnohé ještě výhody, ale uznává význam národního jazyka. Kdyby prý nyní v některé krajině se teprve zaváděla veřejná bohoslužba, pak „nesoudil by zajisté nikdo zdravého rozumu, aby se při takové úctě Boží užívalo řeči v této krajině naprosto neznámé.“ Řeč bohoslužebná by se musela (v tom případě) říditi podle věřícího lidu. Církev zavedla prý před dávnými časy latinskou řeč právem, poněvadž latinská řeč tenkráte byla známá. Cituje známá slova papežem 1775 pronesená: „Ut omnes catholici sint, non ut omnes latini fiant, est necessarium.“ A když vypočetl důvody, pro které latinská bohoslužebná řeč ještě stále může a má býti zachovávána, zmiňuje se o „takových katolických spisovatelích, jimž přepjatého smýšlení nekřivě vytýkati nelze“, kteří praví, že by se návratem obecné vlastenecké mluvy alespoň v některých liturgie částích mnohonásobného požehnání způsobilo. Článek končí slovy: „My jsme té blahé víry a naděje, že Duch svatý představené církevní osvítí a povzbudí, aby služby Boží sprostili latinské řeči, přestane-li někdy latina při liturgii vynášeti užitku nahoře námi vyloženého.“ (Č. k. d. 1833, 573—585.)

V recensi Schmidovy Liturgiky (Č. k. d. 1833. 641—649) zmiňuje se recensent F. Př(ihonský) o prospěchu, který by Církev měla, kdyby plnomocností biskupskou v některých „posvátních služebnostech“ jazyk mateřský se uvedl. Redakce k tomu poznamenává, že by „bylo s velikým prospěchem, kdyby při zpívané mši svaté text figurální hudby byl jazykem materským vysazen, s uvarováním urážlivého opakování.“ Z téhož přesvědčení Zahradník přeložil ritual do češtiny (Rybička 280) a Rautenkranc vzdělal česky agendu duchovní, „přeložil Pange lingua, Te Deum, Lauda Sion a j. a konal obřady při křtu, oddavkách, zaopatřování nemocných, při průvodech o křížových dnech v jazyku českém.“ (Rybička 75.) Že roku 1848 na pražské schůzi duchovenstva žádáno, aby zvolen byl ihned sbor, jenž by se zabýval otázkou, má-li býti jazyk národní všeobecně nebo částečně do liturgie zaveden, je známo. (Kryštůfek l. c. 511, též Č. k. d. 1877, 588.)

[1]) Tak i *Vychodil:* »Sušil z dobrých důvodů, náboženských i vlasteneckých, českému zpěvu chrámovému přál. Slyšeti na př. zpívati lid latinsky, jak tu a tam se zavádí, toho by se byl zhrozil. (Str. 137.)

Přání to bylo tak všeobecné, že konservativnější dopisovatel Č. k. d. ♎ (snad Voborník) rozhodně volá: „Nezáleží-li nám na přesnosti víry, pak ať každé nářečisko za jazyk církevní slouží.“ Ale sám nemůže se ubrániti načisto proudu všeobecnému a praví, že „orací“ při mši sv. mohly by býti česky předneseny, a na choře prý by se mohlo česky zpívati. (1849, III. 25.[1])

Nemohu se zde zabývati šíře tímto faktem, ani nechci ho zde oceňovati, ale zmíniti se o něm bylo třeba, aby bylo patrno, že vědomí

[1]) Podobně píše týž ♎: »V užívání naší liturgie ta podstatná chyba vězí, že krása její a dojímavá vznešenost našemu citlivému lidu méně než sluší dostupna bývá, po čemž i při sterých výkladech působení její ochabá dílem se i maří, a tak jakési neblahého rázu toužení po čemsi jiném, byť i nedokonalejším pěstováno bývá.« (Č. k. d. 1848, IV. 99 n.) — Též *Sláma* ve článku: O literatských společnostech vůbec, zvláště pak o literatech města Prachatic: »Kolíbka naší liturgie ukazuje, žeť služby Boží v prvních stoletích křesťanstva lidu nábožnému všecko živější s oučastenstvím s duchovním při nich posluhujícím půjčovaly, než za našich dnů vidíme. Veškerý zbor křesťanů odpovídal a střídal se s knězem při oběti nejdražší nebo na modlitbách trvajícím. To leželo nazvíce v stejnosti jazyka obou stran... Kde však jazyk kněze s oním věřícího lidu při službě Boží nesouhlasil, byl by kněz nijaké odpovědi aniž hlasů střídavých z lidu jeho modlitbám nerozumnějícího nedoslechnul, jestli by (i) tu zpěváckých škol se nebylo zavedlo. Než dlouho-liž možno při tom jasnu, které se od 14ho století a zvlášť po nalezení tisku po Evropě rozstíralo, v oči nepadati, jaktě součastnost několika jenom literatů a místem jen kantora z jich školy pošlého lid věřící při službách Božích velmi málo prohřívati a k vznešenějším citům pozdvihnouti může. Jižtě se počal také rozum v potaz bráti; lidstvo docházelo let dospělosti, ve kterých nejmoudřejší otcové ne již rozkazy a vodítkami, leč poradou a napomínáním syny své vedou.« (Jak jasně tu proráží osvícenské stanovisko!) »Zjevněji a světleji vyrážela se ta pravda, že duše žáka musí do duše učitele, a nemůže-li pro veliké příčiny jazyk obětujícího a modlícího se u oltáře kněze k jazyku věřících se snížiti, žeť třeba předc věřícím křídel z jich jazyků vzdělaných, **na nichž by jej v té chvíli dostihati a s ním v jednotě k nebes vysostem vznášeti se mohli. A kterého Čecha srdce nezdvihá se, an ví, že ta pravda u nás mezi všemi evropejskými národy nejdříve uznání našla a v život se probrala!** ...a než sousední národové ještě nadáti se mohli, že by národní řeči jejich v křesťanských chrámech v písni ozývati se směly, teprv na konci 15. a začátkem 16. století se o to pokoušejíce, rozlíhali se naši veškeří chrámové již dávno před tím písněmi národního jazyka... Já nikdy velebnost svého povolání, vznešenost oběti, kterouž se konati jímám, a malichernost světa i jeho žádostí tak hluboce a živě necítil; nikdy roztržitosti mysli při té tajemné oběti tak snadno neodolal; nikdy vtěleného Boha pod způsobou chleba a vína tou živou a sladkou věrou nespatřil: jako v souhlasu takového zpěvu všeho věřícího lidu.« *Sláma* doporučuje duchovenstvu českému péči o literatské spolky. I v Prachaticích hynul (prý) spolek ten, ale bývalý školní ředitel v Prachaticích Petr Šmidt, kněz ctný a rodič prachatický, dal tisknouti starší i novější písně pro literaty a tím spolek oživil. (Výtěžek z písní věnoval na rozšíření nemocnice.) Spolek literatský ujal se pak nadšeně českého jazyka a roku 1819 založil si svou českou čtenářskou společnost, jejímž členem byl i Puchmajer. (Č. k. d. 1837, 459, 460, 472, 479, 480.)

náboženské (církevní) rostlo a že jevilo se i ve snaze, učiniti bohoslužbu všem věřícím co nejvíce srozumitelnou; a zneuctil by muže, jako byl Jirsík, kdo by ono hnutí podezříval z necírkevního smýšlení.

Vzrůst vědomí církevního jevil se i v úsilí zlepšit methodu katechetickou a prohloubiti naše kazatelství. Poukazuji jen na články Vackovy, Wenderovy, Javornického, Zahradníkovy a na činnost Rautenkrancovu a Slámovu.

Tak vidíme na všech stranách čilou práci o uskutečnění katolických ideálů. Ne všecko kněžstvo bylo tak čilé, ale byli to za to kněží duševně nejvyspělejší, kteří i v národní otázce stáli v prvních řadách.

Cestu, kterou šla církevní myšlenka (aspoň od roku 1828), vidím znázorněnu v heslech jednotlivých ročníků Č. k. d.:

1828—1832: Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε.

Veritas est dulcis et amara; quando dulcis, pascit; quando amara, curat. (S. Augustinus.)

Quid fortius desiderat anima, quam veritatem? (Leo XII.)

1833: Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε.

1834: Ille est verus et germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi Corpus diligit, qui Divinae Religioni, qui Catholicae fidei nihil praeponit. (Vincent. Lirinensis Com. I. 25.)

Et enim fides origo iustitiae, sanctitatis caput, devotionis principium, Religionis fundamentum. (S. Chrysost. Homil. de fide.)

Ut enim sine fide spes non habet firmitatem, ita sine spe fides non potest habere mercedem. (S. Chrysost. Homil. de fide.)

Utamur tempore, veniet enim hora, post quam non erit tempus amplius. (S. Bernard. in Epist.)

1835: Vera Religio in unius constat veri Dei servitio. (S. Fulgentius ad Donatum.)

Qui dici cupiunt clarae virtutis alumni, ex animo curent pellere mollitiem. (Paulus Aquinat. Hrad.)

Solus in illicitis non cadit, qui se aliquando et a licitis caute restringit. (Greg. 5. mor. lib.)

Virginitas est soror angelorum, victoria libidinum, regina virtutum, possessio omnium bonorum. (S. Cyprianus lib. de Virg.)

1836: Noli intelligere ut credas, sed crede ut intelligas; intellectus merces fidei est. (S. Augustin. sup. Ioann.)

Divina operatio, si ratione comprehenditur, non est admirabilis; nec fides habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum. (S. Greg. hom. 26. sup. Evang.)

Dicamus fidem vitem, virtutes palmites, botrum opus, devotionem vinum. (S. Bern. supra Cant.)

1837: Occumbant vetera, ut oriantur nova. (S. Leo serm. de Pass. D.)

Neque enim est aut fuit aliquando tam grandis natio, quae habeat deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis Deus noster. — Nullum enim

Sacramentum est illo sallubrius, quo purgantur peccata, virtutes augentur et mens omnium spiritualium charismatum abundantia impinguatur. (S. Thom. Aq. op. 57, lectio 4.)

Ecce virgo concipiet et pariet filium. (Is. 7. 14.)

Respondens angelus dixit ei: Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. (Luc. 1, 37.) (O. p.)

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

10. Vavřincova legenda o sv. Václavu.

Vavřinec. mnich montekassinský, psal legendu o sv. Václavu. jež počíná se slovy „Dominus ac redemptor noster“, kdysi na konci 11. století. O tom lze ujistiti se, jak formou spisu tak obsahem jeho. Legenda rozvržena jest ve 12 lekcí, a to ne snad teprve přičiněním kteréhosi pozdějšího upravovatele, nýbrž od autora samého. Děliti legendy v lekce nebylo zvykem v klášteře montekassinském ještě ani v prvních desítiletých 11. století. Tím právě liší se tamní rukopisy legend z konce toho století nebo ze 12. století od rukopisů starších, že mají text rozdělený v lekce.[1]) Ať i důvod toho povíme. proč nelze za to míti. že by rozvržení legendy Vavřincovy v lekce pocházelo od pozdějšího upravovatele: ve spise tom „lectiones“ zastávají místo kapitol a jsou tudíž zavedeny od autora samého: k pozdějšímu dělení v lekce nebylo vůbec příčiny, protože legenda „Dominus ac redemptor noster“ nestala se nikdy liturgickým čtením.

Na dobu sepsání, svrchu řečenou, ukazuje též obsah spisu. Jest jisto, že Vavřinec neměl před rukama žádné starší legendy o sv. Václavu, nýbrž že psal podle ústních zpráv kteréhosi tuzemce (sicut nobis relatu cuiusdam fidelissimi praephati regni Sclavorum compertum est), od něhož dal si vypracovati běh života, utrpení a oslavy světcovy. Na tom, co mu bylo pověděno a co dosti obratně zpracoval. poznati lze, z které legendy o sv. Václavu zpravodaj jeho vážil své vědomosti, a podle toho, z které doby asi jak sdělení zpráv tak zpracování jejich pochází. Ježto i jinak obsah legendy Vavřincovy jest důležit pro naše vývody, klademe jej tuto aspoň ve stručném znění:

[1]) *Bäumer*, Geschichte des Breviers, str. 335.

V zemi slovanské, v níž hlavním městem jest Praha, kraloval Vratislav, pán křesťanský, proslulý silou vladařské ruky a vítěznými boji nad mnohými nepřáteli.[1]) Ten pojav k manželství paní zbožnou, zplodil syna-prvence Vaclava. Potom narodil se mu syn druhý. Když Václav vzrostl v jinocha, dán byl od otce na učení, v němž z milosti boží tak prospíval, že v krátkém čase vynikl nad všechny spolužáky (in quibus tam strenuissime divinitus sibi collata gratia claruit, ut omnibus in parvo tempore condiscipulis praecellens magistrorum compar iudicaretur.[2]) Vrátiv se domů ze škol, kdež od biskupa přijal křest a návěsť prorockou, že skráň jeho zaskví se korunou mučednictví, byl pilen skutků milosrdných, zejména almužny, a choval tělo své ve svaté cudnosti. Pro ušlechtilé mravy těšil se takové lásce spoluobčanů, že na jejich žádost již za života otcova a s jeho vůlí posazen byl na trůn (tantum ab omnibus concivibus diligebatur, ut eius degnissime spreto germano hunc patre vivente eoque similiter exoptante ad regni regendum habenas amabillime postularent.[3]) Zastávaje úřad královský, neoblevil v ctnostech, kterým již prve srdce byl oddal, zvláště pokoře, dobrotivosti a zbožnosti. Světských věcí hleděl více z povinnosti než ze záliby. Do chrámů na služby boží docházel velmi často (Ecclesiarum limina tantis frequentabat accessibus, ut cuncto etiam clero ammirationis ob hoc ingereret causam[4]) a rád naslouchal tam řečem o svatých mučednících. Svého bratra, jenž s nešlechetnými druhy nešlechetně byl živ a pod mocí jeho jako krále nerad trval, napomínal i káral, a pak na přímluvu přátel Boleslavskem jej oddělil. Když i po okolních zemích šířila se pověst o ctnostech Václavových, bratr jeho nejsa spokojen údělem, počal záviděti mu úcty i trůnu

[1]) Legenda »Oportet nos« podobně chválí Vratislava, že stál nepohnutě ve víře křesťanské (fidei sancte trinitatis semper adherens anchora tenace), byl statečným bojovníkem a dobrým vévodou (regalis milicie strennuus miles et bonus dux), vládl slavně a mocně, hájil říši svou radami a zbraní (regnum sibi commissum consiliis et armis defendebat).

[2]) V legendě »Oportet nos« čteme: »Puer dilectus Wenzeslaus gratia spiritus sancti illuminatus inter omnes coetaneos et conscholasticos suos fulsit ut lucifer.«

[3]) Přirovnej slova legendy »Oportet nos«: »Omnes nobiles et regni primates elegerunt eum patris sui fieri successorem in principatum, una voce dicentes et affirmantes bene sibi convenire ducatum, quia cunctis patrie sue civibus familiaris esset et iocundus.«

[4]) Podle legendy »Oportet nos« velmoži čeští mluvili ke knížeti: »Quid tibi proderit ecclesiarum frequentacio, que nostri ritus et nostre salutis prorsus est destructio... Tu semper circa altaria versaris in oratorio.

(Dolebat etenim fratrem cum regia, quam adeptus fuerat, potestate bonorum etiam omnium perfrui amicitia sanctitatisque fama per circumpositas ammodum regiones potiri.[1]) V ten čas umřel Vratislav. Po jeho smrti Václav ještě přivětšil horlivosti v dobrém, skýtal hojné podpory chudým, obohacoval záduší chrámů a sotva koho z vinníků odsoudil na smrt. (Tanta quoque sibi misericordiae inherant viscera, ut . . . comprehensis etiam in flagitiis gravibus vix unquam mortis inferret sententiam.[2]) Však slitovnost jeho nad provinilci a štědrost k lidem chudým byly proti mysli velmožům, také to těžce nesoucím, že král nestrojí hodů o svých narozeninách, jako strojival otec jeho. I mluvili k jeho bratru: Král náš upadl v nerozum, vede život mnišský, panovníku nepříslušný, pohrdá tebou i námi, dávaje přednost lidem nízkým (nobisque cunctis contemptis magnatibus infimis quibusdam homullulis in suis persaepe conviviis utitur:[3]) pročež my volíme si tebe, muže rozšafného a statečného, za krále. Přijímáš-li, nemeškej a zabij jej, prve než rozmrhá všechen poklad otcův. Boleslav odpověděl: Jak by nám možno bylo ho zabiti, když přebývá v místě silně opevněném a má pohotově moc, s jakou my měřiti se nemůžeme. Velmoži řekli: Blíží se svátek mučedníků Kosmy a Damiana, jež ty slavně světíváš. Pozvi ho k sobě na ten den! Když pak Boleslav podle rady jejich předstíraje pokoru a dokonalou nápravu mravů svých, naklonil bratra ke slibu, že súčastní se slavnosti,[4]) a den sváteční již nadcházel, někteří prohlédavější dvořané dali výstrahu králi. Ale on odvětil: Proti nebezpečenství úkladů, je-li jaké, pojistíme se branným průvodem. Přišed do Boleslavě, vstoupil do chrámu a takto se modlil: Hospodine všemohoucí! Dochází-li již slovo prorocké, jež

[1]) V legendě »Oportet nos« psáno jest: »Dum christianissimus dei athleta Wenzeslaus de virtute in virtutem satis abunde cresceret, et per totum romanum imperium fama virtutem et pietatem eius multum innotesceret, tunc illius nequissimi parentes... bonis actibus suis invidebant.«

[2]) Přirovnej slova legendy »Oportet nos«: »Nunquam ipse servus dei quemquam reum et sceleratum morti vel proscriptioni dampnavit.«

[3]) Podle legendy »Oportet nos« velmoži domlouvali knížeti: »Quid erit rationis, quod maxime diligis pauperes et ignobiles et contempnis potentes et nobiles?«

[4]) Rozmluva Boleslava s bratrem (fallaciter infit: pristinis me spondeo terga dare negotiis, rex tantum sui dignetur servi postulationem audire fratrisque sui non dedignetur tecta subire) upomíná na slova legendy Gumpoldovy: »Ipsius principis supplex ingressus palatium, conviviis eum interesse fraternis primo omnium quo dignaretur corrogavit. Cuius mansuetudini quamvis falsae deo dignus Venceziaus multum congaudens...« Prameny d. č. I. str. 175, 159.

pověděl mi biskup, hle, hotov jsem podstoupiti mučednictví a všecko zlé utrpěti raději, než bych k vůli nepřátelům Tvým přikázání Tvá přestoupil a věčný trest na sebe uvalil. Po službách božích účastníci slavnosti zasedli k hodům, které s nádherou královskou byly vypraveny. Boleslav nejsladší tváří zakrýval vražedný úmysl, avšak k činu nemohl hned, jak si přál, v síni hodovní přikročiti, ježto na ochranu krále četná družina byla přítomna. Teprve v noci po skončeném kvase, když hosté, téměř všichni opilí, spali, ale sv. Václav úplně střízliv jsa a maje po boku jediného průvodce, v obvyklou hodinu za pobožností do chrámu vstupoval, naskytla se příležitost k vykonání zločinu. Světec zastal bratra v předsíni chrámové a takto jej oslovil: Díky tobě, drahý bratře, že jsi mne a velmože tak skvělou hostinou poctil.[1]) Na to Boleslav: Včera jakž takž bylo, však dnes hodnější hostinou bude ti poslouženo. To řka, vytasil meč, jejž měl ukrytý, a ťal po bratrovi.[2]) Ale Václav zachytiv ránu ve svrchní šat, vyrval meč z ruky bratrovy, porazil útočníka na zem a pravil: Hle, pošetilče, spravedlivý Bůh učinil, že bych mohl jednou ranou konec učiniti tvému životu, než daleko buď ode mne, abych krví bratrovou potřísnil své ruce a bral na sebe tak těžký hřích.[3]) Naopak, neváhám já nastaviti svého života pro pravdu boží. Po té odhodil meč a pomohl bratru svému, aby povstal. Ten pak poslouchaje vnuknutí ďáblova, svolal a povzbudil své pomocníky, kteří již strachem bledli a na útěk se dávali, načež všichni vrhli se na krále a nepočetnými ranami jej zavraždili.[4])

Mrtvé tělo leželo v chrámě boleslavském nějaký čas nepohřbeno; však dobrotivý Bůh již tentokráte oslavil je zázraky. Světec zjevil se kterési nábožné stařeně a naznačiv jí místo, kde zůstal ležeti prst jeho ruky, sečnou ranou oddělený, poručil zdvihnouti jej a přiložiti

[1]) V legendě Gumpoldově čteme: »Ave, frater dilecte! Grates inmensae dilectioni tuae a nobis sint relatae, quia honorifice disposito heri convivio bene nobis et satis iocunde ministrasti.« Prameny d. č. I. str. 160.

[2]) Přirovnej vypravování Gumpoldovo: »Pessimus ille... extracto cicius ense in sancti capitis verticem, ut fortius valet, percutiens ait: Melius hodie tibi praeparavero convivium. Sed ferro resiliente...« L. c.

[3]) Podobně Gumpold ve své legendě: »Quem (t. j. meč Boleslavův) statim sanctus Vencezlaus per capulum surripiens et supra scelerosum fratris iam inermis verticem manu vibrans: Videsne, inquit, o funeste, verti in te posset tuae crudelitatis exitium. En, unde prohibeor fraterni sanguinis fieri effusor? Sed nolo de manu mea ultimo examine sanguis, o frater, tuus quaeratur in me.« Pr. d. č. I. str. 160.

[4]) Přirovnej slova Gumpoldovy legendy: »Frater impius... in auxilium sui socios vocat... omnes simul armis irruunt, certatim membra lanceis gladiisque perfodiunt.« L. c.

k tělu. Když rozkaz byl vyplněn, prst srostl s rukou, tak že ni jízva se nejevila: Věřící znamenajíce zázraky, počali uctívati mučedníka. Za času biskupa Vojtěcha (tempore domini Adelberti, almifici confessoris atque pontificis) došlo k přenesení svatého těla z Boleslavě do Prahy. Při tom stal se div, že vůz s tělem, čtyřmi koni tažený, když průvodčí jeho dospěli před Prahu, stanul, a nemohlo jím býti pohnuto. Nadarmo vozkové pobízeli koně křikem a bitím. V tom přišel kníže-bratrobijce v slzách tonoucí jako kajicník, objal, celoval mrtvé tělo, prose za odpuštění. Jakkoliv pak místo koní užito bylo asi dvanáctera spřežení volů, vůz se nepohnul, až teprv když biskup přivolal ostatní duchovenstvo z Prahy (mnozí duchovní účastnili se průvodu od počátku) a vykonal s ním modlitbu, mohlo se dále jeti a dojeti ke kostelu sv. Víta, kdež pochovali tělo podle hlavního oltáře. Tam ještě po mnohá léta dál se zázrak, že na rukou i nohou mučedníka vzrůstaly nehty. Na přímluvu sv. Václava žena jakási, potrestaná chromotou ruky, protože žala proso v neděli, ozdravěla, vykonavši modlitbu před oltářem jeho v kostele pražském. Kromě toho tolik proseb jiných u hrobu jeho bylo vyslyšeno, že kostel sv. Víta sluje nyní obecně chrámem sv. Václava. Kdysi také 80 a více vězňů, kteří vzývali ku pomoci sv. Václava ve svátek jeho, zázrakem zbaveno bylo okovů a vyšlo ze žaláře. O tom zprávu dával očitý svědek pan Benedikt Sas, jenž potom žil v klášteře montekassinském a do své smrti v poctivosti choval částku řetězů, které samy sebou se zpřerážely a spadly s těl řečených vězňů.[1])

Kdo přihlédne k obsahu Vavřincovy legendy, pátraje po příbuznosti se zněním jiných spisů o sv. Václavu, uhodí na řadu myšlenek nebo vět, kterými legenda ta srovnává se s legendou „Oportet nos“. Tak chvála knížete Vratislava, že byl horlivým křesťanem a vítězným válečníkem, chvála syna jeho Václava, že v učení předčil nad všechny spolužáky, že pro své ušlechtilé mravy byl milován od svých spoluobčanů, že zhusta docházel do chrámů, že pověst svatosti jeho (již za života) šířila se po okolních zemích, a řeč o tom, že štědrost knížete Václava k lidem chudým protivila se velmožům a zavdávala jim podnět k nespokojenosti, nikde jinde se neshledávají než v legendě „Oportet nos“ a v legendě Vavřincové. Má-li shoda výroků dojíti uspokojivého výkladu, dlužno přijmouti, že zpravodaj Vavřincův byl čtenářem legendy „Oportet nos“;[2]) neboť na

[1]) Prameny d. č. I. str. 170—182.

[2]) Ježto řečený zpravodaj nic nepronesl z toho, čím autor legendy »Oportet nos«

opačný poměr věcí, že by totiž původce legendy „Oportet nos" užil na pomoc legendy Vavřincovy, nelze vzhledem k ostatnímu tenoru těch spisů ani pomysliti. Tak co svrchu bylo usouzeno o stáří Vavřincovy legendy z formy její, potvrzuje se jejím obsahem.

Tam, kde přestává možnost sledovati shodu myšlenek, výše dotčenou, protože další znění legendy „Oportet nos" není nám známo, počíná z legendy Vavřincovy vyznívati ohlas vývodů Gumpoldových. Na přesvědčenou stačí všimnouti si rozhovorů, vedených mezi knížecími bratry v den, kdy Boleslav činil pozvání k hodům, a pak krátce před tím, než sv. Václav utrpěl smrt mučednickou. Ježto skladatel legendy „Oportet nos" měl předlohou spis Gumpoldův, není proč bychom se zjevu tomu podivovali. Ostatně dodáno buď, že v breviáři sester benediktinek (nejspíše kláštera sv. Jiří na hradě pražském), kde shledává se částka legendy „Oportet nos", pokračováním té částky zapsána jest 18.—21. kapitola legendy Gumpoldovy, to jest zpráva o mučednictví sv. Václava, jež počíná se pozváním na hody.

Legenda Vavřincova, složená kdysi na konci 11. století, má v příčině našeho úkolu, kterýž jest vyhledati pravé stáří spisu tak zvaného Kristiana, dosti velikou důležitost. Obsah její (v místech, na která již zpředu upozornili jsme proloženým tiskem) svědčí tomu, že ve druhé polovici 11. století leckterá data ze slovanských spisů o sv. Václavu byla v Čechách známa. Zpravodaj Vavřincův znal zprávu slovanské legendy, že sv. Václav byl prvorozený syn knížete Vratislava, a další vypravování její, že sv. Václav posazen byl na stolec knížecí již za života otcova, že Boleslav stál pod vládou jeho, že Václav obohacoval záduší chrámů, že při útoku na život svůj porazil bratra Boleslava na zem, že Boleslav jakožto kajicník účastnil se přenesení sv. Václava.[1]) Ze slovanských synaxariů znal vypravování o tom, jak velmoži vyřizovali Boleslavovi: My zvolili jsme tebe knížetem. Nemeškej a zabij bratra svého! jak Boleslav úlisným chováním při hodech zakrýval vražedný úmysl, a jak nejen laikové, ale i kněží účastnili se slavného přenesení svatého

dává na jevo německé smýšlení (a znal výzvědky ze slovanských spisův o sv. Václavu, jak níže ukazujeme), nemůžeme než mysliti o něm, že byl Čech.

[1]) Professor Bachmann neumí lépe vyložiti shodu řečených dat ve spise Vavřincově a ve slovanské legendě než tím, že tvrdí: Slovanská legenda o sv. Václavu sepsána jest podle legendy Vavřincovy buď v Rusku nebo v Čechách (v klášteře sázavském od slovanských mnichů, tudíž v letech 1033—1096). Geschichte Böhmens I. str. 124, 216, 263.

Václava. O ty vědomosti aspoň sdělil se s Vavřincem. Prohlédne-li kdo odtud k legendě Kristianově, nebude moci připustiti, aby několik dat jejích, shodných se slovanskou legendou a slovanskými synaxariy o sv. Václavu, uváděno bylo na důkaz jejího původu z 10. století.

Z obsahu a znění Vavřincovy legendy dlužno též souditi, že zpravodaj Vavřincův neznal spisu tak zvaného Kristiana. Jinými slovy týž úsudek vyjádřen jest od professora Pekaře: „Kristiana Vavřinec neznal; nelze aspoň najíti nejmenší stopy toho.“[1]) Ovšem professor Pekař zastává mínění, že Vavřinec hotovil spis svůj „ještě za života sv. Vojtěcha, v devadesátých letech 10. století, na základě ústních sdělení snad Vojtěcha samého, k němuž mohlo by vztaženo býti odvolání autorovo na jistého hodnověrného obyvatele království slovanského.“[2]) Při usuzování tom bylo asi přehlédnuto, že hodnověrný obyvatel království českého kladl přenesení sv. Václava k době biskupa sv. Vojtěcha a byl tudíž věkem od doby té již nemálo vzdálen. My konstatujeme prostě výsledek pilného rozboru Vavřincovy legendy, kterýž jest: Čech žijící ve druhé polovici 11. století a podávající zprávy vlaskému mnichovi o životě sv. Václava neznal legendy Kristianovy. (P. d.)

Dominik František Kynský.

Napsal Jan Kakš. (Č. d.)

Roku 1816 vydal svým nákladem v Brně u J. J. Traslera překlad bajek Lessingových spolu s původním textem autorovým.[3]) Překladu tomuto, který zvláštní básní připsal hraběti Eduardu Lambergovi a jeho pěstounu Antonínu Šindlerovi, předeslal pamětihodnou, obšírnou předmluvu s německým zkráceným přeložením (datovaným v Brně 20. ledna 1816.[4])

---

[1]) Nejstarší kronika česká, str. 63.

[2]) Tamže str. 62.

[3]) G. E. Lessing's Fabeln. Drei Bücher. G. E. Lessinga Bájky. Knihy tři. Přeložením Dominika Kynského, professora historie všeobecné a literatury řecké. Nákladem vydavatelovým. 8° str. 123.

[4]) Cituji z ní tento úryvek: »Pohříchu! čeští spisovatelé nenalezají ještě tak hojných čtenářů. I nemohlo by jich býti? Ba ovšem! kdyby v městských školách,

Po té jal se pracovati o přízvučném překladě Batrachomyomachie, který však — ani v pozdějším přepracování časomírou — tiskem nevyšel.[1])

gymnasiích, filosofických ústavech česky mluvících měst tolik se pro vlastenskou řeč stalo, co v Uhřích pro maďarskou, v Prusích pro polskou a v pouze českých městech pro německou řeč se činí. Čechové milují svůj jazyk, nemajíce žádné příčiny, se za něj styděti. Ale (buď to vlasti žalováno!) přemnozí od dětinství příkladem některých odrodilých vlasti své synů, již i na své někdy poctivé české jméno nevražíce, divně je přetvořují, zvětřeni; jiní opět pošetilým a hanlivým předsudkem, jakoby naše řeč jenom sprosťákům se hodila, oslepeni bývají, jejímu dalšímu vzdělání k nenabyté své vlastní škodě a neplatnosti svého povolání tak odcizeni, že v dospělém věku, majíce jiným uměním se obírati, nemohou co prodbali, tak vynahraditi, aby v svém mateřském jazyku se náležitě vyjádřiti a v něm dobře psané knihy čísti mohli. Jak mnoho tím netratí ouředník, právník, lékař, duchovní, vojenský důstojník, pán statku? Abych tedy obzvláště těmto učení té potřebné a samé v sobě výborné řeči ulehčil, spolu i přemilostný literatury německé kvítek (byť by jak růže sem a tam pichlavý byl) do naší volné půdy přesadil, dal jsem se do toho přeložení. Nechal jsem původní text přitisknouti, aby se mrzutého vyhledávání významů v slovářích uskrovnilo a srovnání obojí řečí snadněji se dovésti mohlo. O kýž přeložení ne tuze daleko za původním textem nepozůstane! Krátkostí alespoň jej patrně předčí. Ze sebe vymyšlených slov jsem se varoval (vyjma jedno aneb druhé lehce srozumitelné), raději jsem někde užíval nových šťastně od jiných vynalezených, ale nejraději slov našich klassiků a — obecného lidu. Horatius mi neustále zdál se pošeptávati své zlaté pravidlo (2. epišt. 2, 115):

Dlouho zatemněných slov snažný vybude básníř,
Na světlo ozdobné daje významy, ježto již známy
Dávným Dalemilům byly, Hájkům, Veleslavínům,
Teď však je ohyzdná kryje plíseň, sešlost i pustá,
Přidá novějších, jichž poskytne obyčej plodný.«

Při tvoření nových slov v překladě bajek Lessingových — jako i později — nebyl však Kynský právě šťasten (Osudička, Osuděnka — die Feesamolet, der Fönix atd.). Antonín Marek píše v té příčině Jungmannovi v listě ze dne 28. srpna 1816: »Nebylť (Kynský) ve škole u Jungmanna, já tomu jinak rozumím, pouze že jsem Váš rozpitanec.« (Časopis Č. Musea 1888 str. 157: Listy A. Marka k J. Jungmannovi. Srv. i *Laichterovu* Literaturu českou 19. století, I. str. 561 a Dra. *Jana Jakubce* Životopis Markův str. 143.) Z tohoto Kynského Lessingova překladu uveřejnil Jungmann v Slovesnosti (II. vyd. str. 763) bajku »Liška a čáp«. Mimochodem ještě budiž připomenuto, že četbou předmluvy k překladu bajek Lessingových od D. Kynského vštípeny v srdce genialního tvůrce české truchlohry vzněty vlastenecké. Srv. *Laichterovu* Literaturu českou 19. století, II. str. 344.

[1]) Dne 31. května 1818 píše příteli Zieglerovi: »Batrachomyomachie, dávno již hotová, ještě světla božího nevidí. To proto, že jsem nemohl onoho hrdého slovíčka (vlastním nákladem) na titul postaviti, i pro nedostatek písma řeckého v zdejších tiskárnách vydání se zdrželo, pak že jsem z lásky k prospěchu naší αφιλελληνος mládeže úplný slovník a vyložení těžších slov přidati chtěl.« List otištěn původně v Jirečkově Vesně 1852 č. 32 str. 137, pak úryvky ve Světozoru 1869 str. 294, v Besedě 1875 str. 78 a v cit. spise Rybičkově str. 218. Srv. i Čas. Č. Musea 1866 str. 288. O časoměrném překladě této básně viz níže.

Z menších překladů Kynského té doby uvésti je zčeštění řeči Cyrillus a Methodius, kterou dne 9. března 1816 proslovil ve farním chrámu Páně u sv. Jakuba v Brně professor Fr. X. Richter, známý svým sporem literarním s Dobrovským, k slavnosti dědiců země moravské,[1]) a dále Listu pastýřského k všemu osadnímu duchovenstvu Václava Urbana rytíře ze Štufflerů, biskupa brněnského.[2])

Nejvýznačnějším plodem překladatelské činnosti Kynského jest na tehdejší dobu zajisté zdařilý překlad P. Gressetova Papouška, jenž vyšel s původním textem francouzským nákladem překladatelovým v Brně u J. J. Traslera roku 1817.[3])

Jako překladu Lessingových bajek, tak i zčeštění Papouška připojil zajímavý, na hradě veveřském 20. červencem 1817 datovaný úvod, v němž vyložil příčiny, z nichž tuto báseň do češtiny převedl a také proč uveřejnil zároveň původní text francouzský.[4]) Jako „pokojnou

[1]) Vyšlo v Brně u J. J. Gastla 1816, 8⁰ str. 16; druhé vydání roku 1817. Nesprávně uvádějí tento překlad jako původní práci Kynského *Christian ryt. d'Elvert*, Historische Literaturgeschichte von Mähren und österr. Schlesien, str. 350, *Wurzbach*, Biograf. Lexikon, str. 275, a *Kaiser*, Vollständiges Bücher-Lexikon, 1750—1832 (heslo »Kynský«).

[2]) Vytištěn v Brně u J. J. Traslera 1817, 8⁰ str. 16.

[3]) Papoušek. Báseň směšnohrdinská P. Gresseta ve čtyřech zpěvích. Z francouzského vyložil Kynský (česky a francouzsky). Nákladem vydavatelovým. 8⁰ str. X a 72.

[4]) „I proč jsem se medle v takovou práci uvázal? Proto, abych nedostatku v této vábné třídě českého básnictví nějakým způsobem uhájil, nemaje ze svého ničehož tak libostného co dáti; abych se pokusil, seč čeština neb raději má obmezenost býti může... Bude snad mnohému, jenž o té veleslavné básni slyšel, milo ji tu čísti. Mnohý snad jsa v Čechách výborný Francouz, ale chatrný Čech, ba i krutý Protičech, zvědavostí puzen, jak asi to aneb ono místo v češtině se vykroutilo aneb překroutilo, a vida, že řeč naše tak cikanská není, aby se myšlénky švarného Francouze v ní vyjádřiti nemohly, od svého hanebného předsudku upustí. V Prvotinách Hromádkových roku 1817 praví o tomto svém překladě: »O mnoho jsem se ovšem pokusil... znatelům vlastenecké literatury pozůstavuji na rozsouzenou, zdali se mi poštěstilo švarného a obratného Francouze k nám uvésti, snažně za to prose, aby jestliže mé vyložení s jejich žádostmi se minulo, ne na naši výbornou řeč, nýbrž jedině na mou neschopnost vinu vykládali. Budiž tato má práce jenom mírná ukázka mé snažnosti o zvelebení naší literatury.« (Literární návěští.) Koncem roku 1817 píše Hanka Kynskému: »Radost, kterou Jste mi způsobiti ráčil zasláním krásného papouška, nebudu ani vypisovati, neb byste mne snad (křivě však soudě) za pochlebníka držel; věru všichni, na nichž jsem se o Papoušku dotazoval, mého citu a sluchu jsou a jemnost jeho vychvalují; co však tomu P. Nejedlý říká, nevím a snadno sobě pomysliti mohu.« Kynský odpovídá na to Hankovi dne 29. prosince 1817: „Velice se z toho těším, že se šelminka Papoušek Vám zalíbil. Že stejné pochvaly i u druhých vzácných krajanů, jimž jsem ho skrze Vás poslal, došel, skoro pochybuji, poněvadž ani řádkem mne nepoctili. Však jejich mnohonásobná a důležitější zaneprázdnění

předmluvu strany způsobu psaní“ cituje pak Kynský epigrammatistu Owena (Epigr. Lib. III. post. ep. 47):

Displicet insipiens novitas, delira vetustas
Non placet: est vero nil mihi Paule prius:
Non ego sum veterum, non assecla, Paule, novorum:
Seu vetus est verum diligo, sive novum.

Ukázkou překladu může býti tento úryvek:

V knihách přemudrckých dočet' jsem se toho,
z dalekých, prý, cest že není zisku mnoho,
že se zřídka lepší vrátíme,
čím víc koutů světa zvroubíme.
Lépe v prosté budce, kterouž stinné vrby
zlobivému světu zasloňují,
kdež nás v milé čelednosti hřejí krby,
otcovští i skřítci opatrují,
ctnost svou zachováme, než když divé končiny
světa projdouc domů vnesem hříchy ciziny.

Kniha končí se „pořečením“ s výkladem dožených, v textě užitých výrazů staročeských.

Poslední prací tohoto období literarního působení Kynského byl překlad knihy Rudolfa Andréa Krátce obsažené naučení o chovu ovčího dobytka; vyšel nákladem „sjednocení přátel a znatelů ovčáctví, založeného c. k. mor.-slezskou společností k zvelebení rolnictví etc.“ v Brně u J. J. Gastla roku 1818.

Kynský dopisoval mezitím též do německých listů, nejvíce anonymně.[1])

V literarních sporech tehdejších neblahé paměti šel Kynský důsledně zlatou cestou prostřední; byl sice přítelem pokroku a napomínal k svornosti, ale odsuzoval každou příkrost boje.

Když zjevně vzplanul boj o pravopis, který od roku 1809 doutnal v malé poznámce mluvnice Dobrovského, přijal v podstatě návrhy

jejich nezměnění vymlouvají.« Čas. Č. Musea 1881: Dopisy kněze Dominika Kynského k V. Hankovi. Podává A. J. Vrťátko. Stůjte zde ještě jako drobné poznámky: Pěvec Slávy Dcery cestou z Prahy do Teplic četl i Kynského Papouška. (Spisy IV. str. 230.) Autor knihy Z českých mlýnů v humoresce Cestou po vodě (str. 167—174) plagoval — snad neúmyslně — Papouška. Hněvkovský v Zlomcích o českém básnictví (str. 119 n.) chválí na výsost překlad Papouška; však on tam chválí všechny.

[1]) *Johann Czikann*, Österr. Gelehrten-Lexikon. Rp. v zemském archivě moravském. O Vaterländische Blätter je zmínka v dopise Hankově Kynskému ze dne 18. října 1820. (Čas. Č. Musea 1881 str. 101.) V příčině styků Kynského s Hormayerem a jeho publikacemi viz níže.

patriarchovy a užil jich hned ve spisech svých.[1]) S těmi, kdož byli věrni pravopisu bratrskému, v hádky se nepouštěl, aniž opovrhoval jedině proto jejich pracemi,[2]) zároveň však s rozhodným odporem odmítal nedouky, kteří lehkomyslnými pokusy pletli se do sporu.[3]) (P. d.)

---

[1]) Když Hanka na pozlobení J. Nejedlého vydal Pravopis český, probírající a hájící reformy Dobrovského, psal mu dne 2. dubna 1818: »Svornosti nám věru nade všecko zapotřebí. I jeho (Nejedlého) předešlé záslužy šetrnosti žádají. Nebudete-li na vzdory k půtce vyzván, tiše se mějte, tím řeřavé uhlí shrnete na hlavu jeho, jak dí Pavel, čili že Vám milejší Horácovo: Vir bonus et prudens quaerit super omnia pacem. Rozvažte i to, že nesmrtelní mužové Dobner, Dobrovský, ač nad svými sočivými odpůrci zvítězili, přece mnoho zlosti se nalykali, ne bez zaměstnání důležitějších věcí.« Podobně v jiném dopise Hankovi (Čas. Č. Musea 1881 str. 105) a v listě Zieglerovi ze dne 10. května 1834. (Vesna 1852 č. 32.)

[2]) Tak na př. se Sychrou, jenž přidržel se starého pravopisu, žil stále v nejvroucnějším přátelství a vysoce si vážil jeho jako rychlého pracovníka a jadrného Čecha. Navzájem ovšem Sychra ctil opravdově Kynského. V předmluvě k spisu Versuch einer böhmischen Fraseologie praví, že trvá při starém způsobu psaní, nikoli že by neuznával »snad analogické důvody, které náš vysoce zasloužilý veterán Dobrovský uvedl, jež jeho žák V. Hanka pod jeho dohledem vysvětlil a kteréž v život uvedly okrasy literatury naší Jungmann a Kynský, jichž mnozí následují.« Srv. *Vojtěch Kryšpín*, M. J. Sychry život a spisy vybrané, str. 20.

[3]) Dne 3. dubna 1820 psal Hankovi: »Vám a Jungmannovi se nepřestávám diviti. Čechie jistě se z dlouhého sna probudí, ale ubohá Moravo! jakou noc ten nechutný, praneumělý, hrubianský a o sobě vysoko smýšlející Fryčaj na tě uvozuje. Posílám Vám po poště, poněvadž jiné příležitosti není a sotva do českých knihkupectví přijde, ten hnusný jeho spis (rozuměj Fryčajovu Orthografii), zhrozíte se na každé stránce, byť byste ten nejzarytější ypsilonista byl, nad tím nedoukem, 24 let s češtinou se obírajícím, jenž nám všudy nedouků, střeštěnců, ba i fanatiků spílá!« (Č. Č. Musea 1881 l. c.) Srv. i Obzor 1886 č. 6. *Brandl*, Ze hřbitovů brněnských (Dom. Kynský). Recensi tohoto Fryčajova spisu slíbil Kynský v citovaném listě Hankovi, ale vzdor urgenci Hankově (18. října 1820) jí nedopsal, poslav jen začátek. Srv. i jeho dopis Hankovi bez data. (Č. Č. M. 1881 str. 204.)

Studie cyrillomethodějské.

Napsal Fr. Snopek.

Hned na počátku svých studií cyrillomethodějských podal jsem veřejnosti stať o pravověrnosti velikých našich apoštolů slovanských. Uznával jsem za svoji povinnost promluviti šířeji o této otázce, protože s naší strany jí dosud nikdo obšírněji nerozebral, narážky pak ve spisech vědeckých docela uspokojiti nemohou. Chtěl jsem dáti také odpověď na ruský spis A. Knjazeva Проповѣдническіе подвиги апостоловъ Славянъ святыхъ Кирилла и Меѳодія, С. Петербургъ 1866, kdež podvržené věrovyznání sv. Cyrilla vydává se za jeho práci vlastní.

Článek můj nadepsaný Nauka církve a učení sv. Cyrilla a Methoděje velmi příznivě posouzen byl str. 186—187 ročníku XIV. (1882) Časopisu Matice moravské od archiváře Brandla.

Leč překvapila mne nanejvýš roku 1885 slova se strany velmi vážené pronesená: „Náležejí-li Cyrill a Methoděj církvi východní nebo západní, byli-li pravoslavnými nebo katolíky? Tato otázka je zbytečná, nemístná a mluvě se stanoviska vědy historické malou dělá čest těm, kdo se o ni na jednu nebo na druhou stranu hádají. V 11. věku, kdy slovanští apoštolé žili, byla jedna církev křesťanská, ku kteréž také oni náleželi."

Slova tato ostrá překvapila mne tím více, protože, pokud mi povědomo, není v katolické literatuře vůbec a v české zvláště o slovanských apoštolích statě, kde by se tak strannicky, tak vášnivě a přímo řečeno mnohdy tak jízlivě mluvilo o církvi východní, jak o západní církvi píšou někteří Rusové a Srbové, hájíce řecký, vlastně fotijovský ráz působnosti našich světců. Pisatele těchto řádků se tyto výtky týkati nemohou, neboť jednal o té věci zcela střízlivě, irenicky; neupírám, že bylo zde onde užito slova ostřejšího. Rusové a Srbové se vychloubají, že svatí apoštolé slovanští byli jejich ven a ven, pracujíce ve smyslu nynější církve východní. Co napsali, bývá časopisy jisté stránky u nás uveřejňováno, opět a opět ohříváno a našemu lidu zrovna vnucováno. Zdaliž měli jsme mlčeti my? Vždyť i nám a zvláště nám Moravanům vzácna jest každá o nich pravdivá zpráva, předraha jejich památka. Či by nám nebylo dovoleno hájiti své přesvědčení?

Český onen učenec píše dále: „Křesťanstvu západnímu náležejí neméně, neboť co nejokázaleji osvědčovali podřízenost svou pod hlavou církve římské, v Římě přijali svěcení a jurisdikci biskupskou, učení

a skutky svoje předkládali papeži k rozeznání i byli od papeže uznáni za pravověrné, zejména také co se týče původu Ducha svatého."

Milerád podpisuji v plném znění, ale soudím, že nikterak nebylo zbytečno a nemístno, vědecky odůvodniti a na základě pramenův objasniti, co již předem uznali vydavatelé pramenů dějin českých a co několik let po té potřebným uznal konstatovati slovutný historik.

Kdož se mohl podjati této práce, ne-li kněz? Nedivno tedy, že když si nikdo povolanější nevšímal této otázky a jiných záhad, já jsem tomu věnoval skromné, slabé síly své. Sledoval jsem je podle možnosti a studoval po dlouhou řadu let, obětoval jsem té práci kde kterou prázdnou chvíli a na pomůcky poslední groš. Jiného by byly odstrašily nesnáze jazykové, nepřístupnost a nedostatek pramenů, sama nevděčnost studia, které neslibovalo valných úspěchův, o němž také předem bylo lze říci, že nedojde nikdy a snad nikde uznání.

Nižádnou nesnází nedal jsem se odstrašiti, chtěje dle sil svých přispěti k objasnění některých temnějších stránek dějin svatých našich prvoučitelů. Přičinil jsem se, abych na základě skromných svých vědomostí, kterých za naší doby nemůže míti nekněz, zjistil některá fakta bohatého života světců. Nepatrné úryvky své práce jsem uveřejnil v různých časopisech, teprve roku 1897 v VI. svazku Sborníku velehradského vydal jsem delší studii List Hadriana II v pannonské legendě a bulla Jana VIII Industriae tuae. Je to kus poctivé práce vědecké, která však bohužel nenašla milosti před očima těch, kdož se domnívají míti jediné právo rozhodovati o otázkách cyrillomethodějských. Byla systematicky ignorována, byla umlčována namnoze i od těch, kteří mluvíce o novější literatuře cyrillomethodějské měli tuším povinnost aspoň ji registrovati. Omluvou jest jim, že je psána „jednostranně", totiž se stanoviska církevního, a k tomu — od kněze Moravana.

Roku 1902 vyšla nákladem jubilejního fondu pro literaturu českou pilná práce professora slovanské filologie při c. k. české universitě Dra. Fr. Pastrnka Dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda. S rozborem a otiskem hlavních pramenův. Obšírnou o díle tomto zprávu uveřejnil jsem v Hlídce téhož roku. Upozornil jsem na přednosti spisu, nezatajil však ani mnohých věcí, které bych si byl přál aby byly pojednány jináč.

Mezi nejpilnější slavisty a nejčinnější pěstitele naší dávnověkosti po stránce filologické počítati dlužno Dra. Václava Vondráka, od konce minulého roku mimořádného professora slovanského jazyka na universitě vídeňské. Dr. Vondrák jest muž mladý, neunavný, podnikavý, pilný,

nadaný. Dokazuje to celá řada statí a spisů, jež uveřejnil v Archivě für österreichische Geschichte, v Archivě für slavische Philologie, v Časopise Českého musea a jinde. Nemohu šířiti se o jeho v té věci zásluhách, spíchaje za svým účelem.

Samostatně vydal nákladem bulharského knížete Ferdinanda knihu: O mluvě Jana exarcha bulharského. Příspěvek k dějinám církevní slovanštiny. V Praze 1896, str. 100 v 8°. a roku 1900 v Berlíně obšírnou staroslovanskou mluvnici (Altkirchenslavische Grammatik).

Nákladem České akademie císaře Františka Josefa vydán jím dále opět Glagolita Clozů se třemi světlotiskovými tabulkami. V Praze 1893, str. 127 v 4°. Glagolita Clozů nazývá se zbytek 12 listů rukopisu hlaholského prve v pokladě Frangepanova na ostrově Krku chovaného, které roku 1836 ve Vídni vydal Bartoloměj Kopitar s titulem Glagolita Clozianus. Nyní se nalezají listy v městské knihovně tridentské. Dva listy téhož rukopisu v Innsbruku objevené uveřejnil roku 1860 Fr. Miklošič v Denkschriften der philosophisch-historischen Classe der kais. Akademie der Wissenschaften (sv. X. str. 195—214) pod názvem Zum Glagolita Clozianus. Celý pak rukopis, pokud se zachoval, vydal J. J. Sreznevskij ve své sbírce Древніе глаголическіе памятники v Petrohradě 1866, str. 163—220. Ale tato vydání jsou nyní vzácností, a protože nejsou bez vady, vykonal náš autor dílo velmi záslužné opětným vydáním rukopisu.

Další jeho spis vydaný též nákladem České akademie jest: Frisinské památky, jich vznik a význam v slovanském písemnictví. S 9 tabulkami. V Praze 1906, str. 82 v 4°. Co jsou frisinské památky? Prvá a třetí jsou formule obecné zpovědi, které byly říkány po kázaní nedělním, třetí začíná připomínkou na křestní slib, jako obecná zpověď až dosud ještě v olomoucké aspoň diecesi někde po kázaní užívaná: Já hříšný odříkám se nepřítele zlého atd. Druhá pak není než promluva k obci shromážděné vybízející k přijetí svátosti pokání a upřímné nápravě života.

Byly objeveny roku 1803 v latinském kodexu, který se až do té doby choval ve frisinském klášteře sv. Korbiniana. Odtud jejich jméno. Vydal je nejprve roku 1827 P. J. Köppen ve Сборнику словенскихъ памятниковъ, находящихся внѣ Россіи, potom roku 1836 Bartoloměj Kopitar ve svém Glagolita Clozianus, str. XXXIII—XLVII; stať XXI. nadepsána: Specimen dialecti Carantanicae saec. X, roku 1854 A. Janežič, též Fr. Miklošič a mimo jiné nejnověji J. Skret ve Vídni 1903.

Frisinské památky zvolili si za předmět svého studia J. Sreznevskij, August Schleicher, Pavel Josef Šafařík, Martin Hattala a Vatroslav Jagić. Přirovnávaje náš autor allegace Písma sv. v souvisící spolu dosti těsně památce prvé a třetí s nejstaršími staroslovanskými překlady Písma sv., dokazuje, že mohly vzniknouti na základě církevní slovanštiny, a poukazuje (str. 12) na souhlas třetí památky se zpovědní modlitbou zachovanou str. 72a a 72b Euchologia sinajského, vydaného roku 1882 Dr. Leopoldem Geitlerem,[1]) ale nepřipouští, že by text Euchologia byl původnější, neboť byl během času měněn ve prospěch církevní slovanštiny. Uvádí (str. 14) tak řečenou Emmeranskou modlitbu v staroněmeckém textě mnichovském jakožto original druhé zpovědní formule Euchologia, jež je částečně zachována též v třetí frisinské památce. Praví (str. 16): Frisinské památky souvisejí ještě těsněji s církevní slovanštinou, než jsme dosud předpokládati mohli, ano bez církevněslovanské literatury bychom neměli žádných frisinských památek.

Načež (str. 16) obrací se k druhé památce frisinské, která jemu poskytuje ještě více materialu připomínajícího církevní slovanštinu. Uvádí (str. 18) jakési stopy jazyka českého (slovenského nářečí), též na str. 20 nepatrné sledy jazyka slovinského, na str. 21 vliv němčiny samozřejmý zde, poněvadž byly psány na základě německých originalů.

„Nějaký slovanský duchovní, dle všeho tuzemec, kterému církevní slovanština známa byla, které však úplně mocen nebyl, přeložil zde německé zpovědní formule a modlitby, jaké se nám zachovaly v první a třetí frisinské památce a v Euchologiu sinajském, jakož i jinde. Na téže půdě vznikla i zpovědní modlitba, jejížto text se nám částečně obráží v homilii Klimentově a která jest většinou zachována též v druhé frisinské památce“ (str. 22 n.), s jejichž vzájemným poměrem nás blíže náš autor seznamuje. Homilie Klimentova není určena na den nějakého svatého, poněvadž v ní není žádných bližších vztahů k životu nějakého určitého svatého. Mylným čtením zkratku imja rekъ byla sice připisována na den sv. Marka. Podobných všeobecných homilií řecká církev, jak se zdá, ani vůbec neznala, kdežto v římské církvi vyskytují se dosti často.

Druhá památka se nezachovala zde v původním znění, nýbrž je to jen přepis. Jednou zde máme přídavné jméno, a substantivum, k němuž náleželo, bylo vynecháno: a bosiu uzliubise (str. 34, transskribováno:

[1]) Euchologium, glagolski spomenik manastira Sinai brda. Izdao Dr. Lavoslav Geitler. Troškom jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. (Sa snimkom.) U Zagrebu 1882. Zpovědní modlitbu nalezneš na str. 131 a 132 vydání Geitlerova.

a božiu vzljubiše). Na příslušném místě v homilii sv. Klimenta čteme zcela správně: благодѣть божию и милость въꙁлюби (Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen, str. 6). Též druhé substantivum bylo vynecháno, jak vidíme. Dále zde máme několik zkomolených výrazů, jaké lze si vysvětliti jen chybným čtením a chybným přepisem (str. 23). Dokazuje, že druhá frisinská památka souvisí těsně se zpovědními formulemi římské církve, ale také dokládá, že i homilie biskupa Klimenta souvisí se zpovědními formulemi a se zpovědními modlitbami vůbec. V liturgiích východní církve nenalezáme ničeho, co by se s nimi shodovalo neb aspoň připomínalo obsahem svým druhou frisinskou památku a jmenovanou homilii. Text druhé frisinské památky nemůže býti původní, ale také se nezdá, že by byl měl původce textu jejího při své práci homilii naši po ruce, ačkoli text v homilii Klimentově aspoň na začátku lépe se zachoval. Nezbývá tedy nežli předpokládati jiný pramen, z něhož povstaly.

Památka druhá a třetí pocházejí od jednoho písaře, a to Němce; v pravopise druhé památky pozoruje náš autor vliv staré bavorštiny, v třetí toho není, a vysvětluje rozdíl tím, že mohl míti original druhé památky v jiném písmě, bezpochyby hlaholském (kdežto original třetí památky byl již latinkou psán), a proto podlehl vlivu své mateřštiny.

Frisinské památky nešly přímo z Pannonie nebo spíše z krajin někdejší velkomoravské říše, kde asi vznikly, nýbrž se dostaly k Slovincům skrze charvatské glagolity. Jevíť se v nich sledy srbskocharvatského jazyka (str. 32). Bohemismy, o nichž zmínka byla (str. 18), které přešly prostřednictvím Charvatů k Slovincům, houževnatě se udržovaly v církevně slovanských památkách na jihu přepisovaných. Původně byl tedy text našich památek psán asi hlaholsky, sotva cyrillsky.

Obšírněji (str. 35 n.) mluvě o grafice a pravopise našich památek podává spisovatel náš soud paleografů německých o stáří jejich, A. Schmellera, dle něhož pocházejí asi z 12. století, Dra. v. Laubmanna, ředitele mnichovské knihovny, dle něhož psány jsou koncem 10. nebo v první polovici 11. století, s nímž celkem souhlasí Dr. E. Mühlbacher, který praví, že první památka s následujícím je z posledních let věku desátého nebo z prvních věku jedenáctého, od slova Eu, kterým počíná druhá památka až do Amen, jímž končí památka třetí, z druhé polovice jedenáctého věku.

Načež ještě mluví o rázu církevní slovanštiny, pozorujeť v ní dojem staršího období, jak se asi jevila za času působení obou slovanských apoštolů ve velkomoravské říši a v Pannonii a v době bez-

prostředně následující, ale také poukazuje na některé zvláštnosti, které prozrazují změny po lexikalní stránce, jaké nalezáme i v pozdější redakci církevně slovanských památek. Z těchto pak stop částečně změněné redakce prvního překladu Písma sv., které potom dosti zřejmě vidíme v památkách, jež vznikly na bulharské půdě, soudí, že k těmto změnám dali podnět východobulharští či lépe dackobulharští učeníci, kteří samostatněji si počínali v literarní činnosti i po smrti jejích zakladatelů.

Na otázku, kdy povstaly frisinské památky, odpovídá Dr. Vondrák (str. 50 n.), že nelze snad ani pomýšleti na dobu, v níž sám Method úkol svůj dále plnil, ale připouští, že překlad ovšem ne bezvadný staroněmeckých formulí do církevní slovanštiny pořízen byl záhy po době působení slovanských apoštolů, tedy kdysi ke konci 9. století, když učeníci Methodovi z velkomoravské říše byli vypuzeni a hlavně do Bulharska se uchýlili, kde se již snad hledělo odolati opposici proti slovanským bohoslužbám tím, že se chránil všemožně římský ritus, a to kdesi na slovinském území, kde byla slovanská bohoslužba třeba jen částečně v platnosti.

Naše památky (soudí dále) stojí sice v jakési protivě proti tradicím východní církve, ve které takových formulí nebylo, ale přece se jich užívalo později i na jihu (v Macedonii), jak nám Euchologium sinajské ukazuje.

Znamenitým těmto výsledkům svého bádání připojuje (str. 52 n.) autor text památek v původním znění, vedle pak v transskripci, načež pokaždé latinský překlad. Str. 62 n. přikládá homilii připisovanou Klimentu, biskupovi slověnskému, v transskripci, původní oznámení Aretinem v Neuer literarischer Anzeiger (r. 1807 č. 12) a zprávu Dobrovského ve Slovance (I. str. 249—251). Konečně (68—78) index slov. (79—80) opravy a doplňky a (81—82) rejstřík jmen i věcí a snímky.

Úsudek jistě kompetentní podal o studii Vondrákově Dr. Vatroslav Jagić v 18. svazku svého Archivu für slavische Philologie (1896, str. 298). Zmíniv se, že by pouze kritické vydání textu bylo nejvýš časové, pokračuje: „Doch ist das Verdienst Dr. Vondrák um dieses wichtige Sprachdenkmal unvergleichlich größer. Er hat zuerst den Zusammenhang dieser drei Textstücke mit dem sinaitischen Euchologium und dann die Vorlage dazu in den althochdeutschen Beichtformeln entdeckt und beleuchtet. Für die richtige Beurtheilung der Freisinger Fragmente, die durch Miklosich's Auffassung etwas einseitig geworden war, ist die Darlegung dieses Zusammenhanges von großer Bedeutung.

Vondrák's Forschungen beuten den Zusammenhang der Fragmente mit der althochdeutschen christlichen Literatur nach verschiedenen Richtungen aus: graphisch, lautlich und syntactisch. Der Zusammenhang mit einer Homilie des Clemens und mit Euchologium Sinaïticum weist den Fragmenten den Platz innerhalb der großen Bewegung, die durch Cyrill und Method in Altmähren und Pannonien verursacht wurde, an." Vytknuv studii některé nejasnosti praví: „Im einzelnen gibt auch diese Studie Dr. Vondrák's viel lesenswerthes, namentlich ist er auch hier fleißig und fein in der Auffindung von Parallelen." Končí pak slovy: „Erst jetzt wird die alte Vostokov-Köppen'sche Ausgabe entbehrlich. Da ich gern jedes Verdienst anerkenne, so muß ich für diese literarische Gabe der dritten Classe der böhm. Franz-Joseph-Akademie besonderen Dank im Namen der slavischen Philologie aussprechen."

Se spisem o frisinských památkách co nejúžeji souvisí nejnovější dílo našeho autora: Studie z oboru církevněslovanského písemnictví. Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Třída III. Č. 20. V Praze 1903. Str. 180 v 8°.

Mluví zde Dr. Vondrák o spisech Klimenta, biskupa slověnského čili velického, jakž také bývá jmenován v některých rukopisech. Str. 19 podávaje nejlepší dosud seznam jeho prací sestavený jurjevským professorem Jevgenijem Vjaceslavovičem Pětuchovým, připojuje nové dvě zatím s jeho jménem vydané Petrem Alexejevičem Savrovým. Načež snaží se hojným filologickým apparatem dokázati, které ještě spisy přičísti dlužno Klimentovi. Bychť i neuznával všech jeho důvodů za přesvědčivé, smím-li jakožto laik ve filologii pronésti úsudek svůj, vydávám svědectví pravdě, že jsem překonán; Kliment může býti a jest autorem i pannonských legend (str. 2), považuji tuto práci páně autorovu za zdařilou, za cenný příspěvek k poznání díla slovanských apoštolů Cyrilla a Methoděje a ku kritice pramenů jejich dějin, nicméně dovolím si přičiniti svoje poznámky, dolože také obšírně příčiny, proč se s ním ve všem shodnouti nemohu.

První studie (str. 5—18) nadepsána jest: Jak se má druhá frisinská památka k homilii připisované biskupu Klimentovi? Autor uvádí především mínění těch, kdož prve se již té otázky dotkli, Vostokova, Kopitara, Undolského, Sreznevského, Miklošiće, Jagiće a posléze Lavrova a dokazuje, že druhá frisinská památka jest původnější. (P. d.)

Loisy.

Referuje Dr. Frant. X. Novák. (Č. d.)

Při každé knize je s užitkem znáti zásadní stanovisko jejího spisovatele. Při spisech[1]) Loisyho je to zrovna nevyhnutelnou nutností. Vždyť Loisy i jako spisovatel všecko má společné s námi: „Víru v božství Krista Ježíše, jakož i víru v jsoucnost Boha";[2]) přináležitost k Církvi, k níž „se vší rozhodností se hlásí", „jejíhož dogmatu ani jediného nepopírá,"[3]) ano o níž mluví slovy nadšenými;[4]) mluvu katolickou, oplývající terminy nám všem běžnými, jako jsou „nadpřirozené zjevení", „zázrak", „inspirace" a pod.[5]) Co nás od něho

[1]) Tu snad nebude od místa upozorniti na některou literaturu o Loisym, pokud mi byla přístupnou a pokud nás opravdu zajímá. Na prvním místě jmenuji výtečné články uveřejněné svým časem v Bulletin de littérature ecclés.: Batiffol, L'Évangile et l'Église, 1903, str. 3 nn. Lagrange, Jésus et la critique des Évangiles, 1904, str. 3 nn. Batiffol, Jésus et l'Église, 1904, str. 27 nn. Portalie, Dogme et l'histoire, 1904, str. 62 nn. Klidným, ale účinným tonem referuje v Revue Thomiste 1903 dvěma články Pègues, od str. 70 nn. o knize L'Évangile et l'Église a od str. 593 nn. o knize Autour d'un petit livre. Článek Gardeilův, La relativité des formules dogmatiques, tamtéž, str. 633 nn. se přímo odnáší k pochybeným míněním Loisyho. Širší pozornost, zdá se, vzbudily články v Études: De Grandmaison, L'Évangile et l'Église, sv. 94, str. 145 nn. Brucker, La condamnation du livre L'Évangile et l'Église, tamtéž, str. 495 nn.; pak Prat, Au fond d'un petit livre, sv. 97 str. 306 nn. Dále Janssens, L'Évangile et l'Église v Revue Bénédictine, 1903, str. 203 nn. Bricont, Autour des fondements de la foi v Revue du clergé français, sv. 37 str. 449 nn. (I. část.) Gaudeau, L'Église et l'Évangile, tamtéž, sv. 38, str. 113 nn, abych o jiných, tu kratších, tu delších polemikách, referatech a pod. o tom thematě v listě zmíněném pomlčel. Fonsegrive, A propos d'exégèse v La Quinzaine, 1903, str. 441 nn. Annales de Philosophie chrétienne (leden, únor, Lettres romaines). Revue du clergé français, 15. března 1904, str. 114 nn. Gaudeau (bývalý kollega Loisyho), L'Évangile et l'Église. Tři menší referaty v Revue ecclésiastique de Metz, 1903, 1904 a j. Ostatně ve všech těchto jmenovaných listech potkati se s články a pojednáními o otázkách Loisym buď přímo, buď nepřímo pohnutých. Hlasy listů německých, počínaje od Innsbrucker Zeitschrift für katholische Theologie až po Das XX. Jahrhundert předpokládám za známy.

[2]) Viz Autour d'un petit livre, str. 13. »(Firmin) admettait la divinité du Christ aussi bien que l'existence de Dieu.« Firmin, jak již řečeno, jest jeho vlastní pseudonym.

[3]) Tamtéž: »Firmin était catholique aussi radicalement que M. Harnack était radicalement protestant; il ne contestait aucun dogme, et il en venait même à les justifier tous.«

[4]) Poukazuji zde na nadšená jeho slova v předmluvě k citované právě knize Autour d'un petit livre, XXXIII nn. Místo vší kritiky uvádějí příznivé Loisymu Annales de philosophie chrétienne roku 1903 str. 227 ta slova jako apologii jeho díla.

[5]) Srv. zde trpká slova Portaliéova (Le dogme et l'histoire v Bulletin de littér ecclés. 1904, str. 68). »O běží-li pouze o slovo zjevení, třebas o zjevení nadpřirozené,

dělí, i přes protesty se kterékoli strany (třeba se strany Loisyho samého,[1]) jest princip, je stanovisko, které ve svých spisech zaujímá.

*

Řekl jsem hned z počátku, že základní požadavek moderní vědy a moderního názoru světového vůbec spočívá v „autonomii“, v naprosté neodvislosti od každé i nadpřirozené autority, a že vlastním objevitelem té autonomie je Kant.[2]) Proto i nazýván Kant „úhelným kamenem“, „rocher de bronze“, druhým Kopernikem“[3]) našeho věku. Ne ve všem přijaty názory Kantovy, ale v jednom je vláda jeho dnes uznávána všemi modernisty bezpodmínečně: v jeho theorii poznávací, v methodě vědecké jím zavedené. A právě touto svojí novou methodou zabil Kant, pokud na něm záleželo, vědecký důkaz všeho nadpřirozeného, roztrhl přesnou pásku mezi věrou a vědou, odkázal víru do říše „mravních potřeb“, tedy v posledních důsledcích asi tam, kam náleží hudba, básnictví, esthetika.[4])

jest (Loisy) velmi štědrým; a není to posledním pramenem zármutku čtenáře, vidí-li, kterak se tu dávných a Církví přesně určených slov od katolíků zneužívá na označení věcí právě opačných. Činí si blázny z duchův a ponechávajíce jim prázdné slovo, klamou je o ztrátě pravd nejdražších.« Totéž lze říci o slovu zázrak, inspirace, jak níže doložím.

[1]) Sem třeba zařaditi výčitky a nářky Loisyho a jeho přátel na nepochopení jeho snah se strany katolíků vůbec a katolické vědy zvlášť, na útisky a tvrdost se strany církevních autorit. Tak jmenovitě ve zmíněné předmluvě poslední jeho knihy. Srv. k tomu odpověď klidného a jistě ne předpojatého Lagrange (Jésus et la critique des Évangiles v Bulletin de littér. ecclés., 1894, str. 4 n.).

[2]) Kdo by se chtěl o té fundamentalní a tolik zneužívané otázce blíže přesvědčiti, toho odkazuji zvláště na dílo Willmann, Geschichte des Idealismus, Braunschweig 1896. sv. II. a III. K věci též psali z katolíků Schneider, Göttliche Weltordnung, Paderborn 1900. Gloßner, Das objektive Prinzip, Regensburg 1880. Mercier, Critériologie générale, Louvain-Paris 1900 a jiní. Z nekatolických spisovatelů zvláště upozorňuji na spisy Euckenovy (Wahrheitsgehalt der Religion, Grundbegriffe der Gegenwart, Stellung der Philosophie zur relig. Bewegung der Gegenwart v Zeitschrift für Philosophie u. philos. Kritik, Bd. 112, str. 161 nn., Thomas v. Aq. und Kant atd.), na práce Paulsenovy (zvláště jeho Philosophia militans) a j. Dobře též poslouží brošury Sabatier-Sterzel, Die Religion und die moderne Kultur, Freiburg i. Br. 1898, Jodl (katolík), Reformkatholizismus, Frankfurt a/M. 1902 a j.

[3]) Chamberlain, Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts, čtvrté vydání, München 1903, sv. II. str. 923 n.

[4]) Chamberlain l. c. nazývá Kanta (str. 684) »den Luther der Philosophie«. »Kant ist der wahre Fortsetzer Luthers; was dieser begonnen, hat Kant weiter ausgebaut (str. 946). Erst Kant hat das Truggebäude der römischen Theologie endgültig zertrümmert« (str. 871). Přesně a jasně vyslovil Paulsen, Philosophia militans, stať Kant der Philosoph des Protestantismus (str. 43 n.), co o něm souditi vzhledem náboženství: »Die Stellung, die er (Kant) zu den vorhandenen Tendenzen sich gab, ist durch folgende drei Punkte

Každé positivní učení o Bohu, o duši, každá víra, která s Kantem vešla v příměří, je ztracena, jak jasně dokazuje dnešní vědecká theologie protestantská.[1]) Kant je „der Alleszermalmer“ každého systematického, na přesných pravdách založeného náboženství, jak ho nazval Moses Mendelsohn.[2])

Kant, díky Bohu, ještě není věda, ještě není pravda. Kant, vlastně jeho theorie poznávací, jest právě jen theorie, methoda. Methoda, jejíž skryté hlubší prameny dlužno hledati ne tak ani v jasných poznatcích rozumu, jako spíše v pohnutkách a převrácenostech moderní duše mravních.[3]) Methoda, která přímo ovládá praxi, podemílajíc základy nadpřirozené víry zjevené. Dnes již i sami její nadšení přívrženci počínají se hroziti nad jejími důsledky.[4]) Církev katolická nikdy jí neuznávala, nemohla ji uznati,

gegeben: 1. Mit der fortgeschrittensten Aufklärung bekennt er sich zur Lehre von der Autonomie der Vernunft: sie ist die selbstherrliche Richterin in allen Fragen über wahr und unwahr, gut und böse. Es gibt keine Instanz über ihr, es gibt keine Offenbarung, durch die sie eingeschränkt würde... 2. Antidogmatisch, man kann auch sagen: anti-intellektualistisch. Er ist überzeugt, die spekulative Vernunft ist nicht fähig, den religiösen Glauben durch taugliche Beweise zu unterstützen... Er ist 3. der entschiedenste Verteidiger der Möglichkeit und Notwendigkeit eines praktischen Vernunftglaubens. Er macht eben den intellektualistischen Unglauben zur Grundlage des moralischen Glaubens« — V Rozhledech roku 1904 str. 461 nn. uveřejněn je z péra prof. Dra. Marase článek »Immanuel Kant«. Tam čísti větu: »Kantovo učení je tedy kritikou poznávání, vyšetřuje jeho základ a vytyčuje meze; je traktátem o methodě, nikoli systemem vědy; neodkrývá velkých pravd, nýbrž má jen tichou zásluhu zabraňovati bludům...«

[1]) Viz o tom spisy Ritschlovy, Harnackovy, Sabatierovy a jiných vynikajících theologů protestantských. Přehledně upozornil na stav nynějšího vědeckého protestantismu Huppert v knize Der deutsche Protestantismus, Köln 1902.

[2]) M. Chamberlaina l. c. str. 871.

[3]) Ne poněvadž Kant psal, odpadl svět od víry nadpřirozené, ale poněvadž odpadl svět od víry, psal Kant. Upokojil moderní svědomí svou subjektivistickou methodou, odtud nadšení, s nímž methoda jeho, zpečetění theoretické odpadu praktického, obecně se potkala.

[4]) Tak slovy někdy až úchvatnými doznává celou miserii moderního, na Kantovi založeného názoru světového opět a opět Eucken, který jinak nestojí na stanovisku positivního křesťanství. Tak jmenovitě v díle Der Wahrheitsgehalt der Religion, Leipzig 1901, str. 46—52, v článku Die Stellung der Philosophie zur relig. Bewegung der Gegenwart (v Zeitschrift für Philosophie, Bd. 112, str. 161 nn.). V pojednání svém Der moderne Mensch und die Religion (v Neue Deutsche Rundschau, Jahr. 13, str. 673 nn. propuká v doznání: »Gelingt es nicht solchem Wachstum des Gegners (= důsledky moderního názoru světového) eine innere [náboženské] Vertiefung entgegenzusetzen... so ist die Sache verloren, so war die ganze moderne Bewegung eine grandiose Irrung.«

ač-li nechtěla sama sebe zničiti.[1]) Proti poznávací theorii Kantově staví Církev poznávací theorii aristotelicko-scholastickou, a zde povinno hledati centralní, nikdy nezadatelný význam scholastiky a jejího hlavního budovatele, sv. Tomáše Aq.[2])

Vědec katolický, pokud píše o věcech víry (v jiných otázkách čistě světských nemá Církev rozhodovati o methodě), má s tím stavem počítati, nemá-li ho necírkevní a vlastně proticírkevní i protináboženská methoda zavésti k důsledkům proticírkevním, protináboženským. A tu setkáváme se s prvním zásadním bludem Loisyho.

Loisy stojí jakožto theolog na stanovisku autonomistické vědy moderní.

Vlastně veškera předmluva ku knize Autour d'un petit livre není ničím jiným než bolestným výkřikem nad odpory vědy katolické, učení katolického a vědy moderní, názoru světa moderního; mezi tím, co Loisy nazývá „tradition", „opinion ecclésiastique", „la croyance officielle de l'Église" se strany jedné a mezi směrem moderním, mezi „mouvement générale de science moderne", „évolution intellectuelle" doby přítomné, „le progrès de la science" atd.[3]) se strany druhé. Že on sám nestojí nikoliv při náhledu církevním, nýbrž cele se přidává ku straně protivné, vysvítá skoro z každého řádku, ať přímo ať nepřímo. Odtud jeho výčitky „autoritě", že „neměla tušení o stavu, do kterého

---

[1]) Msgr. d'Hulst nazývá stav dnešní filosofie, vlastně dnešní filosofické methody »la maladie constitutionelle des cerveaux contemporains — konstituční (samosprávnou) nemoc mozků dnešních.« Srovnej velmi pěkná a přesná slova o tom v Revue du clergé français, 1904, str. 116 nn.

[2]) Jména Tomáš Aq. a Kant značí více než pouhé formule filosofické, značí dva různé názory světové, dva světy: křesťanský a moderní. To vysvítá nejen z authentických výroků církevních (Leo XIII, encykl. Aeterni Patris ze dne 4. srpna 1879 a encykl. ku kleru francouzskému ze dne 8. září 1899), k tomu přiznávají se nepokrytě a jasně sami protestantští zbožňovatelé Kantovi. (Srovnej Eucken, Thomas v. Aquino und Kant, Berlin 1901. Paulsen, Kant der Philosoph des Protestantismus, Katholizismus und Wissenschaft ve Philosophia militans. Tituly samy mluví za obsah.)

[3]) Viz zmíněnou předmluvu od str. XV. Při důkazech o principielních rozporech víry a vědy Loisyho budu se hlavně odvolávati k oné knize Autour d'un petit livre. Jestiť to poslední tiskem (jako kniha) vydaná práce Loisyho, a tudíž jakýmsi klíčem, doplněním všech jeho dřívějších děl. Jest však ta práce i určitější všech předchozích, poněvadž ji Loisy napsal s positivním úmyslem, vyložiti i odůvodniti v ní svou vědeckou methodu. Autour d'un petit livre dlužno pokládati, abych s P. Pratem (Études, sv. 97, r. 1903, str. 307) mluvil, za jakýsi vědecký »manifest« nebo za vědecké »ultimatum« Loisyho. Ostatně míním se v citování obmeziti na tolik, kolik bude potřebným, aby důkaz věty pronesené byl proveden. Vyčerpati místa knihy principielně odchylné bez toho není možným, leč knihou novou.

byla přivedena exegese, apologetika a theologie katolická pokroky biblické kritiky a vědy moderní vůbec.“ [1]) Odtud „nezbytnost“, kterou ukládá katolíkům „zúčastniti se zmrtvýchvstání (historické vědy biblické, jak on jí rozumí) a všech ostatních objevů lidského vědění pod trestem, že jinak sami sebe vyloučí ze společnosti myslících a že pro nedalekou budoucnost připraví tím krisi, která bude strašnější všech dřívějších od počátku křesťanství.“ [2]) Odtud nářky na pronásledování vědců ve směru nové vědy pracujících, na tvrdost biskupů vzhledem nich.[3]) Odtud ohnivá obrana oné vědy církevní, která se odvažuje vědecky luštiti všecky problemy vědou nekatolickou o víře vznesené,[4]) a poukazování na rozdíly právě oné vědy a učení theologického. To už nejsou pouze různé směry jedné a téže strany, z toho zeje propast dvou úplně se potírajících názorů světových.[5]) A Loisy horuje nejen

[1]) l. c. str. XV. »... Autorité qui semblait ne voir que son droit et ne soupçonner pas la situation faite à l'exégèse, à l'apologétique, à la théologie catholiques, par les progrès de la critique scripturaire et le mouvement général de la science moderne.«

[2]) l. c. str. XVI n. »C'était la nécessité, pour les catholiques, de contribuer à cette résurrection comme à tout autre développement du savoir humain, sous peine de s'excommunier eux-même de la société intellectuelle et de préparer pour l'avenir prochain une crise bien plus redoutable que toutes celles que la foi chrétienne a transversées depuis qu'elle existe.«

[3]) l. c. str. XVIII n. Uvádím jen jedno místo: »Spectacle peu glorieux pour l'Église de France que celui de cette poursuite où les travailleurs désintéressés semblent traqués comme des bêtes dangereuses!... Sous la croix pectorale n'y a-t-il pas coeur d'un docteur?... A de rares et honorables exceptions près, ceux qui sont assis sur les trônes restent immobiles et froids, comme si le prêtre homme de science leur était devenu étranger et suspect...«

[4]) l. c. str. XXI. »On s'apercevra peut-être un jour que ce n'était pas pour avoir cédé aux séductions d'une fausse science, ou pour être doués d'un esprit inquiet et mal équilibré, ou par manque de docilité aux instructions pontificales, par défaut de respect envers les Evêques et de dévouement à l'Église, que des écrivains catholiques ont osé traiter scientifiquement tous les problèmes que la science non catholique a soulevés à propos de la religion...«

[5]) l. c. str. XXII nn. »La situation est telle que le silence ou la reserve des savants catholiques sur certaines questions particulièrement délicates ne sauraient contribuer à la paix de consciences. Les points d'interrogation se posent d'eux-mêmes devant l'esprit de nos contemporains. C'est, avant tout, cet état des choses qui ‚trouble gravement la foi des fidèles sur les dogmes fundamentaux de l'enseignement catholiques'.. Ce qui inquiète l'esprit de ces fidèles (věřící moderní) au sujet de l'Écriture, c'est l'impossibilité où un homme, jugeant selon le sens commun, se trouve de concilier ce qu'on voit que la Bible est comme livre, et ce que nos théologiens semblent affirmer de sa vérité absolue et universelle. Ce que inquiète l'esprit de ces fidèles au sujet de la tradition, cest l'impossibilité de concilier l'évolution historique de la doctrine chrétienne de son immutabilité« atd.

pro řešení těch problemů, což by o sobě byla věc jen chvalitebná.[1]) Ale prostředky, methoda, jako je za tím účelem navrhuje Loisy, jsou veskrz moderní, ani evoluce nevylučuje.[2]) Odtud konečně i ty tvrdé úsměšky o „nevědomých dobrácích“ a o spisovatelích, „kteří se rozpakují znepokojiti duše prosté v klidném užívání jich víry.“ [3])

Loisy vidí spásu Církve ve „vědě“, ale ta jeho věda „nemá přesně a přímo nic činiti s Bohem.“[4]) Již ta jediná věta by stačila na dokumentování jeho čistě kantianského stanoviska. (P. d.)

Nervosa a poesie.

Studie P. H. Martina. Přeložil Jan Spáčil. (Č. d.)

Slyšení barvité není nejméně zajímavým nálezem obrazotvornosti dekadentské. Je také z těch, které leží zvláště na srdci mistrům školy a kteří si v té věci nedají říci. Invence nepatří jim samým. Jak správně vypozoroval Dr. Laurent, je tomu dávno, co neuropathologisté předpověděli slyšení barvité, příznak to relativně častý těžkých affekcí mozkových a ušních. Je tomu rok, jistý doktor Catane M. d'Abendo zahájil opravdu anketu o tomto předmětu. Výsledek její byl uveřejněn a naši dekadenti mohou viděti tu velice přirozenou applikaci zásady se ctí ve svém umění básnickém. Jedná se o malíře 28 let starého, o rodinu neuropatův, a neuropat sám má občas někdy spád znepokojující pro bezpečnost svých sousedův a bližních. Od svého dětství zjišťoval v sobě fenomen slyšení barev, na který pohlížel konečně jako na přirozené a normalní. Barvy vyvolávají v něm gradace utoněnosti hudební. Bledá žluť vyjadřuje notu povýšenou, která mu sahá k srdci. Fialová barva představuje mu nejvyšší notu škály. Zeleň jest notou vysokou, avšak dle něho „necítitelná“. Běl vyjadřuje mu zvuk ze středu škály, čerň notu vážnou, červeň notu nejdutější, jaká jest. Hlásky se mu jeví

---

[1]) Že si Loisy úplně jest vědom dosahu otázek s moderní vědou souvislých, viděti na př. z věty na str. XXIV n. l. c. »Le progrès de la science pose en de termes nouveaux le problème de Dieu. Le progrès de l'histoire pose en de termes nouveaux le problème du Christ et le problème de l'Église.« Tedy jsoucnost boží, Kristovo božství, původ božský Církve nejsou pravdy, základy vyššího života duchovního společnosti lidské, ale »problemy«, z nichž lidstvu zůstane tolik, kolik z nich zůstaví moderní, subjektivistická věda.

[2]) Důkazů makavých od str. XXVI l. c. počínaje. Jich délka (v krátkosti jsou nesrozumitelny) mi brání doslovně je v originale tuto uvésti.

[3]) l. c. str. XXXII n. »Les vrais et bons ignorants.

[4]) Viz str. 10. »Bien que Dieu soit partout dans le monde, on peut bien dire qu'il n'est nulle part l'objet propre et direct de la science.

barvité a tohoto druhu: *A* jest bílé. *E* žluté; *I* jest červené; *O* jest černé; *U* je terra cotta; *AI* jest bílé žilkované červení; *AE* jest bílé a žluté odloučeně; *OU* je černá země ze Sienny; *EI* je žluté žilkované červeně; *AU* je špinavě bílé.[1])

Ejhle nervopati; ejhle básníci:

A noir, *E* blanc, *I* rouge, *U* vert, *O* bleu voyelles,
Je dirai quelque jour vos naissances latentes.
A noir corset velu des mouches éclatantes,
Qui bourbillent autour des puanteurs cruelles,
Golfe d'ombre . . . etc.

A čerň, *E* běl, *I* rud', *U* zeleň, *O* modř — hlásky,
já zjevím tajně kdys jich vzrození se k žití.
A černý korset jest pln chlupů z much, jež svítí,
jež víří hnisavě kol krutých smradů kvásky
v stín záliv pohřížen . . . atd.

Ostatek jest přiměřen v tomto famosním sonetu Rimbaudově, jejž pojali neprávem za kamnářství. Jiný básník, neméně dekadent, nevidí věcí pod těmito barvami. Hlásky „ve svých božských akkordech“ působí v něm tato vzrušení citová:

A claironne vainqueur en rouge flamboiement.
E soupir de la lyre, a blancheur des ailes
Séraphiques. Et l'*I*, fifre leger, dentelles
De sons clairs, est bleu célestement.
Mais l'archet pleure en *O* sa jaune melodie,
Les sanglots etouffés de l'automne pâlie,
Veuve du bel été, tandis que le soleil
De ses baisers saignants rougit encor les feuilles.
U, viole d'mour à l'avril est pareil:
Verte comme le rameau de myrte, que tu queilles.

A jesti trubky zvuk v rudém ohně plání,
E lyry sladký vzdech z andělských křídel běli.
I lehká píšťalka, jež zvuky v krajky tmelí
a její barva modř jest v světlé nebes báni.
Však smyčec pláče v *O* svou žlutou melodii
a vzlyky zdušené, jež z jeseně se svíjí,
z té vdovy po letě tak krásném. Slunce zatím
polibkem krvavým v list všecek červeň vrhá.
U, lásky fialka, se dubnu podobá tím:
jak myrta zelená jest, jíž tvá ruka trhá.

Však hle, že René Ghil ve svém „Traité du Verbe“ zaznačuje ještě jednu variantu sil chromatických při hláskách a praví: „Kdyby vstaly nyní barvy hlásek, znějící tajemstvím prvopočátečním. Takto barvených jeví se mému zraku vybavenému z předchozí slepoty těchto pět: *A* černé, *E* bílé, *O* červené, *U* žluté ve velice lahodné kráse pěti trvanlivých míst rozkvétajících na světě vstříc slunci; však *A*, cizí, jež si dusí čtyrmi druhými vlastní slávu, proto, že jsouc poušti, obsahuje všecky přítomnosti.

[1]) Srv. Rivista clinica et terapeutica, říjen 1896. Op. cit. p. 28.

My se tu nezdržíme, na tu chvilku, abychom obdivovali tento rebusový sloh. My jsme vyznačili toliko spoustu, do níž nás vrhají tyto divergence ve způsobu upravovati hlásky. Jsou dva, kteří nám praví, že *A* je černé, druhý nás ujišťuje, že je červené. Tři mistři souhlasí spolu pro barvu *E;* vidí je bílým. Nesouhlas dostavuje se při otázce o *I.* Pro jednoho je červené, pro druhé jest modré. Na své cestě jest *O* brzy červené, brzy modré a brzy žluté. Tolik barev, kolik předmětů. Konečně *U* žluté pro p. Ghila je zelené pro jeho dva kollegy. Jak vidět, uzákonění tohoto umění básnického fin de siècle není ještě valně pokročilé. Možno, že nikdy neuvidíme jeho konce. Nejméně, když se prohlašuje, že každému jest volno vybrati si svou formuli. Vskutku od Matiáše Morhardta od roku 1892 skupina symbolistů měla již 25 formulí, bezmála tolik, co stoupenců.

Hlásky o zvucích a zvuky o nástrojích, které je vyluzují, máme méně daleko než hlásky s barvami. Také nová škola nespokojuje se s tím, že jest koloristickou, ona je také instrumentistickou, a nalezá prostředek barviti instrumenty hudební zrovna jako prosté hlásky. Pan René Ghil nás zasvěcuje do této techniky těmito výrazy, jejichž jasnost chváliti nemáme nijaké touhy. „Zjišťuje svrchovanosti, harfy jsou bílé; a modré jsou housle mollové, často takové fosforescence, že nám podkouzlí paroxysmy. V plnosti ovací mědě jsou červené, žluté flétny, které modulují prostotu mysli, vytryskujíce žasně ze zásvitu rtův; a hluchota země a tělesnosti, synthesa pouze nástrojů prostých, varhany všecky černě lkají.“

Souhrnem, běl jest harfa, modř housle, červeň trouba, žluť flétna a čerň varhany. Ejhle, zajisté krásný to orchestr chromatický a hudební. Na neštěstí mistři školy jsou první, kteří na ně hrají špatně. Verlaine, typus druhu toho, ve svých kvalitách, jako ve svých vadách, pouští se do opěvování zádumčivosti podzimu tímto způsobem:

Les sanglots longs Des violons De l'automne Blessent mon coeur D'une langueur Monotone.	Když vzlyků trysk mi z houslí výsk' nad podzimem, srdce mé jihne, mdloby je stihne přenudný stisk.

To, co hlavním zde mezi hláskami veřejně se jeví, to jsou ta *O.* Neboť i v „Traité du Verbe“ čteme, že zvuk *O* se shoduje s měděmi, s troubami, se vším, co může učiniti hluk vítězoslávy. Jest pravda, že shoda, my jsme to viděli, není dokonalá mezi zákonodárci nového Parnassu. To dodává básníkům tak veliké šířky, aby viděli červeň tam, kde druzí vidí modř, a aby slyšeli ofikleidu ve chvíli, kde jiné uši chutnají modulace na flétnu. Pravidlo platí přece tolik, že lze říci, že nikdo není volný od svých očí a od svých uší, jako od svých hemistich a svých rýmů.

Nyní, co je tu na těchto theoriích na nejméně bizzarních školy dekadentské? Chtěl by nám snad někdo namluviti, že jest vztah mezi pohybem a kombinacemi slova, kterými se vyjadřují? Je to pěkná

doba, co známe harmonii imitativní, a to znamená přijíti poněkud pozdě k odhalení světu takového objevu. Ale jiná věc jest v myšlence našich esthetů, symbolistů, nebo instrumentistů. Snad není po tom všem nic. Ve všech případech, hle, co lze o tom mysliti po fysiologistech, kteří se zabývali slyšením barvitým? Tento fenomen, praví Dr. Suarez de Mendoza, „jest schopností sdružení zvukův a barev, kterým všecko objektivní přejímání akustické, jsouc dostatečné intensity, nebo i samo prosté její vyvolání hudební může vzbuditi a způsobiti, aby se zjevil pro jisté osoby obraz světelný či ne, stálý pro totéž písmeno, tentýž timbre hlasu neb nástroje, tatáž intensita nebo táž výše zvuku.“

Jest-li pak tato schopnost přejímati takto dva dojmy prostředkem jediného smyslu, znamením povýšenosti? Neprovází naopak stav nenormalní a chorobný? Konečně není znamením zrůdnosti? Studujeme-li hru života ve světě živočišném, zpozorujeme, že dělení práce jest zjevem čím dále více určitým, dle míry, jak se zvedáme na žebři bytostí. Tak, jako měkkýš nemá než trubici, ssací trubku, jakýsi druh makadla či tykadla, aby mohl obcovati se zevnějším světem, slyšeti, viděti, cítiti, má ssavec nos, oko, ucho, organ hmatu a orgán chuti. Přejímání věcí takto differencovaných jsou dokonalejší. Ve světě nižším jsou nutně spletené a nedokonalé. Normalní stav člověka jest onen, kde každý smysl vnímá svůj předmět, rozlišuje jej ode všech ostatních. Slyšeti modř není znamení rovnováhy, jako viděti všecko žlutým není dobré znamení zdraví. Není pochyby, my užíváme často výrazů, které, zdá se, transponují vjemy jednoho smyslu na vjemy druhého. Mluvíme o sladkém světle, o povznešeném zvuku, o tonalitě barev na obraze; ale užívajíce těchto výrazů, postupujeme dle jisté analogie, a nikoliv dle stotožnění věcí.

Slyší-li naši dekadenti červeň, je to možná na základě zvláštní organisace. Prosté zdokonalení organu přivodilo by beze vší pochyby jemnější vjem předmětu svého, ale nezměnilo by mu povahy. Uvažujeme dnešní doby o zvláštní organisaci anatomické? Při těchto privilegiích, zdali by spolu kommunikovalo ústředí optické a akustické s mozkem rozvětveními nervovými přicházejícími stejně ze dvou organů? Budeme míti kdysi způsob slyšeti barvy a viděti zvuky, který bude týž pro všecky lidi této kategorie. Vždyť jak jsme vyzkoumali, jeden vidí tam flétnu, kde vidí druhý housle; tento slyší černou hlásku, kterou jiný slyší modrou.

Transformistům jest dobře vykládati. Tuhle je máme ve dvou slovech, takovou jako ji označuje Max Nordau co se týče mysticismu.[1]) U živočichů nižších, protoplasma buňky žijící, ještě jsouc v počátcích nevnímá svět zevnější než způsobem zmateným. Přijímajíť dojmy differencované kvantitativně, ne kvalitativně. U živočichů vyšších naopak se protoplasma differencuje; tvoří tam nervy, uzliny nervové (ganglions), mozek, orgány, smysly. Od té doby tyto smysly differencované převádějí jednotu zjevů do různorodosti vnímání. Však i v mozku nej-

[1]) *Max Nordau*, Die Entartung. Díl I. str. 250.

výše differencovaném zůstává ještě jako velice daleká a velice temná vzpomínka, že příčina, která vzněcuje smysly je tentýž a sám pohyb; a tento mozek vytváří vnímání a pomysly, které by byly nepochopitelné, kdybychom nemohli připustiti nejasné nazírání jednoty počáteční bytnosti všech těch vjemů. Přihází se přece někdy vědomí činiti abstrakci, znova-differenciace fenomenů differentními smysly. To jest zapomenutá nahodilost zdokonalení docíleného velice pozdě v rozvoji organickém. A z tohoto výkladu, za nějž původci jeho odpovědnost ponecháváme, p. Nordau bez jakéhokoliv respektu pro jemnosti umění dekadentského, usuzuje hrubě, že připustiti podobné zásady „jest klesnouti zpět z výše dokonalosti lidské na nízkou úroveň folády... to jest prohlásiti za pokrok návrat svědomí lidského k vědomí ústřice.“

Na čest školy dáváme přednost zdržeti se uprostřed případu pathologického, který se vymyká z pozorování klinického, a nikolivěk z nauky transformistské. Slyšení barevné předpokládá nějaký orgán chorobný nebo mozek, jenž pracuje špatně. Tato transposice pocitů jest dosti častá u hysteriků a třeba to rozhodně říci, alienisté mají často příležitost pozorovati ve zvláštním světě, jenž zabírá jejich touhy. Hallucinace hraje velikou úlohu u lidí vyšinuvších se z rovnováhy, chorobní, nervosní, oběti vzrušení výstředních, jejichž smysly podvedené se neprobouzejí než ke protivám přehnaným a k sensacím násilným.

Abychom konečně pronesli celou myšlenku svou, věříme, že jest širokého místa dáno pose v theoriích školy dekadentské. Vidět tam beze vší pochyby, jako všude jinam a slyšet tam také všude. Ale v úsilí hledati věci nenormalní obrazotvornost z pravidel se vymknuvší může dobře ovládnouti předmět, ve chvíli, kdy provokuje u něho hallucinace, jež ukončuje tím, že věří ve věci realní. (P. d.)

Nová díla.

J. Godfrey Raupert: Modern Spiritism.

Spiritismus je prastarý. Lidé věříce v posmrtný život duše hledali prostředků vejíti ve styk s duchy zemřelých. Avšak teprve v nejnovější době nabývá studium jeho rázu vědeckého a hledají se theorie, které mají vysvětliti jeho úkazy. Nejvíce rozšířeny jsou z nich dvě: subliminalní a spiritistická. Dle první lze vysvětliti úkazy spiritistické „přirozeně“ a „vědecky“, aniž by bylo třeba hledati pomoci duchů; ba theorie ta popírá mnohdy i jejich existenci. Učení to dá se krátce shrnouti v tyto věty: Člověk má dvojí vědomí; jedním, které pracuje za normalních stavův, uvědomuje si své pocity, pojmy a myšlenky.

Druhé je tak zv. subliminalní, a jeho působnost přichází k platnosti ve stavech abnormalních, jako ve snu, hypnosi a spiritistických séancích. U některých lidí toto subliminalní vědomí jest více vyvinuto a činí z nich media. Dále má toto vědomí moc sdělovati svůj obsah telepathicky subliminalním vědomím jiných osob, čímž se vysvětluje, že medium na př. odpovídá na otázky, na které v normalním stavu neví odpovědi atd. Nelze však podati ani nejmenšího důkazu, že by toto pouhé vědomí — třeba bylo i „uvolněné“ — bylo s to, aby pohybovalo židlemi, psalo, zdvihalo těžké předměty, ačkoli toto jsou fakta zaručená. Nezbývá tedy, než utéci se o pomoc k theorii druhé, spiritistické. Postulátem této jest působnost a vliv rozumných bytostí mimolidských. Někteří spiritisté tvrdí, že různé ty úkazy nejsou pouze dílem duchů vůbec, nýbrž duchův určitých, které si media volají na pomoc. Neli všechna, tedy aspoň většina uznaných medií mají takové pomocníky pod svou kontrolou, kteří účastníkům sezení odpovídají, radí nebo dokonce kážou A na jejich výpovědích založeno jest spiritistické Credo. Ve prospěch této theorie uvádějí se tyto důvody: 1. má více přívrženců mezi učenci, 2. jest jednoduchá a 3. u přirovnání s theorií subliminalní jest více všeobecná vysvětlujíc úkazy všecky. Jediná námitka stojí proti ní, a na tu spiritisté nemají odpovědi: Kdo jsou ti duchové? V žádném dosud známém případě nebylo možno ducha identifikovati; naopak, často se stalo, že duch odpovídal po celou dobu sezení ve smyslu osoby, za kterou byl považován, a na konec prohlásil, že všechno to byl klam, a že není tím, za koho se vydával. Na př. medium pí. Piperová měla služebného ducha, který se vydával za Phinuita, a býval prý lékařem v Marseilli. Než Phinuit neumí francouzsky, a nelze se dopátrati, že by lékař podobného jména byl kdy existoval. Že jest určitou osobou, nelze popříti, ale rovněž tak je jisto, že není tou, za kterou se vydává. V co tedy spiritisté věří? Autor odpovídá na tuto otázku tak, že mu žádný ctitel spiritismu za to nepoděkuje.

Dále připouští spisovatel, že existují služební či pomocní duchové nebo jak jim chceme již říkati, ale vliv jejich je zhoubný. Znají věci, o kterých snad na celé zemi ví pouze jediný člověk, tajemství nikdy nezjevená; tím dobývají si důvěry a snaží se dosáhnouti svých zlých záměrů. Jaké jsou to cíle a výsledky, spisovatel vypravuje zcela bez obalu; a řada svědectví sebraných od těch, kdo sami spiritismu byli oddáni, dostačí odstrašiti každého, aby si se spiritismem nezačínal Úsudek jeho dá se shrnouti v tuto větu: Dle svědectví dlouholetých spiritistů jest výsledkem této praxe zkáza duševní, mravní i fysická. Roku 1877 napsal Dr. Forbes Winslow: „Deset tisíc nešťastníků jest nyní zavřeno v blázincích jen proto, že se oddali spiritismu.“ Hujanin, sám kdysi nadšený spiritista, píše: „Svědomí jejich (medií) je tak tvrdé, jakoby je ohněm ožehnul, hřích ztratil pro ně své hrůzy, a oni sami jsou povolnými nástroji bytostí, které mají radost, mohou-li říditi všechny jejich schopnosti.“ — Spisovatel pak jde ještě dále tvrdě, že tyto výsledky nejsou nahodilé; dle něho spiritismus není pouhým bláznovstvím, nýbrž jest nebezpečným a hříšným. P.

Dr. W. Köhler: Dokumente zum Ablaßstreit von 1517. Tübingen und Leipzig 1902. Mohr. Str. 160. Cena 3 M. — Luthers 95 Thesen samt seinen Resolutionen sowie den Gegenschriften von Wimpina-Tetzel, Eck und Prierias und den Antworten Luthers darauf. Leipzig 1903. Hinrichs. Str. 211. Cena 3 M 50 pf.

Autor, privatní docent na giessenské universitě, uvádí v prvním díle odpustkové dokumenty počínaje jedenáctým stoletím; předně papežské bully týkající se odpustků, pak různé instrukce vydané odpustkovými komisaři, rovněž i listiny odpustkové (confessionalia), při tom také ovšem nezapomíná na případnou literaturu; ze století třináctého uvádí na příklad příslušná místa ze svatého Tomáše a ze spisu Tomáše ze Chantimpré; ze století 15. pak Jakuba z Jüterbocku dílo „Tractatus de indulgentiis“ vydané roku 1451. a Jana z Paltze Coelifodinu; mezi jiným uvádí také dvě kázaní Luthrova o odpustcích před vypuknutím sporu, pak these reformatorovy a za každou hned následuje these Wimpino-Tetzlova; i list Luthrův k arcibiskupu mohučskému jest uveden, jakož i jeho spisek „Sermon von Ablass und Gnade“ zároveň s replikou Tetzlovou zvanou Vorlegung.

Že tím jest celá literatura odpustková vyčerpána, nedá se nijak tvrditi; myslím, že nejvíce pozornosti mohl věnovat autor 15 století a pak době, jež předcházela bezprostředně reformaci; literaturu popularní nechal autor úplně stranou — neprávem, neboť hlavní věcí jest, zda lid býval skutečně správně poučován, co jsou odpustky, zda rozlišoval mezi vinou hříchu a časným trestem jím zaslouženým; dále, zda byl dobře obeznámen o nevyhnutelných podmínkách, lítosti totiž a zpovědi — bez nichž se nikdo nemohl státi účastným odpustků. Takovými spisy jsou především díla věhlasného kazatele doby předreformační. Geilera z Kaisersberku „Christliche Pilgerfahrt“ v Baselu roku 1514. a druhé dílo „Schiff der Busse“ vyšlo ve Štrassburce téhož roku, pak ze století 15. „Versehung Leibes und der Seele“ r. 1490. v Augšburku a „Erklärung der zwölf Glaubensartikel“ r. 1485. (vide Kurz: Die katholische Lehre vom Ablass vor und nach dem Auftreten Luthers, Paderborn, Schöningh); zcela jasně a lehce srozumitelně se v těchto spisech rozvádí církevní učení; mezi odpustkovými kazateli postrádám také Dra. Weigla a Peraudiho, odpustkových komisařů, jejich instrukce a odpustkových listin; podobně neměly též scházet dokumenty jako „Tabiena-summa summarum“ vyšla roku 1517., pak „Repetitorium totius summae beati Antonini“ roku 1511. Gritschrovy „Sermones quadragesimales“ vyšly r. 1512. v Paříži a jiné.

Ze všech těchto dokumentů jde na jevo, že církevní učení o odpustcích bylo vždy totéž jako dnes. Neodpouštěly se jimi žádné hříchy za peníze, nedávala se jimi svoboda k hříchům; vždy odpouštěly se pouze časné tresty zasloužené za hříchy, jichž vina však již musela být odpuštěna. Nevyhnutelnými podmínkami k dosažení odpustků byla opravdová lítost a zpověď. Tak píší všechny bully papežské, tak vyslovují se všichni komisaři odpustkoví ve svých instrukcích určených pro své podkomisaře; zkrátka stav milosti byl conditio sine qua non;

krom toho se vyžadovala almužna, od níž chudobní byli osvobozeni. I výraz „indulgentia a poena et culpa“ se nám tu hlavně u Jana z Palzte staví do pravého světla; mnozí protestanté poukazují dosud na tento výraz, jímž se prý neomylně dokazuje, že církev prý dávala odpustky i odpuštění viny hříchů; ale chyba lávky. Všechny bully, v kterých tento výraz nacházíme, mluví zcela jasně o předchozí lítosti a zpovědi. Tak a ne jinak rozumělo se této formule.

Uvedu z Coelifodiny Paltzovy případné místo: Iu peccato sunt duo, scilicet culpa, quae respicit divinam offensam, et poena quae respicit divinam justitiam. Et sicut sacramentum poenitentiae directe respicit culpam, it a beneficium indulgentiae respicit poenam. Sequitur, quod virtute indulgentiae proprie loquendo nullus absolvitur a poena et aculpa sed solum a poena. Sed diceret quis: Tamen communiter dicitur, quod in jubilaeo absolvitur quis a poena et a culpa. Respondetur, verum est, quia jubilaeum plus est, quam nuda indulgentia, quia includit auctoritatem confitendi et absolvendi (N. B. i od reservátu; vzhledem na tuto plnomoc zpovědníkovu v jubilejním roce, byly odpustky nazvány a poena et a culpa) et cum hoc indulgentiam remittendi poenam, et sic includit sacramentum poenitentiae et cum hoc indulgentiam pro prie dictam.“ Ještě jasněji vyslovuje se Paltz v dodatku Coelifodiny: „indulgentia duppliciter accipitur: Uno modo stricte et proprie, et sic solum se extendit ad poenae remissionem, alio modo accipitur large pro jubilaeo sive littera indulgentiali et tunc non solum se extendit ad poenae remissionem, sed etiam ad culpae remissionem, quia in jubilaeo vel confessionali certis temporibus remittitur tam culpa quam poena. Culpa virtute sacramenti poenitentiae, quod papa largissime administrat, poena virtute indulgentiae, quam papa plenissime concedit.“ Podobně vyslovuje se také komentator kanonů „Clementinae“ zvaný Bonifacius de Amantis, pak universitní prof. Dr. Weigel v polovici 15. století. Byli také theologové, kteří formuli a poena et a culpa zavrhovali, protože u laiků bylo lehce možným nedorozumění; tak Mikuláš z Pinkelsbühlu, vrstevník Bonifáce IX: „Indulgentia est remissio poenae temporalis ad excludendam remissionem culpae et poenae aeternae, quae non fit per indulgentiam sed per contritionem et sacramentum poenitentiae. Ex quo patet, quod indulgentia nunquam est absolutio a poena et a culpa, quia indulgentia non remittit culpam nec dimittit quamlibet poenam sed tantum modo temporalem pro peccatis debitam; nec ecclesia in suis concessionibus unquam utitur tali forma, imo talis modus loquendi de indulgentiis est contrarius formae, qua utitur ecclesia; nam ecclesia communiter concedit indulgentias confessis et contritis et ita praesupponit culpam dimissam per sacramentum poenitentiae et per contritionem internam et tunc addit indulgentias, ut tollat dumtaxat temporalem.“

Druhé dílo Köhlerovo obsahuje Lutherovy these; po každé thesi následuje hned dotyčná „resoluce“ pak these Wimp rino Tetzlova, Eckův „Obeliscus“, Luthrův „asteriscus“, Prieriův dialog a Luthrova odpověď. Pro detailní studium sporu odpustkového jest dílo velmi vhodným.

Dr. Herman Schell: Der Gottesglaube und die wissenschaftliche Welterkenntnis. Zweite Auflage. Bamberg 1904. Schmidt. Str. 32. Cena 55 pf.

Spisek jest namířen jako Udeisův „Der moderne Gott“ proti pověstné přednášce Ladenburgově; brošurka slovutného učence a apologety würcburského zasluhuje mnohem více pozornosti než brošurka Udeisova; vyjímáme ze Schellova spisku jen to, co neuvedl Dr. Udeis. Ladenburgovi jest řecký národ v pravém slova smyslu národem vyvoleným; duch řecký jest dle něho duchem svobody, duchem nepředpojatého myšlení a bádání; vzmáhajícím se křesťanstvím byl duch tento utlumen a udušen na mnoho století; že i předáci temného středověku učili jen nesmyslům, dokazuje na světovém názoru jistého mnicha Alexandrinského, jenž žil v šestém století; Cosmus, tak jmenoval se onen mnich, si představoval svět takto. „Vesmír tvoří plochý parallelogram, jehož délka z východu k západu jest dvakrát tak větší než šířka; uprostřed leží země obklopena oceánem. Na severu světa jest konická hora, okolo níž slunce a měsíc stále krouží. Na nejzazších koncích země jest připevněno nebe, které se skládá ze čtyr stěn a jest přikryto oblou střechou. Tento prostor světový, jehož podlahu tvoří naše země, rozděluje druhá pak andělů.“ Tak mnich Cosmas, tento prý „vůdčí“ duch křesťanské kultury.

Ladenburg vytýká křesťanství, že zamezilo přirozený vývoj a pokrok řeckého ducha. „Nic není nesprávnější a nespravedlivější než takové podezřívání,“ na to Schell str. 2. Již před Kristem Pánem setkáváme se u národu řeckého s názory se silným nátěrem systému heliocentrického, na příklad u Aristarcha ze Sama (žil okolo r. 280. před K. P.), podobně u Anaxagory, jenž měl slunce za žhavou massu; nebylo to však ani náboženství židovské ani křesťanské, které se proti těmto názorům stavělo na odpor, bylo to však veřejné mínění řeckého ducha, které tyto odvážné novotáře pronásledovalo; řecko-pohanský duch cítil se tímto ohrožen; jako bezbožník byl Anaxagoras poháněn před soud; jménem náboženství byla podána naň žaloba; byl to právě řecko-náboženský duch, který činil pokroku veliké překážky, a který je Ladenburgem nad míru do nebe vynášen; nejenom v oboru zevnější zkušenosti, nýbrž i vnitřní kladl řecký duch náboženský odpor pokroku; důkaz máme u Sokrata; řecký duch to byl, který system Ptolomaeův udělal panujícím.

Když se začalo křesťanství šířit, dospěla řecká věda na mrtvý bod; kdyby tenkráte místo systému geocentrického byl se křesťanství naskytl systém heliocentrický, bylo by jej jistojistě křesťanství přijalo za svůj; nemělo by žádné příčiny se proti němu stavět. Máme přece dost míst v Písmě svatém, kde se mluví o pohybu země, máme i místa, jež v jistých mezích připouští evoluci.

Na systemu Ptolomaeově nemá zjevená víra pražádného zájmu, nenachází v něm žádné opory.

Zemdlenému duchu antickému dány křesťanstvím nové vznešené myšlenky k zpracování, tak že se může do jisté míry plným právem

říci, že uhasínající světlo vědy právě křesťanstvím znovu obživlo. Že tenkráte se nebral pokrok hned v přímé čáře dále, nebylo vinou církve, nýbrž jiných okolností; církev neměla k tomu způsobilých národů, musela si je napřed vychovat, vzít věc za pravý konec, a pokračovat paedagogicky. Většina učenců, kteří žili začátkem nového věku a jež Ladenburg považuje za průkopníky nové éry vědecké, byla hluboké víry jako Koperník, Kepler, Galilei, Newton a jiní; víra ve zjevení nebyla jim žádnou překážkou ve vědeckém bádání. Středověk si konečně sám vychoval učence, kteří překročili staré meze; právě zjevená víra je upomínala, že Tvůrce stvořil k svému vlastnímu obrazu ducha lidského, by prozkoumal Jeho díla, duševně si je vydobyl a prodřídil obrazu božskému.

Mezi starým světovým názorem geocentrickým a křesťanstvím není žádné nutné souvislosti a víra v prozřetelnost také s ním nesouvisí; ano právě systémem heliocentrickým jest theismus, na němž křesťanství se zakládá, mnohem lépe oddůvodněn. Obdivuhodné zákonitosti přírodní se Ladenburg sám obdivuje; uznává také, že touto zákonitostí se dovídáme pouze o stavu věcí, nikoli však o jejich původu; tedy zbývá něco tajemného, neznámého. Na čtyřiadvacáté stránce své brošurky tvrdí Ladenburg, že jsme zcela oprávněni představit si tvůrce světa jako všemohoucího Boha, a sice z dvou příčin: předně světem vládnoucí zákony požadují dostatečný základ a sice ve smyslu zákonodárné příčiny; za druhé: zákony upravují běh světa, ale pro vznik a trvání jeho nedávají žádného vysvětlení; zde má L. pravdu, ale naprosto nerozumným jest jeho tvrzení, že po stvoření nesmí již být tvůrce nad zákony, zkrátka že není nic jiného než ztělesněním těchto zákonů; sic prý by musela jeho všemohoucnost někdy být zjevnou!

Bizzarnější myšlenky člověk málo kde najde. Jak představuje si L. takovou proměnu nejdokonalejšího ducha v pouhé ztělesnění světových zákonů? „Das wäre ja die ungeheuerlichste Selbsteinschränkung — noch ungeheuerlicher als wie bei einem menschlichen Baumeister, der nach der Feststellung des Bauplanes für eine Kirche oder ein naturwissenschaftliches Institut nichts anderes mehr als die Verkörperung dieses Bauplanes sein soll.“ (Schell str. 18.) Mistrně také odmítá autor námitky L. proti zázrakům, jimiž by prý se zrušil světový řád. Již člověk sám má přec moc rušit tu a tam zákonitost, uvést některé zákony v jiné spojení, za účelem vyšším, by docílil něco prospěšnějšího. Proč nemohl by Nejvyšší totéž za účelem mnohem vznešenějším, než pouhý člověk může, za účelem nejvyšším — k mravně-náboženské výchově lidstva? Že mnohé vymoženosti moderní vědy přírodní prospívají lidstvu, mají veliký význam pro charitativní činnost, jest pravda, ale neméně prospěly mnohé vynálezy také sobectví a mammonismu nejhrubšího zrna.

Ze života náboženského.

Rozvinuté thema o **východní církevní otázce a o studiu jejím mezi Slovany** přetřásá se dále. V krakovském slovanském klubu uvítal myšlenku velmi vřele známý pracovník pro jednotu Slovanstva prof. Maryan Zdziechowski. V našich krajích možno čekati ohlas pouze z kruhů kněžských a konservativních, neboť jiným vrstvám už o nějaké náboženské sblížení nejde, jest jim lhostejno i katolické i pravoslavné vyznání. Když už řeč přišla do proudu, bylo by záhodno, aby aspoň z kněží hlásili se, kdož téhož mínění jsou a snad už i znamenitou a dlouhou zkušenost mají; neboť studium církve východní třebas ne systematické, ale nejvíce jen dilettantské zajisté od mnohých i dříve bylo pěstováno. Snad už i dnes sešel by se hojný kroužek pěstitelů této otázky, kdyby se uznalo za hodno v bližší styky vejíti a snad nějak i společně pracovati. Z Prahy ozval se k téže věci návrhem P. V. Špaldák T. J., jenž praví, že by bylo dobře vydávati „Věstník slovanské literatury bohoslovné", který by v krátce mohl zastupovat celou specialní literaturu naší otázky. Věstník tento chce míti sice psán po rusky (snad všecky slovanské jazyky by v něm vedle sebe mohly býti zastoupeny), ale tištěn vesměs latinkou, aby byl co nejpřístupnější všem, kdož by se o věc zajímali a přece snad jazyka a písma tak znalí nejsou, že by se nedali odstrašiti cizí řečí a cizí azbukou.

Ve „Věstníku České král. společnosti nauk" uveřejněna přednáška Soukupova o **přípitku sv. Václava**, který na hostině u svého bratra, věda už o úkladech sobě strojených, pozvedl kalich a připil na „**lásku sv. Michala**", jak legendy „Crescente fide", Gumpoldova a Kristianova sdělují. Autor hájí náhled, že přípitek ten není pouhou příkrasou legendy, ale že jest historickou pravdou, a to tím spíše, ježto úcta archanděla Michala jest v Čechách v 10. století doložena mnohými zprávami a památkami. Nalezáme od prvopočátku všude mezi Slovany zvláště svaté Petra, Jiřího, Mikuláše, Jana Křt. a s nimi i Michaela archanděla — u nás pak ještě ze zvláštních příčin i sv. Klimenta — jako hlavní patrony a orodovníky. Připíjeti svatým a na jméno svatých, čili píti lásku (slávu) jejich prohlašuje Soukup za zbytek z dob pohanských, kdy při obětech se tak mezi Slovany činívalo. Zvyk tento křesťanstvím nevyhlazen, ale pouze jinam, k novým světcům obrácen. A že sv. Michalovi Václav připíjel, má též svůj dobrý důvod. Svatý Michael jest vůdcem duší zemřelých. Po jeho svátku celý týden bývala dříve slavena památka zemřelých. Haličský lid věří dodnes, že duše zesnulých mají v noci na sv. Michala archanděla svou mši. Bulhaři v jižních Uhrách ještě v 16. a 17. století pili podle tehdejších zpráv vždy po pohřbu za nebožtíka „**pohár sv. Michala**". Sama Drahomíř postavila kapli na počest sv. Michala, aby byl duši zardousené tchyně její Ludmily dobrým průvodcem. Přípitek knížete Václava sv. Michalu, když už věděl, že se mu smrtelné úklady strojí, byl tedy pro něho vhodnou modlitbou, spolu pokynem opravdu bratrským a křesťanským pro bratra a soustolovníky, že o všem ví a že je k smrti připraven.

V témže „Věstníku král. České společnosti nauk“ otištěn referat professora A. Ludwiga, německého badatele filologie a archeologie, o „nejstarší mapě světa“, jak nazývá biblický popis ráje. Autor za skutečné z tohoto popisu má však pouze dvě ony řeky, t. j. Frat a Ḥiddeqel, kdežto dvě ostatní Gihon a Fišon vykládá pouze jako příkrasu svatopiscovu. Ráj kladl ve své mysli severně od bifurkace řek sobě známých, Eufratu a Tigrisu. Rájem nemohla býti Babylonie sama, jak se obyčejně za to má, neboť tu by prý svatopisec jako zemi známou nebyl líčil tajemnými obrazy. O řece ústřední či o prameni, z něhož ostatní čtyry řeky vyvěrají, možno za to míti, že svatopisec si jej představoval v oblačných ledovcích Araratu, z něhož na jih plynou dvě řeky a na sever rovněž, které neznaje po svém pojmenoval jmény obecnými. Právě zmíněná bifurkace, od níž na sever už jeho znalost místní byla asi nejistá, svedla jej k obrazu oné ústřední řeky, z níž plynou na čtyry strany vody, zavlažujíce celý ráj. Celé líčení svatopiscovo dává znáti, že obrazy k němu prý vzaty z Asie a ze Syrie: hojnost vody, zahrada byly nezbytnou potřebou krásy a blahobytu pro obyvatele Babylonie nebo aspoň znalce jejího, jenž znal spolu skalnatou a písčitou krajinu syrsko-arabskou od Babylonie na západ. O tomto výkladě učence-netheologa zmiňujeme se jen jako o zajímavosti, která i jinak se zdá jen spěšně nahozenou a nedopověděnou.

Professor Karel Braig měl v Mnichově v březnu přednášku o „zániku světa“, probíraje jednotlivé theorie dnešní vědy o konečném stadiu dnešního vývoje světového, a porovnávaje theorie tyto s předzvěstí evangelickou a s církevní tradicí o ohnivém zániku země a světa. Tradice Církve je též starozákonnou tradicí israelskou, čerpanou ze starší všeobecné tradice lidstva. Věda praví, že vše zanikne v chladnu, vyzářením energie a vyrovnáním tepla i pohybu. Tu je tedy názor vědy a tradice náboženské právě opačný. Ale třeba podotknouti, že písma i tradice církevní mluví vždy jen o zemi a tomto lidstvu na ní, se stanoviska geocentrického mluví sice spolu o slunci, měsíci a hvězdách, jež podle názoru prostého člověka patří k zemi, kolem ní se hýbají a točí. Ale celkem jen přece tradice ta mluví o zániku jedné části vesmíru a ne o celém vesmíru. Věda učí, že hmota jest nezničitelnou a že není možná, aby kdy zanikla. Církevní tradice však praví, že ohněm stráven bude tento svět. Ale ani tu si neodporují. Myslí se tu ne zánik všeho bytí, ale pouze na násilnou změnu jeho. Církev dokonce slavně zavrhla blud 13. století, že by kdy veškerá hmota a veškerá bytost vyjma vzkříšeného člověka a nebešťany zničena býti měla. Svatý Petr a Jan mluví ostatně slovy Isaiáše o „nové zemi“ a „novém nebi“. V tom jednom se věda i náboženská tradice shodují, že zánik života dnešního jistě se dostaví. Kdy a jak, tvrdí každá po svém: věda svými theoriemi, tradice náboženská svými prostými lidovými obrazy. — Možno k tomu podotknouti, že obraz o ohni jako živlu zhoubném byl na jihu, kde Písmo spisováno bylo, jediný srozumitelný. O mrazu jako konci světa nemohl v horké poušti nikdo mluvit, neboť by ho nebyli pochopili ani jemu uvěřili. Má-li život na zemi zaniknout,

zanikne tak, jak zaniká v syrské a arabské poušti — ohněm, sluncem. Zcela přirozená geografická představa v Palestině.

Professor Franco Maggioni ve florencké „Rassegna Nazionale“ v zajímavém článku uvádí scholastiku jako první krok od církve a počátek dalšího odchylování v humanismu a v reformaci. Mnozí „scholastiku“ stotožňují s křesťanstvím středověku, ba tvrdí, že nad ni dosud křesťanství dalekó nepokročilo (obnovení thomistické filosofie!). Autor dokazuje, že scholastika byla proudem náboženství a církvi nepříznivým, jenž ne sice zcela zřejmě, ale skrytě a po něčem staré náboženské obyčeje a pojmy ničil a církev podrýval, stále nové a nové obtíže jí připravoval, jak o tom tehdejší koncily s dostatek svědčí. Od scholastiků přešla věda na půl skoku se nacházející k averroismu a od něho už přímo k humanismu a k mystickému pantheismu, jenž duchy naladil k roformaci. Jeden směr scholastiky ničil člověka vyvyšuje Boha (averroismus), druhý vyvyšuje člověka ničil Boha (pantheismus).

Anglický katol. ref. týdenník „Tablet“ ve článku „The name catholic“ (Jméno katolíka, podepsán G. Angus) rozhovořil se o příslušnosti k církvi. Mnozí, zvláště z konvertitů, i mezi protestanty příslušenství k církvi katolické měří podle obsahu dogmat: zdá se jim, věřím-li to či ono, co věří katolíci, jsem už také katolíkem. Ale v tom ohledu se mýlí. Pro příslušenství katolíkovo k církvi a známkou pro pravé katolictví jeho jest pouze jediný článek: lnu k nejvyššímu magisteriu církve a věřím, co ono věřit přikazuje. — Je to divné, že moderní směry právě — nedávno arcib. Mignot, teď „Tablet“ — tak objektivní obsah víry zakrývají, přiznáním formy jeho, magisteria. Ale právě tato zásada leží v duchu jejich a je též opravdu zcela katolickou. Pomíjením objektivního obsahu a vyvyšováním formalního magisteria právě se nejlépe uplatňuje modernou přijatá zásada o vývoji dogmat.

V „American catholic Quarterly Review“ (vedena Jesuity ve Filadelfii) Walter Drum S. J. obírá se otázkou — pro nás ovšem dosti dalekou — jsou-li v Homeru jaké stopy prvotního zjevení. Pro Anglosasy, kteří odjakživa klassickou literaturu zvelebovali, jest otázka tato na místě. Zabývalof se jí už mnoho mužův u nich, mezi jinými nemenší jako sám nebožtík Gladstone. Otázku tuto ostatně byzantský středověk první položil, upraviv si Homera po křesťansku. Už Eusebius ve svém spise „Příprava evangelia“ tvrdí, že bohové řečtí nejsou žádné anthropomorfismy ani allegorickou soustavou přírodních sil, nýbrž zkaženými a zatemnělými pozůstatky z prvotního zjevení. Týž náhled z části přijímá i autor rozebíraje jednotlivá božstva Homerova a upíraje jim všelikou allegorickou systematiku, ale dovodí se svého, že vznik božstev řeckých jako celé kultury řecké dlužno hledati ve stýkajících se vlivech asijských na řecké půdě. Mezi vlivy těmi zajisté jedním z nejsilnějších byl vliv semitský, a zalétaly i pojmy a zvěsti o náboženství národa hebrejského k Řekům a na utváření mythů jejich působily. Athenu a Apollona prohlašuje autor dokonce za zkaženou předzvěst o Messiáši: Athena je Logos (Slovo), vyskočilatě z hlavy

Zevovy. Apollo je Světlo. Byly-li básně Homerovy podle Nepota, Apollodora a Euforba sepsány v devátém století před Kristem, byly sepsány v časích proroků Eliáše a Elisea, kdy už i samo náboženství židovské a pojmy jeho prostřednictvím maloasijských Pelasgův, v jichž náboženských tradicích mnoho hebrejského se ozývá, mohly dávno dostati se i do Řecka a působiti na utváření se řeckých pojmů náboženských a řecké mythologie.

V posledních číslech Č. Čas. Duch. píše Dr. Pecháček o „Ikonografických předpisech a zápovědech církevních“. Článek zasluhuje všeobecné pozornosti zvláště v nynější době, kdy se to samými soškami, obrazy atd. jenom hemží. Hlavně sochy a obrazy, jež bijí do očí, měly by býti v našich kostelích spracovány věrně dle předpisů církevních a při tom však přece umělecky. Pozoruhodno je také, jak církev ve svých předpisech nadržuje idealismu a symbolismu a nemá ráda naturismus zvláště při výjevech a obrazech umučení.

V „Correspondenzblattu“ vyzývá se klerus celého Rakouska ku spojení v jeden mocný šik. Nejdříve se mají v každé zemi zaožiti jednoty zemské, jak je to v českém duchovenstvu v Čechách, a ty pak se spojí v jeden svaz říšský. Kněžstvo ve svazu bylo by výhradně katolické, t. j. spory národnostní by přestaly, a mělo by v rukou jako taková representace jakousi moc, jíž by mohlo spíše čeliti protivníkům a účinněji se zastávati utlačovaných.

V nedávném sezení panské pruské sněmovny v živé debatě bylo tvrzeno, že kongregace marianské podléhají jesuitům. Kongregace marianské založeny byly totiž v Římě r. 1563 jesuitou P. Leonim. Kardinal Kopp však se napadených kongregací ujal, dokazuje, že ony patří jen pod jeho jurisdikci. Na to debata skončila smířlivě.

Jest zajímavo pozorovati vzrůst těchto kongregací marianských od jich založení až do nynějška, tedy od r. 1563.—1904. Jak „Civiltà cattolica“ přináší seznam, jest velikost jejich asi taková: S názvem kongregace „Immaculata conceptio“ je jich nejvíce: ve Spojených Státech severo-amerických a Kanadě 2533, ve Francii a a Egyptě dokonce 5262, v Německu a Švycarsku 1270, v Italii 1108, v Belgii 1105, v Rakousku-Uhersku 626. Pak jsou kongregace s jiným názvem než „Immaculata conceptio“, a sice: ve Spojených Státech 1255, Francii a Egyptě 2902, Německu 1121. Všech pak s názvem „Immaculata conceptio“ jest 14.048, s jiným názvem 6821, a všech dohromady tedy 20.869. Jak viděti, roztroušeny jsou tyto kongregace po celém světě. Jisté silný výhonek na stromu církve!

V některých časopisech bavorských ozvaly se hlasy, by svátky v roce byly přeloženy na neděle. Důvody uvádějí: materielní — získání více času k polním prácem pro rolníka, idealní — ochrana před opilstvím a jeho následky. „Zbožná“ tato přání vyvrácena byla i s důvody v pasovském „Theol.-Prakt. Monatsschrift“. Nyní už svátků tolik není, a konečně dosud žádný rolník pro ně na mizinu nepřišel. Protestanté slaví také hojně posvěcení chrámu, není to tedy u nich

o nic lepší. Druhý důvod, že by lid se ve svátky opíjel, není sice úplně bez podstaty, ale třeba jen uspořádat zábavy a dohlížet více na hostince a výčepy. Zůstane-li tedy status quo, nebudou katolíci svými svátky trpěti žádné škody. Zvláště onen mravnostní důvod by odpadl, kdyby náš lid katolický světil svátky s takovou pietou, jako protestanté. U těchto v neděli a svátek všechny hlučné zábavy a bujné nevázanosti přestávají, neděle jest skutečně dnem klidu a sebrané mysli. Zábavy v mnohých obcích dovoleny jen v den všední, kdežto u nás je tomu právě naopak. Není tedy divu, že povstávají hlasy podobné, jež nepřímo snad hledí se v zachovávání svátků přizpůsobiti protestantům.

Jak „Pol. Korr.“ oznamuje, má abbé Murri, vůdce křesťanské demokracie italské, zakázáno od nejvyšší církevní instance uveřejňovati v listech práce a články socialní a politické. Zákaz prý povstal pro poslední článek jeho v listě „Cultura sociale“. Socialní demokraté a liberáli vidí v tom nepřízeň církve k dělnému lidu. Abbé Murri prý opustí Řím.

„Kathol. Kirchenzeitung“ přináší zprávu, že sv. Otec by nic nenamítal, kdyby kněži, kteří mají k tomu příčinu, nosili vousy. Je třeba prý jen o dispens požádati. Dovolení toto vzniklo tím, že sv. Otec jako farář ještě si přál, by holiti se nemusil, říkávaje: „Kdybych byl papežem, dovolil bych kněžím, by nosili vousy.“ Papežem se stal a slibu tedy míní dostáti.

Jak by snadno čistou a nezištnou prací na poli vědy a umění mohlo nastati sblížení mezi církvemi, dokazuje vyznamenání, jehož se dostalo od řecké církve benediktinu P. Hugonovi Gaisserovi za dílo „Le système musical de l'Eglise grècque d'après la tradition“. Byl totiž jmenován čestným členem cařihradského „Spolku pro církevní hudbu“, který stojí pod protektoratem řeckého patriarchy Joachima III. Tedy latinský mnich došel uznání u řecké církve vyznamenáním, jehož se zřídka komu dostává.

Poslední sešity časopisu „Stimmen aus Maria-Laach“ přinášejí vyňatky z díla, jež vyšlo před třemi lety, „Roads to Rome“ — „Cesty k Římu“; jsou to memoiry anglických konvertitů. Konvertitů je celá řada, a to ne z prostého lidu, nýbrž z intelligence. Církev anglická, plná rozháranosti, nedovede ukojiti duše svých oveček. Konvertita Manning o tom píše: „Ať si učení naše na papíře je jakékoliv, měli jsme od 300 let biskupy, kněze, laiky, kteří co se týče křtu, skutečné přítomnosti Krista... autority a identity církve, navzájem si odporovali.“ Tak to vypadá v církvi, kde není autority, jednotného střediska. Právě střed naší bohoslužby — večeře Páně — konvertity k sobě mocně vábí.

Do nedávna ještě uznávalo se v Anglii mínění, že tvůrcem řeči anglosaské je Viklif, neboť on prý obstaral první překlad Bible na jazyk anglický. Než P. Gasquet O. S. B. dokázal, že už před Viklifem byla anglicky psaná Bible mezi lidem rozšířena a to s approbací církve. Ano dokazuje, že Viklif se překladem Bible

vůbec nezabýval, nanejvýš snad prý se súčastnil při překladu Nového Zákona. Týž benediktin dokázal, že nebylo zakázáno lidu Bibli čísti, jak odpůrci míní, nýbrž zákaz vztahoval se na Bible církví nekontrolované, hlavně pak na Bible bludařů Lollondrů. Důkaz P. Gasqueta potvrdil protestantský učenec cambridžský Panes, jenž dokonce tvrdí, že Viklif a jeho žáci Bibli na mnoha místech prostě falšovali. Týž učenec objevil anglický překlad Bible ze 14. století, o němž Viklif neměl ani ponětí. Tedy zase má Viklif o jeden predikat méně.

V pasovském „Theol.-prakt. Monatsschrift“ volá prof. Dr. Koch po opravě vyučování náboženství, hlavně prvých kapitol Genese, na národních školách. Snaha jeho jisté je oprávněna, když staré názory už padly, a naše výklady dějepravy biblické jsou ještě psány a konány dle této staré šablony. Autor myslí, že nepomohou ani moderní názory a theorie, dítě i tak tomu rozuměti nebude. Radí tedy: 1. Vysvětlovati stvoření dle doslovného znění Bible. 2. Kterak nám vysvětluje stvoření věda. 3. Samo Písmo svaté nás učí všemohoucnosti boží a příkazu světiti den sedmý. K tomu pak mají přistoupiti otázky: jak vypravuje Písmo svaté stvoření světa a proč ukazuje, že svět stvořen v 6 dnech. Otázky tyto naučí děti Písmo svaté rozumně a věcně, a nebude to nesmyslné dnešní papouškování. Že by v tomto oboru bylo třeba nápravy, každý jistě uzná; neboť věcné znalosti náboženských pravd u dětí vychodivších školu pravidelně není. Ani snad u nás v českých zemích není tak zle, ale velmi opozděno ještě a zanedbáno jest toto rozumové a věcné vyučování v alpských a jihoněmeckých zemích, soudě aspoň podle stížností a nářků z oněch zemí pocházejících.

Dosud je sporno, byl-li Kristus synem tesaře či zedníka. Starší myslí, že nemusil býti tesařem, jak míní mladší. V „Theol.-Prakt. Monatsschrift“ podávají se názory oba. Řecké τέκτων značí sice tesaře, zvláště když v Řecku stavby byly většinou dřevěné. Dle našeho je mu však klásti význam stavitele, tedy brzy tesaře brzy zedníka, podle užívání stavebního materialu. V Palestině, kde není dřeva nadbytek, značí tedy zedníka. Také prý Kristus mluvě o domu, míní vždy dům z kamene (Mat. 7, 24–27; Luk. 14, 28—30; Mar. 12, 10). Mladší se však odvolávají na doslovné znění fabri filius (Mat. 13, 55; Mar. 6, 3), ač i zde si nepočínají všichni stejně. To vše však je při osobě Kristově věcí úplně vedlejší.

V „Kathol. Kirchenzeitung“ přináší dopisovatel „Zpráv z Orientu“ pojednání z pramene arabského, kdy počalo tělo ukřižovaného Krista býti představováno. Historický důkaz máme ze 6. stol., a sice ukřižovaný Kristus zobrazen je na červeném jaspisu, který pochází z Gazy. Na jedné straně kamene je řecký gnostický nápis, na druhé pak muž, který má ruce roztaženy v podobě kříže, nohy jsou zkříženy. Nahé tělo je plné bolesti a hlava nakloněna na pravo. Kříže však tam není. Na pravo od ukřižovaného stojí muž a žena — Maria a Jan. Ještě jeden důkaz z téže doby. Rhetor Chorikios zmiňuje se totiž o mosaice, která je v kostele v Gaze a zobrazuje Krista na kříži.

Zdá se tedy, že východní církve v představování Ukřižovaného předešly vynikající církve západu, jako Řím a Ravennu.

V slovinském „Katoliškém Obzorniku“ redaktor jeho Dr Aleš Ušeničnik pod názvem „Neznanemu Bogu“ rozbírá dnešní snahy reformní v církvi a podává psychologii moderního člověka, k vůli němuž reforma ta se hlásá. Uvádí na pravou míru výtky činěné církevnímu životu: povrchnost učitelského úřadu, officialismus, sacramentalismus (mechanické přisluhování), hyperkonservatismus, politický katolicismus, křesťansko-socialní snahy — přiznává každé té výtce oprávněnost nějakou, tam, kde který ze zmíněných směrů přestřeluje, stává se odiosním a škodlivým. Ale moderního agnosticismu — neuznávání náboženství onyno směry nezaviňují. Nezaviňuje ho ani věda moderní — spíše nevědomost a nepoučenost. A to dvojí, nedoučenost v moderních exaktních vědách a neznalost církve a její nauky i jejího života. A tato náboženská nevědomost jest jednou z hlavních příčin moderního odcizení. Druhou příčinou je mravní illuse. svévolnost mravní, po případě nemravní, která ovládá jako směr myšlení celý mladší svět dnešní Reforma církve by mnoho přispěla ke sblížení. Ale předně vnitřní reforma křesťana a kněze, kterou církev stále hlásá. Kdyby moderní svět neviděl chybných kněží a chybných věřících, byl by k náboženství jistě více lákán. Ale chybami, nedostatky vůdcův i vedených jest od náboženství přirozeně odpuzován. A dokud této vnitřní reformy není, zevnější nepomůže. Tato vnitřní nedá se pak poručiti dekrety ani nařízeními. Tu třeba doufati od milosti boží a pracovati k ní společnou modlitbou. — Tento modlitbový kvietismus však není posledním slovem autorovým. Podle smyslu celého článku i on uznává výhodnost reformy zevnější, v disciplině a zřízeních. Důraz položiti na mravní a vnitřní reformu jest ovšem vždy na místě.

Reformator slovinský, farář Vogrinec, autor spisu „Nostra maxima culpa“, poslán za své reformní návrhy do kněžského vězení Schermbachu. To je reforma shora na volání reformní zdola!

Záležitost ricmanské obce u Terstu zůstává stále stejně nerozřešenou. Občanstvo se zatvrdilo tak, že není přístupno žádným domluvám, poněvadž státními úřady zbytečně podrážděno a dosud se dráždí. Kdyby stát se svou němčourskou politikou se nebyl do věci míchal, byla by církev pobloudilé svou mírností a laskavostí už dávno dovedla zpět. Případ ricmanský našel však už i nové následovníky. V Dalmacii, kde restaurace hlaholské bohoslužby vyvolává mnohé nespokojence, nálada je v mnohých obcích velice rozkvašená. Obce, které nemohly dokázati, že vydržely své právo na hlaholici, přes určení papežských listu se jí přece jen domahají. Tak obec Podgorje ve splitské diecesi zažádala o kněze hlaholáše, ale byla odmrštěna, ježto práva na hlaholici nemá. Obec však jala se vyhrožovati odstupem k pravoslaví. Tu biskup kázal neposlušné obci zavříti chrám a od nového roku obec je beze vší bohoslužby a bez chrámu. Z Podgorja se týž duch úporné žádosti za hlaholici, již hrozbami a odstupem vy-

nutiti si chtějí, rozšířil i po sousedních několika obcích. Také v zaderské arcidiecesi jedna obec tutéž cestu za hlaholicí nastoupila.

Charvatský episkopat nedávno minil o otázce hlaholské, jež stává se velmi neblahou v ohledu náboženském (obé strany visí na formě, a ducha zabíjejí!) sejíti se ku vzájemné poradě, a to z veškeré trojjediné kraleviny, z Istrie, z Ostrovů i z Bosny. Poněvadž však se dalo předvídati, že většina biskupů bude náchylna obnovení hlaholice na širším podkladě, než pokud breve papežské z roku 1898. dovolilo, nátlakem Říma ze schůze sešlo, aby snad „rozbouřené slovanství“ se ještě více v jihoslovanských diecesích nepodnítilo.

Nový denník katol. v Záhřebě tedy po mnohých půtkách pro i proti už vyšel. A zdá se skutečně, že celý podnik nepovstal bez nějakého — aspoň nepřímého — vlivu vládního. Přes program pěknými slovy pověděný (v náboženském ohledu mu nemožno nic vytýkati), přece cítit z něho osten protisrbský, tedy reakci na nejprospěšnější a nejkrásnější zjev, jaký bylo možno v národním a politickém životě charvatském poslední dobu pozorovati. Jest tento zjev právě pešťským a vládním kruhům v Záhřebě nemilým. Affera s denníkem („Hrvatstvo“) byla příčinou i nemilých sporu osobních a zásadních v kleru samém. Redaktor týdenníku „Katol. listu“ S. Korenič donucen vzdáti se vedení listu a potrestán, že nechtěl přijati téhož mínění o novém orgánu, jaký měli arcibiskup Posilovič a konsistoř záhřebská. Přese všechno tvrzení, že i Štrossmayer se na provolání podepsal, je zřejmo, že Djakovo je proti nové katolické straně.

Rusíni z Izy, přestoupivší pro maďarisaci svých duchovních od sjednocené církve k pravoslavné, za svůj přestup vládou maďarskou teď poháněni před soud. Koncem dubna stálo v Marmaroš-Siboti 22 Rusinů z Izy před krajským soudem, obžalovaných z pobuřování, velezrady, panslavismu a na konec též pro napadání katol. církve. Z obžalovaných odsouzeni 4. Hlavním vinníkem shledán Vasil Plešek, který prý dokonce i carovi psal o zastání proti Maďarům. Odsouzeni na 12—14 měsíců vězení, a 200—500 korun pokuty. Odsouzeni se odvolali. — Maďarská vláda, aby měla sjednocené Rusíny tak v moci i za mořem jako je má doma, požádala v Římě propagandu a sv. Otce o zřízení sjednoceného biskupství v Americe. Za biskupa pak navrhuje sobě oddaného P. Golubaje. Ať už plán vlády maďarské vychází z jakékoliv pohnutky, na americké půdě by úspěch jeho nebyl nijak Rusínům na škodu. Tam kněžstvo více závisí na obcích farních než u nás, a nemajíc opory v moci vládní, musí spolehat pouze na moc mravní a duchovní, musí proto hleděti aby bylo s věřícími ve shodě. U nás toho potřeba není, a v Uhrách ještě méně.

Dalmatské pravoslavné diecese Zader a Kotor pracují o tom, aby byly připojeny ke Karlovické metropoli uhersko-charvatské. Zaderský biskup Dr. Milaš podal v tom směru žádost k ministerstvu kultu ve Vídni a sám osobní přímluvou ji podporoval. Dosud dalmatské diecese patřily pod arcibiskupa nesjednoceného v Černovicích. Kdyby se žádosti pravoslavných Srbů dalmatských povolilo, míní i bosensko-

hercegovinská metropolie připojiti se ke Karlovicím. Tak by potom pravoslavné Srbstvo v celé říši aspoň církevně bylo spojeno v jedinou skupinu národní Byla by to veliká vymoženost a veliké posílení slovanské kulturní i národní posice — proto je to též velmi pochybno!

Vloni schválen v Charvatsku úředně pro srbskou církev název: „srbská pravoslavná církev“ místo staršího úředního názvu „řecko-východní srbská církev“. Změnu tohoto názvu usnesl vloni synod biskupský. Usnesení své předložil oběma sněmům záhřebskému i pešťskému. Pešťský je teprv teď odkázal výboru. Není pochyby, že i v Uhrách bude Srbům v tomto ohledu vyhověno.

Na rusko-polském bělocerkevském gymnasiu propukl nedávno opět spor mezi pravoslavím úředním a katolicismem. Ředitel rozkázal žákům všem bez rozdílu modliti se pravoslavné modlitby, katecheta katolickým svým žákům modlitby pravoslavné zase zakázal. Ředitel i katecheta se žalovali: onen u gubernatora, tento u biskupa. Věc mírně mezi sebou pak urovnali gubernator s biskupem. Ředitel poučen o tom, co smí a co ne, a katechetu uvolil se biskup při nejbližší příležitosti přesadit na faru a nahraditi novým. Týž gubernator kyjevský Kleigels vyzval biskupa Niedziałkowského, aby uspořádal sbírky na válečnou výpomoc. Biskup však odřekl s poukázáním, že katolíci — statkáři většinou — v dieecesi jeho nemohou sebrati žádných velkých sum na podporu, neboť ruským persekučním systemem prý přivedeni byli na mizinu. Gubernator na to podotkl, že po vojně vše se změní, všecka opatření persekuční že budou z polského obyvatelstva sňata a plná svoboda jemu ve všem dopřána.

Referát prokur. sv. synodu Pobědonosceva o úspěchu pravoslaví mezi přinavrácenými na Litvě, Bílé, Černé a Malé Rusi, stěžuje si opět na veliké pronásledování „přinavrácených“ sjednocených a veliké pikle katolíků, jaké strojí snahám pravoslavným. Obviňování toto vrací se v rapportech těch šablonovitě rok za rokem. Aby lid od katolické církve před 28 lety odekretovaný lépe pravoslaví přivykl, zavádí se v chrámech pravoslavných pobožnosti a obřady podobné katolickým: tak zavedeny litanie, růženec, škapulířová bratrstva, křížová cesta — toho v pravoslavných chrámech dosud neznali. A lid prý novoty tyto přijal velmi vděčně, a mnohem ochotněji teď chodí do chrámu. Kněžstvo pravoslavné z vyššího poučení zabývá se též lékařskou pomocí pro lid i dobytek (!) a má celé domácí lékárničky, aby tak lid k sobě připoutalo. Tento prostředek prý by zvláště dobře působil — ale zase to latiníci kazí, protože prý se popskému lékaření vysmívají a skutečné lékaře k lidem posílají. Na Litvě pravoslaví prý nejtíže bojuje a proráží, neboť tam stanoví pouze jednu osminu veškerého obyvatelstva, katolíci pak tvoří tři čtvrtiny vší populace.

Odium štolových poplatků je v pravoslavné církvi ještě větší než u nás. Duchovní jsou tam pro ně neméně napadáni a ještě hůře postaveni, neboť namnoze, kde není ruralních far („přičty s církevní zemí“) jsou duchovní odkázáni výhradně jen na štoly a dávky věřících.

A kněží i tam si stěžují: na všechno lid má dostatek peněz: na útratu, hostiny při těch různých církevních příležitostech, ale jen knězi se vymlouvá že nemá a že nemůže. Je i v Rusku štola zažalovatelna, ale duchovenstvo se o ni málokdy soudí, raději ji promíjí těm, kdož platit nechtějí.

Na otázky, proč se intelligence ruská odvrací od církve, odpovídá se též, že je vesměs vychována cizími učiteli a guvernantkami, jež jsou buď katolické buď (častěji) protestantské. Odtud prý už záhy vkrádá se v dětské srdce odcizení a lhostejnost. Na západě vidíme prý právě naopak, že rodová šlechta zůstává v církvi všude nejvěrnější, poněvadž hofmistři její jsou nejčastěji kněží, nebo mládež vychovává se v internátech kněžími řízených, a není-li ani toho, tedy přece jen vychovává se učiteli a guvernantkami téže víry. Ředitel dívčího lycea tomského J. Panormov připomíná, že už před 20 lety samarský biskup Serafin Protopopov velice dobře rozpoznal tento vřed na těle ruském a vší silou se snažil na dívčím ústavě samarském vychovati z domácích dívek guvernantky pro ruské rodiny. Nerozuméno mu, měli všecky jeho snahy reformní za přemrštěnost a nerozum a přece on pro kulturnost a povznešení své diecese tolik vykonal!

U příležitosti loňské sarovské „kanonisace" Serafimovy probírán i z právně-historického stanoviska akt prohlašování za svatého v naší i východní církvi. Prof. Golubinský o thematě pojednal v objemné knize: „Dějiny kanonisace svatých v ruské církvi." E. Temnikovskij v brošurce „O kanonisaci svatých" srovnává úkon ten v obou církvích, a dokazuje, že v obou církvích je to právně i historicky týž úkon. Jenže v církvi katolické jest celý proces kanonisační lépe vyvinut a juridicky uspořádán. V ruské církvi však je to stále ještě jakýsi spontanní akt náboženský, bez pevné právní a obřadní formy, nalézaje se teprve ve stadiu vývojovém, in statu nascenti.

Nesnáz církve řecko cařihradské s nově zrodivším se hnutím kucovlašským v Macedonii div že nedospěla ještě k roztržce podobné bulharskému „schismatu". Ale Cařihrad přes to že vehnán do úzkých povolit nechce. A ježto odpadající obce kucovlašské začínají se přidávat k bulharskému exarchovi, proklíná jej ještě více. Z Rumunska vyslán bývalý metropolita Gennadios do Macedonie, aby Kucovlachy povzbudil a zorganisoval. Řecký patriarcha stále domáhal se u turecké vlády, aby Gennadios byl z Macedonie vypovězen, že tam způsobí nebezpečné víření mezi Rumuny, ale úřady turecké tentokrát daly na intervenci rumunskou více než na žádosti fanaru. A tak po odchodu Gennadiově z Bitolska začala skutečně organisace a odpadání obcí kucovlašských, které zatím ještě z nedostatku kněží svých k formálnímu odstupu od patriarchatu nepřešly. Že nejen svéřepost turecká, ale i velikášství a pronásledování řecko-fanariotské má velkou část viny na nepokojích macedonských, dokazuje výpověď rakouského zvláštního vyslance reforem. Müllera, jíž učinil ku zpravodaji sofijského denníku „Večerní Pošta". Ze všech žalob, které k nám docházejí, jest jich 75% čistě z církevních záležitostí. „Je to velmi

smutné, vždyť my jsme přišli, abychom chránili křesťanů macedonských proti násilnostem a libovůli tureckých úřadů, a zatím musíme stále soudit spory křesťanů mezi sebou!“ Tyto spory křesťanů mezi sebou působí ovšem jen Řekové, kteří neuznávají církve bulharské v Turecku, ač byla slavně sultánem zřízena a prohlášena za autonomní — a proto stále „odpadlíky obracejí“.

V Anglii ve spor ritualistický vmísil se konečně parlament. Už před čtyřmi lety parlament přijatou resolucí, udělil důtku a pohrůžku biskupům, že nepostačí-li sami na to, aby učinili pořádek a novoty zamezili, že parlament sám se chopí zákonných opatření. A v minulém roku navržen také už hotový, tehdy ohlášený zákon „o církevní disciplině“, kterým měli býti biskupové postaveni pod kontrolu sněmu, pokud jsou pravověrnými ještě či nejsou! Letos pak podán návrh, aby ustanovena byla komise parlamentní na vyšetření těch nepořádků v církvi. Předsedovi ministerstva podařilo se odvrátiti komisi parlamentní a usnesena 20. dubna tak zvaná komise královská, do níž členy jmenuje sama vláda. Různá šetření soukromá a celé obžalovací spisy snesli už dříve nepřátelé ritualismu do sněmovny. Královská komise jistě s takovou horlivostí vyšetřovati nebude, postará se už nějak věc ulahoditi. Jeť to zatím skoro jen „široká církev“ (lid), jež zdvihá sem tam boj proti novotám, táhnouc celou církev anglikanskou ke starému prvotnímu „prayer-booku“. Ale „střední církev“ (kněžstvo) a „vysoká církev“ (biskupi) uznávají všeobecně, že je to příliš žádáno, aby starý „prayerbook“ byl na věky poutem a pravidlem církve anglikanské, a zdržoval ji ve všem vývoji. Proto naléhá se i mimo ritualistické kruhy na opravu a přepracování tohoto „prayerbooku“ ve smyslu novot a moderních požadavků. Ritualisté pak nečekajíce na žádné opravy prayer-booku zavádějí, po čem sami a jejich lid touží beze všeho svolení a tázání — jak biskupů, tak parlamentu. Významno jest, že novoty a změny navrhované a žádané z té i z oné strany blíží se katolicismu.

Věda a umění.

O rodišti Komenského rozhovořil se v „Rozhledech“ Em. Zeiner, odporuje však zprávě „Zvonu“, jež podle protokolu Drabíka Strážnického, současníka Komenského, klade rodiště jeho do Komné. Svědectví Drabíka jako alkoholika a nevěrohodného člověka, k tomu starce 84letého, který ostatně Komenského leda z daleka znal, prý mnoho neváží. Komenský sám jménem Comenius jmenuje se až ve Fulneku 1619, před tím psal se pouze Jan Amos, anebo psal se Komenský sám J. Amos Nivnicensis, a Nivanus i Nivnicenus. Tedy sám odvozoval svůj původ od Nivnice. A tohoto označení užíval právě

v cizině, tedy jisté na označení rodiště svého. Proto pokládati sluší jméno Komenský za rodové jméno a nikoliv za osobní označení rodiště.

Národopisná společnost česká ve své zprávě za rok 1903 vypisujíc jako hlavní událost roku otevření nového vlastního domu a musea, rozhovořuje se o plánech do budoucnosti. Sbírky už jakž takž roztříděny a uspořádány. Počet předmětův umístěných v novém museu je třikrát tak hojný, jak byl v starém museu na Příkopech. Zařídí se srovnávací oddělení slovanské (zatím zřízena lužická síň), před museem začato sázeti na podzim květenu československou a snad i v sadech, jež hodlá obec za museem zříditi, najde se vhodné místo pro vesnici československou; tak chce se dojíti k provedení národopisného musea též pod širým nebem, jaké si zřídili pro svůj norský svět Švedové ve Skansenu v Štokholmě. Kromě toho pracuje se na vydání veliké národopisné encyklopedie československé, jaké dosud žádný národ nemá. Společnost nové pojala myšlenku vydati „Vlastivědu českou“ v podobném asi uspořádání, jaké má „Vlastivěda moravská“. Tato „Vlastivěda“ by měla nastoupiti místo encyklopedie národopisné, ač obsah obou se zajisté nekryje. Mimo to vynořil se návrh při poradách o encyklopedii, aby vydány byly „Dějiny a život osad českých za hranicemi“. Členů má Společnost národopisná 433.

K. Engelmüller v „N. Č. Revue“ (8) navrhuje, aby pro budoucí generace zachována byla památka a tvář odcházejících umělcův aspoň zasazováním podobizen jednotlivých velkých představitelů dramatických, tak jako bronzovými sochami ve foyeru zvěčňují se různí jiní činitelé (spisovatelé a mecenáši umění dramatického a operního. Zvláště prý by se k tomu hodily okružní chodby, jež nejsou dosud ničím vyzdobeny.

Náprstkova cena dramatická věnována letos Jiráskově historické hře „Jan Žižka“.

Za slavnosti svatojanských pochovány ostatky pěvce „Slávy Dcery“ na olšanském hřbitově, převezené po více než 50letém odpočinku na hřbitově sv. Marka z Vídně do Prahy. To snad jen u nás jsou tak časté případy, že národ pohrobní pietu k svým velikým mužům musí omezovat a dělit pro pietu jejich poněmčených rodin! Významné jsou osudy našich velikánů!

Pražská Filharmonie koncertovala počátkem května ve šlechtickém kasině v Pavlovsku u Petrohradu. Přijetí dostalo se jí velmi vřelého. Týž čas produkovala se v Petrohradě veliká Filharmonie berlínská, která za mistrné provedené skladby ruských hudebních skladatelů sklidila rovněž veliké ovace.

V Olomouci uspořádána moravská výstavka výtvarného umění přece i za účasti českých umělců z Moravy, kteříž pěkné se representovali a co na ní bylo moderního a pozoruhodného, skoro sami přinesli.

Slovenský „Hlas“ přináší výňatek z obrany slovenského redaktora před maďarskou porotou. Básnička „Chráň si vieru“, pro niž byl redaktor „Černokňažníka“ Ďuro Čajda žalován, má prý dle sloven-

ského advokata Dr. Béla Fernandy ten podnět, že „v posledných časoch viacerí slovenskí mladíci, tak zvaní ‚realisti' vydávajú jeden český a jeden slovenský časopis, v ktorých reč slovenskú a náboženstvo napádajú, počeštenie Slovákov pripravujú, vôbec snahy slovenskej intelligencie hlúpo napádajú, nesvedomite kritisujú, ale oni sami nič dobrého neprodukujú..." Tedy „Cambelovština" se vzmáhá.

„Liptovsko-Oravské Noviny" zanikly, ježto nemohly se zmoci ani na 300 předplatitelů. Vycházely od polovice roku 1902, tedy necelá dvě leta. Stály jen 75 kr. a byly velmi pěkně redigovány, zvláště v ohledu hospodářském dobře potřeby liptovsko-oravského horského chudého kraje vystihujíce. Lid si jich neudržel a intelligence jich málo odbírala, neboť počítány k „mladým".

O polském knižném trhu v Haliči rozhovořil se nedávno dopisovatel petrohradského politického týdenníku „Kraje". Knihkupectví jest v Krakově pět, ve Lvově rovněž pět. Možno ocenit roční prodej knihkupectví krakovského průměrně na 100.000 zl., lvovského na 75.000 zl., sumou Krakov zkoupí knih asi za 400.000 zl., Lvov asi za 325.000 zl. ročně. Provincie zkonsumuje ročně asi za 50.000 zl., tedy celá Halič za 775.000 zl. Čtvrtinu všech prodaných knih tvoří knihy nepolské, a z těchto nepolských jest 85 proc. německých knih. Kdo kupuje německé knihy? Různí živlové. Předně jsou to četné osady německé, potom důstojnictvo a konečně židé, také učenci, technikové, medikové. Knihy německé jsou u nás zvláštní smutný, ale spolu i zajímavý výjev naší závislosti na západě. O naučných knihách ani nemluvíc, ani o té troše belletristiky, kritiky, umění, jež každý národ od druhého v malé dávce bere. Ale u nás je pravá povodeň knížek německých, a to takových, že i polské právě takové dostati lze. Čím to vysvětliti? Německými agenty, kteří stále chodí po kraji a zasypávají nabídkami laciných, opravdu laciných knih (lexiku, sešitových velkých vydání atd.). Agenti tito v Haliči vydělávají hotové statky! To jsou ony inseráty: „Kdo si chce lehko vydělati 300 až 400 zl. měsíčně?" Německá literatura si může takové agenty vydržovat, polský vydavatel to nemůže. Německý pracuje po továrnicku s nákladem 100tisícovým, polský jako malovýrobce po 2 až 5 tisicích. — Také vkus publika se mění velmi rychle. Z knížek nevědeckých, neodborných připadá polovice na belletristiku. Před nějakým časem vůbec nekupováno dramat, dnes se kupují. Také básně od deseti let jdou lépe na odbyt. Před tím málo kdo verše kupoval. Vážné věci ne proto se málo kupují, že by obecenstvo nemělo pro ně smyslu, ale že jich vůbec málo vychází. Věci vážného obsahu, vyjdou-li, vždy se dosti rychle rozkoupí.

Na úsudek Vlad. Rabského, literarního kritika, uveřejněný u příležitosti divadelního referatu z varšavských divadel, že komedie v moderní literatuře všech národův upadla, odpověděl ředitel krakovského divadla Jos. Kotarbinski otevřeným listem, v němž o úpadku umělecké veselohry praví: Nedostatek dobrých veseloher jest všeobecnou ranou pro všecka divadla evropská. Obe-

censtvo jich žádá, divadla jich potřebují — ale spisovatelů není. Není jich ani u Francouzů, kteří v tom směru mají takovou minulost, není jich u Němců, není jich ani u nás. Není v té chvíli talentu, který by šel po stopách Fredrů, Blizińského a Bałuckého, jemuž na mohylu naše moderna hodila hrst kamení, právě za ty jeho veselohry, na jaké se sama dosud nezmohla Podle mého jsou dvě příčiny tohoto zjevu: první jest všeobecná nálada duševní všech národů, druhou jest všeobecná moda literarní. Pro většinu spisovatelů dnešní společnost jest můrou, proto utíkají se v hloubi své duše, utápí se v propastech citových, ve visionářství, mystice a psychologické pitvě. Život stává se čím dál více horečnatým spěchem a překotem, dávná pohoda a jasnost mysli zaniká, lidé neumějí se již smáti plnou hrudí nahražují humor pelyňkem ironie pessimistické anebo hysterickou nervosou. Ve sféře literarní pak zavládla moda posupného a hlubokého umění skandinavského, visionářství Maeterlinckovo a podobných jemu básníkův, a zvláště veliký vliv Nietzscheův, který povalív křesťanský ideal, plný jasu a veselí ctnostné doufající duše, postavil tvrdý, chorobně rozdrážděný, vše deptající idol nadčlověka, který nezná smíchu, leda výsměch. — Na to Kotarbiński rozebírá moderní drama polské a jeho vlastnosti Wyspiańského, Przybyszewského, Rydla, Kisielewského, Suszkiewicza, Zapolskou Poslední čtyři svými některými pracemi ukazují, že by i dnes bylo místa i zdolnosti pro dobrou literarní komedii. Z posledních konkursů vyniklo několik autorů, kteří slibují do budoucnosti obrod a změnu: tak Bol. Gorczyński, Wl. Zalewski, třebas první práce jejich nejsou dokonalý, ale aspoň způsob stylu a pozorovací talent mohl by z nich učiniti hodné následovníky Blizinského. Kotarbinski vidí odpomoc v konkursech Třeba by bylo ve Varšavě, jako vlastním literarním středu, konkursy na polskou komedii vypsati, a s velikými náhradami. Potřeba je talenty lákat a vábit na cestu, s které je život a moda svádí, kdyžté talenty takové jsou tu, konkursy by snad měly dobrý výsledek.

V Petrohradě při carské akademii nauk sestavena byla nedávno komisse, která zabývati se má otázkou, co s tak zvanými „opalnými bukvami“ ruské abecedy fita, vžica, jer, jať, iže. Otázka opravy abecední nabyla takové popularnosti, že tvořily se i kroužky, které se zapřisáhaly proti některým písmenám. Tak vyzýváno zvláště ku spiknutí a všeobecnému svržení písmeny *ě* (jať, k „h-zjatiju“. Písmena *ě*, jsouc zvukově stejná s obyčejným *e* (obě stejně měkky) a pouze etymologicky se lišíc a kladouc, tvořila Rusům podobnou asi svízel, jako nám úzké a široké *i* po obojetných (a vlastně po všech souhláskách, vyjma *d, t, n*). V komissi zasedají nejlepší ruští a slovanští jazykozpytci: Fortunatov předseda komisse, Korš Sobolevský, Šachmatov z akademie nauk, pak universitní professoři Baudouin de Courtenay a Brandt a ředitel moskevské pedagogické jednoty docent Sakulin. Na plné schůzi akademie, která komissi zvolila, jednohlasné přijato, že dnešní pravopis ruský třeba je zjednodušiti. Ale v jednotlivostech se hlasy rozcházely. Pro zjednodušení vynecháním písmen bylo 12, proti

vynechání 8 hlasův a jednotlivé písmeny pak vyvrženy z abecedy: th (ѳ) fita 47 proti 3 hlasům; jer (ъ) 36 proti 14 hlasům; za vyvržení jednoho i (и nebo i) 39 proti 11 hlasům; proti ѣ bylo 34. pro né 16 hlasů; ѵ (yžica) beztoho se ani už nikde nepíše. Vynecháním písmen ъ, i a ѣ se skutečně těžkosti pravopisné v ruském jazyce valné zmenší.

Vilenský gener. gubernator ohlásil pro Litvíny potěšitelnou zvěst, že mohou nadále z milosti carovy tisknouti knihy své také latinkou. Po roku 1863, ač Litvíni se povstání nesúčastnili, potrestáni spolu s Poláky, a zakázáno jim tisknouti jinak než cyrilkou, knihy jejich sbírány, a v Německu tištěné a do Ruska pašované i s přenašeči těžko stíháni. Cyrilka Litvínům vnucena na návrh pomocníka Muravjeva Hilferdinga, který v historii se dopátral, že první knížata litevská ve styku s Bílou Rusí psala bělorusky a cyrilkou, ba i akt spojení s Polskou psán je cyrilkou a rusky. Proto násilím dnešní Litvu, na níž působil po 600 let už vliv západní latinský, chtěli navrátit vlivu před 600 lety vládnoucímu. Ale už toho nezmohli. V době vojny východní dostává se národům neruským všelijakého ulehčení, a Litvíni dostali za odměnu latinku a k tomu povolení vydávat litevsky nejen náboženské knihy, ale i denník, týdenník a kalendář prý co nevidět v litevském jazyku se objeví.

Podniknuv před třemi lety na lodi polární „Zarja“ výpravu k ostrovům Nové Sibiře, baron Toll dosud se nevrátil. Členové výpravy jeho, kteří od něho byli zůstaveni na severosibiřském pobřeží a na bližších ostrovech už všichni se vrátili, ale po bar. Tollovi a jeho společnících není památky. Vloni rozebrána i loď Zarja a cennější kusy dopraveny do Irkutska, ostatní opuštěno. Nestála za to uhlí a mzdu lidí, kteří by ji byli měli dovésti Ledovým mořem a Baltem zpět do Petrohradu. — Posledně vrátivší se do Petrohradu inženýr Brusnev má také smělého severního mořeplavce za zhynulého. Podával nedávno zprávu v Zeměpis. spol. Petrohrad. o cestě bar. Tolla a svých vyjížďkách a cestách, když od Tolla byl zůstaven v Usťjansku. Toll sám odebral se od N. Sibiře s malými zásobami na ostrov Bennetta a kázal pro sebe přijíti, kdyby se mu nepodařilo až k ostrovu přiraziti. Brusnev vydal se za Tollem 11. února (24.) a dorazil až na Novou Sibiř (11.—24 března) odtud však několik mil k ostrovu Bennettovu našel moře ledu prosté a tudíž na jízdu na sáňkách nebylo ani pomyšlení. Uložili tedy zásoby na severním pobřeží Nové Sibiře a Faddějevského ostrovech, hledali známky nějaké po Tollovi, ale nic nenašli. Zůstali přes léto na ostrovech očekávajíce Tolla. V srpnu přibyl poručík Kolčak, rovněž z výpravy, ale zůstavený v Sibiři, který vydal se k ostrovům Bennettovým za Tollem na malém člunu plachetním. Kolčak projel moře 140 verst (km.) délky mezi Novou Sibiří a Bennettem za dva dni, ježto bylo ledu úplně prosté (Toll jel touže cestou 22 dní!), ale Kolčak přistáv na ostrově Bennetta nikoho z družiny Tollovy nenalezl, i vzav jen dokumenty Tollem tam zanechané vrátil se k Brusnevu na Novou Sibiř. Kolčak odjel na ostrov Kotelný a Brusnev zatím objížděl ostrov Novou Sibiř, již též první

ze smrtelníků celou objevil a prošel. Zpáteční cestu k pevnině nastoupili 28. listopadu (4 prosince), když už moře zamrzlo. Ale i tu ještě na této cestě počátkem prosince musili projet přes 30 verst po ledě sotva na palec tlustém, neustále jsouce v nebezpečí, že se pod nimi provalí. Dne 19. prosince všichni sešli se (Brusnev, Kolčak a námořník Tolstov) v Kozačím na pevnině, odkud vydali se do Irkutska a Brusnev z Irkutska vrátil se do Petrohradu, por. Kolčak pak jel přímo na bojiště. — O bar. Tollovi, jenž vedle Andréa jest teď v posledních letech druhou obětí severnímu moři na výzkumné cestě propadlou, praví Brusnev, že zhynul asi hladem a zimou. Vydav se z Nové Sibiře na ostrov Bennetta na sáňkách vzal pouze na 14 dní potravin a oděv také příliš nebyl hojný. Na zpáteční cestě z ostrova Bennetta přišel asi na průlinu v ledě, či na tříšť ledovou, přes niž nemohl a která ho přinutila k návratu. Přezimovati na ostrově Bennettově také nemohl, neboť nebylo tam žádných zásob. Zhynul tam tedy hladem a chladem. Že by nějak se byl mohl do té doby při životě uchovati, jest vyloučeno. Výpravu jeho třeba míti za skončenu, v níž vůdce sám zahynul. Poznatky a zkušenosti místopisné, meteorologické i živočišné, jež výprava získala a které zbylí její členové do vlasti přivezli, jsou velmi cenné.

Karlovický týdenník literární „Brankovo Kolo“ přinesl nedávno ocenění, kolik asi z celé básnické obce srbské věku 19. přežije jich svůj věk a bude také ještě ve věku dvacátém ceněno, čteno a užíváno. Prvním jmenuje Branka. „Nemožno je,“ praví, „najíti srbského lyrického básníka, který by tak prostě pěl, jehož jazyk by byl tak bezvadný, zvučný a milý, jako je Brankův. Věčné mládí bujné a svěží, jako rosná louka pod paprsky ranního slunce, z níž páchne to pronikavou svěžestí prvních jarních dnů Branka může každý napodobovat, ale nikdo ho nedostihne.“ — Simo Milutinović byl by druhý. O něm praví Kurelac: „Máš li básnické nadání, zkus je na Simovi. Je-li pravdivé, vytryskne z tebe jako jiskra z křemene. Nezalíbí-li se ti Simo, zahoď péro; nebude z tebe nikdy básník“. Velikou chybou je, že Sima svou hromovitou poesii zatemnil často nepochopitelnými výrazy a mythologickými obrazy. Nazván přes to fruškogorským slavíkem. On před Zmajem se svou plejadou byl poetickým vychovatelem mládeže. — Pendantem Milutinovićovým je Njegoš; co ten zpívá tajemně, zpívá Njegoš čistým, lidovým jazykem; kdo přes tu tvrdou slupku nemůže se dobýti k jádru u Simy, nechať čte Njegoše, tu má totéž jádro bez tvrdé slupky. — Djuro Jakšić, plný vzletu a obrazných obratů. — Jovan Ilijć, bystrý pramen čisté národní poesie s kapkou hoře. — Vojislav, snílek, pění jeho je vánkem šumícím na hrobech. Jako Branko, básník mládí, ale přece od něho různý! Branko pěje a cítí sladkost a veselí mládí, Vojislav bol a tužbu nespokojeného mládí, které chce výš, za ideály, jichž nepojímá a na něž nestačí. — Tedy šest pouze jich má přežiti z 19. do 20. věku. A kolik jich ještě z těchto šesti přežije i ten 20. věk a stane se opravdu nesmrtelnými?

Vloni a letos jihovýchodní Macedonie a jižní i západní Bulharsko navštíveny několikerým zemětřesením, jež pocítěno zase s velikou silou. Tak vloni 29. a 30. listopadu zemětřesení dosti silné rozprostíralo se od Sofie přes Rilo, jež tvoří střed a východiště celého ruchu až k Soluni, a na východ od Rila přes Kostenec, T. Bazardžik až k Plovdivu. Letos pak opětovaly se velmi silné otřesy 3.—9. dubna. Středem bylo zase Rilské a Rodopské pohoří, od něhož paprskovitě se šířily záchvěvy až k Soluni a Srědci. Professor štyrskohradecký Dr. Hoernes, který ihned na místo spousty se odebral, vypravuje, že nejsilnější známky tohoto převratu tektonického viděl u Simidže pod Rodopy. Tu celé massy horské přes sebe přeházeny, sesuty a vystrčeny, a kolem nich vytlačena voda v horkých i studených pramenech z vnitřku pohoří. Dr. Hoernes má za to, že příčinou zemětřesení rodopských jsou veliké massy vod pod povrchem země se nalezající, na něž občas vlastní tíží svou horská klenba se boří a otřesy se oznamuje. Jiní však pokládají zemětřesení balkanské za vulkanické. Svědčí prý o tom přečetné horké prameny, jichž je takové množství kolem Balkanu a Rodop, jak málokde na zemi. Napočítáno tu dosud 66 průlomů, jimiž horká voda z vnitřku prýští na povrch, mnohdy několika prameny, a to velmi silnými. Jen v samém Bulharsku horkých vřídel je 154. A voda má teplotu velmi vysokou. Tak kystendilské prameny mají 66—81 stupňů Celsia. Ráno město bývá úplně v páry zahaleno, jež se kolem něho z pramenů srážejí. Horké páry nezřídka prorážejí kdekoliv dlážděním městským, v domech a v okolí města. Okolí pramenův a průliny par páchnou sírovými plyny. Roku 1641 třetina Kystendilu se propadla do horkých svých vřídel. Mnohá leta v minulosti jsou vůbec na Balkaně zapsána jako leta hrůzy a spousty. Tak vedle roku 1641 byla to leta 1818 a 1858, jež zapsána jako leta zhoubná. Mnoho domův otřesy zbořeno a nové prameny horké ze země vyrážely s takovou silou, že voda vysoko stříkala nad domy městské. Také letos u Boboševa v dupnickém okrese pod Rylským pohořím vyvřelo několik studených pramenů, v nichž voda tryskala 2—5 metrů vysoko. Písek, jenž kolem pramenů spolu vyvržen, zapáchal sírou. Na jiných místech prameny všecky se zkalily a ohřály (Naselevci), jinde zase voda pramenná se ztratila a jiné prameny se vynořily kalné a teplé (Cvenci u Trnu). Ať vulkanické ať tektonické jsou tyto otřesy a celé to hnutí balkanských mass horských, dokončeny ještě nejsou a možno se obávati ještě změn dalekosáhlých v celé té kotlině bulharsko-macedonské.

Zemřeli: 18. dubna Frant. Bíza, český malíř. — 23. dubna Irinej Orda, biskup orelský, bohoslovný spisovatel ruský. — 25. dubna Vl. Folkierski, technik a mathematik polský světového jména. — 26. dubna Michal Staryćkyj, rusínský dramatik, velmi pilný překladatel z cizích literatur. Pro švakra svého, skladatele Lysenku, psal mnohá libretta k rusínským operám. — 1. května Dr. Ant. Dvořák, slavný hudební skladatel český. — 8. května Dimitrij Nešić, slavný mathematik srbský, předseda akademie bělehradské. — 11. května Dr. A. šl. Bresztyenszky, professor záhřebské university, znám více

jako politik a poslanec opposiční. — 13. května Evžen Kumičić, romanopisec a žurnalista charvatský. Poutavé romany jeho překládají se i do cizích jazyků. — 14. května Dr. Ante Šupuk, poslanec a politický spisovatel srbsko-charvatský z Dalmacie, jeden z vůdců hnutí národního v letech šedesátých. — 19. května K. A. Kocor, lužický předák národní, první lužický hudební činitel; byl učitelem v Ketlicích (nar. 3. pros. 1822 v Záboří u Budestec). — 21. května P. Kazimír Siemaszko, Vincencian krakovský, proslulý svými pracemi a ústavy ve prospěch opuštěné mládeže, v jejichž službách i smrt jej zastihla. — 23. května Dr. Leon Cyfrowicz, professor krakovské university právnický spisovatel polský.

Zprávy národohospodářské.

Jeden z nejpronikavějších mladších sociologů německých, professor Werner Sombart, uvažuje v „Ost und West" o úloze židů ve společnosti. Především ve společnosti a ve státě německém. Zdárný a nad obyčej rychlý pokrok národa německého způsobilo hojné přimíchání cizí krve: keltské a slovanské, v minulém století též francouzské a na neposledním místě i židovské. Toto přimíchání cizích živlů teprve zplodilo onu vývojovou schopnost, jakou se Němci vyznamenávají. Všecky vlivy ustupují však před vlivem židovským, jenž má největší dosah na hospodářský vývoj Německa. Žid všude jest povolán právě v tomto ohledu tvořiti zdravý kvas Musí však poměr jistý mezi kvasem a massou kvasivou býti zachován. V Německu tento zákvas činí 1·1%, tak jak je to pro obchodní a peněžní podnikání nejvýhodnější poměr. Vlastnosti, které židy uschopňují, aby byli tímto kvasem, vypočítává Sombart takové: pevná vůle a vytrvalost přes ponížení, nezdar a pohromy znova se vzchápat a dávat se za svým cílem, vloha ku praktičnosti, abstraktní způsob myšlení (při finančnictví tak výhodný!), historický výchov židů k obchodu a peněžnictví, jež od starověku až do 19. věku jedině od evropských národů židům byly dovolovány.

Jakkoliv leccos by se proti tomuto názoru dalo uvésti, a zdá se, že v mnohých evropských zemích není případným, přece zajisté víc než pro Prusko a Německo platí on pro naše země. Tu průmyslovost a obchodovost německá zakládá se výhradně a především na židech. Němci sice do našich zemí uvedeni už přímo jako živel průmyslový. Ale přes tento svůj staletý výchov a přes mnohé své privileje průmyslové nebyli by valně dnes nad námi, kdyby nebylo židů. Tito pěstujíce od věků pouze obchod a spekulaci peněžní přidali se šmahem se všemi svými zásobami práce, kapitalu i kultury k Němcům. Jmenovitě u nás na Moravě to znát. Proto také radí Rusku, aby svou židovskou otázku rozluštilo svobodou židův. Uvolní si výtečné síly obchodní a průmyslové,

které když rozlejí se po celé říši, přispějí znamenitě k jejímu hospodářskému povznesení. Pronášejí se však s mnohých stran právě praktického světa průmyslně-obchodního nářky, že židé sice agilností a podnikavostí vynikají, ale nejsou s to, aby průmysl nebo obchod povznesli na vysoký stupeň dokonalosti. Třeba prý křesťanské práce a kultury, která obchod a průmysl staví teprve na vyšší stanovisko a dává mu pevné, solidní základy.

Historie v této otázce nás nechává zatím ve tmách. Neboť největší část židovstva zůstává nečinnou, nesvobodnou. A kde i v hojnější míře se života hospodářského a politického súčastňuje, je to příliš krátkou dobu a za okolností abnormalních, tak že nemožno něco všeobecně a rozhodně tvrditi. Dnes možno říci pouze to, že židé ovládají finančnictví celého světa a vyznají se v něm také výborně, je to také od věků jediné pole jejich působnosti.

Pochůzka za prací. „chodit na žně“, jest v našich krajích zjevem čím dále řidším, za to zjev ten posunul se o něco dále na východ a na jih. I u nás sice děje se rok co rok stěhování celých krajův, ale buď jen dovnitř země a nedaleko nebo konečně jen za prací průmyslovou. Tak chodí se do řep obyčejně ze Slovácka a z Valašska; ze severní a severozápadní vysočiny moravské chodí se ještě ač méně než dříve na žně do Rakous, na jih Moravy a na Hanou. Podobný tah lidstva každý rok opětuje se do Polabí v Čechách. Čechy mají mimo to ještě své cizí dělnictvo chmelové, jež tvoří zvláštní odrudu. Řepné dělnictvo se na takovouto odlišnost charakteristickou dosud nevyšinulo, bývá také najímáno nejen na řepu, ale i na žňové práce, vůbec od jara do podzimu.

A to je to zvláštní, co zplodila teprv doba nová. Za stara chodilo se jen na výpomoc na určité doby. Na žně do rovin, kdy v horách přede žněmi své práce polní nebylo. Popravivše žňovou práci na rovině (v Pomoraví, v Polabí atd.), vraceli se horáci ke svému a přišli ještě v čas, aby i svoje sklidili. Podobně se to mělo s vínem ve vinorodných krajích, s chmelem ve chmelových: byla to jen výpomoc zemědělská, jíž chudší kraje skýtaly bohatším, oba však zůstávajíce při své pravidelné práci zemědělské.

Ale rozvojem průmyslu, jenž mnoho lidí od zemědělství odloudil, jakož i přeměnou kultury hospodářské, zjevila se potřeba — nejdříve na panstvích — najímati dělnictvo na celý rok zemědělský od jara do zimy. Takové dělnictvo jdouc na mnoho měsíců z domu, už nezastává žádnou práci zemědělskou na svojí půdě, má-li jakou, a vůbec už nerado se vrací i na tu zimu, kdy ho na poli nepotřebují. Návrat na zimu domů jest pro ně leda návštěvou rodiny. Netáhne-li rodina už ani rodný kraj, dělník zůstane v cizině, neboť nemá proč podniknouti nákladnou cestu domů a na jaro opět z domu za prací. Takto by se přirozeným způsobem vyvinula rozsáhlá kolonisace okrsků bohatších s nedostatkem lidu pracovného.

Ale kraje a celé státy se takovéto kolonisaci brání. Stěžují sobě sic na nedostatek domácího dělnictva, ale neradi přijímají na trvalé bývání dělnictvo, které z ciziny přišedši, po celé léto pole obdělává.

Je to pro zemědělce přirozené, že nerad se slučuje s cizím přistěhovalcem. Jiný už je průmysl. Průmyslová kolonie snese lidi z celého světa sběhlé vedle sebe. Ale i když zemědělec sám snesl by usadivšího se cizince pro dobrou pomoc, jíž mu skytá, vadí takovému usazování často ohledy politické. Tak šíře známou jest takováto politika vlády pruské, která zemědělské dělnictvo z východních částí říše aspoň na jeden zimní měsíc vypuzuje ze země Obává se, že by kraje ty se ještě více popolštily, než jsou polskými dnes. Jeť dělnictvo do Pruska chodící na práci vesměs polské.

Výchozí jsou ze Slezska, z Haliče i z království. Z naší říše bývá jich od 50 do 80 tisíc. Z království chodívalo kolem let 1890 něco přes 20 tisíc, roku 1895 už jich bylo 60 tisíc, poslední leta pak vesmés vzrostli přes 100 až na 140 tisíc (1901). Možno si pomysliti, že převoz takovýchto mass lidu (kolem 200.000 ročně tam a zpět) už je znatelný a něco znamená. Vyvinul se zvláštní druh obchodu s těmito lidmi, potřeba bylo pro ně i zvláštních zařízení. Rozumí se snad samo sebou, že nového obchodu chopili se židé, na něž polský lid je tak uvyklý. Zvláště haličtí výchozí, jdoucí všichni skoro na Myslovice, tu v tom koutě, kde pruské Slezsko stýká se s Haličí, umožňují svým hromadným náplyvem jak veliké obchody zprostředkovací, tak také veliké zneužívání a vykořisťování.

Poláci haličtí zařídili proto pro dělnictvo toto stanici v protějším Osvětimě, ale lid dosud táhne nejvíc na Myslovice, tu má své známé agenty a říká, že odtud dostává lepší práci. Agenti a pruští zprostředkovatelé také Osvětimu neuznávají. V Myslovicích zřízena pro lid haličský veliká kasárna, jež ovšem více podobá se stájím než lidskému shromaždišti, a mnohdy i nucenému obydlí.

Jak se tito dělníci mají v Prusku, všímá si polská inteligence teprv poslední leta. A objevilo se jí divadlo, které ji naplnilo úzkostí. Německý hospodář, jenž nese náklad na převoz dělnictva až na svůj statek, tento náklad (6 až 10 marek) si ovšem strhne ze mzdy, rovněž provisi agentovi vydanou. Kromě toho po celý čas práce strhuje pokuty, takže mnohdy dělník má ještě dluh u hospodáře a jen z „milosti“ bývá propuštěn a z „milosti“ dostane něco na cestu. Koho „má Němec rád“, ten ovšem si něco vydělá. Bývají to obyčejně mladá děvčata a mladé ženy, ty vracejí se pak i s „výdělkem“ 20, 40, 50 i 60 zlatých domů. Zruční silní mužští také konečně vydělají, průměrný roční výdělek bývá 60 až 80 zlatých (od května do září) a něco stravy, již si domů přinášejí. Strava, kterou od hospodáře dostávají, jest co nejobyčejnější a nejlacinější — často si stěžují že k jídlu nebývá, a to už něco značí, řekne-li to polský člověk!

Dělnictvo z království nechodí jedním proudem. Hraničí Prusko s Polskem ruským dosti dlouhou čárou, a dělníci jdou po celé šířce této linie. Není tu sic nepěkných socialních zjevů při shluku lidí se naskytujících, ale za to zprostředkování práce nemá pro ně těch výhod jako pro výchozí z Haliče, za to vykořisťování agentu stejně podléhají ne-li více.

Oceněno zhruba, že dělníci polští z království nosí domů ročně 8 až 10 milionů rublů výdělku (poslední leta), tedy průměrně 70 rublů muž a 45 rublů žena. Z továren nosí více, 100 rublů dělník a 60 rublů dělnice. Do Haliče dělnictvo přináší ročně 4 až 5 milionů zlatých. Poslední leta, kdy proudy dělnictva se stále množí, stává se, že dělníci se vracejí i bez práce hned na jaře. Trh pruský tedy lidem přesycen a nestačí jich všech pojati. Zvláště tato tři leta (1902, 1903, 1904) co i německé továrny a uhelné doly mnoho dělnictva propouštěly, bylo poptávky i po zemědělském dělnictvu méně. A třebas už řady výchozích samy sebou nebyly tak husté jako na příklad v roce 1902 (zvláště království umenšilo), přece ani zřídnuvší zástupy práce nenalezly.

Poslední dobou vydán ještě nový zákon proti porušení smlouvy pracovní a čelední na hospodářských statcích v Prusku. Zákon značí zostření dosavadního stavu. Zákon ve svých několika odstavcích mluví o trestech (až 150 marek pokuty) na ty, kdo by dělníka nebo čeledína sváděl k porušení smlouvy, porušivšího ji přijal, práci mu opatřil, a kdo by do třech let znovu téhož přestupku se dopustil, trestán bude od 50 do 600 marek pokuty. Rovněž i hospodář, jenž by dělníkovi nevystavil vysvědčení, nebo mu nezaslouženě v něm uškodil, bude trestán pokutou (do 150 marek). Na první pohled zdá se tedy, že zákon chrání dělnictvo, a že proti dělnictvu ničeho neustanovuje. Tresty určují se jen hospodářům, svůdcům dělnictva a sprostředkovatelům, kteří lákají a svádějí k opuštění práce. Konec konců však dělnictvo samo zákonem bude stiženo. Neboť práci nevýhodnou nebo zlého hospodáře opustivší dělník, žádné jiné nenalezne a nebude smět nalézti, leda se svolením svého prvního hospodáře. Zákon míří hlavně na cizí dělnictvo, jež rádo přebíhalo, a od agentů bylo lákáno na nová místa, kteří tak brali pak provisi dvojí za téhož dělníka.

Zdálo by se, že v Rusku, kde petrolej pod Kavkazem jako voda se čerpá z nesčetných zřídel, a nestojí nic více než co státu se platí popudného (z pudu nafty) nebo paušálu za kus půdy naftové, a pak co stojí práce s čerpáním a uschováním a převozem spojená — zdálo by se, že v této zemi petrolej a jeho užívání musí býti tak rozšířeno a tak výhodno, jako nikde jinde! A zatím není tomu tak. Petrolej sám ovšem čištěním už zdraží se poněkud a vláda přirážkou konsumní daně zdražuje jej ještě více, takže i v Rusku samém cena petroleje už značně vystupuje. Stojí-li pud ($16^1/_3$ kg) nafty na místě 7—13 kopejek, stojí petrolej na místě (v Baku) 13—18 kopejek (bez akcizu), na protějším břehu v Batumu už kolem 70 kopejek (s akciz.) v Carycině na Volze (první překladiště) už 90—100 kopejek, v Moskvě 110—120 kopejek, ve Varšavě 130—140 kopejek. Na venkově pak cena petroleje dostupuje (podle přístupnosti místa) až 160 i 200 kop. Tu přijde tedy kilo petroleje už na 10, 12—15 kopejek (13, 16—19 kr.) Není proto divu, že mezi tím co petrolejem a pozůstatky jeho topeno v průmyslu a v dopravě (zvlášť lodní), mezitím co celá Volha se pokrývala porozlévaným petrolejem a naftou a všechno živočišstvo v řece tím způsobem otravováno, že lid venkovský po tomto svítivu marně

toužil. Nejšťastnější osady u Volhy aspoň mohly svrchu petrolej čili naftu sbírati, když se některá z lodic převrhla, rozbila, neb při přelévání z ní mnoho se uronilo, a také v Povolží zrovna pasou obyvatelé po takových mastných okách matičky Volhy! Není tudíž divu, že na venkově ruském často ještě potkáme se s loučí, kterou lid svítí, zvláště v místech odlehlých. V samém Povolží teprv před 20 lety louč ustoupila petroleji, v Polesí (sev. od Kyjeva) často i dnes petrolej znají jen z doslechu! Výbor sjezdu naftařského usnesl se na jednom z minulých sjezdů, aby jeho místní zástupci a dopisovatelé prostudovali tuto otázku místní spotřeby petroleje na venkově. Z vyplynulých odtud poznatků možná bude snad učiniti opatření, aby petrolej více se rozšířil. Ze zprávy z těchto studií vyplynulé, vladimírská gubernská správa sestavila obraz spotřeby petrolejové pro vladimírskou gubernii. Průmyslová povolžská tato gubernie počala svítiti petrolejem po letech šedesátých. V letech osmdesátých svítí se hlavně „koptilkami“ (lampičky beze skla), dnes koptilky jsou pro svícení mimo jizbu (stáj, kuchyň, komory), ve světnici používá se lamp se skly, svítivost průměrně sedmičárková (šířka knotu). Na rodinu se ročně průměrně spotřebuje 2·15 pudů (35 kg) A tu potřeba největší je ve dvoře, na to jdou rodiny řemeslné, selské až na konec (od 2·24 rublů do 6·67 rublů roční spotřeba), nejméně spotřebují petroleje v těch selských rodinách, jež se živí nádennickou prací (doma nebo chodí za prací dále). Rozdíl mezi cenou petroleje v městě a na venkově činí 2 kopejky na kilu. Spotřeba v gubernii obnášela v roce 1895 688.000 pudů, v r. 1900 771.000 pudů. Jak vzrůstá spotřeba, rostou i ceny. Roku 1895 stál pud průměrem 1·26 rublů, roku 1900 už 1·59 rublů — tedy o čtvrtinu podražil, dnes jsou ceny ještě vyšší. Pro vladimírskou gubernii petrolej stal se už denní nezbytnou potřebou.

Rozhled socialní.

Do praktické mezinárodní politiky přibyl právě nový typ. Až dosud bývalo jejím úkolem pro vlastní občany žijící v cizích státech vyjednat pokud možno rovnoprávnost s příslušníky těchto států cizích ve věcech občanského a trestního práva, v obchodních a daňových záležitostech. Právě dojednanou „pracovní smlouvou“ mezi Francií a Italií učiněn poprvé a hned dosti všestranný pokus vyrovnati co možná pro své občany navzájem i práva co do pojištění a zákonné ochrany dělnictva.

Tím zároveň i mezinárodní socialní politika dospěla na praktičtější půdu. Až dosud se obmezovala na více méně nezávazné konference o tom, jak by se stejnorodě mělo vyvíjeti v jednotlivých průmyslových státech dělnické zákonodárství ochranné. Dnes upřádá se mezi dvěma státy již i pevný závazek. — Závazek, který vztahuje

se na celý obor dělnického zákonodárství, jež arci nestojí v přední řadě, ale přec jen, zvláště ve Francii, dosti už se rozvětvilo.

Běží zde hlavně o vlašské dělnictvo v socialně politicky vyspělejší Francii. Úspory jeho z dosavadních spořitelen vlašských bezplatně bude lze přenésti do francouzských. Francouzská pošta bude přijímat pro státní pokladnu italskou dobrovolné pojistné příspěvky starobní od vlašských dělníků (státního závazného pojišťování starobního není dosud ani ve Francii, ani v Italii; oba státy zařídily pouze státní pokladnu, v níž se dobrovolně na základě vzájemnosti, kdo chce, může se pojistiti; stát něco na pokladnu přispívá); důchod úrazový budou míti italští dělníci jako francouzští, i když se zase vrátí do Italie: předáť francouzská úrazovna příslušný kapitál dle smluvené sazby státní pokladně italské. Ba, dokonce pro dětské dělnictvo vlašské ve své zemi zavázala se Francie ku zvláštní ochraně: nesmějí se děti z Italie přijímati do práce, není-li pracovní jejich vlašská knížka francouzsky stvrzena od italského konsula a předložena zároveň dělnickému protektoratu. Vedle toho budou pro ně zřízeny ochranné výbory, částečně z Vlachů sestávající, aby se s nimi mohly děti domluvit. (Snad tedy někdy až neuvěřitelná trýzeň těchto ubohých malých obětí vyděračského industrialismu, jež řeči v zemi neznaly a proto ani postěžovat si nemohly, konečně aspoň z části přestane.)

A čeho nabude zas Francie? Rovného práva zas pro své příslušníky v Italii na dělnickou ochranu a pojištění. Ale to by málo vyvážilo. Jednak vlašské zákonodárství dělnické přináší značně menších výhod dělnictvu, jednak pracuje francouzského dělnictva nepoměrně méně v Italii, než vlašského ve Francii. Ch. Picquenard, ředitel úředního „Bulletin de l'Office de travail“ v Paříži udává, že Francouzů dělničí v Italii jen 10.000, Vlachů však ve Francii kolem 200.000.

Ode dávna zaměstnavatelé tam, kde se zavádí něco nového ve prospěch dělnictva arci skorem vždy zároveň i na účet průmyslu, v němž pracují, ať je to zkrácení doby pracovní či nějaký nový druh pojišťování, hledívají se novému břemenu vyhnout poukazem na cizinu, kde toho dosud není (aspoň všude ne); že tedy ztíží se jim konkurence. A právě mezinárodní snahy socialně-politické mají zde různé poměry jednotlivých států vyrovnávat. Odtud také vybrala si Francie svůj hlavní podíl z nové smlouvy s Italií. Vedl ji přirozeně ovšem zájem dost realistický, konkurenční zdatnost francouzského průmyslu vůči italskému s lacinými silami pracovními; ale výslednicí, ba již prostředkem je zde znamenitý pokrok socialně-politický pro Italii. Cílem Francie bylo přivoditi smlouvou v Italii touž ochranu čili obmezení práce žen a dětí, jakou sama zavedla. Nemohla toho žádati přímo hned. Ale zatím si vyjednala, že nově uzákoněná zlepšená ochrana italská z r. 1902 bude opravdu provedena (zaručeno to mnohem početnějšími inspektory, než původně zamýšleni), dále ohlásila, že smlouvu dojednanou zatím na pět let prodlouží jen tehdy, když zavede v Italii jedenáctihodinovou dobu pracovní pro ženy a děti, bude-li do té doby taková doba pracovní uzákoněna v zemích s Francií a Italií sousedících (jsou to Belgie,

Lucemburk; ostatní ji už zavedly). — Mimo to ujednáno ještě, že přistoupí-li země jedna k nějaké mezinárodní konferenci na dojednanou ochranného zákonodárství dělnického, povinna bude súčastniti se jí i druhá.

Lze tudíž právem pozdraviti novou francouzsko-vlašskou konvenci jako znamenitou páku socialního pokroku. Bude dojista působit i jako vzor pro jiné státy.

Tak by se hned podobná transakce hodila pro Belgii s Francií tolik spjatou. Také odtud je ve Francii massa dělnictva. I Belgie v dělnickém zákonodárství vůči Francii dosti se zpozdila.

Právě vydaný tam spis před volbami, stanovenými na 29. května, brání sice „bilanci působení katolické vlády“ proti dosti nepříznivé, zvláště se strany německého centra často opakované kritice v oboru socialně-politickém. A nelze upřít, že i v Belgii v socialní politice za katolické vlády nastal značný pokrok — vůči faktu, že v roku 1883 (katolická strana nastoupila vládu roku 1884) ochranného zákonodárství dělnického živnostenských inspektorů, stálých výborů pro zastoupení dělnictva, starobní pense vůbec nebylo. Katolická vláda zatím pro ochranu dělnictva prosadila šestero zákonů; poslední v roku 1889 o práci žen a dítek. V roce 1902 ustanoveno už 29 živnostenských inspektorů, a zřízeno 76 dělnických výborů. Rozmnožily se od téhož roku 1883 živnostenské smírčí soudy (conseils des prud'hommes) z 23 na 33. Neobyčejně vzrostly vzájemné pojišťovny nemocensko-úrazové, jež stát podporuje; ze 196 na 6213. Na starobní renty připlácí stát od roku 1902 ročně 12 milionů franků, čehož v roce 1883 arci nebylo.

Přes to liberalistický, ba někdy až manchesterský program vůdčích osob, katolické strané nedal ani zdaleka vzniknouti podobné socialné-politické činnosti initiativní, jíž se pochlubiti může centrum v sousedním Německu. Ba dosti často nemile nesli katolíci mimo Belgii houževnatý odpor proti socialním reformám, jaký se jevíval v katolické straně belgické vlivem příslušníků velkoprůmyslnických.

Trojí zajímavý zjev lze konstatovat o kaleidoskopicky se utvářejícím boji o možnosti porušiti pracovní či služební smlouvu. Máť možnost takový znamenitý význam hospodářský, a tím je i hlavní zbraní dělnictva proti útiskům zaměstnavatelským. Ovšem jako každé zbraně, také se jí často nespravedlivě v neprospěch průmyslnictva a zaměstnavatelstva vůbec zneužívá. S obojí strany z té příčiny se bojuje a pracuje: jedni, aby možnost zastaviti práci, nebo odejíti ze služby zaměstnaným zajistili, druzí, aby obé co možná zamezili.

V Anglii si trades unions obezřetnou politikou (před volbami!) na parlamentu vzdor konservativcům vynutily, zatím v dolní sněmovně většinou 39 hlasů, že prohlášeny stávkové hlídky, proti dosavadním nálezům soudcovským, neprovádí-li se při nich násilí za zákonem dovolené. Mimo to ještě usneseno, že fondy odborových spolků dělnických pro nestávkové účely sebrané nejsou právy za škody stávkou způsobené.

V Německu by zase rádi služební a pracovní svazek utužili. Hlavně z táboru agrarního propagují podobné záměry. Jako náš moravský sněm loni obíral se opravou čeledního řádu, tak i pruskému sněmu zemskému podala vláda na jeho výzvy několik už předloh o čeledním řádě, po případě o pracovní smlouvě se zemědělským dělnictvem. Nejnovéji sice nenavrhuje se rozšířit platnost zákona proti porušení pracovní smlouvy na další vrstvy zemědělského dělnictva, ba nazván navrhovaný zákon opatřením na znesnadněnou porušení smlouvy (ne o trestech), a mají býti trestáni více než dělník smlouvu rušící jak svůdce jeho (různí agenti!), tak i zaměstnavatel, který ho vědomě do práce přijme. Ale to je přes to formalní změnou pouze. Vlastně to odnese přec jen dělník sám, poněvadž nebude mít kde pracovat. Trest takový považují mnozí za příliš drakonický — a je konečně i málo rozvážen. Čím více se takovými opatřeními bude „napravovat" tíseň zemědělství, vyplývající z nedostatku pracovních sil, tím bude hůře: dělnictvu zemědělskému třeba postavení jeho na venkově zlepšovat a pokud lze zpříjemňovat, ne ztěžovat, má-li býti upoutáno. Sice teprv houfně se postěhuje do měst za průmyslem. Nelze také nikterak schvalovat, aby se porušení smlouvy pracovní na venkově stíhalo dle trestního práva, jak se děje v Prusku i jinde; dnešním hospodářsko-socialním poměrům odpovídá zde toliko cesta civilně-právní.

Na konferenci ústředního sboru pro dělnická humanitní zařízení v Lipsku pojednávali tyto dny také o tak zvaném poúředničení dělnictva, hlavně obecního. Mluvilť zpravodaj vrchní z Frankfurtu n/M. Adickes se stanoviska komunalně-politického, a velmi obezřetně. Poukázal hlavně na to, že doživotního ustanovení, jež dělnictvu ono poúředničení tak vábným činí, došlo by z něho dosti nepatrné procento, soudíc dle dosavadních poměrů obecního skutečného úřednictva, jež z pramalé části trvale s nárokem na pensi je přijato. Za to by je však úřednický ráz dělnictvo připravil o možnost stávkovat a vůbec by omezil jeho práva koaliční.

Více se pro tento princip rozehřál ředitel Thiel z pruského ministerstva orby. Doporučoval jej zavádět všude tam, kde případná stávka je volným nebezpečím pro celou veřejnost. Tak prý na železnicích, pouličních dráhách, ale i v plynárnách, ba dokonce i v dolech. Zní prý to sice reakčně omezovat koaliční práva, ale považuje prý názor svůj za velmi časový. Takových plánů dnes už vůbec v Německu ani ministerstvo orby neprovede. Třeba však ještě upozornit, že i kdyby se opravdu davy dělníků daly k tomu zlákat „z opportunity", jak si mnozí slibují, tož za příležitosti z téže opportunity ani jaksi úřednický charakter jich nezdrží, aby neporušili svého služebního závazku. Viděli jsme to přece nedávno v Uhrách, a to na skutečných úřednících státního podniku. Otázku, zda poúředničit dělnictvo či ne, nelze řešit en masse, nýbrž dle osobní kvalifikace.

Nejen italské děti vykořisťují již v útlém mládí za lacinou pracovní sílu, jak zmíněno; podobně děje se i jinde, byť nebyly poměry

všude stejně křiklavé. — V knihovně „vídeňských státně-vědeckých studií“ vydávaných prof. Bernatzikem a Philippovichem, vyšel spis učitele Krausa s podrobnými statistickými údaji o „dětské práci, zákonné ochraně dětí“. — Statistika prováděna soukromě, nezabírá proto celé říše; pouze o 127.624 školních dětech vyšetřováno. Z nich celá čtvrtina 32.786 nuceno bylo pracovati. Na základě svých studií mnohostranně zvláště od učitelstva podporovaných soudí autor, že u nás jedině při zemědělství (značně) zaměstnáno aspoň 600.000 dítek 12—14letých. Ale také i průmysl zaměstnává hrozivé procento dětí, někdy i teprve čtyř- a pětiletých! Zvláště v cihelnách! Není prý snad jediné cihelny v Rakousku, v níž by děti nepracovaly. Dále pracuje mnoho dětí v krajkovnách, v některých obcích až 90% školáctva. — A naše ochranné zákonodárství rakouské v tomto směru ani tam nedospělo, kde je chtěl míti návrh ministerský už v letech sedmdesátých. Bude zde třeba širší propagandy v naší veřejnosti, než dojde k dostatečné a prováděné ochraně dítek.

Ochranu dívek, zvláště před bílým otroctvím prostituce a p. čím dál více čekají od tak zv. nádražních komisí a ochranných spolků dívčích. Za patronance dolnorakouského svazu dobročinného a součinnosti třetího řádu ustavila se právě taková komise nádražní i z vídeňských katolických paní a dívek v čele s hraběnkou Fünfkirchen-Liechtensteinovou. Ke každému osobnímu vlaku ve Vídni dostaví se dámy se spolkovými odznaky přispět radou a informací na službu z venkova přibylým děvčatům do Vídně. I policie i magistrát s obecní radou slíbily pomoc. — V Nizozemí i vláda sama zde napomáhá. Ministerský předseda Dr. Kuyper, bývalý pastor, seznav zařízení nádražních komisí v Německu, nařídil vrchním presidentům provincií přispívat úřední ochranou do velkoměst agenty zlákaným ženám a dívkám ve spojení jak s protestantskými ochrannými spolky dívčími v Utrechtě soustředěnými, tak i s katolickým podobným sdružením v Amsterodamě. V jednotlivých obcích budou vyvěšeny výstrahy, před zmíněnými nabídkami služeb, než se vyšetří, starostové obecní budou vyzváni buď aby poukázali děvčata službu hledající na ochranné spolky v jednotlivých městech, buď sami vyšetřili, co jsou to za služební místa.

Až dosud vzpomínáno celkem pouze na dekadentní Francii, mluvilo-li se o slabém vzrůstu populačním. Tam je arci dosud příklad nejpádnější. V roku 1866 měla Francie zbrojící proti Německu téměř tolikéž obyvatelstva co německý bund. A poslední rok si ho počítala na 38 milionů proti 52 německým. A což je ještě osudnějším: roční přírůstek obyvatelstva klesl ve Francii na 30.000, co v Německu vyspěl na 900.000. — Teď se však zdá, jakoby se chtěla dáti cestou Francie i hlavní soupeřka průmyslového Německa Anglie. Na vlivných místech začínají si tam důkladněji všímati nápadného úbytku jak sňatků tak i porodů. Od roku 1876 kleslo do roku 1901 procento porodů z 3·5 na 2·8, kdežto v Německu zůstává dosud na 3·8 (zvláště vlivem, jak nedávno si stýskáno na pruském sněmě, Poláků). Ročně narodí se v Londýně o 20.000 dětí méně než před deseti lety. Příčiny toho

zjevu udávají se četné. Vzmáhající se rozmařilost, rostoucí sobectví a trestuhodná lehkomyslnost jsou prý jimi v první řadě. Je obecně nápadno, jak často hledají teď v Anglii svobodné neb aspoň bezdětné zřízence a sluhy pro různá místa. Mají prý větší zájem o své postavení a vystačí s menší mzdou. Mnozí domácí páni nepronajímají menších bytů leda bezdětným lidem. Vedle toho pořád ještě nepoměrně přibývá práce žen v průmyslu a obchodě. I četnější rozvody viní z populačního úbytku. Aspoň statistika dosvědčuje, že klesá počet porodů nápadně od té doby, co vzrůstá počet rozvodů. Vedle toho patrně jsou i v Anglii, ve vlasti Malthusové, také nějací stoupenci jeho učení, jako ve Francii. A zdá se, že jich tam přibývá.

Tomáš Malthus! Tak se hrozil přelidnění Anglie! Tak byl přesvědčen o geometrické progressi vzrostu obyvatelstva, o přírodní zákonnosti tohoto vzrostu. Co by tomu říkal? Obrátil by se k aristokratickému názoru svého nedávno zesnulého krajana filosofa H. Spencera a utěšoval by se zvláštním vzrostem intelligentní činnosti v Anglii, jež dle Spencera přirozeně zdržuje plodnost tělesnou. Či by strachy mřel s nefilosofskými národohospodáři dnešní Anglie o primat průmyslový a obchodní i vůči populačnímu rozmachu soutěživého Německa?

Jsou pro vývoj populační přec jen jiné zákony než přírodní. I příčiny i následky jak vzrostu tak úpadku populačního za často ryze socialní. Toho dnes už nikdo nepopře.

Živnostnictvo naše i zahraniční poslední dobou mnoho si slibuje od vyvrcholení závazných svých zájmových společenstev k vyšším úředním korporacím. Ba v Německu minulý měsíc nově zřízený všeobecný svaz živnostenský žádá už i zvláštní živnostnické ministerstvo. U nás jdou snahy tyto dvojím směrem. Jednak po státu se žádá, aby zřídil zvláštní samostatné komory živnostenské (oddělení ode dnešních obchodních a živnostenských komor), jednak od zemí, aby zavedly zvláštní nějaký podpůrný ústav pro živnostnictvo. Na Moravě o svatodušních svátcích tento poslední požadavek formulován ve výzvu, aby sněm zřídil vedle rady zemědělské, jež se za krátko tak osvědčila, zvláštní radu živnostenskou. Byla by v ní jednak soustředěna officielněji než dosud v nezávazné zemské jednotě živnostenských společenstev celá zákonná organisace stavu živnostenského, jednak by povstal v nové radě výkonný organ pro zemskou podpůrnou akci živnostenskou, na niž by arci země nutně více přispívala než dosud, kdy věnuje dnes na živnostnictvo pouze 197.000 K vůči skorem milionu, jímž přispívá na účely zemědělské. Akce o živnostenskou radu, hlavně počinem posl. Dra. Šileného vzbuzená, je dosud v počátcích. Vytýkáno na sjezdě svatodušním, že nebyla otázka ta napřed předložena společenstvům k dobrozdání.

Školství.

Nedostatku prostranných a vzdušných posluchároen universitních v Praze bude snad konečně přece odpomoženo stavbou nových budov v obvodu asanačním. Alespoň vyjednává již erár s obcí pražskou o koupi dvou bloků, jednoho pro universitu českou, druhého pro německou. V těchto nových budovách byly by umístěny fakulty právnické, filosofické a snad i theologické, jichž posavádní místnosti jsou ve stavu nejzbědovanějším. Nynějších posluchároen klementinských použilo by se k rozšíření universitní a veřejné knihovny, z Karolina byly by některé části jako arkýřová kaple zachovány, ostatní přestavěny.

V nedaleké době dojde snad k tomu, že knihovna obou vysokých škol technických v Praze, dosud v budově německé techniky umístěná, přeložena bude na půdu neutrální, ba mluvilo se dokonce o jejím rozdělení. Podnětem k tomu byly opět národnostní neshody studentstva, když němečtí technikové nechtěli do ní pustiti svých českých kollegů v baretech.

Poměry vysokoškolského studentstva v Praze jsou po stránce hmotné velmi zajímavy. Kdežto českého studentstva s rozvojem středního školství stále rok od roku přibývá, hmotných podpor v témže poměru však nikoliv, takže podpory pro jednotlivce musí se stále ztenčovati — jest tomu u studentstva německého naopak. Počet jeho k umělé výši doplňovaný nemalou posilou z Němec má proti českému studentu — bez nadsázky řečeno — blahobyt. V dobré jest zajisté ještě paměti skvělý dar, jejž přinesla mu před několika roky „Česká" spořitelna; nyní pak zakoupen pro ně opět dům v Krakovské ulici č. 14, právě ten, na němž pamětní deska hlásá, že v něm žil a zemřel Pavel Jos. Šafařík. Při tom jest smutným faktem, že dům tak památný prodal do německých rukou — český professor! Hlavní část kupní ceny (156 000 K) zaplacena byla výtěžkem loterie ve prospěch studentstva pořádané, která vynesla 89.346 korun. Že mnohá korunka byla původně německou markou, netřeba podotýkati.

Nedávno vytasil se německý tisk v Čechách se žádostí, aby báňská akademie v Příbrami přeložena byla do Ústí nad Labem, kde její německý ráz byl by lépe chráněn před českými posluchači, jichž na ní studuje nemalé procento.

Jelikož ministerským výnosem připuštěny jsou ženy ke studiu farmacie, vykáží-li se vysvědčením maturitním na některém dívčím lyceu a dodatečnou zkouškou (jako realisté) na gymnasiu z latiny, vyučuje se na brněnské „Vesně" r. 1903/4 latině jako předmětu nepovinnému v jednom ročníku.

Dne 7. května konána byla ve Vídni anketa o úpravě lékárnictví. Nás zajímá pouze návrh, aby maturitní zkouška byla předběžnou podmínkou pro vstup do farmacie, studium na universitě aby bylo rozšířeno na šest semestrů. Po vybytých studiích byla by skládána zkoušku státní za účelem dosažení přiměřené akademické hodnosti.

Novojičínští Němci obávajíce se, že zřízením českého gymnasia v Hranicích stane se tamější německé gymnasium za české obecní vlády nemožným a zbytečným, usnesli se ve schůzi obecního výboru, přičiniti se ze všech sil o to, aby německé gymnasium hranické přeloženo bylo do Nového Jičína, a tak při životě zachováno.

Počátkem školního roku rozšířeno bude střední školství české o dva nové ústavy. V Příbrami zřízena bude česká státní realka a tamější české realné a vyšší gymnasium se 629 žáky a z pobočky bude pravděpodobně proměněno postupně v české gymnasium. V Českých Budějovicích bude otevřeno klášterní pedagogium kongregací chudých školských sester de Notre Dame.

Ve dnech svatojanských konány byly v Praze dva sjezdy učitelské: druhý sjezd českých učitelek a sjezd katolického učitelstva. Ponechávajíce si rozbor sjezdu českých učitelek do čísla příštího, až seznáme podrobný obsah sjezdového jednání, podotýkáme pouze, že rozděleno bylo ve tři sekce: 1. O kulturním působení učitelek. 2. O vyšším vzdělání učitelstva. 3. O právních požadavcích učitelek.

Katolické učitelstvo sešlo se k valné hromadě, kde přijata byla změna stanov. Dle ní mohou býti členy „Jednoty“ i přátelé katolického školství — neučitelé. Uvážíme-li, že neohrožených učitelů, kteří nestydí se u veřejnosti za svoji víru, jest dnes velmi málo a že liberální učitelstvo vypovídá Církvi boj na celé čáře, třeba učiněnou změnu jen schváliti.

„Věstník“ organisovaného učitelstva provádí své helvetsko-štvácké surovosti dále. A ohromná katolická většina učitelů jde za těmi berany dále; svírá pěsti v kapsách, po straně láteří, ale otročí přece. Ti nám vychovají charaktery!

Nejmenovaný auktor ve „Vychovateli“ přimlouvá se za to, aby zjednána byla větší důležitost vysvědčení propouštěcímu z obecné školy, tak aby ani knížka pracovní nebo služební bez průkazu tohoto vysvědčení nebyla vydávána. Tím by se docílilo, že by vysvědčení bylo nejen listinou, kterou si hodný žák schová v truhlici na památku, nýbrž nutným průkazem při vstupu do služby, na řemeslo atd.

O letnicích konali sjezd s obvyklou valnou hromadou svého spolku učitelé vyššího školství v Haliči.

Při přetřásání otázky o příčinách studentských sebevražd bylo ukazováno k tomu, že na střední školu přichází mnoho mládeže, která svým vzděláním a nadáním se tam nehodí. I doporučovalo by se tedy zostřiti zkoušky přijímací do primy. Naproti tomu ukázal řed. Sobek ve „Věstníku čes. prof.“, opíraje se o podrobnou statistiku jednoho ústavu za 13 let, že jednání takové by nebylo spravedlivé ani prospěšné, neboť „by se tím zavírala střední škola, jež poskytuje přece obecného vzdělání, 20% nynějších středoškolských žáků, z nichž I. třídu s dobrým prospěchem vychodilo 54%, a z těchto 9·2% s vyznamenáním“.

V témže časopise uveřejňuje prof. Vavř. J. Dušek pozoruhodný článek: „Střední škola a veřejnost“. V něm vyslovuje se pro reformu

veškerého školství: „reformovati se musí, ale musí se reformovati všecko školství a musí se začíti s universitou, pak přijde střední škola a pak obecná.“ Z návrhů jeho, které by se měly a mohly hned provésti, uvádíme, aby do střední školy přijímáni byli žáci s dobrým vysvědčením z obecné školy (měšťanské) školy bez přijímací zkoušky — ale aby po osmi nedělích z nich vyřazeni byli nedospělí a neschopní, a aby posláni byli zpět do předešlé školy. S návrhem, aby vůbec bylo upuštěno od zkoušek přijímacích, bude zajisté každý souhlasiti, kdo ví, že rozbor větný a slovný atd., jak se při zkoušce do primy žádá, bývá ad hoc mládeži do hlavy vpraven, a není jediným správným měřítkem zralosti žákovy pro střední školu. Avšak beze zkoušek vůbec dostali by se tam žáci ještě slabší. Zde, tuším, dobře by prospěla součinnost učitelstva obecných škol, aby dobré vysvědčení, které by mělo býti při zápisu měřítkem, dáváno bylo jen žákům jevícím opravdu dobrý prospěch. Nechci nikomu z učitelstva škol obecných křivditi, ale zdá se mi, že mu jde jen o to, aby žák do střední školy se dostal; jak se mu tam bude dařiti, jest již věcí vedlejší. Často můžeme slyšeti v době přijímacích zkoušek před budovou gymnasijní mluviti učitele: Mám tam dva své žáky, zda-li pak udělají zkoušku či ne? A přece měli ti hoši na obecné škole samé „velmi dobře“. V té příčině by měřítko prospěchu mohlo býti na frequentačním vysvědčení za účelem přijetí do primy ostřejší. Snad by mohlo učitelstvo píšíc na vysvědčení frequentační „velmi dobře“, tázati se sama sebe, jsou-li vědomosti žákovy vskutku takové, aby ceteris paribus na gymnasiu velmi dobře (v tom předmětu nebo vůbec) prospíval. Vždyť sami také studovali. Analogický případ uvedu z filosofické fakulty. Kolloquium z filosofie nebo pedagogicky, nebo některá práce seminární jest uznána za výbornou — za účelem osvobození od kollejného, udělení nebo zachování stipendia atd., má-li však nahraditi zkoušku nebo písemní práci státní, jest mnohdy jenom chvalitebnou, ba pouze dobrou. A přece jest to táž zkouška, táž práce! Ovšem účel jest jiný! A ten účel měli by dobře na mysli učitelé obecných škol, zvláště když na vysvědčení výslovně jest vyznačen. Málo zajisté jest rodičů, kteří dávajíce synka na studie neporadili by se s učitelem. A tomu zajisté nemůže býti lhostejno, když žák jeho, který měl snad samé „velmi dobře“, od zkoušky ústní byl dokonce dispensován, najednou za několik neděl — neprospívá. Že takové (a opačné zase) případy jsou, ukazuje statistika řed. Sobka.

Za to však nelze jen tak prohlásiti se pro druhý požadavek prof. Duška: po osmi nedělích poslati žáky neprospívající domů. Kdo měl v primě 45—60 žáků, ví, že za osm neděl sotva všecky žáky poznal, co v nich vězí. O tom nejlépe přesvědčí nás katalog za I. období a za I. půlletí. Jak odchylné často výsledky!

V přítomné době uvažují sbory professorské o tom, má-li se přidati fysice v VII. a VIII. třídě gymnasijní o hodinu více, ale tak, aby osnova ostatních předmětů se nezměnila. Jak to dopadne, víme předem, poslední professorský sjezd je toho dokladem: zvýšiti počet

hodin — nelze; bylo by to přetěžování žactva v nezdravé místnosti: ubrati některému předmětu — také nelze, vždyť od náboženství až k tělocviku a němčině každý odborník chtěl by naopak přidati hodinu!

Jednotná docházka školní zavedená po příkladu cizích zemí na zkoušku na některých gymnasiích našich, zavedena byla i na obecné škole v Bradle. Otázka tato má mnoho příznivců i odpurců, z důvodů osobních a věcných. Vrátíme se časem k ní, až naskytne se nám k tomu více místa.

Vojenství.

Rakousko. Pomýšlí se na rozmnožení válečného kapesního střeliva (počtu nábojů každým mužem při sobě nošených) na 120 kusů. Odpovídá to náhledům o spotřebě střeliva v novodobé bitvě. Rusko, Francie a Německo již před několika lety zvýšily počet kapesního střeliva na 120 kusů. V Italii nosí pěšáci po 162 kusech. Pak se pomýšlí zmenšiti váhu vojákovy výzbroje. Za tím účelem má býti zmenšeno množství potravin, jež každý muž při sobě nosí. Soubor náčiní na čištění, jejž nosil každý muž, má býti rozdělen na čtyři muže. Některé věci, jež doposud nosilo mužstvo při sobě, mají býti naloženy na vozy atd. Ubude výzbroji jednotlivce 1½ kg (přes to, že váha střeliva bude ovšem větší). Ručnice z r. 1895. je také lehčí ručnic starších. Můžeme se kojiti nadějí, že při tomto kroku k praktičtější výzbroji nezůstane, nýbrž že postupně stará výzbroj vojínova bude vyměněna za úplně moderní, vyhovující všem požadavkům na ni kladeným. Návrhu jest dost a vyzkoušených vzorů je také dost, dlužno tedy poohlednouti se po jiných armádách (ne však po německé).

Anglie. Burská válka, jež pohltila 4 miliardy korun, poučila Angličany, že soustavě vrchní vojenské správy a velitelstev jest důkladné opravy třeba. Jelikož všichni činitelé byli za jedno ve snaze k opravám přikročiti, byl v listopadu roku 1903. sestaven trojčlenný výbor s viscountem Esherem jako předsedou, aby vypracoval opravné návrhy. Výbor vytasil se s návrhy dle vzoru německé soustavy a soustavy osvědčené vrchní správy vlastního válečného námořnictví. Několik návrhů učiněno již skutkem. Opravné návrhy jsou následující: 1. Místo vrchního velitele vojsk (commander-in-chief) budiž odstraněno. Vrchní velitel vojsk byl přímo podroben ministrovi války (secretary of state for war), jenž jest civilní osobou, a proto docházelo mezi nimi k nepříjemnostem. Od roku 1854 do roku 1895 zaujímal toto místo nedávno zemřelý vévoda Cambridgský, po něm pak lord Wolseley (velice zdatný voják) a od r. 1902. nejpopulárnější jenerál anglický lord Roberts (the old Bobs), jenž nyní odstoupil, dostav jiné místo v činné službě. 2. Výboru pro obranu země (defence committé) má býti přidělena stálá rada z důstojníků pozemních vojsk, námořnictva, indické armády a ze zástupce některé jiné osady. 3. Neodvisle

od výboru obrany země, jenž zastává zájmy veškeré říše, má býti zřízena v náhradu za vrchního velitele vojsk (commander-in-chief) armádní rada (army council), koruně a parlamentu odpovědná, s činností úplně administrativní (spravovací). Tato sedmičlenná rada byla 6. února 1904 králem již jmenována a patří k ní: ministr války jako předseda, 4 vojenští hodnostáři a 2 civilní úředníci. Do jejího oboru patří záležitosti civilní, peněžní, operativní, osobní, stravovací a výzbroj. 4. Zřízen má býti odborně vyškolený a samostatně sestavený sbor generalního štábu, jehož posud nebylo (což jest velice důležitá oprava). 5. Decentralisace moci spravovací a velicí má býti dosaženo rozdělením království na 5 krajů (teritorialních okresů), z nichž každý by měl sborového velitele v čele (general officer commanding-in-chief), jimž by podrobeny byly záležitosti čistě vojenské. Současně má býti země rozdělena na 8 spravovacích (administrativních) okresů (místo dosavadních 69 „depôts“) a generalmajory spravovaných. 6. Zřízeno má býti místo generalního (vrchního) inspektora (dozorce) ozbrojené moci (vévoda of Connaught byl již jmenován). Pak na podporu generalního inspektora budou zřízena ještě místa inspektorů jízdy, polního dělostřelectva, pevnostního dělostřelectva, sboru stavebního (genie) a zbrojnictví. 7. Budoucně mají býti podrobeny zvláštním komissím toliko takové důležité otázky, jež vymykají se oborům oddělení ministerstva vojenství, jichž působiště jest přesně stanoveno. (Posud bylo 24 komissí). — Uvedením některých gardových zástupců a jiných na menší míru a podobnými opravami bylo ušetřeno výdajů na vojsko. — Požadavky vojenské na rok 1904—1905 činí na armádu 28,900.000 liber šterl., na námořnictvo 752,500.000 marek. — Čím dále tím méně lidí se dá najímati k vojsku. Tak šlo r. 1902. ještě 50.753 mužů k vojsku, r. 1903. jenom 40.339. Vojenská správa doufala, že požadujíc na přihlašujících se vysvědčení zachovalosti, přiláká lepší živly; zklamala se však. — Stálá posádka pro jižní Afriku činí 21.500 mužů; to jest 4 pluky jízdy, 14 batterií, 10 řadových praporů, 4 posádkové pluky, zákopníky a pevnostní dělostřelectvo. Náklad na toto vojsko jest o 1,360.000 liber šterl. ročně větší, než by byl v Anglii samé. S vyzbrojením dělostřelectva novými děly má býti začato v indické armádě.

Francie. Postup francouzských důstojníků je tak uspořádán, že do majora důstojníci postupují částečně podle počtu let ve službě strávených, částečně volbou (au choix), to jest mimořádně. Na setníky postupují dvě třetiny podle počtu služebních let, třetina „au choix“, na majora polovice podle služebních let a polovice „au choix“. Od plukovníka pak postup jest možný toliko „au choix“, a kdo takto mimořádně nepostoupí, zůstane ve své hodnosti, dokud nedosáhne nejvyššího, pro tu kterou hodnost přípustného stáří. Nejvyšší přípustné stáří jest: Pro setníka 53 let, pro majora 56 let, pro podplukovníka 58 let, pro plukovníka 60 let, pro brigadníka 62 let, pro divisionáře 65 let. Důstojníci, postupující jenom dle počtu služebních let, postupují ovšem velice — velice pomalu.

Italie. Ministerstvo války vypracovalo v roce 1903. několik návrhů na změnu odvodních okresů. V Benátkách se stavějí dva podmořské čluny. Vojenská správa ulevila vojínům záložním nepovolávajíc jich k cvičením, když vstoupí do střeleckých spolkův a súčastní se cvičení ve střelbě těmi spolky konaných s předepsaným úspěchem. Vláda a vojenská správa činí seč jsou, by podporovali a rozšířili chov koní v zemi, aby země mohla spotřebu koní hraditi sama. Posud má Italie ze všech evropských států poměrně nejméně koní. Roku 1902. dovezeno bylo 46.463 koní: z nich devět desetin z Rakouska.

Rusko-japonská válka. Podle nejnovějších údajů dlužno za to míti, že Japonci mohou postaviti proti Rusům pozemního vojska asi 337.000 s 1000 děl. Míra divise první linie obnáší asi 14.000 bojujících a 6000 nebojujících osob. Proslýchá se, že Rusové budou až teprve koncem července úplně připraveni přikročiti k rozhodným bojům; posavadní boje, odehravší se na místech vzdálených kraje, kde se ruské síly shromažďují, nasvědčují tomu, že ruskému velení se jedná o získání času. Japonci pak všemožně usilují o to, by se uhnízdili v Mandžursku, než ruská armáda nabude potřebné síly a než nastane deštivé období, válečným podnikům tak nepříznivé. Snaží se přeložiti svou základnu do jihovýchodního Mandžurska, do údolí řeky Lianho. Sběhnuvší se události do 23. května pokud jsou známy, jsou následující: 23. dubna vyjela ruská eskadra křižáků z Vladivostoku na výzvědy a dojela 25. dubna ráno do Gensanu, kdež však o nepříteli nebylo vidu. Vrátivší se eskadra narazila však o 11. hod. v noci na japonský parník, v němž se nacházela setnina 37. pluku, patřící k armádě jenerala Oku (1., 3. a 4. divise). Rusové parník zničili, protože mužstvo se nechtělo vzdáti. Zajímavý byl tento nález proto, že o armádě jenerala Oku nebylo slechu a dosud není, i myslilo se, že se asi soustřeďuje v okolí gensanském. Jeneral Kuroki však shromáždil svou armádu na řece Jalu a podporován jsa kontreadmiralem Hosagoem, jenž s dělovými loděmi a několika malými křižáky veplul do řeky Jalu, překročil tuto řeku. První pokusy překročiti řeku konaly se 25. dubna a 1. května. Rusové byli nuceni ustoupiti a došlo k velkým ztrátám ruského vojska, protože Zasulič vhodný okamžik pro klidný ústup propásl; okamžik ten byl v noci na 1. květen. Již 30. dubna části ruských vojů byly nuceny ustoupiti; Japonci se již uhnízdili na severním břehu Jalu a obléhací děla byla již přepravena, proti nimž měli Rusové jen málo polních děl. V 8 hodin večer byl velký most dostavěn. Vojsko Zasuličovo vykonalo svou úlohu a mohlo v noci beze ztrát odtáhnouti, neboť nejednalo se zajisté o nic jiného, než aby Zasulič nepřítele na řece Jalu co nejdéle zdržel a rozhodnému boji se vyhnul. To dokazuje také okolnost, že záloha armády Fenhvančeng ani neopustila. Avšak to právě jest velice nesnadná úloha: posouditi totiž, možno-li ještě vytrvati, aniž by došlo k rozhodnému boji. 1. května hned z rána Japonci zahájili palbu z velkých, dalekonosných děl, výhodně umístěných a chráněných, proti slabým silám ruským, jež se musily dáti na útěk. Jenom udatnosti čerstvého oddě-

lení, jež se vrhlo proti nepříteli, by usnadnilo ústup ostatním, bylo co děkovati, že nebyly ztráty ještě značnější, než vskutku byly. U Fenhvančeng, kam I. armáda dne 5. května dorazila, Kuroki se zastavil a čekal na posily, totiž II. armádu, jež byla vyloděna u Pitsenu a Takušanu, posunuvši 8. května 1. divisi jako spojení na východ od Fenhvančenu. Mezi jejími předními strážemi a kozáky konajícími obhlídky, došlo k drobným šarvátkám. 11. května dali se Japonci na pochod, aby překročili pohoří a spojili se s voji u Kajpinku vyloděnými. — O událostech na postupu se sběhnuvších nedošlo posud jasných zpráv. Zdá se však, že malé ruské zástupy, obzvláště kozáci, prováděíce drobnou válku, jíž jest kraj velice příznivý, způsobují Japoncům značné nepříjemnosti. Jiné zástupy kozáků konají rejdy v týle japonské armády, ohrožujíce jejich dopravní čáru a podněcujíce obyvatelstvo k odporu proti Japoncům, a to vše proto, by jejich postup znesnadnili. Tak vtrhlo 10. května 600 kozáků do Hudžu. Japonci zase podněcují Chunchuzy proti Rusům. — Od 5. května obléhá část japonského loďstva Port Artur, avšak dosti nečinně, neboť podařilo se Rusům vjezd do přístavu uvolniti. Jistý dobrý výsledek toto obléhání však přece mělo, neboť podařilo se Japoncům proplouti do zálivu Liautunského a vyloditi vojsko v Kajpinku. Japonské loďstvo asi vyčkává času, až bude cítiti útok na Port Artur ze souši. Obléhací zástupy se nacházejí u Činčau, kdež však posádka Port Arturská, sesílená 4. divisí střelců, hájí velice silná opevnění zevní. Japonská eskadra měla úlohu, odstraniti miny ze zálivu Talienvanského a ztratila vybuchnuvšími miny několik lodí. Čtenáři se snad pamatují, že Rusové kladli v zálivu tomto miny, při čemž byl „Jenisej" potopen Velká část japonského loďstva střeží Vladivostockou eskadru a má svou základnu v Gensanu. — Že Japonci se snaží co nejvíce, by Čínu přiměli k postupu proti Rusům, asi již každý z denních zpráv seznal; znamenalo by to velký úspěch pro Japonce. Možná, že nyní japonské vojsko se bude vynasnažovati, aby ruské zástupy donutilo ustoupiti na čínské území, by Číňané měli záminku chopiti se zbraní.

Směs.

Hasičstvo v českých zemích.

	Čechy		Morava		Slezsko	
	Češi	Němci	Češi	Němci	Češi	Němci
žup . .	124	106	41	21	6	12
sborů .	3.096	2.054	1.074	467	67	232
členů .	90.764	107.588	30.428	20.217	2.180	10.703

Češi mají žup 171, sborů 4237, členů 123.372, Němci mají žup 142, sborů 2753, členů 138.508. Jak viděti, jsme i zde dosti pozadu. Dle počtu obyvatelstva měli bychom míti 4838 sborův, o 401 více!

O změnách českého území na Opavsku, které se za 10 let (od předposledního sčítání 1890 do posledního 1900) co do národnosti udály, napsal zajímavý statistický článek Dr. J. Pluhař do letošího kalendáře slezského. České území na Opavsku zaujímá čtyry okresy soudní: opavský, klimkovický, bílovický (Wagstadt) a vítkovský (Wigstadtl). Měl pak okres opavský (venkov) roku

	1890	1900
Čechů	28.883 (81·2%)	31.147 (78·3%)
Němců	5.110 (13·2%)	6.366 (16·8%)
Všech i s jinými .	35.584	38.589

Čechů přibylo jen 1264 čili o 4·376%, Němců přibylo 1536 čili o 26·536%. Okaté změny ve prospěch Němcův udály se v Kateřinkách, Jaktaři, v Podolí, ve Vávrovicích a v Holasovicích (Kreuzendorf!), rodišti Křížkovského. Kateřinky měly

	1890	1900
Čechů	3550 (70·3%)	4480 (63%)
Němců	1051 (20·8%)	2078 (29%)
Všech obyvatelů . . .	5043	7129

V Jaktaři bylo roku 1890 Čechů 511, Němců 74, roku 1900 Čechů 423, Němců 256!

V Podolí bylo roku 1890 Čechů 1018, Němců 157, roku 1900 Čechů 943, Němců 296!

Ve Vávrovicích bylo roku 1890 Čechů 517, Němců 122, roku 1900 Čechů 510, Němců 183!

V Holasovicích bylo roku 1890 Čechů 562, Němců 131, roku 1900 Čechů 316, Němců 369!

V těchto obcích však poměr změnil se na prospěch náš: v Jařkovicích roku 1890 Čechů 70, Němců 120, roku 1900 Čechů 127, Němců 45; ve Vlaštovičkách roku 1890 Čechů 65, Němců 123, roku 1900 Čechů 93, Němců 79; ve Lhotce roku 1890 Čechů 121, Němců 127, roku 1900 Čechů 174, Němců 70; v Loděnici roku 1890 Čechů 151, Němců 333, roku 1900 Čechů 257, Němců 210. Všechny tyto osady jsou vlastně úplně české. Poznamenati dlužno, že v Kateřinkách, Jaktaři, Holasovicích, ve Lhotce jsou školy německo-české (ve Vávrovicích skutečně též). Ve Vlaštovičkách a v Loděnici jsou školy německé. Ve Lhotce zařizují, zdá mi se, školu též německou. Pokud znám poměry, Loděnice a Lhotka budou pro nás přes tento přírůstek Čechů nadobro ztraceny, ačkoli tam nenačítáš žádných skutečných Němců. M. Pavlík.

Přehled hierachie katolické. Dle „La Gerarchia cattolica“ pro rok 1904 vydané, je nyní 14 patriarchatů (8 latinských a 6 orientalních); arcibiskupství, latinských 19 bezprostředně Stolici papežské podřízených, 160 sídel metropolitních s církevními provinciemi, orientalní s provinciemi jsou 3, pod patriarchy stojících 16; biskupství latinských bezprostředně Stolici papežské podřízených je 85, 648 suffraganích, 7 orientalních bezprostředně podřízené jest jen jedno, suffraganích pod metropolity 9, pod patriarchy 42; sídel nullius dioeceseos 18. Souhrn všech těchto sídel je tedy 1015. Čítáme-li k tomu veškeré stolice kardinalské (6) — kardinalské tituly

(53) a diakonie (16) v počtu 75, je celkem 1090 stolic. V přítomné době je 𝔑 těchto hierarchických titulů obsazeno 978; čítáme-li k tomu ještě 386 nyní žijících titularních arcibiskupů a biskupů (v čemž ovšem zahrnuti jsou apoštolští vikaři), je celkový počet žijících kardinalů, patriarchů, arcibiskupů, biskupů a prelatů nullius dioeceseos 1364.

Reformy v papežské správě církve. Pius X v nejbližší době zavede značné reformy v správě římských úřadův. Kölnische Zeitung přináší o tom zprávu: V dohodě s kardinalem prefektem jednotlivých kongregací, dal si papež z každého odboru přesný seznam příjmů a vydání, vyplacení platův atd sestaviti. Při tom vyšlo na jevo, že vlastní fixum úředníků je poměrně malé, kdežto skutečné číslo jejich měsíčních příjmů, následkem procenta z tax na ně připadajícího atd., není poměrné jejich práci. Hlavně jevilo se to u kongregace brev. Tu má kardinal-prefekt roční plat 35.000 lir a má tudíž z tak zv. piatto cardinalizio a jinými vedlejšími příjmy důchod 70.000 lir. Jeho náměstek má 1500 lir měsíčně, jakož i jako kanovník u sv. Petra a z jiných beneficií v celku asi 30.000 lir ročně. Nejobyčejnější písař, ne ani mundant, jenž listiny sám sestavuje, má 700 lir měsíčně. Papež tomu učinil konec, omeziv plat kardinala-prefekta na 2000 lir, substituta na 1000 lir měsíčně. Všichni úředníci obdrží o třetinu více, než byl dosavadní jejich plat, za to však žádných gratifikací atd. Od starodávna nahromadil se ve správě kongregace brev fond, jenž sloužil k placení pensí starších úředníků nebo vdovám po úřednících. Došly prý však k svaté stolici stížnosti, dle nichž tu a tam vdovy a sirotci na pokladnu činili nároky, které nebyly prý vždycky úplně uspokojeny. Aby takovýmto řečem budoucně bylo zabráněno, a dle možnosti každému stalo se po právu, převzal papež správu této pensijní pokladny v obnosu asi $1^1/_2$ milionů franku sám. Dle dalšího nařízení musí každý papežský úředník správní hodiny kancelářské od 10 až do 1 hodiny zachovávat, poněvadž se dříve často stávalo, že zřízenci své práce doma vyřizovali a místo, aby šli do Vatikánu, se oddávali vedlejšímu zaměstnání. Další značné reformy v jiných kongregacích budou brzy následovati.

Korrektura posloupnosti papežů. Jak známo, počítáno od sv. Petra až do Lva XIII 263 papežů, tak že podle toho Pius X byl by 264. V úředním vydání „La Gerarchia Cattolica" pro rok 1904 uvádí se nyní jen 257 papežů, tak že Pius X je 258. Bylo totiž 8 jmen v řadě papežů se nacházejících vynecháno, za to některá jiná nově vsunuta. Tak byli na př. v pořadí celém papežové 5, 38, 122, 138, 141, 143, 145 a 159 škrtnuti. Za to objevuje se Benedikt IX třikráte v nové řadě a sice jako 146. 148. a 151. papež a po prvním jeho pontifikátu od 1032—1044 je vsunut Sylvester III. Vynechaní papežové jsou sv. Anaklet (100—112), sv. Felix (vládl za vyhnanství svého předchůdce Liberia kolem roku 530), Christophorus (903—903), Bonifac VII (985—?), Jan XVI (996, zemřel před svojí konsekrací), Jan XVII (996) a Benedikt X (1058—1059). Nově vřaděn byl Lev VIII jako 132. papež s dobou vlády od r. 963—965. Novotou je dále, že papežové Avignonští Clemens VII, Benedikt XIII, Clemens VIII a Benedikt XIV, jakož i Pisanští papežové Alexander V a Jan XXIII bez čísel a mimo všeobecnou řadu mezi 206 a 207 papežem

se uvádějí. Papež Donus II (973) byl škrtnut, ponévadž dle nejnovějších bádání neexistoval, nýbrž následkem chyby v psaní tehdejšího spisovatele ze slova „dominus“ (domus) mnozí slovo Donus vyčísti chtěli. Tyto změny staly se na základě historicko-kritických bádání katolických učenců, zvláště P. Ehrleho S. J.

Hunové a Japonci. Otázka o kmeni hunském, která již dávno pokládána za rozřešenou, stala se v době novější opětně předmětem nového bádání. Nové řešení této otázky stalo se však tím zajímavějším, anžto se dospělo k výsledkům, které se naprosto od dosavadních ustálených názorův odlišují. Roku 1899 v Římě na dvanáctém mezinárodním kongresu orientalistů vysvětloval G. Bálint, professor jazyků turanských na universitě v Kološi, původ obyvatelů severního Kavkazu Adighe-Kabardů (vlastních to Čerkesů) jakožto zbytek kmenů hunských, o nichžto zeměpisci a historikové byzantští pod rozličnými jmény zmínku činí. V době nové vydal pak tentýž professor dílo v jazyku maďarském pod názvem „Přehled dějin dobytí Uher“, v němž otázka hunská naprosto jinak rozřešena, nežli jak se doposud myslelo a psalo.

Jak známo, pokládají se Hunové v dílech historických buď za kočovný národ přišlý z Uralo-Altajska, buď za turecké Tatary. Bálint považuje tyto obě domněnky za nedokazatelny a praví, že podmaniteli Uher po Konstantinovi VII Porfyrogenetovi stali se dva kmenové národností od sebe se úplně lišící, totiž kmen hunsko-chazarský a savarsko-toiasfalský, při čemž element kmenu prvého tvořil třídu vládnoucí. Že by byli bývali Chazarové národnosti mongolské nebo turecko-tatarské, nemůže býti nikterak dokázáno, ani ne z historiků byzantských, a tak zpráva mnicha Theofana byzantského, že všichni orientalští Turci „Chazary“ se nazývají, jest bezvýznamná. To, že Konstantin VII Porfyrogenetos oba kmeny jakožto podmanitele Uher „Turky“ nazývá, je zcela pochopitelno, neboť byl to zlomyslný způsob perský Huny takto jmenovati a Byzantští řídíce se dle Peršanů tento způsob pojmenování Hunů sami rovněž přijali a podrželi.

Co do národnosti Chazarů, Bulharů (původních dobyvatelů Bulharska) a jiných kmenů hunských, to lze lépe dokázati dle spisův arabských a hebrejských, ale doposud byly písemné památky těchto národů v otázce hunské nevšímány.

Dále dokazuje Bálint, že mnoho severních kmenů hunských vystěhovalo se ze sousední Číny a odtáhlo na západ, kde se usadilo v oblasti řeky Volhy a Donu již ve 2. století našeho letopočtu. Konečně vysvětluje Bálint pomocí zpráv arabských a hebrejských, že Chazarové, Utigurové a Sabarové, kmeny to vesměs hunské, kteří netáhli zároveň s Attilou do Pannonie, nýbrž zůstali v krajinách Volhy a Donu, nebyli ani Mongoly ani tureckými Tatary, nýbrž národem s jazykem, který dnes spatřujeme v řeči adighe-kabardské a v základních elementech i v maďarštině.

Čtyři známí spisovatelé arabští tvrdí, že chazarština, která je totožnou s bulharštinou (s řečí podmanitelů totiž slovanské krajiny kolem Balkanu, jež po nich dostala jméno), ani s perštinou ani s tureckou řečí nesouvisí, nýbrž jest úplně od těchto jazykův odlišnou. Ponevadž pak o Adighe-Kabardech, kteří dle jednoho blíže Černého moře bydlícího jim příbuzného kmene pojmenováni byli Čerkesy, bylo dokázáno, že jsou potomky hunských

Chazarů, následuje z toho, že tímto způsobem Araby charakterisovaná řeč chazarská s řečí Adighe-Kabardů totožnou býti musí.

Co se týče Jazygův a Kumánů, tu o těch vyslovuje se Sasinek v loňských „Slovenských Pohľadech“, že byli rovněž Maďary, Bálint je však stejně vyhlašuje za kmeny hunské. Tímto tedy způsobem národnost Hunů na základě dějepisných pramenův arabsko-hebrejských osvědčuje se zcela jinou, nežli za jakou se až doposud pokládala.

Za příbuzné čínským Hunům Bálint klade kmeny turanské, kteří opanovavše asi před 2500 lety ostrovy japonské, smísili se s tamějšími kmeny mongolskými a malajskými a tvoří dnes národ japonský.

Také professor Anučin v časopise „Ruské Vědomosti“ sděluje některé zajímavosti o jazyku japonském. V kulturních pojmech tento jazyk jest úplně závislý na čínském a ačkoli mnoho přijal z čínštiny, přece není jednokmenný, isolující, jako čínský, nýbrž složitý, agglutinující a počítá se většinou filologů k jazykům uralo-altajským (z nichž jej Bálint vylučuje). Spolu japonský jazyk jest poněkud podobný s korejským. Professor Florenz jazyk japonský klade do jedné řady s finskými a tureckými (tedy starý nesprávný názor), a professor Wirth, znalec jazyka japonského, dokonce praví, že na poslech vypadá řeč japonská jako maďarština. Svazek japonštiny s jazyky finskými a turskými, praví Florenz, je však už více předhistorický a paleontologický, dnes prý tedy těžko dokazatelný.

Která strana má pravdu, zůstává i po Bálintových pracích nerozhodnuto. Zdá se podle posledních snah Maďarů, kteří si hledají bratry po celém světě evropsko-asijském, že by rádi se sebe střásli bratrství hunské!

Jakou rychlostí šíří se zápach? Otázku tuto, o níž málokdo asi přemítá, když prochází se v zahradě mezi vonnými záhony růží a květin, pokusil se vědecky rozřešiti krajan náš, professor fysiky v St. Louis v Americe J. Zelený. Použil k tomu roury chráněné přede vším prouděním a pohybem vzduchu. Zápach šířil se v ní rychlostí velmi nepatrnou, v prostoře však volné šíří se velmi rychle, což právě se dá vysvětliti závislostí na proudění vzduchovém. Tak uplynulo při čpavku, jehož vůně procházela rourou $1\frac{1}{2}$ *m* dlouhou, doba téměř přes dvě hodiny, než na druhém konci stal se zápach zřetelným! Užito při pokusu trub různé délky a bylo dokázáno, že čas, kterého je zapotřebí k diffusi nějakého zápachu, je téměř úměrný se čtvercem délky, kterou musí uraziti. Za látku k těmto pokusům sloužil čpavek a sírovodík. Na jistém bodě roury mohla býti přítomnost zápachu čpavkového chemicky v témže čase dokázána jako čichem. Rychlost, jakou se šířil zápach čpavku, nebyla téměř rozdílna, ať se dálo šíření v rourách polohy vodorovné či svisné, ať zdola nahoru či naopak. Rychlost tato u kafru byla v poloze vodorovné a ve směru shora dolů téměř stejná, ve směru však zdola nahoru dvakrát tak veliká (pro lehkost prchavých olejů). Zápach, který povstává, třeme-li svými prsty železo nebo mosaz, byl také zkoušen, nedocíleno však určitých výsledků.

Bronzové ruky frygického božstva. V některých evropských zemích našlo se značné množství zvláštních bronzových ruk, o nichžto, co by asi měly znamenati, doposud s jistotou se nic určitého nevědělo. O jejich významu promluvil, jak „Globus“ sděluje, Dr. phil. Blinkenberg, na po-

sledním sjezdu „Královské severní archeologické společnosti“ v Kodani. — Tyto bronzové ruky, s nimiž takořka ve všech větších museích se shledáváme, a které, jak na první pohled patrno, nejsou částí nějaké sochy, nýbrž tvoří pro sebe samostatný celek, vyznačují se tou zvláštností, že všechny mají první tři prsty vzpřímeny, podobně jak se to děje při přísaze. Již od 17. stol. snažili se archeologové význam těchto předmětů odhaliti a v 18. stol. opět marně se o to pokoušeli mnozí učenci. Vysvětlení jistého učence, že by tyto předměty byly povstaly přičiněním ďáblovým, který prý vnukal nevěřícím myšlenky, ruky takového tvaru shotovovati, a to proto, aby tím žehnající ruka Spasitele, jak se na mnohých obrazech v téže poloze spatřuje, byla profanována, našlo hojných stoupenců. Ve stol. 19. vysvětluje Jahn předměty ty jako „ruky votivní“ a praví, že jsou symbolem ruky toho člověka, jenž nějaké votum bohům byl učinil. Jiní opět považují je buď za amulety proti vlivu zlých mocností, buď za symbol Síly božstva, která také vždy v pravici jeho působí. Poslední domněnka bude asi nejsprávnější a dá se dokázati z jistého bronzového reliefu v museu kodaňském, pocházejícího z prvého století po Kristu. Je totiž na něm zobrazen bůh, třímající v levici žezlo opatřené nahoře rukou téže nám známé formy, pravice pak drží šišku piniovou; bůh oblečen jest v kroj frygický. Mimo to nachází se na reliefu mnoho posvátných zvířat a také polní nářadí. Byl nalezen asi v Tibeře a podobá se dvěma galsko-římským reliefům vatikanským aneb jednomu reliefu musea berlínského. Tento berlínský relief pozůstává ze dvou kusů, které se dají zvláštními závěsy spojiti v jedno. Na jedné části zobrazen tentýž bůh frygický, na druhé Kybele, velká bohyně maloasijská a někteří jiní bohové. Z toho dá se souditi, že vlastí našeho božstva jest Frygie, kdež uctíváno bylo pode jménem Zeus Sabazios a od Řeků za jedno s Dionysiem pokládáno. I v Italii byl jeho kultus rozšířen. Mnoho malých sošek ukazuje nám toho boha v téže podobě a často upevňovány bývají sošky takové, jakož i sošky zvířat a polního nářadí na oněch bronzových rukách, o nichž dříve zmínka učiněna. Následuje tedy z toho, že bronzové tyto ruky, sošky a reliefy spolu souvisí a k jednomu božstvu se vztahují. Některé nápisy na rukách těch přímo označují Dia Sabazia, jehož symbolem byly. Je to tedy symbol chránící a žehnající ruky boží. Uctívání Sabazia rozšířeno nejvíce u Řekův a Římanů. V Belgii, kdež jak se zdá byla osada Sabaziova, bylo mnoho bronzových ruk nalezeno. Mnoho malých sošek, jmenovitě pak zvířecích a polního nářadí, které mají velkou podobnost s těmi, které upevňovány bývaly na bronzových rukách, našlo se v Porýnsku, kdež asi ctěn byl Sabazios jako bůh orby. Křesťanství přirozený symbol ten jako symbol pomoci a síly božské taktéž přijalo, jako sám sebou byl na snadě všem národům a náboženstvím.

Ročník XXI. Číslo 7.

HLÍDKA.

Loisy.

Referuje Dr. Frant. X. Novák. (Č. d.)

Snad se bude někomu zdáti přílišným, že tak ze široka i v originale citoval jsem vědce francouzského. Ale mně se vždycky zdá, že v otázkách principielních, najmě vědy moderní, nelze býti dosti jasným a určitým. A pak jsem chtěl (a i dále to bude mou snahou) při každém výroku o Loisym zůstaviti čtenáři možnost kontroly, zdali autorovi nečiním násilí, zdali ho nepojímám alespoň jednostranně. Konečně i proto, že tytéž nářky ozývají se i v našich listech. Nikoliv, není to vždy tupost k době a k duchům jí vládnoucím, není to vždy pohrdání prací vědeckou a vědatory samými, co je příčinou, že Církev neschvaluje všech pokusův o smír s moderními názory. Katolická církev je dnes poslední baštou pravdy zjevené, pravdy neochvějné. Jest její povinností, jest ve svatém zájmu lidstva samého, aby ta poslední bašta pravdy nepadla do rukou lži všelijak moderně přistrojené za pravdu.

Loisy sám, aby ušel posledním závěrkům své soustavy, k různým se utíká praktikám. Nedím o nich, že jsou neupřímné, leč jistotně jsou nelogické a tudíž i nevědecké. Stále činí rozdíl mezi historikem vědcem a mezi věřícím i knězem — v jedné osobě. A co zavrhuje jako historik, prakticky hlásá jako kněz. Činí rozdíl mezi pravdou náboženskou a pravdou vědeckou, opět o jedné a téže věci. A co dle vědy dlužno odsouditi, pro to volným jest dle náboženství horovati. Nedivno tudíž, že úsudky o něm tak velmi se rozcházejí. Někteří v něm spatřují spasnou hvězdu církve, jiní zase katolického Luthera nebo Harnacka. Opravdu stojí těmto blíže, poněvadž princip dělí trvaleji, obecněji, hlouběji.

A principem Loisy není náš. Kdyby v tom ohledu ještě jaká pochybnost byla možnou, rozptýlily by ji další nauky Loisyho ve věcech zásadních, jak hned k nim přikročiti míním.

*

Druhá zásadní chyba stanoviska *Loisyho* jest jeho *výlučná historičnost*, jeho výlučná kritika vzhledem Písem.

Ta jeho vědecká výlučnost dvojím směrem obrací se proti Církvi, ježto jednak porušuje katolickou *methodu* vědeckou, jednak neuznává katolického poměru *tradice k Bibli*. Obojím směrem uvedu nejdřív několik slov na objasnění stanoviska katolického a pak přistoupím pokaždé ke bludům *Loisyovým*.

Tedy nejdříve k *methodě katolické vědecké*.

V přímém odporu s methodou *Kantovou*, popírající zásadně, aby možno bylo člověku objektivně správně poznati svět vůkol něho trvající, vychází methoda aristotelicko-scholastická, a s ní Církev, od základní věty, *že ono poznání objektivně správné jest*. Methoda aristotelicko-scholastická vychází od stanoviska, že mezi světem vnějším (*Kantovo* „Das Ding an sich“) a člověkem *jest most opravdový, pro každého stejně přístupný, všecky*, kdo dobré vůle jsou a prostředků náležitých se neštítí, *vedoucí do paláce jedné a téže pravdy*; a nikoliv že každý jest povinen most poznání sám si stavěti, že následovně na vždy zůstane pochybným, podaří-li se vůbec kdy komu ten podnik, a ještě v dalším důsledku, že snad onen palác pravdy vůbec ani nikým nebyl objeven. (Jest v moderním principu poznávacím ohromná dávka práce, snahy, sebevědomí osobního; ale nikde jistota, a následkem toho ani nikde *závaznost*. Všecko jest podmíněné, pochybné, nezávazné, více subjektivní — i pravda.)

Hlásajíc objektivnost pravdy, hlásá methoda, řekněme krátce církevní, i její *závaznost* ve vědě, v životě. I tam, kde nám ta pravda mluví o věcech, kterých nechápáme rukama, nevidíme očima, i ve věcech nemateriálních života *onoho*. Ale ovšem musí to býti *pravda*, objektivně *dokázaná*.

Odtud následuje, že ani methoda církevní *neodmítá vědeckého důkazu, vědecké kritiky, anobrž jej předpokládá*.[1]

---

[1]) Srovnej řeč Msgra. *Mignota*, arcibiskupa z Albi, La méthode de la théologie (uveřejněna v Bulletin de littérat. ecclés. 1901, str. 253 nn.). Praví svobodomyslný a osvícený onen prelat (str. 261 n.): »Jako všecky vědy má i ona (theologie) svůj vlastní předmět: pravdy zjevené, jak je nalezáme ve sv. Písmě a v ústním podání Církve.

Tak při tak zvaných předpokladech víry (praeambula fidei, n. p. jsoucnost Boha a duše nesmrtelné), jež důkazy čistě vědeckými a ne dogmatickými opírá. Tak při údajích Zjevení, zázraků, proroctví atd., které všecky jsou předmětem zkoumání čistě vědeckého, pokud běží o zjištění jich historičnosti. (Ovšem zdráhá se Církev, jak už jinde naznačeno, v tom zkoumání přistoupiti k methodě Kantově, kterou zamítá.) Tato-li, historická pravda údajů, byla zjištěna, teprve se může přistoupiti k hledání údajů těch smyslu, obsahu, případně dogmatu.

Podle toho by se tedy zdálo, že kritika, jak krátce označujeme ono zjištění fakta, a dogma, jak opět nazýváme obsah fakta nadpřirozeného, nikdy se nesejdou. Nanejvýš snad jen ve chvíli, kdy kritika přivede ducha bádajícího až k dogmatu, aby ihned ho přenechala jeho (dogmatické) vládě. Takto smýšleti bylo by ovšem omylem osudným, který by ani v obyčejném životě neobstál.

Věty o cestách různých methody vědecké a dogmatické lze užiti nejvýš pro nejprvnější zjištění údaje. Pokrok další od prvních základů k dokonalé stavbě, od fakta k jeho významu předpokládá nezbytně, aby obě i methoda i pravda první objevená, i kritika i dogma šly ruka v ruce, sestersky, společně. Vysvětlím to příkladem.

Soudce má právo, ano povinnost, aby se přesvědčil o pravdomluvnosti obžalovaného (praeambula). Leč dospěl-li (jakož předpokládáme) skutečně přesvědčení, že obžalovaný jest pravdomluvným, pak při dalším hledání pravdy a práva nesmí bez něho, ale s ním kráčeti, nesmí vyslýchati jen svědky ostatní. Jinak by se vydal nezbytně v nebezpečí, že zradí povinnost svou soudcovskou.

Přírodozpytec má právo a povinnost přesvědčiti se napřed o jsoucnosti duše nemateriellní. Ale až tam-li dospěl, pak nesmí, pokud o vypátrání bližší její podstaty a jakosti běží, tázati se pouze těla, kadaveru.

Vzhledem tohoto předmětu ukládá se theologovi práce dvojí: práce odnášející se **k informaci kritické a práce mající za účel interpretaci dogmatickou.** Informace kritická stanoví za svůj cíl zjistiti událost evangelickou, jakož i co ji předcházelo a jak nápotomně se vyvinula; určiti přesně slovo lettre) a positivní význam míst (textů) biblických, patristických nebo sněmovních, v nichž se obsahuje pravda náboženská; zkrátka, připraviti látku (material) vědy posvátné. Interpretaci dogmatické pak nastává povinnost, výsledky ty (vědy kritické) srovnati, uvésti je v jeden celek souladný, jasný, a tak zprostředkovati, aby pochopeny a uznány byly lidstvem, světem. Z toho je zřejmo, že výklad nesmí předbíhati zjištění kritického, nýbrž že je má následovati; a právě tak nesmí práce kritická předem již ničiti dílo dogmatiky.«

A tak theolog. Má právo býti jen historikem, jen kritikem — ale nikdy ne kantovcem — pokud nezjistil událost na př. narození Páně, zázraků jím vykonaných atd. Ale jedná-li se o význam těch událostí, nesmí z vypovídání vyloučiti Krista (na př. tak, že mu zakáže, „o věcech ‚nevědeckých', nadpřirozených nesmíš mluviti"), o sobě svědectví dávajícího, musí přijati i pravdy nadpřirozené jím hlásané, dogmata, musí po případě jen ve světle těchto pravd, dogmat, hledati vymeziti význam celého údaje. Musí býti i historikem i dogmatikem. A toho neučinil Loisy, dopustil se v tom bludu zásadního.

Chce býti jen historikem, jen kritikem. A zatím vyloučil z bádání po pravdě zjevené Krista, vyloučil zázraky, vyloučil proroctví atd. tím, že si zakázal, aby mu mluvili věci přírodu přesahující. Místo mnohých jiných výroků, kde Loisy se odvolává k svému čistě historickému stanovisku, uvádím zde jen tento. Snad dostačí úplně na průkaz, že mu nekřivdím. Píše tedy:

Dějiny nedovedou postřehnouti leč zjevy vnější, jich pořádek a jich vzájemnou spletitost .. Běží-li o události náboženské, patří na ně dějiny pouze tak dalece, pokud se jeví v obmezení své vnější formy; jich hlubší příčina se jich (dějin) netýká. V tom ohledu nachází se dějepis asi tam, kde se nalezá učenec vzhledem malých i velkých děl přírody. Co tu učenec postřehuje, není leč nekonečnost zjevů, síly na venek vystupující. Ale oné velké síly, která se za všemi těmi zjevy skrývá, postřehnouti nelze přímo, experimentem. Bůh se nezjevuje pod dalekohledem astronoma. Geolog, vrtající se korou zemskou, ho nevyhrabe. Lučebník ho nevyrobí ve své retortě. Ačkoli lze Boha všude v přírodě nalézti, přece směle lze tvrditi, že nikde není přesně a přímo předmětem vědy. A právě tak jest Bůh všude v dějinách lidstva, ale není osobou historickou, jako ani není částkou, prvkem světa fysického. A že dějiny náboženství se jeví jako přímá a dokonalá revelace božství? Či se nejeví spíše jako povlovný pokrok s obdobími vzájemně se předcházejícími a následujícími, pokrok podmíněný všemi okolnostmi doby své? Ty dějiny (zjevení) jsou, ani sama Evangelia nevyjímaje, dějiny lidské, pokud v lidstvu se udály. Jako člověk a ne jako Bůh vstoupil Ježíš do dějin lidských. Jako přírodopis tak nemají ani dějiny co činiti s formou modlitby, s vyznáním víry. Nikdo nepíše dějin na kolenou, maje oči zamhouřeny před božským tajemstvím...

Kde jsme se tu ocitli? Jsoucnost boží dokazatelna jen retortou? Zjevení boží (že Loisy „zjevením" rozumí pouze vývoj čistě přirozený, budiž prozatím jen mimochodem poznamenáno) vědecky přijatelno jen, když Bůh přímo jako Bůh, ve své božské podstatě, a ne pouze nepřímo v podobě lidské, ve skutcích božských, se nám dá hmatnouti? Ta jediná věta vyvrací veškeren přirozený, vědecký podklad víry.

Loisy, praví obrance jeho F o n s e g r i v e,[1]) uvzal si postupovati jen čistě vědecky... Chtěje toliko vědecky bádati, ocitl se vzhledem Evangelia v postavení lékaře, který ozbrojiv se pytevním nožem, byl by kdysi předstoupil před mrtvé tělo Pána Ježíše. Při tomto svém směru nemohl a nesměl L o i s y uznati něco jiného, mimo vědu a rozum lidský, musil naložiti s Evangeliem tak, jakoby s ním byl naložilil kterýkoliv jiný nevěrec nebo svobodomyslník. Ta methoda se mu ukládala již jeho směrem vědeckým. A rozumí se samo sebou, že právě pro tento svůj směr Loisy již předem byl odsouzen jakožto člověk stojící na půdě čistě přirozené (= odmítající principielně všecko nadpřirozené), nalézti v Evangeliu jen věci přirozené; jakožto muž uznávající pouze rozum (= odmítající všecko, co rozum přirozený přesahuje), shledati tam opět jen, co rozumem lze pojati. Nemohl takto ani tam nalézti něco nadpřirozeného, něco, co by přesahovalo rozum lidský. Že tedy Loisy při své methodě v Evangeliu nenalezl ani božství Krista Ježíše ani zázraků, vezmou-li se ve smyslu nadpřirozeném, nejen dokonce není podivným, nýbrž naopak musilo by podiv vzbuditi, kdyby je tam byl našel. Který anatom byl by v mrtvém těle Páně pod pytevním nožem objevil podstatu božskou?

A opět se táži, co tu zbude z víry, když jí takto odvedeme podklady přirozené, rozumné? L o i s y skutečně systemem svým tento podklad ničí a vyvrací, třebas se zdráhal to uznati. „Jako přírodozpytec", toť slovo jeho, „líčí svět viditelný, proto ještě neničí Boha v nás (!), tak i historik, popisuje pokorný, opravdový zjev života Ježíšova, vnější vývin církevního zřízení, vývin učení jakož i bohoslužby křesťanské, nepopírá dokonce jeho jsoucnosti, nepotírá ni nadpřirozené stránky víry, ni božství Kristova, ni Ducha sv. v Církvi, ni pravdivosti dogmat, ni konečné účinku svátosti nadpřirozeného." [2] Ale čím se toto vědomí „Boha v nás" (mimochodem čistě rationalisticko-protestantské), čím se víra takto upodstatněná liší od p o v ě r y, nebo nejmírněji řečeno od p o e s i e, která též v nás může vzbuditi myšlenky na Boha, a která proto snad též jest „nadpřirozenou"? A jak z t a k o v é „víry" máme čerpati onen svatý „n á t l a k k u p ř e m á h á n í s e b e, k č i s t o t ě, k d u š e v n í v e l i k o s t i?" [3])

---

[1]) **A propos d'éxégèse** (v La Quinzaine, 1903, str. 343 n.).

[2]) **Autour d'un petit livre, str. 11 n. Ostatně přirovnání ono jest n e s p r á v n é.** Něco jiného jest, když „přírodovědec" nám „líčí svět viditelný", a opět něco jiného, když a p r i o r i u p í r á, že svět ten řečí přesnou, ducha lidského určitě zavazující (třebas nepřímou) nám mluví o Bohu. A právě tak nepochybuje „historik", líče nám „pokorný zjev života Ježíšova", to činili všickni, kdo o Kristu Pánu psali, již před L o i s y m. Ale blud hrozný spočívá v p r i n c i p i e l n í m o d m í t á n í, že v onom „pokorném zjevu života Ježíšova" bylo obsaženo též něco více, co bez porušení přesné, vědecké pravdy **se upříti nedá: j e h o b o ž s t v í.**

[3]) **M a u r e n b r e c h e r, Das relig. Problem der Gegenwart (Preußische Jahrbücher,** Februar 1903). Das Problem der modernen Menschheit ist: Wie können wir Zwang

Toť čirý náboženský naturalismus.

Jen málo slovy o poměru Loisyho k tradici. (A to jest druhá část přítomné otázky.)

Dle učení katolického je tradice původu bezprostředně božího, právě tak jako Písmo. Proto tradice právě tak jako Písmo pramenem zjevení božího. Proto vykládá a doplňuje tradice nejasná místa Písem. Proto nikdy nesmí si odporovati Písmo a tradice božská, stejně neomylná.

Loisy naproti tomu jakožto „pouhý historik" uznává za pramen poznání křesťanského jediné Písmo Nového Zákona. Loisy mluví sice o „tradici", ale rozumí jí čistě lidské, stálé evoluci podléhající náhledy ať církevních úřadův, ať církevních škol, ať Církve vůbec. Loisy stanoví krok za krokem odpor věcný mezi Písmem a tradicí co do nejhlavnějších i nejzákladnějších článků víry. Celá kniha je psána v tom duchu (mám tu hlavně na mysli dílo Autour d'un petit livre). Výslovně tu uvádím jen jedno místo (str. 16).

Kdo by chtěl na prvotní stav uvésti děje evangelické a děje prvních křesťanů, musil by se vrátiti až ku starým písemným památkám literatury křesťanské, vybrati si z nich různé věty, a ty pak využitkovati podle jich povahy a podle významu jim vlastního. Chtěje určiti, jaký význam podkládají synoptikové úsloví „Syn boží", nebude se obraceti k vyznání nicejskému. Text Evangelií jest neodvislý od výkladů, které povstaly mnohem později, za pomoci filosofie náboženské, která se nenalezá v učení Ježíšově. Totéž platí o idei království božího, o zřízení Církve, o původu svátostí... Definice posledních sněmů, že Kristus sám ustanovil hierarchii církevní, primat papežský, svátosti, mají pro kritika pouhý význam ideí (tou dobou běžných) a pro věřícího význam pravd všeobecných; aniž pak dogmatické právo těch vyjádření určuje historicky, jakým způsobem souvisejí počátky Církve s působností Ježíšovou. (P. d.)

zu Zucht, Reinheit, Seelengröße... erhalten... Wem die Gottesvorstellung von irgendwoher feststeht, der kann an sie auch alle Bedürfnisse seines Gemütes klammern: wer sie im Fluß unseres geistigen Lebens verloren hat, der kann sie auf Gemütsbedürfnisse hin allein nicht bauen... In aller Religionsgeschichte ist die Gottesvorstellung selbst etwas Gegebenes, etwas Überliefertes gewesen. Es ist unmöglich, sie zu schaffen, wo diese Tradition gebrochen ist.« — Stůj zde též slovo Brunetièrovo (Discours de combat, Paris 1902, str. 299 n.): »En fait, une religion naturelle n'est pas une religion, mais une philosophie. V pravdě, náboženství přirozené (a takové připouští nanejvýš učení Loisyho) není náboženství, ale filosofie... Jen v náboženstvech positivních nalezly odjakživa ukojení náboženské potřeby člověka.«

Z dob pojosefinských.

M. PAVLÍK. (O.)

Rokem 1837 počínajíc hesla nevystihují již tak hlavní směr redakce, an volena jsou dle prvního článku každého sešitu. Tyto ukázky znázorňují, myslím, dosti patrně vývoj církevní myšlenky u nás. Hesla: „Všeho zkoumejte, a což dobrého, toho se držte“, „Pravda je sladká i trpká“, „Po čem touží duše více než po pravdě?“ odpovídala úplně osvícenským snahám. V heslech těchto zahrnuto vše, co jsem vytkl o mladších osvícencích. Obsažen tu prvek rozumový. Obsažen tu prvek svobodnější kritiky a větší čilosti a pohyblivosti duševní — a odpor proti tesknému škatulkářství. „Ozývají-li se za našich dnů v církvi katolické hlasy, reformu církevní kázně žádající, bylo by rovně tak nepravé jich nevšímavě pominouti, jako z druhé strany pošetilé, každé takové žádosti ihned bez rozmyslu povoliti a ji v skutek chtíti uvésti. Slova apoštolova: ‚Všeho zkoušejte, a což dobrého, toho se držte‘, časopisu našemu na čele napsaná, mají nám i zde býti pravidlem, zvláště jsme-li ubezpečeni, že činěná navržení ze šlechetných úmyslů pocházejí a jedině k zvelebení církevního dobrého směřují.“ (Přihonský, Č. k. d. 1833, 475.) V heslech těchto je v další konsekvenci obsažen i prvek víry — poznání, že rozum nemůže osvětliti všeho, co duše naše chce věděti a čeho jest jí třeba jako rybě vody. Je tu obsažen celý (z větší části psychologický) vývoj katolické myšlenky do roku 1848. Veritas (pravda), Religio (náboženství), Fides (víra), Ecclesia (Církev), Virtus (ctnost): toť časový postup hesel Č. k. d., toť též vývoj katolické myšlenky na začátku 19. století.[1])

Starší Vacek mluví ve svých aforismech ještě o katolickém rationalistovi, a to pochvalně, ukazuje, jak zcela jinak si počíná než protestantský rationalista.[2]) Mladší Zahradník již i jméno

[1]) Další významné heslo jest: Charitas (Láska). ‚In omnibus charitas‘, jež zvolil si Jirsík, stav se redaktorem Č. k. d.

[2]) Píše: ‚Jak jedná protestantský rationalista? Když protestantský rationalista na se to vzal, že nic vyššího nad lidský rozum, za jehož zástupce sebe drží, uznati nechce, totě tolikéž, jakoby slunce zjevení Božího dle svých domovních hodin zříditi chtěl. Onť usiluje o to, aby liteře písma sv. ducha svého vtiskl, dále mu nic na tom nezáleží, jestli jeho božskou autoritaci (!) zruší, jen když zlatému teleti rozumu svého se klaněti může. — Jak jedná katolický rationalista? Katolický rationalista naopak jedná. Jak jedenkráte psané i nepsané slovo Boží přestálo kritiku jeho umu, tuť světlem jeho osvěcuje tmavé stezky a stránky rozumu svého. Blesky, jenžto skrze temnost starých

„rationalismus“ řekl bych z terminologie katolické vymítá, nerozeznávaje protestantského a katolického rationalistu. On zná jen jeden rationalismus, a ten z důvodů víry zamítá.

Počátky nové české literatury katolické zrodily se ve znamení osvícenství. Napišme si jen jména, která se v tehdejší theologické literatuře naší nejčastěji objevují: Bolzano (psal jenom německy, ale vychoval řadu kněží českých), Ziegler, Vacek Kop., Černý, Hnojek, Zahradník, Kamarýt, Körner, Příhonský, Sidon, Sláma, Vinařický, Jirsík, na Moravě Žák, Kynský a zvláště Sušil se svou „družinou“. Bolzano byl osvícenec a přítel Dobrovského. (Byl státní inkvisicí vyšetřován a odstraněn, ač — jak Kryštůfek píše — nebyl usvědčen.) Byl vedle Dobrovského spřátelen se všemi takřka vyjmenovanými kněžími, jejichž činnost nese patrné stopy osvícenství. Jen některé aspoň příklady: Ziegler sepsal životopis Komenského a vydal jeho „Umění kazatelské“ a „Kšaft jednoty umírající“. Sychrovi, příteli Bolzanovu a Kynského, vytýkala konsistoř brněnská, „že důvěrně obchází s berany a bratříčkuje se s jich praedikanty, avšak Sychra, ‚maje u věci té dobré svědomí‘, nevšímal si toho, anobrž ukazuje k tomu, kterak sám Spasitel náš raději obcoval s publikány a samaritány, nežli s licoměrnými farizeji a zatvrzelými zákonníky a kterak přikazoval, abychom milovali každého člověka a dobře činili bližnímu svému — zacházel důvěrně i napotom nejen se svými osadníky katolickými, anobrž také s evangelickými, pokud jenom byli tito lidé mravní, správní a rozšafní.“ (Rybička 207.)

Sušil (abych aspoň něco ukázal) píše:

Nedovodím, že krom církve svaté
Všecko vůkol jenom ve tmách leží,
Aniž pravím, že by jenom kněží
Měli slovo pravdy v mysl vňaté.

Neměj každého hned za kacíře,
Jenžto k církvi svaté nehledí;
Mnozí bez své viny nevědí,
K jaké sluší přivinout se víře.

Vychodil Sušil 149

O Sušilově vyvinutém smyslu kritickém a vědeckém jsem se již dříve krátce zmínil. „Sušil nebyl přítelem lehkomyslného přehlížení veřejných nepřístojností jen v zájmu stavovském, aby byl nalezal ‚všecko v pořádku‘, a jak před žáky tak i mezi přátely bezohledně vady káral, neboje se, že tím podrývá ústavu Církve.“ (Vychodil 193.)

O Kamarýtovi poznamenává Rybička: „Že pak leccos z přednášek školních a jiných za neomylnou pravdu vyhlašovaných, avšak

dějin světa pronikaly, oblaka rozrážely, a nebesa, co sídlo Boží, otvíraly, paprskují až posud skrze svou historickou záři ze svaté knihy v jeho oko, ano na nebesa toužebně upřeno jest. Zvyšují a sesilují svítání neb rozbřeskování se ducha jeho.« (Č. k. d. 1833, 470.)

náležité neprokázaných věcí a pravidel smél v pochybnost bráti, a nezdálo se mu vždy a všude slepé iurare in verba magistri, vykládali mu to mnozí slabouškové na zlou stranu a rádi by jej byli snad vyhlásili „za kacíře". Avšak rázný náš Kamarýt nedal se vším tím mýliti, anobrž šel před se na dráze samostatného vzdělávání se, pamětliv jsa učení a pravidel svého milovaného učitele Bolzana." (Ryb. 255.)

Z těchto drobnůstek vysvítá průzračně stanovisko osvícenské.

Že Sušil pracoval pro Církev, známo všem, i když málokdo ví, **jakým směrem a duchem** pracoval. (Kolik kněží a bohoslovců přečetlo jeho životopis od Dra. Vychodila?) Totéž je známo o Slámovi, Černém, Vackovi, Hnojkovi, Vinařickém, Zahradníkovi. O Kynském (příteli Dobrovského) poznamenávám jen, že katolicky uvědomoval své žáky, aby **„stáli k cnotě, vlasti, víře statně."** [1])

Kamarýt, tento „kacíř" za let bohosloveckých, píše „jsa ještě bohoslovcem" 1821 Čelakovskému: „...Jenom to ješté jsou mé časté prosby k Bohu, aby v stav tě povolal, v němž bys štěstí své nalezl, netoliko pozemské, nýbrž i věčné. Já ve svém stavu Bohu díky více a více se stanovím a již bych nezměnil jej za žádný jiný na světě veškerém; někdy tak ještě půtky a spory srdce mé nastoupí — pochybnosti neklidné neklid rády by rodily v mých prsou — než zlatá pravda: Blaženi jsou chudí duchem, jejich bude království nebeské! — to, kdykoli rád by rozum můj ubohý mudrovati chtěl, to hned mne zarazí a v pokoře křivím kolena před Bohem a tajnostmi jeho. Pokora jest ctnost, ale přílišné vynášení se? A ta pokora žádá se k stavu duchovnímu s nábožností — ne bez učenosti — bez zdrženlivosti! O ty Boha prosím a uděliti jest-li mi jich ráčí, dobře volil jsem, což i tobě srdečně přál bych, abychom i tu byli šťastní bratří." (Rybička 272.) V den vysvěcení svého roku 1824 napsal Kamarýt „Hymnodii", plnou náboženského nadšení:

Pán účast a dědictví nám!
K nebi zraky roznícené svatou nábožností,
K nebi čistému, Povolaní!
Ne stříbra, ne zlata mijitelné stkvění,
Ne mámivé lesky trupele —
Pán dědictví na věky nám,
Ó blaženosti nevýslovné!
K Sionu, srdce nemocné, k Sionu!

Hlaholem harfy svatokrálovské
Vroucnosti své vylej.
»Jak jsou utěšení stanové,
Jak líbezní oltářové tvoji,
Hospodine mocností!
Omdlévá toužením duše má
Po síních Hospodinových!«
Ó dne oslavy a památky nejvážnější,

[1]) Napsal tak *Svoboda* (Ryb. 222, 405, též Děj. lit. č. 736), známý svým katolickým smýšlením. Připomínám, že Děj. lit. č. po stránce náboženské (jež ovšem jest u nich vedlejší) jsou psány nedosti spolehlivě.

Dne první života nového,
Jehož zářivé jitro
Dnes pozlacuje žehnající nebe.
Zvolejte prosbami hlasnými
Ku knězi na nebi trůnícímu,
Na němž ani poskvrnky,
Ale všech nalezeno ctností.
Tam lefte křídla toužebná
Našeho srdce.
Tam k světlu a pravdě nebeské.
Tam se srdce zapálí
Plamenem lásky Šimonovy,
Horlivostí.
Která třetího nebe viděla blaženost.
Ta rty naše rozžže
Vítěznou Zlatoústého výmluvností.
A duši
Životem Bohumilky Saleské.
V takovýchto jenom zrcadlech
Obrazí se krásoty koruny,
A paprskové žezla tvého,
Králi nebes i země!
Jenom tito plamenové
Na oltáři důstojně plápolají,
Podávajíce oběť srdcí
Libovonnou.

(Č. k. d. 1833, 295. Z pozůstalých rukopisů † Kamaryta.)

O Kamarýtových snahách reformních v církevní hudbě a zpěvu již byla zmínka.

Souvislost osvícenství a (pozdější) katolické práce uvědomovací není snad nahodilou, ale vnitřní. Pokud jsem se přesvědčil, není ani jednoho kněze v dobách pojosefinských o uvědomění církevním úspěšně pracujícího, jenž by byl býval prost osvícenských tendencí; naopak všichni byli více nebo méně zásadními osvícenci.

Význam osvícenství pro katolickou myšlenku byl by osvětlen i rozborem ročníků Č. k. d. 1846, 47—53, zvláště za redakce Jirsíkovy. Do této studie to však již nepatří. Připomínám jen, že Jirsík byl jako theolog, redaktor i biskup ovládán myšlenkami osvícenskými a s nimi vnitřně souvisícími (pokrokovými, demokratickými, národními). Uvázav se v redakci Č. k. d. 1848 zavedl ihned nový pravopis a odůvodňuje to takto: „My kněží jsme ten od Boha i od lidí k tomu povolaný řád, abychom lid vzdělávali a jeho cvičení všemožně rozmnožovali, opravovali a nadlehčovali, majíce školu pod svou správou. My jsme původcové i také přirození vůdcové, držitelé i zastávatelé užitečné literatury, nám tedy sluší v těch věcech státi v čele a v předu kráčeti, nikoli pak za jinými pokulhávati.“ Jirsík uznává potřebu reforem v Církvi. „Co se tkne věcí případných (a k těm čítá Jirsík kázeň církevní a zevnitřní řád), tuť ovšem lhali bychom a pravdy nebylo by v nás, kdybychom řekli, že příčinou těchto věcí dokonce žádné opravy potřebí není, a že by leccos nemohlo býti jináče.“

Jirsík volá po synodách. „Proč synody z obyčeje vyšly?... Že představenstvo církve samo tím z větší částky vinno bylo, nedá se upříti. Bylo jim to nepohodlnou povinností... Biskupům se protivil

smišovati se s plebejskými faráři... Nad to se vyvinula v druhé polovici středověku neblahá bureaukratie... Absolutismus v církvi byl tím vinen, že synody z obyčeje vycházely... Ze synod vyplývá užitek i biskupovi, an se mu poskytuje velmi dobrý prostředek, jak by na své důležité povinnosti pozorna byl učiněn... Poznal by kněžstvo a lid. (Jirsík nebyl proti připuštění laictva k synodám.) Též by byl biskup připomínán, že sám sebe musí napravovati..." Cituje slova Ximenesova pronesená na jeho první synodě: „Ujišťuji vás, že ze své vlastní moci bez vašeho dobrého mínění, a dokud bych se s vámi dříve nebyl poradil, nikdy žádný zákon neustanovím. Proto jste ale také povinni, daná nařízení věrně plniti." Jirsík stav se biskupem zavedl hned kněžské konference a chtěl, aby byly skutečnými konferencemi; brzy na to slavil diecesní synodu a dal podnět k provincialní synodě pražské, která však úplně neuspokojila.[1]) Jirsík měl-li jmenovati vikáře dekanatního, vyžádal si votum kněží v dekanatě pracujících a jmenoval jen toho, jehož většina kněžstva dekanatního poctila svou důvěrou,[2]) a jak P. Wurmovi se pochválil, nikdy nebyl zklamán. Byl proti pobožnůstkářství, „které" — to jsou jeho slova, jež pouze konstatuji — „zvláště v nově zavedených bratrstvech Růžencových a Marianských posily nalezalo."

Jirsík „odvážil se" přišed na slavnosti velehradské r. 1863 zástupy lidu požehnati česky, zvolav hlasitě: „Požehnej vás všemohoucí Bůh Otec i Syn i Duch svatý. Amen." (Zde jest mým pramenem opět P. Wurm, jenž Jirsíka na Velehradě přijal a uvedl ho do svatyně velehradské.)

Napsal-li Smetana roku 1835 známý článek o osvětě, za redakce Jirsíkovy Časopis k. d. podobnými projevy jen se hemží, ovšem proniká v nich již rázné silné vědomí církevní. „Vzděláním zmizela ona mystická mlha, kteráž za dřevnějších dob mysl i rozum maličkých, ano i dospělých poutala, a v jejichžto mrákotách se mnohá mysl ponořila. Neníť ve vlasti ani jediné snad školy, v nižto bychom toliko stín nějaké bázně před vlasaticemi a strašidly u dítek nalezli. Toť patrný pokrok, kterýž radostný na nás dojem působí, jelikož odpírajíce všelikému pochodu zpátečnímu a liknavému stání chutě a s vnitřní jakousi nadšeností postupujeme. A opět zdůrazňuji všestranný a důkladný a rozumný pokrok — v Kristu."

[1]) Zdá mi se [illegible], že kardinál Schwarzenberk stavěl se Jirsíkovi [illegible] biskupu[illegible] někdy v cestu. Byl [illegible] [illegible] myšlenek.

[2]) Žádám, aby tento údaj a jich pramen (P. Wurm) byl zkontrolován, dokud stařeček Wurm žije, aby snad po smrti [illegible] nějaké [illegible]. [illegible] vikárskou mám jen z [illegible].

Když pronesly se hlasy, že duchovenstvo se přetvařuje a že vlastně přeje reakci, ozvali se hned v Č. k. d. 1848: „Možná, že by jeden druhý (kněz) si přál, aby vše bylo v starém nepořádku zůstalo: avšak pohleďte na něj, a přesvědčíte se, že není dokonalým katolickým knězem, a toho se nemáte docela nic co báti... Čím více ale katolický kněz ducha Kristova pojal, tím více bude horliti o zachování udělené svobody, a protož nemůže býti reakcionářem.“

Články z té doby takřka každým řádkem prozrazují svůj původ osvícenský, a i průběh známé schůze duchovenstva 1848 ukazuje, jak hluboce tkvělo kněžstvo tehdejší v osvícenském ovzduší: a to bylo kněžstvo, jemuž právě běželo o blaho Církve, a jež stálo v čele veřejného života katolického.

Bez osvícenského proudu (jenž u nás vystoupil v podobě josefinismu) byl by býval nemožným ráz hnutí církevního roku 1848. Osvícenství přispělo k tomu nejen záporně, i kladně.

Bude se snad mnohému zdáti, že vliv osvícenství na hnutí katolické přepínám. Nejsem advokatem josefinismu: hledím si jen vysvětliti pozdější církevní hnutí, jež bez předchozí periody josefinsko-osvícenské jest nevysvětlitelno.

Jsmeť zvykli dívati se na všecky zjevy dějinné se stanoviska až moc úzkého, více ideologicky než historicky. Dle nynějších svých názorů měříme fakta historická o celé věky od nás vzdálená; bez ohledu na jejich souvislost časovou je schvalujeme nebo zavrhujeme dle toho, odpovídají-li našemu přesvědčení nebo ne. Neptáme se: proč vznikl ten neb onen myšlenkový proud? Dějiny nejsou panoramem, kde střídá se obraz po obrazu mnohdy bez jakékoli souvislosti, a kde jeden obraz se nám zamlouvá, jiný ne; dějiny jsou projevem ducha lidského a Prozřetelnosti boží, a oba tito faktorové dějin vylučují nahodilé seskupení zjevů bez vnitřní souvislosti. Jako v moralce dva (na venek) tytéž činy různě se mnohdy oceňují a musejí se různě oceňovat, jako ve zpovědnici nelze šablonovitě tytéž hříchy různých osob stejně posuzovati, nýbrž třeba se ptáti po příčinách, po okolnostech, vůbec po všem, co nějak vplývalo na čin, tak také v dějinách třeba se ptáti po příčinách atd.

Žádný v mezích přirozenosti se pohybující duševní proud nebyl najednou a uměle vyvolán, žádný taký velký proud duševní není bez příčin a bez jakési (lze-li to tak nazvati) oprávněnosti. Z tohoto všeobecného pravidla nelze vyjímat ani proudů, které se zvrhly, které se obrátily proti Církvi — ani osvícenského proudu v 18. století. Ani

osvětové (osvícenské) úsilí v 18. století nebylo uměle vyvoláno několika naskrz špatnými, nevěreckými atd. spisovateli, nebo snad několika zednáři. Mělo hlubší kořeny: osvícenosti, nebo řekněme osvěty bylo třeba. Kdy byla katolická theologická literatura sterilnější, než právě v době předosvícenské? Jak vysvětliti si onen zvláštní úkaz, že právě naši největší a možno říci nejlepší duchové k osvícenství tak náruživě se připjali? Kdyby nebylo bývalo u nás shnilých poměrův a povrchnosti před osvícenským proudem, nebylo by ani osvícenství vytvořilo takých individuí, jako byl náš Stach, rattenberský Kolb, inšprucký Albertini a jiní. Našim koníčkem je Brunner, jenž byl sice velkým bojovníkem a agitatorem pro naši věc — ale ne historikem. Snesl ve svých spisech cenný, bohatý material dějinný — ale to nejsou ještě dějiny. — Odmysleme si (je-li to vůbec možno) osvícenský proud 18. století, u nás josefinskou vládou šířený: byl by Brunner dospěl k svému církevnímu programu?

Blíže označiti a určiti kladný vliv osvícenství na církevní hnutí se však ještě neodvažuji. Tu třeba ještě mnoho studovat a srovnávat.

Končím dokládaje, že jsem si vědom nedokonalosti a hlavně neúplnosti této studie. Jak by ostatně začátečník osamocený, odloučený od učené společnosti a vzdálený od veřejných knihoven (jemuž velmi nesnadno jest dopíditi se nutných pramenů) mohl napsati něco úplného?

Legenda Kristianova.

Napsal FRANTIŠEK VACEK. (Č. d.)

11. Řeč „Licet plura" (o přenesení sv. Václava).

Nejstarší a nejlepší zpráva o přenesení sv. Václava jest ve slovanské legendě. Zní takto: Nezůstavuje Bůh vyvolené své v pohanění a hříšnikům dává milost, aby se káli. I navštívil vinníky (vrahy Václavovy) a obměkčil kamenné srdce jejich, takže uznali hřích svůj a litovali ho. Boleslav s pláčem a vzdycháním volal k Hospodinu: „Bože, pomoz mně hříšnému a buď mně milostiv!" A poslal sluhy své, aby přinesli tělo svatého knížete Václava, bratra jeho, z Boleslavě do Prahy. Při tom vyznával: „Já jsem hřešil, ale nepravost svou poznávám, a hřích můj přede mnou jest vždycky." I položili tělo v chrámě sv. Víta, jejž byl sám vystavěl, po pravé straně oltáře 12 apoštolů.[1])

[1]) Prameny d. č. I. str. 134.

Prostý děj přenesení přioděn byl časem rouchem legendarním. Pomůcku k tomu poskytly popisy jiných translací. Autor nejstarší latinské legendy o sv. Václavu, jež počíná se slovy „Crescente fide“, připojil k životopisu světcovu tuto legendu o přenesení: Tělo sv. Václava odpočívalo v Boleslavi za tři léta. Potom dostalo se pokynu ve snách některým (věřícím v Boleslavi), aby přenesli je do chrámu (sv. Víta v Praze), jejž byl sám vystavěl. Vstali tedy o půl noci, vyzdvihli tělo z hrobu a položili je na vůz. Cestou dospěli k potoku, jehož voda vystoupila z břehů, roztékala se po lukách a bránila přechodu. I zarmoutili se nad tím velmi a šli hledat dřev na zhotovení mostu. Když se vrátili, spatřili vůz s tělem na druhém břehu, vodou nesmočený. Podivivše se zázraku, došli pak (již bez překážky) do řečeného chrámu. Tam rozžehli světlo, dívali se na tělo a shledali je neporušené, rány pak na něm všechny zahojené. Jen jedna rána byla krvavá, ta, kterou mu bratr zprvu byl zasadil. U přítomnosti věřícího lidu, jenž se byl sešel, za hlaholu hymnů a písní vloženo jest tělo do rakve a pochováno vedle oltáře, kdež z moci boží na přímluvu svatého mučedníka mnohé zázraky se dějí až posavad.[1])

K této legendě o přenesení svatého Václava přičinil Gumpold (v letech 973—983) některé další smyšlené podrobnosti. Slyšme celé jeho vypravování. Tělo světcovo, píše, odpočívalo v tom místě, kdež zprvu bylo pohřbeno, po tři léta. Potom zdálo se některým věřícím ve snách, že jest vůle boží, aby (jejich přičiněním) k důstojnějšímu pohřbení přeneseno bylo do chrámu sv. Víta, jejž sám byl vystavěl. Procitnuvše ze spánku, uposlechli pokynu, ve snu jim daného, jakkoli pomyšlení na knížete-ukrutníka (Boleslava) nahánělo jim strachu: o půl noci otevřeli hrob, vyňali z něho rakev se svatým tělem, rakve však neotevřeli, nýbrž jak byla z hrobu vyňata, položili ji na vůz, pečlivě k němu přivázali a vydali se s ní na cestu. I přijeli k potoku, přes nějž pro velikou vodu a nedostatek lodí a přístavů nebylo lze dopraviti vůz na druhou stranu. Most v tom místě bývalý vzal za své povodní, a dřev na jeho opravu nebylo nikde po ruce. Co měli činiti? Tonouce v úzkostech stran další cesty, spatřili pojednou, co podivuhodnou mocí boží se stalo, že vůz stojí na druhém břehu, vodou nikterak netknutý. Chvíli nedůvěřovali tomu zázraku, než potom na koních přeplavavše potok, jeli za vozem a dorazili záhy na místo.

[1]) Tamže str. 188.

k němuž směřovali. Vstoupili do chrámu, opatrně zavřeli dvéře za sebou, otevřeli rakev, a hle, na těle, jež mělo jizvy po ranách zacelené, neshledali ni nejmenšího porušení; jen rána zasazená od bratra mokvala krví. Zavřevše pak rakev, pochovali svaté tělo u přítomnosti mnohých věřících za hlasného zpěvu duchovenstva poblíž oltáře (sv. Víta). Tam od té doby pro zásluhy svatého mučedníka zaskvívá se moc boží nepočetnými zázraky na radost věřícím a po strach nevěřícím.[1])

Bylo potřebí uvésti podrobnosti Gumpoldova vypravování, protože na základě jich a opětným užitím legendy „Crescente fide" zosnována jest širší legenda o přenesení sv. Václava, kterou znal Kristian. My přihlédneme k legendě té až později, jak čas jejího vzniku to ukládá. Nyní pravíme: Kdyby Kristian nic více nepodával o přenesení svatého Václava, než co smyslil Gumpold, bylo by již proti pravdě jeho tvrzení, že vyslýchal pamětníky skutků a příhod sv. Václava, a že podle výpovědí jejich opravoval starší legendy,[2]) protože žádný pamětník nemohl mu ani vypravovati ani potvrditi to, co jest čirým výmyslem básnivého cizince. Že však přednáší další, nové bajky, jež vznikly teprve chybným výkladem smyšlenek Gumpoldových, tvrzení jeho o výslechu svědků nebo pamětníků má všechny znaky toho, čemu říkáme lež.

Známe spisek, ve kterém autor podobně dokládá se svědků, osob, které byly přítomny ukládání těla Václavova v kostele sv. Víta a po mnohých letech potvrzovaly zprávu legendy „Crescente fide", že tělo mučedníkovo bylo neporušené. Spisek ten počíná se slovy „Licet plura" a podává řeč o přenesení sv. Václava.[3]) Příčinu k jeho složení zavdala potřeba liturgická, aby totiž ke svátku přenesení (4. března) pro officium toho dne bylo přiměřené rozsáhlé duchovní čtení. Autor sám to naznačuje, an praví: „Quapropter nonnisi iustissime hec nobis solempnitas superiori illi festivitati, qua natalicius eiusdem martiris celebratur dies, est equiparanda." Řeč „Licet plura" svým počátkem táhne se ke starší písemné zprávě o přenesení (Licet plura nobis in

[1]) Prameny d. č. I. str. 161 n.

[2]) V prologu k legendě: »Quo ex iussione vestra (biskupa sv. Vojtěcha) simul et licencia aliquo modo eam corrigerem vel si qua deessent, hos, qui adhuc superstites essent, senes seu religiosos quosque, qui eorum gesta vel acie oculorum hausissent seu auditu aliorum narracione comperissent, percontarer atque hic adderem.« Prameny d. č. I. str. 199.

[3]) Nejstarší nám známý přepis její shledává se v breviáři ze 12. nebo 13. století. Rukopis universitní knihovny pražské VI E 4 c, str. 310. Mladší přepisy jsou v kodexu kapitolního archivu pražského G 5, v kodexu universitní knihovny pražské 13 D 20, a jinde.

hac veneranda translacione sacratissimi corporis beatissimi patroni nostri Wenceslai, fratres amantissimi, laudanda atque memoranda resplendeant, quedam tamen nichil cercius inter seu quoddam ius privilegii sibi vendicancia limpidius contemplantibus occurrunt), podle toho, co se v ní dále dí o svědectví pamětníků (Quid enim mirabilius, quam corpus sub terra positum, quasi sub aromatum condimento per aliquot curricula annorum incorruptum conservari, nec solum, ut plures adhuc visi miraculi superstites referunt testes, incorruptum, sed, quod magis est mirandum, sanatis vulneribus), ke zprávě legendy „Crescente fide". Oceňujíc význam zázračné oslavy mučedníka, že tělo jeho po léta zůstalo v hrobě neporušené, neustává od nábožných úvah. Zmínek historicky významných nebo jinak v naší příčině pozoruhodných nepřivádí, vyjma to jediné, že Čechy, kteří žili v době přenesení, označuje tvrdým slovem: „nostra incredula gens".[1])

12. Slovanské synaxarion o přenesení sv. Václava.

Výtahem ze slovanské legendy, jejíž zprávu o přenesení svrchu jsme uvedli, pořízeno jest kdysi v 11. století slovanské synaxarium o přenesení sv. Václava. Upravovatel spisku uchýlil se poněkud od své předlohy. Vzpomínaje totiž zázraku, jenž stal se v Boleslavi, že krev sv. Václava na místě, kde byla prolita, teprv třetího dne vešla do země, za to však ukázala se nad hrobem jeho v chrámě, prohlašuje zázrak ten za příčinu, pro kterou Boleslav dal se na pokání a poručil přenésti tělo bratrovo do Prahy. Kromě toho vztahuje lítost Boleslavovu i na smrt osob, které zahynuly se sv. Václavem, a k vykonavatelům přenesení připočítává kněze.[2]) Jakkoli změny a doplňky právě řečené nemají zvláštní nějaké váhy, přec aspoň k tomu ukazují, že úprava spisku dála se v době, kdy důvodem přenesení uváděny byly zázračné příhody v chrámě boleslavském, a kdy popřední účastenství při přenášení těla Václavova z Boleslavě do Prahy přisuzováno bylo kněžím.

Ke znění slovanského synaxaria o přenesení nejblíže přistupuje legenda Vavřincova. Podle toho, co Vavřinec vyzvěděl a napsal, podnět k přenesení zavdán byl zázraky, které staly se u hrobu světcova v Boleslavi (cum exanime corpus innumera

[1]) Podobně v prologu k legendě Kristianově čteme: »Nos veluti increduli manemus.« Prameny d. č. I. str. 200.

[2]) Prameny d. č. I. str. 135.

quodammodo viva exhiberet miracula), veřejného a slavného přenášení účastnili se kněží i lid (maxima cleri et populorum turba), kníže Boleslav vyšel v ústrety průvodu a před mrtvým tělem svého bratra vyznal lítostivě svůj hřích (Venit interea frater eius fratricidii sanguine pollutus et homicidii reus et quasi poenitens et lugens lacrymisque facie circumfusus, tremebundus super occisi a se fratris corpus corruit, veniam super commisso in fratrem scelere postulans), tělo sv. Václava pochováno bylo po straně oltáře sv. Víta (nobile corpus locatum est in aula sanctissimi Viti, martyris Christi, iuxta altare eiusdem martyris). Z episod, o nichž skladatelé starších latinských translací nic nevědí, Vavřinec přivádí zázračné obtížení vozu nebo přilnutí jeho k zemi, takže ani sebe četnější přípřež nemohla jím pohnouti, až teprv po modlitbách, které vykonalo duchovenstvo, bylo lze dále jeti (currus, qui prius quadrigis equorum et bis senis fere iugis boum progredi vel aliquo modo moveri nequibat, postmodum fidelium oratione peracta... magna cum celeritate uno tantummodo boum cum iugo motus est.[1])

13. Legenda „Corpus sanctissimi martyris" (o přenesení sv. Václava).

Snaha pořiditi legendu o přenesení tak obšírnou, aby sama o sobě dostačila na míru svátečního čtení a nepotřebovala přídavku jiných řečí, vedla k sepsání legendy, jež počíná slovy „Corpus sanctissimi martyris". Původce její hledal pomůcku k rozhojnění obsahu, i nalezl ji ve smyšlence Gumpoldově,[2]) že osoby převážející tělo světcovo bály se ukrutnosti knížete Boleslava (principis tyrannidem metuentes). Smyšlenku tu učinil základem vypravování a uvedl ji v souvislost s příhodami, jež druží se k ději přenesení a jsou přejaty dílem ze starších translací sv. Václava, dílem i z nově přibylých pověstí. Nedbaje znění starších legend, že přenesení vykonáno bylo téže noci, kdy dostalo se k tomu pokynu ve snách některých věřícím v Boleslavi, vymyslil věc jinou, že prý častými zjeveními pobídnuty byly zbožné osoby, muži a ženy, aby staraly se o přenesení těla Václavova z Boleslavě do Prahy (Revelatum fuit pluries ... quibusdam deo dignis viris et mulieribus, ut corpus sanctissimum transferre procurarent in ecclesiam sancti Viti), a že kníže Boleslav

[1]) Tamže str. 179 n.
[2]) Prameny d. č. I. str. 162.

doověděv se o zjeveních, velice užasl (vehementer obstupuit), i povolal k sobě některé oděnce své (milites) a dal jim rozkaz, aby v noci potaji přenesli tělo bratra jeho a dospěli s ním před úsvitem dne do chrámu sv. Víta, jinak, kdyby se obmeškali, že všichni hrdla budou zbaveni. Oděnci pospíšili tedy do hradu Boleslavě, vstoupili tam do chrámu a s přispěním duchovenstva a malého hloučku věřících vyzdvihli tělo z hrobu. V tom líbezná vůně rozlila se vůkol. Vykonavatelé přenesení (pro veliký spěch) ani nenahlédli na svaté tělo, nýbrž tak, jak je nalezli v plátnech zavinuté, vložili na vůz a hned vydali se na cestu. Když dorazili k potoku Rokytnici, ustrnuli nad překážkou, jaká se jim naskytla. Potok vystoupil z břehů a zatopil okolní pozemky, tak že přechod byl nemožný. I vrhli se na kolena a vzývali sv. Václava o pomoc, vzpomínajíce trestu, kterýž jim uložen byl za obmeškání. Když vstali od modlitby, spatřili vůz s koňmi, na druhou stranu potoka zázrakem přenesený. S důvěrou pustili se za ním a přebředli bez úrazu rozvodněný potok. Než, nastojte, druhá, větší překážka čekala je na břehu řeky Vltavy. Most povodní byl stržen. Tu již bez ducha stanuli, nevědouce, co činiti. Chtěli jeti jinudy, ale vůz stál jako přimražen, a nebylo možná pohnouti jím s místa, ani když větší počet koní k němu připřáhli. Průvodčí svatého těla vrhli se na tváře své a prosili Boha za přímluvou sv. Václava o smilování. Potom z modlitby nabyvše důvěry, přistoupili k vozu, pohnuli jím s místa (vehiculum cum precioso thesauro sustollunt) a přešli most šťastně s vroucími díky Bohu za tu pomoc.

Legenda „Corpus sanctissimi martyris“ obsahuje ještě jiný příběh, k němuž my obrátíme zřetel později, a úvahu o zázračném zachování těla mučedníkova, zpracovanou podle řeči „Licet plura“. Z potřeby, jak se ukáže, připisujeme sem částku úvahy: „O laudabile viri dei meritum, o stupendum raro vel nunquam auditum inter homines simile prodigium! Ecce medicus celestis singulis quibusque rebus contrarie celitus adhibet medicamenta, quoniam carni sub terra posite triennia largitur incorrupcionem, membris singulis concedit integritatem, vulneribus velut unguentis optimis delibutis impendit sanitatem, cycatricum tamen solam reservavit apparenciam. Non hec, fratres karissimi, aliquo casu vel ingenio factum est, sed magna domini dei providencia dispensatum. Voluit enim bonitas summi largitoris genti

Bohemorum ad fidem noviter converse in beatissimo martyre Wenczeslao gloriam vel resurrectionis exhibere. fidem tenellam corroborare. spem erigere, ad appetitum celestium corda hominum exaltare, dotes future beatitudinis aliquas premonstrare. videlicet immortalitatem, impassibilitatem, perpetuitatem."

Jako smyšlenka o hrozbě knížete Boleslava, že dá popraviti oděnce, nedojdou-li s tělem sv. Václava do Prahy před svítáním. nemohla učiněna býti základem nové legendy, pokud v Čechách vědělo se. že kníže-bratrobijce kajicně vyšel vstříc mrtvému tělu svého bratra. když přinášeno bylo z Boleslavě. tak ani řeč o strženém mostě na Vltavě nemohla vzniknouti dříve, než duchovní řečníci u nás hledíce novými příběhy šířiti vypravování o světci. počali ujímati se i pouhých slov. položených mané nebo beze zvláštního úmyslu ve starších spisech o sv. Václavu, a z nich vyvozovali zprávy o věcech nikdy nebývalých. V legendě Gumpoldově jest psáno: „perveniunt ad rivum incedendo supergredi animalibus plaustrum ducentibus nimia profunditate intransibilem, naviculis et portu utrimque carentem. Stant quippe circumspicientes. Pons iam factus undosa transgressione dissipatur. Ligna ad eius reparationem non inveniuntur."[1]) Ač i zběžné přirovnání těch slov k parallelnímu místu legendy „Crescente fide" dává hned na rozum, že Gumpold nemluví o jiné překážce. než kterou měli vykonavatelé přenesení na potoce Rokytnici, přece zpytatel kterýsi usuzoval o slovech Gumpoldových takto: Řeč o mostě. loďkách, přístavech nemůže odnášeti se k potoku. ale týká se veliké řeky. Ježto podle staré pověsti, tlumočené legendou „Crescente fide", průvod se svatým tělem zdržen byl rozvodněným potokem Rokytnicí, přítokem vltavským, mostem, o němž zprávu dává legenda Gumpoldova. rozuměti jest most na řece Vltavě pod hradem pražským. Tím úsudkem zjednal si podklad k novému příběhu na rozšíření translace sv. Václava. My nedivíme se tomu počínání, kladouce za věc jistou. že autor, paběrkující takovýmto způsobem ze starších spisů. nežil v době, kdy legenda „Crescente fide" byla sepsána, a legenda Gumpoldova do Čech přinesena; ale kdyby řečený autor chtěl odvolávati se na očité svědky toho, co sám vymyslil, mohli bychom právem viniti jej z nepoctivosti. (P. d.)

[1]) Prameny d. č. I. str. 162.

Studie cyrillomethodějské.

Napsal FR. SNOPEK. (Č. d.)

Uvádím zde příklad, jak důmyslně a pracně ustrájí pan autor svoje průvody. V druhé frisinské památce máme dle textu transskribovaného ř. 17—20. 26. 27. Ostanem sich mrzkich del, eže sunt dela sotonina... Nicže tech del mrz(e)ne(je) pred božima očima. Superlativní výraz nicže... mrzneje je tedy jen pokračování předcházejícího positivu mrzkich. V homilii neměl již naproti tomu positiv ve změněném znění místa: Otricjaju sja sotony i vьsěchъ dělъ jego, avšak superlativní výraz, který plynul z vynechaného positivu, byl přece přejat, ovšem ve formě rhetorické otázky: čьto bo jestь mьrzъčěje tacěchъ dělъ vъ člověcěchъ. Poněvadž hned na to následuje relativní věta: imiže na sja gněva božija privlačimъ, zaměnil původce homilie pred božima očima druhé frisinské památky výrazem vъ člověcěchъ, neboť čьto bo jestь mьrzъčěje tacěchъ dělъ prědъ božima očima. imiže na sja gněva božija privlačimъ by bylo nešlo. Vynechání přívlastku ve výrazu „mrzkých děl", ponechání však komparativu mьrzъčěje a za-měnění výrazu prěd božima očima výrazem vъ člověcěchъ náležejí zajisté k nejdůležitějším známkám, které nám ukazují, že text druhé frisinské památky je starší nežli homilie (str. 13).

Druhá stať (str. 19—22) Homilie připisovaná Klimentovi je skutečně jeho dílem, zakládá se na přirovnání výrazů, vět, myšlenek a citatů s totožnými a podobnými ve spisech jeho nepopíratelných. Uvedu jeden případ zvláště zřejmý z krásného díla Vondrákova. V homilii čteme: не оубоите сѧ ѡтъ оубиваюштихъ тѣла а доуши немогоуштимъ что зла створити. нъ паче оубоите сѧ имоуштаго власть по оубиении въврьшти въ геоноу. ей того оубоите сѧ (conf. Mat. 10. 28) opětuje se skoro doslovně v 40 muč.: и не оубоитє сє ѡт оубиваюштихъ тѣло а доуши немогоуштє ничесоже зла сътворити. нь оубоитє сє имоуштаго власть по оубиении въврѣшти к геєноу. Celkem shoduje se i: не боитє сѧ отъ оубиваюштихъ тѣло. а дѹши нє могоуштимъ что лихо сотворити. но паче оубоитє сѧ могѹштаго дѹшѹ и тѣло вовреши въ геонѹ, того оубоите сѧ. Dimitr. Zvláště důležit jest přídavek того оубоитє сѧ v Na pam. ap. a v Dimitr. vzatý z Luk. 12, 5. Značně se odchyluje text v evangeliu Marianském: и не оубоитє сѧ оубиваюштихъ тѣло и доуша не могѫшть оубити. боитє же сѧ

паче могѫщаго и доушѫ и тѣло погоубити въ ћеенѣ. Shoda citatu na obou místech jest proti znění evangelia v Mar. (Zogr. Sav. kn. atd.) tak nápadná, že může pocházeti jen od jednoho a téhož původce. Je zároveň zajímavo pozorovati, jak volně si Kliment počínal v tomto ohledu (str. 21).

Témuž Klimentovi připisuje náš autor (str. 23—44) i zpovědní řád Euchologia sinajského. Upozorňuje na shodu řádů veřejné zpovědi německých s modlitbou Euchologia, taktéž souhlasí s ní třetí frisinská památka (ř. 25 n.) namnoze, jakož i krátké věrovyznání vzato sem z německých formulí obecné zpovědi. Ovšem nelze upříti ani vlivu řeckých textů, hlavně zpovědního řádu Jana Postníka.

Zajímavé jest, jak velice shodují se místa zpovědního řádu s jinými spisy Klimentovými, jako Dimitr., na pam. apošt., na prěobraženije, Io. Krьst., O prazdn.

Následuje (str. 45—66) poutavá stať: Vznik frisinských památek jakož i překladu Emmeramské modlitby, kdež autor dřívější svoje výroky ještě důkladněji dovozuje a poněkud opravuje. Načež po statích o pramenech života svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje, s nimiž bude se nám blíže seznámiti, máme pojednání Účast Klimentova v textech Glagolity Clozova (str. 117 až 123), Kliment a hlaholština (str. 124 n.), O povšechné povaze spisů Klimentových (str. 126), Dvě další Slova připisovaná Klimentovi (str. 142—150), Přídavek I. a II. (str. 151 až 170), Opravy a doplňky, Ukazatel slov a věcí, Citaty z Písma sv. a Obsah (str. 171—180).

Nejvíce nás ovšem budou zajímati statě pominuté zatím v předcházejícím přehledě, týkající se přímo slovanských pramenů dějin slovanských apoštolů, mezi nimiž přední místo zaujímají tak řečené pannonské legendy. O nich jedná str. 67—95 ve stati nadepsané: O původu obou tak zvaných pannonských legend.

K otázce, kdo sepsal pannonské legendy.

Kritika pramenů, jež základem jest všeho historického bádání, zvláštní, výhradní má význam vzhledem na dějiny svatých prvoučitelů našich Konstantina-Cyrilla a Methoděje. Byltě život jejich celý (alespoň, v čemž mi tuším odporovati nebude nikdo, poslední jeho období posvěcené národu slovanskému) rovněž tak vzdálen vlivu církve byzantijské, která tehda právě počala s rozkolem, jako přímo odporen byl německému živlu v církvi latinské, který téže doby snažil sobě podmaniti

Slovany. Nedivno tedy, že ani v soudobých pramenech byzantských nižádné o nich nenalézáme zvěsti, aniž v německých letopisech vyskytuje se nejmenší narážka na jejich boje s bavorskými biskupy.

Kritika pramenův o působnosti sv. Konstantina-Cyrilla a Methoděje nabývá větší důležitosti tím, že obě církve, východní i západní s rovným zápalem zasazují se o důkaz, že slovanští prvoučitelé byli jejich, že pracovali v zájmech jejich. K tomu pravoslavní tvoří šik jediný proti katolíkům, kdežto tito jsou rozděleni na táborů několik podle toho, jak pojímají otázky některé, na příklad otázku obřadu, rozcházejíce se u věcech mnohdy nemálo vážných.

Veledůležitý pramen dějin svatých Konstantina-Cyrilla a Methoděje poskytují tak řečené legendy pannonské. Bez nich nemůže se obejíti, kdožkoli píše o slovanských apoštolech. O jejich dověrnosti různí šli hlasové; teprve v poslední době ustálilo se domnění, že jsou ve všem spolehlivy. Ale jest jiná otázka: právem-li? Pochybnosti svoje jsem pronesl, nesrovnalosti odhalil a dovodil zcela jasně, že v některých věcech na pannonské legendy spoléhati nelze, neboť jejich zprávy jsou na odpor listinám. Takových pak míst je celá řada. Proto jsem se prohlásil, že nimbus celkové jejich dověrnosti tratí se víc a více, že co do staroslovanských a vůbec co do východních legend o svatých našich apoštolech není neradno poněkud alespoň se držeti τοῦ κριτικωτάτου Dobrovského.[1]

Mnozí však trvají stále ještě při myšlence, kterou pronesl r. 1843 Alexander Vasiljevič Gorskij, že legendy pannonské psali bezprostřední učenníci světců, kteroužto myšlenku převzali s Ernstem Dümmlerem učenci západní bezmála všichni. Pavel Josef Šafařík určil jména jejich Kliment a Gorazd, jiným byl autorem obou legend jeden z obou.

Závažnějších důvodů pro tuto domněnku tuším nebylo, neboť které byly uváděny, připouštějí i širší význam. Prvý tuším, jenž nějaké důvody sebral, jest Petr Alexějevič Lavrov, professor slovanské filologie na universitě petrohradské. Dr. Vondrák záslužnou zajisté práci jeho dokonal, neboť jemu se podařilo ne-li docela dokázati důvody filologickými a srovnáváním textů, tedy aspoň velmi pravděpodobným učiniti, že **Kliment, biskup slovanský, skutečně jest autorem obou pannonských životů.**

I pisatel těchto řádků již na jaře roku 1886 pokusil se řešiti otázku, kdo sepsal pannonské životy sv. Cyrilla a Methoděje? Prováděl vlastně dále myšlenku nebožtíka professora Voronova.

[1] Sborník historického kroužku, seš. 5. str. 168.

Článek o té věci jednající uveřejněn byl v Rezkově Historickém sborníku. Záhlaví jeho jest: Pannonské legendy a mnich Chrabr.[1] Podávám jej zde rozšířený naší veřejnosti a dovozuji znova, že naše legendy souvisejí co nejúžeji se statí o slovanských písmenech.

Jiná ovšem otázka jest, zdali dotčený Kliment byl učenníkem Methodějovým, za jakého jej vydává náš autor po příkladě svého předchůdce, zdali jest jedním ze svatých sedmipočetníků. S otázkou tou také se nám bude obírati ve stati následující.

Život sv. Konstantina-Cyrilla počíná: Bůh milostivý a milosrdný prahna pokání lidského, aby byli všichni spaseni a rozumu pravdivého došli да бышѧ спасени вьси были и въ разоумъ истиныи пришли[2]) (srv. 1 Tim. 2,4), neboť nechce smrti hříšníků, nýbrž pokání a život, i když nejvíce obrátí se k zlobě, neopouští lidského pokolení, не оставлꙗеть чловѣча рода, aby kleslo slabostí a v osidla ďábelská se dostalo a zahynulo, ale po všeliká leta i časy nepřestává milosti mnohé nám prokazovati, jakož od počátku, tak i nyní... To učinil i našemu pokolení, vzbudiv nám učitele takového, еже сътвори въ нашь родъ, въздвигъıи намъ оучитела сицего, jenž osvítil národ náš, иже просвѣти ꙗзыкъ нашь, slabostí zatemněnou mysl naši, слабостию омрачениыи оумъ нашь, spíše pak podvodem ďáblovým паче же лестию дьаволею.

V životě sv. Methodéje (hl. 1. 2.) Bůh dobrotivý a všemohoucí... neopustil z veliké milosti a lásky do konce člověka не остави богъ великою милостию и любъвью до коньца чловѣкъ, nýbrž na každé leto a dobu zvolil muže a zjevil lidem skutky jejich a snahu, подвигъ, aby se těm připodobňujíce, да сѧ тѣмъ подобаще všichni k dobrému podněcovali... Bůh milostivý, jenž chce, aby každý člověk spasen byl a poznání pravdy došel, да бы вьсакъ чловѣкъ спасенъ былъ и въ разоумъ истиньнъıи пришьлъ, za našich let pro národ náš, o nějž se nebyl nikdo nijak postaral, k dobrému činu povzbudil našeho učitele... Methodéje, на добрыи чинъ въздвиже нашего оучителꙗ... Мефодиꙗ... Nebo všem se spodobniv вьсѣмъ бо сѧ оуподобль, všech způsob na sobě jevil...

Též i poslové Rostislavovi mluví u císaře dle hlavy 5. života Methodějova: my Slované prostí lidé nemáme, kdo by nás pravdě

---

[1]) Sborník historický, red. Dr. Antonín Rezek. R. IV. str. 129—134.

[2]) Pannonské legendy cituji podle vydání Perwolfova v Pramenech dějin českých sv. I.

naučil a smysl její vyložil,[1]) **не имамъ, иже бъ нъ наставилъ на истинѫ и разоумъ сказалъ.** Pošli tudíž dobrý pane takového muže, který nás naučí všeliké pravdě. A Konst.-Cyr. 14 mluví zase takto: nemáme však učitele takového, který by nám naším jazykem pravou víru křesťanskou vyložil, aby i jiné země vidouce to následovaly nás, **иже бы ны въ свои ѩзыкъ истоую вѣроу христианьскоую сказалъ, да быша и ины страны того зраще подобили сѧ намъ.** Načež císař odpovídá listem v týž rozum: Bůh, jenž chce, aby každý poznání pravdy došel a o vyšší stupeň se snažil, **Богъ иже велить всѧкомоу, да бы въ разоумъ истиньныи пришелъ и на большии сѧ чинъ подвизалъ,** uviděv víru tvoji a snahu, **подвигъ,** učinil i nyní za našich let, zjeviv písmo pro jazyk váš. A níže v témže listě: všeobecného spasení neodmítej; **ωбыщаго спасениѩ не ωтрини,** nýbrž všechny povzbuď, aby nelenili, nýbrž dali se na cestu pravdy, **но вса подвигни не лѣнитисѧ, но ѩтисѧ по истиньныи поуть,** abys i ty přived je snažením svým k poznání božímu **приведъ ѩ подвигомъ своимъ въ божии разоум,** přijal svoji mzdu na místo toho i v tom věku i v budoucím za všecky duše... a památku svoji zůstavil ostatním pokolením, **и памать свою ωставлѣѩ проуимъ родомъ.** (Konst.-Cyr. 14.)

(P. d.)

[1]) Uchyluji se zde od překladu Pramenů dějin českých, slovo **разоумъ** vykládajících připojeným v závorce: (písma). Nebo přirovnáme-li místo toto k jiným (Konst.-Cyr. 1, Meth. 2), nechtěl tu spisovatel, dalek jsa názoru protestantského, mluviti o porozumění písmu sv., nýbrž pouze o porozumění pravdám náboženství křesťanského čili o praktickém jich využitkování pro život. Co dříve byl pověděl výrazem **разоумъ истиньныи,** zde rozvádí v **истиноу и разоумъ,** to však neznamená nic jiného nežli co pověděno jest Konst. 14. **иже бы ны въ свои ѩзыкъ истоую вѣроу христианьскоую сказалъ,** jenž by nám naším jazykem pravou víru křesťanskou vyložil (překlad Pramenů) nebo: nás pravé víře křesťanské naučil. Souhlasí legenda římská, kdež Rostislav prosí Michala III císaře o člověka, který by národu tomu (moravskému) ukázal zúplna víru a řád božího zákona i cestu pravdy (qui pleniter fidem et ordinem divinae legis et viam veritatis populo illi ostendere valeat). Pozoruhodno jest, že v odpovědi císařově Konst. 14 se zřením na Jana 14, 16 místo **разоумъ истиньныи** píše **божии разоумъ.**

Základní názory křesťanského středověku.

Prof. Dr. Jos. Samsour. (Č. d.)

Hájiti víru katolickou a Církev bylo však pro krále povinností tím naléhavější, jelikož již i pro rytířstvo středověké vůbec byla tato idea směrodatnou a rozhodující. Jako kdysi v dobách pohanských zbraně na oltářích bohů k boji za náboženství byly svěceny, tak také byl meč i křesťanským bojovníkům z rukou Církve aneb aspoň za obřadů náboženských odevzdáván.[1]) Tím mělo býti rytířům na paměť uvedeno, že mají za víru katolickou život svůj hrdinně obětovati, Církev a její služebníky hájiti, dítky a sirotky proti nespravedlivým nátiskům chrániti a za osvobození každého nevinného s ochotou boj podstoupiti.[2]) K tomu také zavazovali se nastávající rytíři přísahou,[3]) na jejíž zachovávání kladen byl důraz veliký. Neboť čím věrněji přísahu tuto zachovávali, tím spíše bylo lze také očekávati, že zachovají i věrnost svému knížeti. Tím věrnější jsou rytíři, praví Jan ze Salisbury, svým knížatům, čím horlivěji zachovávají věrnost Bohu, a s tím větším úspěchem šíří svoji slávu, čím více ve všem vyhledávají slávu boží.[4])

Neméně vystupovala tato povinnost, užívati meče ku slávě boží, jež byla přední stránkou rytířstva středověkého. v popředí, když byla knížata na rytíře pasována. Zajímavý příklad v této příčině skýtá udělení důstojnosti rytířské hraběti Vilému Hollandskému, zvolenému za krále německého. Než Vilém vykonal slib rytířský, předložil mu legat papežský Petr Caputius pravidla stavu rytířského, ve kterých se na prvním místě praví: To jest pravidlo stavu rytířského: především s pokornou vzpomínkou na utrpení Páně denně obcovati mši svaté, za katolickou víru zmužile život svůj nasaditi, svatou Církev a její služebníky proti všem odpůrcům hájiti, vdovy a sirotky v jejich nouzi

[1]) *Phillips*, u. d. str. 81.

[2]) *Grupp*, Kulturgeschichte des Mittelalters. Stuttgart 1895. II. Bd. str. 98.

[3]) Spondeat suo sacramento militans dux in manibus dicti domini archipresbyteri vel prioris dictae basilicae beati Petri, omnium aliarum ecclesiarum, viduarum et orphanorum esse defensor atque in necessitatibus propugnator et virilis adiutor, tak praví se ve vatikanském rukopise vzhledem na svěcení rytířské v Římě obvyklé. Citováno dle *Michaelova* spisu Culturzustände des deutschen Volkes während des 13. Jahrhundertes. Freib. 1897. I. Bd. str. 239.

[4]) *Johannes Saresb.*, Polycrat. (l. VI. c. 8). Milites... sunt eo fideliores principi, quo servant studiosius fidem Dei, et virtutis suae utilius gloriam promovent, quo fidelius Dei sui in omnibus gloriam quaerunt.

podporovati, nespravedlivých válek se vystříhati atd. Když po té Vilém přísahu vykonal, pasoval jej český král na rytíře slovy: „Ku cti všemohoucího Boha světím tě na rytíře a přijímám tě s radostným blahopřáním do naší společnosti. Pamatuj však, jak Spasitel světa před veleknězem Annašem byl za tebe udeřen, před Pilátem posmíván, bičován a trním korunován, před králem Herodesem pláštěm přioděn a tupen a před veškerým lidem obnažen, ranami poset a ukřižován. Na jeho potupu pamatovat doporoučím tobě, jeho kříž na se vzíti radím tobě, jeho smrt pomstiti napomínám tě.“ [1])

Ano v některých státech středověkých byl panovník volen jen za výslovné podmínky, že se bude k víře katolické přiznávati a ji proti každému útoku hájiti celou svou mocí; zdar a pokoj země měly býti tím co nejvíce zajištěny. Tak tomu bylo na př. ve Španělsku, kde král od 7. až do 14. století výslovnou přísahou závazek tento na se bral; když se tak formalně již nedělo, bylo přece pokládáno za věc samozřejmou, že král španělský této povinnosti dostáti musí; název „král katolický“, králi španělskému příslušící, byl názvem cti a povinnosti.[2]) Zákony Eduarda svatéhc, krále anglického, jež Vilém dobývatel a jeho nástupci publikovali, bylo výslovně prohlášeno, že král, který by neplnil svých povinností k Církvi, ztrácí titul královský.[3]) To musel také ještě před svou korunovací přísahou potvrditi. Třebas nepocházejí zákony tyto od Eduarda, přece představují nám vládnoucí přesvědčení a právní názory za prvních králů normanských.[4])

Máme-li to vše, co dosud řečeno, na zřeteli, vysvětlíme si snadno, že klerus, zejména vyšší, nabyl v státech středoevropských vynikajícího postavení, a že měl čilé účastenství ve všech záležitostech státních a značný na ně vliv. Přispívaly k tomu měrou nemalou jeho vědecké vzdělání a intelligence, jeho ušlechtilejší mravy, dále pak také rozsáhlý majetek pozemkový, jehož biskupství a opatství, zvláště v zemích německých, ponenáhlu nabyla. Knížata a osoby soukromé závodily zde takořka v darech a odkazech všeho druhu.[5]) Biskupové a po té i mnozí

[1]) Srv. *Michael*, op. c. t. c. str. 240 n.

[2]) *Hergenröther*, u. d. str. 6.

[3]) Leges Eduardi regis art. 17: Rex autem, qui vicarius summi regis est, ad hoc est constitutus, ut regnum terrenum et populum Domini et super omnia sanctam veneretur Ecclesiam eius, et regat et ab iniuriosis defendat et maleficos ab ea evellat et destruat, et penitus disperdat. Quod nisi fuerit, nec nomen regis in eo constabit, verum testante papa Ioanne nomen regis perdit.

[4]) *Hergenröther*, u. d. str. 7.

[5]) *Knöpfler*, Lehrbuch der Kirchengeschichte. Freib. 1902, str. 261.

opatové stali se vasaly koruny a byli přízní císařův a králů do říšského knížecího stavu povýšeni. Jako vasalové králů měli ovšem též podíl a účastenství ve všech právech a povinnostech vasalských, třebas ne vždy osobně.[1]) Proto také museli skládati králi přísahu vasalskou, tak zvané homagium. V bojích s velmoži světskými byli také skutečně králové často na pomoc biskupův a opatův odkázáni. Tato okolnost, jakož i moralní autorita jejich, získaly jim postupně docela nejpřednější postavení mezi stavy říšskými.[2]) Na sněmech říšských, jichž se spolu s ostatními stavy říšskými účastnili, měli biskupové a opatové místa před knížaty a hrabaty, před nimi také odevzdávali své hlasy; ba nezřídka stávali se v těchto důležitých shromážděních vůdci směrodatnými.[3])

Pro svoje vzdělání a obratnost v řízení různých záležitostí byli biskupové a opatové od králů často voleni za říšské kancléře a vyslance u cizích dvorův a stávali se nejhledanějšími jejich rádci ve všech důležitějších záležitostech státních. Biskupům svěřován byl dále dozor nad světskými soudci; úředníci měli povinnost světským ramenem je podporovati.[4]) Biskupům náležel spoludozor nad veřejnými vězeními, jejich vlivem byli nezřídka o církevních slavnostech mnozí vězni na svobodu propuštěni. V církevním právu asylu poskytnut jim byl účinný prostředek ochranný proti pomstě krevní, pěstnímu právu a proti nespravedlivému odsouzení. Hrubé a krvavé soudnictví středověké bylo tímto způsobem ponenáhlu na mírnější dráhy uvedeno.[5])

Trudný stav společnosti tehdejší však také skutečně n e z b y t n ě t é t o p o d p o r y a p o m o c i C í r k v e v y ž a d o v a l. Barbarství a zvůle, duch nezkrocené síly přírodní, meč a boj vládly po celá století od stěhování národův až k době Karla Velkého, ano ještě i za jejich

[1]) *Phillips*, op. c. t. c. str. 64 n.

[2]) *Michael*, op. c. t. c. str. 4 n.

[3]) S vážností vzrostla ovšem také závislost biskupův od světských vládců. Nezřídka vykonávali tito při obsazování vyšších církevních míst takový vliv, že svobodná volba kanonická přestala. Horším ještě při tom bylo to, že rozhodovaly často zcela jiné než církevní zájmy, a vyšší církevní místa v odměnu za prokázané služby zasloužilým státním úředníkům a vojevůdcům propůjčována byla. Ký div, že za takových okolností klerus v řadách svých měl mnohé nehodné členy! Vina hlavní spočívá na světských velmožích, neboť papežové a koncily v každé době kladli důraz na klerus, jenž by dokonale vyhovoval svému vznešenému povolání, a vystupovali rozhodně proti onomu základnímu zlu neoprávněného vměšování se do obsazování duchovních míst, především biskupství. Srv. *Michael*, u. d. sv. II. str. 4 n.

[4]) *Eicken*, Geschichte und System der mittelalterlichen Weltanschauung. Stuttgart 1887, str. 178.

[5]) *Knöpfler*, u. d. str. 268.

slabých nástupců v mladých politických útvarech, jež povstaly na zříceninách staré budovy západního císařství.[1]) Než ač vědou a vzděláním bylo pohrdáno, víra přese všechny vášně zůstávala živá, úcta k náboženství a jeho sluhům trvala přece; kláštery, jakožto střediska duchovní činnosti, ohniska vzdělání a sídla čistějšího života, těšily se vážnosti a byly od knížat rády navštěvovány, ano nezřídka od nich i za útočiště pro zbytek života voleny.[2]) Kázeň a pevné zásady mohla jen Církev, jež samojediná při zániku lidstva antického zůstala neotřesena, poskytnouti v těchto trudných dobách všeobecného kvašení a zmatků, kdy všecko zdálo se ztraceno; zákonodárství humanější mohlo býti jen jejím dílem, jen jejím působením a vlivem mohly se zlepšiti smutné poměry socialní; zkrátka jen Církev mohla povznésti z barbarství národy středověké k ušlechtilejší lidskosti. A Církev katolická, rozvíjejíc postupně své instituce směřující k záchraně lidstva, podala také skutečně tenkráte nejvyšší důkaz své civilisatorské moci a činnosti, jaký dějiny až do našich dnů znají. Její naukou o rovnosti všech lidí před Bohem bylo otroctví, z dob pohanství pocházející a důstojnost lidské přirozenosti v tolikė míře snižující, podstatně zmírněno a konečně ponenáhlu odstraněno. Když pak později zavedeno bylo nevolnictví, byla to opět Církev, jež k jeho zmírnění měrou velkou přispěla.[3])

Přičiněním Církve zavedena byla první spořádaná péče o chudé. V každém téměř biskupském městě byl špitál pro chudé a cizince, ano i v každé farnosti dům chudých. Taktéž kláštery vydržovaly již záhy podobné ústavy. Z péče církevních organů nebyl nikdo v pravdě nuzný vyloučen. K práci neschopní chudí, nemocní bez pomoci, chromí, slepí, hluší, dítky opuštěné, vdovy a sirotci, všichni měli oprávněný nárok na pomoc Církve a nalezali láskyplné pomoci. Jen nehodní, práci se vyhýbající žebráci a tuláci byli zásadně vyloučeni z církevní pomoci.[4]) Církvi přináleží dále přední zásluha, že boje, loupeže, násilnosti a vraždy, zbytky to vášnivé pohanské nevázanosti, tak zvaným mírem božím[5]) ve značné míře byly omezeny.[6]) Církvi děkovati dlužno za založení a organisaci škol jak nižších tak i vyšších a vůbec za každý skutečný pokrok na poli vědy a umění.

[1]) *Grisar,* u. d. str. 689.
[2]) *Michael,* u. d. II. sv. str. 236 n.
[3]) Srv. *Michael,* op. c. I. Bd. str. 37 n.
[4]) *Ratzinger,* Geschichte der kirchl. Armenpflege. II. Aufl. Freib. 1884. str. 189 n.
[5]) Treuga Dei, pax dominica, sancta pax.
[6]) *Michael,* op. c. t. c. str. 247 n.

S rychlostí v celých dějinách světových bezpříkladnou uvedla Církev národy romanské, germanské a později i slovanské do světa kulturního.[1] Proto též svěřovali knížata a národové kleru, jenž vědomostmi a ctnostmi jejich důvěry zasluhoval a svým charakterem jakož i autoritou nejlepší oporou veřejného pořádku byl, své nejdůležitější zájmy a rozmnožovali prostředky jeho moci a jeho vlivu. Se své strany musela se však Církev také vynasnažovati, aby se co nejvíce zabezpečila proti přehmatům knížat a světských velmožů, kteří mnohdy z pomstychtivosti, častěji z pouhé lakotnosti biskupy a kleriky žalářovali, týrali, olupovali a jiné na jejich místa násilně dosazovali.[2])

Úzké spojení obou mocí, vzájemné pronikání se života státního a církevního bylo pokládáno ve státech středověkých za nutné a podstatné pro obecné blaho společnosti. V harmonickém spolupůsobení moci duchovní a světské spatřoval svět středověký nejlepší a nejpevnější záruku zdárného a požehnaného rozvoje,[3]) jako v jejich nesvornosti a vzájemném boji příčinu a počátek úpadku hmotného i duchovního a vůbec pramen všeho zla. Proto také byla jak od Církve úcta, věrnost a poslušnost k vrchnosti světské,[4]) tak od panovníkův úcta a poslušnost k Církvi všem přísně přikazována.[5]) Při tomto vzájemném pronikání se Církve a státu bylo dále ovšem také přirozeno, jestliže zákony církevní byly i od knížat světských potvrzovány a na jejich přestupování též tresty občanské stanoveny.

---

[1]) Tyto zásluhy Církve uznává i *Harnack*. »Die römisch-katholische Kirche hat die romanisch-germanischen Völker erzogen, und zwar in einem anderen Sinn als die östliche Kirche die Griechen. Mag auch die ursprüngliche Anlage, mögen elementare und geschichtliche Verhältnisse jene Völker begünstigt und ihren Aufsteig mitbewirkt haben, das Verdienst der Kirche wird darum nicht geringer. Sie hat den jugendlichen Nationen die christliche Kultur gebracht und nicht nur einmal gebracht, um sie dann auf der ersten Stufe festzuhalten — nein, sie hat ihnen etwas fortbildungsfähiges geschenkt, und sie hat selbst diesen Fortschritt in einem fast tausendjährigen Zeitraum geleitet. Bis zum 14. Jahrhundert ist sie Führerin und Mutter gewesen; sie hat die Ideen gebracht, die Ziele gesetzt und die Kräfte entbunden. Bis zum 14. Jahrhundert... aber auch dann noch, in dem Zeitraum der letzten sechshundert Jahre, ist sie nicht so zurückgeblieben wie die griechische Kirche. Der ganzen politischen Bewegung hat sie sich, mit verhältnismäßig kurzen Unterbrechungen, vollkommen gewachsen gezeigt und auch an der geistigen Bewegung nimmt sie noch immer einen bedeutenden Antheil.« Das Wesen des Christentums. Leipzig 1903, str. 152.

[2]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 12 n.

[3]) *Ivo Carnot.*, ep. 238: Cum regnum et sacerdotium inter se conveniunt, bene regitur mundus.

[4]) Dle Rom. 13, 1 n.; 1 Petri 2, 19.

[5]) Capitul. Franc. t. 1, str. 437.

Kladenit panovníci za zástupce boží, kteří mají povinnost hájiti zákon boží a jej u svých poddaných do života uváděti. Na východě potvrzovali císařové z pravidla i se své strany nálezy sněmův ekumenických a dávali jim takto význam zákonů říšských, tak že též pod tresty světskými ode všech zachovávány býti musely.[1] V říších germanských, kde Církev a stát od počátku hned byly na sebe odkázány, bylo toto spojení ještě užší, a surovost jakož i divokost národů vyžadovala ještě větší měrou používání trestů světských. Zákonodárství Karlovců jeví shodu se zákony církevními; ve Španělsku potvrzovaly synody edikty královské a modifikovaly je; s podobnou shodou setkáváme se také v Anglii. V Německu císař Jindřich II přijal ustanovení reformní synody od Benedikta VIII v Pavii roku 1018 konané do veřejného práva a povýšil je na zákony říšské, aby zabezpečil jejich světské provedení,[2] při čemž ještě zostřil tresty, jež sedm paragrafů koncilu vyslovovalo. Sv. Petr Damiani přál si zakročení biskupů proti zločincům podle zákona světského a vydání dekretův, oboru církevního se týkajících, králem za porady biskupův a podle zákonů církevních.[3] Tak to učinil vskutku také Karel Velký následkem svého přátelského poměru k Církvi; na všecka odvětví života církevního a kněžského vztahovala se jeho nařízení; při všem však, co činil, měl na zřeteli blaho Církve[4] a pečlivě se vystříhal, vystupovati jakýmkoli způsobem proti stávajícímu řádu církevnímu; naopak zrušil zákony, jež v odporu byly s předpisy a normami církevními pevně již stanovenými. Církev mohla a musela žádat, aby nebyly vydávány zákony světské a zvyky v životě národů křesťanských nebyly zaváděny, které by odporovaly božským a církevním zákonům, svobodě a cti domu božího.[5] Směrodatnou byla tu zásada již na sněmu v Chalcedoně roku 451 vyslovená, že všechny zákony císařské kanonům církevním odporující nemají

[1]) *Hefele*, Conciliengeschichte, I. str. 5 n.

[2]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 14.

[3]) *Petr. Dam.*, t. III. opusc. 4, str. 30. Ceterum (pontifex) delinquentes, cum causa dictaverit, forensi lege coerceat, et ipse rex cum suis episcopis super animarum statu prolata ss. canonum auctoritate decernat.

[4]) Srv. Staatslexikon, II. vyd. pod heslem »Papsttum und Kaisertum im Mittelalter«, III. sv. str. 306.

[5]) *Johan. Saresb.*, Ep. 184 ad Barthol. Ep. Exon. str. 188: Illis (consuetudinibus rex) profecto debuerat esse contentus, quae non sunt divinis legibus inimicae, quae bonis moribus non adversantur, quae sacerdotium non dehonestant, quae periculum non ingerunt animarum, quae matris Ecclesiae, de cuius manu suscepit gladium ad ipsam tuendam et iniurias propulsandas, non subruunt libertatem.

platnosti.[1] Kdežto však biskupům východním zřídka kdy se podařilo odvrátiti své císaře od zákonů proticírkevních, bylo to na západě sotva kdy nutno. Dle slov Písma[2] a Otců církevních jakož i dle nauky o poměru Církve ku Kristu byla každá urážka a každé pohrdání Církví pokládáno za urážku a pohrdání Boha samého.[3] Proto bylo také od biskupů žádáno, aby nemlčeli, nýbrž i proti mocným tohoto světa vystupovali, jestliže by se odvážili porušovati zákon boží.[4] Biskupové, kteří byli pouhými služebníky knížat, kteří zbabělost a nemístnou povolnost vůči nim na jevo dávali, pokládáni byli za nehodné tohoto jména. Naopak ale největší úctě a slávě těšili se ode dávna ti prelati, kteří svobody a práv Církve neohroženě se zastávali, jakož učinili na př. Lanfrank († 1089), sv. Anselm z Canterbury († 1109), Tomáš Becket († 1170) a mnozí jiní.

(P. d.)

Dominik František Kynský.

Napsal Jan Kakš. (Č. d.)

Rovněž tak snášenlivým způsobem, aby žádné strany neurazil, počínal si Kynský, když roku 1818 vydáním Počátků českého básnictví vznícen byl boj o prosodii, který od roku 1804 dřímal pod listy „Nepředsudného mínění“ Jungmannova.

V dopisech svých Hankovi a Zieglerovi ostře odsuzoval příkrý ton Počátků ve věci samé, pak neodmítal sice naprosto přízvuku, zachovávaje přesně pravidla Dobrovského, ale mínil, že aspoň metra staroklassická se mají překládati časoměrně; proto asi hned přepracoval původně přízvučné překlady Horacia, Batrachomyomachie a Iliady časomírou.[5]

---

[1]) *Mansi*, Col. Conc. VII. 98.

[2]) Luc. 10, 16; Matth. 10, 40; Jo. 13, 20.

[3]) *Petr. Bles.*, Ep. 153, str. 447: Sponsa enim Christi (Ecclesia) est et iniurias sponsae Christus reputat suas. — *Johan. Saresb.*, Ep. cit. str. 189: Sponsum exhonorat Christum, quicunque inhonorat Ecclesiam sponsam eius. Sunt enim corpus unum, imo et spiritus unus, et quod amplius est, collatione gratiae quodammodo sunt Deus unus.

[4]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 14 n.

[5]) V listě k Hankovi dne 26. července 1818 píše: »P. Šafařík, jehož jsem hnedky při zakoupení knihy za spisovatele jejího měl, poctil mne onehdy skrze Gastla velinovým výtiskem Počátků prosodie české. Pište mi, kdož a kdež jest, abych se mu poděkovati mohl. Knížka jest utěšená, ač nejsem všudy jeho mínění. Bez újmy nových základů

Překlady ty však, pokud vím, tiskem nevyšly.[1])

Nebyl-li Kynský v příčině formy básnické přísným censorem, jako důkladný znalec češtiny ostře vytýkal špatné rýmy některých

---

mohlo se některých jizlivých slov a obšírných přístupů básnických vynechati. Ostatně všudy jeho mnoho vzdělaná učenost se prozrazuje. Co on nastínil, Puchmajer aneb Svoboda (když náš Jungmann času nemá) na čisto snad vymalují.« (Č. Č. Musea 1881, str. 110 nn. Měsíc po té — 25. srpna 1818 — žádá Hanku: »Pište mi slovem, zdaž P. Dobrovský na české prosodii pracuje, jakž v Týdenníku se prohlásilo?« jakoby se o tento spis Dobrovského a tedy také o vyvrácení Počátků nemálo zajímal. (Č. Č. M. 1881, str. 113.) Jungmann však v dopise k Ant. Markovi dne 1. prosince 1819 tvrdí, že Kynský »Batrachomyomachii již časoměrem vyhotovil a Horáce dle času předělává« (Č. Č. M. 1882, str. 461), a v listě ze dne 1. března 1820 opět se zmiňuje o Kynském jakožto o příznivci časomíry: »Dobrovský se opět hněvá, že jsem se veřejně proti jeho prosodii prohlásil, a jmenoval Slovesnost das böhmische Ungeheuer! Puchmajer mu přisvědčuje a nechce odstoupiti od přízvuku... Toliko Kynský psal mi list plný pochvaly — a tak myslím, že bude pravda uprostřed ...« (Č. Č. Musea 1882, str. 464.) Též V. A. Svoboda v předmluvě Výboru básní Fr. Schillera (str. XIX pozn.) tvrdí, že Kynský měl metrické přeložení Horatia mnoho let hotové. Že se však Kynský zcela rozhodným přítelem časomíry nestal, vysvítá z jeho dopisu k Zieglerovi ze dne 31. května 1818: »Nově v Prešpurku vyšlá prosodie mi přepracování ‹Batrachomyomachie› aneb raději z brusu nové vypracování ne tak vyluzuje, jako vynucuje. Hned jak jsem so do té básně dal, přízvuku, jakž ho důmyslný Puchmajer dílem obmezil, dílem rozšířil, obzvláště v skoušee prvního zpěvu Iliady, jsem se držel: teď, co ta nová časomíra vyšla, má práce se mi nelíbí. Nevěřte ale, že bych byl se vším spokojen, co ta knížka, kteráž ovšem vzdělaného ducha spisovatelova prozrazuje, v sobě obsahuje, některého svárlivého a jizlivého slova mohlo se uskrovniti, básnířských letů sem a tam vynechati: za to však vlastní theorie více se přidati. Napadal mi při čtení té knížky onen Slanský kupec, který veliké kornouty dělal, ale málo koření do nich dával. Však co p. Šafařík nastínil, Svoboda, můj přítel a bývalý žák můj, v Rhetorice snad vymaluje, jakmile přeložení metrické nejstarších pozůstatků českých skončí. Verše dle časomíry jsou ovšem, jak jsem se u přeložení nekterých zlomků z Iliady pro své posluchače přesvědčil, trudnější, ale i — zvučnější. Nebudu však nikdy úporným veršům přízvučným, bude-li jejich obsah výtečný, byť by pro zanedbanou posici hřmotně se šrotovaly; jakož mi verše z básnictví českého v novém rouše, byť by v nejpracnější časomíře s hekáním se vláčely, vždy solí v očích budou. Takž i smejšlím ohledem novějšího spůsobu psaní dle Dobrovského. Nepřítel všeho škodného rozhorčení, přeji literární svobodě, zvláště, má-li základu.« (Vesna 1852, č. 32 str. 139, Č. Č. Musea 1866, str. 288, Světozor 1869, č. 36 str. 294.) Srv. Listy filologické 1894, str. 27 n. článek *J. Krále* O prosodii české.

[1]) V *Czikannově* rukopise Österr. Gelehrten-Lexikon cituje se mezi spisy Kynského: Batrachomyomachia, mit einer metrischen böhmischen Übersetzung im Zeitmaße, nebst einem vollständigen böhmisch-deutschen Index, 8°, Brünn 1819, a rovněž tak v *Kayserově* Lexikonu, ale překlad ten byl jistě ještě roku 1832 v rukopise; píšeť Kynský Hankovi dne 7. dubna 1832: »Když Bohužel! Krok přestal, může-li Batrachomyomachia česká v musejním spisu místo míti, čili má-li se spisek s řeckým textem a snad i latinským a německým přeložením pro sebe vydati?« (Č. Č. M. 1881, str. 107.)

tehdejších tak zvaných básníkův a věrně zastával staré mluvy české proti překotným snahám známých puristů tehdejších.[1])

Když známými nařízeními s vyšších míst přišel pokyn k horlivějšímu pěstování češtiny, chtěl Kynský po příkladě Jungmanna, Sedláčka a Rautenkrance z ochoty bezplatně vyučovati českému jazyku na lyceu brněnském. Žádosti jeho v té příčině podané nebylo však vyhověno.[2])

Kynský uvažoval též o vydávání českých novin v Brně, ale záhy nabyl přesvědčení, že na ten čas nelze myšlenky té uskutečniti.[3])

[1]) V předmluvě k překladu Gressetova Papouška praví: »Velice se mně zprotivují někteří novější rýmovníci, kteříž (ó by se lepšili a češtiny nebyzdili!) při hojnosti nejzvučnějších a nejrozmanitějších českých rýmů — vždyť nejsme na ně tak chudobni, jako Francouzové — přece v té věci tak nepilni jsou! Zdaliž zanedbáváním toho půvabu novějších řeči poetická cena jejich básní nabývá? Věru zřídka! Proč nepíší čistou prosou, jakož můj milý, neunavený přítel Sychra — mnoho-li tak jadrných Čechů — k radosti všech vlastenců činí? Jestliže Komenskému rýmy našich předků se nelíbily, což řeknou naši potomci, již majíce přísná, však důkladná pravidla o rýmu vtipného Puchmajera před sebou a vidíce je v básních Jungmanna, Nejedlého, Marka, Hanky, Rautenkrance, Šimka (!), Šafaříka a j. zachována, takové nerýmy podle těchto pravidel usuzovati budou?« A tamtéž na jiném místě píše: »Lehká věc byla by mně byla, některá starodávní slova, jež náhodou času některým novějším Čechům v nezasloužené zapomenutí přišla, za obyčejnější směniti. Ale kam by se čeština naposledy poděla, kdyby se jedno slovo za druhým vyvrhovati mělo, poněvadž se tomu a onomu Čechu, té a oné krajině (při tom bývalém nečeském vychování našem) nepovědomé stalo? Kdož by potom rozuměl spisům našich otců? Rozšiřovati, ne však súžovati sluší meznic řeči naší. Jen i zde, jakož všude, šetřme slušnosti a mírnosti, nechceme-li více pokaziti nežli opraviti, aby se nám pak a snad právem neřeklo: ‚Čeho mnoho, toho příliš‘.« Uživ ve svém v Literních přílohách k č. 4 Víd. Novinám roku 1815 uveřejněném překladu IX. idylly Theokritovy k vyznačení řeckého στρόμβος (concha) na místě tehda obvyklého šiltkruta a Šimkovy nemotorně utvořené štitlice slova želva dle staroslovanského želv, polského żołwa a charvatského želva, připomíná, že toliko, když ani stará slovančina ani rozmanité novější nářečí slovanské pro nové a nepoznamenané tvary slov neposkytují, nových ze slovanského kořene vydobytých užívati sluší.

[2]) Píše Zieglerovi dne 31. května 1818 v listě již citovaném: »Ať nedím o sobě, jenž jsem se zadarmo v professuru češtiny uvázati chtěl — ale sklaplo to. P. gubernator přemnohými důležitostmi zanesen jest, než aby se mé žádosti ujal: druzí, jejichž slovo platí, Němci, aneb co horší, poněmčilí Čechové jsou, jimž málo sláva národní řeči na srdci leží. Zatím, ač nemohu posavad proraziti, snažím se při každé příležitosti schopnějších posluchačů vlasti odchovati.« Srv. též *Jan Šafránek*, Za českou osvětu, str. 88. — Poznamenávám, že gubernatorem byl tehda osvícený Antonín Bedřich hrabě Mitrovský z Mitrovic a Nemyšle (* 1770, † 1842), upřímný a stálý příznivec Kynského. Životopis jeho napsal *Dr Wilhelm Schram* ve spise Ein Buch für jeden Brünner, III. str. 76 n.

[3]) Píše v té příčině Zieglerovi dne 31. května 1818: »České noviny zde vydávati jest skoro nemožná věc. Netoliko, že by zemské zřízení jich s těžkem dovolilo a že lid moravský málo co čte; odkud pomocníků? Tu se obávám zištnosti jednoho, jenž by chtěl, aby každé písmě v zlato se mu obracelo; tu zase nerúdné češtiny druhého. Vždyť

I v tom směru projevoval Kynský vlastenecké své usilování, že přinášel věci národní též značné oběti hmotné. Ježto tehda vůbec a na Moravě zvláště těžko bylo nalézti nakladatele knih českých, nedával Kynský ničeho z větších prací svých k tisku, dokud neměl ze svých skrovných příjmů tolik uspořeno, že mohl spis vlastním nákladem vydati. Také přihlížel vždy k tomu, aby knihy jeho ve slušné úpravé vnější byly vytištěny, tak aby i v této příčině nastal pokrok k lepšímu. Že mu pak při vydávání spisů vlastních nešlo o zisk jako knihtiskařům a nakladatelům, nýbrž jedině o rozhojnění literatury domácí, svědčí okolnost, že knihy své nejen darmo rozdával chudším svým posluchačům, ale že je posílal darem anebo výměnou za jiné spisy české přátelům a známým svým, z nichž těm, kdož vyučovali mládež českou, na př. Jungmannovi, Sedláčkovi, Zieglerovi a j. posílal vždy několik exemplářů k podělení chudých studujících. Knihkupcům dával pak spisky své velmi levně a nežádal z pravidla peněz hotových, nýbrž knih nově vyšlých, které mu byly vždy nad peníze milejší, jen když je dostal brzo.[1])

Zabývaje se celý rok školní vyučováním, užíval Kynský prázdnin po všechen ten čas buď k cestám po Čechách a Moravě a k návštěvě

větším dílem knihy na Moravě za našich časů vyšlé jsou ohava našeho jazyka! Ano, kdyby Sychra na blízku byl, tenť jest rychlý pracovník a jadrný Čech.«

[1]) V citovaném listě Zieglerovi píše: »Batrachomyomachie dávno již hotová, ještě světla Božího nevidí. Mámť tu vadu do sebe, že když vajíčko vysedím, rovněž co pštros o jeho vylíhnutí se starám. Mám-li tolik peněz pohromadě, že mohu slovíčko ‚Nákladem vydavatelovým' připsati, milerád je vlasti obětuji. Ale než bych čeho tiskaři dal, raději bych to na pranýř přibil. Druhdy bývali tiskaři ctižádostiví umělci, teď větším dílem nesvědomitým potiskováním cizokrajných knih kořisťují, řemeslničtí vejdělkáři, jimžto neběží o to, co se o jejich špinavých tiskárnách řekne, jen když jim pečínka a vínko chutná. Není-li to hanba, že výborní spisové, jako Dobrovského sklad učennosti slavické, Jungmannův mistrně přeložený Ráj, Váš učeně vypracovaný Telemach a j. na pravých hadřích vytištěny jsou, že se již oko pochotného člověka jich leká? Jejich zlaté slovíčko jestiť: Lucri bonus est odor ex re qualibet (dále by nečtli kdyby rozuměli latině), sed qui sermones, quae foedae buccina famae? unde habeas quaerit nemo, sed oportet habere. Ó kýž nový Juvenal vám kůži vypráší! A jak ještě na pána hrají, ráčí-li český spis, jemuž obyčejně nerozumějí, na své outraty vydati? Děkujž spisovatel, dostane-li se mu kůstky ne docela ohlodané z pečínky, kterouž těm hrdopýškům připravil. Skoro týmiž slovy projevuje stesk svůj v dopise Hankovi dne 26. července 1818 (Č. Č. Musea 1881, str. 118). V shora zmíněném psaní Zieglerovi praví: »Zde 10 výtisků bajek a 50 Papoušků .. chudším posluchačům račte ho darem dáti. Za ostatní pošlete mi výtisků Telemacha, několik Hartigu. Panu Pospíšilovi račte říci, že poznamenané knihy v jeho knihkupectví za plnou cenu přijímám a na každém kusu mých knížek skrze p. prof. Neděle zaslaných 10 kr. slevuji. Doufám, že tím spokojen bude; co jemu více k zaplacení bude, hotovým zaplatím, aneb touž cenou může si od Vaší Důstojnosti výtisky vzíti. Jen kdybych žádaných knih brzo dostal.«

hojných přátel, buď trávil je u svého vychovance a přítele Jana barona z Mundy na hradě veverském, kdež napsal a dokončil kromě jiných prací i překlad Papouška.

Tak se přiblížil rok 1820, který znamená pro Kynského nejen odstoupení z úřadu učitelského, který nepřetržitě od roku 1809 vedl, nýbrž i odstoupení z literatury. (P. d.)

Nervosa a poesie.

Studie P. H. MARTINA. Přeložil JAN SPÁČIL. (Č. d.)

II.

Značí-li přemršťování jistých vlastností u některých současníků našich stav nenormalní a chorobný, atrofii jiných schopností, neméně potřebných k rovnováze životní, prokazuje se u nich bida mravní a intellektualní zvláštní všem degenerovaným. My klademe na první místo atrofii smyslu mravního. Verlaine, představitel nejautorisovanější nového souhvězdí, pravil kdysi:

Je ne vois plus rien,	Nezřím již, zrak malátne
Je perds la mémoire	a paměť ztrácím žije
Du mal et du bien...	na dobré i na špatné...
Oh! la triste histoire!	ó smutná historie!

Smutná v pravdě to historie člověka, jenž ztrácí smysl mravní ve chvili, kdy nerozeznává již mezi dobrem a zlem a shledává je stejně hodnými býti opěvaným. Často Verlaine a jeho stoupenci se dovolávali formule přidělené Benvenutovi Cellinimu: „Vše jest dovoleno geniu“. Aniž mají tuto zvláštní omluvu, dovolují si v pravdě všecko, co zavrhuje rozum mravní, i to, co jest méně delikatní. Kdyby bylo potřeba věřiti v to jednomu z mladých zastanců soustavy té, my bychom v tom skončili s tím, že je zvykem dovolávati se studu. Evy v sádře nebo v mramoru, které zatarasují naše veřejné zahrady, mu nestačí. On by je chtěl s tělem i s kostmi, ale v rouše totožném s obleky na našich divadlech a lituje průvody, které opájely Korinth v přepychu žijící. Současná volnost zdá se mu ještě upejpavostí a zatím, dle ohlasů, které nás docházejí o jistých slavnostech více či méně uměleckých a o podivaných, kam se dostavuje v množství to, čemu říkáme společnost, jest nám to maličkostí, způsobiti, abychom sáhli již k oplzlosti pohanské. Tento theoretik necudnosti, sebenevědomý, třeba tomu věřiti, odvažuje se až ku hledání v evangeliu potvrzení své nestydatosti a obviňuje sv. Pavla, že zfalšoval učení Kristovo zatracuje mravy pohanství. Jak my to vidíme, smíšenina jistého smýšlení náboženského s erotismem beze studu a míry označuje školu, která nás obléhá.

Dle těchto mravouků, pravdivé fin de siècle, v horším smyslu slova, není pro básníka ni hříchu ni ctnosti. Třeba prý se držeti „stranou od dobra a zla“, neceníc věci než dle jejich krásy nebo škaredosti. To je to, co Th. Gautier nazval „vysokými vrcholy, kde básníci se chovají tiše.“ To je také theorie, kterou kázal Baudelaire řka: „Poesie nemá jiného cíle nežli samu sebe; nemůže v tom míti jiného, a žádný básník nebude tak velký, tak vznešený, tak v pravdě hodný jména básníka, než ten, který psal jedině pro rozkoš, že píše báseň.“ Možno nazvati toto egotismem vztýčeným na zásadě literarní. Kaprice básníkova sama soudí nad mravností jeho díla, a jeho zaměstnáním může býti i „nesledovati cíl mravní.“

Kdybychom mohli vyvoditi z theorií dekadentních závěrek jakkoliv málo rozumný, to by bylo, aby se básník držel v oblasti světlé nestrannosti mezi krásným a škaredým, mezi dobrem a zlem. Na neštěstí tato olympická attituda může býti ve slovech, ale jest daleka toho udáti se v činech. Na místě nestrannosti nebo prosté indifference nalezáme u těchto básníků z rovnováhy se vyšinuvších opravdovou zálibu pro hřích. Zkaženost je přitahuje, vrhají se do bahna, oni si v něm libují, oni činí z něho látku svých manipulací uměleckých. Je zřídka, že ve spoustě děl více méně podivínských potká člověk jedno, které by bylo bezvadné.

Většina jich, v pravdě, pěje nejnižší smyslnost, přepych oběti neschopný i takový, který vede před soudy a odtud do vězení. Někteří přišli až tam, a ubohý Verlaine, s nevědomostí sebe, která ruší všecek soulad, slaví ve verších dny uzavření (v káznici), které ho stihne, protože tuze zapomněl na nejobyčejnější stud.

Tato chtěná zvrhlost proniká všude v této literatuře zrůdných. Kdyby se musilo nynější svět souditi podle obrazu, jaký nám o něm dávají jejich díla, nebylo by to nic více než agglomerace hmot v plném rozkladě hnilobném, za kterou se tito dekadenti a tito esthetové chýlí s rozkoší, aby chutnali všecky vůně korrupce.

Tento nedostatek nebo tato atrofie mravní bere na sebe povahu velice sprostou u popletených rozumem a silně všední u lidí na mysli pomatených.

Zklamali bychom se zvláště, kdybychom přijímali za obrození náboženské jisté idey, které tu a tam na jevo vycházejí a dokonce zaujmou často rozsáhlé místo v poesii dekadentské, ve svých zástupcích nynějších nebo jejich předchůdcích. Bůh, Panna Maria, andělé, démoni, peklo, hřích, pokání, svátosti jeví se v této směsici zpřemetány jedny přes druhé, naskrze rouhavé pošetilými a téměř vždycky překrouceny ve svém pravém smyslu. U některých jako u Verlaina jest idea náboženská přesná a smýšlení náboženské upřímné; však ta i ono se shledávají smíšené s pravými orgiemi smyslnosti a necudnosti. Tento básník, pravý to typ vyšinutého z rovnováhy, vynáší víru, ctnost, ducha a o několik stran dále oslavuje lásky nenormalní, snižuje ducha, mstí tělesnost a velebí neřest. Moudrostí jest v pravdě výtečný canticus na víru a lásku k Bohu: Rovnoběžně není než dlouhý výkřik

bestialní rozkoše. Chorobný erotismus se pojí tak s vřelostí náboženskou, a tato může snad býti upřímná v těchto povahách, kde atrofie rozumu mravního vyznačuje více ještě sebenevědomosti než zvrhlosti. Také Verlaine, obrácený, nenalezl znova tuto víru uhlířovu, jejíž světlo nikdy neztratil, a jeho modlitba má přízvuky obdivuhodného povznešení se a dojemné upřímnosti.

Pozorujeme, opravdu, jako dva druhy mysticismu u našich dekadentů. Jedni přes přechylování se jejich víry, zachovali si na Boha památku, které nemohlo nic úplně vyhladiti. Tajemství toho, co bude po smrti, je mučí a jako proti sobě obracejí se k Bohu svého mládí zpět, a dosvědčují jej jakousi úzkostí duše unavené a těžce stížené. Na neštěstí, dnes více než kdy tento mysticismus, jenž uchovává zbytek víry, se vyprosťuje ze všeho souhlasu s jakoukoliv morálkou. Odtud to tíhnutí smísiti Boha s hanebnostmi smyslů, s nejcizejšími zblouděními ducha, aby žil jakýmkoliv způsobem, bok po boku se zvířetem, které se hýbe v celém člověku Ale jest zjevno, že aby člověk se dostal tam a se mu tam líbilo, že musil ztratiti smysl pro slušnosti a jasné poznávání dobra a viděti se zpět uvedena k bloudění za dobrodružstvím svých dobrých či špatných náklonností.

U jiných mystiků jest úpadek možno tím hlubší. Tito nemají již víry, ale uchraňují vzpomínku na věci zakázané a na zákonodárce, jenž je hájí. Tato upomínka jejich tlačí je, ne aby prováděli zákon, nýbrž aby jej porušovali způsobem zvláštní rozkoše.

Tato rozmnožuje zálibu, vší tou zlobou, která jest ve hříchu, spáchaném bezpečně, poněvadž jest zakázán. Jsme tu v plné perversi chtěné i soustavné. Jistý básník, kronikář Gil Blasa a jiných listů rovněž tak choulostivého rozumu mravního radí stvořením nejbídnějším, aby chránili co nejoddaněji svou víru náboženskou, „aby se dodalo více pikantnosti různým rozkoším, které církev zatracuje“.[1])

Takové poblouznění smíšené s mysticismem vede při našich dekadentech k horšímu uctívání, uctívání ďábla. Literatura jejich stává se démonistickou. Pp. Pavel Bourget, Huysmans, Péladan nám vyložili theorii této dekadence mravní. Jednu chvíli i sám p. Bourget jal se činiti tomu apologii. My uvidíme, co třeba mysliti o těchto ideích, které autor jejich na konec snížil, zaujav směr zjevně odporující zásadám dekadence. Tak jsme v tom tedy přišli tam, že na sebe dopouštíme literaturu, jež hledá svůj úspěch ve smíšenině víry náboženské a rozkoše svatokrádežné. Máme básníky s dostatek zbavené smyslů a rozumu, aby slavili zlo jako zlo a se váleli v blátě v necudnosti jako na loži z květin. Baudelaire jest typem poněkud vzdáleným, ale velice časovým u svých napodobitelů tohoto zpuštění smyslů a ducha, které sousedí bezmála se šílenstvím. On vysvětluje stav duše takto:

C'est le diable, qui tient les fils qui nous remuent!
Aux objets repugnants nous trouvons des appas;
Chaque jour vers l'Enfer nous descendons d'un pas,
Sans horreur a travers les ténèbres, qui puent.

[1] *Jaulhan*, Le Nouveau Mysticisme. p. 67.

To ďábel nitky má, jež pohybují námi,
u věcí odporných my vnady shledáváme,
den každý do pekla níž o krok upadáme
bez hrůzy v příč tou tmou, jež smradem hnusným mámí.

To jest konečně on, jenž chce pro veškeré světlo:

Un phare, ironique, infernal,
Flambeau des grâces sataniques,
Soulangement et gloire uniques,
La conscience dans le mal.

Maják ironický, pekelný,
a plamen satanských pln slastí
být ulehčen a slávou vlásti,
mít pro zlo smysl účelný.

Uctívá rozkoš a k ní mluví jako k Bohu:

Je t'adore ô ma frivole,
Ma terrible passion!
Avec la dévotion
Du prêtre pour son idole!

Ctím tě, moje prostopášná,
moje vášni sladce strašná
s oddaností, jakou, věz,
k božství svému cítí kněz.

Obrací se na ni se svou horoucí prosbou:

Ah, ne ralentis pas tes flammes,
Rechauffe mon coeur engourdi,
Volupté, torture des âmes!...
Volupté, sois toujours ma reine.

Ach, nemirň plam, jenž sladce kruší,
v žár roztav zkřehlé srdce mi,
ó rozkoši, ty muko duší,
buď královnou mi na zemi.

Konečně vzývá samého ďábla:

Gloire et louange a toi, Satan, dans les hauteurs
Du Ciel, où tu regnas, et dans les profondeurs
De l'Enfer, où, vaincu, tu rêves en silence!
Fais, que mon âme un jour sous l'Arbre de la Silence
Près de toi se répose...

Buď sláva Satane a ples ti v nebes výši,
kde jsi kdys kraloval a v pekel hlubé říši,
kde byv kdys poražen, sníš vhřížen v mlčení!
Dej, ať má duše kdys, pod stromem Mlčení
u tebe spočine...

Až sem sestoupil tento básník, jejž milosrdenství boží volalo v poslední hodině k pokání. Kritik vynikající a sladký dekadentům, označil spravedlivě dílo Baudelairovo „jako zločinné raffinement mysticismu, jenž směšuje chuť svatokrádeže s půvabem hříchu. Ve svém díle cizím, praví, podal ve vší ohyzdnosti zlo, které ho ovládalo: jeho obrazy odhalují hrůzu hnanou až k fantastičnosti; on rozryl srdce zatracených, aby si tam utrhl kytici květin jedovatých.“[1]) Vidíme-li takové excessy, pak se případ odnáší více k nervose než k poesii.

Toto jsme chtěli pověděti dokončujíce svou studii o rýmovačích fin de siècle.

P. d.

[1]) Vigié Lecocq, La poésie contemporaine, p. 12.

Nová díla.

Politique et Religion. Questions du temps présent, par *J. B Ripert*. Paris. Perrin. Cena 3 fr. 50 c.

Autor tu nechce podati nějaký nový filosofický system, rovněž nepomýšlí rozbírati dnešní myšlenky a náhledy o tomto thematě — on se prostě staví na pole fakt a píše pro každého, kdo má dobrou vůli a nepředpojatý rozum. Ve své knize resumoval vše, co moudrost všech časů považovala za naprosto nutné pro život společnosti: řád, mravnost a náboženství. Jsou to konkluse, k nimž dospěti musí každý rozumný člověk. Stavě se na historické a praktické stanovisko, zdůrazňuje myšlenku, kterou již anglický filosof Benjamin Kidd proslovil a dokazoval ve svém „Socialním vývoji", že evoluce lidských společností se vyznačuje více náboženským charakterem než charakterem ekonomickým nebo vědeckým. Dle něho jsou to otázky náboženské, které ovládají politiku a které konečně rozhodný osud národů spřádají. „Si la question religieuse se mêle à tout, ce n'est pas parce qu'on l'y met, c'est parce qu'elle y est." Z toho pak zavírá, že politika jest povinna bráti zřetel na náboženský cit, jest povinna jej respektovati, a že ve státě bez náboženství všechen pořádek a mravní harmonie jsou nemožny. Zcela správný závěr, neboť tolik je z dějin jisto, že náboženství a mravnost jsou nezbytné podpory obecného blaha. Omnis humanae societatis fundamentum convellit, qui religionem convellit — řekl již Cicero.

La religion positive, par *Antoine Baumann* Paris. Perrin et Cie.

Pro positivisty a tudíž i pro autora, který jest horlivým stoupencem Comteovým, křesťanství představuje jednu etapu evoluce, a to ne-li již zcela odbytou, tož aspoň již na sklonku svého trvání. Náboženství křesťanské bude nahrazeno náboženstvím jiným, a sice dle Baumanna bude to „la religion de l'Humanité". Toto náboženství bude dle něho velice „positive". Jeho kultem (odkoukaným poněkud kultu Číňanů) bude úcta děl a prací, které naši předchůdcové vykonali a zůstavili a jež my, hledíce ku štěstí svých nástupců, doplníme a zdokonalíme.

Povšimněme si tu jen jedné výtky, kterou mu činí G. Prevost. Baumann, jako positivista, chce-li se skutečně jen opírati o „positivní" idey, musí přece bráti člověka v jeho fysiologické složitosti, i kdyby snad tato složitost křižovala a ohrožovala jeho složení. Nuže, dle názorův učencův, a to všech bez rozdílu, jest v člověku jakési tíhnutí k nekonečnu — v náboženství positivismu je však náboženstvím přesně ohraničeným od této „tendance à l'infini" oddálen a ona v něm uměle a násilně umlčována. Je to snaha cele nepřirozená a skutečnosti cele cizí; vždyť jak historie dokazuje, právě tato touha a tendence po nekonečnu, povznášející člověka nad tento svět, jest od tisícův a tisíců let zdrojem všech náboženství, a třeba i fetišistických. Náboženství, které řekne: „Tu počínám a tu končím", jest v naprostém rozporu

s touto touhou lidského srdce, ježto nebere žádného zřetele k této stránce problemu a nemá tudíž práva, aby se kvalifikovalo jako „náboženství“ a tím méně jako „religion positive“.

Posito na okamžik, že „l'inconnaissable“, vymykajíc se a unikajíc našemu bádání, nezaslouží, abychom se jím zabývali — tím však, že je budeme ignorovati a nedbati, nebude přece jeho existence ještě zničena a důsledně nepřestane na nás doléhati a nás znepokojovati. „Pojem nekonečna ve světě“, pravil Pasteur, „jeho nevyhnutelný výraz vidím všude. Par elle le surnaturel est au fond de tous les coeurs. L'idée de Dieu est une forme de l'idée de l'infini.“ Proto je touha lidského srdce po nekonečnu!

Nuže, co je konečnějšího než lidstvo? Věda ukazuje, že má počátek, a věda rovněž ukazuje, že bude míti i konec. Náboženství tedy, které je činí svou basí, jest v rozporu s naší přirozeností a popírá to, co jest, jak dí Pasteur — všude, „partout“.

S náboženstvím positivním absolutně se lidské srdce neshodne a jím neupokojí, jako ostatně se žádným náboženstvím přirozeným. A je to zcela přirozeno; náboženství přirozené — upřímně řečeno — je chimera. „Náboženství bez nadpřirozena“, dí vážně de Goncourt, připomíná mi vždy jistou annonci, kterou jsem kdysi četl: vin sans raisin;[1]) náboženství přirozené jest, abych užil slov Emila Saisseta, ‚un être d'imagination et de fantasie‘..: jest fantom a proto neschopno státi se náboženstvím lidské společnosti. Tím jest a bude jedině křesťanství a upřímněji řečeno katolicismus. Kdo věří v osobního Boha a prost je předsudků, musí rozhodně se ocitnouti v táboře katolicismu, poněvadž v něm je křesťanství ve své objektivní, historické skutečnosti. Spalding dí zcela oprávněně: ‚If historic Christianity, which is the Catholic Church, is not God's supernatural religion, God has no supernatural religion.‘[2]) Proto je-li člověk srdcem a i rozumem veden k Bohu a tím k náboženství nadpřirozenému, musí za nedlouho zcela logicky dojíti ke katolicismu. To cítil i sám otec positivismu, Aug. Comte, když napsal: „Il faut maintenant presser tous ceux, qui croient en Dieu de revenir au catholicisme, au nom de la raison et de la morale; tandis que au même titre, tous ceux qui n'y croient pas, doivent devenir positivistes.“ (Lettre à John Metcalf.)

Les Grands Hommes de l'Église (Libraire des Saints-Pères, Paris) je zajímavá kolekce životopisů vynikajících mužů v Církvi, na niž tu čtenáře „Hlídky“ rádi upozorňujeme. Až dosud vyšly, pokud mi známo: Lacordaire, par Gabr. Ledos; J. H. Newman, Essai de psychologie religieuse, par Georges Grappe (Newman, jak známo, je Credo evolutivního křesťanství!); Le Cardinal Pie, par D. Besse; Frédéric Ozanam, par Bernard Faulquier; Lamoricière,

[1]) = víno bez hroznů.

[2]) Není-li historické křesťanství, jímž jest katolická Církev, nadpřirozeným náboženstvím Boha, pak nemá Bůh žádného nadpřirozeného náboženství. Protestantismus jak známo se rozředil v racionalismus!

par Eug. Flornoy; Ketteler, par Jean Lionnet. Oznámeny jsou pak: Mgr. Freppel, par Paul Tailliez; Le Cardinal Lavigerie, par Albert Isnard; Mgr. Dupanloup, par Michel Salomon; Le P. de Ravignan, par Gabriel Ledos.

La morale et l'esprit laïque, par *Eugène Tavernier* Paris. Lethielleux. Cena 3 fr.

Se stanoviska výlučně filosofického, di F. Carchet, možno tuto práci nazvati „Histoire du développement pratique des principes de la morale kantienne en France." Kant chtěl, jak známo, modifikovati pojmy naše o principech povinnosti. Pro něho theodicea měla býti mezníkem, koncem moralky a ne jejím principem. Kategorický imperativ nahrazoval Boha a objevoval Ho též. Než ne všichni žáci zůstali věrni této základní idei svého mistra. M. Payot, rektor fakulty v Chambery, napsal na př: „Le devoir n'a plus de raison d'être..." „impératif catégorique" est „d'une profonde hypocrisie." Co tedy třeba uznávat za principy moralky? Přece při výchově, a to i sebe laičtější, jest absolutně nemožno se bez nějaké moralky obejíti! Tavernier nám předvádí ve své knize officielní vůdce současného myšlení, a to i chemiky a přírodozpytce, a ukazuje — někde s dávkou ironie — jak usilují nalézti moralku bez Boha! Berthelot na př. by rád založil moralku na vědě; Bourgeois mluví o socialní povinnosti (la dette sociale); Desjardins et Séailles doporučují zase: le respect de l'humanité dans l'individu; Jaurès solidaritu atd. Věru jest nutno souhlasiti s tím, co Carchet dále píše: je zajímavo, ale spolu i bolno konstatovati bezmocné úsilí a kontradikce těchto improvisovaných moralistů. V této směsici principů je těžko uhodnouti co může býti laický mravní výchov. Quot capita, tot sensus! Dle toho budou asi též resultaty laického mravního výchovu!

Les catacombes de Rome, par *André Baudrillart*. Paris. Bloud et Cie.

Poněvadž specialní díla o této věci jednající jsou poměrně širšímu publiku méně přístupna, shrnul autor v této knize to nejdůležitější, co třeba o katakombách věděti; prvý díl jedná o historii katakomb, druhý jest věnován popisu znamenitých pohřebišť, jedná stručně o nápisech a jest dle Germaina interessantním nástinem primitivního křesťanského umění. Připojeny jsou i illustrace.

Les Martyrs: les temps Néroniens et le deuxième siècle, par le *R. Dom Leclercq*. Oudin. Paris. Cena 3 fr. 50 c.

Autor jest náhledu, že Acta martyrum podobné jako i jiné historické památky mají sama o sobě dosti prukazné síly a poučení, a proto že je zbytečno je předváděti jinak než v jich původní integritě. Dle vzorův abbé Duchesne, de Rossiho a j. jest dále též toho náhledu, že každý primitivní dokument musí býti úzkostlivě očištěn ode všech zbožných fantasií, které středověk na něj bona nebo mala fide navěsil. V této knize podává Leclercq authentická akta asi 25 mučeníkův od sv. Štěpána (r. 37) až po umučení sv. Perpetuy a sv. Felicity (r. 203).

Odborníci upozorňují zvláště na předmluvu, kde zhuštěny jsou všechny dokumenty dotýkající se mučeníků: zákonodárství, vězeňský řád, nástroje užívané při mučení atd. Další svazek byl již ohlášen.

Le Problème de la vie, par *C. Mano*. Paris. Bloud.

Je život animalní nebo vegetativní pouhou hrou fysicko-chemických sil nebo výsledek zvláštního principu, nějaké nevysvětlitelné vitalní síly? — toť problem, který si předkládá Mano a který řeší s odbornou znalostí. Otázka tato patří dle něho spíše do oboru biologie, fysiky a chemie, než do oboru čisté metafysiky. Abbé Denis ve své kritice charakterisuje dílko toto slovy: „un vrai modèle de bonne démonstration scientifique."

L'idée, reflet de Dieu, par *L. Muzat*. Paris. Vivès.

Muzat jest duše věřící; věří silně v konečný triumf Idey nad brutalní silou, věčných principů Pravdy, Dobroty a Spravedlivosti nad velikými mocnostmi, které zotročují a ujařmují svět: nad zlatem, míněním, modou, špatným tiskem a neobmezeným, libovolným autoritarismem státu. Říše, které se budují materielní silou zbraní, jsou určeny zániku; neboť nemohou si přisvojiti země a nedezorganisovati ji. Pouze idea může proniknouti lid a transformovati ho a nedotknouti se při tom jeho politické, mravní a ano i náboženské organisace. Hrstka Řeků, z nichž idea svobody učinila nepřemožitelné hrdiny, zahání a poráží mnohem silnější a četnější Peršany. Římané seskupeni pod ideou vlasti dobyli celého světa. Tři sto etí pronásledování a nezměrný počet mučeníků nedovedly uhasiti Víry, naopak ještě ji rozdmychovaly a zpusobily, že křesťanství vysvobodilo — beze vší revolty, pouhým přemlouváním — národy z tyranie systemů, které respektovaly a velebily brutalní sílu a opovrhovaly a utlačovaly slabého. Ideal Muzatův je skutečný křesťanský ideal, zjevený lidem od počátku a nejvíce realisovaný v osobě Kristově, ideal, jehož oficielní a legitimní ochránkyní je Církev. — Dílko toto doporučuje se zvláště těm, kteří pozorujíce kolem sebe úpadek mravní, převahu fysické síly nad ideou a p., na mysli klesají a ztrácejí důvěru v sebe, ve víru, v lepší budoucnost a p.

R. T. Holbrook: Dante and the Animal Kingdom (New-York, Macmillan) je práce věnovaná věci ne zrovna příliš akutní a pro společnost příliš nutné. Autor tu shledává všechna místa, kde Dante mluví o nějakém zvířeti a líčí, jak o něm též Dante mluví. Kult autora Božské Komedie jistě nevyžaduje podobné analysy, která hraničí skoro s dětinskostí. V. Lankaš.

Dr. Alois Lang: **Buddhismus.** Nakl. R. Papauschek v Moravské Ostravě. Str. 6 + 124. Cena 3 K.

Moderní vědy: dějiny náboženství a filosofie náboženství zplodily v krátké době svého trvání celou obšírnou literaturu, kteráž se u nás ozvala sotva slabým ohlasem. A přece jest vzdělanci a zvláště kněží nanejvýš duležito znáti zaručené výsledky obojího bádání. Proto s po-

vděkem vítáme pokus Langův část té vědecké práce v české literatuře nostrifikovati. vítáme jej tím radostněji. že jej můžeme nazvati zdařilým. Seznámiv se důkladně s nejnovějšími pracemi o buddhismu (Oldenbergem. Hardym. Silbernaglem a j.) podává s obratnou stručností vše. co o vzniku. obsahu a rozvoji buddhismu může zajímati.

Chtěje nejprve čtenáři objasniti prostředí, z něhož Buddha vyšel, vysvětluje brahmanismus, ukazuje, jak z kultu přírody se přešlo k nauce o stěhování duší, pak k obětnímu formalismu a pohrdání světem, jevícímu se v askesi brahmanské (I. Před Buddhou, 1—16).

Potom podává Buddhův životopis, tolik legendarně vyzdobený. Buddha byl dítkem doby; myšlenka na stáří, nemoc, smrt vedla jej mezi brahmanské askety, kde konečně nalezl »pravdu«. Dle této jest první věcí poznání nicotnosti vlastního já, ne skutky kajicnosti. Nauka ztělesněna v bratrstvu (sangha). Autor líčí pak rozvoj buddhismu až po smrt Gotamovu, všímaje si zvláště poměru jeho náboženství k ženě (II. Buddha, 15—57).

Nejdůkladněji se obírá Buddhovou naukou. Život jest utrpením (»čtyři vznešené nauky«) a cílem člověkovým je zameziti vznik nových existencí a tím další trvání života. To se stane, uvědomí-li si člověk nicotnost individualního bytí a překoná-li žádost. V té naprosté bezžádosti na zemi a naprostém bezvědomí po smrti je sladký klid a blaho nirvany. — V mravouce jest pak idealem: »mimo dobro a zlo«, čehož se dosahuje čtyřmi stupni mystické meditace. Mravnost vrcholí ve výstředním pseudomysticismu. Tento ideal Buddhův uskutečněn v životě buddhistických mnichů (bhikšů), jejichž zřízení, potulný život a »bohoslužba« se popisuje. Pro laiky upraveny vespolné vztahy vždy paterem přikázaní (III. Buddhova nauka, 48—107).

Pěkným výborem z podobenství a legend buddhistických končí se spisek; v závěrku krátce vylíčen další vývoj buddhismu (108—124).

Jemně kritickou rukou vybírá Lang v životopise Gotamově. co k poznání psychického jeho processu a porozumění vývoje prvního buddhismu nutno. pevnými a. pokud možno. jasnými rysy kreslí jeho nauku, jevě se zvlášť při luštění tajemného slůvka „nirvana“ a při popisu buddhistické všelásky mistrem. Hojné dokládá své vývody citaty ze spisův indických, podávaje tak zajímavé ukázky z poesie a filosofické spekulace indické. Poněkud obšírněji však měl si všimnouti poměru buddhismu ke křesťanství. jak ve vzniku tak obsahu. Lang se ho pouze dotýká (str. 18. 89. 90). Rovněž další vývoj buddhismu a stav jeho přítomný zasloužil by víc než pouhý závěrek. Než to obojí bylo mimo cíl. který si spisovatel v předmluvě určil a kterého jistě dosáhl.

Prof. Dr. Jan Sedlák.

Jaroslav Bidlo: **Jednota bratrská v prvním vyhnanství.** Část I. (1548—1561) a část II. (1561—1572). V Praze 1900 a 1903.

Po válce šmalkaldské byly 1548 vydány Ferdinandem I proti Bratřím na statcích královských v Čechách tři mandáty. z nichž poslední kázal, „aby v šesti nedělích napořád zběhlých ode dne té výpovědi propadnouc statek svůj i s ženami a dětmi ze všech krajin a zemí JMKé pod propadením hrdla i statku se vystěhovali.“ Všecky prosby bratří zůstaly oslyšeny a proto v polovici června stěhovali se bratří Litomyšlští. Bydžovští. Chlumečti a o týden později Turnovští a Brandýšští do Polska. Toť bylo první vyhnanství Jednoty bratrské. které spisovatel podrobně líčí ve dvou částech a dvou knihách. Obsahem první části. jak spisovatel sám vytýká. jest založení polské Jednoty

ve Velkopolsku a konečně (z největší části) vývoj o ustálení poměru bratří českých k malopolským přívržencům reformace švycarské. Splynutí malopolských kalvinistů s Jednotou zamezil vlastně kalvinista-reformator Jan Laski, ale přece Jednota stále více se sbližuje s přívrženci reformace švycarské Počáteční nechuť a nedůvěra ke kalvinistům mizí. Jednota vchází v přímý styk s reformatory švycarskými, obeznamuje se důkladněji s jejich názory, s jejich církvemi a praktickým jejich životem, až protivy se vyrovnávají a docházejí k smíru i k jistému spojení Jednoty s kalvinisty malopolskými.

V druhé části hlavním obsahem je poměr Jednoty k lutheránům polským, při čemž ovšem bylo vysvětliti poměr její k roformaci německé vůbec. Čím více se Jednota sbližuje s kalvinisty, tím více se odcizuje reformaci německé. Z důvodů politických stará se sice Jednota pečlivě, aby shoda její s reformací německou aspoň na zevnějšek nikým nebyla brána v pochybnost. Cc však v Německu nastal veliký zápas mezi Filipisty a Flaciany, do něhož později i Jednota v Polsku byla vehnána, byla Jednota donucena, aby zanechala reservy, kterou sobě uložila po válce šmalkaldské, a aby zaujala určité stanovisko. Výsledek byl kalvinisace Jednoty; úplné její provedení značně se sice zdržuje a opozďuje vlivem politických poměrů českých, pro něž nutno neustále na oko zachovávati jakýsi zdánlivý souhlas s přívrženci konfesse Augšpurské, avšak konečně úplné slití Jednoty s kalvinisty jest přece jen otázkou času. Zápas Jednoty s Flaciány polskými je také klíčem k porozumění chování jejího v Čechách okolo r. 1575. Jednota zvítězila nad velkopolskými luterány, těžko tedy při zahájení sjednocovacích pokusů v Čechách za Maximiliana II očekávati a žádati od ní, aby se podrobila lutheránům českým.

První vyhnanství Jednoty jest dobou jejího kvašení, krystalisace. Za krise, kterou tehdy Jednota prožívala u vnitřním rozvoji, v popředí je diskusse dogmatická; nezřídka stačí rozdíly dogmatické k tomu, aby vysvětlena byla řada otázek politických, společenských, historických vůbec. Co do dějinného významu prvního vyhnanství Jednoty bylo tehdy těžiště dějin Jednoty mimo původní její vlast, ale poměry české přece působily na Jednotu v cizině a poměry tamější naopak na Jednotu ve vlasti.

Do podrobností v referatě zabíhati nemůžeme, neboť spisovatelem snesena látka přeobsažná, a to na největším díle nikým posud nezpracovaná. Spisovateli bylo samostatně raziti cestu, a činil tak se znalostí věci a ovládáním předmětu výborným. O díle svém pracoval důkladně kolik let, na ně se připravoval svědomitě. Je to dílo vážné, úplné na výši vědy, vývody jiných stále zkoumající, opravující, své vlastní o důkazy podpírající, dílo širokého rozhledu po tehdejších dějinách církevních, politických i kulturních. Tím více vynikne cena díla tohoto na přečetných rukopisech, vzácných současných tiscích a důležitých novějších publikacích založeného, srovnáme li je s dosavadním základním dílem Gindelyho („Gesch. d. böhm. Brüder“), které bez vůdčí myšlenky jsouc jeví se býti jen výtahem Herrnhutských foliantů.

V každé příčině cenná publikace spisovatelova nezasluhuje věru, aby u nás nakladatel první části odepřel vydati druhou část její, a aby v Polsku přecházelo se přes ni s tak podivným mlčením. T.

Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku 20. století. Složil *Alois Hlavinka*. Díl první: Starý věk. Bibliotheka poučná a zábavná vydávaná Dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje. V Brně 1903.

Přečetl jsem některé stati z dějin řeckých a římských, hlavně stati o vzdělanosti, vědě a umění, o náboženství Řeků a Římanův a jejich životě soukromém, též stati o prvních křesťanech, a pravím hned předem, že stati by se mně velmi líbily. Jsou psány velmi poutavě a zajímavě — vím případ, že mladý jeden čtenář, kterému se kniha ta dostala náhodou do ruky, nemohl se od ní odtrhnouti. Kniha jest psána krásnou, libozvučnou češtinou, vyznačující se pěknými ryze českými obraty, sloh jest prostý, vždy jasný a srozumitelný, v pravdě popularní; někdy jest kořeněn i zdravým humorem — místy se člověk srdečně zasměje — jsou však v knize též místa, kde se sloh p. spisovatelův povznáší až k nadšené vroucnosti. Kniha jest psána především pro lid, jsem však přesvědčen, že by ji mohli s prospěchem čísti i naši studující, poněvadž obsahuje leccos, čím by si mohli své vědomosti doplniti. Míním třeba ty zajímavé zprávy o soukromém životě starých, o jejich poměrech rodinných a domácích, a pak ono zajímavé srovnávání dob starých s dobou nynější, srovnávání kultury antické s kulturou křesťanskou.

Podobné úvahy a poznámky se mi v této knize zvláště zamlouvají: neboť při vší úctě k antickému umění a ke všemu, co dokonalého antická kultura vytvořila, nesmíme též zavírati očí před stinnými stránkami této kultury, a jest dobře opět a opět na to poukazovati, oč nynější naše kultura stojí výš, oč zejména křesťanství život lidstva zušlechtilo a zjemnilo. Že starý Říman byl v jádru svém vlastně člověk ukrutný a sobecký, že to, čemu říká křesťanství „láska k bližnímu", bylo mu pojmem neznámým, že starý Říman nevážil si lidské důstojnosti, nevážil si práce, neměl úcty k ženě a jiné a jiné věci — na to se v této knize při vhodných příležitostech opět a opět právem upozorňuje.

Lituji pouze, že p. spisovatel nepoužil hojnější měrou pomůcek novějších — některé jeho údaje jsou dnes už zastaralé. Uvedu pouze několik dokladů, kterých jsem si všiml zvláště jako klassický filolog. Na straně 467 praví se, že básník Vergilius popisuje dobu, kdy přijde Spasitel světa, skoro jako prorok Isaiáš: že se narodí tajemné dítě, syn boží, jenž obnoví všecko stvoření, zabije hada a smaže vinu; že se vrátí mír všemu světu. Míní se tu patrně Vergiliova čtvrtá ekloga, která se skutečně dříve vykládala jako proroctví o Panně Marii a Ježíši Kristu; ale dnes se toho výkladu už nikdo nepřidržuje — onou pannou, za níž se vrátí opět věk Soturnův („iam redit et virgo, redeunt Saturnia regna"), míní se bohyně spravedlnosti Astraea, a oním synem božím, za něhož vrátí se mír všemu světu, míní se syn konsula Poliona. Že roku 79 začal Vesuv soptit, právě když

v divadle pompejském bylo plno lidu. jest bajka, která přešla do moderních spisů z fantastické zprávy Diona Cassia. Z Pompej objevena už asi polovice, a nikoli třetina; také není úplně správno, že Herculaneum (p. spisovatel píše Herkulanum) objeveno roku 1711, když se kopala studně. Kopal tam již roku 1709 rakouský general kníže Elbeuf, a zpráva o kopání studně vznikla dvojsmyslností italského pozzo, které značí studnu nebo šachtu.

Že by Sokrates byl zamítal mnohobožství a uznával jediného boha, jest upřílišeno.

Nejstarší filosofy řecké jako Thaleta, Anaximandra atd. nenazýval bych „sofisty", poněvadž slova toho užívá se obyčejně s přihanou, a označují se jím obyčejně oni mudrlanti, které potíral Sokrates.

Vykládati události z Homerovy Iliady podobným allegorickým a symbolickým způsobem, jako činí p. spisovatel na str. 169, bývalo sice dříve zvykem, dnes však už jest zastaralé. Latinský citát na straně 430 mohl býti vzhledem k popularnímu rázu knihy přeložen. V přepise řeckých a latinských jmen nevede si p. spisovatel důsledně, tak na př. někde píše Erynie, jinde Erinie, někde Kymon, jinde Cimon a jindy zase Kimon, na str. 422 de imperio Gne*ji* Pomp*ei*.

Než poznámky tyto jsou celkem významu podřízenějšího a nemají býti pochvalnému úsudku o této knize nikterak na ujmu. Kniha jest ozdobena četnými obrázky, a na konec připojena mapka znázorňující hlavní dějiště starého věku. Dr. Jan Korec.

Dr. Dav. H. Müller: Die Gesetze Hammurabis und ihr Verhältnis zur mosaischen Gesetzgebung sowie zu den XII Tafeln. Wien, Hölder 1903. Str. 286.

Proti ukvapenému panbabylonismu Delitzschovu zdvíhá se zdravá reakce mezi povolanějšími znalci věcí východních, kteří jednak poukazují na prastarou vzdělanost egyptskou, jednak na zvláštní svéráznou povahu vzdělanosti israelské, která na př. v knize zákona (Exod. 20—23) prastarého má svědka a původním rázem zřízení rodového docela se liší od státového, dynastického zákonodárství babylonského.

Vídeňský professor Müller v uvedeném díle právě tomuto zákonodárství věnuje hlavní zřetel, pomíjeje předmluvy a doslovu zákonníka Hammurabiho. Podává tento latinsky, hebrejsky (co možná přiměřeně slovnímu výrazu babylonskému!) a německy. Opravuje chybné překlady předchůdců, zvláště Winklerův, a sestavuje obdobné předpisy zákonníka israelského a římského.

Hlavní výsledky zkoumání jeho jsou: Oba zákonníky, babylonský i hebrejský, čerpaly z prazákonníka, který v Exodu zachoval se čistěji, u H. nabyl podoby právnické, avšak z obou jakož i ze zbytků římského zákonníka může býti znova pořízen. Abrahamem z původní vlasti přenesen do Kanaanu zachoval se buď písemně či ústně v rodech patriarších, až Mojžíšem protříben (na př. naprostá odveta změněna v rozkaz lásky k bližnímu!) a znova

za zákon boží prohlášen. Jakýmsi způsobem dostal se též do Řecka i do Říma.

Müller odmítá rozhodně závislost israelského zákonníka na babylonském, jakož i pozdější datování jeho. Mojžíšova formulace zřetelně předpokládá vědomé změny zkaleného prazákona směrem ethickým, jako dějiny v Genesi zaznamenané osvětlují život rodový dle prazákona toho, časem a zlozvykem tu a tam již porušovaného.

Proti bezuzdnému řádění ničivého kriticismu značí vzácné dílo toto účinný protest jednoho z nejpovolanějších assyriologů, se kterým další bádání o těchto otázkách bude nuceno vážně počítati.

Ze života náboženského.

Zpráva některých novin o uvěznění p. Vogrince ukázala se býti mylnou. Nově však přinesl „Vaterland“ vídeňský zprávu, jak se zdá zase jen předčasnou, že kniha Vogrincova dána byla na index.

Zatím co mezi Vatikanem a Francií panuje silné napjetí, zdá se, že sblížení nastává mezi Vatikanem a Quirinalem. V Bologni, území to bývalého církevního státu, setkal se na výstavě král s kardinalem kníže-arcibiskupem Svampou. Tento totiž byv výborem pozván, na dovolení papežské Stolice se dostavil. Roku 1896 za návštěvy krále Humberta v Bologni zachoval se týž kardinal Svampa passivně, nyní však přijat při hostině s veškerou státní poctou.

Jedni myslí, že schůzka ta není jen tak, že za ní vězí nové jakési záměry. Druzí mají za to, že něco sice znamená, ale na politický poměr mezi Vatikanem a Quirinalem vlivu že míti nebude. Někteří se domnívají, že by mohl nastati jakýsi konkordat stanovící poměr státu k církvi, kdyby totiž Řím vrácen byl papeži, mohl by ho tento opět darovati králi, jakožto vlastní pán Říma. Toto mohlo by se státi, kdyby papežům šlo více o politickou neodvislost, než o teritorium, kdyby se chtěli spokojiti jen s jakýmsi zadostučiněním a se zárukou své další svobody a vrchnoprávnosti. — Osobní styky mezi Vatikanem a Quirinalem jsou rozhodně lahodnější, než byly za minulého papeže.

Vhodná doba pro sblížení obou stran: Vatikanu i Quirinalu zajisté teď nastala. Papežské „non expedit“ už po 30 let zakazující katolíkům súčastňovat se života politického zavinilo převahu stran radikálních a socialistických ve státě a správě — a to je stálou chorobou veřejného života Italie. Vláda, nemohouc socialistům dalších ústupků činiti, chce si nakloniti katolíky, kteří súčastníce se voleb, pomohli by jí k vítězství. Na druhé pak straně papež znepřáteliv si Francii, hledí si domácí stát, jemuž přece je nejblíž, zabezpečiti.

Ještě minulého roku poslala kapitola lateránská francouzskému presidentovi Loubetovi gratulaci novoroční, a teď za nedlouhou dobu následovala protestní nota Vatikanu. Tato beztoho napjaté poměry ztrhala

úplně. Zastoupení vzájemné přerušeno a Francie s vládou Combesovou chystá zrušení konkordatu a úplné odloučení církve od státu, jež už paragraf po paragrafu přijímá a usnáší zvláštní parlamentní komise k tomu cíli zvolená. Noty vatikanské se všeobecně i od mírnějších katolíků prohlašují za nevhodné a neobratné. Ku křivdám náboženským, jež Francie hromadila poslední dobu, Řím mlčel, a tu najednou tak příkře se ozval pro politickou úhanu, která za daných poměrů ztrácí vůbec ráz přímé a úmyslné křivdy.

Vládní, ale ještě poněkud konservativní denník francouzský „Temps“, praví o tom ne bez ironie: „Slibovali nám náboženského papeže, a nyní svádí ho Merry del Val k politice, a to k nešikovné politice, která sv. Stolici nesmírně škodí.“ Obzvláštní radost nad takovouto „politikou“ Vatikanu zjevila se ve všech listech protestantských a pravoslavných, které právě tuto světskou stránku její podtrhují a vytýkají: „Nejlepší dcera“ církve Francie odcizuje se Římu víc a více, a nejmladší — Německo jde právě cestou opačnou navazujíc se svatou Stolicí užší a užší styky, volají němečtí protestanté. Tak ve výročním sezení „Společnosti pro šíření evangelia“ v Berlíně poukazuje na to pastor Stuhrmann, kterak okolní katolické státy volají „Los von Rom“, o Německu však smí papež říci: „Mea Germania.“ Na intensivní práci katolické propagandy v evangelickém Německu je třeba prý odpověděti propagandou evangelickou, ukázati katolíkům na pravé zřídlo náboženství — Bibli. Řím sám, dosavadní středisko nepřátelství protestantismu, musí se státi nejvydatnějším missijním polem. „Kreuzzeitung“ však přináší v delší stati vyzvání ku konečnému dohodnutí strany katolické s protestanskou, volá „zum Konfessionsfrieden“. Chválí časopisectvo katolické, jež první myšlenku tuto propagovalo, nemají se tedy protestanté dáti zahanbiti.

„Alter Glaube“ obsahuje zprávu ze skandinávských krajin, kterak zde protestantismus a křesťanství vůbec hyne víc a více. Jsou to hlavně moderní německé spisy theologické a radikalismus, jež zde zhoubně působí. Tak v Kodani proti nedělní škole křesťanské zřízeny též nedělní školy, ale atheistické, v nichž místo biblických dějin vykládají se pohádky. Hnutí to přeneseno do Švedska. V Lundu zřídil podobnou školu radikalní studentský spolek proto, aby se čelilo co nejvíce vychování náboženskému. Myšlenka, útlou mysl dětskou připraviti na vyučování náboženství pohádkami, vznikla v Německu, jen že zde byl úmysl dobrý, kdežto v zemích severních čelí právě ku potlačení náboženského vlivu na dětskou duši.

V „Revue de Fribourg“ rozebírá E. Folletête známou protestantskou výtku o inferioritě katolíků a o velkém rozkvětu protestantů. Představuje otázku tuto ve způsobě falešného úsudku, jaký se nejčastěji naskýtá ve veřejnosti. Mnohé národy a státy jsou v úpadku. Národy ty jsou katolické. Mnohé národy jsou v rozkvětu. Národy ty jsou protestantské: Je tedy protestantismus lepší než katolicismus. Falešnost předpokladů i závěru ukazuje autor v delší stati asi takto: Národy nejsou zde od včerejška, nýbrž mají svou historii, kdež rozkvět

a úpadek národů se střídaly. Je třeba všímati si v národě všech jeho význačných prvků: víry, moralky, věd a umění, vychovatelství, ekonomie, a pak možno mluviti o jeho rozkvětu či úpadku. Není správno tvrditi, že všechny národy katolické jsou v úpadku, třeba jen pohlédnouti na Belgii — a my můžeme říci: na Čechy — jaký rapidní rozvoj se tam jeví od roku 1830. A protestanté nemohou jistě mluviti o rozkvětu v Dansku, jež právě teď prodělává dosti těžkou krisi. Nizozemsko pak od svého odtržení od Belgie nemá daleko takový rozmach jako provincie katolické. Na námitku protestantů, kam dospěly protestantské Spojené Státy a kam katolické Španělsko, odpovídá autor: Když byla Amerika ještě téměř indianská s malými anglickými koloniemi, mohl říci Karel V: v mé říši slunce nezapadá.

Což nevidí protestanté ten rozmach Italie v renaissanci, Španělska v 15. a 16. století a Francie v 17. století? Při všem dnešním rozkvětu vládne vlastně v Anglii pauperismus, a že nenastala tam dosud socialní revoluce, možno děkovati jen četnému stěhování chudiny do kolonií. O immoralitě a bídě náboženské v protestantském Německu případně mluví G. Goyau v „L'Allemagne religieuse“. Hlavní město Německa zove „duchovním hřbitovem“; 26% dětí protestantských v Berlíně zůstává nekřtěno, 59% sňatků a 80% pohřbů je jen civilních. Nad Berlín vyniká ještě Hamburk. Na 100 manželství připadá jen 13 posvěcených, ze 100 dětí žije 17 vůbec bez křtu atd. (Goyau však mohl se podívati na Paříž a nebyl by shledal divadlo lepší než v Berlíně!)

Italii a Španělsku vytýkají přílišný erotismus, zapomínají však na alkoholismus zemí severních. Tento erotismus jižní je pouze „bláznivost srdce“, ale alkoholismus na severu ničí tělo i ducha. „Nemravnost německá a anglo-saská je zvířecí a hrubá, je to klesnutí duše lidské v hmotu“, píše P. Flamérion S. J. Konečně o nemravnosti severu a jihu mluví dobře číslice rozvodů manželských: Německo na 230.707 manželství má 3902 rozvodů, Italie na 233.931 manželství má 556 rozvodů.

Vývody své odůvodňuje autor citatem protestantského theologa Paula Sabatiera: „V jistém ohledu povýšenost národů protestantských nad katolickými zdá se evidentní; ale nikde Kristus Pán neřekl, že by lidé bohatí, vzdělaní, mocní byli blíže království božímu než jiní. Vezmeme-li namátkou 10 mladých Angličanův a 10 Neapolců téhož věku, shledáme, že první mají velký počet ctností už rozvinutých: pravdomluvnost, vědomí vlastní cti, vážnost před sebou samými a sílu vůle. U druhých shledáme tyto žalostné chyby: návyk ke lži, nedostatek všech duševních snah, náklonnost k malichernostem.

Ač tedy s hlediska lidského povýšenost prvních je zjevná, je přec dovoleno tázati se, zda má se to taktéž s hlediska duchovního a božského; neboť na dně těchto krásných ctností nalezneš samolibost, panovačnost a zkrátka egoismus; kdežto mezi těmito smutnými vadami tají se vědomí vlastní slabosti, náklonnost k pokoře, poslušnosti a obětovnosti. Z oněch 10 Angličanů stane se pomalu a jistě 10 lidí ctnostných, avšak nepochopí nic ze šílenství kříže. Z 10 Neapolců 9 bude žíti, jak jimi osud zatočí, ale desátý vznese se jedním rozmachem křídel až

k svatosti, a svými heroickými činy, svým příkladem, svými modlitbami vykoupí své bratry". (Saint-François d'Assise.)

Mluví se o inferioritě států katolických, a na poli literatury a umění, zvláště co se vkusu týče, neztratily Italie a Francie umělecké nadvlády. Francie dle G. Goyau jest dosud „une grande semeuse d'idées" — velká „rozsévačka myšlenek".

Zajímavé pojednání píše v mohučském „Der Katholik", časopisu pro vědu a církevní život, Dr. F. Savicki: „Das ware Christentum als Synthese von Gegensätzen." „Pravé křesťanství složením protiv." Svůj náhled snaží se uplatniti v 5 bodech.

1. Křesťanský theismus je synthese deismu a pantheismu. Deismus pojímá Boha transcendentně, každý styk se světem musí Boha už snižovati; po stvoření Bůh na svět vlivu nemá. Pantheismus pak zase immanentně, že Bůh a svět jsou jedno. Rovněž theismus křesťanský hájí transcendenci Boha, jakožto bytosti povýšené nad ostatní stvoření, ale rovněž i immanenci, neboť Bůh žije v nejvnitřnější substanci světa.

2. Dle učení Písma sv. je v Bohu jednotnost bytí, a v ní je realní mnohost osob božských. Je tedy jediný Bůh, ale Otec, Syn a Duch svatý. Při jednotnosti zapomínali mnozí na mnohost (staré židovstvo), druzí upřílišňují, berouce mnohost osob jakožto různé zjevování se jednoho Boha (pohanství, Hegelismus atd.) a povstává polytheismus a tritheismus.

3. Podobně je tomu při Christologii. Dogma křesťanské uznává realní jednotnost osoby a dvojitost přirozenosti v Kristu, bludná učení tu rozcházela se na obě strany, hned upřílišujíce stránku božskou, hned zase lidské dávajíce převahu.

4. V ethice jsou opět dvě protivy: autonomismus a heteronomismus; dle prvních je člověk vlastním zákonodárcem, dle těchto bezvládně poddán božskému zákonodárci. Dle dogmatiky křesťanské je Bůh sice zákonodárcem, ale rozum lidský je odleskem božského, a také zákon božský s lidským souhlasí. Rozum je sekundarním, ale nejbližším pramenem zákona mravnosti, tedy auto i heteronomní.

5. Pelagianismus hlásá autosoterii člověka (spásu vlastní zásluhou a silou), protestantští reformatoři pak heterosoterii (nic ze svého pro spásu nekoná). Buďto totiž je člověk vlastním vykupitelem, nebo při vykoupení je člověk úplně passivním, nemaje žádných mravních sil a zásluh. Dle křesťanského, Kristus vykonal sice spásu „objektivní", ale ospravedlnění jednotlivých duší je vykoupením „subjektivním", o něž tyto duše samy se přičiniti musí.

Tak tedy pravé křesťanství zůstává ve svých nejdůležitějších naukách uprostřed. Neupřílišuje nikdy do extremů, jako činí herese a protikřesťanské nauky staré i nové. Z toho ovšem ze všeho neplyne, že by křesťanství povstalo historickým vývojem z těchto antithesí. Křesťanství i v nejmenších detailech jest absolutní pravdou. Křesťanství, jdouc střední cestou, zanechávalo v pravo i v levo takovéto fragmenty, z toho však neplyne, že by jimi se vyvinulo.

V březnu roku 1903 ve shromáždění katolíků prohlásil poslanec Dasbach, že založí se o 2000 zl. s tím. kdo mu dokáže, že ve spisech jesuitských uplatněna věta: Účel světí prostředky. Na to odpověděl exjesuita hrabě Hoensbroech. že všude se věta ta nepropaguje, ale v určitých případech určité jednání zásadou tou je dovoleno. Za nějaký čas však přistoupil na sázku s Dasbachem a vyzval ho, by k rozhodčímu soudu objednal 6 německých universitních professorův, a sice 3 katolíky, 3 protestanty. V případě, že by byla rovnost hlasů, měl rozhodnouti 7. professor universitní — žid. Na professorech však dlouho nemohly se obě strany dohodnouti. Proto hrabě Hoensbroech sdělil Dasbachovi, že důkaz uveřejní v časopise „Deutschland“, neuzná-li Dasbach důkazu, bude si hrabě odměnu vymáhati na základě § 657 ř. z. — zaplacení vypsané ceny. Dasbach vskutku důkazu neuznal a žádal o rozhodčí soud. Hrabě však pohrozil soudem obyčejným. Rozmyslil si to však, poněvadž na základě § 661 ř. z. musí býti dodržena stanovená lhůta, a tu Dasbach stanovil na 15. února 1906. Proto znova naléhal na soud rozhodčí. Professor Schell měl nyní vybrati katolické a president zemského soudu Henle protestantské učence. Než Hoensbroech nečekaje na rozhodčí soud, zažaloval na základě § 657 ř. z. Dasbacha v Trevíře. Ale žaloba rozhodnutím zemského soudu v Trevíře dne 8. června zamítnuta, neboť prý zde se jedná o sázku, která dle § 762 ř. z. není žalovatelna. Chce-li tedy p. hrabě 2000 zl. dostati, musí se buď odvolati k vyšší instanci, nebo musí své důkazy podati před rozhodčím soudem, jemuž se tolik vyhýbal. Jest ovšem víc než jisto, že takový „učenec“, jakým jest Hoensbroech, i od samých protestantů pamfletistou nazývaný (pro své práce proti jesuitům), ani před rozhodčím soudem nevyhrá.

Dne 11. června ukončen byl ve Vídni slavnostní bohoslužbou, jíž přítomno mnoho hodnostářů církevních i světských (dostavili se i členové císařské rodiny), proces, jenž byl veden diecesním biskupem v příčině zjištění heroických ctností a zázraků známého i z historie světské vídeňského kapucína Marka d'Aviano. Marco d'Aviano r. 1683 byl duší osvobozování Vídně od Turků, jsa zpovědníkem Leopolda I. Procesní akta uložena jsou ve dvou dřevěných skřínkách, jež odevzdány budou sekretáři římské kongregace obřadné. Teď ovšem uplyne ještě dlouhá doba, než papež dovolí z Říma proces apoštolský, a než dojde ku vlastní beatifikaci.

Na církevních sjezdech — „konvokacích“ — anglikanské církve v Yorku a Canterbury (v květnu), přišly tentokrát na přetřes velmi zajímavé — pro nás — otázky. Jednáno totiž o tak zvaném „symbolum Athanasianum“, vyznání víry sv. Athanasia počínající slovy „Quicunque...“ (Kdožkoliv chce spasen býti...) Symbol tento náleží v církvi anglikanské ke svátečním. Naše církev symbolu toho užívá jen v kněžských hodinkách několikrát do roka. V anglikanské církvi však čtou tento symbol „Quicunque“ místo „Credo“ při mši na velké svátky (13krát do roka). Proti symbolu tomuto však budí se už dávno odpor mezi theology protestantskými, protože se v něm velmi silnými

výrazy vyjadřuje nezbytnost víry ku spasení. Proto už za času oxfordských reforem chtěli symbol tento z anglikanského pokladu víry vyloučiti, ale tehdy se tomuto opřeli theologové Pusey a Liddon a tak symbol zachráněn. Teď navrhováno aspoň některé výrazy v symbolu změniti nebo zmírniti, aby neurážel ucha a mysli protestantů! Na Canterburyské konvokaci také přijata změna některých slov a veršů 9 proti 8 hlasům, ač vážní biskupové poukazovali na nevhodnost a nebezpečnost takových změn nyní právě. Konservativní církevní organ „Church Times" naříká nad oním usnesením. Praví: nás věřící to neuráží, mluví-li se v symbolu o nutnosti pravověrné víry, a ti co víry vůbec nemají, ti raději ať vůbec vystoupí z církve a nezanášejí mezi nás zmatek a nekazí nám našich bohoslužeb. Na konvokaci obírali se též otázkou, zda by se nemělo v církvi anglikanské obnovit nižší svěcení, hlavně stupeň lektora a subdiakona. Obnoviti tyto stupně duchovní zamítnuto, za to usneseno upraviti a rozšířiti povinnosti a práva laiků, kteří zastávají úřad čtenářův a katechisatorů. Na obou konvokacích upraven poměr taktéž ku společnému sboru církevnímu, jenž jako nejvyšší rada církevní — ve věcech víry, mravů a kázně scházeti se bude jednou za rok. Nový tento representační sbor anglikanské církve snížen oběma konvokacemi na pouhý parádní a poradní organ. Co se ve sboru tom ujedná, musí se předložit pak ještě každé konvokaci zvláště. A teprv tato-li to schválí pro svou provincii církevní, nabude takové usnesení platnosti v životě.

Zvláštní pěknou slavnost chystají Poláci v letošním jubilejním marianském roce. Ve Lvově totiž v kostele jesuitském nachází se památný oltář a obraz Panny Marie Potěšení. Před obrazem tímto klekávali králové polští, jdoucí do války, tu prosili za štěstí pro zbraně své a za blaho pro kraj svůj. V roce 1656 král Jan Kazimír zasvětiv Polsku pod ochranu matky Boží požádal nuncia papežského Petra Vidoni, aby na konci litanie lauretanské přidal „Regina Poloniae". Vidoni také to učinil předříkávaje litanii přidal třikrát „Regina Poloniae", „Královno říše polské" a lid odpovídal: „ora pro nobis", „módl się za nami". Tento privilej od té doby Polákům pozůstal. U oltáře Boží Matky Potěšitelky shromážďovaly se potom vždy sodalitates marianae a ženy polské složily se, oltář daly pobíti ryzím stříbrem a ušily pláštík na obraz perlami a demanty posázený. Ale oltář i obraz za krachu státního počátkem minulého století obrán. Od té doby zůstal i oltář i obraz holým a neúhledným. Letos tedy v roce marianského jubilea vzchopily se opět ženy polské a sbírají na okrášlení oltáře a obrazu. Svými vlastními šperky a zlatými památkami rodinnými i penězi mají přispěti na kazimírovskou korunu Panně Marii Potěšitelce. Sbírka zahájena v květnu a dary se hojně scházejí. Koruna bude na obraz vsazena 8. prosince.

„Orelské Eparchialné Vědomosti" přinášejí vzpomínku o poměru ruských „staroobřadců" k Japonsku. Staroobřadci totiž věří, že čistota obřadu a staré kněžstvo křesťanské zachovalo se dosud ještě v „opponském království, obmývaném bílými vodami". Tato

jejich legenda vznikla v 18. věku, nachází se v rukopisném cestopise nějakého Marka, poustevníka topozerské poustky (archandělská gubernie). Tento ve svém cestopise vypráví, že v „Opponsku“ nachází se 179 chrámů assyrského jazyka a 40 chrámů pravoslavných starého obřadu; jest prý tam patriarcha antiochijského původu, čtyři metropolité a mnoho biskupů, mezi nimi i ruští. Na tuto legendu složili si často lstiví lidé svůj úskok a vylákali na staroobřadcích peníze jako „opponští kněží“, a jeden dokonce i na vládě si vyžádal a dostal podporu, že z onoho „Bělovodí“, z „opponské“ říše přivede nazpět čtvrt milionu usazených tam staroobřadců. Ještě roku 1898 uralští kozáci vyslali trojčlennou deputaci, aby hledala tu zemi bělovodnou, v niž žijí lidé starodávným obřadem. Deputace šla Černým mořem, Suezským průplavem do Indie, navštívila Singapur, Sajgon, Hankou, Šanhaj, a na konec Japonsko a nenalezší žádných staroobřadných přes Vladivostok, Blahověščensko a Irkutsko vrátila se domů. Nedávno ještě ohlásili se uralští kozáci u hraběte Tolstého, žádajíce ho, aby jim pověděl o cestě do toho „Bělovodí“, do „Opponska“. Pro staroobřadce Japonsko je zemí svatou, zemí, v níž kryje se dosud důstojný a svatý starý obřad křesťanský. Proto když vypukla válka, staroobřadci s velikou chutí se do ní hnali, aby o té své vytoužené zemi na vlastní oči se přesvědčili. Sbírají také na válku mezi sebou velmi horlivě, neboť věří, že baťuška car touto válkou osvobodí jejich posvátné „Bělovodí“ a připojí je k ruské říši, a s ním i drahé starodávné bratry staroobřadné. Jak vidět náboženská naivnost ruského lidu propuká stále za každé příležitosti!

S v á t k y s e l s k é h o l i d u zabývala se nedávno sama říšská rada ruská, nejvyšší poradní to sbor zákonodárný. Selský lid světí totiž nejen církevní svátky a svátky panovnické, ale kromě toho ještě velmi mnoho svých svátků. Je jich ročně všech dohromady 120—140 a z nich připadá 77 na dobu nejpilnější, od dubna po září. Říšská rada má za nejlepší působit poučením a vzděláním lidu. Ale zatím než touto dlouhou cestou dospěje se k cíli, zavádí aspoň tolik, aby za této četnosti svátků nebyl nikdo nucen ku svěcení jejich. Mnohé úřady totiž podle § 300. obec. gubern. nařízení nutily lid, aby svátky církevní a státní světil klidem a odpočinkem. Budoucně tedy § tento vypadá z platnosti, a svátky na Rusi každý smí světit jak chce, a chce-li. Tím má býti lidu dána příležitost, aby bez obavy před zákonem chápal se práce i ve dny sváteční a nedělní, když už mnohdy z té či oné příčiny mnoho dní prosvátkoval a práce pak už kvapí. Je to tedy hospodářské opatření. A stalo se svolením církve pravoslavné. Ohledy hospodářské už tedy i v nejvyšších sborech ruských získávají vrch nad starými ohledy náboženskými, patriotickými a ethickými!

O p o m ě r u i n t e l l i g e n c e k c í r k v i, nyní v ruském tisku zhusta přetřásaném, píše poslední číslo (16. června) „Cerkovného Věstniku“ petrohradského: Intelligenci od církve a náboženství dělí celý základ a podstata názoru světového. Podle současného k a t e c h i s m u s v ě t s k é h o člověk jest bytost zcela zdravá, nepotřebující

lékaře a mající proto právo projevovat co nejšíře všecky své pudy přirozené; podle křesť. názoru však člověk jest bytostí nemocnou, rozdvojenou, věčně rozdíranou bojem dvou protivných principů. V závislosti na této rozdílnosti náhledů rozcházejí se příkře obě strany i ve svých názorech na smysl lidského života. Světský katechismus má náchylnost zůstavit člověka úplně jeho náklonnostem, křesťanství však hlásá strohou analysi, práci nad sebou samým. Pro lidi, kteří se přidržují světského katechismu, není třeba Vykupitele, pro ně jest nepochopitelnou i sama idea vtělení. Kristus je pro ně pouze učitelem a idealním člověkem. Ale pro křesťana jest jedinou zárukou, aby byl zbaven od moci zla, milost boží dávaná jemu skrze zásluhy vykoupení Kristova: nebyl-li Kristus Bohem, nevstal-li z mrtvých — pak marná jest víra naše, pak není pro nás spásy ani utěšení — jak to pravil sv. Pavel, tak to platí až posud. „Cerkovný Véstnik“ klade tu proti eudajmonistickému, sebevědomému duchu světa asketický sebeobviňovací nesobéstatečný charakter křesťanství. Známý to protiklad — už z dávna a dávna známý. S oněmi známkami rozuměn vždy „svět“ v literatuře theologické. A tak se klade „svět“ až dosud v antithesi ke křesťanskému duchu. Jen že neprávem. Asketický, mračný ráz křesťanství není jeho podstatou. Radost a sebevědomí moderního člověka, pokud přirozené míry nepřekračuje, nemůže se křesťanství protivit. Světský katechismus není ve všem spříčný s křesťanským. Bojuje se i v Rusku jako všude jinde fiktivními a vymyšlenými pojmy a na obou stranách se upřílišuje.

Nesnáze řeckého patriarchatu cařihradského se zatím ještě zvýšily. Na Bitolsku se utvořila zvláštní církevní obec rumunská a odloučila se od Cařihradu. Synod cařihradský žádal na rumunském synodu, aby přestal s agitací mezi Rumuny macedonskými, aby potrestal bývalého metropolitu Gennadia, který proti všemu kanonickému právu dlel v Macedonii — visituje cizí — patriarší diecese! Rumunský synod církevní Gennadia nepotrestal, jen odvětil, že ho nevyslal, ostatně však žádá po patriarchatu, aby práva Rumunů macedonských na vlastní liturgii uznal. Takové rady ovsem panhelleny v radě církevní v Cařihradě rozčilují. Patriarcha Joachim III ukazuje se povolným a kdyby jen na něm bylo, svolil by ke všem požadavkům kucovlašským. Ale někteří duchovní a zvláště laičtí členové synodu protiví se s velkou zuřivostí všem ústupkům a jsou pro bezohledné anathematisování odloučených Rumunů. — Synod o kucovlašské záležitosti podal vládě promemoria, zvané „takrira“, vysvětlení a ohražení. „Takrira“ však nic nepomůže. Čekáno všeobecně, v jakém toně bude „takrira“ složena. Ton je klidný a zdrželivý. Připomíná synod vládě turecké, že jen on má právo povolovat nové obce církevní a chrámy na území, které nepatří žádné z ostatních autonomních církví křesťanských. Tím tedy pouze vytýká vládě turecké, že nemá trpět takové samovolné zřizování obcí a chrámů, ani nemá práva sama jich povolovat. Ale Turci na tuto výtku ohledu brát už nebudou. Nedávno členové synodu řeckého museli přeslechnouti od velkého vezíra paši Ferida kázaní o povinnostech kře-

sťanské vrchnosti! Vrchní církevní úřad křesťanský od Turka! „Chcete-li se udržeti, musíte se zříci svých přemrštěných řeckofilských snah. Ekumenická církev musí býti církví všech národů. Jí nesmí býti nevhod, žádají-li Rumuni bohoslužbu ve svém jazyku. My, Turci, nemůžeme přece býti proti tomuto jejich požadavku; vždyť pravoslavní Armeni slouží svým jazykem a pravoslavní Turci v Malé Asii též mají bohoslužbu ve své řeči; proč to nemá býti dovoleno Rumunům? Je to smutné, že patriarchat stále nevidí, jakých chyb se dopouští, a řítí se čím dále rychleji v propast…“ Ale tato turecká lekce řeckých křesťanů „nejpravověrnějších“ nenapravila. — Svízele patriarchatu jsou ostatně ještě jiné. Odpadají od něho stále nové a nové obce bulharské, které buď ještě při něm byly, nebo jež na chvíli násilím Řekové převedli. Ale povstalecké čety začínají také teď plnou měrou odplácet Řekům. Od jara se skoro všecka činnost čet povstaleckých obrací ani ne tak proti Turkům jako proti Řekům, kteří jsou pronásledováni a hubeni, zvláště prononçovaní z nich. Patriarcha obrátil se prostřednictvím svého zástupce v Moskvě ke sv. synodu petrohradskému a k vládě petrohradské, aby svým vlivem bránili pravoslavné Řeky v Macedonii.

Poslední dobu však znova si uhájila řecká církev cařihradská svůj vliv na Sinaji. Klášter na Sinaji má právo volit si v opatu svém i samostatného, nikomu nepodřízeného arcibiskupa, jenž nejen že jest autokefalní (hlavou církve) pro okrsek sinajského poloostrova, ale má velmi mnoho statků v Asii, v Turecku evropském i v Rusku. Biskupem sinajsko-raithským zvolen teď čistokrevný Řek, dosavadní farář řeckého kostela v Paříži Porfyrios Logothetis. Odstouplý arcibiskup s pensí 7200 K odebral se na statek klášterní na Chiu. Nový biskup žíti bude na statku klášterním u Kaira s příjmem ročním asi 100.000 korun. Jak vidět, ona se ta nadvláda církevní Řekům dobře vyplácí. Není tudíž divu, že každé místo a veškerý svůj vliv tak všemi silami brání!

Věda a umění.

Zvláštností jest v prvém svazku „Zpráv akademie slovesnosti“ v Petrohradě český posudek Polívkův o ruském díle (pohádkách běloruských sebraných Romanovým). V časopise ruském tedy a vydán tu tak, jakoby byl psán pro Čechy, totiž i bibliografické poznámky podány zcela po česku, a při tom není to rozbor české sbírky, české látky, ale ruské sbírky a ruské látky! Zajisté do krajnosti provedená zásada vzájemnosti literarní. Škoda, že se jí tak málo dosud místa dopřává. I intelligence slovanská se navzájem bojí těch různých písmen a různých značek pravopisných, jež ji ve čtení zdržují!

Zajímavý referat o pracích žáka Pasteurova a nyní ředitele jeho ústavu E. Mečnikova, lékaře ruského, přináší Živa v sešitě 6. Jsou

to výzkumy Mečnikovy o stárnutí člověka. Stárnutí jest pro vědu dosud zjevem nevysvětlitelným a zatím i nepochopitelným. Věda nenalezla ještě příčiny, proč vlastně člověk stárne. Bádáním dosavadním došlo se též pouze k tomu, že možno bylo postaviti několik dohadů a domněnek. Jednou — a to už víc než domněnkou, jest výrok Mečnikova, že jemné, specifické části tkáně slábnou (ale proč?) a místo nich zajímá hrubší vazivo. Jinak pozorováno, že ve stáří množí se bílé krvenky tak zv. makrofagy, které vrhají se na buňky jemných tkaní a vyžírají je; podle toho bychom byli na stáří vlastními krvenkami bílými sežíráni. V mladším věku tyto bílé krvenky jsou strážci našimi, bránice v podobě mikrofagů — pohyblivých to strážců před nákazou, a v podobě makrofagů — místních nepohyblivých strážců před následky vzniklé nákazy. Ale proč najednou toto tak účelné zařízení tělesné se zvrhá!? Proč se mají z životních ochranců státi ubíječi naši? Vysvětlení pro tento zjev a snad pro stáří vůbec podává okolnost, že člověk během života svého hromadí v sobě jedy — tedy se na stáři vlastně otravuje. Jedy tyto hromadí se v těle alkoholismem, syfilickými nemocemi a pak prací a životem všech těch bakterií, které v těle člověka žijí mimo jeho vědomí a bez jeho přičinění. Zvláště mnoho takových bacillů zdržuje se v tlustém střevě, kdež v odpadcích potravy nalezají dobrou půdu výživnou. Německý lékař Strassburger odhaduje počet těchto bacillů na 128 bilionu (128„000.000,000.000)! Výrobkem životního processu těchto bacillů jsou jedy, které z části dostávají se do krve a do těla lidského, z části však bývají vylučovány z těla spolu s výkaly. Jedy tyto, hromadíce se v těle, způsobují tak zvanou arteriosklerosu: tvrdnutí žil a jemných tkaní nervových, následkem čehož samo sebou přichází oslabení funkcí životních, špatnější a slabší oběh krve, chabější rozvod krví výživných látek, odumírání špatně živených buněk, a makrofagové z nedostatku potravy snad pak vrhají se na tkáň okolní. Tak zvaná makrobiotika, starost o dlouhý život, musí tedy podle Mečnikova obrati si za úkol seslabovati jedy životní, brániti, aby se v těle nehromadily, aby tělo nečinily k životu neschopným. Biblické stáří Noemovo, Methusalemovo a jiných patriarchů pokládá Mečnikov za možné. Nebylo-li tehdy alkoholismu ještě, a nebyla-li zvláště syfilis, pak mohli jednotlivci žíti i několik století. Pokládáť Mečnikov za nejhoršího ubíječe lidí právě syfilis a alkoholismus, jimiž se jed v těle lidském hromadí v ohromných dávkách a hubí nejen individuum, avšak celé generace: napojuje týmže jedem hned už i budoucí potomstvo. Odstraniti tyto dva vrahy lidí a arteriosklerosa, hlavní zjev a příčina stárnutí oddálí se u každého člověka o mnoho, mnoho let! Dnes už ovšem z těch jedů — toho či onoho — máme všichni. Mečnikov však doufá, že vědě podaří se i v tomto ohledu učiniti člověka šťastnějším a život jeho delším.

Velmi obsažné a zajímavé pojednání o církevní architektuře uveřejnil „Obzor“ (i samostatně) od architekta V. Kozla. Pro kněze je tu velice mnoho dobrých pokynů obsaženo. Článek jest však spolu snůškou stížností a nářků na ničení památek, jež se u nás pr -

vádí mnohdy ve velkém od povolaných i nepovolaných. Autor dnešní ochranu památek neshledává dostatečnou. Vídeňská „ústřední komise“ s organisací konservatorů po venkově sama uznává, že nemá ani dosti moci ani dosti prostředků, aby umělecké památky mohla vydatně hájiti. Avšak ani dobré vůle a vážného pojetí není vždy s dostatek u těch, kdož se mají ochraně památek těch věnovati. Často — praví autor — i návrhy konservatorů bývají nešťastné, ježto na honem anebo bez důkladného předběžného studia sdělané.

V. Tille v „Českém Časopise Historickém“ boří starou tradici o Přemyslových střevících a železném stole jeho. Známý slavista polský Brückner upozornil nedávno na Kosmovy a Dalimilovy zprávy o tom jako na výmysly. Tille osvětluje vliv Pulkavův na uchování tradice té, kteráž v Pulkavovi teprve vyvinula se k plnému státotvornému mythu. Tille stopuje tradici tuto, jak rostla, jak se k ní přidávalo od autora k autoru. Nejstarší vědí o ní nejméně, a ti zřejmě napodobují podobné vzory cizí. Tillův článeček je však pouze zběžným náčrtkem, jejž by na usvědčení a vystižení fals nutno bylo prohloubiti.

V prvé třídě České Akademie usneseno vydávati „Filosofickou knihovnu“, kteráž by vycházela ve volných svazcích a obsahovala dvě řady samostatných čísel. V jedné řadě by se vydávaly spisy české staré i novější, jako material k budově české filosofie, v druhé řadě pak by se překládala díla cizí, která znamenají nějaký pokrok v oboru filosofickém. Každé dílo musí autor či překladatel opatřiti úvodem, v němž poukáže na povahu, vznik, příčinné vztahy a význam díla, opatří je potřebným komentářem a seznamem věcným, po případě i jmenným. — V knihovně filosofické, zvláště co se vydávání českých materialií týká, bychom tedy měli velmi důležitý a potřebný podnik, který vyplní „opravdovou mezeru“. — Odborné knihovny u nás jsou skoro všecky teprve novějšího data. Nemají jich však dosud všecky odbory, a „knihovny“ takové ostatně ani nestačí na zahrnutí všech prací, jaké v tom oboru se vydávají. Ke knihovnám odborným přibude teď i zeměpisná, vydávaná drem V. Švamberou. Zeměpis u nás dosud, ač tak přístupný veškeré intelligenci, literarně pěstován nejméně, připojujeť se k jiným vědám a jejich vydáním. I organ zeměpisný „Věstník společnosti zeměvědné“ náleží k nejskromnějším odborným časopisům našim.

„Moravská věda“ možno říci stojí toto jaro ve znamení polemiky. Po Bretholzovi a Praskovi (Čes. časopis histor. Praskovu kritiku shledává upřílišenou a Bretholze poněkud bere v ochranu, ač i on má řadu výtek, před Bretholzem prý také dělány chyby!) polemika přírodovědeckého spolku prostějovského se Živou a Ottou pražským a v olomouckém Musejním časopise posledně prof. Kreutzer vysmívá se Macalíkově paleontologii ve „Sborníku zemědělském“ uveřejněné. „Sborník zemědělský“ sám, jako organ učitelů hospodářských je pěknou vědeckou akvisicí, zatím na Moravě redigovanou. Kreutzrova výtka týká se redaktorovy zprávy, vytýká mu lehkověrnost, s jakou Předmostský nález kostry skotu (u Přerova) prohlásil za nejstarší mo-

ravský pozůstatek toho druhu: bos primigenius domesticus, z doby předledové!

Současně zavádí „Český lid“ a podobný jemu čtvrtletník polský krakovský „Lud“ sbírání materialu pro obyčejové právo lidu. V „Č. Lidu“ vyzývá JUC. Vystyd, aby zasýlány byly zvyky a obyčeje lidové v obor ten spadající, sám už studiem podobným se obíraje, sebral mnoho zvyků těch a míní soustavně je zpracovávati. „Lud“ přináší v I. a II. letoším svazku dva takové obyčejové právní příspěvky ze soudních aktů. Náš „Čes. Lid“ by tedy v tom směru byl už o něco napřed před polským.

O svatodušních svátcích konal se v Přemyšli sjezd konservatorů haličských, na němž slyšány byly leda samé nářky na ničení a zanikání pozůstatků historie polské. Jeden z konservatorů, prof. Stanislav Tomkowicz za té příležitosti v krakovském „Czase“ popisuje smutný stav tento pode vším trojím záborem. V Rusku nestará se stát ani o ruské ani o polské památky. Z nevraživoti úřednicko-společenské stává se dokonce, že úřady rády vidí, ničí-li se památky polské, zvláště panské a kostelní. A lid jako všude, kde může se k čemu dostati, nešetří toho. Dokonce i věci, které už by mohly považovány být za uchráněné, uložené totiž v museích varšavském a petrohradském, nejsou jisty před zničením. Nevzdělaní strážníci musejní rozprodávaji po částech věci svěřené jejich dozoru, kování z knih, kusy starých pergamenů. Dokonce i v jednom případě knihy obřezali na všech třech stranách, aby se vešly do police! Co pod záborem ruským ničí nechuť, svévole, temnota ruské byrokracie, to pod záborem pruským zase přerábí a přebarvuje na německé jméno germanisace. Stavební památky, řemeslné práce, to všechno dostává německý cejch, aby ani zdaleka netušil nikdo, že to kdy bylo dílem kultury polské. Ba i podobizny a knihy se musí podrobit poněmčení, pokud se to jen dá. A pod záborem rakouským, ve volné a svobodné Haliči? Na oko jsou všecky památky otočené vážností a pečlivostí úřadů. Mluví se mnoho o jejich významu, vláda podporuje bádání vědecké o nich, nakládá publikace, subvencionuje restauraci starých staveb; ba jest k vůli nim zavedena i organisace konservatorů. Tak to vypadá v theorii totiž — v praksi jest celá věc méně radostnou. Konservatoři nemají ani stínu moci nijaké. Není ani zdání o nějakém úředním zinventarisování památek. Není zákona na obranu památek. Všecko je založeno pouze na ministerských nejasných a nepevných nařízeních, jež nemají moci rozkazné. Proto také základním tonem všech řečí na sjezdu přemyšlském byl nářek na zanikání památek z minulosti, pokud se uchovaly. Brzy nebude už co chránit, na našich očích každým dnem zanikají památky všeho druhu. Ještě na počátku 19. století celá řada haličských měst a návrší byla plna malebných zdí, zámků, bašt, věží a radnic a jiných památných domů. Ale v první polovici minulého věku samy vlády rakouské daly zámky, zdi a bašty zbourati, aby zabránily možnému povstání. Ostatní dodělaly samy obecní správy. Staré zbraně po roku 1830 pobrány a rozlity, nebo jinak zničeny, za krachu rakouského všecko, co bylo

stříbrného a zlatého, vzato a proměněno v mince nebo prodáno. A dosud na to, co ještě z dob starých se kde uchovalo, číhá chtivost a neznalost lidu, i nevážnost intelligence. To vše asi jest nejen v Haliči, ale i jinde. „Bestia triumphans“ chodí po celém světě. I nejklassičtější země památek. Italie a Řecko, jež na polovic žijí z minulosti své a památek jejích, nejsou drtivého kroku bestie té ušetřeny. I u nich řádí a roznáší domácí památky po celém světě.

O témže předmětě, a to o špatně prováděné snaze zachovati staré památky, totiž o restauraci jejich mluví „N. Č. Revue“. Ubohost názorův o restauraci dá se sledovati v celé Evropě. Jen Italie a někdy i Francie tvoří čestnou výjimku. U nás restaurační horečka pokazila nám nejlepší objekty, ač-li vůbec nepadly motykami bořících dělníků. Pociťujeme toto řádění dvojnásob, neboť ztrácíme tím kus národního jmění. Bohužel jest u nás ještě málo odvahy říci otevřeně, kde pochybeno. Ale doufám, dojde se i u nás jednou k poznání, jak všecky ty opravy Mockrovy, Schmoranzovy, Láblerovy, Tečenkovy, Vomáčkovy jsou nedokonalé, co hříchů jimi napácháno na umění. Celá dostavba kostela svatovítského, restaurace kostela kolínského, kostelů v Hradci Králové, ve Vys. Mýtě, v Chrudimi, Plzni, Poličce, Podvinci, nezdařené restaurace Karlštýna, sv. Barbory na Horách Kutných, Vlašského dvora, zkažené spousty venkovských kostelíkův a památek — to vše dojde jednou zaslouženého ocenění a odsouzení. Přijde doba, která trpce vytkne restauratorům jich poklesky a nepochopení. Chybovala a chybuje dodnes vídeňská centralní komise při svých restauracích, chybují úřady i konservatoři, ani zákony nejsou dosud vypracovány v duchu pokrokového názoru o restauraci. Nejvíce při restauracích pokazili ti, od nichž bylo by se dalo nadíti největší ochrany: stavitelé a kněží. Stavitelé uplatňujíce se svým řemeslem — pro výdělek — na úkor starého umění, kněží ve svém slohovém puritanství oklešťujíce vše na dva milostivě od představených přiznané slohy: romanský a gothický, zanášejíce do kostelů třebas nejbídnější brak, jen je-li slohový!

Autor hájí při tom potřeby a požadavky doby nové, ač vystupuje tak příkře pro uchování starého v původní formě: „Celé válečné tažení podniknuto proti Hilbertově výtce o restauraci každé „svatováclavské stodoly“. Ale tato okřídlená slova ztrácejí již pomalu ze své příkrosti. Dochází se k názoru, že lepší jest čestná smrt starého výtvoru, než živoření v kukli restaurační; že nová stavba, nové dílo moderní zvýšených požadavků a změněného života veřejného vyváží zcela odstraněného starocha... Jest proto potřeba chápati úkol restautora s vyššího hlediska, než dosud se děje, nelpěti tolik na každé zdi, nese-li na sobě patinu několika století. Jest nutno rozvážiti, co cenou svou vymáhá si ohled potomka a vynucuje úctyplné ohledy a jen tomu věnovati něžnou péči konservatora. Pak dojde se skutečně k onomu idealu harmonického spojení víru moderního života se starými zákoutími tichých vzpomínek a sladké melancholie...“

Studentský sjezd všeslovanský v Praze, pořádaný koncem května, ukázal stinné i světlé stránky studentstva. Světlým možno na-

zvati to, že studentstvo obracelo se tu jedině ke svým stavovským zájmům, a hlavně k zajištění podpory a pomoci materielní a utvořilo také k tomu cíli všestudentský „svaz“, který jedině touto působností se bude obírati. Studentstvo odvrací se od plané demonstrační politiky (na nedávné schůzi „svazu“ pravil řečník: posílali nás na německé Příkopy demonstrovat proti němectví, ale to nám neřekli, že to němectví Příkop pozůstává v německých obchodech a bankách, kterých my svými demonstracemi neodstraníme!). Počíná nový proud střízlivé hospodářské, zájmové působnosti. Stinnými zjevy sjezdu byly nesnášky slovanské. Ukrajinofilské studentstvo rusínské vůbec nebylo přítomno. Studenti slovinští či spíše liberalní strana slovinská sjezd ignorovala, že referent nebyl jejich. Poláci (stud Grabowski) protestovali proti rusofilskému proudu sjezdu a proti projevům studentstva starorusínského. Studentstvo přijalo resoluce, žádající doplnění universit slovanských (moravskou, slovinskou s ruskými pobočkami) Pro záhřebskou universitu žádáno právo platnosti diplomu i v Rakousku a rovnosti s universitami rakouskými. Ministerstvo vyučování vydalo také nedávno nařízení, jímž se právníkům záhřebské university dává rovnoprávnost s našimi rakouskými právníky a přechod i platnost zkoušek v Záhřebě na každé rakouské universitě má se uznávat, složí-li dotyčný doplňovací zkoušku charvatsky. Proti tomuto výnosu ohradilo se hned professorstvo vídeňské university a studentstvo německo-nacionalní ve Vídni pořádalo protestní schůzi, že prý to znamená snížení rakouských universit a porušení jejich německého charakteru!

Ruská zeměpisná společnost loňského léta počala sbírati material pro historii a popis selské venkovské stavby obytné i hospodářské. Sbírá se nejen v Rusku, ale oběžník rozeslán po všech slovanských národech a zemích. Z Ruska pak zahrnuty budou i neruské národy. — V Petrohradě organisuje se právě společnost na ochranu památek. Společnost však nemíní zřetel svůj obraceti na stavební památky, o něž snad prý už je s dostatek postaráno (hlasy ze všech konců Ruska mluví zcela jinak), ale více o oděv, nábytek, zvířata (vymírající), rostliny řídké, složení a tvářnost země; zvláštní péči povede společnost po vzoru francouzské „Société pour la protection des paysages de France“, chránic krajinky památné buď historickými událostmi nebo literarními klassiky popisované. — Ochranou a sbíráním starých památek obírá se též „Družstvo pro vzájemnou pomoc umělcům ruským“, které poslední leta vysílá některého z členů svých do různých krajů Ruska, by prováděli soupis památek, ohledávali je k restauraci, a k šetrnosti nabádali, co možná sami pro uchování budov a obrazův učinili. Vloni takové cesty podnikány Šabuninem po severní Rusi, letos více členů na cesty umělecké se vydává. Práce a vědomosti tím způsobem nahromaděné vydá družstvo v materialiích k historii umění na Rusi.

V akademii nauk v Petrohradě pořádají se sbírky přivezené z Tollovy výpravy; výprava v ohledu vědeckém měla velmi

bohatý výsledek. Přivezeny hlavně pozůstatky fauny a flory staré i nynější. Ostrovy sibiřské dnes jsou jedinou tundrou — polozmrzlým močálem se skrovným porostem. Sbírky přinesené z ostrovů těch však svědčí o lepší minulosti jejich. Nejstarší zbytky živočišné pocházejí ze čtvrtohorní doby. Průřez geologický povrchu ostrovního představuje se takto: na úrovni okeanu zdvíhá se 10 *m* tlustá vrstva ledová; na ní je vrstva písečná, na písku leží vrstva hlíny se zbytky mechovými, travnými a keřovými. Po této vrstvě přichází vrstva velmi bujné přírody: zbytky velikých listnatých stromů, olše a jiných; na této vrstvě pak opět jen zbytky křů, polární břízy a jívy, trav a na vrchu pak současná tundra. Na ostrově Kotelném prozkoumána uvrstvení půdy ještě níže pod slojem ledovým. A tu shledáno: pod ledy leží vrstva písečná se zbytky jehličnatých stromů, pod pískem je černá prsť se zbytky pryskyřičných stromů, pod ní vrstva prstnatá se zbytky subtropické flory listnaté. Tyto pozůstatky subtropického rostlinstva pocházejí s třetihorní periody; pozůstatky rostlinné v této periodě zdají se jakoby zaschlými. Výprava Tollova vrhla tedy nové jasnější světlo na paleontologický vývoj severu. V třetihorní době bylo i na tom dalekém severu velmi teplé podnebí. Podnebí toto pak stávalo se chladnějším, až v ledové době pokryl se povrch tlustou vrstvou ledovou. Ale znovu se podnebí oteplovalo a na ledovcích počal nový život rostlinný i živočišný. Podnebí bylo mnohem teplejší nežli dnes, nalezáme také velmi četné rostlinstvo a živočišstvo teplejšího mírného pásma: proháněli se tu ohromní mamutové, kopytníci i přežvykavci Bylo sice chladněji než v třetihorní periodě, ale přece mnohem tepleji než dnes. Po tomto teplém čase přichází zase chladnější a chladnější perioda, až na místě bujných lesův a pastvisk objevila se nynější holá a pustá tundra, na níž vše živé vymřelo, vyjma jediného věrného obyvatele severu — soba.

Podle „Literarního Naukového Věstníku“ rusínského v Jekaterinodaru chystá se sbírka jihoruských kozáckých písní, z nichž mnohé jsou památnými historickými zpěvy. — Národopisný odbor Společnosti Ševčenkovy prosí oběžníkem všecky přátely lidového slovesného pokladu, by mu pomáhali sbírati lidové písně a říkání (kolomyjky, koljadky a ščedrivky), zvláště na kněze a studentstvo se obrací. — Před pěti lety ustavilo se v Haliči rusínské „Tovarystvo dlja rozvoju ruśkoj štuky“ (Spolek pro rozvoj rusínského umění). Nad úpadkem jeho hořekuje ve zmíněném časopise jeden z nejlepších malířů ruských Ivan Truš. Po prvním vzmachu, s jakým společnost musejní přijala spolek ruských umělců, dnes už skoro nic nepozůstalo. V prvním roce dostal spolek za 40.000 korun objednávek na obrazy, v dalších letech objednávky stále se menší a poslední rok ustaly skoro zcela. Vinni jsou tím malíři sami i spolek. Malíři oddávají se příliš „volnému“ modernímu proudu umění, zapomínajíce, že ani oni tu mistry se nestanou, by cizinu upoutali, domácí lidé jich pak nepochopí. Na umění kostelní, jež jediné schopno je hospodářsky udržeti spolek na výši, ani spolek ani umělci zřetele neobracejí, podceňujíce je. A k nápravě

se neschyluje. Stále se sní o jakýchsi velikých výstavách, věčnou lotterii obrazovou na celou Ukrajinu chtějí pořádat, ale o vlastním povznesení materialního bytu umělců ani zmínky. Spolek má několik fondů, jichž nepatrná suma svědčí o úpadku myšlenky, již spolek zastupuje. V reservním fondě je 500 korun, v podpůrném a pensijním fondě 218 korun (!) a ve fondě pro zařízení rusínské malířské školy 445 korun.

Na pantheismus ve slovinské poesii touží „Katolicki Obzornik“. Pantheismu tento jest mladého původu. První jeho štěpitel Aškerc. Ježto však Aškerc silou své poesie nejvíc uvléká mladší pokolení, jdou za ním i druzí, třebas ne tak výrazně a rozhodně vyznávali nauku pantheismu. Náleží sem Župančič, který stoje na Kvarneru velebí moře nad symboly víry křesťanské a klaní se moři, neboť: ti morje si vse lepše, kot (než) svati križ, ti morje, si starejše kot svati križ, ti morje si močnejše kot svati križ. Aškercův pantheismus vyrazil se silno v jeho „Nových Poesiích“ i v „Zlatorogu“, kdež filosofování tohoto druhu kazí celý děj pohádky o Zlatorohu Tříhlavském. K pantheismu se kloní i Dragotin Kette („Poezie“), ač tento nefilosofuje, jen citem se unášeti dává, a tu v unešení často nezřetelně a nejasně mluví, často se hlási i k víře i k Bohu, jejž pak myslí si pojmem křesťanským.

Slovinská „Družba sv. Cirilla in Metoda“ (Ústř. Matice školská) naříká na malý letošní příjem. Do polovice května bylo příjmů 14.077 K, výdajů 13.443 K, ač první měsíce roku musí příjmy svými pokrýti valnou část ročních vydajů, aspoň celé první pololetí. Na to však letos nestačí. — Počátkem června měla „Slovinská Matice“ (vědecký ústav) svou výroční valnou hromadu. Zpráva Matice praví: Matice vydala vloni šest knih a vydá letos opět šest knih. Kritika vydaných knih se různí: doma je ostřejší, než v cizině, mírnější ve společnosti než v listech. Vytýká se, že „Mat. Slov.“ málo si všímá krásného písemnictví a jiných slovanských literatur. Odbor Matice však stojí na stanovisku, aby knihy byly vždy co nejrozmanitější, ze všech oborů. Vloni utvořen též při Matici odbor pro sestavení „Slovinského technického slovníku“. Odbor pro sbírání místních jmen, rozeslal na sto žádostí dosud s dosti dobrým úspěchem. Členů ubylo 80 a jest se báti, že počet členů ještě se zmenší pro osobní a strannické neshody, jaké se mnohými do Matice zanášejí. Nejčileji se chovají k Matici Slovinci nekrajinští! Majetku má Matice 127.146 K, příjmy vloni obnášely 39.614 K, výdaje tolikéž. Majetek se zmenšil, příjmy se zmenšily a rok co rok menší se též přírůstek knih do knihovny Matiční. — Tak poslední leta všecky národní instituce Slovinců pod nepřízní politických sporů trpí a upadají. Stranictví nevede k řevnivosti a k závodění v dobrém, jak se od života více stranami prostoupeného očekává.

Houslovou školu po vzoru Ševčíkovy pražské založil v Bělehradě žák Ševčíkův Stevo Stojanović. Zřekl se dráhy virtuosa a zdokonaliv se v praxi i theorii, dal se na dráhu učitelskou. Stojanović

byl státním stipendistou a tak podpora státu přijde tu nejlépe celé zemi na prospěch.

U příležitosti knihy Zar. R. Popoviće: „Slike (obrázky) iz Staré Srbije“ vypočítává kritik Br. Kola srbské belletristy podávající věrné obrázky lidu a kraje v různých zemích srbských. Tak obrázky z království srbského píšou: Glišić, Lazarević, Sremac, Veselinović, Vukičević, Ranković, Nušić, Domanović, Stanković. Ze srbské Vojvodiny (Slavonie a Uhry): P. Marković Adamov, St. Sremac, M. V. Marin, S. Radić, St. V. Popović, J. Tomić, Milan Savić, Ivan Protić, N. Nedeljković, J. Buta. Bosnu a Hercegovinu líčí: Svet. Ćorović, M. Milanović, P. Kočić, M. Živković. Charvatsko popisují: Bude Budisavljević, Prijedorski, pop Tajo Obradović. M. Dalić, M. Budisavljević, M. Pribićević, Petar Petrović. Dalmacii zobrazují: Matavulj, Ivo Ćipiko, M. Car. Černou Horu s Bokou Kotorskou: Matavulj, Ljubiša, Savo P. Vuletić. Staré Srbsko a Macedonii líčí: Zar. R. Popović, Nušić a Vukičević. Též život Srbů v Cařihradě našel svého fotografa v Ćedinovi, a rovněž i život Srbů v Americe nalézá už zobrazovatele své.

U příležitosti stoletého jubilea boje za svobodu, navrhl bělehradský denník „Štampa“ (Tisk), aby se uspořádala v Bělehradě jihoslovanská výstavka umělecká. Ač navrhuje dobu výstavky na podzim, přece sotva by se dalo nasbírati ze všech jihoslovanských zemí tolik děl, aby první tato souborná výstavka jihoslovanského umění nějak onačeji vypadla. Už proto, že mnozí z umělců poslali nejlepší díla svá do St. Louis v Americe (bulharští, charvatští i srbští). Idea však je zdravá a nebude nikdy nevhodno uskutečniti ji.

Státní a národní ústavy bulharské teď jeden za druhým přicházejí se svým pětadvacetiletým jubileem založení, jak po řadě vznikaly v novém osvobozeném státě bulharském. Slavily je už vedle ministerstev pošta a telegraf, a národní banka, ústavy to v civilisovaném státě nejpotřebnější! Balkanské země na jaře, v letě i v zimé bývají zaplavovány různými divadelními a operními společnostmi, a koncertisty německými, italskými a francouzskými. Naše české společnosti odvažovaly se nedávno leda do rakouského Přímoří. Teď v Bulharsku nedávno pokusila se tamní česká společnost proniknouti s ochotnickým divadlem loutkovým. Hráno po dva či tři večery, jeden kus bulharsky, druhý česky.

Nedávno měli bulharští lékaři a přírodozpytci svůj sjezd (III.) v Plovdivě. Svaz lékařský v Bulharsku čítá na 400 členů. Sjezdu se súčastnilo na 140 členů. Upraven pomér mezi lékaři a mezi obecenstvem, vystoupeno proti nesolidní reklamě, a odmítnuta homeopathie jako nevědecký způsob léčení a homeopathové ze sjezdu i spolku vyloučeni. Sjezd se zvláště horlivě zabýval bulharskými lázněmi; lázně tyto podle dnešní úpravy jich slouží prý spíše k šíření všemožných nemocí než aby je hojily. Sjezd všemi prostředky chce se domáhati u vlády, aby ohromné bohatství a dar přírody, jaký Bulharsko má ve svých četných lázních, byl podle moderní lázeňské hygieny upraven, aby si

dobyly lázně ty věhlasu a pověsti, jaké zasluhují. — Pěkný popis a ocenění hojných a podivuhodně bohatých na léčebné vody lázní bulharských vydal právě inspektor školské hygieny Dr. V. Georgiev.

Srbští lékaři a přírodozytci chtějí letos na podzim ve slavnostním srbském roce pořádati také svůj první sjezd. Na tento sjezd chystá se i několik referatů českých lékařův a učenců. Kromě toho referovati budou Bulhaři, Charvaté a Slovinci. Sjezd srbský bude tedy malým dostaveníčkem slovanské nauky vůbec.

Pro národní oslavy srbské (100leté) a bulharské (25leté) nadáno se, že vyrojí se mnoho publikací memoirových a historických, v nichž by doba nedávno minulá současníkům a potomkům byla vylíčena. Ale nestalo se tak mimo očekávání. V Srbsku možno zaznamenati asi tři vážnější díla, a to úryvkovitě psaná. Ale aspoň nejlepší písně Karaďorďovské a Milošovské z doby povstání družstvo professorské míní vydati na památku pro mládež. Také v Bulharsku kromě několika monografií vzpomínkových nejeví se jiného ruchu knižného. Monograficky a spolu jako sbírka materialu vydáno nedávno spolkem „Naprédok“ objemné dílo o prosebné cestě vyslanců národních Cankova a Balabanova po Evropě r. 1876. V obou zemích jubilea pravděpodobně teprve podnítila ke studiu a sbírání materialií, a výsledky jejich se asi objeví až po slavnostech.

Lužické „Towařstwo pomocy za studowacych Serbow“ mělo 25. května v Budyšíně svou výroční hromadu, na niž sešlo se asi 20 přátel studentstva. Spolek trvá už 24 let, jmění má 22.140 marek. Vloni udělil 10 studentům 580 marek podpory, celkem však vydání s menšími podporami činilo 1624 marek. Na schůzi sděleno, že jak lid tak studentstvo spolku si všímá a váží. Studenti dospěvše místa často podpory vracejí, mohou-li, také venkovští zámožnější lidé na ně v odkazech i za života pamatují.

Několik jubileí letos rozvlňuje šíře život veřejný. U nás stoleté narozeniny Sušilovy (slabě slavené!), na Rusi stoleté narozeniny Chomjakova (14. května), básníka-slavjanofila a skladatele Glinky (2. června).

Zemřeli: 5. května Lazar Zacharjević, advokat srbský v Temešváru, starý bojovník za svobodu Srbův uherských, kolem let 1848 též chápal se péra. — 15. května F. S. Bredichin, slavný astronom ruský, člen akademie, světového jména si získal výzkumem komet. A. N. Rjabuškin, slavný historický malíř ruský. G. P. Przewalski, Polák slavjanofil, bojovník za smíření s Ruskem, osobně súčastnil se bojů v Macedonii. — 29. května T. Romanowić, polský žurnalista. J. N. Smirnov, professor kazaňské university, slovutný ethnograf. A. G. Pjatkovskij, redaktor „Nabljudatele“, socialní a hospodářský publicista ruský. — 5. června Jan Heřman, český malíř (církevní). — 12. června Karel Chalupa, český belletrista. — 14. června Karel Šimanovský, z nejstarších herců Národního divadla. Z. J. Jovanović, obecně „Čika Jova“ (strýc Jan) zvaný, nejslavnější z nových básníků srbských; Srbové váží si zvláště jeho písní vlasteneckých pro mládež. — 20. června Sima Lukin Lazić, redaktor satirického „Vrače Pogadjače“, srbský básník a žurnalista.

Zprávy národohospodářské.

Velmi živé se letos od jara rozproudila po Čechách akce proti uherské mouce.[1] Z Čech odjakživa vycházel jak z české tak z německé strany nejsilnější odpor proti obchodní jednotě s Uhrami. Přirozený pro zemědělské Čechy tento odpor sesílil se poslední leta (od 1897), co se o vyrovnání s Uhrami stále mluví, ještě agitaci poslancův a řečníkův, ale i pro citelný vzrůst soutěže uherské. Když totiž roku 1898 zrušeno tak zvané mlecí řízení a tím mlýny uherské pozbyly laciného obilí, z něhož mouku vyvážely, vrhly se se vším výrobkem svým na trhy rakouské, organisujíce ještě lépe a vydatněji svůj obchod moučný. Nemajíce v Uhrách dostatečný odbyt pro mouky nejlepší, jaly se lepší druhy mouky vyvážeti do Rakouska a tu pod cenou je nabízeti. Před rokem 1898 mlynáři naši horlili hlavně proti mlecímu řízení, jež dovolovalo velkomlýnům vozit balkanské obilí beze cla, vyvezou-li z něho mouku z hranic říše. Mlecí řízení zrušeno — po dlouhém čase úspěch naší strany proti Uhrám — ale soutěž pro naše mlynáře tím nepřestala. Uherské mlýny sice poškozeny, ale nezničeny. Učiněny neschopnými vyvážet na západoevropská tržiště, proto s celou snahou o sebezachování jaly se používat tržišť nejbližších. Český mlynář a rolník viděl, že se přepočítal, že musí změnit frontu boje, zvláště když stalo se zřejmým, že na toto období vyrovnavací (do 1907) jednota s Uhrami zůstane mocí nařizovací uchována. Pokus uherských mlýnů této zimy učiněný, dovážeti totiž do Vídně mouku vodní cestou za dopravu co nejnižší, sám sebou vznítil odpor proti výhodám tarifovým, jakých požívá uherský vývoz k nám. Tak už stížnosti hned před obnovením vyrovnání projevované, ač ne tak intensivně a soustředěně jako nyní, obraly si teď za hlavní úkol povalení dnešního systemu tarifového, jaký Rakousko s Uhrami domluvilo při minulém vyrovnání.

České mlynářstvo v pamětním spisu podaném nedávno rakouské vládě obrací se výhradně už proti tomuto tarifnictví rak.-uherských drah, kteréž vyrůstá ve velikou výhodu uherských vývozců — zrovna v jakousi premii zboží uherského proti našemu. Tarifové výhody mlýnů uherských a škody našich mlynářů jsou dvojího druhu. Obilí k semletí určené, tedy hrubá surovina, platí totéž dovozné, jako mouka, tedy jemný a dražší už výrobek. Surovině se leda povolují 10—15% refakcie (slevy), které však závisejí na milosti dráhy vůči dopravovateli. Proto naše mlýny dovážeti nemohou obilí na semílání z Uher, neboť mouka tamodtud dovážená přijde laciněji, než v našich mlýnech vyrobená. Druhou a hlavní výhodou je tak zvaný stupňový tarif, při němž na další vzdálenosti klesá dovozné z kilometru a metráku vybírané. Na př. z Horažďovic do Chebu, jak pamětní spis uvádí, jest sazba na mouku

[1]) Nejen schůzemi, peticemi, memorandy a resolucemi, ale i moderním způsobem: umělecky provedenými a velice suggestivními plakáty, jež se vyvěšují po všech veřejných místnostech v Čechách.

na 1 *q* a *km* = 0·542 h., z Marcheggu do Chebu však 0·435 h. Tím dostává se uherskému výrobku možnosti, přes svou vzdálenost od dobrého konsumního tržiště severočeského, soutěžiti tam výhodné s bližším výrobkem českým. Stupňový tarif zkracuje vzdálenosti a sbližuje různé kraje umělým způsobem.

Dopravní tarifová politika stává se poslední leta stále více vážnou a uvědomělou částí hospodářské politiky toho kterého kraje a státu. V Německu agrarníci jižních a západních krajů ohradili se velmi energicky proti stupňovému obilnímu tarifu, jenž 1900 zaveden byl. A vláda jej musila také letos zrušiti.[1])

V Anglii není to ani dokonalost německé neb americké výroby, jež jí umožňuje soutěž s výrobky anglickými na anglickém trhu, ale tarifní politika soukromých drah anglických, které v touze po zvýšení nákladu smlouvají se s námořními dopravními společnostmi a vozí cizí zboží několikrát laciněji než domácí.[2]) Tak zboží cizí má do Anglie nejen bezcelný přístup, ale ještě i jakousi premii před anglickým ve formě levné dopravy.

Tarifní poměry mohou úplně rušit všecko snažení podpurné a ochranné, jaké stát projevuje ve prospěch domácí práce. Dopravní politikou může se zcela nebo z části rušiti ochrana celní, mařiti všecky slevy daňové a podpory i přímé premie, jakých stát svému prumyslu poskytuje. Hojnými příklady na to upozorňují Seidel a Freund v knize právě v Lipsku vydané „Die Eisenbahntarife in ihrer Beziehung zur Handelspolitik.“ Kniha jako na zavolanou přichází na pomoc německým agrarníkům a průmyslníkům toužícím po ochraně celní co nejvyšší. Obě se zemědělstvím německým soutěžící říše: Rusko a Rakousko-Uhersko mají na drahách svých zavedeny stupňové tarify, a vůbec svou tarifní politikou mohou výhody sesílené ochrany celní úplně paralysovat. Dohody států mezi sebou, že nebudou cizí výrobky stěžovat vyššími sazbami než domácí nic nezpomohou proti obmyslné tarifní politice. Každý stát má obyčejně zájem na vývozu jiným směrem než jakým se k němu dovoz bere. Proto směr svého vývozu tarifní politikou vyznamená výhodami co největšími a ty přijdou jen jemu vhod; směr dovozný, na němž výhody tarifové by sousedovi prospěly, ten už se spravuje pak zase jinakou politikou tarifní. Tak to činí ostatně i Uhry vůči Rakousku, Rakousko a Rusko vůči Německu. Dle ochranné celní politiky musí tedy v každém státě ochranáři míti na zřeteli i tarifní politiku drah a plavby. Jest v ochraně domácí

---

[1]) Na státních drahách pruských stupňová sazba byla: Za první 100 *km* 65 h 1 *q*, za druhé 100 *km* 57 h, a za čtvrté 100 *km* 54 h. V Rakousku na státních drahách platí se za 1 *q* mouky a obilí za první 100 *km* 58 h, za druhé 44, za čtvrté 42 h.

[2]) Tak platil sýr americký z Nového Yorku do Liverpoolu 30 šilinků, z Liverpoolu do Londýna na 25 šilinků. Cheshirský sýr anglický však pouze na vzdálenost poloviční co z Liverpoolu do Londýna platil 42—45 šilinků! Maso skopové americké z Glasgowa do Londýna 45 šilinku za tunu, skotské maso za tutéž dráhu platilo 70 šil. Tak poměry shledala tarifní anketa anglická v letech osmdesátých, na naléhání prumyslníků svolaná. Od té doby nátlakem veřejného mínění se poměry zlepšily, ale výhody [illegible] zboží neodstraněny.

výroby stejně důležitým činitelem jako cla. Tato důležitost drah pro hospodářský vývoj kraje diktuje sama sebou nezbytnou podmínku, aby všecky dráhy, či aspoň důležitější měl stát ve svých rukou, tedy nevykoupí-li jich, aspoň správu jejich aby převzal.

Hospodářské monografie — toť věc neocenitelná. Popis a rozbor takového jednotlivého příběhu či místa vypadá jako zjevení z čira jasna. Jednotlivá fakta hospodářská jen jsou-li příliš nápadná a všeobecně známá vyzývají k monografickým popisům (na př. „zrušení roboty“, jak za nedávné oslavy hojněji popisováno, ač důkladné monografie nepřineslo!) Proto bývají tyto monografie obyčejně jen váby historické a aktualní hospodářský proud z nich málo čerpá podnětů a pokynů. V nové době staly se však důležitými monografie topické vedle odborových: o záloženství, o drůbežnictví, o textilním českém průmyslu a pod., jakožto hospodářské a kulturní popisy jednotlivých míst, větších či menších částí národa nebo země, přirozeně souvisících. V posledních dnech žurnalistika přinesla nám dvě takové velmi poučné monografie. Pražské „Rozhledy“ v několika sešitech popisovaly „zanedbaný okres“ jihovýchodních Čech — Ledečsko; „Národohospodářský Obzor“ pak přináší právě monografii valašské vesnice Nová Bystřice u Rožnova. Obírá-li se autor v „Rozhledech“ více kulturní a politickou stránkou, věnuje se autor v „Národohospodářském Obzoru“ hlavně hospodářskému rozboru života a poměrů v oné valašské vesnici. Takové monografie pěkně psané stávají se pro praksi hospodářskou výtečným typem. Tu na tom vzoru až do posledních jednotlivostí osvětleném možno nejlépe se přesvědčiti o kořeně zla a bídy, a podle něho hledati a ustrojiti nápravu. Působí takové monografie jako individuelní fotografie naproti všeobecnému schematu. Monografie taková vyžaduje ovšem autora, jenž je dobře hospodářsky vyzbrojen, umí rozlišovati a vytyčovati hlavní rysy od vedlejších, umí srovnávati a ví co s čím srovnati; dobrého pozorovatele, jenž nejen vidí jak jest, ale i jak by býti mělo, nebo aspoň, jak by býti nemělo. Obě zmíněné práce působí tak smutným dojmem, že sotva lepšího důkazu třeba pro poznání, jak mnoho, přemnoho my na Moravě i v Čechách máme v ohledu hospodářsko-kulturním doháněti — a to namnoze od základu!

Našemu živnostnictvu povstal mstitel a obhajce v ústavu tak zv. živnostenských instruktorů. Dosud živnostnictvo jak v řadách národohospodářů tak sociologů i úřadů státních potkávalo se jen s kárnými slovy a s odsuzovateli. Zvláště zprávy továrních inspektorů bývaly plny žalob a stížností, tam, kde jim přišlo mluviti o poměrech učenických. Letos vydána první zpráva živnostenských instruktorů, od ministra di Pauli v r. 1899. zavedených. Zpráva podává obraz úřadování od října 1889 do konce 1902. Instruktoři, ač nemohou líčiti poměry jako vesměs utěšené, přece jen chválí a mnoho chválí, vytýkajíce všecky ty snahy dobré, jež jeví se v řadách živnostnictva a zaznamenávajíce s potěšením všecko to zlepšení, jehož svědky byli během necelého čtyřletí. Reforma poměrů bere se několika cestami. Život společenstevní se oživuje a povstávají jmenovitě na podnět in-

struktorů odborová společenstva. Za to počet smíšených (všeodborových) společenstev se zmenšil. Porovnání s r. 1894. a koncem r. 1902. vydává takovéto plus ve prospěch odborových společenstev: bylo odborových společenstev 514, jest jich 1295; bylo společenstev příbuzných odborů 422 a jest jich 893; bylo společenstev pro několik nepříbuzných odborů 2244 a jest jich 2153; smíšených všeodborových bylo 1642 a jest jich 957. Také počet jednot společenstevních vzrostl. Bylo r. 1899. jednot společenstevních 42 (v tom 5 jednot odborových) teď jich jest (1902) 68 (v tom 10 odborových). Všech společenstev v Rakousku bylo 5298 a 67 jednot. Nejhustější společenstva jsou v Hor. Rakousích a Solnohradech, totiž připadá jedno už na 66 živnostníků. V Čechách jedno na 115, v Dol. Rakousích bez Vídně na 148, v jihorakouských alpských zemích na 170, v Haliči a Bukovině na 188, na Moravě na 193 a ve Vídni na 886 živnostníků. — Společenstva živnostenská z počátku působnosti instruktorské ve velké většině míst nejevila života. Ve městech hlavních, kde byli vzdělaní úředníci ve společenstvech, byla namnoze správa nalezena vzornou, za to na venkově vše bylo primitivní, neurovnané a často v nepořádku; u málo společenstev zachovány byly předpisy o poplatcích za zápis do společenstev a za učení. Při 3289 společenstvech jsou schváleny stanovy pro odbory pomocnické při společenstvě. Ale na hromady pomocnické pohlíží se namnoze nedůvěřivě. Jen v odborových společenstvech tyto pomocnické hromady mohou se také uplatnit a jsou i pro mistry vítaným pomocným a poradním organem. Při všeodborových společenstvech přirozeně toho vlivu míti nemohou. Rozhodčí výbory jsou sic při 2918 (56%) společenstvech, ale neúřadují leda u málo kterých. Spory se raději vyřizují u živnostenských soudů, protože ty mají větší moc a autoritu. Zprostředkování práce hodí se spíše až pro jednoty a při těch také bývá zařízeno, jednotlivá společenstva se mu nemohou s výhodou věnovati. Otázky učenické nejvíc společenstva zaměstnávají, a co v obor společenstva tu spadá, snažila se všechna společenstva vyhověti úkolu svému. V mnohých městech (v Praze a v Brně) společenstva hledí také velmi přísně, aby se počet učňů nezvětšoval přes dovolenou míru, jinde se ještě dovoluje neobmezené přibírání učňů (Lehrlingszüchterei — říkají Němci). V odborových společenstvech přijata už i ustanovení o zkouškách učňovských, takže tam výcvik učňů jest zajištěn. Také starost a péče o hmotné a duševní potřeby učňů společenstva jeví větší teď. V tom směru instruktoři mnohé rady udělili a bylo jich ochotně následováno (útulny). Všude se společenstva velmi zajímají o otázku pojišťování, jenže nepodařilo se ještě všude ji rozluštiti, a založiti pokladny pojišťovací. Nejvíc tento obor pokročil v Čechách dík jubilejnímu fondu z r. 1898. Tam už i starobní pojišťování prostřednictvím fondu dosti se rozšířilo. Pojistiti se dalo na 5000 členů ze 210 společenstev. Společenstva sama pojištěncům ukládají ve fondě ze svého majetku malé přilepšení pensijní. Zatím humanitní působnost společenstev se jeví jen jednoduchou formou podpor. Jmění společenstev jest značné; obnáší na př. ve vídeňských spole-

čenstvech $3^1/_4$ mill. korun, u německých moravských 122 tisíc korun, u německých českých přes čtvrt mill. korun. — Snaha po vzdělání a ochota ku podpoře všech vzdělavacích ústavů jest ve všech okresích instruktorských zřejmou a projevuje se stále úsilněji a účinněji. Nejméně dosud rozšířila se hospodářská působnost společenstev, již mají společenstva novellou živnostenského řádu umožněnu. Celkem v celé říši jest asi při stu společenstvech nějaké zřízení svépomocně hospodářské (nákup či prodej společný, strojní spolek, úvěr a pod.). Čilé jsou snahy, jež se jeví na poli úvěrnictví, kdež hledají se nové cesty. Německá společenstva na Moravě a česká v Čechách pokusila se, každá jiným způsobem, o společenstevní levný úvěr, a možno přiznati, že český způsob se lépe osvědčil.

Není to sic bezvýminečná chvála, ale aspoň otázka živnostenská osvětlena z nové stránky. Vady sic přiznány, ale přec jen přešlo se přes ně zběžněji, za to více všímáno si pokroku — a taková zpráva vždy vypadne potěšněji, než samo žalování.

Na sjezdu právnickém v Praze (o svatodušních svátcích) přednášel professor Bráf o směrech vědy národohospodářské na počátku XX věku. Vytkl, že možno bez upřílišení mluviti o novém směru s počátkem XX. století, neboť na rozhraní obou věků dožívá starý směr historicko-evoluční či spíše biologický, vystřídavši, však přece zcela nezbořivší směru individualistického — oba stejně materialistické a důraz kladoucí na historické generalisování a mechanickou nutnost ve společenském ději. Ale ani historická methoda, která po historické generalisaci revolučních theorií sesílila svou práci, by historickou indukcí mohla buď podepříti, buď vyvrátiti idey evoluční, neudrží se déle ve své nemethodičnosti. Nasbíraný od ní material nevedl k těm koncům, pro než byl sbírán. Místo generalisace historické studium přineslo isolaci abstrakcí hospodářsky-společenských. V tomto směru první nastoupil cestu Bücher a hlavně nejnověji Menger knihou svou o methodě věd společenských, jež tvoří počátek nové epochy.

Záměr, zavésti volný oběh a povinnou výměnu zlaté mince v říši naší, vedl k důkladnému studiu platební bilance říše, jakou si dosud nikde nepokusili úředně sestaviti. Ježto i toto úřední sestavení jest jen přibližným odhadem a oceněním protivážných hodnot na základě údajů, jež úřadům v hojné míře byly přístupny, nemá ceny naprosto jisté statistiky, ale pouze národohospodářského úsudku, jejž ceníme podle autority a podle hojnosti a jistoty údajů, na nichž spočívá. Ve svém posledním svazku „Statistische Währungs-Tabellen" obralo si ministerstvo financí otázku, kolik asi naše říše vyplácí cizině různých ročních dávek a povinností, a kolik naopak říše naše podobnou cestou z ciziny dostává Bylo tu potřeba vzíti v úvahu: počet cenných papírů rakousko-uherských za hranicí a cizích u nás, vývoz náš za hranici a dovoz k nám; poplatky za různé služby cizině placené a cizinou nám vypłácené; počet a útratu cestujících z ciziny v naší říši, počet a útratu našich lidí v cizině; počet úředníků našich v cizině a cizích u nás; počet dělníků a jejich výdělek v cizině a cizích u nás;

šetrnost vystěhovalců a jejich útraty převozné. V této bilanci nejvíc činí na straně passivní úrok z papírů cenných cizinou skoupených, na straně aktivní: výnos tržby zahraniční, výdělek z cizozemců u nás cestujících (na 60 mill. korun) a pak zaspořené summy, jaké posílají vystěhovalci naši z Ameriky a odjinud domů (přes 70 mill. korun). Výdělek našich saisonních dělníků v cizině a cizích u nás se skoro vyrovnává. Poláci, Češi, Slovinci, Slováci a Srbochorvaté vydělají ročně v sousedních říších (v Německu, v Rusku, v Turecku) 15 až 30 mill. korun, za to italští dělníci od nás odnášejí ročně též kolem 20 mill. korun. Celková platební bilance říše naší jeví prý se aktivní. To značí, není proč se obávati, že by zlato od nás pomalu přetékalo do ciziny. Teče hojnějším proudem k nám než od nás. Zajímavou statistikou touto bude záhodno důkladněji se obírat.

Rozhled socialní.

Uplynulému období měsíčnímu vtiskl hlavně Berlín svými sjezdy signaturu ženského problemu socialního. Konány tam v červnu mezinárodní sjezdy ženské tři po sobě. Uvnitř arci spojité. Položeno totiž letos valné shromáždění mezinárodního svazu ženských spolků do Berlína. K němu pak pojívá se na venek mezinárodní sjezd žen. Sjezd i shromáždění scházejí se za pět let. Dosud uspořádány před berlínským dvakráte: v Londýně r. 1899. a v Chicagu r. 1893. Z obsáhlého programu sjezdového vyňat předem požadavek hlasovacího práva žen a projednáván na zvláštní konferenci, jež oběma ostatním sjezdům organisačně-správnímu a agitačně-manifestačnímu předcházela. Stalo se tak patrně vlivem silné individuality nejstarší bojovnice o hlasovací právo žen, 84leté Miss Anthony ze Severní Ameriky. I na sjezdu samém stříbrovlasá dama skorem suggerovala tisícovému shromáždění nezmarné své přesvědčení, že nedojdou ženy plné oprávněnosti, dokud nebude jim dáno právo hlasovací. Ustanoveno proto vedle mezinárodního svazu žen zříditi ještě samostatný „světový svaz pro hlasovaci právo žen", v němž by se sdružily veškeré národní svazy za tím účelem ustavené. Na konferenci o něm přibylo už četně delegatek z Ameriky, Anglie, Švedska, Norvežka, Danska, Francie, Nizozemí, Švycar, našeho Zalitavska ba až daleké Viktorie a Tasmanie. Usnesení nezamýšlena radikalní, přes to že proti takovému tichošlapství mimo konference ostře protestovala socialní demokratka paní Lili Braunová. Damy ustanovily moudře se mírnit. Zamítly stilisaci programu, jako že nemají vlády práva vymáhat na ženách daní, neposkytly-li jim prve hlasovacího práva politického a pod. Programové usnesení konference vrcholilo ve větě: že muži a ženy rovně se rodí jako samostatni členové lidské společnosti, že jsou stejně nadáni rozumem i vlohami,

a jsou tudíž také stejně oprávněni vykonávati občanská práva a že proto nárok žen na politickou rovnoprávnost třeba podrobiti svědomité úvaze. Světový svaz na konec ustaven. Za „národní členy“ přihlásily se národní svazy pro ženské hlasovací právo ze Švedska, Severoamerické Unie, Anglie, Německa (založen před dvěma lety popudem Dr. Anity Augsburgové), Nizozemí a části Australie. Delegátky z Norvežska, Danska a Švycar přistoupily k němu zatím jako jednotlivé členky; tam totiž národní svazy dosud ustaveny nejsou. Za předsedku zvolena delegátka spolkového statu severoamerického Wyomingu, Mrs. Chapman-Cattová, patrně i z historických důvodů. Wyoming první přiznal ženám právo hlasovati před několika desítiletími.

I u nás měla konference dávno před tím oznámená ozvěnu. „Liga pro všeobecné hlasovací právo“ nehledíc na „neaktualnost“ hnutí pro ženské právo hlasovací v Rakousku, kde jsme dosud ani k obecnému právu hlasovacímu všech mužů nedospěli, odhodlala se začít pěstovat „politiku velkého slohu“ a svolala v Praze schůzi agitační ve prospěch práva žen: voliti do sborů zákonodárných. Na schůzi veškeré zastoupené strany, od mladočeské až po socialně-demokratickou, mluvčími svými prohlásily se pro úplnou politickou rovnoprávnost žen — arci dosud jen v theorii. Za hlavní důvod vynášen proto „zušlechťující vliv ženské blízkosti“, i na poli politickém, tudíž přec jen něco specificky ženského.

Na valném shromáždění mezinárodního svazu ženského konstatováno, že doposud sdružilo se v něm 19 svazů národních s celkovým počtem členstva asi 7 millionů, z toho 3 svazy americké (Unie, Canada, Argentinie), 5 australských a ostatní evropské mezi nimi samostatný rakouský a uherský, onen pak ještě sestávající z českého a německého. Uherský přistoupil poslední; německý (založený r. 1894.), v němž soustředěno dnes 176 ženských spolků, první. V Německu svaz rozestoupil se v pět komissí pro právo, mravnost, ochranu dělnictva, péči o děti a antialkoholismus, pro všechny obory zřídil zvláštní informační kancelář. Švedský svaz zřizoval dosud ponejvíce hospodyňské školy a dětské pracovny. Anglický o půl millionu členek ve čtyřech odborech věnoval se téměř výhradně úkolům lidumilným, zvláště vzdělání lidovému a chudinství.

Hollandský sestávající z 33 spolků všemi 5 sekcemi působil na poli mravnosti, jako hlavní věcí pro ženy.

Ve Francii zvou do svazu dnes o 60 tisících členek i muže, aby práce ve prospěch mravnosti, výchovu a ochrany jak dětí tak dělnictva byla vydatnější. Za zvláštní svoji vymoženost vykázal francouzský svaz, že domohl se bezplatné desinfekce veškerých menších bytů v pravidelných obdobích.

Švycarský svaz, jenž má předsedky německou a francouzskou a 12 tisíc členek ve 42 spolcích, kladl důraz na to, že přivodil zlepšení jak občanského tak trestního řízení ve spolkovém státě. 70 jednot sdružených ve svazu italském pečovalo v trojím odboru o vzdělání, a ostatní filantropické a socialní úkoly moderní ženy.

Z australských novojižní walský vymohl ženám účast při továrním dozoru, viktorský pak policejní inspekci ve věznicích, kam mají ve dne v noci přístup.

Argentinský se pochlubil, že vydává nejlepší denník v zemi. — Z našich uherský poukázal na svoji péči o dítky a zvláště i služky. Delegátka rakouského svazu pí. Hainischová uznala za dobré v Berlíně odsoudit hlemýždí postup všech věcí, tedy i ženského hnutí u nás. Dámy se hlučně nasmály zpátečnické říši podunajské do sytosti. Svaz rakouský má 6 komissí a pracuje prý hlavně o vyšší vzdělání dívek a výdělkovou příležitost pro ženy. Ostatní svazy více méně referovaly o své organisaci stojící dosud celkem v počátcích.

13. června zahájen s velikou okázalostí vlastní mezinárodní sjezd ženský. Po velikých a nákladných přípravách za pozornosti zástupců úřadů jak říšských tak obecního ve skvostně upravených dvoranách berlínské filharmonie. Ryze žensky vše zařízeno Hlavní dekorativní význam měly květiny; květinami místo souhlasu a potlesku házely dámy po svých zpravodajkách. Nádhera pohltila velké peníze. Dopoledne jednaly sjezdové odbory: 1. o vzdělání ženském, 2. o výdělečné činnosti, 3. o právním postavení. Odpoledne pěstován užší styk menších společností v salonech, zahradách, budoarech. Večer manifestováno na veřejných schůzích. Účast žen byla velkolepá. „Veškeré jazyky světa“ zněly prý dohromady. Ze všech dílů světa přibyly delegátky, až i Singhaleska. Jako řečnice vystoupily černoška otrockého puvodu, absolventka university, turecká princezna, skotská hraběnka. Vlastní mezinárodní živel ženský, židovky, byly až nápadně četně zastoupeny. Mužů přišlo málo, ani emancipované dámy s tím nebyly spokojeny.

Odbory jednaly zároveň a každý ve dlouhé řadě themat z celé přímo nepřehledné otázky ženské, rozmanitých problemu dotýkajících se práv, vzdělání, výdělečnosti a celého rozsáhlého soukromého i veřejného působení krásnější, dosud zlými muži tolik odstrkované snad i větší polovice lidstva. Je nemožno i pouze uvést zde jednotlivá themata rozprav a referatů sjezdových, ne tak podati bližší zprávu, jak sjezdem propracována. Turecký harem, světová prostituce, celibát učitelek, boj proti alkoholu, úkoly mateřství, počáteční výchova dětská, koedukace na vyšších učelištích, péče o chudé, nemocné, pozdravující se, celá socialně charitativní činnost ženy v moderní společnosti, postavení ženy rolnice, dělnice a služky v jednotlivých státech a národech, politická a občanská práva žen a mnoho a mnoho jiných problemu probíráno vedle rozmanitých referatů o organisaci ženské a jejích bojích a vymoženostech. Při takové spoustě zpráv je samozřejmo, že obmezeny na krátkou dobu a nebude nikomu s podivem, že vynikaly mnohé plýtkostí. Také dosti nesprávností se v ně vplížilo přes nejlepší vůli řečnic. A bylo mezi nimi, jak přirozeno v začátcích a „světových“ rozměrech hnutí, i mnoho nepovolaných, které právě proto úroveň sjezdu nepoměrně stlačily, i když každý takový ohromný sjezd, zvlášť tak internacionalní, jako byl tentokráte, obsahově nutně trpí. Bylo také

pozorovat aspoň dosavadní prý ženské způsoby při sjezdování: mluvily buď pouze o vymoženostech anebo jako paní Hainischová zase skoro všecko snižovaly, a obě arci neodůvodněně. Na jednotlivé otázky pohlíženo až příliš jen s hlediska ženského, což ovšem i jejich „protivníci“ — muži — také umívají. Radikalni výstřední směry činně nevystoupily na sjezdě, ač vůdkyně jejich byly přítomny. Bylo to zajisté ujednáno. Mizela proto diskusse, a více méně promlouvány vedle zpravodajek korreferaty. Socialni demokratky se nesúčastnily. Jim stačí na všecko všelék socialní demokracie. Dokonce proto vytýkaly ústy soudružky Lili Braunové, že měšťácky zakládají nové zbytečné mezinárodní organisace, když tu pravá, na vše stačná internacionala už jest. Ostatně třídní stanovisko i zde bránilo soudružkám společně vystoupit s ostatními. Jsou však i patrné programové odchylky. Ryze emancipované zavrhují na př. každou zvláštní ochranu žen (i dělnic); nesnášela by se totiž s principem úplné rovnoprávnosti ženy s mužem.

Na sjezdě nebyly zastoupeny ani „konfessionelní“, t. j. katolické a evangelické spolky ženské, zvlášť německé ne, a přece nejbližší a nejsilnější, ač s jinonárodními, arci zase katolickými svazy ženskými ve styky dávno již vstoupily. — Sjezd vlastně svolán v Německu svazem liberalních ženských spolků a měl celkem i tomu odpovídající ráz, ač s tím vlastní vůdkyně dosavadního světového svazu ženského, američanky, mnoho srozuměny nebyly. Dosavadní předsedka svazu pí. Wright-Sewallová (právě zavítala s průkopnicí hlasovacího práva žen Miss Anthonyovou do Prahy přednášet na staroměstské radnici češkám o světovém ruchu ženském) referovala ve prospěch úplné nestrannosti svazu a hnutí, a to jak národní tak politické, tak i konfessionelní. Ale německá spoluzpravodajka slečna J. Freudenbergová z Mnichova mluvila právě naopak. Vyhlásivši za přední úkol hnutí bojovat proti ultramontanním vlivům na školství (úkol, který jim i býv. jesuita, hr. Hoensbroech schválil) plaidovala pro spojenectví s mladoliberalními a národně-socialními směry v Německu a vyslovila byť i kolísajíc celkem silnou pochybnost, bude-li kdy možno spolupůsobit s konfesionelními stranami, když prý přece katolická církev dosud učí, že od přirozenosti je žena muži poddána, a starolutherani dosud se nevzdali názoru o služebnosti ženy. Dámy tleskaly oběma (!), arci neprávem. Opravdová ústřední organisace ženská musela by přece osamostatnit se ode všech zvláštních snah těch či oněch směrů. — Význačným bylo, že na sjezdě nikde nepoložen důraz na moment náboženský, teprve ovšem ne na křesťanský ráz hnutí. Snad právě vlivem onoho zmíněného skutečně internacionalního živlu na sjezdě tak nepoměrně četně přítomného?

Celkem vůdčí hvězdou kongressu byl princip o rovnosti ženy s mužem. Ale při tom občas učiněny značné koncesse: bylo to pozorovat při debatách o mateřství, příkře narazily zde protivné názory o přípustnosti vdaných učitelek do škol, dále uznávaly převážnou iniciativnost a produktivnost mužů ve vědě i umění.

Jaký budou míti berlínské kongressy úspěch? Mínění o tom se značně rozcházejí. Kdo vůbec na kolossalní sjezdy, zvláště tak smíšené nic nedají, a věří v solidaritu kulturních zájmů celého lidstva, mnoho vlivu berlínskému sjezdování neprorokují. Účastnice mnohé jsou zas o významu berlínských světových shromáždění, takových přece velkolepých novinek, u vytržení. Úhrnem lze říci, že myšlenkově sjezdy nenastal téměř žádný pokrok. Ale organisačně a přede vším agitačně vykonáno mnoho. Celý svět, zvláště německá veřejnost nepopíratelně silně upozorněna na moderní program ženský, a nikdo se skorem ani neodvážil vystoupiti proti. I v listech vědeckých a vážných objevila se bezmezná přízeň a až příliš blahovolná, pathetická kritika. A to pro veřejné minění, přední velmoc světovou, mnoho znamená! Vedle toho zástupkyně jednotlivých zemí upozorněny na snahy a úspěchy družek ve věcech, o něž se doma téměř ani nebyly pokusily. Vzájemný popud k novým pracím zajisté brzo ponese ovoce. Tak lze očekávati u německého svazu mohutnější energii v boji o ženské právo hlasovací, za vzorem americkým. Američanky zajisté opět doplní svoji činnost prací a úkoly socialními, kterou je zas v Německu daleko předstihly. Snad obecně více všímati si budou ženská sdružení boje proti lihovinám po nadšených appelech antialkoholických světového sjezdu. Ale ovšem světová organisace je příliš ohromným apparatem, aby po dlouhou dobu ještě nezůstal velice těžkopádným pro přemnohé úkoly, jež mu theoreticky vytčeny.

Školství.

V „Hlasu Národa“ ze dne 23. června t. r. uveřejňuje borovanský kaplan František Kroiher článek „Českému duchovenstvu na uváženou“. Článek psán jest z důvodů politických a výsledek jeho shrnuje pisatel ve slova: „Radím tedy duchovenstvu jak v zájmu národa, tak v zájmu jeho vlastním, aby zanechalo sisyfovské práce s novou stranou (rozuměj katolickou), ale aby se každý přidal ke straně již stávající, s kterou nejvíce sympatisuje a tam aby pracoval dle svých sil a to vždy positivně. Bojem s druhými stranami ať se zaměstnávají laikové.“

Všímáme si tohoto vyzvání jen z té příčiny, že pisatel jako doklad své úvahy činí zmínku o spolku katolického učitelstva, který mlčky pokládá za — zbytečný. Praví totiž: „Učitelstvo vidí ve spolku katolického učitelstva seslabování organisace. Ač přemnozí horliví stoupenci organisace jsou dobrými křesťany v theorii i v praxi, přece na spolek katolický soči.“

S těmito slovy nelze jen tak souhlasiti. Předně nemůže učitelstvo si stěžovati, že katolickým spolkem učitelským organisace stavovská se seslabuje. Neboť i katolické organisované učitelstvo jde svorně s ostatními, pokud ovšem běží o spravedlivé a oprávněné požadavky

učitelstva vůbec. Seslabují se však a tříští šiky učitelstva tam, kde běží o boj pro katolické církvi, který v posledních letech rozpoutal se na celé čáře a skoro všechny listy organisovaného učitelstva liberalního jsou toho dokladem každým svým číslem. Posloužil bych spíše doklady, kde učitelstvo samo svoji organisaci seslabuje vylučujíc ze svých tak zvaných „okrsků" ony své kollegy, o nichž je známo, že jsou „dobrými křesťany v theorii i v praxi", a kteří ani ve spolku katolického učitelstva nejsou. Rovněž nevěřím, že „přemnozí — horliví — stoupenci organisace jsou dobrými křesťany v theorii i v praxi."

Že mnoho jest mezi učitelstvem, zvláště starším, těch, kdož jsou opravdovými katolíky, věřím rád. A jen stud a strach, aby od organisovaných soudruhu nebyli pranýřováni, je toho příčinou, že členy katolického spolku nejsou, terrorismus se strany liberálního učitelstva jest toho příčinou, že mnozí theoreticky i prakticky dobří křesťané-učitelé odbírají (ale ani nečtou) různé učitelské časopisy, aby inkvisice organisovaného učitelstva dala jim pokoj. Mohlť bych uvésti též doklady, jak „organisovaný" učitel zastávající funkci ředitele kůru dostal „shora", od organisace na vybranou, buď zanechat varhan a církevního zpěvu anebo vystoupiti z organisace. A takových míst, kde zvuk varhan nezazní po celý rok, poněvadž učitel — jinak theoreticky i prakticky, dobrý křesťan — hráti na ně nechce nebo nesmí, takových míst je několik.

Později dány takovéto rozkazy ve formě poněkud jiné, úřední. Čili zástupcové učitelstva dovedli v c. k. okresních školních radách provésti svou a vymohli výnos, kterým se říditi chor učitelstvu zapovídá, poněvadž tím vyučování trpí a učitelstva namnoze je nedůstojno. Teprve v poslední době vydán byl proti těmto snahám výnos c. k. zemské školní rady pro království české ze dne 20. dubna 1904, svědčící ředitelstvím, správám škol a všemu učitelstvu. Upozorňuje na ministerské vynesení ze dne 8. června 1883, aby při vyučování zpěvu na národních školách vedle zpěvu vlasteneckého a národního pěstován byl také zpěv církevní. „Nelze tudíž schvalovati — praví se zde mimo jiné — pokusy některých učitelských časopisů, přiměti učitelstvo k tomu, aby vzdalo se řízení kůru a vůbec účinkování při hudbě chrámové. Rovněž nelze souhlasiti s počínáním některých okresních školních rad, jež vydaly správám škol v té věci oběžníky, které mohou způsobiti, že mnozí učitelé vzdají se řízení kůru, jež dosud beze škody pro školu zastávali, což by v menších obcích, kde není možno ustanoviti zvláštního ředitele kůru, mělo za následek úplný úpadek zpěvu chrámového, jímž právě naše vlast povždy slynula." V dalším se dokládá, že takové jednání by vedlo k rozluce mezi duchovenstvem a učitelstvem, o jejichž shodu pracovati se má. Katolické listy učitelské přijaly toto vynesení jakožto upozornění v čas pronesené, liberální však listy učitelské i denníky politické vidí v něm ovoce klerikální denunciace a jak se zdá, valně jimi nehne.

O nábožensko-mravním výchově mládeže pronesena byla dne 7. června slova císařská. J. V. navštívil budapeštské učiliště „Francisco-

Josepheum" a na uvítání odpověděl: „Jsem přesvědčen o těžkém postavení i důležitých úkolech učitelstva a pokládám za svoji povinnost postavení jeho se zřetelem na materielní sílu říše zlepšiti a je v plnění jeho úkolů podporovati, ale očekávám od učitelů, že budou mládež vychovávati v duchu věrnosti a konání povinnosti vůči Bohu, králi a vlasti a že se nikdy od této cesty žádným vlivem odvrátiti nedají."

Druhý sjezd českých učitelek konal se, jak minule jsme již oznámili, ve dnech 14.—16. května v Praze. V první sekci (o kulturním působení učitelek) promluvila slečna Škardová. Zmínila se o stycích školy s rodinou a účelném a hygienickém zařízení mateřských škol a opatroven. K druhému bodu „O škole obecné a měšťanské dle jednotlivých předmětů" promluvila slečna Gebaurová. V češtině klade hlavní váhu na správné čtení a psaní, pak teprve na zákony mluvnice a sloh. Přijato, aby nebylo domácích úloh. V zeměpise a dějepise budiž pěstována vlastivěda, znalost místopisu a dějepisu domácího; letopočty nebudiž pamět přetěžována. Dále jednáno o školách hospodyňských, menšinových, posléze o kulturním poslání učitelky ve smyslu humanity a národním mimo školu. V druhé sekci (o vyšším vzdělání učitelstva) vysloveny požadavky vyššího vzdělání jakožto první podmínky každého pokroku na dráze vývoje školy i mimoškolského působení učitelstva. Rovněž vysloveny požadavky o vzdělání pěstounek a učitelek industrialních. V třetí sekci přijato usnesení, aby učitelkám uděleno bylo volební právo v plném rozsahu, jako ho požívají učitelé, tedy i passivní právo volební. V příčině volné konkurence učitelů a učitelek, žádá sjezdová resoluce pro učitelky právo vyučovati hochy ať odděleně nebo s dívkami v pěti nejnižších stupních věku, dále aby místa na dívčích školách vyhrazena byla po tu dobu jen učitelkám. V příčině „zrušení celibátu" žádá sjezd změnu z. z. ze dne 6. července 1901 v ten smysl, aby sňatek definitivní učitelky nepokládal se za vzdání se služby učitelské a aby jen zatímně ustanovené učitelky musily si vyžádati k sňatku svolení okresní školní rady. O některých ostatních ustanoveních sjezdových promluvíme příležitostně později.

Všeobecně dnes stěžuje se na nedostatečnost učitelských ústavů. Příčina toho spočívá jednak v systému zřízení jejich jako středních škol vůbec, jednak v přípravném vzdělání učitelských sborů. Prohlédneme li status českých ústavů pro vzdělání učitelů a učitelek, shledáváme, že působí na nich pouze něco přes 30 učitelských sil s plnou approbací pro střední školy, čítáme-li v to i pomocné síly z různých škol středních na ústavech soukromých. Ostatní jsou vesměs síly zkoušené pro I., II., III. odbor škol měšťanských. Zjev tento vysvětliti si třeba jednak nedostatkem učitelstva středoškolského, jednak tím, že brány na ústavy síly s praxí na školách obecných a měšťanských, pro něž se právě chovanci učitelských ústavu připravují. Tím se stalo, že mnohý „professor" učitelského ústavu, který přišel z měšťanské školy, má nyní postavení lepší než jeho kollega, který plahočil se celou universitou, prodělal zkoušky státní pro střední školy a mnoho let suploval než dostal místo takové, jako bývalý druh z nižšího gymnasia.

Ponévadž v několika letech bude středoškolského učitelstva nadbytek, činí se již nyní kroky, aby místa professorů na ústavech učitelských propůjčována byla jen učitelům s approbací pro školy střední, nikoliv měšťanské, tak aby sbor, který vychovává budoucí dorost učitelstva škol obecných a měšťanských, měl vzdělání akademické. Myslíme, že tento požadavek úplně se shoduje s požadavky nynějšího učitelstva nesoucími se za vyšším vzděláním. Domáhá-li se učitelstvo akademického vzdělání, nechť dostává se mu (prozatím než k tomu dojde) vzdělání od professorů s akademickým vzděláním. Tím ovšem nepodceňujeme nikterak práci nynějších professoru z učitelských ústavů approbovaných jen pro školy měšťanské, ale doba studijní na obou stranách je různá, náklad studijní také různý, budiž tedy dle zásluhy oběma odměřováno.

„Trýzněnému" studentstvu středoškolskému dostává se nového ochránce. Národní socialista J. B. Hůrka počal vydávati v Praze pro ně časopis „Volnost". Dle nadpisu soudíc, bude to krásný list, ale můžeme doufati, že brzy zajde úbytěmi jako skoro všecky listy studentské, pokud štvou a vzdělavajícího jádra nemají ani za mák. Ostatně je to charakteristické pro ústřední spolek českých professorů, kteří na sjezdu pražském roku 1901 usnesli se, vydávati časopis pro studentstvo středoškolské, do něhož by i samo studentstvo cennými drobnostmi přispívalo, ale z tohoto podniku dosud nic není; snad konečně se nyní ujme této akce, když kde kdo o studentstvo se stará.

Matice Ostravská, vydržující českou realku a gymnasium v Mor. Ostavské nákladem 100.000 K, potřebuje nyní na stavbu budovy 200.000 K. Nedávno rozeslala po ostravském kraji prosbu o rychlou podporu.

Poláci mají nyní v Mor. Ostravě čtyrtřídní školu vydržovanou „Szkolou ludowou v Krakově". Nedávno vypsali místo řídícího s platem 2200 K a bytem a tři učitelů s platy 2060, 1520 a 1420 K.

„Danica," spolek slovinských katolických akademiků ve Vídni, slaviti bude ve dnech 12.—14. září své desítileté trvání. Přehlédneme-li její 10letou činnost, musíme obdivovati vytrvalost a energii jejího členstva, které způsobem tak důstojným representuje katolický dorost proti nám mnohem menšího bratrského národa. „Zora," orgán slovinského katolického studentstva dovršující právě svůj desátý ročník, vychází pětkrát za rok za 1·20 K pro studenty, pro ostatní za 2 K. A u nás? Bolestno mluvit! V Praze máme dvě střediska katolické mládeže: Marianskou kongregaci a spolek Arnošta z Pardubic. První má mezi sodály i dospělou intelligenci a nemá tudíž takového významu jako spolek Arnošta z Pardubic. Zde ovšem vadí předně to, že členy studentského tohoto spolku jsou z pravidla studující z „Kolleje", o těchto pak nelze o všech říci, že by katolické přesvědčení do „Kolleje" je přivedlo. Ostatně i jiné živly potlačují všelikou činnost, která by se vyvinula, kdyby se vyvinouti mohla. Chyba jest už v presidiu samém a je to pro nás katoliky opravdovou ujmou. Sed de hac re hactenus.

Vojenství.

Rakousko. Nedávno vyšlým výnosem ministerstva vojenství byl přístup k protisoubojové lize záložním důstojníkum dovolen. K protisoubojové lize přistoupivší záložní důstojníci jsou však i nadále podrobeni důstojnickým čestným radám co do tak zvaných „čestných záležitostí“. To znamená, že kdyby odmítli souboj, byli by nuceni svou hodnost složiti, tedy přidružiti se k názorům zdravého rozumu jest jim dovoleno, ne však také jednati podle těchto názorů.

Nedostatek dorostu důstojnického sboru jest ač úředně popírán, přece zjevný, přes to, že požadavky na duševní i fysickou schopnost kladené sníženy. Dovídáme se z nedávno vyšlého nového vydání „předpisů o lékařské prohlídce hlásících se za chovance vojenských učelišť“, že přijati budou mladíci s tak slabým zrakem, jenž činí jiného brance „méně schopným“ (mindertauglich) [přes to, že vojenská služba činí velké požadavky na dobrý zrak]. Ani protržená mázdra bubínková není na závadu, ač jiný branec pro tuto poruchu jest „naprosto neschopným“ (zu jedem Waffendienste untauglich) atd.

Červnový sešit „Internationale Revue über die gesammten Armeen und Flotten,“ majorem Edm. von Witzlebenem v Drážďanech vydávaného časopisu, obsahuje úvahu o procentech, jakými různé národnosti jsou zastoupeny v rakouské armádě. Otiskujíce uvedené statistické tabulky doufáme se čtenářům zavděčiti.

I. Jak jsou zastoupeny národnosti u různých zbraní:

	Zákopníci	Myslivci	Jízda	Dělostřelectvo	Zákopníci, želez. a telegr. pluk	Vozatajstvo	Zdravotnictvo
	v procentech						
Němci	26	46[1]	19	40	50	19	40
Češi	14	14	15	14	26	12	14
Poláci	9	5	11	9	3	10	7
Rusíni	9	1	13	5	1	13	6
Slovinci	3	5	2	5	2	2	4
Slováci	5	4	1	6	3	6	7
Srbocharvaté	9	4	5	4	2	8	5
Slované	49	33	47	42	37	51	43
Maďaři	17	6	33	14	3	27	14
Rumuni	7	3	1	4	—	3	2
Italové	1	12[1]	—	—	—	—	1

II. Ze 102 pěších pluků jest prý ryze německých 7 (č. 4, 14, 27, 49, 59, 73, 84), ryze českých 2 (č. 36, 102, údaj zajisté nesprávný), ryze polských 3 (č. 13, 40, 57), ryze maďarských 5 (č. 38, 39, 46, 69, 68), ryze srbocharvatských 2 (č. 79, 96).

[1] Myslivci se odvádějí většinou z Tyrolska (pluky císařských myslivců).

III. Jak jsou zastoupeny národnosti v c. a k. (společném) vojště:

	Vojsko pozemní	Válečné námořnictvo	Veškeré obyvatelstvo
	v procentech		
Němci	29	10	24·3
Češi	15	5	12·8
Poláci	9	1	9·2
Rusíni	8	—	8·3
Slovinci	3	4	2·9
Slováci	6	–	4·3
Srbocharvaté	7	46	11·2
Slované	47	56	48·7
Maďaři	18	7	18·9
Rumuni	5	–	6·5
Italové	1	27	1·6
Dohromady	301.250 m.	8360 m.	47,142.276

IV. Převládající národnost

	u pluku	Z těchto pluků jest z Rakouska	z Uher
německá	9	7	2
česká	13	13	—
polská	6	6	—
rusínská	10	9	1
slovinská	2	2	—
slovácká	5	—	5
srbocharvatská	6	1	5
maďarská	18	—	18
rumunská	8	1	7
italská	1	1	—

Údaje jsou od známého statistika professora Hickmanna; počítáno toliko mužstvo, ne však důstojníci. K zeměbranám zřetel nebrán. Podotýkáme ještě, že uvedené údaje nejsou asi tuze přesny; pan professor byl zajisté odkázán na sčítací listiny, a tu se stává většinou (pro tu výbornou „obcovací řeč"), že vojáci němčiny znalí se uvádějí za Němce (Maďaři činí výjimku, naopak myslíme, že jim přilichoceno), ale i tak jsou údaje zajímavy a myslící čtenář si leccos z nich vyčte.

Pan major von Witzleben přichází mezi jinými k tomuto závěrku: „Zugleich ergibt sich aus dieser Übersicht, wie sehr die slavischen Nacionalitäten, die den Ungarn gewährten nationalen Zugeständnisse vor Augen, berechtigt sind, nun auch ihrerseits nationale Forderungen aufzustellen". (Pan major ovšem není Rakušanem.)

Anglie. „United service gazette" píše, že jest již rozhodnuto, jaká polní děla budou zavedena, a několik baterií v Anglii bude jimi prý ještě v létě vyzbrojeno.

Tato děla předčí prý všechna nová děla cizí co do dostřelu, rychlostí palby a jistoty. Na sedadlech na osách loží (lafet) jest zřízeno po štítu chránícím proti střelám z ručnic. Do konce března 1907 má býti veškeré anglické dělostřelectvo vyzbrojeno novým materialem. Započato bude v armádě indické. Lord Kitchener snaží se učiniti indickou armádu ve všem všudy neodvislou na mateřské zemi a hodlá

nyní za tím účelem zříditi také v Indii zbrojovny, pročež nynější dodávka dělostřeleckého materialu bude asi poslední, které se indické armádě dostane z Anglie.

Na ručnicích soustavy Lee-Enfield (opakovačka ráže 7·5 *mm*), jimiž jest veškerá armáda vyzbrojena a jež se v jižní Africe výborně osvědčily, provádějí se tyto opravy: hlaveň bude dlouhá jen 1·13 *m*, rychlost palby bude o 20% zvýšená, zpáteční trhnutí (Rückstoß) bude zmírněn prohloubením rýh při hrdle, měřítko (hledítko, Aufsatz) bude pozměněno. Ručnice tyto mají po pěti rýhách, nabíjí se současně jedenáct nábojů (v Rakousku pět), střelivo bude staré.

Budget pro válečné námořnictvo na rok 1904/5 je největší jakého kdy rada admirality žádala. Činí 36,889.000 liber ster. (okrouhle 900 millionů korun) proti 34,457.000 liber sterl. loňského roku žádaných, tedy o 2,432.000 lib. sterl. více.

Odůvodněné žádosti o mladší velitele vyhověla správa námořnictva, stanovivši nejvyšší přípustná stáří hodnosti.

Doplnění námořnictva jest uspokojivé; podařilo se najmouti tolik mužstva, kolik bylo třeba.

Italie. Theoretické a praktické zkoušky, jež bylo skládati podplukovníkům, aby byli povýšeni na plukovníky, jsou nyní odstraněny, protože nevyhovovaly. Podplukovníci totiž, kteří za poslední dva roky v této hodnosti strávené byli výborně neb velice dobře popsáni a měli úplné schopnosti k vyšší hodnosti, bývali těchto zkoušek sproštěni. Zkoušky setníků se však prý osvědčily a budou i nadále.

Z dvanácti pobřežních stanic jiskrové telegrafie byly zmocněny k soukromé korrespondenci tyto: Capomele (Janov), Palmaria (Spezia), Fort Spuria (Messina), Cozzo Spadaro (Syrakus) a Capo Spuria (Cagliari). Za telegram 12 slov obsahující platí se 7·5 lir.

V ústřední škole pěchoty v Parmě zkouší se rýč ženijním majorem Spaccamelaem sestrojený, jenž bude asi v celé armádě zaveden. Rýč váží i s koženým pouzdrem méně než 1 *kg*.

Francie. Mužstvo dělostřelectva a vozatajstva nebude již nositi dolmany (teplé kabátce, v letě volně na rameně nošené). Důstojníci však je budou i nadále nositi, z čehož se příliš neradují.

Od nynějška i nováčkové (posud jen záložní mužstvo) budou povoláni k činné službě dopisnicemi s připojenými stvrzenkami (místo povolacích lístků), jež pošta bezplatně dodává. Na připojených stvrzenkách, na nichž je zpáteční adressa již vytištěna, nováčkové potvrzují příjem povolacího rozkazu a pošta stvrzenky opět bezplatně dopravuje.

Šestý armádní sbor koná letos podzimní velká cvičení v kraji, kde též cvičiti budou 2. a 3. divise jízdy. Po tři dni 6. armádní sbor a obě divise budou konati společná cvičení. Sejde se tedy na tři dni 22 pluků jízdy, t. j. 1/4 veškeré jízdy francouzské armády.

Právě vyšly nové předpisy pro oddíl telegrafistů v osadách. Jest mu dodávati (vycvičiti) personál, jehož jest potřeba k službě telegrafní v osadách. Službu tu konají současně s civilními osobami správy pošt a telegrafů. Oddíl dělí se na „depôt“ (sklad, záloha) v Toulonu

(3 důstojníci, 128 mužů) a 3 osadní odloučené oddíly (v Indochíně, západní Africe a východní Africe; 4 důstojníci, 217 mužů). „Depôt“ obstarává výcvik poddůstojníků a mužstva pro službu telegrafní v osadách. Za tím účelem zřízeny ročně tři čtyřměsíční běhy.

Rusko. Aby byla veškera doprava na sibiřské dráze jednotně spořádána, byla zřízena výkonná komisse pro dopravu na železnicích do dalného východu.

Jak známo, sestoupila se komisse (výbor) pro sesílení válečného loďstva, jíž předsedá velkokníže Alexandr Michajlovič (čestný předseda velkokníže následník trůnu). Do 18. dubna sesbírala tato komisse 4·2 millionů rublů, z nichž 1·5 millionů již bylo vydáno. Jest velice pravděpodobno, že za sbírané peníze budou stavěny čtyři podmořské čluny.

Vojenská správa podělila důstojníky a mužstvo na bojiště odeslané balíčky s obvazky, jaké ve všech armádách již dávno zavedeny.

Horlivá je činnost společnosti „červeného kříže“. Společnost vypravila na bojiště již asi 9500 postelí (nepočítaje létací kolony). Co záloha budou ještě zřízeny nemocnice s 3000 postelí. Peněz, jež možno vydati na zřízení a udržování tohoto materialu, má společnost 8·1 mill. rublů. Za půl roku spotřebuje však 9 millionů a počítá na dobročinnost obyvatelstva, jež jí má schodek uhraditi. Stát přispívá zvýšiv daň z jízdních lístků a dodávaje přebytek společnosti. Všech postelí pro nemocné vojenskou správou a společností červeného kříže do obvodu války vypravených bude asi 40.000, což odpovídá asi 10% počtu opatřovaných (na každou desátou osobu k armádě náležející připadá po posteli) a dlužno to považovati za dostatečné.

Rumunsko. V květnu přijata ministrem vojenství Sturdzou navržená osnova zákona, jíž se povoluje úvěr 28 millionů franků na nákup rychlopalných děl s příslušnými vozy na střelivo. Vláda byla zmocněna, by hradila tuto výlohu pozvolna ročními přebytky rozpočtů, anebo, nedostávalo-li by se jich, aby vydala vnitřní renty

Bulharsko. Dne 14. června l. r. zřízeno v Sofii, Staré Zágore a Plevně po školním praporu pro poddůstojníky. Účelem těchto praporů jest, by ze svobodníků a poddůstojníků bylo vychováno dobrých velitelů čet. Každý pluk dodává do těchto škol po 32 šaržích. Kursy trvati budou od 14. června do 28. prosince. Vyučovati se bude denně šest hodin a sice čtyři hodiny theoreticky a dvě hodiny prakticky.

Srbsko. Dubnový věstník vojenský vyhlašuje několik změn brannėho zákona z roku 1901. Mezi jiným povolena výhoda šestiměsíční služby presenční všem studujícím vysokých škol, gymnasií, realek, bohosloveckých ústavů, učitelských ústavů, obchodní akademie, vyšší obchodní školy v Bělehradě, státních hospodářských a průmyslových škol a všech uvedeným ústavům rovných škol. Doposud bývala povolena výhoda ta toliko těm, kteří byli některou z uvedených škol vychodili.

Poddůstojníci, vychodivší poddůstojnickou školu s velice dobrým úspěchem, mohou činiti nároky, by byli povýšeni na důstojníky.

(Roku 1901 bylo nařízeno, že jenom tací poddůstojníci mohou býti povýšeni, kteří vychodili šest tříd gymnasijních.)

Vojenská správa se stala ještě šetrnější. Tak bylo nařízeno, že vojenští úředníci, kteří ještě nebyli celých deset let ve státní službě, mohou býti propuštěni, aniž by měli nároků na výslužbu. Mzdy vojáků a desátníků byly sníženy s 36 dinarů na 18, resp. z 90 franků na 60 franků ročně.

Švedsko. Doposud bývali kočující Laponci sproštěni služby vojenské, protože považováni za příliš malého vzdělání. Nová osnova branného zákona však je podrobuje branné povinnosti, protože se přišlo k názoru, že Laponci pro jich otužilost, vytrvalost a znalost cestiček v horách, lesích a bařinách mohli činiti dobré služby ve válce na vysokém severu. Laponci prý považují za velkou čest a velké vyznamenání, že jim dovoleno sloužiti v armádě.

Směs.

Pan **Arne Novák** píše v „Listech filologických“ (1904, 3. 4) opět o Kosmákovi, a opět známým svým nabubřelým, jalovým hyperkriticismem, neštítě se ani ošuntělých frasí „protiklerikalních“. Článek jeho psaný se sápavou nesoudností nezaslouží jinak zmínky, leč že se v něm pan Arne Novák blýská také takovouhle znalostí literarních událostí na Moravě: „Po smrti Kosmákově počalo vycházeti dvoje vydání spisů Kosmákových, jedno úplnější redakcí P. Pl. J. Mathona v Brně…“ Ovšem jistí páni v Praze nemohou věděti, že P. Mathon zemřel 1888 a Kosmák 1898, ale oni asi nepotřebují věděti, co píší. Pan Arne Novák píše ještě cosi o nedostatku „vročení“ (jež přece v novém vydání poznamenáno) a o „seřazení, jež spisům dal autor“ (kde? kdy? p. Arne Novák slyší as i trávu růsti.) Odběratele spisů Kosmákových, benediktinskou knihtiskárnou vydávaných, upozorňujeme, že některé spisy ještě jsou zavazeny cizím vlastnictvím, tak že znova vydány býti nemohou, dokud nebudou rozebrány, a dle toho se také vydávají. Pan Arne Novák dotýká se v článku stejně „kriticky“ také Sušila; ať toho raději nechá….

Ústřední Matice školská	**Der deutsche Schulverein**
roku 1903 vydržovaly:	
opatroven 47 se 64 odděleními	37 s 41 odděleními
škol obecných 51 se 118 třídami	16 s 29 třídami.

Ústřední Matice školská měla vydání 525.128 K (v Čechách 331.709 K, na Moravě 126.770 K, ve Slezsku 52.673 K). V opatrovnách jejích bylo 3896 dětí, na obecných školách 7490 a na jejích středních školách 1030 žákův; úhrnem měla žáků 12.369, o 1726 více než roku 1902.

Schulverein měl příjmů 442.685 K (roku 1902 427.519 K). Mimo uvedené školy podporuje ještě velmi mnohé. Za svého trvání dal na Moravu přes dva miliony korun. Němci mají i v Německu zvláštní říšský Schulverein

na podporování německých škol v ohrožených územích. Roku 1903 měl členů 34.000, příjmů 142.882 marek, z nichž poslali do Čech, Moravy a Slezska 42.416 marek. Na letoší květnové schůzi v Kasselu mluvili rozhořčeně zvláště o Maďarech a Češích. Češi prý bezohledně vytlačují Němce svou výbojnou školskou politikou; dokonce prý odvažují se žádati českou universitu v německém Brně, aby i tyto poslední zbytky německého živlu zmizely. — Kromě toho dává i říšská německá vláda ohromné obnosy na německé školy v cizině. Roku 1903 dala o 100.000 marek více než roku 1902.

Z českého území na Opavsku. Okres klimkovický měl

	1890	1900
Čechů	15.118 (78%)	15.743 (82%)
Němců	4.087 (20·9%)	2.856 (14·4%)
Všech i s jinými .	19.536	19.100

Menší počet obyvatel roku 1900 vysvětluje se tím, že při založení hejtmanství bílovického (Wagstadt) byla od okresu klimkovického odloučena česká obec Studenka (1832 obyvatelů) a německá Brosdorf (Bravantice, 1182 obyvatelů). Větší změny udály se v Klimkovicích, Janovicích a ve Svinově. Svinov měl

	1890	1900
Čechů	1071 (78·6%)	1603 (66·8%)
Němců	209 (15·3%)	574 (23·9%)
Všech i s jinými . .	1362	2397

Janovice u Klimkovic měly r. 1890 Čechů –, Němců 39, r. 1900 Čechů 25, Němců 24! Klimkovice, jediné české město na Opavsku, mělo

	1890	1900
Čechů	1940 (79·8%)	2381 (89.2%)
Němců	472 (19·3%)	268 (10%)

O Klimkovicích třeba se zmíniti zvláště. Je to jediné české město na Opavsku. Ačkoli Čechů bylo při posledním sčítání napočítáno mnohem více než dříve, není město to přece pro nás úplně zajištěno. Obecná škola (358 dětí) jest utraquistická; děti dostávají ne vysvědčení, nýbrž Schulnachrichten, jak píše „Školský Věstník“. O českém národě se dětem neříká ničeho nebo velmi málo, jak vím z pravdivého pramene. To jest punctum: noli me tangere. Česká klášterní škola trojtřídní má 96 žákyň, Josefovská česká škola 80 žáků, schulvereinská má 106 žáků (2 třídy), školka dříve matiční, nyní městem převzatá, však Maticí podporovaná, má 80 dětí.

Mimo to mají Klimkovice utraquistickou školu pokračovací s 43 učni a vedle této založila Nordmarka roku 1903 jinou čistě německou, jež zmohla se hned v prvním roce na 23 učňů. V německých školách se hlavně vštěpuje příslušnost k národu německému. Českých spolků jest deset: Spolek katolických tovaryšů (vychoval zvláště za P. Svozila mnoho uvědomělých řemeslníků), Beseda (intelligence jeví velmi malou činnost; nějakou zábavu, ale jinak neznamenat žádné činnosti, žádných schůzí, přednášek), Sokolský spolek (letos založen), Hasičský spolek (uvědomělý), Hospodářské družstvo (založeno P. Svozilem), Spolek pro pojišťování dobytka (letos zřízen), Spolek živnostenský, Záložna, Katolicko-politická jednota (nyní sladce dřímající), Odbor Ústřední Matice školské — Německé spolky: Gesangsverein (jest již

dávno členem Schulvereinu, letos pak stal se ještě zakládajícím členem Nordmarky), Schulverein, Veteranenverein (Němci a Deutschgesinnti), Vorschuß- und Sparkasseverein). Vše to by však neznamenalo ještě ničeho, kdyby intelligence česká tak byla činná jako německá. Toho však není. Česká intelligence hledí na lid s vysoka, neuvažujíc, že jen tento lid může Klimkovice zachránit. Lid se vrhne konečně na tu stranu, kde si ho všímají. „Pujde-li to tak dále, němectví vzroste“, řekl mi kdosi, kdo zná Klimkovice dobře, „až nás přeroste.“ M. P.

Čas a Rozhledy. V č. 39. Rozhledů čteme: „1. Pan dr. Herben o sjezdu evanjelíků v září 1903 zasedl na Vinohradech v Nár. domě mezi církevní hodnostáře evanjelické a faráře a dal se ukazovati shromážděnému evanjelickému lidu. 2. Čas byl na sjezdě faráři a církevními hodnostáři evanjelickými veřejně doporučen všemu lidu evanjelickému a 3. p. dr. Herben koná po farách evanjelických pravidelné misie (tiché misie). To jest skutečné provozování živnosti. Pan Herben má však 4. i dekret na tu živnost a to od samé hlavy své strany, od prof. T. G. Masaryka. Pravím, Čas má od prof. Masaryka veřejný dekret, privilej a výsadu na živnost klerikální. Zde je ten dekret: Prof. Dr. T. G. Masaryk napsal pro Zeit z 25. května 1901 článek o klerikalismu a církevní politice, ve kterém vycházeje od Hoensbroechova díla a jeho návrhu, aby na universitách byla zavedena zvláštní disciplina: církevní politika (katolicismu), rozšiřuje Hoensbroechův návrh, aby nová disciplina, církevní politika, vztahovala se na všechna pro evropskou kulturu důležitá náboženství a všecky církve (řecký orthodoxism, protestantism, mosaism, mohamedanism) a ne jen církev katolickou. „Le clerialisme, c'est l'ennemi — dobrá, ale jen katolický?“ praví prof. Masaryk. Klerikalism či ultramontanism jest dle Hoensbroecha světsko-politický systém, jenž pod rouškou náboženství a ve spolku s náboženstvím usiluje o cíle světsko-politické, dočasně materielní, totiž o vládu a moc. Prof. Masaryk chápe klerikalism šíře než Hoensbroech. Praví: „Scholastika, farizejství, jezuitism jsou-li jen v katolicismu a vůbec v církvích? Není-li scholastika filosofická, není-li právnická, politická, nacionální? Farizejství a jezuitism jsou všude osvědčeným prostředkem nabývati moci, ve všech oborech, ve všech stranách o společenských organisacích... Inkvisice a autos! Jsou snad jen církve a theologové nesnášeliví? Jenom Řím jest násilnický? A dogma neomylnosti? Zajisté, ale kolik profesorů a žurnalistů neprohlásilo sebe za neomylné?“ Jak viděti, není klerikalism dle prof. Masaryka nic specificky — klerikálního a církevního. „Klerikalism“ jest ve stranách i t. zv. protiklerikálních. Strany a programy jsou jen variací Hoensbroechovy definice klerikalismu, jsou jen světskopolitické systémy, jež pod rouškou pokroku, občanských svobod, sociální spravedlnosti, myšlenky národní atd. usilují o cíle světskopolitické, o vládu a moc. Každé jiné mínění o cílech a prostředcích politických podezřívají ze zrady a chabosti a vynášejí svoji zásadovost, promyšlenost, jednotnost! Avšak tehdy právě, když toto napsal, zakládal prof. Masaryk stranu, svou stranu, jejímž ex-organem je Čas. K čemu by to byl prof. M. psal? Psal to snad proti své straně? K čemu to rozpoznání stran a neomylných žurnalistů, toho klerikalismu světského? Zdravý smysl Vám poví, že článek prof. M. v Zeitu není než výsadou a privilejem dru Herbenovi,

aby se živil klerikalismem. A p. Herben se živí! Takový finanční talent, jaký má on, neměl ani Dunajevský." „Kdysi všichni tito mužové byli oblivováni Časem, nyní všichni ti mužové jsou zasypáváni jeho jízlivostmi. Dr. Kaizl už neplatí Času byt, dr. Kramář už neplatí Času na tiskárnu, oba mimo to Času už nedávají nic, spolu i s prof. Gollem nepíší zadarmo do Času. Nyní je třeba jim za dobrodiní odplatit podezříváním, jízlivostmi a slovy, jež najisto je vždy raní na místě nejcitlivějším. Jsou také snad rozdíly v názorech o možnosti úspěchu jistého jednání v budoucnosti, jsou i rozdíly v názorech o tom, je-li jistá věc šedomodrá nebo modrošedá. Ale princip humanity velí, bojovat o zásady, avšak bít osoby. Provozovat pokrok, ale ranit lidi. Kázat humanitu, ale štvát bývalé přátele. Čím vám kdysi byli bližší, tím více."

Z pamětí „biblické společnosti". Stoleté jubileum založení britské biblické společnosti, jež slaveno 7. března 1904, bylo příčinou mnoha zajímavých zpráv v četných novinách a časopisech. Promluveno také o obtížích, které se naskytují při překladu bible do jazyků méně známých, aneb méně vyvinutých. O těchto podala Miss F. Klickmanova několik charakteristických obrázků. V nové době, kdy „žluté nebezpečí" stojí v popředí veškerého zájmu světového, nebude nevhodno připamatovati si opatření, která vydali Číňané před sto lety proti prvním útokům „bílého plemene". Trest smrti vypsán na každého, kdož by se stal nápomocným tomu cizinci, jenž se chtěl naučiti čínštině. — Dr. Morrison, první missionář protestantský v Číně, pořídil překlad bible netoliko s nasazením vlastního života, nýbrž i svých dvou čínských pomocníků. Překládal bibli ve svém obchodním (byl napřed obchodníkem v Kantoně) skladišti, jež bylo osvětlováno toliko dvěma nepatrnými okénky na střeše. V skladišti tom měl vyhlédnuté místo, k němuž se bylo možno dostati úzkou chodbou, tvořenou bednami a vaky, a jíž toliko jedna osoba prolézti mohla až k místu, jež se nalézalo uprostřed skladiště. Odtud pak vedla chodba vzhůru ku střeše, na to v opačném směru až ku zdi, odkudž se táhla do jednoho z koutů skladiště, kdež v malém prostranství obstaveném až po střechu bednami a vaky, pracoval Morrison ještě se dvěma čínskými žáky, jejichžto důvěry si byl získal. Své dva pomocníky do domu pozvati, se nikdy neodvážil, ježto strach jejich před prozrazením byl tak mocný, že se nikdy nedostavili bez jedu, jímž by se ihned otrávili, kdyby je kdo mandarinům vyzradil. I nucen dílo své po mnohých námahách ve zmíněném skladišti ukončiti. Neobyčejné starosti působí překlad bible do oněch jazyků, jimž nejnutnější pojmy a tedy i slova pro vyjádření křesťanských ideí chybí, a v nichž se se slovy mír, víra, Bůh a j. vůbec neshledáváme. Taková slova musí býti pak buď opsána, aneb jinými nahrazena a trvá to mnohdy velkou řadu let, nežli se se slovy těmi správné pojmy spojí. Také veliké nesnáze působí nedostatek výrazu, jimiž by mohly býti nahrazeny pojmy konkretní. V řeči Eskymů musel přeložiti missionář „Beránek Boží", slovy „Tuleňátko Boží", ježto ovce obyvatelům Labradoru neznámou jest, a tuleň domorodcům za obraz důvěry slouží. Ve mnohých krajinách jsou ovce barvy černé, z čehož vznikla nemalá obtíž přeložiti místo „bílý jako vlna". Také strom fíkový, velbloud, sníh, led a mnohé jiné výrazy, které takořka stále se v bibli vyskytují, jsou mnohým národům zcela neznámými. — V řeči Idzu nenalezneš výrazu pro „dívku" a „sestru". — V Nové Britanii, chtěje

překladatel ideal závazné přísahy vyjádřiti způsobem domácím, dostal od jednoho z náčelníků za odpověď: „Dříve budu mluviti s matkou ženy své, než to neb ono činiti.“ — V Nové Guinei bylo zápasiti překladateli se slovem „láska“. I tázal se jistého domorodce, jakého výrazu použije, aby tím naznačil jemu nejmilejší věc na světě. Odpověď dána velmi brzo, jak však užasnul v krátké na to době missionář, když poznal, že slovo jím užité, v řeči domorodců značí: „míti zálibu ve shnilém mase.“ — V Britské Kolumbii měl býti tlumočen obrat „věnec, jenž nikdy neuvadne,“ což se také k velké radosti překladatelové stalo. Ale nedlouho po tom shledáno, že vlastně zcela jinak přeloženo, neboť věta zněla: „Klobouk, jenž se nikdy neobnosí.“ – Jakýsi Hindu-Pundit velmi se znepokojoval pro přislíbení, jež obsaženo v prvé knize Mojžíšově: „Josef vloží ruce na oči Tvé,“ kteréž ponejvíce na zatlačení očí po smrti se vztahuje. I pravil onen divoch: „Toho nepochopuji. Zdá se, že Josef byl synem velmi dobrým, a otec jeho jej miloval, čím to tedy jest, že spolu bojují, a Josef, jako silnější, otce udeří do oka tak, až je zavírá.“ I nutno bylo větu přeložiti: „Josef vypraví tvůj pohřeb.“

Jak dlouhou dobu vyžaduje takový překlad písma sv., vysvítá z příkladů těchto: Jindřich Nott spotřeboval v Tahiti 20 let, než se naučil tamější řeči, a dalších 20 let strávil při překladě bible. — Deset roků trvala revise bible madagaskarské. — Jistý missionář převáděl plných 20 let Nový Zákon na jazyk Matabelů. Prvních 500 výtisku knihy té od povstaleckých Matabelův uloupeno a užíváno od náčelníků jako okrasy hlavy. — V době přítomné reviduje arcijáhen Mackay bibli indianskou kmene Cree, mezi nimiž po 40 let zdárně působil.

V době založení „biblické společnosti“ bylo asi 50 jazyků, do nichž písmo sv. dotud přeloženo. Během sta let však převedeno pracemi společnosti na 97 jazyků. Rovněž do tolika jiných jazyků převeden sám Nový Zákon, a některé knihy písma sv. přeloženy ještě do 180 jazyků, tak že celkem převedena bible do 370 řečí, počítaje v to ovšem také „knihy“ o sobě přeložené. Překlady rozšířeny ve 180 mil. svazcích. Na 450 mil. lidí ještě zůstává, kteří nemají podnes písma sv., jež by bylo psáno jejich jazykem. Národové tito dosud britskou společností „neoblažení“ mluví asi 180 řečmi i nářečími.

Veder Napoli e poi morir! Poměry v tomto městě, jež je touhou každého výletníka, a chloubou Italie, nejsou podle hesla, jaké o něm platí. V nedávném sezení sněmu italského přišly na přetřes poměry neapolské. Odpovídaje na interpellaci vládní podtajemník di Sant' Onofrio pravil: Osobní bezpečnost jest v Neapoli značně ohrožována. Příčinu nutno hledati v tom, že bída v Neapoli jest nad obyčej veliká, a že více než sto tisíc lidí je bez přístřeší, jimž ani za noci není možno hlavu pod střechu skrýti. Bída tedy o chléb i o příbytek činí z nich zločince. K tomu nemálo přispívá nedisciplinovanost obyvatelstva, jehož heslem životním jest přísloví: „Starej se toliko o své vlastní věci.“ Na to vše pohlíží měšťanstvo zcela nečinně, ano snaží se i zločince podporovati, zvláště náleží-li ku »Camoře“. I ozývají se často stížnosti, že policie jest příliš slabou, ačkoli ze souhrnného počtu policistů italských, jichž jest 7550, připadá na Neapol 1128

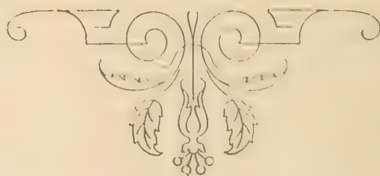
mužů. Vzdor ne nepatrnému počtu strážníků neapolských vypátráno ze 165 loňských zlodějů „kapsářů“ 65 vinníků. Avšak vinu toho nenese policie sama, nýbrž i soudy, jimiž jest nedostatečně podporována. Tak ze 565 osob stojících pod policejním dozorem, jimž měla býti dána výstraha, stalo se tak pouze 114 osobám. Zlo pak toto je tím větší, any trestnice neapolské jsou pravým pelechem zločinů. Prohřešování proti kázni, buřičství, vzpoury, stavění barikád a mnohá jiná těžká provinění jsou na denním pořádku. Mimo to trvá Camorra se svými zajatými členy v ustavičném spojení, a tak se stávají trestnice neapolské dokonalými „universitami“ všeho lotrovství. Některé věci se však již poněkud změnily, a dosáhne jistě náprava znamenitých úspěchů, budou-li nezletilí trestanci vyproštěni z vlivu Camorry. Na toto líčení státního podtajemníka poslanec Colosino, jenž vlastně zavdal podnět k této rozpravě, se vyjádřil, že poměry ty jsou ve skutečnosti mnohem horší, nežli byly vylíčeny. Za jediný dobrý krok vedoucí k nápravě může posloužiti uskutečnění myšlenky, by trestnice byly z města odstraněny, což již také přijato.

Dřívější chrup lidský. Výzkumy v oboru anthropologickém stávají se v nové době opět velmi zajímavými, ježto věda činí ve směru tom mnohé důležité objevy. Pilným zkoumáním důmyslných badatelů dokázáno, že čelist lidská se ode 2000 let před Kristem ve svých pohybech velmi omezila, čímž ovšem i vliv pohybů těchto na chrup lidský nemálo pozměněn. Za doby kamenné a bronzové byly pohyby čelisti mnohem hojnější nežli za doby nynější. Dnešní normalní člověk stal se ve svém žvýkání a kousání jednostrannějším, poněvadž neobyčejná vydatnost záležející v pohybu čelisti v před a stranou téměř již pominula. Na zbytcích lebek z dob shora jmenovaných spatřují se zuby, jež jsou šikmo skousány. Zuby mléčné nezřídka sedrány bývají až na ložisko a řezáky zhusta chybí až po kanálky nervové. Mimochodem budiž podotknuto, že již i caries (děravost zubů) v té době se vyskytuje. Ústroj žvýkací má do sebe nevšední význam anthropologický, a pilné jeho studium povede v budoucnosti ještě k mnohým zajímavým poznatkům.

Teplé vrstvy v slaných jezerech. Zajímavé je bádání professora Kaleczinského, jenž pozoruje absorbování tepla slunečního ve slaných jezerech uherských. Prací touto konstatoval, že vrstvy vodní s menším solným obsahem jsou vždy méně teplé, ač jsou na povrchu nad vrstvami většího obsahu solného, a tudíž slunečním paprskům přímo vystaveny. Mimo to seznal, že zjevy podobné vyskytují se na jezerech v Rumunsku a v některých lagunách norvežských. Aby se přesvědčil o pravidelnosti a zákonitosti zjevu toho, činil pokusy s rourami, které ponořil ke dnu a jež naplnil různým roztokem soli, vrchem pak naplněna každá roura vodou sladkou. Ku kontrole sloužila roura naplněna toliko vodou sladkou. A tu shledal, že v rouře s vodou sladkou byla nejteplejší vrstva nejhornější; měla totiž 30° C, v ostatních pak rourách bylo tomu právě tak, jako u jezer slaných, totiž největší temperatura nebyla ve vrstvách nejhornějších, nýbrž ve spodních. Kaleczinský myslí, že podobné podmínky musely panovati i v minulosti geologické, a že solná ložiska představovala jakýsi druh thermometru geologického. Jest jisto, že tyto výsledky jsou velmi důležity jak pro otázky

fysického zeměpisu tak i pro měření temperatury na dně mnohých mořských hlubin, zvláště u asijsko-australských ostrovů, kde tytéž zjevy byly pozorovány a všelikým jiným vlivům dosud připisovány.

Nejčtenější němečtí romanopisci. (Dle dat z ledna 1904.) Nejčtenějším německým spisovatelem jest nyní Gustav Freussen, jehož roman „Jörn Uhl" vyšel v 170, „Die Getreuen" v 55, „Die Sandgräfin" v 27 tisících výtisků. Nakladatel berlínský Grote utržil doposud za tři romany 1,225.000 marek. Týž nakladatel vydal spisy Julia Wolffa, jež též vyšly v mnoha vydáních, a sice „Wilder Jäger" vyšel v 91, „Rattenfänger" v 71, „Lurley" v 57, „Der Raubgraf" v 49, „Der Sülfmeister" v 40 tisících výtisků. Prodalo se tedy doposud Wolffových spisů 600 tisíc výtisků. Scheffelova „Der Ekkehard" vyšlo 197 tisíc, téhož „Trompeter von Säkkingen" 264 tisíc výtisků. Od Gustava Freytaga vyšel roman „Soll und Haben" v 58., „Die verlorene Handschrift" v 37. vydání, ač jsou po $7\frac{1}{2}$ marky. Sudermannovy spisy „Frau Sorge" dosáhly 75., „Katzensteg" 54. vydání. „Uarda" Ebersova vyšla letos v 15., téhož „Egyptische Königstochter" v 18. vydání, ač jsou po 15 markách. Wildenbruchova novella „Das edle Blut" vyšla v 62 výtiscích. Ludvík Ganghofer je též oblíbeným spisovatelem: „Die Martinsklause" stojí 12 marek a vyšlo v 13., „Gottesveben" 6 marek v 18., „Der Klosterjäger" 6 marek v 28., „Der laufende Berg" 6 marek v 13., „Schloss Hubertus" 12 marek v 17. vydání. Romanů Omptedových „Sylvester und Geyer" a „Caecilie von Sarryn", ač jsou po 12 markách, prodalo se každého 30 tisíc výtisků. Romany Kláry Viebigové vycházejí v několika měsících vždy v 10—12 vydáních. Beyerleinova romanu „Jena oder Sedan" vyšlo v dražším vydání po 7 markách 10 vydání, v lacinějším vydání po 2 marek rozprodalo se 80 tisíc výtisků.

Ročník XXI. Číslo 8.

HLÍDKA.

Ze slezského obecného školství.

M. Pavlík.

V práci této má býti podán obraz dvacetiletého vývoje obecného školství ve Slezsku. Údaje vzal jsem hlavně z výročních zpráv zemské školní rady slezské (Bericht des schlesischen Landesschulrates). Ročníky uvádím dle II. půlletí, tedy 1884 = 1883/4 atd. Ročník 1898/9 nedostal se mi do rukou a ročník 1890 jen neúplný. Však o rok nebo o dva neběží, nýbrž o celé dvacetiletí (1884—1903).

V celém Slezsku v těch letech bylo **veřejných** obecných škol:

německých	českých	polských	něm.-českých	něm.-polských	německých	českých	polských	něm.-českých	něm.-polsk.
204	110	128	19	6	206	116	131	20	7
207	112	128	15	6	207	117	135	19	7
201	109	130	17	7	208	117	136	19	7
200	109	130	18	7	208	118	135	20	9
201	111	131	18	7	209	116	139	21	9
202	113	131	18	7	216	115	144	24	9
203	115	131	18	7	216	120	143	25	10
204	116	131	18	7	221	123	147	22	11
205	116	131	19	7	227	125	151	21	14

		1884 %	1904 %
Vzájemný poměr byl:	německých	43·68	42·19
	českých	24·55	23·23
	polských	27·41	28·06
	německo-českých	4·07	3·90
	německo-polských	1·28	2·60

Poměrně se tedy zmenšil počet německých, českých a německo-českých škol; zvětšil se počet škol polských a německo-polských.

Absolutně se rozmnožily školy německé o 11·27, české o 13·63, polské o 17·90, německo-české o 10·53, německo-polské o 133·33%. Všeobecný tento přehled však není spolehliv. Dle něho zdálo by se, že školství obecné národně zůstává jak tak v jakési rovnováze, že poměr změnil se za 20 let nemnoho. Procentualní vzrůst národních škol odpovídá poměrné vyvinutosti školství roku 1883/4. Rozdíly se vyrovnávají: proto u německých škol přírůstek 11·27, u českých 13·63, u polských (poněvadž nejzanedbanějších) 17·90%. V celku neskýtá tedy všeobecný přehled nic zvláštního. Zajímavější a poučnější je přehled jednotlivých okresův. Uvádím zevrubně jen smíšené okresy. Neuvedeny roky 1889/90 a 1898/9.

Opava venk. okres			Bilovec[1])			Těšín					Frýdek[2])			Fryštát					Bilsko venk. okres		
n.	č.	nč.	n.	č.	nč.	n.	č.	p.	nč.	np.	n.	č.	nč.	n.	č.	p.	nč.	np.	n.	p.	np.
43	61	15		—		4	40	59	—	2		—		3	9	25	2	1	7	44	3
45	61	13		—		4	40	59	—	2		—		3	11	25	—	1	7	44	3
45	61	13		—		4	39	60	1	2		—		2	9	26	1	2	7	44	3
44	61	13		—		4	40	60	1	2		—		2	8	26	2	2	7	44	3
44	61	13		—		4	40	60	1	2		—		2	10	26	2	2	7	45	3
44	61	13		—		4	41	60	1	2		—		2	11	26	2	2	7	45	3
45	62	13		—		4	41	60	1	2		—		2	12	25	2	2	7	45	3
45	63	13		—		4	41	60	1	2		—		2	12	25	2	2	7	46	3
45	64	13		—		4	41	60	1	2		—		2	11	25	3	2	7	46	3
45	64	13		—		5	40	60	2	2		—		2	12	25	3	2	8	46	3
45	64	13		—		5	40	62	2	2		—		2	13	26	2	2	9	47	3
45	64	13		—		5	40	62	2	2		—		2	13	26	2	2	9	48	3
37	37	9	9	27	5	5	40	62	2	2		—		2	14	25	2	4	9	51	3
37	37	9	9	27	5	5	40	62	2	2		—		3	12	26	3	4	9	51	3
38	37	9	11	25	7	5	40	65	2	2		—		6	13	26	4	4	9	53	3
38	37	9	10	28	6	5	42	65	2	2		—		6	13	25	4	5	9	53	3
38	38	8	10	28	6	5	3	67	—	3	—	39	2	9	15	26	4	5	9	54	3
38	38	8	10	28	6	5	3	69	—	3	—	38	3	9	18	29	2	6	9	53	5

Z přehledu viděti, že v okresech česko-smíšených (opavský, bilovecký, těšínský, frýdecký, fryštátský) vzrostly školy německé z 50 na 62 nebo o 24%, české ze 110 na 125 nebo o 13·63%, polské z 84 na 98 nebo o 16·66%, česko-německé ze 17 na 19 nebo o 11·76%, polsko-německé ze 3 na 9 nebo o 200%.

V okresech čistě česko-německých (v opavském a bileveckém, z frýdeckého nemám dat, poněvadž utvořen teprve 1901) rozmnožily se školy německé ze 43 na 48 nebo o 11·63%, české z 61 na 66 nebo o 8·19% a počet škol německo-českých padl s 15 na 14 nebo se zmenšil o 6·66%.

[1]) Od roku 1895 vyloučen z opavského okresu.

[2]) Od roku 1901 vyloučen z těšínského okresu.

V okresech polsko-smíšených (v těšínském, fryštátském a bílském) rozmnožily se školy německé ze 14 na 23 nebo o 64·28%, české z 49 na 59 nebo o 20·41%, polské ze 128 na 151 nebo o 17·9%, německo-české ze 2 na 5 nebo o 150%, německo-polské ze 6 na 14 nebo o 133·33%.

V čistě polsko-německém okrese bílském stoupl počet škol německých (7—9) o 28·57%, polských (44—53) o 20·45%, německo-polských (3—5) o 66·66%.

V těšínském (frýdeckém) okrese vzrostl počet škol německých ze 4 na 5 nebo o 25%, českých ze 40 na 41 nebo o 2·5%, polských z 59 na 69 nebo o 16·9%, německo-českých z — na 3, německo-polských ze 2 na 3 nebo o 50%.

V okrese fryštátském školy německé (3—9) o 300%, české (9—18) o 200%, polské (25—29) o 16%, německo-české (2—2) žádné změny, německo-polské (1—6) o 500%. — Pro lepší porozumění podávám přírůstek i v okresech čistě německých.

		1883/4		1902/3		
V okrese frývaldovském	bylo	55	škol,	55,	rozdíl:	žádný,
„ bruntálském .	„	47	„	46,	„	— 2.13%
„ krnovském .	„	37	„	39,	„	+ 5·40%
V celku	bylo	139	škol,	140,	rozdíl:	+ 0·72%

	1883/4	1902/3		
V Opavě samé bylo německých škol	7,	11,	rozdíl:	+ 57·14%
V Bílsku (městě) „ „ „	1,	4,	„	+ 300%
V celku v Opavě a Bílsku něm. škol	8,	15,	rozdíl:	+ 87·5%

Opava má okolí s rakouské strany čistě české, Bílsko polské.

Poněvadž v okresech čistě německých školy (německé) se nerozmnožily ani o jedinké procento za celých 20 let, stal se všeobecný vzrůst německých škol (11·27%) jenom na úkor českého a polského živlu. Tak ve starém venkovském okrese opavském (jenž byl v rozměru totožný asi s dnešním soudním okresem) byla roku 1866 jediná německá škola v Deštné (Dorfteschen). Všechny ostatní školy byly české.[1]) V obvodě tohoto starého okresu udály se od roku 1866 až do roku 1903 tyto změny v neprospěch Čechů: poněmčeny školy v Loděnici, v Mladecku, v Skrochovicích, ve Vlaštovičkách; v utraquistické proměněny v Hradci, Domadrovicích, Jaktaři, Kateřinkách, Komárově, Holasicích, ve Lhotce, ve Vávrovicích.[2])

[1]) Viz Darstellung des politischen Bezirkes Troppau von Josef Krulich, Bezirksvorsteher in Troppau. 1868.

[2]) Vávrovická škola jest na papíře česká, ve skutečnosti utraquistická. Jak nepatrné osobní věci, ba »intimní« pletky dovedou českou školu proměniti najednou v německou!

Ze podobné změny události se v soudním okrese vítkovském, jenž patří nyní též k hejtmanství opavskému, viděti na poněmčených školách v Melči, Lublicích, Lipině, Moravicích, Ratkově...

Tak území českých škol svíráno a súžováno se dvou, vlastně tří stran. V jednom okrese změna taková není maličkostí. Jak úplně německé školy rychle dovedou odnárodňovat, poznati na př. ve Skrochovicích nebo v Mladecku. Ve Skrochovicích před 40 lety mluvilo se všeobecně „moravsky", nyní mluví se již jen německy. Lidé, kteří znají moravsky, až na několik starých, již vymřeli. Nynější generace jest úplně deutschnational a mládež nezná česky ani slovíčka. Pomezní čára národnostní, která šla před 40 lety Skrochovicemi, posunuta nyní do Holasovic, aby snad — nebude-li se u nás pracovat — přešla na Neplachovice atd. (P. d.)

Loisy.

Referuje Dr. Frant. X. Novák. (Č. d.)

Třetí principielní blud Loisyho.

Loisy jest naprosto evolutionistou, a tedy relativistou v míře nepřípustné.

Co jest dogma katolické, definuje správně sám Loisy: „Slovo ‚dogma' vzbuzuje v duchu katolíka představu pravdy zjevené, nezměnitelné, Bohem autorisované." [1]) I nejpodstatnější katolického dogmatu stránka, že Bohem je zjeveno, není mu neznámá. „Zjevení jest Bohem lidem přímo učiněné odhalení věcí, které tito nemohli poznati sami ze sebe, nebo poznati jen velmi nesnadně... Pravda Bohem zjevená nemůže se měniti; nelze s ní začíti diskussi, pravdu takovou třeba bráti tak, jak jest dána, poněvadž přichází od Boha, a poněvadž člověk nesmí se domýšleti, aby dovedl opraviti nauky takového učitele." [2])

Tak na př. poněmčení školy ve Vlaštovičkách: řekl bys »anekdota«, kdyby to nebyla smutná pro nás pravda.

[1]) Autour d'un petit livre, str. 168. »Le mot »dogme« éveille dans l'esprit du catholique l'idée d'une vérité révélée, immuable, divinement autorisée.«

[2]) Ibid. »La révélation, c'est une communication de vérité qui est faite directement par Dieu aux hommes, sur des choses qu'ils ne sauraient connaitre par eux-mêmes ou qu'ils connaîtraient difficilement par le seul exercice de leur raison... Une vérité dite par Dieu ne peut changer; elle doit être immuable comme Dieu même; et elle ne peut être discutée, elle est à prendre comme elle est donné, puisqu'elle vient de Dieu et que l'homme ne peut se flatter de corriger les leçons d'un tel maître.«

Leč od znalosti věci k jejímu uznání je krok daleký — i při Loisym.

Loisy nevěří vůbec v nadpřirozené zjevení, a ovšem ani ne v nadpřirozené zjevení dogmat katolických. „Co nazýváme zjevením, nemohlo býti leč uvědomění svého poměru k Bohu se strany duše.“[1] „V jistém čase stal se počátek zjevení, a to bylo postřehnutí — tak nedokonalé jak jen lze mysliti — poměru, který musí býti mezi člověkem, sebe vědomým, a Bohem, přítomným za světem viditelným. Další vývoj tohoto počátečního náboženství zjeveného stal se postřehnutím nových vztahů, nebo vlastně bližším a přesnějším určením původně zpozorovaného vztahu podstatného, když člověk pořád lépe učil se poznávati i velikost Boha i povahu vlastní své povinnosti. Na rozdíl pozorování (čistě) rozumných a vědeckých poznání pravd náboženských není pouhým ovocem rozumu, nýbrž jest, abych tak řekl, prací, provedenou intelligencí pod nátlakem srdce...“[2]

Není-li tedy na světě pravdy zjevené, pravdy božské, pak vládne na zemi jediná pravda lidská. Která pravda lidská? Dle vědy moderní, i dle Loisyho, jest dvojí: pravda objektivní = věci opravdu a objektivně existující. Ale ta je člověku nedostupnou. Druhá pravda jest pravda subjektivní = poznání, „connaissance“, se strany člověka oné pravdy objektivní, a ovšem poznání nedokonalé, relativní, měnivé. Všecko, co člověk ví, všecka jeho „pravda“ může býti pravdou ovšem jen ve smyslu druhém, subjektivním.

[1]) Ibid. str. 195 dole: »Ce qu'on appelle révélation n'a pu être que la conscience acquise par l'homme de son rapport avec Dieu.« Ještě roku 1900 psal Loisy v Revue du clergé français (sv. 21 str. 251): »La révélation se réalise dans l'homme, et elle est, ainsi que Dieu même, immanent à l'homme.« — Sabatier (Religionsphilosophie, přel. Baur, Freiburg i. Br. 1898, str. 25 nn.) učí právě tak: »Die Religion ist nichts anderes als die subjektive Seite der Offenbarung Gottes im Menschen... Von diesem Standpunkte aus wird es mir auch sehr klar, daß jede Offenbarung Gottes keines dialektischen Beweises bedarf. Ein solches Unternehmen wäre ebenso widerspruchsvoll als überflüssig.

[2]) Autour d'un petit livre, str. 196 nn. »Ce qui fut, à un moment donné, le commencement de la révélation, a été la perception, si rudimentaire qu'on la suppose, du rapport qui doit exister entre l'homme, conscient de luimême, et Dieu présent dierrière le monde phénoménal. Le développement de la religion révélée c'est effectué par la perception de nouveaux rapports, ou plutôt par une détermination plus précise et plus distincte du rapport, essentiel, entrevue des origines, l'homme apprenant ainsi à connaître de mieux en mieux et la grandeur de Dieu et le caractère de son propre devoir. A la différence des perceptions d'ordre rationnel et scientifique, la perception des vérités religieuses n'est pas un fruit de la seule raison: c'est un travail de l'intelligence exécuté, pour ainsi dire, sous la pression du coeur.«

I to, co člověk ví o Bohu, dogma. Proto jest i dogma náboženské každé nedokonalým, relativním, měnivým. Loisy to učí jasně a určitě. „Eine solche (starre) Unbeweglichkeit ist überhaupt mit der Natur des menschlichen Geistes nicht vereinbar. Selbst unsere sichersten Kenntnisse auf dem Gebiet der Natur und der Wissenschaft sind stets im Fluß, stets nur relativ, stets vervollkommnungsfähig. Mit den Elementen des menschlichen Gedankens läßt sich kein ewiges Bauwerk errichten. Die Wahrheit (ve smyslu obj. — věci) allein ist unveränderlich, aber nicht ihr Bild in unserem Geiste. An diese unveränderliche Wahrheit wendet sich der Glaube durch Vermittlung der Formel, die notwendigerweise unvollständig, verbesserungs- und daher auch wandlungsfähig ist.“ [1])

Rozumí se, že Loisy nezůstal při všeobecném tvrzení o evolučním původě učení křesťanského, nýbrž že snažil se dokázati je i o jednotlivých, a to nejzákladnějších článcích víry. Aniž pak třeba zvláště ještě vysvětlovati, že mluví-li Loisy o evoluci dogmatické, nerozumí jí ve smyslu našem, katolickém, v přizpůsobení se dogmatu v sobě jednoho a téhož rozličným dobám, poměrům a potřebám lidským, nýbrž že tu evoluci vykládá o naprosté změně dogmatického obsahu samého, o změně, která pravdu původní dovede přetvořiti až na pravdu opačnou.[2]) Dle něho dlužno u vývoji učení křesťanského rozeznávati čtvero hlavních období.[3])

Období první obmezuje se na učení a smrt Páně. (O jeho zmrtvých vstání historie nic neví.) Z té doby se nám nezachovalo žádného dogmatu v přísném a vlastním toho slova smyslu, poněvadž Pánu Ježíši ani nevstoupilo na mysl zvěstovati nějaké učení, které by pak mělo býti skrze apoštoly světu zachováno. On vlastně jen učil, jen jedno učil o nastávajícím konci světa, a v tom jednom se dokonale zmýlil. Ovšem byly idey, impulsy, ono duševní vzrušení, které po něm zůstaly, po všecky časy semenem dalšího náboženského i mravního obrodu.[4])

[1]) Evangelium und Kirche, str. 147.

[2]) Autour d'un petit livre, str. 206 n. »La formule ecclésiastique n'est pas vrai absolument, puisqu'elle ne définit pars la pleine réalité de l'objet qu'elle représente; elle n'est pas moins le symbole d'une vérité absolue; jusqu'à ce que l'Église juge à propos de la modifier en l'explicant, elle est la meilleure et la plus sûre expression de la vérité dont il s'agit. Le fidèle adhère d'intention à la vérité pleine et absolue que figure la formule imparfaite et relative.« Ostatně tu srv. Portalié. Dogme et histoire (v Bulletin de littérat. ecclés. (1904, str. 102 nn.)

[3]) Portalié l. c. str. 92 nn.

[4]) Viz Evangelium und Kirche, zvl. předmluvu, hl. I.—III. atd. Autour d'un petit livre, III.—V. Études evangeliques. Avant-propos. str. XIII n. K tomu Portalié l. c.

Období **druhé** lze nazvati **paulinským** neboli **židovsko-hellenským**. Po smrti Páně mizí pořád více i jeho eschatologická myšlenka. Pod vlivem ideí více židovských apoštola Pavla (jednoho z nejvlivnějších heretiků křesťanských[1]) a později pod vlivem hellenských ideí johannejského čtvrtého evangelia rozvíjejí se veškeré ty nauky, které ze sekty původně židovské, o říši messianské snící, učinily světové, i pohanům přístupno náboženství křesťanské. Vedle sv. Pavla i čtvrtého evangelia jsou to jmenovitě sv. Justin, sv. Ireneus, s nimiž tolik důležitý onen vývoj co nejúžeji souvisí.[2]

Paulinská dogmata o odstavení Starého Zákona, o zákonu bázně a zákonu lásky, o Kristu, který smrtí svou hříchu propadlý svět vykoupil, o jeho zmrtvých vstání, o Svátosti nejsvětější charakterisují tu dobu. Částečně se jimi (zvláště pozdějšími z nich) připravovalo napotomní hnutí christologické.[3] Událo se pak toto všecko v úplném protikladu s učením Kristovým. Nalézají-li se ohlasy nauk těch v evangeliích, pak si to vysvětliti tím, že evangelisté psali již pod vlivem paulinismu. Ano v samém evangeliu sv. Marka, které jinak celkem podává tradici dostatečně historickou, dlužno rozeznávati rozličné redakční vrstvy; pisatel poslední jest už více méně naplněn učením sv. Pavla.[4]

Třetí perioda stojí pod vládou dogmat **řeckých** neboli **řecko-římských**. Svého vrcholu dosahuje ve 4. století a trvá až k prvním počátkům scholastiky. Hlavní značka theologie Otců církevních jest infiltrace evangelia (nauk) sv. Pavla filosofií řecko-římskou. Podnět k ní dali apologeté mezi Otci. Středem jejím jest vývoj idey christologické. Učení o božství Kristově, o Slovu vtěleném není nic jiného než přizpůsobení idey messianské pochopu řeckému. Do té periody spadá též dogma o nejsv. Trojici.[5]

[1] **Loisy** (v Revue d'histoire et de littérat. relig. 1904, str. 412). »Et si l'Apôtre ne fut pas le premier et le plus grand des hérétiques, c'est qu'il innova en restant fidèle à l'esprit de Jésus.«

[2] Evangelium und Kirche, str. 126 nn. »Die erste, die entscheidendste, wichtigste, vielleicht auch rascheste Änderung, die es (křesťanství) erfahren hat, ist diejenige, die aus einer auf der Idee der messianischen Herrschaft gegründeten jüdischen Bewegung eine für die griechisch-römische Welt und für die Menschheit annehmbare Religion schuf... der hl. Paulus, das vierte Evangelium, der hl. Justinus, der hl. Irenaeus, Origenes bezeichnen die Stadien dieses Fortschrittes« atd.

[3] l. c. str. 127 nn. K tomu **Loisy** v Revue d'histoire l. c. str. 11. Viz též **Portalié** l. c.

[4] Viz **Loisy** l. c. (v Revue d'histoire) str. 408 nn. Místa velmi zajímavá. K tomu **Portalié** l. c. str. 98 n.

[5] Evangelium und Kirche, str. 130 nn. K tomu str. 127 tamtéž. **Portalié** str. 103 n.

Konečně období čtvrté, od scholastikův až po časy naše, vyznačuje se vládou theologie svatého Augustina a filosofie Aristotelovy. Loisy jen málo slovy se ho dotýká. Ze široka pouze polemisuje proti sněmu Tridentskému, zvláště v jeho učení o svátostech. Činí z toho výtku, že v Církvi katolické stalo se zvykem vkládati do Bible dogmata, kterých prý tam není. Živě líčí novější propast mezi vědou a mezi theologií. Jak tu propast vyrovnati? Novým výkladem dávných základních dogmat, jako jsou neomylnost Bible, nezměnitelnost (immutabilité) tradice, božství Kristovo a jeho žádnému bludu nepodléhající vědomost, vykoupení, zmrtvých vstání Ježíšovo, jeho skutečná přítomnost v Eucharistii, božský původ papežství i biskupství, a ovšem sám „problem Boha“.[1])

Zbývá jen za nejvyšší dogma církevní prohlásiti dogma evoluce.[2]) P. d.

Psychologický zjev vědomí a svědomí.

KAREL ČERNOCKÝ.

Věda padla kdysi v mrákoty materialismu tak, že Julien Offrey de la Metrie, průkopník Lombrosův, řekl všem do očí, že organisace člověka je táž jako organisace zvířete a že při podobné organisaci jsou i podobné city. Z toho pochází prý soucit, jakožto obecná vlastnost životní a přirozený základ mravouky: co nechceš, aby ti jiní činili ani ty nečin jim. Soucit má i zvíře, neboť soucit spíná všecky živé bytosti vespolek. Porušení tohoto souladu, jednání proti soucitu (svědomí?) je zločin, kterýžto však jest jen porušení organismu, nemoc. Zlo jest dle toho nezaviněnou nemocí, nezasluhuje proto moralního rozhorčení neb trestu, může nutiti nanejvýš k vyšetření a léčení. Vše pochopiti jest vše odpustiti. Ano, lehkomyslnost a záliba určovati směr vůle a činu dle principu samozvaného analysování a pytvání všech oborů došla až tak daleko, že chtěla určovati nanejvýš složité činnosti duševní zákony

[1]) Viz Autour d'un petit livre, str. 210 nn.

[2]) Dle Loisyho jest dogmatická strnulost charakteristickou známkou protestantismu. Naopak jest katolicismus tou podstatnou známkou obdařen, že se dogmaticky mění a přizpůsobuje. »Qui dit protestantisme affirme implicitement la suffisance et l'immutabilité absolues de la révélation évangelique. Qui dit catholicisme nie implicitement cette suffisance et cette immutabilité absolues.« Autour d'un petit livre, str. 206. Viz též Janssens v Revue Bénédict. 1903, str. 205.

fysickými. Experimenty na mozku konané jakož i nápadná pravidelnost a zákonitost dějů psychických byly tvůrčí idejí psychofysiky.

Fechner její zakladatel však sám nazývá povstání dějů psychických z fysických representací, aniž význam ten blíže určil a stanovil.[1]) Pozorujeme-li život duševní, ovšem nemůžeme nepoznati jistých základních pravidel, dle kterých děje psychické se stávají, než nemáme práva shrnouti proto fysické i psychické v jednu oblast.

Mnohé nezdary pak a abstraktnost předmětu, který sotva zasáhnut vždy zase uniká lidskému důmyslu, vedly konečně k pochybnosti a kolísání mezi psychickým a fysickým samým a proto míní Kant, že třeba bráti zjevy ty psychické jako zjevy a i jako věci o sobě.

Byly pak to předně otázky mravní stránky duše, které nabádaly a lákaly vždy i ty nejexaktnější přírodozpytce k přemýšlení. Příkazy mravní vystupují v duši jako hlasy samostatné, od světa tělesného celou propastí oddělené existence, skryté síly. Tato síla ukazuje se často v přímém rozporu s tělesnými silami, pudy a žádostmi, bojuje s nimi, potlačuje je, zoufá nad sebou, podlehne-li jim. Životní síla mravní bytosti spočívá právě v oné snaze po oddělenosti a vyvýšenosti nad svět hmoty.[2]) Mnohý badatel proto skromně uznává, že o podstatě mravnosti nevíme ničeho. Jest souhrnem nepopíratelných a neodčinitelných zjevů v duši lidské, lišících se od jiných svým zvláštním měřítkem, svou samostatnou cenou, ježto svým rázem přikazuje vůli, jakým směrem se má projevovati. Fakta mravní jeví se tedy především ve formě příkazů a pravidel pro chtění a jednání. Mravní stránky člověka hlavním znakem jest kategoričnost.[3]) Imperativ Kantův.

Těmito tajemnými příkazy, tím pátráním po tom „něčem", jehož temné tušení vždy měl a jehož chce dosíci, svědomím, zaměstnává se Tolstoj v dílech „Má zpověď" a „Má víra" a probírá je až do jeho nejtajnějších záhybů. Toto pátrání pak dává mu konečně jistotu, jíž se domáhal. Tato jistota pak není dána větami metafysickými, jejím základem není úvaha rozumová, jest to konání. Jest proto nemožno nebo aspoň zbytečno míti ji a neužívati; abychom od ní obdrželi účinky, jež slibuje, je třeba ji uvésti v praxi. Tento praktický hlas, který není čistě rozumového původu, je tedy nejvyšším pravidlem a pramenem jednání mravného. Není neodvislé moralky při dnešním stavu naší vzdělanosti, vyznává Alexander Dumas mladší. Lidstvo

---

[1]) *Fechner*, Revision der Hauptpunkte der Psychophysik

[2]) *F. V. Krejčí*, Dnešní otázka mravní. Kn. Rozhledů I.

[3]) Tamtéž.

věnuje jen kusou pozornost hlasu rozumu, o němž ví, že je měnivý a slabý. Jemu je třeba vyšší jistoty, která chytí také jeho obrazivost, jeho srdce, jeho smysly. Výroky věštecké, jež jedině je lidstvo hotovo přijímati, musí vycházeti ze třínožky Apollinovy, z ohnivého keře, z mračného sloupu, ze staletých dubů, z velikých posvátných lesů.[1])

Brunetière má nejprv potřebu cítiti, že nějaká autorita, mající převahu nad jeho osudy, nad jeho citem i nad jeho rozumem, řídí jeho myšlenky a zastavuje i obmezuje je a zároveň určuje směr, jejž chce vzhledem k ní dáti svému chování. A pak má neméně živou potřebu provozovati sám jakousi autoritu; jeho úsudky, jak řekl, nejsou dojmy, ani city, jsou to soudy pronášené jménem pevných pravidel mravnosti, soudy opřené o důvody právě tak positivní, právě tak úplné, právě tak neodvratné jako kterékoli rozsudky kasačního dvora. Mezi autoritou, kterou pro sebe uchoval a mezi autoritou absolutní, které se podrobuje, panuje jistý vztah, ona jest odleskem této, bez níž by nemohla trvati. Její potřebu uznává i Zola, ovšem jen pro massy. Jules Lemaitre praví, že může člověk nalézti ve svém svědomí dostatečných důvodů, aby konal dobro.[2])

Z toho pozorujeme zcela zřetelně, že shodují se oni myslitelé s naším základným pojmem o svědomí. Skutečnost ta jest proto tak lákavá a všeobecná, že nemohla nezavdati příčiny z nejrůznějším bádáním o původu, úkazích a podmínkách tohoto jevu. Spontannost a kategoričnost, které tomuto úkazu na prvním místě přiřknuty, nutně obdivem naplnily, avšak ony byly také pobídnutím k úspěšnému pátrání po jeho základech, kterými jeví se býti stavem vědomí.

Vědomí jako souhrn psychických prvků, které v určitém okamžiku vnitřní obsah člověka naznačují, určují a tvoří, je stavem tak směrodatným, že bylo právě příčinou, pro kterou mluveno o tom, že není třeba představovati sobě svobodnou vůli jako zvláštní fakt. Nemůžeme sice svědomí za totéž označiti, co vědomi, neboť to co jemu vlastní jest, jest právě ona připoutanost na vyšší abstraktní pojmy, na jejichž obsah se toto vědomí osobní nebo-li sebevědomí vztahuje. Jeho ustálenost a neměnitelnost proti modifikacím vědomí jeví jiný ráz pouze ne však jinou jakost. Jako tento „hlas svědomí“ spontanně se zjevuje v okamžiku, tak nahodilým jest jeho vznik, ač forma jeho ustálena, neboť základem jeho je stav vědomí, který tak ráda psychologie postřehuje a rozkládá.

---

[1]) *Eduard Rod*, Mravní názory naší doby. Kr. knihovna II.

[2]) Tamtéž.

Jako sny. tak ukazují též epileptické. hysterické. hypnotické stavy. horečné blouznění. intoxikace alkoholová. opiová nižší stupně vědomí po utlumení bdělého vědomí korového. Tyto nižší jak se zdá stupně vědomí možno zastihnouti však také poznávajícím vědomím za zvláštních okolností. Herzen vylíčil z vlastní zkušenosti návrat vědomí po hluboké mdlobě. Z úplného duševního nic počne se vynořovati neurčitý pocit existence vůbec bez vymezení vlastní osobnosti. bez rozdílu mezi já a ne já. pociťuje se život radostně neb bolestně beze všeho poznávání. v tomto období prociťování z mrákot bývá již mícha činna. mozek zůstává však ještě nečinným: takové asi je vědomí novorozence. Tissie uznává proto sny za psychické. výraz života útrobného. Útrobné já ve světle vědomí bdělého utlumeno procitá ve snách, a proto mohou se takto také ohlašovati nemoci útrob. Tato psychologie snů je však bez logiky, bez míry. bez času a prostoru. Freud vykládá proto význam snů jako vyplnění přání.

Duševní život pokračuje s vývojem tělesné organisace. ne ovšem adaequatně. ale souvztažně. neboť pak mylně by se souditi muselo. že tělesná organisace je příčinou duševní činnosti. Kdežto mohl by nám naopak hlubší rozmysl ukázati. že tělesná organisace utvařuje se z pudů. tak že jest spíše účinem než příčinou psychického. S celým životem psychickým vyvíjí se zároveň i vědomí a svědomí. nebo lépe řečeno svědomitost.

Kde však začíná toto vědomé? Psychologové a spekulující přírodozpytci nacházejí. že psychický fakt je zjevný jen subjektu samému. a že v psychologii a fysiologii smyslů je introspekce základem každého výzkumu. Všeobecná a srovnavací psychologie zvířat však podává jen bezprostředně objektivná fakta. totiž pohyby. které zvířata konají za určitých vnějších podmínek. pozorovatel připisuje proto zvířatům pocity. které za podobných podmínek sám prožil. To jest hypothezující empirická věda. J. Loeb prokázal. že pohyby zvířat jsou určovány světlem. tlakem, vůbec fysickými podněty právě tak jako rostlin. Mohou se tedy reflexy tyto zdáti účelnými. Než účelnost reflexů nedokazuje jejich psychické kvality. jejich vědomí; pak nebylo by příčiny nepřiznati vědomí také fotografické desce. any fotochemické děje jsou též základem fototropismu živočišného.[1] My však máme i jiné objektivně propátrané a subjektivně prokázané kriterium přítomnosti dějů vědomí. totiž associativnou pamět.[2] onu zákonitou zvláštnost. že

[1] *Dr. Fr. Mareš*, Idealism a realism v přírodní vědě. Praha 1901.
[2] Tamtéž.

určitý podnět nevzbudí přiměřenou reakci, nýbrž reakci, jaká vyplývá z podmíněnosti a souvztažnosti psychických dějů navzájem.[1]

Jako jest cit základním zjevem života vůbec tak snad obecným podkladem života psychického jest paměť. Professor Mareš mluví ve své fysiologii o paměti jako stopě dissimilační činnosti vůbec a praví, že každý dissimilační děj zustavuje po sobě stopy nevyrovnané a nezavalené. Každý pocit zůstavuje stopu. Hering prohlásil proto pamět za přívlastek živé hmoty vůbec. V paměti jeví se co v psychickém zrcadle všechny nezacelené trhliny, jež živá hmota během života utrpěla.[2]

To jest ona psycho-fysiologická paměť, která dá se měřiti a určovati, paměť, která jeví se na př. stálým a pravidelným zůstavováním stop v dresuře a cviku zvířat. Od ní liší se však v základu paměť associativná. Zjev associativní paměti je tak nestálý a rozličným změnám přístupný, že zajímavé úkazy „dvojího vědomí“ vysvětluje Th. Ribot utvořením se dvojí na sobě nezávislé paměti. Toto kriterium vědomí, normální paměť, se mnohdy periodicky objevuje a mizí, jak prokázal Dr. Azam. V mezidobí neutváří se pak paměť nová, nýbrž nemocný uchovává některé skrovné pozůstatky z dřívějška. Já tak, jak samo sobě se jeví, záleží v jistém úhrnu vědomých stavů. Stav, který zaujímal místo přední po delším neb kratším zápasu, ochabne a nahradí jej stav jiný, kolem něhož utvoří se seskupení podobné (dynamické družiny.[3]) Nejspodnější stavy paměti objevily se při tom nejtrvalejšími. Odtud také, že zapomínají se spíše rozumová sofismata dříve než city.

Nestejný rozvoj ruzných smyslů a ústrojů téhož jednotlivce způsobuje nestejné rozměry v příslušných částech nervstva, tím nestejné podmínky paměti a tudíž odrudy paměti. Ano, jest pravděpodobno, že rozdílnost paměti u téhož člověka jest pravidlem a nikoli výjimkou. Podstata paměti jest takto poutána se základními podmínkami životními. Vědomí jest přesné umisťování vzpomínek v minulosti[4]) anebo jak větu obráceně vyjádřil Wundt: Das Erinnern ist keine bloße Reproduktion von Vorstellungen, sondern es enthält stets zugleich eine Beziehung auf den konstanten Vorstellungsinhalt des Bewußtseins.[5]

---

[1]) *W. Wundt* — Synthese der Empfindungen, ihre Reproduction. Gründzuge der physiol. Psychologie. — *Herbart* — Summe aller wirklichen oder gleichzeitig gegenwärtigen Vorstellungen.

[2]) *Prof. Dr. Fr. Mareš*, Fysiologie. Praha 1894.

[3]) *Th. Ribot*, Nemoci paměti. Kn. Rozhledů 1901.

[4]) Tamtéž.

[5]) *W. Wundt*, Grundzüge der physiologischen Psychologie. Leipzig 1880.

Ne každý pak člověk schopen míti na vědomí stejný počet představ. Někdo má širší, někdo užší kapacitu, nikdo nemá tu schopnost stejnou v každý čas, někdy je více, někdy méně disponován. Poněvadž pak nemohou všechny představy spolu najednou u vědomí trvat, zápasí, jak již naznačeno, a vytlačují nebo potlačují se navzájem. V tomto boji pak zvítězí nad současnými konkurenty vždy ta představa, ten stav vědomí, který má poměrně nejintensivnější citový průvod. Co nejvíce bolí, těší, hněte, má přednost v našem vědomí. Zdá se proto, jakoby vědomí bez sebevědomí neexistovalo.[1] Obsah vědomí, jeho zbarvení jeví mnoho různosti předně citem. Vědomí jest v každém případě samo sebou citem a obsahuje zabarvení buď libosti, buď nelibosti. Vyjádřením této libosti a jejího stupně jest nálada, ku které pak přispívá vždy vědomí „smyslové".

Nálada organová sama jest však velmi střídavá, vlivy nahodilými i pravidelnými. Pravidelné vlivy obsaženy jsou v postupu života denního. Tak na př. zdá se, že vývojem pohlaví nastupují změny orgánového vědomí ve smyslu nelibosti vůbec.[2] Vzhledem na to, že každý stav psychický provázen jest tímto přízvukem, že libost nebo nelibost jest terminem čistě osobním, výrazem stavu a vztahu, který naše osoba k vlivům zaujímá, nazvali jsme toto osobní vědomí sebevědomím a jemu jsme je na roveň postavili. (P. d.)

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

Legenda obsahující vypravování o tom, že u hrobu sv. Václava v Boleslavi dály se mnohé zázraky, a že kníže Boleslav chtěje přítrž učiniti takové oslavě svého bratra, poručil některým oděncům svým, aby potaji v noci přenesli tělo Václavovo do Prahy, byla známa letopisci Kosmovi. Na otázku, která legenda to byla, professor Pekař odpovídá, že Kristianova.[3]) Ale tomu nikdo neuvěří, kdo všimne si rozdílů mezi slovy, kterými Kosmas naznačuje obsah legendy, a Kristianovým zpracováním

[1]) *Leibnitz*, Selbstbewußtsein = Unbewußte Vorstellungen durch Ich aufgefaßt.

[2]) *Dr. Oldřich Kramář*, O citech a obrazotvornosti a vzájemném jich poměru. Česká Mysl II.

[3]) Nejstarší kronika česká, str. 67.

translace sv. Václava. Kosmas dí, že u hrobu světcova v Boleslavi dály se mnohé zázraky (per martiris sancti Wencezlai merita deus declarabat innumera ad eius tumbam miracula). O tom Kristian nemá zhola nic. Kosmas praví, že kníže Boleslav maje vědomost o zázracích, poručil oděncům (sibi fidis clientibus), aby přenesli tělo bratra jeho z Boleslavě do chrámu sv. Víta v Praze. Kristian píše, že bylo zjevením uloženo některým sluhům božím (quibusdam servis dei), aby přenesli tělo svatého Václava z Boleslavě do chrámu sv. Víta v Praze, a že kníže Boleslav zvěděv o tom, poručil řečeným sluhům božím,[1]) aby potaji v noci svůj úkol vykonali. Podle Kosmy přenesení stalo se ve třetím roce po smrti sv. Václava (anno dom. inc. 932 IV Nonas Martii), podle Kristiana teprve ve čtvrtém roce (Requievit corpus beati martyris in ecclesia sanctorum Cosme et Damiani humatum per tres annos. Postea autem revelatum est quibusdam servis dei etc.). Znění legendy o přenesení, kterou znal Kosmas, bylo tudíž jiné než znění Kristianovy translace sv. Václava.

S legendou „Corpus sanctissimi martyris“ Kosmas srovnává se v těchto kusech: U hrobu sv. Václava v Boleslavi dály se mnohé zázraky (ubi per gloriosa beati ducis merita divina largitas prestitit debilibus et infirmis multa beneficia.[2]) Přenesení vykonáno bylo ve třetím roce po smrti sv. Václava (Corpus sanctissimi martyris Wenczeslai sepultum in ecclesia sanctorum Cosme et Damiani triennio Boleslaw in oppido requievit... Revelatum quoque fuit pluries infra cursum predicti temporis quibusdam deo dignis viris et mulieribus etc.). Kníže Boleslav poručil některým oděncům svým, aby přenesli tělo bratra jeho (quibusdam ad se vocatis mandavit quantocius transferri corpus fraternum una noctium absque populari frequencia et sciencia... Cupientes ergo milites ad effectum perducere mandata sui ducis, castellum Boleslaw cicius adeunt). Než z těchto shod nesmíme ještě činiti závěrek, že Kosmas znal legendu „Corpus sanctissimi martyris“. Mohl znáti jinou legendu, které my neznáme, ale i v ní musilo by vypravování upínati se na základní myšlenku, že vykonavatelé přenesení, oděnci knížete Boleslava, báli se ukrutnosti svého pána.

[1]) Vychází z dalšího vypravování Kristianova, že slovem »servi dei« míněny jsou osoby duchovní: »In eadem vero hora ferunt inter reliquos eiusdem sepulture procuratores quendam venerabilis vite affuisse clericum, qui huic sancto, dum hac lucis vita pociebatur, amicus fidissimus nectebatur.« Prameny d. č. I. str. 221.

[2]) To jsou slova legendy »Corpus sanctissimi martyris«.

Vyšetřeme dříve poměr spisu Kristianova k legendě „Corpus sanctissimi martyris", než vyslovíme úsudek o stáří legendy. Kristian čině úvahu o tom, proč zjevením bylo uloženo některým sluhům božím, aby přenesli tělo světcovo do Prahy, dí, že stalo se tak proto, aby všem národům bylo zjevno, že všemohoucí Bůh uchystal českému národu, dávno již obrácenému, velikého patrona (quod deus omnipotens genti Bohemorum iam dudum ad se converse magnum sua pietate patronum prepararet). Pěkná myšlenka ta v legendě „Corpus sanctissimi martyris" se neshledává. Nicméně jest tam myšlenka podobná, umístěná v úvaze o významu toho, že tělo mučedníka zůstalo v prvním hrobě neporušené: „Dobrota svrchovaného dárce chtěla českému národu, nedávno teprve k víře obrácenému (genti Bohemorum ad fidem noviter converse), ukázati na svatém Václavu slávu vzkříšení." Tu třeba všimnouti si rozdílu mezi apposicemi: „iam dudum conversae" a „noviter conversae". Výrokem, že Čechové teprv nedávno byli k víře obráceni, autor legendy „Corpus sanctissimi martyris" je ve shodě s názorem spisovatelů 11. století.[1]) Naproti tomu Kristian, mluvě k roku 933 o dávném obrácení národa českého, zastává mínění nové a tudíž, jak souditi lze, mladší než z 11. století.[2])

Přihlédněme k některým dalším rozdílům mezi vypravováním Kristianovým a legendou „Corpus sanctissimi martyris". Podle Kristiana vykonavateli přenesení byli sluhové boží čili klerikové; ti zprvu vezli (z Boleslavě až k řece Vltavě u Prahy), potom nesli tělo sv. Václava (Ad flumen quoque properantes Wltave, pontem fractum reperientes ingemiscunt, insuper et gravari ceperunt ac omnino eum sustollere non valentes rursus precibus insistunt... Mox se exauditos intuentes sustollunt eum humeris). Podle legendy „Corpus sanctissimi martyris" vykonavateli přenesení byli knížecí oděnci, kteří v Boleslavi přidružili k sobě kněze; vezli pak svaté tělo po celou cestu až na hrad pražský. O tom, že tělo bylo vezeno po celou cestu, vypravuje nejen Gumpold, ale i Vavřinec, jehož zpráva opírá se

[1]) Otloh píše k roku 973: »gens Poemorum... noviter per christianam imbuta fidem.« Pertz, Monum. script. IV. str. 538. Arcibiskup mohučský Sigfrid roku 1073: »gens illa catholicae fidei novella est plantatio.« Erben, Reg. str. 60. Kosmas k roku 995: »Christi ovilia adhuc in hac gente fidei novicia, ...populus nuper Christo adquisitus.« Prameny d. č. str. 44.

[2]) Kdo chtěl by míti výklad k tomu, proč Kristian nazývá Čechy roku 933 národem již dávno k Bohu obráceným, ať vzpomene pověsti, od něho za pravdu přijaté, že sv. Cyrill, bratr Methodův, byl vrstevníkem doby sv. Augustina.

o ústní sdělení nejmenovaného Čecha z druhé polovice 11. století. Řeč Kristianova, od toho úchylná, vyjadřuje tudíž ponětí mladší.

Jiná nesrovnalost jeví se v popisech zázračné příhody na potoce Rokytnici. Podle Kristiana vykonavatelé přenesení viděli pojednou, že nejen vůz, ale i oni sami přeneseni jsou divem na druhý břeh (respicientes subito vident se plaustrumque cum corpore preciosi martyris ea parte fluvii, qua ire disposuerant, constitutos). Podle legendy „Corpus sanctissimi martyris“ jen vůz s tělem zázračně byl přenesen, načež průvodčí za ním přebředli. V tom znamenati jest shodu s nejstaršími latinskými legendami o sv. Václavu, kdežto zpráva Kristianova zavírá v sobě novotu.

Na rozdíl od legendy „Corpus sanctissimi martyris“ Kristian nezmiňuje se o tom, že náhrobní zázraky v Boleslavi daly podnět k přenesení, že při tom, když hrob byl otevřen, líbezná vůně šířila se vůkol, že tělo sv. Václava zavinuto bylo v plátnech. Nepřipomínání těch věcí pokládali bychom za známku stáří, kdyby nebylo okolností, které nabádají k lepšímu výkladu. Kristian totiž zběžně odbývá i důležité momenty přenesení (srvn. na příklad slova jeho: „Venerunt igitur nocte et sacratissimum corpus auferunt, quod plaustro impositum usque ad rivulum quendam, cui vocabulum Rokytnicze est, perducunt“). Totě počínání zvlášť podivné, když povážíme šířku a zevrubnost jím zpracované translace sv. Ludmily. Jest souditi, že mu více záleželo na zprávě o přenesení sv. Ludmily než na translaci sv. Václava. O životopisu sv. Ludmily pracoval dříve, i vložil do něho podrobnosti (ad tumulum beatissime et sepe memorande venerabilis matrone et martyris Ludmile divina cooperante gracia virtutum merita preclara patuerunt. Nam ex eiusdem monumento... flagrancia miri et suavissimi odoris emanavit... Glebam eius sanctissimam terra sustollentes, linteaminibus preciosis, ut decebat, involventes altari presentaverunt), kterých my potom nemůžeme se dohledati v jeho translaci sv. Václava, jakkoli aspoň o jedné z nich máme svědectví ze druhé polovice 11. století a z počátku 12. století, že byla součástkou legendy o přenesení sv. Václava. Tak i v tom jeví se stopy mladší úpravy.

V legendě „Corpus sanctissimi martyris“ není uvedeno, co uvádí Kristian ve svém spise, že sv. Václav chystal chrám sv. Víta za pohřební svatyni svou (in qua aliquando, dum fabricaretur, deambulando dixisse fertur versum psalmographi: Hec requies mea in seculum seculi; venerunt ad locum, quem sibi olim sanctus preparaverat),

že kníže Boleslav tvářil se horlivým křesťanem, ačkoli nebyl (christiane milicie clamide erat obtectus,[1]) že vykonavatelé přenesení obmývali ránu na hlavě světcově, od bratra zasazenou, protože byla prý sic zahojena, ale bílým kalem pokryta. První z přídavků těch vypůjčen jest z cizích legend; k druhému nedostává se historického oprávnění;[2]) třetí odporuje výslovnému znění legendy „Crescente fide".

Vše to, co jsme posud přirovnali a ohledali, svědčí ve prospěch legendy „Corpus sanctissimi martyris" jako skládání staršího. Kdo by řekl, že legenda ta zpracována jest na základě spisu Kristianova, musil by přijmouti, že původce její byl historickým badatelem, jenž nedůvěřoval Kristianovi a měl před rukama ještě spis, jednající o přenesení sv. Václava, asi z konce 11. nebo počátku 12. století, podle něhož opravoval skládání Kristianovo. Ježto lepší zprávy naskytují se v legendách starších, a zprávy chatrnější v legendách mladších, bylo by dále přijmouti, že Kristianova translace jest práce mladší než spis, podle něhož legendista translaci tu opravoval. Na otázku, je-li možná, aby opravným spisem, tuto řečeným, byla bývala kronika Kosmova sama jediná, odpověděti jest záporně, protože v kronice Kosmově nic nepíše se o zázračném obtížení vozu a připřáhání koní, kdežto přec jisto jest, že vypravování o tom bylo součástkou translace již ve druhé polovici 11. století.

V legendě „Corpus sanctissimi martyris" uveden jest příběh o vysvobození vězňů ze žaláře v té chvíli, kdy vůz s tělem sv. Václava dojížděl k patě hradské hory pražské. Spisovatel legendy

[1]) Kristian chce pokládán býti za syna knížete Boleslava I a prohlašuje téhož knížete za náboženského pokrytce. Podle rozumu jeho pokrytství Boleslava I záleželo v tom, že nebránil vůli boží, ohlášené častými zjeveními, aby sv. Václav přenesen byl do budoucího stoličného kostela v Praze, ale pohrozil duchovním, kteří z vůle boží měli vykonati přenesení, že je dá zbaviti hrdla, nedojdou-li s tělem do chrámu sv. Víta před rozbřeskem dne. Professor Pekař míní, že vlastně i Kristian líčí lítost Boleslavovu jako srdečnou a upřímnou. Nejstarší kronika česká, str. 66.

[2]) Ve slovanské legendě Boleslav lituje upřímně svého hříchu, ve Vavřincově legendě přiznává se veřejně ke své vině (quasi poenitens ac lugens lacrymisque facie circumfusus, tremebundus super occisi a se fratris corpus corruit, veniam super commisso in fratrem scelere postulans), u Kosmy jednak lituje (sceleris patrati conscius, timens poenas tartari, mente semper recolens sagaci, quoquo modo possit deus super hoc crimine placari, votum vovit domino), jednak nelituje (nulla compunctus sui facinoris poenitentia). Prameny d. č. I. str. 134; 179; II. str. 30, 31. Kristian jako by chtěl dati výklad k nesrovnalým výrokům Kosmovým, činí z Boleslava náboženského pokrytce.

praví, že na památku zázraku vystavěn byl kostel sv. Václava, a že žalář, z něhož věžňové byly osvobozeni, vedle kostela toho trvá až posavad (Ad memoriam tam insignis miraculi edificata est in eodem loco carceris sub ipso vertice montis ecclesia in honorem beati Wenczeslai, que permanet una cum eodem carcere in hodiernum diem). Řeč týká se bývalé rotundy sv. Václava v Menším městě pražském, i může dobře pocházeti z konce 11. století. Na místě příběhu o vysvobození věžňů ze žaláře Kristian klade příběh o klerikovi, věrném příteli sv. Václava a jednom z těch, kdož vykonávali přenesení, jak v chrámě sv. Víta ohledával mrtvé tělo světce a pojednou zvolal: Žel buď nám hříšníkům! Tak přec jen svaté tělo jeho propadne zetlení. Hle, již viklají se nehty ruky jeho! Druhové jeho pokárali jej za tu řeč a vyslovili jiné mínění o věci. Pravili: Ty, bratře, asi nechápeš, že světec chce ti odměnou za věrné služby poskytnouti svatý ostatek. Na to on, pěstí do prsou se bije: Na mou věru, vece, tak tomu asi bude! A chopiv ruku mrtvého těla, ohledával ji znova, a hle, nehet pevně tkvěl v mase, tak že nebylo ni sledu po předešlém viklání. Nevíme, jak jiným pozorovatelům připadá, ale nám zdá se, že vypravování není než dramaticky zpracovaná myšlenka: Tělo sv. Václava bylo tak neporušené, že na něm ani nehet prstu se nehýbal. (P. d.)

Dominik František Kynský.

Napsal JAN KAKŠ. (Č. d.)

II.

Když z jara roku 1820 složili někteří řeholníci klášterů rajhradského, starobrněnského a novoříšského zkoušky professorské, byli počátkem školního roku 1820/1 piaristé — ovšem i Kynský — sproštěni vyučování na filosofickém ústavě brněnském a místa jejich svěřena učitelským silám jmenovaných tří klášterů.

Jestliže filosofové brněnští až do roku 1820 slyšeli slovo české jen z úst Kynského, po odchodě jeho se jazyk náš s kathedry filosofického ústavu již neozval. Byl sice mezi novými professory jeden přítel češtiny, augustinian Fulgentius Süßer (* 1789, † 1849), ale ten neměl té energie jako Kynský, aniž té znalosti češtiny, kterou onen vynikal, tak že

pěstování řeči mateřské a tím probuzování vědomí národního mezi filosofy brněnskými přetrženo bylo.[1])

Odstoupiv z úřadu učitelského, přijal Kynský roku 1821 místo českého překladatele úředního při moravsko-slezském guberniu, jež pak nepřetržitě po 27 let, až do sklonku svého života, zastával. Toliko v posledním roce, když z příčiny zasedání sněmu moravského staré síly jeho k vykonávání rozmnožených prací úředních nestačily, byl mu pomocníkem A. V. Šembera, jenž také po smrti jeho byl translatorem jmenován.

Kromě toho vedl od roku 1822 jednatelství moravské provincie svého řádu, kterýž úřad vzhledem k značnému tehdejšímu rozvoji škol piaristských vyžadoval mnoho času i námahy.[2])

Valná tato zaměstnání úřední a snad i přesvědčení o dostatku mladých, nadaných spisovatelů, jichž kruh stále utěšeně se šířil, byly příčiny, že Kynský odstoupil z literatury. Neodložil sice péra nadobro, ale skrovnou tu hrstku téměř bezvýznamných posledních jeho prací slovesných lze snadno přehlédnouti. Jsou to příležitostné básně: „Vítání jeho král. vyvýšenosti p. p. Alberta vévody Saso-Těšinského při slavném jeho nastoupení panství židlochovického od jeho poddaných blučinských“ (v Brně 1820 u J. Traslera, 4° 1½ archu), „Vítání cís. vyvýšenosti arciknížete Karla a J. J. Henriety, manželky jeho, rozené kněžny z Nassova, od V. Pešiny, duchovního pastýře v Blučině“ (v Brně 1823, arch ve 4°) a „Výjev úcty a radosti, když J. Exc. vys. urozený p. p. Antonín Fridrich hrabě Mitrovský z Nemyšle... panství židlochovické navštívil dne ... srpna 1824“ („obětuje Václav Pešina, farář blučinský“, „složil Kynský“, v Brně 1824 u J. Gastla, arch ve 4°), pak v Zieglerově „Milozoru“ roku 1824 (str. 84 a 85) otištěná „Ukolébavka“, „Obžinky k jmeninám nejdůst. p. p. opata P. Aug. Kocha v Rajhradě r. 1829“[3]) a posléze překlady: „Z Boëthia“ (De consolatione philosophiae) v Č. Č. Musea 1835 (str. 255) a „Píseň při průvodu na květnou neděli“ v Č. k. duch. 1835 (str. 126) uveřejněné.[4])

[1]) Obzor 1888 č. 2. *Brandl*, Vzpomínky.

[2]) Liber officiorum. Almanach na oslavu 70. narozenin A. V. Šembery, str. 34. Historiolae Patrum et fratrum i. D. defunctorum.

[3]) Rukopis u *A. K. Vítdka*. Srv. téhož Paměti starého učitele-vlastence, str. 325.

[4]) Srv. též studii *M. Pavlíkovu* »Z dob pojosefinských« v Hlídce 1904 str. 325. — Jak těžko bylo v té době pohnouti Kynského k veřejnému působení literarnímu, vysvítá z listů Hormayerových Řehoři Volnému, kteří oba byli upřímní přátelé onoho. Dne

Čím méně byl Kynský pro veřejnost v písemnictví činným, tím úsilovněji v soukromí oddal se již od mládí zamilovanému studiu staročeských památek[1]) a s ním souvisejícímu sbírání materialu slovnikového. Činil tak tehda kde který literat český. Fr. Tomsa a K. I. Tham uveřejnili své slovníky. Jiní spisovatelé, čítajíce staré knihy, brali k těmto slovníkům své útočiště, když ve starších spisech některému slovu neporozuměli. Hledali v těchto slovnících a obyčejně nenacházeli toho, co jim bylo nejasno. Prokládali si tedy tyto slovníky novými doklady, pořizovali výtahy, pátrali po významu slova, napřed bez úmyslu skládati samostatný slovník, ale potom sbírky rostou, studium starších spisovatelů podniká se již s povědomým účelem a úmyslem obohatiti takto český slovník.[2])

Výsledky tohoto vědeckého a národního úsilí Kynského bylo kritické vydání Dalimilovy kroniky, jež v rukopise však cele postoupil roku 1823 Hankovi,[3]) a „znamenité a vzácné přídavky"

20. srpna 1826 píše Hormayer z Rájce: »Prose Vaši Velebnost co nejsnažněji, abyste přiložené psaní odeslati ráčil našemu příteli Kynskému, skládám spolu povinné díky za laskavost, s jakou Jste se k tomu nabídl, obnoviti zase staré poměry se mnou a tímto mužem i vědomostmi i skromností a laskavostí výtečným.« A za měsíc již upomíná: »Obnovuji nejsnažnější prosbu, abyste naléhal na p o h o d l n é h o Kynského, by již jednou něco sepsal (pro Archiv) o Jungmannovi a Šafaříkovi, tím více, že i ‚Wiener Jahrbücher' přinesou velikou o nich recensi od Dobrovského, a bylo by vhodno, aby obecenstvo více hlasů uslyšelo... Kdybychom Kynského jen zřídka k tomu mohli přiměti, aby dal slyšeti hlas svůj, mohl by snad farář Pešina pro věc tu získán býti.« V dopise ze dne 3. listopadu 1826 krátce oznamuje: »Kynský konečně odpověděl; ale jsou to samé leklé ryby. Poznávám, že nelze spoléhati na něho... Hleďte tudy faráře Pešinu co stálého dopisovatele získati.« *Karel Šmídek*, Výpisky z korrespondence Dra. Řehoře Volného. Čas. Matice Mor. IV. str. 77—78. Nemaje Hormayerova Archivu úplně po ruce, neumím říci, zda a pokud byl Kynský tam přispěvatelem.

[1]) Již jako klerik v Mikulově nalezl roku 1799 na deskách jedné knihy z prvé polovice 14. století pocházející zlomek legendy O umučení Páně (nyní nezvěstný), jejž poprvé roku 1818 otiskl Dobrovský ve své »Geschichte der böhm. Sprache und Literatur« (str. 113 n.). Zevrubněji o tomto zlomku po Kynském pojmenovaném pojednává *Dr. Václav Flajšhans*, Nejstarší památky jazyka a písemnictví českého. I. Prolegomena a texty, str. 100—101 n., kdež citována i příslušná literatura.

[2]) *Laichterova* Literatura česká 19. století, I. str. 477.

[3]) Dne 12. července 1823 píše Hankovi: »Déle, než jsem mínil a Vám snad milo bylo, s srovnáním Dalimila jsem se opozdil... Přijmětež tuto mou práci za nějaký díl mé neskončené vděčnosti a vážnosti, jimiž Vám povinován jsem jak z darů mi posledně zaslaných, tak pro neunavené úsilí a vydávání starobylé naší slovesnosti. Máme se čemu radovati, že Dalimilu tak výtečný vydavatel se narazil (!). Vaše soudnost nám ručí za původní tvářnost vlasteneckého spisovatele, pozdějšími přepisovateli velmi porušeného, a Vaše zkušená známost starožitné mluvy nám vysvětlí, co Ješinovi a Procházkovi temno

pro Jungmannův „Slovník česko-německý“ [1], a téhož „Historii literatury české.“ [2])

Když v letech třicátých počali hlavně Fr. Trnka a V. Žák hlásati evangelium jakéhosi nového jazyka spisovného, zvláštními formami moravskými ušlechtěného a když i na Slovensku Kollár řeč spisovnou dle choutek svých přistřihoval, Kynský, vždy pečlivý o zachování přesnosti a čistoty mluvy české, odporoval těmto puristickým a novotářským snahám i ukazoval důtklivě k jich škodlivým účinkům.[3]) (P. d.)

zůstalo.« A v listě bez data oznamuje témuž příteli: »Dalimila sám jsem před tím vydati mínil, když J. Exc. hr. Auersberg zde byl, kterýž mi převzácné vydání Ješinovo zapůjčil. K tomu konci jsem varianty z rp. p. Cerroniho vypsal. V tom se však mýlil p. Palacký, že bych měl varianty ze dvou rukopisů. Toliko mám je z papírového rukopisu od l. 1443. Zanechal jsem později i práce té, dílem vida se nedostatečným k takovému podniknutí, dílem že zdejší tiskaři na své outraty něco takového nepřijímají. Teď když se Dalimil do takových rukou dostal, milerád svou sbírku Vám postoupím, a z rukop. na pergameně in fol. všecko poznamenám... Jak mi milo, že za tak mnohá znamení lásky a náklonnosti... alespoň něčím se odsloužiti mohu.« Č. Č. M. 1881: Dopisy kněze D. Kynského k V. Hankovi, podává *A. J. Vrťátko*, str. 203 a 210. — *J. Czikann* v cit. rkp. Österr. Gelehrten-Lexikon uvádí mezi literarními pracemi Kynského: »Dalimils älteste böhm. Reimchronik mit neuen Varianten, philolog. und hist. Anmerkungen.«

[1]) Jungmann v předmluvě k slovníku (str. VI) s povděkem na prvém místě vzpomíná Kynského jako přispěvatele, nad čímž se Hanka, jenž uveden na místě třetím, zle horšil. *V. Zelený*, Život Josefa Jungmanna, str. 314. — *Czikann* v cit. rkp. zaznamenává jako spis Kynského: »Beiträge zum böhm. Wörterbuche des Tham u. Tomsa. M. S.«

[2]) ***Rybička*** v díle citovaném.

[3]) Cituji ze Světozoru 1869 č. 33: »Vincenc Žák, ač rodilý Čech, byl velký přítel jistých forem moravských, jako: slepica, slepicu, muža, dobrej matky a způsobu psaní: ďe, ňe, ťe a p., jako již patrno z jeho grammatiky Němcům sepsané. Těžce nesa odtržení katolíků slovenských od spisovné češtiny, usiloval o to slovy i písmem, aby Čechové tyto formy do spisovného jazyka přijali, maje za to, že Slováci pak od svých zvláštností upustí a přidají se k nové češtině. Tomuto náhledu theoretickému odporoval v rozprávkách přátelských vždy Kynský, obhájce biblického jazyka českého, i professor Šembera, s Kynským stejně smýšlející. I stalo se nejednou, že tito dobří přátelé a vlastenci rozmrzele se rozešli. Kynský, jenž jsa velmi pohostinský, tyto dva vlastence nejednou k obědu k sobě zval, ustanovil pro zachování dobrého rozmaru za pravidlo, aby při obědě nikdy této sporné otázky a vůbec grammatiky se nedotýkalo. Kynský a Šembera schválené pravidlo zachovali snadně, ale Žák dosti těžko. Jednou, když při společném stole Kynský na chvíli ze světnice se vzdálil, Žák, nevida tu strážce pravidla dotyčného, hned počal mluviti o neústupnosti Čechů, že nechtějí moravského duša, dušu přijmouti a Šembera jako obyčejně mu odporoval, z čehož živý spor povstal, an tu Kynský přijda do pokoje, hosty své v různici spatřil a ,již zase jste v té grammatice!' zvolal žertovně; ,toť vás ani s očí pustiti nemohu!' a bylo po sporu.« — Srovnej též *Ferd. Čenský*, Z dob našeho probuzení, str. 128, a *Šmídkův* článek v Čas. Matice Mor. II. Literarní ruch na Moravě v novější době, str. 6 n.

Studie cyrillomethodějské.

Napsal FR. SNOPEK. (Č. d.)

S týmiž myšlenkami setkáváme se i u Chrabra,[1]) kdež po kratičkém úvodě čteme v § 3.: Potom však milovník lidí Bůh řídě všecko a nezůstavuje lidského pokolení bez rozumu, ale všecko k rozumu přiváděje a ke spáse, **потом же члов҄ѣколюбецъ богъ, строжи вс҄ѣ и не ѡставлѣѫ чловѣча рода безь разоума, нѫ вьсꙗ къ разоумоу приводꙗ и спасению**, smilovav se nad národem slovanským, **помиловавъ родъ слов҄ѣнскыи**, poslal jim svatého Konstantina filosofa, jenž se nazývá Cyrill, muže spravedlivého i pravdomluvného i vymyslil [utvořil] jim písmen třicet osm, **и сътвори имъ л҃ [три десꙗте] писмена и осмь.**[2])

Myšlenka, že Bůh nenechává svých zahynouti, když jim hrozí od ďábla nebezpečí, vyskytuje se též několikráte u Klimenta.[3])

Ovšem nebudeme v kratičké stati o písmenech hledati příliš mnoho takových míst, úsloví a výrazů, kde shoduje se s pannonskými legendami a ostatními spisy Klimentovými, vždyť spisovatel zde měl účel docela jiný, nad to dle svých vlastních slov **сѫть же и ини ѡтв҄ѣти, ꙗже и инде речемъ,**[4]) jsou pak i jiné odpovědi, které jinde povíme, nevyčerpal se zde, ponechav si jiné odpovědi pro jiný spis, však nejedno místo najdeme, které zde nařčeno, v pannonských pak životech dále jest provedeno. Než prve třeba ještě předeslati z Voronova některé zprávy, za jakých okolností sepsáno bylo Chrabrovo pojednání o písmenech.

Nelze důvodně mysliti, že by byli slovanští apoštolé v Bulharech neb alespoň při dvoře Borisově působili, a že by tu byla již počátkem druhé polovice devátého století zavedena bohoslužba jazykem slovanským. V celé době půtek a rozbrojů Cařihradu s Římem o Bulhary není ani sledu slovanské bohoslužby, což nezvratným jest důkazem, že Bulhaři za kněží řeckých řeckou měli bohoslužbu, za hierarchie latinské latinskou. Roku 870 hierarchie řecká nastoupivši zase duchovní správu v Bulharech po vší věrojatnosti sloužila jazykem

[1]) Chrabra cituji dle vydání S. G. Vilinského Сказаніе черноризца Храбра о письменахъ славянскихъ. Одесса 1901. za jehož zapůjčení povinné díky vzdávám panu vl. radovi Vatroslavu Jagićovi.

[2]) Uv. spis str. 38.

[3]) *Vondrák*, Studie str. 75 n.

[4]) Uv. spis str. 45.

řeckým. Slovanská pak liturgie, jež rodilům Bulharům, kteří dotud nebyli přijali jazyka podmaněných Slovanů, rovněž tak byla cizí jako latinská a řecká, sotva zde zavedena byla za živobytí svatých prvoučitelův a sotva se zde skoro ujala. Z devátého věku alespoň nemáme o tom ani jediného svědka a nenedostává se důkazů, že v Bulharech panovala v církvi řečtina i na počátku desátého století.[1]) Nenadarmo pisec legend slovanských uváděje národy, kteří za svatých Cyrilla a Methoděje prý měli bohoslužbu jazykem svým, nevzpomíná svých krajanů, Bulharů. Měla-li tu zavedena býti slovanská bohoslužba, bylo potřebí nových překladů posvátných knih, bylo potřebí lidí v tom důkladně vzdělaných, hlavně však a přede vším bylo třeba souhlasu církve řecké a duchovenstva. které zde dosud bylo činno. Snadno-li byl dán onen souhlas? Nemyslíme, ano tvrdíme, že právě řecká církev té doby nebyla prosta „trojjazyčného bludu". Zcela zřejmě v § 6. dosvědčuje mnich Chrabr, že Řeci namítali proti slovanské bohoslužbě, že není od Boha, neboť prý že Bůh poručil, aby bylo písmo sv. ve třech pouze jazycích, jakož v evangelii píše: i byla deska napsána židovsky i římsky i řecky, a slovansky není tu, и ꙗко трими ѧзыкы єсть богъ повелѣлъ книгамъ быти, ꙗкоже въ єуаггели пишеть и бѣ дъска написана жидовьскы и римьскы и єллиньскы. а словѣньски нѣсть тоу. тѣм же несѫть словѣньскыѧ книгы ѡтъ бога. Tyto zásady řeckého duchovenstva, pokud je poznáváme z dalšího rozvoje dějin jihoslovanských, nelišily se dokonce od zásad latinského duchovenstva zvláště v Němcích — leda snad příkrostí proti liturgii slovanské. Máme tudíž za to, že jako ne bez boje zavedli slovanští apoštolé, ač za nimi stál papež sám, slovanskou bohoslužbu v oblasti patriarchatu římského, tolikéž se nepoštěstilo ani jejich následovatelům v Bulharech bez tuhého odporu jazyk národní v liturgii zavésti na půdě církve řecké. Biskupové latinští, jimž i papež mnohdy nucena se viděl povoliti, hájili svého liturgického jazyka, církev řecká nejednala jináč. Vždyť právě řeckým jazykem, řeckou bohoslužbou, řeckým duchovenstvem, řeckou vzdělaností nejlépe si pojistiti mohla svá práva na Bulhary, která řevnivě vy-

[1]) *Franz Miklosich*, Altslovenische formenlehre in paradigmen. Wien 1874. Einleitung S. V. Oder würden die anwälte der bulgarischen hypothese ihrer zunächst auf dem št aufgebauten, von keinem historiker angenommenen theorie so zuversichtlich vertrauen, wenn sie bedächten, daß es nicht ein einziges historisches zeugniß für irgend welchen gebrauch des slavischen in Bulgarien im neunten jahrhundert gibt etc.

měřovala a proti vlivu církve římské neústupně a tvrdošijně bránila. Ne bez boje ustoupajíc národnímu živlu v otázce církevní nezávislosti, patrně také rovněž neráda dopouštěla úchylky od bohoslužebného jazyka.[1])

Stopy tohoto boje jazyka řeckého se slovanským na půdě církve řecké skýtá nám právě stať Chrabrova o písmenech. Jest apologetická čili obranná. Spisovatel její vyvrací přímé námitky odpůrců písma a písemnosti slovanské kněží Řeků, námitky to nikterak nevymyšlené, nýbrž skutečné. Výrazy „jiní však mluví“ дроуѕии же глаголать, „jiní se domnívají“ дроуѕии мнать, „my co jim odpovíme nebo co řeknem takovým bezrozumcům“ къ тѣмъ что глаголемь, или что речемь къ тацѣмь безоумнымь?, „jestliže kdo řekne“ аще ли кто речеть a podobné dosvědčují, že polemika Chrabrova neměla účelu abstraktně naučného (pouze vědeckého), naopak, ona se odnášela k praktické otázce, dovoleno-li užívati v bohoslužbě slovanského jazyka a písma?

Pisec pannonských životů když dokazuje, že slovanské bohoslouženi zákonito jest, veliký důraz klade na schválení písma a slovanských knih papežem (Konst.-Cyr. 17. Meth. 6. 8) s jedné a císařem a patriarchou (Konst.-Cyr. 14. Meth. 13) s druhé strany. Na obhájení jejich a na vyvrácení „kacířstva trojjazyčného“ uvádí všechna bezmála příslušná místa písma svatého. Vyčítaje národy, kteří za jeho doby měli bohoslužbu v jazyku svém, upřílišuje, neboť zmiňuje se nejenom o Ormunech, Gothech, Arabech, Syrech, Peršanech a Egypťanech (Koptech), ale i o Abazgech, Sugdech, Turcích a Chazarech, o kterých jest velmi pochybno, zdali vůbec byli všichni ku Kristu se přiznávali, natož pak zdali měli křesťanskou bohoslužbu v jazyce svém, ba počítá k nim i Obry (Avary), jichž asi do svatých Cyrilla a Methoděje zbylo velmi málo.

Maně vzniká otázka, nebylo-li snad zvláštní příčiny, že s takovou vytrvalostí a podrobností dokazuje zákonitosť bohoslužby slovanské? A jelikož pisec našich legend, ať pomlčím o jiném, na Moravu klade blud pavličanský, čehož žádný jiný, zvláště žádný západní pramen nedosvědčuje, nemohu než usouditi, že jej přenesl na Moravu ze své vlasti, z Bulhar. Podobně i v pannonských legendách při svých polemických úvahách životopisec sleduje cíle praktické.

[1]) Odstavec tento jakož i tři následující volně přeloženy jsou z *A. Voronova*, Главнѣйшие источники для исторіи свв. Кирилла и Меѳодія. Кіевъ 1877 str. 100 n.

Kromě přirozeného zájmu o slovanské dílo vedla jej, zdá se, i jiná pobídka, které hledati dlužno v soudobých událostech církve bulharské, boje o slovanské písmo a o slovanskou bohoslužbu; spisovatel, zdá se, mínil dále dáti návod, jak by se zastanci slovanského písma a slovanského jazyka liturgického měli jeho ujímati proti jeho zarytým odpůrcům Řekům.

Účel těchto prací byl nábožensko-praktický. Řeci, ovšem duchovní řečti namítali (v § 5.), že prý je slovanských písmen mnoho (totiž 38), že by Slovanům dostačil počet menší, jako Řeci píšou dvaceti čtyrmi písmeny. Odpovídá Chrabr, že kdož tak mluví, nevědí ani, kolika písmen užívají Řeci, žeť k oněm dvaceti čtyřem přidali jedenáct dvojhlásek a tři znaky číselné pro 6, 90 a 900, tak že jich jest vlastně 38; podobně i svatý Cyrill utvořil 38 písmen. Dále namítají druzí (§ 6.): Nač je slovanské písmo? nebo neutvořil ho Bůh ani andělé, aniž jest od počátku. **чесомоу же сѫть словѣньскы книгы, ни того бо есть богъ створилъ, ни то аггели, ни сѫть искони**, jako jsou [od počátku] židovská, latinská a řecká písmena, a jsou milá Bohu, **и приѩты сѫть богомъ**. Jiní se domnívají, že jim (Řekům) utvořil písmo Bůh sám, **ѩко богъ намъ есть створилъ писмена**, nevědouce, co mluví ubožáci; a že Bůh nařídil, aby tři národové měli písmo, **и ѩко тримн ѩзыкы есть богъ повелѣлъ книгамъ быти**, jako v evangeliu píše: i byla deska (nápis) psána židovsky i latinsky i řecky, ale slovansky tu není, proto není slovanské písmo od Boha, **тѣм же нѣсѫть словѣньскыѩ книгы ѡтъ бога**. Načež Chrabr odpovídá: My přece mluvíme podle svatých písem, jako jsme se naučili; všecko svou přirozeností pochází od Boha a nikoliv od jiného. Neboť Bůh nestvořil jazyka židovského prve ani latinského ani řeckého, ale syrský, jímž i Adam mluvil. I zmíniv se o potopě a zmatení jazyků při stavbě věže babylonské probírá zvláštní schopnosti a dary propůjčené Bohem jednotlivým národům, mluví o písmě sv. svěřeném židům a o grammatice, retorice a filosofii Řeků. Dále § 7. připomíná, že ani Řeci neměli před tím písmen pro svůj jazyk, nýbrž psávali písmeny po mnohá leta foinickými, mluví pak o sedmi vynalezcích (vlastně upravovatelích) písmen řeckých. Načež naráží na překlad písma svatého z hebrejského jazyka na řecký po mnohých létech z rozkazu prý božího sedmdesáti tlumočníky provedený, aby s tím větším důrazem prohlásiti mohl, že Slovanům **jediný Konstantin, řečený Cyrill i písmena utvořil i knihy přeložil v nemnohých letech.**

словѣньскыѧ книгы единъ свѧтыи Кѡстантинъ нарицаемыи Кирилъ и писмена створи и книгы прѣложи въ малѣхъ лѣтѣхъ (kdežto Řekům mnozí, totiž 7 v mnohých letech písmo strojili a 70 na překladě písma svatého pracovalo) a dospívá k závěru: **proto slovanské písmo světější jest a ctihodnější, neboť svatý muž je utvořil** (vymyslil), ale řecké Řeci pohané. **тѣм же словѣньскаа писмена свѧтѣиша сѫть и чьстнѣиша, свѧть бо мѫжъ створилъ ѩ ѥст, а грьчьскаа еллини погани.** (P. d.)

Základní názory křesťanského středověku.

Prof. DR. JOS. SAMSOUR. (Č. d.)

Však biskupové neměli býti pouze ochranci práv a svobod Církve katolické, nýbrž jejich úkolem bylo h á j i t i p r á v o a s p r a v e d l i v o s t v ů b e c. Věda právní křesťanského středověku rozlišovala mezi právem přirozeným a positivním. Právo přirozené spočívajíc na principech Tvůrcem samým do rozumné přirozenosti vložených, má svůj důvod a základ v přirozeném požadavku předmětu, v přirozeném řádě; je proto obecné, věčné a zůstává ve všech různých změnách a fasích rozvoje života socialního nezměnitelno.[1]) Právo positivní naproti tomu má svůj základ ve svobodné vůli zákonodárcově; je změnitelno, poněvadž ho vnitřní nutnost nevyžaduje a skutečně také v toku hnutí socialního podlehá změnám nejrůznějším.[2]) Při právu přirozeném ještě přesněji činěn byl rozdíl mezi zákonem věčným (lex aeterna) a zákonem přirozeným (lex naturalis). Kdežto zákonem věčným rozumí se rozum a vůle boží zachovávání řádu přirozeného přikazující, přestoupení pak jeho zapovídající,[3]) je zákon přirozený jakousi manifestací zákona věčného ve vědomí a citu člověka a od jeho přirozenosti odloučiti se nedá.[4]) Právo přirozené, poněvadž má původ svůj od Boha jako původce přirozenosti lidské, jest podstatou svou právem božským.[5])

---

[1]) Rom. 2, 14. 5; *S. Thomas*, Summa 1. 2. qu. 94 art. 6.

[2]) *S. Thomas*, Summa 1. 2. qu. 94 art. 3.

[3]) *S. August.*, Contra Faust. Manichaeum 22, 7: Lex aeterna est ratio vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans. — *S. Thomas*, Summa 1. 2. qu. 93 art. 1: Lex aeterna nihil aliud est, quam ratio divinae sapientiae, secundum quod est directiva omnium actuum et motionum.

[4]) *S. Thomas*, Summa 1. 2. qu. 91 art. 2: Lex naturalis nihil est aliud, quam participatio legis aeternae in rationali creatura.

[5]) *Cathrein*, Philosophia moralis. Friburgi 1903, str. 113.

V právu positivním rozeznává se opět právo božské a lidské, v lidském pak duchovní a světské, k němužto druží se právo mezinárodní. Veřejné právo stanoví vzájemný poměr mezi poddanými a celou společností, právo pak privatní určuje vzájemné vztahy a povinnosti osob soukromých.[1]) Obojí toto právo spočívá z části na právu přirozeném, z části na positivně lidském, kteréžto poslední lze poznat netoliko ze zákonů psaných, nýbrž také ze zvyků dlouhým trváním posvěcených.

Zásadou uznanou a všeobecně přijatou jest, že právo světské nesmí býti na úkor právu přirozenému, že žádný zákon světský, žádný zvyk proti němu zvítěziti nemůže,[2]) ano že zákon světský přestává býti vůbec zákonem, jakmile odporuje zákonu přirozenému nebo positivně božskému.[3]) Tak rozlišuje se také vždy mezi zákony vždy a všude závaznými a zákony, které této povahy nemají. Úkolem zákonodárství světského bylo, aby za normu uznávalo právo přirozené a božské; k tomu potřebovalo ovšem poučování Církve, která depositum zákonů božských v širším a užším slova smyslu vzatých přechovávala. Podobně bylo také úlohou tohoto zákonodárství neukládati lidské svobodě větších břemen, než blaho celku vyžadovalo,[4]) a tu opět měla rada Církve nejvyšší význam a cenu. Na doklad uváděna byla slova Malachiášova,[5]) dle nichž kněžím je zákon boží ostříhati a jej vykládati. Podle výroků Církve mělo se i zákonodárství světské utvářiti.[6])

To nám nemůže býti s podivem, máme-li na zřeteli, že křesťanský středověk hlavně dvěma ideami byl ovládán, ideou totiž svobody a náboženství. Obě tyto vznešené ideje neodporovaly si, nýbrž navzájem se podporovaly. Církev, v níž bylo náboženství stělesněno, také byla ochrankyní svobody. Snaha po svobodné a co nejvíce neodvislé samosprávě jest vůbec charakteristickým rysem národů středověkých, zvláště germanských[7]) a slovanských. Tato snaha dala podnět ku vzniku

[1]) *Cathrein*, u. d. str. 147.

[2]) *Petrus Bles.*, Ep. 70: Ius civile naturale corrumpere non potest, cum ius civile a naturali quodammodo tollatur. Ep. 82: Ubi divina et humana iussio sibi invicem contradicunt, obediendum est Deo magis quam hominibus.

[3]) *S. Thomas*, Summa 1. 2. qu. 95 art. 2: Si lex humanitus posita in aliquo a lege naturali discordet, iam non erit lex, sed legis corruptio.

[4]) Auct., De regimine principis III. c. 11: Ad hoc Deus providit de eis (regibus), ut regnum regant et gubernent et unumquemque in iure suo conservent.

[5]) Malach. 2, 7.

[6]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 15 n.

[7]) Die germanische Rechtsbildung erstrebte die möglichste Selbständigkeit der einzelnen Stände, die ihre Angelegenheiten aus sich selber ordneten und besorgten. Der Hausherr schaltete frei auf seinem Eigen, die Familien einigten sich zu Gemeinden, die

stavů, jež povstaly ze spolků, které utvořili zemská města, zemská šlechta a prelati proti knížatům. Rozvíjejíce se zároveň s celou státní ústavou v pevně rozčleněné a po celé zemi rozšířené korporace, byly stavy tyto pevnou zárukou práv a svobody lidu.[1]) Neméně vedla snaha tato k založení uzavřených společenstev a nejrůznějších socialních korporací, jež vztahovaly se na všecky obory života lidského, jako na vědu, umění, obchod, řemesla atd. Všecky tyto rozmanité korporace, třebas nebyly spolky pouze církevními, měly přece ráz více méně náboženský, měly své zvláštní patrony, své kostelní slavnosti a svůj vlastní styk s Církví. Ano vlastní cechy byly vždy zároveň bratrstvy církevními nebo aspoň jejich členové přináleželi k některému spolku církevnímu.[2])

Občanská a politická svoboda měla důležitou svoji oporu v uznání práv každému stavu příslušících. Toto uznání však zaručovala nejvíce Církev; pravá svoboda byla jen v křesťanství zaručena a uskutečněna.[3]) Odtud také vysvětliti dlužno snahu středověku uvésti všecko ve spojení s Církví. Pravá svoboda národů nespočívá jen v pouhém zevnějším zdání, nýbrž má základ svůj ve vnitřní organisaci, a k této vedla a vychovávala národy Církev.

Než jakkoli vysoce ceněna byla svoboda, přece náboženství přikládán byl význam ještě vyšší.[4]) Neboť náboženství učilo pozemské svobody náležitě užívati, náboženství vedlo poddané k věrnosti, spravedlivosti, poctivosti, čistotě a k ostatním všem ctnostem, bez nichž nelze si mysliti šťastného a pokojného spolužití. Náboženství pronikajíc, ovládajíc, oživujíc a zušlechťujíc všecky vrstvy lidské společnosti a všecky poměry života lidského, bylo středověku křesťanskému nejvyšším statkem, za který muselo býti především bojováno a všecko obětováno. Proto také měli pastýřové Církve povinnosti i proti knížatům neohroženě vystupovati, odváží-li se něco na ujmu a škodu náboženství

Gemeinden zu Marken, zu Gauen, zu Ländern und in dieser Stufenfolge der Genossenschaften gab jede an die folgende, zunächst an das Königtum nur soviel ab, als es die allgemeinen Interessen verlangten. Das Königtum was der Schlußstein des germanischen Rechtsgebäudes. *Janssen*, Geschichte des deutschen Volkes seit Ausgang des Mittelalters. . Bd. 17. u. 18. Aufl. Freiburg 1897, str. 499.

[1]) *Cathrein*, Die Aufgaben der Staatsgewalt und ihre Grenzen. Freib. 1882, str. 76.

[2]) Srv. *Michael*, u. d. I. Bd., str. 144 n.

[3]) *Petrus Bles*, Ep. 121: Ecclesia quidem a diebus antiquis libera est, et filii eius, qua libertate Christus nos liberavit, dicens in Evangelio, quia filii liberi sunt.

[4]) *Johannes Saresb.*, Ep. 193: Illa tamen (causa), quae fidei est, creditur esse praestantior et procul iustior est, adeoquidem ut et profanae religionis homines hoc constantissimum habeant.

křesťanského podniknouti. Slova Jeremiáše proroka [1]) byla často obracena na biskupy, kteří nutné pokárání králův a velmožů z bázně před jejich mocí nebo ze strachu, aby nepozbyli jejich přízně, opomenuli.[2])

Vzrostl-li takovou měrou socialní a politický vliv kleru, zvláště biskupů, bylo přirozeno, že vzrůstu a rozvoje ještě většího nabyla socialní a politická moc a autorita papežů. Těšilť se papež jako nejvyšší hlava Církve všeobecné úctě a byl zároveň od druhé polovice století osmého vládcem v samostatném státě papežském. První z biskupů, kterému ostatní klerus byl podřízen a jenž byl pro všecky střediskem, byl často žádán od knížat a národů za intervenci ve sporech v jednotlivých zemích vzniklých a nemohl se jí snadno zříci. Již Řehoř II (715—731) poznamenal, že všechny říše západní mají sv. Petra jakoby za pozemského Boha [3]) a označil ve svém listě k císaři Lvovi Isaurskému za úkol papežů všude mír zjednávati a udržovati.[4]) Řehoř IV (827—844) pokládal za své právo a svou povinnost vystoupiti jako prostředník a rozhodčí v neblahém a pro stát jakož i Církev stejně nebezpečném sporu mezi Ludvíkem Zbožným a jeho syny, a opat korvejský Wala dokazoval z církevních autorit, že papeži přísluší přede všemi jinými úřad prostředníka. Řím označuje papež Mikuláš I (858—867) jako světové město, ve kterém tisícové útočiště svoje a ochranu sv. Petra hledají.[5]) K lesku, jejž stolec Petrův již sám sebou měl, přistoupil ještě další, který mu moudrost a spravedlivost jeho držitelů získala, k právům vrozeným a původním mohla přistoupiti postupem doby práva sekundarní a annexní. Ale vždy hlubší spočívala příčina v náboženském postavení primatu,[6]) jenž se mohl v nových poměrech všestranněji rozvíjet, ano dle své povahy a svého určení rozvíjet se musel, jak z následujícího vysvitne.[7])

Národové křesťanští tvořili na základě jednoty a všeobecnosti

[1]) Ierem. 48, 10.

[2]) *Petrus Bles.*, Ep. 129: Maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine i. e. ab interfectione peccati.

[3]) *Thomassinus*, Vetus et nova Ecclesiae disciplina. Venetis 1752. P. I. l. 1. c. 5. n. 8.

[4]) Gregor. II. Ep. 2. ad Leon. Isaur.: Scire autem debes ac pro certo habere, Pontifices, qui pro tempore Romae exstiterint, conciliandae pacis causa sedere tamquam parietem integerrimum septumque medianum orientis atque occidentis, ac pacis arbitros ac moderatores esse.

[5]) Nicol. I. Ep. 8. *Mansi* XV. 207.

[6]) Sv. Bernard oslovuje papeže: Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex: Tu princeps episcoporum, tu haeres apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. (De considerat. 2, 8.)

[7]) Srv, *Hergenröther*, u. d. str. 19 n.

křesťanského náboženství a Církve jednu společnou rodinu. Jako rodina v pravdě jen tím jest rodinou, že má v otci rodiny svou hlavu, tak potřebovala také křesťanská rodina společnou duchovní hlavu, otce rodiny, a měla tuto hlavu v tom, v němž všichni národové uctívali svého společného duchovního otce,[1]) náměstka Kristova,[2]) nástupce Petrova,[3]) kterému Kristus všecky své beránky a ovečky pásti uložil. Jej oslavovali císařové a králové jako otce, od něho byli zase naopak syny nazýváni.[4]) Papež byl representantem nebeského krále Krista, vykladatelem zákona božího, nejvyšším vůdcem duší, rádcem, knížetem pokoje, neuprosným mstitelem zlého a nespravedlivosti,[5]) všeobecným lékařem křesťanstva. Papež byl označován jako věrný a moudrý služebník, jehož Pán ustanovil nad svojí rodinou.[6]) Již před obnovením císařství západního, ještě však více, když toto císařství ve svém vznešeném postavení nemohlo se upevniti, musela stolice apoštolská v Římě státi se střediskem života národů západoevropských a papež hlavou celé veliké rodiny křesťanské.[7]) Papež vystupoval tudíž ve středověku ve dvojí vlastnosti: v první řadě jako nejvyšší hlava Církve, v druhé řadě pak jako nositel mezinárodní autority právní, jako hlava křesťanské společnosti národů. Máme-li na zřeteli zvláště tuto druhou vlastnost jeho, vysvětlíme si snadno onen veliký vliv, kterého papežové ve středověku i na věci světské nabyli.[8]) Jejich vysoká autorita a mocný vliv v záležitostech světských nebyly výsledkem politiky nanejvýše vypočítavé a tvrdošijné, nýbrž přirozeným důsledkem socialní organisace a historických událostí. (P. d.)

[1]) Κορυφαιότατος πατὴρ πατέρων jmenuje Theodor Studita L. I. ep. 33. papeže Lva III.

[2]) Vicarius Christi nazývá se papež již v 5. a 6. století, v 9. jest název tento častější.

[3]) Haeres Petri jmenuje Lev Vel. papeže. Sermo 3. c. 4.

[4]) Srv. *Thomassin*, u. d. P. II. l. 3. c. 60. n. 4.

[5]) *Johannes Saresb.*, Polycr. l. VIII. c. 23: qui omnium coercere debet excessus.

[6]) *S. Bernardus*, De consid. l. 3. c. 1.

[7]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 21 n.

[8]) *Stöckl*, Das Christentum und die großen Fragen der Gegenwart. Mainz 1880. III. Bd., str. 41.

Dva romany ze života kněží.

Napsal Alois Koudelka.

Skoro současně dostaly se mně do rukou dva romany ze života kněžského. jeden francouzský, druhý anglický, onoho autorem je kněz-odpadlík François Granjon, tohoto irský, pravověrný, ovšem ve smyslu anglickém — moderní, Patrick August. Sheehan. Název onoho „Zápas kněze“, tohoto (dle hrdiny) prostě „Lukáš Delmege“. Podívejme se trochu zevrubněji na oba. Začnu se Sheehanem.

Napřed několik životopisných dat. Patrick Aug. Sheehan narodil se v Mallowu, v corkském hrabství, 17. března 1852. Hned ze svých gymnasijních studií jevil neobyčejnou zálibu pro vědy. Studoval nejprve na St.-calmariské kolleji v Jernoy a od roku 1869 po pět let na Maynoothské kolleji. Na kněze vysvěcen byl v Corku, a sice na sv. Josefa roku 1875. Načež se odebral do Anglie, aby se věnoval duchovní správě v Plymouthu. Za svého dvouletého pobytu v Anglii obeznámil se co nejdůkladněji s klassickou hlavně literaturou anglickou. Ale teprve když se do Irska vrátil a za duchovního v Queenstownu ustanoven byl, jal se užívati svých hřiven k literarním pracím.

V letech 1881—1888 uveřejnil celou řadu článkův obsahu theologického, vědeckého a literního v Irish Ecclesiastical Recordu, Irish Monthly a Dublin Review. Přepracováním uhnal si vážnou nemoc roku 1889, i prodlel několik let deficientem ve svém rodišti, až teprve zase r. 1895 pověřen byl duchovní správou v Doncraile, kdež jedním z jeho předchůdců byl Mgr. Dr. Croke, potomní arcibiskup Cashelský. Tam napsal a vydal svou první delší práci z krásné prosy: Geoffrey Austin, student. Na níž hned následovala druhá The Triumph of Failure. V obou pracích líčí duševní život a vývoj studentstva vysokých škol.

Ač obě práce tyto, první vyšla už v 5. vydání, druhá ve 6., několikera vydání se dočkaly, přece celkem malé pozornosti jemu zjednaly. Slávy teprve nabyl svým romanem „My new Curate“ (t. j. Můj nový kaplan). Roman ten vyšel r. 1899 a podivná byla historie jeho publikace. Autor napsal několik počátečních kapitol toho romanu, ale brzo další práce nechal nejsa s tím, co napsal, spokojen, ani ti, jimž to přečetl. Tu po nějakém čase dostane Sheehan psaní z Lovaně, kdež P. Henzer, vydavatel amerického časopisu „Ecclesiastical Record“, meškal návštěvou u Dr. Stanga. P. Henzer ptal se Sheehana, nemohl-li by mu do jeho listu přispěti podobnou povídkou jako „Geoffrey Austin, student“, ale jejíž děj vzat by byl ze života současného kněžstva katolického. Sheehan vytáhl ze zásuvky počáteční kapitoly „Mého nového kaplana“, dopsal ostatní a poslal rukopis americkému vydavateli, jenž jej jako feuilleton ve svém časopise uveřejnil. Povídka přijata byla v Americe s takovým nadšením, že krátce potom vydána v knižní

úpravě, a dnes čítá už v originale na 60 vydání. Pokud mi známo, přeložena byla také do francouzštiny, italštiny, maďarštiny, němčiny a holandštiny. „Můj nový kaplan" je jakousi autobiografií, po stránce umělecké dosti špatně komponovanou, ale zajímavou mnohými myšlenkami, jež zasluhovaly, aby veřejně byly pověděny, a kontrastem mezi starým farářem, jenž by byl tak rád ledacos vykonal, ale toho nechal, a teď se nezištně těšil, podaří-li se více jeho mladistvému pomocníkovi, jenž je plný optimismu a plný horlivosti a činnosti „reformační", a jenž se dobře i při mnohých pochybeních s lidmi snáší, a jemuž se celkem vše dobře daří.

Smím-li se tak vyjádřiti, je tu zachyceno kousek snah „moderního" kněžstva na venek, na okolí. Co se tu praví o nedostatku víry protestantů, vší měrou lze applikovati na naši intelligenci. Třebas, jak jsem už nahoře podotkl, celek trpí neharmoničností, jakousi neurovnalostí spracování, přál bych si knihu tu viděti v rukou všeho mladšího kněžstva. Pro širší vrstvy, zejména méně vzdělané, psána není. To platí měrou ještě větší o romanu „Lukáši Delmegeovi".

Roku 1901 vydala londýnská nakladatelská firma Longmans, Green & Co. další roman Sheehanův: „Luke Delmege." Má skorem šest set stránek. Autor líčí v romaně tom duševní rozvoj a vývoj katolického kněze od jeho vystoupení z alumnátu do duchovní správy až po jeho smrt. Hrdina romanu toho, Lukáš Delmege, jest opětně skvostný typ „moderního" kněze, užívám toho terminu v tom smyslu a významu, v jakém se u nás povšechně uplatnil, totiž kněze vzdělaného, po vzdělání dychtícího, plného ideálů, ze všech sil a co nejpoctivěji se snažícího smířiti, t. j. v jakýsi souzvuk uvésti učení církve své s názory moderního světa, jenž však po mnohých bojích a mnohých trpkých zklamáních dospívá té pravé moudrosti, již o něm hlásá nápis na jeho pomníku: A m a v i t, l a b o r a v i t, r e q u i e s c i t. Jak té moudrosti nabyl, a která to byla, to vyznává sám v kázání, recte ve své životní — veřejné zpovědi, již učinil při profesi novicky Barbory Wilsonové. Dovolím si místo to pro zajímavost v doslovném překladě uvésti; myslím, že čtenáře „Hlídky" budou zajímati názory tam vyslovené, a dnes zhusta přetřásané z jednoho i druhého tábora.

Určitý výrok Páně a zdánlivý rozpor v těchto slovech, (pokračoval Lukáš), poskytly by nám nový důkaz — kdyby důkazu toho třeba bylo — o božství Kristově. „Nikdy žádný člověk tak nemluvil, jako člověk tento." Smrtelný filosof, řecký sofista byl by sílu toho nasliboval svým stoupencům, když protivník ďábel pokoušel Pána lačného a zmořeného na poušti; nebo kdyby pravdu byl předstíral, byl by jí v abstrakcích učil a byl by ponechal každému dle přirozenosti proklestiti si co nejpohodlněji cestu ke svému štěstí. Ale božský Učitel postavil jako minimalní podmínku, kdo by se Jeho učeníkem státi chtěl, přikázání: „Zapři sebe sám"; připojil pak k tomu nejasný a zdánlivě odporující sobě slib: „Kdož by ztratil život svůj pro mne, nalezne jej." A podivno, že posluchači nejen se těmito slovy nepohoršili, nýbrž ochotně přijali je za věroučnou pravdu a neklamný slib, že polovzdělaný

publikán a zcela nevzdělaný rybář chvatně volal a následoval Učitele, jenž žádal od nich tak veliké oběti za odměnu tak problematickou. A ještě podivnější jest, že se po věky vyskytují duše, jež okouzleny pravou libovůlí (arbitrarnost) tohoto příkazu dostupují vysokého stupně svatosti, jíž on v sobě zavírá, a nedbajíce diktátů protestující sebelásky nebo ještě nebezpečnějších plitkostí smlouvajícího světa nenadále ocitají se na té poušti, kde ruka Mistra jejich je jim jistou ochranou a zvuk hlasu Jeho zurčením tekoucích vod.

Takové oběti jsme dnes svědky; jsme svědky takového zanechání mladistvých snah a tužeb, takového tichého přervání pout, jež nás tak úzce pojí jako stříbrná života struna, takového odříkání a sebe opuštění, takových posvátných slibů napsaných a stvrzených na pergamenu u přítomnosti Krále, ale ještě jistěji napsaných a zpečetěných krví srdce, že tu shledáváme pravé sebezničení a strávení. Jeví se však v té dnešní oběti zvláštní ráz, jenž jí propůjčuje specialního významu, o němž s dovolením místněji se zmíním, a důsledky z něho plynoucí, jsou to důsledky dalekosáhlé, vyvodím.

Všimli jste si zajisté, že můj text zavírá v sobě netoliko ideu „odříkání“, ale i „oběti“. „Zapři sebe sám. Sobě samému se odciz!“ tak zní božské přikázání. Všeobecně klade se při duchovním povolání jedině na to přikázání důraz, konečná idea oběti, zvláště zástupné oběti zřídka zmiňována bývá. Církev mní, že toto první přikázání ve své plné obsažnosti také již druhé v sebe pojímá. Ale v přítomném okamžiku zříme, že život zástupné oběti skončen má býti sliby odříkání, a že tyto sliby, jež zpravidla bývají počátkem odříkavého života, v našem případě jsou ukončením oběti, jež je tak veliká, že ji jenom, jako kdysi praotci starého zákona, vůle Nejvyššího jednomu ze svých nejmilejších tvorů uložiti mohla. Stalo se to takto. (Dobrá sestra promine mi podrobnosti vypravování, ježto je důkazem, jak ruka boží stále a neviditelně ve svém tvorstvu působí.)

Tu vyprávěl P. Lukáš o všech pobloudeních Ludvíkových a o obětavé oddanosti sestřině, načež pokračoval: Tu byla duše milovaného u velikém nebezpečí. Život jeho propadl. Nebezpečí věčného zatracení, jež až dosud jenom zdaleka hrozila, co nejvíce se přiblížilo. Jenom všemohoucnost stála ještě mezi tou duší a peklem. V hrozné úzkosti milující duše sesterské, jež tužbami svými nesla se jedině za tím zavržencem, vzešlo nenadále šťastné vnuknutí. Duše ta zachvěla se bezděčným ochvěním čistých duší právě před tím jménem, jež, třebas bylo symbolem lásky, přece na odpuštěný hřích nezapomíná. A Nejvyšší ustanovil ve svém nevyzpytatelném úradku, aby to právě stalo se obětí. Cenou duše bratrovy měla se státi bezhříšná hanba sestřina; mělť býti spasen dobrovolným pohaněním a zneuctěním neposkvrněné a neporušené oběti. Oběť byla přijata, duše bratrova pak zázračně peklu urvána, a sestra, neznámá všem kromě Boha, vstoupila z jasu světa v úkryt tohoto asylu, a zde žila — dle všeho vnějšího zdání — se všemi vnějšími známkami kající se Magdaleny, skrušené hříšnice, toliko Bohu a jejímu zpovědníkovi, jenž byl Jeho zástupcem, známa byla její hříchu prostost.

Zatím, co se toto vše dělo, jiný život šinul se dále po vedlejších kolejích; ale ach! jaký chaos byl mezi nimi. Mladý kněz odmítl podobné vnuknutí volající ho k životu naprosté oběti, vnuknutí, jehož se mu v den jeho posvěcení dostalo, zamítl je a sestoupil s heroického k všednímu; a tu oslněn byl právě těmi hesly na rtech světa, jež byly každodenně praktikovanými zásadami svatých.

„Odříkání", „oběť", „opuštění sebe sama", „prospěchy plemene", „svaté požadavky humanity"; slova pořád mu zněla v uších volajíce ho k jakémusi vyššímu, mystickému životu, daleko vzdálenému ode vší sobecké pohodlnosti a ode všech ctižádostivých hnutí. Žel, že mnoho let bylo třeba, nežli nahlédl, jak dutým a prázdným vše to bylo; že nebylo Boha v lidské přirozenosti kromě Boha, jenž člověkem se stal, aby lidskou přirozenost k božství povznesl a že vznešenými naukami o odříkání a obětování se spravovali se pouze pokorní učeníci toho Bohočlověka. Nicméně takovým bylo odvěčné prahnutí lidské duše; a co se mladý kněz ubíral klopotnou stezkou moudrosti, tu viděl, jak lidská filosofie s blikavou svítilničkou v ruce trudně se prodírá všemi možnými zákruty a bludnými cestičkami lidského ducha, aby se konečně vynořila v plném jase evangelia, ale s oslněným zrakem, neboť vznešené slovo „odříkání" nalezl v poslední noté zpěvu největšího z moderních básníků, božský pak rozpor: „Kdož by ztratil život svůj, nalezne jej", shledal jako konečnou výslednici moudrosti jednoho z největších moderních filosofů. Ale co jest ideám, byť sebe vznešenější byly, do vedení moderního života? Jednání a mužové činu (action) řídí moderní svět. Ideje ovládaly širé oblasti orientalního mysticismu, až vyvrcholily ve vznešené skutečnosti křesťanství; ale náklonnost occidentála nese se k materialismu a jeho největším dogmatem jest — pověčné já. Ale co tak známo bylo starověkým mudrcům, a co moderní velikáni jen pracně a trudně nalezají, to snadně chápou maličtí, již moudrosti hledají v sprostnosti, a s radostí následují jako vůdcu těch, kdo z božského rozkazu ne přemluvnými slovy lidské moudrosti, nýbrž přímým výkladem prosté řeči učí více, nežli filosofie dovede rozeznati, učenost se dobádati a obrazotvornost pojati. (O. p.)

Nervosa a poesie.

Studie P. H. Martina. Přeložil Jan Spáčil. (Č. d.)

III.

1. Když smysl pro mravnost přestal účinkovati u básníka ve chvíli, ve které jej přivede k tomu, že hledá ve zlu nejvyšší uskutečnění svého uměleckého ideálu, není potřeba žasnouti nad tím, zdali vkus sám o sobě, jenž není ničím jiným, než praktický pud ke krásnu, se zvrhá docela, či podrobuje se jen zbloudění částečnému, příznaku to stavu chorobného. Toto zvrhnutí, nebo toto zbloudění pozorujeme v díle dekadentském, ve stupních nepochybně různých, však ve způsobu tak všeobecném, že jest nám v tom viděti nezměnitelné znamení úpadku. Tou měrou, jako zvrhlost mravní přitahuje tyto cizí hledače ideálů, ohyzdnost fysická působí v jeho organismech opotřebovaných nebo blaseovaných rozkoš, vůči které mají oni vzezření, že jí neodolávají.

Toť jest výsledek konečný esthetiky, v níž vládne smyslnost. Prudký vznět vyvolává v ní jiný ještě prudší vznět a brzy, aby se nervy otřásaly ve stálém třeštění, třeba se utéci k výstřednosti v genru hrozném nebo ohyzdném.

Výjevy nejen děsné, ale odpuzující a nečisté zdá se tvoří rozkoše těchto zkažených. Jdou za nimi jako vábeni pudem neodolatelným a vyvolávají je, aby je pozorovali v tutéž hodinu, kde předmět, jenž je zaměstnává, zdá se že méně vyvolává výjevy tohoto druhu.

Aby se kochal v předmětu své vášně, beze vší pochyby, aby si v něm liboval, Baudelaire nenalezá nic lepšího než uvésti jej takto.

Když byl dopodrobna vylíčil smrdutosti a hnilobu i jiné půvaby tohoto genru, praví s krutostí, která by mohla býti hrubou lekcí, kdybychom neznali ducha a básníka tohoto, zaměstnaného každou jinou věcí než mravností.

Et pourtant vous serrez semblable a cette ordre,
A cette horrible infection . . .
Oui! telle vous serez, ô la reine des grâces,
Après les dernieres sacrements,
Quand vous irez, sous l'herbe et les floraisons grasses.
Moisir parmi les ossements . . .

A budete též přec pak stejná s oním kalem,
s tou nákazou tak přehroznou . . .
Tak! Taká budete, ó kněžko milostí, vy
až po posledních svěceních,
až hnít kdys půjdete v zemi, nad níž květy cíví,
ve koster shroucených.

To bude ještě před „mrtvým psem“, z kterého mu chutnati bude jistým způsobem to, co má smyslnost nejvybranějšího:

Regarde, dis-je alors, comme en cette carcasse,
En ce chien mort liquefié,
Un monde tout entier va, vient, passe et repasse,
Multicolore et varié!
Les mouches à charbon lustrant leurs fines ailes,
Pompent à deux les boyaux mous . . .

Hleď, řeknu potom já, jak v této kostře stlelé,
v tom mrtvém psu již rozbředlém,
svět celý vzniká, jde a vrací se zas směle,
ve barev lesku všem!
Tu mušky o uhlí si trouce křídla jemná
ssají po dvou ze střev pěnných...

Jako miluje nade všecko zápachy odporné člověku zdravému, kochá se myšlenkou, že kdysi odhodí jej jako starou špinavou láhev, podlého, klihovitého, puklého. A on vyjadřuje takto své uchvácení:

Je serai ton cercueil, aimable pestilence! Le témoin, de ta force, et de la virulence, Cher poison, préparé par les anges!...	Já budu rakví tvou, ty more, mně tak milý, a svědkem síly tvé otravnosti, síly, ty jede předrahý, připraven anděly!...

Žáci ukázali se hodnými mistra. S talentem menším uvedli své ruce v pohyb a vytvořili v sochách kostrových tentýž kal a totéž bahno. Bylo by také odporno, jako nudno, citovati sonety nočních cídičů z veselí ve shromáždišti luzy. Tituly děl jejich samy značí, z jaké látky jsou zhotoveny, totiž: „Mrtvý pes“, „Mrtvé oči“, „Rakev“, „Hniloba“, „Kostra“, „Smrt nabalzamovaná“, „Za živa pohřbený“, „Samomluva Troppmannova“ (osmeronásobný loupežný vrah. Pozn. překl.), „Rondeau guillotinou“ sťatého a jiné utěšené věci tohoto gernu. Stejná snaha ve výjevech hnusných, záliba rovněž tak vytčená pro věci nevznešené a hrozné dle úsudku všech psychiatrů jest zjevným znamením zvrhání. Shledáváme se u lidí připravivších se o rozum se zvrhlostmi vkusu, které připomínají „Mrtvého psa“.

Vkus fysický sám jest dosti zvrhlý u nervosních uměním současným. Nebývá vzácno potkati se mezi nimi s obětmi alkoholu a narkotik, jichžto zneužívali. Otrávení fysické zdá se býti v tomto světě rozumem popletených potřebou tak neodolatelnou jako otrava mravní. Baudelaire užíval hojně opia, tabáku, vína. Verlaine byl dipsomanem usvědčeným, stydě se sám za jisté hodiny svého opilství, proklínaje ve svých verších osudný tento chlast, ale ochoten jsa podlehnouti od toho okamžiku, co pokušení přišlo, které sotva kdy otálí. Konečně škola dekadentská a symbolistská jest narozena nikoliv na patě Helikonu, ale v podzemním bytu kavárny. Jest zpita „bocky“ (černým pivem), podávanými sklepníky v sále mnohem více než vodou z Hippokreny podávanou Musami. V jistého druhu „baru“ v Quartierlatin byla křtěna, vlnami piva uprostřed mraků tabáku. „Bock“ a dýmka byly dány také do ruky dekadentnímu Appollonovi.

Když společnost tato vědoma si jsouc nepochybně svých sil prvního řádu, vyjde ze svého podzemního bytu, aby trochu více žila na širém dni, nezapře původu mravům svým a tím byla kavárna „François Ier“ na témž Baulevardu Saint-Michel, který si zvolila za své středisko básnické. Tam ještě se může mluviti symbolism, vyvraceti sklenice na ráz a kouřiti z dýmky.

Toto chorobné tíhnutí nemá jen za předmět alkohol a tabák. Ono se nese také k ostatním jedům, jejichž účinek jest vyvolati pomíjející vznět mozkový, záhy sledovaný sklíčeností fysickou, mravní

i intellektualní, jež vede srázně ke zvrhnutí. Chlorál, éther, kokain a morfin hrají úlohu pathologickou v současné nervose. Neušetřily souhvězdí symbolistů.

Aniž chceme označovati, ani jmenovati koho, Dr. Laurent ujišťuje, že jest mezi básníky dekadentskými velice vážný počet vášnivých morfinistů, a jsou mezi nimi tři na nejméně, kteří se těší jisté známosti. Tito nešťastní tři nedošli nijak morfinismu, aby v něm našli zapomenutí utrpení fysických, skutečných. Došli tam bláhovostí, snad chvastounstvím, však možná také přitaženi tímto tajůplným jedem, jenž jim opatřuje, jak ujišťují, nejúčinnější a nejbolestnější z rozkoší, v témž čase, co je připravuje o rozum den ze dne více, rozkládajíc jejich individualitu mravní, v témže čase, ve kterém rozkládá pomalu jejich individualitu fysickou. V tomto vedou si naprosto jako dědicové degenerovaných."

(P. d.)

Nová díla.

Karel B. Mádl: **Umění včera a dnes.** Nakl. F. Topič v Praze. Str. 275. Cena 3 K.

V knize této sloučeno 20 příležitostných statí, napsaných za posledních pěti let, jež bohata ne tak uměleckými událostmi v našem životě, jako spíše hesly a spory. Dvě prvé statě jednají povšechně o našem výtvarnictví (Manes, umění a kritika), ostatní o čelných našich výtvarnících, zvláště starších aneb mezi „starší" kladených.

Sbírku tuto lze co nejlépe doporučitt všem, kteří by se o umění zajímali neb zajímati — měli. Není snad pro t. ř. odborníky: obsahem i slohem obrací se ku každému vzdělanému čtenáři, by mu pomáhala dívati se na výtvory umělecké. Nevadí feuilletonský ráz jednotlivých životopisů neb úvah, ba právě on snad vkusu širšího obecenstva více bude se zamlouvati. Nebude snad ani souhlasu s každým úsudkem p. spis. Hlavní jest, že je tu hojně poučení o našich umělcích a jejich výtvorech, kterým se tříbí umělecký názor a úsudek.

Naši básníci. I. Studie Marie Kavánové o poesii katolické moderny české. Nákl. Nového Života v N. Jičíně. Str. 121. Cena 1 K.

Zatím jsou tu z našich básníkův jen čtyři: X. Dvořák, Bouška, K. Dostál a Bitnar. Na ostatní prý dojde, bude-li chtíti — čtenářstvo.

Bylo by dobře, kdyby chtělo. Spisovatelka sice kytičky básníkům zrovna rozhazuje, ale když už v naší kritice vůbec zavládly superlativy — buďto chvály či hany — tedy dostaniž se s naší strany aspoň trochu chvály také těm, kteří se jí odjinud zajisté pramálo dožijí. Poznáť při tom čtenář přece hlavní rysy jejich a poněkud snad si je i zamiluje.

Předeslaný nástin „o básnictví vůbec“ pronáší několik případných myšlenek o svém předmětě; i přes tu stručnost jest poučný. („Obraznost“ ve smyslu fantasie lépe nazývati obrazivostí a umělecký stupeň její obrazotvorností; obraznost pak značí vlastnost. na př. obrazná mluva.)

Sigismund Bouška a *Zdenka Vorlova:* **Legendy.** Nakl. Ant. Odehnal v Brně. Str. 65. — **Duše v přírodě.** Básnických obzorů katolických č. 8. Nákl. Nového Života v Nov. Jičíně. Str. 88. Cena 4 K.

Nádherná dvě díla, za něž ani nejlepší básníci naši by se nepotřebovali stydéti. „Legendám“ svěží vynalezavost jakož i pečlivá kresba prof. Vorlové nemálo podává umělecké účinnosti. Jednotný ráz illustrací pojí jaksi rozmanitost námětův i útvarů básnických. maje ovšem své výhody i nesnáze; tyto podařilo se umělkyni takřka všude se zdarem překonati. — V díle druhém převládá úkol ozdobný v širším významu a řešen celkem šťastně; zastoupeni zde přední umělci. jako Bílek, V. Förster, Jaroněk, Kaván, Runić, Vorlova a j.

V básnictví jsou l e g e n d y teď jaksi málo sympathické. a jsou básníku i dovednému nesnadným úkolem. zvláště vybírá li si. jako náš básník. také legendy jaksi umělé. nikoli čistě lidové. Naivnost pojetí i slohu nesnadno se básní vystihuje. jako se našemu básníku na mnohých místech pěkně podařilo. Tak na př. šťastně použil na svém místě hovorné šířky legendové, jinde zase úsečnosti na výkladu děje.

Náladové kresby pohledu přírodních jsou vděčným prostředníkem duší básnických, vnímavých a sdílných. obsahujíce dojmy vždy nové a nové. Básně „Duše v přírodě“ jsou převahou popisné. výpravné: dojmy to a zkušenosti životní, ač ne právě nejosobitější. ani vždy nejhlubší. Básník lehce poddává se volnému sledu dojmův i vzpomínek. prostými obrazy je zaznamenávaje.

La tolérance protestante, par *E. Camut.* Paris. Bloud et Cie. Cena 2 fr. 25 c.

Katolíkům se předhazuje všude. kde jen možno. nesnášelivost. mezitím co se do nebe vynáší tolerance protestantská. Pravda jest. že protestantismus prováděl často v Evropě. kde prorazil a zvítězil. nejnesmiřitelnější tyranii a nejprudší netoleranci; rovněž jest pravda. že v 19. století, když se mu podařilo v Africe a na oceanských ostrovech potlačiti tamější domorodce. že je vykořistil často nejohavnějším způsobem: pravda jest konečně též. že skutky. jež se vyčítají katolíkům. byly často jen činy legitimní obrany. nebo útisky. jež na se protestanté přivolali svými zločiny. svou felonií a svou ukrutností. Četné a vzácné doklady toho lze nalézti v Camutově spisku. který bude moci proto býti leckdy dobrou studnicí k odražení pomluv a jednostranných útoků protestantských.

Apologie du culte catholique, par l'abbé *Monsard.* Paris. Bloud et Cie.

Člověk potřebuje nějakého vnějšího kultu. a kult katolický jest lidskému duchu nejbližší a nejvlastnější. „Kult jest lidské duši to. co je slovu přísaha — užší pouto. aby člověka. bez ustání zmítaného proudem

života, přidrželo pevněji k mravnímu životu a víře, již za svou uznal." (E. Pelletan, Les droits de l'Homme. Nutnost kultu pro společnost a jednotlivce, jeho přednosti v mravním a socialním řádě, jeho krásu, vznešenost vykládá abbé Monsard v prvni části své práce. V druhé části, která jest věnována projevům kultu, vysvětluje oběť kalvarskou a oběť oltáře, svátosti, svátky, pocty vzdávané ostatkům a hodinky za mrtvé.

Les Martyrs. II. Le troisième siècle. Dioclétien, par *D. Leclercq.*

O prvém svazku bylo referováno v čísle předešlém. Svazek tento obsahuje nejprve dvé pojednání: Les Chrétiens condamnés aux mines a Comment le Christianisme fut envisagé dans l'Empire romain. Acta martyrum jsou tu kriticky probádána od roku 249—320. Kritika uznává druhý svazek za dokonalejší prvého.

Esquisse d'une évolution dans l'Histoire de la Philosophie, par *Nicolas Kostyleff.* Paris, Alcan.

Kostyleff klade si tu otázku pro budoucnost filosofických studií jisté ne nedůležitou. Hledíme-li k „neobyčejné různosti nauk minulosti" a k „neustále rostoucí vlně nových hypothes", znamená postup těchto různých nauk pokrok a vývoj, nebo představuje jen věčné začínání a opakování? V tomto druhém případě nebyla by filosofie nic jiného než hrou ducha obětovaného již předem nezdaru a neúspěchu. Kostyleff dokazuje opak. V řadě filosofických doktrin ukazuje evoluci lidského vědomí determinovaného „par une tendance instructive vers la conception d'un monisme universel." Kostyleff — jak patrno — vidí, vlastně chce viděti v jím načrtnutém filosofickém plánu ospravedlnění Spinozova monismu. Všechen chaos předchozích nauk byl by tudíž jen mlhovina kráčející k tomuto definitivnímu rozřešení. Filosofie, od Spinozy, byla by pak zvláště representována naukou Fouillieho o „idées forces", která jest „un monisme conscient". Z toho je zřejmo, dí Bess, co jest na této theorii originelního, pravdě nepodobného a libovolného.

L'index philosophique, dirigée par l'abbé *E. Peillaube.* Paris, C. Naud. Cena 10 fr.

První svazek obsahuje 4623 titulu děl a článkuv o různých revues, jež dotýkají se filosofie a věd s filosofií souvislých (biologie, neurologie, psychiatrie, sociologie atd.) a jež roku 1902 vyšly v Evropě a v Americe. Druhý ročník jest již připravován a bude obsahovati nejen tituly děl a článků, jež vyšly roku 1903, nýbrž i stručný rozbor všech těch prací, jež specielněji interessují filosofy. Pro knihovnu každého pracovníka rozhodně vítané dílo. První svazek byl sestaven par M. N. Vaschide, chef des travaux du laboratoire de Psychologie experimentale de l'Asile de Villejuif et le Dr. von Buschan, de Stettin. V. Lanka.

Ze života náboženského.

Letoší slavnosti svatoprokopské, jichž se lid na Sázavě a všude súčastnil v počtu nad očekávání hojném, nahnaly strachu, že církev dostane v národním tom světci vydatný prostředek pro získání a upoutání lidu. Národní ráz světce a jeho národní odkaz mohou býti pro církev v Čechách prý tak výtečným agitačním prostředkem, jako sv. Cyrill a Method a Velehrad na Moravě. To jest jako v té bajce o tom otci a synu a jejich soumaru. Nijak se nezavděčili. Tak ani církev. Ať s národním pathosem, ať bez něho, vždy najdou záminku a důvod proti ní.

Dne 22. července konal se v Praze druhý sjezd kleru českého, z jehož průběhu lze viděti, jak disciplinovaně hodlá postupovati české kněžstvo za svými požadavky. Zvláště zřetelně se jeví snaha domoci se pro kněžstvo kuratní též náležitého vlivu v diecesi, což je jistě snahou jak spravedlivou, tak časovou. Zajímavým bylo thema druhého řečníka p. Dra. Loskota: „Sebevzdělání kněze po skončených studiích bohosloveckých.“ Řečník všímá si „Písma svatého“, nejen že v něm je největší část dogmat věro- i mravoučných, nýbrž že je v něm uložena věkovitá moudrost, posvěcená duchem božské inspirace. Volá však po řádném jeho překladě, hlavně perikop. Velmi důležitým je studium theologie fundamentalní, která je pravým cvičištěm myšlenek; v specialní dogmatice je třeba si vésti kriticky a historicky, při čemž vybízí kláštery ku překladu sv. Otců na jazyk český. Dále je důležita křesťanská archeologie, církevní dějiny, rovněž dějiny vlasti jsou pro kněze kuratního věcí velmi důležitou. Velkou péči věnovati třeba též mravouce, církevnímu právu a umění, vědám přírodním; a konečně nemá knězi zůstati cizí moderní filosofie, která celému nazírání jeho dává podklad a pevný směr. Po výtečné této přednášce přijaty dvě resoluce, z nichž důležitější body jsou: dle prvé má se kněžstvo snažiti prohloubiti své vzdělání theologické i profanní, a to s patřičným zřetelem k době moderní. Každý kněz ať pracuje v duchu idee Cyrillo-Methodějské. Breviř ať je formalně zdokonalen a jeho recitování ať zavazuje pouze sub poena a ne též sub culpa.[1]) Druhá resoluce prohlašuje, by biskupi byli voleni kněží hlubokého rozhledu a bohatých zkušeností ve správě duchovní. Místa kanovnická z polovice obsazována vynikajícími pracovníky z kleru kuratního. „Jednota“ má se starati všemi prostředky o splnění těchto požadavků. Vůbec mezi kuratním kněžstvem českým se to hýbe velmi živě. Taky hned na schůzi „Zemské jednoty českého katolického duchovenstva v kralovství Českém“ ze dne 9. června mezi jinými referuje pan Kroiher, jaké stanovisko má se zaujati při lidových přednáškách universitních professoru, a navrhuje, by duchovenstvo četně takovéto přednášky navštěvovalo; hojnou přítomností kleru bude přednášející ve svých posudcích o církvi katolické umírněným, a lze přece při tom získati material pro akci proti nevěreckým agitacím. Pronesen též názor,

[1] A což ta poena? Budou k ní zavázáni opět jen sub poena či sub culpa? (P. t.)

že by nejlepší obranou bylo, kdyby hlavně professoři theologie podobnou činností paralysovali vliv professorů laiků. Také zmíněno, že venkovské kněžstvo mnohdy uráží se zcela nevinnými, anebo ne zřejmě odsuditelnými názory řečníků a kaceřuje řečníka pro názory, s nimiž se možno mnohdy bez ujmy katolicismu smířiti nebo je aspoň trpěti.

Na opravu breviáře (dle úředního sdělení D. Panici, tajemn. kongreg. obřadů) se ve Vatikáně nepomýšlí. Škoda!

Ve Francii rozvinul se disput o konkordat — vláda totiž obviňuje papeže, že on jej ruší. Jedná se totiž o zakročení Vatikanu proti dvěma biskupům savalskému Mnsgru. Geayovi a dijonskému Mnsgru. Le Nordezovi. Řím totiž jal se s nimi domlouvat bez prostřednictví vlády. A poněvadž z domluvy s Vatikanem oba biskupové cítili pro sebe nebezpečí, vyzvali si vládu na pomoc, která se příležitosti ochotně chopila.

Vládní denník „Temps" vyčítá papeži, že sám svým „nerozvážným postupem" ruší konkordat, kdežto ve Francii vláda dosud na konkordatě přesně stála. Konkordatem bylo ovšem obsazování biskupství upraveno, ale papež má též záruku, že biskupové úřady své dle ustanovení církevního také vykonávati budou. Volá-li tedy nyní biskupy své k pořádku, není to ještě jejich sesazení, které na základě konkordatu nesmí se ovšem dáti bez svolení vlády. Oba biskupové nepodepsali protest kardinala Richarda proti vládní politice, ano s vládou souhlasí, poněvadž řehole prý počínaly dusiti víc a více klerus kurátní. Vláda je oba hájí, že prý se ničím neprovinili, ba naopak, poněvadž jim právě jde náboženství nad politiku, jsou prý ve Vatikanu v nenávisti. Jaurèsova „Humanité" míní, že příčinou všech těch sporů jsou jen jesuité a s nimi ostatní řády; neboť oni bojují pro odloučení církve od státu a zrušení konkordatu, vědouce, že po zrušení konkordatu budou jen oni dodávati potřebné pro výchov duchovenstva. Papež dá si jimi všechno namluviti. Ve Vatikaně se myslí, když papeži představí se nějaká delegace francouzských dělníků, že už všechno dělnictvo je církvi věrno. Poněvadž právě onino dva biskupové jasně prohlédli plány jesuitů, byli od těchto u papeže očerněni, začež se jich vláda docela spravedlivě ujala. Vatikan však proti tomu všemu odpovídá, že on konkordatu nijak neruší, vláda francouzská odnímajíc neoblibeným biskupům plat. Vatikanu se též neptala. Nebudou-li napomenutí biskupům zaslaná, zruší Francie úplně vyslanectví u Vatikanu a papežskému nunciovi bude odevzdán pas. Z Říma odpověděno, že nuncius na průvodní listiny nepočká, nýbrž odebéře se do Říma už napřed. Biskupové se tedy vyzvání Vatikanu nepodrobili, kurie se názorům vlády Combesovy nepodala, a roztržka mezi Římem a Paříží je hotova.

Ve vídeňské „Die Kultur" je referat o nedávno vyšlém pojednání curišského pastora „Das Christentum der Zukunft". Autor počíná si jasně a korrektně dle církve protestantské, ač katolické nezahazuje, a přichází k důsledku, že církev vlastně budoucnosti nemá. Dosud je sice církev, ať už ta či ona, formálně uznávána a jejích funkcí užíváno, než v podstatě: třída dělnická nedochází od církve splnění svých požadavků, měšťanská je povznešena nad její kázaní, vznešení jí

opovrhují, jest prý jen pro lid. Kruhy vládní a politické všímají si jí jako instituce státní a sobě pomocné. Mimo to v theologických kruzích není vše v pořádku. Slabé theologické vzdělání zaviňuje též mnoho; mezi duchovními není vlastně toho, co lidem káží. Je sice dosti pravdy v těchto myšlenkách nejen ve Švýcarsku a v protestantském Německu, ale i v katolickém Rakousku, ale není tak zle a není vše ztraceno. Zlý prorok budoucnosti snad zapomněl, že k podstatě věci nenáleží nikterak církve se svým dnešním zřízením! Přerodí-li se toto zřízení, tím ještě církve nezaniknou, ale budou žít v nové podobě dále.

V lovaňském velikém čtvrtletníku »Revue d'histoire ecclésiastique« pojednává v 2. a 3. svazku letošním C. van Crombougghe o vlivu pohanské filosofie a zvláště novoplatonismu na názory a spisy sv. Augustina. Od spisu Souverainova (1700) „Le platonisme dévoilé“ až po Harnacka otázka tato se probírala hojně s obou stran: od těch, kdož vliv platonismu a jiných nauk přepínali, i od těch, kdož každý vliv odmítali. Autor sleduje hlavně nauku o Christu (Christologii) a o vykoupení (Soteriologii) u sv. Augustina a pokouší se uvésti na pravou míru upřílišené, jak se mu zdá, názory protestantských theologů Dornera, Harnacka a Loofsa. Nesledujíce autora v jeho učených vývodech, podáváme jenom závěrečný názor jeho: „Novoplatonismus pojatý ve službu dogmatu, jeho formulace a vývoje, nebyl služebníkem neužitečným. My už dnes ovšem nedovedeme oceniti oněch esthetických úvah o počtu a míře, jako je cítili Pythagorovci! Ale za to metafysika ideí a forem jejich posloužila biskupovi hipponskému (sv. Augustinu), že mohl přesně vymeziti různé nové pojmy, jako: podstaty, přirozenosti, osobnosti a pod. a utvořiti si tak pro katol. dogma definitivní názvosloví. Sv. Augustin tedy ve své christologii a soteriologii jest především hlasatelem a svědkem pravé víry tehdejší církve, ale spolu při tom zůstává věren své filosofii novoplatonické, podřizuje její způsob vyjadřování, nazírání a dovozování úplně církevnímu dogmatu.“ Tedy u velikého učitele západní církve vidíme obdobu moderních snah dnešních. A sv. Augustin právě pro tuto adaptaci stal se velikým!

V münsterském měsíčníku „Natur und Offenbarung“, jenž slaví letos právě 50 rok svého vycházení — zajisté notný to kus katolické obranné práce — pojednává jesuita R. Handmann o dni smrti Kristovy. Podle židovského počítání Velikonoc padá „pesach“, památka východu z Egypta, na kterýkoliv den, první totiž po prvním úplňku měsíce. Podle počítání prof. H. Achelise padl úplněk a tedy i večer beránkový (14. nisan) u židů roku 30 po narození Kristově a 783 po založení Říma na 6. dubna, což byl pátek, roku 31 po narození Kristově (784 od založení Říma) na 27. března, na úterý, a roku 32 po narození Kristově (785 od založení Říma) na 14. dubna, na pondělek. Poněvadž pak smrt Páně zřejmě podle evangelia padá na pátek, tedy za rok umučení nutno vzíti rok 30 (783). Poněvadž všichni čtyři evangelisté označují pátek za den úmrtí, byl by podle tří prvních evangelistů (Matouš, Marek, Lukáš) 14. nisana Kristus Pán jedl beránka a teprve 15. nisana na samé Velikou noc trpěl a zemřel, kdežto podle Jana Pán už 14. nisana

zemřel. Tuto nesrovnalost, jež z Achelisova počítání vyplývá, autor vyvrací tím, že proti Achelisovi tvrdí, že právě ti starší chronologisté (Bengel, Wieseler, Lerch), proti kterým Achelis staví svůj počet, správněji určili den 14. nisanu roku 30 (783), totiž kladouce 14. nisan na čtvrtek a ne na pátek. Také van Bebber proti Achelisovi správně tvrdí, že 14. nisan roku 30 byl čtvrtek, a že Kristus tedy zemřel až 7. dubna (15. nisana) roku 30, což byl pátek. Uvádí autor také výpočty professora J. Rašky (z Budějovic), který z pořadí dní paschalních v letech 780 až 785 dovozuje, že jediný rok 783 (30) mohl býti rokem úmrtním, kdy pascha padla na 7. dubna, na pátek. Na pátek padla pascha též roku 780 (11. dubna). V roce 27. (30.) svého života však Kristus zemříti nemohl, neboť pak by nebylo žádného času pro jeho činnost učitelskou před smrtí jeho. Je-li chronologicky zjištěno, že křest Páně padl na 6. ledna 27 po Kristu a na 7. dubna 30 padla smrt Páně, pak zbývá pro dobu učení 3 leta a 3 měsíce, a věk Páně by byl 33 let 3½ měsíce (naše počítání podle narození Kristova vzato totiž nesprávně o tři léta později!). Z různých udání jiných (o konsulatu dvojčat, o panství Tiberiově, o zboření Jerusalema), autor pak dovozuje, že 7. duben (pátek) roku 783 po založení Říma (30 po Kristu) může se dnes bez bázně **přijati jako jediný správný a jistý den úmrtí Páně.**

Ve „Slovenském Týždenníku“ v Pešti vycházejícím uveřejněna těžká žaloba na klerus a více na episkopat uherský („Slováci a jich duchovenstvo“). Z obžalob uveřejněných ozřejmuje, že vláda vybírajíc za biskupy své lidi, na víru a mravnost jejich nehledí, a že pak tito víru a mravnost u kněžstva i lidu kladou až na poslední místo a vše jiné jest jim přednější. Autor praví: Bez ľudských pokleskov kňazia nikdy nebolí ani nebudú, lebo zdedili práve tak krehkú a náruživú povahu ako ktorýkoľvek iný človek. Ale sú aj iné chyby a to o veľa všeobecnejšie a veľa zkázynosnejšie u katolíckych kňazov (na Slovensku totiž), ktorých sa dopúšťajú bez toho, že by ich k tým chybám akákoľvek najmenšia náruživosť a pokušenie krehkej povahy ľudskej vábily. **Sú to chyby proti viere, proti dogmám viery, proti učeniu** Evanjeliuma; a sú to chyby také, ktoré až tak vrieskajú veriacim: neverte nám, čo sme vám s kazateľa kázali, veď my to ani sami neveríme!“

A zkáza jde shora. Nejcharakterněji ve věcech víry chovají se právě biskupové. Autor uvádí celou historii ruchu proti církevním zákonům od roku 1895, kdy biskupi na oko sice proti nim vystoupili a list pastýřský vydali, ale kromě biskupa Steinera a Hornigа žádný na vlastních slovech a projevu netrvali, trestajíce kněze, kteří se **chtěli podle jejich pastýřských listů říditi!**

Jiný případ je s chováním episkopatu vůči tak zvané autonomii katolické, kterou přes přízeň koruny a přes horoucnou žádost lidu a kněžstva jen biskupové zmařili; jiný opět v machinacích proti věřícím slováckým v Americe, jiný v boji proti řeči lidu v chrámech a školách.

V „Nár. Nov.“ martinských opět katolický kněz Dr. theologie pod pseudonymem Margin vyzýval v řadě článků ku spojení obou církví slovenských k „unii katolicko-luteranské“. Unie tato měla

býti ovšem víc kulturně-národní, než náboženskou; v náboženském ohledě měla jen zabrániti pro budoucnost všemu boji a upraviti poméry interkonfessionalní u Slováků tak, aby nebylo sporův a hořkostí pro véci církevní, které by žádoucí jednotu národní kalily. Dosud šly, namnoze aspoň, obě konfesse proti sobě i tam kde se jednalo o národní boj. V posledních volbách evangelíci raději volili maďarona než Slováka-katolického kněze, nebo stoupence ľudové strany.

Mariborský slovinský čtvrtletník „Voditelj“ zmiňuje se o starém předpisu o děkanských knihovnách (r. 1847). Navrhováno totiž nedávno, že by i dnes bylo potřeba venkovskému kněžstvu pomocných knihoven, jež by vždy mohly pro celé děkanství zřizovány býti. Stanovy oněch starých knihoven pomocných určují, že knihovny, jako majetek děkanství, všem kněžím v děkanství přístupné zřizují a udržují se dary a odkazy, s příspěvky ročními, které obnášejí u faráře 1 zl., u kurata 60 kr., a u kaplana 40 kr. ročně. Z obnosův odkázaných a sebraných pořizují se schválené knihy bohoslovné z dogmatiky, moralky, pastoralky, církevního práva a pod. pomocné knihy bohoslovecké; časopisy bohoslovné, denníky a jiné noviny, jakož i světské knihy byly vyloučeny z roční koupě V odkazech však přijímaly se všecky knihy vědeckého a vážného obsahu. Knihovnu řídil, udržoval a doplňoval děkan. Každý kněz měl seznam knih této knihovny, a mohl si z ní jednu i více knih na čtvrt roku vypůjčiti. Po čtvrt roce musil knihy vrátiti nebo znova o ně požádati.

O Vogrincově knize, dané na index rozhodnutím kongregace obřadné ze dne 3. června (spolu s Houtinovým „Amerikanismem“ a Alviho basní o sv. Františku Assiském), praví „Katoliški Obzor“ že mezi slovanským kněžstvem, zvláště mladším a mezi studující mládeží slovinskou velmi se rozšířila, což možno říci též u nás. Vyšla také velmi brzo v druhém vydání. „Katoliški Obzornik“ proto knihu šíře rozebírá. Praví, že chváliti dlužno na ní veliký idealismus autorův a mnohé jeho dobré návrhy, ale odsuzovati nutno zase řadu jiných věcí, přímých bludů, nebo nevhodných návrhů. O celém směru a duchu knihy praví: „Nemínili jsme o knize z prvu hovořiti, neboť už se nám ten ‚reformkatolicismus‘ omrzuje. Jako by zevnější reforma té či oné církevní instituce byla jediným prostředkem, jenž najednou napraví a spasí všechen moderní svět! Opravdu nevíme, proč Dr. Müller, Dr. Schell a tedy i Anton Vogrinec, tak malý důraz kladou na vnitřní reformu, reformu života, myšlení a srdcí!“ — Svatá pravda. Užívají jí též napořád proti reformistum. Duch, který oživuje, na venek se však musí nějak jeviti. A projevy tohoto vnitřního ducha církev katolická hájí jako nezbytnou stránku náboženskou — kultus, obřad. Projev sám pak jest něco pomíjejícího, co dnes je takové, zítra podle změněných poměrů musí býti jinaké. Tento projev ducha náboženského se také v církvi značně měníval. I teď se mění, jen že pomaleji, než modernisté chtějí. Snad jen o toto tempo muže mezi obojími, starými a mladými býti spor — tedy celkem spor, jenž neměl by dosahovati takové ohnivosti, k jaké dospěl na př. knihou Weissovou a polemikou o ní. Nestojí — má pravdu „Kat. Obzor“ — za tolik energie

Přece však ta horoucnost a zuřivost boje o tu zevnější stránku jest mnohdy velmi pochopitelná. Tak na př. chápeme ji zcela dobře při nedávných projevech dalmatských ve prospěch slovanské bohoslužby. Tu se jedná o nejzevnější stránku toho zevnějšího, o pouhou řeč obřadu. A přece s jakou nemilosrdnou principielností jednala kurie a s jakou úporností bojují Charvaté!

Od nebožtíka papeže Lva XIII dovoleno bylo některým obcím dalmatským (Šibeniku a Splitu), že ač nemají podle breve z r. 1898 nepromlčené právo na hlaholici, přece dovoluje jim na svátek svatého Cyrilla a Methoda mši svatou hlaholskou. Splitští na tom nepřestali a domáhali se dále veškerých práv obce hlaholské, ale marně. Letos však koncem června posláno ze sekretariatu kurie (?) (praví se Merrym del Val) do obou měst, do Šibeniku i Splitu, že letos se hlaholská bohoslužba nedovoluje![1]) V Šibeniku a zvláště ve Splitu, kde se v čelo akce staví městská rada a hlavně národní radikal charvatský starosta města Dr. Milić, povstaly následkem toho veliké bouře a demonstrace. Splitský biskup, o němž se ví, že hlaholici nepřeje, musil býti v paláci svém po celou noc hlídán, ač lid tentokrát tušil, že vinen je více Řím, který nepřeje „slovanskému proudu“ politiky církevní, jaký zavedli nebožtík papež a kardinal Rampolla. Snad nemožno ani říci, že nepře e! Ale nechce asi pěstovati žádné sentimentality a drží se přísně práva a rubrik. Ale i tu může býti summum ius summa iniuria.

Osecká „Narodna Obrana“ v té příležitosti přináší vzpomínku, jak už v roce tisíciletého příchodu sv. věrozvěstů (1863) Charvatsko domahalo se slovanské bohoslužby na Římě, však marně. Tehdy na všech koncích Charvatska lid i kněží na společných schůzích skládali žádosti za hlaholici a posílali do Říma. Dnes Charvatsko samo je klidnější, ač snahy po hlaholici zcela neusnuly, za to volá po ní celé Přímoří.

Jak a proč se bojuje proti duchovenstvu, ukázal nedávno na peštském sněmě charvatský poslanec Kovačević. Jal se obviňovat duchovenstvo charvatské, jak už i vloni činily mnohé maďarské listy, že ono nejvíc agituje proti maďarské státní idei, že nejvíc lid podněcuje, a že je příčinou všech odbojův a vší oposice. A klidný tento a jinak nikdy nevynikavší pán rozčilil se tak najednou, že mu v Záhřebě nedovolili rozezdat se a vzít za života ženy druhou ženu!

Charvatské duchovenstvo, jmenovitě mladší seřaděno prý je většinou pod praporem Dra. Franka, v tak zv. „čisté straně práva“. Tvrdí tak St. Radić v „Hrvatské Misli“ a vidět to i ze sjezdů strany té a z listů jejich. Na minulém sjezdu strany usnešeno kandidovat v biskupeckém okresu P. Tomce proti Magdićovi z národní oposice. P. Tomec přijímaje kandidaturu požádal Dra. Franka, aby mu vymohl dovolení vystoupit jako kandidát. Dr. Frank pravil, že velmi lehce, neboť vrchní úřady církevní se prý ve smýšlení svém od strany práva

[1]) Jen pro letošek, aby se tato »vyjímka« nestala zvykovým privilejem, kdyby se sama sebou nepřetržitě obnovovala.

oni valně neliší. Dr. Frank býval velikým potíratelem klerikalismu a dosud se od směru svého neodhlásil.

K velikému boji chystají se „národnosti“ v Uhrách. Vláda podala sněmu předlohu, již za účelem rychlejšího maďaření hodlá všecky autonomní školy podříditi své správě a svému vlivu. Školy tyto jsou církevní a doufáno, že budou se biskupové a kněží a obce náboženské bránit tomuto útoku na nejcennější zbytek své nejen církevní, ale hlavně národní autonomie. Avšak na Slovensku a mezi Rusíny ani hlasu se neozvalo z vyššího duchovenstva — všecky církve (katolická, luteranská, kalvinská) vládnímu návrhu ochotně přitakaly. Srbská a rumunská hirarchie je rozdvojena, jedni jdou s vládou a chtějí jí vydat školy, druzí se brání. Rumuni, Sasi a Srbi chystají se proto k velikému odporu, až dosud obojí si vždy ještě dovedli uhájit nejvíc.

Bosenská reforma srbské církevní samosprávy posuzuje se teď v Cařihradě. Cařihradský list řecký „Tachydromos“ donesl nedávno zprávu, že záležitost odevzdána do referatu třem členům synodu, kteří s ní podají zprávu celému synodu, aby rozhodl o opravě. Není pochyby, že řecký Cařihrad nebude dělat oposici ani žádných těžkostí německé Vídni, ani maďarské Pešti pro trochu srbství a pravoslaví bosenského!

V Cařihradě nastalo veřejné úřední sblížení mezi ruským vyslanectvem a bulh. exarchatem. Od zřízení exarchatu Rusko úředně se k němu chovalo passivně, ne že by nepřálo Bulharům církevní samostatnosti, vždyť samo pomáhalo jim za ni bojovat, ale když bulharská církev byla exkommunikována od patriarchy řeckého: aspoň na venek a úředně se vyslanec ruský s exarchatem nestýkal. Od nějakého času však od této zbytečné formalosti opuštěno. Ruské vyslanectví vysýlá zástupce na sváteční bohoslužbu do exarchijského chrámu a exarch je častým hostem na vyslanectví. Snad je v tom pokyn pro patriarchu řeckého a synod cařihradský, že Rusko už má po posledních událostech jejich šovinismu dosti. Exkommunikovali antiochijského patriarchu, že je Arab a ne Řek, znemožňují obsazení biskupské stolice cyperské svými politickými národními pletkami, vystoupili proti Rumunům a jejich národním požadavkům a svými pletkami a násilnostmi vyvolávali revoluce v Macedonii. To vše jest dílo církevní politiky řecké. Nebylo by divu, kdyby ji Rusko už jednou veřejně odsoudilo a na citlivost Řeků nebralo ohledu.

Duchovenstvo bulharské z knížectví mělo 28. června ve všech jedenácti diecesích své sjezdy (letos takové sjezdy konány podruhé). Na sjezdech jednalo se vesměs o boji proti nevěře v Bulharsku se vzmáhající a proti propagandě cizích církví (protestantských a katolické). Hlavní první nepřítel — nevěra, trápí církev bulharskou nejvíce. Intelligence bulharská, učitelstvo naplněno socialistickými a liberalními naukami západu, ze všech nauk těchto nejsilněji v sebe vssálo smýšlení protinaboženské. Sofijský sjezd duchovenský přijal obšírnou resoluci (i na ostatních podobné přijaty), již se obrací proti učitelstvu. Praví se tu mezi jiným: „Veliká část národního učitelstva

odklonila se od svých přímých povinností mravní a náboženské výchovy a pustila se v otevřené hlásání bezbožeckých nauk, a tím nejen že zanedbávají své povinnosti na úkor národního vzdělání, ale odvádějí národ od jeho víry, podrývají jeho nábožensko-mravní základy a ženou jej k úpadku...“ Dále vzpomíná schůzí učitelských ve Ferdinandě, Berkovici a Lomě, na nichž učitelé „měli zavržení hodné arrogantní řeči proti víře a nejneodpustitelnějším způsobem se jí vysmívali.“ „Jako přímý následek nekáranosti a beztrestnosti za tyto výstupy, objevily se na konferencích učitelských na mnohých místech knížectví přijaté resoluce, v nichž se žádá, aby náboženství bylo vyloučeno z osnovy učební škol obecných.“ Vyličiv tyto a jiné podobné skutky protináboženské agitace učitelské, sjezd vyzývá všechen lid, aby bránil si proti učitelstvu víry své, aby nedal dojíti k vyloučení náboženství ze škol; vyzývá ministerstvo, aby směleji protrestalo a bránilo zákonu, proti nimž agitace protináboženská směřuje.

Na téže sofijské schůzi usneseno, na což i druhé sjezdy přistaly, aby byl vydáván společný obranný organ duchovenský, jenž by vedl boj o polemiky proti všem nevěreckým a jinověreckým pokusům podrýti vliv duchovenstva a zviklati víru lidu. Redakční výbor sestávati bude z 11 zástupců všech diecesí s předsedou biskupem některým; na list složí si diecese bratrstva duchovenská základní fond po 500 až 1500 lvů, celkem 8500 lvů. Vedle listu usneseno rozesýlat po zemi dobré kazatele, kteří by proti agitacím bojovali, lid poučovali a církev pravoslavnou hájili.

Tato obranná akce duchovenstva bulharského přichází trochu pozdě. Intelligence bulharská už až příliš přerostla přes hlavu duchovenstva, které, až na malé čestné výjimky stojí svým vzděláním a životem hluboko pod ní.

Sjednocení Rusíni haličtí počali vydávati letos dva církevní vážnější organy, půlměsíčník „Nivu“ a kvartalní list „Katoličkyj Vschod“. „Katolický Východ“ jest vědeckým organem semináře bohoslovného ve Lvově. Ohlašuje boj modernímu duchu rozvratu a nevěry, moderním směrům vůbec. — Američtí vystěhovalí Rusíni v církevním ohledu roztržení na tři části: jedna zůstává katolicko-sjednocenou, menší část přešla napolo k pravoslaví a ustavilo se už i několik obcí protestantských. Jsou ještě praví pravoslavní Rusíni, většinou z Bukoviny pochozí, hlavně v Kanadě.

V polovici června uveřejněno ve vládním věstníku rozhodnutí sv. Synodu ruského, jímž se dovoluje i vinné straně při rozvodu vstoupiti v nové manželství. Východní církev držíc se jiného výkladu slov Kristových o manželství než církev katolická, dovoluje rozvod a nový sňatek v případě, že jedna strana dopustí se nevěrnosti manželské a manželé spolu pak žíti nechtějí. Proto v tomto případě manželství se církevně zrušuje, a manželé mohou vstoupiti v jiný nový sňatek. Strana nevinná beze všeho, strana vinná po odbytém pokání. Takováto praxe však v Rusku od poloviny XVIII. století zostřena. Dovoleno totiž jen nevinné straně vstoupiti v nový sňatek, strana

vinná odsouzena však k věčnému vdovství. Toto přísné opatření, zajisté z nejlepšího úmyslu zavedené, vedlo v nové době k různým nepřístojnostem a těžkostem pro věřící i pro církev. Vinní rozvedení buď žili v konkubinatě nebo podvodem se domohli nového sňatku, nebo což se nejčastěji stávalo, manželé před rozvodem se domluvili, a ten kterému z nich to nejméně škodilo, vzal vinu na sebe. Obyčejně ji bral na sebe muž, kterému taková vina v životě nebyla tak obtížnou, jako ženě (případ podobný zpracován v romaně Krestovského „Pokušení“). Církev nedosahovala tedy svou přísností co chtěla. Život se změnil a opatření se přežilo. Proto je teď církev ruská (jiné církve východní ho nemají) ruší. Ale ponechává zase novou přísnost. Vinný člen smí vstoupiti jen v jeden nový sňatek; provinil li se znovu a o rozvod znovu bude proti němu zažádáno, brány manželství už navždy mu zůstanou zavřeny. Listy ruské praví, že život si na církvi zrušení i tohoto trestu vymůže.

Církev řecká křtí ponořením do vody, církev latinská poléváním hlavy jako hlavního údu lidského. Církev východní ve své přísnosti tento křest nazývá heretickým a neplatným. Biskup ruský Filaret v 18 věku, když přivtěleno k říši Smolensko (Bílá Rus), zvěděv, že biskup smolenský pokřtěn poléváním, kázal ho znovu překřtíti trojím pohroužením do vody — tak jak byl ve všech rouších biskupských! Tento případ přísného názoru pravoslavného uvádí na paměť biskup volyňský Antonij, rozkazující svému duchovenstvu, aby se neopovážilo na dále křtíti poléváním. Na Volyni, a nejen tu, ale i jinde v sousedství katolických krajů, pravoslavní duchovní z pohodlí svého i z pohodlí obecenstva utíkají se k tomuto způsobu křtu, nic nehledíce na církevní tradici východní, která třikrát do vody pohráží. Děkani mají ihned zvisitovat všecky chrámy na Volyňsku a kde není křestních nádržek, ať se ihned zřídí, a duchovní, kteří pohrážením křtíti neumějí, ať sami takto křtíti naučí.

Hnutí střídmosti v Rusku nabývá stále větší síly a daří se mu snahy jeho i v samých velikých městech. Tak nedávno (26. června) pořádána pouť „zdrželivých“ z Petrohradu a Krásného Sela do Kronštadtu k otci Janu Sergiovi. Súčastnilo se pod vedením mnoha petrohradských kněží z 19 petrohradských chrámů procesí přes 50.000 duší čítající. V jednom klášteře kronštadském pohostěni chlebem a kvasem. Zdaž všichni tito poutníci na dobro opojného zanechali, jest ovšem jiná otázka. Ale už sám zjev a sama ta účast jest potěšitelnou.

Ruský „Hostýn“, „Častochov“, ba víc ve své dosavadní slávě — kazaňský Vyšehrad oloupen o svůj zázračný obraz Matky Boží (11. července). Obraz je starý a divy a zázraky proslavený. Pochází z doby, kdy Vasil II vymohl na tatarských chánech v Kazani sídlících, aby dovolili tam vystavěti pro ruské kupce a příchozí zájezdný dům, jejž odevzdal v opatrování klášterníkům. V kostele jejich nacházel se obraz Matky Boží, před nímž kupci po Volze se plavící asi se modlívali, a jeho pověst po Rusi šířili a z bohatství svého proň dary činili. V roce 1552, když Ivan IV bojoval proti chanatu kazaň-

skému a vojska jeho už už coufala, zjevila se Matka Boží kazaňská nad vojskem a vojsku dodala nové otuhy a síly. Kazaň dobyta, a Matka Boží vítězná od té doby zvláště slavně uctívána. Ivan IV Hrozný přestavěl mešitu na vysoké skále nad Volhou v chrám, a do něho obraz přenesen. Na vyšehradě tom všecky paláce a budovy tatarské přeměněny v kláštery a chrámy, později skála opevněna zdí a učiněna z ní tak svatá tvrz: sídlo Matky Boží kazaňské. Lid sbíhal se sem na pouti z celé Rusi, neboť jednou za rok obraz nošen pod baldachynem na trůně po městě s velikou slávou a poctou. Lid padal na tvář a upadal v náboženské vytržení. Divy a zázraky stávaly se tu velmi často. Dary a klenoty v ceně prý mnoha milionů rublů pokrývaly obraz, tak že podoby na plechu malované ani vidět nebylo. Toto bohatství snad přivedlo na zločinnou myšlenku. Hlasy ruské svádějí vinu na Tatary, kteří ze msty, že Rusi jim nejlepší mešity pobrali a že neustále je nutí k pravoslaví, ukradli prý zázračný obraz. Nedávno totiž povstalo v Kazani veliké hnutí mezi Tatary pro pokřestění jednoho 18letého Tatařína. Lid tatarský byl by novéobráceného rozsápal a policie musila střežit chrám a duchovenstvo, kdež Tatařín byl pokřtěn; byliť v pravém slova smyslu obléháni od zfanatisovaných Tatarů. Zatím však policie zjistila, že nebyl ve svatokrádeži žádný čin msty, ale sprostý zločin krádeže jakéhosi zvrhlého individua Čajkona. Zlodějům jednalo se o cenné věci, proto vedle obrazu Matky boží ukradli i ozdobené obrazy Spasitele a sv. Mikuláše a vyloupili pokladničky chrámové.

Protestantské církve nemajíce živého autoritativního magisteria (úřadu učitelského), musí si úzkostlivé chrániti různé „symboly“, snešení a vyznání víry, jež tvoří pro ně jednotný základ, k němuž v každé pochybnosti třeba se utíkati. Tak povstal také vloni v Londýně „nicejský svaz“ (the Nicene Churchmen's Union), který si obral za úkol znovuzavésti v církvi anglikánské čistý nicejský symbol „Věřím v Boha...“ bez vložky „Filioque“, a spolu církevní zvyky třech prvních století zaváděti. Na posledním shromáždění svém nicejský svaz stěžoval si na netečnost, s jakou se potkává u nižší i vyšší církve ku snahám svým.

Mezitím co pravoslavná církev, jak svrchu uvedeno, rozvodu ulehčuje, radí se anglické a americké konvokace, jak by církevními prostředky, když do státu se toho naditi nemohou, rozvodu mohly brániti. V amerických Spojených Státech na loňské generalní konvokaci ustavena zvláštní komise, aby radila se o vhodných prostředcích. V Anglii roku 1902 bylo rozvodu 7330, v Americe 61.000. Za jediného pokolení (tedy 30 let) rozvedeno bylo v Americe ve Spojených Státech 700.000 manželství. Tento smutný obraz života rodinného a veřejné mravnosti jisté musí budit u všech církví teskné obavy. Sešly se proto v komisi různé denominace (vyznání či sekty) protestantské: baptisté, kongregacionalisté, luterani, metodisté, reformati, presbyteriani. Na nedávné schůzi usnešeno zavázat se navzájem, že při uzavírání sňatku každý pastor bude hledět na ustanovení té církve, z níž snoubenci pocházejí, a podle těch ustanovení bude též žádat

podmínky snubní. Navrženo dokonce, aby žádný pastor nežehnal sňatku osob rozvedených. Rozvedení manželé tedy podle nové praxe církve protestantské nebudou smět vstoupit v nový sňatek. A přece církve protestantské neznají jako katolická nauky o nerozlučnosti manželství! Přece však uznávají teď, že nerozlučnost je dobré přirozené a potřebné zařízení!

Květnová Steadeova Review of Reviews přináší statistiku klášterů katolických v Anglii (Spojená Britanie). Kláštery za minulé století vzrostly v Anglii měrou nebývalou. V roce 1830 bylo leda 16 domů řádových v Anglii, ale žádný klášter. Až v roce 1842 vyskytují se zase po 300 letech první katolické kláštery (3) v Anglii vedle 20 konventů kongregačních. V roce 1860 už je tam klášterů 37 a domů kongregačních 123. Roku 1870 oněch bylo 67 a těchto 232. V roce 1900 vzrostl tento počet klášterů na 266 a domů kongregačních na 572. Konečně teď po vyhnání řeholí z Francie, kdy mnohé řády francouzské uchýlily se do Anglie — některé jen vrátily se do otčiny, jako benediktini, kteří z Anglie v 17. století vypuzení do Francie se uchýlili a teď zas vypuzeni z Francie vracejí se do původní vlasti — jest v Anglii klášterů a domů řádových 305 mužských a 685 ženských konventů. Anglie zatím přijímá je ráda jako dobré a levné pracovníky intelligentní, kteří ji nic nestojí, ale ještě spolu přinášejí též hotovosti materielní i duševní.

Věda a umění.

V „Časopise Matice Moravské“ (seš. 3) pojednává professor V. Prasek o místních jménech na Moravě, při čemž dnešní namnoze zpotvořená jména opět na pravou formu uvádí a vysvětluje. Během času lid přirozeně zapomněl na první výraz a smysl a připodobil si odumřelý zvuk podobnému zvuku řeči živé. Tak z Boljeradic (dědici Bolerada, bolje = lépe, raditi = dělati) utvořeny Polehradice, z Uněrazi zase Umirázka (Uně-rad, un a uň = juný, raditi = pracovati) a pod. Podobné studie vždy více méně na důvtipu než na pramenech založeny býti mohoucí, pro historii a mnohé konnexe osobní i realní s minulostí mají veliký význam. U nás i lid sám má rád takové vysvětlování svých osad a jmen, když se mu to přístupně podá.

Zajímavou podobnou jmennou studii etymologickou uveřejňuje v krakovském „Ludu“ (s. 2) Szymon Matusiak: Od čeho vlastně pochází jméno Lech a jak znělo? Lech jest název praotce Poláků, patronymikon polské, od něhož národ přezván tak jako od Čecha Čechové. Čech a podobná jména na *ch* končící jsou zkratkami jmen mužských na *slav* zakončených: Bolech z Boleslav, Dobroch z Dobroslav, Zděch ze Zdislav, Kvěch z Květoslav, Čech z Česlav. Jméno Lech je tedy též takovou zkratkou. Zachovalo se v podobě české, jiní Slované totéž

jméno znají ve formě Lach. Matusiak přichází srovnáváním zkratek a přeměn polských a českých hlásek k tomu závěru, že *e* ve slově Lech jest nosovkou, tedy Lęch. A tento Lęch je zkratkou ze jména Lędzislav, totéž co naše Ladislav, od lad, lada (ladem ležeti), polsky lad, lęda, značící pole, nivu. Jménem na Lędzislav upomínajícím označují Poláky Maďaři a dřív i Srbové a Slováci ho užívali, totiž „lengyel", „lendjel", Litvané užívají slova Lenkas. Název Polák značí totéž co Lech nebo Lędzislav, Ladislav, totiž Poleměl a Polemil. Divno, že Poláci a Čechové jako nejbližší znalci a nositelé jmen oněch rodových nejdříve na význam Lecha a Lędzi- či Ladi-slava zapomněli a shodně začali se nazývati synonymem Poláci! Ale původní název Lenďané, Lendčané a Laďané musil býti přece jen hojně používán. S touto formou shledáváme se u Konstantina Porfyrogeneta, který počátkem 10. století vedle jiných Slovanů (Rusů, Kryvičanů, Ultinů, Drevlanův atd.) uvádí i Lendzaniny a Lendzeníny. A latinský spisovatel bavorský z počátku 9. století zná Slovany Lendice (Lendizi habent civitates 98). Widukind, současník Porfyrogenetův, zná zase Slovany Licilaviky, tedy nějaké Lendčikovce.

V organě Moravské musejní společnosti dočítáme se ve zprávě za uplynulý správní rok (od června do června), že členů společnosti přibylo o 110 (631 celkem). Společnost hodlá žádati zemský výbor, aby koupil pro ni tak zv. Ditrichštejnský palác (vedle musea, kde je zemský soud) na Zelném trhu, kdež by buď s malými změnami daly se umístit sbírky musea, anebo na nově získaném staveništi dala by se vybudovati nová veliká representační budova musejní. — V jedné ze schůzí musejních podán též návrh, aby brněnské knihovny (musejní, technická a klášterní) byly centralisovány, aby pořízen byl o nich společný seznam a na příště aby nákladná díla neobjednávala se do více než jen do jedné. Tak by bylo umožněno lépe a systematičněji je doplňovat a výhodněji všech používat.

Časopis ‚Zemědělská Politika' oznamuje svým čtenářům: „Vzhledem k velikému nákladu a velikému schodku ‚Zemědělské Politiky' obrátila se ‚Česká hospodářská společnost' na c. k. ministerstvo orby o podporu na vydávání ‚Z. P.' C. k. ministerstvo orby, u něhož pan Dr. Šilený několikráte v záležitosti té intervenoval, výnosem ze dne 30. dubna 1904 čís. 13.377 ex 1904 ‚povolilo vzhledem k tomu, že z předložených čísel ročníku 1902 viditelno jest, že časopis ctěné společnosti jako vzdělavací pomůcka hospodářů na obvodu národohospodářském vydaný pozoruhodný se býti jeví, k zmíněnému účelu pro běžící rok příspěvek v obnosu 800 K. Ministerstvo orby očekává, že ct. společnost sešity časopisu, které od r. 1903 byly vydány a dále vydávány budou, ministerstvu předloží, aby na ně stále zřetel svůj obraceti mohlo.' Toto rozhodnutí c. k. ministerstva jest novým dokladem důležitosti a obsažnosti naší ‚Zeměd. Politiky'," dodává její redakce.

Ve „Slovanském Věku" vídeňském uveřejňuje E. J. Witteova, ze svých návštěv posledních i u nás širře známá, obhájení lidí ruských s německými jmény. Za nynější války stalo se to totiž ještě ná-

padnějším než dříve to bylo, co lidí s německými jmény a tedy jistě německého původu zajímá v Rusku vysoké postavení. Praví, že na ruské poměry nesmí se přikládati měřítko naše české! V Rusku takové rodové jméno německé znamená leda to, že Němec vzal si Rusku a rodina jeho se celá poruštila. Rodina nese sice cizí jméno předka svého, ale cit a krev a řeč její jest po matce čistě ruská. Konečně i jiní ruští velicí lidé jsou neruského původu, ale že jméno zní rusky, nikdo jich nepodezřívá (Puškin, Lermontov, Tolstoj = van Dyk, Deržavin).

Na Slovensku založena nová tiskárna slovenská ve Zvolené, devátá už, snad k vůli nově začavším „Zvolenským Novinám", jež asi byly by s tiskem měly potíže v nenárodní tiskárně.

V českém tisku krajinském i v některých moravských listech probírán návrh Lederera (v Přehledu), aby Češi, vlastně české listy zřídily si na Slovensku stálou informační kancelář, která by nejen českou veřejnost, ale i cizinu pravidelnými a dobrými zprávami zásobovala o věcech slovenských a tak násilnosti maďarské v pravém světle zjevovala. Návrh při vší zámluvnosti sotva uskutečnitelný. Nemůžeme o svých českých věcech zjednati si stálou informační kancelář a spolek žurnalistů slovanských už po leta hlásá informační kancelář slovanskou a skládá se na takové kanceláře, a pořád nic. Věc je těžší než se myslí. Něco malého nevyhoví, něco velkého není nám tak snadno možné.

Česká nakladatelská firma (J. Otto) podjala se práce seznamovat Němce soustavně s belletrií slovanskou i vydává (snad hlavně pro Vídeň) „Slovanskou romanovou knihovnu" v němčině. Je to také zvláštní známka našeho kulturního stupně, jistě ne nečestná!

Hrabě Tolstoj vydal proti válce provolání v anglických a ve francouzských listech, začež doma vyvolal proti sobě velikou nevoli úředních kruhů, tak že opět radili se v ministerstvu, co s tímto nepohodlným člověkem. Vyskytl se návrh poslat Tolstého do Sibiře, ale cizina, zvláště Francie Rusko zakřikla. Hlas Tolstého však přece jen v Rusku má váhu velikou; viděti to z hlasů tisku, jenž třebas jen půlhubou, ale přece příznivě mluvil o projevu „velikého genia ruského", a to proti svému celému ostatnímu chování k válce.

Carská společnost architektů chystá album ruských ikonostasů, přepážek to obrazových a velmi uměle hotovených mezi lodí a oltářem. Jsou i tu šablony a mnoho řemeslného v obyčejných chrámech, ale najdou se zajisté po celé říši díla velikolepá a pamětihodná svou cenou uměleckou.

V Moskvě pořizuje se veliké museum výtvarných umění. I vyslán letos J. V. Cvětajev na pouť po rakouských, německých a francouzských museích, aby získal v nich, co se získati dá pro Moskvu: odlitky, modelly, kopie.

Studentstvo bělehradské zve ostatní mládež jihoslovanskou (Slovince, Charvaty, Bulhary) na sjezd jihoslovanský a ke slavnostem srbským. Umělci týchže národů pozývají se k výstavě jihoslovanského umění, jež

se v září bude pořádat. Národy pozvané odpověděly s ochotou a účastí. Bude tedy podzim svědkem velikého sbratřování slovanského na jihu.

Tyto dny jevištěm slavností všeslovanských u příležitosti sletu sokolského byla Lublaň. Českých Sokolů se súčastnilo více než všech ostatních i s domácími dohromady. Lublaň 13. července slavila 400letou památku svobodné volby prvního svého purkmistra. Teprve však od roku 1882 purkmistři lublaňští jsou Slovinci, a to snad též na vždy.

Sbratřování jihoslovanské pokračuje i jinde a všude hlavně mezi mládeží. Tak v Paříži počali studující srbští, bulharští a rumunští vydávati list „l'Union Danubienne", a utvořili i společnou ligu studentskou. Srbsko-bulharské sbližování zachvacuje i sám lid. V neděli 10. července pořádána na hranici srbsko-bulharské mezi Vidínem a Zajčarem veliká bratrská schůzka lidová, na níž sešlo se kolem 10.000 lidu z obou okresů a za nadšených projevů slibovali si věčné bratrství.

Era bulharských zemětřesení neustala ni po celý červen a červenec. Od 15. června není dne, co by nebylo buď jen seismografy, anebo i lidmi pociťováno zemětřesení, tu slabší, tu silnější a hřmot podzemní. Rodopy a Rilo je vždy východištěm.

Na stavbu divadla bulharského vypsán konkurs pro podání nejvhodnějšího náčrtku. Divadlo bělehradské na léto ubírá se do Bosny. Na cestě bylo v Charvatsku předmětem upřímné pozornosti a národních projevů. Také znamení lepší doby. — Srbská vláda vypsala konkurs na národní hymnu (Karaďorděvskou) ke slavnostem osvobození. Sešlo se 61 písní, ale byly všecky odmrštěny. Vláda vypsala nový konkurs a osobně vyzvala nejlepší básníky srbské, aby se také súčastnili závodů.

Bulharské ministerstvo vyučování hodlá uspořádati veliké šetření a sbírání národních hudebních a pěveckých pokladů. Vyzváni hudebníci a znalci zpěvu, kteří by sbíráním, studiem a rozborem národní hudby a zpěvu balharského chtěli se obírati, aby se přihlásili. Toto pole národní tvorby v Bulharsku ještě nejméně obděláváno. Ostatně jestli všecek jihoslovanský lid zůstal ještě na tom stupni tvorby hudební a zpěvní, jak ji popisuje L. Kuba pro dalmatský venkov v posledním sešitě „Slov. Přehledu", pak třeba k tomu i vysokého vzdělání hudebního i pravého pochopení a konečně i pravé oběti.

Tento rok slaví 25leté trvání také bulharský těsnopis. Družstvo „Burzopis" udržuje těsnopisné kursy, které jsou velmi četně navštěvovány, že je to až podivuhodné. Bývalo rok co rok kursistů 80 až 100. Poslední leta však žáci se množí. Roku 1900 už jich bylo 340, r. 1901 555, r. 1902 už 716, a vloni dokonce 820, mezi nimi 137 dam. Toť záliba a snaha, jaké i u nás sotva nalezneš! Při bulharském písmu a pravopise má těsnopis ovšem větší výhodnost než při českém, které samo sebou je stručné a rychlé!

V saské sněmovně letos na jaře nějaký nacional německý vystoupil s resolucí, aby vláda nedovolovala Srbům lužickým jejich národní agitaci, kterou tento lid dříve už skoro zcela poněmčený, zase se probouzí k slovanskému vědomí. Ve sněmovně povstal na obranu

jeden z nemnoha lužicko-národních poslanců, rolník Zoba a hájil lid lužický jako věrný, pokojný a pracovitý, který nechce nic víc než aby náboženství se mu jako dosud, kde to možno, podávalo a vyučovalo v mateřském jazyku, a by domácnost jeho nechána byla na pokoji. Proti útokům šovinistů německých ozývají se teď Srbové lužičtí na sjezdech a schůzkách, buď vzdělavacích, buď hospodářských. Tak posledně protestováno na hospodářské schůzi v Malém Vjelkově. Zatím ještě jak král a jeho dvůr, tak i většina sněmu (konserv. a socialisté) Srbům jsou dosti příznivi. Ale může se věc každým časem obrátit za dnešního vzrůstu hakaty v Německu.

Ve zprávách francouzské „Academie des inscriptions et belles-lettres" ohražuje se známý francouzský assyriolog Oppert proti německým výzkumům a přenáhleným vývodům z nich, jaké německá výprava babylonská tato leta učinila. Celou výpravu charakterisuje Oppert jako neplodnou a nevědeckou. Německá společnost východní poslala na zříceniny Babylona výpravu, jejíž výsledky nejsou tak plodny, jako byly výsledky výprav francouzských, anglických, tureckých a amerických Příčinou toho jest, že náčelník výpravy, umělec a ne učenec, rozkopával zříceniny za tím účelem, aby podle chuti císařovy provedl nemožný důkaz událostí nehistorických (obsažených v knize Danielově...). Známý Delitzsch posuzuje výzkumy německé výpravy popřel Oppertovo vyměření rozlohy starého Babylonu. Oppert totiž za svého dvouletého pobytu na zříceninách vypočítal plochu, na níž město stálo, a již zeď stará ohraničovala na 500 čtverečních kilometrů. Podobně rozměry města označil i Herodot, řecký dějepisec a jiní řečtí pozdější spisovatelé. Oppert brání tento ohromný rozměr jako správný. V Babyloně starém třeba rozeznávati dvě zdi město obkličující a tedy soustředné. Vnitřní byla vyšší, vnější nižší. Darius, král perský, zevnější zeď zbořil a město omezil pouze na prostor mezi vnitřní zdí, kterou opatřil branami kovovými. Tato vnitřní zeď měřila dle zpráv historiků řeckých — ještě za Alexandra Velikého trvajíc — 360 stadií (67 $1/2$ *km*), zeď zevnější měla délku 480 stadií (90 *km*). Žádná okolnost německou výpravou objevená nebo uváděná není prý proti údajům Herodotovým a proti měření Oppertovu.

V téže zprávě Akademie francouzské pojednává orientalista Léon Heuzey o francouzských objevech ve starochaldejském městě Tello. Tu kopal po několik let Ernest de Sarzec a po jeho smrti akademie vyslala tam kapitána Crosa. Tento při svých objevech mezi jiným přišel na sošku krále Gudea, a to sošku s hlavou. Před tím obyčejně nalezány sošky bez hlavy a hlavy bez sošek. Podle zvláštního tvaru sošek souzeno, že snad lid tehdy Chaldeu obývající byli trpaslíci, neboť vždy nalezány sošky s hlavou nepoměrně velikou a s krkem krátkým Podle sošky Gudeovy Dr. Heuzey nyní usuzuje, že starochaldejské umění sochařské vůbec mělo asi takovou techniku, že zpracovalo jen hlavu a ostatní tělo nechávalo už nepropracováno bez úměrnosti jako pouhý podstavec hlavy. K této formě starochaldejští umělci donuceni byli tvrdým materialem, v němž pracovali (diorit).

Z tesaného kusu kamene pro tehdejšího sochaře bylo hlavní úlohou vyřezati nejprv hlavu. Na ni brána a ztesána větší a lepší část kamene, zbytek kamene ať už byl jaký byl, musil stačit na tělo. S takovýmto způsobem techniky praví Heuzey, setkáváme se i ve starých památkách jiných národů (stará skulptura romanská). A nemožno tu mluviti o hrubosti, neschopnosti a neumělosti umělcově. Provedení hlavy stačilo jim, aby byla zobrazena živě představa celého člověka.

Dr. Näcke v „Archivu für Criminal-Anthropologie" (sešit 2, 3) osvětluje podle novějších výzkumů otázku, byla-li v prvotním lidstvu vládnoucí polygamie či monogamie, mnohoženství či jednoženství. Stojí sic na stanovisku materialisticko-evolučním, ale praví, že dnešní věda musí pravděnejpodobněji hlásat, že člověk prvotní byl monogamistou. Brání však polygamii, že není zrůdností lidské kultury, a tudíž není ani krokem nazpět od monogamie. Ta i ona podmíněny hospodářskými, společenskými a kulturními silami člověka té které epochy. Prvotní monogamii Dr. Näcke však snižuje na promiskuitu, to jest žilo se v jednoženství, ale dnes s tou, zítra s jinou. Ježto vše to pouze se stanoviska přirozeného vývoje se vyvozuje, jest názor o promiskuitě velmi podivný. Celá příroda u vyšších druhů proň nezná analogie! Archeologie a paleontologie rovněž jsou proti němu.

O bezplodnosti umění na vývoj povahy lidské praví nedávno zemřelý H. Smiles ve svém „Charakteru": „Pozorovati díla umělecká přispěje jistě ku povznesení vkusu a vzbudí obdiv v člověku; ale jediný šlechetný čin před lidmi vykonaný, bude na ducha více působiti a povahu k napodobivosti vzněcovati, nežli pohled na celý les soch a na celé hektary obrazů. Je to duch, srdce a mysl — nikoli vkus a umění — jež velké muže plodí. — Na tento názor Smilesův upozorňuje P. Näcke ve zmíněném už Archivě pravě, že často právě za největšího mravního úpadku národa umění nejvíce rozkvetlo. A právě uměnímilovné národy (Italové) nestojí proto ještě mravně nejvýše. Mravní cena umění je tedy velmi podřízena a více nepřímá. Na umravnění působí totiž tak, že člověka vzdaluje od špatné společnosti, od alkoholu, přivádí ho po práci a námaze k příjemnému odpočinku, k nevinné radosti. To jest nepřímý účinek, a ten má zajisté větší cenu než ten přímý, ač-li jest jaký, vědecky aspoň ještě nedokázán. A je-li, není veliký. (Srv. také spis „Básnictví a mravouka" od Dra. P. Vychodila.)

V „Antropologische Revue" bojováno nedávno za názor, že veškerá genialnost jest původu německého. Woltmann totiž poukázal na to, že za doby renaissance v Italii byl to hlavně německý duch a německý vliv, který tu zplodil největší duchy a přivedl kulturu italskou k největšímu rozmachu. Proti Woltmannovi ozval se ihned Lombroso, vyvozuje podle své theorie, že plemeno a národnost nemá pražádného vlivu na vývoj a hojnost geniů, neboť genius je — zrůda, tvor jednostranně až k abnormitě a nepříčetnosti nadaný. Tomu znova odporuje Woltmann a tvrdí, že Lombrosův názor dávno už je zapadlý a na všech stranách vyvrácený. Genius že není zrůdou, nýbrž duchovním účinkem silno rozlišených fysiologických socialních a duševních mo-

hutností. Tento účinek vysoké differenciace spojen ovšem s jednostrannými a extremními zjevy v geniu, které často až i chorobné abnormity dosahují. Ale Lombroso tu mate účinek s příčinou, a vedlejší podružný zjev klade za podstatu genia. Takováto vysoká rozlišenost nastává nejčastěji, když se dvě plemena míchají, jako to při germanské výbojné a neposedné povaze stále po celá tisíciletí se přihází. Vznik genia však může nastati i z differenciace jiných raç, než právě germanské. Zdá se však nezbytno, aby jedna z raç křižujících byla indo-evropská, tedy arijská, ježto jen toto plémě možno považovati za nejvyspělejší a geniotvorné. — Japonci a Číňané, jak známo, kladou sebe výš než Arijce, v budoucnosti tedy snad oni budou ještě genioplodnější, křižujíce se s plemenem arijským. — Spiritus ubi vult spirat. Duch zavane kam se mu zachce.

K rozvoji živých hmot potřeba je velkého množství dusíku (bílkoviny). Tento dusík přichází hlavně ze vzduchu. Odumíráním organických těl hromadí se dusíkaté zbytky hlavně v řekách a jimi splývají do moře. Zahníváním bílkovin tvoří se čpavek, který vodou hltavě jest pojímán a vázán a na souši povstávají celá ložiska sanytrová. Tedy rozvojem života pozemského dusík ze vzduchu stále se převádí do vázaného stavu, a hromadí se hlavně v moři. Kdyby nebylo nějakého prostředku, jímž se tento dusík z moře zase vylučuje, snad už by dosavadními všemi živoky byl býval dusík ztráven. Ale jak K. Brandt v „Botanickém ústředním listě" dovozuje, tuto práci, vybavovati z dusíkatých splašků v moři opět čistý plynný dusík, obstarávají od počátku poctivé a přičinlivé řasy mořské. Kdyby jich nebylo, byly by už všecky oceany dávno otráveny dusíkatými splašky a život na souši i v moři nemožný. Jak podle obsahu rýnského Brandt vypočítává, splachuje se ročně do moře řekami a deštěm 390 milionů metráků dusíku (vázaného). Poněvadž podobně dálo se to od počátku života na zemi, tedy už v 100.000 letech veskera voda mořská by byla dusíkem přeplněna, obsahovala by už 3 gramy dusíku na jeden kostkový metr. Zatím však měřením a zkoumáním mořské vody u břehu, kde zajisté splašků je nejvíce, nalezeno bílkovin 0·0097 až 0·052 gramů na 1 m^3 a dusíku anorganického asi třikrát tolik. Tedy mnohem méně (0·1 až 0·2 gramů na 1 m^3), než co by se dalo očekávati. Toť výsledek práce, již řasy mořské působí.

Ve Finotově „Revue" vyličuje G. Saint-Aubin ve článku: „Století anarchie na divadle francouzském" poměry, jaké vládly ve francouzských (vlastně jen pařížských) divadlech. Jak různí „umělci" a „umělkyně" vymykali se úplně ze všeho řádu, a ze vší discipliny, jak obecenstvo samo, stavíc se tu na stranu toho či té, tu zas onoho či oné, kazilo ode dávna i herce i divadlo, a nedovolovalo vyniknouti žádnému řádu a žádné kázni u divadla. Správa byla skoro vždy bezmocnou. Velcí umělci a umělkyně se jí nikdy nechtěli podrobovat. Ať byly úmysly a snahy ředitele divadla sebe lepší, sebe umělečtější, nikdy skoro nemohl je provésti. Praví na konec: „Možno se tázati, zdaž by nebylo vhodným utvořiti v divadle, jež bylo dosud privilegovaným

útočištém veškeré ješitnosti, všemožné žárlivosti, piklův a úkladův a vzpoury, nějakou chráněnou autoritu, ozbrojenou novými pravidly, ředitelství intelligentní a energické, plnoprávné a odpovědné za své činy. Je to nesnadná reforma a snad i nemožná, ale za pokus by stála. Pokus takový provádí dnes Jules Claretie — podaří se mu? Jest už svrchovaný čas reformovati stanovy domu Molierova, aby se dvacáté století ušetřilo před těmi výjevy, strhujícími naši „chloubu národní" na oběť hysterie komediantské všech druhů a způsobů." — Tuhle tu anarchii mají jiná divadla a jiné „chlouby národní" u jiných národů ve stejné míře. Ta už asi souvisí s tím „uměním". Kdyby nebylo i jiných anarchií, tato už by se dala ve společnosti snadno snésti.

Ve zprávách pařížské akademie sděluje Marcel Baudouin výsledek pokusů, jaké konal s pozůstatky z hrobu druhého století po Kristu vykopanými. V hrob uloženy vedle popelu spáleného těla v popelnici i zvířata obětní. Vše leželo přes 10 metrů hluboko. Do hrobu vnikla před dávným časem voda, asi vrstvami břidlice prolinajíc. V usedlině, jež se vytvořila v hrobě, nalezeny kromě rostlinných zbytků, koster, zbytků srsti také zbytky cizopasníků zvířecích. Baudouin vyňal částku ssedliny z jedné z nádob uzavřených z hrobu a zkoumal její obsah po stránce bakteriologické. A shledal, že obsah urny nebyl prost bakterií, které přišedše na živnou půdu (želatinu, polévku, huspeninu, brambory), rychle se začaly vyvíjet. Nalezeny streptokokky, stafylokokky a bacilly z rodiny Coliů. Poněvadž půda jest smrtícem bacillů, a už 2 metry pod zemí, žádná bakterie se neudrží, jest Baudouinův nález velmi podivný. Bakterie ony nemohou býti čerstvé, nemohlyť nikudy se tam dostati před otevřením hrobu, naplavenina už rozhodně byla starodávná, a celé složení půdy a celé okolí všecku recentní násadu vylučovalo. Vzatá ssedlina uschována asepticky, tak že nemohly do ní vniknouti nad zemí později. Podle autora nezbývá nic jiného, než říci, že bacilly dostavší se do hrobu v čas jeho založení, tu udržely se ve stavu „zadrženého života", vypěstěny na mrtvolách psů, koz a hlavě volů, jež do hrobu vloženy byly. Oživly pak po osmnácti stech let! — Kdyby domněnka a nález Baudouinův byl správný, pak by přes to, že půda ničí bakterie, které spolu s vodou jí prolinají, filtruje a usmrcuje je, přece jen musilo se za to míti, že na místech, kde v hloubce zahnívají pozůstatky organické (člověka, zvířat a rostlin), země přece jen bacilly jest naplněna, třebas hloubka ta byla sebe větší, a třebas stáří ložiska mrtvolného bylo sebe dávnější. Proto dlouholetá půda kulturní stává se méně zdravou, proto pramen není jako pramen. Ač voda takovýmto ložiskem protékající nevyvěrá-li hned přímo pod ním, zase půdou se čistí a bacillů, jež by spolu spláchla, se zbavuje.

Zemřeli: 25. června N. Dubrovin, sekretář petrohradské akademie nauk, historik ruský. — 10. července Jovan Đokić, redaktor úředního listu srbského, ředitel divadla, gymnasijní professor a ředitel. — 12. července Adolf br. Mostowski, dramatik, belletrista a žurnalista polský (cení se komedie jeho Doktryna, Kamienne serce, Nieznajoma, Wykolejeni, Ciężkie czasy a j.). — 15. července Anton

Pavlovič Čechov v Badenweileru (něm. lázně), lékař, jeden z vysoko-ceněných mladších belletristů ruských, vynikající hlavně drobnou malbou a pravdou životní.

Zprávy národohospodářské.

Roku 1900 zavedena mezi oběma polovinami říše statistika tržní. Zavedena totiž i pro naši polovici říšskou. Neboť druhá polovina ji vedla už od let osmdesátých. Aktivní pro nás bilance dřívější najednou zavedením statistiky tržní staly se passivními. Stanoven totiž

	dovoz z Uher	vývoz do Uher
1900 . . .	921·6 mil. kor.	885·2 mil. kor.
1901 . . .	901·6 „ „	873·8 „ „
1902 . . .	944·4 „ „	873·9 „ „
1903 . . .	944·9 „ „	903·2 „ „

Průměrně aktivum Uher v naší vzájemné tržbě rovná se 44 milionům korun ročně. Hlavní vývozní zboží naše pro Uhry jsou oděvní látky a hotové oděvy, jichž vyváží se skoro polovina 43—48%), hlavní zboží uherské, jež se vozí k nám, jsou polní hospodářské plodiny a dobytčí výrobky, jež podle povahy roku vstoupají až na 70% veškerého vývozu uherského k nám. Podle rozdělení na suroviny, polotovary a celotovary vozíme my do Uher surovin na 10% a celotovarů na 80% podle ceny, Uhry k nám surovin vozí kolem 60%, celotovarů kolem 35% veškeré ceny svého vývozu. Toto vysoké procento hotového zboží z Uher nutno vysvětliti připomenutím, že mouka se počítá mezi celotovary, a té samé k nám Uhry dovážejí za 120 až 150 mil. korun, čili 15 až 20% všeho dovozu. Podle poměrné cennosti má jeden metrák uherského zboží průměrnou cenu necelých 20 korun a jeden metrák rakouského zboží cenu víc než 40 korun.

Hospodářská rada říšská od dvou let zabývá se přípravou zákonné předlohy o opravě akciového práva v Rakousku. Vloni podán v radě při té příležitosti návrh, aby rada vedle šetření potřebného k opravě akciového zákona vyšetřila také způsob zdanění akciových podniků a upozornila na tíživost systemu berního, jemuž podniky ty poddány jsou. Práce té podjala se kancelář rady a vlastně předseda její, úředník ministerstva obchodu Dr. Bedř. Karmiński, který maje po ruce úřední material a ze sdělení domácích i zahraničních akciových podniků sestavil objemný spis, jenž od průmyslových kruhů byl přijat s velikým zadostučiněním. Ráz na ráz dopadají tu cifry a pádné doklady na rakouskou finanční a berní správu, viníce ji z nemilosrdného ničení rakouského průmyslu. Nejen finanční správa, ale celý daňový system rakouský státní i autonomní jest vinen a tento ještě horší než onen. V ministerstvě obchodu také se zprvu nad výklady

těmi nepozastavovali. Ale za to finanční správa se ucítila dotčenu. Prohlásila také některé případy ve spise uváděné za nepravdivy a odmítla od sebe všecku schvální snahu nějakého utlačování a pronásledování. Ale Dr. Karmiński se nezalekl takového dementi a výtku nesprávnosti údajů vmetl zpět ministerstvu financí. Mimo to brání hospodářskou radu, že ve skládání spisu je nevinna a celou vinu s autorstvím bere na sebe.

Jednotlivosti ve spise mohou snad býti strannicky podány, zvláště tam kde použito údajů a sdělení samých podnikův akciových, z nichž na 200 poslalo kanceláři hospodářské rady materialie k osvětlení břemena daňového. Všeobecné údaje a všeobecné konkluse nicméně založeny na poměrech veřejně známých, a tu jistě vyložena věc v pravém světle. Stížnosti na přetížení daňové ostatně stále se ozývají. Nedávno uvedli jsme data z řeči jednatele průmyslového spolku rakouského, které také jen ze všeobecného stanoviska porovnávaly tíži daňovou v Rakousku a jinde.

Spis průmyslové rady upozorňuje nejdříve na tíživost přirážkových systemů v Rakousku. A přirážky jsou trojí: zemské, okresní a obecní (kromě socialních — na pojišťování dělnictva). Tak všecky přirážky ve 2888 průmyslových místech ve 83·8% z nich tvoří 100—200% státní daně, v 7·1% pak 250 až 350% a v 0·4% (12 městech) dokonce 350 až 642%! Pouze jedna místnost má přirážky 50%! Samy městské přirážky jsou vyšší než státní v 1304 místech z oněch 2888, tedy skoro v polovici z nich. Zvláště zatíženy jsou podniky akciové v malých místech, na vsích a v městečkách. Nejlépe se jim daří ve Vídni, kde pro bohatost kommuny i země, totiž pro hojnost zdrojů finančních, městské i zemské přirážky jsou nejnižší. Akciový podnik jeden přesídlivší z Vídně na venkov, okamžitě musil platit více na přirážkách o 50% než ve Vídni.

Vezme-li se daň státní i s přirážkami pospolu, tu činí v rakouských akciových podnicích průměrem 15 až 40% čistého zisku jejich. V roce 1902 platilo 63% všech závodů na dani a přirážkách 20—40% svého čistého zisku. V jiných zemích břemeno daňové jest u porovnání s Rakouskem nepatrné. Tak v Anglii obnáší 4·7% čistého zisku, v Německu 2 až 15%, v Uhrách 10% (přirážek není), ve Francii, kdež rovněž na tíživost daní si stěžují, nepřevyšují celkem 15% čistého, a v samém ubohém Španělsku dosahují pouze 17% čistého zisku.

Akciová společnost mající cukrovar jeden v Rakousku a druhý v Prusku, platí na daních u nás 75%, v Prusku jen 10% svého čistého zisku. V Německu a v Rusku zisk nepřevyšuje-li 3½% z kapitálu akciového, jest od daně osvobozen, v Rakousku není žádný zisk osvobozen, a i závody vykazující hotový prodělek musí přece platit daň a přirážky. Kromě toho platí daň nejen závody ze zisku, ale akcionáři ještě příjmovou, z téhož zisku, a akcie ještě svou rentovou daň! Berní system na akciové závody ukládá dvakrát, třikrát i vícekrát větší břímě než na závody soukromé. Škodovy závody, dokud byly

jako soukromý majetek, platily v roku 1899 (za první půlrok) pouze 13.000 korun výdělkové daně, když staly se akciovým podnikem, hned v druhém půlroce 1899 platily už 51.985 korun a za 1900 už 103.971 korun daně. Jiná továrna jako akciový podnik platila 3369 korun daně, stavší se však soukromým podnikem platila ihned jen 300 K.

Proto také v poslední 4 leta jen 29 soukromých podniků stalo se akciovými, ale naopak 18 podniků akciových převrátilo se v soukromé. Soukromé podniky vedle akciových mnohem lépe prospívají, akciové jen tam lépe vystačují, kde nemají soukromé konkurrence, tedy při podnicích ohromných (železářských, plynárnách a pod.). Daňový system rakouský hlavně znemožňuje veškero podnikání průmyslové, jež ve všech zemích dnes ne na soukromé, ale hlavně na společenské risiko se děje. Proto také vidíme, že v r. 1873. byl akciový kapital 2522 mil. korun, a v Německu 2232 mil. marek, tedy skoro na stejné výši. Ale v roce 1902 byl akciový kapital v Rakousku 1645 mil. K, v Německu však 11.308 mil. marek, tedy více než osmkrát tolký. Akciový kapital samého jižního — celkem neprůmyslového a jinak menšího Německa jest větší než akciový kapital rakouský (totiž 1842 mil. marek). Francie má akciový kapital 7půlkrát a Rusko 2půlkrát větší. Za desitiletí 1891—1901 povstalo v Rakousku 174 akciových podniků s kapitalem 386 mil. korun, za tutéž dobu povstalo ve Francii 8190 akciových společností s kapitalem 9723 mil. franků, a v Anglii 41.361 společností s kapitalem 51.953 mil. korun.

Přes to mnohé akciové podniky (jmenovitě banky — celkem 50) dobrých zisků se dodělávají. Je to známkou, že hospodářská půda byla by pro podnikání akciové velmi příznivа. Jak hustota a hojný konsum obyvatelstva, tak i zámožnost konsumentu, dovednost dělníků, příznivé podmínky odbytu na východ a jih méně průmyslový, vše to by příznivo bylo rozvoji průmyslovému, kdyby též přízniveji se utvořilo zákonodárství akciové a bernictví.

Vláda, přidávajíc nedávno k tarifní předloze objemné výklady, pokusila se představiti rozkvět hospodářský v Rakousku za posledních 30 let a není divu, že obraz jí nevypadl příliš utěšený. Tak průměrný výnos polí po hektaru vstoupl od desítiletí 1870—1880 do desítileti 1890—1901 u pšenice z 9·8 na 10·8 *q*, u rži z 9·2 na 10·0 *q*, ječmene z 9·4 na 11·4 *q*, u ovsa ze 7·0 na 9·1 *q*, u kukuřice zůstal průměr stejný a u cukrovky ze 165 na 227 *q*. Ale poněvadž při tom ceny značně klesly, tedy skutečný užitek z jednoho hektaru r. 1901 jest mnohem menší než r. 1870. Stáltě 1870—1880 průměrem metrák pšenice 26·2 korun, žita 18·5, ječmene 19·3, ovsa 15·8, kukuřice 14·9, a v letech 1890—1901 prumĕrem jen 18·6, 15·5, 17·7, 13·7 a 11·6 korun. Výnos po hektaru v penězích se jeví v letech sedmdesátých 110 (oves), 170 (žito), 181 (ječmen), 183 (kukuřice), a 257 (pšenice) korun, kdežto koncem století týž hektar vynáší na penězich 125 (oves), 155 (žito), 201 (pšenice) až 202 (ječmen) korun. Tedy průměrná výnosnost obilní jednoho hektaru klesla ze 180 na 165 K. Výnos vinic se nezvětšil ve množství svém (do 1901), ale ceny klesly.

Pouze v lesnictví spatřuje se rozhodný pokrok — pokrok lesů však za ostatního hospodářského úpadku je zlověstným znamením! A pokrok lesů počítáno při tom ještě podle odprodaného dříví. Tedy je to asi pokrok z náhlého kácení (ničení lesů — viz Valašsko) vyplynulý! Stav dobytka, praví se, pokročil za poslední desítiletí, ale jen neznačně. Stoupnutí těžby ukazuje se při dolování, jež místo průměrných 197 milionů *q* v předminulém desítiletí, dobývalo v minulém průměrně ročně 300 mil. centů.

Také v textilním průmyslu znáti pokrok značnější — ale jen při zpracování zámořských vláknin: bavlny, juty, vlny a hedbáví. Zpracování lnu a konopí spíše za těch 20 let pokleslo, než se povzneslo. Výrobnost textilních závodů možno posouditi z počtu vřeten, jichž bylo r. 1880 1,630.000, r. 1890 2,459 000 a r. 1900 3.000.000 z počtu stavů mechanických, jichž v týchže letech bylo 30.000, 44.000 a 85.000. — Papírnický průmysl se sice rozmnožil, ale výnosnost jeho klesla, kožennný průmysl spíše je v úpadku než v rozkvětu, podobně chemický průmysl. Výroba surového železa za to vstoupla ze 4.897.000 *q* (v průměru let 1880—1890) na 7.961.000 *q* (v průměru let 1890—1900), tedy sesílení značné — ale snad právě jen vysokému clu má co děkovati, a nemožnosti konkurrence ni domácí, ni cizí. Právě na železářství si stěžují, že vykořisťuje všechen ostatní průmysl. Zemědělský průmysl množstvím výroby se sice značně rozvinul: cukrovarství z prům. 4·7 mil. *q* na prumér 7·5 mil. *q*, pivovarství z 12·1 mil. hl. na 17·6 mil. hl., lihovarství z 0·8 mil. hl. na 1·4 mil. hl. Ale přes to všecka tato tři odvětví dnes dospěla ku zřejmé (cukrovarství) nebo utajené (piv. a lih.) krisi, z níž zdá se, není brzkého východu. — Jak vidět, tedy pokrok velmi problematický.

„Latinská Amerika" tvoříc v hospodářském ohledu takový kontrast s „Amerikou anglosaskou", bývá uváděna od národních šovinistů za doklad, jak romanské plémě zjevně upadá a germanské se povznáší k světové nadvládě, ale spolu i od konfessionalních politiků jako živý příklad toho, jak katolicismus vede národy k bídě a porobě, protestantismus proti tomu i duchovně i hospodářsky jest zdrojem a síly a života! Ve vídeňské „Geographische Rundschau" pokouší se Karl Bolle z Porto Allegro (v Brasilii) vysvětliti tento zjev a objasniti vlastní příčiny té hospodářské politické opozdilosti. Bolle odvolává se hlavně na brasilské poměry a tu jako příčiny udává: celé ústrojí veřejného života, spříčné a nevhodné administrativní, zákonodárné, finanční, berní, právní, průmyslové, dopravní poměry a zařízení, mravy, obyčeje, názory, tendence a smysl toho všeho lidu, všecko to stojí proti hospodářskému vývoji země nesmírně přírodními dary požehnané, ubíjí podnikavost, ohrožuje jistotu vloženého kapitálu, dusí čilost a ochotu k práci, působí pocit nejistoty, budí nedůvěru v kapitalistech. O berním systemu praví, že zdaňuje to, co se má vydělat, ale kapital sám a příjem hotový nechává nezdaněn. V politickém ohledu vládne všude oligarchie, a jedna vlivná skupina potírá druh u. Bolle projevuje naději, že i latinská Amerika se v brzku

povznese tak jako germanská. Z líčení Bolleova vysvítá tato pravda: latinská Amerika dušena jest svou starou kulturou, již vystěhovalci španělsko-portugalští přinesli si z Evropy. Tato kultura chráněná v tehdejší své poměrné vysokosti velmi úzkostlivě od těch málo jednotlivců roztroušených po velikém prostranství celé jižní a střední Ameriky. Veliká řídkost obyvatelstva, jež stalo se usedlým, a tedy konservativním, je příčinou nepokroku. Spojené Státy zaplavované neustále novými proudy vystěhovalců evropských, tedy nových čerstvých sil, bez tradic a bez konservatismu, měly docela jiné poměry. Ale také se teprv začaly vyvíjet, až obyvatelstvo jejich zhustilo se na jistou míru. Kdyby do jižních a středních latinských krajů Ameriky obracel se proud vystěhovalecký touže měrou co do severních, rozbije brzy stará zvyková pouta svým novotářským vlivem, svou různorodostí duševní a přivede země ony ke stejnému rozmachu, jako státy severní. Také na Argentině, která dnes od vystěhovalců jest nejvíc vyhledávána, viděti podobnou mladistvou sílu rozmachu hospodářského, jakou vykazují severní americké Spojené Státy. Tedy řídké obyvatelstvo na ohromném prostranství jen na vodní cesty odkázané, a pak stará kultura od osamocených přesídlenců pro její značnou výši úzkostlivě a bezpečně chráněná — jsou hlavní dvě příčiny.

Rozhled socialní.

V poslední dny červencové zasedal ve Vídni po osmi letech zase sjezd nemocenských pokladen z Předlitavska; dosud druhý. 530 delegatů zastupovalo na něm 353 nemocenských pokladen s 1,150.130 pojištěnými, převážnou většinou okresních (143), společenstevních (131) a spolkových (51). Zástupce vyslaly i veškeré úrazovny jakož i vláda. Z delegatů bylo 100 Čechů, 20 Poláků. Socialní demokraté převládali; „proto" zaujali jak celé předsednictvo tak i referaty. Sjezd nerokoval pouze o rakouském nemocenském pojišťování a jeho vadách, nýbrž o celém souboru lidového pojišťování. V tom tkvěl i jeho hlavní účel, aby mohutně demonstroval pro reorganisaci a další vybudování závazného pojišťování lidového, jež vlády rakouské a nejvíce z nich páně Körbrova nesčíslněkráte opovídají, ale napořád svými nekonečnými „studiemi" zdržují. Nemocenské pojišťování trvá u nás 15 let. Vad a nedostatků shledáno na něm už tolik, že dávno měla nastati náprava. Poněvadž však obecně se uznává, že třeba veškero závazné pojišťování sjednotiti, odkládá se reforma jak nemocenského tak úrazového pojišťování až do té doby, kdy zřízeno bude konečně i požadované pojišťování invalidní a starobní.

Vůdčími principy debat vídeňského sjezdu bylo, že třeba hledati výhodnější rozdělení pojistného risika a zjednodušiti dosavadní

chaotickou organisaci pojišťoven. Proto usnesl se sjezd na požadavku, aby veškeré závazné pojišťování, vedle stávajícího nemocenského a úrazového i očekávané invalidní a starobní s vdovským a sirotčím, bylo nejen rozšířeno bezvýjimečně na všecky, kdož pracují za mzdu nebo za služné — ať u soukromníkův, ať u veřejných korporací — ale i na celé drobné rolnictvo a živnostnictvo. Tedy rozpjetí toliké, že dalšího nelze si už ani představiti. Zabíralo by až na dosti nepatrné procento téměř veškeré dospělé občanstvo státní, zvláště když by mělo uzákoněno býti i pojištění příbuzných, jak je sjezd zatím žádá aspoň od případu k případu. Dnes je v nemocenských pokladnách rakouských pojištěno 2·4 milionu a v úrazovnách 1½ milionu lidí. Z toho je zřejmo, že v blízké době nelze u nás očekávat, že by se dalekosáhlý požadavek sjezdu vídeňského v celém rozsahu provedl. Celou řadu obtíží a ne pouze finančního rázu bude třeba odstranit, než bude dráha volnější, zvláště pokud jde o samostatné podnikatele. Sjezd sám při dalších resolucích má na mysli celkem jen námezdní pojištěnce.

V dosavadní chaos organisační žádá sjezd zavésti pořádek po referatě poslance Dra. Verkaufa jednotnou pojišťovnou pro veškeré dělnictvo místní nebo okresní, pokud běží o dočasnou neschopnost výdělkovou. Břímě trvalé neschopnosti vydělávat připadniž territorialním svazům těchto jednotných pojišťoven („nemocenských pokladen“, jak resoluce je důsledně jmenuje). Aby risiko pojišťovací se ještě více vyrovnalo a tím kleslo i pro jednotlivé svazy, zařízen budiž ústřední říšský svaz Je to požadavek, který tlumočil celkem také první moravsko-slezský sjezd ktesťansko-socialní na Velehradě roku 1899.

Při jednotné pojišťovně lze s větším úspěchem pracovati i o profylaxi jak úrazovou tak nemocenskou. Sjezd také žádá, aby byla předním úkolem nových souborných pojišťoven. Proto budiž jim přiznáno i dostatečné právo dozoru na dílny pojištěnců a snad v dalším postupu i na obytné jejich poměry. Sjezd o bytové otázce délnické se zřetelem na zdravotnictví pojednával zvláště a zatím žádaje prohlídky bytové, ponechával je za funkci obcím. Stanovil při té celou řadu jiných známých obytně reformních požadavků; ovšem s hlediska pojišťovacího, což bylo u nás novinkou.

Vedle toho vynikl z požadavků sjezdových hlas po samostatném ústředním říšském úřadě pro pojišťování, aby umožněna byla jednotná i odborná judikatura ve věcech lidového pojišťování. Dnes se zde o kompetenci dělí pět až šest ústředních úřadů, což jest nejen těžkopadným samo sebou, ale působí i značnou nejistotu právní. Odborného vzdělání žádá si sjezd arci i u jiných instancí.

Celou řadu požadavků rázu finančního sestavil sjezd vůči státní pokladně: značnou část režijních výdajů na př. na vyšetření úrazů, rozhodčí soudy nechať převezme stát sám; pojišťovny buďtež osvobozeny od poštovného, dráhy dopravujtež onemocnělé atd. pojištěnce aspoň za poloviční cenu, nemocnice vydržuj stát vůbec. Zvláštní duraz položen ještě na potřebu odstupňovati i pojistné nemocenské dle různého nebezpečí onemocnění v jednotlivých podnicích. Ale

než k tomu bude lze přistoupit, třeba důkladné statistiky o nemocech z povolání, o niž zvláštní zpravodaj prof. Dr. Sternberg pojednal.

Ovšem hlavní význam sjezdu nezáležel ani tolik na tom či onom požadavku positivném, jako na okázalé výzvě, aby se konečně přistoupilo v Rakousku k reformě lidového pojišťování, a aby bylo pojišťování to dobudováno.

Dodatkem budiž zde uvedeno zajímavé nejnovější sdělení úřední o zatímném súčtování rakouských úrazoven, že příjmy jejich v r. 1903 vůči loňským stouply o 478.599 K (v r. 1902 byl úbytek 141.019 K). Sjezd nemocenských pokladen usnesl se na požadavku provést dosavadní soustavu kapitálovou při úrazovnách, proti níž se nedávno s mnoha stran tolik mluvilo.

V sousedním Německu obírala se socialně-politická veřejnost v právě uplynulých dnech výkazy o síle a působnosti odborových sdružení dělnických. Jednak vydala totiž svoji zprávu generalní odborová komise socialních demokratův o tak zv. svobodných (t. j. socialně-demokratických) sdruženích odborových organisací v Essen n/R.

O křesťanských odborových sdruženích konstatuje officielní zpráva za uplynulý správní rok, že mají podle všeho dobu dětských nemocí za sebou, že však právě v posledním roce zažily boju, jako snad žádný jiný odborový směr ve svých počátcích. Přes 11 tisíc členů súčastněno bylo 157 mzdových hnutí, bez mála 5 tisíc stávkovalo či bylo vyloučeno z práce. — A právě proto organisace značně sesílela počtem i významem. 1. dubna letos měla křesťanská sdružení odborová celkem 203.160 členů, o 13.261 více jako loni. Nejvíc přibylo odboru textilnímu (o 2157), stavebnímu (o 1949) a kovovnickému (1481). Dělnic je v křesť. odborové organisaci 5445 vůči 4077 loňským členkám. Poměrně ještě více povznesly se finance křesť. spolků odborových. Za poslední rok přijaly 1.131.605 korun, v roce předchozím pouze 823.864 korun. Arci i výdaje vzrostly (při tolika akcích) z předloňských 633.719 K na 938.363 v loňském (1903) správním roce. Jmění měly koncem r. 1903 745.107 K (před rokem 572.648 K). — Mnohé z odborových svazů loni zvýšily opět členské příspěvky. Namnoze rozšířena v nich i podpůrná činnost. Právní ochranu a podporu stávkovou i výlukovou měly zavedenu všecky; jiné podpory jako nemocenskou, úmrtní, sirotčí, cestovnou jen porůznu; nejčastěji a skoro všecky ještě podporovaly členy individuelní nezaměstnanosti. Vliv jejich na výhodnější utváření pracovních podmínek pro dělnictvo byl mnohými směry patrným. Samovláda soc. demokracie ledaskde na tomto poli pominula.

Socialně-demokratickou nevraživost ba sprostý terrorismus pocítovaly mladé křesť. odborové organisace i za stávek. Dnes by ústřední organ soc. dem. „Vorwärts" v Berlíně rád nějak snížil výsledek jejich organisační činnosti. — Vytýká jejich statistice, že počítají mezi sebe také svazy jako na př. jihoněmeckých zřízenců železničních, které vůbec ani odbornými organisacemi v moderním smyslu nejsou. Převládá totiž u nich činnost podpůrná. Ale i kdyby vlastního úkolu

odborového dosud byly tyto svazy skutečně málo dbaly, jest jisto, že jakmile odborové ovzduší z ústředí i je provane, nedostatek onen postupně zmizí dosti snadno. Odborové hnutí křesťanské je teprve 5—10leté, proto i přirozeně dosud nikterak plně vyvinuté.

Více však ještě než socialní demokracie s ostatními protivnými organisacemi odborovými mocnější rozmach křesťanského ruchu odborového zdržoval boj ve vlastním táboře. To jest snaha několika berlínských vůdců severoněmeckého katolického hnutí dělnického zřizovati proti nábožensky a zvláště konfessionelně indifferentním „odborovým“ sdružením křesťanským v rámci dosavadních katolických dělnických spolků vzdělávacích zvláštní odborové skupiny, jimž by directivu udávali duchovní rádci katol. spolků. Boj mezi oběma směry trvá po leta. Pro stanovisko, jež německý episkopat k němu svého času zaujal, všimli si ho i za hranicemi Německa. Dnes, ač agitace pro tak zv. katolické spolky odborové zasáhla i na jih, do Elsaska, dle prohlášení biskupa Fritzena episkopat stojí u své většině při křesťanských sdruženích odborových a poslanci centra jakož i ostatní věhlasní socialní politikové katoličtí téměř veškeří.

Již i vědecká otázka tato, v Německu opravdu vysoce důležitá („odbory“ ve vzdělávacích spolcích jsou jen nepatrnou náhradou za odborové sdružení, a proto nemají budoucnosti v dělnictvu) probírána. A tu poukazováno s důrazem vůči snahám „katolických odborářů“, že není žádného specificky katolického práva hospodářského, že nezměnitelnou je pouze moralka, ne však právo. Nedávno rozepsal se o věci v „Theologische Revue“ Adolf Ott. Jádrem jeho vývodů bylo: „Třeba docela odmítnout nátlak těch, kteří by rádi autoritu církevní přinutili k identifikaci positivních stanovení právních a zásad mravních. Běží zde přece o obor, jenž částečně (ve svém měnivém živlu) učebné kompetenci církve nepodléhá, na němž theologii samostatně si vésti nelze. Na pomezí mezi Zjevením a přírodovědou mluvívá se o výstražném znamení ‚případu s Galileim‘ všem, kdož ze Zjevení by rádi vyčetli přírodovědu. S mnohem větší oprávněností ještě lze mluvit o ‚výstraze‘ na pomezí moralky a práva hospodářského; zní: Dějiny kanonického zákazu úroků. Platí všem, kteří od církve očekávají, že pronese i o měnlivém živlu hospodářského práva naprostý úsudek, že zamění positivná stanovení právní některého stupně hospodářského (vývoje) s přirozeným právem a že vyhlásí výlučně katolické právo socialní a hospodářské. Že jsme méně uvykli rozmanité fase kanonického zákazu úroků považovati za výstrahu, je odtud, že při obecném posuzování tohoto zákazu apologetické nazírání téměř docela utlumilo základní historickou otázku, jak se vlastně věc měla.“

Proto třeba jen litovati, že tento německo-říšský spor zavléká z Německa do Tyrol přibylý msgr. Hillmann v Inomostí docela zbytečně i do rodícího se odborového sdružování mezi katolickými Němci v Rakousku. V Německu z konfessijních důvodů lze spor ten jakž takž pochopit, ale v Rakousku pro tříštění hned počátečních pokusův o křesťansko-socialní odborovou organisaci mezi německým

dělnictvem opravdu lze uvésti buď jen politické, buď osobní důvody nebo docela jen subjektivné libůstky.

Za klidného, opravdu pracovního sjezdu odborových organisací křesťanských nejnápadnějším bylo usnešení, aby do dvou let byl svolán mezinárodní křesťanský kongres odborový. Usnešení ne právě z nejlépe odůvodněných. Navrhovatel odvolával se na odborové hnutí křesť. soc. v Belgii a Nizozemí a na začátky jeho v Rakousku. Než při dosavadním významu mimoněmeckých odborových sdružení křesťanských nutno dojista naznati usnesení s mezinárodním sjezdu za předčasné.

Socialní demokraté se nedávno v berlínském „Vorwärtsu“ pochlubili, že sdružili ve svých „svobodných“ organisacích odborových už celý milion členů. V roce 1902/3 byl hospodářský příliv v Německu, přirostlo proto odborovému hnutí dle známé zkušenosti značné stoupenců, o 21% více než v roce předcházejícím, kdy přírůstek byl pouze 8%. Příznivá konjunktura hospodářská trvá. I bylo koncem roku 1903 členů v 63 odborových organisacích socialně-demokratických 941.529 (arci dle statistiky soc.-demokratické). Dva z ústředních svazů dostouply počtu členstva přes 100.000; kovovnický měl členů 160.155, zednický 104.712, dřevařský, hornický a textilní měly členů přes 50.000. U 7 svazů nastal nepatrný úbytek členstva.

Přes tato imposantní čísla „neorganisovaných“ (t. j. v soc.-demokratických „neutralních“ odborových spolcích) jsou nepřehledné tábory. Typografové sdružili odborově 87·08% veškerého dělnictva svého odboru, sochaři 66·03, skláři 53·64, ale na př. obchodní pomocníci a skladníci pouze 1·3% a sklepníci 1·15%. Celkem bylo prý v r. 1903 „sdruženo“ (t. j. soc.-demokraticky!) 17·07% německo-říšského dělnictva organisace schopného.

Dělnic přistoupilo do odborových svazů soc.-dem. v roce 1903 o 12.448 více než r. 1902. Je jich tam celkem přes 40.000.

Vedle příznivého období průmyslového a obchodního nejvíce prospívalo vzrůstu soc.-dem. hnutí odborového, že dál a dále rozšiřováno v něm podpůrnictví, jež nedávno ještě důsledni programoví socialní demokraté tak často odsuzovali. V letech 1891—1903 vydáno rozmanitých podpor 22.484.580 marek, na stávky pak (ovšem pouze z pokladen odborových) 17.559.570. Největšího rozpjetí dosáhla podpůrná činnost v letech 1901 a 1902. V roce 1903 vydáno podpor 3,719.064 marek vůči stávkovým výdajům přes 4.400.000 marek.

Příspěvky členské jsou v některých organisacích velmi značné; na příklad u typografů (roční) 54·62 marek, měli potom ovšem ročního příjmu 1.964.000 marek. Milionové obnosy přijaly (ovšem ze značně menších příspěvků) i jiné svazy ústřední, nejvíce nejpočetnější, kovovnický, 2,814.000 marek.

Pro odborovou organisaci socialně-demokratickou působilo 700 placených organisatorů a agitatorů. Vůči milionu odborářů socialně-demokratických stojí dnes, spočítají-li se všecky ostatní odborové a podobné organisace dělnictva nesocialně-demokratického v Německu, rovněž

milion druhý. Je to vzhledem k málo organisovaným třídám ostatní společnosti významná falanx!

U nás v Rakousku nejsou arci tak daleko ani soc. demokraté, ani jiné, najmě křesťansko-socialní směry. Přirozeně i v Rakousku nejlépe zorganisováni jsou tiskaři.

„Svaz spolků knihtiskařů, písmolijcův a příbuzných povolání v Rakousku“, založený před 10 lety, vydal právě přehled o své činnosti za rok 1903. Členstva měl začátkem roku 10.412, koncem pak 10.997, tedy o 5·62% více. Z celkového počtu dělnictva svých odborů v Rakousku sdružil začátkem roku 1903 90·78%, koncem 91·92%. Hromadná pracovní smlouva („tarif“) zaměstnavatelstva s dělnictvem typografickým zavedena u nás již v 87% závodů. Svaz soustředil v sobě 15 zemských spolků. Týdenní příspěvek v uplynulém roce byl 1·30—1·60 K (v Čechách a na Moravě 1·60, ve Slezsku 1·40). „Typografická Beseda“, ústřední spolek v království Českém, měl za rok 1903 příjmů 206.473, moravský 62.583, slezský 16.100, všecky úhrnem 817.190 K z příspěvků členských, veškerých příjmů vůbec 957.619 K. Vydaly pak všecky úhrnem 925.026, z toho na podporách 687.856, na organisaci a režii přes 100.000 K. Vydávaly čtyry organy, německý „Vorwärts!“ ve Vídni o 9100 výt., český „Veleslavín“ v Praze o 2350 výt., polský „Ognisko“ ve Lvově o 900 výt. a vlašský „Il Risveglio“ o 630 výtiscích.

Poněvadž Rakousko obvykle nerazí první dráhy v kulturně-hospodářském životě, uvykli si je (i doma) považovati za zpátečnické anebo aspoň nedosti pokrokové i na celém poli socialní politiky. Tu však jest ledakde přece jen i vzorem pro jiné státy, často i pro pokročilé Německo. Jest na místě občas na to i poukázat vzhledem k opakovaným, málo pochvalným úsudkům z jiných oborů. Letos v červenci po vydání první souborné zprávy našich živnostenských instruktorů rakouských i za hranicemi uznali pětiletou zdárnou instituci společenstevních instruktorů za významnou socialně-politickou přednost Rakouska. Právě vyšlý sešit svazového organu „katolických průmyslníkův a přátel dělnictva“ v Německu „Arbeiterwohl“ pojednává o ochraně dělnictva ve státních závodech a chválí otevřenost, s jakou uveřejňuje c. k. úřad pro statistiku práce své publikace o dělnických poměrech na státních drahách, při válečném loďstvu jakož i na drahách soukromých a v arsenale Lloydově z let 1900—1903. Posl. Erzberger, pisatel článku, dí: „Přehled o tom (o oněch publikacích) ukáže, čemu se zde německá říše může přiučiti, jak co do publikace o dělnických poměrech tak i co do socialních opatření ve prospěch dělníků vlastních (státních). Nevydáme se při tom v nebezpečí, že bychom za několik let na tomto poli Rakousko i předhonili.“

Koncem května l. r. obrátil se svaz německých obchodních pomocníků vzhledem na připravovanou socialně-politickou konferenci vlád kulturních státu na říšského kancléře s memorandem, v němž oznamuje, že na mezinárodním sjezdě soukromého úřednictva v Brusselu v září 1903 voláno po pensijním pojištění soukromých úředníků.

V resoluci sjezdu vysloveno vládě rakouské uznání za její postup v této otázce. Zároveň že byli delegati jednotlivých zemí tam vyzváni, aby na postup v Rakousku upozornili své vlády.

Ve Francii uvažují o reformě svého bernictví, socialně tolik nespravedlivého. Vynášejí tam v posledních letech 1903 a 1904 nepřímé daně 57% veškerých státních příjmů (= 2 miliardy), státní monopoly pak 768 (r. 1903), 792¾ (r. 1904) milionů frankův a přímé daně pouze 540 (roku 1903), po případě 547 milionů franků letos, to jest pouze 15% veškerých příjmů státních. A ještě jsou mezi přímými daněmi berně tak socialně-politicky zpátečnické, jako berně z dveří a oken. Na malé lidi tedy přesunuta přílišná část břemen státních, jako prý i v jiných romanských zemích. „Na útěchu“ romanské Francie třeba však dodat, že ani ve státech germanské a slovanské kultury po této stránce nikterak nepanuje socialní spravedlivost.

Školství.

Některými listy proběhla v poslední době zpráva o změně organisačního řádu učitelských ústavů, kterou prý zamýšlí ministerstvo kultu a vyučování provésti. Dle těchto zpráv byly by učitelské ústavy rozšířeny o přípravný ročník; v něm a v prvních třech ročnících dalších byla by probrána látka, která dosud se probírá ve všech čtyřech ročnících; pátý (poslední) ročník věnován byl by cvičením hlavně praktickým, pěstování zpěvu a hudby chrámové a pod. Nepatrná pozornost, které se zprávě této v hlavních politických a v odborných listech dostalo, jest asi důkazem její bezpodstatnosti.

O akademickém studiu učitelův a účastenství jejich při universitních seminářích kterýsi universitní professor v Německu nedávno ve veřejné přednášce se vyslovil takto: Buďto přizpůsobím se učitelstvu obecných škol, pak odejdou s prázdnou posluchači universitní, anebo se jim nepřizpůsobím, a pak nebudou míti z učení universitního právě učitelé nic.

Živý zájem v přítomné době budí otázka českých respektive slovanských poboček při učitelských ústavech v Opavě a Těšíně. Němci kladou proti uskutečnění tohoto kroku mohutný odpor, vidouce v něm ústupek svým slovanským sousedům, se strany české však posuzována je tato koncesse měrou nestejnou. Souhlasím v té příčině s „Ostravským Denníkem“, který napsal, že český živel na utrakvistickém ústavě, pod ředitelem německým nikdy nenabude té podpory a toho rozmachu, jakého dle práva a spravedlnosti si zaslouží a jakého by na ryze českém ústavě dosáhl. Pravda, bylo by lépe, kdyby místo českých paralelek, jichž nutnost se uznává, zřízen byl samostatný ústav český; ježto však za nynějších politických a národnostních poměrů nelze doufati v podobný skutek se strany vlády, musíme býti

prozatím spokojeni alespoň s trochou, která se nám podává. Dějiny středního školství na Moravě jsou toho dokladem, že nejednou utrakvistické ústavy rozděleny ve dva, český a německý, po případě změněny v pouze český nebo pouze německý dle počtu žactva. A o to půjde i ve Slezsku, aby české paralelky měly vždy zákonité, ne-li maximum, tedy aspoň minimum schopného žactva, jímž by oprávněnost a nutnost samostatného ústavu českého byla prokázána. Kladu ovšem důraz na slova „schopného žactva“, které by duševní svojí zdatností dovedlo zápasiti se žactvem německým a nebylo pouhým konglomerátem kvantitativně sice silným, ale kvalitativně málo nás doporučujícím.

V době studentských sebevražd uvádělo se za jednu z příčin toho smutného zjevu též to, že na střední školu přichází dosti žactva, které není pro ni vlastně připraveno; nepřímo volalo se po jakési přípravné škole. Podobný úkol, připravovati na studie, vytkl si však již dříve „Svatováclavský pensionát“ v Bubenči. Je to pensionát-internát pro hochy, spojený s obecnou pětitřídní školou (od 6 do 11 r.) s právem veřejnosti. V páté třídě vyučuje se dle přání a instrukcí ředitelů pražských škol středních. Ze zprávy ředitelství pensionatu vyplývá, že z 50 bývalých chovanců ústavu prospívají 23 s vyznamenáním a 12 skoro s vyznamenáním. Příštím rokem otevřen bude v Praze podobný ústav, do něhož přijímají se hoši vychodivší aspoň čtvrtou třídu školy obecné (tedy desítiletí) a hodlající věnovati se studiu na středních školách. Zřízení tohoto ústavu a jeho učebný plán schválen pražskou c. k. zemskou školní radou. Oba ústavy jsou sice podniky soukromými, ale přesně vytčený úkol jejich, připravovati do školy střední, došel výslovně nebo mlčky schválení školních úřadů. Příprava do školy střední, která až dosud konala se u každého skoro žáka soukromě a z ohledů spíše na zkoušku přijímací, koná se zde dle určitého programu a se zřetelem na zdar dalších studií, nikoliv pouze na úspěch při zkoušce přijímací. Pisatel těchto řádků jest přesvědčen, že tyto dva ústavy, osvědčí-li se, nebudou ojedinělé, nýbrž že zvláště ve velikých městech vzniknou jim podobné. Jako dosavadní obchodní trojtřídní školy, některé školy průmyslové a j. zavádějí čtvrtý rok studijní ve způsobě „přípravky“, kde vyučuje se se zvláštním zřetelem k dalším ročníkům, tak ujmou se i přípravky pro školy střední — rázu ovšem soukromého, zvláště tam, kde žactvo vstupuje do školy střední u věku příliš mladém, kdy veškeré nejnutnější látky učebné ani ještě neprobralo.

Haličské učitelstvo obecných škol konalo nedávno svůj sjezd ve Lvově, jehož porad súčastnili se učitelé polští i rusínští. Přes pozdní protest některých polských listů manifestovalo učitelstvo haličské i v praxi národní rovnocennost tím, že do předsednictva zvoleni stejnou měrou učitelé polští i rusínští. Sjezd obíral se otázkami svého stavu. V první řadě domáhal se zlepšení hmotného postavení učitelstva, povznesení jeho rozumového a mravního. Sjezd usnesl se žádati pozemštění obecného školství, sjednocení vyučování, upravení platův a práce učitelstva, zrušení místních školních rad. V příčině platu

žádá sjezd upravení jeho dle norem platných pro státní úředníky XI., X. a IX. hodnostní třídy bez rozdílu, pracuje-li učitel na vsi či v městě; po pěti letech postupuje do vyšší platební třídy. Posléze usneseno založiti zemský spolek učitelstva haličského a vydávati učitelský organ v jazyku polském a rusínském. Veškerým jednáním sjezdovým dalo učitelstvo obou národností na jevo, že národnostní rozdíl nepřekáží jim ve společné práci, kde běží o povznesení celého stavu.

Posledních několik let konají se u nás lidové přednášky čili extense universitní, které letos a vloni rozšířila universita pražská i na Moravu. Správu jejich řídí zvláštní dle stanov od akademického senatu a jednotlivých fakult volený výbor, podnik má dotaci vládní. Úkolem těchto extensí bylo poskytnouti vrstvám lidovým poučení o různých otázkách vědeckých způsobem posluchačům přístupným jak po stránce finanční, tak i co se srozumitelnosti týká. Hlavně ovšem měla to býti taková odvětví, o nichž nemáme dosud levných, popularně psaných knih, v nichž by se lid mohl snadno informovati.

Takovéto přednášky, obyčejně v cyklech po šesti konané, uvítány byly v Praze s radostí, avšak již v prvním roce bylo v jednotlivých přednáškách účastenství nestejné. Mnoho (nepravím úplně) rozhodovala osoba přednášejícího nebo směr přednášky, čímž se posluchačstvo hlavně ze tříd pracujícího lidu při volbě řídilo. (Tak na příklad přednášky prof. Masaryka navštěvovány nad normál četně, přednášky professoru z theologické fakulty slabě.) Mají-li se konati přednášky na venkově, jest potřebí nějaké osoby nebo společnosti, která by se celé akce ujala a finanční i moralní zdar přednášky zabezpečila; zároveň pak vyžádala si od přednáškového výboru dle vlastního přání řečníka. Tím se stalo, že dle těchto místních čilejších organisatoru rozjíždějí se po Čechách některé veličiny, které svým bojem proti katolické víře, resp. náboženství vůbec stali se populárními, a že státní dotace, pod rouškou popularisace věd, podrývají zásady náboženské i mezi lidem. Celkem můžeme říci, že lidové přednášky universitní nesplnily naději, jež do nich byly kladeny. Přednesení jejich jest namnoze nelidové, učené a není divu, že kdo jednou takovou přednášku slyšel, již do podobných nejde. Popularisovati vědu je sice velmi těžký úkol, ale vždyť konati přednášky ty mohou jen professoři a docenti vysokých škol, a výjimkou jen ti, jimž přednáškový výbor právo k tomu udělí! Zcela právem se též vytýká, že přednáší se o tom, o čem každý lépe může se poučiti v popularní knížce doma, než za hodinu v učené přednášce; že mnohé přednášky konají se v každé skoro venkovské extensi, ač vydány a přístupným učiněny již tiskem (jako některé přednášky Drtinovy), jakoby nebylo již themat jiných.

Podobné lidové činnosti vzdělávací chopiti se hodlá i učitelstvo škol středních v tak zvaných extensích středoškolských. Ve „Věstníku čes. prof." pojednal o věci Prokop z Bohutína (pseudonym), který spočítal a rozdělil jednotlivé střední školy v „okrsky" v Čechách a na Moravě, namnoze ovšem dle dělitka málo přirozeného. Článek

jeho dal podnět k rozhovoru v brněnském odboru professorském, který zahájil professor Autrata; vysloviv se pro extense středoškolské, dal na uváženou shromážděnému členstvu otázky: 1. Mají-li se extense vůbec zaříditi? 2. Ve kterém rozsahu? 3. Kdo je zařídí? 4. Mají-li se spojiti s jinými mimo stav professorský? 5. Jak podnik financovati? V debatě poukázal professor Černý celkem správně, ale méně šťastnou formou k tomu, že i jiné stavy ze vzdělaných tříd jsou týmž právem zavázány poučovati lid jako professoři, a přece se o to nestarají, jen professorstvo se nabízí, jako by nemělo co dělat. Debata byla velmi živá a výsledek velmi idealní: „Pořádati extense ponechejme Národní radě moravské, přednášeti buďme ochotni, budeme-li za to požádáni, a bude-li cesta placena a přednáška honorována.“ („Věstník českých professorů“ XI. str. 399.) Abychom pronesli svůj soud o středoškolských extensích, myslíme skutečně, že pouhé professorstvo k nim nestačí, neboť veškera odvětví vědecká nejsou vyčerpána těmi, ze kterých by chtěli přednášeti. Nutné by bylo potřebí spojiti se s právníky a lékaři, aby alespoň tak byla řada přednášek poněkud úplnější. Mimo to potřebí všude, kde pořádati se přednášky mají, pořadatele a organisatora, jinak by snadno potkaly se extense s morálním fiaskem, nehledě ani ke stránce hmotné, kdyby měla býti celá akce stálá. Uložili-li ji professoři Národní radě, spíše pravda než ne, že celá akce usne, a professoři přednášeti budou tam, odkud z místních pohnutek budou zváni. Ostatně kdo četl nedávno feuilleton v „Čase“ o tom, jak jakýsi pan J. Š., patrně prof., popisuje a hájí svoji středoškolskou extensi, přisvědčí, že za dnešního moderního ducha, jaký mezi mladými professory vane — a ti právě mají k přednáškám nejvíce sil — brala by se celá vzdělávací akce směry ne zrovna správnými a žádoucími. Pražský odbor prof. obírá se též touto otázkou, i vrátíme se k ní, až nějaká positivní usnesení učiní.

Vojenství.

Anglie. V burské válce jevilo se dosavadní zdravotnictví býti nedostatečným, pročež vojenská správa pustila se hned po válce do oprav. Počet důstojníků zdravotnictva bude zvýšen o 100, mužstva pak o 400. — V Londýně byla zřízena škola pro důstojníky, na níž jest jim složiti náležité zkoušky, aby měli nároky na postup. Pro postup byly vydány přísnější předpisy. Pak se vyzkoušejí zlepšené vozy na dopravu nemocných a obzvláště způsobilejší stany pro nemocné (raněné). **Reorganisace má býti provedena do srpna 1904.**

Královská komise za předsednictví vévody Norfolkského pověřená má vyšetřiti, zdali a co by se mělo podniknouti, aby výpomocné vojsko (milice, volunteers a yeomanry) bylo uvedeno na stav k válce způsobilejší, právě předložila konečnou zprávu, jež vrcholí v návrhu, aby byla

zavedena všeobecná branná povinnost. Komise představuje si provedení branné povinnosti méně přísné než v jiných zemích, tak že na př. mimo neschopné ještě 50% (schopných) by mohlo býti sproštěno činné služby. Pro většinu jest navržena jednoroční činná služba atd. Přes to zaujal veškerý denní a odborný tisk proti návrhu královské komise naprosto nepřátelské stanovisko, protože se to protiví svobody milovnému duchu anglického národa. Za to zamlouvá se návrh, jenž podal jistý člen oné komise zvláště. Onen člen považuje stálé sesílení a ozbrojení válečného námořnictva za jedinou rozumnou obranu země.

Francie. Již 1. dubna 1902 byly zřízeny tak zvané „setniny saharských oas" v oasách Gourara, Tuat a Didikelt na obranu jižního Oranu proti loupeživým vpádům marockých kmenův. Oddíly tyto (po 200 mužů) sestaveny z domorodců dle zvyků svých žijících a na místě se stravovacích, tedy neodvislých na drahé dopravě. Každá setnina má po jistém počtu pěšáků, jezdců na koních a velbloudech, dvě děla a oddíl dopravovací. Jsou to tedy malé pohyblivé zástupy, jiż rychle mohou pronásledovati loupežníky. Zdá se, že se tyto „setniny" osvědčily, neboť právě byla zřízena čtvrtá setnina na obranu údolí Saurat. Sestává z 5 důstojníků, 194 mužů (mezi nimi 26 Francouzů, 191 koní, 6 mezků, 2 děl. Každý kůň může býti nahražen dvěma velbloudy. Tedy pěchoty není. Kdyby jí bylo třeba, dodá se z Beni-Abbes, kde bude za tím účelem 100 střelců (tirailleurs).

Letošní rozpočet vojenský jest o 8.240.176 franků větší loňského. Na porovnání loňských a letošních výdajuv uvádíme:

	1905	1904
Na pozemní vojsko . .	623,326.072 fr.	619,031.162 fr.
na osadní vojsko . . .	28,636.694 „	28,575.754 „
na mimořádné vojsko .	27,367.150 „	28,723.000 „
Dohromady . . .	679,329.916 fr.	676,329.916 fr.
Na námořnictvo . . .	318,068.813 „	312,828.637 „
Úhrnem	997,398.729 fr.	989,158.553 fr.

Již dávno a mnoho se bojovalo proti pestrosti vojenských oděvů. Čím dál durazněji se na to poukazovalo, že pro pestrost stejnokrojů jest vojsko příliš daleko viděti. Navrhovalo se, aby veškeré vojsko bylo oděno do látek šedivých, aby lesklé předměty (kovové knoflíky atd.) byly odstraněny atd. To vše proto, aby se vojenské oděvy tolik neodrážely od kraje. Jak známo, učinili vloni Francouzové skutečný pokus se stejnokroji toho způsobu. Pokus narazil však na všeobecný odpor, nejvíce ovšem, že jím uražen krasocit a staré tradice. Ve „France militaire" právě uveřejněn článek, jímž snaží se dokázati, že boj proti barvám jest neodůvodněným. Uvádí, že barev nelze tak daleko viděti, jak se za to má. Tak na př. na 300 *m* nelze rozeznati, má-li klusající jezdec červené, šedivé či modré nohavice, na 500 *m* nelze rozeznati řadového pěšáka (mají červené nohavice) od pěšího myslivce atd. Nejznatelnější jsou přilbice a jiné kovové věci. Tomu však by se dalo snadno odpomoci. Kovové knoflíky však pisatel za závadné nepovažuje.

Dodáme k tomu ještě, že osoby na velké vzdálenosti jeví se oku tak malými, že různé barevné plochy na nich splývají v barvu jednu neurčitou a že jest velice nesnadno je rozeznati. Důkazem toho, jak často i na blízké vzdálenosti nerozeznáváme přítele od nepřítele, ač nosí bílý pásek na čepici, a bílou barvu jest ještě nejlépe viděti. Velké zástupy se prozrazují jiným způsobem než barvami (oblaky prachu a pod.) a jednotlivec se vždy dovede schovati. Na druhé straně by bylo tím, že by se zavedl všude šedivý stejnokroj, nebezpečí ještě větší, že by přítel na přítele střílel. — „Echo de Paris“ poukazuje na nedostatek důstojníků ve francouzském válečném námořnictví a toto tvrzení podrobně dokazuje.

Bulharsko. Doposud byly všechny podniky podporovati domácí chov koní, bezvýsledny. Nyní vydala vláda právě nový zákon, jenž mezi jiným nařizuje, aby se ročně odevzdávalo 500 4—6 let starých remont do soukromého užívání (jak se dělává též u nás). Za pět let budiž pak kůň majetkem uživatelovým, když tento po celou dobu koně zachoval ve stavu k válečné službě schopným (v Rakousku za šest, v Uhrách za pět let). Vojenská správa vyzískala by tímto způsobem za pět let 2500 koní do potahu a tím by byla ve válce větší potřeba koní při dělostřelectvu hrazena z vlastní země.

Rumunsko. Rozpočet na vojsko na r. 1904/5 činí 39,593.768 fr., tedy o 773.768 fr. více než vloni. Větší výdaje jsou na počet nově postaveného 9. praporu myslivcův a sboru na střežení hranice o 10 setninách, pak že byla zvýšena míra při jízdě a dělostřelectvu. Letos předepsaná míra míru jest: 3459 důstojníkův a úředníků, 6 .444 mužů, 15.305 koní, je tedy o 70 důstojníkův a úředníků, 3994 mužův a 1564 koní zvýšena.

Čína. V Čifu byla zřízena střelecká škola pro čínské námořní kadety. Vedena jest anglickými námořními důstojníky. Má v ní býti vycvičeno ročně 20 kadetův a 100 nováčků. — Válečné přípravy, jež Čína o překot činí, jsou asi méně proto, aby zasáhla do války rusko-japonské (zdá se nám aspoň, že vhodný okamžik již propásla), jako proto, aby po válce nebyla, jsouc neozbrojena, vydána vítězi (ať je to ten či onen) na milost a nemilost. Zbrojení ovšem jest velice drahé. Po té stránce je zajímavý pamětní spis nejvlivnějším a nejúspěšnějším evropským úředníkem v Číně sirem Robertem Hartem nedávno trůnu podaný, jenž řeší peněžní otázku. Sir Robert Hart chce, navrhuje daně, obzvláště daně z hlavy a půdy přísněji a spravedlivěji, zvýšiti příjem říše na 400 milionů taelů, kdežto vydávalo by se 280 milionů taelů. Největší poměrně podíl na výdajích by měl vojsko a námořnictvo, a sice 80 milionů, civilní správa 160 milionů. Na obranu země navrhuje zříditi čtyry neodvislé jeden na druhém armadní sbory v provinciích Čili, Lianghiang, Hukvang, Liungkuang. Sbory by byly po 50.000 mužů řadového vojska a vydávalo by se ročně za ně po 5 milionech taelů. Následuje počet různých důstojníkův a jich platů. Pro každý armadní sbor budiž zřízeno po vojenské (válečné) škole (dle německého způsobu asi). Náhradu mužstva myslí si tím způsobem, že by všechny zástupy

se zavázaly na jistý počet let do činné služby, po níž by přestoupily do první a později do druhé zálohy. V čas války by pak stálé vojsko těmi zálohami mohlo býti uvedeno na míru válečnou. Z vývodů dá se vypočítati, že za 10 let každý armadní sbor by mohl postaviti do pole po 125.000 mužů, tedy čtyry sbory dohromady 500.000 mužů. Výdaje na tuto armadu (v míru 200.000 mužů, ve válce 500.000 mužů) činily by ročně 50 milionů taelů. Na obranu na moři žádá sir Robert Hart, aby byly zřízeny tři eskadry (severní, střední a jižní), každá eskadra po 10 velkých a 10 menších lodí, 10 torpedoborcuv a 50 torpedových lodic, mužstva pak na každou eskadru po 10.500. Na zaopatření těchto 240 lodí žádá 200 milionů taelu. Zdá se, že je to málo, chce však touto částkou vystačiti. Platiti se má na to po 10 let po 20 milionech. Rozpočet na námořnictvo činil by úhrnem 30 milionu ročné.

Válka rusko-japonská. Situace 15. května byla asi tato: Zazulič, byv poražen na řece Yalu, couvl za pohoří Fenšuilin a sloučil se s jádrem mandžurské armády. Fenšuilin tvoří důležitou silnou překážku (hranici). Kuroki pronásledoval pomalu a postoupil s předními voji až k průsmykům fenšuilinským, seznav však, že jsou silně obsazeny, soustřeďoval a soustřeďuje se u Fengvančenu. II. armáda vyloďuje se u Picenu. U Takušanu vyloďuje se III. armáda, jež se snaží sloučiti se s I. armádou. Hodný kus železniční dráhy u Pulantienu (Port Adams) byl zničen. Pokus vyloditi vojsko u Kajčou (Kajping) byl jen m demonstrací pohyb na oko. Admiral Togo obléhá Port Arthur a záliv Liaotunský, admiral Kanimura střeží eskadru vladivostockou. Křižník „Bogatyr" této eskadry narazil na úskalí.

Japonci velí opatrně a rozvážně postupují. Kuroki obsadil jádrem své armády Fengvančen, jíž opevňuje; přední jeho stráže rozloženy jsou na polokruhu asi 18—20 *km* dlouhém a také se opevnily. Hledí ovsem vyzvídati na západ. Rusové mají však mnoho jízdy, a tou se obklopili jako hustou clonou. Docházívá mezi touto jízdou a Japonci, snažícími se zadívati se za clonu, k potyckám. Kuroki čeká na třetí armádu a zřizuje základnu, staví polní dráhu do Fenhuančenu. (Je to velice důležité, neboť jedině Koreou by mohli Japonci výhodně couvati, kdyby byli poraženi a dopravní (zásobovací) čára Koreou jest nejbezpečnější, ač delší. Jdou-li zásoby po moři snadně, mohou přijíti na zmar útokem nepřítele.)

Třetí armáda (general Oku) zřizovala si do 15. května svou základnu na kvantunském poloostrově. 16. května došlo k bitce předních voju s kozáky. Kozáci poraženi. Japonci jen pozvolna mohli se uhnízditi, byvše stále znepokojováni vyzvědnou jízdou ruskou. 20. května pak byla u Picenu vyloděna celá armáda (1, 3. a 4. divise) a dala se na postup proti Kinču (Cinčau). Generalmajor Akiama s I. samostatnou brigadou jízdy, něco pěchoty a několika strojních ručnic, poslán do prostranství u Vafantianu, aby chránil týl II. armády, lehká děla obléhací dopravovala tato armáda po moři. Rusové byli zaujali postavení jihozápadně od Kinču. Postavení bylo silně opevněno, a vyzbrojeno dvěma polními bateriemi a pak Kruppovými obléhacími děly různých

ráží (čínská děla), hájeno bylo 4. divisí střelců generalem Fockem. 23. května zahájili Rusové palbu na třemi proudy postupující Japonce. Do 25. května Japonci dopracovali se na takovou vzdálenost, že mohli zahájiti útok. Obléhací lehká děla dopravena a umístěna. 25. května podniknut útok na citadelu kinčouskou, před frontou ruskou položenou. Citadela dobyta a umístěna v ní děla. 26. května pak zahájen všeobecný útok již časně z rána 4. divise postupovala proti levemu ruskému okřídlí, 1. proti středu a 3. proti pravému okřídlí. Ze zálivu kinčuského súčastnilo se boje několik japonských dělových lodí, střílejíce na levý bok ruský, pročež byli Rusové záhy nuceni na levém okřídlí poněkud couťnouti. Jich děla na levém okřídlí záhy umlčena. 1. divise japonská mořila své síly nepodařenými útoky, také 3. divise ničeho nemohla pořiditi, a již již couťala. Věc byla pro 1. a 3. divisi již nanejvýše kritická, když k večeru podařilo se 4. divisi ruské levé okřídlí úplně zatlačiti, za to děkovali předné palbě svých lodí, a pak obešla část divise, brodíc se mělkým zálivem ruské levé okřídlí, a napadlo je v boku. Rusové tam poněkud rychle couťli. 1. a 3. divise japonské užily toho okamžiku k opětnému útoku, načež nastala v ruských řadách panika. V sedm hodin večer bylo celé postavení dobyté. Japonci ukořistili 68 děl různých ráží, 10 kulometu, 3 přístroje na ozařování, ručnic, střeliva atd. Ztráty pokud doznány byly: Rusové 30 důstojníků a asi 800 mužů. Japonci mrtvých: 36 důstojníků a 713 mužů, raněných: 100 důstojníků a 3460 mužů.

Japonci útočíce na postavení kinčuské, měli prý to velké štěstí, že našli dráty k minám a učinili je neškodnými. Zpráva tato jest sice velice pravděpodobná, nemůžeme však za ni ručiti. Postavení u Kinču mělo účel, postup Japonců co nejdéle zadržeti, a bylo dobře voleno, a byli by Rusové zajisté Japonce hodně dlouho zadrželi, ne-li celý podnik zmařili, kdyby byli odeslali do zálivu kinčuského několik lodí. To však bylo opomenuto, nevíme arci proč, nevěříme však, že by to bylo bývalo nemožné. Slabá stránka poloostrova kvantunského a tím také Port Arthuru, jest právě ta okolnost, že se dá uhájiti jen tím, jenž má nadvládu na moři, aneb jehož loďstvo vyznamenává se aspoň podnikavostí, by do boje pozemních vojsk zasáhlo. General Fock couťl do Port Arthuru. Japonci od 27. do 30. května obsazovali Dalnyj, kdež ukořistili ještě 4 děla a 200 železničních vozů, pak postoupili dvěma proudy po východním a západním pobřeží kvantunského poloostrova na Port Arthur, prováženi jsouce po moři svými loďmi. 2. června dorazili až na 20—25 *km* před pásmo nejzevnějších opevnění port-arthurských. Od 29. května stojí general Akiama u Pulantienu proti generalu Samsonovu. (Usurská jízdní brigáda, části divise sib. kozáků, několik železničních zástupů a trochu pěchoty.) Od 30. května do 4. června došlo mezi nimi u Kantsitienu, Vafantienu a Vafankou k bitkám.

Zatím oboje loďstvo před Port Arthurem bylo také činné. Togo kladl miny a snažil se zatarasiti vjezd, ze zálivu talienvanského vyklízeti miny, utrpěl však mnoho ztrát. K útoku ovšem se neodvážil. Rusové pracovali, aby uvolnili výjezd a vyklidili japonské miny.

Nejdůležitější událostí v červnu jest výpad generála Stackelberga. Dosavadní neúspěchy ruských zbraní, obzvláště pak ohrožení Port Arthuru, vyvolaly asi v Rusku jakousi nervositu ne li v lidu (Klofáč tvrdí, že tam panuje naprostý duševní klid), tedy u vlivuplných osob, a máme za jisté, že Kuropatkin, jenom rozkazy z Petrohradu ho došlých donucen byl, že podnikl tento pokus na osvobození Port Arthuru. Pokus ten byl však zbytečný, bylo viděti, že Kuroki čeká na zakončení výpravy II. armády (tudíž pád Port Arthuru). Tato nečinnost sloučené I. a II. armády, vynucena také poněkud nastávajícími dešťmi, mohla býti Kuropatkinovi jenom milá, když se necítil ještě dosti silným, by učinil rozhodný útok na jádro japonského vojska. Dalo a dá se očekávati, že Port Arthur vydrží úspěšné obléhání potud, pokud nebude ruská armáda dostatečně silna, by postoupila proti Japoncům. Podnik byl však také velice nebezpečný, a neměl mnoho nadějí na úspěch. Cíl výpravy, Pulantien, je vzdálenější od postavení ruského v Liaojanu, než jest jádro japonských vojů. Stackelberg byl po celou cestu v boku ohrožen a velká délka cesty (od Kajču do Fuču) jest ohrožena také ze severozápadu z moře. (Japonci také skutečně 6. 7. a 8. června stříleli na Rusy v prostranství Dašisao-Kajču shromážděné, arci bez výsledku, část dráhy, žel, však palbou zničili.) Když však Kuropatkin již vyslal Stackelberga, bylo by bývalo zapotřebí podnik ten energicky a rychle provést. To se však nestalo. Naopak, proveden byl velice liknavě. Stackelberg vytáhl začátkem června z kraje Nyučvan Hajčen s 1. a 9. divisí střelců, s nimiž se pak sloučila brigáda jízdy Samsonova. 12. června útočily přední voje ruské u Pulantienu na slabé zástupy japonské zástupy, jež se však vyhnuly a Rusům vpadly do boku. Rusové couvli na Vafankou, ztrativše 860 mužů.

Japonci sesílení částí 2. armády podnikli 14. června útok na Vafankou, jenž se však nepodařil. 15. června podnikl pak general Oku znovu útok, a podařilo se mu ruské postavení obejíti, vpadnouti do do jich boku. Rusové byli se sice výborně, ale byli nuceni ustoupiti. (Rusům překáželi velmi teplé obleky.) Japonci ztratili 1000 mužů, ukořistili 14 děl, několik praporu a zajali 300 mužů. Štěstí Stackelbergovo bylo, že Japonci taktický svůj úspěch nevyužitkovali. General Oku postoupil toliko až k čáře Kafanku-Juču. Zvláštností japonské taktiky se jeví, že nikdy taktických úspěchu nevyužitkují, máme však za to, že pro přílišné vysílení mužstva po bitvě jednoduše nebývají s to tak učiniti. Stackelberg ustoupil do Kajču, zanechav u Sjunečenu Samsonova kozáky, aby umožnili jeho ústup. 18. června dali se Japonci na postup, střetli se 19. a 20. s kozáky, obsadili 21. Sjunečen a 23. postoupili předními voji až k řece Ko-ho, 16 *km* jihozápadně od Kajču. (Kozáci ovšem byli ustoupili.) Tedy výsledek celé výpravy Stackelbergovy byl kromě těžké porážky ten, že japonské armády dosud velice daleko armáda od armády vzdáleny, nyní svými jádry stály na okruhu asi 80 *km* dlouhém u Kajču, a bezmála byly již spojeny. Třetí armáda stojí nyní u Sinjanu, ukázalo se, že voje, které Kuroki do Sinjanu odeslal měly účel, aby shromáždění 3. armády a její postup

do Sinjanu umožnily. Zatím obléhalo japonské loďstvo nadále Port Arthur a činilo opětované pokusy na zabavení vjezdu, a v zálivu Talienvanském odstraňovalo Rusy kladené miny.

Kozáci v severní Korei operující činili výpady na Gensan, srazili se několikráte s Japonci a ustoupli pak k Hamkengu a průsmyku Kapsan.

Druhá a třetí ruská záložní divise jim dorazila do jižního Mandžurska. 9. června byla nařízena mobilisace 4 záložních divisí a I. sboru.

Vladivostockou eskadru ovládl zatím nový duch. 14. června provedl kontreadmiral Bezobrazov smělý výpad do korejského průlivu, a 15. zničil několik dopravních lodí i s mužstvem (ztráta Japonců asi 5000 mužů). Šťastně eskadra opět unikla, a hned zase vyrazila do průlivu Tsugarského, kde několik plachetních lodí zahnala.

Také v Port Arthuru se činili Rusové jen což. Pracovali na uvolnění výjezdu, a odstraňování min. Docházelo často k potyčkám mezi japonskými torpedky a ruskými strážními loďmi. Togo již se k útokům neodvážil. 15. června vyrazil křižník „Novik" s 10 torpedek a dělových lodic, a útočil na japonské torpedové lodě, jež u Sianbintau palbou podporovaly postup pozemních vojsk. Do 20. června byly ruské lodě opět opraveny, tak že nyní má viceadmiral kníže Uchtomskij opět 5 obrněnců (Cesarevič, Retvizan, Poběda, Peresvět, Sebastopol, Poltava), 5 křižníků (Bojan, Polada, Diana, Askold, Novik) a 10 torpedových lodí. Japonci tam mají 5 obrněnců, 4 obrněné křižníky, 7 křižníků II. třídy, 5 malých křižníků, 30 torpedek (tedy síly asi ruské). Protož mohl Uchtomskij odvážiti výpad na Japonce. Již v noci ze 22. na 23. června došlo k potyčce ruských torpedek s japonskými loďmi. Japonci zahnáni. 23. června ráno vyplula celá eskadra ruská z přístavu pro úzký výjezd a miny, jimž bylo opatrně se vyhýbati, trvalo však do odpoledních hodin, než celé loďstvo octlo se na širém moři. Japonské loďstvo však bylo schováno za souostrovím a neodvážilo se k útoku. Uchtomskij vrátil se tedy k večeru do přístavu, a nyní teprve Togo ho napadl. Bojovalo se na zevní rejdě dlouho. Rusové tím bojem však netrpěli. Za to Japoncům hodně poškodili 4 torpedové lodě. Jedna prý byla potopena.

Také vladivostocká eskadra byla čila. 29. června vyrazil kontreadmiral Jesen s 3 křižníky a 10 torpedkami až do Gensanu, a střílel na město, jsa pak Japonci pronásledován, octl se již v úzkých, podařilo se mu však přece za noci uniknouti.

Nejposlednější události pokud jsou nám známy (máme zaručených zpráv jenom do 9. července) jsou tyto:

26. června dobyli Japonci polní opevnění u Siaubintou. Úspěch tento mnoho neznamená, neboť takováto polní opevnění mají toliko účel postup nepřátelův na čas zadržeti, a jest mnoho odborníků, již naprosto zavrhují zřízení takových dočasných postavení před pevností, spoléhajíce se radši na sílu pevnosti samé. Majíť dočasná opevnění také tu nevýhodu, že nepřítel dobyv jich výhodně často v nich může umístiti svá obléhací děla.

25. června japonské voje na řece Ko-ho stojící ustoupily do Sjunečenu. Kozáci za to postoupili a obsadili stanici železniční dráhy.

26. června zahájil střed a pravé křídlo japonské armády všeobecný postup. Voje stojící u Sjunečenu a v průsmyku Čipanlin zůstaly státi. Postup Japonců byl namířen na průsmyky pohoří Fenšuilin.

27. června útočily 2 divise na průsmyk Dalin. Rusové ustoupli. Průsmyk Japonci obsazen, jiný voj dobyl 27. června průsmyku Fenšuilin. Také z průsmyku Modulin a Motien byli Rusové zahnáni a Sajmatsi opět Japonci obsazeno. Japonci jsou nyní pány průsmyků a mohou se nyní volněji pohybovati, proto že cesty, po nichž by Rusové mohli na ně doráželi, jsou uzavřeny (průsmyky). Nastal opět klid, jehož Japonci užili k přípravám na postup. 24. června dostavily se také očekávané deště, letos právě však daleko nejsou tak hrozné jak bývají.

Druhá armáda obléhající Port Arthur zatím tam již dopravila velká obléhací děla a v prvním týdnu července došlo k strašným bojům o polní opevnění, obzvláště o „Toku". Ruské pobřežní obrněné lodě Japonce velmi zneklidňují.

Zdá se, že Japonci i deštivým počasím nedají se donutiti k nečinnosti. 6. července odjel maršálek Ojama, vrchní velitel mandžurské armády na bojiště, což poukazuje k tomu, že se Japonci nyní pustí do rozhodného skutku. Z počátku byly části armády Okuovy posunuty k středu postavení japonského, nyní však opět posunují se voje na levé okřídlí, zdá se, že jest osnován plán na Inkou, by si tam Japonci zřídili novou základnu, jež obzvláště v době dešťů by byla pro zásobování výhodná. Voje Okuovy sesíleny na 4 divise a brigádu jízdy.

4. července útočilo 18 setnin ruských na průsmyky Fenšuilin a Modulin. Útok se však nezdařil, Rusové ztratili 200 mrtvých.

3. července postoupil Oku, by vyzvídal ve velkém, byl nucen ustoupiti.

6. července pak čtyřmi proudy postoupil od Sjunečenu, porazil ruské přední voje, jež ustoupily až k řece Ko-ho, jižně pak tábořili Japonci.

7. července zahnali Japonci ruské voje až do Kajču, a 8. července jich zadní voj i tam vytlačili.

Samsonov ustoupil k Dašisao, kde se sloučil se Stackelberkem, i jeho zadní voj byl 9. července nucen ustoupiti.

Chunchuzové čím dál více ohrožují dráhu. Jsou velice dobře vyzbrojeni. Tlupy bývají někdy až 1000 mužů silny a mají dokonce děla. Jest velice pravděpodobno, že jim velí přestrojení japonští důstojníci. Dochází často k potyčkám; tak prý 6. června došlo u Tamvanu k velké bitce. Tyto tlupy jsou nepřítelem, s nímž jest Rusům počítati a jenž jim způsobuje mnoho nesnází.

Směs.

O jazykové stránce Sušilova překladu a výkladu Nového Zákona rozepsal jsem se v Sušilově životopise snad až příliš obšírně, chtěje poopraviti dosavadní křivý úsudek o věci té. Upozornil jsem hlavně na tyto body: Překlad Písem třeba co do přesnosti výrazů zcela jinak pracovati a posuzovati než jakýkoli překlad jiný. V díle Sušilově třeba co do změn a oprav neboli novot lišiti překlad a výklad. Ve výkladě, který sám sebou přináší mnoho filologisování a slovíčkářství, obsaženo mnoho synonymiky skutečně zbytečné, ale konečně neškodné, kdežto překlad až na nečetná poměrně místa znamená veliký pokrok proti dřívějšku a nezaslouží býti snižován tak, jak se mu stalo od spisovatelů věci neznalých a předpojatých, na př. prof. Šmahy nebo prof. Dra Flajšhansa.

V bohosloveckém však časopise „Museum" napsáno p. Sloupským z Olomouce několik vět, které prozrazují sice jakési blahosklonné sebevědomí vůči Sušilovi, ale neoprávněnou povolnost naproti nesprávným úsudkům prof. Šmahy a prof. Dra Flajšhansa.

O mně píše: „P. V. hájí Sušila, omlouvá vše Sušilovou snahou po pokroku, zaujímá stanovisko střední." „Sušil měl dobrou vůli, šlechetný úmysl a to ho omlouvá" [!!] „Reformy Sušilovy jsou skutečně zbytečné, tehdy jazyk český nepotřeboval již takových a tak radikalních novot jako snad před 40 lety (v 18. století)" [tedy snad když povstala Bible Králická?!]

„Na druhé straně, a to se strany kompetentní [prof. Dr. Flajšhans!] se tvrdí toto: Jazykové novoty Sušilovy nejsou spisovným jazykem provedeny a nejsou důsledné."

„Bible Kralická je po stránce jazykové dílo dokonalé." [tak; tedy nejlépe ji prostě otisknouti?]

Nechci ublížiti panu pisateli, avšak takovéto naivnosti trapně dojímají u absolvovaného theologa, nad to ve článku slavnostním. Čtenářům jeho, aby se takové pro Sušila nanejvýš urážlivé předsudky nešířily, na paměť uvádím jen toto:

Bible Kralická je „dokonalá" jen tomu, kdo jí nečetl! nežádám již ani srovnati ji s originalem.

P. prof. Dr. Flajšhans je v této věci „stranou kompetentní" snad p. pisateli, nikomu jinému. Odkud p. pisatel kompetenci tu zná, nevím; nevím ani, zdali p. prof. Dr. Flajšhans řecký original a překlad Sušilův kdy vůbec četl — p. Sloupský toho asi také neví. Napsalť kdysi týž pan Flajšhans (v Naší Době), že Sušil podal řeckého textu obraz úplně nesprávný [!] I když tuhle nehoráznost přičtu na vrub tehdejšího Flajšhansova realisticko-českobratrsko-kritického řádění a touto službovolností ji poněkud omluvím, z věcných důvodů jsem takovému posuzovateli díla Sušilova říci: sutor, ne ultra —, byť i jinak byl ve filologii autoritou I. řádu.

Pan pisatel mohl to poznati již ze slov: „novoty Sušilovy nejsou důsledné." P. Flajšhans při nich nic nemyslil, ale p. pisatel je shledává kompetentními. Jsa však theologem, měl srovnávati sám, když se chtěl odhodlati k rozhodčímu úsudku mezi námi, a nepsati frasí tak nesprávných,

jako o mé stati. Jáť nic „neomlouvám“, „nezaujímám stanovisko střední“, nýbrž konstatuji, rozlišuji, vysvětluji a hájím či zamítám — ale podávám důvody a nesoudím paušalně. Myslí-li p. pisatel, že čeština nepotřebovala již takových novot, tedy ať jen sám se svou kompetentní stranou p. Flajšhansem a i druhou citovanou (a ovšem i mně nepopěrnou) autoritou, slovutným p. dv. radou prof. Dr. Gebaurem se pokusí přeložiti některou dogmatickou stať z Nového Zákona aneb jakýkoli filosofický spis, a to nyní, po 40 letech! Jestiť velký rozdíl mezi grammatikařením a reflexivním spisovatelstvím.

Pojmy „spisovný“ a „nespisovný“ nejsou tak prosté, jak by ze slov učence právě jmenovaného (ač asi jen tak v dopise nadhozených) vyplývati se zdálo. Nerozumí-li on slovům některým u Sušila, mohl bych posloužiti — kdybych měl na to kdy a věc za to stála — z nynější „češtiny“ též výrazy, kterým by nerozuměl, nezná-li té neb oné cizí řeči. A přece nemluví se tu o češtině nespisovné! Spor může býti jen o míře, a tu každý připouští, že Sušil zašel daleko, ale proto nemožno nazývati češtinu jeho vůbec nespisovnou. Dále může býti spor o to, zda lépe jest v překladě Písma nechati všech těch latinismů, kterým se Sušil vyhýbal. A konečně zda jest lepší přijímati do češtiny výrazy staroklassické a romanské než jihoslovanské. Tyto problemy všechny namítá „novotaření“ Sušilovo.

Avšak dostali bychom se příliš daleko. Chtěl jsem jen varovati čtenáře „Musea“, by nerozmyšleným a nesprávným úsudkem p. pisatelovým nenechali se mýliti. Sušilovo dílo má své zvláštnosti nepřijatelné, ale značí každým odstavcem takořka veliký pokrok biblické češtiny proti dřívějšku. Úkolem dalších biblistů bylo, zužitkovati ohromnou znalost a práci Sušilovu.[1] Ovšem nesměli by se zpátečnicky vázati šmahem na starobylost, avšak ani lekati se odchylek od Sušila, kde jsou odůvodněny. P. pisatel míní také, že „rozvláčnost výkladu Sušilova ukládala by dnešnímu čtenáři velkou trpělivost a vytrvalost“. Ovšem, ale bez té není vědecké práce nikde a nikdy. V tom právě jest veliký sebeklam těchto a takových spolupracovníků „Musea“, že vědecké otázky se odbývají tak hravě, jak snad stojí v jejich kompendiu neb u některé „kompetentní“ autority, která právě jim padla do rukou. A v tom je také veliké nebezpečí stagnace, po tolik let už se jevící u bývalých spolupracovníků „Musea“, kde kdysi uveřejnili své práce prvé a — poslední. Sušilem se vždycky ještě můžeme pochlubiti, i před vousatými autoritami, kterým v Olomouci takovou přednost se zdají dávati. Má své vady, jako každý spisovatel, ale předností mnohem více. P. V.

[1] Z Prahy přichází zpráva, že p. prof. Dr. L. Sýkora uchystal do tisku nový překlad. Těšíme se naň velice, ale bude-li příliš konservativní, nebude přece jen definitivně pomoženo. Věc jest přece jenom nesnadnější, než se filologickým autoritám zdá. Němci na př. mají výtečné překlady, a překládají přece znova. U nás pak se ve 20 století **opováží někdo říci, že nebylo třeba opraviti překlad ze začátku 17. století!**

HLÍDKA.

Úředně odhadnutá cena statků,

ze kterých vznikla náboženská matice na Moravě.

Dvěma dvorními dekrety založena byla náboženská matice moravskoslezská. Dvorním dekretem ze dne 28. února 1782 věnováno (!) všechno jmění klášterů mužských i ženských, ve kterých se žilo životem rozjímavým a které byly zrušeny, na zřízení náboženské a farní pokladny (Religions- und Pfarrkasse), ze které se mělo platiti výslužné řeholníkům a řeholnicím zrušených klášterův a která postupně měla se vynakládati jedině ve prospěch náboženství a blaha bližního s náboženstvím tak těsně spojeného.

Dvorním dekretem ze dne 27. března 1782 bylo prohlášeno zřízení náboženské a farní pokladny a zároveň nařízen prodej panství a zásob zrušených klášterů, jakož i všeho jmění a jejich domů.

Jak veliká byla tehdy cena statků těchto klášterů, patrno z výkazu úředně odhadnuté ceny jejich. A že takřka za babku prodány byly, lze dokázati srovnáním ceny tam odhadnuté s cenou skutečnou a nynější. Číslice odhadní otištěny tu dle úředního výkazu.

Jména panství a statků	Jména řeholníků nebo řeholnic, kterým panství nebo statky náležely	[illegible]	
		zl.	kr.
1. Panství Staré Brno . .	Cisterciačky na St. Brně (Maria-Saal)	89.396	—
Statek Stanoviště . .	"	22.052	20
" Ořešín . . .	"	3.740	45
" Cacovice . . .	"	37.578	18
" Komořany . .	"	28.564	40
" Rostěnice . .	"	23.612	15
2. " Žarošice . . .	"	57.789	05
3. " [illegible] . .	"	74.459	—
" [illegible] . .	"		
" Našiměřice . .	"		

Jména panství a statků	Jména řeholníků nebo řeholnic, kterým panství nebo statky náležely	Úředně odhadnutá cena panství nebo statků v konvenční měně	
		zl.	kr.
Statek Jezeřany . .	Cisterciáčky na St. Brně (Maria-Saal)	16.099	$48\frac{3}{4}$
4. Panství Oslavany . .	"	172.996	55
5. Panství Blažovice (dříve „Král. zahrada“ zv.)	Dominikánky v klášteře sv. Anny na Starém Brně	64.572	50
Statek Šitbořice . .	"	73.761	—
" Ořechovičky .	"	39.110	40
" Syrovice . . .	"	8.028	05
" Hvozdec . . .	"	6.792	15
" Lochemberg .	"	26.995	15
" Šlapanice . .	Pauláni na Vranově	12.506	35
6. " Tuřany . . .	Františkánky u sv. Josefa v Brně	23.404	40
7. Panství Královo Pole .	Kartuziáni v Králově Poli u Brna	319.517	10
8. Statek Těšany . . .	Dominikáni u sv. Michala v Brně	82.108	45
9. Panství Zábrdovice .	Premonstráti v Zábrdovicích	84.972	50
Statek Křtiny . .	"	132.236	25
" Šaratice . . .	"	59.879	50
10. Panství Klobouky .	"	187.327	55
11. Statek Nenovice . .	Cisterciáci na Velehradě	15.301	50
12. Panství Tišnov . . .	Cisterciáčky v „Bráně nebes“ u Tišnova	208.270	50
Statek Svatoslav . .	"	8.723	10
" Něm. Kynice .	"	25.817	—
" Komín . . .	"	16.601	10
" Bosonohy . .	"	27.197	05
13. Panství Žďár . . .	Cisterciáci ve Žďáře	359.882	30
Statek Nové Veselí .	"	108.494	15
" Radešín . . .	"	153.611	30
14. Panství Křižanov . .	"	205.042	30
15. Statek Rancířov (Fußdorf)	Dominikáni u sv. Kříže v Jihlavě	28.017	25
16. Panství Budeč . . .	Premonstráti v Louce na Dyji	70.391	—
17. " Louka . . .	"	317.733	$55\frac{3}{4}$
Statek Milifroň . . .	"	35.911	40
" Hodějice . .	Klarisky ve Znojmě	40.000	—
" Sucholirdly . .	Premonstráti v Louce	26.446	$04\frac{1}{4}$
" Tasovice (díl) .	Klarisky ve Znojmě	43.901	25
" Stupešice . .	"	21.420	—
" Vírovice . . .	"	23.363	05
" Přímětice (díl)	"	5.472	—
" Kravsko . . .	Premonstráti v Louce	68.919	20
18. Panství Lechvice . .	"	244.374	15
19. " Miroslava . .	"	159.987	20
Statek Loděnice . .	"	52.027	05
20. " Maršovice . .	Paulini v Mor. Krumlově	25.357	55
Dvůr Dobřínsko . .	"	10.137	15
" Rakvice . . .	"	2.595	—
21. Panství Šebetov . .	Premonstráti v klášteře Hradisku u Olomouce	333.250	05
22. Jevíčské reality . . .	Augustiniáni v Jevíčku	99.033	—
23. Statek Bělá	"	11.472	$20\frac{3}{4}$
24. " Krasíkov . .	"	11.826	—
25. Panství Konice . .	Premonstráti na Hradisku u Olom.	163.303	10

Jména panství a statků	Jména řeholníků nebo řeholnic, kterým panství nebo statky náležely	Úředně odhadnutá cena panství nebo statků v konvenční měně zl.	kr.
26. Statek Hradisko . .	Premonstráti na Hradisku u Olom.	17.264	15
27. „ Jesenec . . .	Premonstráti v Zábrdovicích	44.309	15
28. „ Laškov . . .	Augustiniáni u Všech Svatých v Olomouci	67.461	40
„ Lešany . . .	„	29.458	40
29. „ Vrbátky . .	„	15.096	15
30. „ Kožušany . .	Dominikánky u sv. Kříže v Olomouci	57.923	25
Stateček Štěchovice .	„	18.581	35
„ Žešov . . .	„	2.380	45
„ Posluchov .	„	7.935	30
31. Statek Citov	„	98.401	20
32. Panství Ptení . . .	Klarisky v Olomouci	117.111	40
33. „ Čelechovice .	„	75.984	45
Statek Křelov . . .	„	16.407	—
„ Dubany . . .	„	48.980	35
„ Lazce	„	7.665	80
34. Panství Doubravice .	Olomoučtí Kartuziáni (údolí Josafat)	130.093	45
35. „ Dolany . . .	„	123.173	—
36. „ Vizenberk . .	Cisterciáci na Velehradě	319.102	20
37. Statek Žerotín . . .	Augustiniáni ve Šternberku	61.712	—
„ Babice . . .	„	53.966	15
38. „ Výšovice . .	„	32.670	25
„ Tvorovice . .	„	27.851	20
„ Chvalkovice .	„	53.493	55
„ „ 2. díl	Augustiniáni v Olomouci	8.460	55
39. „ Kyselovice . .	Augustiniáni ve Šternberku	41.002	—
40. Panství Nezamyslice .	Augustiniáni v Olomouci	88.612	50
41. „ Vřesovice . .	Premonstráti na Hradisku u Olom.	178.546	15
42. „ Mořice . . .	Pauláni na Vranově	169.858	50
43. „ Hradisko u Olom.	Premonstráti na Hradisku u Olom.	519.814	15
Statek Droždín . . .	„	84.039	35
„ Olšany . . .	„	135.623	50
44. Panství Velehrad . .	Cisterciáci na Velehradě	389.066	30

Toť tedy statky církevní zabrané na Moravě pro náboženskou matici! Srovnáme-li cenu takto úředně odhadnutou jenom s výměrem plošným (odezírajíce od nákladných staveb) statků těchto a pak s cenou nynější, až trneme nad tím, jak hluboko pod cenou statky byly odhadnuty a namnoze i prodány. Tak na př. panství starobrněnské i se svými statky odhadnuto bylo celkem za 204.926 zl. 48 kr. k. m. Výměra jeho plošin však podle Jiřího Wolného, Die Markgrafschaft Mähren (Brünn 1836) II. Bd., Brünner Kreis, I. Abth., str. 120 byla 10.356 jiter 1149□° čili jitro bylo odhadnuto za necelých 20 zl. k. m. Nechybíme, tvrdíme-li, že nyní jitro půdy na tomto panství je dvacetkrát tak drahé. Ocenila-li vládní komise tehdy všecky tuto uvedené statky celkem za 7,613.414 zl. 12½ kr. k. m., můžeme podle příkladu panství starobrněnského tvrditi, že by nyní ty statky měly cenu asi 300 milionů korun! Věru číslice mnoho, velmi mnoho povídají! A jména některých nynějších majetníků rovněž!

***

Ze slezského obecného školství.

M. Pavlík. (Č. d.)

Jak utváří se poměry v Opavě, poznat z těchto dat: V Opavě není ani jediné české veřejné obecné školy, za to deset německých veřejných pětitřídek a jedna trojtřídka. V matiční[1]) pětitřídní české škole jest nyní 373 žáků. Nejsou to však jenom děti opavské; skoro polovice jest jich z Kateřinek a několik i z jiných okolních vesnic. Z cizích vesnic (vyjma Kateřinky) jsou to žáci, kteří, majíce doma buď německou nebo utraquistickou nebo nedostatečnou českou školu, chtějí na opavské matiční škole připraviti se ke studiu gymnasijnímu. **Tak bylo na matiční škole žáků:**[2])

Roku	Všech	Z Opavy samé	Roku	Všech	Z Opavy samé
1883/4	48	25	1893	361	141
1884/5	251	81	1894	365	144
1885	290	127	1895	377	145
1886	322	145	1896	377	140
1887	312	132	1897	344	145
1888	279	114	1898	320	153
1889	294	126	1899	308	151
1890	308	140	1900	336	154
1891	316	135	1901	340	149
1892	364	142	1902	373	159

Z Kateřinek bylo ročně asi stejně mnoho žáků, jako z Opavy. Cizích vesnic (kromě Kateřinek) bylo zastoupeno ročně průměrně 10 (4—15).

Z čísel těchto pozorovati celkem jakýsi postup, ale velmi nepatrný. Obrázek tento doplňují statistické údaje německých škol opavských.

Na německých (veřejných i soukromých) školách opavských **bylo žáků:**

Roku	Všech žáků	Z Opavy samé	Cizích
1883/4	(2918 + 185) = 3103	2717	386
1902/3	(3597 + 249) = 3846	3266	380

Kolik z těchto dětí je českých! Dle úředního sčítání roku 1900 jest v Opavě 22.113 Němců, 2604 Čechův a 598 Polákův a jiných, nebo v procentech: Němců 87·35%. Čechů 10·28%. Dle tohoto sčítání, beztoho nespolehlivého, bylo by českých dětí opavských 336. Odečteme-li děti matičné školy, tedy jest na německých školách 177 českých opavských dětí. Poněvadž však sčítání jest jistě nesprávno, lze si

[1]) O její zřízení nejvíce se zasloužili: Prasek, Zacpal, Kolofík, Lhotský, Mosler a Stratil. Roku 1882 zřízena napřed školka; roku 1883 obecná škola a gymnasium. Stalo se vše za brutalního odporu Němcův a vlády.

[2]) Daty mi laskavě posloužil pan řídící Kryštůfek.

aspoň zdaleka představiti, kolik dětí jest vydáno germanisaci. Opava měla roku 1890 Němců 18.462, Čechů 2423; Němci se tedy rozmnožili o 3651 čili o 19·77%, Čechů přibylo 181 čili o 7·47%. Jistě vysvětluje se tento nepoměr blízkostí Pruska a tím, že Opava je středištěm Slezska, země ze dvou pětin německé; ale nesmíme zapomnět, že též příliv českého lidu je značný, poněvadž okolí opavské je české. Myslím, že i školství německé vychovává Němcům mnoho proselytů.

Z cizích dětí jest na opavských německých školách ohromná většina z Kateřinek. Podle nedávného doznání rady Kudlicha jest letos 1903/4) 600 kateřinských dětí na opavských německých školách. Že jsou to děti skoro všechny české, ví každý, kdo Kateřinky zná. Chtěl jsem míti přesnější údaje, ale nepodařilo se mi jich bohužel sehnat. Děti ty jsou nejen pro národ, ale (poněvadž jsou namnoze chudé) z velké části i mravně a společensky ztraceny. Kdo přijdeš do Opavy, podívej se o polednách na př. k fortně německého řádu, a najdeš tam bezpochyby děti otrhané, vyzáblé, německy žebrající... to jsou děti české. Toulají se po parku a žebrají. Zeptáš-li se jich, rozumějí-li i moravsky, řeknou, že rozumějí. Odkud jsi? Z Katrainu. Kde jsi chodil do školy? Do té a té šúle. Řekneš mu, aby tě někam třebas zavedl, aby s tebou mluvil moravsky — on zatrhuje stále německy, a když mu dáš šesták, řekne ti zase ne zaplať Pán Bůh nebo děkuji, ale fergelts kott nebo tanke.

Organisace veřejných obecných škol slezských.

Školy	1třídné		2třídné		3třídné		4třídné		5třídné		6třídné		7třídné		8třídné	
	1883	1902	1883	1902	1883	1902	1883	1902	1883	1902	1883	1902	1883	1902	1883	1902
německé . . .	108	94	45	47	18	27	10	20	11	32	11	5	—	1	1	1
české	71	51	31	41	5	13	3	8	—	11	—	1	—	—	—	—
polské	87	73	32	52	7	15	1	7	1	4	—	—	—	—	—	—
německo-české .	8	7	4	4	—	2	3	2	3	5	1	1		—	—	—
německo-polské	—	1	1	1	—	—	4	3	1	6	—	3	—	—	—	—

Nebo ještě přehledněji v procentech:

	Něm. škol		Česk. škol		Polsk. škol		N.-česk. škol		Něm.-pol. škol	
bylo roku	1883	1902	1883	1902	1883	1902	1883	1902	1883	1901
jednotřídek	55·94	41·41	64·54	40·8	67·9	49·0	42·1	33·33	—	7·14
dvoutřídek	22·06	20·7	28·18	32·8	22·0	34·43	21·05	19·05	16·66	7·14
trojtřídek	8·82	11·89	4·54	10·4	5·47	9·93	—	9·52	—	—
čtyrtřídek	4·9	8·81	2·72	6·4	0·78	4·63	15·79	9·52	66·66	21·43
pětitřídek	5·39	14·09	—	8·8	0·78	2·64	15·79	23·81	16·66	42·86
šestitřídek	5·39	2·2	—	0·8	—	—	5·26	4·76	—	21·43
sedmitřídek	—	0·44	—	—	—	—	—	—	—	—
osmitřídek	9·49	0·44	—	—	—	—	—	—		—

Celkem měly tříd školy

roku	německé	české	polské	něm.-české	něm.-polské
1883	421 (50·48 %)	160 (19·18 %)	181 (21·7 %)	49 (5·87 %)	23 (2·75 %)
1902	554 (45·71 %)	265 (21·86 %)	270 (22·27 %)	60 (4·95 %)	63 (5·19 %)

Poměrně ubylo tříd německých a německo-českých; všech ostatních přibylo. Absolutní vzrůst jest u tříd německých 31·59 %, u českých 65·62 %, u polských 49·17, u německo-českých 22·45 %, u německo-polských 173·91 %.

Němců bylo roku 1900 ve Slezsku 296.571 = 43·58 %, Čechů 146.265 = 21·49 %, Poláků 220.471 = 32·40 %. (Ostatní procenta z jiných národností.)

Zachovalé dosud české kraje Slezska jsou aspoň v celku školami dobře zásobeny. Neboť 21·49 % českého lidu odpovídá úplně 21·86 % českých tříd; připočtou-li se k nim i německo-české třídy (21·86 % + 4·95 % = 26·81 %), jest poměrný počet tříd o 5·32 % větší než počet Čechův. U Němců byl podobný rozdíl roku 1883 skoro 7 %, nyní pak jest již jenom 2·13 %. U Poláků byl roku 1883 minus asi 8 %, roku 1902 však je toto minus již jen asi 5 %.

Organisace českých škol postupuje zvláště poslední dvě tři leta dosti rychle. Roku 1883 neměli jsme ani jediné pětitřídky, nyní máme jich 11 (Němci 32). Co překvapuje, jest velký ještě počet našich dvojtřídek. Mezi německými školami jest jenom 20·7 % dvojtřídek, mezi českými však ještě 32·8 %. Co se týká jednotřídek, trojtřídek a čtyrtřídek, jsme s Němci skoro v úplné rovnováze. Ostatně nelze tu žádati u všech národností stejné procento stejně organisovaných škol. Jsouť skoro všechna města slezská osedlá Němci, proto též u nich nepoměrně více pětitřídek a šestitřídek. Poláci mají ještě dosti dohánět, ale při své čilosti z posledních let doženou brzy vše. (P. d.)

Loisy.

Referuje Dr. Frant. X. Novák. (Č. d.)

Že Loisy popírá zjevení nadpřirozené (což jest další principielní blud jeho spisů), právě bylo řečeno.[1] Jak Loisy o zjevení mluví,[2] to už není zjevení ve smyslu katolickém, nadpřirozené, to je čistě přirozený pud k Bohu, víře, který za daných okolností stupňuje se na rovněž čistě přirozené vědomí Boha, víry. Na tom stupňování má dle Loisyho[3] podíl Bůh, a proto že tedy Bůh vlastně to „uvědomění" v člověku způsobil a že on sám je též jeho předmětem, mluví Loisy o zjevení „nadpřirozeném".[4] V pravdě děje se přirozeně, za podmínek přirozeně daných, nutně.

Proto je toto „zjevení" u všech lidí, pohanův a křesťanů, prorokův a divochů stejným.[5] Alespoň co se týče vlivu božího

[1]) Viz nahoře str. 476 n.

[2]) Tamtéž. (Autour d'un petit livre, str. 196 n.)

[3]) Autour d'un petit livre, str. 197 n. »Všecka ta práce (za zjevením), která nachází zvolna svého dokonalého cíle v náboženství israelském, později v náboženství křesťanském, není vlastně práce člověka v Bohu, nýbrž jest především práce Boha v člověku, neboli práce člověka s Bohem zároveň — c'est d'abord et principalement le travail die Dieu dans l'homme, ou de l'homme avec Dieu.« Tuto »práci Boha v člověku« rozuměti nejvýš jako řízení prozřetelnosti boží směrem k vývinu, evoluci víry pořád dokonalejší.

[4]) Autour d'un petit livre, str. 198: »La révélation se réalise dans l'homme, mais elle est l'oeuvre de Dieu en lui, avec lui et par lui. La cause efficient de la révélation est surnaturelle comme son objet, parce que cette cause et cette objet sont Dieu même; mais Dieu agit dans l'homme, et il est connu par l'homme.« Loisy, i když mluví obvyklými terminy theologickými (»nadpřirozený«, »zjevení«, »zázrak«, »inspirace« a p.), podkládá jim význam naprosto nekatolický. Později se k tomu ještě vrátím. Ostatně tu viz i Loisy, L'idée de la révélation v Revue du clergé français, sv. 21, str. 265. »I při náboženství nadpřirozeném jsou podmět i obsah přirozeny, neboť podmětem víry jest člověk, obsah pak její jest výsledkem činnosti lidské — même dans l'ordre de la religion surnaturelle, c'est la nature qui fournit le sujet et la matière, puisqûe ce sujet est l'homme, et cette matière un fruit de l'activité humaine.«

[5]) Loisy v Revue du clergé článek častěji uvedený L'idée de la révélation, sv. 21, str. 265. »On doit concevoir cette action divine sur la masse de l'humanité comme étant de même ordre que l'action révélatrice dans les hommes inspirés. Entre pauvre sauvage que Dieu éclaire pour qu'il trouve la vie dans son culte chétif, et le prophète qui sert d'organe à la révélation la plus parfaite de la vérité religieuse, la différence ne porte que sur le degré de lumière surnaturelle et l'étendue de l'objet qui est ainsi éclairé par la foi, la qualité de la lumière et la substance de cet objet demeurant identiques — Třeba si uvědomiti, že toto působení Boha na lidstvo v ničem se neliší (de même ordre) od působení jeho na lidi inspirované. Mezi ubohým divochem, kterého

v tom ohledu. Účinek toho vlivu může býti ovšem rozdílný, dokonalejší na př. u národu židovského, než u současných národů pohanských.

*

Loisy docela důsledně nepřipouští historickou možnost i skutečnost zázraků. Ne že by neznal slova „zázrak", ale význam, který podkládá slovu, ničí věc samu. Jemu je zázrak „la grande force cachée derrière tous les phénomènes — ona mocná síla, která se skrývá za všemi zjevy viditelnými." [1] Síla ovšem opět čistě přirozená, u veškerém světě, při všech zjevech života působící, a proto ani žádným rozumem nekontrolována, nic o nějaké události mimořádné nedokazující. Ve smyslu Loisyově každý zjev, každá událost dějinná je zázrakem, což, máme-li na zřeteli účel zázraků, znamená, že **žádný zjev přesně a o sobě zázračným nazvati nelze.**

Pokládány-li některé události historické přece za zázraky (ve smyslu katolickém), hledati toho pramen a příčinu ne ve věci, ne v pravdě objektivné, ale ve víře",[2]) tedy v něčem, co dle

osvěcuje Bůh, aby v chudičkém svém kultu náboženském nalezl život, a mezi prorokem organem to nejvyšší revelace pravdy náboženské, není rozdílu leč co do jasnosti světla nadpřirozeného a co do množství pravd věrou jim takto odhalených; jakostí osvícení i podstatou svou zůstávají si věci zjevené stejnými.«

[1]) Firmin (= Loisy), Les preuves et l'économie de la révélation (v Revue du clergé français, 1900, sv. 22 str. 126 nn.).

[2]) Loisy, Les preuves etc. str. 128. »Pour le philosophe et le savant comme tels, tout ce qui arrive est ce qui pouvait arriver, ce qui, dans les conditions du fait donné, devait arriver; d'où il suit que le miracle est un fait extraordinaire dont le sens divin n'est appréciable que pour qui croit à l'action de la Providence dans les faits de chaque jour... De même, au point de vue rationnel et scientifique, le miracle le mieux constaté n'est qu'un fait moins commun que les autres, mais qui doit rentrer dans le même ordre que les autres, puisqu'il y est réellement contenu; le miracle à le bien prendre, est le train du monde et de la vie contemplé par la foi, qui seule en pénètre l'énigme; le même train du monde et de la vie, observé en quelque sort de dehors par la raison, est l'ordre de la nature, le domaine de la science et de la philosophie.« »Le miracle comme tel n'est évident que pour la foi« (ibid. p. 231). O učení sněmu Vatikanského, const. Dei filius, III., vzhledem zázraku praví, že sněm »n'a pas défini scientifiquement le miracle ni la prophetie« atd. Tedy Loisy praví: »Pro filosofa a vědce jako takové všecko, co se děje, mohlo se i díti, ano musilo se díti za daných okolností; z toho následuje, že zázrak jest událost mimořádná, událost, jejíž význam nadpřirozený oceniti nedovede leč ten, kdo věří ve vliv Prozřetelnosti v připadnostech denních... Proto též je s hlediska rozumového a vědeckého i nejlépe zjištěný zázrak událostí pouze méně obvyklou než události jiné, události téhož řádu jako ony, an skutečně do něho (téhož řádu události čistě přirozených) náleží atd. Zázrak jako takový nedovede pochopiti leč víra.«

moderního učení s vědou nemá nic činiti, co je (s prof. Jodlem) pravdou „sui ordinis".

Slovo zázrak tu rozuměti ve smyslu širším, i o proroctví.

*

Ještě poslední, principielně bludný náhled Loisyho, jeho učení o inspiraci svatých knih. Někteří ho sice počítali ku „škole volné" (école large), on sám však proti tomu protestuje. Jemu zdá se bezprávím, páchaným na Bohu, on pokládá za jakýsi způsob vivisekce, obmezovati inspiraci (jak to činí ona škola) na místa sv. Písma o víře a mravech. Loisy učí inspiraci veškeré Bible, všech jejích míst, bez jakékoli výjimky. Leč jest v tom jeho učení malý chlup. Kdežto „école large" uznávala Písmo v částech dogmatických a moralních (pro bezprostřední svědectví Boha inspirujícího) za naprosto neomylné, praví Loisy to mínění býti dětinným bludem. „Bien n'est garanti per Dieu dans la Bible — nic v Bibli není zaručeno Bohem." Ony články víry a mravů, které nalezáme v Písmě, podléhají právě tak bludu jako všecko, co na světě se děje, myslí, píše. „Varujme se", praví Loisy, „mluviti o bludech v Bibli: nazvěme ty nesprávné, někdy i nemravné pojmy o božství, jak se s nimi potkáváme v Písmě, pravdami relativnými, t. j. míněními („theorie"), snášejícími se leda s civilisací epoch prvotních; nebo nazvěme je pravdami ekonomickými, t. j. náhledy bludnými, kterým náleží místo v providentielním vývinu světa (a které dnes tím vývinem jsou překonány). Bůh chtěl, aby jen to bylo napsáno, ale on neodpovídá za nic, on nikterak se nezaručil za své slovo." [1])

Končím svou úvahu o principielním stanovisku Loisyho, ponechávaje závěrek z toho klidně čtenáři.

Uvádím ještě toliko dva protestanty. V „Theologische Literaturzeitung" (Tlg. Harnack und Schürer, Januar 1904, col. 59 n. recensuje sám Harnack knihu Loisym proti němu napsanou, „Evangelium und Kirche". Asi v polovici té recense pokračuje Harnack takto: „Ich selbst bin dem Buche gegenüber in einer eigentümlichen Lage: sehr viel von dem, was er meiner Darstellung im ‚Wesen des Christentums' entgegenhält, erkenne ich an, aber nicht als Gegensatz, sondern als Ergänzung (podtrhnuto v originale), deren Notwendigkeit mir nicht erst durch Loisy klar geworden ist" atd. Harnack knihou svou „Das Wesen des Christentums" nestojí na stanovisku positivním, křesťanském!

[1]) Toto uvádím dle Dafour, L'inspiration de la S. Écriture etc. (Bulletin de la littérat. eccl. 1903, str. 221 nn.)

E. Ménégoz napsal v protestantském časopise „Revue chrétienne“ (únor 1904) pojednání: „L'Abbé Loisy et Auguste Sabatier“. Ménégoz je professorem při protestantské theologické fakultě v Paříži, Auguste Sabatier, jehož jsem v poznámkách opětně citoval, byl svého času téže fakulty protestantské děkanem. Byl tak asi spisy svými francouzským Harnackem. Vzhledem toho tedy Sabatiera dochází Ménégoz o Loisym k závěrku: „Accord dans la méthode et les principes, accord dans la critique biblique et dans l'histoire des dogmes — tatáž methoda a tytéž principy, tatáž kritika Písma a tytéž dogmatické dějiny.“ Jen že dle Sabatiera dogma jest „výsledek vlivů cizích, nezdravých“, dle Loisyho pak „plod evoluce pravidelné“.[1])

*

O větách proti jednotlivým článkům víry Loisym bludně napsaných nemíním se rozepisovati ze široka. V listě, kterým kardinal Merry del Val oznamuje kardinalu Richardovi pařížskému odsouzení Loisyho,[5]) praví o těch bludech: „Velmi těžké bludy, kterými knihy ony (odsouzené) oplývají, odnášejí se hlavně: k prvotnímu zjevení, k authenticitě událostí a učení evangelických, k božství a k vědoucnosti Kristově, ku zmrtvýchvstání Páně, k božskému ustanovení Církve a ku svátostem.“

Pokusím se tím směrem jen alespoň několik vět ze spisu Loisyho podati.

Bludy Loisyho o prvotním Zjevení uvedeny hned z počátku tohoto referatu, v onom citatě z Gayrauda o přítomném stavu

---

[1]) Uvádím ten výrok dle listu Loisymu příznivého, dle Revue du clergé français. 19 4, sv. 37 str. 668.

[2]) Podávám ho zde, jak ho uveřejňuje Revue du clergé français, 1904. sv. 37 str. 319 n. »Par ordre du Saint-Père nous devons faire connaitre à Votre Êminence la mesure que Sa Sainteté a décidé de prendre relativement aux ouvrages de M. l'abbé Alfred Loisy. Les erreurs très graves qui abondent dans ces volumes ont trait principalement à: la révélation primitive, l'authenticité des faits et des enseignements évangéliques, la divinité et la science du Christ, la résurrection, la divine institution de l'Église, les sacrements. Le Saint Père, profondément attristé et préoccupé des effets desastreux qu'ont produits et que peuvent encore produire des écrits de cette nature, a voulu les soumettre au tribunal suprême du Saint-Office. Ce tribunal, après mûre réflexion et une étude approfondie de la question, a formellement condamné les ouvrages de M. l'abbé Loisy, dans un décret du 16 courant, décret que le Saint-Père a pleinement approuvé à l'audience du jour suivant, 17 courant. Nous sommes chargé de trasmettre à Votre Éminence la copie authentique de ce document, dont l'importance n'échappera pas à Votre Éminence. En baisant... Rome, 19. décembre. Cardinal Merry del Val.«

otázky biblické.[1]) Jsou skoro všecky vzaty z knihy Loisyho, Réligion d'Israël.[2]) Rozumí se samo sebou pro čtenáře nepředpojatého, že při větách v onom citatě uvedených nezáleží, kolik v pentateuchu přejato z kultur cizích, egyptské atd., ani zdali všecko sepsáno bylo Mojžíšem, vždyť v té věci dnes i katoličtí exegetové veliké činí ústupky, jak z uvedených mnou tam pod čárou knih[3]) každý se snadno přesvědčí. Ale důraz položiti jest na principielní věty Loisyho, které kdyby pravdou býti měly, pak nebylo zjevení nadpřirozeného vůbec, pak jest nejpodstatnější část knih Mojžíšových velikou báchorkou, ne-li velikým klamem. (O. p.)

---

[1]) Viz Hlídka č. 3 str. 156 nn. Gayraud není v otázkách biblických »odborníkem«, a autora tohoto článku ta okolnost i možné z ní důsledky hned z předu neušla. Ale považovati ho za nějakého mluvku, snad dokonce ve smyslu našich řečníků politických, proto ještě není dovoleno. Gayraud vydal o nejpalčivějších otázkách katolíků francouzských řadu spisův a pojednání, které by každému, i professorovi, sloužily jen ke cti. Kniha, z níž onen citat byl vyňat, vyšla v krátkém čase (až po r. 1901) desetkrát. Učený redaktor Bulletin de littérat. ecclés. 1901, str. 170 n. praví o něm: »S chválou třeba při Gayraudovi uznati takovou mírnost tonu, takovou slušnost a uctivost i k mužům, jichž směry pokládá za nebezpečné, jak ne vždycky se s nimi shledáváme při knihách podobných. Gayraud nenáleží do počtu těch, kteří považují kritiku za nepřítele, proti němuž každý boj jest oprávněn..« Volil jsem toho autora právě pro tuto jeho mírnost, ale hlavně proto, poněvadž jsem chtěl málo větami čtenáře uvésti medias in res otázky nad jiné rozsáhlé. Má-li stať Gayraudova o otázce biblické nějaké stíny (viz uvedené právě místo z Bulletinu), tedy jistě nejméně v části mnou citované, kde autor mluví skoro napořád slovy »kritikův«, odborníků v Bibli.

[2]) Kniha jest právě rozebrána. Poukazuji tedy na to, co svého času uveřejněno bylo v Revue du clergé français.

[3]) Viz Hlídku, č. 3 str. 156[1].

Studie cyrillomethodějské.

Napsal Fr. Snopek. (Č. d.)

S týmiž myšlenkami se setkáváme v pannonských legendách; tyto skutečně rozvádějí dále, co Chrabr propověděl ve svém pojednání o písmenech slovanských. Tak v životě sv. Konstantina-Cyrilla hl. 15. zlý závistník ďábel, vida vzrůst křesťanského náboženství způsobený slovanskou bohoslužbou, zavedenou na Moravě, namítá skrze své prý nádoby, latinské prý a franské biskupy (архиерѣи ἀρχιερεῖς znamená vždy jenom biskupy, velekněze), kněží a žáky světci našemu: Neoslavuje se tím Bůh, не славитсѧ богъ ѡ семь. Nebo kdyby mu takto bylo vhod (оугодно = milo, příjemno), nebyl by mohl tak učiniti, aby (Slované) od počátku písmeny píšíce řeč svoji oslavovali Boha? аще бо бы емоу сице оугодно было, не бы ли моглъ створити, да быша испрьва писмены пишюще бесѣды своѩ славили бога, kterýmž slovům přirovnati dlužno Chrabrova (§ 7.) финиүьскыми писмены писахѫ своѭ рѣүь „foinickými písmeny psali svoji řeč.“ Ale (zní námitka v pannonském životě dále) tři jazyky pouze zvolil, hebrejský, řecký a latinský, jimiž sluší slávu Bohu vzdávati. Но три ѩзыкы оубо есть токмо (избралъ), еврѣискъ, греүьскъ и латиньскыи, ими же достоить славоу богоу въздаяти. A níže v hl. 16. v Benátkách duchovenstvo prý latinské, totiž biskupové, kněží i mniši, pozdvihnuvše prý trojjazyčné kacířství táže se: Člověče, pověz nám, jak jsi vzdělal nyní Slovanům písmo a učíš jemu, jehož nikdo jiný prve nevynašel, скажи намъ, како ты еси нынѣ створилъ Словѣномъ книгы и оүүиши ѩ, их же нѣсть никтоже инъ прьвѣе обрѣлъ, ani apoštol, ani římský papež, ani bohoslovec Řehoř, ani Jeronym, ani Augustin. My pak tři jazyky toliko známe, kterými sluší v knihách slaviti Boha, hebrejský, řecký a latinský. Мы же три ѩзыкы токмо вѣмъ, ими же достоить въ книгахъ славити бога, еврѣискы, еллиньскы, латиньскы. Nezůstává jim dlužen odpověď náš filosof, poráželje odpůrce podle legendy napřed rozumovými důvody a potom slovy písma sv. Starého i Nového Zákona, z prvého listu ke Korinťanům uvádí bezmála celou kapitolu 14., nad čímž se pozastavuje sám Dr. Vondrák, neboť píše: Ve skutečnosti tak Cyrill sotva učinil, neboť jde o disputaci s biskupy a duchovními, kterým přece nemohl předříkávati celou kapitolu z písma svatého![1])

[1]) Studie, str. 72.

Domnělou toho příčinu, proč jenom oněmi třemi jazyky volno oslavovati Boha, totiž nápis Pilátův na kříži Páně, udává zase hlava 6. života sv. Methoděje: Byli (v Římě) jacísi mnozí lidé, kteří posmívali se slovanským písmenům, pravíce: Nesluší nižádnému národu míti svoje písmena, kromě Hebreů, Řeků a Římanů dle nápisu Pilátova, jejž napsal na kříži Páně. Ѩко недостоить ни которомоу ѩзыкоу имѣти боукъвъ своихъ развѣ Єврѣи и Грькъ и Латинъ по Пилатовоу писанию, ѥже на крьстѣ Господни написа. Nestor letopisec přejal odtud výtku doslovně (hl. 20.), nevynechav ani jediného slova ani nezměniv.[1] za to pisec Pochvaly sv. Cyrilla, dle Vondráka též náš Kliment, utvořil ji podle života sv. Konstantina-Cyrilla hl. 15. a 16., kdež „trojjazyční kacíři, zatemnění závistí“ takto mluví: Nesluší se jiným národům oslavovati Boha, jen Židům, Římanům a Řekům, не достоить инымъ языкомъ славити бога, токмо Жидомъ ти Римлѣномъ ти Єллиномъ, účastníky se činíce zloby Pilátovy (sic).

Podobně i v hlavě 15. života sv. Konstantina-Cyrilla se vypravuje, že světec odpůrce slovanského písma, kteří tvrdili, že jenom jazykem hebrejským, řeckým a latinským sluší Bohu slávu vzdávati, „nazval trojjazyčníky“, нарече я трезычникы, protože Pilát tak napsal na nápise Páně. Naproti tomu dokláda s velikým důrazem hl. 6. života sv. Methoděje, že papež protivníky slovanského písma, dovolávající se nápisu Pilátova, „Pilátovci a trojjazyčníky nazvav proklel“, проклятъ, to jest z církve vyloučil, což mu nikterak nevadí ihned na témže řádku vykládati, že jeden z biskupů, kteří z nařízení papežova světili slovanské učenníky (dle života svatého Konstantina-Cyrilla hl. 17. byli to Formosus a Gauderich), byl touž chorobou nemocen. U tohoto biskupa není tedy „trojjazyčné kacířství“ již zločinem, za nějž by měl býti z církve vyloučen, nýbrž pouze chorobou. Ještě v ústa umírajícího Konstantina-Cyrilla klade pisec jeho modlitbu: vyhub trojjazyčné kacířství, погоуби триѩзычноую ересь (hl. 18.).

Vizme ještě dále. U Chrabra, jak seznali jsme výše, namítají protivníci slovanského písma Řeci, že jeho ani Bůh neutvořil čili nevymyslil, ни створилъ, ani andělé, aniž jsou od počátku, искони, kdežto prý Řekům sám Bůh utvořil písmena. V hl. 15. života sv. Konstantina-Cyrilla vytýká franské duchovenstvo, že by Bůh, kdyby mu bylo příjemno, sám byl mohl způsobiti, aby

[1] Chronica Nestoris. Textum Russico-Slavonicum edidit Fr. Mikosich. Vindobonae 1860. pag. 13. Nestorův rukopis ruský. Přeložil Karel Jaromír Erben. V Praze 1867, str. 15.

Slované od prvu, испрьва, píšíce svou řeč oslavovali jej, a níže v hl. 16. duchovenstvo benátské, že slovanských písmen nikdo prve nevynašel, ani apoštol, ani římský papež, ani bohoslovec Řehoř, ani Jeronym, ani Augustin. Nedivno nám tedy, že **obě pannonské legendy vydávají slovanská písmena za dílo, které sice Konstantin vykonal, když mu je byl Bůh zjevil po předchozí modlitbě.**

Život sv. Konstantina-Cyrilla v hl. 14. obšírně totiž vykládá, že když vyřídili vyslanci Rostislavovi poselství svoje, císař Michal svolav radu, vybídl Konstantina, aby odebral se na Moravu. Filosof, jakkoliv cítil tělesnou únavu, ba i chorobu, nicméně ihned hotov byl s radostí podjíti se úkolu, pakliže mají Moravané písmo přiměřené k svému jazyku. Císař jemu prý odpověděl: Děd můj i otec můj i jiní mnozí hledavše toho nenalezli. Jak mohu já najíti? Řekl filosof: Kdo může na vodu řeč psáti nebo kacířské jméno sobě utržiti? Odpověděl mu císař: Chceš-li, může ti Bůh dáti, jenž dává všem, kdož ho prosí nepochybujíce a otevírá tlukoucím. I odešel filosof, a po svém obyčeji modlitbě se oddal i s jinými pomocníky. **Brzo Bůh modlitbu** jeho společnou vyslyšev, **písmena slovanská mu zjevil, въскорѣ же ѩ емоу ꙗви.** I tu složil písmena, **и тогда сложи писмена**, a začal psáti čtení evangelické: Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo.

V týž rozum vykládá i život sv. Methoděje hl. 5. Když velikou slyšeli řeč (svatí bratři, že totiž mají se vypraviti oba na Moravu), modlitbě se oddali i s jinými, kteříž byli téhož ducha, **a tu zjevil Bůh filosofu slovanské písmo, да тоу ꙗви богъ философоу словѣньскꙑ книгꙑ.** A ihned ustrojiv písmena **и абиѥ оустроивъ писмена** a čtení sestaviv, vydal se na cestu na Moravu, pojav Methoděje.

S touž myšlenkou se setkáváme i v tak řečeném listě císařově v hlavě 14. života sv. Konstantina-Cyrilla, ba shledáváme zde myšlenky, proti nimž bojuje spisovatel života sv. Konstantina-Cyrilla i mnich Chrabr, jak pozorovati můžeme, přirovnavše výše uvedené následujícím vyňatkům: Bůh… uviděv tvoji víru a snahu (**подвигъ**) učinil i nyní za našich let, **zjeviv písmo k vašemu jazyku, створи и нынѣ к нашꙗ лѣта, ꙗвль боукви въ вашь ꙗзыкъ**, čehož dáno nebylo jen za prvních let, **токмо въ перваꙗ лѣта** (srv. jinde **испрьва, въ перваꙗ лѣта, иждекони**), abyste i vy přičteni byli k velikým národům, kteří oslavují Boha svým jazykem, **иже славать бога своимь ꙗзыкомъ**. Tož ti poslali jsme toho,

jemuž je Bůh zjevil, и то ти посълахомъ того, ємоу же ѧ богъ ꙗви, muže ctihodného a slavného, učeného velmi a filosofa.

Latinské duchovenstvo na Moravě (život sv. Konstantina-Cyrilla hl. 15.), v Benátkách (tamtéž hl. 16.) a v Římě (život sv. Methoděje hl. 6.) tupí a snižuje dle našeho autora slovanské písmo a slovanskou bohoslužbu, a sice týmž nebo podobným způsobem jako Řeci u Chrabra. Velevýznamno jest nanejvýše, že císař Michal v listě napsaném prý Rostislavovi (hlava 14. života sv. Konstantina-Cyrilla) také za své přijímá některé výtky kněží Řekův u Chrabra: Bůh, jenž chce, aby každý poznání pravdy došel... učinil i nyní za našich let... čehož dáno nebylo, jen za prvých let, токмо въ пєрвая лѣта, čímž zření má na námitku u Chrabra proňesenou, že slovanské písmo není od počátku, ижДєконии, jako židovské, latinské a řecké. Výtce u Chrabra: „Aniž jest písmo slovanské od Boha aniž jemu příjemno“ a otázce v 15 hlavě života sv. Konstantina-Cyrilla: „Neoslavuje se tím Bůh, neboť kdyby mu to bylo vhod, nebyl by mohl tak učiniti, aby od počátku Slované píšíce řeč svoji oslavovali Boha“, a v hlavě 16.: My tři jazyky toliko známe, kterými sluší v knihách slaviti Boha“ čelí vlastně slova, jež pisec vkládá v ústa císařova: „Bůh... **zjevil písmo k jazyku vašemu**, abyste i vy přičteni byli k velikým národům, kteří oslavují Boha svým jazykem.“ Načež velebí písmo slovanské, které „**Bůh zjevil Konstantinu-Cyrillovi**“, jakožto dar větší a vznešenější všeho zlata a stříbra a kameni drahého a nade vše bohatství pomíjející.

Podle pannonských legend písmo slovanské pochází od Boha ne tak jako každá jiná práce, člověkem konaná, ku které dává Bůh podnět, milost a zdar, nebo aspoň dopouští jí k jeho dobru, **nýbrž způsobem zvláštním**, neboť **Bůh sám dle nich svým zjevením přímo přispěl k jeho sestavení**. Pisec tuto bojuje proti výtce, že **slovanské písmo není od Boha**. Také se tu poněkud oslabuje námitka u Chrabra, že se slovanské litery pořád ještě ustrájejí čili zdokonalují, k čemuž směřuje i odpověď Chrabrova (§ 8.): Snáze jest později opraviti než prvotně vymysliti, оудобѣє бо єсть послѣжДє потворити, нєжє прьвоє створити.

Zpráva života sv. Methoděje hl. 2., že světec „připodobniv se všem (patriarchům, prorokům, předchůdci Páně, apoštolům, svatým otcům), všech způsob na sobě jevil“, narážka, „aby kdo chce, to slyše

podobal se dle 1 Kor, 4, 16. Konstantinu filosofu" (život jeho hl. 1. a zvláště slovo knížete Rostislava v 14. hlavě legendy posléze uvedené, „aby i jiné země vidouce toto (vzrůst křesťanské vzdělanosti na Moravě) následovaly nás", můžeme pojati jakožto obranu napodobitelů slovanských věrozvěstů v zemi bulharské. Vypravování hl. 8. téže legendy, že Konstantin-Cyrill nalezl v Korsuni „evangelium i žaltář ruskými písmeny psané a člověka našel mluvícího řečí tou a daru jazyka dostav, své řeči přidával rozličná písmena, samohlásky a souhlásky", nechce Konstantina připraviti o slávu, že vymyslil písmo Slovanům, nýbrž také má jenom býti na jeho obranu, že byl v tom napodobitelem jiných. To však byli nejčastěji kacíři. Ale Konstantin-Cyrill podjav se díla vskutku bohumilého, nic se nestrachoval, že mu bude ve zlé vykládáno, ba že snad i kacířem bude zván. Tak rozumím aforistickému rčení (života jeho hl. 14.): Kdož může na vodu řeč psáti nebo kacířské jméno sobě utržiti?

Ještě připomínám, že jemnou narážku na námitku Řekův u Chrabra, že slovanského písma neutvořili andělé, spatřiti lze v poznámce životopisce Methodějova hl. 6. o obou svatých bratřích, že papež „žádal je viděti **jako anděly boží.**"

(P. d.)

Základní názory křesťanského středověku.

Prof. Dr. Jos. Samsour. (Č. d.)

Pravili jsme, že velká rodina křesťanská v papeži uznávala svého duchovního vůdce, svého otce. Věcí otce této rodiny národů křesťanských bylo přijímati do ní nové údy a členy, tak jako hlavě rodiny náleží rozhodovati o přijetí do svazku rodinného. Proto také vidíme, jak nově založené státy a království obracejí se k stolici apoštolské se žádostí o přijetí do svazku států křesťanských a je od papeže dostávají, tak jako je v dobách našich kongressy a diplomatická vyjednávání propůjčují. Jako hlava rodiny je dále oprávněna a zavázána zabraňovati sporům mezi členy rodiny a rozepře mezi nimi vzniklé urovnávati, tak také vystupovali papežové při hrozících sporech jako prostředníci ze své vlastní iniciativy, nebo byvše od sporných stran za rozhodčí povoláni, rozhodovali spory jejich dle požadavků práva a evangelia.[1]) Takto

[1] *Hergenröther*, u. d. str. 22.

hleděli mír mezi národy zachovati, nebo porušený zase obnoviti. Nebyla-li jejich rozhodnutí provedena, zakročovali papežové pokáráním a tresty.

Po čem duchové jasně myslící touží a co právem za vrchol organisace pokolení lidského považují, rozhodčí mezinárodní tribunal opatřený mocí donucovací, to měl křesťanský středověk v apoštolské stolici způsobem, nad nějž dokonalejší sotva lze si mysliti a představiti. Papežovi jako hlavě křesťanstva byli všichni stejně blízcí, proti strannickosti, ano i podezření strannickosti byl lépe zajištěn než kdokoli jiný; co do moudrosti nebyli nositelé papežství za nikým a v duchovních prostředcích trestných měli zvláště při účinnosti těchto prostředků v oněch dobách v rukou svých možnost, dodati rozhodnutí svému náležitého důrazu.[1])

Tímto nejvyšším rozhodčím tribunalem papežů měla býti válka se všemi hrůzami a útrapami s ní spojenými ze světa odstraněna a ideal „věčného míru“ v lůně pokolení lidského uskutečněn. Poněvadž však uskutečnění tohoto idealu vznešeného se nepodařilo, bylo snahou Církve aspoň pokud možno, války omeziti a útrapy s nimi spojené zmírniti. Proto zakazovala Církev užívati zbraní příliš vražedných, drancovati nebo ničiti soukromný majetek a žádala, aby smlouvy s nepřítelem učiněné byly zachovávány, jakož i aby s přemoženými a zajatci mírně a šetrně bylo nakládáno.[2]) O spravedlivosti války měla souditi církevní autorita a mnozí byli názoru, že bez ní nemá býti žádná válka vedena.[3]) Skutečně bylo také autoritou papežů mnohým hrozícím válkám zabráněno nebo aspoň byly jejich přičiněním a mocným vlivem v brzku skončeny. Bylo to neštěstím? Lze si do toho stěžovati, třebas i v poměrech století dvacátého? V pravdě doba, která se spokojuje umělou politickou rovnováhou, při tom však dovoluje rušiti smlouvy nejsvětější, doba, která žíti musí buď ve stavu válečném, nebo ve stavu „ozbrojeného míru“, národy tolik tísnícího, a poslední jejich síly vystřebávajícího, doba, která v nejmocnějším hnutí socialním ještě vždy odlučuje politiku od náboženství a mravouky a nejděsnějším katastrofám vstříc spěje, doba taková nemá zajisté nikterak příčiny a práva pohlížeti pyšně a pohrdlivě na názory a poměry středověké.[4])

[1]) *Marx,* u. d. str. 287.

[2]) *Hettinger*, Apologie des Christentums. 7. Aufl. Freib. 1898. V. Bd., str. 410.

[3]) *Gerhohus*, De corrupto eccl. statu (Baluz. Miscell. 2, 209, Car. 1761): Denique in omni militum vel civium guerra et discordia, vel pars altera iusta et altera iniusta, vel utraque invenitur iniusta. Cuius rei veritatem patefacere debet sacerdotalis doctrina, sine cuius censura nulla bella sunt movenda.

[4]) *Hergenröther*, u. d. str. 24.

Dalším úkolem papeže jako hlavy rodiny křesťanských národů bylo, aby postavili se v čelo těch podnikův a záležitostí, jež evropské křesťanstvo za svou společnou věc pokládalo, podobně jako hlavě rodiny náleží řídit společné podniky členů rodiny. Dle toho jevilo se a bylo skutečně jejich zasahování při výpravách křížových nutno a nezbytno; jen papežové mohli býti vůdci a pořadateli tak velkých zástupů; jen oni mohli zajistit knížatům, kteří kříž přijali, klid a pokoj v jejich zemích; jen oni mohli docíliti jakési dohody v akci a zachovati vůdčí myšlenku náboženskou. Památná synoda v Clermontu r. 1095 Urbanem II konaná stala se matkou výprav křížových; papež nadšenými slovy svými dal podnět k velikému hnutí a učinil nutná opatření, jmenovav biskupa z Puy legatem pro výpravu a přísně nařídiv zachovávat mír boží. Křižáci byli přijati pod ochranu sv. Petra a církve římské, rovněž tak jejich rodiny s domem i dvorem. Kdo se opovážil sáhnouti na majetek nepřítomných, propadl církevní klatbě. Pro druhou výpravu křížovou byl podobným způsobem činným Eugen III, jsa podporován svatým Bernardem, opatem z Clairvaux, pro třetí Řehoř VII a Clemens III. Než jakkoli výpravy křížové papežům tolik na srdci byly, nechtěli přece k nim zavázati, dokud v domově křižáků nepokoje vládly. Veliký Innocenc III hájil energicky základní myšlenku těchto výprav, když účastníci čtvrté výpravy Benátčany od ní odvrátit se dali a dal se jen poněkud uchlácholiti prospěchem pro Palestinu z toho očekávaným.[1]) A i když s neúspěchem setkaly se tyto výpravy, byli to opět papežové jediní, kteří ještě po dlouhou dobu vystupovali proti moci mohamedánské, zvláště od té doby, kdy Cařihrad roku 1453 padl do rukou Turkův. Jasným zrakem poznávajíce a sledujíce rostoucí nebezpečenství, napomínali bez ustání knížata křesťanská k vzájemnému míru a pokoji a k boji proti společnému nepříteli křesťanské kultury. Někteří z nich hleděli válku, kterou pokládali za nové výpravy křížové, i prakticky prováděti. A této úloze, které se podjali, zůstávali věrni, dokud nebezpečenství trvalo.[2]) Zejména to byli Pius II, Pius V, Innocenc XI.

Dále také byla stolice apoštolská — dle vznešeného úkolu — útočištěm všech utiskovaných a pomoci potřebných.[3]) A byli by si také papežové zasloužili nejostřejší výtky, kdyby byli odmítli autoritu, která obecnému

[1]) *Hergenröther*, c. d. str. 24. násl.

[2]) Srv. *Ehrhard*, Der Katholicismus und das zwanzigste Jahrhundert. Stuttgart u. Wien 1902, str. 91.

[3]) *Johann. Saresb.* Ep. 38. ad Hadr. IV. p. 25: lapis adjutorii. *S. Bernard.*, Ep. 199 ad Innoc. II. p. 367: refugium oppressorum. *Petrus Bles.* Ad Innoc. III. Ep. 151: Nocentium malleus et innocentium consolator.

blahu byla tolik nutná a tak prospěšná a se jako jakýsi annex jejich nejvyšší moci církevní v křesťanstvu jevila, a kdyby byli váhali pozvédnouti hlasu svého při hříchu národů nebo knížat. Kdo se domníval být utiskován, obrátil se na stolici římskou a nedostalo-li se mu odtud pomoci, zdálo se, že svojí povinnosti nedostála. Tato stolice byla považována za sídlo práva a spravedlnosti;[1]) papež byl otcem bezbranných sirotkův a vdov, rukou, jež neodpírá utiskovaným svých služeb a k utiskovatelům se neukazuje úslužnou. Úkol tento byl veliký, papežská důstojnost nejtěžším břemenem.[2])

Nesmrtelných zásluh získali dále papežové ve středověku o civilisaci svým zákonodárstvím. Bylyť jejich dekretalky záhy již do sbírek právních přijaty, všude jako autority uváděny a těšily se největší úctě. Později dosáhly sbírky dekretalek Řehoře IX, Bonifáce VIII a Clementa V všeobecného přijetí a staly se obecně platným právem.[3]) Než již Řehoř VII r. 1075 mohl na to poukázati, že zákon římských papežů více zemí si dobyl, než zákon císařův a že dle žalmu 18, 5 po vší zemi vyšel zvuk jejich a až do končin okrsku země slova jejich.[4]) A jak humáním duchem byly zákony tyto proniknuty! Kdežto zákony světské uznávaly ordalie za důkazný prostředek soudní[5]) a docela i otázky právní jimi byly rozhodovány, papežové netoliko že jich neschvalovali, nýbrž proti nim vystupovali a je zavrhovali, jako na př. Mikuláš I (858—867), Štěpán V (885—891), Alexander II (1061—1083), Celestin III (1191—1198), Innocenc III (1198—1216), Honorius III (1216—1227). Konečné zavržení ordalií Církví stalo se r. 1234 uveřejněním dekretalek z popudu papeže Řehoře IX. Papežové dovolávali se při tom zásady Písma: Nebudeš pokoušeti Pána Boha svého.[6]) Štěpán V nazval ordalie pověrečným vynálezem.[7]) Dekretalky papežů směřovaly dále k zachování míru božího, tohoto prvního účinného, velkolepě zamýšleného podniku proti loupeži a bojům. Jako všeobecný zákon církevní byl tento mír

[1]) *S. Bernard.* ep. 158 p. 316 ad Innoc. II.: summae aequitatis sedes.

[2]) *S. Bernard.*, ep. 237 c. 3. p. 427: Onus insuetum et nimium, quod et gigantinis, ut aiunt, vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile videatur.

[3]) Srv. *Laurin*, Introductio in corpus iuris canonici Friburgi 1889 str. 140 n., 182 n. 196 n.

[4]) *Gregor.* VII. L. II. ep. 75 ad Reg. Dan. p. 426.

[5]) Na př. capitul. Caris. 873. Pertz Leg. I. p. 519—521.

[6]) *Michael*, Culturzustände des deutschen Volkes während des 13. Jahrh. Freib. 1897. I. Bd. str. 321.

[7]) Ferri candentis vel aquae ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet sacri non censent canones; et quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est praesumendum. c. 20. C 2. q. 5.

boží poprvé na synodě v Clermontě r. 1095 od Urbana II vysloven. Dekretalkami svými snažili se papežové odstraniti vražedné zbraně a hry s podobnými zbraněmi, zlepšiti postavení nevolníků,[1] zabrániti nespravedlivému utiskování židů, ale také zameziti zlé následky, které snadno z bližšího styku křesťanů s tímto národem vyplynouti mohly,[2] odstraniti bezpočetné zlořády a násilnosti v různých zemích. Tak zapověděl Alexander III ve Švedsku usmrcování dítek od matek,[3] bránil olupování sirotků,[4] a chránil práva vdov i proti klášterům.[5] Jako Eugen III, zapověděl týž papež zvyk v Beneventu vládnoucí, že tam onemocněvší kupci a cestující nesměli svůj dům opustiti, závěť učiniti, pohřební místo si zvoliti, jejich pak pozůstalost že městu připadá, jakožto božským a lidským zákonům odporující.[6] Papežským zákonodárstvím byly některé zásady práva římského o majetku, o promlčení a k tomu vyžadované bona fides, jakož i o smlouvách změněny ve prospěch přísnější svědomitosti,[7] předpisy pak o posledních vůlích a o přísaze namnoze rozšířeny.[8] Obšírně zabývalo se zákonodárství papežské lichvou. Vytýkají-li mu dnes někteří, jako na př. Endemann,[9] Uhlhorn[10]) atd., že zápovědí bráti z půjčených peněz úroky byla právě podporována skutečná lichva, že hospodářský rozvoj byl zdržován, blahobyt celých zemí, jakož i rozkvět obchodu byl poškozován, pak dlužno výtku tuto přičísti buď na vrub předpojatosti, nebo neznalosti pravého stavu věcí. Ti, kdož ji činí, zapomínají, že se týká výtka tato netoliko zákonodárství starozákonního,[11] nýbrž i celé staré Církve,[12] netoliko papežů, nýbrž i koncilů,[13] které přidržují se téhož stanoviska,

---

[1]) Urban. III. 1187 c. 1. 3. de coniug. serv. IV. 9.

[2]) Srv. na př. bullu Řehoře X ze dne 10. září 1274 u Potthasta, Regesta. n. 20.915.

[3]) Ep. 975 ad archiep. Upsal. *Migne* p. 850.

[4]) Ep. 968 l. c. p. 845.

[5]) Ep. 985—987 p. 864 násl.

[6]) Ep. 624. p. 595 - 597.

[7]) *Walter*, Naturrecht u. Politik, str. 616.

[8]) *Walter*, u. d. str. 615 Decret. Gregor. V. 19 Sext. V. 5. Clem. V. 5. de usuris.

[9]) *Endemann*, Studien in der romanisch-canonistischen Wirtschafts- u. Rechtslehre. Berlin 1874, 1883. II. Bd. 383.

[10]) *Uhlhorn*, Katholicismus und Protestantismus gegenüber der Socialfrage 2. Aufl. Göttingen 1887, str. 9.

[11]) Deut. 23, 19 n., Luc. 6, 35; Ps. 14, 5.

[12]) *Tertull.*, Adversus Marc. IV. 17; *Clemens Alex.*, Strom. C. II.; Basil., Ambros., August., Leo I. (c. 1. 8 dist. 47; c. 10—12. 7. C. XIV q. 4)

[13]) *Lehmkuhl*, Theol. mor. I. n. 1098. *Funk*, Geschichte des kirchlichen Zinsverbotes. Tübingen 1876, str. 8 násl.

dále také staršího zákonodárství světského,[1]) ano i starších theologů protestantských,[2]) jakož i že naše dnešní poměry teprve ponenáhlu se vytvořily, v nichž peníze svou podstatou prostředek směnný a spotřebný[3]) staly se zbožím a statkem produktivním a že zcela jiný názor zavládl. Jsouť okolnosti velmi rozdílné. Lze si vypůjčiti peníze z nouze k účelům především konsumptivním, aby byl uhájen vlastní život a život příslušníků rodiny, tak že penězi se ničeho nezíská a těžké strádání se ukládá, aby mohly býti splaceny. V tomto případě věřitel žádaje úroky vykořisťuje nouzi bližního k svému zisku a zvětšuje takto ještě nouzi jeho. Možno si však také vypůjčiti peníze jako prostředek k rozmnožení vlastního příjmu nebo k získání ročního důchodu z nich. Věřitel postrádá tu toho, co ponechává ku prospěchu dlužníka; může si tedy část ročních důchodů vymíniti. Jsetiť to při omezenosti darů přírodních a při nerovném jejich rozdělení pro dlužníka nemalým prospěchem, může-li si za malou odškodněnou rozmnožiti svůj majetek. Tato myšlenka byla ve středověku základem koupě renty, jíž i právo kanonické mělo za dovolenou.[4]) Konečně lze vydlužiti si peníze, aby jimi provedena byla spekulace zisk slibující, což je snadno tam možno, kde obchod a průmysl kvetou. Zde je vyminění si úroků zajisté slušno. (P. d.)

---

[1]) Cap. Caroli M. 789 c. 5.

[2]) Reformatorové Luther, Melanchton a Zwingli zavrhovali ve shodě se starou Církví bráti úroky. Výminku činil Calvin, jenž přidržuje se příkladu Albigenských za mnohých omezení dovoloval bráti úroky. Jak neodůvodněný však tehdy jeho názor byl, vysvítá z toho, že jeho přívrženci nedali se jeho autoritou pohnouti, by nezavrhli všeobecně bráti úroky. Srv. *Cathrein*, Moralphilosophie. 3. Aufl. Freib. 1899. II. Bd. str. 352.

[3]) *S. Thomas*, Summa 2. 2. qu. 78. art. 1.: Pecunia principaliter est inventa ad commutationes faciendas et ita proprius et principalis pecuniae usus est ipsius consumptio.

[4]) Mart. V. 1422, Calixt.

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

Z vnitřních důvodů jest pravdě podobno, že legenda „Corpus sanctissimi martyris“ složena byla na konci 11. století. Vedle ní Kristianova translace jeví se prací mladší, třebas Kristian užil prostředků, aby svému skládání dodal starožitného vzhledu. Jedním z prostředků těch jest opět uvádění některých částek obsahu v souhlas se zněním legendy „Crescente fide“. Podle zpracování Kristianova nebyli to oděnci knížecí ti muži, kterým Boleslav pod ztrátou hrdla nařídil, aby přenesli tělo sv. Václava v noci, prve než se rozední. nýbrž byly to osoby duchovní, tíž sluhové boží, kterým zjevením bylo uloženo, aby vykonali přenesení. Tou úpravou Kristian přiblížil se sic k legendě „Crescente fide“, ale vstoupil na odpor slovanské legendě („Boleslav že posla slugy svoja“). Podle jeho zpracování vykonavatelé přenesení hleděli vystavěti most přes potok Rokytnici. Také tou zprávou chtěl přiblížiti se k legendě „Crescente fide“. Nicméně vyznati jest, že řeč o mostě přes Rokytnici nehodí se již v osnovu širší legendy o přenesení, protože původce té legendy na zmínce o mostě vzdělal vypravování o druhé překážce, totiž na řece Vltavě.

Dalším prostředkem antikvace byla Kristianovi dikce, strojená podle starých cizozemských legend. Slova a rčení: basilica, christiane milicie clamide erat obtectus, sedes sepulture, sancti martyris ministri, exequiarum baiuli, transisse se gratantur, monumentum (hrob), kterých on v translaci užil. buďtež dokladem pro náš úsudek.

Jak se podobá, i to mělo sloužiti k sestarožitnění spisu, co činí Kristian na úkor logiky a správného slohu, že totiž klade výroky nesrovnalé vedle sebe, i dopouští se úmyslných nedbalostí ve skladbě. Tak napsal on: Vykonavatelům přenesení vstoupilo na mysl dovolávati se přímluvy sv. Václava u toho, jenž častými zjeveními ráčil svou vůli ohlásiti, aby řečený mučedník byl přenesen. I řekli: Svatý mučedníku, protože jsme s plnou oddaností chtěli vyhověti tvému rozkazu, nyní všichni zaplatíme to smrtí (tali angustia constitutis menti occurrit, ut ipsum sibi misereri deposcerent, beati Wenceslai precibus, qui ut idem martyr transferretur, frequentissimis revelacionibus declarare dignatus est; et dicunt: O beate martyr, quia tue iussioni devota mente studuimus (obedire), nunc omnes hostili

gladio puniendi tradimur). Ve vypravování o klerikovi ohledávajícím tělo sv. Václava Kristian dí nejprv, že jeden nehet se viklal (ex quibus unum vacillantem reperiens), potom, že nehty se viklaly (titubantes parent ungues). Jeho rčení: „hoc ad laudem et gloriam nominis sui pius dominus fieri dignatus est," nebo „secundum edictum principis gallicinium matutinum transibat", nebo „auricula ita incorrupta iunctaque carni relique inventa est, ac si nec vestigium ferri unquam passa fuisset" budou nám vždy důkazem úmyslné abnormality slohové.

O existenci legendy „Corpus sanctissimi martyris" máme svědectví teprv ze druhé polovice 13. století.[1]) Okolnost ta může sic uváděna býti na podporu mínění, že legenda sepsána byla později než v 11. století, nicméně váha její proti důvodům, nasvědčujícím tomu, že legenda pochází asi z konce 11. století, jest nepatrna. Sluší uvážiti, že nezachovaly se passionály a breviáře kostela pražského, kdež legenda „Corpus sanctissimi martyris" byla čítána, než teprv ze 14. století.[2])

14. Legenda o Podivenovi.

Legenda „Crescente fide" vzpomíná knížecího dvořenína, s jehož pomocí sv. Václav za let jinošských hověl zálibě své v připravování mešních potřeb, hostií a vína. „Když byly žně, kněžic v noci vycházel tajně na pole, nažal tam pšenice a domů ji donesl na svých ramenou; potom zrno vymlátil, na mlýnku semlel a mouku přesil. Podobně času nočního s jedním sluhou (cum uno cliente) vycházel k vodě a nabíraje do vědérka, říkal: Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého; načež když vodu domů přinesl, smísil ji s moukou a pekl oplatky. Podobně v noci spěchával do vinice své s věrným sluhou (cum ministro fideli); tam otrhávali hrozny do měřice, i nesli

[1]) V té době hotoveno bylo ozdobné officium (historia) o sv. Václavu, jehož čtvrtá antifona k prvním nešporám pracována jest na základě legendy »Corpus sanctissimi martyris«. Podle toho, co čte se v legendě: »Dum igitur sic gaudentes et deum laudantes iter facerent prope carcerem tenebrosum, in quo multitudo hominum, super quos sentencia mortis difinita fuerat, vinculis detinebantur, maximus factus est terre motus et carcer mirabili luce resplenduit omnesque nimio terrore sive timore perterruit omniumque captivorum pedes et manus illico absolvuntur... Exeuntes ergo de custodia cum magna leticia occurrerunt corpori martiris gloriosi,« antifona zní: »Carcer nocte claruit celesti fulgore, sed et terra tremuit, et egressus patuit insolito more«.

[2]) Text legendy nalezli jsme v rukopisech universitní knihovny pražské 14 A 7 (z konce 14. století) a 13 D 20, fol. 168 b až 170 a. Cfr. breviarium horarum canonicarum secundum veram rubricam archiepiscopatus pragensis ke dni 4. března.

tajně do světničky své; pak tlačili víno v lise a nalévali do džbánu. A to činil pro potřebu kostelní, aby kněží přinášeli spasnou oběť Hospodinu."[1])

Gumpold (v letech 973—983) vyzvěděl a poznamenal některé další zprávy o knížecím sluhovi, jehož legenda „Crescente fide" jen stručnou zmínkou se dotýká. Slul Podiven a byl komorníkem (puer cubicularis, cubicularius) sv. Václava. Svého pána provázel nejen na pole a do vinice, nýbrž i do chrámův o pobožnostech, které konány byly za 40denního postu.[2]) Pro svou věrnost a mlčelivost v příčině tajemství mu svěřených těšil se veliké lásce sv. Václava. Když světec skonal smrtí mučednickou, Podiven žalostně hořekoval, i nepřestával chváliti zesnulého pána svého, vypravuje lidem mnohé příkladné činy jeho, jichž sám byl svědkem. O tom dověděl se kníže Boleslav, i zahořev prudkým hněvem, dal jej oběsiti. Jak věrohodné zprávy dosvědčují, po dvou letech bylo shledáno, že vlasy na hlavě mrtvého těla šednou a bělají jako vlasy živého stárnoucího člověka.[3])

Dlužno si povšimnouti, že Gumpold nazývá Podivena mladíkem (iuvenculus, puer, puerulus). Tím teprve služebné postavení spolutrpitele Václavova stává se nám s dostatek zřejmým. Nebyl on komorníkem ve vlastním smyslu slova, nýbrž pážetem čili urozeným panošem a nohsledou mladého knížete.[4]) Starým Čechům jinoši takoví sluli „mládenci". Zjištěním toho, že Podiven byl „mládencem" knížete Václava, poslouženo jest k výkladu slovanské legendy, totiž těch slov jejích, kdež se dí, že vrahové sv. Václava pobili v Praze některé muže, příchylné Václavovi, a také „mládence" jeho (a mladenci izbiša ego). Předním z pobitých „mládenců", jichž jména legenda neuvádí, byl Podiven. Gumpold v parallelním místě zmiňuje se podobně jako slovanská legenda o zavraždění přátel a dvořanů Václavových: „non multo post beati viri necem... amicos nec non servicio eius familiariter iunctos subita mortis sententia (dux Bolezlaus) damnavit."[5]) Ke konci legendy pak vykládá, proč a jak zahynul mladistvý dvořan Podiven.

[1]) Prameny d. č. I. str. 184.

[2]) Tamže str. 152.

[3]) Prameny d. č. I. str. 163 n.

[4]) Gumpold označuje Podivena slovy: iuvenculus, clientulus, sequax Prameny d. č. I. str. 152 n.

[5]) Prameny d. č. I. str. 161.

Vyslechněme nyní vypravování, které podává Kristian o životě, smrti o oslavě věrného ministeriala a spolutrpitele Václavova. Podiven, praví, byl správcem všech osob, které přebývaly v domě sv. Václava (dispensator universorum inter tecta sancti Wenceslai degencium). Horle pro víru křesťanskou a úctu boží, tak vyučil skoro všechny služebníky až do posledních kuchařů, že mezi dvorskými lidmi nebylo téměř ni jednoho, kdo by neuměl zpívati hymny žalmistů nebo spisovati je, aneb kdo by se nepřiučil služebnostem církevním. Ježto všechny miloval jako vlastní děti, ode všech jako otec byl ctěn. Když mu bylo uloženo, aby rozdal almužnou deset peněz, on, protože byl věrným služebníkem pána svého, přidal pět. Když bylo přikázáno poděliti pokrmem třicet chudých aneb i více, přidával jich počtem patnácte. Kníže sv. Václav bral jej s sebou, vycházeje za žní v noci na své pole, aby nažal pšenice, z níž chtěl připraviti mouku na hostie. Když po smrti řečeného knížete příchylníci Václavovi a služebníci (vyznavači) Kristovi byli vražděni, Podiven uprchl k Němcům a dlouho žil ve vyhnanství. Potom za to maje, že pokoj ve vlasti je obnoven, vrátil se domů a dlouho se skrýval. V duši jeho tkvěla lítost od té chvíle, kdy připraven byl o pána svého; až jednoho dne připustiv si ztrátu hlouběji, chopil se meče a pospíšil k domu toho, o němž věděl, že byl předním účastníkem spiknutí proti sv. Václavu a hlavním vrahem jeho. I zastal jej, an hoví si v teplé lázni, jež v obecné řeči sluje stuba, Když Podivena vstupujícího zočil onen spiklenec, volal na pozdrav národního zvyku: Buď zdráv, příteli, buď zdráv! Podiven, jehož srdce bolestí bylo zkrušeno, dal odpověď: O mé zdraví postará se Bůh, ale ty všeho zdraví zbaven a v hříchu umra, na věky zahyneš. I učinil útok na něj a zabil jej. Potom dal se na útěk a hledě se tak zachrániti, vstoupil do lesa. Když smrt oděnce (militis) a skutek vraha (occisoris) oznámeny byly knížeti-bratrobijci, poručil on obstoupiti les a Podivena jatého dal hned oběsiti. I visel tam tři léta, po kteroužto dobu ani pták ani dravec ani rozklad těla nebo tlení nezmohly nic proti němu, ale jako u živého člověka nehty a vousy vzrostly, a vlasy jeho až do čiré bělosti sešedivěly. Nad tím divem božím, který se všude rozhlašoval, zmrzel se konečně bratrobijce a dal viselce v tom místě pochovati. Než ani uložením těla do země nebylo možná zabrániti zázraku. Aby patrny byly lidu zásluhy jeho u Boha, světlo nebeské nad hrobem zhusta se ukazovalo. A div ten nepominul, až lidé odevšad přicházející počali přinášeti

dary, skládati je na hrobě a poroučeti běh života svého Bohu a zabitému Podivenovi. Po drahném čase zdviženo jest tělo jeho, přeneseno v průvodě osob duchovních, zbožných mužů a žen a pochováno na hřbitově kostela sv. Víta, tak že sv. Václav mající hrob v kostele a Podiven venku, jen zdí od sebe jsou děleni. Potom v kostele, kde oba řečení světci odpočívají, viděti bylo za noci hořící svíce a slyšeti začasté hlasy prozpěvujících andělů.[1])

Jakou cenu má vypravování Kristianovo o Podivenovi, a z které doby teprv může pocházeti, ukáže rozbor jeho. Kristian nazývá Podivena jednak správcem všech osob, které přebývaly v domě sv. Václava. Slovem „správce" mínil rozdělčího hmotných potřeb a spolu almužníka. Než o tom, že by Podiven byl bojovníkem a knížecím rozdělčím, nic nevěděl zpravodaj Gumpoldův v 15. století, ale jmenoval jej „mládencem" v tom smyslu slova, který jsme svrchu vyložili. Kristian přidal tedy Podivenovi úřad, jehož nezastával. Na otázku, proč tak učinil, odpověď jest, že tanulo mu na mysli evangelické podobenství o věrném služebníku, který hospodařil hřivnami, od pána mu svěřenými, jehož applikací chtěl rozmnožiti své vypravování o věrném sluhovi sv. Václava.

Podiven, hospodářský správce knížecího domu, naučil prý dvořany a služebníky dvorské až do kuchtíků zpívati hymny, ano i spisovati je, a vyučil je v ritu církevním. Myšlenka ta vzata jest z legend o sv. Vojtěchu, kdež se píše, že světec poučoval mladé dvořany Oty III o věcech nebeských (horis congruis semper de celestibus docuit regis pueros) a že sloužil potaji všem obyvatelům císařského domu od vrátného až do majordoma (ab ianitore usque ad principem regiae domus omnium caligas aqua abluit.[2]) Vedle ponětí Kristianova dvůr knížete Václava nelišil se hrubě od kláštera.

Věrnost Podivena jako knížecího almužníka záležela prý v tom, že uděloval více, než mu bylo přikazováno. Maje rozděliti mezi chudé deset peněz, dával patnácte, aneb maje poděliti pokrmem třicet chudých, poděloval jich čtyřicet pět. Kristian nepraví, že by přidával peníze nebo pokrmy ze svého; i není ani pravdě podobno, že by si to byl myslil, neboť mluví o věrném (záslužném) hospodaření statkem panským, a ne o štědrosti zámožného služebníka, kterou by pán jeho byl zahanbován. Ovšem byla to věrnost krom obyčejného řádu, podle našeho názoru nevěrnost, ale u Kristiana

[1]) Prameny d. č. I. str. 222 nn., 214.

[2]) Tamže str. 287, 257.

nechceme se nad podivínstvím již ani zastavovati. Na nepodobnost toho, že by v Čechách za knížete Václava svatého byly rozdávány penize chudým, když teprv za Boleslava I první denáry české počaly se raziti, ukázal professor Kalousek.[1]) (P. d.)

Psychologický zjev vědomí a svědomí.

Karel Černocký. (Č. d.)

Konečně zmíniti se třeba, že stav vědomí a aplikovaná jeho forma sebevědomí jeví se nám také jako směr volný. Jako sobě vůli jen uvědoměním vlastním představiti můžeme, tak nemůžeme v jasném stavu vědomí výlučně nepostřehnouti jistého napjetí volného, kteréžto napjetí v dozrátém sebevědomí výlučně převládati se zdá. Je to zasahování stránky volné ve formě pozornosti. Úkol pozornosti při tvoření vědomí vyměřuje Maudsley takto: Zdá se, že síla, kterou nazýváme pozorností, je spíše šroubem přitahovacím, jenž přitahuje pozornost, nežli šroubem tlačícím, jenž ji pudí. Vědomí jest výsledkem, nikoli příčinou podráždění. Modní mluva psychologická obrací to rčení a staví, jak se říká vulgarně, vůz před voly, neboť při uvažování nejedná se o to, jak se obyčejně připouští, obraceti vědomí nebo pozornost k představě, ale dodati této dostatečné intensity, aby se vnutila vědomí.[2]

Tato pozornost pak jest okamžitým provisorním stavem ducha; není to permanentní síla jako cit nebo paměť. Je to forma, jež se vtiskuje látce t. j. obvyklému chodu vědomí, její východisko pak jest v nahodilém sběhu okolností (pozornost spontanní) nebo ve vytčení určitého cíle (pozornost volná). V těchto obou případech je tedy třeba, aby stavy afřektivné, snahy, byly dříve probuzeny. Stav vědomí, stav se takto převážným uvádí mechanism associace v činnost podle své složité formy. Práce směrná záleží (tedy) ve zvolení souhlasných stavů, v jich udržení u vědomí tak, aby mohly také působiti tak dále řadou výběrů, zárazů a posil.[3]) Jako živé formy vědomí vůbec tak i živé a trvalé formy tohoto činitele záviseti musejí od života afřektivného hlavně a jedině.

Rozbor prvků vědomí předeslavše poznáme, že počátek a vznik

---

[1]) »Osvěta« 1893, str. 122, 546 nn.

[2]) *Th. Ribot*, Psychologie pozornosti. Kn. Rozhledů. Praha 1901.

[3]) Tamtéž.

vědomí jakéhosi asi už předchází okamžik zrození, a že v něm jakoby v jádru uzavřeny jsou už všecky vyvinouti se mající stavy vědomí. Ovšem je toto vědomí v prvních dnech jen těkavým zachycováním rychle po sobě se střídajících dojmů. Teprve později, až zraková činnost klidněji se utváří a vyvíjí se napjetí, které pozorností jmenujeme, tu teprve položen skutečný základ vědomé činnosti. Dalším postupem vědomé činnosti a vývoje vědomí je spojování toho, co živou obrazivostí dítěte se namane s pozorováním skutečného světa.

Skutečně intelligentní děti bývají střízlivými a bystrými pozorovateli chodu skutečného světa, třeba horlivě se zabývali vytvářením jiného skvělejšího. Dle této nadanosti jest datum prvé myšlenky o sobě, prvé rozbřeskování se sebevědomí asi rozdílné u jednotlivých dětí podle rychlosti vývoje duševního. Prvá myšlenka o sobě zdá se vnuknuta dítěti zkoumáním vlastního těla pomocí smyslu hmatového a zrakového. Toto pozorování pokračuje druhým rokem až do třetího; sebedotýkáním, škrábaním, uhozením, provázeným různými, často nepříjemnými operacemi, jež provádí chůva a jiní na povrchu jejich těla dospívají dle všeho během prvního roku k náhledu, že jejich tělo je něčím různým od jiných věcí, že je to já ve smyslu tom, že je živým sídlem bolesti a příjemných pocitů.

Víme, že „vitální smysl“ tvoří smyslový základ sebevědomí dospělého a jest důvodným proto předpokládati, že v prvých letech života je velmi súčastněn při určování myšlenky těla citlivého. Ve vývoji sebevědomí plemene shledáváme též, že duše byla dlouho umisťována v trupu než ji bylo přiděleno sídlo v hlavě. Jaké jsou pro prvé stadium vývoje sebevědomí zajímavy pokusy se zrcadlem. Časem počíná konečně dítě poznávati nejasně vědomé já, které myslí, trpí a chce. Zvláštní jsou také první myšlenky o svém minulém já. Myšlenka osobní totožnosti nejeví se tu hned z prvu. Někdy se souvislost jeví naprosto přerušena. Děti mají dle všeho neurčité názory o čase. Přibližují minulost často příliš blízko k přítomnosti.

Tímto postupem znenáhla a často v groteskních záblescích probleskuje ranná a neočekávaně se namanuvší známka svědomitosti a svědomí. Prvotné své stavy vědomé a sebevědomé abstrakce počínají nyní srovnávati s tím, co slyší o Bohu, zlém a trestu, jejichž obdobu nacházejí v radostných a bolestných stavech vědomí. Jejich theologické názory jeví podivnou smíšeninu myšlenkovou, složenou z vlastního pozorování viditelného světa a názorů vštěpovaných náboženstvím, kteréžto různorodé prvky snaží se dětská mysl vtěsnat v jakousi

souvislou soustavu. Že jest Bůh na př. vševědoucí, zdá se býti dětem zcela přirozeno, neboť pohlížeji i k dospělým lidem s důvěrou v jejich neobsáhlé vědomosti.

K vědomí závislosti a vlastní slabosti, které dítě zkušeností nabylo, přistupuje s rozbřeskující se myšlenkou jako činitel náboženské stránky a mravního jejího výrazu svědomí, strach. Děti jsou přirozeně bázlivy jako všecko slabé a nevědomé. Mají strach ze tmy i z věcí viditelných (jako různých zvířat) zvláště věcí se pohybujících a život jevících. Zdá se pak tento pocit míti svůj zdroj v instinktivním vědomí nejistoty u přítomnosti věcí neznámých, které se zdají dětem nějak hrozivými. Zvláště když se k nim přibližují.

Přirozeně pak jest onen strach výslednicí pojmů já a věcí mimo já a vztahů na tomto spojení se zakládajících a pojmu zla jako „já“ a životu nebezpečné personifikace. Strach ten podobný je strachu divochů, strachu blbců (neofobie). Tento strach, který jak George Sandova praví, je největší duševní útrapou děti, nezdá se býti pouhým zárodkem zkušenosti, poněvadž dítě ne jako zvíře vždy leká se těch věcí, kterými bylo poučeno, nýbrž zdá se, jak Sully myslí, býti způsoben vybavením prvotního obrazu předmětu, kterým se dítě polekalo čili, jak jinak řečeno, strach ten není čistě a jen původu vitalního; na rozdíl od strachu zvířat je to zárodek nebo první stadium svědomitosti a svědomí. Jakkoli různé jsou náhledy o mravní charakteristice dítěte a o jejím původu a o tom, kteří činitelé jsou jaksi vrození t. j. s vnitřní podstatou srostlí a kteří vychováním vštípeni, můžeme usouditi, že dítě zcela jasně na tomto stupni počíná usuzovati už mezi zlem a dobrem. Dítky doma vychované za normalních poměrů a špatného vlivu a příkladu chráněné jeví vážnost pro pravdu, a jeví všechna znamení moralního rozhorčení, když slyší na př. tvrzení, která jak vidí neodpovídají faktům.

Styk dětí s rodiči a okolím stává se zvykem. Vštěpovati jest u dítka zálibu v pravidelnosti a tak důležitém činiteli výchovu, důslednosti. Ano děti bývají mnohdy i puntičkáři. Konečně pak jest autorita hlavním činitelem při výchově svědomí. Počátky dobrovolného podrobování se kázni můžeme tušim pozorovati v zákazech, které děcko si mnohdy dává hlasitě. I případy sebepotrestání se vyskytují. Pocit závislosti, které dítě v celém svém životě stále pociťuje, a z něho plynoucí cit úcty a lásky k autoritě, která rozkaz dává, jest pak ve svém porušení zárodek výčitek svědomí. Ještě více nabývá pak tento prvek své vyspělosti, když dítě dovede vmysliti se na základě vlastních

vniterných zkušeností do postavení matčina a uvědomiti si na př. její zármutek, a tato stránka jest v dalším postupu a vývinu svědomitosti nejdůležitější. Rozvážná matka vyvíjí moralní smysl v dítěti tím, že probudí v něm vědomí svobody a schopnosti.[1])

Cit náboženský, který dříve nezdál se lišiti od citu mravního, počíná nyní zřetelně krom tohoto ve vlastním oboru působiti. Nastává spor popudů, jehož výsledek právě je svědomitost, poslušnost k zákonu. Živel emoční počíná zřetelněji působiti a pochodem rozumovým počíná dítě jasněji posuzovati, že skutek má nejen jisté vlastnosti, nýbrž že má i jistou povahu, a to povahu jako relaci k všeobecnému řádu, k zákonu, kterým cítí se vázán, a ačkoli v některém případě ještě bývá tento úsudek toliko neurčitý, jakoby nevědomý a spoléhá ve velké části na faktu citovém. Čím více šíří se obor vědomí o světě, a jako výkvět z tohoto vědomí volnějším vztahem k jiným vypěstované sebevědomí, tím spíše dospívá se k samostatné úctě před mravným zákonem, k citu povinnosti a vůli povinnosti samé.[2])

Svědomí, které z prostých a prvotných forem bázně, sympathie, úcty k autoritě povstalo, vždy volnějším a větším stykem, zájmem a zkušeností bylo utvrzeno, kristalisuje se a vtěluje se v jakýsi do jisté míry samostatný smysl a cit, v sebesoudné svědomí, které vyrostši a zmohutněvši nemůže býti utlumeno a vždy se ozývá a i proti sebevědomí staví. Mravní cit, mravní schopnost roste cvikem; zkušeností poznáváme jemnější mravní rozdíly, rozumově postihujeme práva a bezpráví. Uznává se, že otázka platnosti svědomí liší se do jisté míry od otázky původu jeho. Že cit mravní z části instinktivní jest, lze připustiti. (O. p.)

[1]) *J. Sully*, Studie dětství.

[2]) *J. Sully*, Nástin psychologie se zřetelem k theorii vychovatelství. Praha 1891.

Dominik František Kynský.

Napsal Jan Kakš. (Č. d.)

Nejen jako spisovatel, ale také jako horlivý vlastenec osvědčoval Kynský buditelskou činnost až do sklonku života vždy a všude. Účastnilť se platně ve všem, co se týkalo povznesení národnosti a vzdělávání jazyka našeha, tak že nebylo ústavu, zřízení. podniku vlasteneckého, při němž by nebyl přispíval rukou pomocnou.

Když roku 1831 zřízena byla Matice česká, stal se Kynský ihned zakladatelem a získal jí záhy na Moravě hojně členů. O Museum české zjednal si účinnou podporou zásluh takových, že byl jmenován jeho údem čestným. Též Dědictví Svatojanské, k němuž jako člen prvé třídy roku 1839 přistoupil, nalezlo v něm obětavého příznivce a podporovatele.[1])

Kynský měl též značný podíl v záležitostí obsazení stolice řeči a literatury české při stavovské akademii v Olomouci. Když tato po dvouletém vyjednávání měla se konečně obsaditi a za tím účelem byl vypsán ke dni 26. května 1831 konkurs, bylo Kynskému uloženo, aby navrhl otázky, jež bylo konkurrentům zodpovídati. Z těch byla ponechána zejména: „Čeho se má spisovatel vystříhati, překládaje z němčiny do češtiny?“ O professuru ucházeli se jmenovitě: z Moravy Ant. Boček, A. V. Šembera, Fr. Trnka, z Čech pak Franta, Hartmann a K. A. Vinařický. Censory zaslaných prací byli jmenováni opat

[1]) Kynského nalézáme od roku 1839 také mezi řádnými členy »Společnosti k podporování svobodných umění ve Vilně« a »C. k. mor.-sl. společnosti k zvelebení rolnictva« atd., která ovšem byla officielně vždy německá, jako i její museum a knihovna, a která strannicky německou stávala se tím více, oč pokračovala národnost česká na Moravě. Srovn. Liber officiorum a Historiolae Patrum et fratrum i. D. defunctorum. — Budiž zde připomenuto, že když se roku 1835 o to jednalo, aby podobizna Jungmannova J. Döblerem, znamenitým té doby rytcem českým, v mědi byla vyryta a k I. dílu jeho Slovníku přiložena, Kynský byl jedním z prvních, který dne 12. května téhož roku Hankovi, společnému s ním původci té myšlenky, peněžitý příspěvek dvou dukátů poslal. Srv. *V. Zelený*, Život Josefa Jungmanna, str. 313. Již v listě Hankovi ze dne 30. prosince 1834 (Časopis Česk. Musea 1881, str. 208.) píše: »Slušné by bylo, abychom podobizny našich literatorů v oubledných obrazích měli. Neunavený Jungmann ať stojí v předu. Rozmýšlejte o tom vlastenci! Na první základek rád dám 2 aneb 3 dukáty.« Dne 10. března 1835 žádá Hanku: »Jak brzy jeho (Jungmannova) podobizna k dostání bude, prosím o nejskvostnější, nechť stojí zač chce.« (Časopis Česk. Musea 1881, str. 209.) — Kynský měl též účastenství ve slavnosti, kterou vlastenci brněnští dne 11. srpna roku 1838 P. J. Šafaříkovi do Brna zavítavšímu uspořádali, při které příležitosti mu brillantový prsten a stříbrný pohár věnovali. (Viz *V. Brandl*, Život P. J. Šafaříka, str. 35.)

starobrněnského kláštera P. Cyrill Napp a Kynský.[1]) Tento podporoval účinně hlavně kandidaturu svého rodáka Vinařického,[2]) leč marně: professuru obdržel nezaslouženě Boček, protekcí hraběte Mitrovského, gubernatora zemského.[3])

Zde sluší též vytknouti záslužnou činnost Kynského ve prospěch češtiny ve vyšších vrstvách tehdejší společnosti brněnské. V dobách těch nebylo veřejnosti, kde by se byly ozývaly hlaholy mateřské mluvy, leč ve chrámu Páně. O nějakých projevech politického života nebylo tenkráte ani řeči, ba ani pomyšlení. Buditelé a probuzenci brněnští byli nejvíce pěstitelé nebo milovníci literatury domácí; každý z nich žil více o sobě, navštěvoval sice časem jeden druhého, ale společenského života národního nebylo. Žili toho času s Kynským v Brně jako uvědomělí vlastenci: V. Žák, kooperator u sv. Tomáše, Fr. Štěpnička, komorní rada, Al. V. Šembera, magistratní úředník, Fr. Trnka, M. Fr. Klácel, augustinian, posluchač theologie, Fr. Kampelík, theolog, Jan Jodl, professor humanitní, Fr. Zach, kandidat soudnictví, rytíř Julius ze Švábenova, J. Johanides, žalářník a j.,[4]) leč málokterý z nich měl příležitost hojně stýkati se s kruhy vyššími a uplatňovati tam snahy vlastenecké.

Kynského uvedl do tohoto prostředí jeho vychovanec, Jan Vilém baron Mundy, majitel panství Veveří, Tišnova a později Račic, v jehož domě za Veselou branou (nyní „na Kiosku“ č. 5) od roku 1830 též bydlel až do smrti své.[5]) Aristokratické rodiny příjemného společníka

---

[1]) *K. Šmídek*, Literarní ruch na Moravě v novější době. (Časopis Matice Mor. 1870, 98.)

[2]) Kynský píše dne 3. května 1831 Vinařickému: »Nevěděl bych, kdo by dostojnější (Vás) toho ouřadu byl... Jestliže otázky, které vyšším poručením jsem ponavrhl, ponechány budou, lehce bude je zodpovídati, zvláště tomu, kdož bedlivě zkoumal nastalé našeho času rozbroje o pravopisu, klassičnosti, nováceni atd. Budte přesvědčen, že co se mne týkati bude, všemožně se přičiním, muže takového vlasti získati.« *Václ. Ot. Slavík*, »K. A. Vinařického korrespondence a spisy pamětní.« I. str. 215. — Vinařický stýská si v dopise Vackovi dne 25. října 1831: »P. professor N(ejedlý) postaral se, aby se mi stolice nedostala .. Tantae miseris ypsilonistibus irae!... Jistý p. Bočko [!] hr. Mitrovským k žádání o tu kathedru takořka donucen, dostal ji; p. Trnka, jenž jej nedávno v češtině vyučoval, tak dobře jak jiných šest propadl.«

[3]) L. c. str. 232.

[4]) Srv. *Karel Šmídek*, Literární ruch na Moravě v novější době, v Čas. Matice Mor. II. str. 169 n.

[5]) Syny jeho sám pokřtil na Bohuslava, Jaromíra a Zdenka a není nezajímavo, že sám si nebyl jist, kdy svátky těchto připadají, třeba že prý jednou Dobrovský Cerronimu poznamenání českých jmen zaslal. (Srv. list Hankovi ze dne 12. července 1823, Čas. Česk. Musea 1881, str. 120.) V dopise ze dne 18. ledna 1834 (otiskl jsem v Hlídce

tím raději vítaly, an úplně vládnul jazykem francouzským a vlašským, tak že mladší členové konversací v obojím jazyku se cvičiti mohli. Při tom vplétal Kynský rčení česká do rozmluvy a jakmile pozoroval, že některý mladík jen několik českých slov a frasí znal, již ho nepustil a cvičil jej a cvičil, až si sám jazyk český zamiloval. Ale netoliko mezi mladými češtinu propagoval, nýbrž také mezi dospělými. Na větším díle byla to jeho zásluha, že nejznamenitější advokat brněnský, Josef Artus, snahám vlasteneckým se naklonil. Artus neměl však velikou váhu jen ve společenském životě, nýbrž jsa zástupcem právním mnoha šlechtických rodů, měl také veliký vliv u rodů těch a schvaloval jim aby synové jazyku českému se učili a podporoval tak snahy těch vychovatelů mladé šlechty, kteří vlastenectvím proniknuti byli a k němu svěřené jim mladé kavalíry vedli, jakož činili na př. Fr. Pěch, doktor práv a pěstoun u hr. Serenyiho, Ant. Přidal, doktor práv a pěstoun u hr. Žerotína, Jiří Sokolíček, pěstoun u hr. Mitrovského, E. Vocel, pěstoun u kn. Salma atd. V době té, kdy češtinu bylo slyšeti jen u kašen, na „verpánku“ a za stavem, kde i služky a sluhové jako o závod se namáhali němčině se přiučiti, aby se zdáli poněkud vzdělanějšími, než ti sprostí čeští „copáci“.[1]) v takové době mělo veliký význam, když lidé nejen vzdělaní, nýbrž jměním a socialním postavením vynikající, se nestyděli mluviti jazykem českým, za který již i sluhové z české matky zrození se styděli; že pak čeština do vyšších kruhů pronikala, byla zásluha Dominika Kynského, který, jak dotčeno, advokata Artusa jí naklonil a mimo to také radu při zemském právě, Eugenia rytíře z Fröhlichstalu, jí vyučoval, jenž, ač byl rozený Vídeňan, si jazyk český tak dokonale osvojil, že se roku 1847 stal radou při českém senátě nejvyššího soudního dvoru ve Vídni.[2]) (P. d.)

1902, str. 788: »Z netištěné korrespondence Dom. Fr. Kynského«) žádá Jungmanna, aby mu opatřil pro tyto tři hochy, kteří prý dobře česky znají, domácího učitele a připomíná: »Uchovejž Bůh, aby pěstoun nevlasteneckou nepřízeň k mateřské řeči vštěpoval, kdyby snad, jak se to pohříchu stává, česky neuměl.« Srov. též *Karel Eichler*, Paměti panství veverského str. 349.

[1]) Těm, kteří němčinu jakž takž lámali nebo jí neznali, říkalo se »böhmischer copak« od slov v hovoru českém často mluvených: co pak? za lidmi, kteří česky mluvili, volali tehda uličníci: »Böhmischer copak, kauf' t'r um an Kreuzer an Tobak, an Kreuzer heraus, kauf' t'r a böhmisches Haus.«

[2]) Obzor 1888 č. 2: *Brandl*, Vzpomínky.

Dva romany ze života kněží.

Napsal ALOIS KOUDELKA. (O.)

A když se mladý kněz do své vlasti vrátil, měl za to, že by měl poslání k lidu svému. Chtěl zahájiti novou éru; chtěl uvésti své pokolení v přímý styk se všemi moderními pokrokovými ideami; chtěl zavésti novou civilisaci místo starého a přežilého systemu. Myšlenka ta byla šlechetna, jenom že spočívala na falešném základě. Neboli správněji řečeno pokoušel se stavěti bez základu, bez velikého základního principu o dualismu v člověkovi, budovat ideje a činy, látku a tvárnost, duši a tělo, z nichž každá část má svoje zájmy, svoje určení Slyšel tvrditi a sám to skorem autoritativně opakoval: „Hledejte duší lidských skrze těla. Obšťastněte národ, a posvětíte jej! Svatost jde v zápětí za pozemským zdarem a blahobytem; v bohatství dlužno hledati tajemství veliké milosti.“ Jedva tomu věřil, nicméně chtěl to zkusiti. Varovali ho: Tento lid musí si vytvořiti svou vlastní civilisaci. Appelování na zásady čistě hmotné a námezdné nemá tu žádné ceny. Má-li duchovní vzducholoď irských aspirací zakotviti u břehů jistého mírného materialismu, pomněte, že tento materialismu smí toliko přívěškem býti. A tož lid ihned zavrhl jeho návrh bráti se ke štěstí po drahách moderního pokroku. Na jeho prosby, aby se umoudřili, odpovídali: Prozřetelnost; na místo lidské obezřelosti stavěl lid božskou vševědoucnost, místo sobeckosti — šlechetnost, místo šetrnosti — dobročinnost, místo snaživosti — pokoru, až pociťovati začal, že svými názory jenom podlamuje perutě ducha a k zemi že sráží duše určené pro — zářné nebe (empyreum). Tu octl se před záhadou: Kterak lze zachovati naši raçu a zároveň její od praotců zděděné idealy?

Hledaje rozřešení té záhady, pobloudil, když za to měl, že je nalezl. Domníval se totiž, že národové utvářejí si sami svůj osud, že jednotlivci klestí mu dráhu k tomu. Nepřipouštěl ani vlivů sousedních národů ni zasahnutí shora, bez nichž čistě lidská energie není s to, aby došla vzdálených, stále mizících, ale přec uskutečnitelných idealů. Potvrzení tohoto svého náhledu domníval se viděti na své vlastní otčině, na Irsku, o němž básníci snili a pro něž vlastenci umírali. Oživujícím vlivem veliké osobnosti povstal národ, aby využitkoval všech dosažitelných možností, a co veliké pokroky v duchovním životě činil, chápal se současně každé příležitosti, aby také hmotně si polepšil. A lidé měli úspěch. Co zatím kolem dokola byla pustka, tu byla země oplývající mlékem a strdím; a obyvatelé pustých hor se závistí shlíželi na smavé nivy Arkadie. Ale ach! scházel živel trvalosti, živel zajištění; jednoho dne, dotykem zla, shroutila se všecka ta krása a všecko štěští zmizelo v plamenech dýmu. A když ty dvě illuse zmizely, že by totiž bylo možno vybudovati Irsko na zásadách čistě materialistických a sobeckých, a že by Irsko obstálo bez podkladu nezávislosti a bezpečnosti.

procitl také náhle náš mladý kněz k visi otčiny, vyvíjející své zděděné idealy za nových a trvalých podmínek a stávající se vůči liché a nestálé civilisaci zmítající se až do základů svých revoluci — novým státem Kristovým. Možnost takové události byla již častěji naznačena kněžími, kteří se patrně namáhali vyvinouti souvislé ideje z massy instinktů a pocitů. Bylo to již nastíněno způsobem, kterým lid, jakkoliv nevzdělaný a nevycvičený, pojímal nejvyšší zásady křesťanské vzdělanosti; napovídala to energie, s jakou lidé opovrhovali pouhým nabýváním bohatství a za ně se styděli; bylo to narysováno prostým způsobem jejich života, neboť byli po spartánsku strohými k sobě samým a plni božské dobroty k druhým. Ztělesněno to bylo v ostré a příkré protivě jevící se v poválečné horoucnosti po bohatství u obyvatelů největší stolice na světě (rozuměj: Londýna) a v mírnější, ale neméně rázné snaze po milosti, již jsme vídali v našem hlavním městě Dublině), v protivě, jež byla tak veliká, jako mezi apenninským banditou, obklopeným barbarskou pompou, a „chudým mužem z Assisi“. A konečně bylo to také zpersonifikováno na příkladě skromného a skrytého kněze (rozuměj: P. Traceyho), jenž se už dávno před tím pro Krista všeho byl zřekl a zvolil si to, co přirozenosti lidské připadá těžkým a pokořujícím, místo toho, co jí lahodí, co ji vábí; a na příkladě ještě malebnějším mladé dívky, jež dobrovolně na se vzala ponížení a utrpení a jež ve svém kříži nalezla splnění všech pozemských přání, dokonání vší pozemské blaženosti. Byla to stará historie, kterou jsme tak často četli, z dob daleko časem a prostorou od našich vzdálených, historie duší, jež se konečky svých perutí dotekly plamenů pekelných, potom však až do ráje se povznesly.

Není pochybnosti, pokračoval Lukáš, že takový život heroismu a sebeobětavosti je symbolem naší milované vlasti. Připustiti, že by naše sedmistileté mučenictví bylo jenom sběhem lidských událostí, znamenalo by pochybovat o božské Prozřetelnosti. Že se tato dlouhá doba utrpení nyní svému konci blíží, je zrovna tak jisto, jako že naše mladá postulantka odložila teď šaty kajícnosti a pokory, a oblekla se v roucho radosti. Její budoucnost lze snadno vymalovati. Bude se bráti údolím života s věčnou písní lásky a díků v srdci svém, od hodiny k hodině, od myšlenky k myšlence, od skutku ke skutku kráčejíc a čerpajíc z každého sladkost, jež kapati bude do kalichu hořkosti, jejž ještě některým je píti. Rovněž tak snadno lze přehlédnout osud Irska. Ono si nikdy neosvojí moderního názoru, že všeliké lidské štěstí spočívá na čistě přirozeném lesku, a proto také nikdy nesklesne na národ peněžních spekulantů a požitkářů, by se posléze stalo ne ostrovem síly a soucitu, ale Cyprem — rozkošnictví a Lydií — změkčilosti. Ne, nýbrž ono snažiti se bude o vývoj své vlastní civilisace při zachování si svých idealů a ponechání je působiti na onen vývoj. Neboť jisto jest, že tradice, myšlení, cítění, toužení a snažení našeho lidu nese se k nadpřirozenému. A to musí činiti základní ideu, to musí býti první a čelní zásadou jeho budoucího vývoje, to musí býti úhelným kamenem mohutné budovy, již se děti jeho strojí vybudovati, zá-

kladním kamenem v oblouku vítězném, pod nímž se bráti budou za jásotu nad vzkříšením Erinu jeho vavřínem ověnčení hrdinové.

Sestro Barboro, nebudu se omlouvati, že jsem váš život učinil symbolem osudu naší vlasti a ne pouze předmětem suchoparného kázání. Než dovolím si paralelu provésti až do konce. Jenom chatrně a nedokonale podal bych vaše myšlenky, kdybych také neřekl, že ony občas — co se s radostí podrobovati budou vůli Nejvyššího — vraceti budou k oněm hodinám, jež jste při svém nařizování prožila, a že se zálibou budou u nich prodlévati. Já jsem nikdy o tom nepochyboval, že i o zářném jitru Vzkříšení tak veliké duše, jaké byly Janova a Magdalenina, s jakousi něžnou touhou vzpomínaly temnot a mrákav a bolu Kalvarského, jakož i lásky, kterou k Ukřižovanému chovaly a jež proudem svatosti opět do srdcí jejich se vracela. Snad jste, ba že tomu tak, někdy si myslila, že by větším a šlechetnějším bylo, kdybyste své ponížení až k branám věčnosti nesla a jedině rukoum Kristovým dovolila sejmouti vám s hlavy korunu trnovou a vsaditi na ni zlatou čelenku lásky Jeho. Takové myšlenky jsou dědičným údělem vašeho národa. I já jsem je kdysi sdílel. Ale veden utilitarskými ideami přeslechl jsem hlas zvoucí mne k heroismu a sestoupil jsem k všednímu. Ale moudří učitelé ať se chrání stlačovati ducha celého národa na stejnou úroveň čistě přirozené ctižádosti a čistě materialního úspěchu. Byť si to bylo sebe nutnějším pro massy, by záhuby raça uchráněna byla, není to specifickým geniem našeho národa. Ten míří výše; hmotný blahobyt nesmí nikdy konečným býti cílem naší raçy, nýbrž jenom basí, podkladem vyššího života. Ještě nikdy nebylo světu tak velice třeba myslitelů a světců jako dnes. Ještě nikdy nebylo mu tak velice třeba míti na očích ztělesnění protivné nauky Kristovy, nikoli však mlhavého reflexu této nauky v moudrosti pozdější filosofie, jako dnes.

Takový příklad, jaký dnes před sebou zříme, byl by mocnou pákou k vyšinutí názorů světa z jejich kolejí, a vy byste dožili na tisíce takových příkladů v národě tak slavném, kdyby mu vyšší život s jeho boji a vítězstvími na oči stavěn byl. Nepochybuji ani za mák, že právě tak, jako něžná vzpomínka na její kříž, jež se v srdci sestry Barbory snoubí se šťastnějšími pocity, až nadejde den vzkříšení Irsku, až jeho údolí zvučeti budou plesnou hudbou a vyobcované jeho děti se vrátí s mnohými a bohatými snopy, jež nasbíraly na světa žitništích, že pak mnohá z vyvolených duší s lítostivým zrakem pohlížeti bude zpět na dny chmurna a mučednictví a unikajíc Hosannah zpěvům a palmám slávy znova slézati bude své strmé vrchy a na nich ještě jednou vztyčovati bude Golgothu zástupné smrti za celou raçu. Neb až do konce věků bude hřích, a hřích žádá pokání a zadostučinění, jež však přináší a koná nikoliv hříšník, ale svatý. A až do skonání věků budou lidé stravováni sobeckými žádostmi, sobeckost pak musí nalezati svůj stálý korrektiv a sebezapírání. A kde v celém světě může tato vznešená filosofie Kristova praktikována býti, když ne zde? A kde se má božská protiřečnost: „Ztrácej, abys nalezl; dávej, abys obdržel;

umírej, aby všichni žili," pověřovati, ne-li mezi lidem, jenž svých rukou k nebi pozvedal, a matyria sedmistyletého? A kde má býti proklamován nejvyšší zákon lásky, ne-li tam, kde vše, co jest svatého a čistého, sklání se k tomu, co je špinavého a poskvrněného, a kde se čarovnou mocí křesťanské lásky slučuje hřích s čistotou, hanba s útrpností tak dokonale, že lidé, jak to viděti můžeme na dnešním příkladě, nejsou s to, aby rozeznali pod nějakými života způsobami hříšného od světce, podlého od bezúhonného, ovci, jež nikdy ovčince neopustila, od těch, jež ve stínu a tmě hříchu a smrti bloudily? — Tak naučil se Lukáš pravé života moudrosti, totiž mysl svou od pozemského odvraceti a na nepomíjející, věčné ji upírati. A to, tuším, je snahou každého kněze „moderního", docíliti toho předem u sebe a pak u svých krajanů. Nekněze a nás — cizozemce — zajímati bude v románu Sheehanově vylíčení irského a anglického katolicismu. Proto také francouzský překladatel této práce volil pro svůj překlad místo prostého nápisu „Lukáš D." tento titul: „Ames celtiques et âmes saxonnes." Tím však není ještě vyčerpána literarní činnost Sheehanova. Krátce po tomto romanu vydala „Catholic Truth Society" z jeho péra řadu článků o Panně Marii a jiných svatých pod názvem „Mariae Corona" a dále svazek článků obsahu vědeckého a literního pod titulem: „Under the Cedars and Stars." Mimo to vydal Sheeher — však již před tím — svazek básní „Cithara mea" a brzo vydána býti má dramatická novela „Lost Angel of a ruined Paradise", v níž vylíčen bude život tří irských dívek. Článků kratších a dalších, hlubších a jen lehce nahozených kromě toho roztroušeno jest mnoho jednak po irských časopisech a revuích, jednak v amerických. Zásluhy jeho došly uznání na nejvyšších místech, tak slavné paměti papež Leo XIII propůjčil mu dne 7. ledna 1902 hodnost doktora bohosloví, hodnost pak doktora filosofie universita wichitaská (v Americe), nedávno pak povolal ho jeho biskup do své kapitoly kanovníků. Bullettin trimestriel des anciens élèves de St. Salpice, 5me année, pag. 262. (ddo $^{16}/_5$ 1900) shrnuje svůj úsudek o něm v tato slova: „Je to stylista prvního řádu, spisovatel podivuhodný, jemný psycholog, umělec, ale přede vším duše kněžská a apoštolská."

Že jsem si François Granjona spis objednal, k tomu svedl mne jeho nápis, za nímž jsem tušil a hádal cosi podobného, jako jsem kdysi četl ve Veuillotově skici: Co vše může kněz vytrpěti. Zatím vyklobal se z toho otisk feuilletonu z časopisu „Le Chrétien Français" a z autora odpadlík kněžský, jenž se oženil a k protestantismu přestoupil. Má to býti políček Římu a katolicismu. Protestanté aspoň nemohou se knihy té vynachváliti, ježto jednou od bývalého katolického kněze podrobně vylíčeno bylo, jak se v alumnatech z nastávajících kněží „cepují povolné loutky ve službách Římu". Hádaje z předmluvy, mám za to, že je kus autobiografie spisovatelovy, neboť dí o hrdinovi své knihy, o abbé Fleurym, že jako by byl jeho spolukojencem. Nuže, jak se nám jeví tento abbé Fleury? Jako politování hodný tvor, břídil; vždy a všude cítí se nešťastným, všude spadá do rukou fanatických, důvěry nehodných lidí, hlupáků, pokrytců, i nechává se jimi napalovati, uvlékati, až mu

konečně „ženská zástěrka sejme bělmo s oka“, a on se teprve člověkem stává, a svědomí nabývá, napřed pouze přirozeného, potom křesťanského, neboť dokud byl „rabem katolicismu“, neměl žádného, či správněji řečeno měl „katolické“ svědomí, což je mnohem horší, než vůbec žádného nemíti.

Zpracován svou matkou, kaplanem a farářem, „pokrytcem, jejž jedině jeho hloupost omlouvala“, vstoupí do semináře, kdež se mu dostane učitelů naprosto neschopných, z nichž pravým „kazitelem“ mládeže byl zpovědník, ježto ji opřádá v osidla svá jako pavouk mouchu. Podivná však věc, přes to že v rukou toho zpovědníka každý z bohoslovců předělán byl na „nemyslící mašinu“, náš Charles Fleury hned o prvních prázdninách se zamiluje, praští s celým tím „krámem“. Ale kde by Řím pustil svůj lup! Charles Fleury na prosby matčiny a domluvy kaplanovy obleče znova sutanu. I vytrvá potom v alumnatě, připravuje se na svěcení ale „necítí v sobě vanutí Ducha“, „necítí se uchvácena na horu Tábor“, a když jako novosvěcenec vyjde, marně ohlíží se po někom, jenž by jej upokojil, až mu Prozřetelnost (!) přivede sourodou duši v mladé dívce. Ožení se s ní, ježto po hlubokých studiích dospívá přesvědčení, že coelibat je institucí prostě církevní, ale dlouho se mu to nepodobá, jeho svědomí — ještě katolické — nedá mu pokoje i zažene ho do kláštera Trappistů v Americe, kde však nemá dlouhého stání, jako dříve u své ženy, i vrátí se brzo z Ameriky do své vlasti. A tu se svolením oné „dámy“, jež mu ruku podala, rozhodne se ještě jednou svého štěstí zkusiti v jiném zase klášteře. Tam však upadne do rukou opata „idiota“, i začne vylévati své boly v traktatcích proti katolíkům, až mu vzejde „plně zářné světlo evangelia“, a on je s otevřenou náručí obejme.

Neznám poměrů francouzských z autopsie, možná, že leccos v knize pověděného má svou platnost, mnohé, co autor vytýká, mohlo by snad býti jinak, ale v celku jeho představy o katolicismu jsou zkrouceny, charakteristika většiny aspoň osob víře nepodobná, psychologická analyse chybná, jeho představy o životě v bohosloví až směšná; charakteristické pro autora je tvrzení, že v alumnatech snaží se z kněží nadělati andělů a ne lidí; a nejpodařilejší jest už tendence celé knihy, autor totiž chce jí kněze napraviti, obrátiti. — —

Ani první roman po stránce komposiční nejeví se jednolitým, dokonalým, uměleckým dílem. Sheehan po mém zdání obral si příliš veliký okruh myšlenkový, shrnul najednou příliš veliké množství přerozmanitých živlů, a to nejen z čistě duchovního ovzduší, ale i laického, aby byl s to býval v jednolitý, harmonický celek je svésti. Na mne kniha učinila dojem řady dovedně podaných skic, ač co se týká charakteristiky hlavních osob všecka jemu čest. Hlavní osoby jsou tu místní farář, t. j. farář jeho rodiště, takto čestný kanovník. Poslyšte jak ho spisovatel charakterisuje: Byl to muž starších už let, života ven a ven bezúhonného, způsobů mírných a zdvořilých; muž, jenž mnoho přispíval k veřejným dobročinným účelům a jenž — jako kněz — byl ozdobou církve. Nicméně přece lidé se ho báli. Jako ledovec, jejž

teplý proud urval, kamkoliv přišel, všude kolem sebe šířil chlad a mrazivost, tak že stál ode všech osamělý. Inu, byl to formalista, jemuž jistě se ani vysmáti nemohli; zdokonalený (original: perfected, a ne perfect) a symetrický charakter, na kterém zvědavá neuctivost nedovedla poskvrny nalézti. Byltě arbiter elegantiarum celé diecese a mrazivý kritik nejmenšího přestupku proti zákonům zdvořilosti a „bon tonu“. Kdyby byl býval aspoň k smíchu, bylo by ho to zachránilo. Kdyby si byli mohli z něho šašky ztropiti, byli by ho milovali. Ale ne! Majestatní, důstojný a ledově chladný jak byl, nikomu ani na mysl nemohlo přijíti, aby se mu pozasmál. A tak vznášel se stále v oblacích, vysoce povznešen nad všední ruch tohoto světa.

Neznáte z vlastní zkušenosti takových postav mezi námi? Inu, byrokrati v kněžském taláře.

Zajímavou protivu k němu činí starý kaplan, jenž připravoval Lukáše Delmegea k prvnímu sv. přijímání. Pravý, jak se u nás říká, „Landpfarrer“ či „Landkaplan“, hrubá slupka, ale chutné jádro. Překrásně vykreslil také Sheehen P. Traceyho, tu „anima candida“. Bodejť jich více mezi námi bylo! Ze světa laického zajímají nás hlavně tyto postavy: doktor Wilson, jeho syn a jeho dcera Barbora. Otec žil jedině své vědě, nestaraje se pranic o své okolí, tím méně o vychování svých dětí. Že věřícím nebyl, netřeba snad ani výslovně podotýkati, vždyť byl „doktor medicinae“. Není divu, že syn jeho, nemaje pevné opory u víře, klesal hloub a hlouběji. Za to dcera jeho Barbora, v jejímž ženském, byť marnivém srdci nejen trochu víry, ale i lásky k vznešenějšímu se uchovalo, přináší věru velikou oběť za spásu duše svého bratra; z někdejší „lady“ stává se kajicnice v domě zpustlých ženštin, aniž kdo o té oběti věděl, až teprve P. Lukáš Delmege to na světlo denní vynáší ve své řeči o její profesí.

Nervosa a poesie.

Studie P. H. Martina. Přeložil Jan Spáčil. (Č. d.)

2. Pessimismus není znamením dobrého zdraví intellektualního a mravního. Pod jeho povrchem síly a energie často brutalními objevujeme snadno slabost vůle. Zdá-li se všecko nepolepšitelně špatné v tomto ubohém světě, není-li štěstí než mátoha, jíž nikdy zachytiti nelze, na čí prospěch námaha, zlepšiti postavení lidské a vydobýti trochu radosti? Od té chvíle nezbývá nežli se uspati do línosti vůle, která neváhá vyvolati jistý druh neschopnosti chtíti. A to jest ještě jedna z nestáloslí školy dekadentské. Pessimismus básnický označil první část století Byronem, Heinem, Leopardim a několika romantiky zbavivšími se víry náboženské. Řeklo by se, že totéž století mělo by skončiti s příznaky téže nestálosti, jako kdyby šlo zhasínajíc v noc stále více tmavší. Jsou-li básníci v pravdě předchůdci a vidoucími, třeba připustiti, že dobrá část mezi nimi nechce než tmu a nehlásá než nicotu. Poesie byla několikráte definována: „Vesmír viděný temperamentem". Buď cokoliv na této definici, ona vydává v pravdě počet o pessimismu školy dekadentů. Tito zvyklí na svou „úsobu" nepochybují, že by mohl svět poskytovati jiný pohled než ten, jehož svědkem jest jejich pohled nebo jejich obrazotvornost. Nejsouce si svého chorobného stavu vědomi, sdělují všem bytostem mimo sebe choroby své povahy sesláblé nebo zvrhlé. A říkají, že svět je špatný, jakoby byli prozkoumali všecky jeho kouty, pochopili a rozřešili všecky jeho záhady. Řekli bychom v pravdě, že netrvá než jejich vůlí a že přijímá od ní to, co je, totiž skupinu věcí hnusných, pravé to místo muk. Třeba sníti o tom, abychom jej rozkotali než jej zlepšili. Jako nemají ani zdravého rozumu ani o schopnosti trpěti ani o štěstí, považují toto za nemožné, ono za nevyhnutelné.

Jest věru pravda, že nynější svět poskytuje divadlo málo způsobilé potěšiti duše ušlechtilé. Žijeme dosti smutně v jedné společnosti, kde vítězoslavnými jsou zlatohrabi, kupovatelé svědomí a pletichaři všeho druhu. Naděje klesají s přesvědčeními a s věrou v život budoucí, který připravuje tento a jehož štěstí zasluhuje. Však má-li obraz stíny, jež děsí, má také světla, jež utěšují. Tím hůře pro ty, kteří zírají tvrdošijně na stranu tmy, a zdá se, že nic nevnímají do sebe z jasností, jež je obklopují. To jsou chorobní, kteří zasluhují jistého slitování, jimž však třeba vyhnouti se jako vůdcům skutečnostmi života.

Dnešního dne, kdyby jim to bylo věřiti, byl by stav normalní člověka jejich stav. Básníci této školy pohrdají lidmi, spokojenými se svým osudem, se svým duchem, s dobrou výkonností svého žaludku, kteří nevidí ve smutku a zádumčivosti znamení genia a odsuzují se k žití a jednání jako všecek svět. Pro ně neveršuje musa dekadentská a nerýmují její žáci. „Oni píší", praví p. Vigié-Lecocq, „kteří shledávají bytí za věc mrzutou a často groteskní, kteří ponechávají chudobu optimismu pídimužíkům nebo nezhojitelným egoistům; pro ně, jejichž duše unavená marnostmi socialními jest vždycky hotova ‚pro jiná nebesa.

pro jiné lásky'. Tyto věci vnášejí básníci ti hodně daleko do chvějící se atmosfery modrého kraje.“

Je to spíše kraj černý, jak by bylo třeba říci. A vskutku, od několika let. nejsou to než vzlyky, „srdce rvaní“ (navrances), dokonávání, bledosti, omdlévání a zmírání, které se ozývají z Parnassu. Musy tam netančí v kole, jako za dobrého, hřmotného času Boileauova. Ony sedí v ústraní nebo schouleny v zoufalý postoj, usilujíce rozštípnouti vzdechy duši a prolévajíce potoky pláče. Někdy zatím zármutek nedostoupí k tomuto stupni smutku. Musy se tedy spokojí tím, že se nudí. Třeba-li věřiti horoucnostem těchto melancholických sester, nuda na ně číhá, aby vyšly z dětství. Sotva odstaveny, nalézají jednotvárným kolotání života a hořekují spolu:

La tristesse nous hante avec sa robe grise,	Smutek nás zastírá svým rouchem věčně šedým
Et vit à nos côtés comme une grande soeur.	a žije po boku nám jako velká sestra.

Jeden z nich líčí takto svou duši:

Mon âme est une infante en robe de parade	Má duše infantkou, jež v šat se skvostný halí
Dont l'exil se reflète, éternel et royal,	a exil její plá jak věčný v sfeře králů
Aux grands miroirs déserts d'un vieil Escurial,	ve velkých zrcadlech starého Escurialu,
Ainsi qu'une galère oublié en la rade.	jak galej v přístavu, již plavci zanechali.

Jiný líčí nám podrobně srdce své těmito výrazy:

Mon coeur est un beau lac solitaire qui tremble.

— — — —

La lune y fait rêver ses pâleurs infinies;
L'aurore en son cristal baigne ses pieds rosés;
Et sur ses borets, en d'éternelles harmonies,
Soupire l'orgue des grands joues inapaisés.

Mé srdce, jezero, se osaměle chvěje.

— — — — — — —

V něm měsíc bledost svou mi kouzlí nekonečnou.
V tom zora koupá si své nohy růží rdělé
a jeho na březích ve harmonii věčnou
zní jako varhan šum tu rákos v touze vřelé.

Pohlédne-li do přírody, není to, aby se obdivoval jí v jejích štědrostech a přijal od ní dojmy zdravé a radostné; je to proto, aby tam znova našel sama sebe se stíny, které plní jeho duši. To nejsou tradicionalní víly, které se mu zjevují v hlubině jeskyň, jsou to zjevy druhu jako tento:

J'ai cru voir ma tristesse et je l'ai vue:	Mnil jsem zřít smutek svůj a já jej uviděl,
Elle était nue,	nahý on přede mnou čněl,
Assise dans la grotte la plus silencieuse	v jeskyni used si, jež nejvíc mlčet umí,
De mes plus interieures pensées;	mých nejvnitřnějších myšlenek.
Elle y était le songe morne des eaux glacés.	Byl ospalým tam snem vod ledem studících,
Anxiété des stalactites anxieuses.	úzkostí, stalaktit v níž bojácně se tlumí.

Západ slunce po krásném dni mu suggeruje tuto malbu vysokého vkusu:

L'astre, comme une plaie au bas du ciel suppure . . .
Ici, de lacs de fiel; là des rayons caillés
Comme du sang; plus loin des fleurs empoisonnées,
Un monument blanc, vert de brebis mort-nées;
Ah! les tragiques soirs! Ciel pestilentiel!

Hle hvězda, rána to, na nebes báni hnisá,
zde žluč jsou jezera; tam svity kyselé jsou
jak krev a dál zas zřít trs květův otrávený;
v bek bílý, zelený brav mrtvě narozený
se dal. Ach, večer hrůz! A nebe, hle, vře morem!

S Baudelairem a Verlainem, těmato dvěma mistry Parnassu z rovnováhy se vyšinuvšího, nuda dostupuje ve svém výrazu vrcholu strašného. Ejhle, co Baudelaire praví o svém „smutném mozku“:

. . . C'est un immense caveau
Qui contient plus de morts que la fosse commune,
Je suis un cimetière abhorré de la lune,
Où comme des remords se traînent de longs vers,
Qui s'acharnent toujours sur mes morts les plus chers.

Toť hrobka nesmírná,
kde více mrtvých jest než ve společném hrobě,
a já, já hřbitov jsem, děs luny padl na mne,
v němž jako výčitky se dlouhé verše vryly,
jež vzteklé k mrtvým jsou, již nejdražší mi byli.

A Verlaine se své strany píše:

Une grand sommeil noir
Tombe sur ma vie,
Dormez, tout espoir,
Dormez, toute envie!

Jak spánek velký, černý
mi v žití padá tíž,
spi nadějí duch věrný,
spi všecka žádost již.

Nebo ještě:

Suis je né trop tôt ou trop tard?
Qu'est ce, que je fais en ce monde?
O vous tous, ma peine est profonde;
Priez pour le pauvre Gaspar.

Jsem zrozen pozdě moc či záhy?
Co mám v tom světě činiti?
Ó všichni vy, za vin mých žáhy
se račte vroucně modliti!

Tento neklid, který není v duši než vzývání božství, projev prázdna, jehož věc lidská sama nemůže svrchovaně naplniti, povždy mučil bytost intelligentní a vyvolal se strany jeho výkřiky úzkosti, zkonejšené nadějí a věrou v život lepší. Hle, proč křesťan často volal smrt a jí pravil s Lamartinem:

Je te salue, ô mort! liberateur céleste,
— — — — — — — —
Tu n'anéantis pas, tu délivres, ta main,
Céleste messager, porte un flambeau divin.

Buď zdráva, smrti má! ty nebes hoste milý
— — — — — — — —
Ty vysvobozuješ, ne ničíš tvoje dlaně,
ty posle nebeský, nám nesou oheň Páně.

(P. d.)

———

Nová díla.

Dr. Jan Żukowski: O źródłach niewiary. Lwów 1903. Str. 518.

Předeslav povšechný rozbor o povaze víry a nevěry, vyšetřuje p. spis. v druhé části díla svého jednotlivé prameny nevěry uvnitř i vně člověka, zvláště novodobého. V třetí části charakterisuje vzhledem k dějinám náboženským některé společenské úkazy víry a nevěry, m. j. též náboženský převrat 16. století, a připojuje některé úvahy apologetické.

Dílo hojnými citaty svědčí o veliké sčetlosti p. spis. Komu citaty takové imponují, pro toho nabývá tím dílo zvláštní ceny. Vítáno bude proto ovšem také pro praktickou potřebu kazatelův atd. Filosofická hodnota samostatných úvah není v příslušném poměru se záměrem a úkolem spisu.

Fr. v. Hummelauer: Exegetisches zur Inspirationsfrage. Biblische Studien IX. 4. Str. 129.

Do velecenné této sbírky monografií biblistických přibyl stručným avšak obsažným spisem proslulého jesuity důležitý příspěvek, jenž poněkud souvisí s vydáním a výkladem okružníku „Providentissimus“, opakuje a rozváděje, co římský jesuitský časopis Civiltà cattolica v intencích Leona XIII psal o zvelebení studií biblistických mezi katolíky.

P. spis. sám uznává, že nenadešla ještě doba závěrečné práce o inspiraci; výrok to, který co nejstručněji vystihuje celou nynější situaci biblického studia, vystříhaje od ukvapování a kaceřování s jedné strany, napomínaje k střízlivosti na straně druhé. Pojem inspirace, ač tak běžný, není s dostatek vymezen! a myslím, že ani jaktěživ nebude, aspoň ne tak, aby se stal pojmem čistě vědeckým, se kterým lze kriticky operovati; jestiť pojmem nadpřirozeným. Docela správné tedy p. spis. v druhé zásadě rozboru svého stanoví si za úkol, zevrubněji určiti lidskou stránku inspirace, více tedy záporně nežli kladně, neboť božská může býti nanejvýše předmětem theologických konklusí neb dohadů; lidská stránka pak značí člověka tak jak jest se všemi nedokonalostmi názorův a vědění, nepravdivost vyjímaje.

Prvá zásada práce jeho jest, aby se zevrubněji vymezily literarní způsoby starozákonního vypravování, pokud totiž jest dějepisem a pokud povídkou. Třetí zásada pak odkazuje jistou měrou otázky t. ř. vyšší kritiky nikoli do theologie, nýbrž do příslušného odvětví vědeckého (o spisovatelích, po případě upravovatelích, o době vzniku atd.).

K objasnění této a příbuzných záhad biblistiky přispěje dílko v. H. značnou měrou.

La Politique chrétienne, par le *R. P. Sertillanges* (Paris, Lecoffre) je nové dílo známého moderního kazatele-dominikána, autora pozoruhodných děl: Nos luttes, Nos vrais Ennenis, le Patriotisme et la

Vie sociale. Že je křesťanská politika, nebylo mu těžko dokázati, poněvadž náboženský cit, jako jiné projevy lidského života, jest a musí býti socialisován (socialisé); tím otevírá však — má-li se vůbec v tom ohledu rozvinouti — pole politice, a to politice „v tom smyslu, kde politika znamená system pravidel a praktik vztahujících se na socialní život.“ Dále „existuje křesťanská politika v tom smyslu, že existuje křesťanský způsob chápati život ve společnosti a řízení lidí.“ Konečně, je-li náboženský fakt a je-li tento fakt socialní fakt, musí náboženství vstoupiti do politiky jako objekt, mezitím co ji ovládá zároveň jako soudce. To vše rozvádí P. Sertillanges ve své knize se stylem a erudicí jemu vlastní. Někde zdá se, že jeho vývody jsou přehnány a nemožny — jako partie o vměsování se kleru do politiky a specielně o papežské ingerenci — ale přece neztrácí nikde pevné půdy pod sebou a nepozbývá rozvahy. M. Sertillanges jest „un équilibriste d'idées“, dí Lafon; již již vidíte jeho pád, než on pevně třímá tyč v rukou, jeho noha jest jista a přejití děje se pevným krokem. Kapitoly, jako: Le Principe générateur de la Politique chrétienne, l'Autorité temporelle, l'Autorité spirituelle atd. mluví samy dosti o důležitosti a významu této knihy. Poslední kapitola: Concordat ou separation podává přehled a obraz názorů pro a contra v této důležité a choulostivé otázce, před níž dnes Církev ve Francii stojí. Sertillanges uzavírá na status quo, jímž ovšem nechce rozuměti nehybnost. Píše: „Odloučení v této chvíli bylo by, při tom stavu mínění, jaké dnes je, risquer la guerre civile.“ Renovací francouzského ducha, vlasteneckou a křesťanskou propagandou chce umožniti — a to čím dříve tím lépe — „šťastnější synthesu mezi dvěma řády faktův a mezi dvěma stejně nutnýma organisacemi.“ Ve formě závěrku jsou obsaženy rady kandidatům a katolickým voličům.

Dr. Jacques Bertillon: L'alcoolisme et les moyens de le combattre, jugés par l'expérience. Paris. Lecoffre. Cena 2 fr.

Prvá část obsahuje statistiku o spotřebě alkoholu v čelnějších zemích evropských. Francie stojí v čele. Toliko ve Švedsku a v Norsku lze konstatovati umenšení spotřeby alkoholu. V druhé části „l'alcool est un aliment vénénent“ vyvrací bludný názor a výklad, že alkohol jest potravou, a ukazuje na základě klinických pozorování a statistických dat, jak možno na alkoholismus umírati a nebýti opilcem a jak hroznou věcí jest alkoholická dědičnost. V třetí části podány jsou výsledky prostředkův užitých k omezení alkoholismu. Obraceje se proti volebnímu systemu, který tolik přispívá k šíření této zhoubné rakoviny na těle francouzského národa, končí: „Proti alkoholismu, stejně jako proti klesnutí počtu narozených nedělá se nic.... laissez faire, laissez passer... Francie zahyne tedy z dvojí příčiny: menším počtem lidí a menší hodnotou lidí; jako země je krásna a bohata — a budou-li ji sousedé potřebovati, vezmou si ji. Nejhorší je, že Francie zemře zneuctěna, neboť historie bude moci právem říci, že zemřela na dvě mrzké nepravosti: le crime d'Onan et l'ivrognerie.

La philosophie de Feuerbach et son influence sur la littérature allemande, par *Alb. Levy*. Paris. Alcan. Cena 10 fr. (Bibliothèque de la philosophie contemporaine.)

Autor analysuje nejprve filosofii Feuerbachovu a pak ukazuje jeho vliv ve všech oblastích idey a činu: v theologii, politice, socialismu, přírodních vědách, esthetice, poesii a v dramatu. Dvě kapitoly věnovány jsou Feuerbachově theorii o podstatě křesťanství a o podstatě náboženství. Jeho radikalní konkluse v této věci je známa. Nelze se tudíž diviti, našel-li se pouze jeden theolog, který ho tu následoval, a to Strauß, autor Života Ježíšova. Mezi žáky, kteří zasluhují pozornosti, třeba zařaditi jména: Buge, Marx, Engels, Stirner, Heinzen, Marr, Ewerbeck, Moleschott, Hettner, Herwegh, Wagner, Keller.

L'Eglise catholique au XIXe siècle. 1800—1900. Conférences données à Paris par *James Forbes* (Paris, Lethiélleux, cena 4 fr.) přehlížejí katolickou Církev v Německu, v Americe, v Anglii a ve Francii. Prvá část je resumé díla Goyauova: l'Allemagne religieuse a díla Lefebvre de Béhaineova: Léon XIII et Bismarck. Části druhé, jednající o Církvi americké, vytýká Houtin ve svém díle o amerikanismu a Péries v Polybiblion nepřesnosti a úsudky ceny velice sporné. Největší chybou této části jest dle „Annales de Ph. chr.“, že autor neukazuje, jak Církev dovedla v Americe přemoci protestantské předsudky — a to je přece nutno, máme-li se něčemu přiučiti ze zkušenosti zámoří. V Americe duchovní vždy za své přijali občanské a politické svobody a vždy hlásali socialní a vědecký pokrok! A tak objevili se republice jako lidé, s nimiž jest možno pracovati ku blahu země a lidstva. Toť tajemství úspěchu katolicismu v Americe.[1]) Část jednající o Anglii zabývá se po výtce historií velikého a sympathického Newmana. V části čtvrté studuje Forbes katolicismus ve Francii. V čele stojí významné motto, slova to Mgra. Dadole: Církev potřebuje více škol než katedrál. Autor uznává, že „rovnoběžně s katolickou Francií vyrůstá Francie sektařská, protikřesťanská“; a poněvadž myslí, že „Jeremiášové jsou nejneužitečnější a nejprotivnější z lidí“, nechce jen plakati nad zříceninami Jerusalema, nýbrž i ukazovati cestu k možné nápravě. Na to doporoučí různé prostředky, jež mnozí uznávají za výborné, zvláště plynou-li z péra jesuity; jen toho litují, že Společnost Ježíšova, příliš dlouho zaměstnaná humanismem a aristokracií, jich nedoporučovala již dříve.

Le pessimisme contemporain, par *C. Mano*. Paris. Bloud.

Studie, v níž v dobrém filosofickém stylu vyvrací se pessimistický názor o životě; je-li život nevysvětlitelný jako definitivní cíl (comme fin définitive), jest pochopitelnější comme moyen (jako prostředek).

---

[1]) Význačna jsou jeho slova, která jako jesuita i po odsouzení amerikanismu o tomto napsal: »Že v Americe přese všechny překážky vidíme pokrok Církve, jest jednou z nejvýmluvnějších lekcí, o níž bychom měli pečlivě meditovati.«

Natalité, par *C. Ract* (cena 3 fr. 50 c.) jest kniha vysokého socialního dosahu, ježto studuje všechny otázky souvisící s rodinou a manželstvím. Je to dle abbé Denise — obraz naší v rozkladu jsoucí společnost'. Je to výklad všech příčin — vzdálených i blízkých — které od sta let podstatně modifikovaly idey o propagaci lidského pokolení, o postavení ženy, o ekonomických okolnostech, které ztěžují vzrůst rodiny, o materielní nestálosti domácího krbu atd.

La pensée antique. De Moïse à Marc-Aurèle, par *J. Fabre*. Paris. Alcan (cena 5 fr.) předvádí nám velice zajímavě myšlení starých věků ve světě orientalním, řeckém a římském. Ze zajímavých kapitol některé: o Hebrejcích, o vedismu, brahmanismu a buddhismu, o ideách a mravech Číny, o hellenském náboženství a geniu, o sofistice, o Platonovi a Aristotelovi, o epikurismu a stoicismu, o Ciceronovi, Senekovi, Epiktetovi, o agonii pohanství, o druidismu atd. Dílu v celku se vytýká nedostatek logického a historického spojení.

Les derniers Papes jugés par leur écriture, par *Alb. de Rochetal*, graphologue. Paris. Vic et Amat (cena 1 fr.) uvádím jen k vůli kuriositě. Na základě autografů vykládá autor charakteristiku čtyr papežů: Pia VII (laskavost a prostota), Pia IX (prchlivost a energie), Lva XIII (neobyčejná povolnost), Pia X (laskavost, energie, povolnost, autorita). V. Lankaš.

Dr. Jan Gebauer: **Příruční mluvnice jazyka českého** pro učitele a studium soukromé. Vydání druhé, opravené. Nákl. Unie v Praze 1904. Str. 550.

Zbudována jsouc na základě velkolepé „Historické Mluvnice" podává příručka tato nejen bohatou látku mluvnického učiva z češtiny nynější, nýbrž otvírá též pohledy na dějinný vývoj útvarů jejich od začátku. Vědomosti tyto jsou důležity nejen pro odbornou znalost mluvnickou, nýbrž i pro správnou mluvu, neboť mnohé nesprávnosti a zlozvyky jazykové vznikají také neznalostí původních tvarův a zákonův o změnách jejich.

Není zajisté třeba díla tohoto zvláště doporučovati, že jest na výši nynějšího jazykozpytu, ano že je to vlastně prvá příruční mluvnice češtiny, vyhovující dokonale požadavkům praktickým na základě dosavadních výzkumů jazykozpytných; stačiž jen na ně upozorniti. Prohlédajíc nejen k theoriím mluvnickým a k jednostranně voleným pramenům slovesným, nýbrž ke všem jazykotvorným činitelům, podává popis skutečné živé mluvy spisovné spolu s pravidly mluvy správné, nevylučujíc marně a zbytečně novotvarův o sobě sice, mluvnicky nesprávných, ale zdomácnělých a přirozeným vývojem mluvy vysvětlitelných. K nářečím prohlédáno sice měrou nestejnou, ale celkem dostatečnou. Hledisko grammatikovo ovšem převládá nad brusičstvím, kterému jsme tak zvykli; přesnost a ryzost mluvy stanoví nebo raději předpokládá se dle nynější spisovné češtiny, o porušování neb umělém jaksi opravování jazyka spíše jenom nepřímo a povšechně se jedná;

snad by neškodilo, aby i mluvnice určitěji o těchto snahách opravných (s hlediska libozvuku, zásoby a výraznosti slov atd.) se vyslovila, jmenovitě o barbarismech slovníku i skladby. Jednotlivosti probrati náleží ovšem kritice v časopisech odborných; zda historismu a theorii nepovoleno více nežli v mluvě živé, zda některé novotvary mají se připouštěti či ne atd. (srv. na př. slovích ve vzorci slovo; přechodníku jeda -ouc od jísti se kde užívá? bezmálem? kvečerou, na Moravě kvičerou; oproti? genetiv záporu někdy opravdu nesnadný; je nechuť proti substantivům slovesným skutečně jen strojená? atd.)

„Výklady všeobecné pro hlubší poznání jazyka a mluvnice“ jsou v našich učebnicích novinkou, avšak veledůležitou, jež mnohé zjevy jazykové objasňuje zákony povšechnými.

O bohatství látky v knize zpracované svědčí již sám ukazatel (od prof. K. Černého), jenž ovšem také znamenitě usnadňuje používání knihy.

Věnceslav Hrubý: **Praktická rukojeť srovnavací jazykův slovanských.** Nákl. vl. Praha 1904. Str. 224.

Účel dílka, aby „Čech jedním rázem — bez velkého studia grammatického — všem slovanským jazykům rozuměti se naučil na písmě i mluvě“ — jest zajisté důležitý. Pan v. rada Hrubý jsa poslancem zajisté velice dobře jako jiní pocítil ne příliš čestné nesnáze vyskytující se ve stycích mezislovanských, zaviněné ovšem poměry politickými a školskými více než netečností, neboť nelze věru žádati po jednotlivcích tolik soukromého studia, když škola pranic nepřispívá k poznání nářečí jinoslovanských. S toho hlediska lze rukověť tuto zcela dobře doporučiti pro potřebu praktickou, jakkoli málo vyhovuje po stránce vědecké, kterážto snad mohla právě proto býti omezena ještě více.

Rozumí se samo sebou, že všechny pomůcky toho druhu prospějí měrou nepatrnou. Hlavním přece zůstane pravidelné učení školské o jazycích a věcech jinoslovanských — zajisté důležitý to úkol naší školské a vůbec kulturní politiky — a čilejší styk mezislovanský.

Ze života náboženského.

V „Rozhledech“ od č. 40. uveřejňoval nějaký Dr. G. Tichý pojednání „Ethická kultura, náboženství a mravnost“. Autor líčí snahy a názory směru ethicko-kulturního, a to jak praví za tím účelem, aby ukázal na pokus, jak se modernímu člověku i při jeho vědeckém vzdělání činí možným náboženství. Ovšem že „náboženství“ toto je také moderní. Je to pouhá citová stránka, jež zavrhuje všecku tu starou filosofii, již si náboženství vypracovalo v jednotlivých církvích. Autor proto v doslově ku svým článkům přede dvěma lety psaným vděčně se chopil schůze na oslavu Husovu pořádané, při níž bývalí obhájci protestantismu (na př. professor Masaryk) postavili se teď proti němu, hledajíce své místo mimo církve, v evolučním jakémsi, na žádnou stávající formu se nevížícím „náboženství“, v náboženství, jež odpovídá každému jednotlivci citově i ideově a jež shoduje se též s dobou, přizpůsobujíc se jí. Bičuje pak rozhorlení protestantských kruhů, které se po řečech na oslavu Husovu na schůzi lidové strany 9. července pronesených vidí velmi zklamány.

Nám se tito lidé nepřibližují ani o krok, ale už to je zadostučiněním, že přestávají býti strannickými velebiteli jedné konfesse proti druhé.

Ve „Vaterlandu“ pisatel „zpráv z Čech“ všímá si najednou též katolické moderny. V některých katolických listech poslední dobou mluveno prý o moderně v Čechách a na Moravě. A ze zpráv dalo se souditi, že organ katolické moderny, vycházející v Olomouci, řízen je kněžími z Čech. Proti tomu se pisatel ohražuje. Je pravda, že moderní hnutí vlastně v Čechách povstalo, a to hlavně mezi kněžstvem, a odsud teprve přešlo na Moravu. Než hnutí to dá se lehce vysvětliti. Čechy prodělaly velké boje náboženské, politické a národnostní, jichž stopa jeví se posud, a pak z hlavního města šíří se z vysokých učilišť indifferentismus a špatné tendence, které pronikají i na klidnou Moravu. Není však správno upřilišovati. Katolická moderna specielně vzata, a s ní spojené nepříznivé zjevy mezi mladým klerem povstaly prý jen na Moravě. V Olomouci objevil se pověstný „Rozvoj“, zde vychází „Bílý Prapor“, v olomouckém ovzduší povstal Rectus a Svozil etc. I v olomoucké diecesi toho hnutí přineslo vlastně jen poslední desítiletí té zvláštní vlády — jak prý možno viděti z diecese brněnské, jež byla zasáhnuta modernou málo, nebo nic [??]. To prý dosvědčují též missionáři působící v obou těchto diecesích. Pisatel doufá, že za nového pastýře poměry se polepší. — Správné jest asi to, že hnutí reformní a moderna rozšířeny stejnoměrně v kleru všech našich českých i moravských diecesí, ale poměry zaviňují, že hned tu hned tam propuká to radikalněji než jinde.

V „Pozoru“ a po něm i v některých jiných listech moravských i českých zdvižen nedávno veliký křik o zpronevěrách v církevní majetkové správě. Vina na jednom místě objevená — ať už sku-

tečná či jen domnělá — roztažena na všecky. podle známého hesla: všichni jsou stejni. Chtít kněžstvo brániti znamenalo by bíti psychologii v tvář: a priori jest nemožno, aby všichni byli hodni, a ještě nemožnější, aby všichni byli špatni. Ve vedení kostelního jmění není ani tolik zpronevěr, o ty se netřeba báti, ale často zbytečné tajnosti a autokracie. Církevní správa by dobře učinila, kdyby zbavila faráře tak či onak toho břemene, nebo aspoň je rozdělila. Už i dnes kdyby kostelní hospodáři byli schopni a též ochotni vážně svůj úřad zastávat, mohli by faráři mnoho starostí ve vedení kostelního jmění rozděliti s nimi. Více veřejnosti a více lidí, a nebude možno pak to zbytečné podezřívání.

Na slovenský „Spolek sv. Vojtěcha" dějí se v poslední době útoky se strany maďaronské čím dál zuřivější. Spolek tento nevydává žádných knih politických ani novin. Jeho dílem jsou pouze spisy náboženského obsahu, není ani tak „čilý" ani tak „mnohostranný" a „smělý" jako některé z našich „Dědictví" (zmíněné vlastnosti i u nich jsou jenom v zárodku!), a přece zdá se stále nebezpečným. Dává Slovákovi do ruky knížky, v nichžto nejraději čítá, knížky náboženského obsahu, jež nejsilněji k srdci jeho mluviti dovedou. A knihy tyto jsou slovenské. Toť jejich hřích. A kněžstvo katolické na Slovensku už tak jest daleko od pravé lásky k bližnímu, že většina jeho jest v táboře maďarisačním. Každý, kdo z katolických kněží vede život pohoršlivý a měl by býti stíhán, kdo nemá nijakých zásluh a chce býti odměněn, kdo pro svou špatnost nebo slaboduchost nemůže vyniknouti, ten se staví do řad maďarisatorův. A dnes jedním z prvních úkolů jejich jest rozbíti spolek sv. Vojtěcha. Slovenské listy teď uveřejňují před jeho výroční schůzí (30. srpna) jeho obranu a vyzvání k jeho podpoře a záchraně. Katolické kněze lid nevybírá, ty mu jmenují svrchu — maďarisatorské konsistoře a biskupi maďaroni. Není tudíž divu, že mnoho jest jich už dnes, kteří nejsou dobrými pastýři lidu svého. Ale evangelíci slovenští to nemají o mnoho lépe. Ti volí si sami své pastory, ale buď neprozíravostí, lhostejností nebo neznalostí osoby vybraly si též evangelické obce mnoho takových, kteří se ochotně staví za nástroje maďarisace. Ostatně i když obec prohlásí se pro dobrého člověka a Slováka, seniorat, který skoro všude jest už více méně maďarisačním choutkám povolný (ač ne tak jako katoličtí biskupi!), vnutí jim svého kandidata maďarisatora. Tak pravý boj podniknut nedávno s duchovní vrchností v obci Kovačici o nového pastora. Obec chtěla vlastence, seniorat a světské úřady mocí jí strkali maďarony.

Jak cituje „Slov. Týždenník", dobře pravil nedávno ministerský předseda hr. Tisza: „Mezi Slováky není těžko maďarisovat. Tam máme církve na ruku. A církve mohou ve své působnosti pro maďarisaci vykonati velmi mnoho." Úlohou svou prohlásil ministerský předseda učinit církve tyto v ohledu tom ještě povolnějšími nástroji než byly dosud.

Bosenská otázka církevní samosprávy, jež teď předložena cařihradskému synodu na rozhodnutí, nejde tak hladce, jak se myslilo. V synodu utvořily se dvě strany. Jedna opportunistická, jež chce schváliti vše, jak sobě vláda a s ní jdoucí episkopat přeje; druhá demokratická a

hájící staré zásady východní církve, která přeje návrhům laickým. V nedávném sezení synodu cařihradského, jak sděluje Moniteur Oriental z 19. srpna, rozešli se členové na ustanovení, kdo má obsazovat stolce biskupské (pravoslavné) v Bosně. Návrhy jsou dva: vládní a metropolitní, aby jmenovala biskupy vláda, a občanský, aby vláda při jmenování jejich (dosud je vláda ustanovuje sama) obmezena byla ternem, jaké svobodným výběrem učiní občanstvo a kněžstvo té které diecese. V této otázce se dosud strany synodu neshodly. V ostatních otázkách samosprávy však přiklonil se synod na tu neb onu stranu, na stanovisko buď vlády, buď občanů srbských.

Ve Skadru přes polovici tamější srbské pravoslavné obce má v úmyslu přestoupiti ku katolicismu. Příčinou je sice rozbroj v obci pravoslavné, nespokojenost s novým knězem, ale přece i jinak možno říci, že většina srbské obce katolicismu jest nakloněna a dítky své už drahnou dobu posílá do katolické školy. Srbská církevní obec skaderská podlehá řeckému Cařihradu, jako obec katolická patřila by pod srbské arcibiskupství v Baru.

„Cerkovný Věstník" petrohradský vloni v prosinci ohlásil anketu o žádosti duchovenstva, aby nemusilo chodit v rasách (náš talár nebo soutana), nýbrž v občanském obleku, nebo jak u nás duchovenstvo, v obleku sice světském, ale přece jinak přistřiženém. V anketě došlo 15 hlasů z duchovenstva, málo ovšem na celou Rus. A ozvali se podle všeho starožilové, ti, kteří háji dosavadní způsob buď z přesvědčení, buď z horoucí touhy zalíbiti se nahoře. Je přirozeno, že novotáři se nepřihlásí plným jmenem, když už by třebas jen redakci duchovenského žurnalu a organu duchovní akademie. Z patnácti hlasů jen několik málo, a to zabaleně žádají za přeměnu dosavadního denního roucha kněžského. Dopisy zaslané jsou ostatně vesměs z venkova.

Ku změněnému zákonu o druhém manželství r o z v e d e n ý c h vydal teď sv. synod prováděcí nařízení, jímž určuje se, za jakých podmínek také vinná strana smí v n o v ý s ň a t e k vstoupiti. Prosba vinné strany posílá se na příslušnou konsistoř. Prositel musí však před uzavřením nového sňatku podrobiti se „e p i t i m i i", pokání, jež zpravidla je s e d m i l e t é, může však z ohledů závažných sníženo býti na d v o u l e t é. Jen po kajicném odbytí takové epitimie má se dávat dovolení k novému sňatku. Nad dodržením uloženého pokání bdí místní duchovní.

V ruském tisku hlavní zásluhu této reformy církevní připisují Rozanovu, filosofu, spisovateli, následníku slavných oněch hlasatelů reformy a povznesení pravoslaví, kteří spolu s láskou k vlastní církvi spojovali i úctu a obdiv k církvi katolické (Čaadajev, Solovjev). Rozanov svými poukazy na nevhodná a nesnesitelná dnes zařízení a obyčeje církve, hlubokou erudicí náboženskou a vážným pojetím v kruzích laických i duchovenských získává mnoho vyznavačů.

Konservativní ovšem jeho názory potírají a zanikají. Tak poukázaly „Mosk. Vědomosti" na scestí, v jaké uvedeny mohou býti mladé reformní směry, když teď po reformě manželského rozvodu budou si

moci říci, že ony ji vybojovaly. A tak týž Rozanov, jenž v řadě článkův útočil na tvrdost starého rozvodu, v „Novém Puti“, věnovaném moderním náboženským otázkám, přináší návrh, aby žena připuštěna byla ke službě v církvi, aspoň v té míře, v jaké súčastnila se života náboženského v církvi starokřesťanské. Žádá jmenovitě za obnovení jáhenek staré církve, ale ovšem přizpůsobiti dnes úřad jejich moderním potřebám církve. Rozšíření pravomoci u takové jáhenky podle přání Rozanova mělo by rozhodně jíti přes apoštolský zákon o ženě v církvi, který má za nevhodný pro dnešní dobu a jen tehdejšími okolnostmi života ospravedlněný. Není nauka sv. Pavla v tom ohledu dogmatickou, ale pouze disciplinarní, a může se kdykoliv pozměniti.

Organ francouzské vlády „Journal officiel“ publikoval všechna politická akta, jež týkají se roztržky francouzsko-vatikanské a chválí Combesa, že počínal si rozvážně, pokojně, kurie však útočivě. Z publikace této vysvítá, že listy kardinalů Vannutelliho a Merry del Vala biskupům francouzským uveřejňoval vlastně biskup lavalský Geay a do Říma odpovídal, jak mu Combes radil. Dijonský biskup Le Nordez poslechl vyzvání Říma a odjel, aby se papeži ospravedlnil. Za to vláda zastavila mu plat a diecesanní seminář zavřela, neboť prý takový biskup nemůže přec vychovávat budoucí kněze francouzské. Přerušení styků diplomatických neznamená zrušení konkordatu v theorii, ale za to jistě v praxi; neboť kterak obsadí se na základě konkordatu sedm uprázdněných biskupství, když diplomatické styky přestaly? Místa ta chce obsadit Combes svými přívrženci. Nyní záleží na schválení či neschválení parlamentu. Zednáři a socialisté přejí si zrušení konkordatu, ale toho lekají se Delcassé, ministr financí Rouvier a ministr veřejných prací Marnéjouls; neboť zrušením konkordatu pozbude Francie protektorat nad katolíky na Východě. Ale protivníci konkordatu praví, že Francie může si vliv na východě zajistiti těmi 36 miliony franků, které zrušením konkordatu se katolickým kněžím odeberou. Combes pak vyjádřil se spolupracovníku „Neue Freie Presse“ z Francie vypovězenému Dru. Frischauerovi, že ztrátou protektoratu Francie ničeho neztratí, ježto prý jsou s tím spojeny jen nepříjemnosti, a varuje Rakousko před jeho převzetím. On sám prý je náhledu, by každá mocnost ochránila si v Orientě své příslušníky sama.

Zatím mezi Rakouskem, Francií a Italií povstala už celá novinářská výprava o protektorat na východě. Pařížský denník „Journal“ uveřejnil nedávno rozmluvu svého římského dopisovatele J. de Bonnefona, jíž tento měl v zahraničním úřadě rakouském o otázce protektoratu. Bonnefon mluvil jen s podřízenějšími osobami v novinářské kanceláři zahraničního úřadu, ale své informace udával jako velmi vysoké. Byly ostatně dosti správny, až na maličkosti. Praveno mu, že protektorat francouzský zrušením konkordatu není v nebezpečí. Neboť nezávisí jen na vůli sv. Stolice, ale přiřčen Francii několika smlouvami s Tureckem a schválen na mezinárodních konferencích evropských a tím též od evropských států jaksi Francii jako zvláštní povinnost odevzdán. Dokud tyto smlouvy potrvají, nemůže Vatikan jednostranně právo protektoratu

Francii vzíti, nýbrž jen stížiti. Vždyť velmoci na př. na kongresu berlínském při schvalování francouzského protektoratu vůbec se papežské kurie ani netázaly o nic. Rakousko protektorat přijati nemůže už prý z ohledu na Uhry, které nepřipustí nadále už žádných společných záležitostí, majíce dosti na dosavadních. — Také „Osservatore Romano" prohlásil, že zatím není ani řeči o tom, že by kurie chtěla právo protektoratu přenésti od Francie na katolické Rakousko.

Zajímavým jest náhled známého abbé Loisyho o zrušení konkordatu; vyjádřil se korespondentovi „Tempsu": Francie zrušením konkordatu octne se na mizině. Lid, jsa materielně vyssátý nákladem na katolické školy a mnohá dobročinná zařízení, nebude chtít ani moci platiti ročně 100 milionů franků pro 38.000 farních kostelů. A konečně i venkov namnoze je téměř lhostejným k výkonům náboženským jako na př. v zámožných provinciích champagnské a beauceské. Nynější církev francouzská je zkostnatělá, odpírajíc všemu modernímu hnutí, nestojí na výši doby. Než Loisy doufá, že za 25 let se opět církev vzmůže k takovému rozmachu, že stane se důležitým činitelem veškerého francouzského života.

„Figaro" uveřejňuje v otázce oddělení státu od Církve mínění vynikajících osobností francouzských, arcibiskupa rouenského Msgr. Fuzeta, historika Alberta Vandala a bývalého ministerského předsedy René Gobleta.

Známý arcibiskup Fuzet, jenž v otázce kongregací stál na straně vlády, vykládá rozluku jako politickou nemožnost. Kdyby i v parlamentě zrušení konkordatu odhlasovali, za půl roku budou ho znova uzavírat, jelikož je to nezbytný základ mezi světskou a církevní mocí. Ač katolíci dobře vědí, že práva jejich jsou omezena, přec nechtějí nic více, než by jich strana protivná nechala na pokoji.

Albert Vandal jest mínění, že rozluka v nynější době přinese státu jen zničení svobody svědomí, a bude-li přijat návrh socialisty Brianda, lze očekávati pro říši jen neklid. Vyslovuje obavu, že „nynější jakobíni" jednati budou jako za revoluce jen s katol. klerem, násilně a bezohledně, lid nechávajíce na pokoji.

René Goblet, jenž káral ještě minulého roku protikongregační politiku Combesovu, přiznává se, že byl vždy přívržencem odloučení státu od církve. Nenavrhl-li to před 20 lety, učinil tak jen proto, že ni sněmovna, ni národ si toho nepřál. Dnešního dne jest odloučení nevyhnutelné. Než přece by se mělo na to připraviti veřejné mínění. Toto odloučení nebude však míti těch následků, jaké se čekají, ano může se státi nebezpečným, bude-li „policejně" vykonáváno.

Počátkem července zasedal v Bologni stálý výbor pro katolické sjezdy. Při hlasování většinou hlasů přijata resoluce, proti níž vystoupil předseda hr. Grosoli, vůdce „střední" strany, jež se po sjezdu v Bologni přiklonila ku straně „mladé". Pius X ujistil ho sice o úplné své důvěře, leč Grosoli, když nebyl přijat jím vypracovaný program křesťanské demokracie, předsednictví se vzdal, a na to „Opera dei congressi" zvláštním listem kardinala Merry del Vala rozpuštěna. V listě

tom vypisuje se způsob, jakým se má díti akce katolíků italských (účast duchovenstva úplně vyloučena), a kterak udržeti se má autorita biskupů, jimž nyní přísluší hnutí katol. říditi. Z „Opera dei congressi“ zůstane jen skupina „Azione democratica popolare“, jejíž předsedou je hr. Medolago Albani. Právomoc tohoto bude rozšířena a dovoleno mu doplniti výbor skupiny z jiných. Křesťanští demokraté zakládají nyní novou stranu národní, která by udržovala styky se skupinou „střední“. Tato křesť.-demokratická strana existovala už za Lva XIII; než na jeho přání upustila od samostatného postupu, a přidala se ke skupině „střední“. „Staří“ tedy na čas zvítězili, mladého hnutí však nepotlačili; neboť sám Murri se vyjadřuje, že události poslední mohou býti jeho straně k užitku, když se bude dle nich řídit. I když zřekne se strana jeho činnosti politické, může přece vykonati mnoho na poli socialním a administrativním. „Čeho potřebujeme, je nezištná, positivní a zdravá politika. Třeba by se ani nezdálo, stal se právě v poslední době pokrok v tomto směru.“ Když místo konservativního Paganuzziho zvolen předsedou „Opera dei congressi“ Grosoli, bylo už tehdy patrno, že nastane boj o nadvládu v organisaci mezi obojím směrem. Po kongressu v Bologni „mladí“, jichž programem je řešení mravních a hospodářských otázek Italie, kdežto „staří“ sní stále o znovuzřízení papežského státu, organisovali konference k rozšíření svých snah a někteří počali se prohlašovati za „křesťanské socialisty“ a hlásati theorie dotýkající se práva vlastnického. Toho ovšem ihned použili „staří“ v neprospěch „mladých“ a zakročili v kruzích vatikanských pro rozpuštění spolku. List onen může býti směrodatným jen za těch poměrů, kterých se týká, ne u nás.

Ve výroční den zvolení Pia X papežem přinesla „N. F. Presse“ úvodník: „Die Zukunft des Katholicismus in Oesterreich und Deutschland.“ Pisatel článku „německý theolog“ — podle všeho protestantský — prorokuje s určitostí Rakousku velký odpad od církve, Německu pak rozdělení katolíků: menšina bude kultuře příznivou, většina nepříznivou. Dnešní stav Francie, „Los von Rom“ v Rakousku a v Německu pokrokový katolicismus zavinil svou politikou Rampolla, nástroj jesuitů. (Teď Merry del Val je prý zase v rukou jesuitů, ba oni jej proti Rampollovi prý dosadili!)

Katolická intelligence v Rakousku hlásí se prý k církvi jen formalně, ve skutečnosti se jí už dávno odcizila, neboť nenašla v ní ukojení svých náboženských potřeb. Hnutí „Los von Rom“ neujalo se v Bavorsku, ač toto s Rakouskem sousedí, poněvadž německý klerus je vzdělanější rakouského a fakulty theologické nejsou prý v moci jesuitů (což u nás jsou jesuité rektory?), poměr mezi knězem a lidem v Bavorsku je srdečnější než v Rakousku, kde prý na př. český klerus nerozumí řeči lidu německého (za to klerus německý zná perfektně česky!). V Německu utvořil se pokrokový katolicismus, poněvadž hierarchie katolická zanedbává intelligenci, a stará se jen o lid. Ale katolicismus tento nikterak se církvi neodcizil, nýbrž chtěl jen náboženství katolické sblížiti s moderní kulturou, čemuž zabránil Rampolla s jesuity.

Řád jesuitský, který měl význam v 16. století, je prý nyní téměř bezvýznamný.

Nynější doba sympathisující s církví jesuitům se nelíbí, jelikož nejsou jejími původci; proto štvou proti reformním katolíkům, vyhánějíce z církve nejlepší muže. Bude-li katolicismus v Rakousku a Německu záviseti na jesuitech, pak prý je po něm jistě veta.

Vývody tohoto německého theologa jsou velmi plytké a vesměs ne nové, — to už hlasatelé hesla „Los von Rom" bezpočtukráte všecko opakovali. Jen ta chvála Německa, zvláště Bavorska proti Rakousku je čímsi novým, ale za to sotva odůvodněným a správným.

Počátkem července zasedaly anglické církevní konvokace a po nich nově utvořený z nich sbor ústřední: „zastupitelský církevní kongres." Na yorské konvokaci hlavní zájem věnován tak zvanému „symbolu sv. Athanasia". Ale konvokace řešení sporu zase velmi dovedně obešla. Zvolena z ní užší komise pro vyšetření dogmatického a historického stavu otázky, komise však po dvoudenní úradě navrhla konvokaci, aby zatím nečinilo se nijakého definitivního usnesení o změně v užívání symbolu „Quicunque vult". nýbrž aby se zatím věc ponechala při starém, až se otázka ta lépe vyjasní. — To značí: protivníci katolického znění v symbolu musí uhnouti se svého naprosto zamítavého stanoviska z ohledu na katolisující přívržence symbolu, kteří z něho nechtějí nic vypustiti a nic na něm změniti, chráníce vše velmi úzkostlivě, co má ještě církev anglikanská společného s katolickou církví. — Na církevním kongrese stalo se, čeho se obáváno, biskupský vliv tu ukázal se minimalním a živel laický a nižší duchovenstvo ovládli. Kongres ihned též schválil vládní předlohu o opatřeních střídmosti proti hlasu biskupů, kteří vládní předlohu chtěli míti ostřejší. Kongres však na konec přijal usnesení biskupy navržené, že vůbec všecky jeho úchvaly nikdy nebudou míti platnosti, kdyby směřovaly proti pravomoci a úřadu biskupskému.

Ritualistické sdružení (English Church-Union) na poslední své výroční schůzi proneslo velmi mnoho žalob na anglikanskou církev, že stále více odcizuje se duchu katolickému a náboženství vůbec slabo brání ve veřejném životě. Protestováno na schůzi proti změně symbolu sv. Athanasia, proti stanovisku episkopatu ve školní otázce, obviňováni biskupi, že dovolili, aby vyučování školní stalo se bezkonfessionalním a školu dosud náboženskou že vydali v ruce laického státu.

Řecký athenský synod vydal nařízení o učebních knihách na obecných školách. Stěžuje si, že knihy učebné skládány většinou od spisovatelů svobodomyslných, kteří nikterak se nedrží nauky církevní, ale naopak ve svých knihách brojí proti pravověrnému duchu církve a novoty hlásají. I když autoři knih předkládali rukopisy ku schválení, přece mnohdy dovedli do knihy vpašovati při korrektuře anebo novém vydání názory, jichž ku schválení nepředložili, a jichž by synod též nikdy nebyl schválil. Proto v nařízení svém synod vylučuje všecky učebnice, které by v plném znění od synodu schváleny nebyly, a na

budoucně žádá pro approbaci vždy dva exemplary rukopisné, aby mohl si jeden uschovati na kontrolu. — Tak ve všech pravoslavných církvích balkanských vidíme totéž: boj vzdělaného a polovzdělaného laictva proti čistotě víry a proti církvi, a marné snahy nedostatečně vyzbrojeného kněžstva a slabých církví proti těmto liberalisujícím živlům, které jsou mnohem četnější a útočnější než v našich zemích.

Věda a umění.

Nepořádáno letos žádné všeobecné výstavy. Morava měla leda dvě specialní: včelařskou a archivalní městskou v Napajedlích. Čechy vůbec odpočívaly. Nastala tedy snad doba vystřízlivění, nebo se sbírají znovu síly na příští leta. Každá výstavka znamená vysílení toho kterého kraje, duševní i hmotné, třeba tedy od jedné ke druhé oddechu. Za to specialní výstavky dobře obstojí vedle sebe a rychleji za sebou. Appelují jenom na určitý kruh interesentů, ostatní obyvatelstvo a tedy valná většina je ušetřena. Ačkoliv u nás i nejspecialnější výstavky dělají se vždy věcí celého národa a celý národ se svolává za vystavovatele i diváka. Odborné výstavky zatím už organisují se v pravidelné trhy, či závody, spojené mnohdy i s jinými odbornými vzdělavacími prostředky. Tak při svatojanském hospodářském trhu v Praze zaveden v poslední době též zemědělský poučný sjezd, na němž osvědčené síly theoretické přednášejí o věcech zemědělské techniky a politiky, právě nejnaléhavějších. — Podobně stalo se i při napajedelské výstavce, jež byla mezi různými těmi výstavami minulých let nejpromyšlenější a nejlépe zorganisovanou; tu nejen stará doba dostala své ve způsobě výstavky, však i nové dáno, co jí patří na sjezdě měst českomoravských. Tu projednávány otázky dotýkající se nejblíže chudinství, školství a finančnictví našich měst. Je pravda, nevyčerpány tyto otázky ani pronikavých návrhů nepodáno, nových cest nenavrženo. Ale už i zájem o ty věci buditi a městským zastupitelstvům úkoly ony blíže na mysl přivésti, jest dílem záslužným. Vedle sjezdu měst německých z Rakouska, jenž se v druhé polovici srpna po našem sjezdu konal, napajedelský nevydrží sice porovnání ani v socialních ani v samosprávných bodech obecního hospodářství. A rakouské obce i z velikých a bohatých měst německých nevynikají co se socialního stanoviska týče, příliš. Německá města na svých sjezdech věnují se skoro výlučně správním a finančním věcem, stále se něčeho domahajíce od vlády. Nemožno, moravská nepatrná, mladá a chudá celkem městečka měřit týmže měřítkem. Jejich čin — výstava a první sjezd — sám sebou jaký byl, jest už velikým kulturním dílem.

O významu nálezů velehradských rozhovořil se v olomouckém Musejním časopise povolaný znalec moravské staré kultury

V. Houdek. Vykopaný portal před nynějším vchodem kostela svědčí podle něho o překrásné a mnohem větší stavbě chrámové, než je nynější. „Starý chrám velehradský byl zajisté stavba, která by dnes byla pýchou Moravy, uměleckým dílem tak velkolepým, že by z dalekých zemí cizích putovali k němu všichni ctitelé umění, aby se jemu obdivovali. Dnes zbyly z toho všeho pouhé sporé trosky!“ — Chrám původní byl romanský 88·70 *m* (z venčí) dlouhý. — Houdek opravuje z nynějšího obrazu jaký nám vykopaniny poskytují náhled Prokopův i Lehnerův, které dosud byly směrodatnými o starém chrámě cisterciackém na Velehradě. — Pozornosti zasluhuje též vykopaná v křížové chodbě mosaiková dlažba z pálené hlíny složená, jež v této formě liší se ode všech dosavadních nálezů toho druhu z našich zemí. Také hrob nalezený v kryptě pod kostelem, prohlašuje Dr. Houdek za jediný nález toho druhu na Moravě, a to svou vzácnou uměleckou ozdobou na náhrobním kameni. Podobně tři hroby za apsidou kostelní nalezené, podle trojčlenného složení svého pokládá Dr. Houdek za velmi pamětihodné. Ze tří kusů složené rakve pokládají se v Německu, Francii a Švycarech za památky alemanské z doby Merovingů (5—8. století). — Autor končí své vývody slovy: „Snad další vykopávky na prostranství za kostelem poskytnou ještě hojně materialu pro řešení záhady velehradské. Dnes není ještě možno pronésti se o tom definitivně. Kdož může věděti, co půda velehradská ještě všechno zrakům našim ukrývá?“

Č. Zíbrt v „Českém Lidě“ navrhuje ke zvláštnímu studiu různá vydání „Zlatého Nebeklíče“, jejž považuje za velmi památnou a často vydávanou modlitební knihu českou. Zjištěno přes 250 vydání „Zlatého Nebeklíče“.

„Dom in Svet“ dokončil v srpnovém sešitě řadu zajímavých obrázků nebožtíka prof. Rubina o památném „lublanském barju“ (bažině), jež se prostírá jižně od Lublany až k výtoku Lublaňky přes 20 kilometrů daleko. Rok co rok nížinka tato převrací se v jediné veliké jezero, z něhož úzkostně tu a tam trčí vísky a osamělé budovy. V půdě bažiny lublaňské ukryty poklady rašelinové, o jejichž zpracování dosud se ve větší míře nikdo nepokusil. O vysušení bažiny smýšlí se už několik století, ale dosud k tomu nedošlo, a podle všeho brzo nedojde. A zatím lid se stále z kraje toho stěhuje, nechtěje už dnes vésti tak těžký boj s přírodou, jaký vedli tvrdší předkové. Ale i toto „barje“ se svými ročními záplavami má svou poesii a krásu, z níž prof. Rubin některé drobty ve vzpomínkách svých uchoval.

Ani druhý konkurs na srbskou hymnu, k němuž byli vyzváni nejznamenitější básníci srbští, se nezdařil. Jury odmítla všecky zaslané písně. Tak Srbsko bude ve svých slavnostních dnech asi bez hymny. Je tím zase potvrzeno, že národní hymny se v konkursu nevybírají. Ty si vybírá národ v době nadšení sám a stačí mu pak už na vždy.

Za příležitosti smrti Čechova „Russké Vědomosti“ přinášejí z Londýna stať, v níž korrespondent vylićuje vliv ruské literatury na anglický literarní trh. Praví, že sice všichni ruští belletristé, jež si Rus sama cení, přeloženi, a to mnozí s láskou a nadšením

a rukou velmi dovednou (Turgeněv od missis Harnetovy, angl. spis). Avšak ze všech ruských belletristů jediný je víc než belletristou, jest víc nežli čten, je to Tolstoj, jenž je zrovna zbožňován, pod jehož jménem zakládají se sekty a kroužky, tak jako po Evropě západní jsou kroužky Shakespearovy, Danteovy, Napoleonovy. Avšak v kroužcích těchto není tak živého zájmu, tak horoucích stoupenců jako v kroužcích Tolstého. Z mladších Anglie necení tak vysoko Gorkého, jako Rus sama, převedši si jeho práce, zůstala k němu celkem chladnou. To z mladších více ji zaujal a jí se zalíbil Čechov. Nedlouho před smrtí Čechova vydána druhá sbírka jeho povídek v angličině, a byla na rozchvat rozprodána a velmi příznivě přijata

Dne 20. srpna sešla se v Petrohradě komise starostů učebných obvodů, aby se radila o úpravě některých výchovných školských potřeb. Tak universitní prázdniny mají býti zkráceny a čtyřleté studium některých odborů změní se tím na tříleté. Na universitu má se přijímat jen po zvláštní přijímací zkoušce a po přísném výslechu! Ještě jiné otázky vyššího studia projednávány, jednáno mezi jiným i o novém universitním řádě, proti starému už tolikrát se studující bouřili! Ukazuje se potřeba zříditi nové ústavy, když dosavadní návalu žactva nepostačují. Na anketě této přibraným starostům (popečitelům) ponechána tentokráte plná svoboda projádření i navrhování. Jindy jen se vyjadřovali o předložených otázkách, ale ničeho sami nenavrhovali.

Druhá Vřeseň vytvořena německými pedagogy-hakatisty v Bukovci (Buk), vesnici ležící na cestě mezi Poznaní a Novou Tomyšlí. Bukovecký učitel Förster katoval dítky polské ve škole co nejhůř. Dítky bukovecké byly stále sama rána a sama modřina. Bil je za to, že se s nimi nemohl domluvit! Dítky vzepřely se konečně svému učiteli, když jim kázal tělocvičit na skelných střepinách na nádvoří rozházených. Odboj proti učiteli tyranovi přešel na konec v uvědomělý odpor proti němectví vůbec, dítky odepřely zpívat pruské národní písně. Polské listy praví, že vina německé školy je v tomto případě ještě ohyzdnější než v případě vřesenském.

Zemřeli: 14. července N. N. Modestov, po 30 let působivší na Litvě jako učitel, ředitel, inspektor v roli rusifikatora, ale měkkého a rozumného. I jako pedagog a spisovatel vynikal. — 21. července A. F. Gusev, prof. kazaňské duchovní akademie, theologický spisovatel ruský na slovo vzatý. Spisy jeho jsou rázu filosoficko-apologetického. — 10. srpna prof. B. A. Bilbasov, žurnalista a uměl. kritický spisovatel ruský (red. „Golos"). - 22. srpna JUDr. Fr. Roháček (* 22. list. 1860), sekretář zem. rady, národohospodářský spisovatel, žurnalista a belletrista, jenž po několik let marně se pokoušel listy svými belletristickými probuditi živější ruch literarní na Moravě. Sám také v letech 90tých vydal několik menších prací belletristických. Od roku 1901 redigoval „Zemědělskou Politiku", dav podnět k založeni jejímu.

—

Zprávy národohospodářské.

Za 11 let, jak tomu chtějí tak zv. periody sluneční, vrátilo se opět nejen na země naše, ale na celou západní Evropu až po Vislu a Dněpr nebývalé sucho, spojené s trvalým žárem slunečním. Jako každá nepravidelnost přírodní tak i letoší sucho stalo se namnoze hospodářskou katastrofou: ničíc plodiny a rostlinstvo, berouc příležitost práce a zdražujíc náklad na živobytí. Z Rumunska, Srbska, z Uher a s druhé strany též z Německa dolétaly žaloby na nedostatek krmiva zeleného, jež zvláště u jižních sousedů našich po většinu roku tvoří výhradnou obživu dobytka. Odtud vyšlo i v naší říši (nátlakem z Uher) opatření, zakázán vývoz píce a krmiv dobytčích. Opatření toto setkalo se s odporem: u nás podezřívána jeho úspěšnost, v cizině upírána mu oprávněnost, neboť prý se protiví mezinárodním právům a závazkům ze smluv obchodních vyvěrajícím. Proti této námitce však Rakousko může poukázati na praecedens z roku 1893, kdy totéž opatření prošlo bez protestu Německa, jež samo tehdy týž zákaz vydalo. Ale Švýcarsko tehdy protestovalo a protestuje i dnes s Německem. Zákazy vyvážet to či ono zboží, jehož je právě doma potřeba, jsou dosti časté v mezinárodním styku a vždy procházejí bez závažných námitek sousedů.

Dolnorakouská obchodní komora jako největší a v ústředí sídlící korporace obchodní v Rakousku ve svých zprávách výročních zahrnuje obyčejně hospodářský přehled celé říše. Letoší zpráva teprve v červenci vydaná zpracována zvláště pečlivě. O hospodářské situaci z loňska praví se tu: Loňská dobrá úroda a v průmyslových několika odvětvích semknutí v kartel jakož i pominutí hospodářské krise v říších pro vývoz rakouský nejdůležitějších, oživily také v Rakousku mnohé odbory průmyslové, obchodní a železniční dopravu. Zlepšení toto bylo by bývalo pronikavější, kdyby osud obchodní a celní jednoty s Uhrami a obchodních smluv se středoevropskou smluvní skupinou států byl býval už rozhodnut a kdyby v zákonodárných sborech nebyla trvala obstrukce, která překazila zavádění vážných socialně-politických opatření a znepokojovala svět obchodně-průmyslový, potřebující ku zdárné práci své především pokoje a klidného rozvoje. Nepříznivou okolností pro rakouskou výrobu byla vloni též drahota surovin. Náklad výroby se tím velmi zvýšil a přes to soutěž ciziny, jmenovitě Německa, nutila zbývat se zboží doma i v cizině, za ceny značně nízké. A tak výnosnost přes rozšíření výroby i odbytu, nebyla valnou, a ba i v těch průmyslových odborech, jež nejvíce se oživily, i nebývalý odprodej výrobků přinesl jenom nepatrný zisk. V mnohých pak odvětvích zátiší roku 1902 trvalo i roku 1903 a v některých odborech se poměry dokonce i zhoršily.

Za známky zlepšení hospodářské situace zpráva počítá: zvýšení zahraniční tržby vloni, jejíž aktivné saldo dostoupilo 253 mil. K. Také zvýšení dopravy jest dobrou známkou. Dráhy rakouské převezly $111\frac{1}{2}$ mil. tun zboží, v roce 1902 jen $108\frac{1}{2}$ mil tun. Výdaj bankovek v rak.-uherské bance zvýšil se během roku o 164 mil. K, a peníze

tyto vybrány skoro vesměs na zaplacení mzdy v průmyslových závodech. Přes nízkou míru úrokovou přece ještě příliv zlata do Rakouska obnášel 61 mil. K.

Poměrem vzájemnosti mezi Rakouskem a Uhrami zpráva se zabývá podrobněji. Vypočítává všecky prostředky, jichž vláda uherská se chápe na podporu domácí výroby, jež však spolu škodí odbytu rakouskému. Prostředky uherských vlád dosaženo už toho, že mnohé odbory uherského průmyslu nejen opanovaly domácí trh úplně nepřipouštějí už žádné cizí soutěže, ale vystupují též jako nebezpeční konkurenti na samém tržišti rakouském. Vývoz mnohého zboží do Uher přináší už leda ztrátu. Přes to komora přimlouvá se za obnovení celní a obchodní jednoty, a to pokud se dá na déle než 10 let, neboť dnešní výroba do krajnosti specialisovaná, potřebuje velikého širokého tržiště a na dlouhou dobu zabezpečeného, má-li pokojně a bez starosti pracovat a se rozvíjet.

Ve zprávě Národní jednoty severočeské za uplynulý rok praví se, že jednotě nabídnuto bylo ke koupi nemovitého majetku (pozemností a domů) v ceně 3 mil. korun, a to ponejvíce od vlastníků německých. Třebas obnos 3 mil. korun nepředstavoval příliš velikou massu majetkovou, zajímavo přece jest, že tolik nabídek jednotě učiněno, ač výkup majetkový provozuje v míře velice malé, starajíc se více jen o kulturní úkoly. Vidět z toho, že dalo by se s české strany mnoho získat a mnoho kolonisovat, jen kdyby bylo s dostatek kapitalu. Také s německé strany často se hlásají kolonisační snahy a výbojné tažení do smíšeného i do čistě českého území. Ale příležitost i nebezpečí na obou stranách je stejné. Jen že takováto národně výbojná kolonisace v krajích tak hustě osídlených, jako je český sever, západ a střed, je příliš nákladnou a získané reality jsou obyčejně nevýnosné, takové, že lidé za drahé peníze rádi se jich zbývají jako břemena, ať Češi ať Němci. Prodavači se tím způsobem nikterak nevyvlastňují, ale ještě kapitalově a hospodářsky posilují, což zvláště u podnikavých Němců, kteří už i teď obchodně a průmyslově vynikají, by bylo věcí teprve pochybenou. V živých krajích našich beztoho výhoda a vliv majetku realního klesla už na nejmenší míru. Intelligence a kapital mají vliv mnohem větší.

Ve „Sborníku věd právních" vydána na počest 70letin Dra. Randy (8. července) sbírka prací jeho žáků, jež přináší mnohé jak velmi zajímavé tak velmi cenné příspěvky z oboru věd právních a národního hospodářství. Mnohé práce sloužily zároveň jako referaty na právnickém sjezdě českém. Tak shledáváme tu referat Bráfův: Věda národohospodářská počátkem 20. věku, dále zajímavé práce Kadlce: O potřebě slovanských právních starožitností, Grubra: Idea soběstatečnosti v dějinném vývoji hospodářském, Prušáka: Počátky kriminalní aetiologie, Trakala: Obnova problemu přirozeného práva v soudobé literatuře právnické a sociologické a jiné. V nedostatku informační a přehledné literatury sociologické a právně-filosofické i drobnější tyto referaty vykonají u nás dobře své poslání.

Ruská zvláštní rada pro vyšetření nouze selské a její pomocné výbory gubernské, jakož i tisk veřejný naléhají poslední dobu na změnu práva selského. Není jistě zmatenější a neurovnanější věci na Rusi nad ruské právo selské. Ač za osvobození od nevolnictví ponechána obcím veliká autonomie právní a soudní, aby v obci i na volostném (okresním) soudě lid řídil se nadále svými právními místními zvyky a doufáno, že tak lid sám vyvine si pevné právní normy života svého, přece brzy začaly vlády zasahovati četnými nařízeními a zákony a vydáno tolik všelijakých norem a zákonů, že nemožno se v nich vyznati. Kromě toho právní obyčeje nejen že se nevyvinuly, ono jich i před tím mnoho nebylo, a lid obdařený svobodou neměl už ani dosti stálosti ani příležitosti a pokoje, aby si jich mohl vytvořiti a upevniti. Tak místo autonomně utvrzeného práva obyčejového nastala na venkově bezprávná zvůle a násilí mocných a právní nejistota.

To, v čem pak skutečně bylo ještě trochu právního starého zvyku, stalo se brzo nepříjemným pozůstatkem stavu selského z dob nevolnických. Právní obyčeje lidu selského, pokud se kde zachovávají, jsou lidu jenom na obtíž, a on se jich hledí zbaviti, neboť činí proň nepříjemnou a nevýhodnou výjimku. „Pořádek“ vesnice stal se odiosním, a lid utíká do měst za prací a výdělkem, ale i za lepším pořádkem! Vesnice sama pokud své široké autonomie užívati smí a umí, hledí se přizpůsobiti městu, jako všude na světě i na Rusi, jeví se snahy unifikační ve všech životních a právních poměrech. Spojení města s venkovem po lepších cestách a po drahách, živější styk obchodní i kulturní jsou jak u nás, tak i na Rusi hybnými pákami tohoto socialního přizpůsobování a vyrovnávání. Nahlížejí to ve všech kruzích, že ruský sedlák nebude už dlouho trpět, aby pro něho platilo něco jiného — a to horšího — než pro měšťáky. Výsledkem tohoto poznání jest zajisté i zrušení tělesného trestu, jenž jedině ještě na selském „sosloví“ (stavu) tížil. Zrušení toto vypadá sic jako carská milost u příležitosti narození následníka udělená, ale tou či jinou cestou zákonné úpravy přijdou třebas ne najednou i jiné reformy selské. A tyto reformy možno pokládati za důležitější pro budoucí vývoj Ruska, než všecky ty ostatní konstituční a všelijaké svobodářské, jaké se mu stále vnucují.

Rozhled socialní.

K prvnímu výročí volby Pia X nenadálé rozpuštění generalního výboru Opera dei Congressi v Italii vzbudilo všeobecný rozruch. Hlasy liberalní mluvily zvláště vzhledem k tomu, že právě Pius X teprve přičlenil k Opera dei Congressi i křesťanskou demokracii v Italii — o nevídaném fiasku papežské kurie. Veřejnost katolická pak do dnes není s dostatek informována o pohnutkách, jež vedly k tak radikálnímu opatření.

Začátkem července v uvedeném generalním výboru odhlasovala většina „denní pořádek“ proti předsedovi hr. Grosolimu. Usnešeno požádat sv. Otce, aby rozhodl sporné názory mezi členy general. výboru 1. o tom, jak třeba pohlížeti na otázku papežskou, 2. o odvislosti od biskupské autority v akci socialní, 3. o účasti ve hnutí politickém, 4. o poměru Opera dei Congressi k agitaci demokratické, několikráte sv. Stolicí odsouzené a 5. o převaze hospodářského podnikání v akci socialní nad zájmy náboženskými.

Katolický list L'Eco di Bergamo, v Italii všeobecně vážený, psal tehda o trapném tajném komplottu starších osob proti hr. Grosolimu, jenž měl za následek, že odhlasováno ve výboře proti generalnímu předsedovi.

Grosoli oznámil přijatý denní pořádek, jehož si povšimla veřejnost i za hranicemi Italie, kardinalu státnímu sekretáři. Kardinal z rozkazu sv. Otce vyslovil sice politování nad nesvorností v gener. výboru, ale zároveň, „uznávaje správné názory všeho výbornictva, zvláště o papežské otázce a odvislosti od autority církevní“, vyzval je jménem papežovým, aby, zanechajíce rozčilující diskusse dali se do praktické práce dle návodu sv. Stolice.

Věc se považovala za vyřízenu. Než 10. července „Osservatore Romano“ přineslo závažné communiqué, že nepovažuje za vhodné otiskovat oběžník mu zaslaný generalním presidentem Opera dei Congressi, poněvadž ho nelze schválit vůči několikerým instrukcím papežským. — Hr. Grosoli měl za svou povinnost po tomto communiqué zadat za propuštěnou. Dostalo se mu jí za dva dny. A ze dne 28. července zaslán episkopatu italskému cirkulář kardinala státního sekretáře, v němž oznámeno, že stálý generalní výbor definitivně rozpuštěn. Ponechán pouze druhý jeho odbor jako jediná generalní organisace, v níž právě Azione democratica popolare jako dříve tak i na dále má zůstati činnou V cirkuláři se dí, že akci křesťansko-demokratickou sv. Stolice uznává za věc největšího významu. Na dále v čele této organisace, dosavadního to II. odboru generalního výboru, zůstati má hr. Medolago-Albani, arci o to s větši právomocí, oč odvislost jeho zánikem generalního předsednictva pominula.

Však do pozůstalé organisace nesmí vstoupit ani kněz bez svolení jak svého biskupa, tak biskupa diecese, v níž právě dlí, ani kdokoliv „dobře s křesťanskou demokracií neobeznámený“, jenž by šířil

nezdravé novoty, rozhodně nehájil záměrů a práv sv. Stolice a o papežské vedení málo se staral. — Zároveň nebudiž dovoleno ve schůzích této organisace řečnit ženám (pro ně nechť biskupové, uznají-li to za vhodné, uspořádají zvláštní ženské schůze za řízení duchovního), ani nebudiž užíváno formalit parlamentárních. — Na papeže, co prý mluvil v soukromých audiencích, ať se nikdo při diskussi o katolické akci neodvolává; buďtež citovány o tom pouze veřejné dokumenty. — V diecesních výborech, jimž připadly i funkce rozpuštěných odborů výboru ústředního, pak ať se uznává biskup za jediného kompetentního soudce.

Pařížský „L'Univers“ udává dle milanské zprávy za příčinu, proč papežem neschválen programatický oběžník hr. Grosoliho, tuto větu z něho: „Kromě toho, co se týká nepromlčitelných práv svaté Stolice, považují katolíci epochy i události historické za milníky cesty, které jde pořád v před, a žárlivě žádají, aby se jejich dílo živých neplétalo s otázkami, jež v národním vědomí patří mezi mrtvé“.

Praví se, že nastalé opatření není prý namířeno proti křesťanské demokracii samé, vždyť přece právě její organisace ponechána, a to pod vůdcovstvím hr. Medolaga, jenž v Bologni hlasoval s hr. Grosolim. Omezení akce lidové výslovně prý se oznamuje proti osobám „s křesťanskou demokracií neobeznámeným“, tedy namířeno proti novým radikalním směrům v ní. (Vytýkáno jim dříve, že prý hájí socialistické tendence a vidí všelék pro nápravu socialní v účasti katolíků při politickém životě, jak známo v Italii posud nedovolovaném).

Výjimečným stanovením na př. o kněžích a úplné odvislosti celého hnutí od biskupské autority atd. mimo Italii těžko lze porozuměti. Za důvod oznamuje se pro ně, že prý celé hnutí je skoro úplně církevního rázu. Dokud prý je politická činnost vyloučena, běží celkem pouze o lidumilné snahy a theoretické úvahy. Veřejná činnost katolíků v Italii nutně prý ihned se dotýká otázek církevně politických.

Je-li tomu tak, pak je plně oprávněn úsudek kolínského orgánu centra, že kdyby se Piu X podařilo odstranit otázku římskou (die leidige römische Frage), že otevře se dráha pro politickou činnost katolíků a tím i pro samostatné vyspělé působení socialní, jež zůstává přece bez politických prostředků téměř úplně ochromeno.

Zatím křesť. demokraté vlaště připravují si znovu samostatnou organisaci vedle sboru Medolagova, v němž chtějí co do hospodářských akcí spolupůsobit.

Dne 15. srpna v Rimini sešly se křesť.-demokrat. organisace středoitalské a usnesly se, že budou své studijní kroužky a spolky propagandou samostatně organisovati a zřídí si národní sdružení křesť.-demokratické. Organisační výbor zatím jen pro střední Italii se zvláštním sekretariatem už také v Bologni se sestavil.

Italie při posledním sčítání lidu vykázala celý milion lidí bez vyznání. Nutně třeba, aby katolíci súčastnili se veškeré kulturní práce v národě a zabezpečili si platné v ní místo, zvláště i na poli socialním všestranně co nejspíše.

Po vzoru na př. Německa. Tam v Řezně 23. srpna konal valné shromáždění „lidový spolek pro katolické Německo“. Je to nejmohutnější katolická organisace socialně-politická na světě vůbec. Právě vstupuje do pátého statisíce členstva. „Oběma nohama stojí na půdě moderního světa kulturního, v němž chce dle katolických zásad o pokrok kulturní vší silou spolupůsobiti a místa si vydobyti“ — řečnili v něm za neutuchajícího potlesku tisícového posluchačstva jeho gener. ředitel Dr. Aug. Pieper, a předseda, známý továrník-lidumil Brandts. Ochrana a šíření katolického názoru světového a všeobsáhlá praktická socialní politika katolická, tať jeho hlavní dva úkoly. Ke všem velkým otázkám socialním jak v zákonodárství tak v družstevní svépomoci a obecně prospěšné činnosti zaujímal stanovisko a udával katolíkům všech stavů v Německu direktivu. Drobnou socialní a organisační práci prováděly tisíce jeho důvěrníků. 2500 informací vyšlo z jeho socialně-apologetického bureau; z ústřední své socialně vědecké a apologetické knihovny za poslední rok bezplatně rozpůjčil 3367 knih a brožur. Přední jeho starostí bylo, aby jeho návodem využito bylo veškerých vymožeností, novověké vědy, zvláště společenské a národohospodářské v Německu tak kvetoucí, pro socialní praxi německých katolíků. Uspořádal skoro tříměsíční nepřetržitý kurs národohospodářský a apologetický v M. Gladbachu pro 47 dělníků, z nichž mnozí působí jako dělničtí sekretáři a pod.; po několik týdnů súčastnilo se ho i 11 kněží, také z cizozemska.

Na jeho popud konala se celá řada menších kursů s několika týdenními hodinami po Německu. Lidové kanceláře pro právní ochranu a dělnické sekretariaty katolické byly s ním ve spojení, slabší značně podporoval. Ústředí samo uspořádalo v uplynulém správním roce 1707 schůzí spolkových. Za rok rozšířil 6·9 milionů tiskopisů, z toho letáků socialně-politických a apologetických 1·74 milionu. 33 spolkům založil po knihovně, lidové missie, kde třeba, i hmotně umožnil, na jeho stipendia studovali kněží i laici národní hospodářství atd. Plným právem ho proto v Řezně nazvali velkou socialní a apologetickou pokračovací školou pro katolické Německo, ne zvláštním spolkem, ale povšechnou socialní a apologetickou organisací katolíků v říši.

Spolek je členem téměř všech vynikajících národních německých a mezinárodních sdružení socialních a národohospodářských, kdež se svými repraesentanty skvěle uplatňuje. Dnes, kdy má armadu pracovníků, také obrovsky vzrůstá. Za minulý rok získal 100.000 členů. Nejvíce tam, odkud měl i dosud hlavní sílu členstva, v Porýní (zde má celkem 137.000 členů), Westfalsku, v Elsasích. Na východě německém dosud má členů méně. Také Bavory nabádaly k početnějšímu přístupu. Spolek navazuje čilé styky i se socialními politiky katolickými jiných národův a zemí a budí chuť k práci i jinde.

U nás touž dobou konal se na Velehradě IV. sjezd české křesťansko-socialní organisace moravsko-slezské.

Sté narozeniny Sušilovy byly letos vhodnou pobídkou, aby se officielně přihlásila za nástupkyni v katolické akci socialní před půl stoletím na Moravě proslavenou družinou Sušilovou (Sušil, Matěj Procházka, B. M. Kulda, Sylva Tarouca, Wurm, Pojmon atd.) tak slibně zahájené. Právě v r. 1854. konán IV. a poslední (staré řady) sjezd katolických jednot v Brně. I byl tedy letoší rovněž IV. sjezd křesť.-soc. na Velehradě jaksi jubilejním. Zvláštní řečí o významu téměř zapomenutých těchto počátků katol. hnutí socialního na Moravě z let padesátých sjezd zahájen. Z uplynulého období správního (dvouletého), pro katolickou akci socialní na Moravě velmi nepříznivého, vykázala se organisace přede vším třemi význačnými činy: založeno pro Moravu a Slezsko všeodborové sdružení křesť dělnictva, jež má dnes na půl druhého tisíce členů ve 40 skupinách a čistého jmění 5545 K po výplatě značných podpor, jimiž poměrně předčí všecka ostatní podobná sdružení; ustavena ústřední jednota pro potravní a jiná svépomocná družstva (výrobní a stavební) se sídlem v Brně, jež sdružila dosud 101 družstvo s 9680 členy; a podniknut organisací první pokus na Moravě vůbec, o vysokoškolskou soustavnou extensi pro dělnictvo. Loni i letos v zimě uspořádány pro stoupence čtyry tříměsíční soustavné vzdělavací kursy: Nábožensko-obranný probíral nejčasovější výtky, činěné katolickému názoru světovému, na př. se stanoviska moderního evolutionismu, vědy biblické, novodobé ethiky, historie atd. V kursu právnickém probráno loni rakouské ochranné právo dělnické, letos veškeré právo spolčovací a shromažďovací. V národohospodářském loni vysvětlovány základní pojmy národohospodářské a podány stručně dějiny národohospodářských soustav, letos pak už více stavěn program národohospodářský sám. Ve IV. kursu účetnickém loni probráno jednoduché účetnictví obchodní, letos pak živnostenské, a položeny základy k účetnictví složitému. V kursu nábožensko-obranném navštívilo přednášky všecky, loni 21 (letos 19), aspoň z polovice 31 (36), zkušebných rozhovorů se na konec súčastnilo 14 (10) řádných posluchačů. V právnickém nevynechalo přednášky z 25 (25) řádných a 17 (6) mimořádných posluchačů 10 (3), z polovice aspoň je navštívilo 16 (16), zkoušeti se dalo 8 (4) posluchačů. V národohospodářském přišlo na všecky přednášky 8 (2), aspoň na polovici 8 (12), do zkoušky 7 účastníků. V účetnickém zkoušeno 5 (9), na všecky přednášky přibylo 2 (5), aspoň do polovice 11 (13) posluchačův a posluchaček.

K dosavadním prakticko-socialním podnikům organisace, jimiž se zvlášť vyznačuje, přibyla nově vystavěná útulna pro tovární dělnice v Novém Jičíně, jež se sama sebou vyplatí a přece skýtá vzácné výhody obyvatelkám jak hmotné, tak moralní a výchovné (pro hospodyňství). Na venek letos sjezd budil nejvíce pozornosti, že se prohlásil pro dobu přechodnou, než bude lze vybudovati úplnou zájmovou organisaci společnosti, pro všeobecné tajné a přímé hlasovací právo rovné. Přijato po živé delší debattě 99 proti 6 hlasům. Vedle toho učiněna vhodná usnesení k rozvoji křesť.-soc. tisku a financí

strany. Dojednáno zařizovat při spolcích křesť.-soc. zvláštní tělocvičné odbory, a to z důvodů jak socialně-hygienických, tak z příčin agitačních, na něž nedávno ve prospěch socialní demokracie československé upozorňoval v pařížské „Nouvelle Revue“ p. Dr. Leo Winter z Prahy. Sjezd vyzval znova vládu, aby svoje nekonečné studie o starobním a invalidním pojišťování závazném přece už zakončila a předložila hotový návrh zákona sborům zákonodárným. Pro budoucí sjezd usneseno stanoviti delší dobu jednání.

Týden před tím konali v Brně sjezd moravští národní socialisté. Práce jejich dosavadní je téměř jen agitační. Vykázali se schůzemi pro hlasovací právo, starobní pojišťování, české školství v Brně, proti militarismu — a ovšem i „klerikalismu“. Strana akcentuje své třídní, protiměšťácké stanovisko. Agitace její je začasto neurvalá, a byť sjezd mluvil „o zbraních ducha“, jichž prý výlučně (!) užívali. Mají dnes na Moravě 44 organisací a 52 spolkův. Aby sesílila jejich akce odborná, zamýšlejí svolat zvláštní sjezd odborových a vzdělavacích spolků. Ze svépomocné činnosti uvedli, že vyplatili 173 členům organisace 1036 korun. Časopisy mají dva krajinské a brněnský jeden. Sjezd zamítl návrh výkonného výboru tento vydávati už teď dvakrát za týden.

Dne 14. srpna konal v Lubně druhý svůj sjezd roku 1902 na podzim ustavený říšský svaz nepolitických sdružení křesťanských dělníků v Rakousku (německých). Sdružil v sobě dosud 161 organisačních skupin; z toho 9 ojedinělých spolkův, ostatní v šesti zemských svazech; a těmto patří z našich korunních zemí pouze slezský. Příspěvek pro říšský svaz zaplatilo 7783 členů; činil za r. 1903 1622 korun. Spolky svazové až na jeden slovinský z Vevce jsou vesměs německé. České křesťanské socialní organisace svazu oznámily, že utvoří svého času česko-slovanský svaz říšský a pak ústředním výborem že s vídeňským (německým) vstoupí ve spojení kartelové, a to jak z příčin národnostních tak i autonomistických. Svaz referoval teprve o začátcích své působnosti, k níž patří cestovní podpora členstva, právní ochrana u ústředních instancí vídeňských (dosud jí nepoužito) a budování odborové organisace. Zde přetvořeno několik odborových spolků místních ve svazy pro Rakousko a založeno několik odboček. Sjezd jednal o sdružování dorostu, organisaci a ochranném právu pro domácké dělnictvo a rozhodl se založit ústřední socialně-politickou studijní knihovnu pro referenty svých spolků ve Vídni.

Mezinárodní přehlídku svých vojů konala rovněž v srpnu po celý týden socialní demokracie v Amsterodamě. Přijelo 482 delegatů z různých národů; nejvíce z Anglie (101), z toho za odborová sdružení 26, pak z Francie 89, z Německa 66. Rakouští socialní demokraté representovali se ve třech skupinách, Němci zvlášť jako „Rakušané“ (3), pak Češi zvláště (3) a Poláci přidruženi k dvěma ostatním delegacím polským. Zastoupeni i Rusi 23, z toho židovské dělnictvo (prý za 23.000) osmi osobivými delegaty. 3000 japonských socialistů zastupoval jeden delegat, jenž theatralně ruku v ruce s Rusem Plechanovem slavil sbratření rusko-japonského proletariatu a protestoval

proti vražedné válce na východě kapitalistickými vládami inscenované. Sjezd tentokráte maje zvláště rokovati o choulostivé otázce socialně-demokratické taktiky proti dosavadním tradicím, rozestoupil se v jednotlivé komise na projednanou programových bodův a vyloučil nesocialistickou veřejnost naprosto z tohoto rokování komisionelního. Snad se zřetelem na smutné zkušenosti z Drážďan. Tedy také už „za zavřenými dveřmi“, jimž se tolik naposmívali při stranách měšťáckých. Hlasováno dle národů. Jednotlivé národy měly v komisích po dvou zástupcích. Ruským židům odepřeno zvláštní zastoupení v komisích. V plenu čestné předsednictvo se střídalo, za Čechy „předsedal“ občan Němec, za Poláky Daszyński.

Po referatě soudružky Rolandové, Holanďanky, jež měla ještě v čerstvé paměti „generalní stávku“ nizozemskou, převážnou většinou odsoudil naprostou všeobecnou stávku mezi nemožnosti. Celkem uznávána za léčku anarchistickou pro socialní demokraty. Zástupce revoluční frakce soc.-dem. z Berlína posl. Dr. Friedeberg marně generalní stávku doličoval jako vzácný ethický prostředek bojovný, marně žádali i Francouzi také Jaurèsovy frakce, aby sjezd definitivně nerozhodoval, a doporučil věc zatím jen důkladným studiím. Sjezd opustil také odmítavé revoluční stanovisko vůči praktické reformní politice socialní, jež do nedávna (do r. 1899) hájila ještě i parlamentarní frakce socialně-demokratická na říšském sněmu německém, a doporučil za zpravodajství něm. posl. Molkenbuhra soudruhum všech zemí, aby pracovali ve svých státech o vybudování všestranného pojišťování dělnického po vzoru říše německé — arci jen pro období kapitalistické společnosti. Vyzváni pak, aby žádali hned z počátku sjednocení veškerého pojišťování a úhradu ne příspěvky pojištěnců (ani ve formě poplatku zaměstnavatelských ne), nýbrž výnosem přímých berní. Jen ojediněle ozvaly se za debaty starší odmítavé názory. Po prvé jednal sjezd soc.-dem. o koloniální politice. Prý ze snahy aspoň dosud necivilisované země uchránit před kapitalistickými zlořády kulturních států. Odsoudil každý imperialismus a protekcionismus hospodářský, a vyzval všemi silami pracovati proti „zhoubnému vlivu missionářů v koloniích“. Ostatek pak doporučil problem proletářské politiky kolonialní soudruhum k důkladnějším úvahám. Nejvíc času věnováno rokování o socialně-demokratické taktice, t. j. vlastně o snahách revisionistických v praxi, vstoupiti ve půdu dnešních parlamentarních poměrů, a hledět na ní co nejvíce vyziskat pro soc. demokratické cíle. Poněvadž neběželo o programové nauky, o doktrinu, zůstal německý Bernstein stranou, a „revolucionáři“ nejvíc se obírali ministerialismem stoupenců místopředsedy pařížské sněmovny Jaurèsových. Byl to vedle Guesda hlavně vítěz drážďanský, temperamentní „diktator“ strany Bebel, jenž se utkal s Jaurèsem, Vanderveldem a „našim“ Dr. Adlerem v komisi. Zde také odsoudil tak zv. republiku francouzskou, nad niž stokrát více vykonáno v mnohé monarchii. (Vive Guillaume! ironisovali výrok Francouzi.) V komisi také slavil velké vítězství. V plenu však hned z počátku ozvala se pro Jaurèsa mohutná ozvěna, i tehda, když odsuzoval, jak v komisi právě zástupcové „kulturních“ států jako Ruska,

Japonska, Bulharska, Španěl rozhodovali o vyspělejších poměrech silných organisací, jako je francouzská, ač ovšem zástupcové z těchto zemí ohlásili skrze soudružku „polskou“ Luxemburgovou z Berlína plamenný protest proti takové urážce. Zvláště také Dr. Adler mluvil proti Beblově drážďanské resoluci, a hájil duchaplně mírnější znění, jež sestavil s Vanderveldem. Na konec pro Adlerovu resoluci hlasovalo 21, proti ní rovněž 21. Byla tedy sice zamítnuta, ale ač po té přijata resoluce drážďanská 25 hlasy, znamená to velký úspěch ministerských a revisionistů na foru mezinárodním. Zajímavo bylo ze skupení hlasujících, že pro mírně revisionistickou resoluci Adlerovu hlasovali pouze Rakušané, t. j. němečtí zástupci z Rakouska a posl. Daszynski, proti ní však Uhři a Češi, tito patrně vlivem red. Němce, proti němuž občas v „Akademii“ vystupují čeští revisionisté.

Listy různých stran, zvláště liberalní, upírají mezinárodnímu sjezdu socialně-demokratickému skoro jakýkoliv praktický význam; a to zvláště co do debatty o taktice, jež má už tak pestré dějiny u socialních demokratů. Než bezvýznamným zasedání amsterodamské nebylo, byť i blízkých praktických následků opravdu mělo po skrovnu. Směry v internacionale změřily síly a celkem znova dotvrzeno, že revoluční strana, i když zvolna, tož přece neodvratně spěje k přeměně v radikalní stranu evoluce až i reformy socialní. Nový sjezd bude za 3 leta uspořádán ve Štuttgartě, poprvé na německé půdě. Bebel sliboval, že bude tak volný, jako v Amsterodamě.

Před sjezdem konáno několik mezinárodních konferencí odborových (svazů soc.-demokratických), na nichž jednáno o společný mezinárodní organisovaný styk. Horníci naň nepřistoupili, za to ustaven internationalní svaz dopravního dělnictva (se sídlem v Hamburku) kovodělnický (ve Štuttgartě) a dřevařský rovněž se sídlem v Německu. Zároveň se však ukázala velká různorodost poměrů hospodářských i socialních v jednotlivých zemích, tak že novým mezinárodním odborovým organisacím neprorokují mnoho zdaru.

Školství.

Zřízení slovanských poboček, které má býti provedeno při učitelských ústavech v Opavě a v Těšíně, stalo se u Všeněmcův otázkou politickou prvního řádu. Deputace u ministerského předsedy takřka dveře si podávaly, ale dostalo se jim stejné odpovědi, že rozhodnutí vlády změniti se nedá. Jedné deputaci řekl ministerský předseda zcela jasně, že zřízením pouhých poboček stal se vlastně ústupek Němcům, ježto oba slovanské kmeny ve Slezsku dle práva a spravedlivosti zasluhují ústavy samostatné. Odpor „znásilněných“ Němců propukl plnou měrou dne 18. srpna, právě v den narozenin Jeho Veličenstva, na revolučním táboře v Opavě, kde nescházel ani poslanec Wolf a spol.

Dle resoluce na táboře tomto přijaté hubí prý se slovanskými parallelkami mezi Němci příchylnost ku státu, vlastenecké a dynastické smýšlení, a jedním z „pádných“ důvodů proti zřízení poboček mají Němci i ten, že němečtí studenti se slovanskými se nesnesou!

Reforma ústavů ku vzdělání učitelův a učitelek, o níž minule jsme se zmínili, nezamlouvá se pokrokářskému učitelstvu. Jedním z protidůvodů jest i ten, že má býti rozmnožen počet hodin náboženství věnovaných a že ve větším rozsahu má býti pěstována hudba, zvláště církevní, aby z ústavů vycházeli dokonalí varhaníci a ředitelé kůru.

Všeobecně pojednává o reformě učitelských ústavů L. A. Brůžek ve spise svém nadepsaném „Naše ústavy učitelské a jejich příští reforma“. (Spisů „Dědictví Komenského“ čís. 37. Praha 1904.) Spisek informuje nás celkem dosti klidně o zřízení a zařízení učitelských ústavů, o jejich nedostatcích a žádoucích opravách, ovšem v duchu pokrokovém. Celkem však myslíme, že autor příliš generalisuje. Je-li pravdou vše, jak spisovatel líčí, pak musíme sprásknouti rukama nad vědeckou úrovní učitelstva, které dnes vypovídá duchovenstvu boj s takovou odvahou! Či prázdné sudy nejvíce zvučí? Náboženství, klášterní školy a katecheti jsou ovšem ve spisku tom v nemilosti.

Školní lékaři ustanoveni budou počátkem školního roku v Praze. kde vypsán právě konkurs na devět míst. Novota tato uvítána celkem s povděkem, pouze bylo vytýkáno, že nikde v konkursních podmínkách není ani slovo o tom, aby žadatelé měli odborné vzdělání v těch oborech lékařství, které ve věku dětském nejvíce lékaře zaměstnávají, aby tedy byli odborníky v chorobách nervových, očních, ušních, hltanových a zubních, anebo — což by bylo ještě rozumnějším — aby ustanoveni byli lékaři aspoň po jednom jako odborníci zmíněných chorob, aby tak instituce školních lékařů vystihla svůj účel. — Druhý hlas přimlouval za to, aby lékařský dozor na dívčích školách pražských svěřen byl doktorovi resp. doktorům ženským; neboť jen žena dovede prý úplně porozuměti povaze dívek a získati úplnou jejich důvěru. Návrh není lichý a dal by se v Praze snadno provésti, neboť ženských lékařů je tam již několik.

Ve Vídni projednávána byla otázka, aby školní prázdniny přeloženy byly na dobu o 14 dní dřívější, tedy aby trvaly od 1. července do konce srpna. Důvody pro to uváděny se stanoviska zdravotního, neboť snáze bude vyučovati ve dnech 1.—15. září, než 1.—15. července, kdy pro nesnesitelná vedra bývá vyučování velmi stíženo. Rovněž i rodiny budou moci použiti v této době s větší výhodou letních dnů, než na počátku září, kdy den se krátí a vane chladný podzimní větřík.

Na obecných školách v těch místech, kde není středních škol, trvají hlavní prázdniny šest týdnů, kdežto v městech se středními školami trvají jako na středních školách dva měsíce. Aby po této stránce zavedena byla mezi obecnými školami rovnost a prázdniny na venkově o 14 dní rozšířeny, o to usiluje se jak se strany učitelstva tak i rodičů. Uvážíme-li, že na obou místech musí mládež zdolati stejnou

látku a že ve městě průměrná chápavost dítka není větší vždy než na venkově, musíme snahy tyto jen schvalovati, a to tím více, že i učitelstvu přísluší právo k stejnému oddechu po práci neméně úmorné.

Ze statistiky vysokých škol 1903/4.

A) Rakousko.

I. University.

	Úhrnný počet posluchačů	Řádn. posl.	Žen stud.	Fakulty theol.	právn.	medic.	filosof.
1. Černovice .	697	554	62	71	386	—	240
2. Hradec Št.	1706	1281	146	103	794	295	514
3. Innsbruk .	1111	917	21	283	350	179	299
4. Krakov . .	1934	1612	205	76	645	169	1044
5. Lvov . .	2742	2420	155	418	1316	104	904
6. Praha (č.) .	3628	2958	121	133	1850	364	1281
7. „ (n.) .	1472	1283	28	60	716	237	459
8. Vídeň . .	7521	5883	282	199	3389	1560	2373
Úhrnem .	20811	16808	1020	1343	9446	2908	7114

II. Vysoké školy technické.

	Počet posl.	Řádn. posl.	Obecn. odděl.	Stavební odbor	Architektura	Strojn. odbor	Chem. odbor	Cizinců
1. Brno (č.) .	329	282	40	175	—	67	—	—
2. „ (n.) .	610	553	46	307	—	142	58	6
3. Hradec Št. .	490	468	38	235	13	146	36	17
4. Lvov . .	1060	972	53	576	46	252	45	155
5. Praha (č.) .	1687	1603	220	670	62	448	203	24
6. „ (n.) .	858	770	27	374	18	268	83	13
7. Vídeň . .	2563	2365	136	1006	134	884	205	103
Úhrnem .	7597	7013	560	3343	273	2207	630	318

III. Theologické fakulty.

	Počet úhrnný	Řádn. posl.	Cizinců
1. Olomouc (katol.)	197	195	—
2. Solnohrad (katol.)	65	52	7
3. Vídeň (evang.)	39	31	7
Úhrnem . . .	301	278	14

IV. Zemědělská vysoká škola ve Vídni.

Všech posluchačů 435 (359 řádných, 76 mimořádných), z těch hospodářství 130, lesnictví 237, zemědělství technické 68. Cizinců 21.

V. Hornické akademie.

		Řádných posluchačů	Obecné oddělení	Odděl. pro hornictví	Odd. pro hutnictví	Cizinců
1. Lubno . .	270	255	196	44	15	55
2. Příbram . .	139	127	103	26	10	17
Úhrnem .	409	382	299	70	25	72

VI. Hospodářská akademie v Děčíně-Liebwerdě.

Všech posluchačů 43 (35 řádných, 8 mimořádných, zdejších 39, cizinci 4).

B) Švycary. I. University.

		ř. posl.	žen	theol.	práv.	medic.	filos.
1. Basilej . . .	706	542	42	46	57	135	304
2. Bern . . .	1653	1418	611	29	234	588	431
3. Curych . .	1258	955	396	20	138	440	357
4. Lausanne . .	872	673	322	20	94	275	284
5. Neuchâtel . .	256	133	140	13	94	—	96
6. Ženeva . .	1203	887	530	46	103	307	431
Úhrnem .	5948	4608	3041	174	650	1745	3039

II. Polytechnická škola v Curychu.

Řádných posluchačů 1348, mimořádných 471 = 1719 posluchačů. Z těch: architektura 61, stavební inženýrství 278, strojnictví 514, chemie 239, lesnictví 32, hospodářství 51, odborné školství 52. Cizinců 440.

Na letoší valné hromadě docentů na vysokých školách rakouských zjištěna vyšší působnost v „Athenaeum“ a „Wissen für Alle“, v prázdninových kursech učitelských, které převzala v tomto roce vídeňská universita, a j. Jmenováni kandidati jednoty pro volbu zástupců soukromých docentů na jednotlivých fakultách, jednáno o otázce stavovské. Zvláště uvažováno, zdali a jaké kroky činiti jest proti tomu, aby soukromým docentům byl propůjčován titul a charakter mimořádných professorův a tím zaváděn byl jakýsi způsob středního stupně před skutečným ustanovením.

Jednota českého katolického učitelstva v království Českém a přátel křesť. výchovu má dle zprávy o valné hromadě dne 16. srpna t. č. konané 395 členů, a to 18 zakládajících, 201 činných a 176 přispívajících. Mocného rozkvětu slibuje jí agitace mezi křesťansko-socialními spolky, které stávají se členem s ročním příspěvkem 1 K a rozšiřují levné letáky (à 2, 4 h) Jednotou vydávané. Tímto způsobem plní křesť.-soc. spolky nejlépe svůj školský program, pracujíce do rukou a svorně s těmi, kdo za křesťanský výchov mládeže bojují.

Při valné hromadě delegatů „zemského ústředního spolku učitelstva českého“ konané dne 10. srpna pronesl posl. Jos. Černý, učitel, řeč plnou útoků na katolické duchovenstvo, jako by bylo škůdcem učitelstva ve všech jeho snahách vzdělavacích i hmotných. Poslanecká imunita hodí se ke všemu, Wolf e tutti quanti užívali jí dlouho a užívají dosud. Proč by jí neužil i národní dělník a učitel, pan posl. Jos. Černý?

O ženském studiu rokováno na berlínském sjezdě (v červnu t. r.) velmi živě. Prof. Harnack proti dřívějším názorům hlásil se rozhodně za stoupence koedukace. Za důvody pro změnu svého názoru uváděl peněžní láci (pekuniäre Billigkeit) jakož i ostatní účelnosti a mravní přednosti společných vysokých škol. Že Prusko, jemuž přirozeně také připadá jako největšímu státu největší zodpovědnost za pronikavé novoty, jen zvolna postupuje, jest pochopitelno. Avšak zdá se, že i tu průtahy se skončí. Dále budiž po právu a spravedlnosti ženám, jimž poskytnuta možnost, aby se podrobily zkouškám professorským, dána i možnost ustanovení, a to nejen na ústavech učitelských (seminářích), kde to

vlastně zcela samo sebou se rozumí. Jeho vlastní zkušenosti v příčině společného vyučování jsou příznivé. Pokud se týče činnosti učitelské u dam, pravil řečník, že právě ženské pohlaví jest nejvýš způsobilé k pěstování starých drah (zur Überlieferung alter Bahnen).

Všeobecně žádáno, aby 1. hoši i dívky na gymnasiích byli společně vychováváni; 2. aby bylo povoleno damám, jež dosáhly vědecké zralosti, aby mohly býti immatrikulovány; 3. společné university; 4. aby společně působili na gymnasiích professoři i professorky; 5. aby připuštěny byly do všech seminářů (k praktickému výcviku posluchačů), ježto nabyté zkušenosti jsou velice příznivé.

Připuštění abiturientů realek na universitu, o němž svým časem jsme referovali, stalo se nyní skutkem. Ministerstvem vyučování dne 5. srpna v té příčině vydaný výnos ustanovuje toto: žáci realek, kteří mají vysvědčení zralosti pro technické vysoké školy a chtějí se věnovati universitním studiím, mají se podrobiti doplňovací zkoušce pod zvláštními komisemi, jež se zřizují v universitních městech. V této komisi je též přítomen zástupce university, jehož jmenuje akademický senát. Zkouška skládá se z latiny, řečtiny a filosofické propaedeutiky. Obstojí-li kandidát při zkoušce, poznamená se na jeho vysvědčení maturitním z realky, že nabyl práva vstoupiti na universitu jako řádný posluchač. Abiturienti realek mají na vůli získati si vědomosti k této doplňovací zkoušce potřebné soukromým studiem, avšak k usnadnění toho budou zřízeny při jednotlivých realkách nebo též při gymnasiích nepovinné kursy pro vyučování latině, po případě i řečtině. Rovněž, bude-li potřebí, může se zříditi na universitách vyučovací kurs latině a řečtině, aby abiturienti realek se mohli k doplňovací zkoušce řádně připraviti.

Nové nařízení nikterak nezkracuje výhod, kterých absolventi realek požívají jako mimořádní posluchači na filosofické fakultě, o čemž v květnovém čísle jsme se zmínili.

Denní listy některé přinesly v posledních dnech zprávu o nové školní epidemii, která vyskytla se mezi dívkami vyšší dívčí školy v Basileji. Za vyučování bývají dívky překvapovány konvusním škubáním údů, zvláště rukou a nohou, jež otřásají se v rychlých, zcela pravidelných pohybech třesavých. Písmo jejich je trhané jako u starců. Nejhodnější a nejpilnější dívky nemohly návalů těch přemoci a byly poslány domů. Nejprve objevila se nemoc jen u jednoho dítěte, později u několika téže třídy, až konečně rozšířila se i na třídy ostatní. Tamější lékař Dr. Ammer vysvětluje nemoc jednak vnitřně nedokrevností, jednak zevně suggescí, pohledem na onemocnělé, úzkosti atd.

Pruský sněm věnoval po příkladě anglickém 70.000 M na zařízení veslařských školních závodů pro žáky středních škol. Proto na všech pruských jezerech a řekách v době školní prázdně mládež pilně vesluje. Na námitku, že veslování je drahý sport, odpovídá prof. Wickenhagen: A což pak dosavadní život studující mládeže nic nestojí? Seděti v hospodách, mensura, noční toulky jsou zadarmo? A příspěvek na veslařský sport činí týdně tolik, co stojí dvě sklenice piva. Za tuto nepatrnou

cenu naučí se veslař přesnosti, pořádku, vážiti si svého zdraví, nabude tělesné síly a odvahy — vesměs vlastnosti, které v životě se platí.

V Německu volají nyní pokrokové vůdkyně úsilovně po reformě dívčího výchovu a školství, ale názory činitelů a rádců se rozcházejí. „Lada“ píše o těchto snahách takto: „Jedni vidí jedinou spásu možnou v tom, co před 30 a více lety zavrhovali a za největší vadu ženské výchovy prohlašovali: ve společné školní výchově obou pohlaví; druzí zase tomu odporují a trvají na oddělení pohlaví ve školách a na zařízení samostatných dívčích škol.

Ženy žádají, aby školní plán pro dívčí školy nesestavovali pouze mužové u „zeleného stolu“, ale ženy, které samy na sobě doznaly, jak neblaze působí dosavadní směr dívčí výchovy školní.

Žádají pro dcery své takové vědění, jako pro syny, aby dívky byly jinochům rovnocenně vzdělány. Žena má rozsáhlé a důležité životní povinnosti. Ona musí být vychována pro úkoly domácí hospodyně i občanky té které země. Ale právě tento dvojí cíl vyššího vzdělání ukládá dvojnásobnou péči rozhodujícím kruhům, jež řídí školství v zemi.

Navrhuje se, aby dívčí škola po sedmileté návštěvě, tudíž po odbytých sedmi třídách, se rozdělila na dva oddíly. Tak asi jako nyní realné gymnasium dovoluje vstup po přání, i do gymnasia, i do realky.

Po té době se má rozštěpiti dívčí škola ve 2, a to: jednu, kde by se vyučovalo potřebným vědomostem se zřením na budoucí povolání manželky a matky; druhou za přípravku pro universitu. Obě školy mají býti rozpočteny na šest tříd, takže jest vyměřeno 13 let pro studium dívek; o rok více než u hochů, a to se zřením na tělesný vývoj u dívek v tom věku.

Zkoušky dospělosti by umožňovaly žákyním těchto středních škol vstup na universitu.“ Až potud „Lada“. Novinkou pro nás, ač ne úplnou, byla by pokračovací škola rázu praktického, rozdělena na 6 let.

Vojenství.

Drakům věnují od nějaké doby vojenští odborníci velkou pozornost. Jsou to soustavy velkých ploch sestrojených tak, by po způsobu draků, jimiž hoši si hrávají, větrem jsouce vznášeny jakés břemeno (člověka) nesly. Vojsko ovšem jich užívá na vypátrání nepřítele. Žádá se na takovém stroji, by byl prostý, jeho doprava by byla pohodlná, a aby mohl býti puštěn i za tak silného větru, za jakého balony puštěny býti nemohou. Nedávno ve vojenském táboře v Aldershotu (v Anglii) činěny pokusy s novým takovým drakem, jejž sestrojil Mr. Cody. Drak se skvěle osvědčil. Zdá se, že má vskutku všechny výhody balonu, nemaje jeho nevýhod.

Střely malé ráže mají různý účinek na těla živočichů jimi zasažená. Tak střela proráží svaly zcela hladce, provrtávajíc jen ne-

patrný otvor, jenž se rychle opět uzavře, nedávaje zhoubným látkám vniknouti do těla. Rány takové rychle se hojí. Svaly jsou pružny a chovají se jako kaučuk. Na části těla obsahující mnoho tekutiny jest účinek velice zhoubný. Střela velkou rychlostí na takovou část narazivší působí jakýs výbuch, část těla bývá roztrhána, rána bývá velká. Výbuchy tyto považují se za výsledky hydraulického tlaku. Vysvětluje se to tím, že zasažené molekuly část „živé síly“ od střely přijmou a odvádějí na molekuly nejbližší, jež je opět odvádějí dále; na důkaz toho vymyslel si švycarský vojenský lékař Dr. Bircher tento pokus. Naplnil plechovou krabičku (od konserv) kamennými kulkami a dobře ji uzavřel. Každou takovou kulku lze si představiti jako arci velkou molekulu. Na tak připravenou krabici dal vystřeliti z ručnice na 25 *m*. Účinek byl tento: Střela vnikla do krabice, kulky kamenné roztrhly krabici a rozletěly se na všechny strany tak, jako by byla se vnitř krabice vznítila výbušná látka.

Způsobilost zasibiřské dráhy k dopravě vojska do obvodu války lze považovati za velice uspokojivou. 8. dubna loňského roku ministrem komunikací, knížetem Chilkovem caru podaná zpráva, uvádí tyto podrobnosti: Ač se letos na zasibiřské dráze žádalo toliko, aby na trati z Čeljabinsku do Krasnojarsku dopravovala pouze po 4 párech vlaků s vojskem, na trati z Krasnojarsku do Irkutsku po 3 párech, přece pro důrazná opatření již od 2. února dopravováno po 5 párech po celé trati jedoucích vlaků, tak že 14. února, tedy druhého dne válečné přípravy sibiřského okresu bylo již 46 vlaků s vojskem na cestě. Dle vojenského jízdního řádu ustanovena způsobilost k dopravě 10 párů vlaků, z nichž 2 páry k dopravě cestujících, 8 párů k dopravě vojska, zboží a nářadí hospodářského. Od 16. února zvýšila se práce dráhy velmi, neboť krom zástupů určených na doplňování, bylo jí dopravovati záložní oddělení na východ. I zástupy, jež na rychlo k střežení tratě podle dráhy byly umístěny, bylo současně dopravovati. Současně také dopraveno 200 lokomotiv a 2000 vozů z evropského Ruska za Bajkalské jezero na sesílení dráhy, pak material na dostavění dráhy kol jezera, pak palivo a zboží pro dráhu samu. Ještě pak bylo dopravovati zboží do měst a vesnic při dráze položených, neboť záhy se tam zjevil nedostatek nejpotřebnějších věcí, ana dráha soukromého zboží nedopravovala atd. Tímto způsobem bylo možno začátkem léta vypraviti denně 14 párů vlaků po celé trati jedoucích, v létě zřídí se 58 výhybek, dopraví se patřičné množství lokomotiv a vozů, a na podzim lze počítati, že dráha bude s to 13 párů vlaků vysílati. Dráha kol Bajkalského jezera bude prý dostavěna ještě v srpnu tohoto roku.

Strava japonských vojínů. Pokud byla armáda japonská v severní Korei v krajích Rusy opuštěných odkázána na dlouhou dopravní čáru po zemi, bylo obav, že k zimě a nemocem přidruží se také hlad. Doprava a stravování nedálo se tehdy asi pravidelně. Nyní však, kdy armáda se nachází v Mandžursku a doprava po krátké čáře po moři děje se rychle a pravidelně, jest vojsko také pravidelně stravováno. Důstojníkům a mužstvu se dává stejná strava, i připadne-

na den a hlavu: 1. Masa 40 mome (1 mome = 3.75 *gr*) = 150 *gr*. 2. Kvancume (konserv) 40 m. = 150 *gr*. 3. Jasaj (zeleniny) 30 m. = 112$^1/_2$ *gr*. 4. Tsukemono (v octě naložených) *a)* švestek 10 m. = 37$^1/_2$ *gr*: *b)* cibule, řepy 10 m. = 37$^1/_2$ *gr* (z těch jak si kdo volí). 5. Přísady neb omáčky: *a)* shojn (ostrá omáčka v láhvích) 5 m. = 17$^3/_4$ *gr*: *b)* omáčky z fazolí (velice oblíbená a zvláště proti zimě užívána) 5 m. = 17$^3/_4$ *gr*. 6. Soli 3 m. = 11$^1/_4$ *gr*. 7. Čaje 1 m. = 3·75 *gr*. Kromě toho jednou týdně 2 go ($^1/_4$ litru) sake (rýžové pálenky nebo vína), 4 shaku (10 shaku = 1 go) = $^1/_{20}$ litru lihu. K tomu též jednou týdně 30 m. = 112$^1/_2$ *gr* koláče a 20 papirosek. Za obyčejných časů dává se vojákovi denně 2 sho (1 sho = 10 go) = 2$^1/_2$ litru čisté vody na mytí a vaření, což jest obzvláště důležité v krajích s vodou nezdravou. Vydávání vody jest kontrolováno, aby se co možno předešlo onemocnění tyfem. Soli a cukru se dává důstojníkům méně než prostým vojákům.

Francie. Inženýr Eiffel nabídl se ministerstvu vojenství, že na své útraty vystaví na Eiffelově věži stanici k telegrafování bez drátu (300 metrů vysoko). General André nabídku přijal a oddělení hradebnické, jemuž velí setník, již se u stanice zařídilo. Nejdříve spojila se stanice s několika pařížskými tvrzemi. Doufá se však, že bude možno telegrafovati na 400 kilometrů daleko a spojiti se s eskadrou v anglickém kanále, což asi by bylo velice důležité. — Ministr vojenství zakazuje vojenským sluhům nositi civilní oděv.

Dustojníkům a vojenským úředníkům přísně se zakazují vědecké nebo jiné práce a vynálezy s věnováním cizincům zasílati přímo. Jen ministerstvo budiž oprávněno taková věnování dovoliti a práce buďtež posílány diplomaticky. Generalům dostalo se přísného příkazu, aby pouze takové důstojníky, již na poli vědy nebo vyučování (učby) skutečných zásluh si dobyli, navrhovali, aby se jim dostalo akademického vyznamenání. Doposud totiž generalové navrhovávali v prvé řadě své ordonanční důstojníky.

Ministerstvo orby nedávno uveřejnilo zprávu o správě státních hřebčinců roku 1902. Lze z ní viděti, že velké peněžité oběti Francii přinesené, aby chov koní byl povznesen, přinesly ovoce. Roku 1902 bylo soukromým pěstovatelům vyplaceno cen za 18.139.658 franků. Stát přispíval 2,484.225 fr., ostatní peníze složily okresy (departements), velká města a spolky. Vyvezeno bylo 23.227, dovezeno 17.561 koní. vývoz byl dovozu větší o 5660 koní. Do počtu vyvezených koní bylo počítáno 230 koní vyvezených do Alžíru, do počtu dovezených bylo počítáno 6546 koní z Alžíru do Francie přivezených. Připočítáme-li však Alžír jakožto francouzskou osadu k Francii, zjevují se nám číslice tyto: vyvezených koní 22.997, dovezených 11.015, tedy se o 11.982 koní více vyvezlo než dovezlo.

Anglie. Nová úprava indické armády, o které jsme se již zmínili a o níž se Lord Kitchener v pamětním spise podrobně vyslovil, čile pokračuje. Indie jest základním kamenem anglické moci a Anglie činí vše, by si ji zachovala. Základní myšlenkou nové úpravy jest, učiniti indickou armádu ve všem všudy neodvislou na mateřské zemi.

aby, zapletena-li Anglie do války s mocí námořní, nebylo třeba co do Indie dovážeti, neboť námořní dopravní čára jest nedosti střežena a snadně by mohl nepřítel, zmocně se dopraveného válečného materialu, tím pozemní armádě citelně uškoditi. Proto je třeba, by armáda našla v zemi: koně, děla, zbraně a střeliva. Proto budou zařízeny velké strojovny a arsenaly na střelivo. Co nejdříve bude otevřena továrna na ručnice v Ischapuru. Též v továrně na cordit ve Wellingtoně prý se bude záhy pracovati. Doufá se, že továrny na lafety v Inbbulpore a Coseipore budou otevřeny roku 1905. Největší potíže činí opatření vojenských koní. Chov koní v Indii jest zcela nevyvinutý a vojenská zpráva odkázána na dovoz z Australie, což arci za války s některou námořní mocí by se nedalo provésti.

Zařizuje se škola k vycvičení důstojníků dle vzoru anglické školy v Comberby. Také hnutí dobrovolnické se podporuje, nesnadné poněkud proto, že evropským dobrovolníkům nechce se sloužiti společně s dobrovolníky indickými. Lord Kitchener však chová naději, že překážku tuto možno překonati. Také armáda domorodců bude znova upravena a obzvláště sesíleny zálohy. Vláda má za nejlepší, kdyby se našlo lidí, jež by se zavázali sloužiti 8 let. O všech těchto otázkách se právě v ministerstvu války v Londýně pojednává. Nejvíce se stará o to, aby dělostřelectvo a pěchota byly vyzbrojeny novými zbraněmi. Továrny pracují o překot. Tak má na př. zbrojovna v Enfieldu více práce než kdy před burskou válkou. Letos bude vyrobeno 168 polních děl a několik děl pro dělostřelectvo na koních. V královských zbrojnicích bylo objednáno na správní rok 1903—4 67.000 nových a 50 000 znovu upravených ručnic, na správní rok 1904—5 50.000 nových a 4000 upravených ručnic V soukromých továrnách objednáno na obě léta 100 000 nových ručnic. Nedávno zřídil si lord Kitchener ze čtyř setnin pevnostního dělostřelectva po těžké baterii, dav jim potahy k dělům a k předním oddělením vozů na střelivo. Posud ještě není určeno, dá-li se těmto bateriím nových děl.

Jak se pracuje o zvýšení způsobilosti indické armády, dokazují snad nejlépe tyto číslice:

Rozpočet na armádu indickou činil roku 1900—1 14,264.525 liber sterl., roku 1901—2 14,786.342 liber šterl., roku 1902—3 16.221.402 liber šterl., roku 1903—4 16,784.100 liber šterlinku a na rok 1904—5 bude prý 18,215.000 liber šterlinků.

Že na své loďstvo Anglie nezapomíná, dokazují obromné výdaje na námořnictví. Že velitelstvo si všímá všech novodobých myšlenek dle zkušeností nasbíraných z rusko-japonských námořních bitev, dokazuje sestavení eskader při letošních velkých manevrech od 8. do 15. srpna v irském moři konaných. Tak měla modrá strana — velitel viceadmiral Sir Arthur Wilson — 6 torpedových dělových lodic, 48 torpedoborců, 3 torpedonosky.

Červená strana — velitel kontreadmiral G. C. Robinson — 11 torpedových dělových lodic, 27 torpedoborců, 5 podmořských člunů, 3 torpedonosky, 2 podmořské torpedonosky. Také bylo letos poprvé

že eskadry doprovázeny byly plovoucími dílnami na opravování lodí umožňujícími, že většina správek, jež jest na lodích provésti, děje se na širém moři, hned na místě.

Úhrnný počet vojsk v jižní Africe počátkem svého správního roku ztenčen na 21.5000 mužů.

Odborové časopisy zabývají se soustavou milice, vytýkajíce, že svému účelu pro hromadné nepřístojnosti nevyhovuje. Jak vypravuje „Army and navy gazette“, sám ministr vojenství nedávno v řeči se vyjádřil: „Okolnosti při milici jsou co se týče důstojníků i mužstva neuspokojivy.“

Italie. Určeno nyní, že do specialního kursu vojenské školy v Římě, 15. října počínajícího, připuštěno bnde 145 poddůstojníků. Z těchto poddůstojníků bude, když si zkoušky odbyli, 115 povýšeno na důstojníky u oněch zbraní, z nichž pocházejí, 30 bude zařaděno do sboru výplatců. Z těch 115 jest: 90 od pěchoty, 15 od jízdy, 8 od dělostřelectva, 2 od zákopníků. Připuštěni jen tací poddůstojníci, již se zavázali k službě na 5 let a vyhovují těmto podmínkám: *a*) Přijatý musí býti svobodným nebo vdovcem bez dětí; *b)* 1. srpna běžného roku musel již nejméně 2 roky co poddůstojník sloužiti, nejsa starší než 25 let; *c)* Je třeba, by „povyšující komise“ na základě jeho mravních a vojenských vlastností a dle celého jeho chování uznala ho za hodna důstojnického stavu.

Směs.

Příliv českého živlu do Vídně. Dle statistických výpočtů dvorního sekretáře Meinzingena žije ve Vídni 411.937 přistěhovalců z Čech a z Moravy. Z nich pochází z německého území jen 106.474 a z českého 304.563. Při posledním sčítání přihlásilo se z nich k německé řeči obcovací 325.359 a k české jen 78.485, tak že Němcům přibylo, ovšem dle „rakouského sčítání“, uměle 218.885 a Čechům ubylo 226.178 lidí. Vliv velkoměsta! Kam se podělo ostatních 8093 Čechů, se nepraví.

Z českého území na Opavsku. (Dr. Pluhař.) Okres bílovecký měl

	1890	1900
Čechů	7857 (45·4%)	10.197 (47·1%)
Němců	9282 (53·7%)	11.197 (51·7%)

Českých vesnic je 13: Jakubšovice (Čechů 564), Pustá Polom (Č. 904, N. 17), Kyjovice (662, 6), Těškovice (798, 5), Tisek (519, 1), Lubojaty (791, 262), Studénka (1767, 291), Pustějov (998, 20), Jílovec (110, 36), Lukavec (484, 102), Slatina (484, 147), Výškovice-Hrabství (655, 14), Skřípov (726, 46). Lubojaty a spojený s nimi Bítov měly aspoň roku 1897 po jednotřídce německo-české. Jak jest nyní, nevím. Lukavec nedávno po tuhém zápase zvolil si první český obecní výbor. V Jílovci byli Češi při předposledním sčítání ještě v menšině. V Pusté Polomi budou brzy volby,

při nichž chtějí zvítězit Němci a Deutschfreundliši (a pro nepochopitelnou lhostejnost našich asi též zvítězí). Snahou jejich jest proměnit českou dosavadní školu v utraquistickou nebo německou. Ve Studénce jest vedle české pětitřídky též německá jednotřídka (při nádraží).

Okres vítkovský (Wigstadtl) měl

	1890	1900
Čechů	2226 (14·2%)	1718 (11%)
Němců	1314 (85·8%)	13969 (89%)

Úbytek českého živlu vysvětluje se tím, že v Radkově od roku 1890 do roku 1900 „zmizelo“ úplně 330 Čechův a obec stala se tak „úplně“ německou. Vítkovský okres má dopoud pět českých obcí: Albrechtice Lesní (Čechů 352, Němců 7), Březová (337, 39), Moravský Leskovec (242, 42), Jančí (238, 5), Vetřkovice (467, 287). Moravský Leskovec má školu německo-českou, společnou s Německým Leskovcem. Též Vetřkovice mají školu obojjazyčnou, na níž místo nadučitele jest právě uprázdněno; i činí vetřkovští »Nordmarkáři“ podporovaní okolními Němci, zvláště učiteli, vše možné, aby dostali německého nadučitele. Radkov měl ještě roku 1868 školu českou, byl českou vesnicí; škola německá změnila národnost obce. M. P.

Krváky u socialních demokratů jsou, jak známo, hlavním prostředkem agitace. Nedávno pražský jejich denník „Právo lidu“ (č. 229) napsal, odsuzuje jakýsi krvavý roman jiného nakladatele pražského: „Zejména z dělnických knihoven a domácností musí podobné šmejdy úplně vymizet a nahrazeny býti četbou zdravou, ušlechtilou a cennou, dělnickými časopisy, brošurami a knihami.“ Tohle pokrytectví se zase jedenkrát vydařilo! Četba ušlechtilá, totiž socialně-demokratická, to je znamenité. Pánové, nesmějte se!

Poloostrov Sinajský. Výzkumná cesta professora Dr. Schoenfelda na poloostrov Sinajský stala se významnou jak pro historika tak i pro národohospodáře i theologa, a to právě v oné době, kdy tak často vyskytá se otázka, bylo-li možno národu israelskému prodlíti 40 let na poušti, aniž by byl při tom utrpěl velkých materielních ztrát. Na tuto otázku můžeme na základě výpovědí Schoenfeldových klidně přisvědčiti. Neboť vegetace poloostrova, ačkoli velmi mnoho od oné doby ztratila ze své bujnosti a rozmanitosti, přece nemůže se ani dnes nazývati vegetací chudou, ježto četné oasy, mezi nimiž plodonosná oasa Firan je nám důkazem dosavádní úrodnosti této krajiny. Na mnoha místech oas sinajských pramení se chladná, křišťalová a velmi chutná voda, a to v množství takovém, že jest možno pro člověka připraviti si v ní velmi osvěžující lázeň, kteréžto výhody ovšem také Beduini se svými karavanami s velkým vděkem používají. Jinak roztéká se tento drahocenný „boží dar“, aniž byl spotřebován, a ovlažuje na svých okrajích takořka celé rákosové lesy. Ovocné stromy jsou tu četně zastoupeny, mezi nimi nejčetněji granátníky, mandloně a palmy datlové. Tamariska (Tamarix mannifera) jest zde velmi hojná, tvoří nezřídka i celé háje. Ona je dárkyní nám z Bible známé manny. Píchnutím totiž mšice Coccus manniparus do mladé větve tohoto stromu otevírá se kůra jeho a medovitá šťáva dopadá v těžkých kapkách k zemi, kdež tuhne, přijímajíc na sebe tvar malých světložlutých kuliček. Chuť její je sladká. Ročně sklízí se asi 6—7 centů manny, a prodává se poutníkům v malých dávkách za značné ceny. Mimo

tyto i mnohé jiné užitečné stromy mají tu svou vlast, ano cestovatel shledal tu i druh Adansonia digitata, kterýž roste toliko na výšinách Habeše. Libě vonící keř Artemisia judaica, jakož i „růže jerišská“ jsou zde hojně zastoupeny. Professor Schoenfeld uvádí také několik druhů lišejníků a zakrslých keřů, jež mu Arabové označili jakožto krmivo pro svůj dobytek.

Veškeré tyto stromy, keře a byliny bují buď v trhlinách a výmolech strání horských aneb v údolích sinajských a dařilo by se jim mnohém lépe, kdyby nebyly ovce, kozy a velbloudi mezi ně na pastvu honěny v čase nahodilém, nýbrž po pořádku v dobách určitých, aby vždy toliko vyhnané „mládí“ mohlo býti spaseno a předešlo se takto úplnému vyhubení tohoto rostlinstva. Veliké škody trpí rovněž vegetace tím, že Arabové, kdykoli si chtějí poříditi oheň, užívají k tomu všeho, cožkoli kolem sebe najdou, nešetříce při tom ani traviny. K tomu ještě druží se bývalá spotřeba ohromných spoust dřeva, jež ztrávily pece dávných hutí sinajských, náležejících starým Egypťanům. Z toho ze všeho viděti, že jistě byl stav vegetace sinajské, jmenovitě pak stav lesů za oné doby, kdy pokolení Israele Sinaj obývalo, mnohem bohatší nežli dnes, jakož podobně tomu jistě bylo i na horách judských, což ostatně z knihy Josue, kap. 17, v. 18 zřejmě vysvítá.

Poněvadž pak jsou lesy jediným místem, kde se nejvíce vody pramení, následuje z toho, že zavodňovací poměry v oné době jistě byly zcela jinakými, jako dnes, a tím také více oas, hájů a pastvin se tu zajisté vyskytovalo, což vše sloužilo k nemalé výhodě Israele, usnadňujíc mu tak jeho dlouholetý pobyt smutného strádání na poušti.

Za dob nynějších pěstuje se tu netoliko zdárně umělé zahradnictví, nýbrž i rolnictví vzkvétá mezi Beduiny dosti zdárně. Professor Schoenfeld praví, že tu viděl mnohá pole pečlivě obdělaná po způsobu Evropanu.

Naproti tomu fauna sinajská jest velmi chuda. Kozorožce, o němž se praví že zde sídlí, cestovatel vůbec nespatřil, zajíce jen zřídka. Hyena se ukazuje dosti hojně, zda-li však lev a leopard je zde také domovem, nemůže cestovatel dokázati. Za to však ptactvo pozorováno v počtu značnějším. Zvířata domácí zastupuje v první řadě černá koza (Capra mambrica), která dává mimo chutné maso a dobré mléko Beduinům také svou znamenitou srst, kterouž dovedně zpracovávají ve svých domácích tkalcovnách. Na poušti se chová v domácnosti ovce širokoocasá (ovis laticaudata), která jest velmi silná a poskytuje výtečnou vlnu. Dromedár rozšířen jest po celém poloostrově, jakožto nejužitečnější zvíře tamního obyvatelstva, jež jak zřejmo, počíná si více méně všímati kultury, k čemuž nemálo přispívají kláštery a hospitaly řecké a ruské.

Neméně zajímavým jest i popis poloostrova pořízený Schoenfeldem na základě jeho vlastních cest, a to pro každého jednotlivce, jenž by více o topografii jeho chtěl zvěděti, neboť jak on sám praví, jsou mapy Sinaje v našich atlantech úplně nedostatečnými, podávajíce nám toliko spolehlivý obraz o bezprostřední blízkosti okolí kláštera kateřinského. („Globus“ 16.)

Mravní výchov konsumentů. Francouzský národohospodář professor Gide čeká novou epochu pro kulturu společenskou od moralní výchovy konsumentů. U nás touto výchovou soustavně dosud nikdo se neobíral, aspoň prakticky ne. Pouze s národnostního hlediska sem tam výchovu,

vlastně více významu konsumentů si všímáno a docíleno i nepopíratelných úspěchů. Z našeho „Svůj k svému" mají odtud Němci větší respekt, než vlastně bohužel zasluhuje, když se tolik sporadicky a dočasně jen provádívá. Na západě více si hledí využitkovati nutkavé moci odběratelstva ve prospěch socialní. Nakupovat pouze tam, kde si vůči skladníkům a prodavačkám v obchodě lidsky počínají. Odebírat zboží vyráběné od zdravě ubytovaného a slušně placeného dělnictva. Taková a podobná hesla lidumilná začali provádět asi před 13 lety poprvé v Novém Yorku socialně uvědomělé hospodyně americké. Vydaly jednoduše „pravidla pro slušné obchody", ve kterých stručně oznámily jménem svého sdružení „konsumního", čeho si přejí po slušném obchodě, v němž budou nakupovat a který by doporučovat měly. Napřed jen co do personalu obchodního. Pravidla jejich přijalo brzo 8 obchodů, dnes se jimi řídí již znamenitějších obchodů 46. Co neučiní obchodník, aby si uhájil stálé a dobré odběratelstvo! Co nejspíše zželelo se lidumilným damám také švadlen, jež bývají od všelijakých konfekcionářů tak nelidsky utlačovány. Ustanovily se na tom, oznámit konfekcím, že budou jen tehda od nich odebírat zboží, když budou slušněji nakládat se svými šičkami. V Bostonu dokonce vydáno heslo kupovat pouze výrobky oněch továrníků, kteří všecko dávají vyrábět ve zdravých dílnách továrních a nepředávají práci dělníkům a dělnicím domů do nezdravých a stísněných bytů. Šedesát továren dává se již prohlížet inspektorkou sdružení konsumentů, zda opravdu zboží pouze ve vzdušných místnostech továrních vyrábějí, a užívají zvláštních to ověřujících značek na svém zboží, jež vydalo sdružení. V celém kraji takto odstraněn t. zv. scolating system. Nezapomínají však tato sdružení konsumentů ani na svoji vlastní nápravu po této stránce. Velmi mnoho socialního a hospodářského zla napáše totiž odběratelstvo samo, nakupujíc nebo objednávajíc příliš pozdě. Tak ve Spojených Státech severoamerických poslední dobou silně agitováno mezi hospodyněmi nakupovat vánoční potřeby už z rána na Štědrý den, aby i ti nesčetní prodavači s prodavačkami a celými svými rodinami užili poesie štědrovečerní. Zvláště pak hojně se nabádá na neděli nakupovat všecko v sobotu dopoledne. V Anglii je to téměř obecné zavedeno. V severní Americe mocně se o to pracuje. Neuvěřitelně mnoho trampot způsobí obecenstvo objednávkami na konec saisony, zvláště dámy krejčím a švadlenám. I tu budí organisace konsumentův nevyspělé socialní svědomí. Ruch ten utěšeně se vzmáhá vedle severní Ameriky také již v Nizozemí, Švycarsku i Francii. Ve Spojených Státech místní organisace utvořily již ústřední svaz, aby vliv svůj ještě lépe mohly uplatňovat. Nelze popřít, že se dá tímto způsobem bez zvláštních obětí opravdu vykonat mnoho.

Lidový živel do soudnictví. Na universitě lipské ve slavnostní řeči za příčinou posledních narozenin královských vyslovil se professor Wach, člen komise pro opravu trestního řádu, mezi jiným i o účastenství lidu v nalézání práva. „Rozvoj vědy a zákonodárství posledního století spíše odcizil lid právu než přiblížil, a přece vyžaduje vyspělý lid své místo v soudních stolicích. Ryzí cit pro právo a spravedlivost k tomu nutká. Vyniká-li sudí rozvahou a nestranností nad nahodilého soudce z lidu, zůstává pro ocenění laického živlu všeobecné lidská stránka soudcovského úkolu.

Lidské cítění a usuzování, spravedlivé odvažování trestu s vinou, zdravý lidský rozum, přirozený cit, toť vše momenty, jež činí soudce z lidu životní podmínkou, bdělým svědomím, zdravým vodítkem (práva). Příliš snadno seslabují zvyk, routina, vědomí soudcovské autority a právnické nazírání schopnost a ochotu soudcovu, vmysliti se do duše obžalovaného. Vůči politování hodné scholastice a formalnímu nazírání v naší kriminalistice přináší soudce z lidu cenný, živý a oživující živel do soudnictví. Jak škodlivě působí, jsa osamocen, tak prospívá zase spravedlivosti, řádné spolupůsobě se soudcem z povolání.“ I žádá prof. Wach, aby zase zaváděny byly soudy s přísedícími laickými (Schöffengerichte) a aby počtem tito přísedící převyšovali soudce z povolání. Tím prý jen dospěje se k jednotnému řádu právních prostředků. V Německu pozorovat již delší dobu, jak si razí namnoze cestu názor, jenž vidí v právní otázce jádro otázky socialní. Zvláště socialní politikové na německých universitách jej šíří.

Statistika sňatků v Anglii. Jak ubývá sňatků ve Velké Britanii a v Irsku, vysvítá na novo z nedávno uveřejněné statistiky. Z 20,102.408 mužských jest ve spojených královstvích pouze 6,867.250 manželův a 711.105 vdovců. Z 21,356.313 ženských je 6,998.823 manželek a 1,632.843 vdov. Poněvadž dle toho svobodných mužských jest 12,524.053 a svobodných ženských 12,724.647, je zřejmo, že, kdyby se všichni mužští poženili, na 200.594 svobodných žen muže nezbude. V Irsku připadá na tisíc mužů 1027 žen, ve Škotsku 1057 a v Anglii samé 1068. Anglie začíná si těchto číslic poslední dobou velice všímat. Populační její přírůstek nápadně se ztenčuje a zdá se, že i Anglie půjde v tomto směru za Francií. I jinak obávají se teď ve světovládné Anglii rostoucí degenerace obyvatelstva, napořád rozmanitým šetřením dotvrzované.

Domácí ruční práce hochů. Ve Wormsu před několika nedělemi konal se již 16. sjezd německého sdružení pro ruční práci hochů. Vyvolal v německém tisku právě návrh, aby hoši cvičeni byli netoliko v pracech z papíru, dřeva a hlíny, nýbrž i v obvyklých pracech domácích: zvláště aby prý se naučili opravit si svůj vlastní oděv. Do jakých nesnází přijde na př. na cestách kde kdo z mužů i z výše postavených, vypoví-li službu „hloupý“ knoflík, nebo začnou třebas povolovat kalhoty na velmi nemilém místě atd. A v domácnosti, onemocní-li hospodyň, jak prý by se hodila trocha krejčovského umění, ale i obeznalost s jinými pracemi domácími dosud výhradně ženám nechávanými, zvláště méně zámožným mužům. Škola moderní chce dokonale vyzbrojit pro život, a na tyto životní potřeby chlapců prý zapomíná.

Optika proti alkoholismu Nedávno přednášel před národním sjezdem optiků severoamerických Dr. Chalmers Prestice o tom, jak lze optice bojovat proti mezinárodnímu zlu alkoholismu. Zavinily prý jej namnoze deviace v přizpůsobení a konvergenci očí. Vhodným však zařízením brejlí dá prý se docílit, že chuť, požívat lihoviny se zmenší, až úplně zmizí Uvedl na dotvrzenou svého opravdu amerického objevu případ, že alkoholika brejlemi za třicet dnů docela vyléčil, lihoviny prý se mu zhnusily naprosto.

Ročník XXI. Číslo 10.

HLÍDKA.

Loisy.

Referuje Dr. FRANT. X. NOVÁK. (O.)

Co do svatých Evangelií jest učení církve katolické a učení Loisyho jako den a noc. O evangeliu sv. Matouše Loisy: „Jistotně nesložil apoštol ten (sv. Matouš) řečí Páně... ze kterých pozůstává naše první evangelium; ten, jenž tu kompilaci redigoval, nepsal před rokem 70.“ A dodává, že „faktum té kompilace zdá se vylučovati apoštolský původ toho evangelia.“ „Právě tak nelze připustiti, aby Lukáš byl psal před rokem 70. Evangelista žil po sboření Jerusalema, jehož obležení (Luc. 21, 20—24) popisuje.“ [1]) (Onen „popis“ sboření jerusalemského, o němž tuto mluví Loisy, jest proroctví na místě uvedeném u sv. Lukáše zaznamenané. A protože Loisy skutečnost proroctví a priori zamítá, musil svatý evangelista Lukáš žíti až po sboření Jerusalema, a teprve po něm psáti své evangelium.) Co do „Marka, není těžko poznati, že třebas byl relativně obou ostatních synoptiků nejpůvodnějším, přece jím není naprosto [2])... Je sice vzhledem těchto pramenem, ale i sám zakládá se na pramenech a formy definitivní nikoli neobdržel rázem: je to dílo z částí různých složené, jehož nejstarší podklad může vyjadřovati vzpomínky apoštola Petra, leč které bylo doplněno za pomoci jiných tradicí nebo oním prvotním vývinem tradice, jež naukám Kristovým dala jinou tvářnost.“ [3]) Že to byl zvláště svatý apoštol Pavel, který na synoptiky (proti Kristu) měl vliv, bylo již nahoře uvedeno.

Odtud nikoho nepřekvapí, že Loisy synoptikům nepřikládá veliké váhy. Nejsouť mu evangelia synoptická skutečnými dějinami Krista,

[1]) Autour d'un petit livre, str. 76 nn. — [2]) Tamtéž str. 2. — [3]) Tamtéž str. 82 n.

nýbrž dějin těch „interpretací". „Historik bude spatřovati v evangeliích pouze nejasnou snůšku ideí často nesouvislých, události, jejichž skutečnost pomatena s naukou, kterou evangelisté právě z oněch událostí chtěli odvoditi."[1]) „Ani křesťanští kazatelé ani evangelisté nestarali se o přesnost historickou; jich cílem bylo šířiti víru, vypravujíce evangelium, zároveň je interpretovali."[2])

Dříve již se byl Loisy vyslovil o synopticích: „Richard Simon poznal zcela správně... že knihy Starého Zákona, jmenovitě Pentateuch, nejsou výplody jednotlivých skladatelů, nýbrž celých generací po sobě následujících, které opisujíce sv. písma rozmnožovali je i pozměňovali. Tento volný způsob (nakládati se sv. písmem) nebyl ještě upadl v zapomenutí při příchodu doby křesťanské, a možno říci i to, že evangelia synoptická složena byla tím asi způsobem jako historické knihy Starého Zákona."[3])

A což teprve pověděti o původci „čtvrtého evangelia"? „Vypravování sv. Jana nejsou dějinami, ale mystickou kontemplací o evangeliu. Jeho rozhovory jsou theologickými rozjímáními o tajemství vykoupení."[4]) „Čtvrté evangelium nevypravuje skutečný život Kristův, nýbrž znamená již další vývin idey christologické."[5])

Tak-li se má věc s authenticitou sv. evangelií, jakou pak přiložíme víru událostem tam vypravovaným? „Nestranný kritik nalezne, že dějiny lidu israelského se dají uvésti na řadu událostí obyčejných v životě národův a na působení lidí nábožných (náboženských geniů, z nichž jedním byl i Kristus) povahy neobyčejné..."[6]) Právě totéž platí o Novém Zákoně: „Bylo zvykem v Novém Zákoně nalézati veškeré učení a veškeren život Církve. A zatím nám ušlo, že katolicismus se odvozuje z evangelia teprve dlouhou prací dějin (fakt dějinných) a myšlenky (uvědomění) křesťanské. Ono veliké dílo stalo se pod vlivem ducha Kristova, ale v evangeliu nenalézti z něho nic leč nejprvnější zárodek."[7]) Oním zárodkem bylo „hnutí duchů" Kristem způsobené.

Byl Kristus Bohem? Dle spisů Loisyho sotva. „Kristus historický", „Jésus de l'histoire", „žil na zemi u vědomí své lidskosti (jenom své lidskosti) a mluvil podle toho vědomí; žil u vědomí svého povolání messianského (ve smyslu národním židovském) a vyučoval podle vědomí, které měl o onom povolání."[8]) Jeho působení bylo podstatně „eschatologické", připravoval lidi na brzký konec světa. Jeho

[1]) Tamtéž str. 83. — [2]) Tamtéž str. 84 n. — [3]) Tamtéž str. 31 n. — [4]) Tamtéž str. 93. — [5]) Tamtéž str. 94. Ostatně tu viz Revue Thomiste, 1903, str. 596 nn. — [6]) Tamtéž str. 43. — [7]) Tamtéž str. 46. — [8]) Tamtéž str. 116.

vědomost nebyla božská, vždyť v tom, co bylo nejpodstatnější částí jeho přesvědčení a působení, blízkost nastávajícího soudu posledního, se zmýlil. „Kritik nemůže přisouditi Kristu vědomosti nekonečné.“[1]) Tím méně dá se vědecky dokázati božství Krista Pána. „Božství Ježíšovo nedá se z evangelií kriticky zjistiti. Jím (pojmem božství Kristova) se má pouze vymeziti poměr mezi Kristem a Bohem, ono (božství Kristovo) jest, abych tak řekl, jen učením víry (croyance), a dějepisec může pouze zjistiti víry té počátek a vývoj.“[2]) „Je-li čtvrté evangelium přímým ohlasem učení Spasitelova... pak ono učení víry (o božství Páně) náleželo k učení Ježíšovu, a historik je musí uznati.“ Avšak víme odjinud, že dle Loisyho ono „čtvrté evangelium“ přímým ohlasem učení Ježíšova není. „Božství Kristovo jest dogma, které vzrostlo z vědomí křesťanského, ale které výslovně v evangeliu vyřknuto nebylo. Jen v zárodku nalézalo se v pojmu Messiáše Syna božího.“[3]) „Stejná božská přirozenost Otce i Syna, jak ji definuje sněm Nicejský, není vyznačena v hlásání evangelickém.“[4]) Víra v božství Kristovo („Kristus oslavený“) povstala (ovšem proti Kristu) teprve po jeho zmrtvýchvstání. První podnět k tomu zavdala živá i vznešená památka Krista ukřižovaného v srdcích věřících: „Ježíš (pro ně) žil, a nejen žil, avšak byl i povýšen v slávě a moci. Pán a Kristus vedle Boha.“[5]) Podnětem druhým byla praktická potřeba sblížiti pohanům ideu vykoupení.[6]) Dokonáno pak bylo to učení „vynalezením“ čtvrtého evangelia.[7]) Kristus, jak nám ho líčí Loisy, daleko jest Krista, jemuž se klaní Církev. Janssens tu poznamenává, že Nestorius měl o Kristu ponětí vyšší než Loisy.[8])

Zmrtvýchvstání Páně Loisy jako historik též nemůže připustiti. Důkazy o oné události nejzákladnější, jak je čteme v evangeliích, „nejsou důkazem nezvratným, z něhož by pro historika s plnou jistotou následovalo, že Spasitel tělesně vstal zmrtvých.“[9]) „Svědectví Nového Zákona, patříme-li na ně neodvisle od víry apoštolů, podává nám o tom pravděpodobnost jen obmezenou.“[10])

[1]) Tamtéž str. 138. — [2]) Tamtéž str. 130. — [3]) Tamtéž str. 117. — [4]) Tamtéž str. 119. — [5]) Tamtéž str 120. — [6]) Tamtéž str. 124 n. — [7]) Tamtéž str. 126. Srovnej tu Revue Thomiste l. c. str. 602 nn. — [8]) Revue Bénédictine, 1903, str. 206. – [9]) »Ne sont pas un argument indiscutable et d'où il résulte avec une entière certitude, pour l'historien, que le Saveur est corporellement resuscitè.« L'Évangile et l'Église, str. 74. — [10]) Si on le regarde indépendamment de la foi des apôtres, le témoignage du Nouveau Testament ne fournit qu'une probabilité limitée« (tamtéž str. 75) pro zmrtvýchvstání. Toto místo a předešlé cituji dle Revue Thomiste l. c. str. 75. Francouzského originalu nemám okamžitě po ruce, a překlad německý zdá se mi (pokud si vzpomínám) v mnohém seslaben.

„Božské ustanovení Církve jest předmětem víry, ale historicky nedá se dokázati, a dobře-li rozumíme tradici apoštolské, předpokládá spíše, že Církev byla založena na Ježíši, než od něho.“ [1]) Mám jiné té věty uváděti varianty? Nerad bych konal práci zbytečnou. Jen jedno místo tu ještě budiž jmenováno. „Pro historika následovala Církev po evangeliu Ježíšově: ona není formalně obsažena v evangeliu. Ona z něho má původ evolucí (přirozeně) nezbytnou.“ [2])

Že pak svaté svátosti jsou tolikéž výplodem evoluce čistě lidské, že dlužno jich uznávati pouze u víře, ale nikoli historicky dočísti se v posledním listě Loisyho (à un Supérieur de séminaire“) v často uvedené knize Autour d'un petit livre, a bylo již částečně i nahoře k tomu jeho učení poukázáno.

Končím: „Ou ne tue pas les idées à coups de bâton — nemožno idei ubiti kyjem“, praví Loisy sám.[3]) Při vší neobmezené úctě a poslušnosti, kterou každý katolík k výrokům nejvyššího tribunalu u věcech víry chovati musí, dlužno přece doznati a s faktem tím počítati, že přes nejnovější odsouzení spisů Loisyho diskusse vědecká o otázkách jím rozšířených půjde dále cestou svou. I to sotva dá se upříti, že s ideami Loisyho, třebas ani vždycky nebyly jeho původní, v nejednom bude počítati katolické vědě biblické a ne na posledním místě i katolické methodě vědecké.[4]) Ale měly-li by idee Loisyho, čehož nebude, zvítěziti vůbec, pak nelze pochybovati, že by to značilo konec víry nejen v božství Kristovo, v božské poslání Církve, ale i v každé zjevení nadpřirozené.

*

Když již jsem se chystal druhou část práce této zaslati do tisku, dodáno mi poslední číslo (ze dne 15. března) pařížské Revue du clergé français. Jak známo, uveřejňoval dříve Loisy i v listě tom častěji své práce, mezi nimi i některé z nejradikalnějších, později na index daných. Revue du clergé français též kde jen mohla a jak jen mohla

[1]) Autour d'un petit livre, str. 161 n. »L'institution divine de l'Église est un objet de foi, non un fait historiquement démontrable, et que la tradition apostolique, bien entendue, suppose l'Église fondée sur Jésus plutôt de par lui.« A něco dále: »L'institution divine de l'Église se fond sur la divinité du Christ, laquelle n'est pas un fait d'histoire, mais une donnée de foi.« — [2]) »Pour l'historien l'Église fait suite à l'Évangile de Jésus: elle n'est pas formellement dans l'Évangile. Elle en a procédé par une évolution nécessaire dont on a seulement à verifier les conditions.« Autour d'un petit livre, str. 26. Tak to místo uvádí *Batiffol* (Bulletin de littérat. ecclés. 1904, str. 61). Já ve svém vydání (třetím) toho místa již nenalézám. Batiffol užil asi vydání dřívějšího. — [3]) Autour d'un petit livre, Avant-propos, str. XXI. — [4]) Viz o tom nářky arcibiskupa Mignota v Bulletin de litt. eccl. 1901, str. 256.

hájila až do poslední chvíle Loisyho. A tato revue pronáší v čísle uvedeném o Loisym úsudek, který stanovisko mnou v článku přítomném zaujaté potvrzuje takořka skvěle. Uvádím zde to místo:[1])

„Než která byla příčina toho neúspěchu Loisyho (u katolíků francouzských)? Jsem přesvědčen, že to nebyla ani tak jeho nepopíratelně výstřední mínění, která projádřil v otázkách exegetických, jako spíše bludy, nebo lépe řečeno blud základní jeho filosofie a jeho vědecké methody. Zde (v principielním stanovisku Loisyho) dlužno hledati vlastní zauzlení otázky. Kdyby se byl Loisy spokojil zůstati prostým kritikem, třebas i hyperkritikem, jakým byl vždycky, nebylo by zlo dostoupilo takového stupně; aniž pak jest vyloučena možnost, že v jistém počtu vět jím hájených budoucnost potvrdí jeho předpoklady. Ale od patnácti nebo dvaciti let, co za stále mocnějšího, a jak upříti nelze, i stále oprávněnějšího odporu píše a učí, stal se s Loisym zvolna a tak, že si snad ani sám toho nebyl povědom, možná dosť, že i proto, aby ve vlastních očích ospravedlnil pořád překotnější své hypothesy a závěrky, možná též, že i následkem vnitřního, někdy částečně omluvitelného rozjitření obrat: stal se z něho (nevěřím, že jím byl již před tím) nejen kritický historik, avšak filosofický kriticista (criticiste), což jest věc nesmírně vážná. Není pochybnosti, že si z počátku utvořil (a priori) jakýs takýs všeobecný náhled o světě, o člověku, o Bohu, o vědomí náboženském jakož i o myšlence kritické; že (časem teprv) náhled ten se v něm ustálil, v jednotný system celkový se spojil. Následkem tohoto (a priori pojatého) systemu přerval mosty, odstranil řebříky spojující víru a vědu. Strhal, ne sice otevřené, ale skutečné a věcné, svazky mezi věřícím a kritikem, jichž obou vědomí v sobě nosí, a postavil se takto před dilemma, jež mu nyní zadrhuje krk, připravil se do zápletků, jež nevolníkem ho činí. O historii a o víře učinil si ponětí, dle něhož jedna druhé stávají se nepřístupnými, ano nepoznatelnými, a dle kterého, jak mínil, mělo býti možným v obou (v každé cestou jí zvláštní) postupovati, obé neporušenými zachovati. Leč zmýlil se v tom: víra, jak on ji pojímá, by již nebyla víra katolická, a dějiny samy, přes nápovrchní přísnost jeho methody, nebyly by již dějinami opravdovými.“

[1]) Gaudeau L'Église et L'Évangile, str. 1?4 n.

Studie cyrillomethodějské.

Napsal Fr. Snopek. (Č. d.)

Z toho, co uvedl jsem, jasně vyplývá, že **stať Chrabrova o písmenech niterně čili duchem co nejúžeji spojena jest se životy pannonskými.** Životopisec užil námitek protivníkův u Chrabra a odpovědí Chrabrových, na některé námitky odpovídá neb aspoň na ně zření má v životech svatých prvoučitelů; **legendy pannonské úplně závisí na Chrabrově stati, připadají mi jako její pokračování.** Či by kdo jiný byl s to, aby vmyslil se v jeho situaci? Či by kdo jiný tak dokonale se dovedl přizpůsobiti slovům, rčením, úslovím, větám, myšlenkám pojednání Chrabrova? Proto maje na paměti slova ku konci statě pronesená: „Jsou však i jiné odpovědi, které jinde povíme, ale nyní není kdy“, **сѫть же и иии ѡтвѣти, аже инде реуемъ, а нынѣ нѣсть врема**, nemohl jsem již roku 1886 usouditi jináče, nežli že **Chrabr mnich sám sepsal pannonské legendy,** a sice patrně za týmž nebo podobným úmyslem, za jakým sestavil svoje pojednání o písmenech. Tolik s plnou jistotou mohu říci, že stať Chrabrova o písmenech psána jest dříve než pannonské legendy.

Podotkl jsem na počátku této statě, že Dru. Vondrákovi se podařilo, ne-li více, **alespoň nejvýš pravděpodobným učiniti, že pannonské legendy psal Kliment, biskup slověnský.** Co z toho? Nejsou výsledky zkoumání mého e diametro na odpor výsledkum bádání učeného slavisty? Zdánlivý odpor zmizí nadobro, pakliže budeme rozeznávati 1. učenníka Methodějova a 2. Klimenta, biskupa slověnského čili velického. Pouze na tohoto vztahuje se zpráva 20. hlavy legendy bulharské: *καὶ οὕτω δὴ Βουλγάρῳ γλώσσῃ πρῶτος ἐπίσκοπος ὁ Κλήμης καθίσταται.* Pouze na Klimenta biskupa se hodí zpráva hlavy 22. o jeho literarní činnosti, soudím-li pódle známek niterných. Však i Šafařík náš dva Klimenty rozeznával, Methodějova učenníka a biskupa slověnského či bulharského. **Kliment biskup jmenovaný posledně a mnich Chrabr jsou jedna osoba.** Stať o písmenech slovanských nese jméno Chrabrovo, jménem biskupa Klimenta označeny jsou některé jeho řeči, jiné spisy, mezi nimi i pannonské legendy, jsou nám zachovány beze jména autorova, ještě jiné, zdali jemu je přičítati dlužno, dosud na sporu jest.

Ovšem, namítne mi někdo, stavím domněnku svoji na několika větách, ba na pouhých slovech. Ale tážu se, oč lepší byly důvody oněch učenců, kteří legendy pannonské připisují bezprostředním učenníkům

slovanských apoštolův? Až do nedávna jediným bezmála důvodem byly jim výrazy: Bůh... učinil našemu pokolení vzbudiv nám učitele takového,... jenž osvítil národ náš (život sv. Konstantina-Cyrilla hl. 1) za našich let pro národ náš... povzbudil našeho učitele, blaženého učitele Methoděje (život sv. Methoděje hl. 2) a Ty pak s výše svatá a ctihodná hlavo modlitbami svojimi... zbavuj nás všeho nebezpečenství učenníky svoje,... bychom jak sluší na povolání naše živše zde stanuli s tebou stádo tvoje (tamtéž hl. 18), výrazy to, které mimo doslovný připouštějí i smysl širší, jako jich skutečně užívají i spisovatelé očividně pozdější.[1]) Ostatní pak důvody dostačí snad filologovi, kritika a historika neuspokojí nikdy. Tak píše i legenda bulharská, která po vší věrojatnosti, byť i stkvělo se v záhlaví jejím jméno ochridského arcibiskupa Theofylakta, psána je teprve po jeho smrti († 1107): Nebo domnívají se mnozí, že doba naše nechová v sobě, co bývalo druhdy, ale dřevní doby že zázraky se stkvěly a okrášleny byly životy mužů žijících v těle téměř beztělně, době pak naší že nic takového od Boha není dáno... Zanechal sobě Hospodin i v našich dobách velmi mnoho mužů, kteří kolenou nekloníce před nikým z těch, kteří po zemi se vlekou, k oslavě nebeského Otce září života se stkvěli... Jakož tedy i bulharskou zemi osvěcovali v posledních dobách otcové blažení a učitelové, stkvějíce se učením a zázraky a životem a slovem... Methoděj... a Cyrill.[2])

Namítne se mi snad dále: Dle pannonských životů Konstantin-Cyrill po příchodě poslů moravských vymyslil písmo slovanské, přeložil evangelistář a vydal se na Moravu s bratrem svým Methodějem. Obecně má se za to, že se stalo roku 863. Ale Chrabr udává, že vymysleno bylo slovanské písmo roku 855 (6363 od stvoření světa). Než věděti třeba, že Řeci čítali od stvoření světa do narození Kristova obyčejně let 5508, ale mnohdy také 5500 pouze let. Chrabr bezprostředně před tím tvrdí, že Konstantin azbuku sestavil za času Michala císaře řeckého a Borisa knížete bulharského a Rastice knížete moravského a Kocela knížete blatenského. Víme však, dokládá praelat Dr. Franjo Rački, že

[1]) Главнѣйшие источники стр. 53.

[2]) Cap. 2. Οἴονται γὰρ οἱ πολλοὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς καιροὺς οὐκ ἄν τι τῶν ἀρχαίων χωρῆσαι, ἀλλὰ τοὺς μὲν προτέρους χρόνους καὶ θαύμασι λαμπρυνθῆναι καὶ βίοις ἀνδρῶν κοσμηθῆναι, ἀσωμάτως σχεδὸν ζησάντων ἐν σώματι, τῇ δὲ ἡμετέρᾳ γενεᾷ οὐδὲν τοιοῦτον δωρηθῆναι παρὰ θεοῦ... καὶ κατέλιπεν ἑαυτῷ Κύριος κἀν ἡμετέροις χρόνοις ἄνδρας μάλα πολλούς, οἳ γόνυ τῶν κάτω συρομένων οὐδενὶ κάμψαντες εἰς δόξαν τοῦ οὐρανίου πατρὸς τῷ τοῦ βίου φωτὶ διέλαμψαν.... Ὥσπερ οὖν καὶ τὴν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐφώτισαν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς πατέρες μακάριοι καὶ διδάσκαλοι, λάμψαντες διδάγμασί τε καὶ θαύμασι καὶ βίῳ καὶ λόγῳ... cap. 2: Μεθόδιος... καὶ Κύριλλος... *Migne*, Patrol. Gr. tom. 126 col. 193 sequ.

roku 855 (6363—5508) v Pannonii vládl Privina, jehož král Ludvík ještě 860 jmenuje svým věrným vojevodou, a syn jeho Kocel následoval roku 861 v knížetství pannonském.[1])

Biskup Kliment Methodějovým učenníkem?

Dra. Vondráka „Studie z oboru církevněslovanského písemnictví“ bylo určitěji nadepsati: Studie o spisech Klimenta, biskupa slovanského. Podařilo se zde našemu autoru o několik čísel rozmnožiti počet prací Klimentových, jak jej máme od Jevgenije Vjaceslavoviče Pětuchova, professora jazyka ruského a slovanské jazykovědy na universitě jurjevské. Zejména k tomu ještě připočísti dlužno nejenom dle Dra. Vondráka Pochvalu svatého Cyrilla s Pochvalou svatých Cyrilla a Methoděje, nýbrž také, jak viděli jsme, stať O písmenech slovanských, nesoucí jméno mnicha Chrabra. O tom nepřísluší mi rozhodovati, zdali biskup Kliment před svým svěcením jako mnich se jmenoval Chrabr, nebo, jak se domnívá Jagić, byl to jeho pseudonym.

Všimněme si poněkud vývodů našeho autora o Klimentovi: „Byl jedním z učenníků slovanských apoštolů, zvláště společníkem Methodovým.[2]) Že pak Kliment nepocházel z velkomoravské říše nebo z Pannonie, musíme připustiti, neboť byť se byl sebe lépe přiučil církevní slovanštině, přece by se nám jeho vlastní mateřština někde prozrazovala v jeho spisech. A jak by se tento vliv v jeho spisech mohl jeviti, můžeme nyní, co se týče Pannonie, na základě frisinských památek posuzovati. Co se týče velkomoravské říše, byla by věc ještě patrnější. Nikde se však nesetkáváme s tímto vlivem; jazyk v jeho spisech shoduje se nápadně s jazykem církevněslovanského překladu písma svatého...“

„Kliment byl tedy Bulhar, a sice pocházel bezpochyby z Macedonie neb z krajiny, kde se mluvilo týmž nářečím, které zavedli slovanští apoštolé do písemnictví... Jeho jazyk se liší valně od Jana exarcha bulharského, který pocházel bezpochyby z východního Bulharska.“

„Z obsahu obou pannonských legend musíme též souditi, že jich původce nepocházel z velkomoravské říše neb z Pannonie; jak známo mluví o Moravanech jak o národě, k němuž on nepřísluší (**ꙗко и сами** — totiž Moravané — **побѣдають присно** hl. 10 života Meth.[3])“

---

[1]) Viek i djelovanie sv. Cyrilla i Methoda slovjenskih apoštolov. U Zagrebu 1859, str. 140.

[2]) Studie z oboru církevněslovanského písemnictví, str. 92.

[3]) Studie str. 92.

Budiž mi dovoleno k těmto slovům připojiti některé poznámky své. Mám totiž za to, že **Kliment biskup slovanský nebyl a býti nemohl učenníkem slovanských apoštolův a zvláště nebyl průvodcem Methodějovým**, a že Kliment učenník Methodějův byl člověkem zcela jiného rázu, než jakým se jeví ve svých spisech biskup Kliment; oba tuším sloučeni jsou v jednu osobu v legendě bulharské.

O životě Klimentově čili, jak jej obecně nazývají, o legendě bulharské různě soudí kritikové. Někteří, jako Miklošič, Dümmler, Lamanskij, Lavrovskij, Viktorov, Hilferding, Bilbasov a jiní mají legendu za dílo učenníka Klimentova, Šafařík přidává k tomu, že byla potom obnovena a upravena ochridským arcibiskupem Theofylaktem, Dobrovský měl za to, že autor její žil po Theofylaktovi, Voronov ji připisuje samému arcibiskupovi ochridskému Theofylaktovi († 1107). Smím-li slovíčko promluviti o této věci, dlouholetým zkoumáním některých spisů Theofylaktových nabyl jsem přesvědčení, že **pisatelem legendy bulharské nikterak býti nemohl Theofylakt**, nýbrž osoba neznámá po něm žijící, kteráž užila (vlastně zneužila) jeho spisů.

Stanovisko dogmatické pisce legendy bulharské kryje se totiž naprosto se stanoviskem životopisce pannonského, ale ne zcela s Theofylaktovým. Ochridský arcibiskup zastával se dogmatu Fotiova, ale přes to, že neupíral prvenstva papeže římského, nechtěl uznati oprávněnost vsuvky Filioque, ani kdyby papež klíči cinkal. Ale kdekoliv mluví o dogmatě církve latinské, že Duch svatý vychodí i ze Syna, správně je cituje, nikde nepřekrucuje, jako již prve začal Fotius v hlavním svém spise De Spiritus sancti mystagogia,[1]) jak pokračoval pannonský životopisec a později životopisec Klimentův. Byltě Theofylakt příliš šlechetný, aby odpůrci svému, proti němuž psal, podkládal slova křivá, vylhaná. V posuzování obou církví ostřejší namnoze výtky činí Řekům než Latinům, se kterými sice bojuje, ale všade a vždy zbraní čestnou. Ve výtkách církvi latinské činěných jest velmi střízliv. Ovšem největším jemu bludem církve římské, který uvrhuje

[3]) Cap. 5. *Migne*, Patrol. Gr. tom. 102 col. 284 τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι sr. cap. 7 col. 287, cap. 58 col. 336 ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, cap. 64 col. 342 cap. 71 col. 352 ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι cap. 78 col. 360 cap. 91 col. 385 cap. 92 col. 385, 388. Nauku církve latinské přirovnává Sabelliově hyiopatorské cap. 15 col. 203 a cap. 61 col. 360 ve své, ať nejšetrněji dím, bezohlednosti soudí, že Ducha vycházejícího ze Syna vnukem učiniti může Otcovým!

do hlubokosti pekelné, záleží v „novém učení“ vysloveném ve věrovyznání, jež zavedli Latini, prohlašujíce, že Duch z Otce vychází i ze Syna.[1])

Legenda bulharská, jejíž pisec mimo jiné prameny užil také spisu Theofylaktova Περὶ ὧν ἐγκαλοῦνται Λατῖνοι (De iis, quorum incusantur Latini) bohata jest na řečnické amplifikace, panegyrická líčení a mnohomluvné nadsázky. Podrobnosti, jež uvádí spis tento dosti pozdní, nemají po mém soudě pro historika ceny leč po přísném výboře. Nezná již ani původního jména Konstantinova, nazývaje ho pouze později přijatým Cyrill. Nic neví o slovanské liturgii zavedené svatými bratry na Moravě s uchvalou papežovou, zmiňujeť pouze o překladě písem svatých, který prý papež schválil. Vůbec ze života světců soluňských vypravuje velmi málo událostí. Že Methoděj Kristu získal bulharského knížete Borisa, nečteme v žádném starším prameni. Bezpodstatnost této zprávy ukázal teprve roku 1871 E. Golubinskij. Ojedinělá jest a prapodivně zní zvěst naší legendy, že Methoděj slovanský apoštol přiučil Borisa vlastnímu svému jazyku naskrze krásnému (rozuměj řečtině) hl. 4. sloupec 1201.

Co se tam vypravuje o osudech učňů Methodějových, je řečnicky vyzdobeno a jednostranně podáno, což platí namnoze i o ostatních kapitolách, ačkoli zde ze života Klimenta biskupa mnoho jest, o čemž rozumně pochybovati nelze. Ale nemohu věřiti, že by Kliment biskup slovanský byl býval někdy Methodějovým učenníkem, a domnívám se, že bulharská legenda Klimenta kněze (Κλήμης πρεσβύτερος hl. 12) učenníka světcova sloučila v osobu jednu s Klimentem-Chrabrem, později prvým biskupem slovanským. Rád uznávám, že Kliment posledně jmenovaný si zvolil Methoděje za vzor svého života, jak dí náš pramen, neupírám, že jej bezmála všude následovati se snažil,[2]) ale tvrdím také opětně, že v pannonských životech za svaté naše bratry se skrývá, mluvě ústy jejich ne, co pravda mluviti mu velela, nýbrž co sloužilo jeho úmyslům.

[1]) Liber de iis quorum Latini incusantur cap. 3. Ἔστιν οὖν τὸ μέγιστον ἐκείνων σφάλμα, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Σολομῶντος Ἅιδου πετεύρῳ ποιοῦν συναντᾶν, ἡ ἐν τῷ τῆς πίστεως συμβόλῳ καινοτομία, ἣν ἐποιήσαντο ἀνακηρύττοντες, τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον. *J. P. Migne*, Patrologiae Graecae tom. 126 col. 225. Theofylakt alleguje zde výrok Šalomounův Prov. 9. 18 dle překladu Septuaginta καὶ ἐπὶ πέταυρον ᾅδου συναντᾷ. Dle vydání Dra. Kornelia Willa v Acta et scripta quae de controversiis ecclesiae Graecae et Latinae saeculo undecimo composito extant Lipsiae et Marpurgi 1861 pag. 231 opravil jsem omyl tiskový u Migne συναρτᾶν v συναντᾶν.

[2]) Cap. 22. *Migne* l. c. col. 1228. Σκοπὸν δὲ τοῦ βίου τὸν μέγαν ἐποιεῖτο Μεθόδιον καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀπευθυνόμενος μὴ ἀποτυχεῖν ἠπείγετό τε καὶ ηὔχετο. καὶ οἷόν τινα πίνακα σοφοῦ τὴν τέχνην ζωγράφου τὸν ἐκείνου βίον καὶ τὰς πράξεις τῆς οἰκείας ἀγωγῆς προστησάμενος ἑαυτὸν ἐξωγράφει πρὸς τοῦτον ἐπιμελῶς.

Takto se jeví svatí Konstantin-Cyrill a Methoděj v pannonských životopisech ne, jací byli, nýbrž jakými je chtěl míti jejich autor. Jsou to spisy tendenční, z nichž pravdy dohledati se lze jenom s největší opatrností. (P. d.)

Psychologický zjev vědomí a svědomí.

Karel Černocký. (O.)

Než i domníváme-li se, že tomu tak, přece nepopiratelným zůstane, že mravní schopnost ve veliké míře vytváří se průběhem života individualného. (V tom záleží důležitý úkol a potřeba kázně.) Leč byť i nebylo přímo vštípeno v povahu dítěte, nýbrž z nenáhla vzrostlo jako výsledek pochodu vychovávacího, přece může míti veškeru autoritu, již pro ně vyžadujeme. Že pak jistým způsobem v základu tento cit a jeho vývin vrozenými jsou, míní i kriminalisté. Dr. A. Krauss praví: „Die beiden Attribute des Selbstbewußtseins, das sittliche Bewußtsein und die sittliche Selbstbestimmungsfähigkeit fehlen in elementären Formen weder dem kindlichen Individuum noch dem auf niederster Culturstufe zurückgebliebenem Volksstamm . . . Ein Gedanke, eine Idee, ein Begriff, kann keiner menschlichen Seele eingepfropft werden, wenn es ihr an Verständniss in Form von Ahnungen und Vorgefühlen fehlt.“ [1])

Je tedy výchov v první řadě zodpovědný za vypěstění a zdokonalení tohoto sebevědomého stavu. Mluvíce pak o výchově, myslíme tím všecko, co na rozvíjející se duševní úroveň má nějaký vliv, buďsi je to okolí, buďsi četba, buďsi cokoliv jiného. Pro velikou pak rozšířenost a rozmanitost těchto činitelů výchovu zdá se skoro nemožným mnohdy v jednotlivých případech určit, kde přestává zhoubný vliv výchovu a kde narážíme už na pathologickou zatíženost. Neboť nutno uznati, že právě tak jako přiznáváme pathologický ráz veškerému živlu psychickému v jednotlivých případech, zrovna tak přiznati ho musíme i úkazům psychického života, po stránce mravní zvlášť. Vývoj, který zhora naznačen, jest vývoj za podmínek normalních, jsou však zjevy a podmínky života mnohdy tak nepříznivé, že i pravidelný výchov a důkladné vlohy vychovatelské nedovedou dáti duši individua ráz vážného rozkazu mravního. Všechna snaha mine se s cílem. Všecky započaté

---

[1]) *Dr. A. Krauss*, Psychologie des Verbrechens. Tübingen 1884.

směry zvrátí se. Není dráhy, není způsobu, kterým by toto vychování mohlo se bráti.

Tak jako vědomí alteracemi trpí, tak jako podmínky a činitelé vědomí chorobnou disposicí nebo chorobnými vlivy nakaženy bývají, tak právě svědomí a svědomitost ve formě zakrnělé nebo znetvořené jeviti se může. Třeba nám na př. jen jednu formu vědomí uvážiti: je to úkaz spánku a snu. Ze bdění do spaní a ze spaní do bdění převádějí dva prostřední stavy. Podíl bdění a vědomí v obojím označuje sen. Tento mohli bychom nazvati přeludem bdícího života. Všecky formy sebevědomí, které ve bdění stávají, se ve snu opakují. Sen se rozeznává od bdění pouze tím, že toliko v oboru osobním svůj základ má a spojitost psychických funkcí toliko zdánlivá jest.[1] Jak se zdá, činí to větší namáhání výtvorné obrazivosti, vlastní osobnost ve snu objevovati, t. j. sobě uvědomovati, než-li cizí. Je tu nedostatek volné pozornosti a proto nedostatek sebědomí. Symbol snu jest illuse, jednání v hypnotickém stavu a sugesci. Jako při slově sen vůbec na zvláštní stav nervové vyčerpanosti a vysílenosti myslíme, tak může chorobné rozladění této soustavy a její nezřízenost zvlášť jeviti se v symbolických snech. A tu mnohdy zcela jasně, zvláště ve snu poznáváme vyvýšenost svědomí nad obyčejné vědomí, činnost mnohdy právě v těchto snech propuká. Zde mohli bychom potvrditi pravdivost slov Senekových: Mentiuntur enim, qui dicunt se non sentire esse Deum; nam etsi sibi affirment interdiu, noctu tamen et soli dubitant. Tak jako snad mnohé stavy vědomí, které za bdění jinými ohlušeny a pod prah vědomosti zatlačeny, ve snu jakoby se znovu vynořovaly a jakoby v této říši svého práva žádaly, tak také uvědomělé stavy svědomí, které snad byly jinými a jinými přemoženy, v tomto okamžiku jakoby ostatní stavy vědomé spící přepadaly. Taký jest mnohdy účinek vysílení, nemocí, osamocení a temnosti. Psychiatrie proto zcela přesně a správně dovedla při bádání po příčinách chorob přihlížeti a sahati až k těmto citům, majíc před očima city zcela neuvědomělými se zdající, ježto přece mnohdy podávají podklad, proč mnohá věc na první pohled se nám zalíbí a jiná odporem naplňuje.

Zjev snu pak označuje a jakoby provází všecky chorobné stavy, jejichž vědomí zakaleno buď illusí neb halucinací neb ideami utkvělými a stavy extase. Pro ty alterace máme obdobu snu. Vznik vědomí může býti zamezen, jako tomu bývá při některých nižších tvarech zakrnělosti duševní; jeho vývoj může zůstat lpět na dětsky obmezeném stanovisku:

[1]) *Dr. Jan Ev. Purkyně*, Fysiologie snu.

ono ani za normalních poměrů není veličinou konstantní, jak dokazují úkazy roztrpčenosti, affektu, spánku, a když dospělo k plné výši vývoje, může chorobou získanou doznati revolučních změn, ba úplného ztroskotání. Jeho zákal nebo zánik dokazuje desorientace místní a časová, jejíž příčinou může vadná paměť býti. Od zákalu mdlobného, kde veškeré psychické funkce na pohled jsou úplně zhlazeny, přicházíme stupnicí zákalů ztrnulosti, kde nemocní obklíčeni děsivými obrazy, a stavův exstatických, kde oplývají nemocní přílišnou nádherou, až ku každodenním stavům roztržitosti, affektivní uchvácenosti, a t. zv. stavům dvojvědomí, kdy zdá se nám, jako bychom byli sami v sobě rozdvojeni. I za jasného bdění, zdá se nám jako bychom byli náhle přepadeni pocitem, že jsou v nás dvě vědomí, dvě bytosti duševné. Pocit, který tolik byl zneužit spiritismem. Ano, stavy vědomí, které ve spánku a bdění jako zcela různé činnosti a tudíž podstaty se nám ukazují, mohou tak rozšířiti se na psychický život, že toto rozdvojení na celou sféru života rozšiřují a vztahují. Toto snové vědomí, tyto bezděčné stavy nabývají u některých takovýchto chorých abnormalní intensity (na př. při záchvatech hysterických). Toto druhé vědomí utváří druhé a ponejvíce zcela protivné a nepřátelské onomu prvnímu. Mnohý se chce oddávat modlitbě a napadají ho slova rouhavá (Zwangsvorstellungen). Osoba pozorujíc, že z jejích úst vycházejí slova, jichž nechtěla pronést, že její údy vykonávají pohyby, jichž nemůže potlačit, dospívá k přirozenému výkladu a přesvědčení, že je cizí silou ovládána, že v ní vedle vlastní duše ještě jiná bytost se zahostila, proti jejímuž řádění sama jest bezmocna (Daimonomanie). Tato reduplikace vědomí může znenáhla vyvinouti se i v multiplikaci.[1])

Pozorujíce tyto stavy, mohli bychom se tázati, kde a na jakém stupni stojí u těchto zatížených svědomí. Mravní příkaz, ozývající se v jejich životě duševním stálými kontra a jukstaposicemi dobra a zla, může za těchto okolností zůstati neporušen, avšak můžeme říci jen na čas. Neboť tak jak jest vědomí jasné nutně podkladem svědomitosti, musí i tyto stavy shora popsané působiti na mravný názor, cit, soud a emoci. Svědomitost je stejně velká, stejně trpí a mizí. Ano, dříve nežli vědomí osobní mizí, mnohdy jako u paralytiků mravný cit a rapport. Zde dochází v první řadě právě na ušlechtilé stránky povahy. Ano zdá se, jakoby právě tím pořádkem, kterým tyto nejvyšší pojmy vrcholu dosáhly, zase vzestupně mizely. Jednání paralytikovo obyčejně prozrazuje, že někdejší tlumivé city a představy, které člověka

[1]) *Dr. A. Kuffner*, Psychiatrie.

drží na uzdě a nabádají jej k prozřetelné rozvaze, čím dále tím zřejměji ztrácely zdrženlivého vlivu. Není sice svědomí původu čistě rozumového ani čistě citového ani mohutností čistě nabytou a třeba do jisté míry uznati její vrozenost, avšak tak jako sebevědomí jest a tvoří vědomí tohoto okamžiku, ač tím vlastní „já“ se nikdy nemění a vždy zůstává, tak svědomí onoho bodu časového je potlačeno nebo zničeno pro ten stav, ač ne úplně, jako není souhrn slova duše a jeho mohutností jakoby do prvotného stadia embryonalního zapadší zrušen. Jest pošinut před nebo za čas, jak bychom metafysicky naznačili.

Svědomí zůstává proto vždy měřítkem mravní hodnoty činů. Zůstává činitelem mravní a náboženské stránky člověka. Jest sice měnivé a nestálé jako vše lidské, neboť můžeme si představiti jeho dočasný i úplný zánik, než proto jest jeho zmohutnění cílem výchovu a zárukou mravnosti jednotlivce i celé společnosti. Jeho vyspělost a vypěstění jest nejvyšším idealem výchovu, neboť ono jest nejvyšším soudcem i katanem duše zde na zemi, ale i největším jeho dobrodincem a nejlaskavějším přítelem. Jeho stavba daleka jest násilí a nucení tak jako jeho základ dalek jest zákonů těla, neboť ono rozvíjí se i působí nejblahodárněji v mravní svobodě. „Die Vewertung der ethischen Grundideen nicht aus Zwang sondern in gehobenem Bewußtsein als Lustempfindungen und darum immer gesucht — das ist das schöne Endergebnis der Erziehung.“[1]) Jeho idea jest čistě náboženská, jeho pojem rozhodně stanoven moralkou od Boha odvislou. Jeho poslání je svaté, jeho úkol svatost sama.

[1]) *Dr. A. Kroell,* Der Aufbau der menschlichen Seele. Leipzig 1900.

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

Po zavraždění sv. Václava Podiven uprchl prý do Německa, dlouho tam pobyl v dobrovolném vyhnanství, a i když do Čech se vrátil, uznával za vhodné živu býti skrytě. Nelze pochybovati, že by tak byl ušel všelikému protivenství. Ale touha pomstíti dobrého pána vylákala jej konečně z úkrytu, načež prý za vraždu, z veliké lítosti spáchanou, pykal smrtí oběšením. Oč případnější jest v legendě Gumpoldově zdůvodnění toho, proč Podiven byl oběšen! Želel veřejně smrti Václavovy, chválil jeho ušlechtilé vlastnosti, vypravoval skryté pobožné skutky jeho, a tím popudil proti sobě knížete bratrobijce.

O hagiografech 14. století nelze říci, že byli kritiky, že převažovali starší zprávy legendarní a že zavrhovali udatky, které zdály se méně věrohodné. Ale zpráva legendy Kristianovy, svalující na Podivena zločin úkladné vraždy, byla jim přec proti mysli, ať jinak díme, byla jim smyšlenkou příliš křiklavou. Je to patrno z počínání nejmenovaného autora legendy „Oriente iam sole“, jenž na základě spisu Kristianova upravoval passus o smrti a pohřbu Podivenově, a upravil jej tak, že všechnu řeč o zavraždění předního spiklence vynechal. Napsal totiž: „Podiwen, qui fuit secretarius beati Wenczeslay et omnium beneficiorum eius conscius, apud Theuthunicos multis diebus exilium perpessus est. Postea vero credens esse iam pacem redditam, ad sua et suos reversus est et aliquanto tempore mansit in propriis, aliis incognitus. Cuius fama dum ad aures sevi Boleslay pervenisset, iussit eum capi et sine audiencia suspendi. Ministri ergo accepto mandato principis eunt cicius ad inquirendum eum et invenientes in quadam silva latitantem statim in alta arbore suspenderunt.[1])

Co vypravuje Kristian o nesetlení těla Podivenova, visícího na dřevě po tři leta, o vzrůstu nehtů, vousu a vlasů na něm, vzato jest nejspíše z legendy o sv. Kolomanu († r. 1012), kdež se praví: „sancti viri corpus unguibus cum barba cesarieque crescentibus, materiali corruptione procul remota floruit, insuper et torta (šibenice), in qua pendebat, fronduit.“[2]) Gumpold v 10. století

[1]) Rukopis universitní knihovny pražské sign. 13 D 20, fol. 174a.

[2]) Passio s. Colomanni. *Pertz,* Monum. script. IV. str. 675. *Thietmar,* Annal 7, 54 *Pertz* l. c. III. str. 723.

byl zcela jinak zpraven o neobyčejném zjevu na mrtvole Podivenově. Bylo mu řečeno, že po dvou letech (jak se podobá, při pohřbívání těla v kostele sv. Víta) vlasy na hlavě Podivenově šedivěly a bělely, jako bývá u živých lidí.

Slova, která uvádí Kristian, chtěje pověděti, jak vznikla úcta k zabitému Podivenovi: „tam diu hoc actum est, donec undequaque advenientes donaria offere inciperent et supra tumbam sepulti devocionis sue munera darent et vite sue commoda deo et occiso illi committerent“ jsou nám známa z mnohých jiných legend, jen že někde jest jich užito na vypovědění toho, jak vzrůstala vážnost pobožného muže, jenž zvolil si život poustevnický a vešel ve známost okolního obyvatelstva, jinde pak na označení štědrosti, kterou věřící prokazovali chrámu, v němž odpočívalo tělo světce, jim zvláště milého. K popisu úcty, svrchu dotčené, se nehodí; neboť kdo vyloží, jaký účel měly by dary kladené na hrob, buď v lese, nebo pod širým nebem jsoucí? Či byli ctitelé Podivenovi pohané, a dary jejich pokrmy zemřelému?

Podle Kristiana zbožní Čechové po drahném čase uctili zabitého Podivena tím, že zdvihli tělo jeho z odlehlého hrobu a pochovali je na hřbitově kostela sv. Víta u zdi chrámu, za níž vnitř v kostele byl hrob sv. Václava. Tu, kdo vzpomene vypravování Kristianova o zázracích, jež dály se na potvrzení svatosti Podivenovy (pependit ibi tribus annis, non avis non bestia, non ipsa humane carnis assumpcio et putredo in corpore eius prevaluit; quod miraculum domini ubivis gencium declarabatur; ad manifestanda populis sui servi merita lumen celeste noctu a transeuntibus frequentissime super sepulchrum eius accensum videbatur), nebude moci než diviti se tomu, proč tělo oslavence božího nebylo pohřbeno v chrámě. Myšlenka, že Čechové pochovali věrného sluhu a spolutrpitele Václavova tak, že zdí chrámovou dělen byl od svého pána, jest jistě zvláštní, i nabádá prohlédnouti k psaným dějinám, zda by poskytly světla k jejímu původu. Kosmas ve své kronice podává zprávu, jak došlo ke zrušení hrobu Podivenova ve starém kostele sv. Víta. Když biskup Šebíř (r. 1030—1067) pojal úmysl rozšířiti kapli u hrobu sv. Václava, dal v těch místech vykopati kosti Podivenovy, protože jinak nemohla býti položena zeď (circa sacram praedicti patroni tumbam ossa praedicti clientis effodiens, quia aliter non poterat fundari murus), a vloživ je do rakve, uschoval zatím v pokladní komoře.[1]) Z této zprávy Kosmovy

[1]) Prameny d. č. II. str. 187.

mohl by méně soudný čtenář usuzovati: Byl-li kostel sv. Víta rozšiřován, a byla-li nová zeď vedena tím místem, kde býval hrob Podivenův, musil dotčený hrob býti vně, mimo kostel, tudíž na hřbitově. Pravíme: méně soudný čtenář, protože čtenáři rozvážnému připadly by na mysl i jiné eventuality. Ježto důkaz toho, že Kristian znal kroniku Kosmovu, podán bude níže (ve zvláštním odstavci), prohlašujeme za věc pravdě podobnou, že výrok jeho o pohřbení těla Podivenova za zdí kostelní jest jen výkladem svrchu uvedených slov Kosmových.[1])

Legendu svou o Podivenovi Kristian končí poukazem na zázračné zjevy: „V kostele, kdež oba světci (Václav a Podiven) odpočívají, vídati bylo za noci hořící světla, a přemnozí lidé slýchali tam začasté hlasy prozpěvujících andělů.“ Jakkoli vypravování týchž divů v hagiografické literatuře častěji se naskytá, můžeme přece jmenovati spis, jehož Kristian užil tu na pomoc. Je to legenda o sv. Romualdu († r. 1027), obsahující také historii svatých pěti bratří mučeníků, jichž těla přinesena byla z Hnězdna do Prahy r. 1039. Ze spisu toho Kristian vypůjčil si nejeden drobný údaj legendarní. Pro vypravování o Podivenovi vidělo se mu přejmouti zprávu, jak kníže Boleslav dal obstoupiti les, aby zmocnil se tam ukrytých vrahů (quod factum fuerat, regem latere non potuit. Qui illico . . . facta corona hominum totam silvam undique circumcinxit. Qui tandem reperti sunt), a jak na místě, kde ležela těla zabitých bratří, zářilo hojné světlo až do dne, a ozývaly se přesladké zpěvy andělů (Ubi vero sanctorum iacebant corpora, copiosum lumen usque in diem splendescere et dulcissima angelicae cantilenae non desiit suavitas resonare.[2])

Kristianova legenda o Podivenovi nemůže pokládána býti za práci autora žijícího v 10. století. Rozborem obsahu jejího ukázalo se, že skladatel, chtěje rozšířiti vypravování, užil na pomoc spisů

[1]) Posuďme také slova Kristianova z počátku jeho vypravování o Podivenovi: »Unus militum Podiven nomine, quem comparticipem et consocium universorum, que dudum a martyre gerebantur, fuisse diximus. Autor zapomněl se tu nad pravdou, neboť nikde před tím neřekl, ba ani nenapověděl, že by Podiven byl býval stálým soudruhem sv. Václava. Zmínil se toliko o docházkách na pole času nočního, při nichž sv. Václav měl průvodcem Podivena. Přepsání Kristianovo může vyloženo býti tím, že všiml si pozdě, teprve při skládání legendy o Podivenovi, slov Kosmových: »Hic fuit cliens et individuus comes in labore et aerumpna sancti Wencezlai« (Prameny d. č. II. str. 187), i parafrasoval je svým způsobem: »Qui fuit comparticeps et consocius universorum, que dudum a martyre gerebantur.«

[2]) Vita s. Romualdi. *Pertz,* Monum. script. IV. str. 852.

z 11. století, ano, jak se podobá, i kroniky Kosmovy. Na otázku, co v legendě jest ohlasem lidové pověsti, řekli bychom, že jen asi řeč o tragické vině Podivenově. Jak se zdá, přemítání o tom, proč Podiven byl oběšen, to jest sešel smrtí, jakou trestáni byli zločinci, vedlo konečně k pomyslu, že dopustil se činu, za nějž trestem byla smrt oběšením. Pomysl ten stal se, trvám, základem pověsti o vraždě jím spáchané na předním účastníku spiknutí proti sv. Václavu. Kristian pověst rozvedl a vyzdobil. Ostatně celá jeho legenda o Podivenovi jest skládání umělé a v těch částkách, které jsme s vrchu označili, smyšlené.

(P. d.)

Ze slezského obecného školství.

M. Pavlík. (Č. d.)

Však není vše zlato, co se na povrchu leskne. Škol českých máme dosti, ale nejsou to školy tak české, jako na př. na Moravě nebo v Čechách. Slezské školy české pozbývají mnoho ze svého národního charakteru obligatním vyučováním němčině. Nejlépe, uvedu-li slovně výnos zemské školní rady o němčině na čistě českých a polských školách obecných. Uvádím jej německy, poněvadž česky vůbec nebyl vydán; **zemská školní rada česky neumí.**

Erlaß des k. k. schlesischen Landesschulrates vom 16. Jänner 1873.

Das Ziel des deutschen Sprachunterrichtes in den nichtdeutschen Volksschulen Schlesiens ist die Befähigung der Schüler: 1. Mündliche und schriftliche Mitteilungen in deutscher Sprache richtig zu verstehen. 2. Ihre Gedanken in der deutschen Sprache mündlich und schriftlich correct auszudrücken. Um dieses Ziel zu erreichen, muß der deutsche Sprachunterricht als ein Teil des Gesammtunterrichtes angesehen werden. Es sind sonach die demselben gewidmeten Stunden den vorgeschriebenen wöchentlichen Unterrichtsstunden einzureihen. Die Methode, deren sich der Lehrer bei Erteilung des deutschen Sprachunterrichtes zu bedienen hat, muß eine durchaus elementare und naturgemäße sein. Das Hauptgewicht ist auf den mündlichen Gebrauch der deutschen Sprache beim Unterricht zu legen. Der Lehrer ahme das Vorbild der Mutter nach, welche ihr Kind stufenweise vom Nachsprechen ohne vollkommen klares Verständnis bis zum Sprechen mit immer klarerem Verständnisse führt und durch ihre Rede unablässig anregend und bildend auf ihr Kind einwirkt. Das Deutschsprechen ist sonach das vorzüglichste Unterrichtsmittel, dessen sich der Lehrer bei dem Unterrichte nichtdeutscher Kinder in der deutschen Sprache zu bedienen hat. Alles Auswendiglernen von deutschen Vocabeln, alles rein grammatikalische Satzbilden, sei es schriftlich oder mündlich, wäre vergebens, wenn der Lehrer bei diesem Unterrichte ausschließlich die nichtdeutsche Sprache in Anwendung nehmen würde. Es ist selbstverständlich, daß sich der Lehrer auf jede deutsche Unterrichtsstunde sorgfältig vorzubereiten habe, sich hüten müsse, rasch und viel zu reden, sondern sich zu bemühen habe, langsam, deutlich, einfach und verständlich zu

sprechen und stets bei der Sache zu bleiben. Dann werden ihn die Kinder, wie zahllose Erfahrungen beweisen, überraschend schnell verstehen lernen und die elementare und naturgemäße Methode wird sich auch als die allein praktische erweisen. Die methodische Zweckmäßigkeit erfordert es, daß der Unterricht in der deutschen Sprache, welcher mit dem Unterrichte in der Muttersprache in dem innigsten Zusammenhange zu stehen hat, nicht erst in den oberen Klassen der Volksschule vorgenommen werde. Vielmehr hat derselbe schon mit dem ersten Schuljahre zu beginnen. Hier ist die deutsche Sprache nicht Unterrichtssprache, sondern Unterrichtsgegenstand. Dieselbe hat jedoch nach **und nach mit steigender Berechtigung in das Schulleben einzutreten, so daß für die höheren Altersstufen der Kinder neben der nichtdeutschen auch die deutsche Sprache als Unterrichtssprache zu gebrauchen ist.** Der Lehrplan muß demnach dem deutschen Sprachunterrichte durch alle Klassen oder Abteilungen nichtdeutscher Schulen Zeit und Raum geben und in allgemeinen Umrissen auch den Stufengang bezeichnen, welcher immer der Alters- und Entwicklungsstufe der Kinder anzupassen ist.

Der Lehrer hat sich im allgemeinen an folgenden Lehrgang zu halten: Im 1. und 2. Schuljahre: Der deutsche Unterricht besteht hier zunächst in Sprachübungen, welche möglichst bald nach dem Eintritte der Kinder in die Schule zu beginnen haben und den Zweck verfolgen, Ohr und Zunge der Kinder an die deutsche Sprache zu gewöhnen. Zugleich soll den Kindern ein Vorrat von deutschen Wörtern vermittelt werden. Dabei ist mit den deutschen Namen derjenigen Dinge anzufangen, welche bei dem Anschauungsunterrichte, dann bei den Denk- und Sprechübungen in der Muttersprache behandelt worden sind. Diese Namen werden von dem Lehrer langsam und deutlich vor-, von den Kindern zuerst einzeln, dann im Chor nachgesprochen und denselben durch öftere Wiederholung eingeprägt. In die Wörtergruppe des 1. Schuljahres sind, um die Kinder zu Sprechversuchen veranlassen zu können, auch die gebräuchlichsten Eigenschaftswörter und die Gegenwart der Hilfszeitwörter »sind« und »haben« sowie auch **die Fragewörter »wer, was, wie« aufzunehmen. Auf dieser Stufe werden sich etwa 200 Vocabeln gewinnen lassen. Diese Zahl hat jedoch im 2. Schuljahre eine Vermehrung um etwa 300 Vocabeln zu erfahren.** Um das Beibringen dieser Vocabeln in einer systematischen Ordnung zu vermitteln, wird jede nichtdeutsche Fibel mit einem Anhange, der die Aufeinanderfolge der Vocabeln enthalten wird, versehen werden. Sobald den Kindern einige Worte eingeprägt und zum Verständnisse gebracht worden sind, haben dieselben sogleich zur Bildung leichter, einfacher Sätze verwendet zu werden, welche von den Dingen aussagen, was sie sind und was sie haben. **Beim Rechenunterrichte haben die Kinder im 1. Schuljahre die deutschen Benennungen der Zahlwörter jenes Zahlenraumes, in welchem sie sich bewegen, kennen zu lernen. Im 2. Schuljahre haben sich die** Schüler nicht nur die Zahlwörter des mit ihnen im Unterrichte behandelten Zahlenraumes und die dabei vorkommenden technischen Ausdrücke in deutscher Sprache an**zueignen, sondern es sind auf dieser Stufe bereits einfache Rechnungsoperationen in deutscher Sprache auszuführen.**

Im 3. und 4. Schuljahre: Der Unterricht in der deutschen Sprache wird nach derselben Methode, wie in den vorangehenden Schuljahren fortgesetzt. Mit dem erweiterten Gesichtskreise der Schüler erweitert sich auch der Stoff der Anschauungs- und Sprechübungen, die nach und nach mehr und mehr in beiden Landessprachen vorzunehmen sind. Der Wörtervorrat wird in jedem Schuljahre entsprechend vermehrt. Diese Vermehrung hat hier vorwiegender als auf der ersten Stufe zu geschehen. Es sind z. B. die Gruppe der Familie, die Gegenstände des Schulzimmers, der Wohnstube, des Hauses, des Gartens, der Scheuer, des Feldes etc. durchzunehmen. Das Hauptwort als Subjekt, das Eigenschaftswort als Prädicat wird dem Kinde deutlicher zum Bewußtsein gebracht. Darauf ist zur stufenweisen Verwandlung des Zeitwortes in Verbindung mit den Beugefällen des Haupt- und Eigenschaftswortes und zum persönlichen Fürwort im ersten Falle der Ein- und Mehrzahl zu schreiten. Mustersätze, deren Sinn die Kinder aufgefaßt haben, die zugleich einen beachtenswerten Inhalt aus Naturgeschichte, Geschichte, Geographie haben, oder Lebensregeln, Sprichwörter enthalten, werden fest eingeprägt. Haben die Kinder im Lesen von Lesestücken in der Muttersprache eine gewisse Fertigkeit und Sicherheit erlangt, so wird das Lesen und Besprechen deutscher Lesestücke womöglich im 3. Schuljahre begonnen.

im 4. mit gesteigerten Anforderungen an die Kinder fortgesetzt. Selbstverständlich wird das richtige Verständnis des Gelesenen in der Muttersprache vermittelt. Die schriftlichen Arbeiten in deutscher Sprache beginnen zugleich mit jenen in der Muttersprache und werden mit diesen zugleich durch Schul- und Hausaufgaben unausgesetzt gepflegt. Die Kinder haben sich bei den schriftlichen Arbeiten der deutschen Sprache vorerst der Schriftzeichen ihrer Muttersprache zu bedienen. Mit der deutschen Currentschrift wird begonnen, sobald die Kinder im Schreiben der Schriftzeichen der Muttersprache eine entsprechende Fertigkeit und Sicherheit erlangt haben. Beim Rechenunterrichte sollen alle Rechenoperationen nicht nur in der Muttersprache, sondern auch in deutscher Sprache ausgeführt werden. Hierbei wird dem Lehrer die nicht zu verabsäumende Gelegenheit gegeben sein, den Kindern die deutschen Benennungen von Münzen, Maßen, Gewichten, Entfernungen, Zeitabschnitten, Waren usw. geläufig zu machen.

Im 5., 6., 7. und 8. Schuljahre: Der Unterricht erhält mehr und mehr einen utraquistischen Charakter. In mehrklassigen Schulen dient die deutsche Sprache vorwiegend als Unterrichtssprache. Das deutsche Lesebuch wird neben dem nichtdeutschen oder auch ausschließlich gebraucht und liefert den Stoff zur sachlichen und sprachlichen Behandlung. Alle Redeteile sowie die wichtigsten Satzformen der deutschen Sprache werden in genauester Wechselbeziehung zur Muttersprache nach und nach durchgearbeitet. Die Rechtschreibe- und die schriftlichen Übungen in der deutschen Sprache werden neben denselben Übungen in der Muttersprache weiter fortgesetzt. Der Unterricht in den Realien tritt in den Oberklassen im Anschlusse an das deutsche Lesebuch auf. In der geometrischen Formenlehre, im Zeichnen und im Turnen ist zunächst die Kenntnis der deutschen technischen Ausdrücke bei den Kindern stufenweise zu erstreben. Dann wird ohne besondere Schwierigkeit der ganze Unterricht in diesen Gegenständen deutsch erteilt werden können, weil der für diese Unterrichtszweige erforderliche Wortreichtum nur ein beschränkterer ist. Der Gesang ist bis in die Oberklassen in der Muttesprache zu pflegen; in den letzteren sind jedoch auch deutsche, namentlich vaterländische und geeignete Schul-, Jugend- und Volkslieder, deren Sinn die Kinder erfaßt haben, einzuüben. Der Religionsunterricht ist auf allen Stufen den Kindern in der Muttersprache zu erteilen. Es ist jedoch wünschenswert, daß in den obersten Klassen der Memorierstoff den Schülern auf Grundlage deutscher Texte beigebracht werde. Es ist selbstverständlich, daß namentlich in mehrklassigen und solchen Schulen, an welchen Lehrer von hervorragenderer pädagogischen Tüchtigkeit wirken, der im Vorstehenden verzeichnete Lehrgang für den deutschen Sprachunterricht beschleunigt werden kann und darf.

Přečtěte si, prosím, ještě jednou tento krásný výnos, jenž tak starostlivě a něžně učitelům dává pokyny, jak mají postupovat. Nemluví se zde snad o utraquistických školách, ale o čistě českých.

1. Na českých obecných školách mají se děti naučit správně mluvit a psát německy. Víme každý, s jakými obtížemi učili jsme se cizímu jazyku na gymnasiích, kdy jsme v mateřštině měli již jakousi jistotu! Kolik let bylo třeba, než jsme německy rozprávěli? A tu v obecné škole má se dítě naučiti cizím jazykem mluvit a psát. 2. V prvním školním roce, kdy dítě v mateřštině pochycuje teprve začátky, kdy má dosti práce, aby se naučilo čísti známá slova v mateřském jazyku, má se učiti zároveň německy slabikovat a má si osvojit 200 cizích slov! V prvním školním roce má se dítě naučit časovat (v přítomnosti) „sein“ a „haben“! V prvním školním roce má se dítě naučit německy počítat tak daleko jako česky! 3. V druhém školním roce (I. tř.) má se dítě přiučit novým 300 německým slovům, má obsáhnouti zásobu 500 německých slov, má německy tak počítat jako česky!

4. V třetím školním roce má dítě se pokoušet již německy mluvit, má se naučiti německým průpovídkám patriotickým, mravním a jiným! 5. V třetím školním roce dostane dítě již německou čítanku! 6. V třetím a ve čtvrtém školním roce má dítě již psáti německé školní i domácí úlohy! 7. V pátém, šestém, sedmém a osmém školním roce má býti na českých školách veškero vyučování již dvojjazyčné. Na troj-, čtyr- a pětitřídkách českých buď v 5.—8. školním roce v celém vyučování němčiny již více užíváno nežli češtiny. Čítanka ať se čte, možno-li, jen německá. 8. V 5.—8. školním roce ať se na českých školách realie probírají jen na základě německé čítanky. 9. V 5.—8. školním roce buď měřictví, kreslení a tělocvik na českých školách probírán jen německy. 10. V 5.—8. školním roce buď na českých školách pěstěn i německý zpěv vlastenecký a j. 11. Je žádoucno, aby se náboženství v 5.—8. školním roce na českých školách přednášelo sice česky, ale děti aby se učily z německého katechismu.[1])

Tak vypadají „české národní“ školy ve Slezsku. Musejí býti české, poněvadž učitel se s dětmi nedomluví jinak nežli česky; ale nesmějí neb aspoň nemají (dle milostivé vlády) býti duchem české. Česká řeč má býti jen pomůckou němčiny.

Německým písním mají se české děti učit, aby při výletech Nordmarky mohly též se súčastnit a píti germanské pivo.

Tělocviku mají se děti naučit dle německého komanda, aby se nedověděly, že lze též česky komandovat, aby, až některému Nordmarkáři napadne založit u nich německý hasičský, veteranský, turnérský spolek, jim německé komando nedělalo obtíží, aby snad si některý nepomyslil, že by spolek mohl býti český. Když ve škole se nekomandovalo česky, jak by se mohlo u feiervérů česky komandovat?

Při kreslení má se užívat ve vyšších třídách jen němčiny; dějepis, zeměpis, přírodopis má se probírat ve vyšších ročnících jen německy, aby děti věděly, že to, co se nazývá vzdělání, může býti jenom německé, že vzdělání a němčina jsou nerozlučně spojeny; aby jim snad nenapadlo, že by vzdělaným, učeným, váženým mohl býti i ten, kdo německy neumí.

---

[1]) Ve skutečnosti musí však katecheta (chce-li, aby se děti něčemu pro život naučily) na německých školách v území českém mluviti česky; ba někde nemohou se také »německé« děti z německého katechismu ani učiti, a katecheta aby je napřed naučil česky slabikovat po našemu, jak jim zobáčky narostly. To jest na »mladších« německých školách. Přijdeš na visitaci a slyšíš děti z německé školy odříkávat katechismus český... Ale za 30, 40 let česká řeč stane se zbytečnou i na těch školách.

Německy se mají české děti naučit, aby, až vyrostou a budou si chtít něco koupit, mohly se s opavskými kupci domluvit.

Německy se musejí naučiti české děti, aby, až se stanou svobodnými občany, mohli c. k. úřadům rozumět, aby jim mohli jako starostové, předsedové školních rad, silničních výborův atd. psát srozumitelně, t. j. německy. Žádnému nesmí přijíti na mysl, že by směl se slavnými úřady mluvit a dopisovati si i česky. Kde pak — nač se učil německy? Jenom proto. Vždyť když přijde na c. k. úřad a v zapomenutelnosti začne „po našemu“, první úředníkova otázka jest: Kennen sie deutsch? A když umí, proč by říkal, že neumí? Byl by to hřích.[1]) Což snad ten chudák úředník má se k vůli němu, sprostému sedlákovi, učit teprve česky? To by byl převrácený svět. Vláda jest na to, aby vládla; sedlák český jest na to, aby se strachem poslouchal.

Tak si zařídila vláda školy české. Ovšem od paragrafu zákona ke skutečnosti je vždy dosti daleko, ale bohužel na mnohých místech blížila se zvláště dříve skutečnost k idealu vlády. Záleží tu velmi mnoho na učiteli. Učitel, jemuž běží jen o pochvalu, že jest „Lehrer von hervorragenderer pädagogischer Tüchtigkeit“, dovede vše zanedbávat, jen aby v němčině dospěl hodně daleko. Takový dovede poněmčit celou dědinu mnohdy sice jen po povrchu, mnohdy však i trvale. Pořádný učitel, jemuž běží v první řadě o vzdělání, nemůže však v němčině nikdy dosáhnouti toho výsledku, jehož si přeje vláda. Proto v „Berichtu des k. k. schlesischen Landesschulrates“ roku 1901/2 jest významná poznámka: „An den Volksschulen mit slavischer Unterrichtssprache sind die Erfolge im Deutschen recht dürftig; es fehlt zunächst an einer gründlichen Einübung des Vokabelstoffes und dessen zweckmäßiger praktischer Verwertung für die Satzbildung. Häufig wird auch der mündliche Gebrauch der deutschen Sprache beim Unterrichte außer acht gelassen. Manchen Lehrern geht überdies auch das Interesse für diesen Gegenstand ab.“

Poznámka tato je tím zajímavější, že v předešlých zprávách se vždy praví, že němčina pěstována „fleißig und mit Erfolg“. Roku 1902/3 klassifikován úspěch v němčině opět jen „genügend“ a praví se, že mnozí učitelé mají zastaralou methodu. (P. d.)

[1]) Našel se však před nedávnem přece jeden sedlák od Opavy, který, ač umí německy, na otázku úředníkovu: Kennen sie deutsch? odpověděl: Nerozumím. Úředník si ulehčil: Wieder ein verfluchter dummer Böhm'. Ale tento český sedláček nebyl tak potichu jako jiní a nadávku mu kurážně oplatil, tak že úředník zkrotl.

Dominik František Kynský.

Napsal Jan Kakš. (Č. d.)

Kynský též uplatňoval se zdarem snahy národní u přízni mu nakloněných vysokých hodnostářů církevních, jakož byli biskup brněnský Václav Urban rytíř ze Stufflerů, provincial Prosp. Husák, opatové Cyr. Fr. Napp, Viktor Martin Schlossar a j.

A tak usiluje mezi šlechtou a hierarchií zjednati porozumění pro českou věc, poznal v prostředí tom zároveň celé ovzduší západoevropského osvícenství a myšlenkový kruh vůdčích hlav duchovních.

Ale ještě jiným způsobem mohl Kynský stopovati a prožívati všecky fase tehdejšího osvětného a národního vývoje: horlivým pěstováním přátelských styků s téměř všemi vrstevníky, kteří v Čechách a na Moravě účastnili se ruchu vlasteneckého. Jako muž vysoce zkušený a všestranně vzdělaný dovedl přesně vystihnouti význam, ducha i směr každého spisovatele, jakož i platnost a váhu slibných nových zjevů literarních.

V čele přátel Kynského stojí veliký zákonodárce našeho jazyka i pravopisu, vědy a básnictví, Josef Dobrovský.

Slavný „patriarcha slavistiky“ lnul ke Kynskému přátelstvím důvěrným a vroucím, jež si tento také vždy vysoko ceniti uměl. „Dobrovského spisy, jimž všecko a zvlášť tu neuhasitelnou lásku k naší literatuře děkovati mám, pokud mi známy, všecky mám“, píše Hankovi dne 18. listopadu 1818.[1]) Opravy orthografické, Dobrovským navržené, jak již zmíněno bylo, ihned v podstatě přijal a užil jich ve spisech svých. Podobizna „otce Dobrovského“ — jak jej rád nazýval — krášlila (chlubí se v listě svém Hankovi ze dne 8. listopadu 1818) idyllické jeho brněnské Tuskulum „uprostřed slavných Čechů“ (Jungmanna, Šafaříka, Hanky a j.) vedle Döblovy rytiny rodiště Slaného.[2])

Dobrovský vraceje se v polovici prosince 1828 z Vídně do Čech, zastavil se v Brně, kdež „měl ještě známých, přátel a ctitelů, z nichž mu ovšem byl nejmilejší horlivý Dominik Kynský, jemuž Dobrovský pro srdečnost, prostnost a upřímnost povahy jeho laskavě nakloněn byl.“[3]) Dobrovský přijed do Brna dne

[1]) Č. Č. Musea 1881, str. 115.

[2]) Srovnej též listy Kynského Hankovi ze dne 26. července a 25. srpna 1818. (Č. Č. Musea 1881, str. 112 n.)

[3]) *V. Brandl*, Život Josefa Dobrovského, str. 261.

17. prosince, hned druhý den milého přítele navštívil a třetího dne byl u Kynského na obědě. Je známo, že do Čech Dobrovský se už nevrátil, zemřev v Brně dne 6. ledna 1829. Do Prahy zaslal prvou zprávu o smrti jeho Kynský v dopise Hankovi datovaném již 7. lednem. Byl uveřejněn s připojením několika vřelých slov Palackého ještě na konci prvního sešitu Musejníka roku 1829 na str. 119 a 120.[1])

Stůjž zde památný ten list v slovném znění celý:

V Brně, d. 7. ledna 1829.

An se ranní dobou od svého příznivce svob. pána z Mundy vracím, žalostně mne ochromila zpráva. Čechy, Slovensko ztratily včera k 11. hod. ráno okrasu svou, našeho důstojného Dobrovského. Dne 17. prosince sem z Vídně přirazil; 18. mne a prof. Volného navštívil, pak po navštívení p. biskupa, svého bývalého chovance v generálním seminarium, d. 19. u skrovném obědě v mém pokoji nejsladší chvíli svého živobytí v jeho přátelském, rozmarném a učeném rozmlouvání jsem ztrávil. Nemohl jsem se dosti nadiviti vtipu, rozsudku, paměti, ba i zraku ctihodného starce. Druhý den na to byli jsme s prof. Volným, kanovníkem Nieringem a jinými k stolu p. biskupa pozváni; avšak příležitost proň poslaná — u vzdálených Bratří milosrdných se uhostil — prázdná přišla. Nastydl blátivou cestou, sem a tam chůzi konaje. Však brzy okřál, tak že do Rajhradu vyjeti mohl, kde se milý Pešina s ním těšil, k němuž se s jiným časem na několik dní strojil. O nový rok, prý, chůzemi se utrmácel, tak že mu po zanícení plící žilou puštěno bylo. Umění lékařské však nespomáhalo. Volný jej svátostmi opatřil, sám však si hodinu před svou smrtí poslední pomazání vyžádal. Těžce ku pronesení své poslední vůle přiveden byl, o čemž o všem Volný obšírnou zprávu J. Exc. p. hraběti Frant. z Šternberku dá; já jsem na venku zdržovati se musil. Patnácte let ještě si nebožtík živu býti hodlal. Na mé povzbuzení mínilť i, že nechaje trudných recensí a půtek, běh svého života spíše, v němž všeliká poznamenání svého zkoumání, též věnce pocty svých přátel atd. složí. Osud jináče chtěl. O kýž by jemu ještě rok byl popřán k vyvedení toho zámyslu! Mírně soudil o svých zemřelých odpůrcích, ruky podávaje živým, pravdy hájiti mínil, byť by i oblíbení potměšilci jí vzdorovali. Odpočívejž s pokojem!

S Palackým seznámil se Kynský osobně již roku 1823, když onen zastaviv se cestou do Prahy dne 6. a 7. dubna v Brně jej navštívil.[2]) Hankovi psal o tom: „Nemohu Vám dosti vyjádřiti, jakého potěšení jsem nabyl, seznaje se s výtečným naším Palackým. Teď právě čtu jeho pojednání ve 4. svazku Kroka 1823.[3])

[1]) Tamtéž str. 264.

[2]) *V. J. Nováček*, Fr. Palackého korrespondence a zápisky. I. Autobiografie a zápisky do roku 1863, str. 85 a 86.

[3]) Míněna znamenitá studie Přehled dějin krásné literatury. (Krok, díl první, částka IV., str. 21 nn.) Srv. *J. Vlčka* Dějiny české literatury. II. str. 120 a 147.

Což se mu podivuji! Škoda, že tak na krátce zde byl, že mi dopřáno nebylo, déle jeho rozmluv užiti. Nestydím se upřímně vyznati, že nám starším jest čemu se naučiti z spisů takových mužů, jako on a spoludělníci v Kroku jsou. Ten časopis vážně k svému záměru se béře. Snad přidáním prací lehčího slohu více čtenářů získá? My až posaváde většího vzdělání potřebujeme, než se na slunnou slovesnosti horu dopídíme.“ [1])

K Hankovi přilnul Kynský záhy a trvale upřímným přátelstvím. Zřejmo to z často zde již citované vzájemné jich korrespondence. Kolik si Kynský na přátelství Hankově zakládal, vysvítá z dopisu jeho tomuto ze dne 2. dubna 1818. Zvěděv o úmyslu Hankově, že mu chce věnovati třetí díl Starobylých skládání, psal mu takto: „Což ale mám říci o Vaší přátelské náklonnosti, že mi třetí svazeček připsati chcete? Takové vyznamenání mne ovšem ctí, jsem-li ale jeho hoden? Co se lásky k mateřské řeči a obzvláště k starobylým jejím památkám dotýká, žádnému nepostupuji; ale drzost by byla, kdybych se zásluhami tak mnohým výtečným vlastencům rovnati chtěl, jimž spíše taková čest přísluší. Vy vizte, jak se ospravedlníte, bude-li mi kdo toho pochlebného přátelství záviděti. Zatím, čehož jsem posavade nezasloužil, vynasnažím se hodna se učiniti, a toto laskavé Vaše mínění budiž i tenkráte, když oba hnáty natáhneme, svědectvím, že jsme se rádi měli. Na mé nepřetržené a vděčné přátelství a horlivé rozšiřování Vašich výborných prací se spolehnouti račtež.“ [2]) Podobně píše v listě ze dne 26. července téhož roku po vyjití třetího dílu Starobylých skládání.[3])

Seznámení Kynského se Sušilem stalo se, když tento záhy po svém příchodu do Brna (na studium filosofické) byl onomu na snažné prosby své strýcem Fr. Pospíšilem, kooperatorem novorousinovským, představen. Kynský poznav v mladém Sušilovi jinocha nadaného a věci české celou duší oddaného, podporoval jej pak v jeho snažení národním a studiích slovesných radou i skutkem co nejúčinněji. Vedle kaplana Žáka, překladatele Osvobozeného Jerusalema, byl to hlavně Kynský, jemuž Sušil vděčil, že se záhy zdokonalil v češtině, přiučil aspoň poněkud několika jazykům moderním, zvláště frančině a angličině a seznal literatury španělskou a portugalskou. Bohatá knihovna Kynského, Sušilovi štědře otevřená, poskytovala mu hojné příležitosti literarní vzdělání doplniti a zaokrouhliti. Písemnictví české, ač skrovné, přece nesnadno

[1]) Č. Č. Musea 1881, str. 203. (List bez data.)

[2]) Č. Č. Musea 1881, str. 109.

[3]) Tamtéž str. 110.

přístupné, mohl zde vesměs stopovati; odebíralť Kynský, jak shora již dotčeno, všechny české spisy. Sušil na povzbuzení Kynského pokoušel se v básnění a překládání a předkládal veškeré literarní pokusy své k posouzení a opravení tomuto příznivci, který, ač se ve všem, zvláště v příčině neologismův a časomíry, s ním nesrovnával, trpělivě brousil a korrigoval, maje opravdové potěšení, že — jak psal v prosinci 1823 Zieglerovi, přiloživ tři Sušilovy básničky, z nichž jedna byla oda jemu věnovaná — „i na neúrodné dosavade Moravě vyskytl se básník, o kterém se naditi lze, že časem bude okrasou Parnassu českého." Sušil po celý život zachoval Kynskému vděčnou pamět. Když Rybička uveřejnil roku 1866 v Čas. Česk. Musea životopis Kynského (později v Předních křísitelích jeho otisknutý), děkoval mu Sušil roku 1867 vřele za to, „že zachoval a obnovil památku jeho druhdy vzácného příznivce, přítele i učitele." [1])

O stycích Kynského s jinými vrstevníky, jako byli J. Nejedlý, Hněvkovský, Puchmajer, Kramerius, Tomsa, Hromádko, Ziegler, Palkovič, Jungmann, A. Marek, Neděle, Trnka, Sychra, Galaš, Pešina, Sedláček, Svoboda-Navarovský, Šembera, Žák, Vinařický a j. bylo zmíněno již shora.

K vůli úplnosti buďtež k jménům těchto přátel Kynského připojeni: o vlastivědu moravskou vysoce zasloužilý Jan Petr Cerroni, arcib. archivář kroměřížský, J. Urban rytíř ze Švabenova, kameralní rada brněnský, „český Schiller" (za jakého sám se prohlašoval) F. B. Štěpnička[2]) a úředník c. k. moravsko-slezské účtárny v Brně V. F. Hřib.[3]) (P. d.)

---

[1]) *Dr. Pavel Vychodil*, František Sušil, str. 33 nn.

[2]) Ve svém Hlasu liry české (díl I., sv. 1. str. 176) uveřejnil roku 1817 tuto báseň nadepsanou: Na Dominika Kynského. O užitečnosti řeči české:

Co jest záře přejasného
slunce proti pochodni,
co jest krůpěj úrodného
deště proti povodni,
proti mědi zlato ryzí:
to jest proti řeči cizí
národům řeč národní.
Pročež Čech, jenž jak vos lítá,
leze jako mravenec
na keř každý, kde se kmitá
cizí jeho pupenec,
své však vlastní nezná řeči,
nemá o vznik její péči,
není pravý vlastenec.
Toť ty Kynský nejlíp víš,
an tak pilně o ni bdíš.

[3]) V Hromádkových Literních přílohách k c. k. Videňským Novinám (částka II., str. 311) věnoval Báseň D. Kynskému k jeho jmeninám 4. srpna 1815; veršuje:

On české písně v tišině rozsívá,
svadlý jazyk rosí a zahřívá,
tak se občerství vůní jeho Slovan,
Čech i Moravan.

Základní názory křesťanského středověku.

Prof. Dr. Jos. Samsour. (Č. d.)

Namítá se však otázka: Má býti výše úroků ponechána domluvě nebo má býti státem maximum jejich stanoveno? Která škoda je větší, zabrániti kapitalistovi větší ještě zisk nebo vydati chuďasa lichvě na pospas? S mravního stanoviska rozhoduje zajisté ohled na chuďasa.[1]) Proto byly papeži a koncily schváleny tak zvané Montes pietatis, jež v polovici 15. století v Italii povstaly,[2]) aby půjčovaly chudým peníze za mírnou odškodněnou proti záruce a je tak chránily před lakotou lichvářů zvláště židovských. První z tří případů shora uvedených jest ode druhých dvou zcela různý; k němu obracelo zákonodárství církevní na prospěch chudých zvláště svou pozornost, ponévadž byl nejčastějším; z půjčky produktivní byly úroky ve formě censu a smlouvy společenské dovoleny; zvláštní tituly zevnější: damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis byly uznávány.[3]) Předcházeti rozvoj života hospodářského nebylo úkolem Církve a jejího zákonodárství; Církvi náleželo při tom jen hájiti své zásady, zásady to křesťanské lásky, která zakazuje vykořisťovati nouzi spolubližního k vlastnímu obohacení a zisku. Že to papežové učinili, že bez bázně vystupovali jako ochranci nuzných proti bohatým a mocným, nemůže jim býti k pohaně, nýbrž jest jim k veliké

---

[1]) *Walter*, u. d. str. 160 n.

[2]) První taková půjčovna založena byla v Orvietu 1463 od kardinala z Ostie se svolením papeže Pia II. Ještě před koncem 15. století vzrostl počet těchto ústavů značnou měrou. Za papeže Pavla II obdržely již roku 1467 Perugie, 1472 Viterbo, 1479 Savona, 1485 Assisi, 1486 Mantua atd. takovéto půjčovny. Příkladu Italie následovala brzo Belgie, pak Německo. Francie naproti tomu zůstala pozadu a Španělsko mělo jen málo ústavů tohoto druhu. Půjčky byly potud bezplatny, že nebyly formalně žádány úroky, naproti tomu braly půjčovny tyto odškodněnou za práci a nebezpečenství (ratione laboris et periculi). Aby získaly potřebný kapital, byla od papežů jednotlivým půjčovnám udělena výsada, že směly vkladatelům poskytovati odškodněnou, tak od papeže Julia III půjčovně ve Vincezi 4%, od papeže Pavla III půjčovně ve Ferraře 5%. S úroky vkladatelům poskytovanými rostly ovšem úroky, které dlužnici platiti museli. Ústavy, které úroky dávaly a braly, sluly montes mixti. Ponejvíce od duchovních, zvláště od františkánů založeny, byly montes pietatis považovány za ústavy církevní a stály pod dohledem a vrchní správou biskupů dieecesních. Koncil Tridentský (sess. XXII. decr. de reform. c. 9) žádal od biskupů výslovně kontrolu správy půjčoven. Papežské předpisy žádaly malý pokud možno úrok, dále, aby čistý zisk byl jen ve prospěch ústavův užíván, aby počet úředníků byl malý, jejich plat práci odpovídající. Srv. *Ratzinger*, Kirchliche Armenpflege. 2. Aufl. Freib. 1884, str. 403.

[3]) Srv. *Funk*, Zins und Wucher. Tübingen 1868, str. 79.

cti a nehynoucí slávě.[1]) Jestliže přes nejpřísnější církevní a státní zákony zaznívají k nám se všech stran nářky do bezměrného vykořisťování, co by se bylo stalo, kdyby byla Církev lichvě ponechala cestu úplně volnou?[2])

Papežové často byli také líčeni jako nebezpečni trůnům a národům: při tom však zapomínáno bylo na velkolepou jejich činnost ve prospěch trůnův a národův a kromě toho jednotlivá fakta byla buď překrucována nebo přes míru urgována. Jak veliké námahy podstupovali pro krále a národy, jak mnohé jim učinili ústupky. Jak horlivě ujímal se Řehoř Veliký zájmů tak nevděčného dvora byzantského a při tom zároveň hájil u něho těžce utiskované obyvatelstvo proti jeho úředníkům.[3]) Řehoř II (715—731) hleděl zabrániti odpadnutí Italie od říše řecké.[4]) Řehoř VII chránil krále dánského proti odbojným jeho bratřím a varoval krále norského před jejich podporou.[5]) Četné jsou příklady blahovolné péče papežův o rozličná knížata a národy, ochrany králů slabších proti mocnějším, blahodárné jejich působnosti pro pokoj a zdar zemí křesťanských. Vynikající byla činnost papeže Viktora II jako správce říše po smrti Jindřicha III;[6]) Innocenc III činil vše, co bylo v jeho moci, pro mladistvého Fridricha II.[7]) jakož i pro křesťanské království v Palestině, pro zabránění bratrské války v Uhrách;[8]) Innocenc IV urovnal spor mezi Václavem I a synem jeho Přemyslem Otakarem I[9]) jakož i mezi Otakarem II a Belou IV[10]) atd.

---

[1]) »Wollte man der Kirche einen Vorwurf machen, dann ist es nicht der, daß sie in dieser Beziehung zu rigoros, sondern daß sie nicht im Stande war, dem wucherischen Gebahren der Banquiers, der Geldwechsler und Geldverleiher im Handelsverkehr Schranken aufzuerlegen. Auch als im späteren Mittelalter der Kapitalüberfluß Grund und Boden sich zuwendete und im Rentenkaufe eine eigene Schulform sich schuf, hat die Kirche diese Art der Kapitalvergütung anerkannt. Sie stellte nur Bedingungen gegen wucherische Ausbeutung. Die Kirche legte an die wirtschaftlichen Erscheinungen den Maßstab der christlichen Lehre und da, wo sich Wucher zeigte, trat ihr Verbot zu; sittlich berechtigten Erscheinungen ist die Kirche niemals entgegen getreten. Niemals hat die Kirche wirklich nothwendige und innerlich berechtigte wirtschaftliche Formen des Darlehensverkehrs verhindert.« *Ratzinger*, Die Volkswirtschaft in ihren sittlichen Grundlagen. 2. Auflage. Freib. 1895, str. 331.

[2]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str 27 n.

[3]) Tak na př. ujímal se obyvatelstva Sardinie, Korsiky a Sicilie. L. V. ep. 41.

[4]) Srv. *Kryštůfek*, Všeobecný církevní dějepis. Díl II. Část I. Praha 1886, str. 116.

[5]) Greg. VII. L. VI. ep. 13.

[6]) *Hergenröther*, Handb. d. allgem. Kirchengesch. 2. Bd. 3. Aufl. Freib. 1885, str. 53.

[7]) *Hergenröther*, u. d. str. 280 a 283.

[8]) Srv. *Hergenröther*, Katholische Kirche und christlicher Staat. Freib. 1872, str. 30.

[9]) Srv. *Tomek*, Děje království českého. 6. vyd. Praha 1891, str. 98.

[10]) *Tomek*, uv. d. str. 100.

„Dobrodiní", právem poznamenává Lingard, „kterých se dostalo pokolení lidskému vlivem a mírumilovným smýšlením papežů, nebyla vždy náležitě spisovateli oceněna. V době, kdy žádná jiná zásluha nebyla ceněna leč válečná, byla by Evropa klesla do ustavičných válek, kdyby se nebyli papežové neustále přičiňovali o zachování a obnovení míru. Papežové vytýkali knížatům jejich vášně a udržovali v mezích jejich přepjatou osobivost, jejich charakter jako společných otců křesťanstva poskytoval výtkám jejich váhu, na jakou nemohl činiti nároků žádný jiný prostředník, a jejich legatové nešetřili ani cest ani námah, aby sporné zájmy dvorů smířili a meče bojujících stran olivovou ratolestí míru od sebe odloučili."[1]) Tyto zásluhy Stolice papežské uznali i protestanté nepředpojatí, především Hugo Grotius,[2]) Herder[3]) a v nejnovější době pak sám Harnack.[4])

„Spočívá cosi vznešeného", píše dějepisec italský Caesar Cantu, „v idei, že bezbranný, světským zájmům cizí kněz je soudcem sporů mezi knížaty nebo národy vznikajících, ve světě více miněním než politickými zákony ovládaném, že o poctivosti a povinnosti k těm mluví, kteří jen zvůli a násilí za zákon uznávají. Třebas neuskutečnila se tato myšlenka úplně dle idealního pojetí tohoto, nutno přece doznati, že způsob vlády, kterou Církev ve středověku vykonávala, převyšuje všecky systemy, jež od té doby byly vynalezeny, aby svobodné a mocné spojení mezi národy západními bylo udrženo. Co bylo nazýváno tyranstvím papežským, mělo jen ten účel, aby pokořováním poučovalo, nikoli snižovalo. Připisovati zvětšení autority papežské lsti a ctižádosti, bylo by pošetilostí; papežové byli by mohli své državy zvětšiti a svou politickou moc rozmnožiti, jak to činili ostatní knížata; než toho nečinili a nerozmnožili své državy ani o píď prostředkem od knížat užívaným, výbojem totiž. Nerovni jsouce sobě povahou, citem jakož i schopnostmi, měli na zřeteli všichni týž cíl; jen v prostředcích od sebe se lišili."[5]) A vskutku, ač byli příslušníky různých národů, ponejvíce Italiani, pak Němci, Francouzové, Španělové atd., ač syny byli nejchudších jako

---

[1]) *Lingard*, Engl. Geschichte. 4. Bd., str. 72.

[2]) *Grotius*, Pro pace eccles. t. II. p. 659 ed. 1679: Quot dissidia sanata sint auctoritate romanae sedis, quoties oppressa innocentia ibidem praesidium repererit, non alium testem quam eundem Blondellum volo.

[3]) *Herder*, Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit (II. 350): »Ohne die Päpste wäre Europa wahrscheinlich ein Raub der Despoten, ein Schauplatz ewiger Zwietracht, oder gar wohl eine mongolische Wüste geworden.«

[4]) *Harnack*, Wesen des Christentums. Leipzig 1903, str. 152.

[5]) *Cantu*, Weltgeschichte. Übers. von Will. Schaffhausen 1863. Bd. 4. Abth. I. S. 339.

nejvznešenějších rodů, často i vetchými starci, zřídka mladistvými muži, ač brzy byli všestranně obratnými diplomaty a znalci práva, brzy askety v klášteřích vychovanými, brzy důkazy úcty zasypáváni, brzy těžkým utrpením navštíveni a od vzbouřenců ohroženi, zůstali přece vždy zcela týmiž v zásadách a vůdčích ideách.[1]) Uveďme si jen na mysl a zpřítomněme velikou galerii těchto vládců, jak ji jen z části historické obrazy římského chrámu sv. Pavla představují, jak i Gregoroviovi samotnému, ano i nejzapřisáhlejším svým odpůrcům vysokou úctu a uznání vynucují; prohledněme jen takořka letmo 10.749 papežských listů, jež Jaffé ve svých regestech jen až do roku 1198 sestavil, pak registry Innocence III téměř s 3440 listy, sbírky dekretalek a koncilův a bullaria, vždy ještě velmi neúplná, a tažme se pak, která monarchie, byť i jen přibližně, může se vykázati tak skvělou řadou a tak velkolepou činností svých vládců.[2])

„Papežové", pokračuje Cantu, „odevzdávali sobě a na se přenášeli nezměnitelnou vůli v záležitostech vyšších, zatím co v čistě světských sledovali politiku kolísající se jako lidé sami; proto rozvíjejí v oněch moc neodolatelnou, v těchto však sotva proti nejslabšímu nepříteli hájiti se mohou. Velmoži, kteří jako dynastové papeži jsou rovni, bouřící se národové nebo dobývační králové oloupili papeže o jeho země a zmocnili se jeho osoby; proto však nepronikká hlas jeho méně strašně a způsobem méně úctu vzbuzujícím do krajin nejvzdálenějších a národové čerpají povznesení z vědomí, že nad velkými tohoto světa jest moc, jež jim káže zastaviti se na dráze zločinu a která brání despotismu, jemuž se knížata jen tehdy oddávají, vědí-li, že nad nimi není již žádné autority."[3])

Námitka, že takováto plnost moci odporuje duchu evangelia, byla často pronesena, ale nikdy nebyla dostatečně odůvodněna. Kristus nezapověděl svým každé vlády, nýbrž jen tyranskou a násilnou, jakou vykonávala knížata pohanská. Jeho předpisy[4]) platí také netoliko duchovním, nýbrž všem věřícím; ani světští panovníci nemají tyransky vládnouti jako vládla knížata pohanská; všichni křesťané mají jevit v nakládání s poddanými pokoru a mírnost; představený má úřad svůj

---

[1]) *Petrus Venerab.* z Clugny psal Innocenci II l. I. ep. 1: Nihil nos a pastore, nihil a Petro, nihil a Christo, quae omnia in te habemus, separare poterit. Et Petrus in carcere, Clemens in exilio, Marcellus in catabulo, non minus quam Laterani Ecclesiae praefuerunt et oves Christi eis ut veris pastoribus obedierunt.

[2]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 31 n.

[3]) *Cantu*, u. d. na uv. místě.

[4]) Luc. 22, 25 n.; Matth. 20, 25 n.

považovati za službu, vládnouti má býti pascere, nikoli dominari. Tak vyslovovali se vždy i svatí Otcové.[1])

Ani papežové sami nepohlíželi na svou vysokou moc jako na vládu, nýbrž jako na služebnost, nepovažovali jí za zisk pro svou osobu, nýbrž za těžké břímě, majíce na paměti slova písma svatého (Luc. 22, 25): „Kdo větší jest mezi vámi, budiž jako menší: a kdo předchází, budiž jako sloužící.“ [2]) Zcela podobným způsobem prohlásil sv. Bernard k Eugeniovi III, svému žáku bývalému, že služba, nikoli vláda jest mu dána, že není pánem, nýbrž správcem k počtu zavázaným,[3]) že jest představeným, ale k těžké práci jako rolník, jenž má koukol vymítit a dobré símě zasíti; že však je také metlou pro mocné, kladivem pro tyrany, otcem králů; [4]) vidí však přece v papeži toho, jenž předsedá knížatum, biskupům rozkazuje, císařství a království pořádá. Tím dle názoru světcova není koordinace obou mocí ani v nejmenší míře porušena,[5]) již tak krásnými slovy líčí: „Nemohlo býti líbeznějším a láskyplnějším způsobem, ale také ne těsnějším a pevnějším spojením království a kněžství spojeno, než tím, že obojí v osobě Pána stejnoměrně se setkalo, poněvadž z obou stavů podle těla se nám jak knězem tak

---

[1]) *Chrys.* in Matth. hom. 65 n. 4. — *Bernard.*, De consider. L. II. c. 6 n. 10.

[2]) *Innoc. III* L. VI. ep. 229 Alexio imp. Cpl. (1203)! Hoc autem (co pravilo patrocinium) dicimus, non ut ambitiose dominium affectemus, sed ut officiose ministerium impendamus, eius exemplo, qui non venit ministrari, sed ministrare, nec ut dominemur in clero, sed forma gregis efficiamur ex animo; quia principes gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent inter eos, benefici vocantur, inter discipulos autem Christi non sic; sed qui maior est inter eos, omnium servus existit et qui praecessor tamquam sit ministrator.

[3]) *Bernard.*, De consid. L. II. c. 6 n 10, 11: Planum est, quod apostolis interdicitur dominatus; ergo et tu tibi usurpare cave aut dominans apostolatum aut Apostolicus dominatum. Planum est quia ab utroque prohiberis: si utrumque habere voles, perdes utrumque. Alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus conqueritur Dominus dicens: Ipsi regnaverunt, et non ex me, principes exstiterunt, et non cognovi (Ose 8, 4). Forma apostolica haec est: dominatio interdicitur, indicitur ministratio. N. 12: Exi, o Eugeni, exi in mundum. Ager enim mundus est, isque tibi creditus est. Exi in illum non tamquam dominus, sed tamquam villicus, videre et procurare, unde exigendus es reddere rationem.

[4]) *Bernard.* l. c. n. 13: Si cor movisti, movenda iam lingua, movenda est et manus. Accingere gladio tuo, gladio spiritus, quod est verbum Dei. Glorifica manum et brachium dextrum in faciendo vindictam in nationibus, increpationes in populis, in alligando reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis (Ps. 149, 7. 8). Si haec facis, honorificas ministerium tuum et ministerium te. *Idem.* lib. IV. c. 21: Ultor scelerum, virga potentium, malleus tyrannorum, regum pater . . .

[5]) *Bernard.*, Ep. 244 c. 1.

králem stal. Však nikoliv jen to, nýbrž on obojí také v úzký svazek sjednotil ve svém těle, t. j. v křesťanském lidu jako jeho hlava, tak že toto pokolení lidské od apoštola rodem vyvoleným, královským kněžstvem nazváno bylo (1 Petr 2, 9). Co tedy Bůh spojil, nemá člověk rozlučovati; obojí má se spojiti smýšlením jako je spojeno založením; mají vzájemně se podporovat a hájit, vzájemně svoje břímě nésti.“ [1]) (P. d.)

Z novoarmenského písemnictví.

Referuje ALOIS KOUDELKA.

Zvláštní poměry knižního trhu na Kavkaze a pak řevnivost zuřící jak mezi jednotlivci tak i stranami a jejich časopisy a konečně nevraživost stále rozdmychovaná mezi Gruzinci a Armeny na Rusku usedlými jsou asi příčinou, že kromě menších prácíček z krásné prosy a několika sbírek básnických nic většího, pozoruhodnějšího nevydáno za posledních dvou let. Nejpřednější spisovatel lidový Perč Prošvanc už delší dobu mlčí, leda tu a tam v časopise kratičkou črtu uveřejní. Druhý spisovatel A. Min. Movsesjan, neboli známější pod pseudonymem Širvanzade, zaměstnán jest vydáváním souborným (na svůj náklad, vůbec většina spisovatelů vydává své věci svým nákladem, vždyť i A. S. Dagbašjan vydává svůj „Úplný rusko-armenský a armensko-ruský slovník“ svým nákladem) svých spisů. Posud vyšly tři — dost objemné — svazky, obsahující kratší povídky a novelly, staršího už data. Nejplodnější spisovatel A. Aharonian příliš zaneprázdněn jest pracemi pro měsíčník „Murč“ (Kladivo), v jehož redakci od r. 1900, kdy ukončil svá vyšší studia na filosofické fakultě v Ženevě, zasedá. Ve zmíněném měsíčníku uveřejnil vloni delší studii o Nietzscheovi a pak roman „Svatý uragan“, jenž však neukázal čtenářům autora s jiné stránky, nežli za kterého ho dosud znali a z níž také u nás „Z obrázků z tureckého Armenska“ (Otto) znám jest. Pouze V. Fafazianc vydal několik knížeček, obsahujících zpracování různých zkazek národních (tak zv. „zrojc“) se svými filosofickými náhledy, jako: „Thrčogh choz“ (Létající prase), „Višap“ (Drak), „Medz fakankh“ (Silný řetěz), „Pajtari hogin“ (Kovářova duše, známá i u nás bajka) a „Ankeghdz endzajc“ (Dárek od srdce). Zajímavější jest jeho „Lurda-Lur“ (Kurdská zkazka). Obsah zkrátka tento: Pastýř Haso, jenž čarokrásně umí pískati na šalmaj, zamiluje se do dcery svého pána. Zachle lásku jeho opětuje. Otec její, aga, dověděv se o tom, velice se rozlítí, ale ve své kurdské prohnanosti umíní si celou záležitost pokojně uspořádati. Zavolá si pastevce a takto k němu promluví:

[1]) *Bernard.*, De consid. II. 8.

„Vím, Haso, že miluješ mou dceru. Ježto umíš tak krásně hrát na šalmaj, dám ti svou dceru, ale slyš, pod jakou podmínkou. Slyšel jsem, že na hlas tvé šalmaje jdou ovce za tebou jako omámené. Nuže, dám tu odtud až na tam ten vrch postaviti schody dřevěné. Ty si sedneš na nejhořejší stupeň, ovce pak dole ti seženeme. Jestliže svou hudbou přivábiš ovce, aby k tobě po těch stupních vystoupily, je dcera má tvou, jinak se sebereš a odtud odklidiš.“ Stalo se, jenom že prohnaný aga tak asi v prostředku tajně podřezal příčli, a co se stalo, snadno domyslíte si. Ale nepředvídal aga konce. Hudbou okouzlená Zachle pustí se také po stupních, zejména když nic nepozorující Haso spustí perlu písní „Lur-da-Lur“; vida klesati v propast svou milou, vrhá se za ní i Haso.

Téhož autora „Aspet“ (Rytíř) líčí, kterak člověk v pravdě idealní schopen jest všelikou oběť pro svůj ideal přinésti.

Z jiných spisovatelů jmenuji H. A. Jeremiana „Turki“. Je to historická povídka, jejížto děj odehrává se za časů krále Ervanta II a jež se točí kolem krviny, již na původci smrti svého muže Tura vykonává jeho choť Turki. Zajímavé líčení tehdejších poměrů náboženských. Psáno klasickou armenštinou, jejížto pestiteli jsou Mechitharisté benátští a vídeňští. Lépe by snad byl udělal autor, kdyby si nebyl obral látku tak krví páchnoucí.

Čavacheciho „Krak“ (Oheň) jest rovněž příspěvkem ke krvině. Galo — hrdina povídky — chudý venkovan, mající četnou rodinu, již uživiti nemůže ze svých pár měřiček polí, nucen jest dáti se v nevolnictví Martirosovi, u něhož již otec Galův o svatbě syna svého učinil dluh 50 rublů, jenž však přes správné upláceni vzrostl dle Martirosova výpočtu na 200 rublů. Vedlo-li se Galu zle prve, v nevolnictví vede se mu ještě hůře, až konečně nemoha déle patřiti na svou a své rodiny bídu, zapaluje stavení a majetek Martirosův.

Ovakim Solovjana „Harazad Kdzer“ (Sebrané črty) obírají se bídným postavením duchovenstva u armenského lidu venkovského. Domáhá se autor zrušení dosavadního placení duchovních od farníků, dožaduje se pro ně stálého platu.

M. Manuelian vystoupil ponejprv se svými „Eskhizner“ (Črty), ale velice slibné. Črty všecky vzaty ze života chudiny. Podány jsou vřele a jímavě, ač po stránce umělecké vykazují mnohé poklesky.

Rovněž mladý ještě jest Mor-Dos. Vydal povídku „Tantirochs aghčik“ (t. j. Dcera domácí paní). Obsah krátce tento. Armenský učitel ubytuje se v Tiflisu u jistého kupce. Seznámí se s rodinou jeho a zamiluje se do jeho dcery. Ale rodiče poměru tomu nepřejí. Milenec žádá milou za dostaveníčko a prohlášení. Galo — tak se jmenuje milá jeho — vyznává, že jej miluje, ale že necítí v sobě dosť síly, aby se opřela vůli rodičů. Dochází k trapnému výstupu, po němž nucen jest učitel z Tiflisu odejíti. Po šesti letech, při opětné návštěvě střetne se se svou milou, jež se byla provdala za bohatého krčmáře, na ulici. Pohledem na ni je vyléčen ze své lásky. Práce postrádá veškeré hloubky a ceny umělecké, nad to plna jest urážlivých kopanců pro Gruzince.

Šahrcar vydal povídku z perského života pod názvem „Chout-Khušan", než lépe by byl udělal, kdyby práci své dal název „obrázků", neboť tím vlastně jest. Není jednolitou, ač charakteristika jednotlivých osob zdařilá a pokud běží o život v Persii, jak se jeví zevně, věrně a trefně zachycena. Čtení stěžuje spousta perských slov, ne vždy přeložených a vysvětlených. Povídka napřed uveřejněna v měsíčníku „Murč".

Ovhannes Malchasianc, celkem známější už spisovatel, vydal mezi jiným „Album pro armenské ženy", dále „Erdum" (Krb). Obě práce obsahu zábavného, silně živlem národním prostoupeného — vydal roku 1903 sbírku povídek, feuilletonů a črtů, jsou to „momentky", obrázky ze života lidu zachycené, bez nároků na něco jiného nežli na pobavení, tu a tam poučení. Titul sbírky „Horod-morod". — Mars (Aršak) napsal povídku „Khojr" (Sestra). Hrdina povídky, mladý muž, přibude z Ruska do Cařihradu, kdež se zamiluje. Sňatku rodiče přejí. Ustanoven den oddavek. Všichni pozvaní shromážděni u otce nevěstina, čekají pouze na příjezd vlaku, jímž dojeti má matka ženichova. Otec nevěstin, aby doba čekání pozvaným ušla, vypravuje episodu ze svého života, kterak před lety do Cařihradu přibyv, seznámil se s chudou dívkou, jež lásku jeho opětovala. Jelikož láska jejich nezůstala bez následků, chtěl ji pojati za choť. Ale když k tomu mělo dojíti, dívka náhle z Cařihradu zmizela, povolivši prosbám otce jeho, jenž spojeni tomu nepřál. V té právě, když otec nevěstin u vypravování tak dalece dospěl, ozve se pronikavý výkřik; bylatě za jeho posledních slov do pokoje vstoupila matka ženichova, někdejší milenka otce nevěstina. Další snadno lze si domysliti.

Jaruthyn Esajian vydal sbírečku povídek „Kiangi romanic" (Života románky) nestejné ceny. „Obaji herosner" je zdařilé líčení kostelní slavnosti, ježto v črtě té vystupuje armenský lid, jak žije a tyje, jak plesá a pláče, jak výská a sobě stýská, zkrátka: všecky jeho světlé a stinné stránky.

Méně zdařilá je druhá črta „Aneghda zoh" (Nevinná oběť), kde qui pro quo hraje důležitou úlohu, při níž o život běží.

V črtě „Pantargialner" (Vězni) vypravují dva uvěznění, proč vlastně do žaláře přišli; u jednoho byla toho příčinou vražda, jíž se dopustil na svůdci své ženy, u druhého vražedný pokus na realistovi chodícím za jeho dcerou.

Pravdivou, ale smutnou kresbou je „Pšišk" (doktor, lékař). Chudobná stařenka, jíž jediná opora a naděje na sotnách leží, hledá pomoci u lékaře necity, jenž ji odbývá, že se na nemocné dříve nepodívá, dokud nedostane tří rublů. Stařenka stěží sežene ty tři ruble, dá je lékaři, jenž je do kapsy strčí, ale na nemocného se nejde podívat až druhého dne, kdy je nemocný již mrtev.

Za to poslední obrázek „Džarachos" (Mluvka) je nepodařenou imitací † Čechova „Oratora" (Řečníka).

A. J. Asman podal ve svém obrázku „Ariun" (Krev) nepodařený nápodobek výjevu z povídky A. Aharoniana „Sev orer" (Bidné dni), jednající o únosu Armenky mladým Kurdem, synem begovým, jenom

že v Asmanové obrázku po zabití únosce milencem Armenčiným starý beg párku žehná. Což je více než nepravdě podobno, i když odzíráme od formule žehnací, jež je vrcholem nepravděpodobnosti, ano nemožnosti u Kurda.

Uvedený již Jaruthyn Esajian vydal ještě „Lochmaji hekhim“, v němž si na mušku vzal tak zv. šarlatany mastičkáře, jež padoušsky zrovna těží pro svou kapsu z nevědomosti prostého lidu a jeho lehkověrnosti. Charakteristika byla by dost povedena, jenom že nejde pranic do hloubky.

Ze sbírek básnických nejpozoruhodnější jest „Ovhannesa Thumaniana“. Rozpadá se na tři oddíly; v prvním umístněny jsou lyrické básně, líčící tužby. naděje a zklamání autorovy; v druhém čteme legendy vzaté z lidu, z nichž pravým skvostem jest legenda „Šun u katun“ (Pes a kočka) a potom „Prokletá nevěsta“, ale perlami literatury armenské zůstanou dvě básně z třetího oddílu, rázu popisného a vypravného, totiž skvostné líčení podzimku (Ašun), v níž básník mluví o všem, co venkovana armenského těší a skličuje, a potom veliká výpravná báseň — celá to historie nešťastných Armenů — „Asunce Davith“.

Z folkloristických příspěvků samostatně vydaných je A. Achithariana „Frankh Širaki Ambarneric“. kdež podán bohatý material ethnografický z okolí Alexandropole. Škoda jenom, že připojený slovníček je neúplný a že mnohá úsloví a přísloví nebyla vyložena. Do toho stěžují si sami rodilí Armeni, že jim následkem toho smysl mnohých uniká, což teprve cizozemci!

Pro úplnost zmiňuji se o publikacích rusky píšícího spisovatele Jurija Veselovského, známého armenofila a pěstitele styků s Armeny. Vydal nákladem svým kritickou studii o národním (lidovém) básníku armenském Sembat Šach-Azizovi spolu s překladem jednak vlastním, jednak od jiných pořízeným jeho básní, kromě toho vydal jakýsi výbor (sborník) překladů z druhých žijících a zemřelých už básníků armenských. Časopis „Murč“ chválí věrnost a zdařilost překladových ukázek.

Nervosa a poesie.

Studie P. H. Martina. Přeložil Jan Spáčil. (Č. d.)

Pessimismus dekadentský neuznává toho vzývání, kde se pojí nechuť k životu pozemskému a touha po nesmrtelnosti. Chce uniknouti bytí jedině tím, že se zbaví břemene, jež jej tíží. Ejhle jeho modlitbu:

O Mort, vieux capitaine, il est temps! levons l'ancre!
Ce pays nous ennuye, ô Mort! appareillons!
Nous voulons . . .
Plonger au fond de gouffre, Enfer ou Ciel, qu'emporte?
Au fond de l'Inconnu pour trouver du nouveau!

Ó Smrti, starý strážce, je čas, nuž kotvy zdvihnem,
ten svět nás nudí již, ó smrti, jděme!
My chceme . . .
se vnořit v jícen kýs, ať nebe peklo je to,
v hloub Neznámého jen, ať najdem za ně nové!

Těší se, že může si kopati sám svůj hrob a vyjadřuje v sonetu o smrti tuto radost nepocítěného:

Dans une terre grasse et pleine d'escargots,
Je veux creuser moi même une fosse profonde,
Où je puisse à loisir étaler mes vieux os
Et dormir dans l'oubli, comme un requin dans l'onde...
Plutôt, que d'implorer une larme du monde,
Vivant, j'aimerais mieux inviter les corbeaux
A saigner tous les bouts de ma carcasse immonde.
O vers! Noirs compagnons sans oreille et sans yeux,
Voyez venir à vous un mort libre et joyeux!

Kdes v zemi úrodné, kde hlemýždi se hostí,
chci vyhloubit si sám hrob hluboký a tmavý,
kde moh' bych v poklidu své staré složit kosti
a v zapomnění spát jak žralok v hloubi dravý.
Spíš než bych světských slz se dovolával zcela,
jsa živ, chci raději havrany sem pozvat v hosti,
by zbytky shladili mi z nesvětského těla.
Ó verše! Černí vy, bez sluchu, zraku druzi,
zde vizte Smrt k vám jít tak volnou, plesnou chůzí!

Takový pessimismus nemá jiné omluvy nežli stav chorobnosti básníka neschopného viděti věci pod jejich pravým dnem, pro slabost zraku a zvrhlost rozumu. To není tu, ve skutečnosti, co bychom mohli jmenovati filosofií; to jsou výrony povahy, která není ani silná ani zdravá. Omrzelost života, zvyk, neviděti v něm nežli stránky bídné a utkvělá idea, že život nemůže býti než neužitečným utrpením, jsou předchůdcové melancholie, která není sama o sobě nic jiného, nežli způsob připraviti někoho o rozum.

Nemoc ta nejeví se vždycky u našich básníků pod touto ostrou formou. Přečasto zadržuje se v mezích truchlivosti, která není vlastní melancholie, však druh stavu trpného nebo bezvládnosti, které stiženému nedovoluje nežli sen a nehybnost. Psychiatrie nazývá to abulií (bezvolností), t. j. druh nemohoucnosti ve chtění nebo, jestli vůle, ve vykonávání toho.

co člověk chce. Neurasthenie a hysterie podávají o tom příklady denně se opakující. My se s nimi setkáváme se všemi jejich povahami a se zvrhlostí. mezi našimi básníky fin de siècle. A co jest v tom horšího, to jsou mladí, kteří se zdají, že nejvýše vystoupli. Unavují nás vzdechy, slzami, šedými dny, lítostmi, soumraky, únavami duše a stíny, notturny a zříceninami, ukolébavkami a sny. To jest rámec obvyklý jejich lamentací a titul sám, který začasto je ohlašuje. Ejhle písničku z této poesie chorobného snilka:

Je rêve des vers doux et d'intimes ramages,
Des vers à frôler, l'âme, ainsi que des plumages,
Des vers blonds, où le sens fluide se délie,
Comme sous l'eau la chevelure d'Ophélie,
Des vers silencieux et sans rhytme et sans trame,
Où la rime sans bruit glisse comme une rame,
Des vers, d'une ancienne étoffe extenué...
Et qui, au long des nerfs baignés d'ondes câlines
Meurent a l'infini en pâmoisons félines...
Je rêve des vers doux mourants comme roses.

Já sladké verše sním a zpěvy ptačí v šeři,
ty verše duši tknou tak jako ptačí peří,
v těch rusých verších cit se sladkým proudem lije,
jak kdysi pod vodou vlas zlatý Ofelie,
to verše mlčící, jsou bez rythmu a útku,
kde rým jen šplouná si jak hladké veslo vskutku,
verš z látky prastaré a věkem vymořené,
tak nedotknutelný jak zvuk a mračno pěnné,
jež podél nervů vám, jež v šelest vln se noří,
ve mdlobách kočičích se bez konce už boří...
Sním verše přesladké, jež zmírají jak růže.

Prominuli bychom ještě rozpustilosti tohoto genru a malátnost tohoto slohu jako od rekonvalescentů. Však ustavičná rekonvalescence podobá se velice nemoci. To jest případ těchto básníků snilkův a vždy se chvějících, vždy skloněných do sebe, jakoby naslouchali hlasům své nervosy a přenášeli do veršů zárodky myšlenek, takové, jak je pojímá duch dle zvyku kolébaný mezi nicotou a skutečností. Žijí v jakési nirvaně a dobrovolně se prohlašují za stoupence Buddhovy, sedící v attitudě nepřemožitelné lenosti. Případy tohoto genru spadají do psychiatrie mnohem více než do umění básnického, a hydrotherapie svědčila by těmto povahám, obětem nervosy a oddavších se bezvládnosti.

3. Zběžná výprava do panství intelligence dekadentní nám odhalí podivnůstky neméně zajímavé než ty, jejichž překvapující různosti jsme již obdivovali. To jest oné intelligence, která se stává klassifikací lidí v jejich vztazích s věděním a s lidmi jim podobnými. Jsou lidé geniální, ti, kteří se spokojují s nadáním obyčejným, ti, které příroda vybavila bystrozrakem intellektualním a ti, které vydědila zavedši je až k idiotismu a k připravení se o rozum.

Který je člověk normalní? To je ten, řeklo se, který pracuje a jí: fruges consumere natus. Psychiatrie nepřipouští možná této definice, která dodává žaludku převahu příliš význačnou. Vizme tu, kterou jí

přiděluje symbolismus dekadentský. Sainte-Beuve dobře napsal kdysi: „Podstatou poesie není všecko říci, ale všecko suggerovati.“ To nemá značiti, že básník má právo venkoncem nic neříkati a suggerovati to, co by rád každému objevil pod spoustami nakupených slov s rýmy, ale beze smyslu. To jest nynější případ našich symbolistů.

Pan Jules Lemaître, který je četl, přiznává se, že v tom nerozuměl ničemu. Ani neviděl, „co viděl krocan dětské bajky, který, nerozeznával-li velice dobře, aspoň nějakou věc viděl.“ [1]) A nyní pan Jules Lemaître není považován za slepého ani za krátkozrakého ve světě literarním. Neviděl-li nic, je to snad proto, že symbolismus slibuje, že nerozsvítí svou svítilnu nebo že nic nevydá na veřejnost. Poraďme se s mistry umĕn dekadentských.

Pan Štěpán Mallarmé, velekněz chrámu, píše: „Jmenovati nějaký předmět, to jest potlačiti tři čtvrtiny radosti na básni, které jest učiněna ze štěstí, že ponenáhlu uhádáme; suggerovati je, hle, toť sen. To jest dokonalé užití tohoto tajemství, které zakládá symbol; vyvolati po něčem předmět, abychom ukázali stav duše, neb opačně vybrati předmět a z něho vylouditi stav duše řadou rozřešení.“ Ejhle, od téhož autora theorie sdružená s praxí: „Idea, na níž jedině záleží, jest v životě roztroušena.“ Ve všedních a tisících viděních, kde Nesmrtelnost se rozsévá, logický a myslící básník svaté řádky nadšením plní, z nichž složí vidění jedině důstojné: realní a suggestivní symbol, odkud chvějíc se pro sen ve své nahé nedotknutelnosti se vznese Idea první a poslední, nebo pravda. Ejhle rozvoj a pravidlo symbolu.

Tentokráte pan Jules Lemaître v tom viděl jakousi věc. „To znamená, myslím, napsal, v jazyku lidském, že jisté formy, jisté zjevy světa fysického působí v nás zrození jistých nálad a že navzájem tyto nálady vyvolávají tato vidění a mohou se jimi vyjádřiti.“ V pravdě stálo by to za námahu, mučiti jazyk a ducha, aby se řeklo to, co celý svět zná od té doby, co napadlo člověku, aby pozoroval přírodu? To jest možná manýra způsobiti, aby se věřilo povšechně, že máme mnoho idei, kdežto konec konců cítíme, že máme mozek prázdný a ducha zamračeného.

Pan Charles Morice, jiný mistr tohoto souhvězdí, vyjadřuje ideu symbolu v jazyku, který má aspoň zásluhu, že jest mu rozuměti. „Co se týče symbolu“, praví, „to je směsice předmětů, které probudily náš cit a cit duše naší ve fikci. Prostředek, to je suggesce; jedná se o to, dáti lidem připomínku nějaké věci, které nikdy neviděli.“

A pan Gustave Kahn se své strany nám praví: „Pro mne osobně bylo by zapsati do cyklu děl pokud jen možno všecky přeměny a různosti intellektualního básníka, vznícené podnětem určeným jím.“

Konečně pan de Régnier jest názoru, že „poesie má zůstati trochu kabalistická a jest neužitečno poučovati obecenstvo o ustrojení poháru, odkud vyjde květina nebo holub.“ Symbol, vidět to, jest věc dosti složitá. Pro jednoho je to otočení se eskamoterské, pro druhého umění vyvolati

[1]) *Jules Lemaître*, Les Contemporains, 3. sér. p. 66.

připomínku toho, čeho jsme nikdy neviděli, a pro třetího podnik, který by se mohl prodloužiti do nekonečna, aby sledoval všecky variace básníkovy. Ejhle, jak se asi věci vyvinují. Allegorie zmocňuje se ideje abstraktní a dodává jí prostředně některé analogie, citlivé formy. Symbol zhosťuje mystických znamení přírody skrytou duši, která se stane silně podobnou naší; t. j. poněvadž symbol jest možný.[1]) A autor, jejž tu citujeme, nám vykládá velice dobře svou myšlenku, aniž zatím činí soustavu symbolismu pochopitelnější. „Nejedná se o nic, leda přinutiti přírodu, aby vydala své tajemství a zjevy věcí, aby odhaleno bylo to, co se ztajuje pod růzností pohledů na ni a pod životem vesmíru, přijíti ke splynutí s bytím individualním toho, který se jí táže.“ Jaká bude konečně úloha básníkova? Úloha poesie samé o sobě: tvořiti vzruchy citů. Neboť vzruchy v naší duši jsou nerozlučny od idei, které je vyvolávají. (P. d.)

Nová díla.

Jesu Crist nella letteratura contemporanea stramera et italiena. Torino, Bocca, 1903.

Dílo toto napsané *Labankem*, professorem křesťanské historie na římské universitě, označováno za velice zajímavé i poučné. Zajímava jest aspoň methoda p. spis., výsledky nemají valné ceny.

V předmluvě oznamuje, že bude zkoumati současné publikace, cizí i italské, o Ježíši Kristu, zvláště však že obírati se bude biografiemi Krista od Strausse (1836) a Renana (1863). Uznává dvě vědy obírající se Kristem: christografii, vědu to historickou, která studuje život Kristův, a christologii, vědu theologickou, která uvažuje Kristův charakter. Autory jednající a píšící o Kristu dělí ve tři skupiny: ve zbožně věřící, ve svobodně věřící (katolíky i protestanty, jmenované tak dle jich tendencí) a svobodné myslitele (vědátory, literaty, romanopisce). V čele každé kapitoly podána jest bohatá bibliografie, která jest ještě rozmnožena mnohými poznámkami a přídavky v textě samém. Autor prost vší předpojatosti čerpal všude, kde jen co dobrého mohl nalézti. „Přeji si“, píše, „aby se vědělo, že nepředpojatě použil jsem všech autorů, katolických i protestantských i svobodných myslitelů. Má kniha jsouc ovocem historické kritiky a ne dílem filosofickým nebo theologickým, jest dokonale prosta filosofických nebo theologických předsudků.“ Autor, věren svému epigrafu „Pax“, snaží se vyhověti všem stranám, nevyhovuje ovšem žádné. „Zlehčují-li protestanté, katolíci zase neodpouštějí... Takové jednání bylo omluvitelno, ne však chvalitebno

---

[1]) *Vigié-Lecocq.* La poésie contemporaine.

v prvých dobách reformace. Ale jak je omluviti po čtyřech stoletích? Papežství má své chyby, než ve jménu historické kritiky musí býti dnes posuzováno, ne však tupeno. Vice versa platí to rovněž pro protestanty. Mírný úsudek na té i na oné straně prospěl by pokroku křesťanství... Certate — napsal sv. Augustin — pro veritate, sine superbia, sine saevitia.“ To je všechno hezké, avšak zásadní rozdíly se tím nevyrovnají; ostatně ta katolická offensiva je vůči bestialní zuřivosti všech ostatních -istů věru až příliš beránčí!

Dilettantské, vodnaté hledisko spis. vysvítá nejlépe ze slov o budoucnosti křesťanství.

„Dle orthodoxní theologie a hegelianské filosofie křesťanství musí býti každé chvíle dogmatické. Co se mne týče, myslím, že křesťanství jest a zůstane i na dále bez dogmat. Jsem přesvědčen, a to s četným zástupem kritiků, že zlo dogmat nebude smrtí křesťanství. Credo se svými dogmatickými články bude i na dále předmětem historického bádání, ale nebude již předmětem křesťanské víry. Credo obsahující ethické články vytvoří časem novou křesťanskou církev, takovou, jakou byla církev primitivní. Tato spočívala na víře, na víře však quae per caritatem operatur. (Gal. 5, 6.) Upřímná a účinná láska, ne dogmatická víra — toť essence křesťanství v budoucnosti.“

Možno, že dogmatické víry mezi „křesťany“ ještě ubude, ale pak to nebude už křesťanství, nýbrž právě něco jiného, tedy nekřesťanství, a zdali v něm té „účinné lásky“ bude tolik, jak spis. blouzní, jest více než pochybno; nynější předzvěsti ve světě, kde právě ti pokrokáři všeho druhu, ani apoštolů „humanity“ nevyjímajíc, mezi sebou a proti každému řádí, kdo s nimi nevyje, slibují lásku věru prapodivnou!

Dr. Joh. Belser: Die Geschichte des Leidens und Sterbens, der Auferstehung und Himmelfahrt des Herrn. Freiburg im Br., Herder. C. 8 m.

Zprávy evangelistův o posledních dnech Páně na zemi jsou, jak známo, velmi nesporé, rozcházejíce se někdy právě tím, že nelíčí soustavně, nýbrž jen napovídají tu neb onu událost, ten neb onen výjev události. Je to zcela přirozeno, jelikož nepsali dějin, nýbrž jen jakési vzpomínky a připomínky k ústnímu kázání. Exegeté proto mají ještě pořád práci s objasňováním jednotlivých údajův — a neumdlévají v záslužné práci o tomto zajisté vděčném thematě. Tübinský professor Belser náleží mezi nejpovolanější, a byť i snahou svojí, nezůstávati dlužen odpovědí aspoň pravděpodobných, někdy zaveden byl k řešení neoprávněnému, jsou to případy poměrně řídké proti jiným, kde dosavadní nesnáze odklizuje věcně i šťastně. Velikolepé dílo spásy, jehož vyvrcholení každého neotupělého člověka tak mohutně dojímá, vylíčeno jím tu vědecky spolehlivě a na tom základě též vychovatelsky účinně, s úctou a láskou k předmětu a s přiměřenou pílí i zdatností. Jaký to zcela jinak působivý obraz, než ty skreslené podobizny z vodnatého rationalismu!

Dr. Fr. Glaser: Die franciskanische Bewegung. Münchener volkswirt. Studien (vydavatelé Lujo Brentano a W. Lotz) 59. St. Stuttgart-Berlin. Cotta 1903. 8⁰. Str. X + 166

S nového hlediska pokusil se G. vylíčiti hnutí pro prostotu a chudobu v 11. a 12. století. Pohlíží na hnutí, jež vyvolal „chudáček“ autor z Assisi, jako na hnutí čistě socialní. Církevní otcové a Církev sama původně viděla ve slovech svého zakladatele, jež uvádí Matouš (19. 21), evangelický ideal. Jakmile však pronásledování pominulo — praví autor — a Církev se počala mocněji rozvíjeti, počala se zabývati novou socialní úlohou, neznala chudého Krista, nýbrž světskou, peněžní moc. Když pak i mniśstvo, jež na čas zůstalo evangeliu věrno, sesvětštělo, nastala reakce mezi laiky proti vývoji hospodářského ducha v Církvi; povstává Arnold z Brescie a Joachim z Floris. Když však hnutí nabývalo rozměrův a kolem sv. Františka, jenž propagoval myšlenku socialní reformace v Církvi ve smyslu učení evangelia, počalo se kupiti mnoho lidí podobného smýšlení, omezil Řím toto reformační hnutí pouze na řád františkánský. Po smrti velkého světce zůstaly však v řádě z jeho velkých idealů jen „zchytralé fikce“, jelikož nebylo tak silných povah, jako byla světcova, které by ostatní vedly. Když tedy vymíral „chudý evangelický život“ v řádě františkánském, shromáždil slavný kazatel Hugo z Digny stoupence Františkových ideí, na něž však řád františkánský pohlížel s pohrdáním. Po něm přišel Gerardinus Segarelli, který utvořil jakousi sektu „bratří apoštolských“, po jeho smrti vudcem jejich stal se fanatický Dolcino z Navary, jenž prorokuje roku 1303 záhubu kněžství a mnišství, jest jat a odevzdán inkvisici. Zatím však v samém řádě františkánském povstaly dvé strany: přísnější a laxnější. Pod Bonifacem VIII zvítězili laxnější. Clemens V snažil se poměry urovnati, leč Jan XXII dal řádu právo na vlastnictví, a tak ani ne za 100 let byl ideal „poverella z Assisi“ úplně změněn.

Na tyto myšlenky odpovídá Fr. M. Bihl O. F. M. v „Hist.-politische Blätter“, že autor krátce sic popsal „hnutí františkánské“, ale zato příliš široce je pojal. Kolem sv. Františka se hnutí ku sklonku 12. století nekoncentrovalo. „Apoštolští bratří“ neměli s řádem františkánským nic společného. Konečné slova 19. 21 u sv. Matouše odnášejí se k onomu mládenci a ne bezprostředně k Církvi. Vždyť i v prvé obci křesťanské v Jerusalemě nebyl ideal chudoby nikterak zvláště propagován. Ananiáš trestán byl pro lež, podvod a ne pro nezachování chudoby. Jest ovšem litovati, že s Dolcinem bylo jednáno příliš přísně, avšak to ne pro chudobu, nýbrž fanatické pobuřování lidu. Než tu vyzývá Fr. Bihl Glasera, aby lépe si všímal pramenů (Glaser totiž cituje některé statě z jiných autorů chybně) pojednávajících vědecky a historicky o řádě františkánském. Hnutí františkánské nebylo socialní, nýbrž čistě náboženské.

George Elliot Howard: A History of Matrimonial Institutions.

V této sociologické monografii autor sebral obsáhlý material, aby podal obraz vývoje manželství. Dílo rozděleno jest na tři části. V první pojednáno o manželství v prvních dobách lidstva, a spisovatel dokazuje,

že jedinou manželskou formou byla tehdy monogamie. Hypothesy, jakoby ve stavu prvotném lidstvo bylo žilo v promiscuité, mnohoženství nebo mnohomužství, platí spíše o pozdějším vývoji než o původním stavu. Lidé byli příliš nakloněni plésti si primitivní s excentrickým, a co se jim zdálo neobyčejným nebo směšným, to spojovali s dětstvím lidstva. „Na úsvitu lidské historie převládá monogamie, třeba svazek manželský nebyl vždy trvalý; teprve později, v dalších stadiích vývoje, vlivem majetku, společenské organisace a společenského třídění vyvinuly se různé formy mnohoženství a mnohomužství, ačkoli původní typ, monogamie, nikdy nevymizel.“ Další vývoj kulturní povznesl ženu na vyšší stupeň ve společnosti a zrušil mnohoženství na prospěch monogamie, z níž povstalo. Postavení ženy v dobách prvotných bylo volnější; žena nebyla otrokyní jako v čase pozdějším.“

Autor přechází k manželským institucím Anglie za dob pohanských, líčí vliv katolické církve a protestantské reformace. „Jakkoli se to zdá na první pohled paradoxním, původem závazného civilního sňatku v Anglii byla snaha přemrštěných Puritanů za vlády Cromwellovy, aby všecko jen poněkud světské bylo odstraněno z funkcí duchovenstva a církve.“ O rozvodu zákonodárství Cromwellovo mlčí, poněvadž ani Independenti si ho nepřáli. S jiných stran však volnost rozvodu nacházela obhájce i mezi tehdejšími Puritany, jichž jakoby mluvčím stal se Milton.

Na základě tohoto manželského práva anglického vyvinuly se manželské instituce ve Spojených Státech, any zákony původní byly uzpůsobeny dle poměrův a povahy jednotlivých států.

V kapitole poslední autor zabývá se budoucností manželství a rodiny, a poukazuje na nebezpečí, které jim právě v nynější době povstalo. „Dělením práce stalo se, že ‚rodinný krb‘ jen na chvíli uzří kolem sebe jednotlivé členy vydělávající rodiny dělnické. Nahromadění obyvatelstva ve městech donutilo je k novému, a to nižšímu způsobu života. V ohromných úlech pařížských, londýnských a new-yorských ani rodiny těšící se poměrnému blahobytu nemají mnoho příležitosti, aby se věnovaly samy sobě. Dětem podzemních bytův ulice stala se strašlivou chůvou; špína, nemoc a mrzká neřest nastoupily u nich na místo požehnání rodinného života.“ K tomuto bezděčnému vlivu poměrů přistupuje schválný útok německých socialistů, kteří považují manželství za vrchol sobeckosti a za překážku zlepšení poměrů socialních.

Autor však nezoufá; podmínky životní se zlepšují a zdravější názory společnosti umlčí divé nářky socialistů.

Dr. A. Lang: Das Kausalproblem. I. Geschichte. C. 5 m. Bachem. Köln.

Cenné toto dílo professora štrasburské university poslouží velice každému, kdo zabývá se otázkami kosmologickými zvláště vzhledem k důkazům jsoucnosti boží. Zákon příčinnosti hraje v nich, jak známo, velikou úlohu; nezbytno tedy znáti přesnou jeho formulaci, o níž velice dobře poučují také dějiny příslušných názorů filosofických.

Ze života náboženského.

„Na posilenou jesuitů“ pozván byl dle liberalních našich listů nuncius na Velehrad a Hostýn. Teď prý teprv řád ten nebude možno z obou našich předních poutních míst dostati, když se do Říma bude referovati, s jakou zbožností lid lne k oběma místům od jesuitů řízeným. Bylo by zajímavo zkusit, za jaké zprávy asi by teprv s poutěmi velehradsko-hostýnskými naši liberalové byli spokojeni. Snad až by tam byli pastoři.

Na „klerikalismus“ měli dosud výhradu jen katolíci. Klerikal bylo jen na ně vhodným označením. Také ho široké mínění jinak ani neužívalo. Když u nás nedávno z některých svobodných myslících listů a stran počato poukazovati na to, že protestanté — ba hrůzo ani židé! — nejsou o nic lepší; že ve vrstvách jejich vládne týž duch a směr, týž „klerikalismus“, protestantské listy se proti tomu velmi rozhorleně ohražovaly, že by také u nich mohli býti klerikalové. Teď shledáváme stejné ohražení též u pravoslavných (Cerk. Věstn. 33.). Ve článku „Škola i duchovenstvo“ bojuje svješč. N. Sokolov proti liberalních vývodům „Ruských Vědomostí“ (denník moskevský), aby duchovenstvo ruské ze školy národní bylo vyloučeno, anoť prý ji jen kazí svou nevzdělaností, nevědomostí, svým nepedagogickým chováním a vůbec svým celým církevnickým duchem, který se jeví v despotismu, pokrytectví a nepřátelství k vědě! Tyto výtky a snaha vyloučiti duchovenstvo pravoslavné ze školy nemůže prý býti ani do opravdy míněna. N. Sokolov nechápe, proč by ruské duchovenstvo nemohlo a nemělo klidně pracovat ve škole s laiky. Vytýkati mu ony vady a vyháněti je pro né ze školy, znači prý přenášeti naň charakter katolického duchovenstva(!), obviňovat je z „klerikalismu!“ A kde by se vzal v pravoslavném duchovenstvu klerikalismus. To není možná. To prý jen liberalní listy takového insinuace ruskému duchovenstvu vmetají v tvář opojeny náladou Combesovou a vůbec duchem západu, kde boj laického živlu proti klerikalismu je oprávněný! Ale na Rusi — na svaté Rusi — oprávněnosti nemá! — I na protestantské i na pravoslavné straně budou si musit navykat, že známku, kterou vynalezli a připjali na katolicismus, zmoudřevší jejich svět vrhne i na ně. A zvláště u pravoslavných se bude velice hodit! A liberalové bojujíce proti tomu tak zv. klerikalismu budou bojovat nejen proti despotismu, pokrytectví, kastovnictví a podobným chybám, jak by se pod tím názvem shrnovat mohly, ale zpříma proti — náboženství. Zvláště církevnické listy pravoslavné o katolicismu a také katolickém duchovenstvu nemluví jinak jak o ultramontanech, papistech, klerikalech — oni už jim to všecko jejich liberalové ruští stonásobně odplatí — jen až budou smět od srdce psát, což dosud nesmějí!

O „indexu zakázaných knih“ vydal jesuita P. Jos. Hilgers nedávno velmi důkladnou a obšírnou knihu, zvláště se stanoviska historických vývodů výtečnou. Slabší už jsou vývody autorovy, kde

pojednává moralně-právní stránku (závaznost, oprávněnost atd. indexu). Tu staví Kölnische Volkszeitung (Liter. Beil.) proti jeho příliš úzkým vývodům mínění slovutného moralisty münsterského Mausbacha. Mausbach popírá, že by theologové (učenci) vázáni byli indexem. Od positivního příkazu církevního osvobozuje každá nezbytnost a obtíž osobní. Učenec, který má nezbytnou nepředvídanou potřebu nahlédnouti do spisu zakázaného, jest jistě ode všech moralistů osvobozen, učiní-li tak. Ale i ten učenec, jenž nemá nepředvídanou však stálou a známou potřebu studovati knihy zakázané podle prof. Mausbacha tímtéž právem beze všeho jich smí používati. Nemoc a slabost tělesní osvobozuje od postu stejně ať je náhlá či dlouhá a trvalá a už předvídaná. Nic nedělá, že se této svobody bez dispense může zneužiti. Ona přece jen vyplývá z ducha kanonického práva a z přirozených příkazů mravních. Církev udělujíc některým řádům řeholním, vědě po výtce se věnujícím, navždy tuto svobodu, čísti při vědeckých pracech cokoliv i zakázaného indexem, stejně zajisté závaznost indexu vyložila. — Vzíti si dispens jest ovšem jistější, ale tu jedná se o zásadu, musí-li či ne.

Ve Finotově francouzské „La Revue“ uspořádána v posledních třech sešitech (z 15. srpna, 1. a 15. září) písemná anketa katolických a protestantských učenců a vynikajících mužů o spojení obou církví, protestantské a katolické (vůči hrozícímu oběma nebezpečí od francouzského atheismu). Otázka spojení pojata však zásadně, nikoliv politicky, k vůli společné obraně. Mnohé z poslaných věcí jsou skutečně krásnými příspěvky, osvětlujícími podstatu katolicismu a protestantismu, jiné jsou důkazem hlubokého pojetí dnešní nálady časové, jiné praktickými pokyny politickými. Na katolické straně možno vyčísti z ankety čtyry skupiny osob: evolucionisté (Adhémar, Fonsegrive, msgr. Mignot), kteří věří v možné spojení následkem vývoje obou církví; politikové, kteří chtějí a za možné pokládají spojení na poli praktického života, ale ne s náboženského hlediska; theologové starší školy, kteří veškero spojení (o praktickém nemluví) pokládají za nemožné — a konečně takoví loyalisté (kard. Perraud a Lerot), kteří odkazují na církevní vrchní tribunal (jeden v Paříži, druhý v Římě) ten že má v té věci hlavní slovo! Protestanté pohlížejí na nějaké spojení církví vesměs skepticky, ač i oni si ho toužebně přejí. O církvi katol. praví, že nemůže nic se svého spustiti a na její věroučný obsah protestanté nemohou přistoupiti. Ostatně není možno mluvit o spojení, poněvadž na protestantské straně není žádné jednotné církve, s kterou by se mohlo vyjednávati. Mnozí praví, že spojení bylo možno v 17. století, kdy Bossuet a Leibniz o něm vyjednávali, ale ne dnes, kdy obě církve zašly zas už mnohem dále ve směru vzájemně protivném. Většina protestantských hlasů přeje si spojení na poli praktickém: proti atheismu, v dílech charity a ve vymezení obvodů missionářské práce. G. Bonnet-Maury, universitní professor historie církevní v Paříži, praví, že spojení, pokud možno o něm mluviti i v náboženském směru, bylo by proveditelné v těchto zvláště věcech: společná akce v šíření písma svatého mezi lid; missie mezi pohany zevnějšími. Ale k tomu by bylo třeba, aby církev

katolická uznala vedle sebe církve protestantské jako k životu a práci oprávněné a sama svou otázku biblickou napřed rozřešila! Lausanneský professor theologie Paul Chapuis věří v možnost spojení, ale až obě církve, vlastně lidé v nich vyvinou se tím směrem, že změní základ dnešního svého nazírání náboženského, až změní fond vnitřní své zbožnosti. Změna tato děje se ponenáhlu na obou stranách. Většina protestantských hlasů (mezi nimi prof. Harnack, předseda minist. nizozem. Kuyper a j.) nepokládá nějaké spojení církví za možné. Jiní dokonce ani za žádoucí ne! Rozdělení církví pokládají za příčinu pokroku a sesíleného vývoje, spojit je, znamenalo by pokrok ten zastavit. K některým hlasům se ještě vrátíme.

Římská „Rivista Internazionale" rozhovořila se (C. Calisse) o kodifikaci kanonického práva, reformě jeho, listem pap. „Arduum sane" z 19. března zahájené. Autor probírá těžkosti takové kodifikace. Právo kanonické jest živá norma, měnící se podle dob a časů a nemožno je vsaditi v neménitelnou pevnou formu. Při kodifikaci papežství bude postaveno před dilemma: buď zřekne se všech těch ustanovení, které ve středověku založily jeho moc a vliv, a jež dosud často hájívá proti světské moci, a vyhoví duchu času dnešního, anebo se jich nezřekne a obnoví je a roztržka s dnešní společností bude tím hlubší. Těžkosti tyto nejsou v zevní formě práva kanonického, ale v jeho duchu a jeho vnitřním úkolu. Kanonické právo, majíc říditi tolik různých zemí s tolikerým různým zákonodárstvím pomáhalo si tím, že velikou roli dávalo „obyčeji právnímu", applikace práva kanonického byla pro soudce kanonického vždy co nejvolnější. Kodifikací jeho však soudci by byly ruce vázány. Různé jsou dnes systemy práva civilního (veřejné a soukromé, občanské a trestní, správní a processualní) a kanonického, jež drží se dosud rozdělení z dob papeže Řehoře IX (úřady, pořad jednání, osoby církevní, manželství, tresty). Leč všecky tyto těžkosti nebudou nové kodifikaci překážkou. Církev od římských dob přizpůsobovala se času plynoucímu a jeho požadavkům — dovedla to vždy, dovede to i dnes. Mezi opravci jsou dva směry: směr konservativní, jenž nechce nic zadati ani z podstatného, ani z vedlejšího obsahu, ani z formy, ani z prostředku. A směr volnější, směr, jenž co se formy, accidencí, prostředků týče, chce době učiniti rozsáhlé ústupky.

Jakkoliv dogmaticky správné jsou názory konservativních třeba povážiti dnešní stav věcí. Zákonodárství civilní má silnou moc výkonnou a donucovací, kanonické žádnou nebo slabou. Ať Církev učí co chce a jak chce, faktem je, že v dnešní společnosti platí předně zákon civilní, a kanonický jen na tolik, kolik ho civilní moc ponechává v platnosti, pokud kanonický zákon civilnímu neodporuje! Juridicky je dnes pro stát jediný zákon — zákon civilní, po právu kanonickém se nikde u žádného soudu neptají, podle něho nesoudí — leda tehdy, když vlivem konkordatu zákonodárství civilní některou část práva kanonického přejalo. Nevšímati si tudíž dnešního zákonodárství civilního, ba stavěti se přímo v oposici proti němu, znamenalo by stěžovati řízení Církve a překážky zbytečné činiti tomu vznešenému úkolu, za nímž

Církev spěje. Autor probírá jednotlivé církevní úřady, ústřední, jež potřebují lepší vymezení kompetence a zjednodušení v jednání, i úřady místní (biskupství, fary, řády a ústavy), které všecky žádají rozšíření své pravomoci a značné nezávislosti na ústředí — na kurii římské, chtějíce v otázkách méně důležitých rozhodovati svou mocí. Třeba též úpravy manželského práva, neboť zavedením sňatku civilního postavena církev do nemilé situace, již třeba urovnati a ulahoditi. Třeba znovu formulovati poměr církve k ostatním křesťanům, otázky ritu a různé těžkosti missijní překonati. Doplnění potřebuje právo kanonické v ohledu socialním. — Není dalekou doba, kdy lidé krátkozrací ukládali už právo kanonické mezi přežilé pozůstatky středověku. Moderní věda právní však musí poctivě přiznati, že z kanonického práva převzalo právo civilní velmi mnoho; reformované právo kanonické opět se může státi činitelem veřejným. Dnes právem si stěžováno do jeho nepřístupnosti, nezáživnosti a nejasnosti. Podle moderní právní vědy přizpůsobeno bude moci býti, jako dnešní zákony občanské, pohotovou a běžnou normou, jejíž příručky naleznete na stolku studentově, v kancelářích a úřadovnách i na stolech zákonodárců.

V našich zemích — tentokrát hlavně v Čechách, rozpoutala se široká kontroverse o resoluci „Jednoty českého duchovenstva“, jaká na valně hromadě koncem července přijata. Resoluce tato mluvila — na naše poměry — opravdu odvážně. Není divu, že si jí všimnuto. Všiml si jí episkopat, postrašili se jí bázlivější, uraženi jí „loyalní“ a „vždy spokojení“, příjemně jí překvapení i liberalové a nekatolíci. Probloudila aspoň v krátkém výtahu listy mimočeskými, hlavně německými, protestantskými, ba i v ruských jsme ji našli. Tedy zajisté rozhlasu toho si něčím zasloužila. Zásady, jež vyjadřuje, jsou zkrátka tyto: větší ohled na duchovenstvo farní při obsazování důležitých míst v diecesních důstojnostech, vůbec povýšení pastorace v Církvi na to místo, jež jí náleží (směřuje proti převaze šlechtictví, professur a pod.). Lepší upravení v postupu na farách, upravení samých příjmů kněžstva v duchovní správě, upravení poměru mezi nadřízeným a podřízeným pastoralním duchovenstvem. Zásady tyto z pola idealní, zpola materialní vyjádřeny v 11 požadavcích. A způsobily nevoli ne ty materialní, ale právě ty idealní, ku povznesení pastorace směřující. Tak aspoň možno za to míti. V projevu episkopatu českého schvalují se celkem snahy „Zemské Jednoty českého duchovenstva“, jen že žádá se po ní, aby pamětliva byla čtvrtého přikázaní, jež jako každé společnosti, tak zvl. kněžstvu zapovídá „poručníkování představených“. Toť výraz nelibosti s tou částí resoluce, kde mluví o obsazování míst biskupských a kanovnických. Tiskem súčastněným rozpoutala se po tomto projevu povodeň polemiky pro a proti resoluci, Jednotě a konečně jednotlivým osobám, jak se podle nechvalného zvyku u nás i jinde obyčejně stává.

Tyto spory, či mírněji různosti mezi mladými a starými, mezi „resolučními“ a „neresolučními“, mezi „oprávci“ a „spokojenými“

došly konečně prý ohlasu i na kněžských exerciciích. Také jistá promluva p. kardinala pražského bodla do živého. Tak poměry poněkud se už uklidnivší zase znovu rozvířeny

Ve Vídni nedávno utvořil se „spolek rozvedených“ — mužův ovšem, ne žen. Spolek tento míní pracovati k tomu všemi silami, aby pouta nerozlučitelnosti manželské (u katolíků) v rakouském zákonodárství byla zlomena, a aby dovolenc bylo uzavříti civilně aspoň nový sňatek. Jen co obstrukce prý v říšské radě pomine, slíbili spolku německo-nacionalní poslanci, že otázku uvedou na přetřes a podají příslušný návrh a všemi silami se oň zasadí. Počet rozvedených páčí se v Rakousku na několik tisíc — ti všichni prý čekají tohoto vysvobození od rakouského zákonodárství. Možnost a četnost rozvodů s novými sňatky všude tam. kde zavedena — v Německu, Francii, Anglii, Americe — budí pomalu už postrach a hrůzu u vážných lidí o veřejnou mravnost a blaho rodiny vůbec. Ve Francii povstal proti rozvodu jako hlasatel čistoty a nerozlučitelnosti manželství i první dnes romanopisec Francie P. Bourget v posledním svém romaně „Le Divorce“ (Rozvod). V záplavě romanů moderních i nemoderních, které osnují svou fabuli na rozvodě či nevěrnosti manželské, zůstane asi „Rozvod“ tak řídkou prací. jako Augierovo drama „Gabriela“ mezi rozvodovými a flirtovými komediemi francouzskými. Ale přece i taková jediná vážná práce vzpamatovavšího se moderního světského člověka vydá za tisíce lehkovážných hlasů.

Církevně-historickou studii o rozhodnutí apoštolském na prvním sněmě v Jerusalemě stran obětovaných jídel. krve a udávenin podává universitní docent v Münsteru Dr. K. Böckenhoff. Obyčejem církve bylo ode dávna vynášeti mnohé výroky o čistém a nečistém, jež mnohdy podobaly se mosaickým zákonům o jídle a očišťování. Tu přirozeně povstává otázka, kde a kdy zákony tyto povstávaly. jak se rozvíjely a udržovaly. Nejdříve všímá si autor prvých 5 století. ježto potom celá povaha věci se změnila.

Tento zákaz apoštolský týkal se jen křesťanů z pohanstva (Antiochie. Syrie a Cilicie) proti citlivým židokřesťanům; a snad apoštolem Pavlem i na okolní krajiny rozšířen. Byl tedy partikularní. Po rozboření Jerusalema. kdy přestal ohled na „útlocitné“ židy, vůbec ho nedbáno. Od rozšiřování „Skutků apoštolských“ vyvíjela se k předpisům těm všeobecná pozornost nejdřív na východě a odsud asi severní Afrikou dostala se i na západ. Leč zde nezakládal se obyčej ten na písmě sv., jako na východě, poněvadž v západním textě o zákazu krve a udávenin zmínka nebyla. Na východě od Cyrilla Alexandrinského mělo se za to, že zákaz apoštolský má pouze význam historický, na západě zase, že platí v nejširším slova smyslu. Zákon ten vydán byl pro křesťany, by je odvrátil od krvavého kultu pohanského a poskytl tak větší opory mystickým myšlenkám křesťanství. Konečně měl též účel ethický, by křesťan už samou volbou pokrmu mravy jemné na jevo dal. K tomu možno podotknouti. že jsou o věci té i jiné náhledy; tak na př. Belser myslí, že obce byly jisté už tehdy smíšené, tedy pohanské i židovské.

a proto nemohl zákon tento býti partikularní, ovšem byl jen pro určitou dobu. Harnack naopak míní, že byl i universalní i pro všechny časy.

Při své promoci na doktora prohlásil P. H. Holzapfel v Mnichově thesi: Rosarium a S. Dominico neque institutum neque propagatum est, kterou též nedávno vypracoval a v publikacích mnichov. vědeckého semináře uveřejnil. Tradice o zavedení růžence sv. Dominikem povstala tvůrcem a sběratelem legend Alanem de Rupe († 1475). Předchozí století o vztahu nějakém sv. Dominika k růženci nevědí. Růženec vyvíjel se jako lidový obyčej. V určité formě mohl se modliti hned v prvém tisíciletí. Zprávy jsou zaručeny ze století 12., odkudž až po století 15. setkáváme se s jednotlivými pouze ctiteli růžence. Až konečně přichází Alanus, jenž vší silou modlitbu tuto rozšiřuje. Velká jeho píle nese ovoce, za 100 let stává se růženec nejoblíbenější modlitbou křesťanského lidu, a tu teprve největšími jeho ctiteli počali býti dominikani. Ovšem lidé přijali od Alana nepodstatnou domněnku, že zakladatelem růžence je sv. Dominik. Při práci užívá autor děl jednajících o témže thematě už před 200 lety, která doplňuje z novější historie a literatury umělecko-historické.

Orthodoxní protestanté stálé hlasitěji a častěji naříkají na svou — „moderní vědu", která prý jim veškero náboženství rozvrací.

Tak nedávno stěžoval si Dr. Bodelschwingh ve svém spisku: „Wie kämpfen wir siegreich gegen die Jesuitengefahr" do smutných poměrů na universitách theologických, kde se vlastně olupoje mládež o víru. Základ protestantské víry — písmo sv. — málo ceněn; vždyť se posluchačům namlouvá od starých i moderních docentů, že dovedou básniti lépe než David, listy psáti lépe než apoštolé, a tak z písma svatého stává se pohádková kniha. Proti tomu však vystoupl v liberalní „Christliche Welt" Dr. Radl, dokazuje Bodelschwinghovi, že jeho pessimismus je úplně zbytečný, ježto moderní theologii vlastně nerozumí. Spor obou rozebírá teď znovu konservativní „Allgemeine evangelisch-lutherische Kirchenzeitung" a míní, že zde nejedná se pouze o učené, vědecké nějaké hádky, nýbrž pracuje se očividně pro záhubu duší. Kam vkročí nynější moderní theologie, povstává zhoubná smrt. Řádné moderní snažení možno v mezích přijati, ale je jisto, že theorie modernistů vedle orthodoxní víry se neudrží. Zdá se, že jsou to už dvě náboženství, takže není prý jisto, zda orthodoxní nejsou blíže katolíkům než modernistům.

Charakteristiku dnešní bohoslovné vědy protestantské podává prof. Dr. K. Stange v starokonservativním týdenníku pastorů „Allgemeine evangelisch-lutherische Kirchenzeitung" (33): Všude převládá zánik zájmů dogmatických v snahách otázky vědy theologické řešiti cestou historickou. Hlavně popularisování theologických věd prý je nepopíratelnou známkou úpadku. Celá protestantská theologie prosáknuta je vlastně ritschlianismem; neboť zakladatelem dnešní moderní theologie je vlastně velký filosof 18. věku Ritschl. Že vliv reformace zmizel anebo není aspoň takový, jaký by měl býti, je příčinou ritschlianismus, který udělal z Luthera a jeho myšlenek svým nejapným interpretováním

směšnou karikaturu. Moderní kritika biblická podlehla evolucionismu, který však se nedá naprosto udržeti; neboť jsou v dějinách náboženství události, jež nedají se vysvětliti bezprostředně z podmínek vývoje lidského, ježto by jinak realnost Boží stala se subjektivní illusí. Orthodoxní autor však doufá, že vědecký stav se změní a nastane oživení pravé „věřící“ theologie.

Ritualistické hnutí v Anglii vyvolalo mezi tamními protestanty vedle jiných věcí též otázku o kostelním zpěvu a užívání při něm latiny. Někteří by rádi přijali hymny a ostatní zpěvy katolické církve ale v řeči anglické. Pokusy se už staly, leč s malým zdarem. Poslední dobou zabývá se otázkou tou „Saturday Review“, v níž hlavně Wyaiti hájí překlad, kdežto Carmichael tvrdí, že v angličtině není možný cantus firmus, latina je a zůstane jedinou dokonalou řečí pro liturgii západu. Nelze přec tvrditi, že by antifony, responsoria, introity, graduale, offertoria v překladě anglickém podržely svou krásu a půvab. K tomu dodává katolický časopis „Tablet“: „Anglii zbývá jen jedno: Návrat k oné vznešené a čarokrásné latině, která tak lehkomyslně, ne-li hrubě reformací byla odstraněna, a bez níž na ostrovech britských kultus pozbyl své staré důstojnosti a krásy.“ Tento zápal pro církevní latinu v Anglii přichází v téže době, kdy u nás se začíná proti latině, aspoň její přílišnosti žehrati, kdy na jihu proti ní plane dokonce horký boj. Ovšem Angličanovi je latina mnohem bližší než Slovanům.

Touhu po sjednocení s katolickou církví i ve všem ostatním mají Angličané mezi všemi odloučenými církvemi nejživější. Tak nedávno anglikanský pastor Spencer Jones na schůzi „spolku svatého Tomáše Canterburského“ (jenž má úkolem osvětlovati poměr mezi oběma církvemi) pravil, že anglikanská církev nachází se v jakémsi nevolném a bezděčném odloučení od římské církve. Náležela k ní od příchodu sv. Augustina, apoštola Anglie v 7. století, až do r. 1534. a byla věrným a upřímným údem církve římské po celou tu dobu. Odtržení nastalo násilím, a to z vůle královy. Církev sama se tomuto odtržení bránila, protestovala, ale její odpor byl zlomen. Stát a dvůr byly silnější než církev. Církev neschválila nikdy tohoto státního převratu, ale smířila se s ním a hleděla zlo státem zaviněné pokud možno zmírniti, a aspoň v dalším běhu vymaniti se z jeho moci. Takovéto náhledy jsou zajisté nejlepším svědectvím, že mysli Anglikanů jsou přístupny úvaze střízlivé o sobě i o Římě.

V letošním marianském jubilejním roce ukazují se zvláště Poláci opravdu jako národ marianský. Na konec září svolán do Lvova první marianský kongres polský, k němuž veliké slavnosti (s oltářem a obrazem krále Jana Kazimíra) chystá celý Lvov, s městskou radou v čele. Účast mnohostí i významem osob přihlášených bude opravdu velikolepou.

Za velké slávy konány v září dvě jiné oslavy Marie Panny: zázračný obraz Bohorodičky Dikovské v Tarnobřehu slavnostně korunován biskupem přemyšelským za assistence dvou jiných biskupů. — Obraz Matky boží v Tuchové na žádost redemptoristů tamějších uznán

v Římě za zázračný. Také korunovace tohoto obrazu vykonána s velikou slávou za přítomnosti biskupů, kněžstva a nepřehledných řad lidu.

Ve Lvově byla dosud německá škola pouze evangelická. Poněvadž do ní posílali však většinou katolíci své dítky (němečtí i polští), proto přičiněním arcibiskupa Dra. Bilczewského založeny letos dvě německé katolické školy (školních bratří a sester Notre-Damských). Biskup ve zvláštním pastýřském listě vyzývá katolické rodiče, aby těch 250 dítek z evangelické školy dali zapsati na nové školy katolické. Biskup prohlašuje, že jen z toho důvodu, aby dítky katolické zachoval katolickému vychování, zakládá obě německé školy ve Lvově. V rukou arcibiskupských nestanou prý se obě školy nikdy žádným ústavem germanisačním. Proto už i teď obě školy jsou utrakvistické. Ukáže-li prý se někdy jazyk německý na nich zbytečným, s největší radostí jej arcibiskup odstraní.

Biskup paderbornský uvolil se konečně zříditi v semináři stolici jazyka polského, aby kněží jeho diecese mohli pastorovati četné polské věřící, kteří v jeho diecesi přebývají jako horníci. Polských kněží se tu Poláci už dávno domáhali a nemohouce se jich domoci, už do oposice proti centru při minulých volbách přešli. Konečně aspoň touto cestou jim bude vyhověno. — Německtví za to dere se do Poznaně a její kapitoly. V červenci zemřel kanovník Polák Szołdrski, ježto umřel v lichém měsíci, má právo jmenovat vláda nového kanovníka. Ten bude jistě Němec. Tak už bude pět Němců v kapitole, tedy malá polovička. Tím způsobem poněmčena už zcela kollegiatní kapitola hnězdenská k poznaňskému arcibiskupství patřící. — Na posledních konferencích učitelských navrhli inspektoři, aby zavedeny byly už i v nejnižších třídách pro polské dítky německé názorné tabulky a obrázky, tak aby děti pomocí německého názorného vyučování byly uschopněny ve vyšších třídách i vyučování náboženství přijímati po německu. Útok to na poslední zbytek polského vyučování v pruské škole!

Letos na jaře podniklo několik sjednocených z Ukrajiny pouť do Říma. Jeli na zapřenou, bez svolení vlády a bez pasů, jeli vymoci si v Římě možno-li nějaké zastání a potěchu. Dostalo se jim jenom této poslední. Ale radikalní tisk polský nemohl snésti, aby celou věc do světa nevytroubil s oznámením gubernií a míst, odkud „úporní“ poutníci římští pocházejí. Tím ovšem svolal na ně ruské úřady a nové pronásledování. Ježto však jak na Litvě tak v jiho-západním kraji, kdysi polském, nastala poslední čas jakási úleva zvláště vůči kněžím polsko-katolickým a Církvi se úřady chovají liberalněji (na Litvě pozavíraní kněží propuštěni na svobodu), proto snad i oni poutníci odnesou věc pouze trestem za přestupek, že bez pasů se do ciziny vydali.

Proti novému stanislavskému biskupu sjednocenému proneslo polské kněžstvo nedávno veřejnou obžalobu z nesnášelivosti a nelásky k polskému živlu. Polské kněžstvo v místech, kde jsou oba obřady zastoupeny, navrhlo sjednocenému vzájemnou účast v bohoslužbách za slavnostních příležitostí. Rusínské kněžstvo bylo prý však od takové vzájemnosti „in sacris“ odstrašeno terrorem radikalních

stran rusínských. Polské kněžstvo na to prosilo biskupa Chomyšyna, aby on aspoň příkladem svým kněžstvo rusínské pobídl a osmělil. Ale i on odmítl Toto naprosté odlučování nesou polští duchovní, kteří byli navrhovateli oné bratrské vzájemnosti, velice těžce. — Arcibiskup lvovský (sjednocený) hr. Šeptycky chystá list pastýřský ku polské šlechtě obřadu východního. staré to původní šlechtě maloruské, aby přes různost řeči nynější přece jen věrna zůstala obřadu a rodu, z něhož pošla a tak byla pojítkem mezi oběma kmeny zemi obývajícími.

Biskup terstský Nagl nepřestal dosud čas od času obraceti se s listy laskavými k Ricmanjským. Poslední poslal jim 4. září. Ale Ricmanjští listů biskupových si nevšímají a pevně setrvávají ve svém odporu. Naopak posílají znovu k zaderskému biskupu pravoslavnému Milašovi, aby je přijal do své pravomoci. Zatím si pomáhají „svépomocí“. Kostel mají zavřený. chodí buď do řeckého v Terstě, nebo konají domácí pobožnosti; křty, oddavky a pohřby koná dále starosta Berdon, který již asi 30 nebožtíků pokropil a pochoval a na 16 párků požehnal. Úřady teď již se dál nestarají o to, co rozeštvaly.

Hnutí pro hlaholici cyrillomethodějskými demonstracemi ve Splitu a Šibeniku rozvířené, pokračuje dále v tisku charvatském i dalmatském. Dr. Pazman, redaktor „Katolických Listů,“ bývalý ředitel koleje sv. Jeronyma v Římě, v článku „O hlaholici“ vyvozoval, že demonstrace, jichž užívají Charvaté dalmatští, aby si vymohli staroslovanský jazyk bohoslužebný, jsou pochybeným prostředkem. Charvaté si toto právo již jednou dali vzíti, nestáli o ně, povrhli jím a tím je ztratili. Jen z milosti Říma obnovují se tu onde zbytky ještě zachovalé. O milost se však demonstracemi neprosí. A dobrovolně odložené právo nedává žádných nároků na restauraci. Proti těmto názorům Pazmanovým povstali velmi energicky v „Obzoru“; i v českých listech (Národní Listy) našly protivníka. Na konferenci duchovenstva v okrese Jaska a v okrese záhřebském, na onom jednomyslně, tu proti jednomu hlasu (!) usneseno podati prosbu k arcibiskupovi, aby se u sv. Stolice s ostatními biskupy charvatskými přimluvil, by ráčila charvatskému lidu vrátiti právo hlaholice, jež po tolik století v arcibiskupství záhřebském byla v užívání.

Bosenský církevní statut pravoslavný projednává se v cařihradském synodu. Synod vyslal nedávno tříčlennou komisi, aby prostudovala poměry v samé Bosně. Požadavky laické měly v synodě silnou stranu, která jich bránila. Konečně však usneseno jíti cestou sprostředkovací. Metropolitům (biskupům) přiznána vrchní moc v otázkách čistě církevních, také školy spadají pod jejich správu a pravomoc. V tom ohledu synod tedy vyhověl přáním vlády a metropolitů. S druhé strany však vyšel vstříc též laickým požadavkům, přijav ustanovení, aby metropolité vybíráni byli od členů hlavních duchovních správ, vládě ponecháno však právo, potvrzovati zvolené. — V semináři bělehradském zavedeny letos kursy proti Nazarenům. Theologové mají býti dostatečně připraveni, aby mohli pak v životě sektě této se účinně postavit. Z Uher začala povážlivě šířit se i v Srbsku. A ježto

jak zbožnost srbského lidu, tak vliv církve pravoslavné velmi seslábla v posledních dvou či třech desítiletích, má nazarenská sekta velkou přítažlivost.

Stížnosti a memoranda patriarchy cařihradského mají za následek přirozeně, že též exarchat bulharský píše stížnosti a memoranda, v nichž žaloby patriarchovy osvětluje zase s jiné stránky. Tak na žalobu patriarchovu, že z exarchatu a od bulharského kněžstva vycházejí všecky nepokoje a všecko podněcování v Macedonii, zvláště v poslední čas zrovna nutí se bulharští příslušníci patriarchalních obcí, aby odstupovali od patriarchy a přidávali se k exarchovi, na to na všecko odpovídá exarcha pouhou retorsí v posledním svém memorandu tento měsíc velmocem podaném. Bezdůvodně tvrzeno, bez důkazu vráceno. Ne bulharské kněžstvo, ale od dávna praktikované násilí církve řecké na slovanském lidu je příčinou všech zmatků macedonských. Násilí, štvaní a úskočnost Řeků dosud neustaly, a proto dosud pokoj nezavládl.

Patriarchalistů slovanských nikdo nenutil k odstupu. Že neodstupovali z nucení, viděti z toho, že mnohé slovanské obce v kosturském a lerinském okresu snášely všecko možné pronásledování za svůj odstup jak od Řeků tak od Turků: kostel jim zavřen, jmění církevní odňato, škola zavřena a odňata a všemožným příkořím vydáni v šanc. A přece od svého úmyslu neustoupili. Zřejmo, že nebyli nikým donuceni, ale že z přesvědčení a po dlouhých úvahách učinili po přání vlastního srdce. A možno věřiti, že exarcha má pravdu. Ty výmluvy a stížnosti na agitaci od násilných odnárodňovatelů pronášené, když se jim nevinná kořist brání, známe i my velmi z blízka!

Skvrna, jaká na pravoslavném duchovenstvu ruském lpí z hojného požívání vodky, často vnějšími okolnostmi, ba úřadem samým nanášena. Hojné chození po domech farníků za různých příležitostí svátečních a církevních, jaké se ve východní církvi pěstuje, a zavdávky při tom jsou nejčastějším zdrojem zkázy. Málo je těch duchovních, co z vlastní vůle takovým pohostěním se vyhnou a odřeknou. Teď ve své diecesi zakazuje to naprosto permský biskup. A to s obou stran: ani duchovní nesmějí pohostit svých farníků vodkou v chrámové svátky, na velkonoce a vánoce, když jim přijdou blahopřát (často napájení farníků dálo se už v kostele samém!), ani duchovní nesmějí od farníků vodky přijímat, když chodí po domech s křestnou vodou nebo s obrazy. V eparchialních Vědomostech skoro všech diecesí už mnohokrát to odporučováno i s pastoralního stanoviska. Neboť mnozí farníci vidouce, že duchovní nepije, i sami přestanou pít. Ale zvyk je přece jen mocnější než rady, a snad bude mocnějším i než sám zákaz „přeosvíceného“.

Jinou podobnou reformu zavedl vjatský biskup Nikon. Na biskupskou visitaci jede pravoslavný biskup na Rusi s celou velikou družinou přísluhy a zpěváků. Pro visitované fary je to pravá rána egyptská. Na farách už se dlouho napřed chystá, aby nenasytná družina biskupova byla řádně pohostěna. A ježto visitace odbývají se rychle, projede se denně i několik farností, a na každé faře nové hostění a nové pití.

Podvečer pak už ta družina biskupská vypadává všelijak. Vjatecký vladyka tedy nařizuje, že jen dvakrát za den smí se družina biskupská hostiti, a to asi o 2 hodině odpoledne a pak večer. Děkani podle pořadu visitačního určí sami už ty fary, na něž pohostění připadá. Pohostění toto smí býti pouze co nejskromnější. Náklad na ně smí se vzíti z kostelního jmění, ale musí už při samé visitaci býti zapsán jako výdaj visitační v kostelních účtech. Možno také po úradě duchovenstva, aby náklad hostin visitačních rozvrhl se na všecky fary, které složí příspěvky z kostelního jmění, aby nenesl jich pouze jeden fond. Nařízení toto přijato, praví se, od duchovenstva s velikým uspokojením a zavedeno bude asi i jinde.

Věda a umění.

Professor J. Goll rozhovořil se nedávno v pražských „Rozhledech“ o našem českém mecenášství. Vzal si za příklad nadace Turkovy (devět nadací po 800 K), při nichž o výběru premiovaných má hlasovati dokonce sbor obecních starších v Praze! Nadace provázeny jsou tolika a takovými podmínkami, že se stávají zdrojem obtíží a nesnází pro správu a soudce, kterým vykonávání nadace svěřeno. Je to jakýsi duch neliberalní malichernosti u našich mecenášů. Za peníze, které odkážou, chtějí hodně mnoho své vůle provésti! Tak na př. i milionový odkaz Kadlčíkův stal se universitě darem danajským. Kromě toho české mecenášství je stovákové. Dává po troškách. Naše všecky nadace a podpory, ať je rozdává Svatobor či Akademie nebo jiná instituce, jsou vesměs maličké, na nic pořádného nedostačující. Podělí se tak sice více lidí, ale peníze se tím rozmrhají. Žádný z podělených nemůže nic za tak malý obnos vyvésti. — Proti těmto výtkám, jež hlavně směřovaly na maličká vědecká stipendia, ozval se Svatobor, že takového způsobu rozdávání si sami žadatelé přejí.

Zdá se opravdu, že u nás pro velká stipendia nebylo by vhodných aspirantů. Naši lidé v malých poměrech vychovaní na velké věci se pak ani neodvažují. Je v tom, praví prof. Goll, „circulus vitiosus“ — začarované kolo. Stísněné poměry rodí těsné lidi, a tito novou stísněnost kolem sebe šíří.

Zvláštní sdružení, jež teď teprve se stávají po vlastech našich hojnějšími, slavilo nedávno své 25leté jubileum — pražský „ruský kroužek“. V pamětním spise slavnostním vzpomíná se těžkostí, s jakými první kroky k založení (nebožtík Dr. Braun) se setkávaly, jakož i úspěchy a zájem osob českého světa, jež se během 25 let ku kroužku poutaly.

Ode dvou let české Brno umělecké se skutečně činí. Moravští umělci sice v Brně svého střediska nemají, každý se drží, vyvíjí a pracuje ve svém rodném okolí anebo v kraji, jejž si vybere pro práci

svou. Dokud v Brně není akademie, v níž by se mladí kolem mistrů svých kupili, nebude ani jináče. Ale tuto chudost Brna na vlastní mistry své nahrazuje spolek přátel umění aspoň hojnými výstavkami, jež staly se už nejsilnějším projevem českého ducha v Brně. K výstavkám souborným i individualním z dřívějška řadí se teď jako nejcennější výstavka mistra Jenneweina, jeho lapidarního, rázovitého a vážného umění. Česká technika, jakkoliv ústav umění cizí, přece přivedla Brnu už druhého z nejlepších našich umělců.

Při martinských slavnostech (schůze „Musealnej spoločnosti" a ženského vzdělavacího spolku „Živeny") konala slovenská omladina též svůj sjezd, na němž raděno se o pracech a povinnostech mládeže slovenské a usneseno vydávati nový belletristický čtrnáctidenník. Z tohoto usnesení zrazuje mladé Hodžův „Slovenský Týždenník" i Šrobárův „Hlas", ježto nový list stal by se zbytečným konkurrentem dosavadních slovenských belletristických listů, které i tak laborují nedostatkem přispěvatelův i odběratelů. Jen že mladí odrazili se už docela martinskému vedení a jím vydávaným „Slov. Pohl'adům", ač lepšího listu by sotva národu dali. — Letopis, jejž dosud „Živena" vydávala, prý zanikne.

Stejně jako Rusi (my Češi, Bulhaři a skoro více méně i všichni ostatní národové slovanští), mají mnoho nesrovnalosti v pravopise svém i Poláci U tří kulturně silno vyvinutých větví slovanských (Čechů, Polákův a Rusů) jsou to nesrovnalosti historií „posvěcené." u ostatních národů slovanských však ještě nedokončený a neustálený způsob mluvy a psaní. U těchto mladých ortografií a literatur náhodné změny, jež se nutnými ukazují, ještě dosti snadno se provedou, hůře je to u nás, Poláků a Rusů, kteří drží se houževnatě toho, co historie již ustálila. Tak i opravdu neohrabaný pravopis polský tak se vžil, že o nějaké opravě jeho ani slyšeti nechtějí. Když sem tam nějaké mladé či nespokojené hlasy se ozvou pro tu onu změnu, zanikají jako bláhové a neužitečné. Děje se jim totéž, co našemu oprávci dru Joklovi. Přes to však ruch u Poláků je silnější než u nás. Nedávno svolána vydavatelem varšavské biblioteky vybraných prací, hr. Ad. Krasińským anketa o zjednodušení a ustálení pravopisu polského. Ale rozešla se na ničem, ač návrhy nebyly jistě revoluční. V té věci má prý se vysloviti krakovská akademie věd jako nejkompetentnější a jí také úkol ten předložen.

„Macierz Polska", vydavatelstvo naší „Matici" podobné (však výše stojící) letos podjalo se úkolu vydati laciné popsání zemí polských slovem i obrazem. Dílo toto, jakého my na příklad také ještě nemáme (mají je za to vedle Rusů a Charvatů teď i Poláci a Srbové je chystají), poskytuje sic méně než naše Ottovy nádherné „Čechy" a méně, než naše moravská „Vlastivěda", neníť ani tak široce ani tak vědecky založeno, ale lidu poskytne přece pěkný a vhodný obraz Polsky ve všech směrech vědění, po jakém o vlasti své Polák toužiti může. Dílo vyjde v 10 sešitech (po koruně), bude se pěkně presentovat, a jednotlivé odbory (geologický, historický, geografický, ethnologický) svěřeny nejlepším odborníkům polským.

Na londýnském mezinárodním konkursu oper, jednu z prvních cen dostala opera polského hudebního skladatele Rom Statkowského. Opera vzata z dějin řeckých (sluje Filenis) a složena už v r. 1897. Na žádnou polskou scenu však si dosud nemohla zjednati přístupu. Teď když v Londýně vyznamenána první cenou, provedou ji i doma. Přes to však mnohé listy neprorokují jí úspěchu naprostého, neboť tvrdí, že úsudek takových hudebních jurorů velmi se mnohdy liší od úsudků publika. V Italii už mnohé opery prvními cenami vyznamenané v divadle pak byly vypískány. Přes to hudební kritika Filenis Statkowského chválí jako cennou hudbu, jež náladově provedena velmi přesně a dokonale.

České kvartetto od jara ještě dlí na Rusi a dává koncerty. Tyto dni (22. září) dáván opět koncert ve šlechtickém kasině v Pavlovsku (Petrohrad), a to z ryze českých skladeb. Kvartetto dávalo Dvořáka, Smetanu, Fibicha. Hrálo prý tentokrát zvláště vřele, tak že potlesku nebylo konce. Ale kritika hudební, možno-li mluvit vůbec o ruské (vedou ji většinou cizinci), není české hudbě stále ještě náchylná. Tak za této příležitosti nazývá českou hudbu kritik jistého západnického listu — „starou pannou", která žije ze samých reminiscencí, je suchá a upejpavá. Za to kritik uznává technickou virtuositu a propracovanost českých skladatelův a jejich lásku k národní písni.

V Petrohradě zřízena lyrická opera pod vedením B M. Solovjeva. Dávány budou jen opery lyrického rázu, a to ruské i cizí. Zatím v repertoiru ohlášeném kromě pěti ruských není ani jediné slovanské. V divadle Komisarzewské chystají nové drama M. Gorkého „Dačniki" („Letňáci" — lidé na letním bytě). Drama je zcela jiného rázu, než dosavadní tvorba Gorkého; pouze to má společného, že není zde žádného děje, leda volně související výjevy. Za to je tu mnoho filosofie a psychologie lidí na letní byty ze zvyku i z nutnosti jezdících a nespokojených a rozervaných. Není tu však hrubosti, ani cynismu ani pessimismu.

Kazaň zažádala o vyšší ženské kursy, rovnající se ženské universitě (fakulta filosofická). — Něco podobného západoevropským lidovým universitám (university extension) zavedeno od 17. září v Petrohradě: všeobecné kursy pro obecné životní vědomosti a pro přípravu k nižším úřadům a zaměstnáním, při nichž se jistá kvalifikace školní vyžaduje. Ony jsou volněji řízeny a uspořádány, tyto však jsou jako škola sestaveny.

Všeobecné vyučování školní, ideal intelligentní Rusi a ideal i pýcha mnohých zemstev, jež všemi silami — skrovnými ovšem — se snaží rychlou stavbou škol ho dosíci — bude letos už úplně provedeno v jedné gubernii — samarské.

Statistická komise ruského spolku tiskového na třetí rok zabývá se sbíráním údajů statistických a bibliografických týkajících se ruského tisku vůbec. V srpnu uveřejnila komise některé úryvky z dosavadního sebraného materialu. Podle toho na 1. ledna 1904 bylo v celém Rusku evropském i asijském (vyjma Finsko) závodů

tiskařských 2741, písmolijen a jiných závodů na výrobu a přípravu tiskařských potřeb 635, fotografických závodů 2017. vydavatelů a knihkupců bylo 3775, vydavatelů a skladů hudebnin 383, knihoven (nečítaje školních) 3499, redakcí 1129, a tedy všech takových firem tisku a dílům jeho sloužících 14.169. Za minulé desítiletí přibylo z onoho čísla: tiskáren 664, fotografických závodů 704, vydavatelů a knihkupců 1144 a skladů hudebnin 151.

Do konce srpna sebráno bylo na rusínské divadlo ve Lvově 112.000 korun. Výbor stěžuje si, že poslední měsíce první horlivost skladatelská značně ochabla. Známý nejlepší malíř rusínský Ivan Truš navrhl pořádání „výstavky ukrajinské“ všeodborové tento podzim. Přípravný výbor hotovil tedy výstavku na podzim, ale nebylo možno už práce té zdolati. Proto Ivan Truš jako předseda ohlašuje odložení výstavky až na leden roku 1905.

V záležitosti zakázaného rusínského překladu písma sv. (na Rusi) sděluje jeden z překladatelů professor Dr. Puljuj v posledním Lit. Nauk. Vistnyku i další vývoj záležitosti. Dr. Puljuj odeslal jeden výtisk (vydala anglická biblická společnost) Písma ve Vídni tištěný ruské akademii nauk do Petrohradu s přípisem, v němž ubolévá nad zákazem ruského svatého synodu a vlády. Dr. Puljuj, třebas ruská vláda vloni nedovolila vydat rusínské písmo svaté v Rusku samém, přece obrátil se letos ještě na úřad tiskový, aby písmo svaté volno bylo v Rusku rozšiřovati. Ale i tu přišel koncem července přípis úřadu tiskového, že žádost předložená synodu opětně odmrštěna. Tedy ani tisknout a vydávat, ani prodávat ani číst!

Velký rozruch působí v Charvatsku zakládání maďarských škol. Maďarů nastěhovalo se během posledního půl věku do Slavonie prý na 140 tisíc. Srbové a Charvaté půdu úrodnou a žírnou prodávají, a na lány slavonské stěhují se Němci a Maďaři, částečně i Češi, Slováci a Poláci. Žádný z těch přistěhovalých živlů není v politickém ohledu Charvatům na radost. Češi a Slováci nerozumějíce národním a politickým aspiracím charvatským volívají vládně. Němci a Maďaři pak jsou živlem nejen cizím, ale i nepřátelským. Němci aspoň nemají zatím zřejmých cílů politických, ač i mezi nimi silněji se už ozývá myšlenka všeněmecká. Za to Maďaři tvoří osnovu, již vláda pešťská s pomocí záhřebské užívá pomalu ale neodvratně k podkopání i té skrovné autonomie charvatské. Se svolením charvatské vlády a za hojného příspěvku z Pešti založeno pro Maďary už 43 škol ve Slavonii a v Charvatsku, 21 letos. Dokud to byly školy po venkově v obcích kolonistů maďarských, nebylo ještě tak zle. Ale nyní začínají se zakládat školy po městech, a to ne z potřeby, ale s týmiž úmysly jak u nás školy německé v obcích většinou českých. A odvislých lidí najde se už dosti, a takových pánů také dosti, kteří v Charvatsku samém budou nutit své dělníky posílat děti do maďarské školy! Ba staly se případy, že dva statkáři přímo charvatské školy v obcích u statků svých přeměnili v maďarské! Teď městu Oseku nabídnuto dokonce z Pešti, že dostane jedno z nově zakládaných sedmi železničních ředitelstev,

postaví-li v městě maďarské gymnasium! Ne-li, přijde ředitelství železniční do Pětikostelí.

Srbští studenti záhřebské university připomínají letos před zápisem, že již dříve usneslo se srbské studentstvo podávati při zápise jen cyrillicí psané žádosti a žádati též o záznamy cyrillicí psané. Ponévadž však usnesení toto dosud prováděno nebylo, hodlá skupina studentů srbských letos tento požadavek brániti. Ponévadž se tu jedná pouze o abecedu, a ani ráz ani řeč university se tím nemění, nevypukne snad proto rozpor jako předloni ve Lvově.

Slavnosti jubilejní a korunovační v Srbsku (od 17. do 22. září) daly příležitost ke třem důležitým kulturním projevům: prvnímu sjezdu lékařů a přírodozpytců, prvnímu sjezdu jihoslovanské omladiny a ku první jihoslovanské výstavce umělecké. Sjezdu lékařského súčastnilo se i na 10 lékařův a přírodozpytců českých, kteří též i referaty převzali, tak že sjezd nabyl širšího významu, než pouhý srbský sjezd. Četně zastoupeni byli též Charvaté a podávali rovněž referaty o důležitých a zajímavých otázkách. Referatů bylo celkem 81. Nejvíce bratrství rozvinuto na sjezdu omladiny. Tu zvláště slovinští a charvatští studenti přinesli mnoho idealního nadšení. Usneseno na sjezdu omladiny i na sjezdu literatův a umělců jihoslovanských vydávati literarně-umělecký almanach jihoslovanský o čtyrech oddílech, každý národ by svůj oddíl redigoval si samostatně.

Mládež studující usnesla se zříditi si v Bělehradě ústředí jihoslovanské a vydávati list pro jihoslovanskou omladinu v Bělehradě. Každý rok pořádati se budou sjezdy jihoslovanské (podobně i výstavy jihoslovanské) v jiných městech jihoslovanských (Lublani, Záhřebě, Sofii a j.) Na výstavce sešlo se přes 500 prací, obrazů, soch, stavebních náčrtků a mnoho drobných umělecko-průmyslových a dekoračních prací. V malbě a sochařství zastoupeni nejčetněji Charvaté (180 čísel), potom Slovinci (160 čísel), Srbové (100) a Bulhaři (80 čísel). Příští jihoslovanská výstavka umělecká bude v Sofii 1905 na počest cara Alexandra II, osvoboditele Bulharska, při příležitosti odhalení jeho pomníku.

Dne 26. září byl pro Srby lužické slavným dnem. Dostavěn a slavnostně otvírán „národní jejich dům" v Budyšíně. To, co u nás nad místní význam se již nepovznese, co vůbec není již velikou událostí národní, to pro lužické Srby (je jich 160 000!) je dnem velikým.

*

Kyvadlo Foucaultovo, nám skoro z každé fysiky známé, bylo dosud jediným přímým experimentalním důkazem, že se naše země otáčí kolem své osy. Leč nedávno sdělil mnichovské akademii věd prof. A. Föppl k tomu účelu novou methodu, jež liší se od Foucaultovy tím, že kyvadlo zastupuje tu elektromotor na způsob vlka sestrojený, nacházející se v rychlém otáčení kolem volné osy. Tato osa byla-li původně kolmá k poledníku, tu po nějaké době se od něho odchylovala o jistý úhel, který velmi přesně odpovídal úhlu odchylky z pokusu Foucaultova známému. Osa stroje totiž zachovala

přesně směr svůj po čas otáčení, mezitím co čára poledníková v daném čase o jistý úhel kol osy zemské uběhla.

Jak se liší teplota půdy a vzduchu nad ní a v jaké závislosti obě jsou na sobě vyšetřoval nedávno prof. Vojejkov v Odésse. Shledal nápadný skok mezi vysokou teplotou země a mnohem nižší teplotou nad ní ležícího vzduchu. Tak na př. zjistil jednoho srpnového dne dobrým Assmannovým psychrometrem temperaturu půdy zemské na povrchu, jež obnášela 53°, když koule teploměru byla zemí přikryta; mimo půdu těsně při zemi 50°. Avšak již ve výšce 2 cm. nad zemí klesla teplota na 32°, ve výšce ½ m. obnášela 30°, 3 m. pak 29°. Nachází se tedy mezi teplotou země a nad ní ležícího vzduchu velmi náhlý přechod.

Nespolehlivost údajů, týkajících se geologického stanovení času potřebného pro utvoření jedné vrstvy usedliny a z toho vynikající různost v určování stáří lidstva, kůry zemské a země, byla dosud taková, že zdálo se to spíš báchorkou než vážnou domněnkou vědeckou. Geolog Bulman upozorňuje tu na jednu okolnost: údaje různých autorů při určování stáří kůry zemské se značně rozcházejí: mezi 73 miliony a 680 miliony roků. Vycházejí prý z mylného předpokladu, že totiž poměry na moři a v ovzduší v geologické době byly velmi podobné nynějším. Autor jest mínění jiného: v dobách pradávných měla země mnoho mocných dešťových srážek, ve vzduchu bylo mnohem větší množství kyseliny uhličité, v teplých vodách se rozvinul mnohem čilejší organický život a vůbec byly síly přírodní v geologické době daleko mocnější. Odtud pochází ona nesrovnalost v uvažování o stáří naší země, a vysoké číslice jsou naprosto nesprávné. Správnou číslici pak udati ani přibližně možno není, ježto vlivy minulosti jsou úplně neznámy a nepověřitelny.

H. Henriet zkoumaje součástky atmosferického vzduchu zjistil v něm (Compt. rend. 1904, str. 203.) mezi jiným také antiseptickou hmotu, totiž formaldehyd, látku, jež redukuje Fehlingovu kapalinu a jodový škrob odbarvuje. Jeho množství jest asi stotisícátý díl váhy vzduchu a přibývá ho s teplotou až na hodnotu pětinásobnou. Jelikož formaldehyd silně antisepticky účinkuje, možno za to míti, že propůjčuje vzduchu tam, kde se ho poměrně větší množství nachází, hygienický význam, t. j. čistí vzduch a činí jej zdraví prospěšnějším.

Po požáru, který na podzim minulého roku strávil asi čtvrtinu jisté vesnice u Châlonsu, rozkvetly některé stromy a keře šeříkové na místech ohni blízkých, ale přece před spálením zachráněných. Prof. Jolly předložil pařížské „Société de Biologie“ kvetoucí větve. Nebylo žádné pochyby o tom, že oheň byl tu příčinou pozdního rozkvětu. Leč vysvětlení se různila. Dle Giarda mělo účinek na vývin poupat vysušující teplo ohně, tak jako při parthenogenesi, umělém vývoji neoplodněných vajíček ježka mořského působí odstranění vody. Správnější zdá se býti náhled Apertův, který příčinu rozkvětu spatřuje ve ztrátě listí ohněm sžehnutého. Apert odvolává se na zjev obdobný: pozoroval totiž, jak z keřů šeříkových listí skoro dočista bylo orváno. A hle,

šeřík najednou rozkvetl. Apert má tedy za to, že takový zjev možno snad uměle vzbuditi na více druzích rostlin a keřův a za různých dob ročních.

O bakteriových nemocech rostlin máme dosud velmi skrovné zprávy. V poslední době objevil (dle Zentralblatt für Bacteriologie 1903, str. 336.) bulharský hosp. učitel p. K. Malkov takovou nemoc na jisté olejnaté rostlině (sesamum orientale), která se mnoho v jižním Bulharsku pěstuje. Nemoc jeví se tmavohnědými skvrnami na listech a lodyze, kterážto později téměř zčerná a z nezdravých míst sliznatou šťávu vypouští. Malkovu podařilo se vypěstovati uměle takové bakterie, kterými, byla-li zdravá rostlina očkována, nemoci za krátko podlehla. Čisté kultury těchto bakterií jsou dvojaké. Další pokusy Malkova slibují vítanou novinku na tomto poli rostlinné bakteriologie.

Co se rozšířil u vyvinul způsob bádání o pozorování různých „temných paprsků,“ shledáno, že paprsky takové vysílají přemnohé hmoty (vedle radioaktivných) ba i člověk sám. Paprsky tyto už mají mnoho různých značek (N, N_1, N_2 atd.). Ježto prozkoumáváním těch paprsků zabýval se prof. Charpentier, nazvány po něm Charpentierovy. Vynikají z těla lidského podle jeho domnění z nervů, a to, tím silněji, čím silnější a zdravější jsou tyto nervy! Domněnku tuto potvrdili professoři Dr. Delherm a G. Ballet, zkoumajíce východ paprsků N z míst těla lidského nervovou nemocí postižených. Ve většině případů shledali úbytek této schopnosti nervů a svalů, které byly nemocí zachváceny, vysílati známé paprsky, toliko v několika případech projevily neduživé části těla činnost zvýšenou. Fysiologický účinek, jaký mají radiové paprsky na zdravou aneb neduživou tkáň živých těl, vysvětluje blíže G Schwarz. Odpornou chutí vejce paprskům vystaveného uveden byl na myšlénku, že ve žloutku rozkládá se lecithin. To také další pokusy potvrdily. Tím možno vysvětliti mnohé fysiologické zjevy (na př. zánět kůže) při působení radiových paprsků na tělo. Paprsky tyto podle toho rozkládají bílkovinu, vlastně jednu její část a způsobují tak v buňkách poruchu života, podráždění, ba úplné rozrušení.

Onemocnění dnou povstává dle výkladu lékařů z nedostatku kyseliny solné ve šťávě žaludeční. Dosavadní způsoby léčební (na př užívání vod alkalických) se nepotkávaly s uspokojivým výsledkem. V novější době uvedl ve svou praxi novou methodu dr. Falkenstein, jenž sám po 23 let nemocí trpěl, vyzkoušev marně všechny známé léčivé prostředky. Jal se tedy na konec užívati přiměřené dávky kyseliny solné (20 – 30 gr.) v kapkách smíchané v uhličité vodě a dospěl stkvělého výsledku. Po 2 letech zbavil se všech příznaků nemoci a podobně vyléčil mnoho svých pacientů. Osvědčí li se tato methoda všeobecně, značný počet obětí této obtížné nemoci se zaraduje.

Zemřeli 8. srpna: Josip Zorić, farář a opposiční poslanec, charvatský spisovatel (články politicko-hospodářské a povídky). — 15. srpna: Jindřich Dvořák, moravský žurnalista a český spisovatel historický. — 23. srpna: Dr. Ilja Vučetić, buditel a spisovatel uhersko-srbský. — 1. září: Josef Srb-Debrnov, pěvec a hudební

kritik český. — 4. září: Al. P. Lopuchin, professor bohoslovecké akademie (pravoslavné) v Petrohradě, redaktor „Cerk. Věstníku“ a „Christ. Čtenija“, bohoslovný polemický a historický spisovatel, na poli bohosloví ruského v poslední době jeden z nejčilejších a také vysoce vzdělaných, bohužel vůči katolictví sdílel předsudky nejvšednějších lidí. — 15. září: Dr. Jindřich Mohl, rodem Francouz z Belgie, professor české university, slavný romanista a spisovatel česko-franc. — 18. září: Kazimír Zielonka, vážený žurnalista polský (red. Dziennika Lwow., Dzien. Pozn. a posledně Gazety Lwowské).

Zprávy národohospodářské.

Sklizeň letoší a po letním suchu nastalá nouze o píci v mnohých krajích, jakož i naše obchodné smluvní vyjednávání byly záležitosmi, jež poslední dva měsíce jiných starostí valně nepřipouštěly.

Statistika a oceňování úrody zařízeno pravidelně a úředně u nás i v Uhrách, v Německu, ve Spojených Státech severní Ameriky, a podle našeho vzoru zařízeno letos poprvé též v Rusku. Je to sbírání údajů a oceňování stavu osení po samých obcích a okresích. V tom ohledu naše rakouské a uherské oceňování se pokládá za nejspolehlivější. Nejsou bez statistiky a předběžné o ceny ani jiné státy, velmi pečlivou bývá též statistika francouzského ministra orby, a statistika Anglie, většinou však obchodní cestou sbíraná. Uherské ministerstvo prostřednictvím konsulatů naší říše dává stopovati též úrodu jiných zemí. Statistika světové úrody jím v srpnu vydávaná bývá první spolehlivou a směrodatnou zprávou, s níž trhy obilní počítají. Ovšem už i před tím obchod má svůj ustálený úsudek, ale zpráva uherského ministerstva orby bývá dotvrzením a vyjasněním situace. Letos zpráva ona udává pro Evropu nepříznivý výsledek. Sklizeň Evropy (s asijským Ruskem a asijským Tureckem) oceněna u všech pěti obilnin na 1432·8 mil. *q*, o 237·6 mil. *q* méně než roku 1903. Z onoho množství připadá na obilniny, jež jsou lidskou obživou: pšenici 463·3 mil. *q* (— o 56·3 mil. *q*), žito 376·2 mil. *q* (— o 42·4 mil. *q*), kukuřici 83·3 mil. *q* (— o 71 mil. *q*). Při chlebovinách tedy Evropě odpadla letos celá pětina. Značný to úbytek, jenž by věstil veliký hlad a nouzi, kdyby mimoevropské země ho z části nehradily. V těchto sklizeno obilnin 1387·3 mil. *q* více než vloni o 92 mil. *q*. Na chlebnou úrodu připadá tu přírůstek 70 mil. *q*. Tak onen evropský úbytek (180 mil.) snižuje se na pouhé 101 mil. *q*. Tento úbytek pak nahražen býti může ze zásob, které přede žněmi ještě zbyly na trhu světovém, domácích zásob nečítaje. A zásoby trhu světového obnášely u chlebovin 105 mil. *q*, u všech obilnin 144 mil. *q*, značně více než obě předešlá leta 1903 a 1902. Spotřebu budoucího roku oceňuje uher. min. orby na 2929·5 mil. *q*, celá sklizeň i se zásobami činí pak 2967·8 mil *q*, převyšuje ji tedy ještě o značnou část 38 mil. *q*.

Záležitosti obchodních smluv začínají jednotlivé vrstvy výrobní čím dál více znepokojovat. Zřetelněji už se objevují totiž výhody a nevýhody, jež z budoucích smluv vyplynou. A zatím jednalo se jen o smlouvu s Italií, a to jen prozatímní na jeden rok, o níž však se předpokládá, že s malou změnou se pak stane definitivní. Hlavní smlouvy, na nichž našemu výrobci i kupci bude záležeti, jsou až smlouva s Německem a smlouvy s balkanskými státy. Těchto však zatím v přibližném vyclení nemožno předvídati. Tarify vládami zatím sestavené, jak výrobci naši doufají, budou snad přece značně snížené, německé pokud se výroby rostlinné a dobytčí týče, balkanské pak v položkách hotové výroby průmyslové, hlavně textilní a kovové. Také ruský tarif celní působí starosti, jmenovitě našim továrníkům kos a srpů. Německo ve svém smlouvání s Ruskem o snížení této položky nestálo. Musí ji až naše vláda specielně vymoci, ač-li se jí to podaří. Alpská výroba kos a srpů ostatně samou technikou zemědělskou ne-li k vymření alespoň ztenčení výroby jest dávno už odsouzena.

V naší vzájemné tržbě s Uhrami za rok 1902 pozorovati možno zajímavý zjev: zlacinění zboží našeho a podražení zboží uherského. Vyznamenává se sice naše zboží mnohem větší poměrnou cenou: tak naše průmyslová výroba představuje při vývozu průměrně na q cenu přes 80 korun, výroba zemědělská přes 30 korun, hutnická přes 25 korun. Uherský dovoz však při průmyslovém zboží má cenu asi 28 korun za q, při hutnické výrobě asi 18 korun, při zemědělské výrobě asi 15 korun. Nízká cena uherského zboží přirozeně že časem asi poroste, jak sama uherská výroba se bude zdokonalovati. Kromě toho kolísání občasné v cennosti dovozu uherského přičísti možno na vrub dražšího obilí a dobytka, jež v různých letech podle povahy roku kolísají. S tím spojeno bývá současně i opačné právě stoupání či klesání ceny průmyslového zboží: při drahotě zemědělské klesává, při láci zemědělské stoupává cenou. Možno snad v této závislosti hledati též vysvětlení — aspoň čáctečné — toho pobytu cen, jejž pozorujeme na statistice naší vzájemné tržby, co zavedena (od 1900). Z části toto kolísání poměrné ceny (cena za q), u nás klesání, v Uhrách vstoupání bude možno počísti na vrub obměnám, jež statistické počítání samo dosud prodělávalo.

Departement průmyslový v ruském ministeriu financí vydal právě zprávu dohlížitelů továrních za rok 1902. Inspekci v roce tom podrobeny nové kraje: tři gubernie kavkazské s 95 továrnami. Celkem podrobeno v celé říši inspekci 16.713 továren a závodů. Krisovitý rok 1902 sám přivedl ztenčení závodů o 1106, stejně nepříznivý rok 1901 pak 1031. Inspekci tudíž za pouhá dvě nepříznivá leta ubylo přes 2000 závodů podřízených, čili přes 11%. Ubylo ovšem jen menších závodů. Proto také poměrné číslo dělníků v jednom závodě zaměstnaných se zvýšilo. V roce 1901 bylo zaměstnáno v závodě průměrem 96 dělníků, v 1902 už 101 dělník. Závodů nemajících 20 dělníků bylo 37·5%. Veliké továrny s 500 až 1000 i více dělníků (3·8% všeho počtu) převládají v moskevském a petrohradském obvodě, drobné

závody zase v kyjevském a varšavském, rovnoměrně rozděleny obojí v charkovském a povolžském obvodě. Dělníků všech zaměstnáno bylo 1,691.986, z nich bylo dětí (od 12 do 15 let) 31.210 (méně o 0·2%), mladistvých dělníků 149.671 (o 0·3% více), dorostlých 1,511.105 (méně o 0·6%). Podle povahy roku mužů v továrnách ubylo, žen přibylo. Špatně placené dělnictvo množí se ve špatných rocích. Dozorců továrních bylo 231 na 17.819 závodů (počet roku) čili na jednoho 77 závodů (u nás na 70 dozorčích sil 100.230 závodů! a v tom továren 12111 — tedy na jednoho 173 továren a 1260 drobných řemeslných závodů!) Přestupků zákona v továrnách sděleno od inspektorů 32 638, z toho k pracovním knížkám odnášelo se 17·4% (4993) přestupků, k nedodržení ochranných předpisů 8·5%, k porušení pravidel o výplatě 7·9%, vnitřního vedení továren pak 42 6% všech přestupků. Číslo úrazů bylo 29.349. Poměrně málo srovnáno-li s jinými zeměmi. Ze všech továren mělo právo ukládat pokuty 4831 největších s 1,233.737 dělníky. Pokut v nich sebráno 529.466 rublů čili 21 kopejek na 100 rublů mzdy, a 43 kopejek na dělníka. Z pokut vydáno podpory 501.366 rublů, na podporovaného 5·80 rublů. Pokutný fond vzrostl celkem na 3,704.936 r.

Ve článku „Realismus u nás“ (Milan Hodža) v „Hlase“ slováckém polemisuje se s „idealismem“, jejž přikládá autor staršímu směru slováckému („Martinští“), tak jako oni zase mladé nazývají realisty. Realismus či cokoli jiného — je to celý nový názor, jaký mladí vnáši do života. Lehké živly ovšem snad kazí — ale to činily lehké živly i mezi starší generací — ale vážní a nadšení pracovníci z mladé generace tento „realismus“ hledí uplatňovat vydatnou prací na všech polích národního života. V čísle 7. a 8 mluví autor článku o h o s p o d á ř s k é m r u c h u n a S l o v e n s k u, o tom, jehož nevedli „idealisté“ vůbec, a o tom, o jaký se snaží „realisté“. Začalo se na Slovensku pracovat tím, že se založily tu tam nějaké záložny, banky, později zakládáním spolků potravních a mlékarenských. Také sprostředkování prodeje (u výšivek) založeno, ale výroba sama nesorganisována. Všecko necháno tak v začátcích, o bankách a záložnách možno namnoze říci, že se chytily nepoctivých, nereelních obchodů, začaly namnoze provozovat touž lichvu, proti níž založeny. Ale kde máme krom toho jediné družstvo hospodářské, kde vzorné statky, kde hospodářský průmysl, sladovny, mlýny? Při pluhu a při zpeněžení obilí jsme pro Slováka ještě ani stébla křížem nepoložili. Několiknáct tisíc Němců od Pezinku dolů po Železnou stolici má svůj Bauernbund, který vydržuje obilnou bursu, zakládá obilné sýpky — a my? Kde pak „idealismus“ se bude zabývat umělým hnojivem! Pokusy o stvoření průmyslu byly u nás mnohonásobné. A jaké to zklamání od bednárny až po cellulosku a Helios! Jako peštské ministerstvo, které řekne se svými miliony subvencí: budiž průmysl, a průmysl ovšem povstává — tak jednali jsme i my. Chtěli jsme vykomandovat velký průmysl, nový průmysl. A o ten průmysl, který už máme, o náš starý domácí a namnoze proslulý: košíkářský, vařečkářský, výšivkový, řezbářský, hrncířský atd. — o ten jsme se nestarali. Jaký by tu byl realný směr? Podepříti tento domácí

průmysl. Koupiti s pět pecí hrnčířům, postaviti školky výšivkářkám, opatřit klesající plátenictví moderními stavy, socialisovat (sdružit) drátaře, soustředit dřevodělny v jeden dva životaschopné podniky. Na půdě tohoto domácího průmyslu může se povznésti a i velký průmysl, a to bez toho, že by akcionáři po tříročním hospodaření na prázdno musili pak podnik svůj ustupovat maďarské bance...

On by ovšem ten realismus hospodářský musil učinit ještě něco více. Ale počátek mohl by býti takový. A směr je též správný.

Ve „Slovenském Týždenníku“ bývají uveřejňovány velmi potěšlivé dopisy o hospodářských poměrech slovenských kolonií v jižních Uhrách, v Banátě ve Slovensku. Slováci zakoupivší se tu a žijící ponejvíce ve velikých mnohotisícových obcích dobře hospodaří, množí svůj majetek a přikupují nové půdy. Hospodaří mnohem lépe než Srbi a Charvati, lépe než sami Maďaři. V posledním čase i hospodářské sdružování se tu ujímá, hojně také hospodářský pokrok technický už se zakořenil. Vědomí národní v poslední době značně se probouzí. Jsou tu méně pronásledováni než Slováci na vlastním Slovensku — proto ovšem že jsou hospodářsky silnější a samostatnější.

Rozhled socialní.

Když vloni v srpnu začala působnost zákona o povinné revisi veškerých hospodářských a výdělkových družstev v Rakousku, dostoupila agitační činnost jednotlivých revisních svazů mezi družstvy nerozhodnými, jak se mají dáti revidovat, vrcholu. Běželo více méně o družstva tržební a výrobní u nás. Úvěrní z velké části byla už pro revisi sorganisována, tak Raiffeisenky téměř všechny, ve svých ústředních jednotách. — Konsumní družstva lvím podílem troufala si sdružit ve svém svazu pro Předlitavsko zřízeném socialní demokracie. Považovala je celkem za hospodářskou organisaci dělnictva, ať průmyslového více v městech, ať zemědělského po venkově. Dle toho agitovala.

Výsledek jeví se ze zpráv podaných sjezdu „svazu dělnických výdělkových a hospodářských družstev Rakouska“, který se konal 4. a 5 září ve Vídni Zastoupeno na něm 148 družstev 194 delegáty. Vykázáno, že 30. června 1903 měl svaz 89 družstev za členy, koncem roku 184 a 1. září 1904 243. Poněvadž dnes už družstva obchodními soudy celkem všecka donucena, tam či onam k revisi se přihlásit, znamená poslední číslice patrně i u „ústředního svazu konsumních spolků rakouských“ (tak si dosavadní svaz upravil na sjezdu vídeňském svůj název) více méně dočasný vrchol vzrostu členstva. Z toho však konsumních spolků je pouze 167. O 150 z nich udáno, že měly „přes“ 51.677 členů a roční obrat $15^2/_3$ milionu K. Dle toho

jsou to družstva početná a silná. Ale na celé Rakousko jich právě mnoho není, uvážíme-li, že na př. křest. socialní organisace moravskoslezská v nově zřízenou svoji jednotu potravních a svépomocných družstev spolčila 102 téměř výhradně potravní spolky, pouze z Moravy a Slezska (slezských 5) a jen české. . .

Přes to rozvrhla si strana socialně-demokratická svůj družstevní úkol ve velkém slohu. Na venek účinně to měla demonstrovat mezinárodní účast družstevních předáků socialně-demokratických o sjezdě. Z Anglie a z Německa přibyly celé deputace. Tři Angličané líčili rozvoj družstevnictví dělnického, hlavně konsumního, v Anglii a Škotsku. Z Německa vysláni zástupci jak socialistických spolků konsumních tak i družstev velkonákupních. Ale patrně i uvnitř svaz socialně-demokratický příliš se neukrčoval. Aspoň oznámeno, že má osm revisorů. Konají prý pilně svoji funkci. Ale zároveň se dí, že za poslední rok vykonáno pouze 70 revisí Mimo to zařídí ústřední svaz svazky okresní, jež aspoň zatím mohutněti příliš nebudou vzhledem k celkovému počtu družstev v ústředí. Hned také navrhováno, založit velkonákupní sdružení pro spolky svazu. Hlavně z Ústí na to naléháno. Ale po různých informacích hlavně německých zástupců tak riskantní podnik pooddložen do budoucnosti. Je to přirozeno při spolcích, jež vykazují dnes celého půl milionu nedoplatků. Zatím bude věc zkoušena v menších rozměrech od několika volných sdružení spolků.

Výrobních družstev přihlásilo se do svazu 20 s 1500 členy. Půl druhého milionu K měly obratu, 51,000 K prý čistého zisku. Ostatní družstva jsou ponejvíce stavební.

Na konec pojednáno o pracovních poměrech ve spolcích. Nejsou utěšeny u dělnických zaměstnavatelů! 90—98 hodin týdně trvala někde pracovní doba, ani mzda nebyla vždy dostatečná, a přece se po zaměstnaných ve spolcích nutně prý žádá mnohem více než od skladníků a účetních v obchodech soukromých. Voláno tedy po socialní reformě ve prospěch skladníků i prodávačů vlastní organisace!!

Týden na to debattováno o konsumech úřednických na V. sjezdě německých komor řemeslnických a živnostenských. Syndik Dr. Schulz žádal přímo, aby zákonem bylo zakázáno v Prusku úřednictvu účastniti se při zakládání nebo správě potravních družstev. Zároveň konstatováno, že prý úřednictvo nemá ani pozoruhodného prospěchu ze svých konsumů Za důkaz uvedeny ceníky. Živnostnictvo všude je proti hnutí konsumnímu vůbec; ale dnes hlavně u dělnictva, kde přináší hnutí nepopiratelný užitek, jsou-li ovšem spolky dobře vedeny, ruchu toho nikdo už nezastaví. V Anglii, kde vznikl již před 60 lety mezi různými tkalci, mají konsumní spolky dělnické na 800 milionů K jmění a trží ročně za dvě milliardy. Sdružily v sobě dva miliony dělníků. 1250 konsumních družstev těch sestoupilo se ve svaz, který má vlastní továrny a zaměstnává celkem na 15.000 dělnictva.

I v Německu je konsumní hnutí v mohutném rozmachu. Od 5 do 10. září zasedal v Leeds již 37. kongres anglických sdružení odborových „Trades-unions". 219 organisací vyslalo naň delegáty 1,422 518 svých členů. Usnesení učinil dlouhou řadu nových i obnovených. Nápadně mnoho obíral se politikou, čehož v dobách dřívějších, jak známo, úzkostlivě se vystříhal. Mnoho zde působí zajisté ohrožení odborové organisace známým rozhodnutím soudcovským o povinnosti sdružení k náhradě za škodu spáchanou stávkami členů. Oproti soudnímu nálezu není jiné zbraně mimo zákonodárství. Odtud především ten agitační apell, aby anglické dělnictvo povstalo z lethargického spánku a poznalo konečně svoji politickou moc. Ovšem agitace socialně-demokratická také nelení a šíří myšlenku třídní akce politické. Na třídní výlučné stanovisko proletářské však kongres dosud přistoupiti se nerozhodl. Návrh, aby bylo zakázáno podporovati liberalního či konservativního kandidáta při volbách do parlamentu, když schválila dělnická strana (k jejímuž vzniku kongress svým časem ostatně sám dal podnět!) kandidata jiného, zamítnut. Zamítnuto však také vylučovat ze „strany dělnické" socialisty a připouštět do ní pouze odboráře. Kongress odsoudil, že povoláni do Transvalska za dělníky Číňané, a vyzval po té vládu, aby vyloučila z anglických dolů dělnictvo angličiny naprosto neznalé, poněvadž jsou prý hotovým nebezpečím pro jiné horníky. Odsoudil domáckou práci průmyslovou, žádal průkaz způsobilosti pro strojníky, pojednával o školské otázce, školáky doporučil aspoň jednou za den zdarma stravovat a zakázat jim každou práci, aby poněkud se čelilo obecně s hrůzou v Anglii pozorované tělesné degeneraci anglického dělnictva.

Dle usnesení mezinárodního sjezdu amsterdamského stanovil kongres i požadavek starobního pojištění každého, kdo se dožil 60 let. 5 shillingů (shilling -- 1 K 10 h), aby se mu dostalo na týden.

Jiným směrem „plnila" socialní demokracie italská usnesení amsterodámského sjezdu.

V Amsterodámě zamítnuta propaganda pro všeobecnou stávku. „Sjezd pokládá absolutně generální stávku ve smyslu zastavení veškeré práce za — neproveditelnou". Neuplynuly od sjezdu ani čtyry neděle, když prohlášena generální stávka socialními demokraty pro celou Italii z Milána. Pro krvavou srážku vojska s horníky, při níž dvé osoby zabity. Ovšem hlubší příčina tkvěla v trvalé bídě dělnictva, v němž to vře již po delší dobu. Vládě Giolittiho přišla stávka velice nevhod. Právě v narození korunního prince! Prohlásila tudíž, aby jen co nejspíše se všecko uklidnilo, že prý nikdy nedá v námezdních sporech zakročiti vojsku, nýbrž jen policii, které bude lze tasiti zbraň jen za osobní zodpovědnosti praefektovy. Socialisté prohlášení to vydávají za skvělé vítězství generální stávky. Ale sotva tím zastrou nepopíratelného fiaska, jež sobě svojí generální utržili. Začala jen na několika místech, a to nikde povšechně; železniční zřízenci, na něž především, zvláště po Uhrách, spoléháno, zachovali téměř úplné klid. Rozvážné živly i v socialistickém

dělnictvu zaujali odmítavé stanovisko hned s počátku. Tak se usnesla dělnická komora milanská, hned jak stávka vypukla, navrhnouti, aby se ihned zas nastoupilo do práce. Znova tím potvrzuje zkušenost, že veškeré generalní stávky končívají v nejkratší době porážkou stávkujících. Co Giolitti slíbil, prováděno přece nebude, když policie nepostačí. Toť přece jasné. A z ostatních požadavků stávkujících nesplněn žádný.

I v Brémách, kde právě zasedá sjezd německo-říšské socialní demokracie, zařinčeli generální stávkou proti reakčním zámyslům obmeziti jakkoliv dosavadní rovné právo volební na říšský sněm. Jest-li to však, i když návrh učinil revisionista Bernstein, v Němcích mnoho zastraší po debattách uvnitř socialní demokracie o známém mottu: „generalní stávka — generalní nesmysl“ — lze také pochybovat. O sjezdě dosud neskončeném — příště.

Ve Vídni spolek „Heimat“ zřídí od 1. října t. r. nadražní komissi pro dívky za službou a prací do Vídně přibylé, aby nepadly do rukou „bílého otroctví“ anebo různých podvodníků. „Světový“ list vídeňský konstatuje: že vykonán zas jednou v pravdě socialní čin. Že taková nádražní komise zřízena zemským katolickým spolkem dobročinným ve Vídni po měsíce už pilně pracuje, jakoby se ani nevědělo. Vůči podnikání spolku „Heimat“ vedle úřadů zvláště dráhy i dunajská paroplavební společnost projevily veškeru ochotu: zadarmo budou míti dámy komisařky přístup na perron, úředníci nádražní poukázáni, aby jim všemožně byli nápomocni. Pět světlých ložnic uchystal spolek pro příchozí dívky do Vídně bez přistřeší a připravuje též průkaz práce pro ně.

V ministerském věstníku pruském ze dne 15 září t. r. uveřejněn výnos ministra obchodu o pokračovacích školách. Ministr Möller již dříve stanovil za zásadu, že nutno vyučovati na těchto školách ve dne, nejvýš do 8. hodiny večerní. Důvody pro toto ustanovení jsou známy dobře i u nás; ale jako v Rakousku tak i v Německu, zvláště severním, živnostnictvo houževnatě se tomu vzpírá. Mimo to si přeje ministr, aby neděle zůstala volnou: neděle patří, tak dí výnos, zbožnosti, rodinnému životu, zotavení a volnému zaměstnání, ne nucené návštěvě školní. Proti tomu obyčejně namítávají, že učni pak neděle jen zneužívají na př. ve všelijakých hospůdkách. Němečtí socialní politikové na to odpovídají, že už z peněžních příčin netřeba se toho u učňů tolik báti; a pak, že přirozený pud vede mládež spíš do Boží přírody než putyk. Arci, že nutno také zakládati útulny učňovské, v nichž by i o slušnou zábavu i prostředky sebezachování s dostatek bylo postaráno, pořádaly se společné vycházky a pěstován byl přátelský styk učňů se vzdělanými lidmi. Myšlenky vesměs i u nás praktické

Školství.

Bouře, kterou strhli Němci nad slovanskými paralelkami ve Slezsku, dosud se neutišila, naopak přenesena byla i do slezského sněmu, který právě zasedá. Stanovisko ministerského předsedy dra Körbera osvětluje v této příčina zpráva, kterou přinesla vídeňská „Zeit". Dle tohoto listu pravil dr. Körber kterési politické osobnosti, že se stále snažil, aby zachovány byly dosavádní zákony. Nezamlouvá-li se Němcům čl. 19. ústavy, že musí ukázati na to, že byl Němci vlastně utvořen. Otázka, zříditi slovanské paralelky při německých ústavech, byla prý s Němci dávno projednávána a právě s německé strany bylo prý vysloveno přání, aby vláda pobočky ty zřídila, může-li tím zabrániti zřízení českého nebo polského soukromého ústavu, poněvadž prý soukromé školy vymykají se z moci státu a konec konců do státní správy přejaty býti musí. Již přes rok ležela tato záležitost v zem. školní radě slezské. Na konec pravil dr. Körber: Mám v rukou dopisy, v nichž němečtí poslanci označují zřízení poboček za lepší rozřešení. Kdyby útoky na vládu potrvaly, budu se musili odvolat před veřejností na souhlas Němců. — Mezi zasvěcenci byl též posl. Hofmann, jehož potomní jednání způsobilo chefovi jeho min. Hartlovi veliké „rozpaky". U českého professora by si od nich ovšem snadno pomohl!

Jakkoliv nepodceňujeme význam poboček, třeba ještě uvésti, že jsme si museli částečně přímo zaplatiti. Poněvadž ve státním rozpočtu na letošní rok není o uhražení nákladu postaráno a tím by dosavádní stav aspoň o rok se prodloužil, nebylo-li by zřízení poboček vůbec na vždy zmařeno, rozhodla se „Ústřední Matice školská," že přispěje letos obnosem 10 000 korun ve dvou splátkách, z nichž první byla složena ještě před schůzí zemské školní rady, ve které se zřízení poboček projednávalo. Podobně zavázala se „Macierz szkolna" podporovati pobočku polskou

Organisační statut českých a polských paralelek obsazuje v podstatě tato ustanovení: 1. Účel: Vzdělání učitelů pro české (polské) školy obecné ve smyslu říšského zákona o školství obecném. Předměty vyučovací jako na jiných ústavech učitelských s touž řečí vyučovací. Němčině učiti se bude německy, dle přání zemské školní rady též dějepisu německy, aby vyhověno bylo potřebě po důkladném naučení se tomuto jazyku. Ročníky budou dva, a to 1. a 3., pak 2. a 4., letos ovšem otevřen pouze ročník první. Řediteli německého paedagogia opavského bude podřízen hlavní učitel, kterému svěřuje se správa českých kursů, ale tento správce ve příčině paedagogické a methodické, ve příčině konferencí a jednání konferenčních jest povinen dorozuměti se s ředitelem, vyslechnouti jeho pokyny a je též vykonávati. Úřední jednání s úřady jak ústní tak i písemní bude se konati německy.

V příčině vyučovacího plánu a cíle vyučování platna jsou pravidla všeobecná. Pro exhorty získáni učitelé náboženství českého (polského) gymnasia v Opavě (Těšíně), kteří budou míti pro kandidáty a gymnasisty exhortu společnou. Na obou místech dosazeno bude po jednom hlavním učiteli a učitelích pomocných dle potřeby. Jak patrno, z poboček nejde velký strach, že se jimi Němci počeští!

Na jihu zas působí vládě starost italské paralelky při universitě v Innomostí. Ministerstvo vyučování usneslo se, ponechati italské universitní paralelky v Innomostí i v nastávajícím školním roce. V Roveredě nechtějí jich ani Němci ani Italové, do Terstu nechce jich dáti vláda, a proto když byly v Innomostí 40 let, mají tam zůstati i letos, s tím ovšem rozdílem, že nebudou se konati v universitní budově jako dosud, nýbrž mimo ni. Avšak tamější Němci usnesli se, že neprodají ani nepronajmou vládě k tomu cíli místa neb domu, a tak nezbývá než na předměstí za drahé nájemné najmouti dům. Prozatím však není jisto, budou-li tam professoři a studenti choditi. Celá otázka universitních kursů italských ovládá poměry tyrolské do té míry, že vláda se dosud neodvážila svolati tyrolský sněm, jsouc patrně přesvědčena o jeho marném zasedání. Hnutí pro italskou universitu v Terstě stále roste. Na schůzi svolané spolkem italských akademiků do Levica a poslanci četně navštívené přijata resoluce, v níž žádá se znova za zřízení italské university v Terstu. Dokud se tak nestane, mají diplomy v Italii získané platiti v Rakousku zrovna taky jako diplomy Jihoslovanů studovavších v Záhřebě.

Na konferenci učitelstva pražských škol měšťanských na počátku školního roku letos konané, přijat mimo jiné návrh, aby přijímací zkoušky do ústavů učitelských konány byly na konci předcházejícího školního roku, tedy v červenci před prázdninami; jako důvod se uvádělo, že z přihlášených bývá jich mnoho odmítnuto a ti teprve v poslední chvíli aby se rozmýšleli, kam se obrátit, když na učitelském ústavě není pro ně místa. Bude-li zkouška před prázdninami, zbude rodičům odmítnutých dosti času k úvahám, co počíti. Změna tato důležitá byla by pro hledání bytů a j., zvláště však pro kandidátky učitelství. Jeť dosti dívek, které chtějí věnovati se učitelství s tím úmyslem, aby zabezpečily si existenci a rodiče nebo sourozence mohly později podporovati. Ovšem na škodu těchto snaživých bývají často přijímány žadatelky, o kterých předem zřejmo, že toho nepotřebují, že učitelkami nebudou, ani býti nechtějí, nýbrž volí tento způsob studií a zaměstnání pro dobu přechodnou. Zde ovšem těžká pomoc, zvláště všeliká protekce není zde bez vlivu.

Na téže konferenci přikázán byl opětně k úvaze učitelstvu návrh na zřízení šesté třídy při školách obecných pro takové žáky páté třídy, kteří pro sotva dostatečný prospěch do školy měšťanské nebyli přijati. Vyskytl se hlas, který tyto žáky chtěl přikázati do jakés pomocné třídy zřízené při některých školách měšťanských, kamž žáci ti dle věku jsou příslušni.

Osnova nového školského zákona uherským ministrem vyučování Berzeviczym nedávno uveřejněná, potkala se s odporem na mnoha stranách. Posledně ozvala se konsistoř sedmihradsko-saské evangelické zemské církve, která se usnesla, opříti se uzákonění předlohy vládní hlavně ze tří důvodů. Předně proto, že vyučování maďarskému jazyku na obecných školách má býti věnováno tolik času, že všechny ostatní předměty budou zcela přirozeně zanedbávány. Učitelé mají býti povinni vyučovati mládež taky, by jejich žáci, dítky 6—10 leté, mohli maďarsky plynně čísti, psáti a počítati. Poněvadž však takové děti neslyšely ani maďarsky mluviti, jest možno, že po skončeném vyučování nebudou znáti základních vědomostí ani maďarsky ani v jazyku mateřském. Dle osnovy téhož zákona musí všichni kandidáti učitelství konati zkoušky způsobilosti jazykem maďarským, k němuž tedy na úkor ostatním vzdělání musí obrátiti pozornost, chtějí-li nabýti v něm zručnosti. Konečně autonomie církve ve školských otázkách upadá v nebezpečenství a úplně se ničí, školy práva nemaďarských národností dávají se na pospas jednotlivým maďarským úředníkům státním; dle disciplinárních ustanovení mohou učitelé, jichž žáci neprokazují dostatečného prospěchu v jazyku maďarském, zbaveni býti svých míst. Týž trest stihne i ty, kdož se prohřeší nějak proti maďarskému rázu. Tímto zákonem byli by Sasíci nejvíce postiženi, ježto škol jejich jest málo. Rumuni mají ke čtyřem tisícům národních škol. a vyslovili již vyhrůžku, že po uzákonění nového školského zákona školy své raději zavrou. Dle toho lze míti za to, že zachová se k nim vláda shovívavě, mnohem shovívavěji než ke Slovákům a národnostem jiným.

České školství obecné prodělalo v těchto dnech opět celou řadu utrpení, jak tomu každoročně bývá. Nejen že značný počet českých dítek zlákán bývá a nerozumnými rodiči zaveden do německých škol, nýbrž i české mládeži zavírají se české školy a všeliké volání a odpor s české strany marný. Děje se něco podobného na české straně Němcům? Jak se germanisuje, o tom zajímavý doklad proběhl denními listy. Pro německou školu v Hrabové u Vítkovic, která se právě zřizuje a podporována bude říšsko německým a rakouským Schulvereinem, hledá se nadučitel a z uchazečů bude dána přednost tomu, kdo jest znalý jazyka — českého.

V Brně konala se ve dnech 5.—7. září sedmá konference učitelská a spojena byla s výstavou prací učitelských na obecných a měšťanských školách. Po poradách o rozličných otázkách rázu methodického, zdravotnického i stavovského přijata řada resolucí, v nichž požadavky přesně stanoveny. Nelze nám všech zde uváděti, avšak k důležitějším příležitostně se vrátíme.

České matiční gymnasium v Zábřeze konalo letos první zkoušku maturitní. Celý český sever na Moravě a Čechové vůbec čekají nyní, zda přejme vláda tento úplný ústav ve svoji správu a přestane dávati si jej vydržovat z příspěvků soukromých, když na jiné straně pro několik Němců vydržuje tolik ústavů státních. Prozatím uvádíme pouze obraz německého středního školství v Praze dle „Roz-

voje", týdenníku českých pokrokových židů. V uplynulém školním roce bylo na 10 středních školách německých v Praze 2430 žáků. Z těch bylo 332 Čechů, 25 jiných národností, 1003 Němců a 1070 židů. Kdyby nebylo tedy židů, bylo by německých studentů skoro o polovinu méně, takže by 4—5 škol bylo až dost!

Do vídeňských škol obecných a měšťanských chodilo 198.936 dětí. Na 17 gymnasiích studovalo 6912, na 17 realkách 6759, na státních průmyslových školách 3203 žáci. Technologické museum průmyslové mělo 1437 posluchačů. Za to na učitelských ústavech bylo jen 155 kandidátů.

Otázka českého školství ve Vídni, o níž svým časem jsme se zmínili, bude projednávána dne 19. října t. r. před nejvyšším říšským soudem, ježto nejvyšší správní dvůr prohlásil se v této záležitosti za nekompetentní. Ve prospěch českého školství ve Vídni zahájil tamější spolek „Komenský" korunovou sbírku a obrací se s prosbou ke všem Čechům, aby 1 kr. týdně k jmenovanému cíli a korunovou sbírku mezi známými ve známost uváděli.

Učitelské kursy řízené až dosud většinou universitními professory a docenty a pořádané v Praze, rozšířeny byly o prázdninách i na venkov. Tak na př. konaly se v Náchodě v budově tamější realky od 17. do 27. srpna za účastenství 145 posluchačů. Přednášeli prof. Masaryk, Drtina, Čáda, Novák, Mrázek, Babák. Shromáždění odeslali telegram J. V. s prosbou za povznesení vzdělání učitelstva, proti kterėžto loyalitě zase jinde protestováno.

Otázka nuceného celibátu učitelek, pokud chtějí setrvati v úřadě učitelském, bude snad na moravském sněmu opětně projednávána. V minulém jednání o zákonu o platech učitelstva přijat byl, jak známo, na témže sněmu návrh barona Haupta, aby učitelky, provdají-li se, přestaly nadále vyučovati. Vládou bylo prý nyní oznámeno, že toto ustanovení není sice důvodem, by proto odepřeno bylo zákonu novému nejvyšší schválení, avšak přece prý bylo sněmu naznačeno, aby záležitostí touto opětně se zabýval. Jmenovaná zemská konference moravského učitelstva vyslovila se proti celibátu opírajíc se o přesvědčení, že obtíže ve vyučování, které nastanou, stane-li se učitelka matkou a nemůže pro nemoc do školy přicházeti, že tyto obtíže dají se snadno odstraniti supplováním a jiným opatřením. Ten důvod bychom i my připustili — ač ne tak šmahem! — ale důvody naše pro celibát učitelek plynou odtud, může-li učitelka vykonávati plnou měrou svůj úřad učitelský, který vyžaduje někdy všech sil člověka, a vedle toho ještě plniti povinnosti své ve výchovu vlastního dítěte. Zde mohou mužové sami pověděti, kolik času jim po úřední práci zbývá, aby jej mohli věnovati svým dítkám a rodině, a přece jest otec vzdálenější dítěti nežli matka.

V Praze vyšlo počátkem školního roku první číslo „Novin mládeže", týdenníku to, vydávaného družstvem „Májem". „N. ml." vycházejí každý pátek o 6—8 str., číslo 4 (na venkově po 5) kr. Dle prvního čísla soudíme-li, může podnik zkušenými muži řízený

mnoho dobrého způsobiti mezi mládeží, jíž strkají se do rukou studentské listy plné nespokojenosti s učitelstvem a katechety, a cpou jim do hlavy myšlenky, kterých nejen nemůže mládež zažiti, nýbrž pro které sami studentští redaktoři sběhli na scestí.

Mnohé obce přestaly vybírati od rodičů dítek školou povinných školní plat a zapravují celý školní paušál ze svého. Pravidelně skoro všude musily dopláceti a proto nepočítají na neveliký obnos, který by od zámožných vybraly. Je-li obecní jmění značné, takže se obecní přirážky nevybírají, unese obecní pokladna i toto vydání; nestačí-li, stihne to opět jen zámožné, jichž přirážka o něco se zvýší. Dle tohoto posuzování postoupili někteří ještě dále a opatřují veškerému žactvu pomůcky učebné z peněz obecních. Děje se to ovšem jen v obcích malých, pokud víme, kde není příliš mnoho žactva. Výhodu to má tu, že všecky děti jsou učebnými pomůckami řádně opatřeny a mají příležitost i doma při své dobré vůli a pozornosti rodičů si učivo ve škole probrané zopakovati; dříve však málokterý otec dítěti početnici, mluvnici opatřil, slabikář a čítanka stačily na všecko a třeba pro dvě děti najednou.

Ministerským výnosem povoluje se učitelům kreslení na středních školách súčastniti se pokusů o zreformování a povznesení kreslení a zemským školním radám dána moc povolovati jim užívání volnější methody při vyučování, aby mohli těžiti z vlastních zkušeností a pozorování k tomu účelu konaných. Kde to uznají ředitelstva vzhledem k poměrům na ústavech za vhodné, mají podati příslušné návrhy zem. školní radě.

Doplňovací zkoušky realistů pro vstup na universitu, o nichž minule byla zmínka, budou se konati dvakrát za rok, v říjnu a v březnu. Mohou se však k nim hlásiti abiturienti teprve za rok, když vykonali zkoušku maturitní na realce Tím vlastně pro studia universitní co do času proti gymnasistu nezískají nic, poněvadž doba, kterou realista jako mimořádný posluchač na universitě ztrávil, po doplňovací zkoušce se nevpočítá.

Hornické akademie v Lubně a Příbrami postaveny počátkem tohoto studijního roku na roveň universitám a budou nazývány „montanní vysoké školy“. Změny podstatné ve zřízení těchto vysokých škol záleží v tom, že doba studií na každém z obou odborů — hornictví i hutnictví prodloužena ze tří na čtyři leta, případně pro absolvování obou těchto odborů se čtyř na pět let, že dále první čili všeobecná zkouška státní ze základních a všeobecných předmětů technických bude nově zavedena, a že konečně nyní předepsaná druhá čili odborná zkouška státní bude budoucně skládati se ze zkoušky praktické a theoretické. Kromě toho bude jim přiřknuto promoční právo na doktory montanních věd zvláště vydaným nařízením a rektorům na čas jejich působnosti propůjčen titul „Magnificence“; ministr orby byl též splnomocněn povoliti, aby rektorové těchto vysokých škol směli nositi při slavnostech zlatý čestný řetěz s podobiznou císařovou.

V Rusku upraveno zákonen nově studium mediciny a práva ženských lékařů. Dle něho jest třeba k přijetí do medicinského ústavu pro dívky v Petrohradě vysvědčení maturitního z dívčího gymnasia a dodatečné zkoušky jakés. Stáří stanoveno mezi 19.—28. rokem. Dívky židovské jsou přijímány jako na ostatních vysokých školách tamějších jen v takovém počtu, který nepřesahuje 3% veškeré frequence. Posluchačky, které nemají v Petrohradě příbuzných, musí bydliti ve zvláštním k tomu účelu zbudovaném internátě. Zákon poskytuje pak stejné oprávněnosti lékařkám jako lékařům, ano mohou dosáhnouti též hodnosti doktorské. Ony dívky a paní, které studovaly v cizině a doktoratu nabyly, mohou beze všeho býti připuštěny k ruské zkoušce státní.

Američtí studující — ze čtyř universit ve Spojených Státech amerických v Yale, Cambridge-Harvardu, Princetonu a Columbii věnuje se 314 obchodu, 255 právnictví, 109 učitelství, 106 inženýrství, 46 medicině, 32 peněžnictví, 28 theologii, 24 architektuře, 14 žurnalistice, 2 hospodářství, 1 umění, 1 (komposici) hudbě, 1 přírodozpytu, 1 politice a 1 zahradnictví.

V Belgii ze čtyř universit v Bruselu, Gandavě, Lovani a Lutichu propůjčeno v uplynulém roce 165 diplomů mediciny, 134 práv, 73 hornictví, 71 notářství, 32 lékárnictví, 21 filosofie a filologie, 19 přírodních věd a 17 inženýrství. Počet právníků (spolu s kandidaty notářství), jakož i lékárníků v posledních 10 letech valně poklesl, kdežto v lékařství stoupl. V roce 1880 bylo 2164 lékařů, v roce 1902 však 3721.

Školství v Rumunsku vyvíjí se zvláště za nynějšího ministerstva neobyčejně, a jest podporováno materielně i moralně ode všech. I v malých městech zřizují se lycea s nákladem téměř 2,000 000 franků. Universita v Jassech, medicinská fakulta a bakteriologický ústav v Bukurešti nalézají se v nádherných budovách, pravých palácech, a opatřeny jsou nejmodernějším zařízením. A jako postaráno o vysoké a střední školy, tak pečuje se o školství obecné.

Pedagogické museum v Paříži podřízené ministerstvu vyučování má bohatou knihovnu a sbírky rozdělené ve čtyry skupiny: *a)* Plány budov, nářadí a zařízení školních; *b)* vyučovací pomůcky; *c)* práce žákovské; *d)* příspěvky k dějinám pedagogiky. Museum toto obsahuje vedle domácích pomůcek a prací i zajímavé příspěvky z cizího školství, pokud daly se sebrati. Mimo jiné obsahuje též sbírku loutek v národním kroji každého francouzského kraje.

Vojenství.

Francie. Dekretem ze dne 7. června zřízena v Colombu (okres Taghit) nová setnina domorodců na střežení prostranství mezi Zousfanou a Guirem, s názvem „Compagnie saharienne de Colomb". Míra této setniny jest: 5 důstojníků, 194 mužů (mezi nimi 26 Francouzů), 191 koní, 6 mezkův a 2 děla. (Viz „Hlídku" č. 8 l. r.)

Dekretem ze dne 18. června l. r. nařízeno, že „adjutanti" (nadšikovatelé) všech zbraní, již nejméně 10 let již činně sloužili a vykazují-li se dostatečnými schopnostmi, mohou býti povýšeni na „sous-lieutenants" (poručíky) a sice je tímto způsobem postupujícím ročně vyhražena $^1/_{10}$ počtu všech na „sous-lieutenants" jmenovaných. Toto nařízení odpovídá demokratickému duchu, jímž armáda vedena, a není jinak odůvodněno, neboť důstojníků jest dostatek, naopak má na příklad pěchota 500 přebytečných. Nová úprava dělostřelectva, o níž se mnoho mluví, zajímá toliko odborníky.

O dvouleté službě se pilně rokuje, jest však mnoho různých názorův a prozatím tato otázka vyřízena není.

Aby ministerstvo vojenství pravidelně bylo zpravováno o všech záležitostech zdravovědných, byla dekretem ze dne 30. května l. r. zřízena zdravotní komise z civilních a vojenských lékařů, jež má své sídlo v Paříži.

Dekretem ze dne 29. července l. r. sestavena při ministerstvu vojenství komise, jíž náleží studium všech otázek podmořských lodí se týkajících. Komise tato, zvána „comité des sous-marins", podrobena přímo ministru vojenství.

Anglie. Již jsme se zmínili, že navržené zavedení všeobecné branné povinnosti ztroskotalo se o odpor celým národem kladený. Vyskytuje se dosť návrhů, jak by se armáda zlepšila a míra zvýšila, aniž by se zavedla branná povinnost. Tak se právě nový ministr vojenství Arnold Forster vytasil s touto osnovou: vojsko budiž děleno na dvě armády, a sice na armádu pro celou říši (general service army) a na armádu pro mateřskou zem (home service army); první armády budiž užíváno v čas války i v míru v zemi a i mimo zemi, druhé armády budiž užíváno mimo zemi toliko v čas války; v míru jenom v zemi. Vojíni první armády služte 9 let činně a 2 roky v záloze; vojíni druhé armády, jež zaopatřiti bude hlavně silnou vycvičenou zálohou, služte 2 roky činně a 6 let v záloze. K závěru svého návrhu udává podrobněji, kam ten onen zástup by byl zařaděn. Protože byla mzda prostých vojáků zvýšena, chová naději, že ustanovená míra zástupu bude dosažena.

Poukázali jsme již několikráte na neunavnou činnost Lorda Kitchenera, nejlepšího neb aspoň z nejlepších generalů, jež Anglie kdy měla. Zajímavým jest armádní rozkaz, nedávno jím vydaný, v němž své názory velice jasně a bez obalu vyjadřuje: „Naše armáda jest na účely, za nimiž jest vydržována, jen nepatrná," začíná, „tím více jest

zapotřebí, aby se stala zdatnější, než jinde se toho dosahuje, a aby stálé snažení každého v naší indické armádě bylo sebe a sobě podřízené mužstvo v míru tak vyškoliti, aby, volá-li válka do zbraní, každý jednotlivý věděl, kde a jak jemu jest vykonati povinnost.“

Dále poukazuje, že jest všímati si novodobých pokroků. Největší důraz klade na to, aby každý důstojník sebe a své podřízence stále vyučoval a cvičil. Kdo nedovede svých podřízenců důkladně k válečným účelům vycvičiti, toho považuje za neschopného a praví, že takového důstojníka z armády vyloučí (že to není planá hrozba, o tom jest každý přesvědčen, neboť Kitchenerova neoblomnost a nešetrnost jest pověstná). Koho by ještě z armády vyloučil, podrobně pak udává, dotýkaje se důstojnických zkoušek, jichž provádění podrobuje nové úpravě, nechtěje připustiti, aby bylo tolik důstojníků komandováno do krátkých kursů, by se tam na zkoušky připravili, nýbrž aby se každý na ně připravoval u svého zástupu, nezanedbávaje tím služby. — Vykládá pak, jakých vlastností a znalostí na důstojnících různých hodností vyžaduje. Mezi jiným praví: „Jest sice zapotřebí, aby general byl s to nesprávnosti najíti a o nich promluviti, takováto kritika jest však bez ceny, nedovedl-li takový vysoký představený ihned také udati, jakým způsobem jest možno budoucně se těchto chyb vystříhati.“

K závěrku udává podrobně zařízení generalního štábu a jeho povinnosti.

Italie. Soustava obrany pobřeží byla znovu upravena, čímž rychlejší mobilisace a větší ráznost umožněna. Dotýká se tato úprava ponejvíce rozdělení torpedek na stanice. Protože většina torpedek jest zastaralá, nařízeno, aby do dvou let bylo zbudováno 26 nových lodí torpedových.

V moc námořnictví položeno nyní již 6 stanic radiotelegrafických a sice ostrov Palmaria u Spezie, Spuria u světlárny Messiny, Cozzo Spadarò u Kap Passera (jihovýchodní výběžek Sicilie), Berco di Velo na ostrovu Garibaldiho, Caprera severně od Sardinie, Monte Mario u Říma a nyní byla zřízena nová: La Maria di Leuca na jihovýchodním výběžku Italie a ještě několik nových stanic bude zřízeno.

Rokuje se mnoho o výzbroji dělostřelectva, o otázce zákopního nářadí (někteří mají názor, že pěchotě není pro kamenitou kůru země třeba rýčů, jiní si přejí, by byly nové rýče zavedeny atd.) a o lehčí výzbroji pěšáků. Navrhuje se, zavésti nové torby, lehčí, z nepromokavé látky, jest různých návrhů, jak nositi střelivo atd. K rozhodným ustanovením však posud nedošlo.

Rumunsko se rozhodlo zavésti polní děla o pohyblivých hlavních soustavy Kruppovy a byla již v červenci l. r. s Kruppem v Essenu uzavřena smlouva na dodání 200 děl s příslušnými vozidly a příslušným střelivem, na což byl úvěr 28 milionů franků již dříve povolen.

Čína. Známo, že čínští vojínové jsou cvičeni dle anglického, německého a japonského cvičebního řádu. Čím dále více však uplatňuje se duch japonský, a tím ovšem také japonské řády. Nyní právě nařídil general-vladař Nankingský, by jeho vojsko bylo dle japonských řádů

vycvičeno, a odůvodňuje to tím, že jest zapotřebí, by armáda, jež tvořiti má jednotný celek, též byla jednotným způsobem vycvičena. Japonskému řádu dána proto přednost, že jest na základě evropských řádů zpracován a vychodoasijským lidem přizpůsoben.

Japonsko. Teprve nyní dovídáme se podrobnějších údajů o japonských polních dělech, posud o nich byly jen nejasné zprávy. Údaje uveřejněny v italském časopise „Rivista di artiglieria e genio“. Děla tato byla dle nákresů japonského generala Arisaky již před několika lety u Kruppa v Essenu vyráběna a vyhovují svou soustavou velmi vlastnostem malých Japonců a kraji, v němž se jich užívá: hlaveň nízko umístěna, malá vzdálenost kol, malá váha, a protož velká pohyblivost. Rozměry jsou tyto: ráž 75 *mm*, délka hlavně 2200 *mm*, výška měřné čáry nad hůrou 900 *mm*, průměr kol 1400 *mm*, rozkolejnost (rozteč) 1260 *mm*, začáteční rychlost střely 490 *m*, pole míření do výšky 5° *b* + 25°, váha hlavně s lafetou 883 *kg*, váha nakolesitěného děla 1647 *kg*, váha střely 6 *kg*, váha náboje 0·525, počet střel ve voziku na střelivo 90. Hlaveň nepohyblivě uložena ve výšce osy kol. Závěr jest se závity a otvírá se dolů. Brzda jest provazová, však lepší než bývalá německá. Odrazem po výstřelu ženou se kola na nákolníky, jež vtlačí do hůry. Tím se zatáhne za provaz, jenž táhne brzdu, a pohyb nazpátek se přerušuje.

Řecko. Korunní princ Konstantin velmi usiluje o novou úpravu armády, jež ukázala v poslední válce s Tureckem mnoho vad. V prvních letech po válce nebylo však pro bídný stav řeckých financí a politickou konstelaci lze nic pořiditi, až nyní po 7 letech přikročeno k dílu. Letos také byly poprvé zase velké 30denní manévry, jichž se súčastnila část stálého vojska, a jež řídil sám korunní princ.

Německo. Při 16. armádním sboru zřízeno bude nové oddělení strojových pušek (kulometů) s názvem „Maschinengewehrabteilung Nr. 11“. Bude to 13. takové oddělení v německé armádě. K porovnání uvádíme, že v naší armádě takových oddělení posud zavedeno není, kdežto v Anglii ustanoveno jest pro každý jezdecký pluk a každý prapor pěchoty (o 8 setninách) po oddělení (o 1 důstojníku, 1 poddůstojníku, 3 mužích a 1 povozníku), při některých zástupech byla míra zvýšena, při několika jiných snížena. Některým kategoriím štábních důstojníků byl zvýšen plat, jakož i také některým poddůstojníkům.

Nové palivo vynalezli Dr. Max Bamberger a Dr. Friedrich Böck ve Vídni. Toto nové palivo má proti jiným mnoho výhod, a bude jeho v budoucnosti asi hojné užíváno. Mezi jinými vlastnosti má také tu, že hoří i když vzduch nemá k němu přístupu (tvoří si kyslík samo), že jest laciné, velice netečné proti vlivům vzduchu, úhozu atd. Prozatím dá se nejvýhodněji užívati k ohřátí (uvaření) konserv. Na uvaření konservy (v krabici) 200 *gr* těžké jest zapotřebí 40 *gr* hmoty, a za 2—3 minuty konserva uvařena. Výrobní cena těch 40 *gr* jest 3—4 haléře. Palivo dá se snadné ke krabicím přidělati, a továrna na konservy „Rehse v Hanovru“ rozhodla se již, že všechny konservy tímto palivem zaopatřovati bude. Jak se dovídáme, jsou konservy poslané

ruské armádě zaopatřeny nějakým takovým palivem, a možná již tímto. (Rusové objednali konservy v Německu.) Jest však také naděje, že bude možno nového paliva při hořácích na zapalovačích šrapnelů užívati.

Rusko-japonská válka. Situace prostřed července byla tato: Maršálek Ojama doraziv 13. července (později se odebral k mandžurské armádě) řídí sám dobývání Port Arthuru. Obléhací armáda má 3 divise, několik záložních brigad a dostatek hrubých děl a jiného obléhacího materialu. Základna japonských námořních válečních sil jest přístav Dalnyj a souostroví Elliotské, odkud admiral Togo může velkou přesilou přepadnouti Rusy, kdyby se jim zachtělo z přístavu Port-Arthurského se probiti. V jižním Mandžursku stojí Rusové na čáře Dašisao-Simučen-Liaojan a sice u Dašisao I. sibiřský sbor s 1. a 9. divisí střelců a divisí sibiřských kozáků čelí proti Kajču, IV. sibiřský sbor s brigadou zabajkalských kozáků čelí proti průsmyku Čipanliu.

U Simučenu stojí II. sibiřský sbor, polovice 2. sibiřské záložní divise, za nimi 35. divise a 2. a 31. divise. U Liaojanu proti průsmykům Modulin a Motien posunuto do předu stojí východní oddělení generala hraběte Kellera s 3. a 6. divisí střelců; v levo pak general Hörschelmann s částí 9. divise k 10. sboru náležející; a ještě severněji general Rennenkampf s divisí zabajkalských kozáků. V záloze u Liaojanu stojí 1. sibiřská záložní divise se zbytkem 10. sboru, kde se také shromažďují z Evropy přicházející části 17. sboru.

Fronta japonské armády táhne se podle pohoří Fenšuilin, a sahá od Kajču až skoro po údolí Tajciho, a sice stojí severně Kajču: II. armáda generala Okua (bezpochyby 3 divise) proti Haijčenu; VI. (z Takušanu přibyvší) armáda generala Nodzua (2 divise) proti Simučenu. Proti ruskému levému křídlu I. armáda generala Kurokiho (3 divise) v průsmycích. Počet zařaděných záložných brigad není určitě znám.

Události od té doby jsou tyto: U Port Arthuru Nepodařené útoky 10. a 11. července ukázaly Japoncům, že tak snadně pevnosti Port-Arthurské nedobudou. Japonci nuceni pokud možno pevnost sevříti k pozvolnému postupu. Nastalé tedy opět přestávky užíváno k tomu, by vylodili v Dalném a v zálivu Golubinaje posily (jimiž obléhající vojsko doplněno asi na 60.000—70.000 mužů) a obléhacího materialu. Armáda rozložena ve 3 skupinách, a sice: východně pohoří Drakonovyj, jihovýchodně Luisina zálivu a u zálivu Golubinaje. Obléhací material japonský jest velice dobrý a mají ho dostatek. Ihned se opět pustili do útoku. Časté přestávky Japonci využitkovány k tomu, by si vykopali úkrytů pro svá děla a k ostatním přípravám na nové útoky.

17. a 18. července bojuje se na východní frontě u Lunvantanu (Rusové ztratili 400 mužů). 22. se útoky tam opakují a japonské loďstvo na levém okřídlí do boje zasahuje. 26. a 27. konají pak Japonci za divoké palby z děl útoky na východní a severní frontu. Kontreadmiral Reitzenstein pokusil se překaziti postup Japonců, vyslav polovici celého loďstva (Retvizan, Askold, Novik, Bojan, Pallada, 2 dělové lodice, 12 torpedek), by střílely na japonské voje od Lunvantanu postupující.

pokus se však nepotkal s úspěchem. 27. s večerem byla Vlčí Hora, velice silné postavení, v moci Japonců. Ohromnými ztrátami zaplatili tento největší úspěch. 4000 Rusů bylo hájilo Vlčí Horu po 48 hodin nebyvše vystřídáni. Rusové hájící svá postavení užívali hojně min. Japonci se ihned na Vlčí Hoře upevnili a dopravili na ni mnoho hrubých děl. Rusové činili několik pokusů, by se opět této důležité hory zmocnili, nezdařilo se jim však. 26. křižník Askold, Novik, Pallada a několik dělových lodic vypluvše narazily na japonské oddělení lodí (obrněnec Činjnea, křižník Macušima, Icukušima, Čijoda a několik torpedek). Za nastavšího boje stala prý se Icukušima výbuchem miny k boji neschopnou, a 1 torpedka poškozena střelbou. Výpad byl však Japonci odražen. Zatím stříleli Japonci z Vlčí Hory na přístav působíce mnoho škod v přístavu samém, a na lodích ruských, kdežto v ruských opevněních značných škod působiti se jim nepodařilo. Protože ruské loďstvo před zhoubným účinkem japonské palby nemohlo býti chráněno, pomýšleli Rusové vyraziti s celým loďstvem a probiti se, aby se sloučili s eskadrou vladivostockou.

1. srpna velký počet ruských torpedových lodí vyrazil na výzvědy, Japonci zahnán. 5. pak pokusilo 14 ruských torpedoborců 2 japonské torpedky zaskočiti, pokus se však nepodařil. 5. srpna Japonci opět zahájili divokou střelbu na pás ruských opevnění a přístav, a opět byl účinek děl z Vlčí Hory pálících nejzhoubnější, a sice na přístav i lodi Divokou tu palbu následovaly pak útoky japonské, východní skupina jež v noci z 8. na 9. srpna dobyla hory Takušan před samou východní frontou ležící. 9. učinili Rusové výpad na Taku, jenž se nezdařil. Rusové ztratili v bojích 8., 9. a 10. 42 důstojníků a 1884 mužů, mezi nimiž 255 mrtvých.

Zhoubným účinkem japonské palby za posledních dní bylo asi rozhodnutí kontreadmirala Withöffta, by z přístavu vyplul, utvrzeno, a 10. srpna došlo k velkému pokusu probiti se. Zanechav v přístavu toliko poškozeného Bojara, Withöfft vyplul 10. časně z rána s celým svým loďstvem, chráně se proti minám v čele plujícími hrabadly. V 8 hod. 30 min. šťastně celá eskadra proplula zevní rejdu. V 9 hodin dáno znamení „do Vladivostoku“. Zároveň poslány dělové lodice s druhou divisí torpedových lodic nazpátek do Port-Arthurského přístavu. Asi 30 námořních mil od Port Arthuru narazili Rusové však na japonské loďstvo; nastala bitva, jež byvši několikráte na čas přerušena, trvala až do večera. Kontreadmirala Witthöffta stihla smrt hned v prvním údobí bitvy, a zdá se, že asi jeho smrtí nastal zmatek, nebo že aspoň zmatek již nastalý ještě vzrostl. Ruské lodi byly rozprášeny a bylo jim dáti se na útěk.

Výsledek byl tento: Do Port Arthuru se vrátilo 6 lodí (obrněnce Peresvět, Pobjeda, Poltana, Retvizan, Sevastopol a Pallada). Bojar byl tam zůstal.

Na širém moři: Dvě lodi (křižníci Norik a Diana).

V cizích přístavech: Dvě lodi (obrněnec Cesarević a křižník Askold) a 7 torpedoborců ztracených, mnoho lodí poškozených. Witthöft

mrtev, mnoho jiných ztracených životů. Cesarevič se utekl do německého přístavu Cintau, kde byl pak odzbrojen. Askold do Šanhaje. Dlužno se zmíniti ještě o torpedové lodici Rešitelnij, jež majíc stroje naprosto porouchané dne 11. srpna v 5 hodin ráno dolezla do Čifu. Velitel lodě, poručík Rostšakovský, vyjednával s čínským námořním velitelem čifuským o odzbrojení. Dne 12. však dorazily dvě japonské lodi a jaly se loď vyšetřovati, čemu však Rusové odporovali. Došlo ku rvačce, poručík raněn. Japonci pak loď odvlekli. Zdá se však, že Rostšakovskému se podařilo odeslati depeši do Vladivostoku, neboť 12. tamější eskadra vyplula.

Dne 11. vypluly dělové lodice Giljak a Strašnyj, aby u Liaubintau na pobřeží tábořící japonské zástupy palbou znepokojily, byly však japonskými loďmi zahnány. Uzavírání pevnosti zatím pokračuje; Japonci usilují seč jsou, aby se pevnosti zmocnili, přestávky od útoku k útoku jsou čím dál kratší. Nejvíce měli co dělati, aby se v západní frontě usadili, i činili pokusy dostati se tam ze zálivu Luisina. Dne 15. je vyhnal general Kondratěnko ze všech posic na té frontě dobytých. Dne 14. a 15. hnali Japonci divokými útoky na severní frontu a dobyli, utrpěvše hrozné ztráty, Šiušingu; i tam se vetřeli do zevního pásu. Dne 16. loďstvo opět pokusilo se vyplouti, vrátilo se však s večerem. Dne 15. nalézali se Japonci již v takových místech, že jim bylo možno zahájiti palbu z děl na velké vzdálenosti přímo do pevnosti. Jak bývá zvykem, vyzvali tedy dne 16. generala Stössla, aby se vzdal. Stössel však naprosto odmítl, odhodlán jsa vytrvati do posledního okamžiku. Okolnosti v pevnosti zdají se býti dosti příznivé. Střeliva je dostatek a potravin, jež Číňané přes blokádu dovážejí, také. Co se však týče posádky, je Stössel odkázán jedině na vojsko, jež již nyní po tak dlouhou dobu denně báječnou houževnatostí se brání. Na posily z armády Kuropatkinovy nelze pomysliti.

Dne 17. zahájili Japonci opět útoky na všech frontách. Na severní frontě postoupili až k Paličau, zahnáni však opět do Šuisingu. Na západní frontě však podařilo se jim, podporováni jsouce palbou lodí v zálivu Golubinaja, postoupiti a usaditi se tak, že nyní pás všude ohrožen. Japonci zatím obdrželi posil, neboť poznali, jak nesnadný jest úkol, tak že lze za to míti, že úhrnem posud bylo tam vysláno asi 120.000 mužů (počítaje v to ovšem také ztráty). Dne 20. a 21. pak dobyli důležitých postavení na západní frontě, tak že nyní všude se nacházejí v pásu. Úspěchy ovšem získány jen ohromnými obětmi; pravděpodobno je, že ztratili 20.000 mužů. Nyní začal boj o ostatní tvrze pevnostní a bojuje se vší divokostí; postup Japonců jest však pomalý a vyžaduje mnoho obětí. Tak na př. 3. září podnikli Japonci noční útok; Rusové, již byli území před svou frontou podkopali, ani nestřílejíce jen osvětlovali bojiště a vypustili miny, které zničily mnoho japonských vojsk. Dne 19. září učinili Japonci sice prý všeobecný útok na tvrze a 20. dvou dobyli, tím však ještě mnoho získáno není, aspoň proti nepříteli, jakým jsou Rusové.

Události na bojišti mandžurském. Rusové obávajíce se asi, aby Japonci jejich levé okřídlí nezatlačili, pokusili se zmocniti se

opět průsmyku Motien. Došlo tam k boji 17. července; Rusové však odraženi na témže křídle; bojovalo se v kraji u Sihojanu od 18. do 20. července, a i tam Japonci vítězili. Dne 21. zahájila pak japonská levá skupina postup proti ruské jižní frontě. Bojujíce několik dní, obsadili Japonci 25. Dašišao Rusy vyklizené. Dne 25. obsadili Japonci také Inkou, kamž vyslali ihned pak mnoho dopravních lodí, jež ještě v červenci vysadily zástupy k nově utvořené páté armádě náležející. Tato armáda má prý dvě divise a velí jí general Fukušima. Armáda postupovala mezi řekou Liaoho a železniční dráhou a po pravém břehu Liaoho; přední její voje dorazily 3. srpna do Nučvanu.

Od 30. července do 1. srpna bojovalo se v kraji Hajčen-Simučen jakož i na severním okřídlí u Kucia a v průsmyku Janzelin. Rusové couHi do kraje v Anšančan-Anping-Liaojan. Nastalá přestávka použita Rusy i Japonci k tomu, aby své voje znova seřadili. Japonci tedy svých vítězství nevyužitkovali, nepřítele nepronásledovali a proto také důkladného úspěchu nezískali.

Dne 15. srpna jeví se nám situace v Mandžursku tato: Rusové nacházejí se v opevněných postaveních 20—30 *km* od Liaojanu vzdálených. Druhou čáru opevnění si zřídili jako předmostí polokruhu v poloměru 7 *km* jižně Liaojanu, kdež by třeba-li nepřítele zadržeti vlastní armáda bezpečně mohla řeku Tajciho překročiti. Zásoby, jichž nebylo třeba, poslány zpátky do Mukdenu, kamž se nyní také všecko z Evropy dováží a kde se shromažďují právě asi první zástupy pátého sibiřského sboru.

Japonci rozloženi od řeky Liaoho až po ústí řeky Lanho ve frontě asi 100 kilometrů široké. Jednotlivé skupiny jsou těsně shromážděny. Posily postupují částečně západně řeky Liaoho na sever. Na horním toku řeky Tajciho čelí sobě jen podřízené oddíly. Rusů jest asi 190 000 mužů, Japonců asi 210 000. Z Fenhuančenu staví Japonci polní dráhu k první armádě, které prý se již až do Lianšanu užívá.

Japonci čekali nečinně tři neděle. Možná, že čekali na pád Port Arthuru, aby sesíleni jsouce asi o 70.000 mužů tím bezpečněji mohli se vrhnouti na Rusy. Možná také, že silné deště 4. srpna nastalé, jež záhy učinily většinu cest neschudnou, jim překážely. Co se týče Port Arthuru, přepočítali se, neboť dle jejich výpočtu měla býti pevnost dávno dobyta.

Dne 19. srpna již bylo znáti, že Japonci činí přípravy k postupu. Teprve 24. však se daly slabé oddíly na pochod. Voje Kurokiho byly sice ve styku s nepřítelem a jeho armáda již 25. připravena, by zasáhla do boje, téhož dne však útočilo toliko vojsko Nodzuovo. Japonci doufali asi, že úspěchem na tomto místě přiměji Rusy, by svá postavení u Anšančanu a Anpingu opustili. To se však nestalo. 26. pak útočili Japonci na všech 3 frontách. Rusové se drželi statečně, i ukořistili dokonce několik děl a korouhví. Japoncům se nepodařilo důležitých postavení dobýti a ztratili více než 2000 mužů. 27. spokojili se střelbou z děl na velké vzdálenosti, posouvajíce voje do míst, odkud by postoupili v bok Rusů. V noci na 28. však Rusové ustoupili do před-

mostí, pročež došlo 28. jen k šarvátkám s ruskými zadními voji, jež statečně útoky Japonců odrážely.

Když byli Rusové 25. a 28. ze svých postavení u Anšančanu a Anpingu vytlačeni, ujal se posléze maršálek Ojama velení nade všemi silami a nařídil postup na Liaojan. Druhou (Oku) a čtvrtou (Nodzu) armádu pustil přímo na Liaojan, první pak armáda (Kurokiho) měla úlohu, překročivši řeku Tajciho, postoupiti proti couvajícím Rusům. Zdá se, že již 28. tyto rozkazy došly, neboť Kuroki téhož dne zastavil a činil přípravy, by své vojsko přeplavil mezi Pensinkou a ústí řeky Lanho. Jak již podotknuto, došlo 28. na jihu jen k šarvátkám se zadními voji. 29. byl Nodzu již u samého předmostí. Oku postupoval podél dráhy a jádro své armády posunul západně. 29. přední voje Kurokiho již překročily řeku nad ústím Lanho u Kankvantunu, zahnaly slabé ruské stráže a usadily se, umožňujíce tím stavení mostu. 30. hned z rána zahájili Japonci palbu z děl na předmostí. Za dne došlo k divokým útokům, jež však všechny odraženy. Nodzu byl teprve ve 4 hodiny tak blízko, že mohl se odhodlati k útoku a také podnikl útok na celé čáře. Ruské zálohy mu však padly v bok a tím byl útok odražen. Japonské ztráty byly zajisté obzvláště pro tento výpad ohromné, ztratiliť i Rusové asi 2000 mužů. Kuropatkin nejsa odhodlán klásti tuhý odpor u Liaojanu, odesílal své zástupy za Tajciho, nechávaje v přednosti jen ony sbory, jež neměly místa k ústupu; povozy již byly odeslány dříve, tedy zástupy opouštěly postupně svá postavení. Kuroki svedl 30. několik šarvátek s podřízenými ruskými oddíly, postavil most a s večerem jádro jeho armády uchystáno, by překročilo řeku. 31. odehrávaly se boje o přednosti s týmže výsledkem jako 30. Oku do noci bojuje, usadil se před samou frontou. V postaveních zbyly již jen dva sbory. Kuroki postoupil s 2 divisemi na druhý břeh. V noci na 1. září podnikl Oku útok na západní frontu, na opevnění u Šuišanu našel je však, doraziv ve 3 hodiny, opuštěny. 1. září ustoupili Rusové do samého města, 1 sbor ustoupil za Tajciho. Zbývající sbor kladl však v opevněném městě Japoncům tak tuhý odpor, že všechny útoky byly odraženy. Kuroki zatím již bojoval u dolů Jantajských se zástupy ruskými, kryjícími ústup armády. Armády Okuho a Nodzuho, jsouce asi vysíleny, 3. nečinily pokusů by Liaojanu dobyly, 4. pak našly město opuštěné, skladiště spálená. Kuropatkin totiž nechtěje útočiti na Kurokiho, byl dal rozkaz k ústupu a v noci na 4. byl rozkaz vykonán. Ještě 4. dal Ojama velkou částí své armády překročiti Tajciho. Kuroki vyčkal, toliko prodlužuje své pravé křídlo až za dráhu z Jantaje do dolů vedoucí. Kuroki byl boji tolik dní trvajícími tak vysílen, že se považoval za příliš slabého, než aby učinil výpad na cestu z Liaojanu do Jantaje. Učinil však útok jižně, jenž však úspěchu neměl. Nejzhoubněji ještě působilo dělostřelectvo, jež z dobytých opevnění střílelo na dráhu a silnice, po nichž ruská armáda ustupovala. Že ústup nebyl snadný, lze si pomysliti, uvážíme-li, jak déšť byl všecko rozmočil. 5. září však již měli Rusové nejhorší za sebou. 7. jádro armády bylo již v Mukdenu. Ostatní vojsko částečně

na pochodu a částečně konalo službu výzvědnou. Část stála severně železniční odbočky do dolů. Japonci ztratili v posledních bojích zajisté více než 17000 mužů a skoro ničeho neukořistili; rozložili se u Liaojanu, majíce své přední voje u železniční odbočky. Nastala opět dlouhá přestávka.

Činnost eskadry vladivostocké. Čilosti této malé eskadry bylo se vždy co obdivovati. Nemohouc se sloučiti s eskadrou Port-Arthurskou, činila seč byla, aby nepříteli uškodila. Opět nalezla vděčnou úlohu, a sice rušiti čilou plavbu mezi Amerikou a Japonskem a honiti kontrabandy. 20. července vydal se kontreadmiral Jessen s křižníky Rossijou, Gromobojem a Rurikem na cestu na východní pobřeží Japonska. 21. narazili Rusové v průlivu Tsugaruském na několik lodí, potopili japonský parník Okašima Mara a dvě plachetní lodě s nákladem a prohledali anglický parník Camara a japonskou pobřežní loď. 22. zabavili německý parník Arabia, který vzali pak do Vladivostoku, by se tam rozhodlo, je-li jeho náklad kontrabandou či-li nic. 23. zabavili pak anglický parník Knight Commander, kontrabandu vezoucí a protože by pro nedostatek uhlí by byl do Vladivostoku nedoplul, zachránivše posádku jeho, potopili ho. Totéž se stalo se dvěma japonskými plachetními loďmi. 24. potopili u Jokohamy německý parník Thea, potraviny vezoucí a dali se pak na zpáteční cestu a dorazili 1. srpna do Vladivostoku. Výsledkem tohoto výbojného výletu byl ten, že plavba z Ameriky do Japonska a taktéž dovoz kontraband z Evropy úplně přestal. Dlouho se však eskadra v přístavu nezdržela, a byvši asi 11. srpna poručíkem Rostšakovským z Čifu zpravena o pokusu Port-Arthurské eskadry, vyplula znova, by se s ní sloučila. 14. se blížili průlivu korejskému. Severně ostrovu Cušima jim však zastoupil viceadmiral Kamimura cestu. Rozpoutal se zuřivý boj, v němž Rurik byl potopen. Křižníkům Rossiji a Gromoboji podařilo se, ač byli poškozeny, uniknouti do Vladivostoku. Rusové měli velké ztráty. Japonci zajisté také. Pochopitelno, že v Japonsku byla ohromná radost nad tímto „skvělým vítězstvím,“ neboť tato malá ruská eskadra, nyní neškodná, byla Japoncům působila mnoho škod. Kamimura ovšem vyznamenán.

Události v Rudém moři. Výpomocné křižníky ruského dobrovolnického loďstva Petersburg a Smolensk stále slídily v Rudém moři po kontrabandech a zastavovaly neutralní lodi, by v nich pátrali po kontrabandech. Pak zastavili 18. července anglické lodě Persia, Woodcock a Dalmatia a prohledavše je, teprve za několik hodin je propustily. 17. byl parník Malacca, vezoucí mezi jinými věcmi také výbušné látky posádce do Honkongu, Petersburgem zabaven a poslán do průlivu suezského, na protest Anglie však v Alžírsku opět propuštěn. Rusko odňalo dobrovolnickému loďstvu právo, zabaviti a prohledávati cizí lodi. Než tato věc však byla vyřízena, byly opět 22. německý parník Skandia a 24. anglický parník Ardawa zastaveny a zabaveny. Na ochranu ohrožené plavby Anglie poslala své loďstvo v Jaderském moři (11 obrněnců, 3 křižníky a torpedovou loď) do Port Saidu a současně protestovala u Porty proti tomu, že dovolila ruskému

dobrovolnickému loďstvu, aby proplulo Dardanely. Rusko dalo dostatečné záruky, že lodím propluvším pod obchodními korouhvemi nebude dovoleno vztyčiti korouhve válečné. Zabavené lodi byly propuštěny.

Malá oddělení ruská i japonská nacházejí se také v severní Korei, netřeba se však o nich zmiňovati, jeť jich činnost podřízená.

Kdo zvítězí? Tato otázka od začátku války již nesčíslněkráte kladena, ale názory o tom „kdo", „jak" a „proč" se velmi různí. Posuzujícím vyhlídky na vítězství jest v prvé řadě počítati s počtem vojsk, neboť poslední události dokázaly, že Kuropatkin se jaksi nemůže odhodlati sám počítati jinak. Co se týče ruských sil. jest nám zabývati se vojskem z Evropy dovezeným. Podle úředních údajů by bylo bývalo v Sibiři samé a blízko bojiště hodně vojska; máme však za jisté, že míra všech těch formací byla toliko na papíře, neboť nejde nám nijak do hlavy, jak by jinak mohlo býti posud takového nedostatku. Nedostatek potřebných opatření na bojišti klade se arci také Kuropatkinu za vinu, neboť on byl ministrem války a budoucí bojiště z vlastní návštěvy znal neb aspoň měl znáti.

Sibiřská dráha dopravila za sedm měsícův asi 240.000 mužů za Bajkal, tedy měsíčně po 35.000 mužů; dráha dle všech zpráv účinkuje bezvadně. Lodi na Bajkalském jezeře konají prý denně 5 – 6 plaveb. Dráha vypravuje prý denně osm vojenských vlaků jedním směrem. Tyto vlaky jsou po 20—25 vozech a 6—8 lowrech, na nichž jsou vozidla, a to jest doprava mimo poštovní vlaky, lazarety a přepychové vlaky. Jest naděje, že ještě v září šestý sibiřský sbor dojde na místo. Také práce na dráze přes všechny znova a znova se vyskytující překážky rychle pokračují, tak že co nevidět bude dráha dostavěna. Přes to však nelze míti za to, že by pak dráha byla s to, aby dopravovala více vojska než doposud, neboť jest nám uvážiti, že po téže dráze se dopravují ranění a nemocní a dovážejí se zásoby. Čím větší však armáda, tím více jest jí třeba zásob, bude tedy třeba čím dál více zásobovacích vlaků, čímž opět trpí doprava vojsk a bude tedy jako nyní. Ani nemyslíme na to, že by bylo třeba dovážeti jiných zásob než doposud. Nyní drahou dováží se cukr, káva a podobné potraviny. Obilí si zaopatřuje armáda v Mandžursku, dobytek z Mongolska. Jedná se tedy o to, bude-li to i nadále možné. Dokud Rusové si uhájí nížiny řeky Sungari a Liaoho severně Tělinu, bude asi dostatek obilí, a dokud si uhájí cesty do Mongolska, bude dosť dobytka. Zde se jedná o Chunguzy, kteří činí seč jsou, aby zásobování ruské armády rušili. Zmínili jsme se o těchto tlupách již několikráte. Jest o nich dosti slyšeti; tak přepadli dne 2. srpna u samého Tělinu ruské souvozí, byli však zahnáni.

Počítejme tedy, že sibiřská dráha bude vojsko dopravovati tak rychle jako doposud. Pak by dopravila do podzimku roku 1905 nových 420.000 mužů, bylo by tedy v Mandžursku pak dohromady 750.000 až 800.000 mužů. Že Rusko přese všechny neúspěchy není odhodláno se vzdáti, dokazuje nám, že opět byly mobilisovány dva armádní sbory, a sice 8. (Oděsa) a 13. (Smolensk).

Pro kratší a pohodlnější dopravní čáru dopravili Japonci posud již asi 460.000 mužův, a jejich armáda by mohla tedy za rok býti asi milion mužů silná, kdyby měli tolik vycvičeného mužstva. Nyní arci vypočítává se. že více nežli 600.000 vycvičených mužů jim není vůbec možno do pole vyslati. Máme však za to. že tak čiperný národ přece si vycvičí za rok ještě několik tisíc mužův; ale i kdyby postavili jen 600.000 mužů, nebyla by ruská převaha tak ohromná. Arci zatím může býti již dávno po rozhodujících bojích. Zatím ovšem také se okolnosti na moři mohou změniti tak, že třebas Japoncům nebude možno tak bezpečně dopravovati svá vojska. Má se sice za to, že Japonci nyní mají naprostou převahu na moři a že vlastně ruská námořní síla je zničena. Nuže ruské loďstvo utrpělo hodně, avšak podívejme se, kolik ještě zbylo.

V Port Arthuru. Pět obrněnců, a sice Peresvět, Sebastopol, Pobjeda, Poltava a Retvizan, obrněný křižník I. třídy Bojar, krytý křižník I. třídy Pellada; křižníci II. třídy: Vsadnik a Gajdamak; velké dělové lodi: Bobr a Gromjači; torpedolovci: Vnimatelnyj, Bojevoj, Bditeljin, Bezupročnyj, Vlastnyj, Vyjnoslivnyj, Razjastšij, Storoževoj Semlj, Gulnyj, Sordityj, Strojnyj a Skoryj. tedy dohromady 27 bitevních jednot, pak 14 torpedových lodic I. a II. třídy a dopravní lodi Angora a Anna.

Ve Vladivostoku. Obrněné křižníky I. třídy Gromobij a Rossija, krytý křižník I. třídy Bogatyr, torpedolovce Bojsky, Bujný, Bleskočí, Bystrij, Bedvoj a Branj, dohromady 9 jednot; pak dopravní lodi Lena a Kamčadal a 5 terpedových lodic

Úhrnem tedy jest ještě 36 bitevních jednot, což znamená ještě hezkou sílu, i přes to, že Japonci mají mnohem více lodí, mohlo by těchto 36 ruských lodí ještě něco pořídití. K tomu teď přijde eskadra baltická, jež snad přece vypluje. Již došlo několik zpráv, že tato eskadra již vyplula, v posledních dnech však opět se psalo, že posud nevyplula. Kdyby se jí podařilo doplouti ke Koreji, změnilo by se ovšem mnoho.

Tu nebude asi od místa, zmíníme-li se o příčinách ruských neúspěchů na moři. Mělo se všeobecně za to, že ruský lodní material je špatný. Nyní však dokazuje jistý odborník, že naopak material jest velice dobrý. Většina lodí byla stavěna v cizích loděnicích, a i lodi stavěné v Rusku se osvědčily zrovna tak dobře jako ostatní, a japonským v ničem nezadaly. Ruské lodi však nejsou tak hojně ozbrojeny hrubými děly, a nejsou tudíž tak způsobily k boji na velké vzdálenosti. Převahu získati bylo jim tedy možno jen v boji na malé vzdálenosti. Že však se jim nepodařilo dostati se tak blízko k nepříteli, třeba hledati důvod v tom, že jich obsluha strojů byla méně obratná než japonská, neboť po stránce udatnosti zajisté nelze Rusum nic vytýkati.

Však obraťme se opět k vojsku pozemnímu. U Port Arthuru již od 16. května, kdy 3 divise dobyly Kinčau, až doposud velká přesila japonská usiluje o dobytí pevnosti proti malé posádce. Je se zajisté podivovati srdnatosti, houževnatosti a zručnosti jak velitele generala Stössela tak posádky. Arci i zde opět lze viděti, jak novodobé zbraně

a opěvnění jsou si rovné, a že tudíž ani novodobá pevnost není naprosto nedobytna. A co vojsko! zajisté dokázali Rusové, že jsou při nejmenším Japoncům rovnocennými. A v Mandžursku? Všude jeví se nám táž houževnatost a srdnatost ruských vojáků; jedinou převahou, již mají snad japonští vojáci, je ta, že jsou obratnějšími ruských.

Arci říká se, že většina zástupů ruských sestavena z méně dobře vycvičeného mužstva a že teprve z Evropy docházející zástupy jsou lépe vycvičeny. Pak také velkou část mandžurské armády tvoří zástupy jízdní. To však všecko se nám nezdá dostatečně odůvodňovati, že nebylo počítáno s mravní stránkou ruských vojův. Ostatně kozáci dokázali, že dovedou i mimo hřbety svých koní statečně bojovati. Naprosto však nelze odpustiti, že tolik jízdy nejevilo činnosti, neslyšíme o útocích, k nimž se zajisté našlo příležitosti, a výzvědná služba asi také posud nebyla valná. Vidíme však všude, jak výborně se brání ruské vojsko proti přesile a divíme se, že nikdy není slyšeti o postupu; armáda stále coufá, coufá.

Koho viniti než velitele?

Kuropatkinovi se naskytla již několikráte příležitost k výboji, a nepochybujeme, že jeho armáda, jež tak statečně se brání a jen na povel ustupuje, zrovna tak udatně by byla útočila. Jen jednou Kuropatkin jednal výbojně a měl neúspěch proto, že jednal jen polovičatě (Stackelbergův postup do Kajču), pak stále coufá, klade dočasný odpor a opět coufá. Klada však odpor a jsa odhodlán jen nepřítele zadržeti a opět ustoupiti, příliš dlouho drží svá místa, tak že ztráty jsou veliké. Zodpovědnost takového velitele je zajisté ohromná a lze pochopiti, že se vyhýbá rozhodnutí, dokud nemá číselné převahy; ale přes to se nám zdá, že aspoň v poslední bitvě u Liaojanu jeho přímý ústup nebyl odůvodněn. Dvě armády japonské vrhají se marně na voje o mnoho slabší ruské v předmostí, jedna armáda (Kuroki) chce Rusy zaskočiti. Konala-li ruská jízda vůbec svou službu, tedy Kuropatkin byl o situaci zpraven. Jak snadno mohl vyslati část do Jantaje ustupujících vojsk proti Kurokimu, a zajisté by byl dosáhl úspěchu. Jak jinak by se byla bitva utvářila! Kuroki maje řeku za svými zády, byl by se octl ve velice nebezpečném postavení. Posily ho také právě pro tuto řeku nemohly snadno dojíti. Kurokiho armáda mohla snad býti zničena.

Má-li Kuropatkin proč na každý způsob ustupovati, byl by aspoň takovým výpadem umožnil své armádě nerušenější ústup. Je totiž mnoho zpráv, že prý Kuropatkin ustupuje proto, aby svou armádu mohl stravovati, že tedy armáda v jižních krajinách nemá co jísti. Mnoho okolností na velitelovo rozhodnutí působících vymyká se naší vědomosti, a proto bude teprve až po válce možno všechny události správně posuzovati.

Jak se nám nyní zjevují Japonci, pokud známy nám okolnosti? Jak často již byli tito čiperní lidé opěvováni! Co se napsalo o jich bezpříkladné udatnosti, i jich náboženství opěvováno, proto, že prý je podněcuje k takovému pohrdání smrtí. Nemůžeme nijak pochopiti, že by náboženství slibující co jediné štěstí naprosté zničení mohlo míti takový vliv. Pochopujeme, že koran, slibující za odměnu neko-

nečných smyslných rozkoší, dovede masy pohnouti k největšímu fanatismu, ale taková trudná filosofie nikoliv.

Ale nehledíce k důvodům, všimneme si toliko válčení a skutečných událostí, přicházíme k názoru, že Japonci jsou prostě dobrými vojáky, ne lepšími a po jisté stránce také ne horšími ruských. Několik dokladů! Japonci plýtvají ve všech bojích střelivem, střílejí příliš mnoho nadarmo, nešetří střelivem, což není právě důkazem přílišné neohroženosti. Jsouce odraženi, utíkají zrovna jako jiní a útočíce útočí zrovna jako jiní. Také nelze nevšímati si toho, že Japonci jsou strategickým i vesměs bývají taktickým útočníkem. Jest však starou pravdou, že útočník mívá mravní převahu. Zajisté každý pochopí, že jest více neohroženosti třeba zástupům, aby odráželi dorážejícího nepřítele, aby neustoupili pokud jich k tomu rozkaz nedojde, přes to, že vědí, že opět jim bude ustoupiti, protože jim posud vždycky bylo ustoupiti. Jak by asi se zjevilo japonské vojsko utrpěvší porážku? Pak ale Japonci všude měli číselnou převahu a jich jízda, nemající číselné převahy proti ruské, posud se nevyznamenala. Co třeba uznati ve prospěch japonského vojska jest, že japonští vojáci jsou obratnější a účelněji vycvičeni; a jich podniky? Vyznamenávají se velkou opatrností. Zajisté činí vše, aby Rusům co nejvíce uškodili. Tlupy Chunguzů atd. také důkladně si na válku připravily. Japonci vystupovali a vystupují všude číselnou převahou, posud však se jim nepodařilo svésti rozhodnou bitvu. Musí jim však na tom záležeti, by přece již rozhodná bitva byla svedena, by válka nebyla přerušena zimou, neboť i peněz jest zapotřebí k vedení války a nevíme, zdali by jich Japonsko mělo dost na tak dlouhou dobu.

Co se však odehrálo? Japonci si pokaždé zařídili důkladně základnu, postoupili, útočili, Rusové ustoupili a Japonci — nepronásledovali, nastala přestávka, za jaké se Rusové opět upevnili. Tedy posavadní boje neměly úspěchů U Liaojanu byly jim okolnosti tak příznivy, aby nepřítele zaskočili, a co učinili? 2 armády dorážejí na opevněné zadní voje ustupujících ruských vojsk a 1 armáda ohrožuje jich bok. Kdyby byl Ojama, dejme tomu, 1 armádou nepřítele přímým směrem pronásledoval, a 2 armády poslal za Tajciho, mohl donutiti Rusy k rozhodné bitvě, a za jemu tak příznivých okolností mohl, ne-li docela poraziti nepřítele, tož aspoň dobýti velkého úspěchu Takto však byl výsledek velice nepatrný. Dosti možná, že Kuropatkin se domníval, že Japonci učiní tak, jak jsme právě uvážili, a proto se na Kurokiho nevrhl

Jsme přesvědčeni, že postoupí-li nyní Ojama na Mukden, bude na Kuropatkinovi, aby Japonce důkladně porazil.

Zdravotní stav ruské armády dle posledních zpráv se zhoršil. Že Rusové nabrali zkušenosti za války, dokazuje nám mobilisace 17. sboru. Všechno mužstvo bylo znova očkováno i důstojníkům nakázáno, by se dali očkovati. Všechny zástupy zaopatřeny filtrami a rychlovary, nařízeno, aby k přípravě stravy denně bylo užíváno cibule, česneku a papriky. Co zásobovací vozidla vyslány skoro výhradně dvoukolové

kolesky. Mužstvu dány lehké letní boty. Důstojníkům dovoleno, by si dali na kabátech upraviti náprsní kapsy. Všechny bílé věci, jako košile, stany, povlaky čepic byly obarveny skořicovou barvou. — Koně 2. samostatné jízdní brigády byli očkováni proti sibiřskému moru.

Také byl zřízen sibiřský vzduchoplavecký prapor, zdá se však, že teprve 1 setnina (o 4 balonech) se nachází na bojišti. — Ještě třeba se zmíniti o vojenském časopisu, jež pro mandžurskou armádu car vydávati dovolil. Tento „Vjestnik mandžurskoj armii" jest redigován v polním štábu a má hlavně asi účel, aby se sebralo co nejvíce zpráv o těch kterých událostech, aby generálnímu štábu pak usnadněna práce, až by psal děje nynější války. Věstník vychází dvakrát až třikráte týdně a podává zprávy o událostech, oznamuje ztráty atd. Všichni členové armády jsou vyzváni, by podávali zprávy o událostech, jichž byli očitými svědky jakýmkokoliv způsobem.

Směs.

Splendida vitia pohanů. H. Denifle, přední znalec středověku, který velkolepým dílem svým „Luther und Lutherthum" řeší otázky o t. ř. reformaci definitivně v ten smysl, že lutheranství jest dokonáním úpadku středověku, dokazuje na četných místech nedbalost, neznalost a lživost novějších badatelů protestantských. Ukázkou jejich a jeho methody budiž stať o známém úsloví, že ctnosti pohanů byly prý jen lesklé chyby. Na str. 383 dd. píše: Seeberg (Lehrbuch der Dogmengeschichte II 205) odvažuje se směšné frase: „Je snad největším skutkem Augustinovým, že Lutherovi, největšímu synu svému, razil cesty k Pavlovi." Ale jak čte Seeberg a jemu podobní spisy sv. Augustina? Jeden příklad, ale silný, to objasniž.

Kolde (Die Loci communes Ph. Melanchthons 86) píše k větě Melanchthonově, že ctnosti pohanů nelze pokládati za pravé ctnosti, nýbrž za vitia, v poznámce: „Melanchthon vrací se tím ku známému slovu Augustinovu (cont. Jul. IV, 3, 25, 26), že ctnosti pohanů jsou splendida vitia." Tak? známé slovo Augustinovo.... tam není. Seeberg zase poukazuje na jiné místo, De civ. Dei V, 12 dd., tedy hned na několik kapitol. Škoda jen, že výraz splendida vitia není tam ani v jedné kapitole. Prantl, který byl na protestantském stanovisku, odvolává se také na De civ. Dei, ale ne jako Seeberg na kn. V. nýbrž na XIX c. 25 (Gesch. der Logik); není však poukazem svým šťastnější ostatních. Alexander v. Oettingen spokojil se napsati, že „Augustin poznačil všechny pohanské ctnosti za splendida vitia." Již Leibniz to tak udělal, ba ještě hůře, neboť píše o „saillie du S. Augustin, que les vertus des Païens n'étaient que splendida peccata, des vices éclatants" (Theodicée § 259). Kdyby Leibniz byl Augustina četl, byl by našel, že bylo jeho saillie, přičítati sv. Augustinu výrok onen, a že prozrazuje úplnou neznalost mluvy augustinské, stotožňovati hned vitia a peccata. Kde jest veliký Leibniz, tu nesmí Harnack scházeti. A neschází. „Avšak poslední krok, dí,

teprv Augustin učinil, a to strašnou theorií svou, že všechny ctnosti pohanů byly jen lesklými neřestmi." Jsa chytřejší než jeho kollega Seeberg, neuvádí žádného dokladu pro svoji „strašnou theorii". Ale není tak chytrý jako Prantl a K. Thieme, neostav aspoň u latinského slova, jelikož naše (německé) „Laster" mnohem více praví než vitium, a to právě u sv. Augustina. Nuže, co je s tou „strašnou theorií"?

Žasnete! To známé slovo Augustinovo, že pohanské ctnosti jsou splendida vitia, nejen na místech uvedených od jmenovaných spisovatelů protestantských, nýbrž u celého Augustina vůbec se nevyskytuje. Zmínění učenci chybili několikerým způsobem: předně nevyskytuje se u Augustina výraz splendida vitia nikdy; dále neklade nikdy bez výkladu frase tak povšechné, jako: omnes virtutes paganorum sunt vitia, neboť tak by věta byla více než nejasná, ba mylná. Sv. Augustin vykládá pokaždé, jak to myslí, totiž jak rozuměti té větě, an ji vždy uvádí za důsledek své dřívější úvahy. Myšlenkou Augustinovou je vždycky, že skutek zdánlivě ctnostný není opravdu ctnostným, není-li účel jeho dobrý, není-li to Bůh, ba koná-li se buď ze špatného úmyslu nebo ze sobělibosti nebo ze ctižádosti nebo pro marnou čest. Tu je vniterný nedostatek, byť zevně pozorován skutek vypadal sebe krásněji. Jest jen zdánlivě ctnostný, jest poskvrněný, tedy vitium.

Tolik Denifle. Je to důkladný výprask, jakého se protestantským učencům zde a na mnoha jiných místech od Denifle dostalo. Dílo jeho kromě bezedného bahna protestantského ukazuje také bezměrnou ignoranci učenců, kteří jménem protestantismu proti katolickým věcem brojí. O našich českých hanobitelích katolictví co by asi řekl, když Harnackovi praví a dokazuje (str. 850 dd.), že „přes nevědomost výrokem o nauce Tomáše Aq. tak jasně prozrazenou a přes neuvěřitelnou lehkomyslnost svoji je tak bezpříkladně arrogantním?" Jak by ti naši universitní a mimouniversitní ignoranti asi byli charakterisováni?

Židovstvo r. 5664. K novému roku židovskému uveřejnil londýnský „Jewish Chronicle" přehled událostí týkajících se židovstva za minulý rok 5664. V Rusku, možno prý říci, že nebe bylo pro židy stále zamračeno; jen semo tam vysvitnul paprsek slunce, aby ihned zase zmizel. V přítomné době „ruští židé vidí, jak jejich syny ženou v zástupech na jatky dalného východu; židovští lékaři ošetřují Rusům raněné, a za odměnu byli židé vyhnáni i z obvodu bojiště, ana jejich opuštěnost a nouze dosahuje nevýslovné výše". V Rumunsku „objevují se slabé ukázky na lepší časy. Z venkovských okresů židů již nevyhánějí; pouze cizí poddané posílají za hranice. Protižidovské bouře přestaly, ba několika židům dáno bylo i občanské právo. Přece však rumunské úřady stále upírají židovskému obyvatelstvu práva, jež mu mravně i právně patří." Německo „začíná se zotavovati ze své antisemitické nemoci, ač velmi pomalu. Dobrým úkazem jest, že židé v Německu začínají se sjednocovati." V Rakousku v roce tom nestalo se nic pozoruhodného. Avšak „vůči způsobu, jakým se zachází se židy v armadě německé, jest příjemnou zprávou, že v rakouské armadě námořní inženýr Siegfried Popper a brigadník v. Schweitzer, oba židé, byli povýšeni za generaly. V Bulharsku byly protižidovské bouře v Lompalance a ve Vidinu". Ale za to Francie za vedení Combesova dala se do práce, aby úplně omyla Dreufusa,

a úpadek antisemitismu francouzského ukázal prý se nejlépe v posledních obecních volbách v květnu, kdy protižidovští nationalisté byli úplně potřeni. „Skončí-li boj s Římem rozlukou státu a církve, židovské konsistoře ztratí ročně 200.000 franků.“ V Italii stav židů je stále utěšený, a v Lisabonu slavena byla dostavba první synagogy, která v Portugalsku od vyhnání židů před 400 lety byla vystavěna. Marokko „jde za příkladem Ruska; v minulém prosinci napadli židy Kabylové, vyloupili jim domy a odvlekli mnoho žen a dětí. 1200 židů upadlo do hrozné bídy, a 700 uteklo v bídném stavu do Casablanky. Pokus roznítiti proti židům bouři v Urmii, v Persii byl překažen zakročením ruského (!) konsula“. — Do Spojených Států židé se stále hrnou. Jen v New-Yorku jich přibývá ročně o 50.000! Dr. Hirsch řekl, že židovských přistěhovalců je tolik, že si s nimi neví rady, kam je umístiti. Mimochodem řečeno, jak demokrati tak republikáni ujišťují ve svých volebních schůzích, že jejich strana, až se dostane k veslu, zastane se amerických židů v Rusku. Co se týče anglických osad, v Montrealu přibývá židů o 1000 ročně; v jižní Africe jest mnoho židovských obcí, a židovská obec v Perthu v západní Australii byla značně rozmnožena přistěhovalci z Palestiny. — Zionismu dařilo se špatně; ztratil Dra. Hertzla, a znesvářil se mezi sebou o východoafrickou kolonii. V Anglii byli židé ohrožováni návrhem zákona o přistěhovalcích, který byl podán v březnu, ale v červenci zamítnut. V Irsku vypukly protižidovské bouře v Limericku; „tím se ještě lépe dokázalo, že Irsko se pro židy nehodí“. V Anglii však prý se jim vede dobře.

Z českého území na Těšínsku.[1] (Dr. Pluhař.) Čechové žijí v okresích: frýdeckém, bohumínském, fryštátském a těšínském. Na Frýdecku jsou poměry tyto: Frýdek (město) měl

	1890		1900	
Čechů	4.341	(58·87%)	4.981	(55·14%)
Poláků	292	(3·96%)	543	(6%)
Němců	2.539	(34·43%)	3.362	(37·2%)
Všech i s jinými . .	7.374		9.037	
Venkovský okres měl				
Čechů	36.899	(95·13%)	39.112	(93·16%)
Poláků	622	(1·6%)	1.639	(3·9%)
Němců	1.025	(2·64%)	971	(2·31%)
Všech	38.788		41.981	

Čechův ubývá a Poláků přibývá i ve městě i na venkově. Němců přibývá ve městě a ubývá na venkově. Poláci se množí vlivem kamenouhelné pánve ostravsko-karvinské, která zaměstnává stále více polského dělnictva. Velmi ohrožen je pro nás Leskovec (1014—956 Č.) jak Němci (150—409!), tak Poláky (172—367!). Škola tu byla r. 1897 (a jest asi i nyní) německo-česká. Nápadný je přírůstek Poláků ve Vel. Kunčicích (45—210!), v Ratimově (9—152!) a v Šenově (26—294!).

[1]) Do předešlého čísla vloudila se chyba: na str. 717 řádek 7 má býti počet **Němců 1890 uveden 13.405 (85·8%).**

Ročník XXI. Číslo 11.

HLÍDKA.

Ze slezského obecného školství.

M. Pavlík. (Č. d.)

Co je při takové německo-české míchanině již od prvního školního roku pro nás osudno, jest nedostatečné vzdělání jak ve spisovné češtině, tak i v jiných předmětech. Najdete ve Slezsku české lidi, kteří nedovedou správně česky mluvit, tím méně něco pravopisně napsat, ale za to dovedou mluvit kolik tolik spisovnou němčinou.

Ani všeobecné vzdělání nemůže vlastně lépe: nemohlo, poněvadž máme nyní již národnější učitelstvo než dříve býti u českých dětí za stejných poměrů takové, jako u dětí vyšlých ze škol německých. Němčina zabírala mnoho a zabírá ještě dosti duševní síly dětské. Kdo netrpí neupřímnou nebo slepou „vlasteneckou“ horečkou, přisvědčí, že Němci slezští jsou (míním lid) mnohem vzdělanější nežli Češi. Stačí porovnati vesnice ležící po obou stranách pomezní čáry národnostní: německé Brumovice (Braunsdorf), Sosnovou (Zossen), Lichnov (Lichten), Úvalno (Lobenstein — jsou to samé bývalé české vesnice) a české Neplachovice, Járkovice, Kamenec a j. Průměrný německý sedlák dovede mluvit (jak se říká) jako advokat, český nedovede ani zcela obyčejné schůze zahájit; německý pohybuje se volně v jakékoli společnosti, český jest ostýchavý, sedí jako pěna potichu; německý je samostatnější a podnikavější, český dá se vésti, potřebuje vždy silné cizí iniciativy. Zařizuje-li se v českých vesnicích nějaký hospodářský podnik, obyčejně učitel nebo ještě více paterek je v čele jeho;[1] němečtí

[1] V posledních letech působí velmi dobře »Ústřední hospodářská společnost« a »Jednota českých hospodářských společenstev ve vévodství slezském« s ústředním skladištěm v Opavě. Hybnou duší tohoto úsilí o hospodářskou samostatnost českého Slezska jest pan

sedláci neptávají se ani učitele ani kněze.[1]) Německý sedlák je přímější, neostýchá se říci své mínění, nebojí se odporovat; český jest neupřímnější, přikyvuje v tvé přítomnosti ke všemu, tu je tvým stoupencem a přítelem, za zády tvými se mu teprve rozváže jazyk, aby tě pořádně zkritisoval.

Dalo by se ještě ledacos říci.[2]) Proto mají některé vesnice české německého starostu, třebas i přistěhovalce, poněvadž nemají mezi sebou nikoho, kdo by uměl s úřady tak svobodně zacházet jako Němec. Méně intelligentní lid nechá se nevědomky ovládat intelligentnějšími (mnohdy snad i lišáckými) jedinci. To už na světě nebude jinak. Tak lze z velké části vysvětliti častý zjev tak zv. deutschfreundlichů. Cítí, že cosi jim schází, a chtějíce se dostati tam, kam Němci, myslí, že jinak se to nestane, než papouškováním po Němcích. Že by i na českém podkladě mohli se vyrovnat Němcům, o tom zkušenost z nejbližšího okolí je doposud málo přesvědčila a poučila — a propracovati se sám k něčemu je vždy nesnadnějším než pohodlně napodobiti. Bylo by arci nesprávno, kdybych vše jen školním výchovem chtěl vysvětlovati. Mnoho působí též, že Němci mají skoro všecka města ve své moci; zvláště Opava a Krnov jsou důležita. Rozumný styk venkova s městem a města s venkovem má blahodárný vliv pro venkov i město. (Nijak netvrdím, že by mezi Němci nebylo dosti též povrchností a jiných slabin.) Tohoto styku postrádá český lid. Co město — to německé: nevnucuje se tu nepřemýšlejícímu současně myšlenka: co pán — to Němec, a naopak: co Němec — to pán vlivný a vážený? Však přes to a přes jiné ještě příčiny jest i škola hodně vinna.

Vmysleme se v duši českého dítěte: jaký duševní proces odehrával

F. J. Zíka. Tak možno časem vychovat samostatné a sebevědomé sedláky české. Bude to účinkovat i na národní a politické vědomí lidu.

[1]) Nemíním tímto, že by učitel nebo kněz měl býti od rolníků v otázkách hospodářských prostě ignorován. Má spolupůsobit ve všem, co jest dobrého a prospěšného. Nemožno však schvalovati nesamostatnosti, která se dá vésti »na oprátce«, ba kterou nutno vésti, poněvadž bez oprátky nějaké neví kudy kam. Znám české hospodářské podniky (i na Moravě!), které závisí jedině na obětavosti a dobré vůli faráře, kaplana, učitele. Lid ničemu nerozumí. Výbory a schůze jsou pouhými formalitami. Co se stane, přijde-li na místo dosavadního kněze neb učitele jiný, který nebude míti tolik obětavosti, zájmu a pochopení pro podniky tyto? Při podnicích těchto neběží jen o peněžní stránku samu, ale i o výchov k samostatnosti, a o tuto hlavně. Nedbá-li se této, propásly mnohé Raiffeisenky, mlékárny a pod. svůj vlastní cíl a staly se pouhými efemeridami bez trvalého účinku. Závislost zůstává vždy závislostí. Mění se jen jména, ale věc je tatáž. Ostatně to sem nepatří.

[2]) Výjimky jsou ovšem na obou stranách, ale neběží o výjimky, nýbrž o pravidla.

se v ní asi při stálém zdůrazňování němčiny? Nepůsobilo to suggestivně na dítě, když němčina zabírala ve vyšších ročnících (a tak to má i podnes dle nařízení vládního býti!) stále více místa a vytlačovala řeč mateřskou?

Člověk přišlý z Moravy nedovede si ze začátku vysvětlit, jak jest možno, že rolníci čeští, bohatí i uvědomělí jinak, jakmile přijdou na nádraží, kupují honem „eine Karte nach Troppau", v opavské nádražní čekárně mluví se sklepníkem německy, že doma, ve své obci, mluví s četníkem Polákem, jenž má ženu Češku a mluví rád česky, přece nezřídka německy, že sami s ním začínají mluvit německy, že neznámé po městsku oděné lidi pozdravují „guten Tag" a p., jak se i mně již několikráte stalo. Nezavinila tu mnoho škola? Nepomáhala též škola vychovávat do nekonečna jdoucí ústupnost českého lidu před úřady?

Němci dobře vědí, proč zavedli obligatní němčinu na českých školách a proč se naprosto prohlásili proti obligatní češtině na německých školách, když v nejnovější době ozývaly se hlasy, aby Němci učili se česky. Ve Slezsku předně prý toho dosud není třeba, poněvadž každý německý kupec a živnostník domluví se v kterékoliv obci české s kterýmkoli Čechem německy, aniž by se Čech tím cítil nějak uražen nebo provokován; a za druhé, že Němec znající česky nebyl by dosti pevný národně a mnohý by zapadl úplně ve slovanském živlu.

Tento druhý důvod není vzat ze vzduchu, ale jest odpozorován na českém lidu.

Však rozednívá se. Učitelé, kteří hleděli si především němčiny, již chvála Bohu vymírají. Nyní na většině českých škol nedospívá se tak daleko (i když některý inspektor na to naléhá), aby němčina ve vyšších třídách stala se řečí vyučovací dokonce snad v také míře, jak si přejí němečtí páni a jak se dříve někdy stávalo. Nyní smějí se učitelé sami tomuto požadavku. Proto děti, které vycházejí nyní z českých obecných škol, znají málokdy tolik, kolik jejich otcové se naučili buď ve škole nebo v životě, aby mohli mluvit. To mrzí mnohé strýky starého zrna a proto žádají tu a tam, aby škola byla proměněna v utraquistickou, nebo aby se věnovalo více hodin němčině. Rozumný český učitel ví, co mu je činiti, milé strýky nějak uchlácholí a působí národně dále. Jaký učitel, takový duch ovládne i děti. Učitel národně uvědomělý dovede i při dosavadní germanisující osnově vychovávati děti národně. Neškodí, když děti naučí se trochu německy, jen když v první řadě hledí se na vzdělání všeobecné

a na národní výchov. Proto nejdůležitější pro nás jest: dostati všude národně uvědomělé učitelstvo. Tak ztratí nařízení z roku 1873 své ostří, system vládní stane se nepraktickým a — zbytečným.[1])

Soukromé školy obecné.

Rok	Německé	České	Polské	Něm.-č.	Něm.-polské
1883/4	(22[2] + 4[3]) = 26	(1[2] + 3[3]) = 4	(15[2] + 1[3]) = 16	—	(1[2] + 0[3]) = 1
1902/3	(34[2] + 1[3]) = 35	(4[2] + 1[3]) = 5	(4[2] + 2[3]) = 6	—	(2[2] + 0[3]) = 2

Jak vidět, posunují soukromé školy procentový poměr národních škol hodně ve prospěch Němců. Poláci mají nyní soukromých škol o 10 méně, poněvadž tolik jich stalo se školami veřejnými. Byly to namnoze školy evangelické. Připočteme-li soukromé školy k veřejným, tedy rozmnožily se německé školy ve skutečnosti ne o 11·27%, nýbrž o 13·91%, české ne o 13·63%, nýbrž o 14·03%, polské ne o 17·90%, nýbrž o 9·02%.

Německých škol jest místo 42·19% vlastně 44·71%, českých místo 23·23% jen 22·18%, polských místo 28·06% jen 26·79%, německo-českých místo 3·90% jen 3·58%, německo-polských místo 2·60% vlastně 2·73%.

Klášterních škol bylo roku 1884 9, roku 1903 21, továrních (soukromých) škol roku 1884 3, roku 1903 5.

Z klášterních škol je česká jenom jediná trojtřídka dívčí (Dominikánek) v Klimkovicích, polsko-německá jediná pětitřídka dívčí (školních sester de Notre-Dame) v Karviné. Všechny ostatní (19!) jsou německé. Jedna pak hoví zřejmé germanisaci; v Orlové „německá" čtyrtřídka sester Borromejek, na níž v I. a II. třídě je čeština řečí dorozumívací (!). Ze závodních škol jsou dvě české (trojtřídka v Orlové-Dombrové a dvojtřídka v Polské Ostravě na Salmovce) a tři polské, z nichž jedna je řízena Notredamskými sestrami.

[1]) Uvádím z dopisu kteréhosi českého učitele: »Ovšem hodiny, jež nyní věnovány jsou němčině, velmi dobře by se využitkovaly jinými předměty. My, čeští učitelé, praktikujeme to tak, že z němčiny pracujeme co nejméně, a také se nám to mlčky trpí. Zvláště za p. inspektora X v tom ohledu byla velká benevolence. Nyní jest již hůř! Pan X na př. na českých jednotřídkách po němčině ani se neptal... Tu může samostatný, uvědomělý učitel mnoho prospět! Leč kdyby všichni byli z kvádrů — to je to!«

[2]) S právem veřejnosti.

[3]) Bez práva veřejnosti.

Ústřední Matice školská vydržuje pětitřídku v Opavě a pětitřídku ve Frýdku;[1]) polská Macierz szkolna čtyrtřídku v Těšíně; německý Schulverein dvojtřídku v Klimkovicích. dráha severní (?) německou jednotřídku ve Studénce na nádraží.

Měšťanské školy.

Roku 1884 německé 4, česká a polská žádná; roku 1903 německých 20 (13 chlapeckých, 7 dívčích), česká 1, polská žádná.

Německé chlapecké i dívčí měšťanské školy mají městečka, jako Odry a Vítkov, a my teprve nyní jsme si zařídili chlapeckou měšťanku v Polské Ostravě. Mimo to byly ve Slezsku roku 1884 ještě soukromé německé měšťanky, a to 2 evangelické a 3 klášterní; roku 1903 pak 8 klášterních měšťanek. Tak vlastně jest roku 1903 německých měšťanek 28, česká 1 a polská žádná. (Po prázdninách letoších bude zřízena česká dívčí měšťanská škola v Polské Ostravě; budeme míti tedy dvě měšťanky.)

Učitelské ústavy.

Duch a směr jak všeobecný tak národní obecných škol je závislý na duchu učitelských ústavů. Jest jich nyní ve Slezsku pět: veřejný ústav pro učitele v Opavě, druhý veřejný pro učitelky taktéž v Opavě, třetí veřejný pro učitele v Těšíně, čtvrtý soukromý evangelický pro učitele v Bílsku s právem veřejnosti a od roku 1891 pátý klášterní ústav (Borromejek) pro učitelky v Těšíně taktéž s právem veřejnosti. Všechny tyto ústavy jsou německé. Čeština přednáší se českým kandidatům pouze jako předmět na mužském opavském ústavě a na těšínském mužském i ženském; podobně polština v Těšíně a Bílsku. Jak odpovídají ústavy tyto potřebám národních škol, vidět z následujícího obrazce.

Od roku 1884—1903 (vyjma rok 1899) studovalo na učitelských ústavech slezských:

---

[1]) Mimo tyto školy vydržuje Ústřední Matice školská opatrovny v Opavě, ve Frýdku, v Kateřinkách (69 dětí), v Malých Kunčicích (105 dětí); vydržuje učitelstvo při čtyrtřídní škole v Rychvaldě (321 žáků), přispívá obecné škole v Muglinově, hospodyňské škole v Kateřinkách a bývalé matičné opatrovně v Klimkovicích, přešlé do správy obecní. Tyto školy ji stály vloni 52.673 K, ale Slezsko jí dalo (též vloni) jen 6207 K. Naproti tomu slezská Nordmarka měla příjmů 20.805 K. Místních odborů má Nordmarka 129. Místních knihoven 64 s 9720 knihami. Poměry slezské osvětluje jednání okresní školní rady opavské, která podruhé již nařídila správě matiční školy opavské, aby s ní dopisovala jenom německy. Nestalo se ovšem po vůli pánů.

Opavské mužské		Opavské ženské		Těšínské veřejné mužské			Těšínské soukromé ženské			Bílské soukr. mužské			Dohromady		
N.	Č.	N.	Č.	N.	Č.	P.	N.	Č.	P.	N.	Č.	P.	N.	Č.	P.
130	34	40	4	27	24	70	—	—	—	58	5	6	255	67	76
135	29	63	4	32	23	67	—	—	—	67	7	5	297	63	72
132	26	53	3	42	29	65	—	—	—	73	6	5	300	64	70
150	24	72	3	58	34	59	—	—	—	81	3	5	361	64	64
157	20	66	5	77	30	59	—	—	—	84	2	4	384	57	63
169	19	80	6	81	36	66	—	—	—	94	1	5	424	62	71
170	18	83	1	94	52	40	—	—	—	101	2	6	448	73	46
175	19	93	5	92	60	37	26	5	2	89	1	7	475	90	46
186	19	91	2	76	38	58	37	8	5	79	1	8	469	68	71
193	17	97	4	73	36	64	37	7	2	75	1	10	475	65	76
202	11	95	4	65	42	51	59	3	6	70	1	9	491	61	66
192	20	100	9	59	41	47	59	3	6	72	2	8	482	75	62
187	24	96	9	56	44	40	66	6	6	72	—	9	477	83	56
169	22	94	10	55	47	54	59	6	7	89	—	12	466	85	73
164	29	89	11	43	54	61	58	13	6	87	—	11	441	107	78
137	21	78	10	36	28	58	51	9	11	129[1]	—	14	431	68	84
110	10	80	8	33	24	56	50	5	12	120[1]	—	12	393	47	80
96	5	81	9	37	15	62	53	14	14	119[1]	—	17	386	43	93
107	3	91	1	44	11	67	53	9	11	127[1]	—	26	422	24	104

Roku 1884, kdy byl počet kandidatů pro Čechy (v poměru k jiným rokům) nejpříznivější, bylo německých kandidatů 64·06%, českých 16·83%, polských 19·09%; roku 1903 bylo německých kandidatů 76·58%, českých 4·35%, polských 18·87%.

Škol německých je (roku 1903) 42·19% (nebo se soukromými 44·71%), ale učitelů německých vychází z ústavu ročně průměrně 75%. Škol českých a česko-německých je (23·23 + 3·90) 27·13% (nebo se soukromými jen 25·76%), a učitelů českých vychází ročně průměrně jen 12%, v posledních letech ještě méně, a roku 1903 dokonce jen 4·35%! Polských učitelů vychází ročně 13%.

Německých škol je 46·71%, českých a německo-českých (21·86 + 4·95) 26·81%, polských a německo-polských (22·27 + 5·19) 27·46%. Německé školy potřebují tedy jen 45·71% učitelův a ne 75%, české a česko-německé 26·81% učitelův, a ne jen 12%. (O. p.)

[1]) I s přípravnou třídou.

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

15. Legenda o Přibyslavě.

V aktech martyrum bývá řeč o nábožné paní, které zvláštním zjevením dostalo se poučení o tom, kde spočívají tělesné ostatky mučedníka, ukryté před pohany, a pokynu, aby je buď sama nebo s pomocí jiných křesťanů vyzdvihla a na místě čestném pohřbila. Ať příklad uvedeme, v Utrpení sv. Vincence levity praví se: „Commonita in somnis quaedam vidua nomine Ionica, aetate et sanctitate plenissima, vera signa quiescentis corporis accepit.“ Podle vzoru toho i v středověkých legendách bývá uváděn příběh nalezení a pochování svatých ostatků zbožnou paní. Tak píše se v Utrpení sv. Floriana: „Apparuit autem in visione beatus Florianus Valeriae, matronae deo devotae, indicavitque ei, quo loco corpus eius humaret. Illa hac visione admonita mox ad fluvium abiit et prae gentilium metu virgultis illud involvit perduxitque ad locum sepulturae destinatum.“ Vykonavatelkou čestné služby bývá na mnoze jmenována řeholnice: „Apparuit Christi confessor sanctimoniali cuidam in somnis (dicebatur ea Wilfit) iussitque, ut sacra ipsius ossa, quae instar aliorum profunda humo condita erant, sub omnium conspectum elevarentur.“ (Životopis sv. Adalberta levity.)

Ve Vavřincově legendě o sv. Václavu potkáváme se s vypravováním, jež má nemalou podobnost k tenoru citátů právě uvedených: Světec zjevil se staré zbožné ženě a oznámiv jí, kde zůstal ležeti prst ruky jeho, useknutý od vrahů, poručil, aby jej zdvihla a k ostatnímu tělu přiložila. Když to učinila, prst mocí boží přirostl k ruce, jakoby nikdy nebyl býval useknut.[1])

Zasluhuje povšimnutí, že starší legendy svatováclavské, jako jsou Vostokovova, Crescente fide a Gumpoldova, nemají zmínky o zjevení světce a stařeně, zjevením tím nějak poučené. Za to Kristian šíří se v popise jak osoby ženiny tak i činů jejích. Ví, že byla to sestra sv. Václava, že slula Přibyslava, že od útlého mládí naučena byla sloužiti Kristu Pánu podle příkladů evangelických bez úhony. „Když Bůh zbavil ji manželského jha, oddala se docela ve službu boží, s velikou toužebností žádajíc sobě klášterního závoje a trvajíc neustále dnem i nocí na modlitbách, bděních a postech. Jí tedy ukázal se sv. Václav a pravil: Pronásledovatelé moji usekli mně ucho, jež

[1]) Prameny d. č. I. str. 178.

posud od té chvíle, kdy bylo useknuto, leží mezi stromem u kostela a zdí kostelní. Přijavši to zjevení (hac comperta revelacione) ctihodná paní procitla ze sna, zabrala se ke kostelu, nalezla poklad přesvatého ucha na místě, kdež spočívalo, zdvihla je s velikou uctivostí a radostí, vzdávajíc díky všemohoucímu Bohu, načež přistoupila ke hrobu svého bratra a pána a mučedníka, s některými osobami velmi věrnými hrob s převelikou uctivostí otevřela, ucho do něho vložila a se vší pečlivostí hrob zase zavřela. Bylo pak shledáno po přenesení těla do Prahy, že ucho nevzalo porušení, ale srostlo s tělem, jako by ani stopy meče nebylo utrpělo (ac si nec vestigium ferri unquam passa fuisset). Když potom po zázracích, jež staly se u hrobu Václavova v Praze, slavná pověst o světci všude se rozšířila, počali někteří lidé duchem býti ponoukáni, aby vzali ostatky svatého těla, díl sobě ponechali, díl přátelům darovali. Jedni pracovali o to z dobré vůle a šlechetného úmyslu, by jméno světce tu i tam se rozhlásilo: kdo však z úmyslu nekalého a hříšné žádosti toho se podjali, trest boží jich neminul. Tak i sestra sv. Václava Přibyslava, pokud lidskému oku posouditi lze, jeptiška přesvatého života, vydala se v takový čin, majíc ku pomoci kněze chrámu svatovítského Štěpána. Návod vyšel od poustevníka-inklusa při témž chrámě, k němuž oni jako k muži přesvatému přátelsky lnuli. Než povězme věc zkrátka. V noci, jak bylo umluveno, přišli a vytáhše poustevníka (oknem ze zazděného přístěnku), učinili jej účastníkem svého činu. Kopali, odkryli ctihodné tělo, počali nešlechetné dílo; neboť syn kněze Štěpána dosti neuctivě dotýkal se čelisti svatého muže, až ji vytáhl. Potom zabalili čelist do prostěradla a zasypali prstí ostatní tělo. Z čelisti pryč odnesené díl, jaký se jim vidělo, podrželi pro sebe, díl rozdali přátelstvu. Však záhy a z nenadání pomsta boží všechny je zastihla. Že pak stalo se to za naší doby a přemnohým lidem známo jest, mám za zbytečné vkládati sem do tohoto díla; jen to poznamenávám, že zachváceni smrtí nenadálou a neočekávanou před časem odešli ze světa."[1])

Vypravování Kristianovo o Přibyslavě, hledíme-li k podrobnostem a částkám, jež možno jest nějak kontrolovati, ukazuje některé nesrovnalosti. Autor přijímá k roku 929, že v ten čas sestra sv. Václava byla již ctihodnou matronou (venerabilis matrona), to jest paní usedlého věku. Než zemřel-li kníže Vratislav r. 920, stár jsa 33 let, jak Kristian sám ohlašuje: nemohla dcera jeho o devět let později býti paní starší než asi 20letou. Kromě toho

[1]) Prameny d. č. I. str. 222, 226.

Přibyslava podle řeči Kristianovy buď již roku 929 byla *jeptiškou* (totam se mancipaverat deo famulandam estuanti siciens animo velamine sacro contegi) anebo brzy potom se jí stala (sub sacro habitu sanctissime vivens). Tážeme se, *v kterém domě v Čechách mohla tenkráte zachovávati pravidlo mnišské.*

Kristian dí, že osoby pracující z nekalého úmyslu o získání svatých ostatků vykopaly v chrámě svatovítském tělo sv. Václava, částku jeho vzaly, ostatek pak zase zasypaly zemí (effodientes venerabile corpus nequicie sue inicium sumunt; ...reliquum corporis iterum terra cooperiunt). Představoval si tudíž hrob v zemi, rakev s tělem, zasypanou prstí. Než podle toho, co víme o pohřbu osob, jichž těla z úcty náboženské vyzdvižena byla z původních hrobů, a co výslovně osvědčeno je starými zprávami o pohřbu sv. Václava v kostele svatovítském, *hrob jeho byla tumba (sarcophagus, mausoleum) postavená vedle oltáře.* Slovanská legenda o sv. Václavu dí: „Položili jej v chrámě sv. Víta, jejž byl sám vystavěl, po pravé straně oltáře.“ V Crescente fide praví se o ženě prosící Boha za navrácení zraku: „ante tumulum beati Vendezlavi prostravit se.“ Mnich Vavřinec napsal: „corpus in mausoleo argenteo locatum est in aula sanctissimi Viti martyris Christi iuxta altare.“ [1])

Na posouzení toho, co Kristian vypravuje o krádeži svatých ostatků, jak návod k činu vyšel od osoby duchovní, a jak v noci přikročeno bylo k otevření hrobu, dlužno především uvésti, že *vypravování není původní.* V translaci sv. Epifania obsažena jest podobná zpráva o vyloupení hrobu a vzetí ostatků z chrámu pavijského. Autor translace popisuje jak čin tak pohnutku, z jaké němečtí duchovní, biskup hildesheimský Otwin (r. 954—984) a kněz Landward, k činu se odhodlali. Pohnutkou bylo zvelebiti chrám hildesheimský ostatky slovutného světce.[2]) Kristian uvádí pohnutkou krádeže touhu po soukromém uctívání sv. Václava a rozvrhuje osoby, jež chtěly zmocniti se ostatků, na dvě, tak že podle řeči jeho *jedny z nich bažily po relikviích ze šlechetného úmyslu, druhé z nešlechetného. V čem nešlechetný úmysl těchto záležel, nepraví.* Jest však ne bez důvodů za to míti, že znal legendu o nalezení sv. Diodora (z 9. století), v níž píše se o jakémsi Adalfredovi: „hic sacerdotis cuiusdam, nomine Albini, exhortationibus suasus de inenarrabili thesauro sanctorum artuum partem quandam furatus est non ob sanctitatis

[1]) Tamže str. 134, 159, 160.

[2]) Bolland. Acta sanct. Januar. II. str. 378 n.

venerationem, sed pro lucri venalis amore.“[1]) Ovšem tvrditi o sestře sv. Václava, že bažila po ostatcích těla svého bratra ze ziskuchtivosti, bylo by ukládati čtenářům i z míry důvěřivým více, než mohli snésti.

Ačkoli Kristian popsal děj svatokrádeže, jako by byl očitým svědkem jeho, ačkoli neopomenul pověděti o trestu, jaký stihl průvodce a všechny účastníky jeho, přec dodává: „quod quia nostris constat factum temporibus plurimisque patet, supervacuum huic opusculo credidi inserendum.“ K výroku tomu nelze vyhledati důvod než jen psychclogický. Kristian, když dospěl ve vypravování příběhů až tam, kde končí se dva hlavní prameny jeho, Crescente fide a legenda Gumpoldova, a rozpomenul se, že čtenáři díla jeho budou čekati popis dalších zázraků z doby asi od smrti knížete Boleslava I. až do návratu sv. Vojtěcha z Říma, ať jinak díme, z doby Strachkvasa-Kristiana,[2]) poznávaje nemožnost toho, aby vypravoval o věcech, o nichž neměl vědomosti, utekl se k omluvě, vložené do příběhu o krádeži ostatků: „To zajisté stalo se za naší doby a přemnohým lidem jest známo; proto mám za zbytečno vkládati sem do tohoto díla.“ Další, podobná omluva jeho jest: „Kdybych pokoušel se vypsati všechny zázraky svatého mučedníka, které Pán skrze něho ukázati ráčil (cuncta beati martyris signa, que dominus per eum demonstrare dignatus est), bude se mi nedostávati dříve světla než blány k psaní.“[3]) Vzpomeňme na prolog k legendě, kdež vytýká jiným autorům, že díla jejich nevypovídají o sv. Václavu plně všecko!

I toho dlužno si všimnouti, že Kristian nazývá „svou dobu“, to je leta, jež prošla mezi sepsáním legendy Gumpoldovy a návratem sv. Vojtěcha z Říma, dobou hrubou či nevzdělanou (rudibus nunc temporibus). Tak, trvám, říká se časům starším s hlediska doby nové, a ne přítomnému času vzhledem k době starší. Či měly přední osoby v Čechách na sklonku 10. století za to, že doba 20letého trvání biskupství v zemi jest po míře obecné vzdělanosti horší, než byla doba předešlá?

---

[1]) *Surius*, Historiae seu vitae sanctorum, I. str. 424.

[2]) V Kanapariově životopise sv. Vojtěcha (z roku 999) praví se: »Ventum est ad sanctam civitatem Pragam, ubi dux praeclarus Wenceezlaus . . nobile martyrium consummans, manifestis inditiis ac ingentibus usque hodie miraculis sua merita probat.« Prameny d. č. I. str. 241.

[3]) Prameny d. č. I. str. 227.

16. Slovanské synaxarion o sv. Ludmile.

Slovanské synaxarion o sv. Ludmile má obsahem toto vypravování: Sv. Ludmila byla ze země srbské, dcera knížete srbského a provdala se za Bořivoje, knížete českého. V té době byli oba ještě pohané. Ale po sňatku otevřely se oči jejich srdcí, i přijali křest a vystavěli chrámy a shromáždili kněží. Měli pak tři syny a tři dcery. Bořivoj zemřel, stár jsa 36 roků. Po něm vstoupil na stolec knížecí syn jeho Vratislav a panoval 33 leta. Zatím Ludmila všechnu péči svou obracela k věcem bohulibým, zvláště chudým dobře činíc ze svého jmění. Po smrti Vratislavově, když Václav, vnuk Ludmilin, převzal vládu, matka nového knížete počala nenáviděti své tchyně a hleděla ji zahubiti. Zpozorovavši to Ludmila, odešla na hrad Tetín. Ale snacha její uradila se s dvěma velmoži svými a poslala je na Tetín, aby ji zavraždili. Přišedše vrahové ti, shromáždili kolem sebe množství zlosynů podobných jim. A když byl večer, obstoupili dvůr se zbraní, rozbili dvéře a vešli do pokoje. Chopivše pak Ludmilu, uvrhli na hrdlo její závoj, jejž jí s hlavy strhli, a zardousili ji. Tak dokonala ona život v den sobotní v první hodinu noci, v 61. roce věku svého, Bohu se líbíc a korunu mučednickou přijavši. Neboť ukázal Bůh znamení a divy na místě, kde ji pohřbili (nebyla totiž pochována v chrámě, ale pode zdí hradu), ježto bylo tam za noci vídati hořící svíce, a slepec jakýsi prohlédl, dotknuv se prsti, kdež Ludmila ležela. A od té doby dála se tam mnohá znamení a divy, o nichž uslyšev vnuk její Václav, dal přenésti bábu svou na hrad pražský a uložil ostatky její v chrámě sv. Jiří, kdež i nyní mnohé zázraky se dějí.[1])

Ke Kristianovu vypravování o sv. Ludmile obsah slovanského synaxaria má se jako nárys k hotovému obrazu. Jest otázka, zda Kristian znal synaxarion a užil ho? K tomu, aby s dostatek odůvodněna byla odpověď přisvědčivá, nestačí přirovnati obě skládání a ukázati na shody, jichž jest velmi mnoho; neboť vedle shod, zřejmých a nepochybných, naskytují se některé neshody. Ať všimneme si nejprve shodných dat, obě skládání srovnávají se v těchto kusech: Bořivoj byl prvním křesťanským knížetem českým, byl zakladatelem chrámů a shromažďovatelem kněží; měl choť Ludmilu z jiné země rodilou než z Čech (než ze země vlastních Čechů); choť jeho byla zprvu pohanka, potom horlivá křesťanka, zakladatelka chrámů a shromažďovatelka

[1]) Prameny d. č. I. str. 123 n.

kněží; Bořivoj zplodil s ní tři syny a tři dcery; v čas smrti své byl stár 36 (35) let. Ludmila po smrti chotě svého ostala vdovou; všechnu péči svou obracela k věcem bohulibým, zvláště chudým dobře činila ze svého jmění. Po smrti Vratislavově, když stal se knížetem vnuk její Václav, Ludmila byla nenáviděna od snachy své Drahomiře, jež hleděla ji zahubiti; zpozorovavši nepříznivé smýšlení snašino, odešla z Prahy na hrad Tetín. Drahomiř vypravila tam dva velmože své, aby ji zavraždili. Ti přidružili k sobě pomocníky; na večer vnikli do dvora, rozbili dvéře a vešli do pokoje; tam uchopili Ludmilu a zardousili ji. Tak došla zbožná paní koruny mučednické v den sobotní v první hodinu noci (v první vigilii noci). Na hrobě jejím, který zprvu nebyl v chrámě, ukázal Bůh zázračná znamení: bylo tam za noci vídati hořící svíce. I později dály se u hrobu jejího na Tetíně veliké zázraky. Sv. Václav dal přenésti ostatky báby své na hrad pražský a uložil je v chrámě sv. Jiří.

Neshody jsou v tom, že synaxarion nazývá Ludmilu dcerou knížete srbského, kdežto Kristian j m e n u j e j i d c e r o u S l a v i b o r a, k m e t a z e z e m ě p š o v s k é, p o t o m m ě l n i c k é; že synaxarion uvádí syna Bořivojova Vratislava přímým nástupcem po otci, kdežto Kristian zná bratra a předchůdce Vratislavova Spytihněva; že synaxarion přisuzuje Vratislavovi vládu knížecí 33 leta trvající, kdežto Kristian j m e n u j e V r a t i s l a v a p ř i j e h o s m r t i m u ž e m 3 3 l e t ý m; že synaxarion označuje příčinou Václavova rozhodnutí, aby tělo báby jeho bylo přeneseno do Prahy, doslech o zázracích, jež dály se na jejím hrobě na Tetíně, kdežto Kristian m o t i v u j e r o z h o d n u t í t o v z p o m í n k o u s v. V á c l a v a n a j e j í z á s l u ž n ý ž i v o t a v e l i k o u o s l a v u j e j í v n e b i. Druhá z uvedených neshod vysvětluje se ovšem tím, že Kristian znal latinské legendy o sv. Václavu, ve kterých řeč jest o Spytihněnovi, bratru a předchůdci knížete Vratislava.

(P. d.)

Dominik František Kynský.

Napsal JAN KAKŠ. (Č. d.)

Nebude nyní od místa citovati některé charakteristiky o Kynském. V. Brandl píše o něm: „Byl muž jemných, něžných mravů, skromnosti spanilé až naivní, v rozmlouvání urbanity líbezné. Dobrota mu zářila z tváří. Vidím ještě pořád roztomilého starce před sebou; jeho dobrotou se lesknoucí oči a růžové tváře, jež mu jakýsi ráz mladosti dávaly, ač na hlavě mu již ‚hrobové kvítí' prokvétalo. Chodíval zavčas do Králové Kláštera na víno k mým rodičům a vždy laskavě se mnou rozmlouval, jakož po celý život rád s mládeží obcoval a ji poučoval.“ [1])

Úvodem ke korrespondenci Kynského k Hankovi líčí A. J. Vrťátko onoho takto: „Povahy živé a energické, mysli veselé a k humoru se klonící, byl nepřítelem všeho rozkolnictví, nepřestávaje vyzývati k snášenlivosti, svornosti a jednotě. Soud jeho byl bystrý, mysl krasocitná, přítelem bylť věrným, nezištným a za všelikou ochotu uznalým a vděčným, a rádcem velice praktickým. Sám skromný, s vysokou hleděl úctou ku předním dělníkům na poli literatury domácí, s obdivem zejména k Dobrovskému.“ [2])

M. J. Hurban navštíviv roku 1839 Kynského, těmito slovy se o něm vyjadřuje: „P. Kynský jest stařec vážný a ctihodný. Slovan horlivý, upřímný, dobrovolný. Pojďte sem vy jinochové chladní učit se horlivosti od tohoto starce, nad jehož velebnými šedinami mnohé bouře přeletěly a v jehož srdci mnohý boj sveden jest. Silnáť musí býti vida Slavenstva, žeť uchvacuje netoliko mládež a muže, ale zahřívá i mysl sešlých a stářím skloněných lidí.“ [3])

Z jediné zachované (olejové) podobizny Kynského [4]) hledí ovšem na nás nikoli ctihodný kmet, nýbrž ještě muž let zralé životní moudrosti.

[1]) Obzor 1886 č. 6. Ze hřbitovů brněnských.

[2]) Č. Č. Musea 1881, str. 104: Dopisy kněze D. Kynského k V. Hankovi (od roku 1817 do roku 1839).

[3]) Cesta Slováka ku bratrům Slavenským na Moravě a v Čechách, str. 27.

[4]) Darována byla z pozůstalosti příbuzných Kynského p. J. Schmutzrem, c. k. účetním revidentem v Praze, roku 1881 museu království českého, kdež se dosud chová. Na rubu tohoto obrazu nalezá se tento připisek, vlastní rukou Kynského kdysi učiněný: »Dominik František Kynský narozen v Slaném dne 4. října 1777, úd řádu pobožných škol od roku 1794. Dokonal svůj tichý život v... dne... přátelům, řádu, vlasti věrný (bodejž i milý!). Podle podobizny roku 1836 Josefem Felčarem, rodičem slanským, vyhotovené.« Obraz ten jest nepochybně od Kynského samého malován. Reprodukce jeho

Pěkná, výrazná hlava s orlím profilem a vysokým čelem, nad nímž vznáší se houšť tmavých vlasů; milá tvář vážných, ale přívětivých, ušlechtilých rysů, zdravých, vyholených lící — tak se nám ve vlastní jeho interpretaci ukazuje zjev Kynského, jenž prozrazuje nejen široký horizont duševní, ale též spanilou dobrotu i oddanou upřímnost srdce.[1]

Kynský bydlil v Brně až do roku 1830 v klášteře minoritském, od toho času pak až do smrti své — jak již zmíněno bylo — v domě Jana Viléma barona Mundyho za Veselou branou (nyní „na Kiosku“ č. 5), starém to paláci Harnoncourtském. Tam měl před okny obydlí svého zahrádku, kterouž od jara do zimy sám bedlivě vzdělával, sedávaje za příznivého počasí pod modrým nebem a pilně čítaje. V příbytku svém, jenž záležel ze dvou přízemních pokojů, míval vždy několik zpěvných ptákův a veverku. Jizby své měl ozdobeny podobiznami spisovatelů českých a obrazy olejovými, z nichž některé sám byl maloval. Hlavní okrasou těchto světnic, jež mu byly celým světem a poslední stanicí jeho života, byla však přebohatá knihovna spisů ze všech téměř oborů literatury naší, jakož i latinské, řecké, německé a

v tradicionelním dřevorytu otištěna ve Světozoru 1869 str. 265, v Rybičkových Křisitelích I. str. 215, v Bartlově Slavíně II. str. 130, v Bačkovského Kněžích katolických o písemnictví novočeské zasloužilých, str. 138 a jinde.

[1]) *Rybička* v pozn. 17. k životopisu Kynského (Přední křisitelé) píše, že slyšel nemálo zajímavých anekdot z mladších i starších let Kynského, vztahujících se k jeho nevšední ráznosti, ochotnosti, srdečnosti a spanilomyslnosti, zaznamenal však jedině onu shora otištěnou o jeho sporu s V. Žákem jako puristou (původně ve Světozoru 1863, č. 33). Nalezl jsem v kalendáři Koledě na rok 1855 (str. 176) tuto zprávu: »P. H—m, jenž nyní jako učitel v Praze žije a od kterého my se o příběhu tomto dověděli, přebývav některý čas v Brně, seznámil se i s Kynským. Vyšli si jednou letního času na procházku a jak se k večeru silnicí vraceli, spatřili před sebou daleko vojáka, jenž odolati nemohl nápoji v sobě (!) burácejícímu. Konečně upadl chuďas v příkopu. Kynský, jakmile se k ležícímu byl přiblížil, pravil k p. H—movi, že tu nemohou nechat vojáka a že třeba doprovoditi ho domů. Namáhali se pak marně dlouhý čas jej vzkřísiti, neboť ležel polomrtvý nepohnutelně. Konečně přece postavili ho na nohy a on — Polák jsa — jak oči prostřel, zamumlal k nim, co tu s ním robí, a aby ho s Pánem Bohem jíti nechali (neboť byl již zapomněl, že si ulehl v příkopě), že prý ho zradit a udati chtějí důstojníkovi. Načež Kynský, že to nikoliv, nýbrž že přimluviti se chtějí za něho, aby bez trestu vyvázl. Nemoha bláhový odporovati, vrávoral s nimi do Brna až do kasárny. Tu jal se Kynský takto mluviti k důstojníkovi: ‚Přivádím vám vojáka v bídném stavu, ale odpusťte, jsem sám tím vinen; prokázal mi v městě několik malých služeb, začež já ho dnes na venkově (tu jmenoval místnost) trochu vyčastoval a nevěda, že co Polák málo snese, přehnal jsem, jak vidím, poněkud slušnou míru. On sám nevinen, a račtež mu tedy odpustiti.‘ Skutečně se druhého dne jen ústní pohrůžka dostala vojákovi. Asi za týden, neboť dříve nemohl vypátrat Kynského, přišel voják ke Kynskému nejvřeleji mu za jeho dobročinnost zajisté nevšední poděkovat.«

jiných cizích jazyků vedle drahocenných památek zejména ze staršího písemnictví českého.[1]) Knihovna tato s obrazy i literarní pozůstalostí po smrti Kynského odvezena byla do piaristského kláštera mikulovského.

O dalších osudech vzácné této bibliotheky vypravuje A. K. Víták:[2]) „Kynský byl členem řehole piaristské, do které jsem i já roku 1856 byl vstoupil. Po odbytém v Lipníku noviciatě byl jsem ordinován do Mikulova. Když jsem byl v září 1857 v Mikulově P. rektorem R. Lopatou přijat, sdělil se mnou, že mi bude nějaký den bydleti v hostinském pokoji, poněvadž byt můj ‚na černé chodbě‘ (jež se tak nazývala, protože jen jedno okno měla) nebyl ještě upraven. Zvědavostí jsa puzen, co by v pokojíku pro mne určeném se nalézalo, žel jsem se naň podívat. Spatřil jsem v něm velikou hromadu knih, nedbale naházených. Podomek

---

[1]) *Karel Šmídek.* K životopisu D. Kynského v časopise Koledě, r. III. str. 209. — *M. J. Hurban* v citovaném spise vypravuje: »Zřídka kde ve veřejných, nerci-li soukromých knihovnách nalezne Slovan toužící po starožitnostech, po vděčných památkách literárních z minulosti, po rukopisech atd. takové potěšení, jako jsem nalezl já, prohledávaje knihovnu páně Kynského. Veliké množství se tu nalezá spisů staročeských, veškerá téměř díla Komenského u rozličném vydání, Biblí králická, Rukopis Biblí Páně ze st. XIV. na pergamenu psaný atd. Plody a zjevy novější literatury čechoslovanské, obrazy a podobizny mužů slavenských mají zde příslušná svá místa.« — Budiž tu i podotknuto, že Kynskému byl pilným dodavatelem knih vedle Hanky hlavně bratr jeho Jan, kupec v Praze (na Malé Straně v Mostecké ulici »u tří červených srdcí«), jenž i spisy Kynského na skladě měl, jak svědčí některá literarní oznámení knih Kynského v Hromádkových Prvotinách. — Neznámý mi autor feuilletonů Spaziergänge durch Brünn v brněnském časopise Neuigkeiten (rok 1855, str. 661) popisuje Kynského idyllické zátiší za Veselou branou těmito slovy: »Schade, daß das Gärtchen vor dem Hause nicht mehr ist. Dieses pflegte mit Vorliebe der hochwürdige Herr, Professor und Translator Dominik Kynsky. Wenn er in den Abendstunden in demselben bei seinen Blumen in seinem Ordensgewande saß, ein Buch in der Hand, vor dem offenen Fenster seiner Wohnung, die uns seine treuen Genossen, die Vögel in ihren Käfigen, die Bücherschränke voll der seltensten Werke, überall an den Wänden Zeichnungen, Gemälde und Skulpturen zeigte, da konnte man dies Bild eines hohen Friedens, diese hehre Idylle inmitten einer Stadt voll geräuschvoller Geschäftigkeit, inmitten des Jagens nach Gewinn und Befriedigung der Leidenschaften aller Art nur mit tiefer Bewunderung wahrnehmen. Ein gräßliches Ereigniß zerstörte dieses Stilleben; das Geschick, das unnachsichtige, das die Größe des Menschen so wenig, wie seine geistige schöne Bildung achtet, oder das Verbrechen rißen einen kindlich-gemütlichen Mann, einen mit großer Gelehrsamkeit und mit der Kenntniß der Künste begabten Patrioten von diesem Schauplatze und mit ihm verschwand auch dieser. Bekannt ist's, daß der geistliche Herr gewaltsamen Todes starb. Ich bin nicht in der Lage zu sagen, ob das Geheimnißvolle seiner Todesart hinlanglich aufgeklärt wurde.«

[2]) Paměti starého učitele-vlastence, str. 324 nn. Stať o Kynském nalezl jsem uveřejněnu již v Klatovských Listech roku 1889 v č. 17 a 18. (Dominik Fr. Kynský. Přednáška, kterou 16. dubna 1889 v Jednotě literarní v Klatovech učinil A. K. V.

je právě odnášel do jiné místnosti. Vezmu jednu z nich do ruky a čtu na titule: ‚Dominici Kynský‘, vezmu druhou, třetí a více jich a všude nalezl jsem podpis Kynského. Také opodál u okna ležela bedna spisů. Byly to nepochybně nevytištěné spisy Kynského. Byl jsem prohlížením knih těch tak zabrán, že jsem ani nepozoroval, že podomek ty rukopisy odnesl. Tázal jsem se ho ihned, kam je zanesl. Dostal jsem za odpověď, že prý mu pater rektor papíry ty daroval a že je prodal v židovském městě. Odebral jsem se sice ještě téhož dne k židovským obchodníkům, ale marné bylo poptávání moje. Odvezeny jsou rukopisy ty se starými papíry a hadry na dráhu do Břeclavi. Toliko jednu báseň jsem zachránil a na památku si uschoval. Jsou to: Obžinky k jmeninám nejdůst. pána pana opata P. Augustina Kocha v Rajhradě roku 1829... Plných devět let nikdo si knihovny té nevšimnul. P. rektor dovolil mi pak, abych ji směl srovnati, katalog k ní zhotoviti a do veliké, 15.000 svazků čítající bibliotheky přenésti. V knihovně té zůstaly knihy Kynského bohužel opět nepovšimnuty. Roku 1875 zanesl mne osud opět poblíž Mikulova, a to do Břeclavi, odkud vodíval jsem své privatní žáky gymnasisty do Mikulova ke zkouškám. Toho roku přeměněno též gymnasium mikulovské ve státní. Při této přeměně stalo se, že pater rektor prodal celou bohatou knihovnu antikvářům do Vídně... Ředitel gymnasia mikulovského Dr. Vysloužil vypravoval mi, že mnohé vzácné knihy opět ve Vídni zpět koupil, ovšem za drahé peníze.“ [1]

(O. p.)

[1] *Rybička* vypravuje v Č. Č. Musea (1878, str. 559: Životo- a knihopisné doplňky a oprávky) toto: »Viděli jsme v letech 70tých (ve Vídni) nemálo knih, jež druhdy náležely Dominiku Kynskému a také jménem jeho byly vyznačeny (na př. Kroniku Hájkovu, Biblí starou, Voigtova Acta literaria a j. v.) v krámích vetešnických i v rukou jiných osob soukromých; to však, jak a kdy se asi knihy ty v jich držení dostaly, nevíme šířeji udati.«

Základní názory křesťanského středověku.

Prof. Dr. Jos. Samsour. (Č. d.)

Byla ovšem moc papežská ve středověku velká a rozsáhlá, nevyrostla však náhle ze země nebo nebyla získána obratem ruky. „Nestali se teprve tehdy papežové nástupci sv. Petra, nedosáhli teprve tehdy nejvyšší moci svazovací a rozvazovací, nedostali teprve tehdy nejvyššího úřadu učitelského a královského, nýbrž teprve tehdy mohl Petr ve svých nástupcích v celé křesťanské společnosti, poněvadž ona chtěla mu býti v Kristu podrobena, uplatnit poslušnost bezpodmíněně, ku které mu ji božský Spasitel za odměnu jeho lásky podrobil.“ [1]) Ne zásada byla nová, že moc světská jest duchovní podřízena, novými byly toliko, a to jen z části, formy, ve kterých tato zásada nabývala výrazu. Křesťanský středověk obracel zásady náboženské na všecky poměry lidského, socialního, občanského a domácího života a docílil tím všude velikých výsledků, kdežto zlořády hlavně tam se ukazovaly, kde takovéto applikace nebylo, nebo kde se stala jen způsobem neúplným anebo převráceným. Kdyby se bylo pokračovalo tímto směrem, kdyby jednotlivé části velkolepé budovy bývaly byly zdokonalovány a při tom všechny materielní opravy provedeny, jež nově objevenými zeměmi a cestami, pokroky ve vědách přírodních, bádáním v oborech před tím málo pěstovaných, rozšířením obchodu a průmyslu byly umožněny, aniž staré základy víry a mravů byly dotknuty, byli by bývali národové křesťanští uchráněni mnohého rozštěpení, bezpočetných otřesů, byli by dosáhli bez poškození blaha moralního také vysokého stupně blaha materielního.[2]) Avšak staré tradice byly zavrženy, princip autority byl napaden a zahájena doba revoluce, ponořením se a zahloubáním do pohanství nastoupena cesta nazpět, život politický, socialní a domácí byl křesťanským vlivům odcizen. Co dříve úzce bylo spojeno, bylo odloučeno, politika od moralky, moralka od náboženství, škola, rodina, stát od náboženství. Proto stojíme podnes v době revoluce, zakoušíme jejího ovoce a sejeme ustavičně její símě do půdy pro ni připravené, aby z něho opět nové stromy téhož druhu vyrostly.[3])

Než třebas by mnozí středověkým papežům všecko ostatní odpustili, jednoho jim nemohou zapomenouti, že knížata sesazovali a poddané jejich zbavovali povinnosti věrnosti. Při tom netáží se,

[1]) *Phillips*, u. d. str. 181.

[2]) *Balmes*, Protestantismus und Katholicismus. Regensburg 1844, str. 199 n.

[3]) *Hergenröther*, u. d. str. 36.

jak často, z kterých příčin a jakým právem se tak dělo; již faktum samo v sobě odsuzují. Klidná úvaha všech právních poměrů, veřejného práva států středověkých, vládnoucího názoru o přísahách, jež nebyly nikdy naprosto, bezpodmíněně a pro každý případ skládány, stejnoměrný zřetel na světské a duchovní zákony, jež dohromady měly takové účinky, to vše musí vésti ku klidnějšímu posuzování celé věci, to vše nám objasní a pochopitelným učiní faktum bez odporu nápadné.

Při úzkém spojení, jaké ve středověku mezi Církví a státem zavládlo, bylo přirozeno, že veřejné pokání a klatba církevní měly i občanské nepříjemné následky. V staré Církvi bylo ukládáno za těžká veřejná provinění veřejné pokání, jemuž se však mnozí hříšníci, kteří se sice dopustili těžkých, ale tajných hříchů, často také dobrovolně podrobovali [1]) Ne všude se stejnou přísností, ale z pravidla na západě od století čtvrtého až do osmého bylo zapovězeno takovýmto poenitentům v manželství vstupovati, užívati již uzavřeného, zastávati veřejné úřady, zvláště soudní, službu vojenskou a vstupovati do stavu duchovního.[2]) I později, když veřejné pokání víc a více vycházelo z obyčeje, potrvaly pro těžké hříchy tyto předpisy v platnosti; při některých ve známost přišedších zločinech měli býti vinníci klatbou donuceni, aby se podrobili dle starého zvyku veřejnému pokání; jestliže se zpěčovali tak učiniti, měla je světská moc k tomu donutit; ano hrabata a vévodové, kteří svoji pomoc k tomu odpírali, měli býti trestáni klatbou a časnými tresty, ba docela i ztrátou své důstojnosti.[3])

Jak velice rozšířen byl obyčej, že kajicníci nesměli zastávat veřejných úřadů, dokazuje mimo jiné faktum, že z návodu ctižádostivého Erwiga španělskému králi Wambovi, jenž podaným jedem byl omámen tak, že se zdál umírati, byly vlasy jako umírajícímu od přítomných biskupův, o zločinu žádného tušení nemajících, ostříhány a roucho řeholní dáno, čímž byl do stavu kajicníků přijat. Na to byl Erwig ihned za krále prohlášen. Než silná přirozenost Wambova překonala jed; Wamba nabyl zase vědomí, byl však neschopen dále vládnouti, poněvadž dle gothského zákona mnich nesměl se do světa vrátiti.[4]) Podobně ukazují tehdejší kázeň příhody Ludvíka Zbožného roku 833. Jeho syn Lothar dostal jej do své moci a chtěl jej, byv od svých přívrženců za jediného císaře provolán, k vládě pro vždy učinit neschopným. Od několika

[1]) *Frank*, Bußdisciplin. Mainz 1867, str. 444 n.

[2]) Concl. Arel. II. can. 49; Araus. I. can. 11; Bracar. 563 can. 15.

[3]) Cap. Tribur. 822 n. 6.

[4]) *Weiss*, Weltgeschichte. 6. Aufl. Graz 1900. 3. Band, str. 840 n.

biskupů, zvláště od Ebba remešského přemluven, svolil Ludvík, že se veřejně z hříchů svých vyzná, roucho kajicníků přijme a tak se vlády vzdá. Než toto ponížení důstojnosti císařské pobouřilo brzo všechny lépe smýšlející; proti Lotharovi pozvedli se i dva druzí bratří, tak že tento zanechav otce a svého bratra Karla v klášteře St. Denis, do Italie uprchl. Ludvík byl záhy opět osvobozen a vyzván, aby se ujal vlády. Však Ludvík žádal, poněvadž biskupové jej odsoudili, slavné opětné dosazení od nich. Zbraně byly mu navráceny a sesazení jako nespravedlivé zrušeno. Na slavném shromáždění v Diedenhofenu roku 835, kde také Ebbo, biskup remešský, svou vinu vyznal, byla mu opět koruna císařská na hlavu slavně vsazena; Ebbo byl donucen k resignaci. Jak z líčení patrno, byla zachována zásada, že veřejní kajicníci jsou neschopni ku všem úřadům, než vysloveno, že jí nelze na Ludvíka použiti, který byl jednak pro nepravdivé, jednak nedokázané, jednak dávno odkáté zločiny nespravedlivě k církevnímu pokání odsouzen.[1])

Ještě důležitější je však, že od nejstarších dob exkommunikace zbavovala netoliko duchovních statků, nýbrž na základě apoštolských napomenutí[2]) také jistých úkonů zevnějšího obcování, jako na př. pozdravu, společného stolu, důvěrného obcování atd. Obcování s exkommunikovanými bylo obyčejně trestáno klatbou, podle pozdějšího práva malou klatbou, kde nešlo o účastenství in crimine.[3]) Když následkem ponenáhlého mizení veřejného pokání proti násilnostem a hrubostem vyšších i nižších stavů častěji bylo používáno církevních trestův a zvláště censur a panovníci sami v nich nejúčinnější prostředek spatřovali proti vládnoucí nevázanosti, spojovali s církevními tresty tytéž účinky, které již dávno byly vysloveny v životě církevním. Již král Childebert II ustanovil roku 595, že všichni, kdož v krvesmilná manželství vstupují a v tom biskupů neposlušni jsouce, církevní klatbu na se uvalují, mají býti vyhnáni z jeho paláce a zbaveni svého majetku ve prospěch svých oprávněných příbuzných. Synoda ve Verneuilu, roku 765 králem Pipinem svolaná, nařizuje: Dopustil-li se klerik nebo laik krvesmilstva a nepolepšil-li se přes napomenutí biskupovo, na to pak klatbou stižen byl, mají všichni, kdož by vědomě s ním obcovali, rovněž propadnouti klatbě. Tato klatba má záležeti v tom, že takový nesmí vstoupiti do chrámu, se žádným křesťanem nesmí jísti ani píti, že nikdo nesmí darův

[1]) *Hergenröther*, Handbuch der allgem. Kirchengeschichte. 3. Aufl. Freiburg 1885. 2. Band, str. 7.

[2]) Rom. 16, 17; 1 Cor. 5, 11; 2 Thess. 3, 14; 2 Joh. 10, 11.

[3]) C. 3. 19. C. XI. q. 3.

od něho přijímati nebo mu políbení dáti, s ním se modliti, jej pozdraviti, dokud by mu nedal jeho biskup rekonciliaci. Kdo se domnívá, že je nespravedlivě vyobcován, může se obrátiti na metropolitu, musí však zatím exkommunikaci zachovávati. Pohrdá-li někdo vším tím a biskup není s to, aby jej k polepšení pohnul, má býti po soudu králově vyhnanstvím potrestán.[1]) Kapitularia zbavují exkommunikované jejich statkův a majetku a jestliže do jednoho roku Církvi neučiní dosti nebo církevním trestem pohrdají, odsuzují je k deportaci nebo k vyhnanství. Lothar I rozkázal, že takovíto zatvrzelci mají býti trestáni vězením,[2]) Arnulf pak dal v Triburu roku 895 nařiditi, aby byli od hrabat předvedeni před soud královský.[3])

Jako již v starší době, bylo i ve středověku proti těm, kdož tvrdošijně v klatbě trvali, rámě světské na pomoc voláno. Jan ze Salisbury vypravuje jako biskup v Chartres ve veřejném listě z roku 1180, že anglický král Jindřich vyobcovaného hraběte Jana z Vendome donutil, aby si vymohl absoluci od klatby.[4]) Vůbec byli exkommunikovaní, kteří v jisté době si nevymohli absoluce, zbavováni práv občanských a propadali politické proskripci. Pokládáni byli za neschopné vystupovati před soudem jako žalobci a svědkové a měli tím býti pohnuti, aby šli do sebe a hříchů svých litovali. Dle ustanovení koncilu Lateranského IV. can. 3. a zákonů císaře Fridricha II z roku 1220 byli ti beze cti a neschopni ku všem úřadům a důstojnostem, kdož po exkommunikaci jeden rok trvající nedali dostiučinění.[5]) Dle Fridricha II mohl světský soudce vyobcovaného již tehdy achtem říšským stihnouti, zůstal-li šest týdnův a den v klatbě. Ano klatba a politická proskripce považovány za rovny; jedna měla za následek druhou; achtem a klatbou stižení nemohli před soudem podati žaloby, museli se však, byvše pohnáni, před soud dostaviti. Dle několika koncilů 13. a 14. století měl ten, kdo zůstal rok v klatbě, mocí státní a jejími prostředky, zejména také konfiskací statků, býti donucen, aby se s Církví smířil;[6]) jiné koncily vyslovovaly přímo ztrátu statku,[7]) jiné opět ustanovovaly tresty světské, zůstal-li někdo kratší dobu v klatbě, zejména tresty peněžité.[8]) Ze všech

[1]) *Hefele*, u. d. III. Bd., str. 551.

[2]) Const. a. 825 c. 1; *Pertz* L. III. p. 248.

[3]) *Hard.* VI. 440.

[4]) Joh. Sareb. ep. 326, p. 376.

[5]) *Hefele*, u. d. Bd. V. str. 787, 816 n.

[6]) *Hefele*, u. d. Bd. VI. str. 83.

[7]) *Hefele*, u. d. Bd. V. str. 838, 872, 1029.

[8]) *Hefele*, u. d. Bd. V. str. 938 n.

těchto předpisů vysvítá, že bylo obecným pravidlem: S člověkem klatbou stiženým nemá býti obcováno po dobu klatby, než jen aby byl přiveden k poslušnosti Církve; nemá mu jako takovému prokazována býti poslušnost a takový také není oprávněn zastávati veřejný úřad.[1])

Tato přísná kázeň byla jednak zmirňována, jednak zostřována. Řehoř VII to byl, jenž na své římské synodě postní roku 1078 zápověď obcovati s exkommunikovanými tím způsobem změnil, že dovolil obcovati s nimi manželkám, služebníkům a domácím jejich, ano všem, jejichž přítomností není hříšník posilován ve svém špatném smýšlení, že cestující, kteří by přišli do krajin exkommunikovaného, mohou od něho něco koupiti nebo přijati a že každý exkommunikovanému něco k výživě dáti může.[2]) Ustanovení toto přešlo také do církevního zákonníka; od Urbana II bylo jen málo pozměněno[3]) a také od Innocence III uznáno.[4]) Koncil Lyonský I. roku 1245 can. 12 ponechává jen tresty pro ty, kdož jsou communicantes in crimine, zapovídá bez kanonického napomenutí prohlásiti na ty velkou klatbu, kteří obcují s exkommunikovanými slovem nebo způsobem, na něž je stanovena malá exkommunikace; vede-li však toto obcování k větší zatvrzelosti vinníka, může býti hned trestáno jako communicatio in crimine, předcházelo-li napomenutí kanonické.[5]) Toto napomenutí, které i následující papežové podrželi, je však dle prohlášení Řehoře X na sněmu Lyonském II. roku 1274 jen tehdy kanonické, jsou-li dotyční výslovně jmenováni;[6]) má býti učiněno třikráte nebo jen jednou způsobem peremptorickým. Později prohlásil papež Martin V, že jen exkommunikovaní veřejně a jménem od kompetentního soudce církevního jmenovaní jsou excommunicati vitandi.[7])

Zvláštní zostření klatby nastávalo při absolutní zatvrzelosti exkommunikovaného. Slavným způsobem byl nález exkommunikační opakován s výrazy a obřady odporu a proklínání (tak na př. byly svíce od duchovenstva nesené k zemi vrhány.[8]) Velmi často užívá se proň, zvláště od století 9. výrazu anathema. Ponejvíce bylo prohlašováno, že

[1]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 37 n.

[2]) *Hard.* VI. 1578. *Hefele*, Bd. V. str. 108.

[3]) Urban. ep. ad Genebald. *Hard.* VI. II. str. 1651 n.

[4]) *Innocenc III.* L. 1 ep. 381: Nullus omnino nominatim excommunicato scienter communicare tenetur, nisi quaedam personae, quae per illud Gregorii P. capitulum quoniam multos specialiter excusantur.

[5]) *Hefele*, u. d. Bd. V. str. 991 n.

[6]) C. 9 de sent. excom. V. 11 in 6. *Hefele*, u. d. Bd. VI. str. 137.

[7]) Const. Ad evitanda scandala. *Hard.* Conc. VIII. 892.

[8]) *Gratian*, c. 106. C. XI. q. 3.

následky s nepolepšitelným setrváním v klatbě dle církevního a světského práva spojené skutečně nastupují, totiž neschopnost k zastávání veřejných úřadů, zkrátka dosavadních, zrušení dříve trvajícího závazku poslušnosti pro poddané vinníkovy.[1]) Tak prohlásil Honorius III v dekretalce do zákonníka církevního přijaté, že hrabě, jenž by přes dvě leta setrval v exkommunikaci a pohrdal církevní mocí klíčů, nenavrátil-li by se po novém napomenutí k pořádku, ztrácí právo na poslušnost poddaných, a tito že mají býti po dobu exkommunikace sproštěni přísahy věrnosti k němu.[2])

Jako na obyčejné věřící tak mohla také ovšem i na panovníky býti klatba vynesena, jestliže činili něco, co pro poddané mělo klatbu za následek. Byl to požadavek spravedlivosti a zlých následků, jež zločiny knížat musely míti v zápětí. Prohlášení klatby této příslušelo římské stolici a bylo aktem ryze církevním, v němž pohybovala se Církev úplně ve své sfeře. Sám Dupin, zjevný přívrženec idei gallikanských, praví v této příčině: „Zdá se mi, že nemůže býti o tom pochybnosti, že králové, kteří jsou hříšníky nebo haeretiky, mohou býti v tomto smyslu prohlášeni za nehodny společenství církevního. Neboť třebas jsou monarchy a knížaty ve státě, jsou přece jen v Církvi údy a musí zákonů církevních poslouchati nebo z ní býti odstraněni; neboť není žádného pána Církve, žádného monarchy, nikdo není svoboden od zákonů jejích. Může tedy kníže, jenž zákony Kristovy a církevní porušuje, za nehodna Církve býti považován a prohlášen.“ [3]) I panovníci jako každý jiný křesťan jsou podrobeni Církvi a jejím zákonům, jsou syny Církve, nikoliv jejími vládci. Sami protestanté vykonávali toto právo, jako na př. francouzští kalvinisté proti Jindřichovi IV a Samuel Basnage hájil je obšírně.[4])

Naproti tomu sesazení panovníkův a zbavení poddaných přísahy věrnosti byly dalšími úkony, které nebyly vždy eo ipso s každou klatbou spojeny, nýbrž zvláštního prohlášení vyžadovaly.[5]) Poněvadž veřejné právo křesťanských států spojovalo s exkommunikací také časné účinky, jež se jen vzhledem na trvání tvrdošijného odporu lišily, poněvadž zdálo se býti věcí neslýchanou a neobyčejnou, aby vládl nad

[1]) *Kober*, Kirchenbann, str. 403.

[2]) C. 13. Craven. V. 37 de poenis.

[3]) *Du Pin*, De antiqua Eccl. disciplina. Dissert. VI. c. 2.

[4]) *Hergenröther*, u. d. str. 47 n.

[5]) *Suarez*, De cens. Disp. XV. sect. 6 n. 3: Ut excommunicatus princeps dominio et omni iure in subditos privetur, necesse est, ut speciali poena et sententia declaretur aut imponatur.

křesťanskými národy kníže, který byl z Církve vyobcován a od ní vyloučen zůstával, mohlo se přidružiti k aktu církevní exkommunikace prohlášení, že tyto účinky nastaly, které byly právě zároveň důsledky státně právními.[1]) Papežové dovolávali se při svých rozsudcích sesazovacích, které však teprve tehdy následovaly, když všecky jiné prostředky byly vyčerpány, netoliko práva božského, nýbrž i lidského,[2]) jak to i vzhledem na účinky exkommunikace nejpřednější spisovatelé činili.[3]) Poněvadž papež a koncil byli přirozenými soudci o všech otázkách týkajících se náboženství, proto příslušelo jim také označiti národům knížata do haerese nebo větší klatby upadlá. Tak nemohli učiniti, leč brali-li zřetel na zřízení a obyčeje zemí těchto národův a prohlásili-li, že dle stávajících zřízení jsou vládci práv ke vládě buď na čas nebo na vždy zbaveni. Zájem veřejného pořádku ovšem vyžadoval a postavení papeže odpovídalo to, že jemu výlučně příslušelo právo takovéto prohlášení učiniti. Jakkoli bylo přirozeným toho důsledkem, že poddaní knížete vyobcovaného pro odpadnutí od víry jsou ipso facto od jeho vlády osvobozeni a od přísahy jemu učiněné sproštěni,[4]) byla nutna přece ještě sententia declaratoria criminis se strany papeže, jako se dělo i v jiných případech, kde exkommunikace ipso iure nastupovala. Ztráta úřadu ponejvíce následovala jako zostření trestu, jestliže totiž zůstala klatba sama bez účinku.[5]) Kromě toho úkony jurisdikční, od knížete vyobcovaného a sesazeného předsevzaté, prohlašovány byly za neplatné, jako na př. Innocenc III vzhledem na činy sesazeného německého krále Otty IV učinil.[6]) Takovíto vládci nebyli

---

[1]) *Phillips*, Kirchenrecht. Bd. III. str. 158, 190.

[2]) *Gregor. VII.* ep. ad principes Germ. ap. Paul Bernr. c. 78: Per quos ... eum secreto monuimus, ut poenitentiam ageret de sceleribus suis, quae quidem horrenda dictu sunt ... propter quae eum excommunicari non solum usque ad dignam satisfactionem, sed ab omni honore regni absque spe recuperationis debere destitui divinarum et humanarum legum testatur auctoritas.

[3]) *Ivo Carnot*, ep. 186 Opp. II. p. 78.

[4]) *S. Thomas*, Summa 2. 2. qu. 12 art. 2 in corp.

[5]) *Kober*, Der Kirchenbann. 1857, str. 117 n.

[6]) *Innocenc III.* L. XV. ep. 31 p. 566: Sicut ea, quae a catholicis et devotis principibus rationabiliter ordinantur, firma debent et illibata servari, sic ea, quae a perfidis tyrannis improbe statuuntur, maxime eo tempore, quo excommunicationis vinculo tenentur astricti, carere debent robore firmitatis, cum tales legitime nequeant iurisdictionis officium exercere ab unitate fidelium separati. Cum igitur Otto, iam non nominandus imperator, sed impius persecutor ... anathematis vinculo sit innodatus et a debito fidelitatis ipsius absoluti sint universi, nos omnia, quae idem excommunicatus ... statuit aut statuerit ... denunciamus irrita et inania esse eaque ... omnino cassamus.

považováni již za legitimní, nýbrž za tyrany. Třebas sesazení přesně vzato mohlo se státi jen následkem společného postupu práva duchovního a světského, bylo přece již obsaženo v úplném zbavení poddaných od přísahy věrnosti, v němž se opět Církev úplně na své půdě pohybovala.[1])

(O. p.)

Studie cyrillomethodějské.

Napsal FR. SNOPEK. (Č. d.)

Až dosud i katoličtí spisovatelé namnoze opisovali prostě životy pannonské, pomíjejíce z nich, co se jim nezdálo, co bylo na odpor jejich přesvědčení. Na čase jest, aby v té věci nastal obrat. K tomu směřovalo od prvu dlouholeté moje studium. Pravoslavných učenců beztoho nepřesvědčím. Ale muže rázu Brücknerova upokojiti a umlčeti třeba důkladnou odpovědí na listinách založenou, dle všech pravidel hermeneutických správnou, kteréž nemůže pronésti nekněz v dogmatice a vůbec v bohosloví nezběhlý.

Proto jsem upozorňoval také na nesrovnalosti v pannonských legendách, proto ukazoval jsem na místa, která se neshodují s pravdou listinami zaručenou. Beze vší schlubnosti mohu říci, že se mi podařilo prolomiti hrázi nedotknutelnosti jejich.

Nestojím o nic jiného než aby se v životě velikých našich apoštolů zjistilo, co se vůbec zjistiti dá.

Kliment-Chrabr že nebyl učenníkem sv. Methoděje, nadobro sice nedokážu, ale seberu alespoň důvody, které mám po ruce.

Životopisec sv. Methoděje vypravuje v hlavě 10., že (roku 873) papež na biskupy královy, kteří odsoudili světce do vyhnanství, poslal klatbu, pokud jej drží, a že čtyři z nich zemřeli soudem sv. Petra. Potom po vypuzení prý kněží německých byl na žádost Moravanů zpět poslán Methoděj. Svatopluk mu poručil všechny kostely a duchovní ve všech městech. Načež, jak dokládá legenda, „počalo velmi růsti boží učení i duchovní se množiti, i pohané přijímali křest i země moravská počala se šířiti na všecky strany a nepřátely svoje porážeti s prospěchem, jakož i sami povídají povždy“, ꙗко и сами повѣдають присно.

Voronov uvádí toto místo na důkaz, že se autor legendy nepočítá

[1]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 45 n.

k Moravanům, čině se příslušníkem národa jiného, totiž bulharského.[1] Nám pak bude důkazem, že nebyl asi učenníkem světcovým, když, což mohl sám dosvědčiti, dokládá svědky jinými, Moravany. Opravdu není v pannonských legendách ani jediného místa, ani jediné podrobnosti, která by vymáhala předpoklad, že je sepsal očividce svědek života svatých prvoučitelů.

Dalším dokladem, že biskup Kliment nebyl učenníkem Methodějovým, jsou slova, kteráž ve spisku č. 145 moskevské duchovní akademie patnáctého věku (§ 9.) následují hned po zmínce, že na otázku, „kdo vám Slovanům písmena utvořil a knihy (písma) přeložil“, odpoví každý slovanský písmař: „Svatý Konstantin filosof, přezvaný Cyrill, ten nám písmena utvořil a knihy (písma) přeložil, a Methoděj bratr jeho“, a sice: сѫть бо еще живи, иже сѫть видѣли ихъ, „neboť jsou ještě živi, kteří jsou viděli je.“ (§ 10.) Věta se sice vyskytuje pouze v jediném, jak řečeno, rukopise věku patnáctého starší skupiny, který byl otištěn S. N. Palauzovým ve Вѣку царя Симеона roku 1852; není jí v ostatních rukopisech (jeden je císařské veřejné knihovny J. F. 376 z roku 1348, savvinský z patnáctého, chilandarský z patnáctého či šestnáctého, dva jiné ze šestnáctého a jeden ze šestnáctého nebo sedmnáctého věku). Náš pak spisek má podle Vilinského str. 13 sledy hlaholského originalu, z něhož byl opisován, čímž předčí nade všecky ostatní.

Jagić má slova výše dotčená za podezřelá, protože je čte spisek jediný, i obmezuje se jenom na zběžnou poznámku, že autor statě o písmenech slovanských žil přibližně v desátém století.[2] Protože dle toho, co uvedeno výše ve stati předcházející, Chrabr s biskupem Klimentem jedna jest osoba, Kliment pak biskup zemřel roku 916, nemáme nižádné příčiny podezírati větu onu. Stať o písmenech není posledním spisem Chrabrovým-Klimentovým. Soudím-li správně dle slov statě naší § 10. výše uvedených, „jsouť i jiné odpovědi atd.“, že v pannonských legendách pokračuje a dokončuje Kliment, co byl začal psáti ve stati dotčené, pak jsou beze vší pochybnosti pannonské legendy zcela bezpečně později psány, nežli ona. A dáme-li tomu, že psána jest naše stať asi roku 910, od smrti sv. Konstantina-Cyrilla uplynulo 41, od smrti sv. Methoděje 25 let, zajisté žili dosti četní ještě svědkové života obou svatých bratří.

---

[1] Главнѣйшіе источники стр. 73.

[2] Изслѣдованія по Русскому языку. Томъ I. Санктпетербургъ [illegible] стр. [illegible] Vilinského Сказаніе черноризца Храбра о письменахъ славянскыхъ, стр. 7.

Není věru, proč bychom tuto větu měli za pozdější vsuvku. Pro dobu opisovatelovu (věk patnáctý) dovolání se osob viděvších svaté prvoučitele nemělo opravdu, jak připomíná Vilinskij,[1]) nižádné průkazné síly, nad to patrna byla její lživost. Mnohem věrojatněji lze říci, že písec ji napsal, protože se nalézala v hlaholském originale. Bylíť, jak dobře známe, slovanští písaři mnohdy konservativní až do krajnosti, snažíce se podati svůj original beze všelikého kritického zkoumání.

Jest ještě jedno různočtení také jenom jediným spiskem doložené, a sice **нынѣ**, nyní ve větě: (Slovanům) jediný sv. Konstantin i písmena nyní utvořil i knihy přeložil, jehož také zavrhovati netřeba, pakliže jenom **нынѣ** ono pojmeme ne sice doslovně, nýbrž v tom smyslu, že krátká pouze doba uplynula od vynalezení slovanského písma, aniž snadno mysliti lze, že ono slůvko vsunuli do textu lidé, kteří z dohadu nebo z jiných pramenů nám nyní neznámých poznali dobu života a působení Chrabrova.

Máme slovce nyní i jinde, kde děje nejsou naprosto současné. Tak píše dle hlavy 14. života Konstantinova-Cyrillova císař Michal Rostislavovi, že nyní za našich dob vymyšleno bylo písmo slovanské božím působením, ačkoli již krátká doba uplynula od samého vynalezení. Rovněž i v následující hlavě téže legendy, byť i od téže chvíle uplynulo již několik let, přece se tážou prý světce benátští duchovní: „Pověz nám, jak jsi utvořil nyní Slovanům písmo?“ Ale mohli vším právem odpovídati také obhájcové slovanského písemnictví jeho tupitelům Řekům málo více než čtyřicet let od jeho počátku, protože jesti to přece jenom poměrně doba kratičká. Spíše spisovatel statě o písmenech slovce nyní v uvedené větě mohl sám napsati, ve smyslu je bera širším, než kterémukoliv opisovači napadnouti, aby jím doplnil větu již hotovou.

Tedy ono **нынѣ** velmi věrojatno náleží do původního textu statě. Přepisovači je vynechali v jiných spiscích, protože se době jejich již nehodilo.

Spisovatel statě o písmenech byl si toho úplně vědom, že jest velmi blízek života slovanských apoštolů; pochybuji velice, že by se o této okolnosti byl mohl jakkoli dověděti opisovač ve století patnáctém.

Že biskup Kliment nebyl Methodějovým učenníkem, plyne také nezvratně z toho, že neužívá ve svých citatech nejstaršího staroslovanského překladu písma svatého.

Nejsem odborníkem slavistou, nemohu se pouštěti do filologických subtilností a záhad. Budiž mi tedy dovoleno užiti zde výrodů našeho autora.

[1]) Uv. dílko str. 8.

Na str. 21 čteme: „Citat не оубоите сѧ ѡтъ оубивающихъ тѣла а доуши не могоущимъ что зла створити, нъ паче оубоите сѧ имоущаго власть по оубиѥнии въвръщи въ геоноу, ѥи того оубоите сѧ (Mat. 10, 28) str. 8, ř. 15—20 opětuje se skoro doslovně v 40 muč. str. 22 ř. 17—19: и не оубоите се ѡт оубивающихъ тѣло а доуши немогоуще ничесоже зла сътворити, нь оубоите се имоущаго власть по оубиении въврѣщи въ геенноу. Celkem se shoduje i: не боите сѧ отъ оубивающихъ тѣло, а дүши не могүщимъ что лихо сотворити, но паче оубоите сѧ могүщаго дүшү и тѣло воврещи въ геонү, того оубоите сѧ... Dimitr. 361 ř. 19—22. Zvláště důležit je přídavek того оубоите сѧ v Na pam. ap. a v Dimitr.“

„Značně se odchyluje text evang. Mariinského: и не оубоите сѧ оубиваѭщихъ тѣло и доуша не могѫщъ оубити, боите же сѧ паче могѫщаго и доушѫ и тѣло погоубити въ ћеенѣ. Shoda citatu na obou místech jest proti znění evangelia v Mariinském (Zografském, Savvině knize atd.) tak nápadná, že může pocházeti jen od jednoho a téhož původce. Jest zároveň zajímavo pozorovati, jak volně si Kliment počínal v tomto ohledu.“

Na str. 35 náš autor mluvě o zpovědním řádu euchologia sinajského tvrdí, že pochází od téhož biskupa Klimenta. „Možno dokázati, že se v nich [dvou delších kusích, jež výše jsou uvedeny] vyskytují jednak tytéž myšlenky, které shledáváme v jistých spisech Klimentových, a sice je to celá řada zvláštních slov a rčení, která si Kliment oblíbil a s kterými se setkáváme přečasto v jeho spisech.“

„Dále jsou to citaty ze sv. písma, které se vyskytují zde a v jiných spisech Klimentových v témže znění, odchylném ovšem od textů, které nacházíme právě v běžných církevněslovanských překladech.“

Dále na str. 87 mluvě o větě молите за обидѧщѧѩ (modlete se za ty, kteříž vám bezpráví činí, řecky προσεύχεσθε περὶ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς Luk. 6, 28) připomíná, že v Mariinském evangeliu čteme: за творѧщаѩ вамъ обидѫ. „Překlad v legendě přiléhá tedy spíše k řeckému originalu, sloveso je podáno slovesem. Avšak z toho všeho a z podobných úvah nemůže se předpokládati původní řecký text u naší legendy. Kliment zajisté měl též vždy řecký text na mysli a vliv ten jeví se u něho často. Právě u něho můžeme pozorovati, že nepřekládá někdy vůbec některých slov řeckých, někdy zase tak činí. Tak máme v legendě na téže straně: ни вождь ѡть стегноу єго a potom hned до христа игоумена.“

A str. 139 jako výslednici z příkladů tam předcházejících píše: „Vidíme zde, že byl Kliment často více závislý na řeckém textě než na

církevněslovanském překladě, a to nám vysvětluje též jeho graecismy... Vliv jazyka řeckého na Klimenta byl mocný: podléhal i tam vlivu řeckých vazeb, kde psal více méně samostatně," **ꙗко и дивоꙋ бъıти** Cyr. III (str. 2. ř. 14); srv. řecky ὥστε s infinitivem.

Na základě těchto výroků našeho autora, soudce v té věci jistě kompetentního, smíme mimo jiné tvrditi, že biskup Kliment nejstaršího překladu písem svatých před sebou neměl, ba že ho ani neznal; překládaltě texty řecké tak, jak jemu nevždy docela správně přišly na mysl. Kdyby byl učněm Methodějovým, byl by zcela nepochybně dokonale znal převod písem svatých, pokud jej světec pořídil s bratrem svým Konstantinem-Cyrillem. Také byl by beze vší pochybnosti citoval podle téhož překladu, nanejvýš byl by jej v něčem opravil. Rovněž byl by se nenesnadno dovedl vyhnouti syntaktickým nepravidelnostem, jak je máme na příklad v textech málo výše otištěných.

Nic se tomu nedivím, že Dr. Vondrák píše: „Naše legendy nevyhovují přesným požadavkům, zvláště legenda o Cyrillovi je dosti nesouměrná. Chci zde jen na to upozorniti, že dle legendy předříkává Cyrill v disputaci bez mála celou kapitolu z apoštola (1 Kor. 14,5—40), obsahující (ve vydání Šafaříkově) více než celou stránku a vedle toho ještě celou řadu jednotlivých citatů z písma sv. Ve skutečnosti tak Cyrill sotva učinil, neboť jde o disputaci s biskupy a duchovními, kterým přece nemohl předříkávati celou kapitolu z písma sv.! Zajisté se jen obmezil na jednotlivé citaty a na krátký výtah příslušných kapitol z písma sv. U Klimenta se má však věc jinak: u něho převládá řečník, jak jeho pochvaly nám jej zcela dobře prozrazují, on více deklamuje než vypráví, stále a stále cituje z písma sv., čímž právě vzniká mnohdy velká nesouměrnost v jeho spisech. V legendě o Methodovi shledáváme zase na př. příliš dlouhý úvod. Tím ovšem není ještě řečeno, že by legendy naše pozbývaly věrohodnosti: zůstanou nám i dále důležitým pramenem. Jen tam, kde se jich řečnický ráz trochu prozrazuje, třeba snad více opatrnosti." [1])

A níže dokládá: „Avšak máme překonati ještě některé překážky, které na nás zde právě čekají. Pocházejí-li obě legendy — a přidejme hned k tomu — i obě pochvaly skutečně od Klimenta, jak se mohou v nich jeviti některé neshody? Dle legendy o Cyrillu 15 nazval Cyrill své protivníky **трнезъıчникъı**, dle legendy o Methodovi 6 nazval je tak papež. Dle legendy Cyr. 15 byli oba slovanští apoštolé 40 měsíců na

[1]) *Vondrák*, Studie str. 72.

Moravě, dle legendy o Meth. 5 tři léta. Větší jsou ovšem neshody, přihlížíme-li též k pochvalám.“

„Třeba ovšem uvážiti, že uplynulo již nejméně asi 20 ano i více let od té doby, co se sběhly události, o nichž se zde pojednává. Tu ovšem mohla se již tak mnohá věc jeviti v jiném světle, ledacos mohlo se v paměti jeviti již trochu neurčité; zvláště mohlo to tam vaditi, kde neměl Kliment žádných pramenů. Zdá se, že se ani o to nestaral, aby odstranil možné neshody tím, že by více přihlížel k dřívějším svým spisům. Tuto — sit venia verbo — bezstarostnost vidíme někdy i v jeho citatech z písma sv. Spoléhal na svou pamět, která jej však někdy opustila a tak se stalo, že si mnohdy věc popletl. Na př. Na въskrьs str. 13 ř. 16 блажени съмѣрении доухъмь · ꙗко тѣхъ ѥстъ цѣсарствиѥ небесьноѥ, má však býti блажени нищии доухомь... Mat. 5. 3. Str. 13 ř. 22 блажени кротъци, ꙗко ти сынове божии нарекоуть са, má býti ꙗко ти наслѣдатъ землѭ Mat. 5, 5. To pozorujeme i jinde a všeho nemůžeme sváděti na nepozorné přepisovače. Jindy cituje Jeremiáše, ve skutečnosti je to Isaiáš a tak podobně ještě.“ [1])

(P. d.)

Z anglického písemnictví.

Referuje Alois Koudelka.

Ve „Fortnightly Review“ (červnové číslo) rozepsal se J. Cuthbert Hadden o hyperprodukci romanové, již označuje už jako jednu z „morových ran 20. století“. V Anglii za rok 1903 vydáno 1859 romanů, denně tedy průměrně pět. O ceně jejich vyjadřuje se, že sotva jeden z tisíce přežije lidský věk a že ze sta sotva pět povznáší se nad prostřednost. Vinu pak toho smutného úkazu — se stanoviska literního — připisuje jedině a výhradně obecenstvu, jež nejeví žádného zájmu pro vědecké a vážnější publikace. — S týmž neporozuměním setkává se poesie a dramaturgie, najmě v Anglii, i není divu, že pracovníků na tom poli stále víc ubývá.

Londýnské „Athenaeum“ letos hodně pozdě proti dřívějším letům přineslo své obvyklé referaty o kontinentalních literaturách za uplynulý (počítáno od července do července) rok, totiž až v č. 4010 ze dne 3. září, kdežto jiná leta činilo tak vždy na počátku července. Zastoupeny jsou tyto země, respektive literatury jejich: Belgie, Čechy (referent V. Tille), Dansko, Francie, Německo, Hollandsko, Uhry, Italie, Polsko, Rusko a Španělsko. (Výpočet dle pořadí v „Athenaeum“ uvedeného.)

---

[1]) Na uv. m. str. 94 n.

Za to postarala se redakce o jakousi pro všecky referenty direktivu a pro čtenáře o přehlednost stručným vytknutím či označením oboru „in margine“. Přidržím se jí i v tomto referatu.

A) Anglie. **Krásná prosa** (tak zv. „fiction“). Rozumí se, že se tu dotknu pouze význačnějších, pozoruhodnějších prací.

Henry Seton Merriman zakončil jak svou literarní karieru, tak i svou vezdejší pout napínavě psanou povídkou: „Barlash of the Guard“ (čili Gardista Barlaš). Děj odehrává se v době Napoleonské; středem jeho jest výprava Napoleonova do Ruska, požár Moskvy a návrat armády francouzské. Dějištěm jsou popředně města Královec a Gdansko. Osoba Napoleonova jen tak mimochodem a na okamžik vystupuje, ale stín její na všem spočívá, osobnost jeho a plány jeho značným vlivem působí na osudy téměř všech jednajících osob. Přezval pak autor povídku tu „Gardista Barlaš“, ježto on vlastně v rukou svých držel všecky nitky milostného dramatu v politické intriky Napoleonovy vetkaného, jakož i proto, že o průběhu jeho vypravuje. Za všecky věrné služby, které milencům prokázal, dostává se mu záplatou ruské kulky. Autor, chtěje býti co možná věrným v líčení válečné výpravy Napoleonovy, líčí ji tak, jakoby se tyto dni byla stala, a co sto let na poli válečnictví znamená, toť přece každému známo.

„Rukopis v červené skřínce“ zove se historická povídka z dob Karla I, jenž se pokusil o odvodnění cambridgeských močalů, ale najal k tomu Hollanďany, čímž nepřátelství obyvatelů tam těch končin proti Hollanďanům i králi nanejvýš popuzeno bylo. Divná jest však historie názvu tohoto romanu. Nakladatel John Gane dostal jednoho dne rukopis oné povídky uzamknutý v červené skřínce, bez udání jmena autorova a přes všemožné úsilí nepodařilo se mu vypátrati, kdo že by byl zasílatelem, respektive autorem rukopisu. Ježto se mu však práce zamlouvala, tož uveřejnil ji pod svrchu uvedeným názvem.

Napínavým, pathetickým, vzrušujícím romanem je Mary Findlaterové „Rose of Joy“. Hrdinka Zuzanna Crawfordova, dívka to nadaná, plna touhy po krásnu, provdá se, ne tak z lásky, jako spíše proto, aby se z nevolného okolí vyprostila, za muže slibného zevnějšku, ale podlé povahy. Nešťastnému spojení jejímu konec učiní objev, že pradlena matky jejího chotě, s níž se tento tajně byl dříve zasnoubil a o níž se domníval, že zatím byla zemřela, dosud žije. Po tom objevu arci sňatek se Zuzannou jest rozvázán. Autorka prozrazuje rozhodné nadání pro komičnost, a což ještě více platí, dovede také obratně a v harmonický celek a lad uvésti jednotlivé sceny. I povahokresba se jí tu povedla.

Henry Harland patří k oblíbeným spisovatelům damského čtenářstva anglického. Celkem nesleduje žádných jiných tendencí, nežli příjemně pobaviti, že se to děje druhdy na ujmu pravděpodobnosti, co na tom! Dokladem toho jest, jak jeho: „The Cardinal's Snuff-Box“ (Kardinalova tabatěrka), dopomahající Petrovi Marchdaleovi, v jehož bytě kardinal strýček vévodkyně Beatrice di Santangiolo schválně ztratí svou drahou a milou tabatěrku, k ruce vévodkyně; tak i „Mine

friend Prospero“ (Můj přítel Prospero), kdež zase dostávají se za sebe mladý, schudlý anglický šlechtic a mladá lady, z níž se posléze vyklube rakouská princezna. Nevím, je-li spisovatel katolík, ale katolictví se často dotýká, ne snad z úmyslu rouhavého, ale kdykoliv tak činí, dává na jevo, že je trochu veliký „švachmatikus“ v těch věcech. Mně aspoň nikdo nenamluví, že by které děvče z katolické rodiny, třebas sebe prostší a vlašské — slovo vlašské podtrhuju, neboť vím, že tam pověrčivost a jižní fantasie značnou roli hrají i v náboženském nazírání — tak pohanskými obrazy a názory protkáno mělo své náboženství katolické.

Violet Jacobsové „The Interloper“ (Podloudník) obsahuje pěkné a věrně podané vylíčení skotského života před sto lety. Děj povídky je melodramatický, ale pravděpodobný. Mladý skotský statkář zamiluje se do „lady“ ze sousedního hrabství, jež lásku jeho opětuje. V rozhodném však okamžiku dovídá se on, že je původu nemanželského, i odchází z ohledu na svou milou tajně z otčiny, ale vrací se tam opět v čas, aby ji zachránil před uzavřením konvenčního sňatku.

„The Masterfolk“ (česky asi: Panský lid) psán jest patrně pod vlivem Mereditheovým, ač vykazuje tu a tam samostatnost nazírání autorova. Dějiště je hned v Paříži, hned v Londýně, „milieu“ — bohemský život umělců a žurnalistů v obou městech; základní ideou je provedení důkazu, že i za našich dnů, kdo má dosť mravní síly a nadání, může ve světě udělati „karieru“.

John Oliver Hobbes (vlastně Mrs. Craigie) napsal „The Vineyard“ (Vinohrad), jehož hrdinou jest slabý, pohodlný venkovský statkařík, jenž od života nic jiného nežádá nežli pohodlí a přepych a jenž tuto svou snahu pokládá za světový názor, vlastní silným duchům. Aby pak mety svých tužeb a snů dosáhl, pohrdá rukou řádné, ale chudé dívky, a zaprodává se chorobně sobecké boháčce.

Zajímavou knihou jest Eliz. Robinsové „The Magnetic North“; zajímavou proto, že dobrodružství, která zažila společnost patera mužů, hledajících po tři čtvrté roku v kraji ledu a sněhu, totiž ve Klondyke, prožila autorka vlastně sama.

Pěknou a poučnou knihou jest povídka Maarten Maartensa „Dorothea“. Je to vlastně tragedie rozbitých idealů. Dorothea, dívka — idealní duše a tužeb, ale svéhlavá a nezkušená, provdá se za hodného sice muže, ale přece jenom člověka a ne anděla. Když Dorothea pozná, že muž její neodpovídá idealu, jaký si ona o muži svém utvořila, začne se k němu chladně chovati, touto však chladností a rozmarností sama dožene muže k poklesku, kterého by se asi sotva za jiných okolností byl dopustil. Muž však brzo nahlédne svou chybu a vrátí se na cestu povinnosti a dobra. Ale Dorothea ne a nemůže mu odpustiti. Jak se konečně přece zase sblíží, o tom právě ukázal Maartens, co dovede. Autor vede k smíru a povolnosti Dorotheové tím, že jí dává poznati její vlastní chyby a slabosti; Dorothea konečně poznává, že tento svět není žádným sídlem uskutečněných idealů, ale že přece lze nalézti v něm při dobré vůli trochu pravého štěstí.

„Belchamber“ a „The Heart of Rome“ (V srdci Říma) mají látku stejnou až na místo děje a prostředí. V jednom i druhém poutavým způsobem líčí se úpadek urozené rodiny šlechtické. Autorem prvního romanu jest Howard O. Sturgis, druhého Marion Crawford.

Drama. Divadelní kritik časopisu „Times“ vybídl prý irského dramatického spisovatele Bernarda Shawa, aby napsal divadelní kus na thema „donjuanské“. A Shaw napsal kus „Man and Superman“ (Člověk a nadčlověk), jejž označil jako „komedii a filosofii“. V kusu tom, jež arci pro svou rozvláčnost pro jeviště se nehodí, snaží se autor dokázati, že v milostných věcech žena je stranou útočící, pravou boa constrictor zadrhující muže do svých vražedných závinů. Míní-li s tímto tvrzením vážně či zda jenom chtěl obecenstvo svými paradoxními náhledy omráčiti, pozlobiti, nesnadno říci. Tu stujtež dvě či tři ukázky z jeho paradoxů: Domácnost — toť žalář pro mladou dívku a robotárna pro ženu. Smísení manželství s mravoukou přispělo více nežli kterýkoliv jiný blud ke zničení svědomitosti u lidí. Nikdo není pravým specialistou, aby nebyl v pravém slova významu idiotem.

Louis Parker zavlekl svým kusem „Kardinal“ zpovědní tajemství na jeviště, ale s nehrubým zdarem. Ke kardinalovi Giovanni de Medici (potomnímu papeži Lvu X) přijde ke zpovědi vrah bohatého kupce, jejž se světa sprovodil proto, že dcera jeho pohrdla jeho láskou a opětovala lásku kardinalova bratra. Z vraždy té obviněn jest kardinalův bratr. Kardinal byl by nucen — vázán jsa zpovědním tajemstvím — ponechati bratra jeho osudu, co tedy učiní? Staví se šíleným a donutí vraha doznati se k vině na takovém místě, kdež od úřadů mohl býti vyslechnut. Kus postrádá prý života a síly.

Za to úspěchu dodělal se kus A. W. Pinera „Letty“, o jehož ději pomlčuju, ježto přeložen byl do češtiny. Jiný oblíbený dramatický spisovatel Henry Arthur Jones nezískal svým kusem „Joseph Entangled“ (Josef v nesnázích) slávy, spíše lze to říci o kapitána Marschalla kuse „Duke of Killiecrankie“. F. Fenn a R. Pryce dokázali svou idylkou z prádelny, v níž se humor v dojemnou vážnosti střídají, že by se mohli odvážiti i na práci většího rozměru. Nápis kusu „'Qu o' my Thumb“. Ale nejpopularnějším dramatickým spisovatelem anglickým dnes jest James Matthew Barrie, autor kusů „Quality Street“, „The Admirable Chrichton“, „Little Mary“.

Historie. Kritika. Životopisy. Příspěvkem nejdokonalejším, jaký dosud kdy u kteréhokoliv národa napsán, ku poznání příčin francouzské revoluce, jakož i jejího průběhu a vlivu na dějiny civilisace, je poslední svazek historické sekce, vydaný „Cambridge University Press“. Pracovalo o něm několik nejpřednějších historiků anglických a jeden francouzský. Dále chválí se Herberta Paula „The History of Modern England“. Celé dílo rozpočteno na 5 svazků, z nichž dva dosud vyšlé zahrnují období od roku 1846—1865. K nejlepším partiím pojednané v nich látky patří prý vylíčení literatury anglické z té doby. Sir Spencer Walpole napsal o dvou svazcích: „The History

of Modern England“, jež možno do jisté míry pokládati za pokračování jeho díla: „Dějiny Anglie od ukončení války r. 1815 až do r. 1858.“

Z pojednání literarních dlužno vytknouti práci (sbírku essayí) biskupa Southamptonského, Arthura Lytteltona: „Modern Poets of Faith, Doubt aud Paganism“ (t. j. Věřící, pochybovační a pohanští básníci moderní). Ve svazku tom obsaženo kromě cenných studií s dokonalou znalostí věcí psaných studií o Tennysonovi, Browningovi, M. Arnoldovi, Swinburnovi, Cloughovi, Carlyleovi a G. Eliotovi briliantní pojednání o „Zpětném pádu do pohanství za císaře Juliana“.

Přátele Shakespearea upozorňuji na miniaturní vydání všech jeho dramat a básní, jež počala vydávati Methuenova firma. Všech svazečků, jež lze hravě do kapsy u vesty zastrčiti a jichžto tisk při tom přece je pěkně čitelný, bude 40 Cena v kůži vázaného svazku činí 1 sh. (1 K 20 h.)

Ctitele Gladstonovy upozorňuji zase na jeho životopis (o třech svazcích za 42 sh. vydaný u Macmillana & Co.) z pera John Morleyho. Dle novinových zpráv bylo prý toto dílo v několika hodinách po vyjití rozprodáno 90.000 exemplářů!

Odezíraje od pokračování v životopisech, jež týž nakladatel už řadu let vydává pod názvem „English Men of Setters Series“ nemalý rozruch způsobily ještě: Herberta Spencera autobiografie a „Život Dante Gab. Rossetiho“ z pera Arth. C. Bensona.

B) Amerika. V Anglii stěžováno si do hyperprodukce romanové, v Americe zase Gertruda Athertonova vyjela si v květnovém čísle „Severoamerického Obzoru“ (North American Review) na „šosáctví“, „chudokrevnost“ a „manýrovanou tradicielnost“ specificky americkému krásné prosy. Zejména to „šosáctví“ — co tím míní, netřeba snad tu rozvláčně rozváděti a vykládati — ji dopaluje. Než Josefina Daskam Baconova v témže časopise jí odpověděla, že buď nezná, nebo znáti nechce celé řady spisovatelů, kteří svými spisy nejen že americké písemnictví otevřeli nové, široké obzory, ale jež i při svém tak zv. „šosáctví“ daleko předčí po stránce umělecké „nešosácké“ plody francouzské a norské.

V čele amerických prozaterů stojí Henry James, Wiliam Deam Howells, James Lane Allen, z něhož četné ukázky podal jsem sám v překladě, poukazuji zejména na překlad jeho „Sestra Dolorosa“.

Henry James, jehož práce jsou nejpádnějším vyvrácením obvinění učiněného americkému písemnictví G. Athertonovou, napsal roman „The Ambassadors“, v němž doličuje, jakým kouzlem působí na Yankeeho v pravém slova významu život intelligentní i společenský v Paříži. Hrdina povídky té, Chad, je typem mladých Amerikanů, kteří každoročně houfně ubírají se do „starého světa“, by tam poučení a nadšení čerpali, kteří však podléhají kouzlu, jež stará kultura evropským velkoměstům propůjčuje, a tak se své otčině odcizují.

James Lane Allen, o jehož romanu „The Reign of Law“ jako o nejpozoruhodnějším náboženském romanu americkém jsem posledně referoval, napsal svým mistrným zpusobem „The Mettle of the

Pasture“ (česky: Moc vychování). Hrdinka tohoto romanu nemůže přes srdce přenésti, že její snoubenec jako student měl milostný poměr, jenž nezůstal bez následků. Neustále myslí na první jeho milou a třebas že se tato už dávno provdala, a to dosti šťastně, nemůže jí zapomenouti. Jaký následkem toho utvořil se život její a jejího chotě, to činí předmět tklivé analyse J. Allenovy.

Edith Vhartonova dotýká se ve své povídce „Sanctuary“ (Svatyně) otázky o dědičnosti. Tři osoby pouze tu vystupují, ale všecky skvostně karakterisovány. Předně matka, vdova po muži slabochovi a neřesti oddanému, jež vše vynakládá, by ze synáčka z toho manželství pošlého jiného muže vychovala; pak syn, člověk to dobré vůle a nedostatečných vědomostí, a konečně dívka, povaha chladná, filosofská, již miluje a k vůli níž dopouští se podvodu. Povídka jest vlastně vášnivou obžalobou nynější společnosti, u níž zdání ctnosti více platí, nežli ctnost sama. Táž spisovatelka vydala též sbírku povídek „The Descent of Man“.

Robert Herrick, jeden z mladších, pojednává ve své povídce „Their Child“ (Jejich dítě) rovněž thema haeredity, jenom že trochu odporné, totiž pud vražedný, jevící se již u malého dítěte jako dědictví po otci.

Mary Tappan Wrightové roman „The Test“ (Zkouška) je směle psaná a vážná kniha. Je to historie muže, jenž ve své lehkomyslnosti nešťastnými učiní dvě rodiny, a to rodinu své nevěsty, již svede, a pak rodinu té, s kterou se v nepříčetném stavě zasnoubí. Svedená na to svým způsobem, kterým hledí chybný krok svůj napraviti a dítku otce nahraditi, blahodárně působí jak na další utváření se povahy a života svého svůdce, tak i na všecky ostatní jednající osoby s ní ve styku stojící.

Jako slečna Robinsova (viz nahoře), tak i Jack London (rodák z Kalifornie) čerpá ke svým pracím náměty, látku a typy ze své výpravy do země zlata, do Klondyke. London rád podkládá svým povídkám socialní význam, tak tomu i při jeho povídce (historii vlastně psa) „The Call of the Wild“.

Ellen Glasgowa ve svém romanu „The Delivrance“, jenž celkem mnoho nepravděpodobností vykazuje, vypravuje, jak za občanské války jistý správec připraví pány své o statky a jak se syn těchto za to mstí na synovi podvodného správce tím, že ho vede k opilství!

F. Hopkinson-Smith vydal sbírku pozoruhodných povídek pod názvem „The Unner Dog“ (Pod psem). Kniha věnována je chudým, těm pariům společnosti lidské. Mnohé z povídek napadají spravedlivost zákonů, jež nezřídka velké zloděje a podvodníky chrání, kdežto malé tresty svými postihují.

G. Athertonova humoristicky vypravuje, jak se jistá koketná vdovička zbavila čtyř nápadníků, kteří po vzájemné úradě učiní jí nabídku k sňatku. Název povídky „Mrs. Pendleton's Four-in-Hand.“

Jiná odvětví. Brander Matthews vydal deset svých přednášek o vývoji dramatu (The Development of the Drama) v samostatné

knize. Pojednává v nich o umění dramatickém, o řecké tragedii, o řecké a římské komedii, o středověkém dramatu, a dramatu ve Španělsku, Anglii a Francii, o dramatě 18. a 19. století, a o dramatě budoucnosti.

Rufus Rockwel Wilson předvádí vynikající literaty Novoanglicka v tom prostředí, ze kterého vyšli, ve svém příspěvku k poznání novoanglického písemnictví „New England in Letters“.

Nervosa a poesie.

Studie P. H. Martina. Přeložil Jan Spáčil. (Č. d.)

Vzruchy ospravedlněné námětem, takový bude konečně předmět poesie. Básník zachytne, nezáleží zda v přírodě, scenu, krajinu, kout obrazu, hru mraků, hnutí vod, pohyby lidské a z tohoto dramatu reálního dá vytrysknouti dramatu idealnímu, se všemi vzruchy a vším životem všelidským splynulými v jeho duši a které mohou také splynouti v duši divákově či čtenářově. Slyšte tyto sloky Verhaerenovy:

Parmi l'étang d'or sombre
Et les nenuphars blancs
Un vol passant de hérons lents
Laisse tomber des ombres.

Elles s'ouvrent et se ferment sur l'eau
Toutes grandes, comme des mantes;
Et le passage des oiseaux, là haut,
S'indéfinise ailes ramantes.

Un pêcheur grave et théorique
Tend vers elles son filet clair,
Ne voyant pas, qu'elles battent dans l'air
Le larges ailes chimériques.

Ni que ce qu'il guette, le jour, la nuit,
Pour le serrer en des mailles d'ennui,
En bas, dans les vases au fond d'un trou
Passe dans la lumière, insaisissable et fou.

Kde rybník v záři změti
a leknínu kde běl,
shluk volavek v dál spěl,
stín vrhnuv, kudy letí.

Ten padá ve vodní tůni
jak velkých plášťů směs
a ptáci výš, kam let je vznes',
na veslech křídel nekonečných trůní.

Rybář tu vážný, zamyšlený
udici za ptáky vzpíná,
nevida, vzduch že rozetíná
křídel jich let rozbouřený.

Ani když ve dne číhal, v noci,
aby je polapil do tenat snadně,
tam v hloubi bahniště, díry na dně,
let sluncem nestaven divou jde mocí.

Jak jsme již všední, přijmeme to za roztomilost básníkovu, jenž se baví tím, aby nám namaloval rybáře chystajícího se lapiti svou udicí stíny volavek. Ah, dobře, to je symbol z nejvážnějších. Pan Vigieux-Lecocq nám jej vysvětluje takto: „Jsme všichni tímto ubohým člověkem: oči sklopené vrháme svou udici do bahen a hanb, které se přetvařují pod falešným zlatem života farisejského, a doufáme, že dobudeme v těchto tenatech cti, štěstí nebo lásky. Ale chimerický ideal vznáší se nad našimi hlavami a my ho neuvidíme nikdy, poněvadž naše oči jsou tvrdošijně sklopeny; a my ho nikdy nezadržíme, neboť není z tohoto světa. Zdlouhavé volavky litají vždy přes nás a stíny jejich klouzají bez ustání po zrcadle, kde se jeví každá duše, a člověk miluje dále

illusi, dostoupiti jednoho dne toho, co jest nezadržitelné a bláznivé.“ [1]) Mohli bychom také nalézti jinou věc v tomto symbolu, neboť pole výkladu není nikdy obmezeno. Však hle, co jest ještě symboličtější.

Le silence déjà funèbre d'une moire
Dispose plus qu'un pli seul sur le mobilier
Que doit un tassement du principal pilier.
Notre si vieil ébat triomphal du grimoire,
Hiéroglyphes, dont s'exalte le millier.
A propager de l'ail un frisson familier
Enfouissez le moi plutôt dans une armoire!
Du souriant fracas originel haï
Entre elle de clartés maitresses a jailli
Jusque vers un parvis né pour leur simulacre.
Trompettes tout haut d'or pâmé sur des vélins.
Le dieu Richard Wagner irradiant un sacre
Mal tu par l'ancre même en sanglots sybillins.

Sonet tento v originale beztoho smyslu prázdný bych překladem v rozměru originalu musil valně změniti. Cituji jej tedy doslovně řeči nevázanou:

Mlčení již pohřební moiry
rozkládá nejeden vrap po nábytku,
který as ssednutí se hlavního pilíře
roztříští při nedostatku paměti.
Naše tak staré laškování vítězné v černé knize,
hieroglyfy, z nichž se vypíná tisícka,
by křídlem rozmnožil se úděs rodinný.
zahrabte mi je spíš do armary.
Usmívaje se praskotu původnímu žraloka,
jejž mezi ně, proslulé maitressy tryskal
až ku předsíni chrámu vzniklé pro jejich modlu.
Trompety zcela vysoko ze zlata omdlelého na velinech,
na boha Richarda Wagnera září svaté zlo,
ty kotvou podobnou ve vzlycích sybillinských (!).

Ejhle výlupek vysokého reliefu! Jest od mistra mistrů symbolismu, pana Štěpána Mallarmé. Rozsviťme si lucernu a pomocí nějakého zasvěcence pokusme se viděti. Jsme, zdá se, před nábytkem století starým, jejž básníci se chystají přenésti do chrámu nebo paláce nejkrásnějšího. Ale moire (smuteční látka) žalu jej pokrývá, což znamená, že jest již na kusy a že padá v zapomenutí. Tento nábytek černých knih od nynějška bezcenný a polámaný půjde spat, neužitečný, do skříně vždy zavřené, neroztříští-li ho klenby domu řítícího se do propasti. Neboť hle, co se vznáší, vyšedši z tohoto okolí pohrdaného, hudba, divadlo idealní, složené pro básníka. Trompety ohlašují Wagnera. On je svrchovaným vládcem sceny připravené pro jiné, a básník sám uchvácen pozdravuje uchvatitele chrámu.

Toto všecko podává se v sonetu tomto v allurách poněkud barokních. Ať se přece již neříká, že četba básníků jest pohověním. Je to naopak práce a z nejtrapnějších. Jistý kritik, přítel školy, nám sděluje, že kdysi octnuv se bez peněz v malém městě německém, pomýšlel na to, že se dá na zaměstnání, které by mu dovolovalo žíti. „Zdálo se mi“, praví, „že nejpraktičtějším vyřízením bude otevříti kancelář pro úplný a zaručený výklad děl pana Mallarméa. A snad kdyby klientela se mi byla dostavila, byl bych udělal štěstí s tímto zaměstnáním; neboť jsem chápal pravdivě na první pohled a uměl jsem překládati bez překážky nejtěžší místa.“ [2]) Můžeme míti za jisto, že p. Wyzewa byl by zemřel hlady, kdyby mu bylo bývalo, aby měl živobytí, čekati na klientelu zvědavou pochopiti rebusy p. Štěpána Mallarméa.

[1]) Dílo již uvedené.
[2]) *Teodor Wyzewa*, Nos maîtres, str. 125.

Symbolisté mají, pravilo se nám, zvláštní způsob pojímati četbu svých děl. Chtějí, aby čtenář vykonal práci stejného tvoření jako autor a zcela tak upjatou, možná, že ještě více unavující. Toto dílo, které umělec vytvořil svým způsobem, má čtenář po něm provésti a státi se jím samým tvůrcem. „Pochopiti“ znamená zde, v literatuře, synonym k „tvořiti“. Také jest potřeba, abychom si oblíbili poesii symbolu, abychom znali radosti a strasti analysy za účelem nalézti znova mnohost forem skupených a sjednocených. Konečně pryč se vší četbou roztržitou a zběžnou, pryč s obtížným přáním, chtíti vždycky chápati před cítěním a, jak praví tento kritik školy, upustiti od této manie všední „nemoci si nikdy hověti při nějaké ušlechtilé emoci, aniž bychom nezkusili na sobě zchlazující touhu se vyjádřiti.“ Všichni nemohou dospěti k tomuto pochopení řádu tak povzneseného. Ejhle, proč poesie není stvořena pro všecky. Má zůstati nepochopitelnou, praví pan Wyzewa, „těm, kteří nemají dosti lásky k radostem esthetickým, aby se jim oddali trpělivě s celou duší.“ Dle tohoto výpočtu jsou četni zajisté ti, kteří nikdy neproniknou tajemství symbolu.

Však tito sami, kteří se domýšlejí, že zdvihají všecka křídla, jsou zcela jisti, že vidí a cítí to, co básník vžehl z pravdy a ze ztajené emoce do svého díla? Ne. Pan Vigié-Lecocq nám to vysvětluje tak, že ztrhává s výše té všecky illuse, podaří-li se nám je míti. „Symbol“, píše, „nemá všecek svůj smysl než pro toho, který jej stvořil, nikdo jiný nemůže proniknouti v něm všecko tajemství. Jen básník sám zná práci vykonanou ve své duši ve chvíli, kdy idea a obraz tryskaly jedna do druhé, jedné jsouce duše!“[1]) Čtenář takového mistrovského díla jest přece obmezen na pokoušení se co nejvíce, aby vyzískal některé ideje a některé myšlenky ze své četby, ale nesmí se odvážiti zhostiti se myšlenky básníkovy se svých křídel. Není ani jist, že jest v sympathii s ním a jeho individualní emoce budou moci býti velice nepodobny s myšlenkami autorovými. Podstatno jest, aby byl vzrušen. Ejhle tuto theorii symbolistskou dekadentního mozku! Obmezuje se na to, že praví, že básník vloží do svého díla co chce, a čtenář že z něho vyjme co může, to jest že se to často zcvrkne ze všeho na nic. Kresba impressionistská počíná si z téže zásady, ale až dosud sonety jedněch a obrazy druhých vyvolaly více veselosti než esthetické emoce.

Zatemnělost soustavná jest konečně podstatnou částí básnického umění dekadentského. Sám titul, který si básníci školy této zvykli dávati svým dílům, odhaluje ducha toužícího po pochopení. Co si mysliti a co říci o dílech, nesoucích jména jako tato: „Důvěrné liturgie“, „Iris zoufající“, „Mystická čítanka“, „Rovnoběžně“, „Legenda rouhavá“, „Tobě“, „Prameny k řece“, „Třeštění srdcervoucí“? Jaké tajemství se asi může skrývati pod těmito podivínskými etiketami: „Kdo pil hvězdy“, „Chtěný duben“, „Slepý měsíc“, „Vánek v slzách“, „Zvony na blankytu“, „Stín jest modrý“? Takové tituly jsou, to jest nepochybno, velice suggestivní; způsob asi, že zasvécence pojímají mdloby v naději radostí, které slibují jejich rozjímáním. Zdá se nám, že suggerují nade vše

[1]) Uvedené dílo str. 212.

idey zvláště se odnášející k duševnímu stavu těchto poseurů záhadami. Tito výstřední novotáři, abychom neužili jiného označení, pokusili se provésti sloh svůj prosou francouzskou. Vizme, jak jsou při tom zaujati, aby nám dali to, co p. Wyzewa nazývá „rozkošnými stránkami jemnosti a elegance.“ Když se jedná o mluvení neb o psaní, míváme ve zvyku vymýšleti si své ideje, pak své frase a slova, která vyjádřují naši myšlenku. Abychom utvořili frasi, sáhneme po slovech, která jsou nejlépe dle ideje, již jsme pojali, a tato slova umísťujeme pořadem logickým dle zákonů vlastních syntaxi našeho jazyka. Pan Mallarmé pojímá sloh ze zcela jiné façony. „On chtěl od počátku žíti frasi celou, to jest ideu celou s jejími podrobnostmi, jejími různými plány, attitudami a přídechy vzruchů. Pak napsal prostosrdečně na papír celé své vidění této idey: on nám obnovil nedotknutou frasi prožitou: maje zření k pořadu vzruchův, událostem, plánům, které zaujímaly různé partie ideje v jeho duši. Prosa umělecká, živá, temná čtenářům novin, ale dodávající literatům nevyrovnané rozkoše vysoké myšlenky objektivně podané.“ Tak se pronáší p. Wyzewa. Praví nám tu věc, které neschází leda jistá pravda. Jazyk latinský mezi jinými dovoluje sledovati ve frasi přirozený pořad vzruchův a pocitův. Ale s jazykem francouzským není to nikterak tak. Lze jej k tomu přivésti částečně; to jest zde kriterium dobrého překladu a užitečnost překládání z latiny ve vychování klassickém. Ale přehánějíce tuto zásadu připodobnění, padáme v nesouvislost, která ruší veškeru jasnost a odporuje zdravému rozumu jako duchu našeho jazyka. Ejhle, jak p. Mallarmé odpověděl na prohlášení „Mercure de France“ o otázce Elsaska-Lotarinska: „Znám málo smýšlení mládeže, mimo mládež literarní, která se tu vyslovuje sama; průměrné smýšlení země ještě méně zabývaje se nehrubě novinami... Na příklad viděli by mne zdrceného ztratiti té chvíle za Nizzou Mont Blanc od nejnovějšího data francouzský, který jest účasten na ozdobě vlasti. Elsas-Lotarinsko sourodné dovolává se naopak věrností naší naděje — že vítěz na konci svého počtu nepřizpůsobí svůj zájem — to se bude někdy posuzovati těžce — nevím, neopustí-li nevděčnou příslubu pro jiné výhody nebo proti zvláštním případům, po výbuchu pravdy beze zbraní. Ejhle, milý ‚Mercure‘, jakési naučení jako od občana statečného, jenž je tázán o radu na ulici.“ Ejhle, nový sloh v tom, co má býti umírněn, co se týče licencí konstrukce; neboť jakmile si povolí volnou dráhu, stává se nepochopitelným jako symbol sám.

Co třeba viděti v této methodě, která skrývá svou nesouvislost pod nárokůplnými formulemi? Je to genius, který objevuje nové obzory? Je to naopak zvrhlost intellektualní, která se jeví v těchto plodech současné nervosy? Nerozpakujeme se nikterak říci, že genius dalek je těchto podivínských, nesouměrných, umělkovaných a dutých těl. Co se týče zvrhlosti, psychiatrie má tisíckráte pravdu, předstírajíc, že se obviňuje s těmito dekadenty, kteří tentokráte dobře vybrali nebo dobře přijali své jméno. Činnost nervův organických převládá tu nad činností mozkovou, vzruchy odstřebávají intelligenci a sebevědomost triumfuje nad sebevědomím. V tomto stavu porušené rovnováhy mátoha a ne-

určitost stávají se zvyklým předmětem myšlenky. Výrazu je se tu ohýbati dle této touhy po tmavosti, neurčitosti. U těch, již jsou připraveni o rozum, jde to až ke hledání slov zbavených všeho smyslu. Jazyk jasný a určitý nemá žádné platnosti pro zvrhlého. Neváží si jen jazyka nepřesného, který mu dovoluje platiti v myšlence jeho ve světě soumrakem obestřeném a vyvazuje jej ze všeho vzmachu, aby následoval své ideje a ideje jiných. Symbolismus konečně neklame nikoho nežli sebe, chlubě se ovzdušími hloubky a vážnosti mystické. Pro každého člověka vážného není to nežli znamením slabosti intellektualní.

(O. p.)

Nová díla.

Maurice Talmeyr: La Franc-Maçonnerie et la Revolution. Perrin. Cena 1 fr.

Již dávno tušili mnozí historikové revoluce v pozadí tohoto velikého dramatu přítomnost tajemného režisera, který, aniž by kdy kulisy opustil, vše připravil, kázal a řídil. Byla to jen domněnka, která však dle práce Talmeyrovy zdá se býti historickou pravdou absolutní evidence. Srovnávaje události a idey revoluce se značným počtem předrevolučních písemností zednářských — až dosud neznámých nebo jen málo známých, objevil, že od samého počátku, od dobytí bastilly až k popravě Ludvíka XVI a Marie Antoinetty, revoluční drama bylo v život uvedeno dle plánu vypracovaného již několik let předem od svobodných zednářův. Objev rozhodně nejen značného zájmu historického, nýbrž i neobyčejného aktuelního dosahu.

V. M. Ascher: Ausflüge in das Reich des Geistes und der Seele. Berlin.

Duch a srdce; pessimismus a optimismus; štěstí; pokrok; poznání a zjevení; mravní říše; determinismus a svoboda; věda a náboženství; Bůh; nesmrtelnost; pravda — toť kapitoly brošury, kol nichž seskupil autor své myšlenky mravního kázání. Ascher varuje nás před těmi, kteří se vysmívají pessimismu, neboť tací lidé nemyslili vážně o životě; nicméně však ten, který pokládá konání ctnosti za nejlepší důvod života, nalezá v něm nevyčerpatelný zdroj radostí. Měřiti věci dle jich skutečné hodnoty, toť umění žíti; od toho odvisí i pravé štěstí. Kdyby Bůh měl smilování s našimi odpory a s naší ignorancí, proč odpírali bychom věřiti ve Zjevení? Šťasten, kdo věří v Boha! Víra náboženská, víra mravní, víra vědecká — víra je v základě všech našich explikací. Zlo existuje, ale jest pobídkou naší lásky; svět jest nedokonalý, avšak vůle svobodná směřuje k Dokonalu, k božskému. Ani vědecké hypothesy, ani objevy mašinismu neučí nás žíti; věda obrací se jen na ducha, jen náboženství dovede tišiti hlad duše. Boha lze cítiti v srdci; on jest

vzorem vší ctnosti a zdrojem všeho mravního řádu; konati dobro, toť imitovati Boha. Jest nesmrtelnost něco více než krásný sen naší obrazivosti? Ano, neboť je třeba, aby se s každým jednalo přiměřeně jeho vnitřní spravedlivosti; ten, kdo na zemi realisuje božské pozvédaje se nad lhostejnou přírodu, musí býti účasten věčného života atd.

Myšlenky ne zrovna nové, ale resumují, jak dí Bernard, nejlepší výsledky lidské zkušenosti v mravním řádě.

La Religion extérieure. Par le *P. Tyrell,* traduit de l'anglais. Paris. Lecoffre.

„Bludu pouhého subjektivismu, který popírá užitečnost, potřebu a existenci nějakého závazného náboženství, staví se diametralně v oposici opačný zlořád, který obvykle nazýváme náboženským objektivismem.“

Tato slova nebo spíše tento princip čisté psychologie osvěcuje tyto konference P. Tyrella, které jsou proniknuty duchem kardinala Newmana. Autor srovnává vnitřní a vnější podmínky náboženského života a postihuje v nich jako psycholog zákon rozvoje; než zároveň ukazuje, jak celý náboženský život, vyšlý ze spontanity, potřebuje nějaké vnější discipliny, která by jej, přivádějíc jeho schopnosti a energii k socialnímu centru, vedla a řídila. Tomuto úkolu vyhovuje velikolepě katolická církev.

Na ukázku stůjž zde definice náboženství: „Náboženstvím rozumíme výklad buď lidský nebo božský, buď přirozený nebo zjevený našeho vrozeného náboženského instinktu, vysvětlení, které s ním počítá, jej ospravedlňuje, řídí a vede v praktickém jednání. Než jako spirituelní přirozenost zůstala by nedokonalá, kdyby lidská duše si nevytvořila těla, aby ji pomocí tohoto doplnila, podobně myšlenky, theorie, abstraktní idey musí vždy vzíti určitou podobu a vtěliti se v konkretní formy, které působí na obrazivost a smysly, v nějaké historii, mythu, symbolu nebo obrazu, nebo při nejmenším ve slovných formulích, které dovolují, abychom se jich chopili a je připoutali k zemi, dříve nežli se rozprchnou v řídkém vzduchu. Odtud dvojí charakter, který pozorujeme v každém náboženství, nebo jinak řečeno výkladě náboženského instinktu, ať již pravém nebo falešném, křesťanském nebo nekřesťanském. Vnějšek a vnitřek, tělo a duše, viditelné a neviditelné se v něm spojují. Na jedné straně nalezáme víry, přesvědčení, theorie, které přísluší duchu; na druhé straně fakta, legendy, rysy, formule, v něž se odívají a které je činí poznatelny obrazivosti. Aby nějaké náboženství bylo lidské a praktické, musí míti jako člověk tělo a duši; puritanské hledání náboženství čistě filosofického a spirituelního, zbavené všeho vnějšího a imaginativního výrazu, jest naprosto něco nepřirozeného a již předem zániku odsouzeno.“ Šťastná aplikace psychologického zákona symbolismu, který je zajisté jednou z psychologických podmínek, aby člověk přijal a žil křesťanské nadpřirozeno. Pozoruhodné jsou i statě (str. 156 n.), kde udává autor všeobecný princip, jak může křesťan rozlišiti své náboženství od náboženství jiných. V. Konference „Abus de moyens extérierus de la grâce“ obsahuje partie inspirované nejryzejším křesťanským

voluntarismem. Krátce — dí redaktor Annalů kř. fil. — tato kniha patří do každé bibliotheky, kde aliance rozumu a víry se děje na základech zdravé filosofie a ryzího učení. V. Lankaš.

Dr. Karel Kašpar: **Církevní zákonodárství o náboženských kongregacích.** Nakl. V. Kotrba v Praze 1904. Str. 141.

V první části, o níž jsme referovali v ročníku XX. „Hlídky" (str. 849), pojednal spisovatel o zákonodárství zevnějším, v této jedná o zákonodárství vnitřním, a to ve dvou oddílech, z nichž první mluví o členech kongregace a jich povinnostech, druhý o správě a zřízení kongregace; v „Dodatku" připojeny některé důležité dekrety v úplném znění: „Quemadmodum", „Singulari", „Auctis admodum", „Romani Pontifices", „Conditae a Christo". Přehled abecední jest velmi praktický.

Chválu, kterou jsme vzdali první části, s dobrým svědomím opakujeme. Hlavní církevní ustanovení jsou s velkou pílí shledána, jasně podána a přehledně uspořádána. Znalci stanov kongregací jednotlivých najdou v těchto ovšem dosti odchylek, čímž však kniha ani ceny ani užitečnosti nepozbývá, podávajíc jim právo obecné.

Dispense v záležitostech velmi důležitých obyčejně si ponechala sv. Stolice, což spisovatel na patřičných místech správně udává. Aby však nepovstalo nedorozumění, mohl ještě připomenouti, že to platí jen tam, kde sv. Stolice pravomoc dispensi udíleti nepostoupila generalnímu představenému, na př. v několika případech týkajících se slibu chudoby nebo rozvázání slibů. P. J. Hudeček.

Fr. Bílý: **Od kolébky našeho probuzení.** Několik obrázků z dějin jazyka a písemnictví. Str. 75. Cena 1 K 50 h. České knihovny zábavy a poučení, vydávané Ústředním spolkem českých professorů, č. 17.

Dotknuv se p. spis. ve stati úvodní některých dokladů vysoké vyspělosti naší za doby Karlovy a p. (Evang. Remešské, Legenda Kateřinská, Štítný, Kniha Tovačovská), líčí v dalších tím nápadnější skleslost češtiny. „Jediný den rozhodl o osudech národa" (str. 38), totiž bitva bělohorská; jest však více než pochybno, zdali bez ní anebo s vítězstvím bělohorským byly by se naše poměry lépe utvářily, neboť Fridrich Falcký s celou družinou a vůdcové českého povstání nebyli ničím méně než — českými vlastenci! A nad to německý protestantismus!

Úpadek češtiny znázorňuje se hlavně činností grammatikářův, jako Rosa nebo Pohl, vedle kterých ovšem též poukázáno na spisovatele lepší. Zvláštní stať věnována překladům Písma. Začátky nové doby charakterisovány vylíčením bojů pravopisných a prosodických, pokusův o české divadlo v Praze a prvých po dlouhé době pokusů básnických ku konci 18. století.

Neutěšené a málo zajímavé toto období našich dějin dovedl p. spis. známým svým způsobem v několika význačných zjevech výtečně znázorniti. Nejsou to literaturní dějiny celé té doby, avšak charakteristika její několika těmi nárysy vystižena lépe a zajímavěji než obšírným a podrobným popisem.

Leo Belmont: Lew Tolstoj. Życie i dzieła. Zarys biograficzno-krytyczny. Kraków 1904.

Kniha tato zajímá předně už tím, jak asi Polák soudí o Rusovi ve světě asi nejproslulejším; zvědavost tato není však s dostatek ukojena, neboť hledisko p. spis. jest více kosmopolitní. Vidí v Tolstém jako tolik jiných velikého apoštola, přeceňuje ovšem jeho vliv, jako ti druzí; posuzovatelé Tolstého vůbec zapomínají rozlišovati, co při zjevu tom jest pouhou sensací a s ní také zaniká, a co jest účinkem ideí, účinkem věru nevalným jako mnohé ideje samy.

Umělecká stránka Tolstého méně jest oceněna, ačkoli právě ta jest vynikající.

Mapa okresního hejtmanství moravsko-ostravského. Se statistickou tabulkou dle sčítání a udání roku 1900—1904 pro školu upravili učitelé J. Petrus, A. Schallenberger a E. Rozehnal za pomoci učitelstva v okrese. Nákladem učitelského spolku „Komenský“ v Mor. Ostravě. Cena 20 h.

Okres ten tvoří cíp Moravy dělící Opavsko od Těšínska a jest národnostně velmi důležit. Patří k němu obce: Nová Bělá (932 Čechů, 6 Poláků, z roku 1900), Stará Bělá (1894 Č., 15 P., 12 N.), Marianské Hory (5031, 2026, 348), Hrabová (1673, 6, 45), Hrabůvka (2207, 53, 1), Krmelín (935 Č., 7 P.), Moravská Ostrava (12.738, 6248, 10.037), Přívoz (Oderfurth 3441, 1912, 5304), Proskovice (524, 2, 1), Nová Ves (1146, 27, 15), Stará Ves (1621 Č.), Vyškovice (550 Č.), Vítkovice (7677, 2519, 7898), Zábřeh nad Odrou (6163, 930, 368). V celém okrese je Čechů 46.532 (55·18%), Poláků 13.751 (16·33%), Němců 24.029 (28·49%).

Školství. Marianské Hory. České: chlapecká měšťanka, dívčí měšťanka, 18 tříd národních škol s 1012 žáky, 3 mateřské školky, průmyslová pokračovací jednotřídka s 26 žáky. — Německé: 2 třídy národní školy se 107 žáky, mateřská školka.

Mor. Ostrava. České: chlapecká měšťanka, dívčí měšťanka, 25 tříd národních škol s 1414 žáky, 6 mateřských školek, Matiční gymnasium (207 žáků), Matiční realka (180 ž.), průmyslová pokračovací škola (125 ž.), horní škola (94 ž.), dívčí průmyslová pokračovací škola (49 žákyň). — Německé: 2 třídy národní školy (107 žáků), 1 mateřská školka, chlapecká měšťanka, dívčí měšťanka, 50 tříd národní školy (2690 ž.), 7 mateřských školek, městské gymnasium (218 ž.), realka (546 ž.), průmyslová pokračovací škola (109 ž.), dívčí lyceum (90 ž.), dívčí obchodní škola (113 ž.), obchodní pokračovací škola (83 ž.). — Polské: trojtřídka národní školy.

Přívoz. České: 10 tříd národní školy (541 žáků), mateřská školka, průmyslová pokračovací škola (58 ž.). — Německé: měšťanka, 22 tříd národní školy (1042 ž.), mateřská školka, průmyslová pokračovací škola (81 ž.).

Vítkovice. České: 10 tříd národní školy (532 ž.), 4 mateřské školky, průmyslová škola pokračovací (72 ž.), dívčí průmyslová škola pokračovací (142 ž.). — Německé: chlapecká měšťanka, dívčí měšťanka, 39 tříd národní školy (2443 ž.), 10 mateřských školek, 2 průmyslové školy pokračovací (330 ž.).

Zábřeh. České: měšťanka (150 ž.), 18 tříd národní školy (934 ž.), mateřská školka, zimní hospodářská škola (42 ž.). — Německé: 5 tříd národní školy (267 ž.), mateřská školka.

V ostatních obcích jsou školy ovšem jen české. V celém okrese je měšťanských tříd českých 10 se 463 žáky, německých 18 s 838 žáky; národních tříd českých 114 se 6548 žáky, německých 118 se 6549 žáky, polské tři; mateřských školek českých 15, ně-

meckých 18; střední školy české dvě se 387 žáky, německé též dvě s 854 žáky; pokračovacích a odborných škol českých osm se 608 žáky, německých sedm se 716 žáky.

Čísla jsou hlavně při národních školách křiklavá, a nejkřiklavější ve Vítkovicích a v Mor. Ostravě. Zajímavo též, že 368 zábřežských Němců má pětitřídku s 267 žáky. Nejméně pochvalovati si mohou Poláci, kteří však teprv od nedávna se sem stěhují za výdělkem. Polské děti chodí většinou do německých škol. Z přehledu tohoto vidět, kterak národní výboj a obrana soustřeďuje se ve školství.

Dle náboženství je 79.886 (91·7%) katolíků, 2222 (2·55%) evangelíků, 4985 (5·72%) židův a 33 jiných. Mužů jest o 7270 více nežli žen. Obyvatelstva přibylo za 10 let o 38.582 čili o 77·4%. Analfabetů jest 23.957 čili 27·4%, z nichž 12.307 mužů. Českých spolků je 127, německých? V uhelných dolech (v okrese mor.-ostravském) zaměstnáno 8324 dělníků (v celém revíru ostravsko-karvínském 42.230 dělníků). Ve vítkovických železárnách zaměstnáno 331 úředníkův a 13.481 dělníků, dozorcův a mistrů. Dělníkům vyplaceno 14,000.000 K. Přímé daně zaplaceno (roku 1903) v Marianských Horách 110.494 K, v Mor. Ostravě 895.353 K, v Přívoze 310.393 K, ve Vítkovicích 1,013.061 K, v Zábřeze 80.694 K. V Mor. Ostravě jest vedle německého akciového pivovaru (83.000 hektolitrů) též český akciový pivovar vařící 66.000 hektolitrů.

Práce tato zasluhuje uznání; zvláště významným se mi zdá, že mapka určena pro školy. Oč by bylo lépe pořiditi podobné mapky všech okresů moravských a slezských než proti sobě štváti. Co by bylo cenu mapky ještě zvýšilo, je seznam nejen jam uhelných s udáním jejich majitelův, ale i všech závodů průmyslových a obchodů s tímto rozlišením: české, polské, německé, bezbarvé. Podobně bylo by dobře bývalo udati spolky všecky jak dle národnosti, tak dle odboru a směru politického (socialního) s počtem členstva. Zvláště by bylo třeba podobné práce ve Slezsku. M. P.

Ze života náboženského.

Vikariatní skupiny zemské Jednoty českého duchovenstva probíraly letos otázku, jaká by měla býti norma, jíž by se řídil počet věřících na jednu farnost a jednoho duchovního připadající. „Věstník katol. duchovenstva" uveřejňuje jednotlivá zdání, jež pronesena na schůzích skupin. V čísle 1. pojednává se o otázce šíře a kriticky. Za normu se navrhuje: jedna fara nejvýš na 20.000 duší v městech; na venkově na rovině na 2500 duší, v horách na 600 duší. Kaplanské místo budiž zřizováno na každých 5000 duší jedno; když se počet duší o 3000 rozmnoží nebo 20 hodin školy přibude, ať se zřídí nové místo kaplanské. — Za dnešních poměrů jistě velmi mnohá místa, rychle vzrostší obce průmyslové, jsou špatně opatřena. Potřeba je rozmnožit

chrámy a rozmnožit duchovenstvo. Na mnoha místech pro chrámovou službu bylo by snad duchovenstva dosti, ale není ho dosti pro školy. Zlou okolností je při všem tom, že rychle vzrostlá místa mají jak zastupitelstva tak lid náboženství buď odcizený nebo lhostejný a o rozmnožení duchovní správy sama nestojí. Jednoho kostela zdá se dnes lidem dosti na obec sebe lidnatější. Ještě na venkově a ve venkovských městech pocítí lidé potřebu zřídit nový chrám nebo zvětšit starý. Z toho vyplývá pak obtíž, na koho se obrátit, aby potřebě nově vzniklé vyhověl. Stát činí obtíže i obcím, které jsou ochotny starat se o rozšíření duchovní správy a stavět nové chrámy, tím hůře, když by se mělo přijíti k němu a říci: Stav ty z fondu náboženské matice! Už dnes stát si počítá za náboženskou maticí ohromný dluh (přes 100 milionů zlatých). Fond její nestačí prý na dnešní náboženské potřeby, jak by stačil na nové!

Ostatně nejen že peněz není a není ani ochotných nakladatelů na nové fary a na nové duchovenstvo, ono není ani dosti kněží. Není jich dosti na dnešní místa. Všecky diecese rakouské buď mají nedostatek nebo tak tak že stačí (brněnská a olomoucká). Kdyby se provedla norma navrhovaná ve „Věstníku" (mnohé skupiny postavily normu ještě nižší!), pak by se počet kněží musil zvýšiti asi o třetinu. Všecko to jsou samé nemožnosti, jež se zdají nepřekonatelnými. A nebudou se umenšovati, spíše ještě vzrostou.

Jest ostatně toto jediný směr možné nápravy!? Právě nejodiosnější: zvyšováním břemen a rozmnožováním „placených funkcionářů", kteří kromě toho jako všichni jiní úředníci žádají a žádati budou zvýšení služného! Není dnes spíš doporučitelnou snad cesta jiná? Snížení toho zbytečného byrokratismu, uvolnění duchovenstva od úkolů, které jsou pro duchovní správu buď zbytečné, buď podřízené hodnoty. A konečně je dnes potřeba tolik chrámových funkcí a je potřeba vůbec tolik „vyučování"! Je celé to vyučování, to věčné katechisování vůbec znatelno v životě dnešní společnosti? Je snad náboženství na to, aby cvičilo paměť školních dětí i odrostlých lidí? (Chodí se na katechismus i později.) Na to mají děti jiných předmětů dosti. Přes skvělé úspěchy katechisace vyrůstá dnešní pokolení stále cizejší a nevědomější. Lidé, kteří 16 let „učili se" náboženství, neznají na konec nejobyčejnější věci ze života náboženského a citu náboženského vůbec nemají. V „katechismu" duchovní správa od minulých věků poreformačních zdědila velmi obtížný a přece neúčinný prostředek náboženský,[1]) a aby byl ještě neúčinnější, o to se postarali jeho oprávcové.

Katechismus rozšířen hlavně v době rozepří náboženských mezi katolicismem a protestantismem, kdy zajisté ještě doufáno, že celé hnutí Lutherem vyvolané se v nic rozplyne. Vydán — to třeba zvláště míti na paměti — v době analfabetů. A tehdy neučili mu nazpamět, ale měli jej za vhodnou příručku víry pro lid! Tak také užil ho biskup Brynych, dav katechismus přivázati k modlitebním knížkám. Naším systemem vyučovacím se lidé od katechismu odpuzují, mají

[1]) V minulosti mu významu neupíráme!

jej za věc školních dítek! A pro ty přece nebyl původně sestavován! Ostatně dnešní doba i pro dospělé vyžaduje příručky přiměřenější. Bylo by to smutným svědectvím pro dnešní naši církev učící, kdyby se jednou nedostala dál v methodě vyučovací, než kde byli lidé před čtyrmi sty lety.

Duchovní správa, jak je dnes zařízena, je slabou a nepronikavou. Ne že by kněží bylo málo, ale že se jim vnucují zastaralé prostředky, ženou se za dušemi po cestách, na nichž dnes nemožno nikoho ulovit; proto jest mnoho lidu zanedbaného. V mnohých osadách i venkovských do chrámu nechodí leda několik žen a dítky, tyto proto, že musí. K čemu za takových poměrů slouží po staru vedená — s kázáním, bohoslužbou a zapisováním funkcí — duchovní správa! Má břemena uvalena, jimiž nepomáhá nikomu, jež ji od pravého hledání duší odvádějí. V takové osadě jsou mnohdy dva i tři lidé v duchovní správě prací písařskou, kostelní a školní přetíženi; ale kdyby tam přišli ještě noví tři, věci nenapraví, nechopí-li se nových cest a nových prostředkův apoštolování.

A také po této stránce není dnes nikde ukázky, že by se poměry lepšily, t. j. na starý způsob vracely! Proto bude čím dál hůř, ne že by scházelo far (někde jich opravdu schází, ale za to jinde jest jich nadbytek!) a duchovenstva, ale že se ženci posílají na hojnou žeň s nevyhovujícím nástrojem.

V „Korrespondenzblattu“ (19) stěžuje si nějaký účastník řezenského sjezdu z Rakouska na neomalenost duchovenstva. Mnozí zakládají si prý v hrubosti a samorostlosti mravů svých, bez ohledu na společnost a okolí vedou si po svém. Vyslovuje přání, aby aspoň takový duch vzájemné slušnosti a takový cit pro decorum stavu mezi kněžstvem zavládl, jaký se zachovává v důstojnickém sboru. — To však je těžko žádat od lidí, kteří celá leta tráví v zastrčené horské vísce odloučeni od světa, aby se vyrovnali způsobem pohybův a znalostí společenského mravu člověku, který se stále jen v městské živé společnosti pohybuje. Není možná žádnému smrtelníku ubránit se okolí.

V „Bílém Praporu“ uveřejňují překlad spisu Dr. O. Sickenbergera „Antiprotestantismus v katolickém životě a myšlení.“ Spis ten nadělal mnoho rozruchu v Němcích a zvláště protestanté se ho velmi ochotně chopili a ve svůj prospěch jej vykládají. Spis jest palčivou a pronikavou kritikou poměrů, řádův i zlořádů, jaké se v katolickém lidu a v církvi ustálily od dob reformace i z dřívějška. Náleží tedy k řadě spisů reformních. S protireformní strany byl ovšem odbyt stroze jako zlolajný a zrádný, lichotící protestantům a nemilosrdně bičující vlastní církev katolickou. V pasovském bohoslovném měsíčníku však prof. Kiefl spis Sickenbergrův kriticky rozbírá a při vší dobré snaze a horlivosti vytýká Sickenbergrovi povrchnost názoru a nevšímání si autorů starších, zvláště Möhlerovy „Symboliky“, kterou odbyl jako stejně antiprotestantskou dle staré tradice církevní. Kiefl hájí Möhlera jako vzor katolického učence, jenž objektivně a vážně pohlížel na protestantismus, přiznávaje mu, co má dobrého a v čem

chyby katolického života opravil. Důležité se nám zdají zvláště výtky, kde prof. Kiefl praví o Sickenbergrovi, že při mnohých zjevech kárá nevěda, že zjev ten plyne zcela přirozeně ze samé povahy katolicismu, a třebas snad byl jen pomíjejícím jeho výrazem, jest nicméně přirozeným a má své oprávnění vedle všech jiných zjevů náboženských, ba před nimi. Tak hájí některé názory a zvyky lidové nábožnosti, kteréž třebas byly naivní, nicméně plynou z povahy lidu, jsou nevinny a jako pomíjející výraz náboženského cítění katolického lidu mají svou oprávněnost. Nejtíže klade prof. Kiefl za vinu Sickenbergrovi, že celý stav kněžský snižuje svým zpovšechňováním a svým kriticismem. Ve skutečnosti není ani lid ani klerus katolický ani zdaleka takovým, jakým jej Dr. Sickenberger (a také „Bílý Prapor“!) líčí.

Vídeňský čtvrtletník „Die Kultur“ přináší ve svých rozhledech jako námitkou ku knize Weissově („Religiöse Gefahr“) charakteristiku katolického tisku — německého sic. Ale od českého též nebude daleka, neboť ten přepracovává většinou to, co německé časopisy přinášejí. — Je totiž zmínka o tom, že dnešní společnost cítí jakousi touhu po návratu k Bohu. A taková zbloudilá dlouho snad tápavší nebo zoufající duše, když najednou takovou touhu po starém Bohu pocítí a obrátí se na katolické časopisectvo, jak je přijata? ptá se „Kultur“. Časopisectvo jest dnes všude nejlepším výrazem duševních snah a života současnosti. A co najdou takové vážné myslící duše v časopisectvu katolickém pro svůj stav hojivého a pomocného? Časopisů katolických jest hojnost. Ale jedna, a to veliká část jejich jest určena pro zvláštní bratrstva a spolky. Jiné zase mají cílem sloužiti úctě některého svatého. A jsou to svatí obyčejně, kteří právě těší se jakési obzvláštní oblibě věřících. Jiné časopisy jsou zas jen marianské, nebo dokonce, jen jednu vlastnost, jedno tajemství z života Marie Panny si vybírají, oslavují výhradně jen jednu částku spásy a víry katolické. Jiné opět slouží za oslavu a propagandu tomu onomu řádu, kongregaci atd. Vycházejí všecky konečně z dobrého předpokladu, ale mnohé zacházejí ve vývodech svých příliš daleko. Ztrácejí se v mimotních věcech, hlavní základy katolického života a nauky docela pomíjejíce. Srovnáme-li všecku tu zbožnost těchto časopisů s evangeliem, missalem, breviřem, tedy směrodatnými knihami církevní zbožnosti, jaký to rozdíl! Co tam nalezneme malichernosti, divných a nechutných příběhů a návrhů, upřílišenosti a prostředečků! U mnohé duše snad i taková zvláštní pobožnůstka může býti počátkem duchovního obrození. Ale přece všeobecně vzato, nemožno vzdělanému muži dáti takové plytké a mělké věci. A nekatolíci mají v tom všem leda příležitost k výsměchu. Když pak nádavkem takový časopis přináší ještě články obranné, hrozivým a hřmotným a nemilosrdným tonem psané, musí taková četba buditi jen odpor a zmocňuje rozhořčenost proti církvi. To nejsou prostředky, jimiž se šíří království Boží na zemi.

Přípravou na budoucí katolickou universitu v Solnohradě, a také asi zároveň odpovědí na liberalní universitní kurs v Solnohradě uspořádaný, zařídil pro letoší zimní a příští letní semestr arcibiskup kardinal

solnohradský Katschthaler katolický filosofat universitní. Získáno na 12 přednášečů, většinou professorů universitních a středoškolských, kteří se uvolili jednotlivé filoscfické otázky v souvislém kursu přednésti. Oznámeny přednášky o přirozeném právu, thomismus a kantianismus, úvod to thomistické filosofie, Platonův Gorgias a filosofické názvosloví, Aristotelovy knihy o duši, moderní pokusy psychologické, esthetika, světový názor mystiky, vyučování dějepisu, didaktika, školní právo, historie písma, obecná škola, vyučování dítek defektních atd. Jak vidět, bráno zřetel hlavně na posluchačstvo z kruhův učitelstva a studentstva.

Poslední svazek inšpruckého čtvrtletníku katolicko-bohoslovného věnován skoro celý otázkám a oslavě dogmatu Neposkvrněného Početí. P. Špaldák podává tu vývoj téže nauky v řecké a pravoslavné církvi. Po prohlášení dogmatu začali pravoslavní starou nauku svých východních otců násilně překrucovat a vysvětlovat, a aspoň v pojetí Početí a stran okamžiku očištění od prvopočátečného hříchu hledí se od katolíků odrůznit. Referent hlavně obrací zřetel na ruského pravoslavného historika Lebeděva, jenž ovšem pro vývoj nauk církve východní platí za první autoritu. — V Köln. Volkszeitung (Beilage 41.) Dr. N. Paulus zajímavou poznámku přináší z nauky Lutherovy o Neposkvrněném Početí Panny Marie. V homiliích a kázaních Lutherových, jež uveřejněny roku 1527, nachází se též kázaní „na svátek Početí Matky Boží“. A kázaní začíná: „Slavíme dnes svátek Panny Marie, jak bez hříchu prvotního počata byla. Věří se totiž zbožně a spásonosně (mildiglich und seliglich), že početí její stalo se bez hříchu prvotního. Proto Maria už v prvním okamžiku života byla beze všeho hříchu.“ A vysvětluje dále, že je to zcela slušno a vysvětlitelno, aby matka Spasitelova byla vší milostí ozdobena a všeho hříchu prosta. — V novém vydání těchto kázaní v r. 1529 opět řeč na svátek Početí Marie otištěna se všemi chválami Marie Panny. — Ale v pozdějších vydáních řečí a kázaní ještě za života Lutherova už myšlenky a výrazy v kázaní o početí Panny Marie značně pozměněny, neznámo ovšem, zda Lutherem samým či jeho oprávci. A tu už k myšlenkám původním dodáno, že víra o Neposkvrněném Početí jest pouze zbožnou domněnkou. Z Písma nedá se dokázati, proto nesmí jí nikdo za článek víry vydávati.

O „Syllabus“ vznikla opět polemika v německém tisku, pokud je závazný a normou smýšlení a jednání pro každého katolíka. Stalo se to v polemice s vydavatelem liberalního protestantského týdenníku Drm. Rade („Die christliche Velt“). Syllabu ujal se na to exjesuita P. Hoensbroech, (!) tvrdě, že theologové jsou za jedno o závaznosti Syllabu, jako normy ex cathedra diktované. Obviňuje proto katolický list kolínský a katolický střed německý z herese, když odmítá Syllabus a neřídí se v politickém životě jeho thesemi. Professor, dogmatik Dr. Schanz na to v témže kolínském listě otázku s bohoslovného historického i právního stanoviska osvětluje. Za vatikanského sněmu jedni biskupové a bohoslovové chtěli Syllabus přijati mezi závazné dekrety víry, jiní se tomu opírali. Věc zůstala nerozhodnuta.

Německá universita würzburská tehdy r. 1869 ve svém dobrozdání o Syllabu praví, že „nemůže býti ani řeči o všeobecně platné dogmatičnosti Syllabu, ježto mnohé tam zavržené these neuvádějí se jako v odporu se zjevenou naukou, ale jako prostá mylná mínění. Pokud se praktického významu Syllabu týká, tu staví se v něm sice ideal křesťanského života v poměru církve a státu, nicméně v životě samém, jenž idealu nikdy nedosahuje, nejen jest možno, ale mnohdy zrovna nutno odstoupiti od nauk Syllabu.“ Podobné mínění zastávali později professor Hettinger a biskup Hefele a jiní. Mnichovská universita podala dvojí votum, jedno (menšinové) shodné s würzburským, druhé Syllabus zkritisovalo a zavrhlo. Při nedávném sporu s Ehrhardem, také se katoličtí theologové rozdvojili, jedni stáli při Ehrhardovi, druzí proti, jiní opět uprostřed, prohlašujíce Syllabus jako každou, ne neomylně pronešenou nauku, za revise potřebný. Přímí odpůrci Ehrhardovi prohlásili sice Syllabus za neomylnou dogmatickou normu, ale o thesích i protithesích v něm obsažených, o jejich smyslu a významu že dá se ještě disputovati (Rössler). Professor Schanz sám nesouhlase s liberaly-theology praví, že způsob uveřejnění Syllabu nesvědčí o nějakém prohlášení ex cathedra. Za to však sama encyklika papeže Pia IX (Quanta cura), jíž jej doprovodil a stanovisko Pia IX i Lva XIII jakož i stanovisko mnohých biskupů svědčí, že Syllabus nemá pouze význam časové polemiky, nýbrž dekretu naučného. Ale úmysl nebyl všem jeho větám propůjčiti všeobecný dogmatický charakter a stejnou závaznost i důležitost. Označené bludy nejsou také zřejmě censurovány, takže theologům zbývá volnost určiti jejich censuru, jež od pouhé urážlivosti (piarum aurium offensiva sententia) vystupuje až k heresi, pravému bludařství. V mnohých věcech proto závaznost Syllabu jest nepatrna, v mnohých změněnými poměry docela odstraněna a zůstaveno úvaze jednotlivcově na pokud poměry a okolnosti života jeho závaznost připouštějí. O naprostém podřizování a naprosté poslušnosti nemůže býti ani řeči.

Na truc Vatikanu pořádán letos desátý sjezd „svobodných myslitelů“ v Římě na den 20. září, den to průlomu v Porta Pia a vtáhnutí sardinského vojska do papežského Říma a ku schůzím propůjčeno „Collegium romanum“, bývalé jesuitské učeliště. Jak „St. aus M.-Laach“ podotýkají, tu musilo zaplesati každé svobodářské srdce a neodolatelně taženo býti k tak lákavým schůzím svobodné myšlenky. Sešlo se také na 5000 lidí, z nichž 1500 z ciziny. Ale co zlákáno bylo takovými pikantními okolnostmi, bylo velmi pochybného druhu. Na sjezdě převládali socialisté a anarchisté. Třebas předsedou byl učenec (padělatel) Ernst Haeckel, přece germanský živel zastoupen byl velmi slabo. Byl to sjezd romanské svobodné myšlenky a vyzněl na konec ve vzájemné zuření, v křik a vádu, jíž ani belgický socialistický vůdce Demblon svým ohromným tuřím hlasem nemohl utišiti. Česká „svobodná myšlenka“ byla zastoupena Karlem Pelantem od „Času“, stejné veličiny byly i z jiných zemí, věda svobodomyslná ve svých nejsilnějších zástupcích úplně scházela. Ani starý francouzský chemik

Berthelot, na minulém sjezdě v Ženevě (1902) za předsedu zvolený, se nedostavil. Celým sjezdem byl liberalismus evropský velmi zklamán, ba pobouřen, neboť svobodná myšlenka bořila nejen oltáře, ale i trůny, ba i paláce a wertheimky; a to už je té svobody přespříliš. Proto nazývá „Neue Freie Presse“ sjezd: „pusté řádění nedouků“; „Neue Züricher Zeitung“: „politickým dostavenićkem velmi pochybného způsobu.“ „Indépendance Belge“ praví, že na očích Vatikanu sjezd nedovedl zachovati důstojnost logiky, pořádku a kázně; římský arciliberalní denník „La Capitale“ dokonce nazývá sjezd směšnou oslovinou, komedií nejhoršího druhu, ohromným dětinstvím, velikým jarmarkem atd. Všecky liberalní listy bez rozdílu národností litují vůbec, že k takovému sjezdu došlo!

V Římě upravili studium theologické vsunutím přípravky na semináři papežském. Žáci z „lycea“ (gymnasium vyšší) přicházející jsou předně mladí, a za druhé nedostatečně uschopnění ještě k studiu theologickému. Proto po skončení třetí lycealní třídy, jež na semeništi shodna bude se světským lyceem, před vlastním studiem theologickým vložen rok propedeutiky, církevního dějepisu a kurs filosofický. Žáci na lyceum přicházejí (z nižšího gymnasia) 16- až 17letí. Kdyby lyceum na semeništi papežském bylo už upraveno jako přípravka na theologii, tu bylo by to vázati mladíky 16leté k povolání, pro něž nemají ještě pochopení. Když by se pak přece mladík takový po skončení lycea v semeništi odtrhl od cesty theologické, byla mu ve světě všecka dráha další zamezena, neboť stát by studia na lyceu theologickém neuznal.

Nedostatek duchovních i v protestantských církvích stále se ve všech zemích zvětšuje. Viděti z toho, že není to snad jen přísný závazek katolického kněze, jenž mladíky od stavu toho odpuzuje (celibát, šat, poslušnost, těžká funkce, malý plat atd.). Protestantští duchovní přece nic z těch těžkostí katolického kněze necítí, leda tu — že svět na ně pohlíží, svět moderní, atheistický jako na služebníky reakce a temnoty. Je to povolání duchovního samo, služba náboženská, jež nenachází chuti u mladého světa. Církve protestantské si namnoze pomáhají tím, že lákají stipendiemi (katolická vydržováním chovanců v alumnatech!), odpouštějí a slevují z předběžných studií a podobně. Tak badenská vrchní rada odpustila kandidatům bohosloví maturu. Dosud se právě pastorové chlubívali vyšším vzděláním — teď se jim v jižním Německu aspoň katoličtí kněží snad přece „vyrovnají“.

V září konán v Oltenu ve Švycarsku šestý mezinárodní sjezd starokatolický za účastenství asi 300 osob, mezi nimiž byli hosté z Anglie, Australie, Ameriky (z protest. církví) a z Ruska. Pravoslavná církev nacházejíc se právě ve vyjednávání se starokatolíky o jednotu, poslala officielně svého zástupce D. Jakšiće, aspoň totiž církev ruská, jiné východní církve neposlaly nikoho, ale ruská dnes na východě beztoho hrá roli vůdčí. Z Ruska byli kromě toho přítomni soukromě známý zastance starokatolíků A. A. Kirějev, professor kazaňské university Kerenský (kazaňská universita patří rovněž mezi obránce starokatolicismu) a známý theosof a slavista baron Taube. Ze starokatolické církve

přítomni byli „arcibiskup“ utrechtský, „biskupi“ bonnský, bernský, chicagský a rakouský vikař biskupský Miloš Čech. Řečníci zabývali se mnoho římskou církví — tak professor Friedrich (z Mnichova) žaloval nad stálou a rostoucí romanisací, pořímaňováním katol. církve. A Němci prý jsou nejpoddajnějšími nástroji Vatikanu. Žádný národ prý tak ochotně a tak poslušně jho Římu nenese jak německý (?). Také rektor bernské university mluvil o katolicismu, že církev katolická stále více odcizuje se náboženskému úkolu a stává se organismem výlučně politickým. Francouzský zástupce Volet těšil se už, že až ve Francii zruší konkordat a utvoří se francouzská národní církev (?), bude doba, kdy starokatolicismus začne akci, aby odtrhl ji od Říma nadobro. Rakouský vikař poukazoval na úspěchy ve Štyrsku a na Moravě (odpadky ruchu „los von Rom“), Rakousko prý má skvělý příklad v císaři Josefu II, který dokázal prý, že možno býti dobrým katolíkem i bez Říma, ba proti Římu! Nejpěkněji svou povahu ukázala církev starokatolická vůči Americe. „Biskup“ Kozlovský (Polák) přivedl sebou čekatele na druhé americké biskupství Tichého, který sděloval. jak v Americe starokatolicismus poslední leta velmi pokročil. Americká církev starokatolická založena teprv před 10 lety, ale přece dnes už objímá všecky národnosti americké. má 56 chrámů a 36 duchovních. Kozlovský doporučil Tichého, aby byl posvěcen hned ve Švycarsku za biskupa a zřízena tak nová diecese v Americe. Ale starokatoličtí biskupové (vesměs Němci) byli toho náhledu, že by nebylo radno, aby dva Slované stáli v čele církvi v Americe Polák Kozlovský a Čech Tichý, proto posvěcení Tichého odmítli, že prý jest ještě tuze mladý (36 let). Zatím však míní se poohlížet po kandidatu Němci.

Slováci dostali dva nové biskupy, Parvyho do Spiše, Radnaye do Báňské Bystřice. Oba ihned vtáhli se všemi vlastnostmi liberalních maďarských chauvinů do svých residencí. První, s kým se vítali, byli maďarští úředníci a židé. Kněží všimli si jen tak mimochodem, po lidu se dosud neptali. Slovenské listy jsou také čas od času plny stesků na upadající mravnost a nábožnost v lidu. Zdá se, že nejhorší poměry jsou pod pověstným biskupem nitranským. Nedávno nějaký dopisovatel „Slov. Týždenníku“ vyličoval nemravnost v Nitře zavládlou, barvami až děsnými. Přes to, že Nitra je městem a garnisonním k tomu, pod opravdovým pastýřem katolickým nebyla by přece takovou, jakou je líčena.

„Serbské Noviny“ budyšínské v jednom z říjnových čísel přinášejí opět důtklivé vyzvání k rodičům i duchovenstvu, aby hájili jazyka lužického při vyučování náboženství v kostele a ve škole. Narážejí tu i jindy dosti často, že rodiče z pýchy a z touby po němčině dávají dítky zapsati do německého vyučování, duchovní zas, aby si uspořili práce, neradi vidívají srbské přihlášky dítek. „Serbské Noviny“ obojím připomínají, že náboženské city možno vzbuzovati trvale a účinně jen mateřštinou. Prosí a vyzývají proto duchovenstvo, aby stálo všude na tom, by se ve školách srbské čtení uchovalo a učba náboženská po srbsky konala a také duchovenstvo samo ať nerozumné

rodiče srbské napomíná a odvrací od úmyslu posílat dítky své do německých náboženských hodin. Jedná se tu o protestantské Srby lužické.

Koncem září oslavoval Lvov letoší jubileum Marianské zvláštním slavným způsobem. Konán tu sjezd kongregací Marianských polských, ze všech tří záborů, první polský. Mimo to restaurován záslibný (votivní) obraz P. M. Potěšitelky (Laskawej = Milostné), před níž král polský Jan Kazimír, napaden jsa ze tří stran, Švedy, kozáky a Turky v druhé polovici 17. století, zaslíbil národ svůj ochraně a úctě Matky Boží, aby zbraním polským vyprosila vítězství. Záslib králův teď slavnostním způsobem obnoven. Komité, jež zřízeno, aby sochu a oltář opět původním leskem vyzdobilo, chystá teď slavnostní korunovaci záslibného obrazu, snad na Neposkvrněné Početí samo. Kongregací Marianských v Polště je na 2000. Rozšiřují se mezi mládeží školskou, jmenovitě poslední leta velmi horlivě, vnikají i na venkov — mezi obyčejný lid — sodalové Marianští shromažďují se poslední leta mezi šlechtou, mezi rolníky, mezi řemeslníky. Slavnostmi lvovskými, k nimž ze všech krajů Polsky sešlo se na 50.000 lidí (3000 sodalů samých), „sodalitates marianae" ještě více rozhlasu a obliby v lidu nabyly.

Expansivní politika staré Polsky dnes teprve dochází odplaty, mstí se na dnešních Polácích. Bolestně pociťují všechnu tu nenávist, jakou k nim zahořel probuzený teď lid rusínský a litevský. A nejbolestněji dotýká se jich, že jich, Poláků, teď samých utlačených a hrozným národním neštěstím postižených, zvláště nenávidí a pronásleduje kněžstvo obou národů, to kněžstvo, jež sdílí s nimi, přes stejný útisk politický v Rusku, aspoň štěstí jedné a téže víry katolické. A oni mu ji hlásali a oba národy k ní připojili, jak Rusíny tak Litvany. Bolest tato byla by menší, kdyby Poláci mohli pochopiti, jak svou expansí, svým polštěním v minulosti dopouštěli se křivdy, a jak dnes ještě popolštěná a stále polonisující šlechta oběma musí býti trnem v oku. Ale oni ve svém historismu celí zabraní nejen toho nechápou, ale stále jestě sní o svém právu na Rus i Litvu! Tak stěžuje si v petrohradském polském „Kraji" šlechtic litevský: „Slyšeti kázaní litevských kněží a člověk se nediví všem těm zjevům, jaké národnostní ruch na Litvě dosud způsobil. V reminiscencích historických, jakými kněží litevští okrašlují své náboženské nauky, nauky o sousedech Polácích, hlásají se surové a ohavné nepravdy, velmi názorně se popisuje, jak polský pán dře z litevského lidu kůži, bere sedlákům ženy, znásilňuje jich dcery. A lid, kterému se takto káže, musí ten či druhý den k tomuto pánovi Polákovi pracovat v jeho dvoře, na jeho poli, v lese! Dříve takové zjevy mezi kněžími byly přece jen výjimkami, teď se však množí čím dál více." Dopisovatel uvádí dále městečko z gubernie vilenské. Tu Poláci řemeslníci ode dávna zastávali chor v kostele a pěli tu po polsku; ale nynější farář a děkan tamější nacvičil si Litvíny a kázal jim vpadnout do zpěvu polského. V kostele se tedy pak rozzuřila pravá vřava dvou sborů,

chtějících se překřičeti, ten polsky a onen litevsky. Poláci konečně, vidouce se v menšině, ustali. Ale do obyvatelstva vnesena tím zášť a nenávist, jež z kostela přešla na ulici, do života, do rodin.

Zaderský „Národni List“ přinesl zprávu, že v Zadru má se sezvati za nedlouho konference dalmatských biskupů, aby pojednala o otázce hlaholské a požádala svatou stolici o rozšíření dosavadních práv hlaholice. K dalmatskému episkopatu přidružiti se chce i episkopat bosensko-hercegovský. Hlavně mostarský biskup Bukonjič je horlivým stoupencem hlaholice. Dobrým znamením jest, že starosta splitský Dr. Milič, veliký borec za hlaholici, a biskup splitský Dr. Nakić, jak se mělo za to, její odpůrce, se smířili a podle všeho i v této otázce se sblížili. Toto sblížení pak mohlo se státi jen tak, že biskup Nakić svou nechuť ke slovanské bohoslužbě odložil. Maďarské listy však tyto dni škodolibě psaly, že biskup kotorský Uccelini byl citován do Říma pro své hlaholášství. Že tedy jako Řím hlaholice nechce. Osecké „Národní Obraně“ sdělují z Dalmacie, že hlaholské kněžstvo ponecháno je bez missalů hlaholských. Papež Lev XIII pro usnadnění hlaholské bohoslužby před šesti lety nařídil, aby se missaly a liturgické knihy hlaholské tiskly ne starým písmem, ale latinkou. Nebožtík Parčić missal k tisku připravil. Před čtyrmi lety dotištěn do polovice, od té doby však dílo uvázlo. Nepřátelé hlaholice a Parčićovi stále ryli a cosi vytýkali. Nynější papež Pius X dal missal ještě jednou prohlednouti zaderskému prof. Pocinimu. Tento skutečně objevil několik chyb v převodu Parčićově a v Římě tedy dílo, jež začíná býti nepohodlné, zastavili.

S „Hrvatstvem“ povstalá nová katolická (kněžská) skupina vnesla opravdový zmatek do řad kněžstva a katolíků charvatských. Proti směru nového listu vystupují z řad kněžských samých stále noví opponenti. Professor bohosloví Rittig posledně v diecesním djakovském „Glasniku“ vyzývá k sezvání druhého sjezdu katolíků charvatských, který by neprovedené dosud resoluce prvého sjezdu provedl nebo opravil a v kněžstvu a stranách charvatských, „Hrvatstvem“ a jeho stranou ještě více rozesvářených, učinil pořádek.

Církevní jmění charvatsko-uherských Srbů páčí statistika církevního sboru srbského na téměř 100 milionů korun. Jmění to dělí se mezi 666 kostelních obcí, 715 farností, 27 klášterů, 7 diecesí, 9 osvětových ústavů a 859 obecných škol, v nichž je vyučovací jazyk srbský s 859 učiteli (459 škol těch je církevních a 400 obecných). Majetek, pokud pozůstává v pozemcích, obnáší 108.267 jiter, s ročním čistým výnosem 1,145.000 K. Z toho náleží klášterům 34.561 jiter s výnosem 98.648 K (! — hospodářství klášterní je mezi Srby dávno pověstné); fondy mají 8.973 jiter půdy s výnosem 90.048 K. K majetku nemovitému čítá se dále 843 chrámů a kaplí, obydelných stavení na poschodí 119, stavení přízemných 1511 — všeho 1630 domů s 13.747 místnostmi. Vše to pozemky i budovy oceněno na 99,598.055 korun.

Poměr klášterů k autonomní církevní správě srbské osvětluje jasně nedávný soud čtyř archimandritů (opatů) proti členům církevního sboru v Karlovicích. Žalovali totiž pro urážku na cti, které

se někteří členové sboru dopustili, nazvavše ony archimandrity „autonomními anarchisty“. Církevní sbor totiž poslední leta nalehal, aby konečně v klášteřích zavedl se pořádek, aby se tam lépe hospodařilo, aby se památky národní v klášteřích snesené a uchované nerozprodávaly a neničily (navrženo složit je do národního musea v Karlovicích, k čemuž kláštery vyjma čtyry nepřistoupily). A tu proti kritice sboru církevního povstala mezi archimandrity a klášterníky srbskými veliká nevole. Upírají církevnímu sboru vůbec právo míchati se do hospodářských a vnitřních záležitostí klášterních, církevní sbor však toto právo si přičítá nad kláštery i nad biskupy. Rozhodnutí o tomto právu sboru církevního sporem s archimandrity teď aktuelní závisí na vládě pěšťské. A ta sboru církevnímu a jeho radikalnímu autonomismu nebyla dosud valně nakloněná.

Bosenský církevní statut v Cařihradě projednávaný působí hotovou revoluci. Vláda bosenská, jak listy řecké synodu blízké vyprávějí, pokusila se zlomiti opposici v synodu cařihradském — penězi. Opposičním členům ne sic osobně, ale na účely církevní nabízeno za každý hlas vládnímu návrhu příznivý 1000 franků. Leč opposice tím nezlomena. Sporných bodů na konec vytýčilo se pět; týkají se 1. volby a sesazování biskupů; 2. složení, moci a příjmů konsistoří biskupských; 3. volby členů do rad diecesních, správních a školských; 4. důchodů pro biskupy, konsistoře, kanceláře církevní a bohoslovecké ústavy; 5. jmenování jáhnů biskupských a předsedů konsistorních (kapitolních děkanů). — V prvním bodu chce vláda zachovati dosavadní stav: král jmenuje biskupy sám a sám sesazuje (vláda dosud dělala to velmi libovolně vyhánějíc nemilé a dosazujíc stvůry své). Laický živel žádá, aby každý diecesní sbor (kněžsko-laický) navrhoval 3 kandidaty a král ať z těchto jednoho jmenuje. Sesazovat biskupy ať má právo jen cařihradský patriarcha po provedeném disciplinarním vyšetřování a kanonickém výroku soudním. — V bodu druhém navrhuje vláda, aby konsistoř (církevní soud) skládal se ze tří nejstarších děkanů, jednoho opata a čtyř či dvou podle biskupského terna volených kněží. Způsob soudního líčení, jmenování soudců a sestavení soudu závisí na biskupovi. Stálí členové placeni jsou vládou, volení (čestní) členové dostávají jen diety od vlády. Laický návrh však zní, aby soudy konsistorní měly dva stálé placené referenty biskupem jmenované a šest svobodně volených (na tři leta) členů z kněžstva; tito dostávají jen diety z církevního diecesního fondu. — Členy vrchní diecesní rady správní osvětové má podle návrhu vlády voliti kněžstvo zvláště své, a laici zvláště své. Ale laický návrh zní, ať kněžští i laičtí členové rad volí se společnou volbou kněžstva i laiků, aby prý si kněží nevytvořili zvláštní nějakou kastu pro sebe uzavřenou. — Náklad na platy biskupů, kanceláří soudních a správních, a na ústavy bohoslovecké chce vláda sama určovati a platiti. Ale laický návrh zní, aby vláda v zemském rozpočtu určila úhrnný obnos na církevní potřeby pravoslavné a vrchní správní rada už pak z příslušných kvot onoho obnosu sama náklad rozdělí a platy zaplatí. Tím chce

laický návrh uchovat všem církevním osobám úplnou nezávislost na vládě. — O jáhnech biskupských a děkanech kapitulních vláda praví, že je jmenuje metropolita a platí vláda, laický návrh zní, že je jmenuje každý biskup sám v dorozumění s církevním soudem a platí je fond diecesní.

Rozhodnutí v Cařihradě podle všeho dopadne ve prospěch návrhů vládních. Snad v maličkostech je synod ještě pozmění. V synodě řeckém ostatně propukla pro statut hotová revoluce. Většina 8 členů synodalních už dávno nesouhlasí s chováním patriarchy, a proto ho prohlásila nedávno za sesazeného, a doručila pamětní spis o tom a stížnostech svých tureckému ministrovi kultu. Menšina 4 členů s patriarchou zase sesadila opposiční dva biskupské členy a nahradila je jmenováním jiných biskupů, přívrženců patriarchových.

Svatý synod bulharský (v Sofii) nařídil letos diecesním správám, aby podávaly mu každoročně zprávy o stavu diecesí, zpracované systematicky, z nichž by bylo vidno, kolik chrámů a jaké, v jakém stavu, kolik kněží, jakého vzdělání a jak rozmístěných, jaké jmění kostelní, jaké náklady roční z něho se zapravují, kolik je kazatelů (každý kněz nekáže!), kolik je svíčkáren a jaká jejich výroba a užitek, kolik bratrstev kněžských a jaké mají mniśstvo. Zprávy tyto mají synodu usnadňovat dohled a kontrolu, a mají se státi počátkem nové lepší organisace církevní. — Při veliké spotřebě světla v pravoslavných chrámech jest výroba svíčková a obchod se svíčkami v církvích pravoslavných důležitou a výnosnou věcí. Církve výrobu si namnoze obstarávají samy, a i jednotlivé chrámy a farnosti samy obchodují světlem. Jak v takových závodech, které do roka mají mnohotisícový obrat, to vypadá v pokleslých církvích východních, možno si představiti. Bývají zdrojem nepoctivých příjmů anebo aspoň nehospodárnými a ledabylými. Úprava a pevná organisace s přísným dohledem v těchto závodech je proto žádoucí nejpříze, kdykoliv se v které církvi jedná o reformy. Tak i v Bulharsku zahrnuty v reformu svíčkárny diecesní. První statut pro svíčkárny vydán v sofijské metropolii. Správa povede se dvěma kněžími a dvěma kostelními hospodáři, účetní musí býti obchodně vzdělaný a složiti kauci 5000 fr. Nákup vosku díti se musí veřejnou dražbou, soukromé koupě nejvýš 20 *kg* dějí se jen výminkou a ze zvláštní potřeby. Cena svíček stanoví se 6, 8, 12 lvů za kilogram buď žlutých, buď bílých, buď luxusních svíček. Určují se časté revise a přísná kontrola. Patron a svátek svíčkáren se stanoví na 2. května, sv. car Boris Michail.

Ruský reformismus kněžský věru mnohdy jde dále než náš západnický. Mají toho ruští reformisté ovšem též více na srdci, jelikož církev východní od 12 věků zůstala skoro nepohnutě státi. Tvoří až dosud roztříštěný, pestrý tábor, opravné plány možnější i nemožnější přinášejí jak konservativní a církevnické, tak i liberalní a moderní listy. Tak na př. i v Meščerského „Graždanině“ Molčanov žádá zjednodušení svátostných funkcí, odstranění přísné discipliny, jež se na dnešní časy nehodí, vypuštění mnohých starých symbolův a

symbolických konů, zvláště takových, jež se na zahánění ďábla odnášejí (plivání a foukání v exorcismu křestném a j.). Všeliké reformy zavádějí mnohdy i duchovní sami o své ujmě; tak nějaký farář petrohradské diecese vypráví, jak upravil pořádek kostelní při bohoslužbě. Věřící v chrámě stáli vždy smíchaně. On postavil napřed dítky, za ně ženské na jednu stranu, mužské na druhou stranu chrámu, poručil jim tak přistupovati v pořádku též při zpovědi, při přijímání, svěcení a žehnání vodou. A věřícím samým se ten pořádek velmi zalíbil a sami dbali o jeho dodržení. Stejně to upravil v jiné farnosti. A opět velká radost byla nad reformou.

Podle dobře míněného výnosu svatého synodu z roku 1896 nesmí duchovní pravoslavný vypůjčovat si peníze od soukromých osob. Stávalo se totiž často, že kněži upadali v osidla a drápy lichvářů na pohoršení a smích celé farnosti své. Ale kde vypůjčit v čas potřeby duchovní nemá. Záložny a banky půjčují na osobní úvěr jen za těžkých podmínek. Proto navrhuje nějaký duchovní jekaterinoslavské diecese, aby duchovenstvo zřizovalo si své záložny duchovenské, kam by každý duchovní v nouzi mohl se s důvěrou obrátiti.

Pamětihodnou odpověď zaslal jerusalemský patriarcha východní na list cařihradského oekumenického patriarchy o spojení církví, jejž jsme vloni spolu s odpovědí ruskou uvedli. Patriarcha v listě svém namítal dvě otázky, hlavně: žádoucno-li jest a možno spojení s velikými větvemi křesťanstva, katolicismem a protestantismem a jak nejlépe dal by se opraviti východní kalendář (julianský). Jerusalemský patriarcha se svým synodem za možné pokládá jen spojení východních církví s anglikanismem a starokatolictvím. Spojení se západní římskou církví a s protestantismem a jeho sektami pokládá za nemožno, protože žádná z těch církví neustoupí od svého základu, jejž po staletí vyvíjela a jímž trvá, tu jen Duch svatý může působiti, ale ne lidé. A pak spojení církví a lásce mezi nimi brání proselytismus, zvláště u katolíků a protestantů vyvinutý. Jedna hledí druhé členy odlouditi a tím se stále nevraživost hromadí mezi nimi. Ať ustanou aspoň od tohoto proselytismu a už tím si budou všecky církve blíže. Spojení s Anglikany a starokatolíky nechť projedná komise ze všech východních církví obeslaná a v Cařihradě zasedající. Opravu kalendářovou podle vzoru západních církví bude možno přijati východu tehdy teprv, až katolíci a protestanté upustí od svého obracení východu. Dnes by přijetí reformy jen usnadnilo práci katolickým a protestantským missionářům v Asii. Různé počítání kalendářové jest pro východní křesťany dobrou ochranou proti propagandě katolicko-protestantské (!).

Věda a umění.

(Brněnské národní divadlo.) Zahajujíce v „Hlídce“ referaty z našeho národního divadla, předesíláme úvodem několik stručných, povšechných slov. Týkají se především operetty a frašky, přes něž budeme přecházeti mlčením, ačkoliv uznáváme, že divadla sobě jimi pomáhají. Bylo by asi marno, proti nim brojiti, neboť „obecenstvo“ si jich žádá, ovšem obecenstvo částečně právě tímhle „uměním“ zhýčkané a zkažené. Nepopře zajisté nikdo, že i k tomu potřeba obecenstvo „vychovávati“, aby takovou silnou stravu, která se mu zhusta s jeviště podává, klidně ztrávilo, stravu, kterou by jinak ve slušné společnosti sotva nechalo si nabídnouti; ale ovšem prkna ona znamenají svět, jiný svět, mnohdy jen polosvět. Víme, že divadlo jaktěživo nebylo a nebude pouhým „chrámem umění“, avšak po tomto našem divadle můžeme v zájmu národně kulturním snad žádati, aby tu daň věnovanou „otrlejšímu“ publiku snížilo na míru nejmenší. Toho se také nadějeme.

Zahájení sezony stalo se po roční přestávce pod opětným ředitelstvím osvědčeného pana Laciny beze značných, pronikavých změn v divadelním tělese. Nový debut ředitelův byl v opeře rozhodně šťastný. Vedle okolnosti, že jsou tu poměry už dosti ustáleny, přispěl k tomu především kapelník p. Hrazdira, jímž — nejen jako intelligentním dirigentem, ale i opravdovým, jemně cítícím umělcem — zavanul v opeře naší nový, svěží duch.

Tu sluší také s povděkem vzpomenouti, že správa divadelní při výběru repertoiru obrátila náležitý a pečlivý zřetel k momentu národnímu, který v naší brněnské české veřejnosti má vysoce vážný význam, a který v dějinách jediného stálého divadla českého na Moravě musí dojíti náležitého výrazu; ani snažení po dostoupení nových uměleckých výšin nemohlo by vyvážiti každé podcenění naší citlivosti národní. Jaksi úvodem do nové ery ředitelství p. Lacinova celkem šťastně a drahným zdarem provedené opery Smetanovy, Fibichovy a Dvořákovy jsou dobrými auspiciemi do budoucna.

Ohledně činohry, která co do hlavních členů, tedy v podstatě rovněž zůstala nezměněna, měli bychom v příčině dosavadního repertoiru, jenž z pozoruhodných prací vykazuje jen Vrchlického „Knížata“ a Halbeův „Proud“, již dnes leckterou výtku na srdci — kdybychom neznali tak dobře poměrů. Tak však se zatím mění výtky jen v tichý stesk s nadějí v lepší příští. Podrobněji i budoucně.

V „Osvětě“ (říjnovém sešitě) polemisuje V. Flajšhans se známým slavistou polsko-berlínským Brücknerem, jenž všecky pověsti Kosmasovy o starých dějinách a osobách českých prohlásil za úmyslnou bajku, a to nešikovnou, neboť z místních jmen špatně tvořil jmena (Krok, Libuše, Teta, Kazi), ba dokonce z mužského jmena utvořil ženu (Ljuboša) a na ní zosnoval mythický původ královského rodu českého. Professor Flajšhans odmítá nejen toto tvrzení Brücknerovo, ale celého Brücknera jako kritika a vědce ukvapeného, moderního, který ze

slabých předpokladů a svých nápadů tvoří převratné theorie a vyvrací staré domněnky, illustruje novým světlem celé staré doby! S Brücknerem Flajšhans odsuzuje celou moderní vědeckou kritiku proti staré, poctivé práci. Jizlivý ton Brücknerovy kritiky, kde mluví o Češích a Slovanech vůbec (vyjma Poláky), zasloužil si sice též jizlivé odpovědi. Pro široké čtenářstvo odpověď taková jest i účinná, ale přece nic jí nevyvráceno. Ba konečně doznána i oprávněnost kritiky takové: o starých pověstech, jež dokumentarně se nedají doložit, je prý lehko tvořit nové theorie!

Omega v literarní části „Národních Listů" vítá vydávání „českého diplomatáře", jehož první svazek obsáhl dobu od 805. do 1148. roku. V tom oboru historická věda česká dosud nad pokusy a zámysly se nedostala — moravský Bočkův diplomatář zavrhuje referent jako skvrnu české práce vědecké — ač už Pelcl roku 1786. podal návrh v „Učené společnosti" na pořízení takového vydání listin českých.

Kdežto v 2. č. „Rozhledů" Zeiner opět dovozuje, že definitivně už lze přijati za rodiště Komenského Nivnici, v čtvrtém svazku časopisu „Matice moravské" professor Fr. Slavík dokazuje, že Komna byla rodištěm Komenského, název nivnický mohl mu býti připsán od vrchnosti na vysvědčení, jež mu dala jako propouštěcí list na studie (byltě Komenský z poddanského lidu). Komenský sám podepisoval se nejen Nivnický, ale i Hunnobrodensis [uhersko-brodský] a Neufeld [překlad Nivnice = Nivy]). Přípisky našich lidí, studentů a intelligentů v 16. a 17. století dávány nejen po rodišti, ale i po bydlišti dočasném a měnívaly se. Nedá prý se z nich proto mnoho dovozovati.

Na povrchní práce v oboru věd přírodních stěžuje si u nás „Živa". V poslední době rostou prý zvláště přírodovědecké listy hojně a mnozí naši přírodopisci myslí, že stačí vyslechnouti několik přednášek z universitní extense a přikročiti pak ihned k výzkumům a ihned je popisovati v obsáhlých spisech. Úcta k vědě prý u nás klesá, a jaký div, my máme jednotlivé reformatory, kteří mluví do všech věd (!), ba do základů věd, a tu nedivme se, že místo vědění positivního nastupuje domýšlivost ničím nepodložená. Že se to však děje i ve vědách přírodních, to je specialita, a to tím nápadnější, když původních pracovníků máme tak malounko! — Myslíme, že nejsme výjimkou, leda že o to stojí u nás věci hůře, oč jsme menší než veliké národy západní. Ale i u nich jest povrchnosti a humbugu i v přírodních vědách až dosť!

Slavista Iljinský ve „Zprávách petrohradské akademie" stopuje naše české slovo „hezký" (mor. „hrzký") v starých památkách slovanských a odmítá jeho obecnou etymologii z německého „herrlich". Iljinský má za to, že možno najíti pro slovo „hezký" vhodný a příbuzný kmen staroslovanský „gyz-", „gez-", který přichází v nesčetných jiných slovech: o-hyz-da, slovácké gyzdavý (ohyzdný), polské „gizdawy", „gizdak", giza (maz), gizaja (vyzáblý). Ve slovinčině „gizdav" značí opak toho, co polské a slovácké slovo a totéž, co české „hezký"; rovněž v srbštině gizdav, gizd, gizdati značí krásný, okrasa, okrašlovati; a v bulharštině též gizdav, gizliv má týž význam. Máme tu tedy totéž

slovo ve dvojím protivném významu. Který je prvotnější? Prvotně kmen „guz“, „gyz“ vyjadřoval něco okrouhlého, přitlustlého, kulatého. Z toho různým názorem na věc povstaly pak výrazy hezký i ohyzdný, gyzdavý v slováckém a polském významu a gizdav v jihoslovanském významu. Pokus Iljinského jest jistě málo přesvědčivým!

Na sjezdě slovanských novinářů v St. Louis v Americe zvolena řečí jednací slovácká řeč mezi Čechy, Poláky, Rusíny, Slovinci, Srbocharvaty a Bulhary, jako řeč, která leží uprostřed těchto národův a jejich jazyků. Sjezd přijal řadu návrhů, které kdyby byly provedeny, znamenitě by povznesly vzájemnost slovanskou v Americe, spojily Slovany americké se slovanským světem evropským hospodářsky i kulturně a povýšily slovanskou ideu i v očích ostatního světa americko-evropského.

„Slov. Věk“ vyličuje těžkosti, jaké kladou se v cestu slovanské tiskárně ve Vídni, která je potřebna, když tolik listů českých a jiných slovanských ve Vídni vychází. Vláda však dosud důsledně odpírá koncessi s důvodem, že ve Vídni pro takový závod není dosti vyhlídek na úspěch!

Schůze „Matice Hrvatské“, na níž boj stran letos znova propukl, skončila přece ještě v jakémž takémž smíru. Předsedou místo professora Arnolda zvolen Dr. Klaić, čímž směr (národně-konservativní) nezměněn. Schůze usnesla se obnoviti opět zaniklý „Vienac“ jako měsíčník belletristický.

Jihoslovanská výstavka umělecká v Bělehradě uzavřena v polovici října a převezena bude do Petrohradu. Umělci odmítli nabídku bosenské vlády, převézti výstavku do Sarajeva. Za toto vyhovění srbskému politickému citu usneslo se občanstvo bělehradské (hlavně obchodnictvo) odkoupiti společně asi za 5000 fr. obrazův a věnovati je budoucí jihoslovanské galerii umělecké, pro niž též vláda zakoupila za 6000 fr. Král srbský Petr sám zakoupil obrazů víc jak za 7000 fr. I obecenstvo soukromě dosti hojně kupovalo, fond Kolarcův také věnoval 2000 fr. na zákupy pro galerii, tak že výstavka má úspěch hmotný velmi dobrý a mravní ještě větší. Návštěvníků bylo přes 10.000. Při udílení odměn vyznamenáno 8 bulharských, 14 charvatských, 7 slovinských a 6 srbských umělců řády sv. Sávy.

Koncem října Lvov slavil velikou slavnost Mickiewiczovu, odhaluje prvnímu básníku polskému pomník, na nějž po několik let v celém národě sbíráno. Před odhalením odbyto ještě nepěkné intermezzo, občanstvo lvovské útočilo velmi prudce na pány radní obce, že si povolili na banket obecní na 20.000 korun!

V Krakově „Společnost pro podporu umění“ oslaví 50leté trvání své uměleckou výstavkou všepolskou.

Z mladých poetů polských vydal Jan Pietrzycki sbírku „Reflexy światła“, za niž přezván jistým listem „żałosnym (žalobným) monografistą piekna“ (krásna).

Na lvovském divadle učinili opět pokus se symbolickou pohádkou „Lilith“ od J. Germana, který jako jeden z nejmladších vystoupil

poprvé s dramatem ve verších. Pokus se zhola nezdařil, ač drama má poetickou cenu velikou a režie scenu pohádkovitě s velikým přepychem vyzdobila.

Na důkaz smíru poskytl letos sněm haličský podpory zemské na rusínské divadlo 300.000 K v 10 ročních splátkách s podmínkou, že se budou dávat na divadle tom kusy v „ukrajinském“ jazyku. Tím sněm vylučuje navždy z něho ruštinu, kdyby snad Rusíni někdy ve většině své přešli na stranu starorusínskou!

Utvořil se výbor umělcův a přátel umění ve Lvově, jenž míní budoucím rokem vydávati umělecký časopis rusínský pro malířství, sochařství, stavitelství, hudbu a kritiku uměleckou.

Nový směr vnitřní politiky za ministra Svatopluka Mirského znáti v Rusku ihned na časopisectvu a spolkovém životě. Časopisy a noviny všeho druhu, o něž už dávno bylo žádáno, teď se šmahem povolují, tak že ve dvou měsících září a říjnu vzniklo přes 20 nových a obnoveno starých listů.

V Moskvě zřízen mezi tamními Čechy „Sokolský spolek“, jehož za minulých ministrů nechtěli povoliti přese všechno slovanství, jímž se i konservativní ministři chlubili. Povolen konečně i časopis pro zemstevní otázky a záležitosti, o nějž před tím různá zemstva a zvláště moskevské marně po leta byla žádala.

Na scenách ruských objevilo se po zahájení saisony mnoho novinek, z nichž některé jsou pozoruhodny. Moskevský dramaturg Nikolský propadl se svou hrou premiovanou v konkursu „Literarně-umělecké společnosti.“ Drama jeho „Meblirovannaja pyl“ (asi Okrášlený prach) jest napodobením Gorkého dramatu „Na dně“. — Najdenov vystoupil s novinkami „Bohatý člověk“ a „Avdotjina dolja“ (osud). „Bohatý člověk“ má slabé zabarvení socialní; dramatu prvému téhož autora „Děti Vaňušina“ prý se nevyrovnají. Protopopov se svou činohrou „Ženskaja voljuška“ vystoupil thematicky: dovozuje, že v dnešní společnosti žena poctivá a ctnostná se samostatně neuživí; dnešní svět žije svůdcovstvím. Volné obrazy ze života, jak Protopopov nazval své drama, dávány na „volném jevišti pokusném“ literarní umělecké společnosti.

Zemřeli: 24. září Michal Vasiljevič Zagoskin, žurnalista a buditel sibiřský. — 8. října K. K. Slučevský, plodný básník ruský, novellista lidový a vládní žurnalista. — 11. října Viktor Brodzki (v Římě), výtvarný umělec polský, poslední z trojice Grottger-Matejko-Brodzki. — 14. října Antun Fabris, srbský žurnalista a spisovatel v Dubrovníku, vládou rakouskou pro své srbské smýšlení hojně pronásledovaný. — 19. října Germain A. Laroche (Laroš), hudební kritik rusko-francouzský, ruským Hanslickem, jehož byl i druhem, nazývaný. Moderní hudby nemohl vystát, poslední krásno hudební, jež připouštěl, byly skladby Čajkovského.

Zprávy národohospodářské.

Vyjma sněm haličský, zůstalo letoší sněmování zemské ve všech zemích pro novoty hospodářské neplodným. Nic důležitějšího v ohledu tom neusneseno: na moravském sněmu aspoň v resolucích učiněny sem tam dobré rozběhy k něčemu. Haličský sněm odhlasoval si svou předlohu o rentových statcích, jíž pro nepřízeň Rusínů a pro odpor vlády dosud nemohl nijak ke skutku přivésti. Teď kdy vláda podala svá přání a sněm aspoň z části (ne vesměs) na ně přistoupil, stane se snad zákonem v Haliči to, čeho v žádné zemi rakouské míti nebudou a ani nechtějí míti, co však v agrarním zápalu už před 12 lety ministr orby Falkenhayn navrhoval pro celou říši: možnost udržeti zadlužené selské majetníky statků na zděděné půdě jejich. Hospodářský prospěch je z toho nevelký, za to národní prospěch může to někdy vyžadovati. A o to se polským poslancům též asi jedná, udržeti svou polskou diasporu mezi Rusíny neztenčenu. Rusíni báli se, že jim Poláci budou po novém zákoně do ruských dědin dosazovat Poláky, ale osnova zákona to vylučuje, nebo aspoň hodně ztěžuje. Pro uchování roztroušených polských kolonistů však jistě zákon dobře poslouží, dojde-li císařské sankce.

Dr. T. Živanský v „Národospodářském Obzoru“ a v „Zemědělské Politice“ rozbírá podle posledního sčítání lidu populační a hospodářský vývoj obyvatelstva českého. V Čechách došel průměrem k úsudku, že poměry populační se nevyvinují utěšeně, vyjma několik málo krajů. Na Moravě poměry populační jsou příznivější: českého procenta všude značně přibylo. V ohledu hospodářském stálo celé desítiletí pod vlivem obchodních smluv v roku 1891 uzavřených a znamenáno jest velmi hojným zprůmyslověním, jež jmenovitě v Čechách bylo silné, na Moravě už slabší, ale přece ještě překvapující. Tak obnášejí přírůstky obyvatelstva průmyslového v okresích českých 11·34%, v okresích většinou českých 19·62%, menšinou českých 7·77% a německých 2·70%; přírůstky obyvatelstva obchodního a dopravního v okresích českých 40·21% s většinou českou 39.07%, s menšinou českou 21.36% a v německých okresích 13·90%. Zemědělského obyvatelstva pak ubylo v českých okresích o 1·33%, v německých okresích o 5·23, za to přibylo v okresích většinou českých o 1·57%, a v okresích s většinou německou ubylo jen nepatrně o 0·99%. V jednotlivých okresích německých menší přírůstek průmyslu a obchodu než v českých neznačí však ještě podle autora seslabení německého průmyslu, neboť na příklad v šternberském, šumberském a rymařovském okresu úbytek obyvatelstva spíše možno přičísti strojovému přetvoření závodů, než jejich seslabení. Uváděje pak číslice podle povolání a podle obcovací řeči obyvatelstva rozdělené praví autor: „Nějaké zvláštní převahy Němci jakožto samostatní podnikatelé nemají, a naopak Češi opět ne jako dělníci. Příslušná data poměrná vykazují ve prospěch Němců odchylky jen zcela nepatrné... Nejen v zemědělství však

i v průmyslu podnikatelská účast Čechů je rovnocennou s německou, čímž opraviti dlužno běžné názory německé." — Ale možno namítnouti: jak je rovnocennon podnikavost naše, když dosud obchodní komory a průmyslové spolky vedou výhradně Němci a jsou dosud nesvržitelni!

Autor shrnuje: Mohutný novodobý převrat v národohospodářském významu obou hlavních skupin výrobních, zemědělství a průmyslu, odehrává se na Moravě dosud daleko pomaleji a s menší intensitou než v Čechách. Tím také mnohé z nepříznivých stránek náhle a neočekávaně přikvapivší industrialisace, jež zejména v ohledu národnostním v Čechách se objevily, na Moravě pozbývají své ostrostí a příkrosti. Co jmenovitě na rozdíl od Čech vytknouti dlužno, nelze na Moravě pozorovati oněch mohutných proudů, které by se z českého území, hnány neblahými poměry hospodářskými, stěhovaly na půdu ryze německou, a tam germanisovány přispívaly i svým dorostem k povznesení druhé národnosti. Hromadného hnutí takového na Moravě pozorovati nelze, naopak ryze německá oblast a průmyslová část její sama pozbývá své populace. Stěhování do oblastí smíšených mělo pak dokonce účinek příznivý. Ale na Moravě tím hrozivěji vystupuje stěhování za hranice (do Dolních Rakous), jež znamená velikou ztrátu národnostní. Tomu čeliti lze jedině zvýšenou průmyslovou činností českou.

V „Hrvatské Misli" hovoří se (září) o selských poměrech v jihoslovanstvu, o vymírání starých forem a nasazování nových, jež jde velmi pomalu a těžko pro nedůvěřivost lidu k pánům, pro jeho chudobu a nevědomost. O vymírající rodinné zádruze se praví: „Dnes je toto dědictví po našich otcích, výhodné jako jednoduchá forma sdružovací, všude na vymření. Na sever od Savy a Dunaje už nenajdeš větších zádruh, sem tam jen malé nepatrné (otec se syny, bratr s bratrem a podobné). Jen v zemích, které do nedávno sténaly a dosud sténají pod tureckým kopytem, jsou ještě veliké zádruhy. Tak Jireček ještě v jihozápadném Bulharsku připomíná zádruhy do 80 členů silné. Vasil Kančov psal o několika velikých zádruhách s 25 až 40 členy v koutě makedonském na pomezí srbsko-bulharském; tam ve vsi Sasi před osmi lety rozpadla se zádruha, která čítala 100 členů. Mezi Prilepem a Bitoljí jsou obyčejem zádruhy s 10 až 15 lidmi, časty jsou zádruhy s 15 až 30, a možno najíti i zádruhy s 30 až 45 lidmi. Zádruha byla dobrým a prospěšným zařízením. Bylo dostatek lidí a rukou do práce. Práce se mohla dobře rozděliti a řádně vykonati, ale jak měla zádruha mnoho výhod, tak měla i své stinné stránky. Dokud stařešina byl rázný, rozumný a zkušený, šlo vše dobře; nastoupil místo něho slabý, nespravedlivý a špatný, a dvéře dokořán otevřeny věčné vádě a sporům. To byl jeden důvod, že zádruhy se drobily. Druhý byl v přirozeném vzrostu zádruh. Země nestačilo. Bylo třeba nové přikoupiti. Nové dílce však ležely daleko, i bylo lépe, aby se osadily novým hospodářstvím, než spravovaly starou zádruhou. Nejsilnějším rozlučitelem zádruh byl novodobý duch západní kultury, který zavádí drobné samostatné jednotky výrobní. Doba zádruh dnes už minula, brzy nebude leda na stránkách našich dějin řeč o nich.

Přechod ze staré do nové doby však neděje se bez bolestí, a sedlák vytržený ze silné rodinné družiny dnes nepovznese se tak lehko k tomu blahobytu, jakým vynikaly zádruhy. Roztrhané samostatné jednotky třeba dnes znovu spojovati v jedno sdružení, ovšem že na jiných základech, na základech svobodného hospodářského sdružování, jak je západní kultura hospodářská vyvinula."

Širé, nezalidněné dosud oblasti ruské v Evropě i Asii poskytují místa k různým počinům, jež v našich krajích už nemožno bylo by provésti. Pod Kavkazem u Černého moře, rozložila se před 20 lety kolonie intelligentních zemědělců Krynica. Intelligentní lidé, ze zásady vytrhší se ze studií a jiných svobodných povolání, zakoupili se na Kavkaze a osedli tu na malých statcích, vlastnoručně je obdělávajíce. Dnes kolem Krynice vyrostlo pět podobných osad, ale ne už z intelligence, nýbrž z prostého selského lidu. První založili Kryničtí intelligenti sami, když viděli, že po skončení transkavkazské Anenkovské silnice mnoho lidí bez práce, nemajíc se kde uchytiti, se potuluje po Kavkaze. Vymohli jim půdu, usadili je, pomohli se jim zařídit. A nová osada zkvétá. Podobně založeny ještě čtyry jiné osady. Všecky se řídí Krynickým pokročilým hospodářstvím. Krynice pod Kavkazem tvoří se svými filialkami utěšenou oasu hospodářskou, jež cestovatele zašlého v ty strany mile překvapí.

Starý člověk upadává obyčejně v chybu přílišné spořivosti, až lakoty. Je-li to znakem i pro stáří národů, pak věru francouzský národ jest mezi evropskými národy nejsestárlejší. V „l'Economiste Français" známý slovutný národohospodář Leroy-Beaulieu objasňoval v řadě článků tuto přílišnou spořivost Francouzů a podával rady, jakým způsobem její fondy nejlépe zužitkovati. Francouzské státní papíry, jak známo, mají nejpevnější kurs a vyšší než by zasloužily u porovnání s rentami jiných států, a to vše proto, že francouzské uspořené kapitaly nejžádostivěji vrhají se na státní rentu francouzskou, jako nejbližší a poměrně (pro Francouze) nejjistější. Bohatý Francouz, jak praví pořekadlo, stráví jen úroky svého ročního důchodu! Za příklad uvádí autor bohatého kupce z Lyonu: má jmění na 20 milionů franků, roční důchod z něho bere na 800.000 franků, ale spotřebuje jen 32.000 franků, čili právě tak asi úroky z důchodu 800.000 franků. Hromaděné kapitalie francouzské doma nemají vhodných příležitostí k uložení a proto chtěj nechtěj obracejí se do ciziny. Francouzi jsou nejvytrvalejšími a nejvěrnějšími věřiteli všech států civilisovaných. Ale nejen cizí renty státní, také průmyslové a zvláště dopravní papíry cizí nacházejí ve Francii výborné tržiště. A Francouzi dosud musili kupovati tyto cizí papíry, třebas mnohdy z velkého kolísání cen, z krachů a úpadků firem a podniků žijí ve stálém strachu a úzkosti o své peníze a často též o ně přicházejí. Ale co jinak s penězi, jichž doma už uložiti nemožno! Francie nemá uhlí a nemá železa! Obyvatelstvo její neroste a nemnoží se jako v jiných státech a tak odpadá důvod pro rozmnožování výroby zemědělské i průmyslové. Francie nemá také v sobě dobývačné politiky zámořské, tak všecky

podmínky k velikému průmyslu jí scházejí. Ode vždy vynikala proto jen v drobné práci, při níž třeba ne massivní výroby, ale dokonalého a umělého zpracování. To, čeho přáno přes míru sousedkám Francie: Anglii, Belgii, Německu, totiž uhlí, tohoto chleba průmyslového, toho není možno nijak nahraditi. Ale Francie přece má veliká přírodní bohatství, jimiž by uhlí zastati se dalo, má hojné řeky a potoky, se značným spádem, má četné vodopády, a to po celý rok nezamrzající. V nové době obrací se i jiné země uhlí nemající k těmto silám a na nich budují veliké závody průmyslové (Švycarsko), ač ani tak příznivých podmínek při tom nedosahují, jako by možno bylo ve Francii. Leroy-Beaulieu radí proto využiti této vodní síly, v níž tají se na statisíce koňských sil, nikdy nevyčerpatelné, jako se doly uhelné vyčerpávají, a Francie na svých řekách a potocích zbudovati může kvetoucí velkoprůmysl, jenž ztráví přebytečné kapitaly domácí, výrobu povznese a snad bude též nejlepším prostředkem ku podnícení populačního přírůstku, jenž dnes ve Francii jest minimalní. Možno tak několikerému zlu najednou odpomoci.

Rozhled socialní.

Co pruská vláda uveřejnila začátkem srpna letošího roku osnovu „zákona o zlepšení poměrů obytných“, jeví se zájem o reformu bytovou v sousední říši ještě značněji než dosud, ač již od valné doby roste neustále. Jako jinde ani v Prusku nepřibývá menších bytů v poměru k přírostu populačnímu a bezdůvodně množí se v městech čtyř- i více patrové domy se zadními a postranními přístavbami, čímž nepoměrně vzrůstá počet příliš vysokých, temných a nevzdušných obydlí. Staré domy s menšími byty se bourají a nových takových málo se staví: spíše se opotřebují, správa jejich mnohem je obtížnější, a že z nich zaplaceno bude nájemné, méně je zajištěno.

Již v roku 1901 pruská vláda administrativně zde hledala odpomoci. Ale objevilo se nutností, mají-li značnější výhody stavbám domů s menšími a co možná přízemními byty se umožniti, aby zasáhlo sem i zákonodárství. Jen tak lze skýtati větší výhody při poplatcích za užívané stoky, za vodu, za schválení stavby a při dani pozemkové, jakož i co do příspěvků na úpravu ulic a pod.

Vedle těchto výhod očekává vládní předloha, že nejvíc povzbudí stavět domy s menšími zdravými byty, zakročí-li se soustavně proti špatným a přeplněným obydlím stávajícím. Stanoví proto, co nanejméně obsahovati má řád bytový, jak zaříditi nutno pronajímané byty, jakož i ložnice služebnictva a pomocnictva, kdy lze na byt nebo nocleh přijati cizí osoby atd.

Předloha směřuje dále k tomu podobnými opatřeními, aby v menších místech, zvláště venkovských co nejvíce přízemních bytů se stavělo, a zavádí pro reformu obytnou vůbec tak důležitý dozor na obydlí. Vedle dosavadního dozoru policejně stavebního v obcích aspoň 100.000 obyvatelů mají zřízeny býti zvláštní úřady pro onen dozor bytový.

Osnovu zákona odevšad vítali. Aspoň že učiněn začátek, i když dosti nepatrný, jak zvláště s odborné strany se vytýká. Tak v časopise pro obytné poměry Dr. Brandt z Düsseldorfu, v tomto oboru uznávaná autorita, celou řadu nedostatků shledává i na vládní předloze, i když běží o první vážnější pokus zákonodarný na tomto poli. Tak vytýká, že se vztahuje zákon pouze na byty pronajímané, ne však vlastní, v nichž velmi často poměry nebývají o nic lepší nežli v najímaných, na př. v dřívějších pevnostech. Bytových úřadů je třeba právě i v menších obcích, právě tak jako ve velkoměstech; že nutno, aby všude při dozorčích úřadech nad obcemi ustanoveni byli zvláštní dozorcové obydlí a nejen „kde se toho potřeba objeví", jak navrhuje vláda. Dále žádá, aby obce zákonem byly donuceny, aby různými směry skutečně i použily zde své autonomie a nebylo jim to ponecháno na vůli, sice, že zase namnoze nic nebude vykonáno. Konečně že se nedoporučuje zákonem stanovit určité míry a čísla pro celý stát; zákon ať stanoví pouze všeobecná pravidla a udá jednotlivě, co třeba blíže určiti místním úřadům. Vůbec prý meritum zákona zůstává daleko za jeho motivy, v tom srovnává se téměř všechna kritika.

Na polovici října svolán do Frankfurtu nad Mohanem první bytový sjezd německý, aby zájem o reformu obydlí vzbuzen byl i v široké veřejnosti. Navštíven byl dostatečně, ale nepoměrně více od evangelíků, asi proto, že bezprostředně před ním konáno několik kongressů, s katolické strany pořádaných. K jednotlivým otázkám však na poprvé arci stanoviska zaujati nemohl. Nápadným bylo, že v první den hotovili se sjezd ovládnouti zástupcové sdružení domácích pánů, a druhý den zas delegati obecních zastupitelstev, a to způsobem dosti bouřlivým. Ovšem ani ta, ani ona strana ve prospěch důkladné reformy. Obce totiž žehrají zde jednak na přílišná břemena z reformy jim hrozící, jednak na ingerenci statní, ač ji téměř naproti nečinnosti samosprávy v tomto směru na přemnoha místech samy přivodily.

U nás v Rakousku reformu bytové otázky zahájily teprve průkazy bytové v několika městech. Praha se k průkazu takovému na návrh své socialní komise teprve chystá. Zákon o dělnických domech, nedávno přijatý, bohužel celkové reformě bytové v Předlitavsku bude asi jen na závadu: na zatím uspal pozornost. „Rakouská společnost pro ochranu dělnictva" ve Vídni vydala právě spisek Dra. ryt. Fürtha o úřadech bytových a dozoru na obydlí, aby aspoň šířila vědomí o potřebě nápravy tak důležité.

Brzo po basilejském III. sjezdu mezinárodní jednoty, na němž jednáno za přítomnosti zástupců 10 států o zákazu bílého fosforu

a noční práce žen, jak zde už dříve uvedeno, konala německo-říšská sekce „mezinárodní jednoty pro zákonnou ochranu dělnictva“, „společnost pro socialní reformu“ valné shromáždění 14. a 15. října v Mohuči. Vybrala si rovněž pouze dvě themata na porokovanou. O dělnických komorách a hnutí konsumním.

Dr. Harms, soukromý docent university tubinské, přední badatel o komorách dělnických v Německu, byl referentem. Spoluzpravodajem ustanoven I. předseda živnostenského sjezdu berlínského magistratní rada šl. Schulz. Zásadních pochybností, třeba-li dále budovati hospodářskou organisaci zájmovou, k níž i komory tyto náležejí, už nebylo. Hlavní zájem budily dvě otázky: mají-li zřízeny býti v Německu komory práce (pracovní) či dělnické a zda samostatně či lépe je připojit k stávající některé instituci. Pouze zástupcové t. zv. Hirsch-Danckerových spolků odborových žádali komory dělnické, ostatní souhlasně s referenty komory práce paritetické, v nichž by zastoupeni byli jak dělníci, tak zaměstnavatelé. Zvláště přední socialní politik centra prof. Dr. Hitze rozhodně doporučoval komory obojstranné. Upozorňoval na zajímavý zjev, že i socialní demokracie v Německu, tedy strana po výtce třídní, ode dávna byla pro komory pracovní.

Socialní smír, nikterak zde nemožný jak četné smlouvy tarifové jasně dokazují, socialně-politická váha vota obojstranných korporací, vyspělost dělnictva, pro niž netřeba se obávati patriarchalního znehodnocování dělnických zástupců v paritetických komorách, jakož i možnost případně projeviti odlišné stanovisko dělnické separatním votem, to vše mluví ve prospěch komor, v něž by pojat byl jak živel zaměstnaných tak zaměstnavatelů. Nebylo sice hlasováno, ale třeba přece považovati za rozhodnuto ve „společnosti pro socialní reformu“, že nutno zříditi komory práce paritetické. A to ve spojení se stávajícími soudy živnostenskými, jak podobně dojednáno, ač od zpravodaje namítáno, že by se měla funkce soudcovská úplně odloučit od socialně politisující. Korreferent poukazoval vůči tomu na zkušenosti živnostenských soudů, v nichž po několika počátečných konfliktech mezi zaměstnavateli a dělníky funkce soudcovská nikterak není na závadu činnosti živnostensko-politické až dnes soudům těmto příslušící.

U nás teď o komorách dělnických není ani slechu, ač je žádá několik programů stran, a ač už před 18 lety navrhovány na říšské radě. Vynesl je tehdy na povrch pouze politický zájem. Dělnictvo si žádalo zastoupení v zákonodárných sborech. Po vzoru komor obchodních, jimž divným způsobem Schmerlingův volební řád přiřkl poslance, mělo být v Předlitavsku zřízeno 26 komor, do nichž by volili plnoletí dělníci gramotní, a z nichž by se vysílalo 9 zástupců dělnictva do parlamentu. Návrh liberalní strany pochován v komisi, patrně na vždy, když zavedena pátá kurie pro zastoupení dělnictva na radě říšské.

Dosud zpravidla hovořívá se o hnutí konsumním jako o národním neštěstí. V Mohuči přední korporace socialní na uvedeném

sjezdě připravila veřejnému mínění vedenému zde směry t. zv. středostavovské politiky, význačnou korrekturu. Se stanoviska jak národohospodářského tak i socialně-ethického téměř všeobecně uznáno hnutí konsumní za oprávněné, ba vysoce prospěšné pro obecné blaho. Reguluje ceny, a tím zvláště zjednává platnost zásadě o největším výnosu při nejmenší výloze i na poli směny zboží. Zmenšuje nebezpečí hrozící obecnému hospodářství z převahy výroby skartellované a monopolní. Zvyšuje možnost nákupu u širokých vrstev společenských a tím množí výrobu a s ní příležitost zaměstnati nové a nové legie pracovníků. Takto jednak lidské práci zjednává značně větší výnos, jednak stará se o to, aby na něm podíl bralo co nejvíce obyvatelstva. Tím plní zároveň i požadavky socialní spravedlnosti u vysoké míře. Jen se zištného hlediska ve svém dosavadním způsobu práce a dosavadním důchodě ohrožených kruhů výdělečných lze proto mluviti o nebezpečí z konsumních spolků, ne však se stanoviska skutečně socialního. Vedle odborového sdružování spatřovali mimo to zástupcové dělnictva, na př. dělnický sekretář Giesberts v konsumním hnutí základní pilíř pro vzestup životní úrovně dělnických mass.

Na ohlášeném sjezdě česko-slovanské socialní demokracie v Prostějově bude po vzoru posledního socialně-demokratického sjezdu v Solnohradě zvláštní pozornost věnována organisaci ruchu konsumního, dosud prý socialní demokracií českou až příliš zanedbávaného.

Z úrad moravského živnostnictva podal poslanec Dr. Šílený 11. října na sněmě návrh zříditi zemskou radu živnostenskou na Moravě. Od roku 1900. začala pro ni agitace mezi moravskými živnostníky. Zjev snadno vysvětlitelný už mohutným zdárným rozvojem mladé moravské rady zemědělské, i když se nepřihlíží k prospěšnosti organu pro zemskou podpůrnou akci živnostenskou a officielnějšího střediska osvětového a hospodářské organisace živnostenské, nežli je nevázaná zemská jednota živnostenských společenstev na Moravě.

Původně pomýšleno na přetvoření této zemské jednoty na živnostenskou radu zemskou úplně po vzoru rady zemědělské. Otázku kompetence zemského zákonodárství nadvrhl a probral teprve Dr. Josef Růžička. — Dnes se uznává, že sněmu nelze dobře organisovat na zvláštním zákonném podkladě živnostenské rady obdobně se zemědělskou, a žádána také v letoším návrhu Dra Šíleného živnostenská rada pouze jako poradný a výkonný sbor pro živnostenskou akci podpůrnou, uloženou zemskému výboru markrabství. Výslovně odnášel se návrh ke vzoru živnostenské komisse zemské, jaká zřízena sněmem haličským již v roce 1884. a výborně napořád se osvědčovala jak podporou kursů živnostenských (mistrovských), tak starostí o rozvoj průmyslového školství (ročně věnuje na ně 150.000 K vedle příspěvků odjinud), půjčkami levnými na účely živnostenské (loni 1,304.000 K na 3%) atd. — Za úkol rady živnostenské

vytklo živnostnictvo podporu hmotnou pro své družstevní podnikání (stroji, motory), péči o odborné školství živnostenské, o hospodářské a socialně-politické zájmy stavu. — Vedle toho by dnes měla dosavadní zemská Jednota společenstev živnostenských potrvati s větším oborem působnosti, než vyměřen vedle zemědělské rady moravské společnosti hospodářské. — Při tom nevymezen dosti poměr k dosavadvím komorám obchodním a živnostenským. Zemský sněm arci není oprávněn jimi jakkoli hýbat. Ale aspoň theoreticky měla býti otázka ta řešena. Nedávný řemeslnický sjezd rakouský v Solnohradě koncem září žádal rozdělení komor. Je-li naše živnostnictvo téhož názoru, pak by asi živnostenská rada měla vlastně nahraditi komory živnostenské; aspoň kdyby se podařilo ji vícestranněji založiti, než jako pouhou poradní a snad i poněkud výkonnou komisi ad latus zemskému výboru. Ale právě poslední dobou obchodní a živnostenské komory hmotně i myšlenkově vykonaly pro maloživnostnictvo více než kdy před tím. (Olomucká se vyslovila souhlasně pro zamýšlenou radu živnostenskou.) Snad tedy, když se nyní připouští mnohem užší obor působnosti pro navrhovanou radu živnostenskou než původně, uzná se za prospěšno, aby vedle ní zůstaly i komory obchodní a živnostenské v dosavadním útvaru.

Sněm si patrně za nynější finanční situace země sotva pospíší provésti návrh. Ač pokročilá už i na Moravě industrialisace země vážně by k tomu (a k hospodářským akcím pro dělnictvo, jež poprvé pivní dávkou má býti i pro zemi zdaněno) vybízela. I na agrarní Moravě živí zemědělství už jen o 100.000 osob více jako průmysl a obchod s dopravou, jak z posledního sčítání lidu vysvítá.

Ve vídeňském socialnědemokratickém týdenníku pro tiskaře („Vorwärts") navrhuje kdosi, aby zaměstnavatelům bylo zabráněno po několik let přijímati učně, čímž by prý ubylo nezaměstnaných. Ať žije moderní svoboda!

Školství.

Do české pobočky při učitelském ústavě v Opavě hlásilo se 59 žáků, z nichž udělalo zkoušku 56; z těch přijato definitivně 22, provisorně 11.

Slezské pobočky nedají dosud Němcům spát. Ačkoli vláda povolila jen pouhé pobočky, jak si Němci sami přáli, přece se jim ještě nezavděčila. Nyní zase — dle pozorování, jaká učinil přísedící zemského slezského výboru Dr. Pohl při rozhovoru s Dr. šl. Koerbrem — obírá prý se vážně vláda myšlenkou, zrušiti slovanské pobočky v Opavě a zříditi přece jen samostatné slovanské ústavy, ovšem v městech neněmeckých, aby několik kandidatů neposlovanštilo všech Němců slezských;

tedy snad český ústav v Klimkovicích a polský v Polské Ostravě. Veškerá tahanice o tyto ústavy vynesla na konec ministru kultu a vyučování nedůvěru — Schulvereinu, jemuž chování se Dra. Hartla v této záležitosti zdálo se málo německé.

Denní listy přinesly nedávno zprávu, že za posledního pobytu zemského presidenta krajinského ve Vídni jednalo se také o požadavku Slovincův, aby slovinští studující na právnické fakultě štyrsko-hradecké university směli skládati zkoušky v jazyku slovinském. Není známo — podotýká k věci „Hlas národa" — zakládá-li se zpráva ta na pravdě nebo není-li jen vypočtena na pobouření Němcův. Ale činí li Slovinci opravdu takový požadavek, je zajisté spravedlivý. Není tomu dávno, že charvatští studující z Istrie a Dalmacie, kteří odbyli právnická studia na záhřebské universitě, byli připuštěni ke konceptní službě v Rakousku, když odbyli doplňovací zkoušku v jazyku německém. Dr. šl. Koerber odůvodnil toto opatření nedostatkem úředníků charvatského jazyka znalých a přece potřebných. I úředníků jazyka slovinského jest nedostatek tak citelný, že na př. ve Štyrsku je zřízen zvláštní kurs pro německé úředníky, aby naučili se jazyku slovinskému. Bylo by tedy nejen spravedlivo, ale také přirozeno, kdyby usnadněním zkoušek pro slovinské právníky na universitě štyrsko-hradecké způsobem výše naznačeným byl povzbuzen větší počet slovinské studující mládeže věnovati se službě státní v krajích, obývaných Slovinci.

Ministerským výnosem ze dne 22. září t. r. zřízena byla prozatímní právo- a státovědecká fakulta s přednáškami italskými v Innomostí. Dle tohoto vynesení byla dosavadní studijní a zkušební opatření od německé university v Innomostí oddělena. Italské kursy jsou samostatnou fakultou se zvláštním děkanstvím, které zároveň vykonává funkce rektoratu. Jenom promoce se budou díti pod auktoritou university. Professoři této fakulty jsou postaveni na roveň professorům ostatních universit. Tím zároveň pozbyla platnosti všecka studijní a zkušební opatření na tamější universitě jazykem italským, která roku 1902 byla učiněna. Ale Němci ve svém boji proti každé neněmecké vysoké škole neustávají a neštítí se žádných prostředků, jen aby „ohrožování" německého živlu zamezili. Avšak i o Italech lze říci, že neustanou, dokud nedomohou se university pro sebe úplné, která jim přísluší týmž právem, jako Čechům universita moravská. Čteme-li dnes téměř ob den zprávy z university innšprucké a o pobočkách slezských, maně si vzpomínáme na „patalie" z roku 1866, kdy Rakousko bojovalo na severu a na jihu.

Jak vzdělaným a vysoce nadaným je český národ, dokázala okresní školní rada v Olomouci na počátku tohoto školního roku. Aby zamezila zřízení pobočky při IV. třídě české školy v Olomouci, přeložila několik dítek z III. třídy přímo do V.; na štěstí zemská školní rada na podanou stížnost zrušila toto usnesení okresní školní rady olomoucké a ubohé dítky české musely opět sestoupit do IV. třídy z V., kamž tak hravě se dostaly.

S t í ž n o s t v í d e ň s k ý c h Č e c h ů v b o j i z a č e s k o u š k o l u byla nálezem říšského soudu (prý sedmi hlasy proti pěti! o iustitia!) zamítnuta a uznáno za právo, že vídeňští Čechové nemohou se dovolávati veřejných obecných škol českých ve Vídni dle článku 19. státních základních zákonů, poněvadž prý nejsou národem, o němž zmíněné ustanovení ústavy mluví. Rozhodnutí takové dalo se očekávati. Je zajímavo však, že v Haliči v analogickém případě zcela opačně se jednalo, ovšem tam neběželo o německý ráz Vídně. Jak nutny jsou české školy ve Vídni, patrno i z toho, že některé dítky české dostaly vysvědčení s poznámkou: „Wegen Unkenntnis der deutschen Sprache unklassifiziert."

Studenstvo vídeňské university upozorněno bylo na počátku nového školního roku vyhláškou na usnesení akademického senatu, že j e n n ě m e c k á p o d á n í se přijímají a jen takové listiny stvrzují, jež jsou sepsány německy nebo latinsky, anebo připojen-li německý ověřený překlad.

Jistá část českého studentstva universitního v Praze přelepila ve své svobodomyslnosti rektorskou vyhlášku, jíž zváni byli akademikové ke službám Božím, jak obyčejně na počátku roku konaným. V provolání svém posměch si činili z oběti mše svaté! Klukovina akademických „pánů"!

Seznam přednášek české university pro zimní semestr 1904/5 ohlašuje „Z v l á š t n í p ř e d n á š k y p r o p o s l u c h a č e v š e c h f a k u l t". Přednášeti budou prof. Janovský (ve středu od 8—9 ráno), docenti Dr. Pečírka (týž den odpoledne od 5—6) a Dr. Bukovský (týž den od 7—8 večer) o témže thematě: Venerické nemoci v ohledu socialním (vůči jednotlivci, rodině i společnosti). Jest asi poučení takového svrchovaně potřebí, když hned tři učitelé budou o věci přednášeti. Ostatně nepodceňujeme nikterak myšlenky té, ukazujíce na a k a d e m i c k ý s v a z E t h o s v Berlíně, který — dle „Křesťanské školy" — založen v únoru t. r. ustanovil si úkolem potírati dle možnosti neplechy mezi studenstvem po stránce pohlavní se vyskytující. Svaz má se straniti všech snah náboženských (?), politických a studentské strannickosti; úkolem jeho jest, prohloubenější a ušlechtilejší pojímání pohlavního života, povznášeti úctu k ženě a očišťovati pojem mravní počestnosti. Poučováním o zdravotní stránce této otázky chce vésti boj proti pohlavním výstřelkům. Svaz vznáší prosbu k veřejnosti o hmotnou i mravní podporu.

Umělecké, od některé doby pouze „umělecké" nakladatelství Kočího v Praze vydalo v těchto dnech dílo, nadepsané „Krása ženského těla"; celé umění spočívá ve 200 obrazích nahých žen a v slovesném úvodu. Publikaci takové dostalo se odsouzení se stanoviska zajisté uměleckého od četných listů, protináboženských a svobodomyslných; my dodáváme, že mnoho odběratelů našel pan Kočí mezi studující mládeží, jež dílo to si splácí. Avšak některým karakterům není zbytečno připomněti, že konečně jsou to jen důsledky j e j i c h zásad o úkolech umění a svobodě! Krása nahého ženského těla je prý cílem umění, nuže zde ji máte, až se za to stydíte; a mládež má prý o všem býti poučena, nuže, p. Kočí vám podává také jednu vychovatelskou po-

můcku, tak působivou, že ji před svými syny a dcerami až i zamykáte. Či snad není každé pokrokářství a svobodářství vhod?

Středoškolské extense české vcházejí právě v život v Čechách. Přes 100 členů přihlásilo se k práci z různých ústavů; za jakých podmínek, v provolání extensního výboru se nepraví.

Do supplentského seznamu přihlášeno bylo letos v Čechách dle „Věstníku českých professorů“ zkoušených 25 dějepisců, 24 mathematiků-fysiků, 15 chemiků, 12 přírodopisců, 11 kreslířů. Vrací se tudíž staré smutné časy, kdy bude zkoušeným těžko dostati místo supplentské.

Pro školní rok 1904/5 zapsáno bylo na českých středních školách:

na	36	gymnasiích	v Čechách ve	322	třídách	10.0089	žáků,	
„	16	„	na Moravě ve	148	„	5.167	„	
„	1	„	v Opavě v	9	„	226	„	
„	23	realkách	v Čechách ve	254	„	9.789	„	
„	16	„	na Moravě v	95	„	4.514	„	celkem
na	92	ústavech	v Č., na M. a ve Sl. v	506	třídách	19.785	žáků.	

Dle toho připadá 39 žáků na třídu průměrem. Realky v Čechách mají pobočky všecky kromě realky lounské, jež od 1. září přijata do státní správy.

Na schůzi vídenského spolku katechetů navrhl P. Perkmann, aby podniknuty byly všecky kroky za tím účelem, by zavedeno bylo náboženství na školách průmyslových, pokračovacích a odborných.

Rozhodnutím správního dvoru přiznáno volební právo v obcích také učitelkám, s odůvodněním, že slovem učitel rozuměti jest učitelskou sílu vůbec, bez rozdílu pohlaví. Toto rozhodnutí se však netýká měst s vlastním statutem.

Německé hospodářské školství na Moravě mělo v uplynulém školním roce 1903/4 v 17 školách 491 žákův a žákyň, tedy právě tolik jako loni, ač jedna škola (vinařská v Mikulově) přibyla. Z uvedených škol jest 1 střední (v Novém Jičíně), 2 dvouleté rolnické (lnářská v Šumberku a vinařská ve Znojmě), 8 zimních (v Budišově, Jihlavě, Pohořelicích, Rymařově, Suchdolu, Štítarech, Mor. Třebové, a v Unčově), 1 hospodyňská (v Žilině), po 1 vyšší a nižší lesnické (v Hranicích), 1 vyšší zahradnická (v Lednici, a 1 nižší (v Brně), 1 vinařská (v Mikulově).

Nákladem c. k. školního knihoskladu vyšla čítanka určená pro 7. a 8. rok českých škol jednotřídních a trojtřídních, která vyniká proti dřívějším tím, že v ní pojaty četné články hospodářského a národohospodářského obsahu. Redakce pak hodlá vydati dodatek k těmto článkům pro učitelstvo, by je s prospěchem pro venkovské třídy mohli vykládati.

Jak „Život“ sděluje, dovolilo ředitelství učitelského ústavu v Linci kandidatům posledních dvou ročníků hospitovati při hasičských cvičeních. Účastníků bylo 48. Velitel hasičů poučoval je o theorii

hasičství a prakticky se cvičili v neděli odpoledne po celý uplynulý školní rok. Tím má se probuditi láska k hasičství mezi budoucími učiteli, by pak mohli zakládati hasičské spolky po celé zemi. — U nás, hlavně v Čechách, jest učitelstvo velikou měrou činno ve spolcích dobrovolných hasičů, kde mají příležitost působiti na muže a jinochy, a pokračovati do jisté míry u výchovu bývalé školní mládeže. Bohužel, třeba jenom litovati, že mnozí vnášejí do hasičských sborů protináboženský proud, který se nesnáší s heslem hasičským o lásce k bližnímu.

Zemský výbor i zemská školní rada v Dolních Rakousích vydaly vynesení, jímž se zavádí na dvoj- a trojtřídních školách obecných polodenní vyučování. „Škola našeho venkova“ se obává, že se tím vyhoví nepokročilému venkovu, který bude moci využitkovati dětských sil dle své vůle. Obava tato je, tuším, bezpodstatna. Alespoň otázka, plynou-li z jednoduché docházky školní na obecných školách větší výhody nežli škoda, jest méně sporna než otázka podobná o jednoduché návštěvě na středních školách. Na obecných školách sluší přihlížeti i k žactvu přespolnímu, kterého namnoze je víc než žáků domácích. Všichni rodiči, i ti, kteří dítek svých k práci vůbec nepotřebují, budou rádi, přijde-li dítko o několik hodin domů dřív, než dříve chodívalo; v zimě někde až se soumrakem se vracívají. Pravda, kdož potřebují dítek nutně k práci, jednoduchou docházkou nabudou více pracovní doby, ale tím není ještě řečeno, že tím prospěch utrpí. Mnohé dítko, aby vykonalo svoji uloženou práci v rodině, v hospodářství atd., ponecháno bylo doma na půl neb i na celý den; nyní při dobré vůli rodičů nebo prácedárce připadne mu jeho úkol na odpoledne, až se vrátí ze školy, dopoledne však může býti ve škole. Dob, kdy někteří rodiče vůbec by nepotřebovali dítek svých k práci na ujmu školy, se nedočkáme. Tolik však je jisto, že kteří rodiče chtěli posílati dítky do školy na celý den, pošlou je i za docházky jednoduché a naopak, tak jako jednoduchou docházkou na středních školách získaly více času oba proudy mládeže: pilní k učení a vzdělání, nedbalí k lajdačení.

Na sněmu moravském podal Dr. Stránský interpellaci pro velehradské exercicie, v níž katechety středních škol viní ze zneužívání úřední moci a znemravňování. Dr. Stránský — mravokárcem? Seit wann denn?! Interpellace již tímto denunciačním pokusem, zvláště však patolízavou plazivostí před státními (!) zákony prozrazuje dobře původ svůj — totiž mrvařské učitelstvo skupené kol Úlehly etc. Že ji Dr. Stránský podal, nedivíme se, neboť ten — doufá-li nějakého učitelského hejla chytit — bude interpellovati třebas i proto, že c. k. vláda dovoluje klerikálům dýchati s jinými lidmi tentýž vzduch. Že ji posl. Karel Novák, předseda brněnské „Matice školské“, podepsal, tomu se po jiných kouscích tohoto pána už také nedivíme. Ale že ji podepsali také soudní radové Hruban, Kanonýř a Podbrdský, u kterých by člověk hledal kus životní rozvážlivosti — tomu se trochu divíme — totiž kdybychom nevěděli .... Však také odcházeli ti pánové

26. října po odvetné řeči Dra. Hrubana ze sněmu jako zmoklé slípky. A dokud se člověk ještě s t y d í, není prý vše ztraceno! Z „vysokocílné“ takovéto politiky naší slavné lidovecké delegace měli Němci nehoráznou radost, myslíce si: fuj!

Vojenství.

R a k o u s k o. Letošním podzimkem uvedena v platnost nová osnova školní na vojenských učelištích, zakládající se na ústupcích po stránce mateřského jazyka Maďarům činěných, a na přání, aby důstojníci si přinesli znalost toho kterého plukovního jazyka již k svým plukům, aby jim pak nebylo teprve jim se učiti. Podle nové osnovy vyučovati se bude:

M a ď a r š t i n ě na kadetkách ve Vídni, Budapešti, Prešpurku, Temešváru, Nagyzsebenu, Košicích, v kadetce jezdecké, zákopnické a dělostřelecké v Traiskirchen; na nižší realce v Kismártonu a Köszegu; na vojenské vyšší realce v Kismártonu (bude teprve roku 1908/09 zřízena).

Č e š t i n ě na kadetkách v Praze, ve Vídni, v Králově Poli, v kadetce jezdecké, zákopnické a dělostřelecké ve Vídní; v nižší realce ve Svatém Hypolitě, ve vyšší realce v Hranicích.

J a z y k u r u s i n s k é m u na kadetce v Libnově.

C h a r v a t š t i n ě na kadetkách v Terstě, Karlovci, Kamenicích a v kadetce dělostřelecké v Traiskirchen; na nižší realce v Strassu, na vyšší realce v Hranicích.

J a z y k u s l o v i n s k é m u na kadetce v Mariboru.

V l a š t i n ě na kadetce v Innomostí.

Jazyky vyučovacími ustanoveny jsou:

A) N ě m č i n a na všech kadetkách pěších v Rakousku (Předlitavsku) na dělostřelecké kadetce vídeňské, kadetce zákopnické, na kadetce jezdecké (německé paralelce), na nižších realkách ve Svatém Hypolitě, Fischau, Strassu, na vyšší realce v Hranicích.

Jazykům (francouzsky, maďarsky atd.) se bude vyučovati tím kterým jazykem, náboženství jazykem mateřským, „b u d e - l i n e j m é n ě 15 c h o v a n c ů a j a z y k a z n a l é h o u č i t e l e“, pak na kadetkách přednášeti se bude tím kterým národním jazykem: služebního řádu I. díl, nauka právní a nauka zdravotnická (pokud se to dotýká mužstva).

B) M a ď a r š t i n a. 1. Na všech kadetkách v Uhrách pro maďarštinu, mathematiku, lučbu, fysiku, měřictví zobrazovací, kreslení od ruky, právovědu a zdravotnictví, frančinu, pokud toho k porozumění třeba. Náboženství vyučovati se bude mateřštinou, bude-li nejméně 15 chovanců a učitele. 2. Na jezdecké kadetce (maďarská paralelka, bude-li nejméně 15 chovanců). Pro náboženství a jazyky jako shora uvedeno, pak lučbu, fysiku, přírodopis, měřictví zobrazovací, kreslení od ruky. Na dělostřelecké kadetce v Traiskirchen náboženství v jazyku

jak shora, pak přírodopis, lučbu, fysiku a kreslení od ruky. Na nižší realce v Kismártonu a Köszegu náboženství jak shora; maďarštinu, dějepis, přírodopis (II. ročník), lučbu, fysiku. Na vyšší realce v Kismártonu náboženství a jazyky jak shora, přírodopis, lučbu, fysiku, kreslení od ruky.

Maďarština a němčina v shora uvedených učelištích pro vojenskou administraci, vojenský úřední způsob psaní, zpěv, cvik, tělocvik, šerm a jízdu na koni, pak v nižších realkách v Kismártonu a Köszegu pro kreslení od ruky, krasopis, zpěv. Na vyšší realce v Kismártonu zpěv, cvik, tělocvik a šerm.

C) Charvatština. Němčina i charvatština na kadetkách v Karlovci a v Kamenicích na tentýž způsob jak jest předepsáno pro maďarštinu a jiné jazyky na uherských učelištích.

Němčina pro všechny jiné předměty na uvedených uherských a charvatských ústavech (B. C.) obzvláště pro všechny čistě vojenské předměty, pak většinou zeměpis, dějepis, mathematiku a měřictví zobrazovací. Ustanovení stran vyučování plukovním jazykům mají platnosti již začátkem letošních nových ročníků, jen na IV. ročnících v Kamenicích a v Košicích bude se letos ještě vyučovati národním jazykům jako posud. Na nižší realce v Strassu bude na I. ročníku zavedena charvatština, na ostatních ročnících bude se zatím dále vyučovati maďarštině. Totéž platí pro polštinu na nižší realce ve Fischau.

Dle této osnovy by tedy připadlo na uherských pěších kadetkách z 38 vyučovacích hodin v týdnu 21 theoretických na maďarštinu, $4^1/_2$ praktických na různé jazyky a $12^1/_2$ theoretických na němčinu. Ve IV. ročníku $7^1/_2$ theoretických na maďarštinu, $6^1/_2$ praktických a 2 theoretické na různé, 22 theoretických na němčinu.

Jak viděti, získali vlastně jenom Maďaři. Ministerstvo nyní ovšem teprve vyčkává, jak se nová osnova osvědčí. Na příští 4 roky vyžádalo si mimo roční zprávy také ještě po zprávě o nabytých zkušenostech v novém vyučovacím způsobu. Dlužno vyčkati ovšem také, bude-li vskutku věnována náležitá péče novým zařízením, anebo dopadne-li to tak, jako s prvními výnosy Pittreichovými.

Francie. Před několika lety sestrojený nový vzor náboju do Lebelových ručnic teprve nyní se zavádí, protože nyní teprve zpotřebovány zásoby starších nábojů. Jak francouzské časopisy uvádějí, dosaženo novým vzorem („balle D“) počáteční rychlosti 800 *m* a tím ovšem přímější letěnky. Ručnice prý není třeba upravovati, toliko hledítko třeba změniti. Ručnice se nyní dávají do správky, a všechny zbrojovny jsou prý s to, denně 300 ručnic opatřiti novými hledítky. Nových náboju jest prý již tolik shotoveno, kolik by se za války potřebovalo.

Podmínky ke vstupu do válečné školy na rok 1905 poněkud změněny; nejdůležitější jest, že uchazečům nyní již nebude třeba kresliti nástin kraje croquis jak dříve bývalo a jemuž se neprávem tolik přikládalo důležitosti (u nás na př. nyní důstojníci, již se dají aktivovati, také již nedělají mapopisných cvičení). Ministerstvo vojenství vypsalo na 3. října závody automobilů nákladních k vojenským účelům.

Připuštěny byly automobily všech soustav. Tři nejlepší pak budou prý přijaty. Podmínky byly tyto: největší váha vozu s nákladem jest 3400 *kg* (z nichž nejméně 1600 *kg* na náklad); malá rychlost jest $3^1/_2$—$4^1/_2$ *km* (by nedošlo k nehodám) zásoba topiva, mazadla a vody toliká, by vystačila 75 *km*. Denně opouštějí vozy tvrz Vincennes a konají po šest cest o 75 *km* a po dvou o 30 *km*, jezdíce mimo tvrz zevního opevnění, sloužící za kontrolní stanice.

Na každém automobilu jest po vojenském komisaři. Vyšetřující komise skládá se z důstojníků dělostřeleckých a hradebnických a intendantů. Francouzská vojenská správa věnuje také velkou pozornost úpravě lehčí výstroje. Tak byla za manevrů v severozápadní Francii při 104. pěším pluku vyzkoušena nová torba, lehčí, protože odstraněna z ní kostra a několik věcí, jež dříve nosívali pěšáci v ní, naloženo bylo na vozech, tím se stala torba o 4·5 *kg* lehčí, tak že vážila jenom 3·5 *kg*.

Domácí řád a vyučovací způsob ve vojenské škole v St. Cyru bude znovu upraven; podnět k tomu dalo, že někteří chovanci pouštěli se do politických rozprav, a soudruha proto, že nebyl jich názoru, ze své společnosti vyloučili.

D a n s k o. Nynější ministr vojenství, general Madsen, vynalezl strojní ručnici, již nazývá „Rekylgewaer" (ručnice se zpátečním trhnutím). Tato ručnice, jež jest v danské, švedské a norské armádě již zavedena a již v Anglii, Francii, Americe a Turecku zkoušejí, není o mnoho delší než jezdecká karabina, a zacházeti s ní lze snadně a rychle. Střílí se z ní jako z karabiny, střelec může se položiti a tak býti jen nepatrným terčem. Počáteční rychlost střely jest 720 *m*; za minutu možno dáti 750 ran. Ručnice, rovnající se svou působivostí strojovkám (kulometům), má proti nim velké výhody. Jest velice lehká (6 *kg*) a dá se snadně dopravovati. V Dansku má každá škadrona husarů po 3 takových ručnicích o 1 koni, jiż nosí zásobu střeliva. 3 jezdci, vyzbrojeni těmi ručnicemi, tvoří zvláštní oddělení střelecké a snadně mohou útok škadrony střelbou podporovati. Svou škadronu mohou doprovázeti ve všech formacích a všude. Ručnice jim nejsou na závadu. Každý z těchto jezdců má po ručnici a 6 pytlů nábojů. při tom činí obtížení koně i se sedlem a 300 nábojů $41^1/_2$ *kg* (nepočítaje jezdce). Jak výhodny ty zbraně však mohou býti, vysvítá z toho, když uvážíme, že 3 dobře vycvičení muži mohou vypáliti 144 ran za vteřinu, kdežto půl škadrony z karabin 600 ran za minutu, tedy 10 za vteřinu.

I t a l i e. Ministr námořnictví provedl, aby byla sestavena jadersko-mořská eskadra. Budou k ní prý náležeti obrněnci Serdegna, Re Umberto, Dandolo, Doria, malé křižníky Giovanni, Bansan a 12 torpedek. Současně prý budou zřízeny nové operační základny a opevnění v Benátkách, Ankoně a v Tarentě dostavěna.

Dne 1. července l. r. byly zvýšeny platy naddůstojníkům, a sice roční plat podporučíkův a kapelníků z 1800 na 2000 lir, poručíků z 2200 na 2400 lir, setníků (rytmistrů) z 3200 na 3400 lir. Za každých pět let strávených v též hodnosti bude zvýšen plat o 30.) lir, ale jen potud, aby nepřesahoval u podporučíka 2400, u poručíka 3000, u setníka

4000, u kapelníka 3200 lir. Současně byla mužstvu zvýšena denní mzda o 1 centesimo.

Dne 30. srpna konána v Brescii cvičení s automobily. Šlo o zkoušku, jak by se hodily k ordonančním účelům. Súčastnilo se 20 automobilů. Každému jezdci dáno po úloze a stanoveny podmínky, do 24 hodin bylo všem se vrátiti. Všechny vyhověly, k nehodám nedošlo.

Anglie. O zavedení nového polního děla, o jeho výhodách a nevýhodách jest mnoho odporujících zpráv. Odborníci staví se dosti příkře proti zavedení 18½ librových děl, že prý soustava má mnoho choulostivých součástí. Také mnoho odborníků zavrhuje vůbec polní děla těžká. Zkušenosti nabyté ve válce burské oprávnily přání míti polních děl hrubých. Zkušenosti nabyté z rusko-japonské války však asi změní názory po této stránce. Anglie věnuje opět velkou pozornost opevnění země. Tak nyní začalo opevňovati příjezd k městu Belfast v Irsku.

Rusko. Finsku i po stránce vojenské vzata samostatnost dne 23. srpna 1904 tím, že zrušen finský vojenský okres a všechny jeho zástupy a úřady sloučeny s okresem petrohradským.

Pro sirotky po důstojnících padlých ve válce proti Japonsku zřizují při prvním a druhém sboru kadetním po internátě, v nichž budou 7- a 10letí hoši chováni, pokud nepůjdou do středních škol nebo do sborů kadetních. Náklad na tyto internaty zaopatřen většinou milodary. Vydány předpisy stran platů rodinám důstojníků nacházejících se na bojišti.

Pro velké ztráty důstojníků 28. srpna povýšeno 2039 junkerů na důstojníky.

Dne 28. července pro pevnost vladivostockou a její okolí zřízena vojenská holubí stanice.

Pro snadnější stravování vojska byly vyzkoušeny pohyblivé mlýny, lokomobily hnané. Jedny dodávají denně po 8000—9000 dávek mouky, druhé po 16.000—17.000 dávek. Jsou velice užitečny, neboť lze je postaviti na plošinách železničních a proto možno je dovézti, kdekoli se voje při dráze železniční nalézají. Vojenských polních kuchyní užívá i společnost Červeného kříže s velkým zdarem. V Port Arthuru užívá se hojně kol k donášení zpráv (ohlášení) a k odvážení raněných (za tím účelem dvě kola bývají spojena).

Na bojišti. Poslední zprávy o bitvě u Liaojanu přivedly nás k názoru, že Kuropatkinovi vskutku nezbylo než ustoupiti a že situace byla taková, že nemohl na Kurokiho útočiti. Dle úředních zpráv ztratili Rusové od 25. srpna 250 důstojníkův a 21.552 mužů, Japonci v bojích u Liaojanu 27.539 mrtvých a raněných. Kuropatkin tedy ustoupil na sever dosti nerušeně. Čím dále ustupoval, tím výhodnější byly okolnosti. Již neměl nepřítele v boku, nýbrž přímo v týle. Avšak to jest nyní, co okolnosti se tak změnily, nedůležité. Situace 15. září byla tato: Jižně řeky Hunho byly jen už dvě ruské divise. Sbor na ochranu pravého boku byl posunut na severní břeh Hunho k silnici do Simmintinu vedoucí. Jízda byla na jižní a jihovýchodní frontě ve styku s japon-

ským předními voji. Jádro (šest sborů) bylo rozloženo po obou stranách silnice Mukden-Tělin. U Tělinu, kde prý již od července na obou březích řeky Liaoho vykopána opevnění, stál prý již šestý sibiřský sbor. Zajisté však tam Kuropatkin našel sibiřskou divisi, evropský a sibiřský pluk, jež právě přibyly.

Japonská armáda byla po bitvě u Liaojanu opět tak vysílena, že na pronásledování ani nepomýšlela. Japonci vrhli všechny své síly do boje, tak že po bitvě nebylo nevysílených zástupů, pročež jako posud svého vítězství využitkovati nemohli. Také jich přílišná opatrnost jim nedovolovala rychleji postupovati. Rozložili se na velkém prostranství u Liaojanu, a sice druhá armáda (general Oku, 6., 3. a 4. divise) západně dráhy až po Liaoho, čtvrtá armáda (general Nodzu, 5., 10. a snad 7. divise) okolo Liaojanu, první armáda (general Kuroki, garda, 2. a 12. divise) od jantajských dolův až po cestu Mici-Panjüpu. Oddíl posunut do Tělinu.

Japonci sesilovali se zástupy co nejvíce. Z Japonska přibyly zástupy domobranecké a posléze dostavila se 7. divise a pravděpodobno jest, že i části 9. divise (obě tyto divise náležely k armádě Port Artur obléhající). Dne 1. října byla zahájena doprava na dráze z Ňučvanu (Inku) do Liaojanu. Způsobilost není však velká, neboť Rusové vozivo odvezli. Možná však, že Čína Japoncům vypomohla. Na každý způsob nemohou Japonci této dráhy příliš využitkovati a jsou nejvíce odkázáni na rekvisici, neboť po dráze dovážejí předně střelivo, jehož jest jim velice zapotřebí, neboť jím plýtvají.

Také Rusům dostalo se posil. (Mimochodem řečeno, 18. září byla dostavěna okružní bajkalská dráha. O významu tohoto skutku již jsme se pronesli minule.) Ke Kuropatkinově armádě přibyl v září zajisté kromě posledních zástupů prvního evropského a pátého sibiřského sboru také šestý sibiřský sbor. Možná také, že se dostavil sedmý sibiřský sbor, což by činilo dohromady deset sborů (20 divisí) a pět jízdních divisí pro ofensivu. Tedy dlužno za to míti, že jest ruská armáda nyní asi tak silná jako japonská.

V září došlo k šarvátkám bezvýznamným pro pokusy násilného vyzvídání a pak když některé japonské zástupy byly posunuty na jiná místa.

Dne 2. října vyhlásil Kuropatkin své rozhodnutí, že na nepřítele útočí. Přišlo to později nežli strategové a snad Kuropatkin sám očekávali (počítalo se, že již v srpnu zahájí postup) a přišlo zase dříve, nežli se dalo souditi z nynějších okolností. Přes to, že ruské síly byly a jsou nyní asi japonským rovné, přece byla japonská armáda co do postavení a po stránce mravní ve výhodě. Pak dlužno uvážiti, že Kuropatkin sotva měl (má) číselnou převahu, že jest mu tedy toliko spoléhati na větší vytrvalost svého vojska, aby mohl vítězství, dobude-li ho, využitkovati. Nejvíce jest však na závadu vozatajstvo málo způsobilé, a sotva lze mysliti, že Rusům bylo možno své vozatajstvo již uvésti do takového stavu, aby vyhovělo velice nesnadným úlohám na ně kladeným. Také není jisto, zdali zástupy uvedeny do pořádku, neboť dosud bývaly

tak jak přijely bez ladu a skladu sloučeny. Velké energii Kuropatkinově se však mohlo podařiti za poslední klidnější doby je jak náleží seřaditi. Zdá se však přes to, že Kuropatkin odhodlal se k útoku z rozkazů vyšších, možná také, že okolnosti v Port Arturu uspíšily jeho rozhodnutí.

Počasí arci jest Rusům nyní příznivější a způsobilo několik změn. Deště se letos nedostavily v takové míře jak obyčejně; v polovině září se ochladilo. Do polovice října bývá počasí dosti příjemné, pak se však dostaví záhy zima. Přístav vladivostocký zamrzne, čímž se stává nepřístupným. Tím však uvolněna také skupina generala Leněviče v kraji ussurijském (2. a 8. divise střelců), a vskutku Leněvič se dal koncem září na postup do severní Koreje na Hamhön. Proto jsou Japonci nuceni odeslati větší síly do Gensanu.

Dychtivě čekali jsme, přijme-li Ojama bitvu, dychtivě čekáme nyní na výsledek bitvy. Není pomyšlení, že by bitva tato rozhodovala válku, a výsledkem jejím se rozhoduje mnoho. Rusům přirozeně záleží na tom, aby Japonce zatlačili od jejich dopravní čáry, tedy na západ, což by, kdyby štěstí Rusům přálo, mohlo vésti k tomu, že by byla japonská armáda zatlačena až na čínské území, kde by byla odzbrojena (pro neutralitu Číny). Následkem toho dalo se předvídati, že těžiště bitvy bude na východním křídle. Pro velkou opatrnost Japonců doposud osvědčenou a jejich nepopíratelné účelné jednání mohli jsme také očekávati, že vůbec bitvy nepřijmou, nýbrž že odešlou část své armády do Port Arturu a jádrem zaujmou opět postavení v pohoří feušuilském, že ještě více budou usilovati o pád pevnosti a pak dobyvše jí, odváží se k rozhodné bitvě. Ojama však neustoupil. Dosud zuří bitva, nemůžeme tedy podati podrobnou zprávu a obmezujeme se toliko sděliti rozvrh bitvy a její zahájení.

Kuropatkin utvořil ze svých vojsk tři skupiny, jež postupovaly takto: prvá skupina (1., 10. a 17. sbor) v prostranství od mandarinské silnice až po řeku Hunho; druhá skupina (4. a 6. sibiřský sbor) východně silnice; třetí skupina (1.—3. sibiřský sbor) u cesty Fušunčöu-Panjüpu a východně. Pátý sibiřský sbor tvořil zálohu. Jízda byla rozdělena na všechny skupiny. General Rennenkampf s první divisí jízdy a brigadou pěchoty stál na cestě od Sincintinu do Bönsiku vedoucí. Všechny skupiny měly směr na Liaojan. Rennenkampfovi bylo udělati výpad na jižní břeh Tajciho, aby ohrožoval styk první japonské armády s jádrem. Pochod Rennenkampfův šel velice hornatou krajinou, a tomu asi dlužno přičítati, že ostatní armáda do 5. října se na postup nedala. Dne 5. října se daly na pochod jezdecké zástupy (na výzvědy) a kolona Rennenkampfova. Dne 6. října následovaly přední voje, a sice: *a)* od Čentanu nad Hunhoem směrem do Labataje; *b)* podél železnice do stanice jantajské; *c)* podél mandarinské silnice od Sachöpu na Šiliho; *d)* od Huanliatau směrem k dolům jantajským; *e)* od Fenciapu na Sialinhoce (13 *km* východně od Panjüpu); *f)* směrem na Panjüpu; *g)* směrem do Bönsiku. Dle ruského zvyku byly přední voje posunuty daleko napřed. Ještě nebyly všechny zástupy jižně řeky Hunho, nýbrž evropský sbor a pátý sibiřský sbor na pochodě od Tělinu do Mukdenu.

Dne 7. října překročily přední voje Rennenkampfovy Tajciho mezi Bönsikem a Mitsi a činily nájezdy proti Sihojanu. Jistý oddíl překvapil Siančau a tím byly styky vojů Kurokiho s jádrem na čas přerušeny. Na mandarinské silnici střetla se ruská jízda s japonskými předními voji a nemohla pro palbu japonských děl již postupovati. Ojama zpraven jsa o zahájeném postupu ruské armády, na rychlo soustředil svá na velkém prostranství rozložená vojska. Proti Sincintinu posunutý oddíl povolal nazpět a do 8. října se shromáždily jeho tři armády v připravených opevněných postaveních. Kurokimu bylo Bönsiku silně obsaditi a jádro své armády severovýchodně toho města a severozápadně až po doly jantajské rozestaviti. U dolů jantajských bylo pak pravé křídlo armády Nodzuovy. Na mandarinské silnici a železnici zaujala část armády Okuovy postavení a na druhém břehu řeky Šako až po Hunho bylo jádru tvořiti levé křídlo.

Dne 9. října střetly se ruské přední voje s předními voji japonskými, jež ustoupily. V následujících dnech rozzuřila se bitva, jejíž těžiště se skoro den co den měnilo. Japonci dle svého zvyku nasadili všechny své síly, zatím co Rusové si ponechávají zálohu. Doposud k rozhodnutí nedošlo. Různé ty ústupy ruské a japonské armády nelze považovati za porážky, děly se tudíž jen proto, aby se mohlo změněné situaci se zdarem čeliti. Z dosavadních zpráv vysvítá, že Rusové mají větší naději na vítězství než Japonci.

Port Artur se posud statečně drží. V září nejvíce usilovali Japonci o dobytí tvrzí Riknanšanu a Erlanšanu východně dráhy, pak o tvrz Kuropatkin, jež chrání vodovod. západně dráh. Dne 16. září byl velký útok na tuto tvrz odražen. Také útoky 19. a 23. září podniknuté nepotkaly se s úspěchem. I pokusy dobývati se do pevnosti podkopy byly marny. Dne 18. října dokonce podnikli Rusové výpad na japonská postavení severně Holubí zátoky. Japonské ztráty u Port Arturu páčí se posud asi na 30.000 mužů. Přes blokádu dováží se do pevnosti mnoho zásob. Nyní ovšem zprávou o postupu Kuropatkinově je mysl posádky tím lepší. Úbytek armády pevnost dobývající jest prý nyní nahrazen záložním vojskem z Japonska přibyvším

---

Směs.

Tiskový fond cyrillo-methodějský? V soukromé poradě spolku Liga přetřásána byla v Olomouci myšlenka založení tiskového fondu cyrillo-methodějského na základě stanov spolkových. Spolek tento by se utvořil z dobrovolných příspěvků členských výslovně tomu účelu věnovaných a měl by za účel: 1. Podporovati činnost literarní apologetických spisovatelů katolických (apologie, historie, věrouka). 2. Vydávati nákladem svým vynikající práce spisovatelův apologetických buď samostatně anebo jako přílohy k některému listu katolickému. Vzorem by mohla býti „Wissenschaftliche

Beilage zur Germania". 3. Udílet podpory katolickým denníkům, knihovnám, spolkům, obzvláště spolku velehradskému pro zachování a prozkoumání památek archeologických. Při tom by se podporovalo i pátrání v jiných místech cyrillo-methodějských: Osvětimany, Tečovice, Staré Město atd., při čemž poukázáno na místa vytčená Dr. Přikrylem a Nečasem (poříčí Svratky). 4. Pro zájmy bratří německé národnosti mohl by se založiti fond sv. Bonifáce z příspěvků dotyčné družiny členů. 5. Podporování tiskové ligy pražské a jiných cílem spřízněných tvarů nebylo by vyloučeno od případu k případu. Prosíme přátele spolku našeho, aby svůj názor o tomto důležitém kroku v „Hlasu" uveřejňovali, aby souhrn projevů mohl býti předložen výborové schůzi k tomu cíli vyhlídnuté. (Lig. 2.)

Z českého území na Těšínsku. Okres bohumínský měl

	1890	1900
Čechů	19.258 (45·61%)	29.180 (41·06%)
Poláků	17.477 (41·39%)	31·293 (44·03%)
Němců	3.159 (7·48%)	7.898 (11·11%)
Všech i s jinými	42.219	71.059

Čechův ubývá, Polákův a Němců přibývá. Velmi důležita je pro nás Polská Ostrava, město mající (1900) 18.805 obyvatelů, mezi nimiž 15.714 Čechů, 2118 Poláků a 690 Němců. Polská Ostrava zřídila si první českou měšťanskou školu ve Slezsku — vedle německé, jejíž zřízení vynuceno závody německými a vládou — a letoším rokem otevřena i česká dívčí měšťanka, jejíž nutnost byla uznána i samým Drem. Pohlem; přece však neměla býti ještě povolena. Energickými a včasnými kroky Dra. Stratila se však její zřízení uspíšilo. Letos (1904) zapsáno do českých obecních a měšťanských škol 2626 dětí (o 164 více než loni) a do německých škol obecních a měšťanských (při 690 Němcích) zapsáno 974 dětí — o 174 více než lonského roku. Polská jednotřídka „Osuchovského" zřízena letos. Dlužno podotknouti, že v tomto okrese byl při sčítání činěn na náš lid **silný nátlak nejen od Němcův, ale i od Polákův.**

Okres fryštátský měl

	1890	1900
Čechů	7.747 (17·42%)	6.467 (10·95%)
Poláků	33.221 (74·72%)	52.438 (81·86%)
Němců	2.313 (5·2%)	3.345 (5·22%)
Všech	44.456	64.056

I zde Čechů nápadně ubývá a Poláků přibývá. Nátlak polský byl **stejný jako v okrese bohumínském.**

Těšínského okresu neuvádím zvláště, poněvadž poměr zůstal nezměněn. Čechů bylo a jest asi desetina všeho obyvatelstva. M. P.

Schulverein vydržuje ve Slezsku 2třídní školu v Klimkovicích, podporuje 6 škol (též v Hradci a ve Studénce), 9 školek (též v Mal. Kunčicích, Michálkovicích, Bohumíně, Pol. Ostravě, ve Skočově, v Opavě, Ratiborská ulice pro kateřinské děti); učebné pomůcky daroval školám v Rychvaldě a Záblatí; odměnu zvláštní vyplatil jednomu učiteli za zásluhy germanisační.

Slezská Nordmarka měla r. 1903 9870 členů v 90 místních skupinách (6 ženských). Příjmů měla 28.920·54 K, vydání 25.576·82 K. Z toho

rozdala 6974 K studentům a učitelům, kteří se v „ohrožených“ místech vyznamenali jako germanisatoři. Škoda, že neznámo, kterým! Na vánoční dárek obětováno 3125 K, na poptavárny 2509 K, na útulny pro učně (v Opavě a Bílsku) 1196 K, na německou školu ve kterési české obci 1000 K s podmínkou, že peníze ty se vrátí, kdyby škola ta přestala býti německou, na knihovny 828 K, na „různé podpory“ 534 a j. Nordmarkou zaopatřeno v Opavě za 10 let 258 učňů, 38 pomocníkův a 58 jiných. Knihoven založila 58. Kupuje též stroje hospodářské pro „Němce“ v českých vesnicích, letos v Loděnici a ve Vetřkovicích. Kalendář Nordmarky vydán letos v 9500 výtiscích: je v duchu Nordmarky velmi účelně sestaven; hlavně se mi zdá býti důležit seznam všech německých závodů, živnostníků a obchodníků ve Slezsku. Snad by bylo výhodno dáti podobný seznam českých lidí do Kalendáře Slezského. Na Opavsku je Nordmarka i v těchto českých vesnicích: Komárově (pro 39 Němců!), Kateřinkách (18·1% německého a 5·35% veškerého obyvatelstva patří k Nordmarce), v Palhanci, ve Vlaštovičkách, v Járkovicích, Holasovicích, Lodenici, a letos bude zřízena v Hlavnici, Jaktaři, Kamenci, ve Slavkově, v Lubojatech, ve Vávrovicích, v Hradci a Podolí. Mimo příjem již uvedený sehnala Nordmarka při loňské povodni na rychlo 14.125 K, které se stejnou rychlostí a lišáckou vypočítavostí rozdala.

Předchůdce Robinsonův. Dr. Pavel Bronnle, The Awakening of the Soul (Probuzení se duše), překlad arabské povídky z 12. století, která ku podivu připomíná pozdějšího Robinsona Crusoe. Hrdina žije samoten na ostrově, kamž byl vržen jako dítě. Odkojen laní vyroste ve statného jinocha, jenž podniká boje s divokou zvěří a zažije mnohé dobrodružství. Později dostane se mu soudruha příchodem Asala — prototypu Robinsonova Pátka. Tendencí povídky jest dokázati, jak v člověku osamělém „probouzí se duše“, an z různých zkušeností poznává jsoucnost boží.

Ročník XXI. Číslo 12.

HLÍDKA.

Legenda Kristianova.

Napsal FRANTIŠEK VACEK. (Č. d.)

Obraťme zřetel na částky vypravování Kristianova, o něž jeho legenda o sv. Ludmile jest bohatší než slovanské synaxarion. Běží o to vyšetřiti, jaký základ mají zprávy v nich obsažené, zda opírají se o historické prameny a které? Povede-li se nám ukázati, že zprávy ty jsou buď padělky a napodobeniny cizích skládání, která českých dějin nijak se nedotýkají, nebo pouhé excerpty z nich, nebo kombinace ze zpráv o sobě dobrých, ale nedobře pochopených, bude tím podán důkaz již rozhodný, že Kristian znal synaxarion o sv. Ludmile a užil ho za podklad svých širokých výwodů.

V jeho spise ve 3. kapitole shledává se nejprv elogium ctností Ludmiliných.[1] Kristian užil celkem 238 slov, aby vypověděl ušlechtilost smýšlení a skutků svaté paní za jejího vdovství, jak srdečně litovala poblouzení svého, totiž pohanství, a hříchů spáchaných v mladším věku, jak štědře podporovala chudé a přisluhovala jim křesťanským milosrdenstvím, jak starala se o hmotné potřeby duchovenstva a nadání chrámů, jak pilna byla modlitby, nočního bdění atd. Než celá ta chvalořeč vypůjčena jest ze spisů, které složeny byly na oslavu jiných světců než Ludmily. Přirovnejme k ní tuto snůšku vět, vyňatých z různých legend: „Non cessabat cum lacrymis Deum... profiteri poenitentiam agendo de errore suo.[2] Pro commissis criminibus assidue precabatur et pro ipsis diluendis plerumque lacrymabatur. Et sicut peccando membra sua servire iniquitati ad iniquitatem ex-

[1]) Prameny d. č. I. str. 205.

[2]) Martyrium s. Callisti. *Surius*, Historiae seu vitae sanctorum. X. str. 326.

hibuerat, ita poenitendo eadem servire cogebat iustitiae in sanctificationem.[1]) Testes sunt usque hodie populi..., quos ad veritatis agnitionem... perduxerat. Testes quoque ecclesiae, quas per loca singula construxerat; testes et deo famulantium congregationes, quas aliquibus adunavit in locis.[2]) Eleemosynas praestitit non ex rapinis aut aliorum damnis, sed de suis facultatibus.[3]) Erat in eleemosynis praestandis largus, in vigiliis sedulus, in oratione devotus, in charitate perfectus, in humilitate profusus, ...ad praestanda servis dei officia et obsequia accinctus.[4]) Nesciente sinistra ad praestandam miseris eleemosynam porrecta erat dextera... Atque haec et pleraque alia, quae in abscondito patre suo coelesti vidente faciebat, magno studio alios celabat; quae si nos singulatim persequi velimus, nullus erit dicendi finis.[5]) Nam sicut de beato Iob dicitur, ianuae eius omni advenienti patebant, ut et ipse cum eodem posset voce libera proclamare: Ostium meum viatori patuit (Iob 31). Erat pes claudorum et oculus coecorum, orphanorum pater ac viduarum consolator; non carcere clausis.. suum unquam... negavit auxilium.“[6])

Chvalořeč na sv. Ludmilu ve spise tak zvaného Kristiana je tudíž slátána z několika míst nebo kusů cizích legend. S plnou jistotou můžeme říci, že autor ke své kompilaci užil Audoenova životopisu sv. Eligia (ze 7. století) a Hertwigova životopisu sv. Štěpána (z konce 11. nebo z počátku 12. století). Kromě toho vzal na pomoc legendu „Crescente fide“ (slova její: „esurientes alens sitientibusque potum ministrans et de vestimentis suis nudos tegens, ...et peregrinos ut proprios proximos libenter recipiebat“), legendu Gumpoldovu (slova její: „domum propriam“) a jak se podobá, i letopis Kosmův (slova jeho: „ad agapen faciendam“.[7]) Svou zálibu ve starožitnění dal na jevo slovem „casa“, kterým v písemnostech 7. a 8. století označován bývá chrám.[8])

Přistupme k rozboru další částky jeho skládání o sv. Ludmile. Podle legendy „Crescente fide“ příčinou nepřátelství Drahomiřina proti

[1]) Vita s. Wilhelmi. Tamže II. str. 278.
[2]) Vita s. Willibrordi. *Surius* II. str. 311.
[3]) Vita s. Stephani. Tamže IX. str. 50.
[4]) Vita s. Eligii. *Surius* XII. str. 19.
[5]) Vita s. Adeleidis. Tamže II. str. 136.
[6]) Vita s. Eligii. *Surius* XII. str. 19.
[7]) Prameny d. č. I. str. 184; 158; II. str. 123.
[8]) V tom, že užil slova »substantia« ve smyslu jmění, nelze spatřovati známku stáří, jak domnívá se professor Pekař (Český Časopis historický IX. str. 142), neboť »substantia« (jmění) je slovo biblické, velmi známé.

svaté paní byla závist. Mladý kníže Václav poddával se více vlivu své báby než matky-vladařky. Ludmila hověla zálibě jeho v zaneprázdnění žákovském, jež od Drahomiře a rádců jejích pokládáno bylo za věc knížeti nepříslušnou, ba škodlivou. Při tom asi vážnost Ludmily jako matky dvou bývalých knížat byla u panstva zemského větší než vážnost kněžny-vladařky Drahomiře. Podle Kristiana po moudré úradě všech pánů zemských čili celého národa Drahomiř zbavena byla práva vychovávati své syny, Václava a Boleslava, a vychování jich až do mužného věku poručeno bylo Ludmile. Z toho usoudila matka vladařka, že tchyně její baží po vládě zemské, počala jí nenáviděti a o ni ukládati. Kristian zná i podrobnosti smírného jednání se strany jedné, a zatvrzelého odporu se strany druhé. Ludmila byla ochotna vzdáti se vychovávání vnuků, chtěla je vrátiti matce. Vypravivši k ní poselství, osvědčovala, že jí ani na mysl nepřipadlo státi o vládu, i prosila, aby jí bylo ustanoveno místo, kde by s pokojem mohla sloužiti Kristu. Ale Drahomiř nechtěla ani slyšeti, neřku vyslyšeti pokorné prosby její.[1]) Ukázali jsme již na jiném místě, že vypravování Kristianovo, právě dotčené, jest v odporu se slovanskou legendou o sv. Václavu, že všechna řeč o vzetí synů matce a přikázání jich Ludmile jest chybnou kombinací výzvědků z legendy „Crescente fide" a pověsti, založené na zprávě slovanské legendy, vedle níž Ludmila ze života Vratislavova dala vnuka svého učiti knihám slovanským, a že řeč ta i obsahem svým jest k pravdě nepodobna.

Pátráme-li po vzorech nebo pomůckách Kristianova líčení, nemůžeme nevšimnouti si slov Kosmových: „tradidit puerum paedagogo, cui antea pater suus eum commiserat... Quod utique factum est omnium consilio comitum".[2]) slov Aribonova životopisu sv. Korbiniana: „diabolico instinctu furore incensa... vim veneni, quam in corde ferebat, ...demonstravit",[3]) slov Řehoře Velikého: „vidua rogatura se obtulit... vir barbarus typo superbiae turgidus... non solum facere, sed etiam audire despexit"[4]) a minouti věty dvou legend: „Quod ille animadvertens, memor domini praecepti, quo dictum est: Cum vos persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam: petiit ad tempus secessum loci remotioris; ad paternas se recepit aedes et deinceps plus solito palam se dedit piis operibus exercendis: vacabat ieiuniis, vigiliis, orationibus, ...praestabat

[1]) Prameny d. č. I. str. 206.

[2]) Tamže II. str. 24.

[3]) Vita s. Corbiniani. *Surius* IX. str. 237.

[4]) Libri quatuor dialogorum; III. 1.

eleemosynas, ... idque tanto ardentius, quanto celerius se per martyrium ad Christum abituram illo inspirante cognoverat.“[1]) Ze spisů tuto dotčených, vyjímajíc zatím kroniku Kosmovu, Kristian znal, pokud lze říci s plnou jistotou, legendu o sv. Korbinianu (z 8. století) a Řehořovy knihy dialogů (ze 6. století).

Popis mučednictví sv. Ludmily a pohřbu jejího, obsažený v legendě Kristianově,[2]) vyniká sic řadou pěkných myšlenek a skupením jich v živý obraz děje, nicméně přirovnán jsa ke skládáním příbuzného obsahu, vykazuje jen jednu novou myšlenku, totiž prosbu světice, aby zabita byla mečem. Vše ostatní na mnoze doslova shoduje se s popisem přípravy na smrt nebo utrpení jiných světců, aneb složeno jest z frasí biblických a slov přejatých z legendy „Crescente fide“. Úsloví biblických krom citatu „Iustus si morte praeoccupatus fuerit, in refrigerio erit“, jenž podán jest nesprávně (Iustus quacunque morte preocupatus fuerit, anima eius in refrigerio erit) a nesprávně jest applikován, napočetli jsme dvanácte. Ze slov přejatých z legendy „Crescente fide“ zasluhují povšimnutí: „Paulus presbyter“, kněz Pavel, o němž podle vypravování Crescente fide dlužno souditi, že v čas smrti sv. Ludmily byl dvorním kaplanem pražským, a „quibus omnibus habunde aurum et argentum... atque vestimenta... praestabat“, jež týkají se sv. Václava a jeho štědrosti k duchovenstvu. Z různých legend vyhledali jsme na přirovnanou tyto věty: „ab eorum se subtraxit obtutibus; presbyterum ad se accersivit, primo crepusculo missam sibi celebrandam curavit; orationi procumbens, deo preces effudit; conditorem suum animam, quam creavit, ut ipse reciperet, oravit; perceptione corporis et sanguinis domini se muniens, psalmodiae et hymnorum modulationi immorabatur; quid mali, inquit, tibi feci? ... quod si nulla in me culpa haeret, quid ita innocentem conteris? proprias in eam manus miserunt (iniecerunt); rogavit carnifices, ut paulisper Dei orandi facultatem ei concederent; vitam corporis abstulerunt; animas suas ... cum Christo aeternum victuras transmiserunt; expedita ad sequendum Christum, ... quem semper amaverat“.[3])

Kristian užil také legendy o sv. Lambertu (z 10. století), v níž utrpení světce počíná se slovy: „Dodo totum se accingit ad perdendum

---

[1]) Vita s. Felicis. *Surius* I. str. 255. Vita s. Maxellendis. Tamže III. str. 717 n.

[2]) Prameny d. č. I. str. 207 n.

[3]) *Surius* IX. str. 234, 550; II. str. 139; V. str. 750; Libri quatuor dialogorum III. 31; *Surius* I, str. 710; II. str. 244; I. str. 321; X. str. 347; IX. str. 551; V. str. 207; Libri quatuor dialog. III. 31; *Surius* IV. str. 337; VIII. str. 307.

sanctum episcopum, qui iam praesciebat necem suam",[1]) a Aribonovy legendy o sv. Emmeramu (z 9. století), podle níž upravil závěrek popisu. „Id eius clerici conspicati, immenso correpti timore, in aedium latebras sese abdiderunt, ut in eosdem etiam quadraret illud, quod de Christo olim propheta praedixerat: Percutiam pastorem et dispergentur oves gregis... Postquam autem hostes abiere, e suis latibulis ad venerabilem Christi martyrem cum vicinis mulieribus advolarunt".[2]) S Kosmovou legendou o pěti bratřích mučednících stýká se vypravování jeho v těchto slovech: „in prima noctis vigilia affuit manus inimica, et irrumpentes valvas domus subito, inveniunt eos cantantes... At illi (loupežníci k mnichům prosícím) rigidiores saxis".[3]) Kristianovo pojmenování soboty „septima sabbati dies" jest, tuším, unikum v literatuře.[4]) Jak se podobá, chtěl autor rčením tím vhod nevhod ukázati, že zná slovo sabbatum o významu téhodne.

V jeho spise následuje vypravování, jak vedlo se vrahům Ludmiliným po spáchaném zločinu.[5]) Vrátivše se ke své paní, kněžně Drahomiři, způsobili jí převelikou radost (gaudium permaximum) sdělením, že vykonali, co jim uloženo, i měli za to, že na věky jsou obohaceni, a na věky že žíti budou. Drahomiř počala vládnouti s nimi, obohacujíc je a příbuzné jejich a čeleď znamenitým majetkem; i panovali v celé zemi české jako slovutní vévodové. Než ďábel, otec jejich, nedal jim dobře činiti. Jím ponuknuti byvše, počali zhrdati svými vrstevníky. Z toho vzešlo nepřátelství mezi nimi a Drahomiří, tak že kněžna ve dne i v noci na nic jiného nemyslila, o ničem jiném nemluvila, než o jejich zahubení. Jeden z vrahů, příjmím Tunna, vida, co se chystá, uprchl ze země se vším příbuzenstvem svým, i stal se tulákem a poběhlíkem. Z rodu jeho nikdo nevrátil se domů.

[1]) *Surius* IX. str. 413 n.

[2]) Tamže str. 552 n.

[3]) Prameny d. č. II. str. 59.

[4]) Všichni spisovatelé, pokud víme, nazývají sobotu »sabbatum« nebo »dies sabbati«, byť i slovem »sabbatum« označovali jinak »týden«. Srv. na př.: »duobus semper diebus sabbati, quinta et sabbato, capita lavans egenorum« (*Surius* VIII. str. 301). O pojmenování dnů v témdni platilo pravidlo sv. Jeronyma: »Omnis hebdomada in sabbatum (sobotu) et in primam et secundam et tertiam et quartam et quintam et sextam sabbati (pátek) dividitur.« (Qaest. ad Hedibiam, quaest 4.) Toho, že Kristian užil slova »sabbatum« = týden, nelze uváděti na doklad velkého stáří jeho práce, jak činí professor Pekař (Český Časopis hist. X. str. 41); neboť i ve spise ze 12. století čteme: »anno Salvatoris millesimo septuagesimo quinto... pridie Nonas Decembris illucescente sexta sabbati ab hominibus ad angelos profectus est« (Vita S. Annonis. *Surius* XII. str. 112).

[5]) Prameny d. č. I. str. 208 n.

Druhý vrah, příjmím Gommo, chtěl s bratrem svým uniknouti podobně, ale na cestě byli polapeni a odpraveni. Zatím již kněžna zmocnila se jejich potomků, a dala je všechny jedním dnem zahubiti.

Zprávy cizích legend o odměně a trestu najatých vrahů liší se od popisu legendy Kristianovy jen tím, že jsou stručnější (srvn. na příklad legendu o sv. Kilianu: „inventi sunt duo administri crudelitatis eius, qui promitterent se satisfacturos Geilae desideriis, si mumera darentur ipsis pro tanti perpetratione sceleris. Ita factum est, ut accepto nefandi operis praemio voto responderint foemineae crudelitatis", nebo legendu o sv. Gangulfu: „cum propere tam atrox facinus suum mulieri tanquam nuncium laetissimum indicasset, et mutuo sese ea immanitate oblectassent, ...mox adest coelestis vindicta", nebo legenda o svatém Lambertu: „qui autem sanctum episcopum interfecerat telo suo, cum fratre suo congressus illum occidit et pariter ab illo peremptus est. Denique intra anni spatium vix quisquam evasit ex iis, qui eius caedis participes fuerunt."[1]) Co se tkne odměny poskytnutím zlata, stříbra a oděvu, Kristian tu již potřetí operuje výzvědkem z Crescente fide: „quibus omnibus habunde aurum et argentum... atque vestimenta hilariter... praestabat". Jeho řeč o vyvýšení nehodných šlechticů, o potrestání jich pro zpupnost, o pronásledování a záhubě jejich příbuzenstva zní nám jaksi povědomě, nejspíše proto, že známe historii Vršovců z kroniky Kosmovy. Jak svědčí zprávy letopisce právě dotčeného, trestání všech příslušníků rodu pro vinu jednoho z nich nebylo ve 12. st. věcí neobvyklou. I nelze tedy prohlašovati passus legendy Kristianovy, obsahující podobné vypravování, za „místo, jež ve 12. století psáno býti nijak nemohlo."[2]) Nejen v Čechách, ale i v jiných zemích v tom věku naskytají se příklady bezohledné libovůle v trestání nevinných příslušníků rodu. Tak vypravuje legenda o sv. Tomáši († r. 1170): „Ut autem percepit Angliae rex illum iam in tuto esse, omnes cognatos eius nulla neque ordinis neque aetatis neque sexus habita ratione nudatos facultatibus suis e toto regno proscripsit."

V popise trestů, jakými stiženi byli vrahové sv. Ludmily, potkáváme se s myšlenkami, které o stejné úpravě slovesné neb jen nemnoho rozdílné jsou nám známy odjinud. Zvláště upozorněno buď na věty dvou již jmenovaných pramenů nebo pomůcek Kristianových, legendy o Emmeramu a Řehořových knih dialogů: „protinus ultio divina secuta est; qui crudeliter

[1]) *Surius* VII. str. 155; V. str. 325; IX. str. 414.

[2]) Český Časopis hist. IX. str. 141.

in sanctum virum suas manus iniecerunt; post mortem claruit in virtute signorum; cuius hoc miraculum primum fuit, ut nullus ex eis relinqueretur; ad id usque longa vexatione perducti sunt, ut intempestae noctis silentio e domibus suis aufugientes, ad diversa loca confugerent; vitae spiritum exhalaverunt extremum."[1])

Jako předešlé díly skládání tak i částka jednající o náhrobních zázracích a vystavění chrámu sv. Michala na Tetíně vypravena jest podle starých vzorů. Přirovnejme k ní tyto citáty: „tanta fragrantia miri odoris aspersa est, fragrantia suavitatis emanavit, ac si illic florum omnium fuissent odoramenta congregata; quidam etiam ferunt, quod illic nocturno tempore accensae lampades apparebant;[2]) luminaria divinitus accensa;[3]) quidam viri boni sancto antistiti non sine multa admiratione retulerunt... coelestia quaedam ardentium lucernarum terque quaterque se conspexisse prodigia et odores eximiae suavitatis hausisse;[4]) perfidus pater... infremuit statimque suos apparitores misit;[5]) asserens se super corpus eius basilicam decenter aedificaturum;[6]) post mortem claruit in virtute signorum; non suis meritis, sed illius oboedientiae deputare coepit; praesentes quosque magnus timor invasit."[7])

(P. d.)

[1]) Libri quatuor dialog. III. 15; 16; 8. Vita s. Emmerami. *Surius* IX. str. 556.

[2]) Libri quatuor dialog. IV. 16; 47; III. 31.

[3]) Vita s. Lamberti. *Surius* IX. str. 415.

[4]) Vita s. Ruperti. Tamže III. str. 534.

[5]) Libri quatuor dialog. III. 31.

[6]) Vita s. Medardi. *Surius* VI. str. 211.

[7]) Libri quatuor dialog. III. 15; II. 7; III. 26.

Dominik František Kynský.

Napsal JAN KAKŠ. (O.)

Tak prožíval Kynský vysněnou literarní selanku v brněnském zátiší za Veselou branou v kvetoucí zahrádce, mezi knihami a ptáky, vysoce ctěn a vážen u obojí společnosti národní hlavního města markrabství, k němuž připoután byl drahná leta úřadem i působením.

Přiblížil se bouřný rok 1848. Kynský ještě pocítil to zajiskření nové doby. Poznal, že národ český znova vstupuje na dějiště světové. Viděl, kterak dvé jeho nejvroucnějších přání dochází uskutečnění, založení českých novin na Moravě a zavedení češtiny do škol...

Nebylo mu však souzeno dočkati se dalších účinků prvých záblesků lepší budoucnosti: skonává dne 15. prosince 1848 — ač kmet 71letý — náhle k všeobecnému překvapení.

Pondělní „Moravské Noviny“ ze dne 18. prosince 1848 přinesly toto oznámení: „Z Brna 16. prosince. Podáváme truchlivou zprávu vlastencům našim o náhlé, jak pravdě podobno, násilné smrti veterána sebevědomých Slovanů na Moravě, P. Dominika Kynského. Dnes ráno nalezena jest mrtvola jeho ve sklepě příbytku jeho, kdežto šed tam včera večer okolo 8. hodiny beze vší pochyby oukladně zavražděn jest. Neopomineme podati zprávu určitější, jakmile skutek od soudu hrdelního se vyšetří. Dne 19. odpoledne bude na hřbitově městském pochován, k čemuž přátele a ctitele nebožtíkovy slušně zveme.“

V následujícím čísle téhož časopisu ze dne 19. prosince čteme: „Z Brna 18. prosince. Při obdukci mrtvoly nebožtíka Kynského včera přišlo na jevo, že smrt jeho nebyla následek násilného zločinu, jak z počátku bylo domnění obecné, nýbrž násilného pádu a mrtvice. Nebožtík šel, jak byl každodenní obyčej jeho, okolo 8. hodiny večerní do sklepa natočit si piva a vína. Džbáneček a láhvičku naplněnu maje v rukou, vracel se po příkrých schodech nahoru, a tu buď smekna se stařeček 71letý, maje na sobě župan a bačkory, aneb raněn mrtvicí skácel se a zůstal ležeti na dolním stupni, kdežto jej 16. ráno bez sebe našli. Mělť šrám dosti silný v tváři a ruce odřené. Klíček od světnice, jejž jistě měl sebou přebývaje sám, nenalezl se u něho, světnice pak byla zavřena, což tím větší podezření zdvihlo, že zločin na něm spáchán, jelikož se našly při jeho psacím stolku patrné známky násilí na dvou zámcích a jedno křídlo okna příbytku jeho přízemního bylo otevřeno a hrnky z něho květinové vyňaty z mechu stály na stole. Jak nyní

věc vyšetřena, podobno pravdě, že vešlo se do příbytku po smrti jeho a hledáno po penězích. Avšak buď jak buď, my oželujeme bolestně ztrátu muže veleváženého, srdečného, jednoho z prvních křisitelů ducha vlasteneckého na Moravě. Pochován bude nebožtík 19. ve 3 hodiny odpoledne blíž vlastenců, již jej předešli na cestě do věčnosti, Bočka a Švabenova."

Přes tyto současné zprávy úředních novin nejednou vyskytuje se v životopisech Kynského mylné tvrzení, že byl zavražděn. Tak v Kobrově Slovníku naučném (str. 114), v Rankově Příručném slovníku všeobecných vědomostí (str. 52), v Časopise Matice moravské (r. IV. str. 78), ve Světozoru (r. 1869 č. 33), v Bačkovského spise Kněží katol. o písemnictví novočeské zasloužilí (str. 138), ve Vesně (r. 1852 č. 32), v Časopise Českého Musea (r. 1878 str. 559), v Kryšpínově životopise M. J. Sychry (str. 8) a j.

Proti tomu Moric Trapp v měsíčníku brněnském Notizen-Blatt der hist.-stat. Section der k. k. mähr.-schl. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues etc. (č. 1 r. 1878) a rovněž prof. Šmídek v Koledě (r. III. str. 209) odmítají domněnku o zavraždění Kynského, odvolávajíce se na shora citovanou zprávu Brněnských Novin. Také Rybička v biografii Kynského v díle Přední křisitelé národa českého (II. str. 215 nn.) uveřejněné uvádí na pravou míru mylnou domněnku, že byl Kynský úkladně zavražděn, připomínaje, že „rány na mrtvole objevené nebyly násilně zasazeny, nýbrž pádem se schodů způsobeny, tak že Kynský byv při tom mrtvicí raněn, skonal následkem pádu toho."

Z příčiny úplnosti klademe sem i vypravování A. K. Vitáka[1] o smrti Kynského; píše toto: „Kynský požívaje dvojího výslužného, a to jednak od barona Mundy, kterýž byl jeho žákem a chovancem, a druhého jako professor lycea brněnského na odpočinku, žil v poměrech velmi dobrých. Při tom však byl velmi šetrný a šel v šetrnosti tak daleko, že se mu stala osudnou a záhubnou, že mu přivodila smrt. Kynský neměl totiž ani sluhy. V témž domě, kde bydlil, žila též vdova po majorovi, příbuzná barona z Mundy, která ‚zdědila' po svém manželu sluhu-vojáka, jenž také Kynského obsluhoval, obědy mu přinášeje a jiné potřebnosti obstarávaje. Kynský měl ve sklepě své víno. Aby mu dotčený voják vína neupil nebo nerozlil, chodíval si v poledne a večer do sklepa sám. A tu byl 15. prosince ráno 1848 ve sklepě nalezen zardousen (!). V podezření byl ovšem sluha-voják, kterýž nepochybně o penězích Kynského věděl, překvapiv jej snad někdy, když si peníze

[1] Paměti starého učitele-vlastence, str. 325 n.

přepočítával neb ukládal. Voják však se nepřiznal a usvědčen také nebyl; proto musel býti z vazby propuštěn a za nevinna uznán."

Pohřeb Kynského konán dne 18. prosince 1848 o 3. hodině odpolední na nyní již zrušený hřbitov městský. Průvod za četné assistence duchovenstva a velikého účastenství Čechů brněnských i okolních vedl sám zemský prelát a opat kláštera augustýnského, P. Cyrill Napp, jeden z nejupřímnějších přátel Kynského. Hrobovní místo, jež se nalezalo na druhém oddělení hřbitova u střední cesty a označeno bylo číslem 1286, zakoupil piaristský prefekt P. Gareis. Vděčný baron Mundy dal postaviti na hrob svého učitele a otcovského přítele mohutný kříž železný, na němž byly tyto nápisy.

Na severní straně do Čech obrácené:

Dominyk František Kynský, narozen v Slaném 4. října 1777, úd řádu pobožných škol od roku 1794, dokonal svůj tichý život v Brně dne 15. prosince 1848. Přátelům, řádu, vlasti věrný, bohdejž i milý.

Na straně východní:

LIterIs artIbVsqVe VIVens, heV! Morte DeLetVr IneXpLICabILI.

Na straně západní:

Μεταβεβηκεν εκ του θανατου εις την ζωην.

A na straně jižní:

Schnell entschlummertest Du dem trauernden Schüler und Freunde, doch durch Liebe und Treu lebest Du ewig in ihm!

Hrobu a pomníku Kynského však už není. Hrob odkoupil po 20 letech brněnský pohřební ústav „Pietät" pro obchodníka Kricka, kříž pamětní pak po vypršení lhůty prodán obcí brněnskou — do starého železa.[1])

[1]) Moravská Orlice r. 1877 č. 219.

Ze slezského obecného školství.

M. PAVLÍK. (O.)

Na bílském ústavě je sice mnoho neslezských kandidatův. ale ani tím nevyrovnává se nadbytek německého učitelstva. Kdyby i všichni němečtí kandidati v Bílsku byli Neslezáci (což jest nemožno), přece by ostatní němečtí kandidati tvořili ještě 66%.

Stůj zde ještě přehled zkoušek způsobilosti. Nerozlišuji tu učitelův a učitelek, poněvadž to pro národnost škol není významným. Zkoušku způsobilosti konali pro školy:

	německé		české		česko-německé		polské		polsko-německé	
roku	Opava	Těšín	Opava	Těšín	Opava	Těšín	Opava	Těšín	Opava	Těšín
1893 . . .	73	38	7	—	11	—	—	—	—	12
1894 . . .	47	41	8	—	11	—	—	1	—	5
1895 . . .	79	39	2	—	7	—	—	—	—	15
1896 . . .	36	44	7	—	14	—	—	—	—	11
1897 . . .	75	22	9	—	6	—	—	—	—	19
1898 . . .	47	44	12	—	9	—	—	—	—	14
1900 . . .	52	48	2	—	6	—	—	—	—	9
1901 . . .	55	22	2	—	12	—	—	3	—	13
1902 . . .	32	46	5	—	14	—	—	3	—	14
1903 . . .	59	23	1	—	7	—	—	3	—	18
Za 10 let .	555	367	55	—	97	—	—	10	—	130

K vůli lepšímu přehledu podávám úbrnná data; zkoušku způsobilosti konali pro školy:

roku	německé	české a č.-něm.	polské a p.-něm.
1893	111	18	12
1894	88	19	6
1895	118	9	15
1896	80	21	11
1897	97	15	19
1898	91	21	14
1900	100	8	9
1901	77	14	16
1902	78	19	17
1903	82	8	21
Za 10 let	922	152	140

Tedy pro německé školy průměrně 75%, pro české a německo-české 13%, pro polské a německo-polské 12%!

Proč tak málo Čechů studuje na učitele? Ponévadž nejsou na učitelské ústavy přijímáni: jedni (kteří přišli z měšťanek, ovšem německých) pro nedostatečnou znalost mateřského jazyka, budoucího vyučovacího na obecné škole české; druzí (kteří se přihlásili z českých středních škol) pro nedostatečnou znalost němčiny, vyučovacího jazyka na ústavě učitelském. Z toho duvodu se českých studentů poslední leta

též málo hlásí. (Nebo třeba hledat příčiny ještě jinde?) Letos (1904) není na opavském učitelském ústavě ve čtvrtém ročníku ani jednoho Čecha, v třetím jest jeden, ve druhém jeden a v prvním tři. (Dle interpellace Dra. Stratila učiněné dne 5. října 1903.) Několik slezských Čechů studuje v Příboře.[1])

Není nad německou politiku! Napřed zařídili ústavy jenom německé, aby učitelům nedostalo se **výchovu** veskrze národního. Aby násilí nebylo tak průhledno, povolán zvláštní učitel hlavní pro češtinu, aby kandidatům českým „bylo umožněno vzdělati se i v českém jazyku, pokud jim bude na českých školách potřebným.“ To byla jedna lata na díru násilnosti. Poněvadž časem na takové školy hlásilo se (v posledních čtyřech letech) stále méně kandidatů, stal se hlavní učitel češtiny, tato lata, jež má zakrýt nespravedlivost, zbytečným (letos bylo pro nedostatek českých kandidatů vyučování češtině úplně zastaveno, dle interpellace Stratilovy), poznávají páni, že díra násilí stala se opět zjevnější. První jejich myšlenka je: co bude dále, až z našich německých ústavů nebudou vycházeti žádní učitelé pro české školy způsobilí? Pak budeme museti povolati učitelstvo české z Čech a z Moravy. A toho se páni jaksi bojí.[2]) Kdo ví, zda nebyli by to nějací rýpalové, kteří by dosavadní podvratné národní živly jen posílili?! Chystají proto novou větší záplatu. Neví se ještě, co vlastně kutí, ale nebude to nic dobrého. Před nedávnem prohlásili páni z Nordmarky, že nutno se postarat o kandidaty české. Oč se ta Nordmarka, spolek německý, nestará! Proslýchá se, že Nordmarka[3]) chce nashánět ať

---

[1]) Na příborském ústavě bylo všech kandidatů: roku 1887 169 (Slezané 3), r. 1888 187 (2), r. 1889 196 (4), r. 1890 207 (6), r. 1891 198 (5), r. 1892 196 (8), r. 1893 190 (7), r. 1894 191 (7), r. 1895 180 (7), r. 1896 172 (6), r. 1897 152 (8), r. 1898 159 (6), r. 1899 151 (8), r. 1900 145 (9), r. 1901 159 (10), r. 1902 161 (12), r. 1903 158 (13), r. 1904 174 (12). Data mi laskavě opatřil p. Fr. Knězek, c. k. cvičný učitel v Příboře, jemuž jakož i panu řediteli ústavu tuto srdečně děkuji.

[2]) Nejčastěji přijímáni ještě učitelé z Příbora. Roku 1897 načítal jsem jich 32. Kolik jest jich nyní, nevím. Ačkoli mně kterýsi člen jedné okresní školní rady pravil, že proti učitelům z Moravy nebo z Čech nenamítají nic, jen žádají, aby znali německy nebo aby do jisté míry vykonali zkoušku z němčiny, přece jsem naopak slyšel s několika stran, že učitelé tací nejsou nikterak vítáni.

[3]) Jak Nordmarka směle zasahuje do školství slezského, poznat z této vyhlášky v »Deutsche Wehr« (v listě všeněmeckém) dne 12. března 1904: »Jelikož v krátké době bude několik míst učitelských na smíšených školách obsazeno, vyzývají se oni páni učitelé, kteří mají zkoušky způsobilosti vyučovati na německých a českých školách, aby se o bližší zprávy hlásili u Nordmarky.« Viděti, jaký vliv má Nordmarka; špatným, smutným symptomem je, že Nordmarka se vůbec odvažuje nabízeti českým učitelům

českých nebo německých studentů, kteří by chtěli nabýti způsobilosti pro školy utraquistické, chtějíc je buď podporovati nebo vydržovati, aby pak se jí odměnili propagandou německou, jak to bohužel mnozí ze starého učitelstva činívali: bez němčiny prý se člověk neobejde, a proto jest lépe zřídit si školu utraquistickou nebo německou.

Nelze se divit. Na školách, za oněch studií nebylo oněm starým učitelům možno nabýti národního výchovu, a život sám neskýtal jim též žádných podnětů národních, aspoň ne dostatečných. Ostatně ani mladé učitelstvo ze studia přípravného nemá užitku pro národní život.

Že na německé měšťance za nynějších poměrů nelze se bez jiných vlivů národně uvědomit, je zřejmo. A na německém učitelském ústavě se též nikdo bez jiných popudů neuvědomí, zvláště na opavském ne, kde Čech jest někdy vydán posměchu svých německých kollegů.[1]) Mladší generace byla tím ve výhodě, že nacházela více těchto popudů národních ve společnosti, v novinách atd.

A jaká jest vlastně průprava pro české školy? Jedině, že se češtině vyučuje jako jinému předmětu a že se řeknou českým kandidatům vedle německých odborných výrazů též české. Jakého tu možno nabýt vědomí o národních úkolech učitelstva? Nedivme se, když někteří čeští učitelé neosvojili si ani dobře spisovného jazyka českého a jak v mluvě tak někdy i v písmě užívají provincialismů, jimž se od matičky kdysi naučili.[2]) Pakli máme nyní ve Slezsku i uvědomělé učitele, z nichž

svê služby, že nebojí se, že nabídka její nebude přijata! Proč se stará tak o smíšené školy? Bude chtít pomábat zadarmo? Slezský Věstník poznamenal k této zprávě: »Milotové, hlaste se!«

[1]) Stalo se na ústavě učitelek v Opavě, že professor se ptal v kterémsi ročníku (začátkem školního roku), která z posluchaček je Češkou. Vstaly dvě. Ozval se v třídě smích — a jedna z nich si opět sedla. Vytrvala jediná kandidátka.

[2]) Nechci tím učitelstvo snad urážet! Vím sám, kdo vlastně vinen nejvíce, a myslím, ze stati této to dostatečně vysvítá. Pakli se i o tomto faktu zmiňuji, činím to jen z toho důvodu, že informační článek — a takým chce býti i tato stať — má býti v první řadě pravdivým a nemá toho neb onoho vědomě zakrývat. Aby snad se nemyslilo, že mluvím ze vzduchu, pravím, že jsem to slyšel ode čtyř učitelů samých ústně, a pátý mi o tom napsal: »Zdali děti dovedou aspoň poněkud správně česky psát? Záleží to na učiteli. Je však silné procento učitelu z německých učitelských ústavů, kteří sami češtiny ani slovem ani písmem neovládají. A ti se mají nejlépe! Teď právě takový ‚außerturnlich' postoupil!« Mně samému zdají se býti slova »silné procento« trochu silnými, neboť lze též naopak vyčítati celou řadu uvědomělých učitelův-organisatorů, kteří (ač studovali na německých ústavech) propracovali se tam, kde nyní stojí. Na př. pp. Šimoš, Mader, Salich, Pustka, Wagner, Černín, Štalmach, Glabazňa, Němec, Jureček, Sládeček, Gudrich a jiní. Ti všichni vyšli buď z Opavy nebo z Těšína.

někteří zabývají se i spisovatelstvím, jistě tohoto vědomí nedalo jim studium na opavském učitelském ústavě, ale bylo se jim pracně k němu dopracovati soukromým studiem a samostatným přemýšlením.

Ale jak již pozorovat, poměry se mění. Zvláště důležita jest organisace učitelstva. Začátky této organisace českého učitelstva slezského spadají do r. 1882, kdy založena „Učitelská jednota hrabyňská". V Klimkovicích byl sice spolek učitelský již od roku 1872, ale německý (Königsberger Lehrerverein), jenž teprve v posledních letech proměněn v českou Učitelskou jednotu klimkovskou. Roku 1888 založen Spolek českých učitelů východního Slezska, roku 1894 přibyly Učitelská jednota opavská a Spolek českých učitelů hejtmanství těšínského a konečně roku 1896 založena Učitelská jednota pohorská. Všechny tyto jednoty spojeny v Ústřední spolek českého učitelstva ve Slezsku, založený r. 1894. O počtu členů těchto spolků mám úřední data jen z r. 1897. Měla tenkráte (viz Schlesischer Schulschematismus 1897, str. 192, 3): 1. Učitelská jednota opavská členů 52, 2. hrabyňská 24, 3. klimkovská 47, 4. pohorská 26, 5. Spolek českých učitelů východního Slezska 70, 6. Spolek českých učitelů hejtmanství těšínského 40. Ústřední spolek českých učitelů ve Slezsku 261 členů.

Pokud se počet ten zvětšil nebo zmenšil, nevím. Všech učitelů na českých a německo-českých školách jest nyní 375.[1]) Tedy asi sto českých učitelů straní se ještě organisace. Jsou to, jak mi dopsal jeden učitel, většinou učitelé z Těšínska. Několik českých učitelů jest ještě členy německého ústředního spolku. Organisace roste i vědomí učitelstva.[2]) Prozatím nejuvědoměleji počínají si (aspoň v celku) členové jednoty opavské, hrabyňské a pohorské. Tak aspoň mi písemně sdělil opět jiný učitel do učitelských poměrů zasvěcený. Píše, že „v jednotě klimkovské, těšínské a východoslezské jest ještě několik kývalů, kteří úřadují po německu." Vůbec prý na Těšínsku jsou poměry horší než na Opavsku; tam máme prý velký počet chabých lidí. Poslední rok

[1]) Za zprávu děkuji p. Otahalovi, redaktoru »Opavského Týdenníka«.

[2]) V loňské zemské konferenci učitelské podán od Poláků návrh, aby němčina byla prohlášena na neněmeckých školách neobligatní a vyučování němčině aby bylo remunerováno. »Němci vrhli se na návrh jako sršni. Nejhůře počínal si vládní rada a ředitel učitelského ústavu v Těšíně Karell...« Mimo jiné řekl, že »ve východním Slezsku musí se vyučovati německy, poněvadž přijali jsme kulturu od Němců, a pak že vezmeme dětem chléb od úst, vezmeme-li jim němčinu.« Na to podali Češi návrh, aby se němčině vyučovalo jen jako předmětu. Konečně přijat jiný návrh, aby bylo nařízení z roku 1873 revidováno. (»Op. Týdenník« 23. září 1903.)

založili si učitelé slezští i svůj časopis „Školský Věstník“, řízený slušně. Od toho lze dočkati se mnoho dobrého.[1])

Poláci měli roku 1897 jediný uvědomělý polský učitelský spolek místní: Frysztackie kołko pedagogiczne, založený roku 1896. Mimo to měli staré již spolky: Jablunkauer Bezirkslehrerverein, zal. r. 1873, Schwarzwasser Lehrerverein, zal. r. 1872, Teschener Landlehrerverein, zal. r. 1879. „Německé“ tyto spolky měly členstvo polské. Trvají li ještě, nevím. Roku 1897 pomýšlelo se však na nové čtyry místní (okresní) spolky polské v Dědicích, Jablunkově, Ustroni a v Těšíně. Pokud jsem se informoval, mají nyní šest spolků spojených v ústředním „Polsk. Towarzyst. pedagogicz. w Cieszynie“ a též zvláštní časopis „Miesiecznik pedagogiczny“.

Němečtí učitelé měli roku 1897 spolků místních nebo okresních 21 (s uvedenými německo-polskými 24) s 825 (936) členy. Mají, jak se rozumí samo sebou, též svůj časopis.

Všechny spolky (německé i Ústř. sp. česk. uč. ve Sl. i Polskie Towarz. ped. w Ciesz.) jsou spojeny v jednotný zemský spolek učitelský Österr.-schlesischer Landes Lehrerverein in Troppau.

Summa summarum, potřeba práce. Nejvíce závisí na učitelstvu. Je však třeba učitelstva jak národně uvědomělého tak též rozvážného a obětavého. Nevšímá li si učitel lidu, nemá též žádného vlivu. Učitel, který „vykonav svou povinnost ve škole“ nehne dále ani prstem, nezíská si důvěry lidu; a bez důvěry může jak chce dělat vlastenecké poznámky — nepůsobí nijak. Zvláště bych doporučoval hudbu, zpěvácké spolky, hospodářské spolky, ano i hasičské. Námaha bude velká, ale i výsledek![2])

---

[1]) Již před mnoha lety nabádal Prasek učitelstvo české, aby si založilo svůj časopis. Redaktorem »Škol. Věstníku« jest Adolf Sokol, učitel v Porubě.

[2]) Laskavý čtenář opraviž si na str. 563 ř. 12 a 13: V okrese fryštátském školy německé se rozmnožily (3—9) o 200%, české (9—18) o 100% — místo o 300% a 200%; na str. 814 ř. 5 zdola: Německých tříd je 45·71% — místo něm. škol je 46·71%.

Základní názory křesťanského středověku.

Prof. Dr. Jos. Samsour. (O.)

Než poněvadž mnozí nad tím se pozastavují a horší, že Církev ve středověku odvažovala se zbavovati poddané přísahy věrnosti, chceme ještě krátce alespoň i o této věci se zmíniti. Především je zřejmo, že tu neběží o přísahu soudní, nýbrž mimosoudní, ne o přísahu vypovídací, nýbrž o přípovědnou. Všichni souhlasí v tom, že přísaha nezavazuje, schází-li vyžadovaná spravedlivost v předmětu, poněvadž přísaha, která jakožto vzývání Boha za svědka jest důležitým úkonem náboženským, nemůže býti nikterak závazkem k něčemu zlému, k špatnosti.[1]) Není proto dovoleno na něco přísahati, co jest proti náboženství, dobrým mravům, proti právům osoby třetí, co poškozuje a v nebezpečenství uvádí spásu duší a všeobecné blaho;[2]) přísahy, které zavazují na př. k úkladné vraždě nebo k nespravedlivému zabití, jako přísaha Herodesova, jsou nedovoleny a nezávazny; každá přísaha musí býti složena in veritate, iudicio et iustitia. Třebas přísaha, které schází poslední požadavek, jest nezávaznou, přece Církev hájí presumptivní závaznost přísahy pro svědomí tak velice, že žádá, aby v případě nejmenší pochybnosti o dosahu přísahy bylo dožadováno její spolupůsobení k zrušení závazku, třebas jen zdánlivého. Tato věc nemohla býti ponechána subjektivnímu soudu osob soukromných, a když následkem zvyku dávati smlouvám větší závaznost připojením přísahy, mnohé takové věci k posouzení Církve překládány byly, aniž tím kompetence světských soudců k přijetí žaloby ze smlouvy byla vyloučena,[3]) muselo se církevní zákonodárství otázkami zde vznikajícími také zabývati. Činnost Církve při přísahách jí předložených musela býti velmi různá. V mnohých případech dostačilo vysvětlení přísahy, v jiných opět přidržován ten, kdož přísahu vykonal, k vyplnění, druhý kontrahent (recipient) k náhradě; kromě toho byla udílena absoluce nebo relaxace, kde k tomu byly důvody, při čemž často pokání bylo ukládáno. I vynucená přísaha potřebovala církevní relaxace neboli absoluce.[4]) Absolucí od přísahy bylo nazýváno i prohlášení její neplatnosti, právě tak jako prohlášení obžalovaného za nevinna bylo absolucí nazýváno.[5])

[1]) C. XXII. q. 4.

[2]) *Schmalzgrueber* in L. II. Decret. tit. 24 § 6 n. 71—74.

[3]) *Phillips*, u. d. § 177. str. 495 n.

[4]) C. 2. *Pervenit* (Gregor. VII); c. Si vero 8 (Alexander III).

[5]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 50.

Na otázku, kdo může uděliti absoluci od přísahy, bylo odpovídáno:[1] 1. Běží-li o přísahu připovědnou Bohu učiněnou, je to ten, kdo od slibu sprostiti může, s nímž taková přísaha je totožná. 2. Běží-li o přísahu člověku učiněnou, třeba rozlišovati, zda přísaha se strany přijímatele něco nemravného v sobě obsahuje nebo ne. V prvém případě může biskup přísahu prohlásiti za neplatnou, poněvadž taková přísaha tomu, komu byla učiněna, žádného práva dáti, žádné smlouvy upevniti nemůže; v druhém případě může ji proti vůli přijimatele toliko papež zrušiti, a to jen z příčiny velmi důležité a pro obecné blaho. Neboť tu běží o ius quaesitum druhého, jež mu může býti odňato pouze nejvyšší mocí ve věcech duchovních a jen z dobrých důvodů.[2] Často žádán byl o zrušení papež i tam, kde by byl býval papež splnomocněn.

Jako důvody k zrušení přísah připovědných uvádějí se v právu:[3] 1. nemravnost v přislíbení, 2. vynucení přísahy násilím nebo lstí, 3. větší nebo vyšší dobro, jež vyplnění odporuje, 4. nepředložené a nerozvážené vykonání přísahy, 5. pochybnost o skutečném vykonání přísahy, 6. odstranění pohoršení jiných, 7. nebezpečenství a příležitost ku hříchu. Nikdy však nemělo sproštění od přísahy, jež hříšníkovi prospívalo, býti zmocněním jiným k dalším hříchům.[4]

Příklad zrušení přísahy připovědné, na niž vztahují se zvláště případy pod čísly 3, 6, 7 právě označené, skýtají nám východní dějiny církevní. Když císař Mauricius (582—602) poslal svému vojsku vojevůdce Philippika, nechtělo ho přijati; patriarcha antiochenský Řehoř konal k nim, nedbaje své nemoci, mocnou promluvu, aby je k poslušnosti pohnul.[5] Jakkoli veliký byl dojem této řeči, dovolávali se přece vzbouřenci svých slavných přísah, jež je zavazovaly přidržovati se svého rozhodnutí. Tu odpověděl patriarcha Řehoř, že jako biskup má moc svazovací a rozvazovací na nebi i na zemi; tím uchlácholil všechny jejich pochybnosti.[6] O papežích máme rovněž četné příklady. Mikuláš I sprostil arcibiskupa trevírského a jiné duchovní přísah ve vězení složených.[7] Lev IX krále anglického Eduarda od přísežné slíbené cesty do Říma vzhledem na hrozící mu nebezpečenství vzpoury.[8]

[1]) *Schmalzgrueber*, l. c. n. 96, 97.
[2]) *Suarez*, L. II. de iuram. c. 41 n. 2.
[3]) *Schmalzgrueber*, u. d. n. 105.
[4]) *Mansi* XIX. 980.
[5]) *Evagr.* H. E. L. VI. c. 6. 12.
[6]) Tamže c. 13.
[7]) C. 2. C. XV. q. 6.
[8]) *Mansi* XIX. 1050.

Řehoř VII roku 1080 biskupa Jindřicha z Lutichu od přísahy hrabětem Arnulfem na něm vynucené, že nebude nazpět žádati věcí mu odňatých.[1]) Hadrian IV zrušil přísahu francouzského kancléře Hugona, že se chce svého úřadu po dosažení archidiakonatu zříci atd.[2])

Při sproštění přísahy věrnosti poddaných k vyobcovaným knížatům byl především dán ten případ, že knížata již zrušili věrnost k Bohu, napřed věrolomností se provinili; přísaha příslušnosti k nim měla vždy výslovnou nebo mlčky učiněnou podmínku, že vyplní závazky, jež převzali k lidu a k Církvi.[3]) Kromě toho bylo nebezpečenství pro spásu duší poddaných, kteří tak snadno mohli býti zapleteni do zločinu knížete, ano z pravidla od nich přidržováni byli k věcem, které se nedaly srovnati s vlastními vyššími jejich povinnostmi. Třebas v případě věrolomnosti knížete ipso facto nastávala nezávaznost přísahy mu učiněné,[4]) nebylo přece zbytečným nebo postrádatelným zvláštní prohlášení papeže, aby dosaženo bylo úplné jistoty a stav věci byl zjištěn, ano dle shora uvedených všeobecných pravidel bylo žádáno. Církev mohla, kde věřící odpadlým knížetem uváděni byli do blízkého nebezpečenství apostasie, zapověděti poslušnost k němu a zrušiti přísahu věrnosti, nikoli přímo jej zbaviti jeho moci, nýbrž své duchovní moci tak použíti, že nebezpečenství bylo odstraněno, blaho pak duchovní knížete a jeho poddaných zajištěno. Proti knížatům pouze nemravným byly po ruce jiné zbraně a přímé prostředky, zde nebylo třeba posledních prostředků použíti, dokud nebylo nebezpečenství pro poddané.[5])

Ostatně nesprávný a neodůvodněný byl by názor, že papežové se zabývali převážně souzením a sesazováním panovníkův a že před

[1]) *Jaffé*, n. 3953.

[2]) *Mansi* XXI. 804. 8061.

[3]) V dekretě Innocence III proti Markwaldovi L. I. ep. 38 p. 32 praví se: Omnes, qui eidem fidelitate sunt vel sacramento astricti, apostolica auctoritate a sacramento absolvimus, et ne ipsi fidelitatem observent, modis omnibus prohibemus, cum fidelitatem quam aliqui christiano principi iuraverunt Deo eiusque Sanctis adversanti et eorum praecepta calcanti nulla mandentur auctoritate servare.

[4]) Sum. q. 40 art. 4: Utrum Papa possit imperatoris subditos a iuramento fidelitatis absolvere... Dicendum, quod, sicut scribitur X. de reg. iur. (75 in 6): **frustra sibi fidem quis postulat ab alio servari, qui fidem praestitam a se servare recusat.** Planum est autem, quod in iuramento fidelitatis, quod Imperator Ecclesiae praestat, continetur, quod ipse iurare faciet omnes illos, quibus regnum Italiae seu alia ad Ecclesiam pertinentia committit, ut ipsi Ecclesiae adiutores existant. Si ergo fidelitatem quam iurat, recusat observare, ipso facto eius subditi sunt a iuramento fidelitatis eius absoluti.

[5]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 55 n.

jejich násilností žádná říše nebyla bezpečna. Naopak všichni knížata mohli klidně a nerušeně zůstati ve své vládě, kteří se mohli opírati o veřejné mínění a dobré svědomí; případy sesazení s trůnu nejsou nikterak tak četné a týkají se ponejvíce říší volebních; papežské soudy však týkají se vesměs knížat, kteří se těžkých dopustili provinění, a srovnávaly se s platným právem; proto byly také od většiny vrstevníků, pokud byly úplně nestranné, za spravedlivé uznávány a za takové přijímány.

Týchž názorů právních přidržovaly se také koncily, jež výroky a činy papežů svými činily a s nimi souhlasily. To vysvítá netoliko z římských synod z roku 1076 a 1080 za papeže Řehoře VII, netoliko za synody remešské z roku 1119, jež všechny poddané Jindřicha V poslušnosti k němu zbavila,[1]) nýbrž to zřejmo je také ze středověkých synod ekumenických. Koncil Lateranský z roku 1179 zbavil povinnosti věrnosti, přísahy vasalské a poslušnosti všechny ty, kteří byli smlouvou zavázáni vládcům haeretickým, pokud by setrvali ve své převrácenosti, a koncil Lateranský IV roku 1215 předepsal, že světští pánové, kteří své území opominou od haerese očistiti, mají býti od metropolity a ostatních biskupů stiženi klatbou, jestliže by pak do roka nedali zadosťučinění, že mají býti oznámeni papeži, aby papež vasaly prohlásil za prosty věrnosti a zemi katolickým vládcům přiřkl.[2]) Třebas bychom připustili, že tyto dekrety vydány byly ve srozumění s křesťanskými knížaty na sněmě přítomnými a v předpokladě jejich pomoci, přece je z toho zřejmo, že panovníci byli s papeži stejného názoru právního a v tom nespatřovali žádného překročení kompetence církevní. Podobně koncil Lyonský I roku 1245 prohlásil nad Fridrichem II netoliko klatbu, nýbrž pro jeho zatvrzelost sesadil jej

[1]) *Mansi*, XXI. 235—255; *Hefele*, u. d. Bd. V. str. 315.

[2]) Conc. Later. IV. c. 3 (Hard. VII. p. 18 n.): Moneantur autem et inducantur, et si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam compellantur saeculares potestates, quibuscunque fungantur officiis, ut, sicut reputari cupiunt et haberi fideles, ita pro defensione fidei praestent publice iuramentum, quod de terris suae iurisdictioni subiectis universos haereticos ab Ecclesia denotatos bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodo, quandocunque quis fuerit in potestatem sive spiritualem sive temporalem assumtus, hoc teneatur capitulum iuramento firmare. Si vero dominus temporalis requisitus et monitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hac haeretica foeditate, per metropolitam et ceteros provinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur. Et si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo Pontifici, ut ex tunc ipse vasallos ab eius fidelitate denuntiet et terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis haereticis sine ulla contradictione possideant te in fidei puritate conservent.

i s trůnu a zbavil poddané přísahy věrnosti. Neméně jasně mluví koncily století 15., zvláště koncil Kostnický a Basilejský. Koncil Kostnický 14. července 1415 vydal dekret proti všem těm, kdož by německému králi Sigmundovi na jeho cestě k protipapeži Benediktovi překážky činili. Pohnut byl k tomu koncil podezřením, že francouzský dauphin, vévoda rakouský a hrabě savojský proti Sigmundovi se spikli. V dekretě hrozí se držitelům všech duchovních a světských důstojností, ano i královských, v případě neposlušnosti jich ztrátou.[1]) Týž koncil nařídil v dekretě ze dne 20. května 1415, že ani jeden ani druhý z pretendentů důstojnosti papežské nemůže býti opět za papeže zvolen, a varoval všechny věřící každého stavu, i císaře a krále, od poslušnosti k nim pod trestem, jenž stanoven jest na podporovatele rozkolu.[2]) Rovněž tak jsou všichni duchovní a světští hodnostáři zahrnuti v dekretě ze dne 4. července, jenž zapovídal synodu opustiti nebo rušiti; i králům a císařům hrozí se věčnou infamií a ztrátou úřadův, a to ipso iure nastupující a spojenou s neschopností ku každé duchovní a světské důstojnosti a cti.[3]) Dne 26. července 1417 byl prohlášen nález sesazovací nad Petrem de Luna (Benediktem XIII.) a všem věřícím bez rozdílu stupně a stavu zapovězeno jej za papeže považovati a uctívati pod trestem podpory haerese a schismatu, ztráty všech duchovních a světských úřadův a ctí jakož i pod jinými tresty kanonickými.[4]) Pomíjejíce dalších podobných dekretů koncilu, připomínáme jen ještě, že synoda basilejská se v listě průvodním ze dne 18. července papežským vyslancům uděleném rovněž tak vyslovila a neméně 22. ledna 1433, když přijala ochranu nad Sigmundem a vévodou bavorským.[5])

Z toho jest patrno, že synody církevní, zvláště dvě posledně jmenované, předpokládaly stejně, částečně ještě více než papežové, podřízení věcí časných pod duchovní, právo Církve v jistých případech rozhodovati o časném majetku, zbavovati všech světských a duchovních úřadů, právo trestné vztahující se i na nejmocnější knížata a ve svých dekretech používaly ho proti všem, kteří by proti nim jednali, byť i byli císaři a králi, a to při proviněních poměrně menších. Že se při

[1]) *Hefele*, u. d. VII. str. 231.

[2]) Sess. XII. *Hard.*, VIII. p. 375.

[3]) Sess. XIV. *Hard.*, u. d. str. 400 n.

[4]) Sess. XXXVII. *Hard.*, u. d. str. 835 n.

[5]) Srv. *Hergenröther*, u. d. str. 57 n.

tom synody tyto podobně jako papežové opíraly o názory a zásady ve středověku vládnoucí, je samozřejmo.

Z pojednání celého, k jehož konci jsme dospěli, vysvítá, že vůdčí a základní názory křesťanského středověku, jež vypěstovány byvše nikoliv uměle, nýbrž v bouři a větru let, jako s nebe poskytnutý dar boží od obětavého kleru lidstvu byly hlásány, od biskupů hájeny, od koncilů zastávány, od papežů za normy považovány, vrcholí v myšlence: přikázaní boží a svaté záležitosti říše Kristovy zde na zemi jsou nejvyšším a směrodatným pravidlem jak pro jednotlivce tak i pro spojení jednotlivců, pro společnost a stát. V tom spočívá ideal středověku, jenž je trvalým a má cenu absolutní. Neboť náboženství má ve všech kulturních epochách, až poslední soudem obecným skončí, svět pronikati a jej ve všech soukromých a veřejných poměrech hleděti zušlechtiti a oduševniti. Evangelium je kvasem pro všechny doby, netoliko pro periodu mládí národů středověkých. Pokud na této zemi jazyk tribut závislosti od Nejvyššího hlásá, potud musíme se modliti: Přijď království Tvé, uskutečniž se zde tak, jako jest uskutečněno v nebi.[1])

Studie cyrillomethodějské.

Napsal FR. SNOPEK. (Č. d.)

Jinde mluvě o pochvalném slově o svatých Cyrillu a Methoději dí: „Zde můžeme pozorovati zajisté zajímavý zjev. Kliment má totiž podati list papeže Hadriana, avšak podává z něho — aspoň tak, jak jest v legendě o Methodovi — jen části a doplňuje jej z legendy o Cyrillovi tím, že vsouvá jednotlivé citaty, kterých užil Cyrill ve své disputaci s protivníky slovanské bohoslužby (Žalm 116, 1 a Mat. 28, 18—20). Ano i ty části, které přejal z legendy o Methodovi, jsou změněny, jak vidíme, zvláště ke konci. Z toho všeho vychází na jevo toto: Papež Hadrian poslal skutečně list, jehož podstatný obsah je nám bezpochyby podán v kap. 8. o Methodovi. Ale nemohu se spřáteliti, že by list ten, jak zde je podán, úplně souhlasil s originalem. Kliment byl především hlavně chvalořečníkem a dle toho si mnohdy upravoval text, řečnicky nadsazoval a leckdes si věci i popletl. Tak vidíme i zde. V legendě

[1]) Srv. *Grisar*, Das Mittelalter einst und jetzt. Historisch-politische Blätter, 1902. B. I. str. 747.

o Methodovi byl list tento poslán, než byl Method arcibiskupem, dle pochvaly však mluví papež Hadrian o Methodovi v listě tomto jako o arcibiskupovi.“

„A tak jsem i nyní o tom ještě přesvědčen, že si Kliment obsah tohoto listu částečně popletl s obsahem jiného listu, jak jsem již dříve k tomu poukázal.“ [1])

K čemuž dodává níže: „Jak jsme na to upozornili, poslal papež domnělý list, když již byl Method arcibiskupem, což není v legendě. Mimo to použil míst jednajících o Cyrillu v textě o Methodovi. Může se ovšem říci, že v pochvale je děj vedlejší věcí, hlavní věcí že je zde zbožné rozjímání. Ale zasluhuje to přece povšimnutí, neboť se nám právě tím ukazuje, že Kliment ve vypravování nebyl přece docela přesný, a tak si můžeme vysvětliti některé menší nesrovnalosti v jeho spisech, hlavně v oněch, které nám pojednávají o obou slovanských apoštolích.“ [2])

Tak píše náš autor, omlouvaje poněkud Klimenta. Můžeme-li omluvy tyto uznati platnými? U mne mnohé činí dojem přísných výtek. Je sice pravda, že starcové nemívají paměti tak svěží a bystré jako mladíci, ale rovněž nelze upříti, že lidé i v nejvyšším věku dovedou vypravovati k podivu správně až do nejmenších podrobností, co byli zažili zajímavého v mládí svém, a sice lépe, než kdyby se bylo událo před nedávnem. Že by Klimenta byla tehda docela opouštěla paměť, když byl na vrcholu své literarní činnosti, nezdá se pravděpodobným, jako jest málo věrojatno, že začal spisovati teprve jako stařec asi sedmdesátiletý. Ani v tomto případě nebyl by si tolik popletl události, jako ukazují životy pannonské.

Dr. Vondrák upozorňuje na neshody v pannonských legendách, praví, že naše legendy nevyhovují přesným požadavkům.[3]) Upřímně řečeno, mně nevyhovovaly naše legendy dokonale nikdy a vyhovovaly mi tím méně, čím důkladněji a čím podrobněji jsem se jimi obíral, ačkoliv opět milerád vyznávám, že některých jejich zpráv nelze dosti oceniti.

Jakkoli pannonské legendy s Voronovým prohlásiti dlužno za původní, přesné pozdějšími změnami, doplňky a výpustkami neporušené,[4]) však proto přece nejednu větu v nich nalezáme prapodivné světlo

---

[1]) Na uv. m. str. 104.

[2]) Tamže str. 110.

[3]) Studie, str. 72.

[4]) Главнѣйшие источники, стр. 64—68. I Vondrák píše: Nemůžeme jinak pozorovati, že by se bylo v textu co měnilo. Studie 89.

vrhající na jejich pisatele. Nemohl Kliment, jsa Methodějovým učenníkem, v hlavě 5. života Methodějova: „A když tři léta prošla, vrátili se z Moravy, вратиста ся из Моравы, učenníky naučivše“ a v hlavě 6. vypravovati, že papež „dověděv se o nich, poslal pro ně“ (kam? do Cařihradu? či do jejich kláštera?), žádaje prý viděti je jako anděly boží, kdežto dle hlavy 15. života Konstantinova-Cyrillova světec „pobyv čtyřicet měsíců na Moravě šel světit žáky své“, a sice do Říma, z čehož by se dalo souditi, že již prve svatí bratří v Římě byli, neboť nemohli se vrátiti do Říma, kdyby tam nebyli již před tím byli. Toho nemohl napsati žák Methodějův a společník jeho na cestách.[1])

V hlavě 9. vypravuje týž životopisec o potyčkách světcových s bavorskými biskupy, o jeho jetí a vězněni a dodává: Dověděv se o tom papež, poslal kletbu na ně, aby nezpívali mše všichni biskupové královi, pokud jej drží, tedy že je suspendoval ab officio, ale jenom dokud světce nepropustí. Tak nemohl psáti učenník Methodějův, neboť, byl-li jím, nemohly ho zůstati docela tajny listy Jana VIII biskupům bavorským a instrukce legatu Pavlovi biskupu jakynskému, dle níž měli suspendováni býti na tak dlouho, jak dlouho donucovali Methoděje zdržovati se svaté služby, nemohl nevěděti, že pasovského biskupa Hermanricha byl sám papež suspendoval a zapověděl jemu obcovati s jinými biskupy, že suspense tato vyřčena byla pouze na zatím, k tomu trestáni byli světcovi protivníci i jináč a měli přísně trestáni býti teprve, až by se byli dostavili do Říma, hlavně také z té příčiny, že se dopustili přehmatu na arcibiskupovi na nich nezávislém, který přijal svěcení z rukou samého papeže a který nad to byl ozdoben důstojností legata stolice apoštolské.

Nemohl biskup Kliment, pakli byl prve Methoděj jeho učitelem, vykládati v hlavě 8., že byl světec poslán s listem Gloria in excelsis na Moravu jakožto pouhý kněz, kdežto sám onen list zřejmě mluví o soudě církevním, jemuž bylo se podrobiti všem, kdož by tupili slovanské knihy a slovanskou bohoslužbu. Neboť kde má církev souditi, tam třeba soudce-biskupa. Soud pak bez soudce nedovedu si představiti. Či by se domníval někdo, že papež v listě, jímž povoloval slovanskou liturgii, jejím zapřisáhlým protivníkům biskupům německým byl svěřil soud nad jejími tupiteli a hanobiteli?

[1]) Obšírněji o té věci pojednal jsem ve stati O některých nesrovnalostech v pannonských legendách. Sborníku historického kroužku sešit 5 (1896) str. 158 n.

N e m o h l u č e n n í k s v ě t c u v p s á t i v d o t č e n é m l i s t ě: Když by se někdo... opovážil jináč obraceti vás, hané písmo jazyka vašeho, b u d i ž v y l o u č e n, a l e t o l i k o n a s o u d v y d á n c í r k v i, **да боудеть отълоучень, нъ тъкъмо въ соудъ данъ цьркве, донде сѧ исправить,** neboť nelogicky nemyslí rozumný muž, tím méně píše papež ve veřejné listině.

Z toho, co výše dotčeno, posouditi dovede laskavý čtenář, jakou váhu přikládati lze slovům, jimiž končí 8. hlava naší legendy: „Přijal jej Kocel s velikou ctí, a opět poslal jej k apostolikovi,... aby mu jej posvětil na biskupství v Pannonii, na stolici svatého Andronika, apoštola ze sedmdesáti. Což se i stalo.“ B y l-l i M e t h o d ě j b i s k u p e m, když byl poslán s dotčeným listem slovanským knížatům, z d a ž m o h l b ý t i z a s e p o s l á n, a b y p o s v ě c e n b y l n a b i s k u p s t v í v P a n n o n i i? M o h l-l i t a k p s á t i u č e n n í k M e t h o d ě j ů v? Mám za to, že toho nikdo nemůže a nebude tvrditi.[1])

Biskup Kliment napsal to; zdali platí zde jakás omluva? Pisec pannonských životův udává, že Hadrian II přijal svaté bratry s velikou ctí, vyšel jim vstříc se všemi měšťany svíce nesouce, neboť jim bylo známo, že přinášejí ostatky sv. Klimenta, papeže římského a mučennika. Jakýchsi také de communi zázraků vzpomíná, které se staly při tom. Papež přijal knihy slovanské a „posvětil je“. Posvětil na kněžství [jahna] Methoděje,[2]) udělil svěcení kněžské a nižší některým jejich žákům. Dovolil jim v Římě sloužiti slovansky, ale ani jednomu ani druhému ze svatých bratří nedostalo se dle našich legend uznání se strany papežovy. Methoděj byl prý teprve později na žádost Kocelovu posvěcen na biskupství pannonské (srěmské). O Konstantinu-Cyrillovi pak mlčí docela náš Kliment, teprve když vstoupiv do kláštera zemřel, dostává se mu nádhery papežského pohřebu. N e n í-l i z d e p a t r n a t e n d e n c e? Když byli posláni světci naši na Moravu, žádný z nich nebyl ozdoben biskupskou korunou v Cařihradě; proto snad, a b y z a k r y l t u t o n e p ř í s t o j n o s t, K l i m e n t u d á v á, ž e M e t h o d ě j v Ř í m ě p o s v ě c e n b y l n a b i s k u p s t v í t e p r v e n a ž á d o s t K o c e l o v u, když byl za tou příčinou nazpět poslán. Z téže věrojatno příčiny nemluví o povýšení Konstantina-Cyrilla na hodnost biskupskou, o které nás zpravuje legenda římská.

[1]) Sborník Velehradský, sv. VI. str. 19 sl. 84 sl. (Stať moje: List Hadriana II v pannonské legendě a bulla Jana VIII Industriae tuae.)

[2]) Že Methoděj až do r. 867 mohl býti a věrojatno také byl pouhým jahnem, dovodil jsem str. 54 sl. statě o Listě Hadrianově, Sborníku Velehr. sv. VI.

Dr. Vondrák soudí: „Kliment věděl dále mnohem více nežli nám vypravoval, zvláště v legendě o Methodovi jeví se nám trochu úsečným. Jak zkrátka odbývá zde ku př. onu smutnou událost ‚ve Švábích'. Že by byl o ní nic bližšího nevěděl, o tom musíme pochybovati. Kdo pak všecko nepoví, nýbrž spíše jen napovídá, může snadno přivoditi všelijaké neshody.“ [1])

Podotkl jsem, že nám biskup Kliment neuvádí žádných podrobností, které mohl věděti jenom jako svědek očividce. Lidé našim světcům úplně cizí nám za to vykládají věci ze života jejich pro jejich charakteristiku veledůležité. Tak bibliothekář Anastasius v listě biskupovi Gauderichovi zmiňuje se o neobyčejné skromnosti Konstantinově-Cyrillově, který v Římě vypravoval, kterak se stalo, že zanikla památka sv. Klimenta v Korsuně, ba prve již zatajiv své jméno napsal stručné dějiny nalezení jeho ostatkův, ale kdo by vlastně byl objevitelem jejich, unikaje výtky domýšlivosti nepověděl. Celé pravdy se dověděl Anastasius r. 870 o sněmé církevním v Cařihradě od Metrofana, metropolity smyrenského, kterého byl poslal Fotius do vyhnanství blíže Korsuně.[2] A 22. března 875 píše týž bibliothekář králi Karlu Lysému, že muž veliký a učitel života apoštolského Konstantin filosof uměje nazpaměť celou knihu sv. Diviše Areopagity, jeho doporučoval svým posluchačům a upozorňoval, jak užitečny jsou jeho spisy k potírání rozličných bludů.[3] Takových zpráv u Klimenta nenalezám nikde. Ovšem namítne se mi, že byl více chvalořečníkem. Ale podle mého soudu byl by se mnohem více zavděčil svým čtenářům všem i nám, poznamenav tak markantní rysy povahy světcův, než mnohými deklamacemi a dlouhými disputacemi, ve kterých se prozrazuje jenom jeho tendence. Byl-li učennikem svatých bratří, zajisté znal takových případu z jejich života více; věda o nich, byl by je také nepochybně vyložil a uměl se vyhnouti mlhovitým a nejasným obrazum a zprávám, jako máme na příklad v životě Methodějově hl. 12. a 14. Nevypravuje-li nic takového, nevěděl toho ani, protože nebyl světcovým učněm.

Nepochybuji sice o tom, že Kliment věděl něco více ze života

[1]) *Vondrák*, Studie, str. 95.

[2]) *Dr. Johann Friedrich*, Ein Brief des Anastasius bibliothecarius an den Bischof Gaudericus von Velletri über die Abfassung der »Vita cum translatione s. Clementis papae«. Eine neue Quelle zur Cyrillus- und Methodius-Frage. Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München. München 1892, [illegible] S. [illegible].

[3]) *J. P. Migne*, Patrologiae latinae tom [illegible]. Anastasii tom [illegible] col. [illegible].

svatých našich apoštolův, ale nepověděl všeho, protože bylo proti jeho účelům. Neuvedl na příklad v životě Methodějově, že mu jakožto arcibiskupovi odevzdal papež list Gloria in excelsis Deo, protože nesloužilo jeho tendenci; nesmlčel však pravdy celé v pochvalném slově o svatých Cyrillu a Methodějі. Netroufám, že byl ducha tolik obmezeného, aby nebyl vycítil, že zde třeba nápravy: kde se mluví o soudě církevním, který měl rozhodovati ve prospěch liturgické slovanštiny, tam nezbytně třeba soudce biskupa slovanského. Nelze si přece představiti soud bez soudce; biskup německý pak byl by nepochybně rozhodl proti slovanské liturgii. Ne z jiné příčiny, ale protože nebyl světcovým učenníkem ušel jemu lecjakýs důležitý děj na Moravě. Kdyby byl věděl o křestu Bořivojově, jistě by ho nebyl pominul mlčením, když v hlavě 10. života Methodějova vzpomíná, že když se (roku 873) ze zajetí vrátil, „od toho dne začalo růsti boží učení a duchovní množili se ve všech městech a pohané věřili v pravého Boha, tím více i moravská země šířiti se počala na všecky strany a nepřátely svoje porážeti s prospěchem.“ Rovněž mám za to, že by byl zcela jistě jiné nějaké podrobnosti s námi sdělil, zejména o bojích pro slovanskou bohoslužbu, ovšem jenom, pokud se shodovalo s jeho zřejmým úmyslem, podati v legendě čtenářům poučení a návod, kterak by ji měli hájiti proti Řekům. Že ji zapověděl roku 873 papež Jan VIII a nadobro pod nejtěžšími tresty církevními roku 885 Štěpán VI, sveden jsa k tomu lichými zprávami biskupa Vichinga a jeho náhončích, byl by asi sotva zmínil, aby nedal takto Řekům do rukou zbraň sám proti sobě. A kdyby krásně nebyl chtěl všeho, co věděl, uvésti v legendách pannonských, příležitost se mu naskytla něco připomněti v pochvalném slově o světcích našich. Však toho neučinil; jediná důležitější nová zpráva zde jest, že Hadrian II Methoděje vysvětiv na biskupství jako arcibiskupa poslal na Moravu s listem Gloria in excelsis Deo. Že tato zpráva jest historické faktum a že se tak státi musilo, dokázal jsem svými statěmi roku 1896 a 1897 uveřejněnými.

Pannonských tedy legend nepsal a také nemohl psáti učenník našich slovanských prvoučitelů. Než máme ještě jeden důkaz, na který nemalou kladu váhu: autor našich legend se neshoduje s dogmatickým učením světcův ani jejich učenníkův, jak nám o tom svědčí authentické listiny, listiny míním, které se nyní uznávají obecně za authentické. Nebo hájiti jejich původnost proti hyperkritikům zavedlo by mne příliš daleko. Objasním je dle možnosti ve statích následujících.

Na jednu jenom ještě věc obrátím oko a smysl čtenáře laskavého, dříve než soustavně shrnu, co víme o Chrabrovi-Klimentovi. Pan Dr. Vondrák původci římské legendy vytýká, že nevládne příliš velikou zásobou výrazův a myšlenek a že využitkoval ve značné míře to, co měl před sebou.[1]) Právě takovouto výtku možno činiti ještě větším tuším právem prvnímu slovanskému biskupovi v Bulharech Klimentovi. Zřejmým toho důkazem jsou celé autorovy „Studie z oboru církevně-slovanského písemnictví“ od počátku až do konce. Nejenom zajisté skrovné užívá zásoby slov, úsloví, rčení a myšlenek, jež mnohonásobně se opakují v jeho spisech, ale i citaty písem svatých jsou namnoze tytéž a velmi často s týmiž omyly. Nemíním nikterak, aby tato poznámka vykládána byla na úkor jeho cti. Psal, jak uměl, jak a pokud sahalo jeho vzdělání. Tím větší jest jeho zásluha, že ačkoli neskvěl se právě výší tehdejší vzdělanosti, přece jako jeden z prvních jal se psáti jazykem slovanským. (P. d.)

Nervosa a poesie.

Studie P. H. Martina. Přeložil Jan Spáčil. (O.)

IV.

Můžeme svou výpravu dekadentní poesií prodloužiti a objevíme ještě mnoho předmětův úžasu pro profanní lidi jako jsme my. Ale je se nám obmeziti a skončiti. Zaznamenejme zatím, nežli skončíme, některé jiné povahy nervosy u národa dekadentského. Především je to, že bychom mohli nazvati utkvělou myšlenkou provádění, jako manii opakování jistých slov až k směšnému přemílání. Lidé, již nepřišli o rozum, nazývají to stižení mysli, echolalií. My to pozorujeme ve vysokém stupni u Verlaina a jeho žáků. Takové jest první objevení se „Noci Walpurginy“.

Un rythmique sabbat, rythmique, extrêmement,	Rythmický sabbat, výtředně rythmický,
Rythmique . . .	rythmický . . .

A tato druhá zároveň se slovnými hříčkami, z níž neuvádíme než jednu sloku ze třiceti téhož slohu:

Les toilettes des étoiles,	Les étoffes et les toiles
Les étoles de la nuit,	De l'aile, a qui le jour nuit.

Slovných hříček originalu ovšem opakovati nelze. Ale tím více vynikne bezsmyslnost sloky:

Šaty hvězd,	látky a plátna
štoly noci,	z křídla, kterému den škodí.

[1]) Studie str. 113.

Nesouvislost slov sleduje ledabylost a nesouvislost ideí. Také nic častěji neděje se u symbolistů jako sbližování substantiv, která nejsou k sobě v nijakém logickém poměru. To jest ještě tu povaha nejvíce vyčnívající ve zvrhlosti. ona, kterou psychiatrie nazývá verbigerací, společnost to slov, která nemají přesného označení. Slyšte zpívati toto ptáče z ostrovův a pochopte, můžete-li.

Mais geai qui paon se rêve aux plumes,
Haut, ces tours sont-ce mes juchoirs?
D'étés de Pâques aux fleures noires
Il me souvient en loins posthumes,
Je suis un pauvre oiseau des îles.

Však sojka, peřím jež se všecka právem cítí,
jsou strmé věže ty snad pro mne slepic hřadou?
Dob Paschy vzpomínám, jež, černý květ, se kladou
v mou mysl pohrobní, kde sny mi tiše svítí.
Já pták jsem ubohý z ostrovů.

Je to p. Max Elskamp, jenž toto složil v knihu pojmenovanou: „Pozdravy, z nichž andělské". Všecky tyto dekadence se vyznačují zálibou pro bezcenné, manýru a podivínství. Genius řecký a genius latinský nevymkli se tomuto zákonu. Malí básníci, kteří se hemžili na dvoře Seleukovcův a Ptolomejců, zaplavili anthologii řeckou, jak praví Paul de Saint Victor, „hnízdy Venuši, kyticemi Chloe, srdci na rožni, mazlivými madrigaly, zhýralými vignetami." U Latinníkův opěvoval Catullus vrabce Lesbiina a jeho soudruzi, jako on, se bavili nicotami, jejichžto studuprázdnost vzdoruje všemu porovnání. Naši symbolisté jsou věrni této tradici zvrhlosti. To, co oni nazpívali bezcenného, nedá se probrati. Lze nám citovati svazky veršů, mající více nežli čtyry sta stran, kde by vážný čtenář nenašel ani jediný předmět hodný, aby se u něho zdržel jinak, než aby v sobě vyvolal pokrčení ramen nebo úsměv politování. Není-liž to bečení verše, jako tyto:

Tous les cieux sont venus hanter mes yeux de rêve,
Les cieux, où luit l'azur infirme du Réel:
Les cieux se sont éteints devant mes yeux de rêve...

Tous les yeux sont venus hanter mes yeux de rêve,
Les yeux où luit la joie infirme du Réel:
Et les yeux ont saigné devant mes yeux de rêve.

Vše přišla nebesa, by jala v sen mé oči,
ta nebesa, kde žhne, plach, blankyt Realnosti,
ta rozepjala se před mýma očima.

Všech oči přišly pak snem dařit moje oči,
ty oči, v nichž žhne ples nestálé Realnosti,
a vykrvácely ty oči mým před zrakem tím snem.

Co říci o této sloce rýmovače velmi věhlasného?

J'aime l'heure, où tout changeant de forme,	Mám chvíli rád, kde vše se tvary mísí,
Le clair et l'obscur luttent ensemble,...	jas a přítmí kdy zápasí v běsu,
Il me suffit, que je tremble, tremble,	stačí mi, že se třesu, třesu,
Que le charme charme, et l'orme dorme.	že slast je slastí a že vaz teď spí si.

Dosti často nalezneme v těchto paběrcích prasměšných nejvšednější trivialnost, složenou slavnostně do veršů.

Ah, que la vie est quotidienne!
Oh, vous là! et moi, ici! oh! vous! oh, moi! Tout est dans Tout . .

Ach, jak jest život všední!
O vy tu! a já, zde! oh! vy! oh, já! Všecko jest ve Všem!

si píše Jules Laforgue.

A pan Francis Jammes častuje nás v psychologickém dramatě těmito plochostmi:

Le poète.

Tu avais mis tes bas à secher sur la haie
La vache, en passant tout à l'heure, les a mangés.

La fiancé.

Oh, que c'est ennuyeux, c'est la seconde fois;
Ça m'était arrivé il y a déjà trois mois.

Le poète.

Tu pourraies les mettre à sécher près de la grange...

Básník.

Tys svoji spodničku v plot sušit pověsila
a kráva kolem jdouc se jala hned ji žvýkat.

Nevěsta.

Ó jak to nudné jest, toť podruhé, smím říci;
to stalo se mi kdys již třemi před měsíci.

Básník.

Však můžeš sušit dát ji tamo za stodolou...

A tak podobné v tom slohu pradleny nebo pacholka selského statku. Je to umění? Je to poesie? Není to spíše hra děcka nebo sen nemocného?

Nebylo by již potřeba dožadovati se na Parnassu dekadentském přesných pravidel jeho umění. Slibuje volnost techniky, a co se týče jazyka, provádí pod záminkou, že bude latinisovati nebo romanisovati, že jazyk jest mučen dle libosti, neboť básník prý nemá co počítati s akademiky routinovanými a starého povýšení. Umění básnické Verlainovo nahradilo umění Boileauovo. Ejhle výlupek tohoto zákonníka parnasského:

De la musique avant toute chose
Et pour cela prefère impair
Plus vague et plus soluble dans l'air,
Sans rien en lui, qui pèse ou qui pose.

Il faut aussi, que tu n'ailles point
Choisir tes mots sans quelque méprise;
Rien de plus cher que la chanson grise,
Où L'Indecis au Précis se joint.

Car nous voulons la Nuance encore,
Pas la Couleur, rien que la nuance!
Oh! la nuance, seule fiance
Le rêve au rêve et la flûte au cor.

Jen hudbu před vším sluch rád slyší
a proto přednost nestejnému
dám ve vzduchu a rozpustnému
bez ničeho, co v něm tlačí a se pyší.

Je třeba též, bys dbal úkolu
nevybírat slova svá jen leda,
nic milejšího mi než píseň šedá,
kde neurčité s přesným pospolu.

Neb my chceme Nuanci jen jistě,
žádnou Barvu, nuanci jen prostou.
Ó nuancí jen spolu srostou
sen se snem, flétna s rohem čistě.

Symbolisté využitkovali tak dobře toto vybavení se z Parnassu, že davše nám jazyk zatemněný a bizzarní až k barbarství, vyrobili

nám verš, jehož nic neodlišuje od prosy. Odměnili jedny stopami, kterých se nedovolávají, a druhé jich zbavili, ač s nimi byli zvykli choditi. Jedni kulhají, nemajíce dosti údů potřebných k chození, a druzí nevědouce, kam vložiti své mnohonásobné jamby, je znova přehýbají se skrouceninami, které dávají těmto sbírkám básnickým nejstrakatější rozpolohu tiskařskou. Alternance rýmů, cesura, průzev, verš volný, assonance, všecko je smíšeno, splynulé, zježené, a z toho chaosu vycházejí díla jako toto. Jedná se o popis tržiště.

C'est le marché:
Les menus pavés
Nets et tranquilles d'ordinaire,
A peine eveillés de toute la semaine
Par une carriole cahoté
Qui fait mettre tout le monde aux portes,
Les menus pacés pointus et clairs
Chantent et claquent toute la journée,
Sous les souliers à clouset les roues, qui apportent
Un peu de terre grasse et brune,
Dont l'odeur saine les parfumé.

To je tržiště:
Drobné dlaždice
čisté a tiché jak obyčejně,
sotva vzrušené za celý týden
vozíkem se drkotajícím,
jenž všecky k branám vyváží,
drobné dlaždice ostré a jasné
zpívají a klapají celý den
pod střevici s cvoky a na ulicích, které nesou
trochu tučné hlíny a hnědé,
jejíž vůně zdravá na ně line.

To jsou tady verše nejnovější výroby. Jak se říká v obchodě, to jest novinka prvního řádu. A to se vyrábí každý den, tohoto druhu, v plných revuích. To připomíná také dosti značně výrobu sl. Couesdonovy.

Ah budiž, uložme si míti vzezření, jdouce za p. Wyzewou, že jsme byli kojeni v nějaké vzdálené provincii; vychováni byvše nějakým centaurem lhostejným k věcem moderním máme svou trochu vkusu pro poesii symbolistskou. Vnukají-li nám nápory legitimní některých z nás, abychom obnovili, jestli to na místě, umění verše, vnuká-li nám to živý zájem, anarchie literarní, která se zdá, že vychází z těchto pokusů, třeba nám zkoušeti smýšlení p. Theurieta, píšícího totéž: „Přiznávám, že přes mou dobrou vůli jest mi za těžko zvyknouti si na verš mnohotvárný. Mně se dobře cvičí ucho, já jsem tam nedovedl ještě objeviti hudby tajné, která prý má nahraditi vyobcovaný rým a starou metriku. Přiznávám se více ještě. Dovolil-li bych si já povrhovati sebou, já nezachytím nikdy myšlenky básnické, skrytou v těchto rythmech strakatých a domýšlivých. Obskurnost idei a citů zdá se mi býti velmi často sázkou nebo podvedením. To na mě má účinek, po většinu doby, z překladu poesie lyrické anglické nebo německé, ve které by nadělali mnoho nesmyslův.“ Ale řekne se možná: k čemu se zabývati školou, které její vlastní žáci nemohou bráti vážně? Nechme umříti tyto nervosní lidičky, jako mrou jejich verše, po několika hodinách plavání po vrchu a několika úspěších pouze kuriosních. My nebudeme nijak účastni této soustavy, nechati vše běžeti nebo nechati vše dělati. Z počátku v tomto světě symbolistském najdeme mnoho mladých, a to není bez politování, když vidíme mládež užívati sil svých v pracích nevděčných a nanejméně neužitečných. Tito mladí opovrhováni některými velekněži kritiky, mají revues, a ty nejsou bez talentu redigovány. Udávají jim směr pro díla dne, odhalují jejich

theorie literarní, a setká-li se člověk často na jejich stránkách s nezkušeností a smělostí obvyklou u mládeže, najde tam také nadšení, vzlet a vážnost, která blaží. Jsou-li příliš pohrdaví ke staré manýře a věří-li, že najdou v nové ideal budoucnosti, netřeba jim mnoho toho chtíti. Jsou svou povahou jako svým vychováním oběti ústředí, ve kterém se vyvinuje jejich mládí. Praví se rozumně, že autor nezplodí tu knihu, kterou chce. „Zplodí tu knihu, kterou může, tu, kterou mu vdechují i jeho osobnost i ústředí, které jej obklopuje.“ [1] Neboť všichni mužové, kteří se zabývají pathologií socialní, jsou jednomyslni ve zjišťování uchvacování nervosou, výsledku to nevyhnutelného jistého druhu vysílení nervův ústředních. Ustavičný pohyb a rozčilení života současného, zchvácení duševní, mravní i fysické, které asi prodělati bude nynějším pokolením, stačí, aby rozrušily rovnováhu schopností, aby způsobily převládu citlivosti chorobné. Odtud přichází ta neodolatelná touha po vzrušeních, která vyznačuje poesii dekadentskou a toto hledání anormalního, výjimečného nebo i samého strašného, o čemž jsme mluvili. To jest, co básník vyjádřuje způsobem tímto:

A cette fin de siècle en proie à la névrose,
Il faut des pleurs de sang, d'amers éclats de voix,
Le subtil examen de nos coeurs abois,
D'étrangers vers, heurtés aux allures de prose.
Or, le poète s'est armé du froid scalpel;
A l'art du disséquer sombre il fait appel;
Puis sur le marbre il a couché son âme nue.
Et maintenant aux yeux affolés des passants,
Qu'exaspère l'ardeur d'une soif inconnue,
L'âme crie et se tort dans ses doigts frémissants.

V ten konec století, kdy svět spjat od nervosy,
buď pláč náš krvavý a hořké vzkřiky hlasu,
a výslech přísný tak všech srdcí v štěku třasu
všech veršů cizinských, jež padělkem jsou prosy.
Neb básník za zbroj má dnes skalpel z kovu chladný,
ve chmurný pitvy um jej pudí záměr pádný,
jak pod mramorem kdys dá složit nahou duš
a nyní na očích, jež blázní kolemjdoucím,
jež žízně neznámé tak horoucí žár kruší,
se duše svíjí křičíc v bolu žhoucím.

Nevěděli bychom, jak lépe vysloviti, co činí najednou půvabnost a slabost symbolismu. To jest poesie osobního se vytasení. Skloněn sám do sebe v neustálém pozorování zjevu svého života vnitřního, básník, zdá se, že nezdvihá očí a nepohne rty, než aby nás získal, abychom se těšili divadlem, které blaží jeho. Jako všichni nemocní a především nervosní rád mluví o své strasti, i kdyby to bylo jen k přivábení pozornosti obecenstva. Postoupí docela až k důvěrnostem, které by měl zachovati pro svého lékaře a pro lékárníka. Egotismus to chce tak. Ať se nehledá v těchto sbírkách chorobných nářků píseň vlastenecká, hymna na nějakou slávu národní, duševní nebo válečnou, appel na city ušlechtilého altruismu. Také poesie dekadentská umí se někdy ni-

[1]) Srv. *Dr E. Laurenta* dílo uvedené kap. I.

bídnouti s gracií nemocné nebo se uzdravující, avšak nemá krásy mužné a zdatné člověka zdravého a silného.

Mezi příčinami tohoto zvrhání se poesie současné nebudiž zapomenuto přerušení více či méně úplného styku s tradicí literarní, a my pravíme také s geniem národa. Útvar klassický mistrovskými díly starověku řeckého a římského dodává duchu závažnosti a bezpečnosti vkusu, rovnováhu schopností, které žádné jiné vychování nemůže dokázati v tomto stupni. Na druhé straně nepřestává se opakovati mládeži, že jest povolána přervati styk s minulostí. Tak jakoby v literatuře nebo v politice evoluce skoky hrubými plodila jiné věci než netvornosti. Konečně zapomínají, že národ nezapudí beztrestně svého genia národního, vychválili nám Anglii, Ameriku, duši seveřanskou, a naši básníci jsou vskutku zrozeni v zemi snu a mlh, tehdy, když byli stvořeni, aby obráželi naše modré nebe a naše krásné slunce.

Připojte k těmto různým příčinám tu, která ovládá všecky, ztrátu víry křesťanské neb aspoň její seslabení a otřesení jí. Odtud při našich básnících nervosních po stránce fysické, bez uzdy v mravnosti a beze světla vyššího v jejich intelligenci, ty přízvuky znechucení a beznaděje, toto sledování věcí neuskutečnitelných a chimerických. Odtud také ta netvorná směsice náboženství a sensualismu a ty zpěvy ke cti Buddhy, Olympu skandinavského nebo hindského, pravé to zapuzení víry křesťanské, na niž nemají než zmatenou vzpomínku.

Výprava jako tato, která nás provedla Parnassem současným, není bezbolestná. Egotismus, mysticismus, erotismus, zvrhlost smyslu mravního a vkusu literarního, anarchie v technice a v jazyku symbolistském, ejhle, s čím jsme se setkali! To není Parnass, to je cosi jako nemocnice. Dělati lékaře nervosním jest úkol těžký nebo docela nebezpečný. My se nepokusíme provésti jej. Spokojujeme se pronášejíce jako výsledek svého rozpoznání: Ty lidičky nejsou blázny, ale... mají tak trochu jich vzezření.

Nová díla.

Dr. M. J. Lucian Farine: Der sakramentale Charakter. Freiburg 1904. Strassburger Theologische Studien, herausgegeben von Dr. Albert Ehrhard und Dr. Eugen Müller. VI. Band, 5. Heft.

Dílo jest výsledkem delších studií o milosti svátostné, jak k tomu spisovatele vedl professor dogmatiky ve Würzburgu Dr. A. Fr. Abert. V úvodě jedná o vývoji, pojmu a významu milosti svátostné, o vřazení jejím do systemu učení o milosti vůbec, a přichází k zajímavým výsledkům, jež tuto uvésti pokládám za účelné. „Ze studií mých vyplynulo, že celá ekonomie spásy a milosti nynějšího našeho času dá se mysliti jen svátostně, t. j. že nyní neodvisle od přijmutí svátosti in re nebo voto (saltem implicito), jako příčiny nebo (nejbližšího) cíle, všeobecně žádná vnitřní nadpřirozená milost se neuděluje. Tím jsme krok za krokem... dospěli k závěrku, že pro toho, kdo byl jednou do Církve přijat, není nijaké jiné milosti než gratia sacramentalis, specialní milosti té neb oné svátosti... Opět k jinému výsledku, týkajícímu se stanovení pojmu milosti svátostné, vedlo zkoumání thomistické theorie o habitus... Celkový výsledek našich bádání o milosti svátostné dá se shrnouti v tyto dvě všeobecné věty, z nichž jedna se vztahuje na stanovení rozsahu (extense), druhá na stanovení podstaty milosti:

1. Nadpřirozené milosti jsou svátostné, t. j. neodvisle od přijmutí smyslům přístupných prostředků spasení od Krista Pána ustanovených a Církvi svěřených skutečně (re) nebo vůlí (voto), alespoň — v případě nevědomosti nebo nepřemožitelného předsudku — dle všeobecné dobré vůle (voto implicito), jako příčiny (kausativně) nebo nejbližšího cíle (terminativně), neuděluje Bůh v nynějším řádě spasení žádnou nadpřirozenou milost. Je tedy svátostná a předsvátostná (na přijetí in re nebo voto připravující, přivádějící), ale žádná mimosvátostná nadpřirozená milost.

2. Bezprostřední forma nadpřirozeného života, jak klidného tak činného, jest Duch svatý, t. j. duševní vyzdobení charakteru, posvěcující milosti, vlitých ctností a darů právě jako aktualní (bezprostřední) osvícení a podněty, dle svých informačních principů nejsou entitativně rozdílny od Ducha svatého.“ (IX. X.) Pozorný čtenář snadno pozná, že tu autor z nynější doby posuzuje všechen předešlý vývoj udílení milosti boží. Vstoupením v život Církve a jejím rozšířením přestal způsob udílení milosti, jaký byl ve Starém Zákoně, proto při vědeckém bádání dogmatickém není možno místa obou Zákonů stejně citovati. Je tedy autor na stanovisku, které jsem v poslední své práci v „Hlídce“ zřejmě uvedl jako stanovisko nové. Toto potvrzení mého náhledu jest jistě významné.

V 1. kapitole svého spisu (podstata svátostního charakteru při křtu, biřmování a svěcení kněžstva) podává autor dějinný vývoj pojmu: svátostní charakter. Výsledek byl, že se theologové vzdali naděje, něco určitého zde stanoviti. Spisovatel to vysvětluje tím, že se kategorie

filosofie Aristotelovy získané v oboru přirozeném prostě v celkovém svém rozsahu přenášely v obor nadpřirozený. Sám chce dokázati, že charakter dle Písma, tradice a učení církevního vůbec není nějaká zvláštní stvořená jakost, která by byla skrze Ducha sv. do duše vtisknuta, vpečetěna, nýbrž že Duch sv. sám je tou pečetí. Ovšem není toto spojení Ducha sv. a duše substantialní, nýbrž po způsobu kvasiformy. V této příčině přijímá za tvé tvrzení a vývody Duns Scota a dle tohoto hlediska vysvětluje výroky Irenea, Theodota, Dionysia, Pseudoareopagity a Cyrilla Alexandrijského, Basilia, Jana Zlatoústého, Jana Damašského, Ambrože, Jeronyma, Augustina.

V 2. kapitole (poměr charakteru k milosti svátostné) dokazuje, že charakter svátostní je dříve a z něho teprve vyplývá milost svátostní, charakter jest její příčinou. Za doklady uvádí mínění Viléma Auxerrea ze školy thomistické. Stanoví tedy pořadí: svátost (zevnější znamení), charakter, milost vnitřní (gratis data a gratum faciens a obojí zase habitualní a aktualní). Zevnější znamení (ritus) a vnitřní znamení (charakter) při svátostech konfigurativních jsou (obojí zároveň) příčinami milosti, avšak příčinami různého řádu. Zde častěji obrací se proti zastancům nové scholastiky, Suarezovi, de Lugovi, Billuartovi.

V 3. kapitole (analogon svátostného charakteru při manželství) nejprve uvádí vývoj názorův o manželství, zdali a pokud uděluje manželství milost. Co jest u křtu, biřmování a svěcení kněžstva charakter, to jest u manželství vinculum matrimoniale dle Tomáše Aqu., jehož názor autor přijímá. Charakter tvoří v Církvi zvláštní troje zřízení: dítek, bojovníkův a kněží, manželství takového zřízení (Stand) nečiní, tvoří jen jakýsi doplňující přídavek (Zustand). Zmiňuje se též o stavu panickém a jeho větších milostech.

V otázce, působí-li svátosti fysicky nebo moralně, rozhoduje se pro moralní působení u manželství, pro fysické u svátostí charakterních.

Uvedl jsem jen hlavní obsah spisu, krátkého sice (95 stránek 8°), ale velice obsažného a nábadného. Čtení vyžaduje ovšem značné pozornosti, opětovného uvažování, jak v dogmatických úvahách ani jinak nelze, ale skýtá za to hojného poučení a otvírá mnohá nová hlediska. Proto jen s dychtivostí možno čekati na obšírné dílo, které spisovatel slibuje vydati o učení o milosti boží v celém jejím rozsahu. J. O.

Richard Fester: Religionskrieg und Geschichtswissenschaft. München 1904.

Mocné pohnutí vyvolal spis Deniflého o Luthrovi, ze strany katolické i protestantské vycházejí úvahy, rozbory... K potřebnému uklidnění chce nabádati spis Festera, professora historie v Erlangách. Především ukazuje na práce Deniflovy v oboru historickém a úplně je uznává. Po tom se obrací k spisu jeho o Luthrovi, uznává v něm mnoho cenného, činí mu však také zásadní výtky: Luther, jeho život a vývoj lutheránství se nijak nekryjí, zavrhnutím Luthra se ještě tím samým nezavrhuje lutherství. Osobní motivy Lutherovy z rozboru o církvi katolické a protestantismu třeba vymítiti. Třeba rozeznávati theorii a praktický

život. Třeba míti pozor na kulturní pozadí každého velkého muže: Luther bez takového pozadí by byl nic nesvedl. Třeba rozeznávati postup dogmatika a postup historika. historik má za předmět vždy rozvoj revoluci. Při tom se nemusí autor vzdáti svého náboženského stanoviska. Ukazuje na práce katolíků i protestantů. kteří při věrném setrvání při své víře napsali spisy historické vyhovující všem požadavkům vědy. Katolík Kampschulte napsal jednu z nejlepších biografií Calvina. katolík J. Ficker a protestant G. Waitz znali nejlépe německý středověk, výborným badatelem je katolík Finke. protestanté Ranke a Gothein napsali cenné spisy. onen o papežích. tento o sv. Ignácovi z Loyoly. Podobně cenná jsou díla autorů Kluckhohna. Druffela. Stieveho. Lossena. Rittera a j. Ve spise svém ukazuje autor i na falešná hesla. jež tak často se ozývají ve světě: o úpadku národů romanských („ani u Italů ani u Francouzů nemůže o úpadku býti řeči“ str. 4). o reformaci a protireformaci („reformace nevedla všude k svobodě. protireformace nevedla všude k ujařmění“ str. 48). zvláště dává pořádnou lekci Hoensbroechovi, Grassmannovi. ze starších spisů Döllingerovu Janus. za to chválí jeho poslední akademické přednášky.

Po stručném tomto rozboru je vidno. že spisek Festera. protestanta. upřímně se snaží býti nestranným. To je jisté velký pokrok mezi protestanty německými. Kdy si zjednají podobní mužové váhu mezi protestanty českými? Ze spisku (50 stránek) možno mnohému se přiučiti. uklidňuje mysl. rozšiřuje obzor. zušlechťuje a povznáší. To je mu nejlepším doporučením.

J. O.

Dr. Franz Heiner: Christentum und Kirche im Kampfe mit der Sozialdemokratie. Freiburg i. Br. 1903. Charitas-Druckerei. Cena M. 1·50.

Mnozí se domnívají. že proti socialní demokracii dá se jedině účinně bojovat socialními nápravami. ale chyba lávky. Jak mnoho v tom směru vykonáno na př. v Německu pro nemajetné pracující třídy dělnické a přece se socialismus dál a dál vzmahá a nabývá půdy. Sebe lepší zákony nepomohou. zůstane li socialní demokracie na nelidském stanovisku třídního boje. „Otázka socialní jest především otázkou etickou a na druhém místě teprv otázkou materielní neb hospodářskou.“ (Str. 6.) Světový názor dělí nás od socialismu. atheismus jest jeho dogmatem. Hleďme potřít toto zlo. starejme se pak také o všestrannou a řádnou nápravu socialní a nebezpečí revoluce bude tím zažehnáno. Na prvním místě jest církev povolána, by zde blahodárně působila. by jejím přičiněním náboženství znovu v srdcích „vyděděných“ se zakořenilo. Autor žádá. by stát ponechal církvi úplnou volnost. zvlášť ve škole. by mohla všestranně činnost svou rozvinouti. Třeba především důkladné pastorace. neboť kde jí není. tam jest vždy nejlepší půda pro socialismus. Kde síly ustanovených duchovních správců nepostačí, musí být rozmnoženy. (Dělení velikých far. V Mnichově jest jich několik. které mají více než čtyřicet tisíc duší. O nějaké pastoraci zde nemůže býti ani řeči. Ký div. že Mnichov. katolické město, zastupují na říšském sněmě dva socialističtí poslanci.)

Největší píli má klerus dle autora věnovat kázaním. Tam však, kde bývají kostely prázdny, nemáme se štítit jíti mezi lid a v privatním obcování hledět jej poučit a pro sebe získati. Svatý Pavel napsal list i otroku Onesimovi. Jednejme dle jeho příkladu. Mnoho také vykonají missie. Dobrým prostředkem jsou spolky, jichž předsedové však musí míti důkladnou znalost potřebných odvětví socialní otázky, sic najdou si členové jiného vůdce, třebas v protivném táboru. Dalekosáhlý význam a nesmírnou cenu má dobrý tisk. Rozšiřujme dobré katolické knihy a dobré katolické žurnaly mezi lid, i kdybychom měli na to dáti poslední halíř, neboť tak se úspěchu jistě doděláme. Poučujme lid všemožně, hleďme jej získat pro náboženství, zasazujme se všemožně o socialní reformy a vítězství bude v našich rukou.

O. Külpe: Die Philosophie der Gegenwart in Deutschland. Leipzig 1902. Teubner. Str. 115. Cena 1 K 50 h.

Spisek obsahuje přednášky, jež měl autor, würzburský professor universitní, na prázdninovém kursu filosofie pro učitelstvo národních škol. Předmluva nás poučuje, jak se filosofie začátkem minulého století těšila všeobecné oblibě a jak koncem téhož století upadla v opovržení. Doba naše nechápe slova Treitschkeho, jenž dí, že tenkráte budila nová filosofie větší pozornost a zájem než nějaká událost politická. Době dnešní schází chuť k studiu filosofie, která vyžaduje pro svou hloubku myšlenek namahavou práci rozumovou; má smysl jenom pro lehčí stravu. Výrazy, jež činí nepříjemné, těžké přemýšlení zbytečným, lesklé oslňující nápady, duchaplné, paradoxní náhledy, umělecká forma myšlenková, toť jsou hlavní činitelé, kteří nyní razí cestu filosofii k čtenářstvu. Jenom ve volných chvílích odpočinku, jenž dovoluje pestrou hru představ po práci, chce se nynější svět takovými věcmi zabývat. Ne cena idei neb methoda, jakou se jich dopracujeme, nýbrž jenom zevnější hledisko úhledné formy rozhoduje za našich dnů při volbě filosofické četby (str. 2, 3). (Nietzsche-Häckel). Věru! pravdivá slova.

Autor chce podati ve spisku hlavní rysy soudobého myšlení filosofického v Německu; chce ukázat, že se dosud filosofie nevzdala naděje, zbudovat jednotný názor na svět, což prý i při veškerém specialisování přírodních věd jest možným. Zároveň chce také povzbudit k opravdovému a vážnému studiu této důležité vědy. Příčina všeobecného úpadku filosofie a opovržení, s kterým mnozí empiristé na ni pohlížejí, zavinila rozjařenost idealistů, kteří vtahovali filosofii vlastně spekulaci do oborů, v kterých jí nepřísluší první místo (Fichte, Schelling, Hegel). Aby se odňala příčina nepřátelům filosofie, ji podezřívat, filosofujme tam, kde toho třeba. Filosofie má podporovat jednotlivé vědy logikou a theorií poznání. Každá věda spočívá na jistých předpokladech. Zkoumání a odůvodnění těchto předpokladů nespadá do jejího oboru, nýbrž do oboru filosofie, která má zkoušet základy každé vědy. Mnozí nazývají proto filosofii „Principienlehre“. Ale tím ještě není úloha filosofie ukončena. Člověk chce míti představu o světě, chce míti pevný názor světový, chce vědět, odkud? kam? nač? ne-

spokojí se, když ho přírodní vědy odkazují na budoucnost, až prý budou problemy prozkoumány (bude to vůbec kdy?), život jeho jest krátký. Lidstvo chce vědět, jaký smysl má život na světě, jaký cíl, jak se máme zaříditi, bychom cíle dosáhli. Zde nastává mnohem důležitější úkol filosofie, na všestranném základě empirickém zbudovat jasný názor o světě, k čemuž metafysika nezbytnou. [NB. Ubohý svět, kdyby měl čekat, až filosofie se sjednotí a zbudují názor světový, který by všechny uspokojil! Ubohé lidstvo, kdyby mu nebylo náboženství poskytovalo světového názoru, kdyby ho nebylo sílilo, nesvítilo mu na strmých a temných cestách životních.] Takové filosofii patří budoucnost. Metafysika musí se však uvarovat chyb staré spekulace; nesmí přeceňovat sílu rozumu na úkor empirie, podceňujíc ji.

Autor vyjímá pak ze soudobé filosofie čtyři hlavní směry: positivismus (Mach, Dühring), materialismus (Haeckel), naturalismus (Nietzsche), idealismus (Fechner, Lotze, Hartmann, Wundt) a připojuje ke každému stručnou kritiku. Břitkou, avšak zcela oprávněnou kritikou odbývá Haeckla, jehož dílo „Světové hádanky" prý charakterisuje přírodovědecká arrogance... nedovolená ignorance v dějinách filosofie, náboženství, charakterisuje ho nedostatek dobré vůle, věci takové posuzovat nestranně a spravedlivě. Krok za krokem setkáváme prý se tam s nejasnostmi v myšlení a s neschopností poznat pravé problemy a je také sledovat. Že dílo to se těší skoro všeobecné oblibě, čemuž nasvědčují mnohá a mnohá vydání, ještě nedokazuje nijak, že názory v něm obsažené jsou pravdivy. Jenom nesoudné massy Haeckla oslavují. „Trösten wir uns damit, daß es die urteilslose Menge ist, die heute mit blindem Enthusiasmus verehrt, während sie vielleicht gestern im Nietzschekultus schwelgte, und vorgestern auf Schopenhauer schwor. Das Urteil dieser Menge wiegt nicht schwer, und ihr Beifall ist für den Philosophen, den er umtoste, allzeit verdächtig und belastend gewesen." (Str. 42.)

Gustav Friedrich: **Památky umění písařského v Čechách a na Moravě.** Monumenta palaeographica Bohemiae et Moraviae. Sešit 1. V Praze 1904.

V pečlivých, skvostných reprodukcích podány tuto na osmi tabulkách ukázky písma listinného a knihového z nejstarších rukopisů z 12. století u nás zachovaných. Ve výkladě, který tabulky provází, hledí se určiti, kým a kdy byli rukopisové napsáni a podrobně u každého se popisuje pergamen, podoba a tvar písmen, všeobecné znaménko zkracovací, interpunkce, upozorňuje se na zvláštnosti ve spřežkách a zkratkách, udává se, kde byl již text tištěn a otiskuje se opětně ve vzorné edici moderní. Rukopisy jsou z archivu a knihovny metropolitní kapituly v Olomouci, z c. k. dvorní knihovny vídeňské a z archivu metropolitní kapituly pražské. Tuto edici pokládati snad možno za ukázku úpravy nového diplomatáře českého, za jehož dokonalost ručí jméno vydavatelovo. Česká akademie vydává památky umění písařského ke své cti a zajisté skvostné vydání vzbudí zaslouženou pozornost a bude výbornou pomůckou palaeografickou. — Regest na str. 17 nezdá

se býti správným. „Ugricie“ v listině nejsou as Uhřice; Wolný, Top. V. 559 vztahuje slovo to na „Uhřičice“, ale ve své Církevní topografii O. I. 34 zase na „Uherčice“. T.

Ze života náboženského.

Katolíci a protestanté.

Z uvedené v předminulém čísle ankety o spojení církví katolické a protestantské (v pařížské „La Revue“), přinášíme z katolických hlasů nejzajímavější a jediný propracovaný[1]) a šíře se otázkou zabývající hlas professora mathematiky a exaktních věd vicomtea R. d'Adhémara, z katolické university v Lille, jenž právě vydal v Paříži první svou větší práci filosoficko-náboženskou: „La Philosophie des sciences et le problème religieux.“ Mladý a velmi nadaný tento učenec francouzský náleží mladému směru mezi katolíky francouzskými, kterýž, kdyby byl přišel o jedno pokolení dříve, mohl uchrániti svou silou a úctu vynucující povznesenosti, snaživostí a vědeckostí, Francii před dnešními zmatky a zuřením. Vycházeje od nedostatečnosti vědy, uspokojiti člověka ve všech jeho otázkách a záhadách, professor R. d'Adhémar praví: „Věda podává nám názor o věci jen s jednoho hlediska, ale filosofie žádá jiné hledisko, člověk a život jeho zase jiné. Žádá se dnes dynamika a ne statika po vědě; intuitivní a plné hledisko na věci, nikoliv pouhá logická forma, jakou se podávají. Třeba proniknouti do věcí živým názorem a nikoliv choditi okolo nich s analytickým popisem, zkráceným, úryvkovitým, neúplným ..... Na vyplnění této potřeby lidské zřízena zvláštní instituce v lidském pokolení: církev, živý organismus, jenž měl tak říkajíc formu utajenou (implicitam) před Kristem, a jenž se realisuje zevně (explicite) každý den lépe po Kristu. S postupnými dobami církve shodny jsou postupné formulky dogmatu, jejichž církev sama jest živý výraz a projádření. Zprvu je to formula monotheismu, potom formula křesťanství, jež se rozvíjí krok za krokem, tento rozvoj pak okolnostmi vývoje mravního a politického ve světě se urychluje nebo zpozďuje. Víc a více se upevňovalo prvenství biskupa římského, strážce nad dogmatem křesťanství, nad jehož vývojem on bdí suverenně, kontroluje formulky jeho, jež nejsou nikdy adaekvatní, stále jsouce rozhojňovány. Taková instituce, jejíž trvání a věčné zmlazování tolik lidí pomátlo až k zoufání, podobná instituce není banalní. Její trvání klade hrozné otázky; jest povinností katolíků, aby rozumem probuzeným ji sledovali, nezanedbávajíce studium těchto problemů.

[1]) Kromě prof. Adhémara ještě gen. vikář pařížský a ředitel »institutu katol.« univers. kat.) v Paříži mons. Péchenard šířeji se rozhovořil. Smysl vývodů jeho vyznívá na jedno s professorem Adhémarem, nepřináší však nových hledisk do otázky.

Církev, opakuji, není institucí banalní; člověk by si rády bez ní nevěděl, ona však dává jeho krokům vůdčí pokyny. A tu církev podává tolik dětem svým, že často jí zneužívají, ve všem na ni spoléhajíce, aby za ně myslila, jednala, žila, sami se odříkajíce vlastního myšlení, vlastního života, zanedbávajíce tak v sobě vývoj oné nedílné původnosti, jež jest v každém jedinci uložena.

Lidé odpadají od církve, jedni z lehkomyslnosti, druzí ze zvráceného názoru. Přenesme se do minulých věků ery křesťanské: v každé době dogma bylo formulováno v jazyku filosofie současné, jakož zevnější život církve byl souhlasným s podmínkami zevnějšího života současníků. Abych mluvil zřetelněji: církev v podstatě své tradiční, vždy byla poněkud pozadu za filosofií a zvyky své doby. Ale to nic neznačí. Církev nemá úlohu kráčeti v předu duševního hnutí.

Katolíci, o nichž jsem pravil že odpadají ze zvráceného názoru, to jsou ti, kteří v té které době zaměňují dogma s jeho filosofickou formulí a myslí si nesprávně, že musí se dogmatu zachovati jeho zastaralá formulka, už dávno nesouhlasící s myšlením současným a proto i od nekatolíků za terč vtipu volená." V tom ohledu autor odkazuje na práce M. Blondela, Mignota, Laberthonnièrea, Fonsegrivea a j.

„Katolíci nechať jsou pamětlivi toho: jako věda neuzavírá se na věky do jedné formulky definitivní, tak ani církev nebude sama v sobě formulkou absolutní a nezměnnou. Církev jest v podstatě své spolu konservativní i pokrokovou. Ti jí špatně slouží, a špatně chápou její život, kdo z indolence třebas nevědomé nebo ze špatné orientace nechtějí na církev jinak pohlížet, než jako na moc konservativní. A na to nechať protestanté obrátí pozornost.

Jest vnitřní život, jest vývoj a pokrok v církvi katolické.

Avšak co říci o církvi reformované, o církvích protestantských? Předně u protestantů pojem církve není tak positivní jako u katolíků.

Každý protestant vykládá si evangelium podle svého rozumu a podle svého srdce. Každý protestant je zároveň svým knězem. Proto také není „dogmatu protestantského". Kdež by se vzalo?

Mluvil jsem výše o starém pojímání statickém ve vědě a moderním pojímání dynamickém.

Zdá se mi, že orthodoxní protestant má o náboženství pojem v zásadě statický. Náboženství pro něho jest biblí, nic víc, nic míň. Moderní mezi protestanty, kteří žádají si dynamické pojímání věci, to jsou protestantští liberáli, a tito jsou také už jen pouhými spiritualisty, nic méně a nic více. Proto rozeznávám mezi protestanty dvě protilehlé skupiny: krajní konservatista, jenž kromě bible nic jiného znáti nechce, a krajní novotář, jenž i z té celé bible jen víru v osobního Boha si uchovává.

Mezi těmato dvěma krajníma barvama rozkládá se celé vidmo mezilehlých přechodních názorů; přes to však přece nemožno upírati charakterní výši a mravní povznesenost protestantské elitě.

Ale oni konečně netvoří církve, v positivním slova smyslu, neboť neuznávají autority ani naučné, ani disciplinarní.

A tu přicházím k hlavní otázce.

Slovo autorita jest jistě strašákem pro protestanta.

Z reakce proti přehánění ducha autoritativního, filosofie, reformace a revoluce jsou úplně individualistní. Člověka prohlašují za všecko, za absolutní, za nezávislou bytost na společnosti. Církev katolická naopak nikdy se zřetele nespustila, že člověk jest po výtce bytostí společenskou a proto vždy hlásala, aby jedinec obětoval se společnosti. Spíše je to společnost, než jednotlivý člověk, co jest pro ni jednotkou.

Pravil jsem také, že církev nám je pomocnicí, ale že se pomoci její zneužívá.

Není nikdy potřeba, aby autorita byla autoritářstvím. A tu mnozí katolíci právě jen takovouto autoritu vyznávají. Ale bez autority jest anarchie, materielní i spirituelní.

Ať se říká cokoli, nikdy nebude moci býti otec, vychovatel, bez jisté dávky autority. Ale třeba jest, a to je podstatné, aby autorita tato byla neinteressována, beze všelikého zálusku na prospěch nebo vládu časnou.

A tu disciplinarní autorita církve jest jistě neinteressovanou, když je tím, čím býti má.

Ale to není vše. Spekulace rozumová příliš se emancipovala smělými a genialními filosofy, Descartesem, Kantem a j., kteří tak bezohledně prohlásili autonomii rozumu a jednotlivce. Jak myslitel napojený duchem moderním bude dnes moci šetřiti doktrinalní autority církevní!?

Předešleme poznámku: dogma katolické neváže našich kroků, leč pokud se týká víry a mravů, tedy v oboru položeném mimo zájem vědy positivní a rozumu vědeckého.

Mimo to církev nám předkládá svou autoritu, ale ne jako duševní cesarismus, kterému jen mocí se dá člověk podmaniti. Není vpravdě katolíkem leda ten, kdo se stálým úsilím hledá své mravné vysvobození ve spolupracovnictví s druhými, který hledá toto osvobození přizpůsobuje a osvojuje si nauku církve či spíše život církve.

Pravý katolík věří církvi, protože v ní se mravně zdokonaluje, a pro něho přijati autoritu církve značí nalézti sebe sama v jejím dogmatě. Není proto ve své církvi a nesmí v ní býti ani otrokem ani poddaným. Jeho rozumu uvažujícímu, jeho schopnosti chápací ponechává se svoboda vybrati si tu kosmogonii či onu, tu theorii vědeckou nebo onu. Teprv až jeho chápavost a vědění je slabé, aby jej vedlo výše, kam už jeho věda technická nesahá, pak se katolík svěřuje všeobecné orientaci, jakou mu církev předkládá, zaručujíc mu vniternou zkušeností svou účinnost této orientace. Nuže jest tato orientace podávaná dogmatem podstatně rozdílna v církvi katolické a v církvi reformované? Nemyslím. Ale proberme otázku.

Protestant liberalní není už leda spiritualistou, jenž zachoval si ještě jako zbytek církevního života, společnou modlitbu s jinými v chrámě. Tedy jedině orthodoxní protestanté tvoří ještě nějakou církev.

Jaké jest jejich dogma? Oni praví, že jejich bible jest jim dogmatem. Tedy zastavme se u toho. Bible sama v sobě nedává však jistého smyslu. Víme jak člověk ze sebe vkládá teprv do čtené knihy smysl, jejž knize podkládá. Proto třeba říci: to co protestant nazývá „biblí", není bible vůbec, nýbrž už určitý výklad knih svatých, výklad, který jest ovocem práce katolické církve za 15 století ery křesťanské, výklad to, jenž odpovídá 15setletému vývoji křesťanského dogmatu, ovšem pozměněn byl několika násilnými reakcemi, jež vyvolány byly příčinami spíš socialními a politickými než náboženskými.

Možno konstatovati tedy zcela dobře dogma protestantské i u Luthera i u Kalvina. A od té doby co se s ním stalo a co se s ním ještě stane? Možno tvrditi, že formulka dogmatu protestantského nevyvíjela se pravidelně, že se nikdy pravidelně vyvíjet nebude, z nedostatku moci řídící a vůdčí, často i poháněcí jako je papežství. Nebo lépe, protestantismus orthodoxní buď utkví na formulkách 16. století, nebo se rozvolní více ještě než dosud v dogmatickém ohledu, trvaje už jen leda tradicí (a to nehybnou) a z příčin socialních a politických.

Je to zvláštní, že protestanté právě katolíky viní, že ustrnuli a nehybnými se stali. Souhlasím, že dnešní chování katolíků vůči novému ruchu ideí a mravů jim dává částečně za pravdu. Ale kdo prozkoumá pečlivě ústrojí církve, uvidí v ní na dně pramen života, a právě dynamiku, ne statiku shledá v podstatě její. A naopak je to církev protestantská, jež jest nucena býti úplně statickou, chce-li býti vůbec církví. Přiznávám ochotně, že protestanté na to asi nemyslili, a z toho vidět, že jsou především individualisty, a že církev straší především jejich individualismus. Toť je překážkou pro protestanta. On je náboženským individualně, a chtěl by jím býti i socialně, t. j. chtěl by býti jako takový členem společnosti, církve. Ale církev se mu jeví vždy hned jako představitelka autoritářství; a tento pohled jej leká, žene ho zpět, a on se i často staví s hněvem a zlostí proti Římu, jako „nepříteli svobody individuelní, ochránci temnoty a nesnášelivosti." Toť pojem církve u protestanta, a proto jí zůstává cizím a nepřátelským. To je hlavní důvod jeho odloučení. Dogmatické příčiny, kultus Panny Marie a svatých, a jiné — jsou maličkosti.

Nuže tedy nechať katolíci pokusí se ukázati svou katolickou všeobecnou církev v pravé podobě! Církev není zevnější autoritou pro křesťana, který chce v církvi a její pomocí svátostnou spěti k vyšší intelligenci a vyšší lásce bliženské, stále více unikaje nízkosti a povznášeje se ku šlechetnosti, církev také není zřídlem intolerance a fanatismu a spíše ti katolíci, kteří se odlučují jako sektaři od jinověrců, dokazují, co pohanského ducha ještě v nich pozustalo.

Pravda, že mi namítnou zásadu: mimo církev není spásy. Ale třeba této zásadě dobře rozuměti. Musí se takto doplniti: Každý člověk dobré vůle a zbožné víry, je-li i mimo obvod církve viditelné, jest ještě přece členem církve neviditelné, která jest pokračováním církve katolické, tak jako spektrum tepelné jest rozšířením spektra barevného. Církev katolická pomáhá zlému, jenž se stal obětí vášní zlých, aby se

stal dobrým, a posílil v srdci svém city šlechetné Ona pomáhá duším vznešeným, které tvoří církev neviditelnou, aby se přiblížily církvi viditelné a přišly spolu pracovati na jejím díle lásky, míru, mravního osvobození a humanity. Snad se mi řekne, že slovo: „církev neviditelná“ bylo vynalezeno pouze mystikou a neodpovídá žádné skutečnosti. Nikoliv. Stačí podívati se na dnešní vývoj protestantismu a potvrdíme tu pravdu, že kdyby nebylo katolicismu, před jehož tváří se vývoj ten dál, protestantismus už by se byl roztříštil úplně, byl by se stal ponenáhlu vagním spiritualismem nezachovávaje si nijakého kultu veřejného, žádné svátosti. Protestantismus ve svém lůně má zákvas anarchie; to co jej dosud drží pohromadě, jej zachovává v jistém smyslu ve stavu církve, to je církev, pravá církev katolická, jejíž část protestanté tvoří právě jako církev neviditelná.

Tak tedy ani věda exaktní ani filosofie, a teprv ne „sensus communis“ (všeobecný názor lidový) nedává nám prostředek orientovati svůj život s dokonalou jistotou; žádná z oněch schopností, ani učenost, ani filosofie není celým vystižením člověka vůči celému vesmíru. Toto celé vystižení (position totale), tato orientace celková jest věcí křesťanského náboženství, po němž ji můžeme žádati. Co se nekřesťanských náboženství týká, není vůbec možno mluviti o nějaké slučitelnosti. Mezi křesťanskými vyznáními jest katolická církev římská nejobdařenější positivností, vnitřní dynamikou silnou a pravidelnou. Dostatečně jsem osvětlil, že výtky, které se mohou činiti jednotlivcům nebo národům, pocházejí jen ze zneužití nebo špatného užití těch prostředků, jež jim církev skýtala, pomáhajíc jim uskutečňovat ideal života vyvýšeného mravně i hmotně. Nebojím se přiznati, že zařízení církve katolické vzbuzuje veliké problemy. Katolík má nalézti rovnováhu mezi individualní a socialní mohutností; má chrániti si všecka práva svého rozumu; a popustiti zákonné místo jisté duchovní autoritě. Toho všeho nedocílí bez veliké práce, bez skutečné energie, bez jisté důvtipnosti.

Ale i když církev katolická víc než která jiná klade hrozné problemy intelligenci a svědomí svých věřících, zase církev katolická jest nejživotnější mezi všemi. Je-li situace katolíka jako občana, jako učence, jako filosofa složitější a trudnější nežli situace protestanta nebo odloučeného, tu tato situace jest právě jen výsledkem intensivnějšího a složitějšího života, větší životnosti, vyvírající z větší pravdy.

Někteří praví, že vývoj lidstva závisí právě na rozlišování, a že sen o spojení církví křesťanských jest reakcionářstvím a nepokrokovostí a proti přirozenému vývoji. Odpovídám. Co sil se to ztratí rozdělením a drobením! A mimo to protestanté spojíce se s církví neztratili by nic ze svého individualismu, nic leč to co je na něm přílišného, a co tomuto individualismu ubírá velkosti a plodnosti.

Slovem, nezdá se mi zavržitelno, aby se toužilo po spojení různých vyznání křesťanských v tom vyznání, které je nejcharakterističtější, nejseřaděnější a nejživotnější. K tomu cíli, každý z katolíků musí se snažiti, aby se sebe odstranil to, co v jeho chování mohlo by důvodně odrážeti bratry dosud odloučené.

*

Páně Mrštíkova „Krise“ jakožto odřeknutí se všech dnešních křesťanských církví víru v Boha a život pro něho si ještě ponechává vyvolala větší rozruch a obdiv nežli zasloužila. Údiv mohla vzbuditi jen tím, že p. Vilém Mrštík byl všeobecně pokládán za rozumného mezi mladšími literaty. Ovšem nejednou, když se o něm **přestávalo mluviti** (a ten případ nastal také nyní), prozradila se jeho **chtivost sensace**. Článeček jeho je zas pouze novou várkou „humanitního náboženství“; ovšem ta „humanita“ se musí jmenovati „Mrštík“.

Jinak tento i jiné podobné projevy české veřejnosti svědčí výmluvně o tom hanbivém úkazu, že proti kladnému náboženství u nás **brojí se tak nevědomě**.

Naše intelligence jest v otázkách náboženských naivní a zastaralá! Vření náboženských idei doletá k nám jen jako za tlustou zdí, v našich časopisech a novinách si všimnou ještě tak nějakého škandálku, ale vážně o otázkách náboženských hovořit (třeba se svého stanoviska!) nebo aspoň o ruchu v cizině referovati, na to se žádný z organův intelligence nezmohl. A naše listy, pokud o tom referují, čísti, to intelligenci zas nedá jejich antiklerikalismus. Proto se všecko „náboženské vření“, které je dnes tak mohutné v cizině, degraduje na deklamace o klerikalismu. Intelligence naše je tak nábožensky jalová, že se nezmohla ani na ty různé modní kulty: buddhistické, okkultistické a jiné sentimentalní výstřelky! Proto může p. Mrštík dokonce ve své „Krisi“ tvrdit, že půjdou-li všichni za ním, Čechy zase budou vévodit Evropě jako v 15. století. Tohle jest nejpodařenější! Dostříklo k nám trochu toho šumu z ciziny a naši lidé myslí, že z toho bude moře, které zalije celý svět. Cizina jest už hodně dál a sotva se zastaví, a my od svého probuzení vždy jen za ní ve všem pokulháváme. **A k vévodění v náboženském ruchu** jest potřeba trochu více filosofické práce než co jí u nás dosud vykonáno, trochu hlubšího citu a trvalejší energie, než jakými naše plémě vyniká. Naše lehkost a těkavost už i v tom 15. století, kdy jsme Evropě „vévodili“ (Evropa toho ovšem neuznává, neboť práce v náboženských ideách té doby v Evropě byla velmi živá, hlavně v romanských národech, u nás skoro žádná, naši ulpěli na formě a poddali se zpátečnictví massy lidové), nám to vévodství brzy promarnila a podědily je po nás germanské rasy, jimž i dodnes zůstalo. I dnes veden je rozruch náboženských idei z Anglie, Ameriky, Německa. Provedením nějaké **zbrklosti** mohli bychom ovšem zase oči všech na sebe upjati, ale to by neznamenalo „stát na stráži světa“, býti „vůdcem osvětového boje“. Dnes vůdce musí pracovat, kopat, rýt, bádat, hledat, a až co nového přinese a čím víc toho přinese, tím větší nároky na vedení v „osvětovém boji“ si získá.

Z neznalosti, lhostejnosti a jakési bravury naše **intelligence** si často myslí, že je v protivě s církví, ač v pravdě není k tomu příčiny. Třebas život její byl všelijaký, duševní rozpoložení její není nenáboženské nebo protináboženské. Rozumné vysvětlení by ji znova celé získalo. Ale o to jde právě: a naše církev učící dáti toto **rozumné**

vysvětlení někdy neumí, někdy nemůže, celkem bez své viny. Úmyslná zloba a hotový přesvědčený atheismus bývá řídký.

Otázku nyní často přetřásanou „o vývoji dogmatickém“ rozebírá v tubinském čtvrtletníku professor dogmatik Dr. Schanz („Geschichte und Dogma“). Rozvinuje obraz prvotného stavu nauky v církvi za Krista a jeho učeníků a methody dalšího podání. Nová doba při pojednávání nauky vypracovala novou methodu historickou. která od starší, dogmatické, valně se liší. Obě na sebe pohlížejí s nedůvěrou. Obě výlučně užity donucují theologa k upřilišování a svádějí na scestí. Dr. Schanz zamítá historickou methodu jako jedinou a v té výlučnosti, jak ji provedl abbé Loisy, ale odmítá také ty jeho protivníky, kteří hájí výlučné použití dogmatické, spekulativní methody. Zvláště zásadu, že to, co se dá evidentně a vědecky dokázat, nemůže býti předmětem víry, prohlašuje za nesprávnou a nepravdivou a pak nevhodnou, třebas zásadu tu byl sám svatý Tomáš Akvinský postavil.

Na koncilu vatikanském „vývoj dogmatu“ ve svém přísném smyslu byl zavržen. Řecká církev však přes to nepřestává katolické vytýkat, že nezachovává dogmat a tradice ze staré církve, že svou historickou praxí dogmatickou nauku staré církve zkazila. Protestanté zase vytýkají katolické církvi nedostatek smyslu pro historii dogmatu. Z toho zřejmo, že církev katolická jest uprostřed mezi dvěma krajními směry, a že tedy její názor bude nejsprávnější, jako střední, neupřilišující. Koncil vatikanský, třebas vývoj dogmatu (z ničeho) zamítl. přece tím zavrhl jen názor rationalismu o perfektibilitě křesťanství — o zdokonalování a vývoji podstaty veškeré nauky křesťanské. Protestantská nauka o vývoji dogmatu od konce 18. století uchylovala se také čím dál více i od pravověrného lutherství od samého zjevení, až došlo k rozrušení všeho dogmatu a vší stálosti a pevnosti jakékoliv křesťanské pravdy vůbec. V tom směru vykládají protestanté (Sabatier) i vývoj církve katolické, že odvoláváním se na tradici zakrývá jen úplné novoty své, jaké zavádí, přizpůsobujíc se času a okolnostem. Ale katolická theologie podobného vývoje a podobné novoty nepřipouští. jakou jí protestanté vyčítají. Zdokonalování nauky, jest možno jen vzhledem k našemu poznávání. Lepší porozumění dogmatu, jest jeho vývojem — ale nikdy obsah a pravda jeho. Tak na příklad vždy byla v církvi nauka o trojjediném Bohu, ale pojmy osoby, podstaty, nebyly od počátku stejně srozumitelny, pojem tří božských osob nedal se zprvu tak snadno určiti. V tom třeba uznati vývoj dogmatu — a jak pracný vývoj! Vzpomeňme jen na dlouhé boje o pojmy usia, hypostasis, homousia a homojusia! Kdyby sv. Petr byl poslouchal slovní půtky koncilu nicejského o homousii, sotva by byl takové nauce křesťanské rozuměl! Stejně by se nebyl vyznal už v Christologii té doby. Když tedy člověk tyto boje uváží, sotva bude moci říci, že v církvi byla od počátku už celá dnešní nauka vyznávána, a tak pojímána a chápána jako dnes. Nemůže se také mluviti o nějakém zatemnění prvotního poznání, neboť to by bylo mohlo stihnout jen jistá místa, jisté národy a církve, ale ne církev celou. Sv. Bernard a sv. Tomáš Akv. vyslovujíce

se proti nauce o Neposkvrněném Početí Panny Marie mohou nám býti nejlepšími svědky toho, jak i pro nejvzdělanější a nejvyškolenější theology není vždy na snadě úplné porozumění a vystižení nauky církevní! Církev katolická uznává vývoj dogmatu i tím, že zavrhuje všecky ty hlasy, které praví, že třeba vrátiti se k prvním čtyrem či sedmi stoletím a všechen pozdější vývoj zavrhnouti. Při tom zavrhuje tu chybu historické methody (Loisy), že vývoj má býti změnou, přetvořováním. Evolutio jest pouze enucleatio, ale nesmí býti transformatio a mutatio nebo nova positio. Proto ve všech těch dnešních půtkách o vývoj dogmatu a pokud jej církev může připustiti, jedná se jen o pojem vývoje. Jak se tento pojem určí, podle toho pak dlužno se dívati na hlasatele jeho. Autor končí: Jest proto nemožno upírati oprávněnost historickému názoru na křesťanství, ba není vůbec ani možno pochopiti dnešní křesťanství, neznáme-li jeho dějinného vývoje. Ztrnulá nezměnitelnost ve smyslu starší školy nedá se vůbec hájiti, a dnes nevyhovuje už ani prosté věřícímu duchu, ne tak aby stačila na obhájení proti pochybovačné kritice. Není také možno něco jiného tvrditi a vyznávati doma, a něco jiného na venku, moderní kultura vyvádí všecko před veřejnost a ze všeho žádá přísný účet. Uvolnila-li historická methoda (Sabatier, Harnack, Loisy) závoj, který dosud přikrýval vznik a vývoj dogmatu a tím i rozrušila dogma samo, pak žádná theologie toho nedokáže, aby myslícímu člověku dovodila platnost dogmatu; a jestliže, naopak, dogma se nevyvíjelo v historii, pak je dnešní křesťanství nepochopitelno. Jako historická methoda není prosta filosofických předpokladů racionalismu, tak zase methoda spekulativní má náchylnost dělati měřítkem historie své vlastní abstraktní pojmy a neživé idey a tak i své vlastní omyly do historie vnášeti (Jansen). Proto přes všecko vypínání a kaceřování bude se musit nastoupiti střední cesta jako východisko, která ještě uzná plně i zjevení i autoritu, ale též provádění všeho bude posuzovat jako dílo lidské."

V pastýřském listě rakouského episkopatu, jenž celý jedná o národnostní otázce, smíru a lásce k bližnímu, sluší vytknouti tato dvě místa: „Při sporech jazykových ať má duchovní správce na paměti dle okolnosti, že latinský jazyk jest průvodčím a příslušnou náboženství katolického na celém západě (pap. Lev XIII 20. května 1885)." Tedy znesvářené porovnávat latinou. Jsou také národnostní spory nejsilnější podporou té staré latinisující tradice. Druhé místo zní: „U veškeré své působnosti ať duchovní správce na paměti má, že biskup diecesní má právo pokyny udíleti a žádati, aby slyšen a uposlechnut byl, kdykoliv za dobré uzná hlasu svého pozdvihnouti." To značí, čím větší je svévole poddaných, tím tužší tyranii představených vznécují.

Francouzská vláda podala tedy přece návrh zákona, ale ne o odloučení církve od státu, nýbrž o postavení církve pod sekaturu úřední a o pozbavení jí všech práv, jakými jiné korporace, pokud se týká fondův a příspěvkův a jmění jejich, nadány jsou. Takové odloučení nepovede ovšem ke svobodné církvi ve svobodném státě, jako je to na př. v Americe. A všichni ti, kdož s politického stanoviska hájili

jako lepší, není-li církev tak svázána a sloučena s moderním státem, jako dnes je to ve většině států, s takovýmto odlučováním souhlasiti nemohou. Ovšem má-li se tak najednou strhnouti starý stav a zavésti nový, je tu mnoho nesnází: moderní zákonodárce, a i kdyby neměl úmysl církev poutat a vázat, bez nějakých „ochranných paragrafů" to nepropustí. Už ze samé juristické úzkostlivosti! Návrh francouzské vlády však zřejmě jest diktován nepřízní k církevní organisaci.

Za příležitosti nedávných voleb italských veden v žurnalistice katolické spor o to, zrušeno-li či ne známé papežské „non expedit" („není dovoleno" jít k volbě). Katolická strana súčastnila se činně voleb na několika místech a počítá, že tři z kandidatů katolických prošli. Zrušena závaznost aspoň pro tentokrát a jest naděje, že zůstane už i na dále „in suspenso", třebas kurie formalně zákazu toho tak brzy asi neodvolá.

Tak zvaný „školský zákon" uherské vlády, jenž sněmovně předložen, vyvolal silnou protiagitaci národnostní — Rumunův a Srbův. Ačkoli směřuje v první řadě na utuženou systemu pomaďaření, přece spolu též ruší i ten dosavadní zbytek církevní samosprávy ve škole. A tu jest charakteristické, že právě jen pravoslavné církve rumunská a srbská protestují, kdežto katolíci a evangelíci mlčí; tak už vliv vládní a maďarský obě církve pronikl, že jsou za jedno s každým plánem vládním!

Články „Sloven. Týždenníku" o katol. duchovenstvu na Slovensku, zmínili jsme se též o nich a o jejich obsahu, samým pisatelem zastaveny na napomenutí „Katolických Novin" slovenských, které se bály, že takové odhalování chyb biskupův a duchovenstva lid od víry odpudí. Samy radí, aby lid, když se někdy někde chyba stane, žádostmi a ohraženími dopomáhal si ke svému právu. Také se zdálo „Katol. Nov.", že líčení je příliš černé a že třeba ukázat i na jiné církve (zvláště evangelickou), které nejsou ke Slovákům ochotnější, což konečně „Slov. Týžd." a jeho pisatel připouští.

„Bílý Prapor" v rozhovoru o věcech slovenských touží, že málo se o nich v našich listech píše, a vybízí „Hlídku", aby si více Slovenska všímala. Myslíme, kdyby si všecky české listy tolik života slovanského (a i slovenského jen) všímaly co „Hlídka", že by čtenářstvo české bylo o Slovanstvu velmi dokonale zpravováno. Že „Hlídka" neotiskuje všech zásilek onoho p. dopisovatele, je tím, že bývají — přes opětovnou žádost redakce — docela nesoustavné a namnoze malicherné, právě jako celé to svatomartinské hubačení, jemuž skutek utek.

O povolání kotorského biskupa Uccelliniho do Říma proneslo se i z italských listů, že volán k zodpovědnosti pro bezprávné udělení práva „glagolice" některým obcím. Italští šovinisté a neméně německo-maďarští přátelíčkové Slovanstva rádi by provokovali obrat v politice Vatikanu vůči Slovanům. Mazlit se se Slovany Řím jistě nemusí, ale právo slovanských národů na jejich vlastní obřad a jazyk bohoslužebný přece jen pozvolna přizná, zda hned či později, to nezáleží na římské kurii, ale na národech slovanských samých.

Úslužnost církve východní k věřícím a četné žehnání, jehož jim dopřává, za všech okolností stalo se kamenem úrazu pro věřící. Dnešní kněžstvo pravoslavné totiž příliš nápadně hledí při tom na čest a hodnost věřících, a rozdává ta žehnání podle naděje na odměnu. Tak stěžuje si návštěvník bělehradského hřbitova na Dušičky, že místo modliteb slyšeti bylo na hrobech jen lání a spilání, chudých a nevynikajících totiž, od jejichž hrobů kněží utíkali, aby bohatým prokázali poctu žehnání a modlitby. Katolická církev zavedši společnou modlitbu a žehnání těmto výtkám vyhnula.

„Cerkovnyj Věstnik" bulharský stále stěžuje si na zlé postavení duchovenstva bulharského v národě. Moderní intelligence bulharská jmenovitě učitelstvo podrývá mu všechen vliv a ničí působnost jeho. Ze školy duchovenstvo zákonem už hned při znovuzbudování Bulharska vyloučeno. Zbyl mu tedy jen chrám. Ale tu při neučenosti většiny bulharských duchovních, kteří kázaní míti nemohli a neměli, i to poučování v chrámě ovšem nebylo valné nebo žádné. Tak bylo lid snadno od církve odlouditi. Prvotní přítulnost k církvi z dob tureckých, kdy církev byla lidu vším, co měl a směl míti, zatím teď za svobody vyvanula a nastoupila místo ní buď jen zvyklost nebo i lhostejnost, často i neváženost. Církevní úřady a listy volají proto po stíhání škůdců, zároveň pak naléhají na zvýšení vzdělanosti kněžské (hlavně bohoslovné) a i domáhají se většího vlivu na školu.

Snahy po spojení církví aspoň se přetřásají stále úsilněji, když i výsledků z nich zatím nevidět. Nedávno dostavil se biskup anglikanský z Gibraltaru k řeckému patriarchu Joachimovi III, aby připomněl mu dobrou vůli své církve. Patriarcha a synodální biskupové přijali biskupa Collinse co nejpřívětivěji, vzpomněli dosavadních styků s Anglií, přáli si zachování přátelství, ale o nějakém spojení obou církví patriarcha hovoru navázati nechtěl.

V církvích řecko-východních zavládla najednou větší zdrželivost. Je to podle všeho direktiva z Petrohradu. Na poslání patriarchy Joachima k církvím východním, co soudí o spojení církví, co o společném sněmu všech východních církví a co o kalendářové reformě, jak jsme uvedli svou dobou, došla z Petrohradu odpověď naprosto odmítavá. Podobně vyjádřily se církve jiné (minule uvedena odpověď z Jerusalema). Cařihradský patriarcha sám dostav odpověď všech církví na své předloňské poslání, shrnul výsledek svého pokusu a pronesl nyní o otázkách zmíněných soud synodu a církve cařihradské. Přidává se k zamítavému stanovisku církví východních a zvláště církve ruské. Vidí, že se západními církvemi spojení není možné pro zásadní rozdíly nauky a organisace, a zvláště že církve západní svou propagandou na východě ukazují, že nestojí o spojení s církví východní, ale o její vyvrácení a zničení se snaží. Také opravu kalendáře prohlašuje zatím za nepotřebnou. Jen o svolání společného sněmu církevního všech autokefalních církví východních znova se snaží a prosí aspoň o to, aby každá církev snažila se překážky s cesty odvalovati tomuto sněmu, jenž snad někdy v budoucnu přece se sejde.

V Liverpoolu konán v říjnu všeobecný církevní sjezd (laicko-kněžských synodalů) anglikanský, na němž rovněž přetřásána otázka spojení církví. Referat měl děkan norwichský Lefroe. který nijak nevyjadřoval nadšení ani naděje na brzké spojení církví. Zásady, jež ustanovili angličtí a američtí biskupi jako základ vyjednávání o jednotu, není možná přijati církvím řecké a římské. Zásadami těmi určeno: uznat bibli za dostatečnou a svrchovanou reguli víry, symbol apoštolský a nicejský, dvě svátosti Kristem přímo ustanovené (křest a Svátost oltářní) a posloupnost biskupův anglikanských od apoštolů. Církev římská nepřipustí ani jednu z těchto zásad, řecká pak tři první z nich rovněž ne, leda částečně (vedle bible uznává i tradici) a čtvrtou též ne, neuznávajíc anglikanské biskupy za právoplatně svěcené. V tom směru tedy nemožno doufati, že by kdy církve ty přijaly anglikanskou v jednotu lásky a víry. Ony jí nepřijmou na tomto základě, leda by se anglikanská církev ve všem poddala a přizpůsobila. Za to může býti výsledkem korunováno jednání o tom, aby spojily a sloučily se všecky církve protestantské. Tu je zajisté největší potřeba nějaké jednoty. Církve ty, jichž je dnes 294 v Anglii a v Americe, jsou sobě bližší duchem i původem a i obsahem nauky své. O ty se třeba nejdříve snažit, aby se sjednotily. A u některých církví by to episkopalní anglikanská církev brzy ujednala; obzvláště Wesleyani (methodisté) jsou tak podobni anglikanské církvi, že může beze všeho přijímati i jejich kněží bez nového svěcení a společenství s nimi tudíž pěstovati ve všem.

V Petrohradě letos usneseno uspořádat otázku farní. Fary petrohradské, jak dnes jsou, mají obvod jen na papíře. V životě, jak věřící tak duchovní obvodů farních se nedrží. Letoší zimu uspořádány budou poučné schůze pro farníky, aby každý pravoslavný znal, ku které faře náleží. Duchovenstvo pak chce, aby bylo zbaveno vycházení z vlastní farnosti. Má se též přistoupiti k registrování farníků, aby se tak duchovní pravomoc a příslušnost dala i písemně odůvodnit.

Dlouhé trvání pravoslavných bohoslužeb stalo se z nátlaku lidu i zvykem duchovenstva příčinou, že bohoslužby se konají co nejspěšněji, až pohoršlivě I kněz u oltáře i zpěváci v kůře ženou lekce a modlitby tak rychle, že slova nerozumět. Věřící proto z polosrozumitelné řeči (staroslovanské) bohoslužebné nemají žádného užitku, neboť brebentění, jaké zvláště zpěváci a kněží městských chrámů zavedli, je naprosto nepostižitelné. V mnohých chrámech večerní a půlnoční modlitby, ježto na ně beztoho nikdo nechodí, proměnili v pouhé vyzvánění — a také duchovenstvo nechává chrám prázdný. — Diecesní výnosy na několika místech poslední čas upozorňovaly na to, aby zachovávala se v chrámech čistota byzanckého stylu na obrazech. Tedy předně, aby latinský a katolický styl úplně se vyobcoval z chrámů. Obrazy, které jsou z latinských chrámů přeneseny, jako se stává na západě v sousedství latiníků, ať se odstraní a nahradí řeckými. Také nějak nestvůrně namalované obrazy (tři nebo dvě tváře, více rukou a pod.) ať se odstraní. V Orelské eparchii doufá přeosvícený, že od-

stranénim katolických obrazu vezme se i záminka k výtkám staroobřadců, když budou chrámy v čisté pravoslavném slohu a umění řízené, že i staroobřadci se dříve smíří. Zdaž tímto uzavíránim se v byzantinismus poslouží církev východní chrám vému umění a zbožné náladě svých věřících, silno pochybujeme.

Věda a umění.

Národní divadlo v Brně. Dne 29. října uvedeno na scénu naši F. A. Šubertovo tříaktové drama „Žně“. Mělo jak na smíchovském divadle v Praze i u nás bouřlivý zevnější úspěch, který těžko nepřičísti z velké míry přítomnosti dobře známého a oblíbeného autora a reklamě, kterou hře učinila správa národního divadla pražského dlouhým odkládáním jejího provedení, až vůbec pak zmařeno. Aspoň reprise dne 19. listopadu přijata u srovnání s bouřlivými salvami potlesku prvního večera celkem chladně. K úspěchu u nás — zejména širších vrstev — neméně přispěly asi pověsti o sensačním ději, narážejícím na známé odiosní události záloženské z poslední doby. V tomto bodě ostatně bylo sensace chtivé „obecenstvo“ zajisté nemálo sklamáno; neobsahujeť drama nikterak křiklavých narážek a není třeba, celkem dobrou dramatickou práci spojovati s těmito událostmi.

Vnitřní účinnost dramatu nevyvažuje vnějšího effektu. Ten ukazuje na zručného a na jevišti zdomácnělého praktika, jenž dovedl tak mnoho a rozsáhlých motivů s nevšední obratností vésti až do konce scenami hutně se vyvíjejícími, schopnými vzrušovati diváka do poslední chvíle k napjaté pozornosti.

Provedeno bylo drama na našem divadle s porozuměním a všemožnou péčí. Hlavní roli Petra Lebdušky podal p. Vojta výborně. K panu Vojtovi družily se zdařilé výkony pana Balouna, jako Vincence Lebdušky, pí. Vojtové jako jeho ženy a sl. Jelínkové v úloze Zdenky. Zvláštní zmínky zaslouží i výkon p. Auersvalda, v úloze účetního Venclíka.

Jevištěm naším přešlo též starší Sudermannovo drama „Domov“, v němž debutovala paní Minaříková-Demartinová v úloze Magdy. Úloha Magdy jest zajisté velmi vděčná, ale ovšem pro začátečnici těžká. Nesmí se však zkarikovati v domyšlivou, slávou zaslepenou fifleну. Jinak mělo představení živý spád a vyplnilo večer i pro širší obecenstvo stejně účinně a přece daleko ušlechtileji než bezcenné, otřelé frašky a prastaré operety.

Z původní české tvorby došla dne 17. listopadu řada na veselohru J. Šmahy, „Pátá hodina paní Berounkové“ (Five o'clock). Ani v této práci neosvědčil se vehlasný režisér pražského národního divadla šťastným dramatickým spisovatelem. Pojmenovali bychom jeho veselohru spíše pražskou lokalní fraškou — snad lepší, nežli importované

k nám vídeňské fabrikaty toho druhu, ale přece dosti slabou, abychom ji nazvat nemohli apotheosou flekovského piva; neboť kdo tohoto nezná — polovice vtipu hry nepochopí. Není pochyby ani o tom, že autor chtěl psáti satyru, ani o tom, že zasluhují pokárání ony prázdné posy emancipační a umělecké, s kterými se nyní tak často setkáváme; ale k satyře je nutno znát ony moderní proudy, které mají býti zbaveny svých nezdravých výstřelků, a pak porážet je vyšším názorem a lepší zásadou. Pan Šmaha však má pro ně za lék jen dobré flekovské, jako by se u nás k velké vlastní škodě beztoho už všechny nedostatky národní a společenské dosti nezapíjely. U širšího obecenstva najdou ovšem takové veselohry, zvláště v tak svižném provedení jako bylo na našem jevišti, vždy laskavého přijetí.

Dne 20. a 22. listopadu dávána Zeyerova slovenská pohádka „Radúz a Mahulena" s hudbou Sukovou. Nedávajíce se do rozboru známého díla, chceme jen konstatovati, že s něho pel něžné poesie vzácné ceny zesnulého velikého básníka dosud neopadal a magický účinek jeho i na široké vrstvy publika dosud nezkráceně trvá.

O výtkách do činohry v minulém čísle „Hlídky" nadhozených chceme ještě i dále pomlčeti, hlavně proto, že ohledně výběru repertoiru slibuje se pro nejbližší dobu několik věcí, které by dosavadní chudý výběr činoherní postavily do lepšího světla. Spíše bychom měli výtku pro obecenstvo: smích (reprise „Žní") při scenách dech úžících a srdce tísnících ukazuje jen na nízkou úroveň a nepochopení.

Opera byla v minulém období měsíčním ve znamení pohostinských her a repris. (Od dřívějška známého Bendlova „Starého ženicha" k novinkám repertoiru našeho nečítáme.) Tenorista pražského národního divadla p. O. Mařák dobyl v „Sedláku kavalíru" a „Komediantech" čestného úspěchu; že podal výkony vpravdě skvělé, rozumí se při krásných prostředcích nadaného tohoto pěvce samo. Pohostinským večerům vlašského tenoristy p. Arnošta rytíře Camarotty, jenž zpíval v „Židovce" a „Carmeně", nemohli jsme býti žel! přítomni. Z repris nelze přejíti mlčením onu „Prodané nevěsty" ze dne 21. m. m. To bylo představení tak krásně reprodukované, že nám opravdovou radost způsobilo. Kapelník p. Hrazdira propracoval dílo s veškerým svým uměním a z účinkujících museli bychom (až na dvě, celkem podřízené vyjímky) uvésti všechna jmena s plnou pochvalou. Takových večerů nelze zapomenouti a těšíme se nyní upřímně na Janáčkovu „Pastorkyni", jejíž provedení v minulé sezoně nalezlo hned na poprvé jednomyslné ocenění se strany obecenstva i kritiky. Doufáme v souhlas všech opravdových přátel umění, tlumočíce přání, aby toto dramaticky silné a při tom hudebně na výsost vzácné a krásné dílo slovutného domácího mistra našeho zůstalo trvalou ozdobou repertoiru našeho národního divadla.

*

O nevzpomínaném dosud spisovateli moravském, současníkovi Balbína a Pešiny, píše olomoucký „Selský Archiv" ve svazku III. Je to Valentin Jestřabský, rodák ostravský a farář Neversko-

Bityšský (1630—1719). Spisy Jestřabského jsou nábožensko-mravoučného charakteru. Selský Archiv všímá si zvláště posledního jeho spisu: „Vidění rozličné sedláčka sprostného“. Ujímal se lidu selského v době, kdy jej začali nejhůře porobovati a jím povrhovati; horoval pro vzdělání lidu, pro řeč jeho, „někdy vzácnou a slavnou“, odporučoval zakládání škol všude i po vesnicích a bičoval výtkami špatné učitele. Sám jako kněz vedl život skromný, přísný, apoštolské a národní práci cele se posvěcuje.

Ve „Volných Směrech“ pan Šalda zuří proti všemu starému, zděděnému, tradičnímu. Předně mu v tom starém a zděděném namátlo se náboženství a církev a hlavně naše cyrillo-methodějství. Oslovuje naše věrověsty: „Nestali jste se už dávno z požehnání otravou? Z obrany útiskem? Nejste dnes již mrtvolami, prolhanými, parfumovanými mrtvolami, jako celá vaše církev? Žila vzletem za Bernarda z Clairveaux, žila srdcem za Františka z Assisi, žila rozumem za Tomáše Akvinského, žila fantasií za Filipa z Neri a Jana z Boha, a dnes žije policií: říká se jí Jesuité. Leží strašná těžká její mrtvola sesuta dnes na národech: proč se sesula na nás nejstrašnější svou tíhou?“ — Z těchto zvrácených názorů přechází k ještě zvrácenějším: „Slované, Slované, běda, jediní praktičtí křesťané světa! Kde jiní národové dopili se z této číše síly, snad proto, že dovedli ji v čas odtrhnout od úst a odstavit, vy dopili jste se dřímoty a otravy. Není to proto, že jiní pili z nápoje, pokud byl čerstvý, a vy pijete, kdy již zvětral?... Nepřišli jste přece pozdě, Cyrille a Methode, pozdě v jiném, tragičtějším smyslu, než kdo posud myslil? Nebyli byste byli(!) dříve odešli, kdybyste byli bývali(!) dříve přišli? Dříve odešli, pokud jste neztrouchnivěli, pokud jste se nesesuli na svůj lid strašnou mrtvolnou tíhou? Alespoň o dvé o tři sta let dříve, abychom vás dříve se sebe svrhli, překonali, pohřbili čistě a vesele, vděčni a radostni! Ale takto: jak jest v tom spravedlnost, jak jest v tom logika, aby nás dusila vaše církev miasmaty svého rozkladu, otravou svého tlení — když byla ve věku jara a léta, zdraví a síly, sytila požehnáním svých darů, svým kouzlem a svojí vůní ne nás však jiné? — Nepřišli jste pozdě, přece pozdě v jiném tragičtějším smyslu, než komu dosud napadlo?“ Po církevně-historických fantasiích přichází rozumná kapitola hospodářsko-kulturní o moravských židech, otravujících a vyssávajících lid, rozvíjejících se na jeho mrtvolách hospodářsky i kulturně, kulturou cizí, německou. „Proč nás vyssávají a ničí židé, titéž židé, kteří neubližují silnějším národům?“

Nenávist k minulosti a zděděnému, k tomu všemu, co u nás jest a jest příčinou naší slabosti a nemohoucnosti, přechází přes vědu konečně k umění. I tu ta zakletost minulosti jako v náboženství, hospodářství, ve vědě jest příčinou všeho zlého. „... hnus stařecké nemohoucnosti... země obývaná galvanisovanými mrtvolami s rozšklebenou grimasou, sloužící věčnému včerejšku, kořící se mátohám a stínům, žijící z desáté ruky, oděná odloženými hadry... smutní hastroši čehosi dávno pohaslého a vystydlého...“

Taková nenávisť ke zděděnému, takový nevděk k minulosti je zjevem právě v naší době a v moderně, která tak ráda staré i bezcenné trety vyhrabuje, která u nás zvláště na lidu a jeho dědictví staví — při nejmenším podivným. Ale u p. Šaldy vysvětlitelným. Je to kritik — a když se pustí kritik do historie, strhá ji stejně jako nějakou báseň ze „Srdcete“ (list „nejmladších“). Kriticismus našeho prostředního pokolení, jenž už až v kanibalství vyvrcholil (u p. Machara) a který se v našich nejmladších stal všestrannou chorobou, nedá ovšem nikomu radovati se z toho, co bylo a co jest mimo skvostné individuum toho kterého. Máme na všech stranách „pajdokracii“ — mlíčáci dirigují svět a to stejně v politice, vědě, umění, náboženství atd. Přechytřelá, přísná, neodpouštějící, neboť sama „bezvadná“ a „nechybná“ je ta generace dneška a zítřka. Nechce a neumí smiřovat, ze sebe nevychází, v sobě má celý svět a to nejkrásnější — je to také jakýsi druh idealismu, n o v é h o i d e a l i s m u, nesnášelivého, egoistního, úzkého a omezeného. Zdá se už opravdu, že ti co proti starému liberalismu brojili a jeho materialismus stíhali — budou litovat jeho zániku a hrozit se jeho nástupce: po požívavém Šalomounovi přichází drsný Roboam.

Ve jmenovaném „Srdci“ (19. 20) oslovuje p. Rožek p. Šaldu, toho vševědoucího, bohorovného: „Čiší z Vás už dnes literární marasmy, drahý náš polobohu, vypiplaný jen nemyslivostí a byzantinismem našeho veřejného života.... Nemáte ani potřebného charakteru, jímž tak rád svoje elaboráty podpíráte.“ Nuže, milý čtenáři, máš mezi velikány našimi na vybranou!!

P r o t i l e h t a v é l i t e r a t u ř e, jaká se prý začíná i u nás rozmáhat, vystupuje v Pelclových „Rozhledech“ (č. 4.) St. K o v a n d a. Správně posuzuje, že autoři nepíší kluzké věci ani z umělecké potřeby, ani snad na řešení zanedbaných themat, nýbrž protože se to nejvíce čte. Takové knihy bývají rozchytávány. Nakladatelé je mají nejraději. A nakladatel působí i na spisovatele. Oba jsou kaženi publikem a kazí sami publikum toto dále. Ale francouzský kritik Deschamps praví, že prý velká většina Francouzů čte právě ctnostné romány, a tyto mají nejhojnější odbyt. „I táži se: známe dokonale svoje publikum?“ Máme zaručeno, že proti třem vydáním překladu Schnitzlerova pikantního „Kola“ u nás nebylo by osmero a desatero vydání nějaké znovuzrozené Marlittky?... Proto odmítejme laškovné ruce spisovatelů, kteří nám místo čistého umění podávají „železniční“ literaturu... Žádejme, aby autor kolébaje nás sladkým rytmem svých slov, unášel nás též svým smyslem pro krásu mravní! Neokrádáme ho tím ani o píď půdy ku tvoření, může pronikati pláni poměru muže a ženy na šíř i dál, uváděti nás v kouzla oddané lásky i v neštěstí prodejných žen, ale vysoký cíl musí lpěti na každém napsaném slově.

Na letoším sjezdě katolíků německých v Řezně zase naopak přimlouváno se za uvolnění katolických spisovatelů od té p ř í s n é u p j a t o s t i ne mravní však dětinské zrovna, jaká se jim ukládá, jako by všichni psali pro malé děti. „Škandalní historky — to si zakazujeme a proti nim se budeme brániti vší mocí — ale líčiti obraz

mravů dnešní doby, to je právo umělců, kterého jim bráti nesmíme. Nechme své umělce, ať zaběhnou do toho reje moderního života, i z toho musí vyvážit pro nás povznesení." Tedy hlas zase z opačné strany, před druhou krajností varující. Ne samé bláto a svudnictví, ale zase ne samé klášterní obrázky!

Své censurované drama „O Boha" změnil Hilbert poněkud a pod titulem „Pěst" propustila mu je censura, ale jenom na jeden večer, a to na večer spisovatelského kroužku (na Smíchově 17. listopadu). V dramatě pojednává se poměr člověka k náboženství a k Bohu. Osvětluje se na rodině. Muž — rozumová bytost — už dal víře výhost, žena — cit, ještě se náboženství a Boha drží, ale už se uvolňuje, až smrt dítka, pro něž marně pomoci lidské i božské hledala, i ženu vrhne v propast nevěry — spíše zoufalství. Hilbert jest obratný dramatik, a drama „Pěst" působilo prý velmi silné a rozrušivé, neurážejíc prý svým thematem a rozluštěním jeho. Přes to však zdá se podle náčrtku kritik, že thema postaveno falešně.

Slovenské „Pohľady" v sešitě 10. přinášejí obranu proti „Hlasovu" článku „Slovenčina", jejž nedávno jsme uvedli. Autor článku hájil mínění, že literarní slovenský jazyk je chybou národní, a že největší duchové slovenští Kollár, Šafařík byli proti němu a psali po česku. Škultéty hájí své „Hlasem" zavrhované tvrzení, že i Kollár a Šafařík byli pro literarní samostatnost slovenskou. Lituje Škultéty, že mladí všecko slovenské zamítají, opovrhují jím a vynášejí jen — české.

V „Českém Časopise historickém" prof. Pekař rozebírá novou, známou již sice dříve, ale zase v zapomenutí upadlou legendu svatováclavskou „Oportet nos". Legenda je čtením z breviaře ve formě kázaní k bratřím v choře shromážděným, sepsána pěknou latinou a jak professor Pekař za to má, nejspíše v Italii. Rozšířena byla i u nás asi dosti hojně. Už Dobrovský ji znal z opisu z rajhradského jednoho breviře, později nalezena i v kodexech university pražské. Breviře měly z legendy však jen asi jednu pětinu. Celá legenda uchována pouze v cizině, v brusselské, mnichovské, lipské knihovně a v klášterní trevírské knihovně. Professor Pekař při tom polemisuje na konci článku krátce s autorem F. Vackem, jenž v „Hlídce" jeho názory o legendě Kristianově vyvrací. F. Vacek neznal prý legendy celé a tudíž mylně usuzoval o jejím poměru ke Gumpoldově legendě a ke Kristianově legendě. Také prý nesprávně klade vznik legendy do Bavor. Ostatně o tom článek sám.

Dne 1. listopadu ve slavném sezení petrohradské akademie nauk přisuzovány ceny A. Kotljarevského. První cenu (1000 rublů) dostal český učenec za české dílo. Jan Kvačala za „Korrespondenci Jana Amosa Komenského". Po polovičních cenách dostali Petrovský o pracích starého ruského spisovatele a Kulbakin za práci o polském jazyku.

17. října oslavovali Rusové 25letí od smrti S. Mich. Solovjeva a 25letí od vydání posledního svazku jeho dějin ruských, tedy jubileum ruského Palackého, jenže Solovjev ve svých dějinách vzrostl mnohem

výše — což ovšem vysvětlí zcela dobře poměry naše a ruské, našeho a ruského národního historika.

Národní ústav charvatský „Hrvatska Matice“ je v krisi. „Mladí“ z ní šmahem vystupují po posledních volbách, nespokojeni s vítězstvím klerikalismu. Výbor Matice prohlašuje, že děje se mu křivda, když se mu vytýká strannictví, je si vědom toho, že Matice Hrvatská je pro celý národ a nechce rozdílu dělat mezi směry, přijímaje práce všech autorů, pokud jen za četbu lidu se hodit mohou. „Mladí“ vystouplí sdružují se samostatně a ježto Matice od vydávání „Věnce“ upustila, budou si jej dále vydávat sami.

Zemřeli. 4. listopadu Adolf Fedorovič Marks, petrohradský nakladatel (žid), jenž pokládán za nejčilejšího a nejliterarnějšího mezi nakladateli ruskými; Karel Brzozowski, básník polský poslední z druhů Mickiewiczových (nar. 1821). — 21. listopadu v Turčanském Sv. Martině skonal Dr. Miloš Stefanovič, ředitel banky „Tatra“, slovenský národní pracovník jako advokat i spisovatel hospodářský a žurnalista.

Zprávy národohospodářské.

Veřejné mínění a tisk ovládají ze záležitostí hospodářských stále nejvíc obchodní smlouvy. Je to smlouvání s Německem, jež má jak největší význam, tak také nejvíce těžkostí. Podle ceny, dováží k nám Německo 38·72 (1901) — 37·41 (1903) procent všeho našeho dovozu, my pak vyvážíme 51·86 (1901) — 51·20 (1903) procent všeho svého vývozu do Němec. V tomto vývozu našem největšími položkami jsou zastoupeny (1903 a 1902): dříví za 116·7 mil. korun (88·7), hovězího dobytka za 104 mil. korun (85·7), obilí a sladu za 97 mil. korun (87·8), vajec za 87 mil. korun (89·7), hnědého uhlí za 66·1 mil. korun (68·1), koží nevydělaných za 30·1 mil. korun (28·4), ovoce za 24 mil. korun (13·8), mineralů za 22·4 mil. korun (22·9), peří za 20·3 mil. korun (16·4). Kromě toho cenou od 10 do 20 mil. korun se vyváží zboží: kožené, prádlo, koně, vlna, krátké zboží, příze lněná, jetelové semeno, drůbež, pivo, máslo, knihy a noviny, sklenné zboží dřevěné a kostěné výrobky a uhlí kamenné.

Z těchto položek vývozních ohroženy jsou nejvíc novými vysokými cly německými dobytek hovězí, koně, onen též veterinarními opatřeními, jež vláda německá podstatně chce zostřiti, mouka, ječmen a slad, chmel, maso, máslo, vejce, dříví (ořezané a osekané). Nejpalčivější otázkou pak jest clo na slad a veterinarní opatření dobytčí. V těchto musilo se povolit, neboť jinak celá smlouva s Německem nemá pro nás ceny. A u obou věcí jedná se hlavně o rakouské zboží. Slad se odjinud do Němec nevozí, dobytek pak masný a vykrmený v té váze a jakosti, jako náš, rovněž ne. U sladu differenční clo při-

raženo k vůli tomu, aby místo sladu raději ječmen se dovážel. Difference prý konečně snížena, takže clo na slad jen o něco málo převyšuje clo na ječmen spotřebovaný při sladování. U dobytka cla podle váhy, místo z kusa, jako dříve bylo, už asi neoddisputujeme, za to v podmínkách zdravotních slíbena co největší ochota, ač Německo přísně se chce bránit proti dobytku nakaženému.

V německém dovozu zaujímají přední místo cenou svou tyto druhy zboží: dovezeno kamenného uhlí za 79 mil. korun (1902 za 79·1), vlny za 58·7 mil. korun (58·8), knih a časopisů za 41·1 mil. korun (39 mil. K), bavlny za 27·3 mil. korun (24·6), strojů za 30·8 mil. korun (27·5) papíru a zboží papírového za 26·6 mil. korun (24·3), koží vydělaných za 24 mil. korun (24·8), chemického zboží za 21 mil. korun (21·5), železa a zboží železného za 21 mil. korun (20). Kromě toho od 10 do 20 mil. korun dovezeno ještě zboží: chemických pomocných prostředků, nástrojů, koží surových, indiga, mineralií, koksu, krátkého zboží, hedbáví, vlněné příze a vlněného zboží. Německo se tu jeví jako náš prostředník při největší části zmíněných tovarů, nebo jako zušlechťovatel jejich (kůže, indigo, kaučuk, vlna, bavlna a příze z ní), z menší části v těchto velkých položkách jest samo úplným hotovitelem, jako při chemické výrobě, strojích a železném zboží.

Německu zase jde o vývoz tohoto svého zboží a žádá si při něm slevy našich cel, neboť výroba tato náleží u nás mezi chráněné. Také ony drobnější položky vývozní od 1 do 10 milionů korun mají pro Německo svůj význam. A jsou to zase tovary buď původní německé těžby a výroby, nebo aspoň Německo při nich sprostředkuje. Zvláště pokud se to vlastní domácí výroby týká, jest i takovýto vývoz jen několik milionů cenný pro Německo důležitým, neboť výroba taková pracuje s obratem nevelkým snad a částka do naší říše odbývaná není tedy pro výrobu tu nikterak nepatrnou a bezvýznamnou (na př. kaučukové zboží, soustružnické tovary, barvotisky, jantarové zboží, kožešiny lipské, zboží z lepších kovů a pod.).

Na obou stranách, jak u nás tak v Německu uznává se ostatně úplně veliká obchodní závislost obou říší na sobě. Přes vysoké ochranářství, jaké obě říše nynějším autonomním tarifem zahajují, přece nechtějí, aby jedna či druhá byly příčinou nesmluvního stavu. V návštěvě ministra německého hr. Posadovského se svým pomocným úřednictvem ve Vídni a v Pešti spatřovaly dokonce rakouské listy přiznání Německa, jak mu na smlouvě s naší říší záleží, a jak žádným způsobem nechce, aby došlo k hospodářské roztržce nebo i jen k zauzlení situace, tak že by snad do konce roku 1905, oba státy k dohodnutí nedošly a tím pásmo středoevropských smluv obchodních bylo znemožněno a přerušeno. Neboť s jinými všemi státy nové smluvní období počne r. 1906.

Mezi německými a našimi agrarníky (hlavně v ústředí vídenském pro hájení zájmů zemědělských) vede se už dlouho potyčka důvody a protidůvody, ciframi i citaty, o rakouský vývoz dobytka. Celá diskuse, na německy psané agrarní listy omezena, jest vzorem, jak sice se vzájemnými poklonami, ale přece jednostranně, zarytě a

neústupně může se sporná otázka posuzovat a jak se bílé i černé dá dobře týmiž důvody a týmiž ciframi obhájit!

Berlínský professor národně-hospodářský a specialista obchodních otázek Dr. W. Borgius ve vídeňském „Obchodním Museu" (44, 45) poukazuje, jak nepozorovaně za vývoje ochranářství vyvíjí se v evropských státech nový system obchodní, tak zvané svobodné zušlechťovací řízení. Při něm totiž jistému tovaru odpouští se clo za tím účelem, aby dovežený tovar se dále zušlechtil, dohotovil, a teprv takto zušlechtěný dodal na domácí tržiště nebo vyvezl. Takto na příklad vyvážel se z cukerních evropských států většinou cukr surový, a teprv na místě samém se přečisťoval. Takto dováží se i levněji petrolej neraffinovaný a teprv na místě raffinuje; dováží se surová vláknina a teprv na místě spřádá; dováží se tak nečistěné nebo nemleté obilí a teprve na místě čistí, loupe, mele (rýže, pšenice). Státy úmyslně svým clem zabraňují vstup hotovému výrobku (nebo i poloobdělanému) a chtějí surovinu — případ s dřevem a sladem v budoucí smlouvě s Německem.

Předchůdcové zušlechťovacího řízení byly správkové zásilky: předměty se posílaly na správku do země původní výroby, a zásilka tato děla se ovšem beze cla. Dále zušlechťování se zpětnou zásilkou, kdy surovina se dovezla bezcelně a zboží bezcelně zase do rukou dodavatele suroviny se vyvezlo; transitní zušlechťování, při němž bezcelně se dovezlo zboží jednou stranou a druhou se obrobené vyvezlo. Tyto předběžné formy, k nimž by možno bylo přičísti ještě i pohraničný bezcelný styk a skladištní a filialkové spojení, vedlo k novému druhu obchodního styku: k všeobecnému zušlechťovacímu řízení. Tento nový system možno považovat jako přirozenou obranu průmyslu proti vysokému celnímu ochranářství. Ochranářství tuto reakci zase paralysuje tak zv. kontrolou identity, to jest žádáním důkazu, že vyváží se skutečně surovina, která na zušlechtění dovezena byla.

Ale system zušlechťování už i v zárodku svém vyvolává nové tažení států proti sobě. Při zušlechťování zřejmo jest, že možno mluviti o aktivním a passivním zušlechťovacím řízení. Stát, jenž dováží si surovinu beze cla a zpracuje ji, aby z ní tovar vyvezl, zavádí aktivní zušlechťovací řízení. Stát, jenž vyváží surovinu, aby v cizím státě byla zpracována a pak zpět nebo jinam zavežena, jest v passivním zušlechťovacím řízení. Nebude dlouho trvat, a státy passivní budou se bránit proti vývozu suroviny, z níž má soused výdělek, clem vývozním; ač tento případ jistě bude řidčí a spíše stát passivní bude u sebe hledět vzbudit zpracování téže suroviny, poskytováním premií vývozních. S druhé strany však státy proti dovozu výrobků, jež ze zušlechťovacího řízení, tedy z laciné suroviny pocházejí, budou se hájit cly differencialními. To jest, zboží takové obtíží vyšším clem, než zboží podobné jiného státu a z jiné suroviny. Ale zatím k tomuto konci ještě dlouho asi nedojde. Proto zušlechťovací řízení má budoucnost. A to tím spíše, že nastává doba smluv vysoké ochrany celní. Už i za minulých smluv obchodních zušlechťovací řízení se valně rozmohlo ve všech středo-

evropských státech, za příštích smluv půjde tím rychlejším krokem. Je to přirozená obrana práce proti vlastní nemístné ochraně!

Chvalně známý polský ekonomista professor Milewski pronesl na sněmě haličském (12. listop.) pěknou řeč o podpoře průmyslu, která snad stejně jak v Haliči i u nás může platit.... „Jednostranný směr hospodářský v národě jest rozhodně škodlivý jak hospodářsky tak socialně. Průmysl, který na půdě prvotní a jednostranné těžby hospodářské se povznese, zvyšuje hodnotu této těžby, nutí k většímu napjetí práce, jest pobídkou k vynalezavosti, tvoří silná centra hospodářského života, kdež pak i život národní a kulturní silnějším tlukem se jeví. Nedávno jistý americký národohospodář pravil, že úpadek Polsky a její rozbor zavinil neustálý vývoz zboží z kraju polských. Tímto vývozem zboží nezpracovaného, surového, platila Polska za drahé hotové tovary, z ciziny dovážené. Musila ovšem platit draho, to jest svého laciného zboží dávat mnoho. Nebylo jí proto možno zhustit obyvatelstvo, neboť při extensivním hospodaření, jaké vládlo, třeba mnoho půdy pro málo lidí; nebylo možno vytvořit nové silné vrstvy společné a přervati jimi to pásmo jednostranného agrárního ústrojí (šlechty) a stvořiti nová ohniska života, na nichž by se byla mohla opříti moc panovníkova.

U nás jsou lidé, kteří si myslí, že jinde se vlády a úřady nestarají nijak o vzmocnění průmyslu; že vyrostl sám z dobrých podmínek. To jest úplné mylno. V krajích průmyslových nynější jejich stav spočívá na stech let úsilovné a vědomé politiky průmyslové: v Anglii byl to Cromwell, ve Francii Colbert, v Prusku Bedřich II, kteří železnou rukou ujali se výroby průmyslové. U nás také není ještě mnoho znalostí a vědomostí průmyslových, proto jest malá iniciativa v lidu — neboť „ignoti nulla cupido". Najde se proto dosti peněz na spekulace pochybné ceny, a ještě raději lidé ukládají peníze do spořitelen a záložen, aby už vůbec nic myslit a počítat a sledovat nemusili! Ale na podniky, které dávají 8 až 10 %, dividendy, ovšem po mozolné práci, na ty peněz není. Není však možno dávat na průmyslové podniky peníze veřejné (u nás to nejde, neboť veřejnými penězi — v zemi, městech vládnou Němci!), neboť jediná ztráta veřejného jmění byla by velikou škodou mravní, tisíce lidí by pobouřila, znechutila a bázní před podnikáním naplnila. Sám úřad průmyslu nevzbudí. Kdyby vláda měla v dobrém i ve zlém všecku moc svěřenu, už by byla dávno všecky národy zničila.

Účast obyvatelstva musí býti trojí. První povinnost spadá na průmyslníky samy: je to věc cti průmyslníkovy — hotovit dobrý tovar, správně pracovat a plnit závazky. Tu musí přestat suffisantismus (laciná spokojenost) politický, lenost ducha, rukou, vůle, činu. Druhý závazek mají spotřebitelé. Spotřeba může býti cele národní i bez cel ochranných. Anglie dala na cizí výrobky přilepit známku, že výrobek zdělán v cizině, učinila to v důvěře ve své obyvatelstvo, že samo bude hledět na to, aby nekupovalo výrobků cizích. Třetí povinnost spadá na obchod. Kupec dnes není jen k tomu, aby lacino kupoval a draho

prodával, on stal se organisatorem a regulatorem veškeré výroby, on kontroluje potřeby společenské, stopuje přání obecenstva a podle toho řídí výrobu, zastavuje starou a dává vznik nové. A všechny tyto tři činitele podporuje vláda zemská; čím bližší její styk s nimi a vzájemné porozumění, tím lépe prc průmysl..."

Vzájemným hojným stykem nivellisovala a srovnala se kultura západních zemí evropských skoro k nerozeznání. Člověk v Anglii, ve Francii, v Německu, Rakousku, Italii stejně se odívá, stejně bydlí, stejnými věcmi jest obklopen. Až do těch drobností — jehel, nože, sirek, vše je stejné Stejně se to vyrábí, stejnou to má etikettu. Je to už pro člověka až fádní takový způsob života! Ani ta rychle se střídající moda londýnská, pařížská, berlínská, vídeňská už toho nenahradí — této jednotvárnosti nezruší. Proto do naší společnosti vkrádá se touha po exotismu. Japonské a čínské věci, jen proto nalezly takové nadšení, že prolomily tu jednotvárnost a do té uniformity vnesly nový zjev kulturní tak rozdílný od našeho. Z téže příčiny prolomila si i secesse cestu — svými podivnůstkami. Také jiné národy, dosud do této znivellisované kulturní písčiny nenáležející, hlásí se se svými samorostlými výrobky, a bývají vděčně přijímáni, jen když něco nového dovedou podati. Tak si světa západního dobývají lidové výrobky (hlavně výšivky) naše slovácké, rumunské, jihoslovanské, kovové a tkané zboží jihoslovanské a turecké. Nejnověji na tento trh západní kultury přihlásilo se i Rusko. Že má v sobě bohaté poklady neznámé dosud tvořivosti a kulturní síly, Evropa sic věděla, ale nikdo jí zboží toho nenabízel, neprodával. Leda tulské stříbro vešlo v širší prodej a hojnější použití. Začátek nového proniknutí ruských kustarných výrobků (lidového průmyslu) učiněn o výstavě pařížské 1900. Byly to tak zvané „učebnyja a masterskija" — cvičebné mistrovské školy, které své lidově koncipované výrobky vystavily. Ale tehdy bylo viděti, že tu koncipoval západně vzdělaný člověk — že je v tom už cosi ze západu navanutého, a celá manýra vypadla málo rázovitě. Přece však i onen pokus už se vyplatil a obrátil pozornost na ruskou lidovou tvorbu. Pokus opakován. Přede dvěma lety uspořádána nová výstavka „kustarních izdělij" při ruské obchodní komoře v Paříži. V minulé zimě pak pořádal výstavku lidových výrobků ruských „spolek ruských umělců" v Paříži sídlících. Za příležitostí letoší světové pařížské výstavky pro hygienu uspořádal „červený kříž" ruský velmi zdařilou výstavku hygienickou a snesl do ní mnoho z původní práce ruské. Lidová chata s celým typickým zařízením budila obdiv. Ruská kustarná výstavka při tom uspořádaná byla „clou" (hlavní přítažlivost) celé výstavy pařížské. Bylo tu vystaveno výrobkův asi za 100.000 fr., polovice stržena, ale za to učiněno nových zakázek za 100.000 fr. Na půdě takto připravené otevřel v Paříži B. J. Borucký, pořadatel oddílu kustarního roku 1900, hotový sklad ruské lidové výroby na místě hojně navštěvovaném (avenue de l'Opéra). Na ruské kustarní výrobky činí se od velikých tržních domů pařížských hojné zakázky přímo v Rusku. Tak sklad „Au Bon Marché" zavedl už celý oddíl

ruský a ve svém hojně šířeném katalogu ruské tovary doporoučí jako první zajímavost. V Paříži už snad není domu, v němž by neměli nějakou drobnůstku lidového prumyslu ruského.

Rozhled socialní.

Sjezd československé socialní demokracie v Prostějově (od 30. října do 1. listopadu) význačných momentů měl poskrovnu. Z obligatní statistiky o českém hnutí socialně-demokratickém, zasahujícím nejen do Dolních ale i Horních Rakous, vysvítá, že ze založených dosud 639 místních organisací socialně demokratických („důvěrných") žije a plní povinnosti ke straně pouze 395. Daň zaplatilo straně 12.535 stoupenců. Členů v různých svých spolcích napočítali si však 51.326. Spolků těch je 780 úhrnem, z nich politických 71, odborných (skupin) 431, spolků starší formace „vzdělávacích a podpůrných" dosud 235, ač vydáno heslo je přeměnit v odborové již dosti dávno. Listů má česká socialní demokracie 42, politických 14 — dva denníky — odborových 24. Listy vesměs, i pražskou „Akademii", organ pro „volnou diskussi", vydávají jen organisace, a to po schválení sjezdu. Vliv strany je tudíž na ně zajištěn. Celkem za minulé období správní rozšířeno oněch časopisů prý na 12 milionů výtisků. Pro národ asi sedmi millionový dojista ne nepatrná číslice. Jediné „tiskové družstvo" strany v Praze vydalo za poslední dvě léta 30 publikací o 240.000 výtisků.

Na sjezdu znova dokumentováno revolučně radikalní ráz česko-slovanského hnutí socialně demokratického na rozdíl od mírně revisionistického směru, jenž převládá u vůdců německé socialní demokracie v Rakousku. Sjezd schválil, že vyslanci čeští v Amsterodamě hlasovali pro drážďanskou resoluci Beblovu. Téměř jediný redaktor „Akademie" Modráček hájil revisionismus. Ale nespokojenost s diktatorstvím soudruha Němce přec jen částečně se projevila.

Na venek nejvíc (i za hranicemi) si povšimnuto usnesení o hromadné stávce. Sjezd se prohlásil „i pro politickou stávku všeho dělnictva", jež by byla odpovědí „na policejní a vojenské massacrování za rovná občanská práva demonstrujícího dělnictva". Marně poukazoval zatím odstouplý sekretář strany dr Houser, že česká socialní demokracie zvlášť na generalní stávku nestačí. Vždyť prý odborně sdružilo se teprve sotva 5 a politicky dokonce jen asi 2% dělnictva. K demonstraci že se lidé seženou snadno, protože to nic nestojí. Ale se všeobecnou stávkou že jest jiná. Byl odbyt, že generalní stávka není „otázkou cifer", ale vhodné chvíle.

Generalní stávkou obírají se teď socialní demokraté důkladněji i jinde, zvlášť ovšem revisionisté a odborníci. V revision. „Soc. Monatshefte" několik autorů píše proti generalní stávce. Nejzajímavěji nově zvolený revisionistický poslanec italský Turati, po zkušenostech z ne-

dávné „hromadné stávky“ v Italii. Vytýká této stávce, že se prohřešila na kultuře a civilisaci, že je vždy nutno ostati v mezích rozumu a umravněnosti. Že každá stávka musí respektovat podstatné potřeby veřejného života a výrobní odvětví nevyhnutelné nutnosti, jako: světlo, chléb, pitnou vodu, službu zdravotní spojení poštovské a telegrafní, denní tisk atd. „Poruší-li se tyto instituce, odporuje to vyšším požadavkům civilisace, které třeba plniti za každého politického či hromadného boje. Jinak škodí se cíli stávky samé, ježto se probudí proti stávce odpor nejenom jedné třídy nebo vlády, nýbrž skoro všeho obyvatelstva, ani většiny dělnictva samého nevyjímajíc.“ Pavel Kamffmeyer soudí tamtéž zase o dobytí hospodářské moci, že není nikdy výsledkem jednoho převratu, generalní stávky, nýbrž pouze uzrálým ovocem nekonečné řady hospodářských a politických bojů.

Na konferenci zástupců německých ústředních sdružení odborových usneseno předložiti odborovému sjezdu kolínskému na rok 1905. připravovanému návrh proti generalním stávkám.

I ve Švedsku bude v krátce veškerým stoupencům socialní demokracie hlasovati o tom, zda by bylo po případě lze již na rok vynutiti všeobecné právo volební generalní stávkou. Mínění o tom je i mezi švédskými „soudruhy“ rozdílné.

V Italii se nezdařený pokus o takovou všeobecnou stávku politickou na socialní demokracii o posledních volbách do parlamentu zle vymstil. Vedle částečné účasti i katolických voličů. Jak sami socialisté eufemisticky doznávají, přivodil pokus ten rozlišení duchů i mezi socialisty a liberalními levičáky. A toto rozlišení přineslo socialní demokracii trpkou porážku. Ohlašovala všestranný vítězný postup svůj v Italii, očekávala progressivní vzrůst mandatů. Získala sice několik nových, ale ztratila za to mandaty dosavadní. Vynikající její radikalní kandidáti propadli, v Římě samém vůdce Ferri proti ministerskému kandidatu. Socialně-demokratický ústřední organ vlašský „Avanti“ sice se utěšuje vzrůstem hlasů pro kandidaty socialistické odevzdaných. V roku 1895 zvoleno 10 socialistů, hlasů soc. dem. odevzdáno 76.359, v roku 1897 zvoleno 15, hlasovalo 134502, v roku 1900 pak 32 zvoleno a hlasů soustředěno pro socialistické kandidaty 164.976, kdežto letos prý zvoleno sice také v hlavní volbě 32 socialistů, ale získáno o 150 000 hlasů vůči předcházející volbě více, odevzdáno jich celkem 319.909 Byl by to vzrůst značný — za stejných poměrů. Ale letos postaveny všude kandidatury „spočetné“, čehož minule nebylo, a tu vzrůst hlasů ztrácí zde téměř veškeren význam.

Katolické Německo, jehož zorganisovanost a všestrannou účast na kulturních zvláště socialně-politických problemech moderních budí napodobení u katolíků v jiných národech, nemohlo nepostřehnouti mimořádné důležitosti všude propukajícího moderního hnutí ženského. Již dávno před mezinárodním sjedem ženským v Berlíně zaujato stanovisko: súčastniti se i moderního ruchu ženského, ovšem v mezích daných křesťanským názorem světovým, aby se jinak ruch tento, ponechán úplně sobě, nezvrtl docela proti katolíkům. Proto pilně

pracováno o soustředění dosavadních četných katolických spolků ženských v mohutný katolický svaz ženský, jenž by měl asi podobné úkoly, jako je řeší obrovský „lidový spolek pro katolické Německo“, pro svět mužský. Svaz založen už loni, neofficielně byl i zastoupen na mezinárodním sjezdě berlínském.

Letos konal první sjezd ve Frankfurtě n. M. 6. až 7. listopadu. Ústředí má v Kolíně. Do 1. listopadu měl 1478 členek, přistoupilo k ústředí 10 spolků (v tom 4 dělnické, 2 spolky obchodních zřízenek) a založeno 7 skupin svazových ve Strassburku, Würzburku, Wiesbadenu, Münstru, Augsburku, Hannoveru a Hildesheimě. Ke skupině wiesbadenské připojilo se hned 24 spolků dělnic, k münsterské spolek alžbětinský s 1000 členkami atd. S ostatními městy a organisacemi se vyjednává: tak s mohutným spolkem katol. učitelek (o němž zde nedávno referováno), s ústředním spolkem pro ochranu dívek, dětí, propuštěných káranců v Dortmundě (má řadu odboček) atd. Není pochyby, že i ony ke svazu přistoupí.

Německý episkopat zřízení svazu schválil, kardinal kolínský a biskup limburský vyslali zástupce na sjezd.

Sjezd sám konán v místnostech, v nichž uraděno zříditi německou říši, za neočekávané návštěvy žen odevšad. Přišly šlechtičny, doktorky, měšťanky, učitelky, úřednice, komtoiristky, dělnice, ženy ze všech společenských tříd a stavů. Alkohol ze sjezdových místností vyloučily. Čajem se občerstvovaly. První referentkou byla známá konvertitka pí Gnauckühnová, spisovatelka, dříve přední řečnice evangelicko-socialních sjezdů. Mluvila o straně dělnic. Místo dosavadních pouze charitativních snah ujednáno požádat dosavadní ústřední socialně-politické instituce katolické, aby uspořádaly pro ženy a dívky obecné socialně-politické kursy vzdělavací, po té buďtež teprve zvláštní socialní úkoly žen na kursech probírány. Prakticky súčastnětež se dámy již dnes práce ve spolcích dělnic; na práci s odborovou organisací zatím konstatováno, že svaz ještě nestačí. Sjezd se prohlásil pro vyšší vzdělání žen až i na vysokých školách. Varoval před přílišným konservatismem po této stránce.

„Žijeme v moderní době, a to nám ukládá povinnost, býti moderními lidmi. Třeba nám hledati, jak bychom spolupracovali o řešení otázek, jež dnes ženským pokolením hýbou, a to ve své vlastnosti jako katolické ženy, t. j. na základě katolického názoru světového“, řečnila generalní tajemnice mladého svazu baronka paní Carnapová, na slavnostní schůzi sjezdové. Med. dr. Amannová z Mnichova žádala si za velkého potlesku rovnocenné výchovy dívek s hochy, aby tak matka byla uschopněna vychovávati své odrostlejší syny.

Ve Švýcarsku revidovala socialní demokracie bez tak mnoho střízlivěji než jiné svůj program. Již před sjezdem hlavní její organ officielní „Grütlianer“ plaidoval pro názor, vypustiti z programu t. zv. theorii rostoucího zbědačení, jak to ostatně už provedli i naši socialní demokraté rakouští. Kautský v novém vydání svého spisu o programových zásadách socialismu právě vyšlém sice opravuje passus

o koncentraci kapitalistické v zemědělství, ale jinak výslovně trvá při uvedené theorii!) Třeba prý pracovati i pro dnešního proletáře a ne pouze utěšovati ho slavným socialistickým stavem společnosti a budoucnosti za 50 či za 100 let.

Sjezd sám (20. a 21. listopadu 1904) v „určení zásad“ trvá sice při požadavku převésti výrobní prostředky ze soukromého majetku do rukou společnosti, ale pak přihlížeje ke svým švycarským poměrům udává „cestu k socialismu“: „Žádá zatím postátnění těch odvětví dopravy obchodu a průmyslu, jež dle svého monopolního rázu a dle vývoje technického k postátnění se hodí, nebo jejichž postátnění společenský zájem jakkoliv žádá.“ Dle toho stanoví pak takový „pracovní program“: Monopol tabákový (výnos z něho budiž věnován na pojišťování a socialní ochranu), monopol vodní síly, obilního obchodu a mlynářství; obecnění vodáren, plynáren, elektráren, jakož i pouličních drah; zřízení obecních pekáren, mlékáren, porážek, pokud není o ně družstvy s dostatek postaráno; obecní průkaz pracovní a bytový i bezplatné pohřbívání.

Zvláště zajímavý je program agrarní. Pro zemědělství švycarské (tam není latifundií!) není prý dnes potřeb je poveřejniti, ani není pro to hospodářského a technického předpokladu. Zatím chce socialní demokracie zvýšiti výnos zemědělský a postátniti hypotheky, aby přešly znenáhla v mírné dávky státu a obci.

Zamítnut však 136 proti 18 hlasům z „taktických a opportunistických důvodů“ významný dodatek, aby k zásadám přibylo i místo ethické, jež by znělo: Kdo přistupuje k socialní demokracii, uznávejž pravdu, spravedlivost a mravnost za pravidlo svého jednání jak ku stejně smýšlejícím tak ke všem lidem bez ohledu na směr, víru a národnost. Žádné povinnosti bez práv, žádná práva bez povinností.

Sjezd mimo jiné žádal, aby bylo naprosto zakázáno povolávati vojsko proti stávkujícím, odmítl sice vzpouru vojska pro případ, že by bylo přece o stávkách povoláno, ale vyslovil se pro volbu důstojníků vojskem.

Rub státního monopolu kořalečního a ostatních antialkoholických opatření ve Skandinavii líčen nedávno v „národní lize proti alkoholismu“ v Paříži.

V Evropě nikde se tak přísně nepostupuje proti alkoholismu jako právě ve Švedsku a v Norsku. Tak neobyčejně prořídly výčepy lihovin. Jakmile totiž zaveden státní monopol kořaleční, uděleno koncessí k výčepu co nejméně. Naprosto zakázáno prodávati lihoviny, piva nikterak nevyjímajíc, v neděli. A ani ve všední dny ve výčepu nelze koupiti více jako litr lihoviny najednou. V některých restauracích dovoleno jen nepatrné kvantum lihoviny za podmínky, že tam kupující zároveň i něco pojí. V jiných restaurantech podávati hostům alkoholické nápoje jest vůbec zakázáno.

Cizinec má tak příležitost pocítit rozsah skandinavského boje proti alkoholismu. Domorodí však umějí si všelijak pomoci, v zimě k oblíbenému grogu a v letě k pjoltě (sodovce s koňakem). Na po-

břežním parníku neprodají cizinci ani čišky alkoholu, ani aby se ohřál na studené palubě, ani aby potíral jím mořskou nemoc. Domorodec, který zná zákony své vlasti, ale nechce s ní bojovat proti alkoholu, nevstoupí na parník, aniž byl se zásobil prve patřičnou láhví koňaku či rumu, z níž pak lidumilně uštědřuje ubohým cizincům, s nimiž se jakž takž seznámil. Poněvadž se v neděli alkohol neprodává, zásobují se všichni neabstinenti již v sobotu, a to pokud možno tak, aby byli při sebe větší žízni nedělní zajištěni. Aby se pak zásoby „nepokazily", hledí je ovšem v neděli „odstranit", tak že se opilství — arci domovní — právě v neděle povážlivě vzmahá. Podobný účinek má i zákaz neprodati ve výčepu najednou přes litr; asi jako v Rusku, kde za monopolu rovněž dostane mužík pouze „lahvičku", vyjde proto ven z výčepu a hledí ji co nejspíše vyprázdnit, aby dlouho se venku nemeškal a dostal hned druhou. Aspoň zpravodaj pařížské národní ligy antialkoholické právě tomuto zákazu připisuje na vrub, že se ve Škandinavii vzmahá poslední dobou hrubé až prý bestialní opilství. V restauracích pak, aby se smělo píti, jídlo všelijak se „markýruje". A kde vůbec hostinský nemá dovoleno alkohol prodávat, tam si ho jednoduše dává od svých milých „neabstinentských" hostu — „krást". Hosté vědí, kde stojí skříň arci neuzavřená s příslušnými láhvemi a skleničkami, a používají zdatně své vědomosti. Služebný personal jich „nevidí" — a policie nemá, proč by zakročovala.

Ani zde tedy se jaksi policejní prostředky příliš neosvědčují: třeba i v boji proti alkoholismu více pomýšlet na cesty výchovné.

Rokování v posledním sezení brněnské obchodní a průmyslové komory o pokračovacím školství živnostenském na novo prokázalo, jak málo pokrokově ještě nazírá německé i české živnostnictvo na Moravě na význam odborného vzdělání svého dorostu. Usneseno žádati, aby bylo dovoleno vyučovati na pokračovacích školách pouze půlročně, ačkoliv prý o stejném počtu hodin, pak aby vyučovalo se ve všední dny až po 6. hodině (po případě ½7. hod.) a také v nedělní odpoledne. Český mluvčí živnostnický vyjádřil se sice poněkud pro klid nedělní, ale na konec prohlásil se pro veškeré návrhy zpravodajovy. Tak se stavu živnostenskému na nohy nepomůže i při všech požadovaných průkazech způsobilosti, o zákazech živnostenské práce v trestnicích atd.

Školství.

Katechetům obecných škol moravských dostane se od července budoucího roku nějakého příplatku. Tahanice o ten drobet — jenž věru nezaslouží tak hrozných díků, jaké zaň ve sněmě vzdávány — byla veliká. Již o minimum bezplatných tříd (8 tříd či 6), pak o lhůtu, od které přilepšení má nastati (červenec 1905 či nový rok 1996), a konečně, o způsob nařízení (zákon či pouhý výnos). Když konečně se poslanci zajistili, že vláda zákon předloží k sankci, a též jednohlasné přijetí ve sněmě — zásluhou zvláště Dra. Koudely, který s neúmornou pílí předlohy vypracoval, a msgra Stojana — bylo pojištěno, žádáno z olomouckého ordinariatu, aby příplatky ony byly vypláceny nikoli jednotlivým katechetům, nýbrž — konsistoři k rozdílení. Tato legislativní „zvláštnost“ ovšem nemohla býti ani nejkatoličtějšími poslanci přijata.

Mezi denními událostmi uplynulého měsíce stály v popředí výtržnosti v Inšpruku. Ačkoli právnická fakulta (místo dřívějších kursů) otevřena byla beze všech — jinak obvyklých — okázalostí zcela tiše, aby Němci se nepobouřili, přece vzkypěla v nich krev a došlo k povážlivým demonstracím, při nichž tekla krev, musilo zakročiti vojsko a mnoho osob zatčeno, hlavně z řad studentských. Proč? Příčiny naznačil částečně ministr Dr. rytíř Hartel ve svém projevu v jedné schůzi listopadového zasedání říšské rady. Mluvě o obtížích, které vládě stavěly se v cestu, pravil mezi jiným: „Byly to hlavně agitace, které přicházely do otázek vysokoškolských zvenčí. Takové agitace jsou něčím specielně rakouským, u žádné university v Německu jich nenajdeme. Každé chvíle se hrozí, nebude-li studenstvu něco po vůli, že zahájí stávku. Takové počínání agitaci zaviněné neposlouží universitě, poněvadž ochromuje její vědeckou činnost. A já sám upozornil jsem některé poslance tyrolské na to, že dojde li k podobnému projevu v Inšpruku, že nesáhnu k policii, ani k vojsku, nýbrž k uzavření university.“ Rozumí se, že studentstvo skoro na všech vysokých školách pořádalo manifestační schůze a odhlasovalo ve svých resolucích projevy sympathie studentstvu italskému nebo německému, ba ve Vídni dokonce i poslanec Dr. Erler vnikl do takovéto schůze čistě studentské, takže rektor musil jej zvláštním dopisem upozorniti, že universita není půdou pro činnost politiků. Ne méně dosti rázného odbytí dostalo se Němcům od ministerského předsedy Dra šl. Koebera.

V téže schůzi říšské rady promluvil Dr. ryt. Hartel o slovanských pobočkách v Opavě a Těšíně. Na výtky mu činěné odpověděl mimo jiné: „Jak známo, tvoří Němci ve Slezsku pouze část obyvatelstva, byť i značnější. Slezsko obývá 296.000 Němců, 220.000 Poláků a 146.000 Čechů. Počet obecných škol dle vyučovací řeči je tento: 260 německých, 149 polských, 116 českých, potom 33 německo-českých a 17 německo-polských. O vzdělání učitelských sil je postaráno státními ústavy ku vzdělání učitelů v Opavě a v Těšíně,

dále ústavem ku vzdělání učitelek v Opavě a soukromým ústavem v Těšíně. Novým zemským zákonem však doznalo školství ve Slezsku utěšeného rozvoje, jemuž vadil pouze — nedostatek učitelských sil... Zlepšení učitelských platů v Čechách a na Moravě zastavilo příliv učitelstva do Slezska, za druhé rozmnožení slezských škol učinilo tento nedostatek ještě citelnějším. To je stav věcí, který se nedá zapříti. Proto jevilo se nutným počet slovanského učitelstva rozmnožiti. Nedá se tvrditi, že by dosavadní polští a čeští kandidáti byli bývali řádným způsobem vzděláváni; ta trocha slovanských kursů nemohla z nich učiniti řádné učitele.... Ať jste kteréhokoliv přesvědčení, musíte přiznati, že je to zcela přirozené, když Slované neradi vidí své školy za takových poměrů zakrňovat a hledají nápravy.“

Spolek pro zřízení katolické university v Solnohradě zabývá prý se myšlenkou, pokročiti dále k uskutečnění spolkového cíle. Na přes rok nebo nejdéle do dvou let má býti vedle trvající již fakulty theologické zřízena fakulta filosofická. Spolek má prý přes dva miliony korun, počítaje v to i pozemek určený pro stavbu universitní budovy.

Svým časem zmínili jsme se, že dům s pamětní deskou Šafaříkovou v Krakovské ulici v Praze prodán byl prof. Drem. Maškem německému studentskému spolku. Nedávno konala se schůze členstva této „Rede- und Lesehalle der deutschen Studenten“, kde většina hlasovala pro návrh, aby deska Šafaříkova s domu byla odstraněna. Pro odpor menšiny k tomu nedošlo. Dle toho zdá se pochybno, že by si Dr. Mašek ponechání desky na domě při prodeji domu vyhradil, jak v některých listech se tvrdilo.

Známý mecenáš vrchní stavební rada Hlávka poskytl studentstvu českému veliký dar. Zřídilť „studentské kolleje českých vysokých škol“, nad kterýmižto kollejemi převzalo protektorát město Praha. Zařízení ústavu jest úplně moderní a vyhovuje všem hygienickým požadavkům. Zařízeno ústřední topení a elektrické osvětlení. Budova čtyřpatrová zařízena je pro 240 studujících. Kolej má prostrannou jídelnu, čítárnu, knihovnu, síň pro pěstování šermu, koupelnu a jiné. Studující platí za vše měsíčně 6 zl. a zavazují se učiti jednomu z moderních jazyků, pro které zřízeny kursy za vedení příslušného professora. Do kolleje přijímají se studující chudí a výborně prospívající. Veškerý náklad stál 344.669 K, vydržování 50.000 K ročně. Chudé studentstvo může zde za laciný peníz vystudovati, neboť jest zbaveno všech starostí o svou výživu a všelikého shánění kondic a podobné. „Kolleji Arnošta z Pardubic“ přidružil se nový pomocník, pro mnohé studující snad přístupnější, takže lze doufati, že v „kolleji Arnošta z Pardubic“ spíše se shromáždí studentstvo smýšlení opravdu katolického, jemuž nebude protivným břemenem plniti několik „kolleji“ předepsaných povinností katolických.

Studentské slavnosti v létě pořádané, od nichž svépomocná akce studentská v Praze mnoho si slibovala, nesplnily těchto nadějí.

Dle závěrečného súčtování činil příjem všech slavností 30.489 K 99 h, vydání 24.327 K 81 h, takže zisk místo očekávaných 20 tisíc činí pouze 6000 K. Je to skutečně charakteristické, jak drahá zábava musí se obecenstvu našemu poskytnouti, aby se 6000 K k humanitnímu účelu vydělalo.

Na české universitě zapsáno pro zimní semestr 1904/5 posluchačů na fakultě theologické 124 řádných + 7 mimořádných, na právnické 1525 + 284, na medicinské 347 + 32, na filosofické 1039 + 445; dohromady 3035 řádných a 768 mimořádných posluchačů.

Statistiku žactva na českých středních školách ve školním roce 1904/5, jak v posledním čísle jsme uvedli, sluší opraviti v ten smysl, že gymnasia v Čechách vykazují 10 089 a všecky školy dohromady 29.785 žáků; na jednu třídu připadá průměrně 59 žáků.

Brněnská realka česká, která loni přestěhovala se do nové školní budovy, nemůže se v ní se svými devíti pobočkami směstnati, což volá nutně po zřízení druhé české realky v Brně. Jak se proslýchá, dojde snad k splnění tohoto požadavku v době nedaleké a Němcům dána bude náhrada postátněním brněnské zemské realky.

Na moravském sněmu podal Dr. Perek a spol. návrh, aby řečtina odstraněna byla z vyučovacího plánu na gymnasiích a nahrazena některou řečí moderní. Prozatím marné vo ání! Dle ministerského výnosu z roku 1850 mohou žáci nižšího gymnasia podle § 19. al. 2. organisační osnovy býti dispensováni od řečtiny jen, když zákonití jejich zástupci reversem výslovně prohlásí, že žáci ti do vyššího gymnasia nevstoupí. Konference se o takových žádostech, majíc zření ke kázni ve škole, vysloví a zem. škol. rada v té věci rozhodne. Tak praví min. výnos, ale všecky podobné žádosti, které v nejnovější době byly v té věci podány, byly nepříznivě vyřízeny. Dle toho třeba posuzovati návrh Dra. Perka.

Na nově systemisované místo zemského školního inspektora v Brně jmenován prof. Al. Vlk, do té doby přidělený zemské školní radě. Jmenování jeho uvítáno na Moravě od professorstva s povděkem.

Otázka školních lékařů rozřešena pro lékařky v Praze nepříznivě, neboť vypsaná místa obsazena byla silami mužskými. Všecky ženské spolky napjaly sice své síly, aby docílily v této věci nějakých úspěchů, ale marně. Kterým měřítkem se měststká rada řídila, nelze zjistiti. V některých denních listech uvádělo se proti lékařkám, že nemají praxe lékařské, že jsou lékaři starší, kteří na to čekají a že musí býti mezi oběma stranami rovnost. Jen že ze jmenovaných lékařů zvoleni byli někteří, kteří větší praxe nežli ženy neměli!

Jednoduchá frekvence na obecných školách zavedena byla loni v Noutonicích na Smíchovsku a v Bradle na Chrudimsku, na obou místech s prospěchem pro dítky, učitele i rodiče. Úvahu svoji o světlých i stinných stránkách tohoto způsobu vyučování končí Ad. Schuster ve „Škole našeho domova“ ve článku o zkušenostech svých získaných v Bradle těmito slovy: „Uvážím-li veškeré přednosti

a vady jednoduché frekvence a vyučování, jsem přesvědčen, že prospívá nejen dětem, ale i rodičům a učitelům, a protož doporučuji zavésti ji na všech školách, avšak jen v době od 1. března do konce školního roku." vzhledem k žákům přespolním. „Jen tam lze zavésti jednoduchou frekvenci u vyučování i v zimě, kde není přespolních dítek, kde všecky dítky mají blízko do školy a osvětlení učeben z rána jest řádně obstaráno."

Místní školní rada v Kamenici nad Lípou poslala ministerstvu kultu a vyučování petici, aby prázdniny na obecných a měšťanských školách všude trvaly jako na školách středních. Za důvod se uvádí, že žactvo obecných a měšťanských škol žije v poměrech mnohem horších než žáci škol středních, jest slabší tělesné soustavy, doma musí namahavě před i po vyučování pracovati a mnozí mají daleko do školy. Naproti tomu jsou poměry výživy žáků na středních školách příjemnější, o výživu mají lépe postaráno a pod. Tištěné formuláře, příslušné petice, zasílá interessentům jmenovaná místní školní rada.

Haličský sněm přijal v podzimním svém zasedání dva návrhy školské komise týkající se středních škol, čímž docílena alespoň shoda ve věcech školských mezi Poláky a Rusíny. Předně bylo přijato, aby byla vyzvána vláda, aby zřídila rusínské gymnasium ve Stanislavově, čímž by tato vleklá otázka byla pro Rusíny příznivě vyřízena. Druhý návrh, který podal hr. Dzieduszycki, zní: „Ministr vyučování může k návrhu zemské školní rady ustanoviti, aby na dosavadních středních školách s vyučovacím jazykem polským bylo zavedeno povinné vyučování jazyku rusínskému a na rusínských povinné vyučování jazyku polskému. „Rusínští poslanci hlasovali pro tyto návrhy s výhradou, že gymnasium ve Stanislavově nepokládá se za ústupek učiněný Rusínům a že i na dále budou se domahati zřízení nových rusínských škol středních.

Zemská školní rada v Dolních Rakousích vydala vynesení, dle něhož mohou šestinedělní prázdniny na školách mimovídeňských rozděleny býti dle místních poměrů, hlavně se zřetelem ke stavu zemědělskému tak, aby jedna část trvala nepřetržitě 4 neděle.

Zvláštní jest, že liberalní učitelstvo, které bojí se na př. sedmileté návštěvy školní, jelikož by prý utrpěla „úroveň vzdělání", nebojí se pranic prázdnin sebe delších. Opravdu zvláštní!

Jak dle „Szkoły" píší „Pedagogické rozhledy", připravuje se v Anglii veliká reforma školství; ve vychovatelské radě města Londýna předložen totiž návrh, aby školy přeloženy byly z města na venek. Ve smyslu tohoto návrhu musily by všecky děti uchylovati se z Londýna přeplněného dýmem a výpary, na deset měsíců na venkov, odkudž by pouze na svátky a na prázdniny k rodičům docházely. Rodiče by platili pouze na stravování dětí, kdežto všecka ostatní vydání by se zaplatila z důchodu, plynoucích z kapitálu za půdu a budovy dosavadních škol stržených, dále z venkovského hospodářství, jež každá taková škola na svůj účet bude provozovati.

Do škol a opatroven Ústřední Maticí školskou vydržovaných zapsáno pro letoší rok 12.222 dětí, nečítaje v to žactva ve školách, jež Matice pouze podporuje.

Dle přijatého návrhu zákona na upravení platů učitelských v Dolních Rakousích, měli by učitelé školy „Komenského“ ve Vídni míti 25.600 zlatých ročního služného. Spolek „Komenský“ však platí svým 16 učitelům pouze 14.070 zl., tedy více jak o 10.000 zl. méně nežli budou míti učitelé veřejných škol ve Vídni. Mimo to na veřejných školách je 6 kvinkvenalek po 100 zl., na škole „Komenského“ však pouze 4 kvinkvenalky po 60 zl., dále žádná pense, žádné odbytné, žádné nemocenské ani invalidní pojištění; rovněž vdovy a sirotci po učitelích byly by úplně bez ochrany. K tomu všemu nemůže ani tak skrovná částka zadržených kvinkvenalek nejstarším učitelům pro nedostatek peněz býti vyplacena.

V Brně založena byla nová učitelská záložna jako vedlejší podnik „Pensijního ústavu učitelského“, který do ní vložil 12 tisíc korun. Členem této záložny může býti jen podílník pensijního fondu. Rovněž půjčky poskytují se pouze členům pensijního ústavu a jejich rodinám. Že při větších půjčkách vyžadují se dva ručitelé, lze jen schvalovati, že však má se poskytnouti — třebas „pokud možno“ — hypotekarní jistota, je trochu divné, neboť který učitel může této podmínce zadost učiniti? A kdyby mohl, pomohla by mu beze všeho záložna jiná.

Obraz školského rozpočtu na r. 1905 v Čechách poskytují tyto údaje: potřeba u českých + německých fondů: základní služné 16.799.342 + 11,478.937 K; kvinkvenalky 5,622.555 + 3,422.212 K; funkční přídavky 856.150 + 616.010 K; aktivní přídavky 539.435 + 400.850 K; náklad na industrialní vyučování 1,013.296 + 868.726 K; odměny za nepovinné předměty 317.814 + 99.832 K; substituce 132.675 + 87.948 K; okresní porady 46.411 + 30.428 K; okresní knihovny učitelské 6.432 + 4760 K; pomůcky učebné 121.313 + 84.250 K; daně a dávky 229 + 14 K; různá vydání 76.611 + 50.491 K; náklad jednací 116.218 + 77.710 K; náklad na vyučování náboženství 1,172.225 + 763.392 K; úhrnem 26.820.706 + 17,985.560 K. dohromady 44,896.466 K. Celková úhrada obnáší ze 63 okresů českých 26,820.706 K, z 49 okresů německých 17.985.560 K. dohromady 47.806.266 korun.

Zprávu o změně zákona školského v Dolních Rakousích, úpravě platů a disciplinarního řádu moravského učitelstva odkládáme do nového ročníku „Hlídky“, kde hodláme přinésti též soustavný obraz evropského školství jak po stránce statistické, tak i co do vychovatelských směrů a proudů.

Akademické kursy pro české učitelstvo neuspokojily ani účastenstvím ani obsahem. Z mála přihlášených přišla jich ještě asi jen třetina, a přednášky byly namnoze tak „akademické“, že učitelé z nich pramálo měli.

———

Vojenství.

Válka rusko-japonská jakoby byla jiným státům uvědomila, že i jim mohou nastati tak vážné okamžiky. Dávno chovaná přání důrazněji se opět pronášejí; některým přáním také vyhověno. Kde kdo snaží se získati co nejvíce ze zkušeností nynější války. O anglických úpravách jsme se již často zmínili. Anglie jest arci přímo ohrožena Ruskem, a provádí nyní, na co dávno již pomýšleno, jen že dosud se nedostávalo tak energického člověka jaký jest Kitchener. Také Skandinavie všímá si své obranné síly. Za nedlouhou dobu bude již ruský obr u jejich hranic. Jak rusifikace Finska pokračuje, jest známo. Dobývání Skandinavie s moře naráží na příliš nepříznivé okolnosti, a proto je se připraviti na obranu na souši. Cesta ruského postupu vedla by zajisté severními kraji „Finnmarken a Tromso". Letos bude asi ještě dostavěna velká pevnost Boden na křižovatce švedské severní dráhy a dráhy Lulea-Narwick. Rokuje se pak mnoho o dostavění jiných pevností a tvrzí, o vystavění nových a o zřízení stanice malých válečních lodí, o velké rychlosti. Jak lid sám snahy vlády podporuje, toho důkazem, že provincie Nordland a Finnmarken byvše pro velkou chudobu kraje sproštěny jakékoli vojenské služby, roku 1894 samy se této výsady vzdaly. Z těchto provincií pak byly vytvořeny poznenáhla dva vojenské okresy. Toto vojsko bude ovšem pro svou znalost všech stezek a svou otužilost za války konati důležité služby. Zajímavo jest, že Rusko nyní za války upravuje své vojsko v Turkestanu. Tato úprava týká se pěchoty, dělostřelectva, technických zástupů, vozatajstva atd. Na podrobnosti není zde místa.

V Rakousku dočkali jsme aspoň nového vydání cvičebního řádu pro pevnostní dělostřelectvo, jehož změny proti dosavadnímu odůvodněny zkušenostmi v boji o Port Arthur nabytými. Přání, aby dělostřelectvo polní bylo již zaopatřeno rychlopalnými děly, nezdá se, že by se tak záhy uskutečnilo. Žádost, aby byly zřízeny dělostřelecké pluky zemské obrany, opět vstupuje do popředí. O tom však až podruhé. Honvedi dělostřelectvo jistě již dostanou.

A n g l i e. Nová úprava indického dělostřelectva, o niž Kitchener tolik usiloval, jest nyní známa. Dělostřelectvo to dělí se na jízdní, polní, horské, obléhací a hrubé dělostřelectvo. Pak jest ještě 5 setnin dělostřelectva na obranu pobřeží. Veškeré dělostřelectvo rozděleno na různé kraje Indie.

Úprava anglické armády čile pokračuje. Pro hrubé dělostřelectvo vyšel návrh cvičebního řádu. Známo je snad, že teprve nedávno se zavádějí hrubá děla za součástku polních armád. Dočítáme se o hrubých dělech jenom ve zprávách o dávno minulých letech válečných. Později snaha učiniti polní armády pohyblivějšími, vytlačila hrubá děla úplně, obzvláště že jich účinek nebyl tak valný. Pokroky technické jak co do zákopnictví tak co do děl, jakož celý vývoj válečnictví přivedly nám opět děla hrubá, ovšem pohyblivější než bývalá a s větším účinkem.

Jich nosnost jest veliká, a proto menší pohyblivost není tolik na závadu, jelikož se jich užívá na velké vzdálenosti, tak že sotva jim kdy bude tak na kvap stanoviště měniti. Za to velkým účinkem svých střel mohou prokázati velice důležité služby. Střílí se z nich na obsazená místa, polní opevnění, velice vzdálené kolony a nepřátelská děla.

Velká pozornost se nyní opět věnuje pěchotě jízdné (jízdným střelcům), jejíž potřeba se jevila v africké válce. Posud mají Angličané trojí jízdnou pěchotu, a to jízdnou pěchotu pravidelné (řádné) armády (dobří střelci, špatní jezdci); dobrovolníky v osadách na př. „m. rifles“ v Africe (dobří jezdci, méně dobří střelci); Imperial Jeomanry (málo dobří střelci, málo dobří jezdci).

Hledí se novou úpravou výcviku dosáhnouti větší zdatnosti těchto zástupů. Právě byl sestaven na Salisbury Plain nový prapor jízdné pěchoty, čímž dovršen počet 5 kadrů (při řádném vojsku). Počet bude však ještě mnohem větší. Posud arci ještě není rozhodnuto, jak vojenská správa je hodlá zařaditi. Prapory tyto jsou o 4 setninách, oddělení strojových ručnic a dělu. Míra válečná setniny jest: 5 důstojníků, 5 sergeantů, 6 desátníků, 2 trubačové, 6 professionistů, 117 mužů, dohromady 141 mužů, 142 koní.

Německo. Jak si Německo hledí své námořní síly, lze částečně poznati z přírůstu mužstva a důstojnictva za posledních let. Roku 1894 byla míra 20.498 mužů, r. 1899 26.768 mužů, r. 1904 38.406 mužů, tedy vzrostla za posledních 10 let o 17 908 mužů, a za posledních 5 let o 11.638 mužů. Přírůstek míst důstojnických inženýrských (podmíněny velkými pokroky techniky), lékařských výplatnických je tento:

	r. 1899	r. 1904	znamená přírůstek
důstojníků námořních . . .	811	1250	429
inženýrů	128	223	95
lékařů	142	187	55
výplatníků	104	164	60
palubních důstojníků . . .	1058	1587	529
poddůstojníků	4740	7111	2371
svobodníků a prostých . .	17597	24820	7223

Až bude proveden zákon námořnictví, bude míra mužstva asi 600.000.

Přetřásana otázka zpravodajství na moři. Ustálil se názor, že na malé vzdálenosti lze postrádati poštovních holubů, jiż doposud donášeli zprávy, a výhradně používati telegrafie bez drátu, na velké vzdálenosti však že bude třeba poštovních holubů i tehdy, kdyby telegrafování na takové velké vzdálenosti se stalo spolehlivým. Jedná se zde ovšem o podání zpráv z lodí do stanic, v nichž holub byl chován. V stanicích jsou holubi chováni a cvičeni; donášívají zprávy na 300—350 *km* za 3—4 hodiny. Námořní správa podporuje pěstování a cvičení poštovních holubů soukromými holubáři, udílejíc vysoké ceny, a činí opatření, aby i takovíto holubi byli za války dáni k válečným účelům, tak že může za války počítati úhrnem na 6500 poštovních holubů, a lodi mohou je odesílati z celého prostranství zahraničního na východu ruským pobřežím, na severu norským a na západě anglickým.

Rusko. V Oděse zřízen námořní prapor, jehož mužstvu jest konati službu při dopravě vojska po moři. V míru jest jim seznámiti vojsko s okolnostmi a způsobem takové dopravy.

27. srpna nařídil car, aby posádce port-arthurské, jak vojsku pozemnímu tak námořníkům každý měsíc strávený v obléhané pevnosti byl počítán za rok služby, a to od 14. května až do konce obléhání.

Rusko-japonská válka. Boje v říjnu na bojišti mandžurském svedené přinesly nám velké překvapení. Každý očekával nějaký rozhodný obrat, a zatím – jen velké ztráty na obou stranách. Boj nerozhodnut a armáda leží proti armádě, na dostřel čeká. Již začátek bitvy byl tak neobvyklý, našim názorům protivný. 2. října vytrubovali Rusové do světa, že zahájí postup. Jsme však přesvědčeni, že Kuropatkin, tento nepopíratelně velký strateg tak neučinil o své ujmě. 9. října se oba protivníci střetli a bojovali do 16. října se střídavým štěstím. Ani Rusům ani Japoncům nepodařilo se na důležitém místě relativní přesilou vystoupiti. Střed ruský byl velice slabý a zálohy 20 *km* za frontou, tedy příliš daleko, než aby se jich mohlo náležitým časem na dosažení převahy užiti. Rusové na svých křídlech poněkud ucoufli, Ojama se vrhl na střed a v boji 14. a 15. října prorazil ruskou frontu, byl však opět zatlačen Tu však také obapolné usilování ochabovalo, jádra armád se opevňovala, zatím co ruské předvoje zůstaly vzdáleny od předvojů japonských asi na 000 kroků. Docházelo pak již jen k šrůtkám a podružným podnikům obzvláště nočním slabých oddělení. Japoncům se chtělo sice opět zahájiti postup, nemohli se však jaksi rozhodnouti, jak útočiti, posunovali své voje brzo na východ brzo na západ. Těžiště nemůže býti jinde než na východním křídle. Poslední dobou usilují o velice důležité místo, vrch Putilovský. Již Rusy z toho postavení byli vypudili, nemohli se však tam usaditi, a Rusům podařilo se opět vrchu dobyti. Prozatím nezdá se, jakoby tak záhy došlo k rozhodným bojům. Japonci ztrácejí ovšem čím dále více naděje na vítězství, neboť vojsko, jež nyní ještě na bojiště mohou vyslati, sotva bude tak dobré jako náhrady ruské. Pravidelné vojsko jest již všechno na bojišti, vyjma 1½ brigady na ostrově Formosa a 1 brigadu na ostrově Jeso. Podařilo se jim však prý sestaviti ještě 8 divisí po 15.000 mužů z přebytečných branců několika ročníků. Jízdě a dělostřelectvu však sotva mohou poslati náhrady.

Zatím si Japonci upravili železniční dráhu z Inkou do Liaojanu a 4. října první vlak japonský přibyl do Liaojanu. Jiným drahám, ač stavby nepřerušili, přece věnují menší péči a zdá se tudíž, jakoby se chtěli opříti o základnu západnomandžurskou, s dopravní čarou Inkou-Liaojan. Japonské vojsko trpí velmi zimou. Jich obvyklá strava se ukázala nedostatečnou. Nyní se již málo kdy dává čistá rýže. Obyčejně bývá míchána s pšenicí nebo často se dává masa a ryb.

Vojsko ruské mnohem lépe nese zimu. Za to bylo na ruské straně napraviti jinou vadu. Nedostatek úpravy velení jevil se již v bitvě u Liaojanu, tím více však za posledních velkých bojů. Armáda jest již příliš veliká, než aby mohl jediný člověk veleti přímo jejím

součástkám. Bylo potřebí celé vojsko rozděliti na několik armád, jichž velitelé podrobeni jsouce Kuropatkinovi, přece dosti samostatně by mohli vystupovati. Z vojska byly tedy utvořeny 3 armády. Třetí (14., 16. a 18. sbor) armáda arci posud není na místě a bude tam celá teprve asi koncem ledna. Ruská intendance prý pracuje bezvadně. Jedině to stravování vojsk je na závadu, že čínská vláda zakázala svým poddaným, aby Rusům něco prodávali.

U Port Arturu Japonci činili seč byli, aby mohli mikadovi k jeho narozeninám dáti darem dobytou pevnost. Hrubá děla ohromnými námahami dopravena, kopány podkopy. Za hrozné palby podnikány útoky obzvláště na severní frontě, aby již mohlo býti přikročeno k útoku na tvrze. Den narozenin mikadových (3. listopadu) však minul a Port Artur nebyl dobyt. Podle dráhy a řeky Tachu postoupili sice až k samým příkopům tvrzí, poznali však, že by i dobudouce těchto tvrzí mnoho nezískali, protože general Stessel nezahálel, nýbrž dal za první řadou tvrzí zříditi druhé pásmo opevnění, tak, že na útočníka proti tomu pásmu postupujícího možno stříleti z nedobytých tvrzí prvé řady, na hřbetě icešanském. Proto Japonci usilují od 5. listopadu nejvíce o dobytí tvrzí icešanských a tvrze Sunču na svahu k řece Tachu v před posunuté. Několik útoků 5. a 6. listopadu bylo odraženo a palba také mnoho škod nepůsobí. Důvěra Japonců již také ochabuje. Nyní zmrzlá kůra není zákopnickým pracím příznivа. Posádka pevnostní statečnosti nepozbyla a její statečnosti nebude na ujmu, je-li pravda, že general Stessel byl raněn a nemůže osobně říditi ochranu, i lze tedy míti za to, že Port Artur do ledna se udrží a pak nastane asi změna, neboť dojede loďstvo baltické, jež 15. října vyplulo z přístavu libavského.

O události hullské nechceme se tu šířiti, není dosud vyjasněna a připouští mnoho domněnek. Unikne-li však ruské loďstvo všem nástrahám japonským, dost možná, že Rusové opět dobudou nadvlády na moři. Pokud známo, má baltické loďstvo 7 obrněnců, 8 křižníků, více méně obrněných, 19 torpedových lodí. Děl jest 36 nejhrubší ráže, 137 prostřední, 430 malé ráže. Možná však, že jest o nějaký křižník a několik torpedových lodí více. Na každý způsob je to značná síla, obzvláště uvážíme-li, že japonské loďstvo, nyní již takovou dobu ve službě, zajisté hodně ze své hodnoty ztratilo. Na lodi port-arturské ovšem počítati nelze, neboť dal Kuropatkin děla z nich do opevnění.

